

GEORGI RAGVSEI

V E N E T I,

IN PATAVINA ACADEMIA

PHILOSOPHI ORDINARI,

P E R I P A T E T I C A E

D I S P U T A T I O N E S.

In quibus difficiliore Naturalis Philosophiæ Quæstiones examinantur.
Præcipua, obscurioraq; Aristotelis loca illustrantur.

*Eius animi sensã, qualiacunque tandem fuerint, ingenuè aperiuntur.
Et veritas Catholica Fidei ubiq; insiolata seruat.*

MARIAE VIRGINI,

CAELORVM REGINAE, DICATAE.

V E N E T I I S, Apud Petrum Fulvium, M. DC. XIII.

Superiorum pecunio, & cum Privilegio.

GEORGIUS RAGVSEIVS
CANDIDO, BENEVOLOQ;
LECTORI.

HCC E tibi volumen, humanissime Lector, præcipuas, & difficiliore Naturalis Philosophiæ disputationes complectens. Has, si attentè legens, nõ mediocrem fortasse, cum in Aristotele, tum in eius interpretibus, tibi eruditionem comparabis. Aristotelis sententias, puras, synceras, nec villo modo fucatas reperies: quibus tamen in rebus arduis, adiecta semper erit veritas Catholicæ Fidei; vt simul quid verè scias, & quid veri Aristoteles docuerit. Doctores varios, Græcos, Arabes, Latinos, tam veteres, quàm recentiores, disputantes audies; quorum sententiæ modò approbantur, modò improbantur, nec nõ etiam nouè interdum adiunguntur; hincq; ingenij aciem non parum exacues, & liberam philosophandi rationem addisces, iuxta illud Horatianum, *Nullius addictus iurare in verba Magistri*. Si quæ tibi longior disputatio videbitur, æquo animo id seras; ordine enim, & docendi facilitate, longitudo compensabitur. Sententias multas diuersorum Autorum, quæ in pluribus voluminibus sparsæ sunt, paucis hic collectas, & enucleatas habebis. Si S. Thomæ, Scoti, Auerrois, Alexandri, aut alterius cuiuspiam Autoris, vel meam etiam de re aliqua opinionem quæras; si argumenta præcipua, quibus illa firmetur, aut responsiones ad argumenta, quibus eadē labefactatur; vnum & alterum caput tibi sufficiet. At si rem totam cumulatius intelligere cupis, sensim legito integram disputationem: finis enim absque principio, & medio obtineri non potest. Insigniores Aristotelis locos, ex Logica, Naturali, & Diuina Philosophia decerptos, qui frequenter in Disputationibus adducuntur, maxima, qua fieri potuit, diligentia explanatos inuenies: quos, ne suspiceris, me, alicuius opinionis defendendæ gratia, violenta expositione ad meum sensum

detorſiſſe; abſ te etiam, atque etiam peto, vt ipſummet Ariſtotelem conſulas, & non ſolùm aliqua eius verba, verùm integros contex- tus, & integra capita perlegas: hiñc enim agnoſces, quàm longè multi, in illis explicandis, ab eius mente reſceſſerint; teque certè la- boris non pœnitebit, Vale.

~~~~~

C O P I A.

 Li Eccellentiffimi Sign. Capi dell' Eccelſo Conſ. di Dieci in- ſcriſſi, hauuta fede dalli Signori Reſformatori del Studio di Padoua, per relatione à loro fatta dalli due à queſto de- putati, cioè dal Reuer. Padre Inquiſitore, & del Circ. Secretario del Senato Gio. Marauiglia con giuramento, che nel libro in- titolato, Georgij Raгуſeij Veneti in Patauna Academia Philoſophi ordinarij, Peripateticæ Diſputationes, non ſi troua coſa contra le leg- gi, & è degno di Stampa; concedono licentia, che poſſa eſſer ſtampato in queſta Città.

Dat. die 25. Octob. 1612.

D. Conſtantin Renier. }
D. Marc' Ant. Valareſſo. } Capi dell' Eccelſo Conſ. di X.
D. Franceſco Corer. }

Illuſtris. Conſ. X. Secret.
Barthol. Cominuſ.

1612. 25. Octob.

Regiſtrato in libro à carte 115.

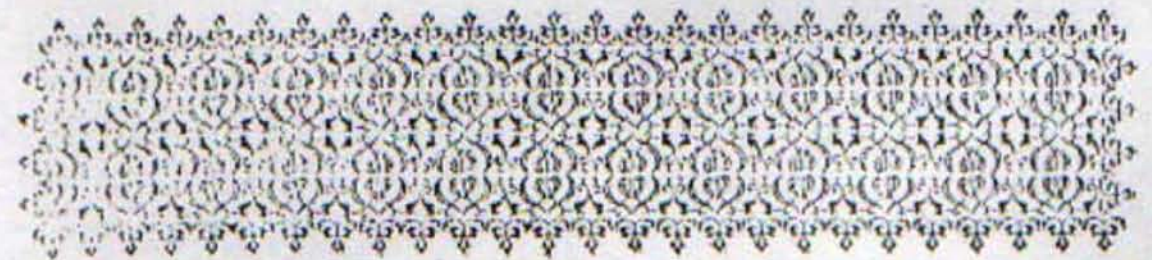
Ant. Lauredani Officij
cont. Blaſph. Not.

INDEX DISPUTATIONVM,
 QVAE IN HOC VOLUMINE
 CONTINENTVR.

D	E Naturalis Philosophiae subiecto, Disputatio Prima.	pag. 1.	x
	De Primo cognito, Disputatio Secunda.	29	
	De Existencia Materiae, Disputatio Tertia.	39	x
	De Potentia Materiae, Disputatio Quarta.	60	x
	De Mundi aeternitate, Disputatio Quinta.	78	
	De Libera primi motoris actione. Disputatio Sexta.	105	
	In quoniam genere causa ea, quae Aristoteles aeterna posuit, à Deo pendeant, Disputatio Septima.	117	
	De Motore primi orbis, Disputatio Octaua.	135	
	De Motu grauium, & leuium, Disputatio Nona.	149	
	De Primi motoris infinitate, Disputatio Decima.	165	
De Subiecto librorum de Coelo, Disputatio Vndecima.	180		
De Numerorum virtutibus, Disputatio Duodecima.	192	x	
De Coeli substantia, Disputatio Decimatertia.	211		
De Coeli animatione, Disputatio Decimaquarta.	219		
De Formis Elementorum, Disputatio Decimaquinta.	250		
De Formarum origine, Disputatio Decimasexta.	317	x	
De Formarum pluralitate, Disputatio Decimaseptima.	355		
De Subiecto accidentium, Disputatio Decimaoctaua.	366		
Quomodo maneant elementa in misto, Disputatio Decimanona.	376	x	
Quod rationalis anima, secundum Aristotelem, sit forma informans, Disputatio Vigesima.	409		
De Animi immortalitate, Disputatio Vigesima prima.	433		
De Intellectu Agente, Disputatio Vigesima secunda.	467		
De Cognitione singularis, Disputatio Vigesima tertia.	477		
De unitate singularis naturae, seu de Principio, quod vocant, indiuiduationis, Disputatio Vigesima quarta.	486	x	

GEORGII RAGVSEII
 VENETI,
 IN PATAVINA ACADEMIA
 PHILOSOPHI ORDINARIJ,
 Peripateticæ Disputationes.

DE NATURALIS PHILOSOPHIAE
 Subiecto, Disputatio Prima.

Disputationis introductio. Caput Primum.

Naturalem Philosophiam scientiam esse contemplatricem, eiq; cælum, elementa, animalia, plantas, atque id genus alia, vna cum eorum principijs, & affectionibus subijci, omnibus puto exploratissimum esse, qui eam vel (vr aiunt) à limine salutarent. Horum omnium, vt cumulatiſſimam nobis doctrinam Aristoteles relinqueret, libros edidit multos, plurima quidem eruditione refertos, sed admirabili arte, ac ratione conscriptos, pulchroq; adeo ordine digestos, vt vntunquemque dixeris perfectam quasi scientiam, numeris omnibus absolutam. Verum, ne in tot partes naturalis Philosophia, quasi discepta, atq; distra-

Naturalis Philosophia contemplatrix scientia est.

Subiecti necessitas i qua libet scientias

cta, diuagaretur, pluresq; distinctos habitus continere videretur, cum vnus tantum te vera sit necesse fuit, genus aliquod reperiri, in quo vno, veluti in totius contemplationis fonte, ea omnia continerentur, quæ ad naturalem considerationem pertinent; atque ab hoc genere naturalis Philosophia vnitate acciperet suam, eodemq; veluti sigillo quodam obſignata, ab alijs contemplatricibus scientijs distingueretur. Hoc genus (quod non est proprie logicum, sed scibile dici solet) illud est, quod Philosophorum scholæ subiectum scientiæ appellare passim consueuerunt: de quo in præsentia disputatio à nobis instituenda est; quæ retribus, quodnam sit illud vni, cuius gratia ea omnia, de quibus in naturali Philosophia distentur, considerantur, & ad quod ea ipsa, tanquam ad commune genus referuntur? Disputatio huiusmodi, & ab omnibus Philosophis, quamuis minutis, agitata: quæ tamen Philosophiæ tyronibus scitu necessaria est: ea enim rectè cognita, multis difficultatibus, passim in tota philosophia recurrentibus, obuiâ irit. Eodem præterea viris etiam doctissimis non parua oblectatio cum allatura est: multa enim continebit, ab alijs fortasse scriptoribus minimè excogitata, & quæ rem totam omnino explicent, & nisi meum me fallit iudiciû penitus euohuant. Hanc igitur quæſtionem de vniuersæ naturalis philosophiæ subiecto, hoc ordine discutiendâ propono. Primò in iuniorum gratiam, quid, & quotuplex sit subiectum, quotq; potissimum conditiones exigat, breuiter patefaciam. Deinde omnes, quas legi hæctenus de naturalis philosophiæ subiecto opiniones paucis, & absq; vilo verborum ambitu, in medium adducam.

Quæſtio de subiecto.

Quæſtio discutienda.

Ordo in disputatione seruandus.

Præterea ex omnibus allatis opinionibus, duas tantum, quæ maiore animos probabilitate percipiunt, diligenter expendendas eliciam, Denum eam confirmabo, atque ab obiecti- bus, dubitationibusq; vindicabo, quæ mihi cū Arist. & cū veritate ipsa consentire videbitur.

Quid, & quotuplex sit subiectum, quotq; potissimum conditiones requirat. Cap. 11.

Subiectū in h. e. disputa- tione accipi- tur pro gene- re scibili.

Subiectum scientiæ quan- doq; appel- latur materia circa quā in- terdū scopus. Cur dicatur subiectum. Franc. Bona. lib. 1. de mo- ti cap. 13 & lac Zab. lib. de præcogn. & i q. de sub- iecto octo li. Phys. distin- ctionē faciūt inter subie- ctū, & scopū. Autor tenet oppositum. Idē sustinet Feder. Pend. in Appar. ad Phys. text. p. 1. & Frā. Pic- col. i. Intro- d. ad scientiam de nat. c. 23. Subiectū cō- munitissimū seu prædica- tionis.

Subiectū ad- æquatum. Subiectum principale. Subiectū ma- teriale. Subiectū for- male.

Dux condi- tiones subie- cti formalis.

Quinq; condi- tiones subie- cti materia- lis.

V T igitur à subiecto ipso exordiamur, pluribus omissis eiusdem significationibus, quæ ad præterens negocium minimè pertinent, subiectū in hac disputatione accipimus pro genere scibili; hoc enim (vt omnes norunt) & à subiecto accidentium, & à subiecto proposi- tionis, quod predicato opponitur, & summatim ab omnibus alijs subiectis distinguitur. Est inquam genus scibile; quia vt in genere species potestate continentur; ita in subiecto scientiæ ea omnia virtute, & potestate cōprehenduntur, quæ in tota illa scientia considerantur. Hoc genus scibile dicitur interdum materia, circa quam artifex versatur. Dicitur etiam scopus, in quem illius scientiæ autor totam mentem, & cogitationem defigit. Sed potissimum appel- latur subiectum, tum quia affectionibus subiicitur, quæ de eo demonstrantur: tum etiā quia nostræ iudicet contemplationi. Sunt qui inter scopum, & subiectum nonnihil discriminis sta- tuant, vt Franc. Bon. & Jacobus Zab. Sed alijs ego disputationibus, satis, vt arbitror, planum feci, subiectum, & scopum, seu autoris consilium, pro eodem vsurpari, nec inter se vilo reali discrimine distiicere: asseram nihilominus hic breuem inductionem. Subiectum Primæ Phi- losophiæ, de eōi grauiorū philosophorū consensu, est ens, quatenus ens, consilium autem Aristotelis in illa facultate, est agere de ente, de partibus, & affectionibus eius. Subiectum li- berorum de celo est corpus simplex, & consilium Aristotelis in ijs libris est naturam corpo- ris simplicis explorare. Subiectum tertij lib. de anima est anima, rationis particeps, & consi- lium Aristotelis in eo libro, est agere de anima, rationis particeps: idem in multis alijs dici potest: subiectum igitur, & autoris consilium re ipsa non differunt, quemadmodum etiā Fe- dericus Pendasius, & Franc. Piccol. arbitrati sunt. Porro subiectum solet esse triplex, Com- munitissimum, quod & prædicationis à nonnullis appellatur, Adæquatū, & Principale. Sub- iectum cōmunitissimum est illud, quod de omnibus contentis in scientia prædicatur; quo mo- do in naturali philosophia est ens reale, & in Logica ens rationis: nihil enim est in naturali philosophia, quin sit ens reale; nihil in Logica, quia sit ens rationis. Subiectum adæquatū est illud, quod tantam cum scientia proportionem habet, vt illam non excidat, nec ab eadē excedatur: sicut in Sacra Theologia est Deus; in Metaph. ens, & sic de alijs, & de hoc potissi- mum subiecto hæc disputatio fitura est. Subiectum principale est pars præcipua subiecti ad- æquati: vt subiectum principale in Metaph. & substantia, quæ est præcipua pars entis; aut in Logica demonstratio, quæ est præcipua pars syllogismi. Rursum subiectum diuidi solet in materiale, & formale. Subiectum materiale est res ipsa, in scientia considerata, & à nonnul- lis appellatur subiectum quod: vt subiectum materiale in Medicina est homo. Subiectū for- male est modus ipse considerandi & à nonnullis dicitur ratio formalis subiecti, atq; ab alijs subiectum quo: vt subiectum formale in Medicina est (vt sic loquar) sanabilitas: homo enim sub ratione, qua sanabilis est, subiectum in Medicina statuitur. Duo hæc subiecta, materia- le, scilicet, & formale, se habent inuicem, vt genus, & differentia, atq; ex his duobus simul iū- ctis, veluti specificum quoddam ens constituitur, & est illud, à quo scientia speciem, atq; vni- tatem accipit. Cæterum tam subiectū formale, quàm subiectum materiale suas vnūquod- que conditiones habet: & quidem subiecti formalis duæ conditiones statuuntur. Prima est, vt materiale subiectum ad aliquod inferius contrahat, & ratione huius contractionis, multæ scientiæ, quæ in materiali subiecto conueniunt, differunt in subiecto formali. Exempli gra- tia, linea est res tam à Geometra, quàm à Perspectiuo considerata: coinciderent hi duo arti- fices, nisi considerandi modus eos distingueret: etenim Geometra lineam considerat, quate- nus linea est: Perspectiuus verò eandem, vt aspectabilem cōtemplatur. Altera conditio est, vt subiectum formale, seu ratio formalis, sit inuicem subiecto materiali, adeo vt inter ipsam, & subiectum materiale, nullum prorsus medium intercedat, nec vlla prior affectio, quæ de materiali subiecto demonstratur. Conditiones autem materialis subiecti, ab Aristotele primo lib. Post. traditæ, quinq; præcipuè sunt. Primpò subiectum debet esse vnum; alioquin ab eo scientia suam vnitatem non caperet. Deinde, cum sit vnum, vniuocum statuas non equiuo- cum

cum; alias definiti non possit. Præterea sit primò notum, hoc est, de eo ponatur, quòd est, & quid est: nam in ream natura consistere debet, aut saltem repugnantiam nullam habere, quò minus aliquando consistat, hincq; ei iure optimo competit, ut apta sit definitione illustratum. Affectiones insuper et necessarè sunt, quæ de ipso demonstrantur. Postremò eiusmòdi esse debet, ut eo ipso scientia, cuius est subiectam, à cæteris quibuscunq; discriminetur. Plures fortasse subiecti conditiones, & ex Logica, & ex alijs Aristotelis locis, afferri possent: hæc tamen, quas recensui, præcipue sunt, atq; omnes, virtute, in hac subiecti definitione continentur. Subiectum est illud, quòd primò intenditur in scientia, cuius causæ, affectiones, & species, in scientia considerantur, à quo scientia unitatem, atque distinctionem sumit: Hæc de subiecto satis,

Abolutissima subiecti definitio.

De subiecto naturalis scientiæ, opiniones variæ. Caput III.

DE re proposita variæ autorum sententiæ circumferri solent, quas melius fortasse esse silentio præterire, ne tanta varietate, atque opinionum permissione, intellectus addiscernium confundantur: eas tamen breuiter proponere decreui, ut ijs leuiter apprehensis, intellectus ad veram sententiam intelligendam facilius adducatur. Prima igitur fuit opinio Auerrois in præfatione primi libri de physico auditu, qui naturalis scientiæ subiectum, res sensibiles esse existimauit; hac potissimum ratione ductus, quia naturalis Philosophus res considerat, materiæ penitus adhærentes. Secunda fuit opinio S. Thomæ, qui pro vniuersali huius scientiæ subiecto, ens mobile constituit: tale enim præcipue affectionis, in natura h Philosophia consideratæ, puta motus, proximum subiectum existit, cum Aristot. 3. phys. lib. motum, entis in potentia, quatenus in potentia, actum esse definiat. Tertia fuit opinio Auicennæ, 1. lib. sufficientiæ suæ, atque etiam Algazelis, libro de scientiarum diuisione, quæ etiam Magni Albertus, Aegidius, & alij plures secuti sunt: qui corpus mobile, vniuersè acceptum, adæquatam naturalis scientiæ subiectum esse statuerunt. Quod enim mouetur, atque ut mobile à naturali Philosopho consideratur, non est (inquiunt) ens latè sumptum, sed ad inferius aliquod contractum, nimirum ad corpus; & propterea potius corpus mobile, quàm ens mobile naturalis Philosophiæ subiectum esse existimarunt; ne Philosophiam naturalem, aut metaphysicæ partem, aut eidem subalternatam ponere, cogerentur. Quarta fuit opinio Scotistarum, qui hæc in re nõ omnino concordēs extiterunt: aliqui enim naturalem substantiam, ut Antonius Andreas, libro de tribus principijs q. 1. immò Scotus ipse lib. 6. metaph. c. 1. alij substantiam finitam, ut Io. Canon. & Anton. Trombeta: alij ens finitum, ut Petrus Tataretus, subiectum naturalis scientiæ statuere: hac potissimum ratione, ut vel Intelligentias ipsas, quæ materiæ expertes sunt, nec vilo modo corpora, sed abstractæ substantiæ nuncupantur, atq; de loco ad locum mouentur in contemplatione scientiæ naturalis includerent. Quinta fuit opinio Ioan. Maioris, quam etiã secutus est Franc. Toletus: qui putarunt, subiectum huius scientiæ debere statui ens naturale; idq; ut veram subiecti formalè rationè exprimerent: quæ non potest esse mobilitas, sed ipsa naturalitas, tanq; ea, quæ materiali subiecto, puta enti naturali, propior est, quàm mobilitas: hæc enim à naturalitate, tanquam effectus à sua causa proficiscitur; cum sit natura principium motus, & quietis, ut eam Arist. 2. phys. lib. definiuit. Sexta fuit opinio Alex. Achillini, Lucilli Philalthei, Florianij Nobilij, Nicolai Boneti, & aliorum: qui putarunt, subiectum naturalis scientiæ esse naturam ipsam: ducti in eam sententiã verbis Arist. initio 1. lib. de Cælo, qui naturalem philosophiã de natura scientiã appellauit. Septima fuit opinio Theophrasti, Alex. Them. Simpl. Philop. & omnium ferè Græcorum, qui censuerunt, naturalis scientiæ subiectum esse corpus naturale, quatenus naturale est: tota enim naturalis scientiæ contemplatio circa naturalia corpora est, quæ admodum Arist. loco nuperrimè citato affirmat, deq; eius partibus, principijs, atq; affectionibus potissimum disputat. Hæc est ceteris sententia, quam oēs ferè recentiores Philosophi amplexati sunt, præsertim Buccaferrus, Pendasius, Bonamicus, Zabarella, & Piccolomineus; tamen varijs nominibus rem eandem significarunt. Aliqui enim substantiã mobilem potius, quàm corpus mobile, ut Bonamicus: alij ens mobile, ut Pendasius: alij phisicum corpus potius, quàm naturale, ut Piccol. pro huius scientiæ subiecto, ponendum esse cõtendunt, quanuis ut ijdem semetipsos explicant nihil re vera aliud, hisce nominibus, quàm

Opin. Auerr.

Opin. S. Th.

Opin. Auic. Algazelis. Magni Alb. Aegidij, & aliorum.

Opin. Scotist. apud ipsos diuersa.

Opin. Ioan. Maioris, & Toleti.

Opin. Achil. Philalthei, Florianij Boneti, & aliorum.

Opin. Græcorum.

Hæc opinio non tanquàm communem ferri solet, Buccaferrus, Pendasius, Bonamicus, Zabarella, Piccolomineus.

Opin. aliquo-
rum recentio-
rum.

naturale corpus intelligendum esse arbitrantur. Octava fuit opinio quorundam recentio-
rum, qui existimauerunt, naturale corpus, absolute acceptum, atque ut sub se tam æterna, quam
mortalia corpora comprehendit, nimis amplum esse subiectum, atque adeo nimis idcirco,
quam ut naturalis Philosophiæ subiectum statuatur; & propterea in eam sententiam vene-
ruat, ut corpus generabile, & dissolubile verum, & adæquatum esse totius naturalis scientiæ
subiectum existimarent. Porroque ratio in promptu est: quoniam Arist. in libris physicis,
qui de principijs inferibuntur, de principijs corporis generabilis, & dissolubilis, non ac æter-
ni, & immortalis, cuiusmodi sunt celestia corpora, disputauit. Postrema fuit opinio, quæ
M. Antonio Genuæ tribuitur, qui magis huius scientiæ subiectum in angustum de duxit: nō
enim naturale corpus, quatenus naturale est, neq; rursus naturale corpus, quatenus est gene-
rationi, intentioni que obnoxium, sed præcipue naturale corpus, quatenus ex elementis con-
mentatum est, naturalis Philosophiæ subiectum esse pronunciauit. Nam si, secundum alios,
coelum non est pars subiecti, sed principium eliciciens, ita etiam elementa in naturali scienti-
æ, non tanquam subiecti species, aut partes subiecti, sed tanquam materiale principium
consideranda sunt: coelo igitur, atque elementis exclusis, solum relinquitur corpus mixtum,
quod, de doctoris huius sententia, verum, proprium, & adæquatum naturalis scientiæ subie-
ctum statuendum est.

Opin. M. An-
ton. Genuæ.

*Relata opiniones, nonnullis exclusis, ad duas tantum reuocantur, & vtra illarum ve-
rior sit, explicatur. Caput IV.*

Scotistarum
opin. nō per-
tinet ad hanc
disputationē

Propositis his opinionibus, tanquam quibusdam, veluti prolusionibus ad hanc quæstio-
nem elucidandam, eas nunc paulo diligentius expendemus, atque nonnullis præcis,
tanquam ab Arist. mente alienis, reliquas omnes ad duas tantum reuocari, & contrahi pos-
se ostendemus: quarum alteram, seu probabiliorem, explicandam primū, mox defenden-
dam suscipiemus. Omittemus igitur primò opinionem scotistarum, quippe quæ ad disputa-
tionem nostram minime pertineat: nos enim subiectum naturalis Philosophiæ, ab Arist. tra-
ditæ, indagare contendimus, cumq; de mobilibus rebus disputamus, motum in ea significa-
tione accipimus, quam cōiter naturales omnes Philosophi accipere solent, quatenus scilicet
corporibus, ex materia, & forma concretis, potissimum congruit. At vero Scotistæ, cum
naturalem substantiam, aut substantiam mobilem, vel finitam, aut etiam ens finitum, pro
subiecto naturalis Philosophiæ constituunt, non accipiunt naturalem Philosophiam, pro
ea, quæ ab Arist. tradita est, sed pro Philosophia (ut aiunt) completa, omnibusque numeris
absoluta. Rursus cum de motu loquuntur, non eum tantum accipiunt motum, qui corpori-
bus conuenit, sed eum et, qui Angelis, separatique substantijs attribuitur: quippe qui non
physicus, sed metaphysicus, aut metaphoricus est. Esto igitur ipsorum sententia de subie-
cto philosophiæ perfecta, & absolutæ, vera sit, cum illis modò ne contendamus. Omittemus
secundò opinionem postremam, quæ fuit M. Antonij Genuæ; propterea quod naturalem
philosophiam nimis coarctare, atque in angustum cōtrahere videtur: ab ea enim simplicia
corpora, & potissimum elementa secernit, quæ nescio, in quam alia facultate tractentur,
si ad subiectum non pertinent philosophiæ naturalis. Fallam igitur absolute existimo, sta-
tuere, mixtum corpus adæquatum esse naturalis scientiæ subiectum. Reliquas omnes opinio-
nes ad duas tantum reuocari facile posse putarim: nimirum ad opinionem Alberti, & Aegi-
dij, qui corpus mobile; & ad opinionem Græcorum, qui corpus naturale, huius scientiæ sub-
iectum esse dixerunt. Opinio Alex. Achillini, Philalthei, Flamini, & aliorum; qui pro sub-
iecto naturam constituunt, partes substantiales exprimit corporis naturalis: natura enim de
materia dicitur, & de forma; non longè igitur ab opinione Græcorum distare videretur. Opi-
nionem S. Tho. ponentis ens mobile pro subiecto, conuenit cum opinione Alberti: ut n. ante di-
ximus, non est ens, vniuersè acceptum, quod subiectum motus existat, sed ens contractum
ad corpus; sicque illud Arist. accipitur 3. lib. physic. motum esse actum entis in potentia;
ac si dixisset, motum esse actum eius, quod est in potentia; id autem est ipsum corpus. Et
fortasse S. Tho. hoc idē considerauit, cū primo de coelo, non amplius ens mobile, sed corpus
mobile, naturalis philosophiæ subiectum esse cōstituit: tamen inter Thomistas non desunt,
qui S. Tho. à cōtradictione vindicare contendunt, nulloquo pacto admittere velint, eā sen-
tentiam

Opin. M. An-
tonij Genuæ,
vt ab Arist.
mente aliena
penitus ex-
cluditur.

Opin. Achil.
Philal. & a-
liorū facile re-
uocari pot. ad
opin. Græco-
rum.
Opin. S. Tho.
reuocari pot.
ad opin. Alber-
ti.
S. Tho. de ce-
lo posuit cor-
pus mobile, p-
subiecto totius
naturalis Philo-
sophiæ.

sententia mutasse, aut (quod aiunt) pallinodiam cecinisse. Sed hoc nihil ad nos. Duae igitur sunt praeipuae sententiae de naturalis philosophiae subiecto, quarum altera scilicet, illud esse corpus inobile, altera corpus naturale. Conveniunt haec duae sententiae in re considerata, quae est ipsum corpus; differuntque in modo considerandi, prior enim sua mobilitatem, tanquam rationem formalem subiecti constituit; posterior vero naturalitatem. Vtra sua verior? Id scire ex formalis subiecti conditionibus elicere possumus, in quibus, hanc diximus esse praeipuanam, ut scilicet, materiali subiecto ita proximè adhaereat, ut nihil sit, quod propius illud attingat: conspicuum est autem, naturalitatem propiorè corpori, quam mobilitatem esse; immo magis ab illa, ut diximus, tanquam effectum à propria causa fluere: erit ergo naturalitas ratio formalis subiecti, non autem mobilitas. Haec igitur tanquam vera, solidaque sententia relinquatur: scilicet, adaequatum naturalis philosophiae subiectum esse corpus naturale, quatenus naturale est.

Duae tantum sunt praeipuae sententiae de subiecto naturalis philosophiae, cum in re considerata conveniunt, differunt autem in modo considerandi.

Vera sententia de subiecto naturalis philosophiae.

Validissimo argumento ostenditur, subiectum naturalis Philosophiae non esse corpus naturale, caelo, mortalibusque commune. Cap. V.

Videmur nunc disputationem hanc penitus absoluisse, atque id, quod praecipuè quaerimus, inuenisse; cum iam conclusum sit, subiectum naturalis philosophiae esse corpus naturale, quatenus naturale est: Sed tamen hactenus non nisi quaedam quasi rudimenta posuimus, quibus & commodius, & facilius propositam difficultatè explicare possemus. Nodus enim implicatissimus nobis adhuc superest dissolvendus, qui recentioribus praesertim philosophis negotium maximum facessit, quique nisi expediatur, in gravissimos tandem nos errores deducet. Enimvero naturale corpus bifariam accipi potest, uno modo in sua latissima communissimaque significatione, quatenus, scilicet, sub se tam caelestia, quam sublunaria corpora comprehendit: altero praesertim, atque angustius, prout generabilia tantummodo, dissolubiliaque corpora includit. Vocatur nunc in dubium, cum naturale corpus subiectum esse philosophiae naturalis asseritur, in priori ne ipsum, an in posteriori accipiatur significatione? Haec est quaestio maximi momenti, & difficilis admodum explicatus habet: ceterae autem, huc spectantes, sunt controversiae de nomine tantum. Illi, qui caelum ex materia, & forma concretum esse defendunt: habere illud materiam, eiusdem rationis cum materia horum inferiorum; eidemque naturae definitionem lib. 2. de physico auditu, ab Aristotele traditam, convenire; facile tueri possunt, naturalis philosophiae subiectum esse corpus naturale, in priorè significatione consideratum, & ego quoque alias, praceptorum opinionem secutus, hanc eandem sententiam amplexatus sum. Verum ubi libera mihi philosophandi facultas data est, re maturius considerata, ea omnia, quae nuper de caelo tetigi, falsissima esse cognovi, atque ab Aristotelis mente penitus abhorrentia, quemadmodum sepe in publico hoc Patavino Gymnasio auditoribus meis apertissime demonstravi: ac deinceps falsam esse opinionem illam, de philosophiae subiecto, quae inde recedebat, fundamentumque accipit suum, nimirum subiectum naturalis scientiae esse corpus naturale, in sua latissima significatione spectatum. Relicta igitur praceptorum sententia, difficillimam quidem, sed tamen, nisi me ratio fallit, verissimam, de re a nobis proposita, opinionem defendere decrevi, quae statim conspicua fiet, hac conclusione probata. Subiectum naturalis philosophiae non est corpus naturale, latè sumptum, quatenus caelestibus, & sublunariis corporibus coe est; sed illud ipsum praesertim acceptum, quatenus tantummodo generabilia, dissolubiliaque corpora complectitur. Priorem partem huius conclusionis probo primum communissimo hoc, facillimoque, sed tamen, ut opinor, validissimo argumento, quodque aduersus nonnullos haud infirmam arbitror esse demonstrationem. Subiectum uniuersivae scientiae debet esse uniuersivum: haec enim una est ex praecipuis subiecti conditionibus, ut secundo huius disputationis cap. ex Aristotele patefecimus: sed naturale corpus, quatenus caelestia, sublunariaque corpora comprehendit, est quod aequiuocum; ergo naturale corpus, sic acceptum, naturalis philosophiae subiectum esse non potest. Minor propositio clara est ex Aristotele lib. 1. o. metaph. textu ultimo, ubi asserit, aeternum, & dissolubile inter se genere differre: non habent igitur unam naturam communem, quae de illis uniuocè dici, predicariue possit.

Corpus naturale dupliciter accipi poterit. Dubium praecipuum in praesenti disputatione.

Autoris opinio.

Conclusio defendenda.

Argumentum validissimum.

Communis responsio ad prædictum argumentum reijcitur, simulq; illa Auctoris
 autoritate firmatur. Cap. V l.

Responsio
 communis ad
 prædictum argu-
 mentum.

Pro huius rati-
 onis consuta-
 tione, Vniuocum,
 Equiuocum, & Analogum
 definitio-
 nes præmit-
 tuntur.

Vniuocum
 quid sit.

Equiuocum
 quid sit.

Analogum
 quid sit.

Homo viuis
 & homo pic-
 tus conueni-
 re pnt in es-
 se, in substan-
 tia, in corpo-
 re, tanq; in v-
 niuoco te-
 mto.

Analogorū
 regula.
 Zab. li. de na-
 turalis scien-

Hic argumento alterius septemque autores, præsertim Pendasius, Zab. Piccol. & alij
 ecutiōres, eōi quadam responsione satisfacere, conantur: qua tamen, mea quidem sen-
 tentia (pace omnium dixerim) argumentum nō diluit, quæq; potius elingit nomen, quam
 responsionis meretur. Concedunt omnes, naturale corpus, celo, mortalibusq; eōe, motu, se
 quid vniuocum: lateri tamen nolunt, illud esse æquiuocum: Sed esse aiunt, quod dicitur ab
 vno, quod familiariore vocabulo, solet analogum appellari, quasi eōe hoc corpus, de celo, &
 mortalibus, secundum quandam similitudinem, & proportionem, aut secundum prius, & po-
 sterioris, dicatur, hæcque responsione omnia serè argumenta, quæ pro Inſta nostra adduci solent,
 soluere se posse arbitrantur. Aliàs ego hanc ipsam responsionem reijci: sed quā video, eam
 veluti eōem quandam regulam, multis argumentis diluendis adhiberi, idcirco nunc paulo
 enixius in eiusdem confutationem arbitror incumbendum. Quod facillè me facturum existi-
 mo, si ostendero, hoc, quod dicitur ab vno, & ad vnum, non esse medium quiddam inter vniuocum,
 & æquiuocum, vt prædicti Doctores arbitrantur, sed cum illorum altero necessario con-
 iunctum esse. Hoc vt euidentius probeim, vniuoci, æquiuoci, & analogi nominis definitio-
 nes, paucis in medium afferre non grauabor. Sciendum igitur est, ex Aristotelem Antepre-
 dicamentis, Vniuocum nomen illud esse, quod pluribus rebus eōe est, & ratione illius nomi-
 nis, res omnes, sub eo contentæ, eandem rōnem substantiæ, hoc est (vt omnes exponant) e-
 ſdem definitionem habere dicuntur. Vt animal nomen quoddam homini, boui, leoni, & alijs
 speciebus eōe est, & in hoc animalis nomen, homo, bos, & leo eandem prorsus defini-
 tionem habent: nam homo, quatenus animal, est substantia animata sensibilis: Sic bos est substantia
 animata sensibilis, atq; idem de leone, & de reliquis speciebus, sub animalis genere contē-
 tis, dicendum est. Animal igitur nomen quoddam vniuocum est, ad omnes suas species, de quibus
 predicatur. Equiuocum, nomen pariter dicitur rebus pluribus eōe, (dicitur enim æquiuocum
 cum quasi equè plura vocans) tamen in hoc eōe nomen, res plures, sub eo contentæ, eandem
 definitionem minimè habere dicuntur. Afferamus exemplum eōe: canis est nomen quoddam
 commune, quod sub se canem latrabilem, piscem marinum, & sidus celeste comprehendit:
 conueniunt tria hæc in nomine canis; attamen, secundum hoc nomen, eandem definitionem
 non habent imò ne vilam quidem habent: quia canis, vt nomen æquiuocum est, de se
 non potest, & propterea si nomen canis definitionem non habet, nullam perfectè de suis
 nem cum suis inferioribus cōicere poterit, quemadmodum communicat animal, quod vniuocum
 est. Animal substantia dicitur animata sensibilis, & vnumquodq; quod est animal, quatenus
 animal, hæc eandem definitionem gaudet. Canis aut, vt nomen eōe est, & illud quod est
 æquiuocum, nulla definitionem circumscribi potest: nam si ex. gra. latrabile animal esse dicitur,
 hæc definitio pisci marino, & sideri celesti non erit cōsita: ita de alijs dicendum est. Analogum,
 nomen quoddam est, quod multa significare dicitur, idq; vel propter aliquem vnius ad alie-
 rum ordinem, similitudinem, & proportionem, vel propterea quod multa ab vno pendentur,
 & proficiscantur. Huius nominis meminit Aristo. pluribus locis, sed potissimum lib. 3. phys.
 tex. 70. lib. 4. metaph. tex. 2. & 7. eiusdē operis libro, textibus 14. & 15. vbi docuit, Analogum
 non propriè vnā quandam naturam, pluribus eōem, sed ordinem, & proportionem quorundam
 multorum ad vnum, vel multorum ab vno significare. Rem illustremus exemplis. Hoc
 nomen homo, si ad viuū, pictūq; hominem referatur, analogum est; quia primò, & præ-
 cipuè de homine viuo, postea verò per quandam similitudinem, quæ est homini picto eam
 homine viuo, de picto etiam homine dicitur: constat autem, hominem viuū, & hominem pic-
 tum, in nulla eōi natura, quæ proximè de illis dicatur, cōuenire. Rursus hoc nomen fructus,
 vt exemplis Aristo. vramur, eōe est horum trium, scilicet, animalis, medicinæ, & vniuersæ, de quæ
 illis analogicè predicatur. Primò enim, & per se de animali dicitur, tanquam de eo, in quo
 sanitas inest: Analogorum enim ea est regula, vt quotiescunq; nomen aliquod analogicè
 pluribus dicitur, illud de eo primum, quod sub se primo continet, enunciatur) Deinde de me-
 dicina, tanquā de ea, quæ sanitatem efficit. Deniq; de vniuersa, tanquā de ea, quæ sanitatem si-
 gnificat. Hæc enim ad sanitatem ordinem habent, & propterea, quæ hoc sanitatis nomine ap-
 pellat-

pellantur, non propriè vniuoca; quia nullam habent naturam cõmunem, sed ad vnum, seu analogam nuncupantur. His definitionibus premisissis, ostendam nunc apertissimè, inter vniuocum, & æquiuocum, nullum re vera medium interiectum esse posse; sed hoc, quod dicitur ab vno, & ad vnum, seu analogum, semper vniuocationem, aut æquiuocationem quandam redolere. Accipiamus igitur aliquod analogum, sitque ex. gra. naturale corpus, de quo modo differimus: analogicè, inquit illi doctores, de cælo, & mortalibus dicitur. Sciscitor ego ab illis. nomen hoc, scilicet corpus naturale, dicatur ne, secundum eandem rationem, de cælo, & mortalibus, an secundum rationem diuersam? Pingant ipsi inter hæc duo medium aliquod si possunt: nam certè non possunt; quoniã idem, & diuersum, vt habet Arist. 10. metaph. tex. 12. sunt differentie maximè oppositæ: cæca eis, atque inter se contradictoriam oppositionem habent, sicut idem, & non idem: contradictoria verò medium non recipiunt, vt elicitur ex 4. metaph. tex. 9. & 27. si dicatur secundum eandem rationem; erit igitur vniuocum; si secundum diuersam, æquiuocum, quemadmodum ex vniuoci, & æquiuoci definitionibus elicitur. Dicere igitur, cõe hoc naturale corpus, de cælo, & mortalibus, non vniuocè, sed analogicè prædicari, est disertè fateri, illud esse nomen aliquod æquiuocum, cum analogia coniunctum, quod à naturalis scientiæ subiecto, ex Arist. decreto, excludendum omnino est. Neque verò miretur quispiam, nomen aliquod simul vniuocum, & analogum esse, aut analogum, & æquiuocum: dabo enim exempla, rem apertè, atque dilucide ostendentia. Ens, quod metaphys. subiectum statuitur, cõe quoddam nomen est, quod sub se tam substantiam, quam accidens comprehendit: de illis secundum eandem rationem affirmatur, & propterea vniuocum est, saltem vniuocatione metaphysica, vt multi defendunt (scio etiam, alios oppositum tueri, sed hoc nunc parui refert) sed tamen analogiæ quasi vestem induit; quandoquidem substantiam prius, quam accidens olet, ac sonat. Rursum nomen canis terrestri animali, pisci marino, siderique cœlesti commune dicitur, deque illis non secundum eandem, sed secundum diuersam rationem prædicatur, & quod hinc sequitur, æquiuocè. Verùm nomen illud prius, & præcipuè ad terrestre animal significandũ impositum est, deinde verò, ob quandam proportionem, aut similitudinem, quam cum eo habent piscis marinus, sidusque cœlestis, ad ea quoque significanda extensum est; hincque fit, vt de illis etiam analogicè enuncietur. Quod si quis pertinaciter rueri velit, nomen canis, ad canem latrabilem, piscem marinum, & sidus cœlestis purum æquiuocum esse; exemplũ aliud afferri posset, iam paulò superius allatum, nimirum de homine, qui de viuo, atque de picto analogicè dicitur; nemo tamen negabit, nomen illud viuo, pictoque homini æquiuocum esse. Quare iam satis ostendisse videor, analogiam puram reperiri minimè posse, sed illam necessario aut cum vniuocatione, aut cum æquiuocatione coniunctam esse; ac deinceps argumentum superius propositum, prædictorum Doctorum responsione haudquaquam labefactari, sed adhuc in sua vi, & robore permanere. Quod etiã libet, cumulationis doctrinæ gratia Auer. autoritate firmare, qui initio secundi lib. de phys. auditu, principium, asseruit, de cœlestibus, mortalibusque corporibus, non vniuocè, sed quasi æquiuocè dici. Liberiùs tñ, & apertius in calce secundi metaph. id ipsum pronunciauit, vbi ore rotundo, naturale corpus, de cœlesti, atque mortali, æquiuocè dici, asseuerauit.

tis cõstine, 10. dicitur
põnt iter id,
q' est ad vnu,
& analogo,
cõter tũ pro
eodẽ accipi
sõlent.
Argumentum
probis inter
vniuocum, et
æquiuocũ nõ
dari mediũ.

Nõ est absur-
dũ nomẽ ali-
quod simul
vniuocũ, &
analogũ esse.

Ostendit nõ-
mẽ aliquod
simul æqui-
uocũ, & ana-
logum esse.

Corpus natu-
rale scõm
Auer. de cõ-
sõ, & morta-
lib. æquiuocè
dicitur.

Pro confirmatione argumenti, superius adducti, explicantur duo Arist. loci, quibus puram analogiam concedere videtur. Caput VII.

Tota vis argumenti, à nobis superius propositi, ad probandum, corpus naturale, cælo, mortalibusque commune, pro vero, & adæquato naturalis scientiæ subiecto statui nõ posse, in eo posita erat; quia corpus naturale, sic acceptum, est æquiuocum, & nullum æquiuocum subiecti rationem habere potest. Soluebant hoc argumentum prædicti Doctores, negando, eiusmodi corpus esse æquiuocum; & quantum neque vniuocum dici possit; dicebãt nihilominus, non esse illud à naturalis scientiæ subiecto penitus excludendum, propterea quod est analogum, quod medium quiddam est inter vniuocum, & æquiuocum. Eam nos respõsionem satis commodè in superiore capite confutauimus, ostendimusque, nullũ re vera medium inter vniuocum, & æquiuocum interiectum esse posse. Verùm quoniam duo sunt Arist. loci, quibus puram analogiam concedere videtur, ideo ij nobis in præsentĩ capite excutiendi,

Duo Arist. lo-
ci valde nota
di, quib. ipse
cōcedere vī
puram ana-
logiam.

Nota hoc
exemplū Ar-
istotelis.

Explicatio to-
corū Aristot.

Tria, ab anto-
re præmissa
pro nota lo-
corū Arist. ex-
plicatione.
Primum.
Secundum.
Tertium.

Exemplū ab
Arist. addu-
ctū, quō itel-
legendum.

Inter vniuo-
cū, & æqui-
uocū nō pōt
dari mediū
rei, bene tū
significatio-
nis.

An cōceptus
entis sic vni-
uocus ad sub-
stantiā, & ac-
cidēs, vel æq-
uocus, eōtru-
uerbia præci-
pua inter Tho-
mistās, & sco-
tistas.

tiendi sunt, vt propositum iam argumentum demonstrandi vim habeat petitiuque insolu-
bile iudicetur. Aristote. igitur lib. 4. metaph. tex. 2. volens ostendere, quoniam pacto eius ad
substantiam, & accidens se habeat, ens, inquit, multipliciter quidem dici, verum ad vñ, hoc
est ad vnam quandam naturam, non tamen æquiuocè. Quibus verbis nihil planè aliud do-
cere videtur, nisi ens ad substantiam, & accidens non vniuocum, nec æquiuocum, sed analogi-
cum esse. Id ipsum apertius declarauit 7. eiusdem operis lib. tex. 15. vbi docuit, ipsum quod
quid est, de substantia, & accidente nec vniuocè, nec æquiuocè dici, sed medio modo, & ex-
plum repetit, quod attulerat lib. 4. tex. 2. quo puram, simplicemq; analogiam manifestè con-
cedit. Medicinale, inquit, nomen quoddam est, quod de tribus enunciari solet. scilicet de corpore,
tanquam de eo, quod medicinam recipit: de opere, quod. scilicet per medicinam exercetur, cuius-
modi est purgatio, sanguinis missio, vel id genus alia: & de vase, tanquam de eo, quod medi-
cinam continet. Iam verò nomen hoc de istis tribus non vniuocè dicitur; quia vnam quā-
dam naturam, illis cōm non significat; nec æquiuocè; quia in æquiuocis nullus est ordo, ni-
la similitudo, nulla comparatio: sed ad vnum, hoc est analogicè. Concedit igitur Aristote. pu-
ram analogiam, ac deinceps argumentum, à nobis ante propositum, languere iam, atque
debilitari, præcipuumque sniæ nostræ fundamentum omnino rucere videtur. Latet equidē,
has Arist. autoritates, ad nostram sniā euertendam, maximi momenti esse; si quidem osci-
tanter, & absq; vlla ratiocinatione pereurrantur: at verò si diligenter, attentèq; animo per-
lustrentur, non modo sniā nostram nullo pacto euertere, sed illam potius validissimè con-
firmare videbuntur. Tota vis in exemplo cōsistit, nam vtroiq; ferè eadem autoritas est. Ita
que ad illud explicandum, lubet veritatem ipsam, vel ipsiusmet Arist. testimonio firmatam,
veluti notissimam quandam regulam adhibere: ita enim errorem omnem procul abstore, ere-
dendum est. Tria igitur præmitto, quæ & per se vera, atq; etiam ab Aristot. orta, pronuncia-
taque sunt. Primum est vniuocum illud esse, quod de pluribus dicitur, secundum eandem ra-
tionem: æquiuocum verò, quod de pluribus dicitur, secundum rationem diuersam, vt in su-
pra ex Antepredicamentis, docuimus. Secundum est, idem, & diuersum inter se contradi-
ctoria oppositione opponi, sicut idem, & non idem, vt habet Aristotel. 10. metaph. tex. 12.
Tertium est, inter contradictoria nullum re ipsa mediū reperiri posse, vt auctor est Aristot.
lib. 1. pōsteriorum tex. 5. lib. 5. Phys. tex. 26. lib. 4. metaph. tex. 15. Hæc cum ita se habeant,
nisi Aristot. & veritati, & sibi metipsi contradicere velit, nullum certè reale mediū inter vni-
uocum, & æquiuocum ipse statuere potest: accipio enim nomen illud, cuius ipse meminit in
supra polito exemplo. scilicet Medicinale, & quæro, dicatur ne de illis tribus. scilicet de corpore, opere, &
vase, secundum eandem rationem, an secundum diuersam? Profectò non dici secundum eā-
dem rationem, ex eo manifestum est, quoniam non est vna quædam natura, illis cōis: dice-
tur ergo secundum rationem diuersam, atque ita erit illis æquiuocum. Cur igitur Arist. asse-
rui, Medicinale nec vniuocè, nec æquiuocè dici, sed ad vnum? Respondeo, non docuisse A-
ristotelem, Medicinale esse aliquod mediū, quod re vera neque vniuocum, neque æquiuo-
cum sit: sed docuisse, illud nec vniuocum, nec purè æquiuocum esse: sed rectius medio modo
dicitur: hæc enim sunt eius verba: Nam rectius est, neque æquiuocè dicere, neque eodem mo-
do: quasi dixisset, rectè quidem alteram istorum re vera dici debet, æquiuocum, scilicet aut vniuo-
cum, sed tamen rectius ad vnum appellabitur. Hinc elicio, mediū, vt ad rem nostram facit,
dūplex esse, vel rei, vel significationis: inter vniuocum, & æquiuocū nullum potest dari me-
diū rei, vt iam probauimus: at verò potest dari mediū significationis, vt in citatis cōtexti-
bus Arist. affirmat. Quare analogum est nomen quoddam significatiuum, mediū inter vni-
uocum, & æquiuocum, atque ab illis distinctum, quemadmodum ex eorum definitionibus
elicitur: tamen nulla res est, vel nullus realis cōceptus, qui analogicè de aliquibus dicatur,
quin simul necessariò aut æquiuocè, aut vniuocè de eisdem enūciatur. Solet autem analogi-
nomine nuncupari, cum nec purè vniuocus, nec purè æquiuocus est, cuiusmodi est cōceptus
entis ad substantiam, & accidens. Dicit aliquis, huiusmodi cōceptus entis est ne re vera vni-
uocus ad substantiam, & accidens, an æquiuocus? Hæc de re controuersia est inter Scotistas,
& Thomistas. Eliciunt Scotistæ ex quarto Metaph. tex. 2. illum esse vniuocum; quia inquit,
Aristot. ens multipliciter dici, non tamen æquiuocè. Thomistæ verò, exemplo tum ibidem,
tum etiam lib. 10. tex. 15. ab Aristot. allato, eundem probant æquiuocum esse, quoniā, me-
dicinale

dicinale, secundum diuersam rationem, de corpore, opere, & vase dicitur, quauis etiam dicatur ad vnum, atque adeo analogum sit. Verum hæc est disputatio, alias tractanda; nobis nunc satis sit, ex citatis Arist. locis eliciisse, conceptum entis ad substantiam, & accidens nec purè vniuocum, nec purè æquiuocum esse, sed coniunctam analogiam habere. Quod autem ad exemplum attinet, illud ab Arist. adductum fuit, vt analogiam potissimum ostenderet; ad concludendam tamen entis æquiuationem, non est satis, quemadmodum nec auctoritas, à Scotistis adducta, satis est, ad concludendam perfectam vniuocationem; est enim ens veluti in confinio vniuocationis, atque eiusdem gradum minimum possidet, vt ipsi quoque affirmant. Sed hæc de re alias.

Ens positum est veluti in confinio vniuocationis.

Cum Aegidio differitur, qui puram analogiam probare contendit Cap. VIII.

Mittere hic non possum ea, quæ satis ingeniosè ab Romano Aegidio lib. 4. metaph. q. 3. ad probandam puram, simplicemque analogiam, scripta sunt. Cum, inquit, nomen aliquod, per comparisonem ad vnam aliquam formam, pluribus imponitur, aut illa forma æquè seruetur in omnibus, aut non: si seruetur, tunc nomen, pluribus impositum, simpliciter vniuocum est: vt homo de omnibus indiuiduis humane speciei vniuocè dicitur, quia forma hominis in omnibus æquè seruetur. Si verò forma illa vna in omnibus non æquè seruetur, hoc tribus modis contingere potest. Aut quia illa forma seruetur in pluribus simpliciter, sed nobiliori modo in vno, quam in alio: vt forma animalis seruetur simpliciter in omnibus speciebus; sed tamen nobiliori modo in homine, quam in asino; & tunc oritur analogia quedam, quæ maximè ad vniuocationem accedit. Aut secundò forma illa vna in pluribus non æquè seruetur; quia in vno simpliciter, in alio verò secundum similitudinem inuenitur: vt de picto, vniuoque homine manifestum est; & tunc altera oritur analogia, quæ æquiuationi valde proxima est. Aut tertio forma illa vna non æquè seruetur in pluribus, quia in vno simpliciter, in alio autem secundum quid reperitur; cuiusmodi est entitas, quæ in substantia simpliciter inuenitur, in accidente autem secundum quid; & tunc tertia oritur analogia, quæ neque ad vniuocationem, neque ad æquiuationem accedit, sed media, pura, simplexque est. Doctè quidem, & valde ingeniosè ab Aegidio hæc scripta sunt, sed tamè quæ, argumento, à nobis sæpiùs repetito, quam facillimè corruunt; præsertim quoad illam partem, vbi Aegidius probare contendit, ens ad substantiam, & accidens purum analogum, non item æquiuocum, neque vilo modo vniuocum esse. Quænam enim ex Aegidio, ens dicatur ne de substantia, & accidente, secundum eandem, an secundum diuersam rationem? Respondet fortasse Aegidius, ens secundum prius, & posterius, simpliciter, & secundum quid, de substantia, & accidente dici; prius quidem, & simpliciter de substantia; de accidente verò posterius, & secundum quid. Ne fugias quæso Aegidi, non quæro ego, vtrum ens dicatur prius de substantia, vel de accidente, an de vtriusque dicatur simpliciter, vel potius de vno simpliciter, de altero verò secundum quid; sed quæro, vtrum ens dicatur de substantia, & accidente, secundum eandem rationem, an secundum rationem diuersam? Hic nodus nunc tibi dissolvens est. Cogita quantum velis, nunquam certe inter hæc duo vllum reale medium inuenire poteris. Si admittas, ens de substantia, & accidente secundum eandem rationem dici, illud fateberis vniuocum; si secundum diuersam, æquiuocum. Non igitur te vera analogum dari potest, quod penitus vniuocationem, aut æquiuationem excludat, vt Aegidius probare contendebat. Nec satisfacit illa responsio, ens nimirum de substantia simpliciter, de accidente verò secundum quid enunciari; & propterea nullam entis rationem substantiæ, & accidenti communem esse; quia illa particula (secundum quid) est particula quedam diminutiva: non enim omnibus fortasse notum est, in quoniam sensu accipienda illa sit, cum accidentibus tribuitur. Enimverò hæc particula (secundum quid) duplicem minuendi vim hinc dicitur. Sab entitate simpliciter, & absolute, atque à perfectione entitatis; tunc habet vim minuendi ab entitate, cum dicimus, ea, quæ sunt in potentia, quam vocant obiectiuam, vt rosam, vel hominem generandum, non esse entia, nisi secundum quid: hæc enim te verà vsque quæque non existunt, sed tamen illis existentia non repugnat. At verò cum dicimus, accidentia esse entia secundum quid, illa particula, secundum quid, non ab entitate diminuit; quoniam accidentia, iam producta, ita in rerum natura existunt, sicuti substantia; sed à perfectio

Aegid. e. metaph. q. 3. niti tur probare puram analogiam.

Quæ ab Aegidio, quæ ad puram analogiam attinent, dicta sūt, argumento superius adducto, reprobantur.

Quo intelligit dicitur, accedens esse entia secundum quid.

Particula secundum quid, duplicem minuendi vim hinc dicitur.

ne entitatis: ideo enim accidentia entia secundum quid appellamus: quia non ita perfecta sunt entia, sicut substantia: quo modo aliquod animal ex insectorum genere, recte dicitur secundum quid dicere: quoniam natura sua imperfectum animal est: non ideo ita sequitur, quin illi animalis ratio, ac definitio conveniat. Sed hæc iam satis de analogia dicta sunt: his enim arbitror, primum argumentum, pro confirmatione propositæ conclusionis, superius adductum, satis confirmatum esse.

An inter univocis, & equivocis dicitur medium, v. de sent. in prædicam. q. 1. & lib. 1. sent. d. 8. q. 3.

Proposita conclusio de naturalis scientiæ subiecto secundo argumenta principalia corroboratur, atque illud à communi responsione vindicatur. Cap. IX.

2. arg. principale.

Secundum argumentum, ad propositam conclusionem firmandam, est huiusmodi: Naturale corpus illud est, quod naturam habet, quocumque naturam habet, ut Simplicius exponit, ex materia, & informante forma concretum est; atque cœlum simplex corpus est, nec ex materia, informanteque forma concretum, ut Aver. atque Arist. placet, immo ut est re quidem vera, quod alia disputatione apertissime demonstrabo, igitur naturale corpus, proprie acceptum, cœlo convenire non potest; atque adeo subiectum naturalis Philosophiæ: nõ est quid cœlo, mortalibusque commune. Respondent prædicti Doctores, cœlum quoque ex materia, & forma, saltem secundum quandam analogiam, & proportionem constatum esse: constat enim ex orbe, tanquam ex materia, & ex intelligentia, tanquam ex forma. Non desunt etiam, qui cœlum ex materia, & informante forma compositum esse, defendunt: illudque rursum rationali anima præditum esse: sed cum his modò nobis non est disputandum, aliis id præstabitur opportuniore loco. Disputationem nunc cum illis ineamus, cum quibus nobis convenit, cœlum esse corpus simplex, atque ab informante forma alienum, ut Zab. lib. de natura cœli, per totum, & Piccol. lib. de cœlo c. 10. defendunt. Nõ ne obsecro Solis est luce clarius, naturale corpus, iam definitum, cœlo non nisi æquivoce competere possit? Est, ait Arist. 2. phys. circa initium, naturale corpus, quod naturam habet: & quod naturam habet, iuxta Simplicij, aliorumque Græcorum explanationem, est quod ex materia, & informantis formæ conjunctione conjungitur; naturale igitur corpus, quod ibi definitum est, factum aliquando est, vel fieri aliquando potest: habetque materiam illam, quam scholæ appellant ex qua tanquam sui partem, & formam, quæ tanquam internum principium, eius naturam, atque substantiam constituit. At vero cœlum; corpus omnino diversum est: nunc iam enim est factum, sed est æternum: non habet materiam illam, ex qua, quæ græcè dicitur *hylè*, sed habet materiam in qua, supple, recipitur motus, quam scholæ vocant materiam *ad usum*. Neque minus habet formam, quæ sit eius principium internum, aut illius substantiam quocummodo constituat; sed habet tantummodo intelligentiam, quæ extrinsecus manet, ei assistit, perpetuoque illud in orbem eicit. Corpus igitur naturale, ab Arist. 2. phys. lib. definitum, de celestibus, & mortalibus æquivoce dicitur; atque ita, si illud ipsum pro naturalis scientiæ subiecto statuendum est, ut concors est omnium assertio, cœlestia sub se corpora comprehendere nulla ratione potest.

Quære disputat de cœlesti substantia.

Responsio prædictorum Doctorum, præsertim Zab. & Piccolom. Confutatio.

Hæc hic pauca de cœlesti natura substantiæ celestis. Quæ se plura in disputatione supra citata.

Adducitur, pro eadem conclusione, tertium argumentum principale, quod nonnullorum recentiorum responsionibus minime solutum esse ostenditur. Cap. X.

3. arg. principale.

Olet etiam, in primam propositæ conclusionis partem hoc argumentum adduci: si cœlum esset pars subiecti naturalis philosophiæ, sequeretur, definitionem eius, quod habet naturam, ab Arist. 2. lib. phys. traditam, eidem necessario competere: sed illi non competit, ergo cœlum non est pars subiecti naturalis philosophiæ. Conclusio est perspicua: illud enim naturale corpus, naturalis philosophiæ subiectum censendum est, quod Aristot. lib. 2. de physico auditu definit, atque ab artificiosis corporibus secevit: eius igitur definitio omnibus partibus, quæ illi subiiciuntur, conveniat, necesse est. Minor autem propositio sic probatur: corpus enim naturale, ibi definitum, interio motus principio præditum est, cœlum vero internum sui motus principium nullum habet, sed extrinsecus ab assistente, intelligentia circumvolvitur, non igitur definitio habentis naturam illi competit. Hoc etiam evidentiissima Arist. autoritate confirmatur, qui initio libri secundi de physico auditu, naturalia corpora recensens, numeravit animalia, & partes ipsorum, plantas, & simplicia corpora, terram, aquam,

Confirmatur idè argumentum autoritate Aristot. 2. phys.

aquam, aerem, & ignem, nullam autem cæli mentionem fecit, quod certè non omisisset, si in eorum naturalium corporum numero illud includere voluisset. Huic argumento nonnulli recentiores philosophi, in disputatione quadam de subiecto naturalis philosophiæ, tribus responsionibus satisfacere nituntur, quæ tamen omnes ex Pandalij doctrina, veluti à quodam fonte haustæ sunt, ut apud ipsum, in apparatu ad physicam texturam, parte sexta, videre licet. Primò inquit, Cælum siue sit forma, quantitati subiecta, siue sit ex materia, & forma conflatum, siue sit orbis cum Intelligentia assidente, aliquam nihilominus semper compositionem habere, qua ratione habens naturam dici atque in definitione habentis naturam, licet secundum quandam analogiam, & secundaria quadam intentione comprehensum esse, potest. Aiunt secundo, recto sanè consilio, cælum inter cætera naturalia corpora, ibi ab Aristot. numeratum non esse, idque ob multas ambiguitates, quæ poterant excitari, quibus non expedit, scientiæ principium inuolutum esse. Tertio dicunt, Arist. non omnino cælum omisisset, sed illud in verbis sequentibus respexisse: ubi enim quatuor simplicia corpora enumerauit, statim subdit, *Hæc enim, & huiusmodi natura esse dicimus*. Verum enim vero triplici hæc responsione, non satis arbitrò proposito iam argumento factum esse. Prima responsio iam ex antedictis refutata est; si enim definitio habentis naturam non vniuocè, sed secundum analogiam cælo competit, æquiuocè igitur illi competit, atque ita id, quod cælo, & mortalibus hisce corporibus cõe est, pro subiecto naturalis philosophiæ constitui non potest, aut quod in idem recidit, non erit cælum pars subiecti naturalis philosophiæ. Minus valida est secunda responsio: quoniam si Arist. cælum inter illa naturalia corpora numerasset, multas certè ambiguitates, multosque scrupulos nobis ex anima euellisset: primò enim difficultas hæc, quam modo tractamus, orta nequaquam esset, quoniam certò sciremus, corpus naturale, cælo mortalibusque cõe, totius naturalis philosophiæ verum subiectum esse. Rursus constaret, cælum, instar cæterorum naturalium corporum ex materia, & informante forma conflatum esse, sui orbiculati motus internum principium habere, & alia plura, de quibus quotidie Doctores inter se magna contentione decertant. At verò nullam cæli Aristot. mentionem fecit, cum tamen ei vnum verbum addere haud difficile fuisset. Quin etiam, ne putaremus, illud in simplicibus corporibus inclusum esse, quamuis sat ei fuisset dicere, *Et corpora simplicia*, nihilominus quò res nota magis fieret, quænam præcipuè corpora intelligi deberet, exprinere voluit, itaque addidit terram, aquam, aerem, & ignem. Tertia responsio, communi probatissimorum interpretum explanatione rejicitur, ut Aegidij, Alberti, & aliorum, qui per illam particulam, *Huiusmodi*, mista corpora intelligunt, animæ expertia, ut lapides, metalla, & id genus alia: immò nonnulli textus, loco, *Huiusmodi*, habent, *Et his similia*, omnia enim mista corpora, quæ ad motum prævalentis elementi concitantur, naturam elemento illi similem habere dicuntur.

Triplicis ratione nonnullorum recentiorum ex doctrina Pandalij elicitæ.
Prima.

Secunda.

Tertia.

Confutatio primæ respõ.

Confutatio secundæ respõ.

Nota hæc diligenter.

Confutatio tertie respõ.

Corpus generabile, & dissolubile verum, & adequatum esse naturalis philosophiæ subiectum, argumento communissimo demonstratur. Cap. XI.

PRIMAM partem propositæ conclusionis iam satis commodè confirmauimus, nimirum corpus naturale, cælo, mortalibusque cõe, pro naturalis philosophiæ subiecto statui nulla ratione posse. Probanda nunc est altera pars, vid. huius scientiæ subiectum esse corpus naturale, quatenus. s. sub se generabilia tantummodo, dissolubiliaque corpora comprehendit. Hæc igitur probo communissimo hoc argumento, quod tñ maximam vim habere existimo demonstrandi. Illud est ponendum naturalis philosophiæ subiectum, cuius principia in primo physicorum lib. querantur, cuiusque affectiones in cæteris eiusdem operis libris considerantur: Sed hæc sunt principia, & affectiones corporis naturalis, generabilis, & dissolubilis, ergo tale corpus, vniuersè acceptum, illud est, quod pro subiecto naturalis scientiæ statuitur. Maior propositio est manifesta: consentaneum enim rationi est, Arist. ipso philosophiæ lumine, illius corporis principia, & affectiones explorasse, quod tãquam finem, & scopum statuit suæ meditatæ commentationis. Minor autem propositio multis eisdem Arist. autoritatib. cõprobat. Primò, si totum primi libri progressum obseruemus, inueniemus, Arist. asserere, se loqui de principijs eorum, quæ sunt. cælum aut non sit; cum sit æternum. Deinde multa Arist. inter disputandum, de cæteris mutationibus exempla adduxit, de motu locali nullum omnino

Argumentis edidit, sed tñ validissimum, quo verum naturalis philosophiæ subiectum concluditur.

Arist. auctoritates valde notandæ.

attulit:

attulit: quod certe fieri oportuisset, si celum in ea disputatione comprehensum voluisset. Scilicet præterea clara est Arist. autoritas in tex. 63. eiusdem libri, ubi omnia recensens, quæ simpliciter sicut, omnium mutationum meminit, ea excepta, quæ secundum locum sit. Adhuc materiam de finiens, eam dicit esse illud, ex quo aliquid fit: immò definitionem illam generationi accommodat, & eam rursus in ipsamet generatione exponit. Apertissimus quoque est tex. 68. ubi affirmat Arist. se de principijs disseruisse, quæ circa generationem, & incrementum accidunt. Evidentissima tandem eiusdem minoris probatio ex ultimo cõtextu eiusdem primi libri de physico auditu elicitur, ubi Arist. in naturali scientia de physicis, & dissolubilibus formis disputandũ proponit. Hisce igitur autoritatibus, quæ passim à nostræ sententiæ sectatoribus adducuntur, manifestum iam fit, naturale corpus, quod Arist. in naturali philosophia considerandum accepit, non esse cælo, mortalibusque commune, sed generabilia tantum dissolubiliaque omnia corpora continere,

Dux Francisci Piccol. ad hoc argumentum responsiones rejiciuntur. Cap. XII.

PRO huius argumenti solutione, multos inuenio nostri temporis celeberrimos philosophos vehementer elaborasse, Franciscum Piccol. Iacobum Zabar. Federicum Pendas. & alios etiam recentiores, Pendasij discipulos: suam quisque, sed tñ diuersam responsionem attulit. Piccolomineus in introductione ad scientiam de natura, cap. 27. duplicem assertit solutionem. Primò ait, Arist. in primo lib. de physico auditu, principia cõia, saltem facultate, & virtute declarasse, quia ex mortalium rerum principiorum declaratione, eorumque principia resurgunt, ut ei ortus quidam, & interitus competit, nempe motus secundum locũ. Ponderemus quæso hanc responsionem, ut inueniamus, quid illa roboris, aut firmitatis habeat. Arist. in 1. phys. ubi methodum, & rationem proposuit, quam in scientia de natura adhibiturus esset, nimirum à cognitione principiorum se exordiri debere, ut ea tandem, quæ ex principijs conflata sunt, optimè cognoscantur, naturale corpus, veluti suæ tractationis metã, & scopũ, sibi ante oculos constituit, statimque de eius principijs disputare cepit. Quæro nunc, quodnam est illud corpus naturale, cuius principia in primo phys. vestigare cepit? estne corpus aliquod determinatum, an corpus cælo, mortalibusque commune? Si est corpus aliquod determinatum, puta corpus generabile, & dissolubile, iam mecum facit. Si autem dicatur esse corpus cõe, ut Piccol. in sua responsione affirmare videtur; igitur ea ipsa principia, de quibus Arist. in 1. phys. disputat, unicuique naturali corpori, sub se contento, non facultate, & virtute tantum, ut Piccol. ait, sed actu, & energia competere debent. Probo hanc consequentiam: in ea enim tota vis huiusce argumentationis consistit. Ponamus ex. gra. in vniuersa animalium doctrina, animal, vniuersè acceptum, equatum esse subiectum (ut verè est) quatenus scilicet sub se animalia omnia, cuiusvis generis comprehendit; introducaturque initio de principijs animalis, sic accepti, disputatio, quæ sunt anima, & corpus; dubio procul hæc ipsa principia adeo omnibus animalibus actu, & energia conueniunt, ut nullum inueniatur, quod non ex corpore, & anima; tanquam ex materia, & forma constatum sit. Si igitur materia, & forma, quæ sunt prima principia corporis naturalis, dicuntur principia corporis, generatim accepti; illa necessariò unicuique corpori naturali, sub illo eodem corpore contento, atque adeo ipsi cælo, competere debent: quod tamen falsum esse, iam supra ostensum est; quoniam cælum nunquam est factum, ac proinde ex coniunctione materiæ cum forma nunquam ortum, nec vniquam euan, propter formæ à materia recessum, interibit. cum formam nullam, tanquã sui substantialem partem, obtineat. Respondet Piccol. cælesti corpori ortũ, & interitum, ratione motus secundum locum quodammodo conuenire. Iam puto, omnes animaduertere, hũc ortum, & interitũ, qui ratione localis mutationis cælo tribuitur, ab ortu, & interitu, qui rebus generabilibus, & dissolubilibus ascribitur, omnino diuersum esse; ac proinde mortalium quoque cælestiumque corporum principia, atque rursus ipsamet cælestia, atque mortalia corpora inter se plurimum distare; adeo ut nullum supra se communem conceptum habere possint, nisi nomen aliquod æquiuocum, quod ineptum erit, pro totius naturalis scientiæ subiecto constitui, esto etiam coniunctam habeat analogiam, ut viri isti celebratissimi affirmant. Quid enim, obsecro, nomine naturalis corporis intelligendum nobis est? Si cælum suspicimus, utiq; corpus aliquod simplex concipimus, non ex materia, & forma concretum, sed quod tantum modo

Prima solutio Piccol. ad prædictũ argumentum. Confutatio.

Explicatio Piccol. respõsionis. Confutatio explicationis.

modo subiectum est orbicularis motus; atque rursus æternum, & immortale, ut eorum etiã plerique consentiant. Si verò inferiora hæc corpora respiciamus, corpus aliquod compositum intelligimus, ex coniunctione materiæ cum forma exortum, quodque tãdem, propter vnius ab altero abscissum, interibit. Corpus igitur naturale, nomen quoddam æquiuocum est, quatenus sub se cælum, sublunariaque corpora comprehendit. Afferamus nunc alteram Piccol. responsionem. Addit clarissimus iste Doctor, Arist. in 1. phys. principia communia cunctis, quibus competunt, declarasse; cælo autem non propriè competunt, sed solum per relationem ad motum. Gratias agamus sapientissimo seni, cui tandem inuito fortasse, nec opinanti veritas excidit. Principia, quæ Arist. in 1. phys. lib. declarauit, sunt principia corporis naturalis; hæc, secundum Piccol. cælo non propriè competunt; ergo cælum non esse pars corporis naturalis, quod pro subiecto statuitur naturalis Philosophiæ: vel si corpus naturale dicitur, ab eo, de quo modo differimus, omnino diuersum est, quæuamodum nos demonstrare cõtenidimus. Hæc ad Piccolomineum satis,

Altera Piccol. responsio quæ ubi abest, ut arguentij dicitur, ut prius Antiochus suam cõfirmet.

Iacobi Zabarella ad prædictum argumentum responsio, atque eiusdem confutatio. Cap. XIII.

Iacobus Zabarella libro de naturalis scientiæ constitutione, c. 5. concedit absolutè, Arist. in primo lib. phys. de principijs rerum mortalium tantum disputare; ac proinde minorem propositionem argumenti, iam a nobis propositi, verissimã putat. Asserit tñ, maiorem illam negandam esse, quia illud esse subiectum naturalis Philosophiæ dicebatur, cuius principia in 1. phys. lib. considerantur: censet enim cum Arist. verum totius naturalis Philosophiæ initium à 2. phys. lib. sumendum esse: quæ verò in 1. lib. tradita sunt, ea propter nostram faciliorem cognitionem anteposita fuisse; non autem quòd re verã ad eos libros ea ipsa pertinuerint. Quare ad cognoscendum generale naturalis scientiæ subiectum, spectare debemus; ait ipse, quod in septem libris physicæ auscultationis agatur, non quid in primo: in illis autem septem, manifestum est, de communibus agi, quæ similiter omnibus naturalibus corporibus, vim caducis, quàm æternis, secundum quandam analogiam competere dicuntur; corpus enim naturale, latè acceptum, non est genus vniuocum; & propterea quæcunque inferioribus corporibus communia cum cælo esse videntur, non secundum eandem rationem, sed similitudine quadam, & analogia illis conueniunt. Hæc ipse. Bone Deus, quibus tricus Doctores isti nos, & semetipfos inuoluunt, ut rem à veritate alienam tueantur? quot scrupulos in re tritissima, atque apertissima nobis iniiciunt? Ait Zabarella, initium naturalis scientiæ a 2. lib. de phys. auditu sumendum esse, non autem à primo, utpote qui ad eos libros non pertineat, sed facilioris tantum nostræ cognitionis gratia antepositus est. Liber igitur, in quo Arist. totius naturalis scientiæ fundamenta iecit, ad opus de physico auditu, in quo non nisi rerum naturalium communia explicantur, minimè pertinebit? Liber, in quo rerum naturalium principia statuuntur, & exprimentur, tanquam additamentum quoddam; & nostræ tantum facilioris cognitionis gratia antepositus, censendus erit? Respondet Zab. in secundo quoque libro de principijs Arist. disputare. Sed non ne animaduertit, Arist. in 2. lib. agere de principijs, per relationem ad motum, & quatenus eis nomen naturæ competens non autem de principijs generis rationis, ex quorum s. coniunctione, & concursu, ipsam naturæ compositam coalescit? Hoc idem Zab. in eodem capite paulò superius affirmauit. Sed addo præterea, agere Arist. in 2. lib. de principijs, tanquam de ijs, quæ iam probauit, & explicuit in primo: ubi de eorum numero, conditionibus, & natura luculentissimè disputauit. Quare initium naturalis Philosophiæ ab ipso primo lib. phys. non autem à secundo sumendum erit; tamen Arist. difficultate maxima, quæ ob varias veterum Philosophorum sententiã, de rerum naturalium principijs contagebat, iam in 1. lib. expedita, de reliquis rebus, quæ naturali corpori communes sunt, ut incipit tractaturus; quasi nouam principia faciat in secundo. Quod item fecit in opere de anima: ubi enim disputationem, quam cum veteribus Philosophis aggressus est, in 1. lib. expedit, mox quasi nouum principium in secundo instituit, ex proprio sensu de anima tractaturus: nemo autem dixerit, primũ librum de anima ad opus illud minimè pertinere. Nunc paulisper disputationem ad rem nostram reuocemus. Initium totius naturalis scientiæ, atque adeo considerationis corporis naturalis, quod naturalis Philosophiæ subiectum statuitur, à 1. lib. phys. sumendum est, ut iam apertissimè demonstraui: sed in eo libro, vel ipsomet Zab.

Zab. responsio ad prædictum argumentum.

Confutatio.

Quis sit principiorum conditio in 1. lib. phys.

Unde sumendum sit initium naturalis Philosophiæ.

Caput confutationis.

telte, non nisi de principijs generabilis, dissolubilibusque corporis discernit illud igitur erit, quod pro adequato vniuersæ naturalis Philosophiæ subiecto statuendum est, non item corpus naturale, cælo, mortalibusque commune; ut potest quod vniuersum non sit, sicut ipsemet Zabam illa confirmat, nec secundum eandem rationem de suis interioribus dicatur: ac proinde a quibus non erit, ratione communem habeat analogiam, & quod hinc sequitur, subiecti vniuersi fungi nequaquam poterit.

Federici Pendasij, & aliorum ad idem argumentum solutiones refutantur. Cap. XIII

Pendasius

Pendasij ibi
suo ad præd-
ictū argumē-

Videamus nunc, quid Federicus Pendasius, eiusque discipuli, & sectatores, pro eiusdem argumēti solutione agerint. Pendasius in apparatu ad physicam texturam, parte sexta, ait, se eò adduci minimè posse, ut in 1. lib. de physico auditu, sola principia generabilium corporum exprimi, fateatur; addendum tamen putat, præter hæc, ibi tradita, in libris postea de celo, principia quoque cælestium orbium edoceri. Causam autem, cur initio Arist. principia, utriusque cõia, non dederit, duplicem esse asserit; alteram, quia in his, quæ sunt ab vno, & ad vnum, cuiusmodi sunt corpus sublunare, atque cæleste, exposito primo, cetera facillè cognoscantur; alteram, quia cælestibus, mortalibusque corporibus, sanè pauca cõia sunt. Animaduerto primum in dictis celeberrimi huius doctoris, euidentissimam repugnantiam. Primum ait, in 1. lib. phys. sola principia generabilium corporum explicata ab Arist. non fuisse: postea rationem reddit, cur ibi Arist. principia utriusque corporibus cõia non dederit. Ecce manifestissimam contradictionem. Posset autem quispiam, pro Pendasio dicere, principia cælestium corporum non omnino, sed leuiter tantum, in 1. lib. phys. explicata fuisse. Sed hæc excusatio nullius est roboris, quia principia, de quibus in 1. lib. phys. Arist. disputauit, aut cælestibus, & sublunariibus corporibus cõia sunt, aut non sunt communia: si non sunt, iam habeo, quod quaeror, si sunt cõia, ergo nihil erat opus, ut principia cælestium corporum iterum in libris de celo explicarentur, ut Pendasius affirmat. Probo consequentiam, quia illa principia cõia, & quo ad numerum, & quo ad conditiones, & quo ad illorum naturam, adeò luculenter explicata sunt, ut illa maiore certè explicatione non indiguerint. Cum verò asserit Pendasius, valde pauca cælo, & mortalibus, quæ ab vno, & ad vnum sunt, cõia esse, tunc sensim in sententiam nostram deducitur: hisce enim verbis fateri cogitur, corpus naturale, cælo, mortalibusque cõia, æquiuocum esse. Nec est, quod dicat aliquis, illud esse ab vno, & ad vnum, quia iam probaui, illud in sua inferiora secundum eandem rationem non delabi, atque rursus analogiam puram reperiri minimè posse, quod precipuum est, contra aduersarios nostros, in tota hac disputatione, fundamentum. Nonnulli verò ex Pendasij discipulis, in disputatione quadam de naturalis scientiæ subiecto, cap. 3. prædicto argumento ad hunc modum satisfacere se putant: negant minorem propositionem, quæ dicebamus, principia, de quibus Arist. in 1. phys. disputat, generabilia tantum, dissolubiliaque corpora respicere. Et ad illius probationem, quæ immittebatur Aristotele, progressu, in toto primo lib. in quo de principis loquens, semper ait, *Eorum qua sunt*, respondeat, se ex altera parte cum Ioan. Grammatico, obseruasse, philosophum de cælestibus quoque corporibus cogitasse, postquam addere consuevit, *Eorum qua sunt, & sunt*: ita enim habet tex. 65. *Manifestum igitur, quòd siquidem sunt causa, & principia eorum, quæ natura sunt, ex quibus primis sunt, & facta sunt*, vbi patet (inquiunt ipsi) non solum principia generationis, sed etiam essentia nominari, quod potissimum, ob cælestia corpora, dictum fuisse, censendum est. Sed eorum pace dixerim, hæc obseruatio nihil habet momenti: quia Arist. frequenter, & ea, quæ sunt, & ea, quæ fiunt, pro eodem vsurpare: immò per ea, quæ sunt, ipsamet generabilia, & dissolubilia corpora significare, consuevit, quemadmodum vnicuique ex 2. lib. phys. tex. 1. compertissimum esse potest: vbi Arist. sic habet, *Eorum, quæ sunt, alia quidem sunt natura, alia verò propter alias causas; natura quidem sunt, & animalia, & partes ipsorum, & planta, & simplicia corpora, & quæ sequuntur*: patet autem, & animalia, & plantas, & id genus alia, non solum esse, verum etiam facta esse. Alia plura addit pro prædicti argumēti solutione; verum quoniam ex Pendasio omnia excepta sunt, non est, cur a nobis repetita confutatione referantur.

Contradictio
in dicta Pen-
dasij.

Confutatio
responsionis.

Pendasius hic
proptis dis-
ctis conuincit.

Quorundam
recentiorum
ad prædictū
argumētum
responsio.

Confutatio.

Firmissimum Zabarella argumentum contra iam probatam conclusionem, notabili digressionem diluitur. Cap. XV.

Hactenus probatum à nobis est naturale corpus, quatenus naturale est, pro naturalis scientiæ subiecto statuendum esse: nomine autem corporis naturalis, non esse intelligendum corpus, celo, mortalibusque cœ, quippe quod æquiuocum sit, atque adeo subiecti rationem habere non possit, sed corpus, quod omnia sub se generabilia, & dissolubilia corpora comprehendit. Iam verò inanis esset omnis noster labor, nisi duo firmissima argumenta, alterum Zabarellæ, alterum Pandalij, quæ suam nostram grauiter vrgerent viderentur, de medio tollere niteremur. Iacobus itaque Zabarella, loco superius citato, probare contendit, cœlum, tametsi generabilem, atque dissolubilem rerum principium efficiens esse, nihilominus partem etiam esse subiecti naturalis philosophiæ, & hoc modo potissimum à naturali philosopho considerari. Sic igitur suam instituit argumentationem. Non minus res per se, seu digna est cœlum, quam sint elementa: Sed elementa, cum sint multi principia, atq; hoc pacto de illis in libris de generatione, & interitu, à philosopho disputetur, nihilominus in 3. lib. de celo, per se, quatenus simplicia corpora sunt, proximè ex materia, & formæ coniunctione exorta, considerantur: igitur cœlum, quod per se, res scitu dignissima est, alicubi per se, ut tale corpus est, in naturali philosophia tractari debet, atque præsertim in ijs libris, qui ab ipso inscriptionem, & denominationem acceperunt. Quod si cœlum, per se, à naturali philosopho consideratur, quis non videt, ipsum esse partem subiecti naturalis philosophiæ, & illud quidem non esse corpus generabile, & dissolubile, sed corpus celo, mortalibusque cœ? Pro huius argumenti dissolutione, tota ferè præcedens ratiocinatio, vsque ad vltimam consecutionem, concedenda est nimirum cœlum, per se, rem scitu dignissimam esse, atque à naturali philosopho, non solum, ut subiunarium rerum principium efficiens, verum etiam per se, quatenus talis substantia est, in duobus primis libris de celo considerari. Cum verò inferitur, ergo est pars subiecti naturalis philosophiæ, hæc consecutio prorsus neganda est: huius autem negationis rationem breui hac digressionem afferre cogor, in qua vis totius dubitationis consistit. Si naturam celestem intenta mentis acie contemplerur, illam inueniemus, ad nullam ex contemplatricibus facultatibus, ab Arist. 6. Metaphy. nominatis, propriè pertinere: cum enim spiritualis substantia non sit, & corporis omnino expertis, ut intelligentia, non videtur certè metaphysicæ considerationi subesse; & cum ex materia, & forma concreta non sit, cuiusmodi est elementum, & omne corpus mixtum, nullus illi locus debetur in naturali philosophia: atque tandem cum non sit pura, simplexq; dimensio, mathematicæ contemplationis esse non potest. Hæc cum ita se habeant, ad celestem naturam explicandam, nouam tradere scientiam, operæ pretium esse videretur: verum tamen Arist. nec ad seue necessitate maxima, scientias multiplicaret, ob quendam affinitatem, quæ naturæ celesti cum separatis substantijs, atque rursus cum sensibilibus rebus intercedit, de ea, partim in metaphysica, partim in naturali philosophia, differuit, ita tamen ut mathematicis etiam locus relinqueretur, ali-
quid de ipsa disputandi. Jam verò celestis hæc natura, tum quia à materiæ cõtatione remota est, tum ob continuam illam necessitudinem, quam cum intelligentia motrice, atque eius perpetuò assistente, contraxit, congruenter Arist. in metaphysicis libris explicari posse, visa est, & propterea de ea, cum in 8. tum in 12. atque etiam alijs eiusdem operis libris satis commode disputauit. Rursum verò, cum celestis substantia multorum accidentium sensibilem, atque potissimum localis mutationis, quæ ad naturalem considerationem pertinet, subiecti existat, de ea quoque in naturali philosophia differere, opportunum Arist. existimauit: nec cõmodiorem reperit locum, quam in duobus primis illius operis libris, quos de celo inscripti sunt. Id, quod ab eo duabus potissimum rationibus factum esse, existimo. Primò, quia cum in 8. phy libro via motus, ad primum, æternumq; motorem, qui primum est rerum omnium efficiens, nos deduxisset, antequam aliquod generatorum corporum tractaret, aliud proximum subiunarium rerum efficiens principium explicare voluit; illud autem est corpus illud sublime, quod appellamus cœlum. Deinde, cum Arist. in eodem lib. motum nunquam principium habuisse, sed vsquequaq; æternum esse, multis rationibus ostendisset, oportereq; si ante quæcumque motum, fuit semper motus, particularem aliquem motum reperiri, qui æternus sit, & per quem

Zabarella argumentum, quo probat, cœlum esse partem subiecti naturalis philosophiæ.

Solutio:

Naturæ celestis contemplatio propriè nec ad metaphysicam, nec ad naturalem philosophiam, nec ad mathematicam pertinet.

Cur de celo Arist. in metaphysicis disputauit.

Cur de celo egerit Arist. in naturali philosophia.

Cur statim post opus de physico auditu Arist. de celo disputauit.

quem cœlis motus æternus esse dicatur, idcirco, cum motus absque mobili esse non possit, ad substantiam aliquam mobilem, quæ hac motus æternitate gauderet, intellectum pertinere, necesse erat: hæc aut substantia est illa, quæ perpetua conuersione torquetur: merito igitur Arist. statim post opus de physico aëlitu, de huiusmodi substantia disputauit. Quod etiam fecit, propterea quod multi ex veteribus philosophis cœlum à rebus generabilibus, & dissolubilibus non secernebant. Stoici namque nutriri cœlum, veluti animata quæq; corpora, atque illius partes gigni, & interire existimabant. Alij, non esse cœlum à quatuor elementis distinctum, sed esse ipsammet igneam substantiam, arbitrabantur. Arist. itaque, ut rem tractaret, à cæteris quoq; naturalibus philosophis tractatam, de cœlo disseruit in naturali philosophia; atque sensum, ob eius circularem motum, qui simplex est, inuenit, simplicem quidem illud substantiam habere, sed tamen quæ ab elementorum natura omnino distincta, atque diuersa sit: ideo, ut aliquo illud nomine significaret, quod à mortalibus hæc corporibus distinctum penitus intelligeretur, quintam essentiam, seu quintum elementum id ipsum appellauit. Sed his omniis, soluamus nunc iam breuiter argumentum in forma. Cœlum, ait Zabarella, à naturali philosopho consideratur; ergo est pars subiecti naturalis philosophiæ. Neganda est huiusmodi consecutio; & negationis ratio ea est; quia cœlum à naturali philosopho non ut quid propriè ad eius disciplinam pertinens, consideratur, sed eius consideratio veluti appendicula quædam est, quatenus, si illud ratione simplicis motus, aliorumq; sensibilium accidentium, cum ijs, quæ propriè sunt physica considerationis, puta cum elementis, animam rem aliquam habet. Neque verò miretur quispiam, Arist. in naturali philosophia, illius rei scientiam inuicem esse, quæ ad illam propriè hæud pertinere videtur; id enim, ad euitandam scientiarum absque necessitate, multiplicationem, frequenter facere consuevit. Etenim metaphysica, scientia communissima est, eiusque subiectum est ens, quatenus ens: quare de eute tantummodo generatim accepto, atque de partibus, & affectionibus eius, Arist. in illa scientia differere debuisset: neque ei ad aliquod determinatum ens, puta ad aliquam determinatam substantiam considerandam, discedere, necesse fuisset: nihilominus Arist. in metaphysicis de substantiis abstractis disseruit, quæ determinatæ substantiæ sunt. Quid ita? Ne ob illas præsertim, nouam scientiam texere cogeret. Rursus anima, vniuersè spectata, quamuis à naturali philosopho, ut animati corporis forma consideratur (loquor de anima generatim accepta: nam anima rationalis per se, & ut à corpore seiuncta est, considerata, ad metaphysicum pertinet) nihilominus ab eodem etiam per se, & ut talis substantia est, exploratur: anima autem sic accepta neque naturale corpus est, neq; naturalis corporis species. Quare absurdum non est, aliquid à naturali philosopho considerari, tamen illud pars subiecti naturalis philosophiæ non sit, sicut in re nostra, dicimus esse cœlum.

Argumentum Pendasii, contra eandem conclusionem atque eiusdem solutio. Cap. XVI.

Pendasius quoque, loco supra citato, probare nititur, cœlum, ut partem subiecti naturalis philosophiæ, ab Arist. consideratum fuisse; argumento quoque vitur, quo Vicom. lib. 3. de rerum naturalium principijs, cap. 4. atque etiam Zabarella lib. de naturalis scientiæ constitutione, cap. 10. vsi sunt, & est fere argumentum eod: sed iuuat, me illud Pendasio tribuere; quandoquidem pariter ab eodem æstimatum fuit. Argumentatur itaque sic Arist. initio primi libri de cœlo, tex. 5. de simplici corpore tractaturus, repetit definitionem nature, quam lib. 2. phys. posuerat, eamq; omnib. simplicibus corporibus, hoc est cœlo, & elementis, eodem facit: ait enim, *Omnia corpora physica, & magnitudines secundum se, mobiles secundum locum esse dicimus: naturam enim principium motus ipsis esse dicimus, diuisiq; deinde corpora, quæ hoc motus principium in se retinent, in ea, quæ à medio, ad medium, & circa mediū mouentur.* Voluit igitur Arist. cœlum internum sui motus principium habere; atq; ita illud à naturali corporis consideratione non secluserit, Sed ut partem subiecti naturalis philosophiæ considerauit, quod est corpus naturale, cœlo, mortalibusque cœo. Hoc argumentum grauilimum, & difficilissimum est, nobis præsertim, qui cum Arist. cœlum ex materia, & forma concretum non esse defendimus, naturæ illi definitionem non competere, atque adeo nec motum eius naturalem esse, prout naturalis motus ille dicitur, qui ab interiore aliquo principio proficiscitur, atque secundum propriam mobilis propensionem fit: quæ omnia in alijs disputatio-

libus

Arist. veteres philosophos imitatus, de cœlo disseruit in naturali philosophia.

Solutio argumenti in forma.

Arist. in metaphysica egit de particulis subiectis, quæ tamen propriè ad illa, quæ cœlis est inuicem pertinent.

Anima generatim accepta consideratur et à naturali philosopho, per se, & tamen non est pars subiecti naturalis philosophiæ.

Argumentum Pendasii apparet ad physicam texturam parte 6.

Hoc argumentum auctore solutum difficile.

nibus probaturi sumus. Facile tamen, Deo annuente, hoc argumentum diluemus, Arist. in e-
 re rectè perspecta, & explicata, Arist. igitur in opere de physico auditu posteaquam de prin-
 cipijs, & affectionibus naturalis corporis disputauit; in opere de celo statim ad simplex cor-
 pus explicandum se accinxit: per simplex autem corpus, duo potissimum intellexit, alterum
 primaria, alterum secundaria intentione. Primaria intentione, per corpus simplex, intellexit
 id, quod proximè ex materia, & formæ coniunctione conflatum est, & hoc corpus quatuor
 sub se illa simplicia corpora continet, quæ valgò elementa nuncupantur. Secundaria verò
 intentione, per corpus simplex, aliquam aliam substantiam intellexit, quâ in operis progres-
 su probaturus est, penitus ab elementis diuersam esse: sed nihilominus congruè exillinauit,
 illam ipsam substantiam, ob simplicem motum, quo prædita est, unâ cum cæteris corporib.
 simplicibus explicare; cum præsertim à nobis illa quàm longissimè distet, & per quandâ simi-
 litudinem, atque proportionem, quam cum cæteris corporibus simplicibus habet, nobis fa-
 cilius nota esse queat. Iam verò, ut sensim ad argumenti solutionem accedamus, in ipso sta-
 tim vestibulo operis de celo, Aristote. expressis verbis asseruit, naturæ definitionem cælo
 competere: eam siquidem omnibus simplicibus corporibus communem fecit, sed qua com-
 munitate non vniuocationis quidem, ut pote qui cælestem substantiam diuersæ naturæ ab
 ipsis elementis esse, iudicauit, sed æquiuocationis, & analogiæ. Ad formam igitur argumenti
 competit cælo definitio naturæ; ergo cælum esse corpus naturale, sub eo contentum, quod pro
 subiecto naturalis Philosophiæ statuitur: neganda est consequentia & ratio negationis est.
 quia sicut cælum, & elementa in aliquo communi, non nisi æquiuocè, & analogicè conueniunt;
 ita naturæ definitio non vniuocè, sed æquiuocè, & analogicè, hoc est, secundum diuersam ra-
 tionem, & secundum quandam proportionem, eisdem tribuitur. Sed obijciat aliquis, Arist.
 in textu 15. eiusdem primi libri de celo expressè ait, quemadmodum ignis, secundum naturam
 est aptus ferri sursum: ita aliquod simplex corpus dandum est, quod aptum sit, secundum suam
 naturam, in gyrum duci, & huiusmodi est ipsum cælum. Si igitur cælum ad circulatorem mo-
 tum naturalem habilitatem habet, sicut ignis ad motum sursum; sequitur, illius motum na-
 turalem esse, atque adeò illi, & elementis naturæ definitionem vniuocè conuenire. Textum il-
 lum 15. quem aduersarij tanti faciunt, stare; à se, magnopere arbitrantur, ostendo ego, sen-
 tentiæ nostræ solidissimum fundamentum esse, si rectè, quænam sit mentis Arist. sensus, intel-
 ligatur. Aptus est ignis, ait Arist. sursum secundum naturam ferri: aptum est quoque cælum secundum
 naturam in orbem moueri: sed ut hæc substantiæ, inter se diuersæ sunt; ita pariter diuersa in
 illis habilitas, atque natura intelligenda est: propria quidem in igne, in cælo autè minus pro-
 pria, & secundum quandam analogiam. Ignis est corpus, ex materia, & forma concretum:
 a materia, quæ natura est, accipit propensionem ad motum: à forma, quæ pariter natura est;
 immò magis natura, quam materia, ut asserit Philosophus in 2. phys. accipit determinati-
 onem huius propensionis: non enim aliò, quam sursum aptus est ipse moueri: proximè autè,
 si non est impeditus, à facultate motrice, formam ipsam consequente, ad propriam regionem
 mouetur; & propterea totus ignis, tria prædicta in se continens, dicitur esse aptus moueri sur-
 sum secundum suam naturam. Hæc habilitas, siue propensio per similitudinem quandam,
 ab igne, & à cæteris corporibus simplicibus desumptam, ad cælum transfertur. Est cælum, in
 completa, & absoluta sua significatione acceptum, concretum quippiam ex orbe, materia
 vicè gerente, & ex Intelligentia, gerente vicem formæ, non informantis quidem, sed assisten-
 tis. Ecce primam differentiam, quæ inter cælum, & ignem, ratione cuiusdam quasi structure
 reperitur. Habet cælum, ratione orbis, habilitatem quandam, seu non repugnantiam, ut in
 gyrum ducatur, idque ob sphericam figuram, qua præditum est: habet autem ab Intelligen-
 tia vim quandam circumcuncti, ipsi habilitati respondentem, immò ipsammet habet circui-
 tionem; & propterea totum cælum, secundum suam naturam, hoc est, secundum ea, quæ ad
 ipsum pertinent, consideratum, aptum esse dicitur, ut in orbem voluatur. Hanc autem habi-
 litatem eiusdem rationis non esse, cum habilitate, quam habet ignis ad suum motum, inde
 elicitur, quia ignis ab interno principio mouetur, cælum ab externo: ignis est aptus ad pro-
 prium locum moueri, cum extra illum reperitur: cælum in proprio loco semper manet; &
 propterea non habet habilitatem, sicut ignis, nisi æquiuocè, ut declaratum est. Arist. rursus
 cæleste corpus, veluti quippiam ab elementis diuersum in opere de celo considerasse, ex ip-

Notanda pro
 argumēti so-
 lutione.

Naturæ defi-
 nitio est cōis
 cælo, & ele-
 mētis, cōtra-
 te æquiuoca-
 tionis, & ana-
 logiæ, non aa-
 tem vniuoca-
 tionis.
 Solutio argu-
 menti in for-
 ma.

Obiectio no-
 tabilis ex textu
 15. primi de
 celo.

Solutio, atque
 eiusdē textus
 explanatio.

Quo intelli-
 gendum sit,
 cæli esse ap-
 tum moueri
 in orbem secū-
 dum suam natu-
 ram.

Habilitas ad
 motum in cæ-
 lo, & elemen-
 tis non esse
 eundem ratio-
 nis.

Arist. in opere de celo considerat esse corpus, ut aliquid ab elementis diuersum.

met textu 5. ab aduersariis allato, elicere licet; ubi eius verba diligenter perpendenda sunt: ait enim, *Omnia corpora naturalia, & magnitudines*: si cælum, & elementa sub aliquo communi corpore comprehenderentur, quod de illis secundum eandem rationem diceretur, satis fuisset Aristoteli dicere; *Corpora naturalia*; addidit nihilominus, *Et magnitudines*: Quid ita? Non ob aliam certè causam, nisi ut cælestem quoque naturam, atque substantiam in ea tractatione includeret: quæ quidem non est corpus, ex materia, & forma constitutum, sicuti est quodlibet elementum; sed tantummodo subiectum dicitur triæ dimensionis,

Dua obiectiones præcipue, contra Antaris sententiam, diluuntur. Caput XV I I.

TEmpus iam est, ut huic disputationi finem imponamus: quod libèter quidem faciemus, si prius duobus quasi ictibus obstiterimus, quibus constructum iam à nobis ædificiū aduersarij nostri facile demoliri, funditusque euertere se posse considerent. Diximus corpus naturale, cælo, mortalibusque commune, quod æquiuocum sit, pro naturalis Philosophiæ subiecto constitui nulla ratione posse. Respondebatur ab aduersariis, corpus illud commune, tametsi re vera vniuocum non est, ad vnum tamen, siue analogum esse, non etiam æquiuocum. Nos autem, purum analogum minimè reperiri, iam demonstraui; & propterea si corpus hoc analogum, & non vniuocum est, ut ipsi fatentur; sequitur necessario, Plus æqui-uocum esse, atque adeo naturalis scientiæ subiectum esse non posse. Iam verò dicent fortasse aduersarij, ut aliquid pro alicuius scientiæ subiecto statuatur, si vniuocum non sit, sufficere saltem, illud analogum esse, non autem purum æquiuocum: non est enim adeo absurdū, multarum rerum, inter se, diuersarum, scientiam dari, quatenus res illæ respectum aliquem habent ad vnum, vel inter se analogia quadam, seu proportione conueniunt. Etenim diuersarū rerum, quæ medicinales dicuntur, potest esse scientia, quatenus omnes ad medicinam referuntur: sic multorum sanorum, per comparisonem ad sanitatem: atque idem de alijs dici potest. Cum igitur corpus naturale, cælo, mortalibusque commune, purum æquiuocum nō sit, sed coniunctam habeat analogiam; illud certè pro naturalis Philosophiæ subiecto constitui poterit: & hic est primus ictus. Alter est, quia diximus, considerationem cæli veluti additamentum quoddam esse naturali Philosophiæ, atque de ipso Arist. in opere de celo, non primaria, sed secundaria quadā intentione disputasse. Profecto id ægrè ferant aduersarij, & fateor equidem, id ipsum multorum aures grauiter offensurum esse, qui aliorum opiniones, nulla adhibita ratiocinatione, libenter sequuntur, nec proprio ingenio, intimè in rerum merullā penetrare contendunt. Audire enim mihi videor illos, ita argumentantes; si secundaria intentione, de cælesti substantia, primaria verò de elementis in opere de celo Arist. disputasset; dubio procul de ipsis primò, postea de cælesti substantia disseruisset; atqui oppositum ordinem conseruauit, non igitur dicendum est, cælum in dicto opere secundaria quadam intentione ab Arist. consideratum fuisse. Deinde qui fieri potest, ut cæli contemplatio, quasi applicula quedam sit, & quasi per accidens, & secundaria intentione in eo volumine interiecta dicatur, quod ab ipso cælo inscriptionem, & denominationem accepit? Constat autem librorum inscriptiones ab eo fieri, quod in illis præcipuè, & primaria intentione, non autem secundaria consideratur. Priori ictui obistere haud difficile est: nam si conditiones subiecti, initio huius disputationis positas, memoria repetamus; inueniemus, analogiam, cum æquiuatione coniunctam, ad veram subiecti rationem non sufficere; sed necessariam esse vniuocationem, siue ea pura sit, siue annexam habeat ipsam analogiam. Etenim subiectum scientiæ, principia, partes, & affectiones habere debet, atque rursus definitionem, quæ illud exprimat quantum ad quid est; quæque etiam, ratione illius, omnibus, sub ipso contentis, atque in illa scientia consideratis, conueniat, ut supra probatum est. Quod verò ad vnum, vel analogum est, simulque æquiuationem annexam habet, ei certè principia, partes, & affectiones de ipso demonstrabiles, non conueniunt; nec definitio, quæ cum suis inferioribus communicetur. Nam sanum, quod corpori, medicinæ, & vrinæ commune quoddam analogum est; aut medicinale, quod eodem modo de corpore, opere, & vase enunciat, principia, partes, aut affectiones non habet, nec definitionem, æquè suis inferioribus conuenientem; & propterea huiusmodi aliquid veram

1. Obiect.

2. Obiect.

Solutio primæ obiectio-
nis.

Ad rationem
subiecti non
sufficit analogia, nisi cõiu-
ctam habeat
vniuocationem.

veram subiecti rationem habere nullo modo potest. Non est enim idem, diuersarum rerum per attributionem ad vnum, considerationem haberi, & alicuius scientiæ subiectum inueniri, quæ illi veluti quoddam esse specificum largiatur, sitque ratio præcipua, cur a cæteris quibusque scientiis distinguatur. Nam certè hoc non nisi aliquod vniuersum esse potest, quod veram habeat definitionem, atque rursus principia, partes, & affectiones, quæ ordine in illa scientia tractentur: quod quidem in naturali Philosophia est, vt probauimus, corpus generale, & dissolubile, non autem corpus naturale, cælo, mortalibusque commune. Posteriorem idem hoc pacto reieciimus; Arist. in opere de physico auditu, de illius corporis principijs, & affectionibus sibi differendum proposuit, quod, vt diximus, veluti scopum statuit suæ tractationis: hoc autem, quemadmodum ipsemet docuit 2. eiusdem operis libro, est corpus naturale, ex materia, & forma, tanquam ex internis principijs concretum; atque motu, tanquam præcipuæ affectioni in Philosophia consideratæ, subiectum. Jam verò hoc naturale corpus, vniuersæ acceptum, prima sui diuisione, in simplex, & mixtum diuiditur; explicato igitur, in prima Philosophiæ parte, naturali corpore communiter sumpto, statim corpus simplex, quod est primum membrum huius diuisionis, sese offert in secunda parte considerandum; & propterea id, quod primo Arist. in secunda Philosophiæ parte ad considerandum aggreditur, est corpus simplex, ex materia, & forma conflatum: id autem, omnium consensione, est corpus elementare. Cum enim primò materia, & forma, quæ naturalis corporis principia sunt, simul iunguntur; ex earum coniunctione, aliquod simplex corpus oriatur, oportet, quod aliqd necessario est ex quatuor elementis. Post opus igitur de physico auditu, primum, & præcipuè Arist. consilium est, de elementis, tanquam de corporibus simplicibus disputare; Verùm quoniam difficultas quædam, præsertim apud veteres philosophos, de natura cælesti tunc vigebat; nam. s. illa cum elementari natura cõueniret, an ab eadem penitus diuersa esset; ideo Arist. antequam aliquid de elementis tractaret, difficultatem hæc dirimere, & explicare voluit, vt omnem scibili rerum perturbationem à sua Philosophia penitus remoueret. Inuenit igitur, via motus, atque etiam qualitatium quarundam negatione, præsertim grauitatis, & leuitatis, & alijs etiam rationibus, cælum naturam, atque substantiam ab elementis omnino diuersam habere; & quia de hac ipsa substantia, in naturali philosophia disputare decreuerat, ne propter eam solam, nouam scientiam construere cogeretur; ideo elementorum tractatione paulisper veluti suspensa, cœlestem naturam, ijs rationibus, quas supra c. 4. adduximus, statim post opus de physico auditu, subtiliter contemplatus est, atque etiam quo ad fieri potuit, dilucidè patefecit. Hac autem tractatione, veluti quadam digressionem, atque parenthesis, absoluta, ad elementorum contemplationem, tanquam primò, & præcipuè ab se conceptâ animo, atque comprehensâ Arist. accedit, sensimque reliquorum naturalium corporum explanationem, aggreditur. Excluso enim cælo, optima naturalis corporis diuisio habetur: nam corpus, quod constat ex materia, & forma, aut simplex est, aut mixtum: simplex quatuor sub se elementa comprehendit: mixtum verò ex ipsis elementis coagmentatum est, quod rursus in animatum, & animæ expers diuiditur, & sic deinceps. Quod verò ad inscriptionem librorum de cælo attinet, rectius certè Arist. illos de simplici corpore inscripsisset; propterea quòd non de cælo tantum, verum etiam de elementis, in ijs libris accuratissimè disputauit. De cælo nihilominus illos inscribere voluit, vt eius artificium facilius perciperetur, hoc est, quò magis perspicuè intelligeremus, cælestis naturæ cõtemplationem, ab ipso, dedita opera, hoc est, ad vitandum scientiarum multiplicem numerum in naturali Philosophia, atque potissimè inter opus de physico auditu, atque elementorum tractationem, interiectam fuisse. Huc accedit, quòd cum cælestis substantia nobilissima, & perfectissima sit, necessarium fuit, illam alicubi seorsum diligenter explicatam inueniri; & propterea, ne eius disputatio cum elementorum tractatione confusa videretur, Arist. volumen illud, de cælo, tanquam de nobiliori corpore, inscribendum esse, censuit. Sed de inscriptione librorum de cælo, plura fortasse in alia disputatione dicemus. Hac interim pro solutione harum duarum obiectionum, atque etiam pro accurata propositæ disputationis animaduersione sufficiant. In qua, ob defensionem nõ quidem nouæ, sed innouatæ, atque adeò difficillimæ sententiæ, longius fortasse, quàm par erat, digredi coacti fuimus.

Solutio sicut
de obiectione
nis.

Quodnam
corpus, post
explicationem
corporis ge-
neratum acce-
pti, se se offe-
rat Arist. cõ-
siderandum.

Pondera dil-
gener Arist.
mentè, in ex-
plicanda, post
opus de phy-
sico auditu,
natura cœle-
sti.

Nota circa
inscriptionem
librorum de
cælo.

DE PRIMO COGNITO,

Disputatio Secunda.

Disputandi ratio, Caput Primum.

Docendi, & ad discendi methodus, quæ tradidit Arist. in præmio lib. de physico auditu.

A principijs inchoandum. Via, & ordo pro acquirenda principiorum notitia. Primum in cognitione est illud, quod est magis confusum.

Vnde ortum duxerit questio de primo cognito.

Quæ sit illa quæ intellectui nostro offertur, ut intelligatur.

Locus aptus quoniam de primo cognito discutienda, est primus lib. phys. eam tamen tyronibus non esse tradendam. Questio de primo cognito difficilissima.

Ordo in disputatione seruandus.

Præmissimum docendi methodum, congruentissimumque; discendi rationem, in omni quidem scientia, sed potissimum in naturali philosophia seruandam, Arist. Peripateticorum princeps, in præmio librorum de physico auditu, mirifice tradidit, satisque luculenter perfecit. Cum enim naturalis philosophia in naturalis corporis contemplatione, quod principia in se habet, causas, & elementa, usquequaque versetur, docuit, ante omnia in ipsamet principia nobis penitus incumbendum esse, ut ex ipsorum cognitione, tanquam ex fonte, atque origine, eiusdem naturalis corporis notitiam exhauriamus. Porro viam, & ordinem nobis monstrauit, quibus ad ipsam facile peruenire possemus. Viam, eam dixit esse, ut à nobis notioribus, hoc est, à rebus concretis, sensuique manifestis incipiamus. Ordinem verò, ut à cõioribus cõceptibus, seu vniuersalioribus quæstionibus exordiamur. Vtroque autem modo, dum intellectus noster intelligendi munere fungitur, semper in cognitione id, quod magis confusum est, asserit anteire: magis quidem confusum re ipsa, si viam; potestate verò, si ordinem spectemus. Vt enim sensibile compositum reapte, & energia in sese plura continet, ex quibus conflatum est; ita vniuersale, quod est totum quoddam intelligibile, plura sub se potestate cõpletur, de quibus enunciat. Isthæc de via, & ordine ratiocinatio; obiectum illud aut re ipsa, aut potestate confusum, atque rursus discrimen eorum, quæ nobis, & quæ suapte natura nota sunt; & alia plura, de quibus in naturalis scientiæ præmio Arist. disserit, perturbationem non paruam apud intellectus plurimos reliquerunt, ac potissimum subtilia ingenia ad eum ordinem, seu rationem, & viam, qua res cunctæ ad intellectum nostrum perueniunt, inuestigandam, mirum in modum excitarunt. Etenim intellectui nostro alicuius rei notitia, atque intelligentia perfectioem accepturo, res variæ obijciuntur, quæ ipsum mouere, & excitare possunt: eas tamen omnes simul percipere nequit, sed ordine aliquo eas recipit. Namque primum ab vna sibi obiecta re leuem quandam, & imperfectam cognitionem acquirit: deinde verò ab alia re, cognitionem minus imperfectam: & gradatim, pro diuersarum rerum occursum, perfectam, perfectiorem, & ad extremum, perfectissimam cognitionem consequitur. Res variæ, quæ intellectui nostro intelligendæ offeruntur, sunt singulare, & vniuersale: & illud quidem aut proximum, quod & minus vniuersale dicitur: aut remotum, quod magis vniuersale nuncupatur. Vocant igitur Doctores in dubium, illud, quod primum ab intellectu nostro percipitur, sit ne singulare, an vniuersale? Et si vniuersale, sit ne minus vniuersale, ut species, an potius magis vniuersale, ut genus? Hæc est celebris illa quæstio, quæ passim de primo cognito, & à nonnullis de intelligendi ordine inscribitur. E Doctores, nemo est, qui illam aut in 1. lib. de physico auditu, quem idoneum arbitror esse locum; aut in 3. lib. de anima, ad quæ potius disputatio de cognitione singularis pertinere videtur, subtilissime non discussit. Videas hinc inde opiniones varias, distinctiones innumeras, argumentorum pro vnaquaque sententiâ multitudinem, ut certe nesciam, an in tota philosophia quæstionem legerim difficiliorum, atque etiam magis confusam. Hanc ego quæstionem, à tam multis eruditissimis viris agitaram, libenter omissem, nisi eius enodationem ad pleniorum Arist. præmij cognitionem valde necessariam esse iudicarem. Nisi etiam auditoribus meis, in tam lubrica, difficilique materia aliquam perspicuitatem exoptantibus, morem gerere voluissem. Nihil sane noui habeo, quod in hac asseram disputatione: non enim recedo à communiore sententiâ; illud tamen & disputandi ordinem, & docendi facilitatem enitar, ut neminem hosce meos labores unquam legisse penitere possit. Ordo autem, quem in hac disputatione seruandum proposui, huiusmodi erit. Primum preparandi, atque excitandi intellectus causa, nonnullas voces, ac distinctiones aperiemus, & explicabimus, quæ huic quæstioni discutiendæ maximè necessarie sunt. Deinde opiniones præcipuas, cum earum rationibus expendemus. Postea veriore quam putamus

sententiam, validissimis rationibus, solidissimisque fundamentis muniemus. Denique argumenta præcipua, quæ oppositum probare videbuntur, diluemus.

Questionis intellectus explicatur. Cap. 11.

Quæsitum est, quid sit illud, quod primò ab intellectu nostro dignoscitur? Difficiles sanè hæc quæstio explicatus haberet, nisi prius nonnulla, quæ eorù homonymia, maximam huic disputationi caliginem offundunt, diligenter observarentur: quod ut ab alijs scite admodum factum est, ita nobis peropportune præstandum esse existimaui. Primò igitur observandum est, cum de intellectu mentio sit perspicuum iam esse, nullam nobis de sensus cognitione disputationem futuram; nam inter omnes constat, id, quod primò à sensu percipitur, esse singulare sensibile; illud enim adæquatum statuitur ipsius sensus obiectum. Secundo advertendum est, non idem esse de primo cognito, atque de proprio intellectus obiecto disputare: nam de primo cognito lis maxima apud philosophos est, de proprio intellectus obiecto non item, cum omnes vno ore fateantur, proprium intellectus obiectum esse id, quod est, nimirum ipsum ens. Ut enim risibilitas hominis; ita intelligibilitas entis propria, peculiarisque affectio dicitur; & propterea sicut quod non est ens, intelligi nequaquam potest, ita quicquid est ens, ea ratione, qua est ens, obiectum statim ipsius intellectus constituitur. Illud idem etiam dicitur proprium voluntatis obiectum: hoc tamen discrimine, quia obiectum intellectus est ens, sub ratione veri, obiectum aut voluntatis est ens, sub ratione boni. Nò igitur de proprio intellectus obiecto in presentia disputaturi sumus: Sed illud inuestigaturi, quod primò ab intellectu nostro percipitur, atque cognoscitur. Cum enim sub eius obiecto diversi gradus entis contineantur, ut individuum, species, & genus, iure quæritur, quod nam istorum entium primò ab intellectu nostro percipiatur, individuum ne, species, an potius genus? Tertiò considerandum est, cum de primo cognito loquimur, triplex primordium intelligere nos posse nimirum perfectionis, æquationis, & originis. Non sumus nunc disputaturi de eo, quod est primò intellectui nostro intelligibile, in ordine perfectionis: perspicua enim res est, perfectissimum intelligibile, inter omnia entia esse Deum, à quo cætera quicquid perfectionis in se continent, receperunt. Neque etiam disputaturi sumus de eo, quod est primò cognitum ab intellectu, secundum adæquationem: illud enim iam diximus esse ens. Tota igitur difficultas erit de eo, quod est primò cognitum ab intellectu, ratione originis: cum enim plura intellectui cognoscenda offerantur, eidemque decursu temporis, nota, manifesta que fiant; iure optimo quæritur, quod nam est illud intelligibile, quod primo cum intellectu igitur, & cum eodem veluti affinitatem quandam, & necessitudinem contrahit? Postremò attendendum est, notitiam duplicem esse, alteram distinctam, alteram confusam. Notitia distincta ea est, qua intellectus totum aliquod concipit, prius tamen omnibus eius partibus, ex quibus re ipsa constat, rectè cognitis, atque apprehensis. Ut domus tunc distinctè cognoscitur, cum pavimentum, parietes, tectum, cubacula, atrium, & id genus alia, quæ re ipsa continent rectè cognita sunt. Animal et tunc distinctè cognoscitur, cum anima, corpus, viscera, mēbra, organa, & id genus alia prius percipiuntur, ex quorù postea cognitione, distincta ipsius animalis notitia in intellectu gignitur. Universale quoque, ut genus, quod ad species relatum, totum quoddam potestate est, quatenus sub se species potestate complectitur, tunc distinctè cognoscitur, cum specierum, quæ sub eo sunt, notitia habita est. Notitia verò confusa est, cum totum aliquod ab intellectu apprehēditur, eius partibus ignoratis. Ut si quis navim, aut domum apprehēderet, ea ratione, qua magna, aut parva, vel accidente aliquo prædita est, tunc navis, vel domus confusam notitiam haberet. Similiter si quis hominem cognosceret, hac sola ratione, quia est rectæ figuræ, vel quia molles habet carnes, vel per aliud huiusmodi accidens; tunc hominis notitiam confusam haberet. Nos igitur de eo, quod est primo cognitum, notitia distincta, modo non disputabimus: illa enim à cognoscēdi ordine pēdet, quæ arbitrato nostro in scientijs tradēdis, atque in rebus omnibus explicandis, adhibemus. Nemini enim dubium est, quin cum quippiam nobis iam exploratum explicare, atque alios distinctè, & perfectè docere volumus, ea nos prius semper doceamus, atque explicemus, ex quorù cognitione aliarum rerum notitia proficiscitur. Hic autem cognitionis ordo ad rem hanc modo non pertinet; quia non est ordo naturalis, & necessarius, sed à nobis inuentus, & arbitratu

Pro explicando sensu quæstionis.

Notabile 1.

Notabile 2.

Differētia primò cognitū, & propriū intellectus obiectum.

Ens sub ratione veri est obiectū intellectus, sub ratione aut boni, est obiectum voluntatis.

Notabile 3. Primū cognitum triplex.

Notabile 4. Notitia distincta quid sit.

Notitia confusa quid.

Notitia distincta ab auctore pendet.

Notitia con-
fusa natura-
lis est.

Exemplū, quo
apertē quæstio
nis sensus aper-
tur.

Op. D. Th.
primū cogni-
tū esse magis
vniuersale.

Argumentum
D. Tho. vali-
dissimum ad
suā sententiā
confirmatā.

Exempla varia
quib. maior
prædicti ar-
gumenti pro-
positio confir-
matur.

Minoreiusdē
argumēti pro-
positio Artif.
autoritate fir-
matur.

tratu nostro, ad res prius cognitās, perfectē, atque distinctē declarandās, adhibitus. Disputa-
turi autem, sumus de ordine naturali, & necessario, duo potissimum attendentes, nimirum
promptitudinem illam, quæ inest in obiecto intelligibili, vt intelligatur, & affectionem, seu
præparationem, quam habet intellectus, vt intelligat, atque cognoscat. Itaque cum intelle-
ctus, alicuius rei ignarus, rudem, & confusam eiuscū rei notitiam, habere incipit, quærimus,
quid nam sit illud, quod primò ipsum moueat, & à quo primū perficiatur, sit ne singulare,
an minus vniuersale, vt species specialissima; an potius magis vniuersale, vt genus; an etiam
aliquid supra genus, vt ens? Exempli gratia, faciamus, Socratem Platonis, sibi antea ignoti,
nunc primū notitiam acquirere debere; quærimus, quis nam ordo in huiusmodi cognitio-
ne seruetur? Imprimatur ne primū in eius intellectu imago entis, aut substantiæ, postea ve-
rò corporis, deinde viuentis, mox animalis, ab hoc hominis, atque demum ipsius Platonis?
An potius statim, hac confusa cognitione, eius intellectus imagine primū Platonis perficiatur,
deinde hominis, tertio animalis, quarto viuentis, quinto corporis, sexto substantiæ, &
ad extremum ipsius entis? Hæc est quæstio, quam nunc disputaturi sumus.

Opinio Sancti Thomæ.

Caput III.

Cum iam pateat, quidnam sit propositæ disputationis intellectus, nunc præcipuas sententi-
as, quæ hac de re hæcenus emerferunt, breuiter recenscamus. Fuit igitur prima opinio An-
gelici, lucidissimi que doctoris S. Tho. Aquinatis, in proœmio primi libri de physico auditu,
prima parte summæ q. 85. art. 3. in opusculo de ente, & essentia, & alijs pluribus locis: qui ar-
bitratus est, primam imaginem, notionem, seu, (vt scholæ inquirunt) primum conceptum, qui
in intellectu nostro imprimatur, esse conceptum rei magis vniuersalis, atque adeo ens, quod
omnium communissimum, ac vniuersalissimum prædicatū dicitur, illud esse, quod ea cogni-
tione, vel eo intelligendi ordine, de quo superiore capite differendum proposuimus, ab intel-
lectu nostro primò cognoscitur. Hæc opinio à D. Tho. & ab eius sectatoribus, nonnullis ra-
tionibus confirmatur: & præ cæteris, S. Tho. argumentum vnum adducit, quod certè, si rectè
intelligatur, validissimum est, & rem quæsitam omnino demonstrare videtur. Argumentum
illud à Doctoribus plerisque, multis probationibus implicatum, & valde confusum, proponi
solet; ideo ad eius robur ostendendum, illud ipsum cum suis probationibus, quo ad eius fieri
poterit distinctè, in medium afferre censuimus. Est igitur argumentum huiusmodi. Quicquid
de pura, simplici que potestate ad energię actum, naturæ ordine, promouetur, prius rationē
quādam imperfectam acquirit, mox perfectam, deinde perfectiorem, & sic gradatim, donec
perfectissimam sequatur: Sed intellectus noster ad intelligendum, atque ad omnes intelli-
gibilem rerum notiones recipiendas, in pura, simplici que potestate est; igitur prius necessario,
naturæ ordine, notiones imperfectas recipit, quam perfectas. Atqui inter omnes notiones im-
perfectissimam est notio rerum magis vniuersalium; igitur intellectus primò perficitur notio-
ne rerum magis vniuersalium, deinde minus vniuersalium; atque adeo magis vniuersale, cu-
iusmodi est ens, illud est, quod primò ab intellectu nostro cognoscitur. Maior propositio hu-
ius argumenti faciliè explicatur exemplis. Primò enim, quod ex non calido calidum fit, non
statim perfectissimum gradum caliditatis recipit, sed prius calore quodam imperfecto affi-
citur, mox perfectio, deinde perfectiore, atque tandem perfectissimo. Hic idem ordo in homi-
nis generatione seruetur: vt enim lib. 2. de ortu animalium, c. 3. Arist. scribit, fœtus, in utero
matris existens, primò viuit vitam plantæ, postea animalis, tandem hominis: non enim om-
nem simul animam, eodemque tempore recipit; sed primò vegetalem, postea sentientem, at
que demum rationis participem. Hoc idem rursus exemplo, ab artificiosis rebus desumpto
confirmari potest: ars enim, vt sæpe lib. 2. de physico auditu Arist. docet, naturam quantum
potest æmulatur; & propterea quicquid in arte fit, illud idem in naturæ operibus fieri cōsen-
dum est. At verò ars susceptum opus non statim perficit, sed primò inchoat, efformat, effin-
git, & leuioribus quibusdam principijs adumbrat; tum demum illud idem perficit, & absol-
uit. Maior itaque propositio iam constructi argumenti, apertissima est. Minor autem propo-
sio erat, intellectum nostrum initiò in pura, simplici que potestate ad rerum notiones reci-
piendas, esse; & veluti nudam-quandam tabellam iudicari, in qua nihil prorsus depictum sit.
Propositio hæc nulla alia probatione indiget; sed ad eam confirmandam, satis est autoritas
Arist.

Arist. lib. 3. de anima textu 14. vbi intellectum, quem possibilem appellat, de pura potestate ad intelligendi actum, & energiam procedere perhibuit. Et quantum intellectus plures in se rerum notiones contineat, semper tamen pure potentialis appellatur, cum ad rem illam referatur, cuius non dum notionem ullam acquisiuit. Reliquum & nunc subsumptam minorem eiusdem syllogismi propositionem probate, scilicet notionem rei magis vniuersalis imperfectionem esse notionem rei minus vniuersalis: quae facile probatur. Concors enim est omnium Philosophorum assertio, notionem speciei specialissimae perfectionem esse notionem, quae ab intellectu agente vna cum spectro, quod Graeci phantasma vocant, naturae viribus, educi possit; quoniam notio illa notioni rei singularis proxima est, quae res nobis maxime nota fit. Rursum illa notio imperfectior dicitur, quae magis confusa est, quaeque potestatis naturam magis redolet: huiusmodi autem est notio rei magis vniuersalis: quod enim vniuersalior est notio, eo plura sub se potestate complectitur, atque ita magis confusa est. Cum igitur notio entis communissima, & imperfectissima sit, iam plane sequitur, ipsum ens illud esse, quod primo ab intellectu nostro cognoscitur; & hoc est argum. D. Tho. Eius autem sectatores secundo loco sic argumentantur: Illud vniuersale prius ab intellectu cognoscitur, cuius singulare prius sensui obijciatur: sed singulare magis vniuersale prius sensui obijciatur, quam singulare minus vniuersale; igitur prius ab intellectu nostro magis vniuersale, quam minus vniuersale percipitur. Maior propositio perspicua est: dum enim intellectus noster in hoc corpore manet, suae cognitionis primordia a sensu recipit; atque adeo sensum praecedentem sequi debet; idque primum intelligere, quod ille prius obtulerit, ac renunciarit. Minorem autem explicant communissimo illo exemplo alicuius animalis, procul venientis: quod quidem prius a sensu percipitur, ut hoc ens, quam ut hoc corpus. atque rursus prius percipit ut hoc corpus, quam ut hoc animal, & sic deinceps, a communiore semper ratione ad minus communem procedendo. Tertio sic argumentantur; Communissima illa enunciata, quae passim dignitates appellantur, nobis notissima omnium, ac manifestissima sunt, in quibus illud est praecipuum, quodlibet est, vel non est, igitur id, quod est, siue ipsum ens, illud dicitur, quod primo ab intellectu nostro cognoscitur. Probatur antecedens, auctoritate Arist. 4. metaph. tex. 9. vbi ait, dignitatem illam certissimam, atque notissimam esse, ac veluti ceterarum normam, & regulam; ac proinde necesse est, ut eius notio primo nobis a natura injecta sit. Consecutio vero per se clara est; quoniam ens, & non ens sunt termini, ex quibus principium illud, siue illa dignitas constituitur: principio autem, ignoratis terminis, assentire nequaquam possumus: huic enim propositioni, omne totum est maius sua parte, nunquam assentiremur, nisi quid totum, & quid pars sit recte perciperemus. Afferunt de his; auctoritatem Arist. in proemio librorum de physico auditu, vbi aperte docet, a magis vniuersalibus, tanquam a nobis notioribus, ad minus vniuersalia progrediendum esse: quod etiam probat: quia omne totum priusquam partes tum a sensu, tum ab intellectu cognoscitur: tunc argumentatur: sed magis vniuersale ad minus vniuersale, totum quoddam est, ut asserit Porphyrius in praedicabilibus, capite de specie: ergo prius cognoscitur ab intellectu magis vniuersale, quam minus vniuersale.

Notio rei magis vniuersalis imperfectio rei notio rei minus vniuersalis.

Argumentum secundum pro sententia D. Th. Thomae. Argumentum tertium.

Argumentum quartum.

Opinio Scoti. Caput IV.

Secunda fuit sententia Doctoris subtilis, Ioannis Scoti, qui lib. 1. sent. d. 3. q. 2. & lib. 1. metaph. q. vltima, arbitratus est, id, quod primo distincte ab intellectu nostro percipitur, esse quidem magis vniuersale, ut ens: quod vero ab eodem rudi quadam, & confusa notitia cognoscitur, esse minus vniuersale, ut speciem specialissimam. Priorem partem huius opinionis ita probat. Tunc enim distincte aliquid cognoscitur, cum omnia praedicata, quae intra se continet, percipiuntur: ut homo, exempli gratia, tunc distincte cognoscitur, cum intelligitur, ipsum esse animal rationis particeps, esse corpus, esse substantiam, esse ens: omnia enim haec praedicata in homine includuntur, atque de ipso per modum substantiae, vel (ut aiunt) quidditative enunciantur. Sed ens nullum superius praedicatum intra se continet; cum habeat conceptum simpliciter simplicem, qui in alios conceptus abire non potest; dum ergo ens cognoscitur, non potest illud, nisi distincte cognosci; atque adeo ens illud erit, quod notitia distincta ab intellectu nostro primo cognoscitur. Altera pars praedictae opinionis, cum a Scoto, tum ab eius discipulis, & sectatoribus, validissimis quidem rationibus comprobatur. Praecipuum

Opinio Scoti, primum cognitum, cognitione distincta, esse magis vniuersale, cognitio vero confusa esse specie specialissimam.

Primum argu-
mentum pro
opinio, Scoti,
quod ma-
xime à Scoti
est altum.

Scoti argu-
mentum pro
bationibus ro-
boratur.

Causæ natu-
rales nō libe-
rè, & contin-
genter, sed ne-
cessariò agunt

Intellectus
agens, & phā-
ntasma sunt
causæ natu-
rales

Conceptus
speciei specia-
lissimæ est cō-
ceptus perfe-
ctissimus om-
nium, qui ab
intellectu a-
gente, & à
phantasmate
gigni possit.

Scoticum ar-
gumentum il-
lustratur ex-
plo.

Secundum ar-
gumentum pro
opinio
c.

cipuum argumentum illud est, quod Scotus adducit, quodq; Scotistarum censetur Achilles, est autem huiusmodi. Causæ naturales, quæ ad aliquid efficiendum concurrunt, si nullū adsit impedimentum, si agens aptè affectum, atq; illi patiens congruenter ad motum sit, edunt semper nobilissimum effectum, atq; omnium perfectissimum, quos edere possunt. Sed intellectus agens, & phantasma sunt causæ naturales, intellectionem præcurrentes, hoc est parâtes, & efficientes id, quod ad intellectionem edendam, necessarium est, puta speciem intelligibilem; igitur si nullum adsit impedimentum, si intellectus sit aptè affectum, si ad eum phantasma proximè accedat, necessariò, hac eorum naturali actione, quem possint, nobilissimum, ac perfectissimum conceptum effingent. Tunc subarguit Scotus, sed perfectior cōceptus, qui effingi à naturali agente, & à phantasmate possit, est conceptus speciei specialissimæ; igitur species specialissima illa est, quæ ratione originis, atq; in ordine confusè concipiendi, primò ab intellectu nostro, cognoscitur. Hoc est validissimum Scoti argumentum, cuius tñ robur, & firmitas adhuc magis patebit, si singulæ propositiones probentur, aptoq; aliquo exemplo, in integrum argumentum illustretur. Maior propositio erat, naturales causas, quocunq; impedimento remoto, agente, & patiente aptè affectis, & simul vnitis, perfectissimum effectum primū edere, quem edere possint. Propositio hæc eidentissima Arist. autoritate firmatur: qui in calce secūdi libri de physico auditu, disertis verbis asseruit, naturales causas nō liberè quidem, & contingenter, sed necessariò ad agendum incitari. Etenim quod liberè agit, maiorem, arbitrato suo, & minorem, ut ita dicam, intensiorem effectui tribuere potest: ut pictor, picturam effecturus, illam libertate sua, & imperfectam, & perfectam, & perfectiorem efficere; at que rursus, in illa effingenda, omnes suos conatus adhibere potest. At verò non ita se habent illæ causæ, quæ propriè naturales appellantur: eæ enim, quotiescunq; effectum aliquem edere debent, totam suam vim agendo expromunt, vel (ut secundum eodem modum loquendi philosophorum loquamur) agunt huiusmodi causæ, secundum vltimum potentia. Exempla gratia, si ignis ligno admotus sit, omniq; impedimento remoto facultatem habeat lignum duos gradus caloris recipiendi; tunc ignis duos illos caloris gradus in ligno non edere nō poterit: quòd si lignum tot in se gradus caloris recipere, quot in eo ignis edere posset, tunc ignis omnes illos caloris gradus in ligno necessariò ederet, atq; adeo perfectissimum effectum primò pareret, quem eius virtus, atq; agendi efficacia respiceret. Minor propositio erat, intellectum agentem, & spectrum, seu phantasma esse causas naturales. Hæc propositio sic probatur. quoniam hæ causæ ad speciem intelligibilem gignendam, ante omnem voluntatis actionem concurrunt, non igitur sunt causæ, quæ arbitrato suo agant, sed sunt causæ necessariò agentes, atq; adeo naturales. Erat altera subsumpta minor, conceptum speciei specialissimæ esse perfectissimum, & nobilissimum omnium, quos phantasma, & intellectus agens gignere possint. Hæc propositio facile probatur: namq; ille conceptus solet dici perfectior, qui præstantioris nature imaginem exprimit: huiusmodi autem est conceptus speciei specialissimæ, quæ ideo cæteris naturis præstantior dicitur, quia re ipsa cæterarum naturarum gradus in se se claudit, ac continet: ut enim natura generis species omnes sub se potestate complectitur: ita natura speciei tam genus, quam differentiam re ipsa continet, ex quibus conflata est. Itaq; præstantissima, ac perfectissima est, ac deinceps eius conceptus omnium perfectissimus dicitur, qui à prædictis naturalibus causis effingi possint. Probatis iam singulis propositionibus, nunc Scoticum argumentum illustremus exemplo. Obijciamus exempli gratia hominem intellectui cognoscendum, qui à cognoscente facultate non procul distet, sitq; facultas aptè affecta, nec ab vlla re impedita, quo minus rectè suo munere fungi possit; tunc homo aptus est, qui ab intellectu cognoscatur, & ut homo, & ut animal, & ut corpus, & ut substantia, & ut ens: at verò inter horum omnium conceptus, conceptus hominis perfectissimus est, quia cæteros re ipsa includit, hic igitur, tanquam perfectior, & validior, cæteris præstabit, atque prius in intellectu, quam conceptus animalis, corporis, substantiæ, & entis imprimetur. Itaq; homo, qui species specialissima est, prius ut homo, quam ut animal, vel ut aliud quippiam eorum quæ superius dicta sunt, cognoscitur. Secundo argumentatur Scotus tali pacto, Metaphysica, etiam inter oēs disciplinas, naturali lumine inuentas, dignitate prima sit; ordine tñ acquisitionis vltimum locum tenet, nec, nisi post alias scientias, tradenda est, ut 1. lib. suæ metaphy. cap. 3. asserit Auicenna: & nomen etiam ipsiusmet scientiæ indicare vñ; inscribitur enim metaphysica, hoc est,

post naturalem scientiam addiscenda; igitur termini metaphysicæ, qui omnium communissimi sunt, veluti ens, bonum, substantia, ceteriq; huiusmodi, noti intellectui postremo loco sunt, atq; adeo maximè vniuersalia non ea sunt, quæ ratione originis, in ordine confasè concipiendi, primò ab intellectu nostro percipiuntur. Tertio sic arguètur, si ante speciei specialissimæ conceptum, rerum magis vniuersalium notiones concipere oporteret, tunc, si ponamus, singulare aliquod sensibile sensum mouere, atq; intellectum liberum, & solutum existere; profectò multum temporis tenere necesse sit, antequam illius singularis sensibilis notio ab intellectu acquiratur: prius enim omnia prædicata quidditatiua illius speciei, ordine aliquo intelligere oporteat, transiendamq; sit per omnia genera media, quorum aliqua ignota sunt, vt auctor est Arist. lib. 7. metaph. tex. 28. vbi ait, proximum a fini, & equi genus ignorari. Cum igitur in speciei specialissimæ intellectu hoc temporis interuallum, vel hic cursus non appareat, dicendum necessariò est, eam ipsam, ratione originis, primò ab intellectu nostro cognosci. Addunt alij quartum argumentum, quod est huiusmodi, ea prius nobis nota sunt, quæ à sensibus minus distant, quæq; facilius à singularibus abstrahuntur: sed huiusmodi sunt species specialissimæ, & igitur intellectui nostro primò notæ sunt. Maior propositio satis perspicua vñ; siquidem intellectus noster rerum notitiam à sensibus accipit; & vniuersalia à singularibus abstrahit. Minor verò facile probatur, nemo enim nescit, naturas omnes minus còes, quod ad res singulares magis accedant, sensibus viciniore esse. Illud etiam apud omnes certum est, naturas minus vniuersales facilius à suis inferioribus abstrahi, quàm naturas magis vniuersales; illæ enim maiorem cum singularibus conuenientiam habent, partioresq; differentias respiciunt. Namque nature magis vniuersales cuiusmodi sunt genericæ, differentias, tam specificas, quàm indiuiduales, continent; nature autem minus communes, cuiusmodi sunt specificæ, dum, intellectus ope, à singularibus abstrahuntur, indiuiduales tantum differentias relinquunt. Alia plura argumenta pro Scoti opinione ab alijs etiam afferri solent; sed hæc, quæ adduximus, satis erunt.

Opinio Durandi, & Nominalium. Cap. V.

Tertia fuit opinio Durandi, lib. 2. sent. d. 3. q. 7. quem secutus est Gregorius Arim. lib. 1. sent. d. 3. q. 3. art. 2. Bachonius ibidem q. 1. Burleus in commentario quarti contextus primi libri phys. Gulielmus Ocham lib. 1. sent. d. 3. q. 5. & cum eo tota schola Nominalium: qui arbitrati sunt, primum cognitum ab intellectu nostro neque esse magis vniuersale, vt ceteri sicut D. Thomas, neq; minus vniuersale, vt existimauit Scotus, sed singulare. Pro hac opinione firmanda innumeræ propemodum ab auctoribus istis rationes adducuntur, quarum præcipuas hoc capite colligemus. Prima igitur ea est, id, quod primò ab intellectu nostro percipitur, eius actionem antecedere debet: sed vniuersale, quodcumq; illud sit intellectus actionem non antecedit: est enim intellectus, qui facit vniuersalitatem in rebus, teste Auerroe primo de anima, com. 8. non igitur vniuersale illud est, quod primò ab intellectu percipitur; sed quod primo intellectui obijcitur, antequam intellectum edat, est ipsum singulare. Secunda. Nisi intellectus noster prima intellectuione intelligeret singulare, aut id contingeret, quia nihil esset, quod illi singulare obijceret: aut quia singulare intelligere non posset: aut tertio, quia illud ipsum intelligere nollet. Primum dici non potest, quia adsunt phantasmata, quæ res singulares intellectui offerant, atq; renunciant. Neq; secundum; quia constat, intellectum nostrum ad singulariam cognitionem se extendere; alioquin de illis non disputarem. Neque tertium; tum quia intellectus est potentia naturalis, quæ in rem sibi obiectam necessitate agit; & propterea si ei singulare obijciatur, illud non intelligere non potest: tum etiã quia volendi actio cognitionem aliquam ponit: nihil enim est volitum, aut nolitum, nisi ante cognitum sit: quare si intellectus nollet intelligere singulare: iam illud prius necessariò intellexisset. Tertia, omnis facultas, abstrahens aliquod obiectum ab aliqua re, prius cognoscit illud, à quo abstrahit, quàm illud, quod abstrahitur, alioquin ea facultas inscienter abstraheret: Sed intellectus vniuersale à singularibus abstrahit, quatenus eorum similitudinem percipit, vt inter omnes constat: ergo intellectus prius singularia, quàm vniuersale intelligit. Quarta. Necessè est, intelligentem phantasmata speculari, vt lib. 3. de anima, tex. 39. Arist. docet: sed phantasmata sunt imagines rerum singularium, prius ergo intellectus in singulare, quàm

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Opinio Durandi, & Nominalium, primum cognitum esse singulare.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

- Quinta rō. re, quam in vniuersale necessariò fertur. Quinta. Id, quod est primò cognitum, debet esse clarissimum, facillimum, atq; vt intelligatur, promptissimum: sed purus conceptus vniuersalis difficilis est: siquidem non nisi proeecta ætatis, perfectæque intelligentiæ hominibus, separatim vniuersalia intelligere datum est: conceptus autem rei singularis facillimus est, vt pore qui à quocumque percipi potest; singulare igitur illud est, quod primò ab intellectu nostro cognoscitur. Sexta. Si singulare distinctè ab intellectu cognosci potest, nihil ob stare videtur, quò minus primò cognitum esse queat: sed singulare distinctè ab intellectu cognosci potest; igitur singulare ab intellectu primò cognitum est. Minor dupliciter probatur: primò, quia facultas distinctè cognoscens discrimen, quod inter duas res intercedit, vtranc; pariter rem distinctè cognoscere debet, vt autor est Aris. lib. 2. de ani. tex. 146. Sed intellectus distinctè cognoscit discrimen, quod est inter singulare, & vniuersale: distinctè igitur cognoscit vtrumq;. Deinde intellectus format hanc propositionem. Petrus est homo, eius veritatem distinctè cognoscens: hoc autem fieri non posset, nisi etiam terminos, ex quibus talis propositio constituitur, distinctè cognosceret, quorum vnus est singularis; ergo intellectus distinctè intelligit singulare. Septima. Tritum est, satisque peruulgatum illud axioma. Quicquid potest virtus inferior, id totum etiam posse virtutem superiorem, & longè etiam nobiliore modo: sed intellectus est virtus superior sensu, & sensus potest cognoscere singulare, ergo illud idem intellectus cognoscere poterit. Quin etiam illud cognoscet prius: nã sicut rationalis anima prius esse impertitur, quod ad sentientem facultatem pertinet, quam ad intelligentem: ita quoq; intellectus prius res sensibiles, & singulares cognoscet, quam vniuersales. Postrema. Argumentum proprium est minus intellectus: sed quedam argumentationis species, nempe inductio, circa singularia versatur: siquidem inductio describitur ab Aris. 1. Topic. ca. 10. esse quedam à singularibus ad vniuersale progressio, ergo intellectus interdum in singularium cognitione versatur, eritque singulare illud, quod primò, ratione originis, ab eodem intelligitur.

Octava rō.

Vide plura
apud Perte-
rium li. 3. de
rebus natur.
c. 16.

Opinio Zimarae, & Genue.

Caput V I.

Zimara, & Genue San. Thomæ, & Scoti sententias ad bonum sensum reuocare conati sunt.

Quarta fuit sententia nonnullorum, qui validissimis Angelici, subtilisque Doctoris rationibus diligenter expensis, eorum opiniones ad bonum sensum reuocare conati sunt.

Hi fuerunt, vt optimè animaduertit Zabarella, duo Marci Antonij, nimirum Zimara, & Genue: Zimara in quæstione de primo cognito, & falsas, & veras S. Tho. & Scoti de primo cognito sententias esse, putauit: falsas, si vniuersè, & absolute accipiantur; veras, si particulatim. Neque enim semper, inquit, magis vniuersale, neque semper minus vniuersale nobis primò notum est: Sed modo hoc, modo illud: quauis sæpius contingat, prius à nobis magis, quam minus vniuersale cognosci, & ideo minus hac in re D. Th. quam Scotum errasse, existimauit. Porro interdum magis, nonnunquam minus vniuersale à nobis primò cognosci nititur Zimara hoc potissimum argumento suadere. Etenim multi sunt, inquit, quibus si herba, aut animal obijciatur, cognoscent quidem, id, quod sibi offertur, herbam, aut animal esse; quæ nam autem herbae, aut animalis species sit, ignorabunt: quod igitur hi primò cognoscent, est magis vniuersale. Si verò alijs equus, & asinus obuiam fiant, speciem statim equi, & asini cognoscent: proximum tamen genus, equo, asinoque commune, penitus ignorabunt; cum illud profus ignotum sit, vt supra ex Aris. ostensum est. His igitur non magis, sed minus vniuersale primò cognitum est. Huius autem diuersitatis rationem, in sensum Zimara referendam esse putauit: omnis enim nostra cognitio ortum ducit à sensu, & quæ à sensu percipiuntur, singularia sunt, seu accidentia sensibilia, vt figura, quantitas, color, motus, & huiusmodi; ex quorum varietate, intelligendi quoque ordo in ipso intellectu variatur. Etenim cum accidentia generis magis quam accidentia speciei, sensibilia sunt, tunc prius genus, quam species ab intellectu cognoscitur, vt supra de herba, & de hac herba dictum est. Cum verò magis sensibilia sunt accidentia speciei, quam accidentia generis; tunc prius species quam genus ab intellectu cognoscitur. Ideo quia propria equi, & asini accidentia magis, quam accidentia eorum generis proximi sensibilia sunt; prius harum specierum, quam eius generis notitia in intellectu imprimitur. Hac Zimara. Marcus verò Antonius Genue distinctionem quandam attulit, qua D. Tho. & Scoti sententias facile conciliari posse putauit. Distinctio est huiusmodi: duplex est cognitio, altera actualis, vt vtar eius verbis, altera a priori

nalis.

nalis. Cognitio actualis est quælibet prima cuiusque rei apprehensio, ex phantasmate, intellectu oblato, cumque re ipsa mouente. Cognitio verò aptitudinalis est quædam naturalis propensio, tum ipsarum rerum cognoscibilem, ut ordine aliquo ab intellectu percipiuntur, tum ipsius intellectus, ut eas ordine aliquo recipiat. Si de aptitudinali cognitione sermo fiat nulli dubium est, inquit, res magis communes, & vniuersales primò esse aptas ab intellectu percipi, atque rursus intellectum ipsum esse aptum primò perfici conceptu communiore, & imperfectiore. siquidem hic est naturæ ordo, ut semper ab imperfecto ad perfectum progrediamur. At verò dum, stante ex vtraque parte huiusmodi habilitate, intellectus intellectione de se promit, & ad rerum cognitionem accedit, iste ordo perturbatur, atque à facultate motrice infimæ speciei impeditur, quæ validior est, cum eius singulare fortius, & validius sensum moueat. Ac proinde efficit, ut, cum, ratione habilitatis, tam in obiectis, quam in recipiente facultate reperat, in intellecta prius generis, quam speciei notio imprimi deberet; ordo omnino seruetur oppositus, priusquam species, quam genus in intellectu recipiatur; cum singulare speciei fortius, & validius sensum moueat, quam singulare generis. Hæ sunt sententiæ præcipuæ de re proposita, quibus iam videor, secundam huius disputationis partem penitus absoluisse.

sententias conciliari posse existimauit.

In quoniam sensu opinio S. Tho. vera sit.

Quomodo vera sit opinio Scoti.

Vtra de primo cognito opinio verior sit.

Caput VII.

Aliorum opinionibus de re proposita fideliter relatis, temporis opportunitas illud exposcere videtur, ut quid re vera in tam ardua difficultate, lubricaque materia sentiendum sit, pronunciemus. Hoc igitur in primis animaduertendum est, quod magnam partem dirimit propositæ difficultatis, nos nimirum dupliciter de primo cognito disputare posse: aut. n. de primo cognito simpliciter, & absolute disputamus, aut de primo cognito inter vniuersalia. Si quæramus, quodnam sit illud, quod simpliciter, & absolute intellectui nostro primò cognitum sit, ferè apud omnes in confesso est, illud esse singulare vagum, quemadmodum Scotus lib. 7. metaph. q. 15. existimauit. Non est, cur pro hac opinione firmanda, quidpiam temporis coneramus: tum quia ijs rationibus, quas supra pro Durando, Gregorio Arim. & Nominalibus adduximus, illa satis comòde confirmatur: tum etiam quia præcipuam de singularis cognitione disputationem habituri sumus. At verò si quærat, quod nam ex vniuersalibus nobis primò cognitum sit; alterum ex his duobus necessarò concedendum est: aut illud esse magis vniuersale, ut censuit S. Tho. aut minus vniuersale, puta infima, & specialissima species, ut arbitratus est Scotus: nam inter vtranque opinionem, mediam inuenire, valde difficile est. Dum iuuenis Philosophiæ studerem, atque potissimum doctrinæ Scoticæ operam diligenter nauarem; quò me aptius in subtilioribus disputationibus, quibus semper mirificè sù delectatus, exercerem, Scoti semper opinionem, tam in priuatis exercitationibus, quàm in publicis congressibus, secutus sum. Noueram quidem eius rationes, & fundamenta, quibus illa opinio sustentetur, & ijs ipsis, facillè aduersantium argumentationibus occurrebam: sed ingenue fateor, dum alijs, respòdendo satisfaciebam, satis mihi ipsi facere non videbar. Nunquam enim intellectus meus illi opinioni adeò firmè adhæsit, ut omnino syncerus, atque ab omni dubitatione, scrupuloque vacuus, acquiesceret: illam nempe nunquam auidè amplexatus est, nunquam digessit, ac coxit, sicut alias multas eiusdem autoris opiniones, quæ perspicuè cum veritate consentiunt. Ex quo factum est, ut illam tum quodammodo muuam sumpserim, quo ad nanciscerè meliorem. Oblata est tandem occasio, celebrem hanc questionem in Patuino Gymnasio publicè discutendi, & veritatem in tam difficili negotio inuestigandi, ac veluti è tenebris educendi. Laboribus sanè, ut probè meo munere fungerer, non peperi; sed vbi sententiarum omnium mecum pondera diligentissimè examinavi, per triduum contemplationibus vacavi, ut, hinc inde ratiocinationibus habitis, veram sententiam assequi mihi liceret. Tandem post multas ratiocinationes, diuturnamque mentis agitationem, S. Th. sententiam, aliqua explicatione illustratam, verissimam esse cognoui. Nec temerè dixi, aliqua explicatione illustratam: nam tametsi Angelicus Doctor plures interpretes, ac defensores habuerit; paucos tamen fuisse existimo, qui ad verum eius opinionis sensum penetrarint; cum ferè omnes, in ea tractanda, ad Scotum potius impagnandum, quàm ad veritatem aperendam, animum appulerint. Afferam igitur, pro eius explicatione, distinctionem quandam: qua

Dupliciter de primo cognito disputare possumus.

Primum cognitum absolute est singulare vagum.

Autor dum philosophiæ studeret, Scoti opinionem secutus est; sed eam tamen non omnino est amplexatus.

Adulterior factus, S. Thomæ sententiæ adhaesit.

me simul & Thomistis, & Scotistis, si modò plus veritatem, quàm eorum doctores diligant, satisfacturum confido. Fatebuntur enim omnes, opinor, ad propositæ difficultatis nubilum discutendum, necessariam distinctionem fuisse, & ab ipsa totius quæstionis enodationem vsque quæque pendere. Nec me quispiam, obsecro, inconstantiæ, aut leuitatis infimulet, quia, scilicet aliàs Scoti, nunc S. Tho. de primo cognito sententiam defenderim: sæpius enim opiniones mutari cõtingit, vt autor est Arist. lib. 2. de anima, tex. 159. vel quia fortior, atque validior superueniat ratio, posteriorque opinio priorem deiciat, vt in eiusdem contextus expositione Io. Gram. scribit: vel quia interdum iudicium ab affectione decipiat, vt docet D. Tho. lib. 7. Ethic. lect. nona. Quare libero, solutoque intellectu, nec auctori cuiquam addicto, faciliorem ad veritatem capeendam, aditum pateferi necesse est. Augustinus etiam Sueff. qui publico stipendio Philosophiam in Parauino Gymnasio professus est, lib. 1. metaphysicarum dilucidationum, disput. 1. c. 4. in fine, confessus est, se hac de re multis in locis variè, ac confusè scripsisse, ac denique existimasse se, veram opinionem inuenisse; quinimmodò si melior occurreret opinio, palinodiam canere paratum esse. Si igitur Sueffanus iam Doctot, & consumatus Philosophus, ob tantam huius quæstionis difficultatè, & varia scripsit, & opposita docuit; quid absurdi, aut incommodi erit, me studentem vni opinioni adhæsisse, & doctentem oppositum tenuisse?

Notabilis distinctio, qua optimè rei proposita veritas illustratur. Cap. VIII.

Miror sanè, tot eruditissimos viros, celeberrimosque Philosophos, qui hac de re copiosè scripserunt, subtilissimèque disputarunt, multas distinctiones attulisse, variaque nomina, seu voces explicasse, illud tamen, quod totius difficultatis est caput, & sine quo euolui quæstio nulla ratione potest, aut vix terigisse, aut silètio penitus obruisse. Quæsitum est, quid nam sit illud, quod primò ab intellectu nostro cognoscitur? Distinxerunt viri præclarissimi inter notitiam illam, quæ sensu, & illam, quæ intellectu acquiritur: inter primum cognitum, & primum obiectum: inter obiectum primum, prioritate originis, perfectiõnis, & æquationis: inter notitiam confusam, & distinctam: quæ omnia satis quidem intellectum ad veritatè assequendam præparant, atque efficiunt. Attamen vnum præterea desideratur, quod vim, & energiam quæstionis aperiat, quodque intellectum in id, quod queritur, intimè deducat; quo nam pacto, s. ponamus nos, id ipsum, quod primò cognitum appellamus, ad intellectum nostrum se habere? Vtrum ne ita, vt nunquam antea vlla eius notio in ipso impressa fuerit; sed tum primum eius notitiam conceperit; eo modo, quo pueri recens rerum notiones acquirunt: an ita potius, vt res, quæ concipi debet, multò iam antea cum intellectu necessitudinem contraxerit: interiecto autem temporis interuallo, necessitudine admodum debilitata, ac propè extincta, res eadem iterum intellectui occurrat, vt necessitudo exuscitetur; ac renouetur? Hoc ego quidem superius in calce secundi capitis leuiter terigi; sed tamen nõcum planè aperui: propterea superioribus iam allatis distinctionibus hanc quoque ad rei veritatem aperiendam, necessariò addendam esse existimaui. Dicitur est, notitiam illam, quam scholæ actuales appellant, duplicem esse, nimirum confusam, & distinctam: quid vtraque sit, iam superius explicatum est. Quoniam verò tota difficultas in confusa notitia posita est, ideo ea ipsa, alia distinctione distinguenda est. Notitia enim actualis confusa duplex est. s. originalis, & ex habitu. Notitia actualis originalis tunc fit, cum actu rem quampiam apprehendimus, nobis antea prorsus ignotam, nosterque intellectus ad huiusmodi rei notionem se habet tanquam tabula inanis, & nuda, in qua tum primum illa notio exprimitur. Notitia verò actualis ex habitu tunc fit, cum intellectus rem aliquam, sibi iam pridem cognitam, intelligit, & in qua sæpe antea versatus est. Actualis quidem est hæc notitia; tamen quia non est prima, quæ acquiritur, ideo non originalis, sed propriè ex habitu nūcupatur: eam verò, notitiam potius ex habitu, quam habitualem appellare libet, ne actualem cum habituali notitia confundere videar. Porro inter notitiam habitualement, & notitiam ex habitu non nihil discriminis intercedit. nam Musicus dormiens habet notitiam Musicæ habitualement: dum verò expergestus, rem aliquam, ad Musicam pertinentem, sibi antea cognitam, comprehendit, & intuetur, dicitur habere notitiam actualement ex habitu. Itaque actualis notitia veluti genus quoddam est; quod duas sub se notitiæ species comprehendit, nimirum notitiam originale, & notitiam

Autoris excusatio, cur aliàs Scoti, nunc S. Tho. de primo cognito sententiam defenderit. Cõtingit frequenter opiniones mutari.

Aug. Sueff. in hac disputatio. varius.

Oes prædictæ distinctio nes compendioso colliguntur.

Vis, & energia propositæ quæstionis explicatur.

Distinctio notabilis de duplici notitia actuali confusa.

Nota discrimine inter notitiam habitualement, & ex habitu.

ex habitu, quarum utraque actualis est. Hæc igitur est distinctio, quam propositæ questionis discutendæ omnino necessariam existimaui, quamq; paucissimi aduerterunt, & expendunt. Cuius quidem distinctio auctorem me ipsum constituisse (nam ipse, ita me Deus amet, post multam meditationem, illam excogitaui) nisi postea eandem apud Iacobum Zabarellam, libro de intelligendi ordine, c. 1. ad vnguem reperissem; neque inter me, & illum quicquam interest, nisi quia notitiam illam, quam ipse habitualem vocat, ego potius ex habitu appellandam esse, paravi. Sed præterea apud eundem autorem præcipuas etiam rationes, & fundamenta inveni, quibus ego ad S. Tho. sententiam defendendam; ductus sum. Quæ ob rem firmius iam concepta S. Tho. sententia intellectui meo adhæsit, eamque verissimam esse, arbitratus sum: quandoquidem qui nulli sunt addicti magistro, sed vnius veritatis indagationi operam dant, in eandem planè sententiam imprudenter inciderunt: quod sanè inuētæ veritatis certissimum indicium, apertissimumque argumentum existit. Hæc fuit causa, cur ab hac disputatione edenda abstinere voluerim: ciebam enim, hac in re Iacobum Zab. omnes numeros impleuisse, vix, ut quicquam illi addi posse videatur: quod certè fecissem, nisi, vt ante dixi, alijs morem gerere maluissem.

Autoris cum Zabarel. conuenientia in prædicta distinctione.

Indicium certissimum veritatis inuenitæ.

Iacob. Zabarel. quæst. de primo cognito egregiè tractauit.

Scoti distinctio de triplici notitia actuali, habituali, & virtuali, in re à Zabarella reprehenditur. Caput IX.

Subtilis etiam Doctor, cum animaduertisset, tantam difficultatem ijs solum distinctionibus, quæ supra propositæ sunt, euolui nulla ratione posse, loco superius citato hanc insuper de triplici notitia, actuali, habituali, & virtuali, distinctionem attulit, qua id, quod quaesitum est, facilius se aperire posse existimaui. Actualem notitiam, tanquam per se manifestam, non definiuit: nemo enim est, qui nesciat, eam esse, cum intellectus actu rem aliquam intelligit. Habitualem eam appellat, cum intelligibile obiectum ita intellectui præsens sit, vt ipse statim eius cognitionem elicere possit. Virtualementem eam vocat, cum aliquid intelligitur, quod in eo, vt pars includitur, quod primum, ac præcipuus est terminus cognitionis: sicut tunc animal, virtuali notitia, ab intellectu percipitur, cum homo, cuius animal dicitur esse pars, actu ab intellectu cognoscitur. Hac posita distinctione, ait Scotus, primum cognitum, cognitione, actuali confusa, esse minus vniuersale puta speciem specialissimam. Primum verò cognitum, cognitione habituali, vel virtuali, esse magis vniuersale. Hac in re duos errores grauissimos Iacobus Zab. notauit. Alter est, quod minus rectè Scotus habitualementem notitiam definiuerit; immò intellectum æquiuocatione oppresserit, potentialementem notitiam, loco habitualis definiendo. Non enim habitualis notitia ea est, cum intellectus in intelligibile obiectum, sibi præsens ferri potest; sed potentialis est hæc notitia: aliquid enim præterea ad habitualementem notitiã de sideratur, vt. scilicet aliàs intellectus idem obiectum intelligibile tractarit, sæpeque in eodem versatus sit. Vt qui aliàs hominẽ nouit, eique intelligibilis hominis species præsens sit, habitualementem hominis notitiam habere dicitur; quia arbitrato suo, hominẽ, iam antea cognitum, contemplari potest. At verò qui nouum habet obiectum intelligibile præsens, & circa illud intellectum exercere potest, eius habitualementem notitiam nequaquam habere dicitur; sed tantummodo potentialementem, quia potentia acquirendi habitum non est habitus. Alter Scoti error est, quod putauerit, notitiam actualem, & notitiam potentialementem, quam habitualementem appellauit, distincto, immò opposito penitus ordine acquiri; cum tamen re vera vno, eodemque ordine acquirantur. Actualis notitia acquiritur, ait Scotus, apprehendendo primum minus vniuersale: potentialis verò prius apprehendendo magis vniuersale. Hoc absurdissimum est, namque potentia, quam intellectus habet, ad obiecta intelligibilia percipienda, naturalis, & necessaria est; & propterea aliquando ad actum reuocari debet: eo igitur ordine, quo intelligibilia obiecta ab intellectu percipi possunt, eodem penitus intellectus illa actu intelligit, cum intelligendi munus exercet. Exempli gratia, lapis de turri decidens, habilitatem habet, vt in terram descendat, atque in illa tandem quiescat; nihilominus antequam ad locum terræ perueniat, potentiam habet, vt sit in loco medio; & propterea cum actu mouetur, hoc ordine mouetur, vt prius sit in loco medio, quam in terra quiescat. Sic in re nostra, antequam res aliqua ab intellectu nostro percipiatur, ab eodem intelligi potest: eo igitur ordine, quo res illa apta est ab intellectu cognosci, eodem prorsus illi nota fit, cum actu ab ipso met intelligitur; atque adeo

Scot. in 1. d. 2. q. 2. propositum.

Actualis notitia quid.

Habitualis notitia quò à Scoto definita fuerit.

Quid sit apud eundem notitia virtualis.

Scoti conclusiones dux ad rem hæc pertinentes.

Primus error Scoti.

Quid sit reuera notitia habitualis, quidque inter illam, & potentialementem interfit.

Alter Scoti error.

Notitia actualis, & potentialis eodem ordine acquiruntur.

actualis, & potentialis notitia eodem ordine ab intellectu acquiruntur. Et quemadmodum actuali notitia, ut videbitur, prius magis vniuersale, quam minus vniuersale percipitur, ita illud idem prius potentiali notitia percipietur. Nec est, quod quispiam pro Scoto dicat, habitualis notitiæ nomine, ipsum reuera, habituales notitiam intellexisse, quamuis illam non ita clarè expretierit, non autem potentialem, sicut nos arbitramur: hoc enim esset eidem grauiorem errorem imponere: nam putauit Scotus, habituali notitia prius nobis notū esse magis vniuersale: nos autem infra apertissime demonstrabimus, habituali notitia, quæ re vera habitualis sit, prius nobis notū esse minus vniuersale. De virtuali notitia nihil dico, ut pote quæ ad rem nostram parum faciat.

Vera sententia de primo cognito, cognitione actuali, confusa, originali. Cap. X.

Cum iam homonymiam omnem remouerimus, quæ circa habituales, & potentialem notitiam, ob traditam à Scoto definitionem, contingere poterat: ad hæc, cum ostenderimus, vno, eodemq; ordine, in intellectu tam potentiali, quam actualem notitiam acquiri, dimissa nunc potentiali, tanquam non necessaria, de sola actuali disputabimus, atq; distinctionem illam, à nobis superius allatam, ad præsentem difficultatem dirimendam, adhibebimus. Dicebamus, actualem notitiam veluti genus quoddam esse, quod duas sub se notitias comprehendit, originalem. scilicet & ex habitu: idè ad cumulatiorem doctrinam, quid, vtraque

Primo cognitū cognitio-
ne actuali cō-
fusa origina-
lis, est magis
vniuersale.

S. Tho. opin.
vulgatissima
Arist. autori-
tate roborat-
ur, quæ ex
contextu lib.
physic. elicit.

Scotistarū re-
spōsio ad A-
rist. authorita-
tem

Differunt co-
gnoscere ali-
quid cōfusi,
& cōfusi dī-
stinctam, &
dīstinctè Vi-
de Scotū lo-
co supra ci-
tato.

Scotistarū
respōsio rei-
citur, vide Za-
barell.

Optima ex-
planatio con-
text. a. i. b. i. t.
physic.

notitia, primo nobis cognitum sit, facile explicare conabimur. Quod igitur ad originalem notitiam attinet, dicendum arbitror, id, quod primo, ea notitia, ab intellectu nostro cognoscitur, esse magis vniuersale, ut rectè censuit S. Thomas, & cum eo Auicenna, lib. 2. metaphys. cap. 1. Algazelus, & tota ferè Arabum Schola. Pro hac opinione firmanda, satis esset validissimum S. Thomæ argumentum, quod à nobis ante propositum, & explicatum est, nam illud certè rem totam plane demonstrat: addemus tamen nonnulla, quæ eandem opinionem firmiorem adhuc reddent, & illustriorem. Vulgarissima quædam Aristot. autoritas passim adducitur, quæ ex quarto conte. primi libri physicorum elicitur, quam nos quoq; libenter recensebimus, ut quam oscitanter aduersarij in ea explicanda, hallucinati fuerint, aperiamus. Cum itaque ibi Arist. ordinem ostensurus esset, quo ad principiorum notitiam deuenire debeamus; ab vniuersalioribus, tanquam à nobis notioribus, ad minus vniuersalia, procedendū esse docuit: & ne temere id ab eo dictum videretur, rationem adiecit; quoniam totum, quod est quoddam confusum, quatenus sub se plura complectitur, nobis notius est, quam suæ partes. Nescio, an euidentiore testimonio S. Thomæ sententia confirmari possit. Scotista nihilominus, qui oppositam sententiam tuentur, huic Aristot. autoritati occurrere nituntur, dicuntq; eam non de confusa, sed de distincta cognitione intelligendam esse. Eliciunt enim è Scoto, latum esse discrimen, inter cognoscere aliquid confusum, & confusè: atque pariter distinctum, & distinctè. Nam cognoscere aliquid confusum, dicit confusionem in obiecto: cognoscere verò aliquid confusè, dicit confusionem in notitia. Quare aliquod confusum distinctè, & aliquod distinctum confusè cognoscere possumus. Magis igitur vniuersale, cuiusmodi est ens, maxime, inquit, confusum est: illud tñ distincta cognitione cognoscimus; quoniam habet conceptum simpliciter simplicem, qui in alios conceptus dissolui nō potest: idè cum vnus tñ eius conceptus sit, partim quidem sciri, & partim ignorari non potest: sed aut omnino ignoratur, aut omnino scitur; & si omnino scitur, distinctè scitur. De hac igitur distincta cognitione Arist. aiunt, in eo textu locutum esse, dum magis vniuersalia nobis notiora esse perhibuit; nō item de cognitione confusa, de qua modo differimus, & propterea locum illum ad S. Thom. sententiam confirmandam, vanam nullam penitus habere. Verum enimverò & Scotista, in eo contextu interpretantur, & ipsemet Scotus in sua illa distinctione aptanda, longè opinione decipiunt. Scotistas optime Zabarella coarguit: si enim quartum illum Aristot. contextum diligenter consideremus, inueniemus, inquit, de distincta quidem cognitione, atque de doctrine ordine, qui arbitrarius est, locutum illam fuisse, cum à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia procedendum esse, asseruit: nam si quis distinctè rem aliquam sensim addiscere cupit, eū ordinem seruare necessario debet. Cum verò Aristot. ea verba addidit. *Totum enim secundum sensum notius est, vniuersale autem totum quoddam est, &c.* tunc de cognitione confusa locutus est: ijs enim verbis, artificio quodam, non omnibus forsitan explorato, nobis Aristot. osten-

ostendere voluit, arbitrium illum ordinem, quo in tradenda, vel acquiſenda ſcientia vti de-
 beamus, rectiſſimum eſſe, atq; cum illo naturali, & neceſſario ordine, quo nos rerum notiones
 acquirimus, proportionem maximam, atq; ſimilitudinem habere: is autem ordo huiusmo-
 di eſt, vt prius nobis notū ſit totū, quā ſue partes, prius vniuerſale, quā ſingulare, prius defini-
 tum, quā partes definitionis. Conſpicua autem res eſt, tunc Ariſt. de confuſa cognitione lo-
 cutum eſſe: nam totum nobis notius eſt, quā ſue partes, cognitione confuſa, non diſtincta;
 ſimiliter nomen nobis notius eſt, quā definitio, cognitione confuſa: ruruſum pueri appellāt
 primò omnes viros patres, & omnes ſcæminas matres, cognitione confuſa. Eum igitur ordi-
 nem nobis ſeruandum eſſe Ariſt. docuit, cum alicuius rei notitiam diſtinctè tradere volu-
 mus, quem neceſſariò, & naturaliter ſeruamus, cum notitia confuſa aliquid primò apprehē-
 dimus: is autem eſt, vt à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia progrediamur. En igitur,
 quomodo Ariſt. contextus intelligendus eſt, & quomodo etiam ipſe docuerit, in ordine na-
 turali, & neceſſario, notitia confuſa, nobis notum eſſe magis vniuerſale, non autem notitia
 diſtincta, quemadmodum Scotiſtæ arbitrati ſunt. Sed & Scotus ipſe hac in re deceptus eſt:
 putauit enim, ens primò cognitum nobis eſſe, cognitione diſtincta; quia eius conceptus eſt
 ſimpliciter ſimplex, nec niſi diſtinctè cognoſci poteſt. Ego vero hac in re maximam æquiuo-
 cationem latere puto: aliud enim eſt, intellectum concipere ipſum ens, & aliud eſt, intelle-
 ctum concipere aliquid, ſub ratione entis. Admitti quidem poteſt, dum intellectus concipit
 ens, illud ipſum diſtinctiſſimè cognoſcere, ea ratione, quam ſubtiliter Scotus adduxit. At ve-
 rò dum intellectus aliquid concipit, ſub ratione entis, non illud quidem diſtinctè, ſed cōfuſè
 intelligit; quia cognoſcere aliquid diſtinctè, non eſt illud ſub comuniſſima ratione cogno-
 ſcere, cuiuſmodi eſt ratio entis, ſed ſub propria, vel ſpecifica ratione, vt etiam ipſemet Sco-
 tus aſſeuerauit. Cum ergo nos dicimus, notitia actuali, confuſa, originali magis vniuerſale
 nobis primò cognitum eſſe; intelligimus, rem illam, quæ à nobis cognoſci debet, intellectui
 noſtro primò ſub communiore aliquo, & vniuerſaliore conceptu occurrere, idque nos vo-
 camus rem illam confuſè, & indiſtinctè cognoſcere.

Æquiuoca-
 tio valde no-
 tanda in di-
 ſtis Sco. que
 rei veritatem
 perturbat.
 Aliud eſt cō-
 cipere ens, &
 aliud eſt cō-
 cipere aliqd.
 ſub rōne en-
 tis.

*Zabarella argumentum, ad veram de primo cognito ſententiam confirmandam, reijcitur, ea-
 demque validiore ratione roboratur. Cap. XI.*

Pro hac eadem opinione firmanda addidit Zabarella argumentum, ex abstractione de-
 ſumptum, quod validiſſimum exiſtimauit, eſtque illud ipſum quod Scotus, ad ſuam ſen-
 tentiam confirmandam, in medium attulit, minore tantum propoſitione mutata. Eſt igitur
 argumentum huiusmodi: Illud ab intellectu noſtro primò cognitum eſt, quod eſt faciliſ
 abstractionis. Addebat Scotus hanc minorem, ſed ſpecies ſpecialiſſima eſt faciliſ abſtra-
 ctionis, quā genus, quia à paucioribus abſtrahitur, nimirum ab indiuiduis; genus autem &
 ab indiuiduis, & ab ipſiſmet ſpeciebus, ergo concludebat Scotus, primò cognitum ab intelle-
 ctu noſtro eſt ſpecies ſpecialiſſima. Zabarella verò eiuiſdem ſyllogiſmi minorem propoſiti-
 onem ita mutauit: ſed magis vniuerſale eſt faciliſ abstractionis, quā minus vniuerſale.
 Quam ſic probauit: quoniam abstractionis facilitas in eo conſiſtit, vt. ſ. pauca abſtrahantur,
 & plura relinquuntur, non contra. Jam verò in generis abstractione ſola natura generica ab-
 ſtrahitur: indiuidua autem ſpecies, & differentiæ multæ relinquuntur: atque adeo magis vni-
 uerſale faciliſ abstractionis eſt, quā minus vniuerſale: hincque Zabarella concludit, ma-
 gis vniuerſale nobis primò cognitum eſſe. Ceterum hoc argumentum, quod & Scotus, & Za-
 arella magni fecerunt, eorum pace dixerim, ad rem propoſitam confirmandam, nullius ar-
 bitror eſſe momenti: quoniam nunc de cognitione actuali, cōfuſa, originali diſputamus, quæ
 per ſimplicem obiecti apprehenſionem acquiritur, nulla proſus abstractione intercurrente.
 Etenim dum in intellectu pueri primò animalis idea, vel conceptus imprimitur: dubio pro-
 cul eius intellectus à conceptu hominis, bouis, leonis, & aliarum ſpecierum, quæ ſub anima-
 lis genere continentur, animalis conceptum non abſtrahit, ſed eum ſimpliciter apprehēdit.
 Igitur abſtractio generis à ſpeciebus, vel ſpeciei ab indiuiduis, cum aliqua ratiocinatione ne-
 ceſſariò fit, ponitque notitiam diſtinctam eius obiecti, quod ab intellectu percipitur. Vt dū
 ego intelligo, Petrum eſſe hominem: conſiderare poſſum conuenientiam illam, quā indiui-
 dua omnia in humana ſpecie habent, atque ab illis ſpeciem hominis abſtrahere. Ruruſum eſt

Argū Zab.
 ab abſtractio-
 ne deſumptū,
 quod ſuit et
 argumētum
 Scoti.

Præd. ſc. Za-
 arella argūta
 quam inuili-
 dum reijc.

Notitia que
 fit per abſtra-
 ctionem, eſt
 notitia diſtin-
 ctæ.

considero, hominem esse animal rationis particeps, illumque cum alijs speciebus, sub animalis genere contentis, conuenire: possum ab omnibus speciebus, animalis genus abstrahere, & sic de alijs superioribus generibus dicendum est. Cum igitur notitia hæc, quæ per abstractionem fit, ratiocinationem necessariò ponat, sitque notitia distincta: ea profectò ad rem nram minimè pertinebit. Nec est, quòd Zabarella dicat, ex communi omnium consensione, vniuersalium intellectionem, abstractionem quandã esse, vel non sine abstractione fieri: hoc enim ego admittam in notitia distincta, nõ autem in rudi, atque confusa, de qua modò differimus.

Obiectio, & solutio.

Abstrahio ponit notitiam eorum, à quibus abstrahio fit; quamvis intellectus eodem tunc non contemplet, cum abstrahio fit.

Argum. validius ad veritatem primo cognito sententiam confirmandam.

Nota diligenter hæc exempla.

Admitto etiam, eam esse abstractionis necessariam conditionem, vt in ipso abstrahendi actu reliqua non cognoscantur, & id solum, quod apprehenditur, intelligatur, quemadmodum ipse asserit: tamen dum quippiam ab alijs abstrahitur, nunquam profectò illud abstrahi potest, nisi cætera ante cognita fuissent. Vbi enim intellectus & singularium, & specierum notitiam adeptus est, potest quidem & à singularibus speciem, & à speciebus genus abstrahere: hoc est speciem, relictis indiuiduis, & genus relictis speciebus, contemplari. Validius itaque argumentum, ad eandem sententiam confirmandam, à proportionem desumi potest, quæ inter obiectum intelligibile, & facultatem intelligentem esse debet. Possumus igitur sic argumentari: Illud est primò cognitum, notitia actuali, confusa, originali, quod maiorem cum intellectu conuenientiam, atque proportionem habet: sed huiusmodi est magis vniuersale: ergo illud primò ab intellectu nostro cognoscitur. Maior est manifesta, quia si intellectus minus apertus sit, nec vllam cum obiecto intelligibili proportionem habeat: nunquam illud percipere poterit. Minor autem probatur: namque intellectus initio rudis, & omnino potentialis est: & propterea cum eo, quod est commune, atque potentiale, cuiusmodi est magis vniuersale, proportionem aliquam habere videtur. Itaque intellectus conceptu aliquo communi, & confuso primò perficitur, eoque ad particulares, & distinctos conceptus recipiendos preparatur, atque afficitur, naturæque ordinem imitatur, quæ ab imperfecto semper ad perfectum progreditur. Res fortassis exemplis planior fiet. Si calori aptum obiectum igni proximum fiat, non statim ignis omnes caloris gradus, quos edere potest, cum eo communicat: quia nondum obiectum illud, ad omnes gradus recipiendos, accommodatum est: sed primo vnum gradum edit, quo obiectum illud, ad secundum recipiendum, afficitur, ac denique gradatim alios. Simili modo natura, animal editura, non statim materiam perficit, anima sentiente: sed prius eam quodammodo vestit forma mixtionis; tuncq; ipsa ad vegetalem animam recipiendam parata est, atq; demum ad sentientem, quæ perfectione longè præcedentibus formis antecellit. Sic igitur intellectus, ordine hoc naturali, ac necessario prius communes, & confusos conceptus in se se recipit, postea verò ad particulares, & distinctos recipiendos, aptus, idoneusq; redditur. Sed de notitia originali iam satis.

Quod nam sit primò cognitum, cognitione actuali, confusa, ex habitu. Cap. XII.

Dicamus nunc breuiter aliquid de altera actualis notitiæ specie, quam ex habitu nuncupauimus, inquiramusq; quod nam nobis, illa notitia, primo cognitum sit? Cui quidem quæstioni absolutè respondere non possumus, sed distinctione opus est, vt optimè Zabarella notauit. Etenim cum intellectus, intelligendi iam habitu præditus, intellectioni se addicit, atque obiectum aliquod intelligibile tractat, duobus id modis contingere potest: vel enim id efficit, sola simulacri virtute, iam antea in memoria impressi, absq; vllius exterioris obiecti præsentia: vel id efficit, ab exteriori aliquo obiecto, varijs intercurrentibus motionibus, concitatus. Si primo modo id contingat, dicendum est, primum cognitum, cognitione actuali, confusa, ex habitu, esse posse tam magis, quam minus vniuersale. Id faciliè probatur: cum enim ponamus, intellectum tam in vniuersalioribus, quam in minus vniuersalibus rebus, multò iam ante exercitatum esse, atque earum habitus obtinuisse; quid prohibere potest, quo minus ipse rem aut magis vniuersalem, aut minus vniuersalem contempletur? Faciamus, eum ipsum ab spectro aliquo, in memoria conseruato, ad intelligendum excitari, sitq; exempli gratia, spectrum illud, seu simulacrum bouis: representat illud quidem naturam minus vniuersalem, puta naturam specificam; plures nihilominus in se se magis vniuersales naturas, vt animalis, corporis, substantiæ, atque demum ipsius entis includit. Cum itaq; intellectus omnium istarum naturarum iam pridem notitiam habuerit; si ab aliquo simulacro

Cum intellectus in habitu ad intelligendum accedit, duobus modis id contingere potest. Primum cognitum cognitione actuali confusa ex habitu potest esse tam magis, quam minus vniuersale.

ad intelligendum excitatus sit, arbitratus suo aut primò naturam entis, aut primò naturã bonis, aut quancunque voluerit, contemplari potest. Si verò contingat, vt intellectus re quapiã externa, varijs intercurrentibus motionibus, ad intelligendum incitetur, tunc absolute dicendum est, primum cognitum, cognitione actuali, confusa, ex habitu, esse minus vniuersale, nõ quoduis, sed illud, cuius accidentia fortius, & efficacius sensum mouere possunt. Pro huius rei faciliore explicatione, sciendũ est, æquè magis vniuersalia, ac minus vniuersalia propria accidentia habere, quibus nobis nota sunt: exempli gratia, replere locum est accidens, quod ducit nos in cognitionem corporis: crescere, & nutrirĩ est accidens, quod ducit nos in cognitionem viuẽtis: progredi est accidens, quod ducit nos in cognitionem animalis, erectam habere figuram, aut loqui, est accidens, quod ducit nos in cognitionem hominis, & sic de alijs dicendum est. Ponamus igitur, alicui iam pridem & corpus, & viuens, & animal, & hominem notum fuisse; eidemque hominem in debita distantia occurrere: habet homo, præter accidentia propria, accidentia quoque animalis, viuẽtis, & corporis, quibus quidem accidentibus sentire sensum aptũ est: nihilominus quia iã eorum omnium Idea in eius mente, cui obiectum illud occurrit, recepta est: ideo hominis accidentia, tanquam minus vniuersalia, cæteris accidentibus præstabit, eaque primò sensum feriet, atque adeo obiectum illud primò sub ratione hominis notum fiet, eodemque temporis momento illud idem, vt homo, vt animal, vt viuens, & vt corpus, cognoscetur. Quod si distantia maior sit, quam vt hominis accidentia sensum mouere possint; tunc sensum mouebunt accidentia animalis, quod minus, quam corpus, vniuersale est: simulque obiectum illud, vt animal, vt viuens, & vt corpus percipietur. Cum enim sensus obiectum singulare sit, necesse est, vt quæcunque singulari propinquiora sunt, prius, & efficacius sensum moueant: huiusmodi autem sunt accidentia eius, quod est minus vniuersale. Hac igitur notitia, primum, quod ab intellectu nostro cognoscitur, est minus vniuersale, quæ admodum præcipuum, Scoti argumentum, superius adductum, subtilissimè demonstrat: quod tamen de originali notitia, de qua supra disseruimus, eam certè vim habere non potest, quã arbitramur Scotistæ, vt infra ostendemus.

In quonam sensu verum sit dicere, primum cognitum esse minus vniuersale.

Dẽmodo obiectũ antea cognitum, sit in debita distantia, semper sensũ ferient accidentia minus vniuersalia.

Ad hanc notitiam de originali notitia, de qua supra disseruimus, eam certè vim habere non potest, quã arbitramur Scotistæ, vt infra ostendemus.

Præcipuum Scoti argumentum, superius propositum, diluitur.

Cap. XIII.

VERA de primò cognito sententia iam explicata, satisque commodè confirmata, reliquũ tandem est, vt ad maiorem eiusdem sollicitatem, ac robur, rationes præcipuas, quibus illa premi, atque vrgeri videtur, pro viribus diluamus. Rationes autem eæ sunt, quas supra in subtilis Doctoris opinionem proposuimus: cum ipso enim nobis præcipua disputatio est; quandoquidem nos magis, ille minus vniuersale ab intellectu nostro, ratione originis; cognitione actuali, confusa, primum cognitum esse asseuerauit. Primum igitur, & præcipuum argumentum, quod & ipse, & eius scætores tanti fecerunt, paulò ante diximus, & paulò infra planius etiam ostendemus, de sola notitia ex habitu, non item de notitia originali efficacitatem habere: idque pro eius solutione satis esset. Verum ne tam pingui minerua tantum argumentum percurrere videamur, in Scotistarum gratiam, singulas eius propositiones diligentius perpendere libet, quo vel ipsi etiam intelligant, quanti roboris illud sit, quamque leuiter rem optatam obtineat. Erat argumentum huiusmodi: causa naturalis, non impedita, patienti rectè affecto, congruenter admodum, perfectiorem effectum primò edat, quem edere potest. Maiorem hanc propositionem, tanquam verissimam, & probationibus satis commodè explicatam, libenter concedimus. Addebat Scotus, Naturales causas, quæ, ad primum cognoscendum minus exercendum concurrunt, esse simulacrum, seu phantasma, & intellectum agentem. Hanc etiam propositionem, tanquam veram admittimus. Subarguebat deinde; sed cõceptus confusus speciei specialissimæ est perfectior conceptus, quem istæ causæ naturales edere possunt. Hæc propositio, in qua tota difficultas consistit, dupliciter falsa est. Primò, si conceptus ille spectetur, quem prædictæ causæ, iam satis affectæ, ac præparatæ, omni conatu effingere possunt; ille certè non est conceptus confusus speciei specialissimæ, vt arbitratus est Scotus: sed, vt optimè animaduertit Iandunus 1. phyl. q. 6. est eiusdem speciei specialissimæ conceptus distinctus. Nemini enim, dubium est, conceptum distinctum cuiuscunque rei, perfectiorem esse conceptu confuso; quia nimirum perfectiorem notitiam parit. Sumptis itaque eisdem Scoti propositionibus, contra eum ita Iandunus argumentum retorquet: sed conceptus

Præcipuũ argumentũ Scoti de sola notitia ex habitu, non item originali efficaciam habet.

Perpendunt siquid Scoti, & argumenti propositiones.

Scoti propositio falsa.

Iandunus 1. phyl. q. 6. cõtra Scotũ argumentũ retorquet.

distinctus.

distinctus speciei specialissimæ est perfectior conceptus quem illæ causæ naturales effingere possint; ergo species specialissima erit primum cognitum cognitione distincta, non autem confusa, ut opinatus est Scotus. Deinde verò hinc etiam prædicta propositio falsa esse deprehenditur: quoniam si tàm primum alicuius res simulacrum in memoria existat, & intellectus agens in illud vim suam exercere incipiat, neutiquam naturales istæ causæ, simul unitæ, ut agant, quantum agere possunt, specialissimæ speciei conceptum, tanquam cæteris perfectiorem, edere poterunt; non enim tanta in illis affectio inest, quanta ad infimæ speciei conceptum educendum necessaria est. Itaque Scotus in hoc primo argumento falsum quoddam ponere videtur, videlicet causas istas naturales satis affectas esse: cum enim nunc de originali notitia sermo fiat; dubio procul agens intellectus, per simplicem simulacri apprehensionem, ad speciei specialissimæ conceptum faciendum, præfectè accommodatus esse non potest.

Scotus in argumento falsum ponit.

Hieronymo Girello, Scoticum argumentum protegenti, obuiam itur. Cap. XIV.

Responsio Hierony. Girelli ad argum. Ianduni, quod contra Scotum ætose.

Prædicta ratio inualida esse ostendit.

Alia Girelli responsio.

Euertit hæc responsio opinionem Scoti.

Similitudo visus, & intellectus, ab Girello allata, nihil valet.

Similitudo intellectus, & materiae primæ lauet sententiam, quam autor veram nulli auit.

Hieronymus Girellus, Scotista non ignobilis, qui publicè in Patauino Gymnasio Sacram Theologiam professus est, in quæstione, quam de primo cognito edidit, Scoticum argumentum tueri, atque potissimum ab Ianduni obiectiõibus vindicare conatus est. Itaque ad illam Ianduni reuersionem respondet, naturales causas, intellectiõnem percurrentes, quas phantasma, & intellectum agentem esse diximus, perfectiorem quidem effectum edere, quæ edere possunt, non tamen absolute, sed primò: valde enim illa Particula (Primò) notanda est. Iam verò conceptus distinctus speciei specialissimæ perfectior quidem effectus est (inquit) quàm sit conceptus confusus, tamen perfectiorem hunc effectum illæ causæ non possunt educere primò; quia non dum intellectus ad illum efficiendum satis affectus est. Optima sane est huiusmodi responsio; sed quæ tamen sententiam nostram quàm maximè comprober, vberemque nobis materiam, præcipuum hoc Scoti argumentum diluendi, subministrat. Id ipsum igitur nos negamus, quod Scotus tanquam verum in argumento posuit; nimirum, intellectum, in originali illa notitia, ad confusum speciei specialissimæ conceptum recipiendum, satis affectum, præparatumque esse: & propterea non inde sequitur illa Scoti conclusio. scilicet conceptum confusum speciei specialissimæ perfectiorem effectum esse, qui primò à phantasmate, & ab intellectu agente, tanquam à naturalibus causis, educi possit. Respondet autem Girellus, intellectum, ad omnes conceptus recipiendos, æqualem potestatem habere; quemadmodum visus omnes colores æquè recipit, atque à perfectiore inouetur: & similiter materia prima omnes formas æquè respicit, quas recipiendi potestatem habet. Assentior huic responsioni, quæ Scoti sententiam potius, quàm nostram euertere videtur: etenim, ea admittitur, sequetur statim, intellectum æquè primò conceptum distinctum speciei specialissimæ, sicut conceptum confusum, recipere posse. Non recipit autem ait Girellus; quia prius per conceptum confusum affici debet: totus enim ordo confusè concipiendi, ut docet Scotus, prior est ordine distinctè concipiendi. Et nos quoque huic eidem responsioni insistentes, dicemus, non posse intellectum recipere conceptum confusum speciei specialissimæ, aut alicuius minus vniuersalis, nisi prius per conceptum confusum magis vniuersalis, tanquam per conceptum communiorem, & imperfectiorem efficiatur. Porro similitudo visus, & intellectus in recipiendo, ab Girello allata, huc maximè quadraret, si intellectus liber esset, atque solutus: tunc enim obiecta intelligibilia recipiendo, nulla prorsus affectione egeret; sed statim à perfectiore excitaretur; sicut visus ab excellentiore visibili ad videndum concitatur. Huc accedit, quod visus plura simul visibilia obiecta videre potest, cum sit facultas in organo extensa, nec ab vna re visibili necessario afficiatur, ut rem aliam visibilem percipiat. Intellectus verò plura simul intelligibilia obiecta intelligere nequit, nisi quatenus in vnicò obiecto continentur, atque ab imperfectiore intelligibili affici debet, ut perfectius, atque excellentius obiectum intelligat. Similitudo autem intellectus, & materiae primæ, mirum in modum sententiæ nostræ suffragatur. Ita se habet, ait Arif. 3. de anima circa initium, intellectus ad formas, seu species intelligibiles recipiendas, sicut materia prima ad recipiendas formas naturales: at verò materia prima tametsi ad omnes formas recipiendas vniuersalem potestatem habet; nihilominus, in illis recipiendis, ordinem aliquem seruat: ut scilicet determinatam aliquam formam recipere nequeat, nisi prius per imperfectiorem formam, eidem quodammodo subordinatam afficiatur.

afficiatur, Exempli gratia, non potest materia prima recipere formam mixti, nisi prius afficiatur, recipiendo formam elementarem: nec potest recipere formam rei viuens, nisi prius permissionis formam preparatus: nec potest recipere formam carnis, nisi prius recipiat formam sanguinis, atque eodem modo in rebus alijs rationari possumus. Sic igitur de intellectu dicendum est: potest ille quidem omnes intelligibiles formas in sese recipere; sed tamen ordine aliquo illas recipit; non enim cum rudis incidit, & veluti nuda quaedam tabella est, perfectissimam statim formam intelligibilem recipere potest, sed seorsum per imperfectiorem afficitur, Quare cum conceptus confusus rei magis vniuersalis imperfectior sit, quam conceptus confusus infimae speciei, rationi consentaneum est, vt intellectus primo rei vniuersalis conceptum recipiat, quo ad conceptum speciei specialissimae primo confusum, mox ad distinctum recipiendum, aptus, idoneusque reddatur, quemadmodum ex ipsiusmet Scoti propositionibus a persis sine elicere vnicuique licet.

Intellectus ordine aliquo formas intelligibiles recipit, primo imperfectas, mox perfectas.

Experientia ostenditur, propositum iam Scoti argumentum de sola notitia ex habitu vim, & efficacitatem habere. Cap. XV.

Iam verò illud ostendamus, quod paulò ante polliciti sumus, nimirum praecipuè hoc Scoti argumentum, in quo haecenus versati sumus, de sola notitia ex habitu, non item de originali, efficacitatem habere; nec alio quidem medio, quàm experientia, quae est rerum magistra. Non multi sunt anni, cum etiam Genuae, & cuidam piscationi intereram, quae fiebat in mari Ligustico: inter ceteros autem pisces, quos piscatores ceperant, vnus erat, quem statim, primo aspectu, anguillam esse existimaui (erat enim anguillae valde similis) dixerunt tamen piscatores non esse anguillam, sed piscem quendam, quem Ligures Grongum appellant. Quererem nunc ex Scoto, cum obiectum illud praesens fuerit, & in proxima distantia; (piscem enim illum manibus contrectaui) atque intellectus satis commodè affectus; (non enim tunc dormiebam, nec vilo morbo eram oppressus) cur si primum, quod ab intellectu nostro cognoscitur, species specialissima est, non statim piscem illum, Grongum esse cognoui, sed anguillam iudicavi? Cur non statim naturales causas, quae ad cognitionem concurrunt, perfectiorem effectum, quem edere possunt, hoc est, secundum Scotum, conceptum confusum speciei specialissimae ediderunt? Nescio certè quid pro Scoto responderi possit, nisi conceptum speciei illius piscis non statim in intellectu meo impressum esse, quia nunquam antea piscem illum videram, aut cognoueram: si enim antea cognouissem, illum statim non anguillam, sed Grongum esse iudicarem. At verò quid aliud hoc est, quàm scire, speciem specialissimam, notitiam tantum ex habitu, non etiam originali, primo nobis cognitam esse? Si iterum Genuam redirem, mihi que rursus ille piscis obijceretur, eum statim Grongum esse, cognoscerem; quia iam alias eius imago in mea memoria impressa fuit: originali autem notitia, illum anguillam esse putavi. Quid ita? quia obiectum exterius quibusdam accidentibus sensum mouit, quae cum accidentibus, anguillae similitudinem habent: & quia ego alias anguillam videram; idcirco piscem illum apprehendi primum sub conceptu speciei anguillae, ac deinceps sub conceptu generico piscis: dum, n. scio, aliquid esse anguillam, statim illud idem piscem esse cognosco; quia genus piscis in anguillae specie continetur. Quod si illud idem obiectum in remota distantia aspexissem; neque anguillam illud, sed tantummodo piscem dixissem; quia duntaxat piscis accidentia, vt figura, color, & huiusmodi sensum percussisset, ab eaque intellectus ad intelligendum excitatus esset. Vt hinc et animaduertamus, naturae ordine, atque originis ratione conceptum semper confusum magis vniuersalis prius in intellectu nostro imprimi, quàm conceptum minus vniuersalis. Consueuerunt autem Scotistae hisce rationibus respondere, primum cognitionem confusam ideò speciem specialissimam esse, quia cum aliquid, nobis antea ignotum cognoscendum offertur, certo scimus, illud neque esse hoc, neque aliud, hincque fieri, vt intellectus in cognitione speciei specialissimae statim incurrat. At non vident, hinc elici, speciem specialissimam, primum potius cognoscibile, quàm primum cognitam appellari? Qualis, n. cognitio erit, si quod nobis cognoscendum offertur, ignoremus, quid sit? His igitur iam arbitror, praecipuo huic subtilis Doctoris argumento plane me satisfecisse.

Argum ab experientia ductum.

Piscis Grongus apud Ligusticos.

Hinc elicitur vi rationis ad rem propositam ostendendam.

Scotistarum responsio quaedam reijcitur.

ERat secundum argumentum Scoti, si magis vniuersale, vt ens, primò nobis cognitum esset, fore, vt Metaphysica, in qua de ente differitur, ante cæteras disciplinas addiscenda esset; & nihilominus appellatur Metaphysica, quasi post naturalem scientiam acquirenda. Hoc argumentum non minus est efficax, quàm præcedens; immò illo arbitror solutu difficilius, cum præsertim multi in eo diluendo, à veritate aberrarint. Dixerunt aliqui, hæc ratione Metaphysicam post alias disciplinas tradendam esse; quoniam in ea de separatis substantijs, puta de Deo, & intelligentijs differitur, quæ à sensibus remotissimæ, atque adeo cognitum difficillimæ sunt: prius igitur naturalis philosophia addiscenda est, quæ facilem, ad harum substantiarum cognitionem acquirendam, aditum patefaciat. Verùm hæc responsio argumenti difficultatem non tollit: etenim est vna Metaphysicæ pars, quæ ens, prout ens est, contemplatur: igitur si magis vniuersale, vt ens, primò nobis cognitum est; saltē illa Metaphysicæ pars ante cæteras disciplinas addisci deberet: tunc. n. intellectus ad cõmunissimum illum entis conceptum recipiendum maximè aptus, idoneusque esset. Aliter ergo huiusmodi argumentum explicandum esse arbitror; dicendumque, primum, quod ab intellectu nostro, ratione originis, confusè cognoscitur, esse quidem magis vniuersale; vt ens; non tamen ab omnibus suis inferioribus abstractum, sed concretum, acque sensibile, vt aiunt, quidditarii subiectum. Iam verò Metaphysica non agit de ente concreto, sed de ente abstracto, quod quidem cognitum valde difficile est: opus est enim, ad abstractionem efficiendam, intellectui maximè exercitato; & propterea mirum non est, si Metaphysica post cæteras disciplinas addiscenda sit. Responderi etiã potest, aliud esse rem aliquam simplici apprehensione intelligere: aliud illius rei proprietates, interioraq; prædicata inuestigare: dicimus quidē, id, quod à nobis primò confusè cognoscitur, esse ens, hoc est, rem aliquam fieri primò nobis notam sub conceptu entis, quem simpliciter, & absque vlla difficultate apprehendimus: at verò inuestigare proprietates, & differentias entis, quatenus est ens, vt vnum, verum, bonum, finitum, infinitum, necessarium, contingens, & huiusmodi, hoc valdè difficile est, & de his in Metaphysica disputatur: ideo rectè Auicenna dicebat, eam esse vltimam in ordine doctrinæ. Tertium argumentum erat, si primum à nobis cognitum magis vniuersale statueretur, multum temporis consumere oporteret, antequam species specialissima intelligeretur; quia per omnia intermedia genera descendere necesse esset, quorum multa, vt ante diximus, ignota sunt. Nonnulli hoc argum̃ contra Scotū retorquent: nam si species specialissima primum cognitum esset, magnū pariter tempus consumi oporteret, antequam ad magis vniuersalis cognitionem perueniretur. Alij solvunt argumentum, dicentes, hanc temporis iacturam nequaquam fieri; nam qui à magis vniuersali ad speciem specialissimam, in cognitione confusa descendunt, non est necesse, vt omnia intermedia genera cognoscant; cum præsertim inter illa nullus ordo essentialis, aut necessarius reperiatur. Afferuntq; exemplum; qui enim per totam plateam deambulat, antequam ab vna parte ad aliam perueniat, necesse quidem est, vt per plura intermedia loca pertranseat; non tamen, vt pedibus singulos lapides tangat. Verum vt has etiam respõsiones admittamus, putarim ego, id absurdum non esse, quod Scotus, & cum eo alij valdè absolum existimarunt. Simultum necesse esse temporis consumi, antequam intellectus ad speciei specialissimæ notitiam perueniat, si id, quod primò intelligit, est magis vniuersale. Hoc inquam non solum arbitror absurdum non esse, immò maximè necessarium; cum præsertim de notitia confusa, actuali, originali, sermo fiat. Etenim pueri non nisi longo temporis intervallo à cognitione animalis ad cognitionē speciei alicuius singularis perueniunt: nam quo perfectior cognitio est, eo longius fuerit temporis intervallum. Si quis enim distinctè, atque perfectè scire velit, quid homo sit, opus est, vt distinctè percipiat omnia substantialia prædicata, quæ in homine includuntur; nimirum quid sit ens, quid substantia, quid corpus, quid corpus animatum, quid animal, quid animal rationale, & tandem cognoscat, quid sit homo. Natata enim ab imperfecto ad perfectum non transit; nisi interiecto aliquo temporis intervallo: sic intellectus aliquod temporis spatium exigit, vt ab imperfecta alicuius rei notitia, ad perfectam eiusdem rei cognitionem traducatur. Cæterum hæc temporis in intelligendo iacturam non pueri solum, sed & adulti faciunt, cum obiectū aliquod, antea igno-

Nonnullorū
rñsio ad secū
dū argumen
tum Scoti.
Confutatio.

Vera rñsio.

Alia rñsio, q̃
validius Sco
ticum argum̃
enervat.

Aliorum rñ
sio ad tertiu
argum̃ Scoti.
Quære Zaba
rellam.

Autoris rñ
sio.

Non solum
pueri, verum
etiam adulti

tum,

tum, illis cognoscendum offertur. Exempli gratia, si lapillus aliquis preciosus, antea incognitus alicui obijciatur, qui etiam in dignoscendis lapidibus valde expertus, atque exercitatus sit: tunc ille primò apprehendet eum lapillum, sub conceptu magis vniuersali, hoc est sub conceptu generico geminae: ambiget autem, quæ nam geminae species ille sit, adamas ne, an saphirus, an carbuculus; multaq; temporis iactura fiet, antequam à cognitione geminae ad certam illius speciei noticiam deueniat; hocque ideo accidit, quia nunquam antea geminam illam agnouit. Scotus autem, qui hanc temporis iacturam necessariam non esse putauit, sed illicò specialissimam speciem notam fieri: significauit, se, non aduertentem, de alicuius rei notitia, nobis antea manifestè, atque adeo de cognitione ex habitu, non itè originali, de qua modo differimus, locutum esse. Hieronymus Girellus, capiens tertij huius Scoti argumèti efficacitatem contra aduersarios tueri, asserit, tamen idè sit processus à specie specialissima ad genus, siue ad ens, qui est ab ente ad speciem specialissimam, non tamen esse eandem procedendi rationem: quauis itidem absunt à Thebis Athenæ, atque ab Athenis Thebæ; illud tñ abesse, ratione non est idem: processus nèpe à specie ad genus est à confuso re ipsa, ad confusum potestate: processus verò à genere ad speciem est à confuso potestate ad confusum re ipsa, siue actum. Quia verò ratio actus est ratio manifestationis, & ratio potestatis est ratio occultationis; ideo cognito actuali, facillè intellectus ducitur in cognitionem potèntialis, non contra. Hæc ipse. Sed aberrauit à veritate: namq; id, quod minus confusum est, & maiore natura sua distincti rationem habet, facillè tanquam medium quoddam, ad id cognoscendum, sumitur, quod in cognitum est, quàm id, quod est magis confusum: species autè specialissima re ipsa confusa est; quia re ipsa plura complectitur: genus verò tantummodo potestate: igitur natura sua est re ipsa distinctum: atque adeo facilius erit transitus à genere ad speciem, quàm opposito modo. Nec obstat, si quis dicat, actum ad manifestationem, & cognitionem magis conferre, quàm potestatem: quoniam id veritatem hêt de eo, quod actu perfectum, atq; distinctum est, nõ de eo, quod est actu confusum: hinc. n. fallax illa argumentandi ratio committitur, quæ est à distinctis ad coniuncta: quemadmodum si diceremus, bonum indicare virtutem; ergo bonum latronem virtute pariter præditum esse. Sic in re nostra, quod actu est, promptius quidè in alicuius rei noticiam nos ducit, quàm illud, quod est tantum potestate; non tamè sequitur, vt ad hoc ipsum efficiendum, plus viri habeat, id, quod est actu confusum, quàm id, quod est confusum tantum potestate: hoc enim, vt diximus, natura sua re ipsa distinctum est.

aliquam rps iacturam faciunt, anteq à cognitione generis ad cognitionem speciei perueniant. Scoti lapsus.

Girellus pro regit argumentum Scoti.

Contra Girellum.

Obiectio, & solutio.

Cæterorum argumentorum solutio, qua veram de primo cognito sententiam oppugnare videntur. Caput XVII.

ERat quartum argumentum, ab alijs propositum, ea nobis primò cognita esse, quæ sensibus viciniora sunt, quæque facillè à singularibus abstrahuntur: huiusmodi autem esse in firmas species. Hoc argumentum æquiuocatione peccat: nos enim de ea notitia loquimur, quæ per simplicem apprehensionem fit, quæque originalis est: argumentum autem de ea cognitione, concludit, quæ per abstractionem fit, quæque non est originalis, sed ex habitu. Pueri, dum recens animalis conceptum apprehendunt, illum quidè ab homine, boue, leone, cæterisque speciebus non abstrahunt; sed simpliciter apprehendunt: qui verò animalis ideam, per abstractionem à suis inferioribus, concipiunt; iam inferiora, quæ sub eo ponuntur, optimè norunt, atque adeo animal distinctè, non confusè percipiunt. Girellus etiam, fortasse per imprudentiam, in hanc eandem responsionem incidit: soluens enim quoddam argumentum Põponati, ait, ponendum esse, aliquem habere memoriam boraginis: nam si eam nunquam vidit, apprehendet eam sub ratione alicuius herbae, non autem boraginis: fatetur itaque, specialissimam speciem esse primò notam, notitia actuali confusa ex habitu, vt nos supra cumulare probauimus. Præter argumenta, pro Scoti opinione superius adducta, nonnihil etiam sententia nostræ aduersari videntur argumenta Zimaræ, & Marci Antonij Genuæ: qui putarunt, non semper magis vniuersale primò nobis cognitum esse; sed interdum quod magis, aliàs quod minus vniuersale est. His facillè obuiâ itur. Ad argumentum Zimaræ, dum ait, si aliquibus equus, & asinus offerantur, cognoscent illi quidè equi, & asini species, eorum tñ proximum genus ignorabunt, cum illud ignotum esse, Arist. affirmarit. Rîdendum est, si illi, quibus equus, & asinus offerantur, nunq̃ antea equum, & asinû viderint, equum certè, & asinum nõ co-

Responso ad quartum argumentum pro opinione Scoti superius adductum.

Girellus incidit in eandem responsionem.

Rîsio ad argumentum Zimaræ.

Responſio ad
arg. Genuæ.

gnoſcēt; ſed utrunque ſub animalis conceptu, aut alio etiã communiore apprehendent. Arif. aut loco citato non dixit, proximum equi, & aſini genus incognitum eſſe; ſed illud dixit eſſe innominatum, propterea proximum illud genus quiſpiam concipere, eique nomen aliquod, arbitrari ſuo, imponere poſſet. Valet igitur argumentum Zimaræ de notitia ex habitu, non de notitia originali. Eadem ſolutione ſoluitur argumentum Genuæ, dum ait, aptum quidẽ eſſe à nobis primò cognosci magis vniuerſale; ſed tamen, in intellectione ipſa, conceptum rei minus vniuerſalis, veluti validiorem, cæteris præſtare. Præſtat inquam talis conceptus in cognitione ex habitu, non in cognitione originali, vt ſupra latè patefecimus.

Totius diſputationis epilogs, omniumque relatarum opinionum conciliatio. Cap. XVIII.

Quo vera ſit
opin. S. Tho.

Solutis iam argumentis, quæ veram de primo cognito ſententiã aliquo pacto labefacta ſe videbantur; reliquum tandem eſt vt huic tam difficili diſputationi finem imponamus: quod quidem libenter faciemus, ſi priùs omnes iam relatas opiniones breui epilogo college- rimus, atque etiã conciliauerimus. Erat S. Tho. ſententiã, primum cognitum ab intellectu noſtro eſſe magis vniuerſale. Hoc quidem veriſſimum eſt, loquendo de cognitione actuali confuſa originali. Et vñ hæc eſſe ſententiã communior, à qua certè non recedent, quicumque diſtinctionem illam actualis notitiæ in notitiã originalem, & ex habitu, rectè perceperint. Arbitratus eſt

Quo vera ſit
opinio Scoti

Scotus, primum cognitum eſſe minus vniuerſale, puta ſpeciem ſpecialiſſimam. Quæ ſententiã vera eſt, ſi fiat ſermo de cognitione actuali confuſa ex habitu, cum exterioris obiecti præſentia; quicquid ipſe fuerit opinatus. Nam ſi eius verba diligenter perpendamus; primum eius inſtitutum fuiſſe vñ de originali notitia diſputare; quanuis poſtea (vt Mauritius in marginib. annotauit) hanc ipſam ſententiã in proprio originali correxerit: multas enim conditiones poſuit, quæ ad eiũdem opinionis veritatem neceſſariò exiguntur, vt nimirum obiectum ſit in debita diſtantiã, atque cognoscentes facultates rectè affectæ ſint. Nudus autem intellectus, qui tũ primum rem aliquam cognoscere incipit, ad iuſſimam ſpeciem intelligendam minus appoſitus eſt; ac propterea ſi actuali notitia illam primò percipere debeat, opus eſt, vt per præcedentem eiũdem ſpeciei cognitionem, multò iam antea præparatus ſit; atque adeo conijcere poſ-

Quære Fonſe
c. 1. metaph.
c. 1. q. 1. ſec. 6

ſumus, ipſum etiã Scotum hanc ſuam ſententiã de cognitione actuali confuſa ex habitu intellexiſſe: neque enim deſunt, qui S. Th. & Scoti ſententiã conciliari poſſe, cenſuerūt. Durandus, & Nominales arbitrati ſunt, primum, quod ab intellectu noſtro cognoscat, eſſe ſingulari.

Quo vera ſit
opin. Durã &
Nominaliũ.

Hoc quidem verum eſt, ſi diſputatio ſit de primo cognito abſolutè, non de primo cognito inter vniuerſalia. Erat deniq; opinio Zimaræ, & Marci Antonij Genuæ, primum cognitum interdum eſſe magis, interdum minus vniuerſale.

Quo vera ſit
opin. Zimaræ,
& Genuæ.

Quæ opinio veriſſima eſt, ſi intelligatur de cognitione actuali confuſa ex habitu, facta per concitationem intellectus à ſola imagine, in memoria impreſſa, nulla exterioris obiecti intercurrente præſentia. Illud prætereã repetendum cenſeo, quod totius difficultatis eſt caput, quodque in fine huius diſputationis traditum, velim fixius vniuerſiuiſque memoriæ commendatum. Aliud eſt, naturam aliquam vniuerſalem diligenter ſcrutari; aliud verò, rem quampiã ſub vniuerſali conceptu apprehendere. Maximè vniuerſalia nobis cognitu difficultiſſima eſſe, vt pote, quæ longiſſimè à ſenſibus diſtant, Arifto. & 1. Metaph. cap. 2. & 1. Poſteriorum cap. 2. & 2. Poſter. cap. 15. & alijs pluribus locis apertiſſimè docuit: quod & nos pariter affirmamus, dum vniuerſales naturas ſcrutari difficultiſſimum eſſe, fatemur. Primo autem Phyſicorum in proœmio idem Arif. aſſeruit, primò nobis nota, & maniſeſta eſſe magis confuſa, & ab vniuerſalioribus, tanquam à notioribus inchoandum eſſe: quibus verbis quid aliud docuit, niſi res omnes priùs ſub conceptu magis vniuerſali, quam ſub ſpecifico, & minus vniuerſali, nobis cognitæ eſſe?

Notabile ſci-
pium.

DE EXISTENTIA MATERIAE

Disputatio Tertia.

Agendorum disputatio.

Caput Primum.

Ultra passim de prima rerum materia à Philosophis enunciari solét, dū eam alij ens esse affirmant: alij per se cognoscibilem, à nobis verò per analogiam alij naturam quandam absolutam, in sui prima notione; possidere, relatiuam autem in secunda, varijsque eam nominibus appellantes, eandem generationis, atque interitus expertem statuūt: formamque, autem, veluti pulchritudinem quandam, propriamque perfectionem appetere. Hæc omnia prorsus inania essent, vixque apud intellectum nostrum consisterent, nisi quæstionem satis celebrem, ad ipsam materiam pertinentem, diligenter discuteremus, & cōtrouersiam maximam inter duas celeberrimas, Thomistarum, & Scotistarum Scholas versantem, dirimere pro viribus nitere mur. Quæstio ea est, habeat ne materia prima, per se considerata, aliquè actum, quo humiliter quodam, & abiecto quasi indumento, inter vètera entia compareat, quæ in rerum natura cōsistunt: an potius, omni prorsus actu spoliata, rerum omnium quasi aspectum effugiat, nihil que aliud, secundum suam naturam, dici queat, quam pura, nuda, simplexque potentia. Subtilis est hæc disputatio, necessariaque, & digna, quæ a nobis excutatur: eius enim enodatio veluti solidissimum quoddam fundamentum futura est, pluribus alijs difficultatibus diluendis idoneum. Ordo autem is erit. Aeducam primùm S. Tho. sententiam, cum præcipuis rationibus, & fundamentis, quibus illa ab eius sectatoribus formari solet. Mox subtilis Doctoris opinionem explicabo, ex cuius explicatione patebit, quantum opposita sententia ab Arist. & à veritate dissentiat. Vbi tertio pro Scoticæ sententiæ defensione, cum Thomistis, atque præsertim cum recentioribus Philosophis decertauero, contrariæ opinionis argumenta dissoluam. Demum duas difficultates, ad existentiam materiæ quammaximè pertinentes, breuiter enodabo.

Varia materie primæ ac tributa.

Quæstio discutienda.

Ordo disputationis seruandus.

Sancti Thomæ sententia rationibus præcipuis, atque Arist. autoritatibus confirmatur.

Caput 11.

Angelicus itaque Doctor S. Tho. prima parte summæ q. 64. art. 1. & alijs pluribus locis arbitratus est, materiam primam re ipsa quidem in entium vniuersitate consistere, nullam tamen propriam existentiam, à forma seiunctam, habere: sed quemadmodum accidens ideo existere dicitur, quia in subiecto inest, quod verè existit; ita pariter materiam existere, quia cum forma coniuncta est, à qua existendi modum, seu rationè accipit; cum per se nihil aliud re vera sit, quam pura, nuda, simplexque potentia. Huic sententiæ Io. Baconus lib. 2. sent. d. 12. q. 1. art. 1. & quodlibeto 2. q. 9. & ex recentioribus Philosophis complures subscripserunt, eamque multis rationibus, atque et Arist. autoritatibus probare conati sunt: quarum ego præcipuas, exercitationis gratia, proponere non grauabor. Primò igitur sic argumētantur: Si vnum oppositorum in rerum natura sit, alterum quoque reperiri necesse est, vt autor est Arist. 1. de Celo: sed actus, & potentia sunt duo opposita, & in rerum natura reperitur purus actus, qui nullam omnino potentiam admittam hēt, cuiusmodi est Deus; ergo pura quoque potentia reperiri dēt, quæ omnem penitus actum excludat, quam nullam aliam esse dixeris, nisi materiam primam. Secundo, Quicquid rei in actu in existenti aduenit, accidens est, vt ex ipsiusmet accidentis natura corpore elicitur: igitur si materia prima est ens in actu; omnino forma, illi adueniēs, singulis quancumque velis, accidentalis erit: ita nulla dabitur forma substantialis. Tertio, Nisi materia prima pura potentia esset, profecto aut actus tantum, aut aliud, ex actu, & potentia conerctum dici deberet: Sed neutrum dici poterit igitur pura, simplexque potentia. Maior propositio est manifesta. Minor verò quo ad vtranque partem probatur, & primò quidē materiam non esse actum tantum: namque omnis actus, vel informans est, & aliquo modo perficiēs, vt albedo: vel per se subsistēs, atque à materia societate omni-

Op. S. Thomæ.

Adhuc huc scrip. Ioannes Baconus.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

no semitatus, ut Deus, & intelligentia: sed materia prima non est actus informans; alioquin aliud subiectum nãdam esset, quod materiam preccederet, atq; ab ipsa actum, seu perfectionẽ reciperet, quod à peripatetica philosophia alienissimum est, cum materia, ex primo Physic. primum uniuersuale; rei subiectam statuatur. Neq; etiã est actus per se subsistens: quia tunc ens completum, & ipsa forma perfectius diceretur: non igitur materia est actus tãtum. Sed neq; etiã quippiã est ex actu, & potẽtia cõcretum: nam tunc aliquod naturale compositum ipsa esset, non autem subiectum primum, ex quo vna cum forma id, quod est per se unum, constituitur, ut Aris. docet. Quarto. Quicquid est ens in actu, est per se cognoscibile: sed materia non est cognoscibilis, nisi per analogiam, ut habetur 1. Phys. text. 69. ergo materia non est ens in actu. Major propositio ex se conspicua est: quoniam nullum est ens, quantum uis imperfectum, quod, rone illius actus, quo præditum est intellectum mouere non possit, atq; ita obiectum intelligibile fieri. Quinto. Ab omni eo quod est ens actu, necesse est, ut aliqua operatio proficiatur: sed à prima materia nulla operatio proficiatur: proprium enim eius est pati, non agere: igitur materia non est ens actu. Postremo, nisi materia prima esset ens in pura potẽtia, hoc maxime sequeretur, ut aliquid infra ipsam reperiri posset, quod sit prope nihil: sed consequens est falsum; cum secundum Aris. sapius in 1. lib. de Physico auditu, materia minimum entitatis possideat, & ea ipsa sit, quæ dicitur prope nihil, asserere igitur necesse est, eam esse puram, simplicemq; potẽtiam. Probatur consequentia: nam si materiam aliquo actu præditam esse admittamus, tunc aliquid cogitatione fingere possemus, quod ei, quod nihil est, magis appropinquaret, puta id, quod est in pura potẽtia: vel igitur materia prima prope nihil non diceretur, ut Aris. docuit, vel est ens in pura potẽtia, ut S. Thomas arbitratus est. Confirmant deinde S. Thomæ lectatores hanc eandem sententiam multis Aris. autoritatibus: namq; Aris. 7. Metaph. tex. 8. ubi ostendit, materiam non esse quid, nec quale, nec quantum eius naturam aperiens, ait eam esse hæc omnia potestate. Lib. 5. eiusdem operis tex. 14. diuidit quodlibet genus entis in potentiam, & actum, & nomine potẽtia, primam rerum materiam significauit. Rursus lib. 2. de Anima, tex. 7. & lib. 8. Metaph. tex. 9. rone assignans, eam ex materia, & forma per se unum conficiatur, nullam aliam esse dicit, nisi quia forma est actus, materia uero potẽtia. Prædictam lib. de Generatione text. 11. apertissimis uerbis pronuntiauit, materiam primam rationem in potentia consistere. Ea igitur pura potẽtia est, nec uilum penitus in se actum includit.

Quarta rō.

Quinta rō.

Sexta ratio.

Variæ Aris. autoritates, quibus Thomæ suadere nituntur, materiam primam esse puram potẽtiam.

Scoti sententia de materia existentia duobus distinctionibus explicatur. Cap. III.

Opinio Scoti & Henrici Gandauensis.

Doctor uero subtilis Io. Scotus lib. 2. Sententiarum, d. 1. q. 1. & 2. atq; etiam lib. 7. Metaph. q. 5. & ante ipsum Doctor solemnus Henricus Gandauensis quolib. 1. quæst. 10. arbitrati sunt, materiam primam minimam quidem, & imperfectam substantiam esse, prope nihil, & rerum omnium quasi rudimentum, quatenus ex ipsa omnia fieri possunt, eam tã nec omni prorsus actu destitutam, nec puram tantum potentiam esse dixerunt; sed, habere illam actum quendam imperfectum, & diminutum tenuerunt, qui eius naturæ, atq; substantiæ conueniat, & rone cuius ea ipsa in rerum natura consistat, atq; in substantiæ prædicamento sedes illi aliqua debeat. Ad eam opinionem explicandam, quæ noua quidem est, nec ante Scotum, & Henricum ab alijs excogitata (opus enim erat horum Doctorum subtilissimis ingenijs, ad illam ex Aristotelico fonte hauriendam) nouos pariter fingere terminos prædicti Doctores coacti sunt, ut enim, ad rem nouam significandam, noua nomina fingere licet, ita etiam ad nouam opinionem declarandam, nouos terminos excogitare necesse est, dummodo illi ab approbatorum autorum doctrina ne abhorreant, atq; cum ueritate consentiant. Duplicem igitur potentiam inuenerunt: alteram, quam subiectiuam; alteram, quam obiectiuam nuncuparunt. Potentiam subiectiuam eam esse dixerunt, quæ in subiecto alieno inest, quatenus illud habilitatem habet, ut alicui rei subijciatur, vel aliquid in se se recipiat: ut in ferro dicitur esse potentia subiectiua, quæ ferrum ipsum respicit, prout calori subijci, vel aliquid aliud accidens in se se recipere potest. Potentiam uero obiectiuam eam appellauerunt, quæ in quodammodo obiectum agentis, quatenus ex eo rem aliquam exculpere ualeat, quæq; etiam in re excudenda quandam non repugnantiam significat: & hæc potentia quælibet, in unum re ipsa cum potentia subiectiua coire dicitur, interdum ab ea distincta, omninoq; separata reperitur.

De honoris uerborum uis lege que tenet esse lib. 1. Act. quæst.

Præsentia duplex, subiectiua & obiectiua.

Potentia subiectiua quid.

Potentia obiectiua quid.

ritur. Homo generandus, ut rem exemplo elucidemus, est in potētia, ut simpliciter sit; hæc autem potētia, ad diuersa relata, & obiectiua, & subiectiua dici potest: obiectiua quidem, si secundum illum respectum, quem habet ad naturale agens, quod hominem gignere potest, consideretur, & prout etiam quondam non repugnantiam nobis designat, in ipso homine generando. Subiectiua verò, si ad materiam, ex qua homo, ea ratione, qua animal est, constitui debet, referatur. Ceterum si rerum illam omnium vacuitatem nunc animo conceperimus, que erat, antequam mundus à Deo Optimo Maximo constitutus esset, inueniremus, tunc mundum in potētia simpliciter obiectiua fuisse, quoniam illa potētia Deum tantummodo respiciebat, qui mundum constituere poterat, & præterea quondam non repugnantiam, in mundo efficiendo significabat: nullum tamen tunc subiectum aderat, ex quo mundus fieri potuisset: & propterea illa erat obiectiua potētia, penitus à subiectiua disiuncta. Habet autem tam obiectiua, quam subiectiua potētia duas quæque conditiones, quibus facillè nobis notæ sunt. Prima conditio potētiæ obiectiuae est, ut id, quod huiusmodi potētiæ habere dicitur, in rerum natura non sit. Altera est, ut eidem existentia in rerum natura non repugnet. Ut albedo generanda, quia nunc in rerum natura non est, sed esse potest, ideo obiectiuam potētiæ habere dicitur. Prima conditio potētiæ subiectiuae est, ut illud, quod re vera huiusmodi potētiæ habet, actu in rerum natura consistat. Altera est, ut illud idem aliquid in se se recipere possit. Ut superficies dealbanda potētiæ habet subiectiuam, qua iam reuera superficies est, albedinè tamen, aut alium quemuis colorem recipere potest. Huic duplici potētiæ duplicem pariter actum prædicti Doctores respondere dixerunt: potētiæ quidem obiectiuae actum quendam, quem entitatum, siue existentiae nuncuparunt; potētiæ verò subiectiuae actum alium, quem vocarunt formalem. Neque ego præter hos duos actus ullum alium apud istos reperi, & præsertim apud Scotum, quem Toletus 1. Phys. q. 13. existimasse affirmat, materiam per se consideratam, actum entitatum, tanquam ab actu existentiae distinctum, habere: actum verò existentiae illi à forma donatum fuisse. Falso hoc inquam, Scotus tribuitur, qui sanè censuit, actum entitatum eum esse, quo aliquid in rerum natura consistit, habetque esse extra propriam causam, & intellectum: huiusmodi autem actus nil aliud est, quam actus existentiae. Sed ad rem nostram. Actus ille, qui entitatus dicitur, obiectiuae potētiæ respondet, adeoque illi opponitur, ut in unum conferri nunquam possit: quod enim est in potētia obiectiua, quatenus in ea est, actum entitatum habere negauit: & quod habet actum entitatum, iam obiectiuam potētiæ reliquit, & ad terminum peruenit, hoc est, ad ipsam existentiam. Eadem ratione, actus formalis, qui propriè subiectiuae potētiæ respondet, adeo illi opponitur, ut simul cum ea esse non possit: definit enim potētia subiectiua, actu formali aduenientes. Superficies, quæ est in potētia subiectiua ad albedinè, ubi albedinè recipit, iam formalem actum obtinuit, & ob eam rem non amplius ad albedinè subiectiuam potētiæ habet, sed tamen ad alios colores recipiendos. Hac præmissa distinctione, dixerunt Henricus, & Scotus, materiam primam non omni prorsus actu destitutam esse; sed secundum suam naturam spectatam, & quatenus substantia quædam est, à forma distincta, actum aliquem imperfectum, & diminutum habere, eum. I. quem entitatum appellant: cum quo actu subiectiuam potētiæ coniunctam esse se tradiderunt.

Interdum eadem potētia potest appellari & obiectiua, & subiectiua.

Potētia obiectiua sola.

Dux conditiones potētiæ obiectiuae.

Dux conditiones potētiæ subiectiuae.

Actus duplex entitatus, & formalis.

Error Toletus.

Actus entitatus opponitur potētiæ obiectiuae.

Actus formalis opponitur potētiæ subiectiuae.

Caput opinionis Scoti, & Henrici.

Scoti sententiam de materiae existentia Catholica Theologia, Peripateticaq; Philosophia consentaneam esse, atque rursus à celeberrimis Philosophis approbati. Cap. IV.

Hanc sententiam de materiae existentia Doctores prædicti non solum secundum Catholicam Theologiam, verum etiam secundum Peripateticam Philosophiam defendi facile posse, censuerunt. Etenim secundum Catholicam Theologiam, quod est dicere, secundum veritatem, antequam materia à Deo crearetur, erat tantum in potētia obiectiua; hanc enim, ut obiectum quoddam, creationi non repugnans, supernaturale agens, puta Deus Opt. Max. inspectabat. Postquam autem creata est, de potētia obiectiua ad actum entitatum, sibi oppositum, exiit, etiam in rerum natura consistentia locum accepta est. Iam vero tunc hanc materiae substantiam, in rerum natura eandem, consideremus, quæ nam obiecto illa est? lapis quidem non est, nec plumbum, nec animal, & luminatum nihil est mistum, nihil elementum, nec specificum quippiam, aut determinatum eius: sed est rerum omnium veluti rudis

Potētia obiectiua materiae apud Theologos.

Potētia subiectiua eiusdem.

Potētia obiectiua materis primę nō admittitur in doctrina Aristotelis.

Nō negauit Arist. potentiam obiectiuam in rebus edendis.

Cōcessit Arist. materiam primam habere potentiam subiectiuam. Auctores varij, qui Scoti sententiam secuti sunt, loquuntur Greg. Arim. 2. sent. dist. 14. q. 1. Fran. Suarez dist. 17. Metaph. lect. 5. Perer. lib. 3. cap. 3. Tolet. 1. Phys. q. 13. Vicomercatus. Simon Portius.

Archangelus Mercenarius.

Federicus Pedalium.

Federicus Bonamicus.

dis quaedam inchoatio est subiectum, ex quo res omnes fieri possunt, quodque aptum est, ad omnes in se formas recipiendas; & hac ratione subiectiuam potentiam habere dicitur. Quod uero ad Arist. attinet, non concederet ille quidem, materiam primam ita entitatum actum habere, ut aliquando in potentia obiectiua fuerit, atque recens in lucem emerferit, cum ante nihil penitus extitisset; totam enim mundum æternum constituit, atque adeo ipsam materiam primam, si neget igitur Arist. materiam primam aliquando in potentia obiectiua fuisse, sequitur, per locum ab oppositis, ut ipsam semper entitatum actum habuisse, necessario fateatur. Et uero quantum Arist. obiectiuam illam potentiam non admitteret, quam res omnes, antequam ederetur, habuerunt (ipse enim creationem aut omnino non agnouit, aut saltē si agnouit, eam noluit ædificata opera profiteri) absolute tamen rationem, & modum obiectiuæ potentie non negauit; immo ipsam in rebus, nunc edendis, reperiri concessit. rosa. n. generada, & quicquid adhuc in sua causa continetur, atque ab intellectu tantum cognitum est, non ne obiectiuam potentiam habere dicitur? Cum uero iam editum est, nec amplius in sua causa, aut in intellectu continetur, sed in rerum natura consistit; tunc entitatum actum, & ueram existentiam obtinuit. De potentia uero subiectiua, nulla apud Arist. difficultas est: quotiescū que. n. materiam, potentiam appellauit, semper eam, pro ut diuersis substantialibus formis subiici potest, considerauit; atque ita habere illam subiectiuam potentiam, confessus est. Hec est subtilis, solumque Doctoris de materie existentia opinio, quam uerissimam esse, atque Peripateticæ Philosophiæ maxime consentaneam arbitramur. Et quantum a crassioribus quibusdam Philosophis negligitur; non defuerunt tamen multi celeberrimi, magnique nominis Philosophi, ex recentiorum numero, qui eandem amplexati fuerint, præsertim Vicomercatus, Simon Portius, Archangelus Mercenarius, Federicus Pedalium, Franciscus Bonamicus, Franc. Piccol. & alij complures. Sua uero quique, pro huius sententiæ confirmatione fundamenta attulerunt. Vicomercatus lib. 1. de rerum naturalium principijs, c. 12. aliud est, inquit, potestatem esse, & aliud potestatem: materia prima est quidem potestas, hoc est, in sui natura potestatem includit; non tamen potestatem est; alioquin ex nihilo res cunctæ procrearentur, quæ ex materia gigni dicuntur, si prima rerum materia re ipsa non est, sed esse tantum potest. Simo Portius, lib. 1. de Rerum naturalium principijs, c. 4. non est, inquit, præter rationem asserere, materie primæ uoluntati actum, & energiam esse; nam cum a priuatione longè differat, eamque aliquid a mente factum non sit, sed omnium rerum origo, æternaque causa, prior forma, & in omni transmutatione præexistens; licet potentiam ad perfectionem habeat, in potentia tamen ad suum esse, uidelicet ad ipsammet materiam non est; quandoquidem si huiusmodi potentiam haberet, tunc materia non esset; id enim quod est potentia aliquid, non est illud; ueluti cum dicimus, Socratem potentia esse, Socrates tunc actu, & re ipsa non est. Archangelus Mercenarius in dilucidatione definitionis materie, inquit, Porro definitio hæc non ita ampliè intelligenda est, ut materia ad se ipsam in potentia esse dicatur, ita ut materia sit potentia materia; quoniam est ens reale, extra suas causas, & substantia quaedam in actu; sed potentia esse dicitur ad ipsas formas, non secus ac materia arte factorum, quæ est ens, & substantia quaedam actu. Et paulo post, quo fit, ut huiusmodi potentia non omnem actum excludat; quia non excludit actum entis, gradumque substantiæ; sed solum actum formæ. Federicus Pedalium in examine Arist. dogmatis de principijs, parte 1. q. circa initium, tametsi putarit, materiam sine forma existere non posse, quam questionem nos in fine huius disputationis pauca diluemus, primæ nihilominus materie actum existentie tribuit, eius essentia congruentem, quem coexistentie actum appellare maluit; cognouit enim, materiam nunquam a forma seiunctam reperiri posse, sed semper cum eadem copulatam esse, & propterea materiam coexistere. i. una cum forma existere, affirmauit. Iam uero coexistentia, quemadmodum & inexistencia, existentiam necessario ponit; prius enim, saltē natura, aliquid existit, quam coexistat, uel inexistat. Hoc idem ferè docuit Bonamicus lib. 6. de Motu c. 24. qui certè hac de re doctè, & subtiliter, sed tamen, more suo, satis obscure disseruit. Existit, inquit, materia per se, quia. i. non per aliquid, sibi internum, quod ueluti pars existentie, causa sit, cur existat: at tamen non actu per se ipsa existit, sed uirtute; actu tamē per formam, tanquam per causam exteriorem, & per per finem, cui parata est. Quali diceret, materiam per se quidem substantiam esse, in rerum natura existentem; nihilominus quia illi substantiæ a natura præscriptum non est,

est, ut per se sola sit, sed ut una cum forma iungatur, ad tertium aliquod constituendum; ideo per formam existere dicitur, non tanquam per existentiam partem, sed tanquam per eam, a qua diuelli nulla ratione potest. Piccol. etiam, lib. 1. de Reum naturalium materia, c. 8. ubi varia nomina, ad hanc questionem dirimendam necessaria explicuit: constanter tandem asseruit, materiam primam actum entis, siue existentiam competere, idque multis rationibus, & autoritatibus probauit, quod nos in sequenti capite prastaturi sumus.

Franciscus Piecolom.

Scoti sententia de materia existentia rationibus, & autoritatibus confirmatur. Cap. V.

Scoti sententiam, de materia existentia, iam satis commodè explicauimus, eamque rursus Catholice Theologie, & peripateticæ Philosophiæ, virisque eruditissimis consentaneam videri ostendimus: nunc eadem ad cumulatiorem doctrinam rationibus, & autoritatibus firmanda est. Rationes multæ apud varios autores, passim occurrunt: quatuor tantum ego afferam, quas rem explere, & aperte concludere arbitror. Prima ea est, Quicquid per se in rerum natura consistit, actum habet, illi potentie oppositum, qua posse in rerum natura existere, dicebatur. sed materia prima per se, in rerum natura consistit: ergo per se habet actum, illi potentie oppositum, qua, si in rerum natura non existeret, posse existere diceretur: hæc autem potentia, ut explicatum est supra, est potentia obiectiua, & actus illi oppositus, est actus entitatus: ergo materia, per se considerata, habet actum entitatum. Secunda, si materia prima pura potentia esset, omnique prorsus actu careret: sequeretur, nullum prorsus dari compositum substantiale: sed consequens est falsum: ergo & antecedens. Probatur consequentia: nam compositum substantiale ideo sic appellatur, quia ex duabus substantijs, re ipsa existentibus, & simul iunctis, coalescit: si autem materia per se, actu existens substantia non esset, tunc quicquid ortu aliquo editum esset, sola forma constaret: ex eo, n. quod actu non existit, nihil contrare potest: atque ita genitum illud substantiale, simplex quidem, non autem compositum esset. Tertia, Id, quod idem numero sub utroque transmutationis termino manet, est substantia, actu per se existens: transmutatio enim in eo, quod non est, fieri nequit, sed subiectum exigit, quod re ipsa existat: atqui materia eodem numero sub utroque transmutationis termino manet, ut cum ex aere sit aqua, aliquid actu existens reperitur, quod nunc aeris forma, nunc verò aque, cum priuatione formæ aeris, præditum est: igitur materia prima est substantia per se actu existens. Quarta, Quod per se ingenerabile, & indissolubile est, per se existentiam hæret, ab omni alio distinctam, quod neque ingenerabile, neque indissolubile dicitur: per quam quidem existentiam, actu per se, & ab omni alio separatum, in rerum natura consistit: sed materia per se ingenerabilis, & indissolubilis est: ergo per se existentiam habet, a forma distinctam, quæ generabilis, & dissolubilis dicitur: per quam quidem existentiam per se, & pro ut a forma distincta est, actu in rerum natura consistit. Minor propositio est manifesta. Maior autem sic probatur: quod enim ingenerabile, & indissolubile est, iam potentiam non habet ad esse: tunc, n. generabile diceretur: & cum interire non possit, iam naturam, & substantiam indissolubilem obtinet: actu igitur in rerum natura consistit. Præter has rationes multæ et Arist. autoritates, idem confirmantes adducuntur, qui 1. 2. & 5. Phys. 1. de Generatione, & interitu: 1. 3. & 7. Metaph. & alijs pluribus locis, materiam primam hunc existentiam actum habere confessus est, quem Scotus, & Hæricus entitatum appellarunt. Docuit enim, materiam esse per se unum principium nature, esse per se causam, & partem substantialem compositi naturalis: esse per se fundamentum formatum: esse per se subiectum mutationum substantiarum: esse primum, ex quo omnia fiunt, ut unum in quod omnia dissoluantur: voluit igitur, materiam in rerum natura consistere, atque per se propriam existentiam, a forma seu actu, habere. Quinimo lib. 2. de Physico auditu, contra veteres Philosophos disputans, qui materiam totam rerum naturalium substantiam esse putabant, hanc opinionem correxit: quidem, non tamen opinio reprobauit: ostendit enim, materiam non esse totam substantiam rei naturalis, sed partem substantiam: non esse autem pars substantiam, composita videlicet, nisi actu per se simplex substantia, in potentia quidem, non ad esse, sed ad formam, diceretur. Mitto Græcorum autoritates, ut Themistius, qui 1. Phys. asseruit, materiam primam per se consideratam, substantiam esse, actu existentem: deinde vero terminis subiecti naturaliumque rerum subiectum eundem. Alexandri, qui lib. 1. questionum naturalium, c. 24. docuit, materiam esse quoddam ens permanente,

Prima ratio.

Secunda ratio

Tercia ratio.

Quarta ratio

Variz. Arist. autoritates, Scoti sententiam confirmantes.

Testimonia Græcorum, Themistij, Alexandri.

Simplicij.
Philogoni.

nens, quod sui naturam seruat, etiam postquam formam rei, quæ generatur, in se se recipit. Simplicij 1. Phys. tex. 56. afferentis subiectum, ex quo res naturales fiunt, actu quidem, non potentia subiectum esse. Philoponi, qui 1.1. disputatione contra Proclum cap. 7. de materia loquens, constanter affirmat, nullam rem esse, cui actus aliquis non conueniat. Omnes igitur Græci interpretes vno ore fatentur, materiam primam non ad esse quidem, cum actu sit, sed ad formam recipiendam, potestatem habere. Et hoc ipsum est, quod Scotus, & Henricus docere contendunt, dum materiam primam entitatum actum habere dixerunt, non enim aprius vocabulum, ad propriam materie existentiam, siue eiusdem in rerum natura consistentiam, explicandam inuenierunt. Quod si nomen hoc entitatum actus purgatas alicuius aures offendar, inueniat ipse magis appositum nomen: pro certo enim habeo, cum Scoto, & Henrico simul, planè satisfacturum: qui tandem nihil aliud, hoc entitatum actu, probare voluerunt, nisi materiam primam, per se spectatam, actu in rerum natura consistere: appelles modo ipsam actum, vel actum quendam imperfectum habentem, hoc nihil interest, dum aliquid ei loci, inter entia, quæ sunt in vniuerso, assignetur. In eo autem ratio diligenter habenda est, quod etiam ad rei propositionem, quam maxime pertinet, quatuor hæc, ne pe, esse actu, esse actum, habere actum, & esse in actu, inter se differre. Namq; esse actu, vni- cuiq; rei conuenit, quæ extra suam causam reperitur, vel quocunq; modo in rerum natura existentiam habet: & hoc modo esse actu materie proprie conuenit: alijs etiam rebus ascribitur, non tamen ita proprie, & simpliciter, vt mox explicabimus. Esse actum competit formæ: ea enim actus, & ratio ab Arist. sæpius appellatur. Habere actum competit etiam materie, & cuiusque subiecto, quod formam aliquam aut substantialem, aut accidentalem, in se se recipit. Esse in actu proprie composito conuenit, quod dicitur eiusmodi esse per formam. Tam vero, & forma, quæ est actus, & compositum, quod est in actu, actu pariter esse dicuntur: quia actu in rerum natura consistunt; non tamen dicuntur simpliciter esse actu, sicut materia, quæ per se considerata, actu quidem est, non autem actus, nec in actu: quatenus verò à forma perfectionem accipit, actum habere dicitur.

Quid sit esse actu.

Quid esse actum.

Quid habere actum.

Quid esse in actu.

Præcipuum Zabarella argumentum, contra actum entitatum materie primæ ab Scoto positum. Caput V 1.

H Actenus Scoticæ opinionis de materie existentia nos tantummodo relatores fuimus, atq; etiam explanatores: nunc autem veluti in arenam descendentes, eiusdem nos præbe- bimus propugnatores; non mehercule, quod Scoti ea sit, sed quod (nullius addicti, vt ille ait, iurare in verba magistri) eam verissimam arbitramur. Multi sunt, qui eam euertere contederunt, præsertim omnes S. Thomæ sectatores, atq; etiam Io. Baconus, & ex recentioribus Philosophis complures: sed præter cæteros mirum in modum hac in re Scotum vexauit Iacobus Zabarella, apud quem omnium rationum, ab alijs propositarum, vim, & efficacitatem inspicere licet; & propterea alijs in præsentia omisiss, cum vno Zabarella disputationem inuimus: & quemadmodum in disputatione de primo cognito, Zabarella fundamentis, contra Scotum inuecti sumus; ita nunc vicissim, fundamentis Scoti aduersus Zabarellam disputabimus: vt hinc etiam omnes intelligant, me nullis vnus discipline legibus restrictum, quodcunq; in qua; re maxime probabile sit, id studiosissime requirere. Carterum, vt hæc concertatio aliquo ordine distincta sit, sciendum est, Iacobum Zabarellam quatuor potissimum in rebus Scoti sententiam perturbasse. Primò ostendendo, actum entitatum nihil aliud esse, quam purum Scoti figmentum. Secundò potentiam obiectiuam euercendo. Tertio, probando, secundum Catholicam Theologiam, Scoti sententiam defendi non posse. Quarto argumenta præcipua, pro illius opinione adducta, diluendo. Hæc erunt quatuor capita nostræ cum Zabarella disputationis. Age nunc igitur rem ipsam aggrediamur. Probaturus ipse, lib. 2. de prima rerum materia, cap. 2. entitatum actum, euo Scotus asserit, materiam primam præditam esse, in rerum natura non reperi, huiusmodi ratiocinationem in medium adducit, quæ iam in ore propeinodum est omnibus, quæq; omnes, veluti fulgentissimo quodam, & validissimo ense, ad Scotum impugnandū acerrimè vtuntur. Siscitatur Zabarella ab Scoto, actus iste entitatus sit ne aliquid, an nihil? si nihil: ergo nõ datur: at si est aliquid, ne ipsum cum actu formali confundamus, videndum est rursum, quid nam ipse sit, erit igitur aut sub-

Iacobus Zabarella hæc in disputatione Scoto valde infensus.

Quatuor in rebus Zabarella Scotum carpit.

Argm Zabarella quod ipse putauit validissimum contra actum entitatum materie primæ.

stan-

stantia, aut accidens; quia oē, quod est, aut substantia, aut accidens est. Accidens quidem esse non potest: quia, secundum Scotum, actus iste entitativus est entitas realis ipsius materiae: cum autem materia substantia sit, eius certē actus entitativus accidens esse non poterit; substantia igitur, & ipse est. Jam verō substantia, ex doctrina Aris. 2. de Anima. & 7. Metaphys. in materiam, formam, & compositum dividitur: opus est igitur, ut si actus entitativus substantia est, vel materia, vel forma, vel compositum esse dicatur. Forma quidem esse non potest; quia iam ponitur, ut ab actu formali distinctus; sed neq; compositum: quia in materiae entitate compositio ex materia, & forma reperiretur, quod Scotus omnino negaret, erit igitur materia. At verō si est materia, alterum rursus ex his duobus concedendum est: vel enim est materia materiae, & tunc prima materia, de qua loquimur, ex alia materia constabit, quod est absurdum: vel est ipsamet materia, quod omnino confitendum est: nam quemadmodum entitas hominis nil aliud est, quam ipse homo; ita entitas materiae nil aliud est, quam ipsamet materia. Hanc autem materiae entitatem, actum appellare, ita vanum est, ait ipse, ut ne mente quidem concipi possit, cum Philosophi omnes entitati materiae, potentiae nomen, non item actus ascripserint; immo materiae naturam nullo alio modo explicare sciuerunt, nisi dicendo, illam esse ens potestate: potestas autem ē directo actui opponitur: igitur cum materia simplex substantia, & illa quidem potentia, sit, eam tandem actum esse, ne excogitari quidem possit, hac satis longa ratiocinatione concludit. Quam etiam argumento quodam Ioannis Baconis confirmare conatus est: vel enim, inquit, materiae potentialitas est actualitas (ut ait ipsamet verbis) vel duo haec, re, in materia, distincta reperiuntur: primum dici non potest, quia unum oppositorum, praesertim in abstracto, de altero praedicari nequit; sicut opinio haec propositio est falsa, paternitas est filiatio; ita haec erit falsa, potentialitas est actualitas. Si autem duo haec, re, in materia, distincta reperiuntur, & tam per potentialitatem, quam per actualitatem, materiae natura denotetur, iam ipsa materia non simplex, sed composita erit, quod peripateticis omnibus aduersatur. Multas deinde assert Aris. autoritatis, ad probandum, materiam primam esse ens potestate, & sunt illae eadem, quas nos etiam superius attulimus; eas autem considerabimus infra, cum Thomistarum argumenta diluemus.

Confirmatio
ex Io. Bacono
ne.

Predicti argumenti solutio.

Caput VII.

Expedi, breuitatis causa, ne iterum argumenta repetere cogamur, ut huius primi argumenti rationem statim ineamus, quantum robore illud sit, consideremus. Petit Zabarella, actus entitativus, qui materiae primae tribuitur, sit ne aliquid, an nihil? Dicimus, esse aliquid: sed hic mihi cum illo controuersiae nihil. Quaerit rursus, sit ne substantia, an accidens? Dicimus, esse substantiam. Rogat tertio, sit ne materia, an forma, an compositum? cum substantia in haec tria membra ab Aris. diuidatur. Dicimus, esse materiam. Scilicet quartum, Vtrum sit materia materiae, an ne ipsamet materiae? Respondemus (id quod est caput solutionis) esse ipsamet materiam, re ipsa, ab illa tamen ea distinctione distingui, qua modus a sua quidditate distinguitur: quam quidem distinctionem, quod ab intellectu apprehensa sit, crassiores Philosophi distinctionem rationis appellarent. Alij verō, quibus subtilius philosophari curae est, non ita hanc distinctionem appellarent, quoniam distinctio rationis ab intellectu sit, eo ipsius actu, quem comparatiuum dicunt: haec autem, de qua modo loquimur, ab intellectu quidem facta non est, sed ab eo tantum cognita, apprehensaque dicitur: ergo haec distinctio prius iam in aliquo signo est, quam illam intellectus apprehendat: & quoniam duas res non distinguit, ut realis nuncupari possit: sed modum tantum a quidditate sciungit, adeo modalem illam, appellare consueverunt, qua nos paulo infra planius etiam explicabimus. Concedimus ergo, entitativum actum ipsamet esse materiam, secundum rem, ab ea tamen distingui secundum modum. Sed ait Zabarella, quemadmodum entitas hominis nil aliud est, quam ipse homo, ita entitas materiae nil aliud est, quam ipsamet materia. Hic ego cum Zabarella luctari paululum, & simul iteratis ictibus congregi velim: omnesque ex equo, & bono huiusmodi certamen iudicare: nam forsitan Zabarellam, semetipsum, oppugnantem videbunt. Si ab eo proposita similitudo, ad rem suam concludendam, quaeque robore habitura est, hoc modo eam arbitror esse debere: sicut entitas huius hominis, non est aliud, quam ipsamet homo; ita, entitas materiae non est aliud, quam ipsamet materia. Quid ita huius hominis?

Actus entitativus materiae primae est aliquid, est substantia, & est modus eius interior.

Not. hic, quod differat actus entitativus a materia prima.

Instantia Zabarella.
Refutatio.

minis? Quia inter hominem, vniuersè acceptum, & materiam primam, nulla prorsus simili-
tudo est: etenim materia prima iam in rerum natura consistit, vt omnes, vel ipsomet Zabarella
la testantè, fatentur; estq; vna numero, saltem vnitatem priuatiua, quia .i. per se caret quacun-
que forma, & omnes singularim recipere parata est. Quare cum de materia loquimur, de ali-
quo loquimur, quod simul essentiam, & existentiam habet. Homo verò generatim acceptus,
nil aliud, quam puram, & simplicem hominis essentiam significat: & quia non nisi in subdi-
tis singularibus existere potest: ideo essentiam cum existentia coniungere, & hominem, vni-
uersè spectatum, ad singulare aliquod, re ipsa existens, contrahere opus est: tuncq; dicere lice-
bit, sicut entitas huius hominis non est aliud, quam ipsemet homo; ita entitas materiae non
est aliud, quam ipsamet materia. Sed hac omiſſa, tanquam leuis armaturæ prima excursio-
ne, cominus agamus, & nõ hominem vniuersè, verum hunc hominem consideremus. Hic igitur
tur homo vna tantum res est, vna tantum substantia: nihilominus in hac vna, & eadem re,
non ne essentia, & existentia, aliqua distinctione distinguuntur? puta quidditas hominis, à
singularibus abstracta, & esse realis existentiae, illi adueniens? Non negabit hoc certè Zabarella,
cum præsertim S. Thomas, & Thomistæ omnes, quorum ipse hac in re opinionem sectatur,
fatentur expressè, essentiam, & existentiam inter se reaptè dissidere. Nos tamen adeo
prolixè, & liberales non erimus, vt inter essentiam, & existentiam tantam distinctionem lar-
giamur: sed nobis sat erit existentiam ab essentia, sicut modum à quidditate, hoc est, modali di-
stinctione distingui. Neq; hoc negabit Zabarella, neq; ipsi quidem Thomistæ id negabunt:
nam si maiorem distinctionem, scilicet distinctionem realem inter essentiam, & existen-
tiam concedant, minorem quoque distinctionem modalem, scilicet concedere tenentur.
Itaque entitas huius hominis, vt ad rem nostram redeamus, existentiam in se se continet,
ab essentia distinctam. Id ipsum ego de prima materia enunciabò, quæ quidem vna tan-
tum numero res, & vna tantum numero substantia est; nihilominus in hac vna substantia,
existentia, ab essentia distincta continetur. Porro, hæc materiae existentia nihil aliud est, nisi
actus ille entitatus, de quo modo loquimur, ratione cuius materia extra suam causam, hoc
est in rerum natura consistit: & propterea rectè dicebamus, hunc entitatum actum esse ip-
sammet materiam re ipsa, ab ea tamen modali distinctione distingui. Non est ergo actus en-
titatus purum Scoti hincetum. Cum vero asserit Zabarella, veteres omnes Philosophos,
atq; adeo Arist. & recentiores omnes materiam primam potentiam appellasse: hoc nihil of-
fendit sententiæ nostræ: iure enim optimo rem illam rudem, imperfectam, indeterminatam, re ipsa
in rerum natura existentem, appellarunt potentiam, quia potentiam in se habet, vt ex ipsa oia
fiant, hoc est, vt formas omnes sensibus recipiat. Et cum ait, potentiam actui è directo oppo-
ni, & propterea cum materia simplex sit, potentiaq; appelletur, eam nullo pacto actus nomi-
ne nuncupari posse. Respondendum est, non quamcumq; potentiam cuiusq; actui è directo
opponi, sed determinatam potentiam determinato actui, nimirum potentiam obiectiuam a-
ctui entitatus, & potentiam subiectiuam actui formali. Cum igitur materia prima per se
considerata, subiectiuam potentiam habere dicatur, ea quidem in se formalem actum conti-
nere non potest; non ideo tamen sequitur, vt ipsa entitatus actui destituta sit: cum subiectiuam
ille potentiam comitem habere possit. Ad confirmationem huius argumenti, ex Baccone
sumptam, respondeo, potentialitatem materiae formaliter eundem actualitatem non esse,
(vt cum Scholasticis loquamur) quia, vt rectè in argumento dictum est, vnum oppositorum
de altero in abstracto predicari non potest, materiam tamè in se, & potentialitatem, & actua-
litate, seu potentiam, & actum diuersi generis habere dicimus. Et cum inferat, ergo materia
non erit substantia simplex, sed composita. Adhibenda est distinctio: vel enim de composi-
tione physica sermo habetur: & tunc admittendum est, materiam non esse compositam: vel
de compositione metaphysica, & tunc dicendum, materiam non esse simplicem, sed composi-
tam: ex actu enim entitatus, & potentia subiectiuam constata est. Puto iam, præcipuum hoc
Zabarella argumentum nos satis explicasse, vt qui huius Doctoris partes tuerentur, sint in
posterum paulò contractiore supercilio disputaturi.

Essentia, &
existentia quò
differant.

In quo sèu
veteres phi-
losophi, Ari-
stot. atq; etiã
recentiores,
materia pri-
mam appella-
runt potentiam.
Obiectio.
Solutio.

Responso ad
confirmatio-
nem argumè-
ti Zabarella,
ex Baccone
sumptam.

Explicatur breuiter, quid sit essentia, & quid existentia, ostenditurq; quomodo duo hæc in prima materia distincta reperiuntur. Cap. V 111.

EX ijs, quæ superiore capite dicta sunt, facile vnicuiq; intelligere est, entitatiuū actum, qui primæ materiæ tribuitur, non esse purum signum: sed esse modum quendam materiæ intimum, esse id, quo materia (vt aiunt) formaliter existit: vel, vt semel dicam, esse ipsamet materiæ existentiam. Difficilis sane, atq; subtilis contemplatio, in quam fortasse paulo acius, grauiusq; incumbere expediet, vt eius obscuritate discussa, veritas prædictæ solutionis illucescat, & vberior à nobis fructus percipiatur. Explicanda est igitur primum paucis essentia, & existentia vtraq; quid sit: mox quam distinctionem duo hæc in materia obtineant. Nosse primum oportet, cuiuscunq; rei essentiam nil aliud nobis, quam esse quoddam vniuersale, à singularibus seiunctum, significare: quod vt nulli natura sua, interitui obnoxium est: ita in causa est, cur res omnes æternitate quadam, & immortalitate fruantur, sedem aliquam in prædicamento obtineant, atq; etiam cum intellectu amicitiam quandam, & necessitudinem contrahant: vt, interiecta ratiocinatione, illarum scientiam, ceu prolem ipse pariatur, atq; in lucem edat. Quò verò facilius huius rei explicatio sit, à supra posito exemplo nõ distcedam. Homo, quatenus ab omnibus singularibus abstractus est, nobis tantummodo esse quoddam essentia indicat, ratione cuius nunquam perire potest; sed in prædicamento substantia sedem habet, atq; de eo, sic accepto, tanquam de re firma, & permanente, scientia in intellectu comparatur. Cum vero aliquis homo generatur, tunc hominis essentia veluti gradum quendam interiorem acquirit: nam vt primū genitus est, existentia accessio eidem facta est: homo. n. vniuersè spectatus, ratione illius iam editi singularis, in natura rerum consistit. In hoc igitur genito, præter cæteras cõpositiones, duæ scilicet reperiuntur: altera physica. scilicet materia, & forma, vt ex aia, & corpore: altera metaphysica. scilicet essentia, & existentia, vel vt alij dicunt) ex esse, & essentia, per esse, ipsamet existentia intelligentes. Cæterum cum hoc singulare genitū interit, illud quidem ex ea parte, quatenus essentiam habet, nõ perit: cum iam ab illa immortalitatem adeptum sit: sed tantummodo quatenus habet existentiam, ratione cuius nec sedem habet vllam in prædicamento, nec vlla de eo dicitur esse scientia. Rogabit quispiam, essentia est ne substantia, an accidens? Dicam quod paucis forsitan exploratum est, nimirum essentiam, prout essentia, & pura quidditas est, neque substantia esse, neq; accidens. Obijcies, oē ens, aut substantia, aut accidens est. Respondeo, veram esse hanc propositionē de ente existente: essentia verò, vt pura quidditas est, ab existentia seiungitur, & propterea nec substantia, nec accidentis nomine iure nuncupari potest. Sed de hoc alias: nimis. n. nunc latus nobis pateret campus ad metaphysicas contemplationes. His igitur nunc omissis, videamus, quò essentia, & existentia in prima materia, distinctæ reperiuntur. Et quo res clarior, illustriorq; fiat, id ipsum tam secundum Theologos, quam secundum Philosophos explicemus. Nempe secundum Theologos, materia non est æterna, sed à Deo ex nihilo, in temporis initio procreata: antequam igitur procrearetur, nullam omnino existentiam, sed tantummodo essentiam, & quidditatem habebat: quæ quidem essentia duo esse potissimum indicabat, esse ideale, seu cognatum in mente diuina, & esse obiectiuum in materia prima: quatenus illa, vt cognita, diuini intellectus obiectum fiebat, & quandam habilitatem, seu non repugnantiam habebat, vt aliquando à Deo Opt. Max. procrearetur. Postquam vero edita est, ita in ipsa, essentia, & existentia coniunctæ sunt: esse enim extra causam, & intellectum obtinuit, quod nihil aliud est, quam actus eius entitatiuus, qui eiusdem obiectiue potentie respondebat. Quod autem de materia dicitur, idem de quocunq; alio, à Deo ex nihilo procreato, vt de Angelis, de Cælo, & de alijs huiusmodi, dicendum est. Si autem nunc Deus materiam primam, iam editam, penitus destrueret, atq; ad nihilum redigeret, tunc illa quidem existentiam, hoc est, actum eius entitatiuum amitteret, essentiam verò non item: cum ea, vt diximus, æterna sit. Secundum verò Philosophos, & præsertim secundum Aris. qui materiam æternam esse perhibuit, dicendum est, materiam nunquam sibi existentiam adiuuasse, sed semper essentiam cum existentia coniunctam habuisse: illa autem duo inter se, eo modo, quo supra diximus, dissidere, neq; aliud tandem esse, materiam existentiam habere, quam illam entitatiuo actu præditam esse.

Quid sit essentia.

Exemplum.

Quid sit existentia.

Essentia rei an sit substantia, vel accidens.

Secundū Theologos, essentia materiæ à temporis initio existentia addita est.

Secundū Aristot. essentia materiæ semper habuit cõiunctam existentiam.

Potentiam obiectiuam, à Scoto excogitatam, Iacobus Zab. euertere conatur. Cap. IX.

Nititur secundò Zab. Scoti sententiam euertere, potentiam obiectiuam ab eodem excogitatam irridens, ac reprobans: quam etiam merum figmentum esse putat, nec à potentia actiua, atque à passiuà re ipsa distinctam. Duas, n. tantum potentias 9. Metaph. ab Aris. positas esse reperit, actiuam, & passiuam; duos pariter actus, 2. de Anima, duplici potentie respondententes, primum, & secundum. Potentiæ passiuæ respondet actus primus, qui est forma. Potentiæ actiuæ respondet actus secundus, qui est operatio. Potentia autem obiectiua nihil esse potest, ab his duabus distinctum, quod ita ostendit: Si, n. dicamus, hominem generandū esse in potentia obiectiua, quemadmodum Scotus affirmat; quærendum erit, in quo nam illa potentia inhaereat? certè non in homine, quia nondum est: erit igitur in prima materia; cū hominis generandi nihil nūc reperiatur, quod actu existat, nisi materia prima, quæ eius pars futura est: at qui potentia in materia non alia inest, quàm subiectiua; igitur illa potentia obiectiua, qua homo esse potest, nil aliud est, quàm potentia subiectiua: vel igitur potentia obiectiua non datur, vel si datur, non est aliquid à potentia passiuà distinctum. Rursus ostendit, potentiam obiectiuam, si in datur, ab actiua potentia distinctam non esse. Dicebat Scotus, mundum, antequam creatus esset, fuisse ens in potentia obiectiua. Quærit Zab. in quo nam erat illa potentia? profectò non in mundo, quia non dum erat: igitur hæc potentia obiectiua non est aliquid reale, sed tantummodo quandam terminorum non repugnantium, atque inpossibilitatis (vt ipse ait) negationem indicat: vel si quid reale sit, nihil certè aliud, quàm actiua ipsius Dei potentia nuncupari poterit: ita vt dicere, mundum in potentia tunc obiectiua fuisse, nisi aliud significet, quàm Deum actiuam potentiam creandi mundum habuisse: potentia autem Dei est ipsemet Deus; igitur illi potentiæ nihil reale respondet nisi Deus, ac incipit obiectiua potentia nihil est re ab actiua potentia distinctum. Hæc Zab.

Zabarella conatus comprimitur, ostenditurque, potentia obiectiua, secundum Scotum, non esse re à potentia actiua, & à passiuà distincta. Cap. X.

Quidem si qua alia in re doctissimus iste vir ingenij aciem præferulit, hic præfertim & subtilissimum, & diligentissimum veritatis inuestigatorem se præbuit. Hoc vnum illi obijcere possumus, nihil. Contra Scotum dixisse, neque eius sententiam, vt credidit, euerfisse & miror non solum Zabarellam, verum etiam Paulum Soncinatem, & Chrysostomum Iaculum lib. 9. Metaph. q. 2. & alios etiam Thomistas tribuisse Scoto, vt obiectiuam potentiam re ipsa ab actiua, & passiuà distinctam esse, statuerit; cum tantum absit, vt ita sit, vt etiam opposita omnia apud eum reperiantur. Etenim si quis legat Scotum lib. 2. Sententiarum d. 2. q. 1. inueniet, docuisse eum, potentiam obiectiuam interdum in vnum cum subiectiua potentia incidere: interdum ab eadem distinctam reperiri. Incidit quidem; nam potentia hominis generandi, vt supra etiam explicuimus, si materiam respiciat, subiectiua appellatur: si autem ad agens referatur, ait Scotus, obiectiua nuncupatur; non ergo illam re ab actiua, & à passiuà potentia distinxit. Interdum verò distincta est: nam mundus antequam crearetur, potentiam obiectiuam non etiam subiectiuam habebat, quia ex nullo subiecto creatus est: illa tamè potentia actiuam ipsius Dei creandi potentiam respiciebat. Si quis rursus legat Scotum lib. 9. Metaph. q. 4. cum inueniet, diuisionem potentie in obiectiuam, & subiectiuam, ad actiuam sese, atque passiuam extendere, concessisse. Quid igitur illi imponunt, vt obiectiuam potentiam tanquam quid re ab actiua, & à passiuà distinctum esse, statuerit? Caterum tamen si hæc obiectiua potentia aliquid reale non est, à duabus supradictis potentijs re ipsa distinctum; nihilominus, quia vnum & idem cum illis non omnino est; ideo ad hanc rem planè declarandam, opportunum fortasse erit, quid qualibet illarum sit, breuiter explicare. Est igitur actiua potentia nihil planè aliud, quàm virtus quædam, atque facultas, quæ in agente inest, ratione cuius aliquid re ipsa efficere potest: cuiusmodi est in homine potentia generandi, in igne comburendi, calefaciendi, & sic de alijs. Potentia verò passiuà estabilitas quædam, quæ re vera in aliquo subiecto inest, ita vt, eius beneficio, aliquid in sese recipere possit: vt in materia prima est potentia passiuà, seu propensio quædam, ad formam recipiendam: in rebus grauius est potentia passiuà, ad acquirendum inferum locum, & de alijs eodem modo. Hæc dicuntur

cuntur

Potentia duplex apud Aris. actiua, & passiuà: Actiua pariter duplex, primum, & secundum.

Ratio Zabarellæ, probans potentiam obiectiuam non esse distinctam à potentia passiuà.

Ratio eiusdè, probans, potentiam obiectiuam non esse distinctam à potentia passiuà.

Idem.

Lege Scotum diligenter, apud quem reperies, potentiam obiectiuam non esse re à potentia actiua, & à passiuà distinctam.

Quid sit potentia actiua.

Quid potentia passiuà.

euntur potentia reales, quia in entibus realibus insunt. Ac præterea datur potentia obiectiua, quæ non realis quidem, sed logica est, neque aliud eam appelles, quam non repugnantia terminorum, & ut rectè Zab. dixit, negationem impossibilitatis. Non inest hæc potentia in aliquo ente reali; sed utique in obiecto aliquo inest, per intellectum apprehenso, illudque ens possibile efficit, atque etiam denominat. Mundus ex. gra. antequam crearetur, obiectiuam potentiam habere dicebatur; quoniam tunc ipsum intellectus diuinus, ut quoddam ens possibile concipiebat, cui aliquando in rerum natura existere non repugnabat. Chimera, hircoceruus, mons aureus, & id genus alia, nempe nihil sunt; quare potentiam obiectiuam non hênt. Quid ita est quia esse non possunt, & illis omnino existentia repugnat. Ut hinc intelligamus, obiectiuam potentiam, quæ alicui enti, per intellectum apprehenso, tribuitur, ens illud in esse possibili logico, cui è directo ens impossibile opponitur, constituere (cogor enim uti huiusmodi vocibus) quemadmodum ei, quod est possibile physicum, id, quod æternum, & necessarium est, aduersatur; hoc enim esse non potest, quia iam est, & omnino illi repugnat non esse: quod autem est impossibile logicum, ideo esse non potest, quia, ut diximus, illi existentia omnino repugnat. Potentia itaque logica, & obiectiua, saltem naturæ ordine, potentiam actiuam, atque passiuam antecedit: quod enim esse nullo modo potest, nec ex aliqua materia, nec ab aliquo agente, quantumcunque virtutis illud sit, etiam infinitæ, fieri aliquando potest: propterea Deus id omne facere posse dicitur, quod contradictionem non inuoluit. Possibile igitur logicum, & obiectiuum quodcumque possibile reale præcedit: quod quo melius etiam intelligatur, explicare iubet huiusmodi exemplo. Animal ea facultate præditum est, ut & dextrorsum, & sinistrorsum moueri possit: antequam motus ullus fiat, ponit sibi intellectus obiectum quoddam, hoc est, motum ipsum, ut ens aliquod possibile concipit: nullam eam repugnantiam inuenit, quo minus aliquando esse possit, & propterea obiectiuam potentiam illi tribuit, dum illum sub tali potentia concipit. Porro hæc potentia realis non est, quia in aliqua ente reali non inest; sed solum est attributum quoddam, quod intellectus dedit obiecto, id per ipsum apprehenso; atque hæc potentia realem illam potentiam, seu facultatem, qua animal se ipsum mouere potest, antecedit. At verò dum motus, fit, tunc ille reali potentia, seu motrici facultati ipsius animalis ascribitur; ut enim motus realis effectus est; ita à reali potentia, & facultate pendeat, necesse est: immò si antequam etiam motus fiat, hanc eandem animalis facultatem, qua se ipsum & dextrorsum, & sinistrorsum mouere potest, consideremus, realè pariter, & actiuam eam ipsam appellabimus. Iam verò potest quispiam posse, animal istud dextrorsum ne simul, & sinistrorsum moueri potest? Respondendum est negatiuè. Instabit iursum, dicens, animal ad utrumque motum actiuam potentiam habere. Respondendum est, illud quidem actiuam potentiam habere; eam tamen ad impossibilia non se extendere; itaque dum motus ad dexteram simul, & ad læuam intellectui obijcitur, terminorum statim repugnantiam inuenit, illudque obiectum, ut aliquod impossibile concipit, cuiusmodi est chimera; & propterea cum talis motus impossibilis sit, mirum non est, si à facultate motrice animalis eadem nulla ratione possit. Satis igitur explicatum est, quid sit potentia actiua, quid passiuam, & quid obiectiua. Et quod ad obiectiuam attinet, si, ut quippiam reale designat, consideretur, ea certè à duobus superioribus, re ipsa distincta non est, quemadmodum Zab. & Thomistæ concludunt, neque etiam aliter arbitratus est Scotus; Si autem ut logica tantum est, spectetur, dubio procul distinctione aliqua à cæteris se iungitur, quæ realis non est, cum ipsa non sit res, sed ad id genus distinctionis refertur, qua entia rationis ab entibus realibus secernuntur. & ut rem paucis colligamus, obiectiua potentia non est figmentum aliquod, ut Zab. putauit; sed est quidam veluti partus intellectus, qui tanquam explorator mittitur, ad inuestiganda ea, quæ in vniuerso esse, & non esse possunt, antequam edantur; & ubi cognouit, nullam implicare contradictionem, ut aliqua in vniuerso consistant; ea ipsa, veluti subdita, accipit, atque passiuam potentiam relinquit, ut, illarum ope, de esse cognito, atque possibili, ad esse reale traducantur. Hæc est illa potentia obiectiua, quam habuisse materiam primam, antequam à Deo edita esset, subtilis Doctor asseuerauit. Obijciebatur tunc Diuina intellectui materia prima, secundum suum esse ideale; concipiebat tunc illam Deus, ut obiectum quoddam possibile; & quia non repugnabat, materiam aliquando in rerum natura consistere; ideo Deus, cum placitum esset ei, sua potentia actiua, illam in rerum naturam eduxit, & tunc primum princeps hæc

Quid potentia obiectiua.

Potentia obiectiua constituit obiectum apprehensum in esse possibili; ideo chimera, quæ esse non potest, non dicitur esse in potentia obiectiua.

Potentia logica, seu obiectiua, naturæ ordine, omnem aliam potentiam antecedit.

Nota hoc exemplum.

Potentia obiectiua, ut aliquid reale esse notat, non distinguitur à potentia actiua, & à passiuam, ut autem logica est, à cæteris se iungit.

Potentia obiectiua tanquam regula est eorum, quæ in seem profecti debent.

Artif. puravit
materia in pri-
mam eternam
& n. e. lar a
ctis, ideo no-
quam illi tri-
put potet a
prietiam,
sed a per a-
ctum ex. den-
tiz.

rerum materies actum entitativum, potentiae obiectivae oppositum, acquisivit. Aristot. verò haudquaquam posuit, materiam primam aliquando potentiam obiectivam habuisse, neque illam, ut possibile logicum: immò neque etiam ut possibile physicum, & naturale concepit: sed ipsam ens necessarium, atque aeternum esse putavit, quod paulò ante à possibili physico, & naturale distinctum esse docuimus: omne autem ens necessarium, & aeternum re ipsa existit, & propterea materia quoque prima re ipsa existit, tantum absit, ut secundum eum, pura tantum potentia esse dicatur. Sed haecenus de secundo congressu.

Tribus rationibus à Zabarella ostenditur, Scoti sententiam, de materia existentia, secundum Catholicam Theologiam defendi non posse. Cap. XI.

Caput diffi-
cultatis.

Tertio descendit in arenam Zabarella, probaturus, Scoti sententiam, de materia existentia, secundum Catholicam Theologiam defendi non posse, licet hoc modo existimet, eam non nihil probabilitatis habere. Dicebat Scotus, materiam, antequam creata esset, obiectivam potentiam habuisse: ut primum aut à Deo creata est, entitativum actum obtinuisse. Hoc falsissimum est, ait Zabarella: quoniam materia non simpliciter à Deo creata, sed concreata, i. vna cum forma creata est: neque enim materia prius absque forma à Deo creata est, postea verò formam, tanquam suam perfectionem accepit, quod tribus rationibus ostendere nititur. Primo, quia materia per se res aliqua non est, aut determinatum aliquod ens: ergo per se à Deo creati non potuit. Secundo, quia materia fuisset actu, & non fuisset actu, quod contradictionem involvit: fuisset quidem actu, quia extitisset: non fuisset actu, quia formam non habuisset. Tertio, quia agens, quod totum aliquem effectum edere potest, nisi impediatur, perfectissimum illum edit, quantum edere potest: haec propositio non negabitur à Scoto, cum saepius illa uti consueverit: at Deus à nullo impedi potest, quo minus rem quamlibet in suo genere perfectissimam edat: quamlibet igitur perfectissimam edidit, atque adeo, materiam primam nudam, simplicem, & imperfectam non creavit, & postea illi formam imposuit, ut perfecta evaderet: eius enim perfectioni repugnaret, res prius imperfectas effingere, postea verò, formas imponendo, eidem perfectionem tribuere.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Scoti sententia, de materia existentia, secundum Catholicam Theologiam defenditur, rationesq. à Zabarella propositae, diluuntur. Cap. XII.

Notabilis co-
certatio rem
propositam
manifestè co-
cludens.

Nodi cui il-
lam explica-
tio.

Forma qua-
tenus actu e-
st, dicitur
habere actu
entitativum,
ad materiam
verè, actus
formalis ap-
peltatur.

Ve existentia
accidentis non
est existentia
substantiae, ita
existentia ma-
teriae non est
existentia for-
mae.

Verum enimvero hoc satis habere debuit celeberrimus hic Doctor, secundo congressu rectè probasse, obiectivam potentiam ab activa, & passiva re distinctam non esse: video enim fore, ut in hoc Theologico certamine quam facillimè concidat, & succumbat. Sed ad rem. Materia, inquit, non simpliciter à Deo creata, sed concreata fuit. Istud in praesentia disputationis gratia concedamus, ex quo tamen rem quoque nostram manifestè concludere licet. Etenim si concreata materia, hoc est, simul cum forma creata est; ergo materia simul cum forma accepit esse post non esse, atque ita duo haec naturalium rerum principia de potentia obiectiva, summi Opificis virtute, ad actum entitativum deducta fuere. Dices, formae non competere actum entitativum, sed formale. At rem non percipis: vnumquodque enim, quod in rerum natura consistit, hoc ipso, quod consistit, entitativum actum habere dicitur, ut supra tetigimus: atque adeo formae, ea ratione, qua in natura rerum existit, entitativus actus tribuitur, quia nimirum est actu ens. Porro entitas illa, quae est forma, iam existens, quia eo edita est, ut perfectione materiae tribuat, atque tandem ex eius cum materia coniunctione, naturale compositum constituatur: ideo ad materiam relata, formalis actus nuncupatur, cuius quidem minus est esse specificum impertiri. Sic etiam entitas illa materia, quae iam actu existit, quia eo creata est, ut omnium formarum receptaculum sit, adeo ad formas relata, quas suscipere potest, potentia passiva appellatur. Eadem ratione, cum accedens vna cum subiecto gignitur, atque simul existentiam acquirunt: nihilominus existentia subiecti non est existentia accidentis, neque contra: licet simul iunctae sint, atque in vnam substantiam coeant: nam existentia subiecti est perfecta quadam existentia, ipsumque per se, absque ullius rei exterioris accessione, consistere potest: existentia verò accidentis imperfecta est, & ut consistat, eget existentia substantiae. Etiam si igitur admittamus, materiam vna cum forma creatam fuisse, non ob eam tamen rem sequitur, ut ea propria existentia careat, quamvis imperfecta illa sit, nec per se, absque formae

formæ existētia, persistere queat: quod sanè nil aliud est, quàm materiam habere actum entium. Sed paulò propius, ad huius rei veritatem aperiendam accedamus. Ne disputemus nunc, an Deus materiam informem creaverit, quæ sic aliquandiu manserit; (est enim quæstio ad Theologos pertinens, & sunt vtrinq; rationes probabiles) hoc vnum tamè scio, quemadmodum Deus nunc editam iam materiam sine forma conservare posset, ut in calce huius disputationis ostēdam: ita eum illam in temporis initio, absq; vlla forma, eringere potuisse. Nec obstant tres rationes, in idā Zabarella propositæ. Ad primam, neganda est conclusio, ut enim aliquid à Deo creatum sit, necesse non est, ut sit specificum, atq; determinatum ens: sed hoc satis superq; si sit simpliciter ens, obtinueritq; esse post non esse, cuiusmodi est materia. Ad secundam, falsum ponit, rem. scilicet, per formam simpliciter actu esse: cum sit simpliciter actu, per propriam existētiā: à forma verò esse specificum, atq; determinatum obineat: & propterea nulla esset contradictio, materiam esse actu, & non esse actu; nam materia, per se sumpta, est actu per propriam existētiā, & illam quidem indeterminatam: non est autem actu in esse specifico, quia caret forma, à qua tale esse recipere dēt. Ad tertiam, pace huius doctissimi Viri dixerim, quem alioquin veneror, & suspicio, sensus illius propositionis, quæ Scotum, asserit, ut sæpe consuevisti: longè alius est, ac ipse existimavit: etenim Scotus ea vltus est, tamquam de naturali, & necessario agere, non etiam de libero, & voluntario, cuiusmodi est Deus, veritatem habere. Si obiectum calori aptū, igni proximum fiat, cū ignis naturale agēs, & necessarium sit, si impedimētū nullum adsit, si obiectū satis affectum, atq; igni congruenter appositum sit: sic ignis in ipsam obiectū perfectissimū calorem immittere, quæ immittere pōt, quemadmodum in disputatione de primo cognito diximus. Res autē nūc secus se habet. Deus enim, Theologicè loquēdo, (nam & Zabarella nunc ut Theologus disputat) extrinsecus libere, & contingenter agit, propterea, arbitratu suo, eam perfectionem effectui largiri potest, quæ sibi congrua esse videtur, nec vlla pacto effectum perfectissimum dāre cogitur. Iam verò quia materia prima inchoatio quædam rerum corporalium futura erat, propterea illam perfectam creare, atque statuere, ex vltu non fuisset, alioquin tanta rerum vicissitudo in mundo non apparuisset. Sed rudem illam, imperfectam, & determinatā esse oportebat, cum facultate tamen omnes formas recipiendi, ut commodè ex ipsa res omnes fieri possēt: quapropter Deus Opt. Max. rudem illam, & imperfectam esse voluit. Quinimo hæc ipsa imperfectio, si ratione materiæ spectetur, perfectio appellari potest: quia materia in suo genere, quatenus materia est, absolutiq; esse non poterat, cum eius essentia id exigat, ut sit propè nihil.

Poterit Deus in tps initio, materiā informē pro creare.

Responso ad primā rationem Zaba. Responso ad secundam rationem.

Responso ad tertiam rationem.

Deus Theologicè loquēdo, extrinsecus agit libere, & contingenter, ideo nō cogitur producere effectū perfectissimum quantum producere pōt. Nō expediebat, materiā prædictā fuisse perfectā. Nota hoc diligenter.

Tres distinctiones Zabarella, quæ sunt eius fundamenta Scotica opinionis euerseada. Caput XIII.

Tandem Zabarella Scotum aëoriatur, tribusque distinctionibus, & quinque conclusionibus eius snam demoliri conatur, atque ostēdere, argumenta, pro illius snæ confirmatione proposita, nullius penitus esse momenti. Itaq; lib. 2. de Prima rerum Materia, cap. 3. tres distinctiones affert. Prima est. Entitas alicuius rei duo potissimū significare pōt, vel illius rei essentiam, vel eiuslē existētiā. Quatenus significat essentiam, non est aliud, quàm quoddam veluti commune genus, quemadmodum dicere solemus, animal esse essentiam hominis, bouis, leonis, & sic de alijs. Quatenus vero significat existētiā, dicit quoddam accidens intentionale, ipsi essentiæ adēitum. Quo fit, ut plura ad existētiā, quàm ad essentiam requirantur: nam vnaquæque res habet suam essentiam per se: nulla tū res est, quæ per se existere apta sit: sed, ut existat, alterius indiget auxilio. Secunda, Nomen actus duo indicare solet: nam vel formam denotat, quæ non est aliud, quàm rei perfectio, & completiō, quemadmodum asserit Arist. initio secundi libri de Anima, vnaquæque enim forma siue sit vltima, siue non vltima, est perfectio illius rei, quam constituit, ut forma corporis est perfectio corporis, forma animalis est perfectio animalis, & forma hominis perfectio hominis. Vel existētiā significat, quæ est effectus formæ, non omnis, sed vltimæ tantum: omnis quidem forma rei perfectio est: res autem non nisi per vltimam, atque specificam formam existit. Tertia, Actus, pro existētiā sumptus, dupliciter accipitur, vno modo, ad significandum existētiā simpliciter, ut cum dicimus equum actu esse, hominem actu esse, & sic de alijs: altero,

Prima distinctio est Zabarællæ.

Secunda distinctio.

Tertia distinctio.

ad significandam existentiam rei complexæ, hoc est, veritatem alicuius propositionis, ut cum dicimus, chimera est actu non ens: ex quo tamen inferre non licet, chimera est actu, vel chimera est, ut in libris de interpretatione Arif. docet.

Quinque conclusionibus Iacobus Zabarella veram de re proposita sententiam se explicare, Scoticaq; sententia rationes diluere proficitur. Caput XIV.

Prima conclusio Zabarelle.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

His præmissis distinctionibus, veluti fundamentis quibusdam, in 4. cap. quinque conclusiones statuit, quibus propositæ quæstionis veritatem se colligere proficitur. Prima conclusio huiusmodi est: si entitas pro essentia sumatur, utique materia prima entitatem habet, ab entitate formæ distinctam: nulli enim dubium est, quin essentia materiæ ab essentia formæ longè diuersa sit. Secunda, si entitas pro existentia sumatur, materia propriam existentiam non habet, immo ne forma quidem: proprium enim solius compositi est existere, materia verò, & forma vna cum composito existunt. Tertia, si actus pro forma accipitur, materia per se sumpta nullum habet actum, quoniam in sui essentia nullam formam includit. Quarta, si actus accipitur pro existentia, materia existit quidem, non tamen per se, sed per formam: ratio ea est, quia cum existentia sit effectus formæ, nihil existere potest, nisi cum eo forma iuncta esse dicatur. Quinta, quæ, secundum Zabarellam, totius est quæstionis explicatio; Materia in sui essentia nullum penitus actum includit; sed per se sumpta, nihil est aliud, quam pura, simplexq; potentia. Hanc conclusionem ex iam superius declaratis, satis conspicuam esse putat, eamque rursus Arif. autoritatibus confirmat, qui materiam pluribus locis potentiam, atque indeterminatam ens, subiectum formarum, & compositorum principium appellauit. Neque verum est, apud ipsum, ens omne, quatenus ens, actu esse: vulgatissima enim est illa entis distinctio, in ens actu, & ens potestate. His iactis fundamentis, cap. 5. ostendere nititur, rationes, Scoti inuicem confirmantes, nihil omnino efficacitatis habere. Ad primam, cum dicebamus, materiam in rerum natura consistere, & per se entitatem quandam esse, cõcedit, materiam entitatem habere, prout entitas significat essentiam, non existentiam: etsi consistere in rerum natura, idem sit, quod existere; negat, id materiam ex se habere; sed asserit habere à forma. Ad secundam, quæ erat, si materia ens actu non esset, inde sequi, ut nullum substantiale compositum reperitur: negat hanc consecutionem; immò retorquendo argumentum, oppositum concludit: si enim materiã ens actu esset, nullum ex ipsa, & forma per se compositum fieri posset, cum ex duobus entibus in actu per se vnum fieri nequeat. Ad tertiam, materiam, scilicet oppositorum terminorum, & diuersarum transmutationum actu subiectum esse, concedit hoc antecedens: negat tñ illatam consecutionem, nimirum materiam esse actu ens; dum enim dicimus, materiam esse actum subiectum, principium, vel huiusmodi, nihil aliud significare intendimus, ait ipse, quam veritatem harum propositionum, materia est subiectum, materia est principium, vel huiusmodi, hoc est, subiectum, & principium esse prædicata quædam, quæ materia in se se recipit, secundum suam essentiam considerata, non tamen secundum existentiam; prout à forma distincta est. Ad quartam, nimirum, materiam ingenerabilem, & indissolubilem esse, sunt qui Zabarellæ principijs, & fundamentis innixi, hac et prædicata de prima materia, secundum suam essentiam accepta enunciari putent: vel si etiã de eadem secundum existentiam enuncientur, hoc idè esse, quia semper formam annexam habet, ratione cuius existere dicitur.

Responso Zabarelle ad primam rationem per opinionem Scoti.

Responso ad secundam rationem.

Responso ad tertiam rationem.

Responso ad quartam rationem.

Prima Zabarella distinctio expenditur, atque in multis reprobatur. Cap. XV.

Habet hoc cap. & quod. si quæstibus nonnulli a metaphis speculationibus sci tu dignas, & necessarias i presentis disputatione.

Mltra superioribus congressibus, cum ad naturalem Philosophiam, tum ad Sacram Theologiam pertinentia attingimus, nunc quoniam Zabarella occasionem præbuit, nonnulla ad Metaphysicam atinentia, declarabimus: nec sanè id temerè; his enim ignorantibus, veritas, & propositæ difficultatis enodatio, percipi nulla ratione poterit. Distinctiones, & conclusiones, a Zabarella propositæ, sunt, ut diximus, veluti fundamenta quædam Scoticae opinionis evertenda; ideo, si fundamenta hæc, exilia esse ostendemus; nemo certè erit, qui aperte non cognoscat, rationes, pro Scoto superius adductas, nihil omnino labefactatas, aut conuulsas esse, sed contra adhuc in sua vi, & robore permanere. Dicebat Zabarella in prima distinctione, entitatem quandoq; pro essentia interdum pro existentia sumi: cum pro essentia

entia sumitur, est quoddam veluti commune genus, &c. Hoc tanquam verum admittimus. Cum autem sumitur pro existentia, est quoddam intentionale accidens, essentia additum. Hoc verò nolim absque explicatione dimitti. Attendendum igitur, si existentia rei, secundum illam constructionem sumatur, quam Scholæ intransitivam appellant, illam nihil aliud esse, quam ipsam rem existentem, quæ, absolute loquendo, neque substantia, neque accidens est: nam existentia substantiæ est substantia, & existentia accidentis est accidens. At verò si existentia pro respectu quodam accipiatur, qui est inter rem existentem, quæcumque illa sit, siue substantia, siue accidens; & inter eiusdem rei essentiam; qui quidem respectus nuper initium duxit ex hoc, quia res illa existens nunc primum esse extra causam, & intellectum, hoc est, in rerum natura consistendi vim adepta est: hoc modo existentia dicitur accidens, essentia adueniens. Nunc enim ex. gra. datur essentia rosæ, absque existentia: quia verò accidit, ut rosa in uniuerso existentiam adipiscatur: propterea hæc existentia, cuius essentia quodammodo accidere dicitur. Appellauit Zab. existentiam, accidens intentionale, fortasse quia non est accidens, quod alicui reali subiecto inhæreat: essentia enim, ut est pura quidditas, non est subiectum reale. Verum quia non est accidens, ab intellectu fictum, mallem ego existentiam, accidens quoddam metaphysicum appellare: sed istuc quidem nihil negocij est, grauiora moliamur. Addidit Zabarella, vnamquamque rem, per semetipsam, suam essentiam habere: non habere autem existentiam, nisi alicuius alterius auxilio. Puro ego, vtranque assertionem falsam esse: & quod ad primam attinet, sciendum est, non cuiuslibet rei essentiam dari, sed rei tantummodo, cui in rerum natura consistere, nihil repugnat, siue aliquando existat, siue nunquam, hoc nihil refert, quia non repugnantia non dicit potentiam physicam, sed logicam: quo fit, ut chimera nullam essentiam habere dicatur, quemadmodum explicatum est supra. Quod cum ita se habeat, planum est, id, quod proprie essentiam habere dicitur, illam non ex se habere, sed ab alio quodammodo mutuari: talis enim ordo requiritur, primo, ut illius idea in intellectu aliquo recipiatur; & ratione illius dicitur habere esse cognitum simpliciter. Secundo, intellectus considerat, an detur repugnantia, quo minus res concepta, aliquando in rerum natura consistat nec ne. Tertio ubi inuenit, nullam dari repugnantiam, eidem rei tribuit esse possibile, potentia obiectiua: quod quidem esse possibile statim consequitur esse essentia. Non igitur a se, sed ab alio vnaqueque res suam essentiam accipit, hoc est ab intellectu, illius rei non repugnantiam in rerum natura, concipiente, atque eidem esse possibile tribuente. Quod verò ad alteram assertionem attinet, è qua tota disputatio pendet, si intelligat Zab. nullam rem posse obtinere existentiam, nisi ab alio, tanquam à causa efficiente; verum dicit: at si ab alio, intum eidem rei coniuncto, ut intelligere videtur, falsum pronunciat. Quod sic ostendo; existentia, per iam superius vel ab ipsomet explicata, non est aliud, quam illud esse, quod res extra proprias causas acquirunt, quippe quod esse accidit essentia. Hoc tacto fundamento, argumentor sic; Angeli, iuxta Catholicam Theologiam, in temporis initio, existentiam obtinuerunt: sed in Angelis nihil, præter eorum substantiam simplicem, reperitur; igitur, præter Deum, qui causa est illorum efficiens, nihil reperitur, propriae substantia annexum, à quo existentiam accipere dicantur: atque ita res potius per propriam entitatem, quam per aliqd aliud, sibi annexum, existentiam accipiunt. Sed omiſsa nunc ratione Theologica, aliud afferam argumētum, quo demonstraturum me puto, nullam omnino esse rem, qua, ratione alicuius, sibi annexi, propriam existentiam accipiat. Cogitatione fingamus illud annexum, ratione cuius res aliqua existentiam habere dicatur; quæro, habeat ne illud propriam existentiam nec ne? Si non habeat; ergo multò minus potest esse causa, cur aliquid per ipsum existat: nemo. n. dat, quod non hæt; si verò hæbeat; ergo, ex iam facta positione, illam habebit, ratione alicuius alterius, sibi intum annexi. Quæram rursus de illo annexo, sicut prius, & sic vel dabitur processus in infinitum in annexis, vel tandem standum erit in eo, quod per semetipsū, hoc est, per suam entitatem, propriam existentiam hæt dicatur, & cum existentia nil aliud sit, quàm illud esse, quod hæt vnaquæq; res extra causam, & intellectum; sequitur, ut vnumquodque productum per se, & absque alterius auxilio, propriam existentiam hæt: vel si impro ductum illud sit, propriam existentiam, secundum suammet entitatem, & non per aliud, sibi annexum, sepep habuerit. Ut hinc intelligamus, materiam primam, qua secundum Theologiam Catholicam veritate, à Deo ex nihilo, in temporis initio edita est, sua propria entitate, & non per aliud

Existētia rei sic ne substantia, an accidens.

Existētia pot aduenit esse rei, dicitur accidens quod dā metaph.

Non cuiuslibet rei datur essentia, sed eius tantum, cui non repugnat, esse in rerum natura.

Quo ordine res procedat, nō à seipſis, sed ab alio, essentiam consequant.

Omnis res per propriam entitatem, & non per aliquid sibi annexum, existentiam acquirat.

Ratio Theologica.

Aliud argumētum validissimū.

Materia pri-
ma in pro-
pria essentia
non est veri-
tatis sibi an-
tequam exi-
sit.

sibi coniunctum, existentiam tum primum assecutam esse. Vel si etiam eandem, disputatio-
nis causa, aeternam cum Arist. statuere velimus, dicere oportet, eam nunquam existentiam ob-
tinuisse, sed sua aeterna entitate, existentiam per se, & ut aiunt, formaliter, non item per ali-
quid aliud, semper habuisse; quod enim à forma id habere non possit, fusius infra probaturus
sum.

Alia duae Zabarella distinctiones erroribus notantur. Cap. XVI.

Existencia sim-
pliciter acce-
pta non est ef-
fectus forme
specificae, sed
modus inte-
rior cuiuslibet
entitatis.

Existencia in
se, & de-
terminata est
effectus spe-
cificae forme
pondera hoc
dictum.

Licet inter-
dum a nega-
tione pro-
positionis com-
plexae, affir-
matione sim-
plicis propo-
sitionis con-
cludere.

Secunda Zabarella distinctio duo continebat. Alterum erat, actum quandoque significa-
re formam, quae est cuiuscunque naturae perfectio: & hoc tanquam verissimum approba-
mus. Alterum erat, actum quandoque significare existentiam, quae est effectus ipsius formae;
non omnis quidem, sed specificae tantum. Assertio haec, si recte ad officinae nostrae trutinam
expendatur, non consistet: etenim existentia, quatenus existens est, & eo modo accepta, quo
paulo ante de ipsa locuti sumus, non est effectus specificae formae, sed proprie interior quidam
modus est cuiuslibet entitatis, siue substantia, siue accidens illa sit (nam secundum Scholam no-
stram, vel accidentia ipsa propriam existentiam habent, ut opportuniore loco declarabimus)
siue etiam illa entitas sit materia, seu forma, seu compositum. Oportet autem, haec in re, nos
valde cautos, & in speculis esse, ne Zab. nos sensim, ob aliqua concessa, in suam sententiam, vel
inuitos, perducatur. Non erit certe ei facile probare, existentiam effectum esse specificae formae:
quod si forte contentio actum probare contendat, ut multa dixerit, nihil aliud tandem ostē-
derit, nisi existentiam alicuius rei, perfectam, & determinatam, esse effectum formae specifi-
cae, quod nos illi gratis concederemus: existentiam verò simpliciter, minimè. In tertia distin-
ctione duo panter dixit. Alterum est, actum quandoque sumi ad significandam existentiam
alicuius rei simpliciter, ut cum dicimus, equum actu esse, hominè actu esse, & sic de alijs. Hoc
verum esse fatemur. Alterum est, actum quandoque sumi, ad significandam existentiam alicuius
rei complexae, hoc est veritatem alicuius propositionis, ut chimera est actu non ens: quae
re non licet hinc inferre, ergo chimera est actu, vel chimera est. Hoc verò mihi non omnino
probat. & versutè admodum à Zabarella propositum est, quòd facilius, quod animo inten-
derat, de prima materia concluderet, ut paulò infra apparebit. Verum nec nos quidem ca-
ei sumus, aut ij, qui nummos adulterinos pro bonis accipiamus. Haec propositio, chime-
ra est actu non ens, aequipollet huic, chimera non est actu ens; propterea concludere licet,
ergo chimera non est actu, ergo chimera non est. Ex prima autem propositione haud
rectè concludere possemus, chimeram esse actu, aut chimeram esse; quia nomine non en-
tis, quod loco praedicati statutum est, ipsum simpliciter nihil intelligimus. At verò dabo
ego alias propositiones, quibus, eadem servata argumentandi forma, à negatione propo-
sitionis complexae, rectè simplicis propositionis affirmationem concludere possumus, hoc
modò; superficies est actu non alba, vel superficies non est actu alba; ergo superficies est actu,
vel superficies est. Haec consecutio neganda non erit; cum fieri possit, ut superficies sit actu su-
perficies, & tamen non sit actu, sed potestate alba. Similiter si quis dicat, sanguis est actu non
caro, poterit ne rectè concludere, ergo sanguis non est actu, vel sanguis non est? minime ve-
rò: fieri enim potest, ut sanguis sit actu sanguis, non tamen sit actu, sed potestate caro, atque
idem in multis alijs dici potest. Quare si consecutio, quemadmodum Zab. intendit, aliquem
locum habere debeat, opus est, ut in praedicato propositionis negatio omnis entitatis inclu-
datur, sicut in illa propositione, chimera est actu non ens: tunc enim licet arguere, ergo chi-
mera non est actu, vel chimera non est. Cum verò in praedicato propositionis, negatio tan-
tummodo determinatae entitatis includitur, ea consecutio nullum habet locum: quocirca haud
firmum est huiusmodi argumentum, lapis est non animal; ergo lapis non est.

Quinque conclusiones, à Zabarella propositae examinantur, & earum nonnullae rejiciuntur.

Capus XV II.

Materia hęc
propria esse
tiam, ab esse
cia formae di-
stinctam.

Examinatis iam tribus Zabarella distinctionibus, videamus nunc, quid veritatis obtineat
quinque conclusiones, ad Scoti sententiam evertendam, ab eodem propositae. Prima qui-
dem conclusio verissima est, dum ait, materiam propriam essentiam habere ab essentia for-
mae distinctam. habet enim materia, per se, quidditatem propriam, atque ideam, quae non est
quid-

quidditas, neque idea formæ. Secunda conclusio falsissima est, dum ait, neque materiam proprie existere, neque formam, sed solum compositum. Error huius conclusionis oritur ex equi- uocatione terminorum; etenim compositum non proprie existere, sed subsistere dicitur, quia scilicet quatenus tale est, nullius alterius fundamento fulcitur: non enim est sicut accidens, propterea quamuis accidens quod a substantia sustinetur, & propriam existentiam habeat, per se tamen non subsistit. Ac verò materia, & forma non subsistunt quidem; quoniam tri- buant esse composito, atque in eo manent vnitas; existunt tamen, quia habent esse extra cau- sam, & intellectum; atque in rerum natura consistunt. Pro huiusrei faciliore explicatione, notandum est, in Philoſophorum Scholis, tria potissimum reperiri, quæ qui distinguere ne- sciant, philoſophari nesciunt. Ea sunt, essentia, existètia, & substantia. Aristo. interdum vnum pro altero accipit: Sed subtilis ingenij est perſerutari, quando Aris. proprie, quando vero lar- ge, & communiter locutus est. Essentia igitur est esse quoddam vniuersale, prædicamentale, & ideale, ratione cuius res & immortales, & scibiles esse dicuntur, vt declarata est ante. Exi- stentia est illud esse reale, quod habent res, cum extra causam, & intellectum reperiuntur, atque in rerum natura consistunt. Substètia est quædam existètia perfecta, & incommunica- bilis, quæ est existètia composita. Porro tria hæc inuicè, vt magis commune, & minus com- mune se habent: omnis enim substètia est existètia, contra verò nequaquam similiter omnis existètia est essentia, non tamen viciſſim. Cum igitur composito proprie substètia conue- niat, putauit Zabarella, illi soli existètiæ proprie tribuendam esse (accepit enim existètiæ pro substètia) materiam verò, & formam, quia non, sicut compositum, subsistunt, ideo nullo pacto existere, sed tantum coexistere, existimauit. Veram materiam, & formam proprie existere, haud difficile probare possumus: quærerem enim à Zabarella, compositum, quod de ipsius inſi, proprie existit, habeat ne suam existentiam à se, an ab alio? Profectò, cum co- positum à partibus pendeat, hoc est à materia, & à forma; opus est, vt concedat, illius existè- tiæ esse veluti effectum materiæ, & formæ. Tunc argumentor sic: Omnis causa est prior, saltem natura, suo effectui: materia, & forma sunt causa compositi: ergo materia, & forma sunt priores, saltem natura, ipſo composito: quæro nunc, in illo priori signo naturæ, habent; ne esse in vniuerso materia, & forma, an non? Si non habent; ergo causa compositi esse non possunt, quod ex duabus rebus existètib; & simul iunctis oriatur, oportet. Si habent, pro- prie igitur existunt; immo prius naturæ existunt, quàm coexistant, vt supra probatū est. Non igitur solum compositum, verum etiam materia, & forma propriam existètiæ habent, at- que adeo secunda Zabarellæ conclusio falsissima est. Tertia conclusio admitti potest, in qua dicit, si actus sumatur pro forma, materiam per se nullum actum includere, cum per se nul- lam formam includat. Quarta conclusio ex superioribus facile rejicitur, vbi ostensum est, existètiæ, simpliciter acceptæ, non esse effectum ipsius formæ, sed modum interiorum cu- iuslibet entitatis. Quintam conclusionem facile concedimus, nimirum materiam primam, per se nullum actum includere, sed esse puram potètiæ, & veluti rerum omnium inchoatio- nem quandam, dummodo & Zabarella nobis concedat, materiam in vniuerso consistere: tunc enim dicimus, hoc ipsum, quod est materia, non esse aliquod determinatum ens, non esse lapidem, plantam, animal, & summatim nullum esse corpus simplex, neq; compositum, sed esse potètiæ res omnes, quatenus. scilicet secundum suam naturam aptum est rerum omnium formas in se se recipere, & propterea ens, quod existit, rectè Aris. in ens actu, & in ens potè- state distinxit.

Tā materia, quàm forma existere proprie dicitur, compositum nõ existit solum, veretia subsistit.

Trium terminorum ad re- fere philoſo- phantiam ne- cessaria.

Quid sit esse- tia.

Quid existen- tia.

Quid substè- tiæ.

Arguū validif- simū ad pro- bandum, ma- teriam, & for- mæ proprie existere.

Si actus su- marur pro for- ma, materia in sui substè- tiæ nullum in- cludit actū.

Materia, quæ in vniuerso consistit, est pura potè- tiæ ad formas quia est potè- state res om- nes.

Responsiones Zabarellæ ad argumenta Scoti rationibus firmissimis, rem quasitam conclu- dentibus, refutantur. Cap. XVIII.

Factis iam, ac penè eaulis Zabarellæ fundamentis, facile nunc vnicuique constare po- test, responsiones omnes, quibus ipse Doctoris subtilis argumenta soluere conatus est, penitus ruerè. Quod assert ad primum, in quo tota vis huius difficultatis posita est, nihil pla- nè momenti habet: ostendam enim apertissimè, materiam primam entitatem propriam, à forma distinctam, habere, non solum prout entitas essentiam, verum etiam prout existen- tiam significabat; eodemque vtriusque argumento, de materia ad formam, quo in precedete ca- pitulo vsus sum de materia, & forma ad compositum ipsum. Etenim materia sæpius ab Aris.

Prima respõ- sio Zabarellæ refellitur.

- Pōdera hoc argumentum. subiectum formæ, & eiusdem fundamentum appellatur: igitur prius, scilicet natura, materia est subiectum, quam formam recipiat, eodem Arist. autore, lib. 1. de Physico auditu tex. 52. quæro nunc, in illo priori signo naturæ, habeat ne materia prima esse in vniuerso nec ne? Si non habet; ergo non potest esse subiectum, & fundamentum formæ: si habet: propriè igitur per se, & non per formam, existit. Quare dicendum potius est, existentiam formæ ab existentia materiæ pendere; cum forma de materiæ potestate educatur, & illam necessario ponat; quam existentiam materiæ, quæ æterna est, ab existentia formæ pendere, quæ interit, & definit simpliciter esse. Nec est, quod aliquis dicat, formam aliquam cum materia semper coniunctam fuisse, & propterea semper materiam à forma existentiam accepisse. Contra enim per regulam Aristotelicam sic argumentor: sicut affirmatio est causa affirmationis; ita negatio est causa negationis; sed posita, per se, hæc forma in materia, in eadem ponitur existentia; ergo remota hæc forma à materia, ab eadem remouebitur existentia, atq; ita materia vnà cum forma peribit. Respondet fortasse aliquis, eodem instanti, quo hæc forma à materia recedit, nouam rursus formam contrahi, atque ab illa, materiæ existentiam conseruari, perpetuamque fieri.
- Alia ratio. Sed contra, quod est æternum, nulla re indiget, se posteriori, ad sui ipsius conseruationem: materia est æterna, (fuit enim semper in vniuerso, vt Arist. fert opinio) ergo ad sui ipsius conseruationem non indiget forma, quæ est ipsa posterior. Ad hæc, si formam omnem, materiæ aduenientem, eidem existentiam impertiri, concedamus; materiam quoque vnà cum forma oriri, & ad eius pariter interitum interire, necessario concedemus, quo quid absurdius dici, cogitariue potest? Rursus si vetere forma perente, ipsa quoque materia interciderit, quam obiecto, affectionem in materia, noua forma inueniet, vt ex illius potestate deduci, & cum eadem copulari possit? Nullam profectò, in materiam igitur acerbam, vt ita dicam, & immaturam introuertetur, vel potius in nullam antè existentem, si simul ortum accipiunt.
- Responsio. Neq; verò dicat aliquis, vetere forma perente, materiam à Coelo affici, vt nouam in se se formam recipere possit; quia cum virtus cæli, in aliquo recipi debeat, ea quidem in materia recipi non posset, si eius existentia vnà cum vetere forma periret. Existimabit fortasse quispian, dum sentim vetus forma materiam deserit, ab ea ipsa, materiam sensim affici, ad nouam formam recipiendam, sed vana est hæc cogitatio: si enim ita se res habeat, aut eadem numero materia, quæ fuit cum vetere forma, nouæ formæ subijcitur, aut diuersa: si eadem numero; non igitur, in veteris formæ interitu, perijt, atq; adeo illius existentia non pendebat à forma. Si diuersa; perijt igitur, quod iam affectum, & accommodatum erat, nihilq; remansit, quod ad nouam formam recipiendam affectionem accipere possit. Neque verò ad illud instans confugiendum est, quo materia veterem formam exiit, & nouam induit: tum quia affectio materiæ alteratio quædam est, quæ tempus exigit, nec momento fieri potest: tum etiam quia quocunq; instanti dabis mihi, veterem formam perire; eodem latendum tibi erit, materiam occumbere, si eius existentiam à forma pèdere contendas. Sed iam satis puto, hanc primam Zabarella responsionem refutatam esse. Quod verò ad secundum assert argumentum, minus valet: nisi enim materia te ipsa in rerum natura existeret, nunquam vnà cum forma compositum constituere posset. Et cum ait Zabarella, retorquendo argumentum ex duobus entibus in actu, aliquod per se vnum fieri non posse; valet hæc propositio de duobus entibus in actu perfectò, completo, & specifico, cuiusmodi non est materia. Quod etiam assert ad tertiam partem habet efficacitatis: huiusmodi enim prædicata, esse principium, partem compositi, subiectum formarum, &c. enunciantur de materia, secundum existentiam: non enim actu pars compositi, nec formarum subiectum, atq; generationis principium esse posset, nisi actu existeret: eam enim per se, & nō per formam existere, satis iam probatum est. Sed neque idē est dicere, materia esse non ens, ac chimera esse non ens; quia cum chimeram esse non ens, asserimus; per non ens intelligimus nihil: cum verò dicimus, materiam esse non ens, per non ens non intelligimus simpliciter nihil, sed negationē entis specifici, & determinati, cum qua tamen negatione manet existentia entis indeterminati, cuiusmodi est materia. Responsio ad quartum nullius est roboris: nam si materia tantummodo secundum essentiam ingenerabilis, & indissolubilis esset, tunc ratione huius proprietatis minime differret à forma, quæ pariter secundum essentiam ingenerabilis, & indissolubilis est: dicitur autem oriri, & interire secundum existentiam. Hæc satis sint de hac cum Zabarella concertatione.

Rationes, & auctoritates, pro S. Thomae sententia, superius adductae, diluuntur. Cap. XIX.

H Abira, absolutaque cum Zabarella disputatione, qua totam hanc quaestionem diligenter discutimus; reliquum modo est, ut rationes, & auctoritates, pro S. Thomae sententia, superius adductas, diluamus. Ad primam, multis modis responderi potest. Primo, illam per fallaciam figuræ dictionis peccare, cum quid mutetur in quale: concedimus enim, si vnum oppositorum, hoc est, actus, in rerum natura reperitur, alterum pariter, hoc est, potētiam, reperiri debere. Cum verò aiunt, reperitur purus actus; ergo pura potētia: hic mutant quid in quale, & committunt fallaciam figuræ dictionis quemadmodum si quis argueret, bonum, & malum sunt opposita: sed in rerum natura reperitur infinitum bonum, pura Deus; ergo debet etiam reperiri infinitum malum: hic est fallacia figuræ dictionis, quia mutatur quale in quantum. Secundo etiam respondere possumus, negando, ita in vniuerso purum actum reperiri, ut omnem penitus potētiam excludat: Deus enim, qui purus actus est, actiuam potētiam non excludit: sic igitur in vniuerso aliqua pura potētia reperiri debet, quæ non oēm penitus actum excludat, & talis est prima materia, quæ non excludit actum entitatum. Sed huiusmodi responsiones sunt cumulationis doctrinæ gratia, Nunc veram responsionem, & difficultatis caput attingamus, ut vel ipsimet Thomistæ, primum hoc argumentum, quod tanti faciunt, nihil omnino concludere, immò sententiam nostram quam maximè confirmare, fateantur. Concedamus igitur totum argumentum: quid inde sequetur? hoc, opinor, quemadmodum in vniuerso purus reperitur actus, qui est Deus, ita etiam puram potētiam reperiri debere, quæ sit materia prima. Ecce id fatentur Thomistæ, quod concedere nolunt: nā si materiam primam in vniuerso reperiri, illamque puram potētiam esse concludunt; iam eā ipsam, quæ pura potētia nuncupatur, esse extra causam, & intellectum, atque adeo existentiam habere, hoc est, entitatum actu præditam esse, necessario concedunt. Et hoc est, quod volumus: nam & nos, materiam primam, quæ actu in vniuerso reperitur, puram esse potētiam admitimus; quia non est aliquid determinatum ens, sed ad omnes formas sentim recipiendas opportunitatem, habilitatemque habet. Ad secundam rationem facilis est responsio, quicquid enim ens in actu completo, specifico, & determinato aduenit, sicuti est compositum; accidens illud esse concedimus; materia verò, tametsi est actu ens, non est tamen in actu completo, specifico, & determinato, & propterea non sequitur, ut forma illi adueniens, accidens, esse dicatur. Ad tertiam concedimus, materiam, iam in vniuerso existentem, puram potētiam esse, quia per se caret quacunque forma: hæc tamē pura potētia substantia aliqua entitatum actum habet, hoc est, actu existente, tanquam fundamentum nititur. Et cum arguunt, ergo materia esset aliquid, ex actu, & potētia concretum, atque ita esset compositum naturale. Concedo materiam esse aliquid, ex actu entitatum, & potētia subiectiua concretum: nego tamē inde sequi, ut materia sit compositum naturale: sequitur nihilominus, ut materia sit compositum metaphysicum, quod ego nequaquam absurdum esse, arbitror. Ad quartam, nego, materiam per se cognoscibilem non esse; immò fateor, quia est ens, ideo per se cognoscibilem esse, & intellectum mouere posse. Cum verò dicunt, materiam non esse cognoscibilem, nisi per analogiam ad formam, concedo ab intellectu coniuncto, sicut est intellectus noster; qui cum omnem cognitionē a sensibus hauriat; materiam primam ope sensuum, pertingere nequit: intellectus autem adiunctus proximè absque vlla analogia, materiam primam intelligere potest. Ad quintam, concedenda est maior, de eo, quod est in actu specifico, & determinato, quicquid enim est huiusmodi, aliquid operari potest: materia verò non est ens in actu specifico, & determinato, ut iam dictum est. Ad vltimam, neganda est consequentia. Et cum argumentando inferunt, si, materiam aliquo actu præditam esse, admittamus; tunc aliquid infra materiam, quod sit prope nihil, nimirum ipsam puram potētiam, cogitatione fingere nos posse. Ad ea respondeo, per puram potētiam nos posse intelligere duo, vel id, quod esse in vniuerso nullo modo habet; & hoc modo pura potētia non solum est prope nihil, verum etiam est ipsamet nihil. Vel aliquid, quod iam in vniuerso consistit, quod tamen non est determinatum quippiam, sed potestatem habet, ut ex eo, omnia fiat, & hoc verè dicitur prope nihil: huiusmodi autem est prima materia, infra quam nulla res inueniri potest, nisi ipsum nihil, cum inter omnia entia, quæ in vniuerso consistunt, ip-

Prima ratio ad primam rationem S. Thomae.

Secunda responsio.

Tertia ratio, quæ nubulum dilucit.

Responsio ad secundam rationem.

Responsio ad tertiam rationem.

Responsio ad quartam rationem.

Responsio ad quintam rationem.

Responsio ad vltimam rationem.

Responſio ad
omnes Ariſt.
autoritates,

ſa minimum ens ſit, & appelletur. Ad omnes Ariſt. autoritates breuiter reſpondendum eſt, materiam non eſſe quid, nec quale, nec quantum ſpecificum, & determinatum; eſſe tamen aliquod inchoatum, non abſolutum, & indeterminatum. Rurſus materiam eſſe ens in potētia, hoc eſt, ſicut ens, quod iam in vniuerſo conſiſtit, quodque rerum omnium materies appellatur, eſſe in potētia, ad omnes formas recipiendas. Hoc modo omnes Ariſt. autoritates, huc ſpectantes, intelligendę ſunt,

Materia an poſſit exiſtere ſine forma.

Cap. XX.

Opin. S. Tho.

Opin. Scoti.

Potentia tri-
plex, logica,
naturalis, &
diuina.
Poſſibile lo-
gicum quid.
Poſſibile na-
turale quid.

Poſſibile di-
uinum quid.

Prima cōclu-
ſio difficulta-
te explicans.

Secunda cō-
cluſio.

Tertia cōclu-
ſio.

Obiectio.

Saris, opinor, demonſtratum eſt haecenus, materiam primam, tamenſi ſemper cum forma coniuñcta eſt, nihilominus per ſe conſideratam, propriam exiſtentiam, ab exiſtentia formę diſtinctam, habere, vt verē nobis affirmare liceat, neque exiſtentiam materię eſſe exiſtē-
tiam formę, neque contra exiſtentiam formę exiſtentiam eſſe materię. Nunc autem, ad ple-
nioriē diſputatam quęſtionis intelligentiam, diſcerendum videtur, tanta ne virtute mate-
ria prima prædita ſit, vt exiſtentia propria, abſque vlla forma, in vniuerſo conſiſtere queat.
Pendet hæc difficultas è ſuperioris diſputationis euidētia; ideo eam breuiter, nulla opinio-
num animaduerſione, nulla argumētorum multiplicitate diſcuriemus. Qui igitur materiam
primam propriam exiſtētiā non hñe, ſed illam eſſe puram, ſimplicemq; potētiā, atque in
vniuerſo, formę tantum gratia, conſiſtere tuetur, eam pariter ſine forma exiſtere, contradi-
ctiōne penitus implicare defendunt: nam cum, ſecundum eos exiſtētia eſſectus formę dicat,
& contradictiōne implicet, eſſectum formale à ſua cauſa ſeiungi; implicabit quoq; contradi-
ctiōne, exiſtētiā in materia ponere, atq; illam à forma ſeparatam eſſe. Qui verò eſſent, ma-
teriam, propriam exiſtētiā hñe, neq; aliud ei formam, quam eſſe perfectum, ſpecificum, &
determinatum tribuere: defendere pariter coguntur, materiam ſine forma exiſtere, nullam
propterea contradictiōne inuoluere. Itaq; pro huius difficultatis declaratione ſciēdum eſt, tri-
plex eſſe potētiā, à qua triplex, vt ita dicam, poſſibile conſtituitur, videlicet logicam, natu-
rale, & diuinam. Illud dicitur poſſibile, potentia logica, cui non repugnat, vt aliquando in la-
cem emergat: ita tñ neceſſitas eſt, vt hæc potentia reuocetur ad actum; multa. n. ſunt poſſi-
bilia, potentia logica, quę tñ nunquam erunt. Illud eſt poſſibile potentia naturali, quod na-
turę viribus, ſeu alicuius naturalis agētis virtute, fieri pōt, quemadmodum ſunt omnia, quę
paſſim in vniuerſo generari videmus: & hæc potentia neceſſariō reuocatur ad actū, alioquin
eſſet fruſtra. Illud eſt poſſibile, potentia ſupernaturali, quod, vt fiat, & edatur, exigit virtutem
infinitam, quę naturę vires in infinitū excedit, qualis eſt virtus Dei: & nec huiusmodi qui-
dem potentia neceſſariō ad actum reuocanda eſt. Hęc præmiſſa diſtinctiōne, rotam hæc dif-
ficultatem, tribus cōcluſionibus explico. Prima eſt, materiam exiſtere ſine forma, eſt poſſibi-
le, potentia logica. Probat, non enim contradictiōnem implicat, ens aliquod abſolutum,
& prius, ſine illo exiſtere, quod eſt ipſo poſterius, & à quo re ipſa diſtinguitur: ſed materia eſt
ens abſolutum, & prior forma, atque ab illa re ipſa diſtinguitur; ergo non implicat contradi-
ctiōnem materiam exiſtere ſine forma. Secunda, Materiam exiſtere ſine forma, non eſt poſ-
ſibile, potentia naturali. Hoc ego ſic probō: nam alioquin rerum generationes nunquam he-
ri poſſent: ſi. n. materia, ſuę naturę relicta, propria vi, abſq; omni forma conſiſtere poſſet:
tunc ſua natura cōtēta eſſet, nec formam appeteret, atq; ita rerum generatio nulla fieret:
ideo igitur à natura propenſio quędam ad formam materię primę iniecta eſt, vt quali pro-
pria defectiōnis, & inſipientiæ conſciã, ppetuo cum aliqua forma eſſe deſideraret; & ppetuo
te vetere, nouę formę copulam appeteret; vt hæc commutatione, atq; formarum vicifſitudi-
ne, diuerſa rerum genera in vniuerſo procrearentur. Tertia, Materiam exiſtere ſine forma, eſt
poſſibile, potentia ſupernaturali, ſeu diuina. Probat, Deus. n. omne id efficere pōt, quod cō-
tradictiōnem non inuoluit: ſed materiam exiſtere ſine forma, nullam contradictiōnem inuol-
uit: vt iam probatum eſt: ergo id potentia ſupernaturali, ſeu diuina fieri pōt. Quemadmodū
igitur Deus facere pōt, vt accidens ſit ſine ſubiecto, vt Sol ſit ſine lumine, vt ignis ſit ſine calo-
re, & plura id genus aliã, quę, naturali potentia, fieri nequeunt: quid mirum, ſi facere etiam
poſſit, vt materia ſine forma conſiſtat? Obiectant nonnulli; quoniam ea, quę ſunt magis v-
num, minus ſeparabilia dicuntur: ſed materia, & forma ſunt magis vnū, quam ſubiectum, &
propria affectio, & hæc omnino inſeparabilia ſunt; ergo multo magis materia, & forma in-
ſepa-

Separabilia dicentur. Huic argumento scilicet admodum respondet Scotus, aliqua esse magis unum, duobus modis cōringere posse, vel unitate, ut ipse ait, identitatis, vel unitate unionis: tunc et ea, quae sunt magis unum, unitate identitatis, sicut sunt affectio, & subiectum, minus quidem si parabilia esse: sunt enim una, & eadem res, & idem à semetipso seungi nō potest. Quae autem sunt magis unum, unitate unionis, cuiusmodi sunt materia, & forma, utique per aliquam potentiam, separari possunt; non enim materia, & forma sunt una, & eadem res, sed sunt duae res distinctae, in quibus tamen connexae, & copulae, ad tertium aliquod, puta ad naturale compositum constituendum.

Solutio Scoti.

Vbi nam esset materia, si absque forma consisteret. Caput XXI.

Libet praesenti disputationi aliud questum, scitu nō omnino indignum, coronidis loco ad iungere: sciscitabitur enim aliquis curiosus, si Deus virtute sua emiceret, ut materia absque forma consisteret, vbi nam informis illa materies reperiretur? In aqua, ne, aut in terra subsisteret, an potius in aere, vel in igne suspensa maneret, occuparet ne locum? Cieretur ne aliquo mora, an omnino iners, & absque motu iaceret? Manibus ne tractari, aut aliquo alio sensu percipi posset? Ridicula fortasse cuiquam videbitur questio haec; & nihilominus nulla res est, quae magis intellectum in intimam rei quae sita medullam perducatur, quam questio, ut vocant, de possibili. Ita Arist. 1. de Coelo, eius naturam optime scrutari cupiens quaesivit, si aliqua coeli pars, à toto diuisa reperiretur, quae nam esset illius partis natura? aut quo nā motu moueretur? Hoc ita; quanuis cum celum indissolubile sit, nulla ratione fieri pōt, ut aliqua eius pars à toto diuisa latur. Si igitur Arist. ad coeli naturam explicandam, unum posuit, quod absolute fieri nequit; cur nos, ad primae materiae naturam declarandam, id nō ponamus, quod latere per diuinam potentiam fieri potest? Respondendum igitur est, si Deus faceret, ut prima materia absque omni penitus forma consisteret, fore, ut ipsa neque in terra, neque in aqua subsisteret; neque rursus in aere, vel in igne suspensa maneret: nam si omnes formae, quae varias materiae portiones periciunt, interciderent; oēsque materiae portiones simul iungeretur: tunc non esset amplius terra, nec aqua; nec aer, nec ignis, atque adeo nullum corpus, neque simplex, neque compositum; maneret tantummodo celum, ad quod materiam primam minime pertinere, alia disputatione docebimus; atque in eius concavo; siue in eius capacitate, esset inane quoddam, & rerum omnium priuatio. In hac coeli capacitate reperiretur materia, nullū tamen locum repleret, quia non esset quantitas, sed esset alicubi praesens. Neque verò totam coeli regionem, sua praesentia, exieret; quia non esset immanens, sed nata substantia. Eo igitur modo, quo Angelus nunc, si de coelo descenderet, alicubi praesens esset; ita alicubi praesens esset materia prima, si absque forma consisteret. Nullumque haberet motum, quia nec ad mediū, nec à medio moueri posset; cum neque grauis esset, neque leuis; atque rursus cum nullum in illa rerum priuatione mediū reperiretur, nisi forte mathematicum punctum fingeremus. Neque etiam cieretur in orbem; quia non esset naturae caelestis, nec habilitatem haberet vilam, ut ab externo motore circumuolui posset. Iaceret igitur iners. Nō posset manibus contrahari; quia non esset corporea; neque rursus aliquo alio sensu percipi; quia nullis accidentibus sensibilibus, priuata esset; quare intellectu, & cogitatione potius, quam sensu comprehensibilis diceretur. Quod autem res fiat diuicidior exemplo; nunc in medio aliquo spatio aerem non videmus, tamen quia interdum aut suis se qualitatibus prodit, aut dum manum in eo, vel baculū velociter mouemus, resistētia quadam se manifestat; ideo medium illud spatium non inane, sed aerie suo plenum esse, conijcimus. Ad rem igitur nostram; cum, sensuum adminiculo, nulla materiae primae accidentia percipere possemus, quippe quae omnibus destituta esset; cogitatione tantum iungere, & intellectu percurrere instantiam aliquam finitam oporteret, tamen tamen, indefinitam, & indeterminatam, quae alicubi praesens esset. Ita igitur se haberet substantia materiae primae, si omni penitus forma careret. Quod autem de tota materia dicitur, idem de qualibet eius portione dicendum esset, si contingeret, ut diuina virtute, absque forma consisteret: nam tamen si tunc rerum omnium priuatio non esset; ea nihilominus materiae portio, cum quantitas non esset, in loco per occupationem non diceretur; sed solum per praesentiam suam (ut ita dicam) existentis ad aliquem locum; & (ut Scholae inquit) esset alicubi definitiue, non circumscriptiue.

Magni momenti ad rei consuetudinem naturam per se uadit, est quod de possibili.

Solutio dubitationis.

Materia si esset sine forma, esset alicubi praesens eius tamen substantia nullū occuparet locum.

Nota hoc exemplum, rem quaesitam satis aperians.

DE POTENTIA MATERIAE

Disputatio Quarta.

Auctoris in hac disputazione consilium. Caput Primum.

Hoc est

Natura primæ materiae compendio colligitur.

Materiam primam in rerum natura consistere, rudemq; substantiam, imperfectam, indeterminatam, & rerum omnium inchoationem esse, rursus illi à natura potentiam quãdam, appetitum, siue ad omnes formas vicissim recipiendas propensionem, inlicitam esse, ne, commercium abhorrens, sola maneret in sublunari mundo, rerumq; omnium procreationis occasio amitteretur: iam satis superque à nobis, superiore disputatione, demonstratum est. Illudq; tanquam firmum, & ratum statuimus, principem hanc sublunarium rerum materiam

in suo quidem genere simpliciter simplicem esse, quia, in ea rerum omnium lapsus finitur, nec ipsam ex alia materia constare, ac propterea ab omni physica compositione immunem iudicari. Nihilominus eius substantiam veluti quoddam concretum metaphysici esse duas principales partes includens, actum existentiam, quem entitatum appellamus, & subiectiuam potentiam, quæ veluti quippiam nobis notius sumitur, ad eius substantiam declarandam. Hæc in se continet natura, atque substantia materiae primæ, nec alia omnino, præter hæc, inspicere licet, quæ magis intimè ad eius, vt ita dicam, essentiam, & quidditatem pertineant. Quare his cognitis, & diligenter expensis, iam vnusquisq; in intimam materiae naturam satis comòdè penetrasse videretur, neq; præterea quicquam reliquum esse, quo pleniorè ipsius cognitionem consequi possit. Verum enimverò intellectus, scientiæ avidus, diligentissimusque veritatis inuestigator, tantum abest, vt acquisita iam materiae cognitione contentus sit, vt ab ea potius nouam rursus dubitandi occasionem nactus fuerit, atque subtilioribus difficultatibus examinandis se totum dediderit. Cognouit nempe iam, materiam actu in rerum natura consistere. Cognouit, eam esse substantiam rudem, & imperfectam, rerumque omnium adumbrationem quãdam. Cognouit, in sui natura potentiam illam, ad totum genus formarum, includere, cuius vi formas omnes, confuse, & permiscè, vsq; adeo impèsè appetit, vt si naturæ suæ relinquatur, nec supernaturale agès illius propensionem quodammodo reprimat, atque retardet: nunquam sine forma existeret, immo, vna forma intereunte, statim alteram quaerat, eam suo complexu foueat, atq; illicò cum eadem necessitudinem contrahat.

Materia prima metaphysicum quoddam est, ex actu, & potentia concretum

Intellectus scientiæ avidus, diligentissimusque veritatis inuestigator.

Nunc autem in hanc ipsam materiae potentiam intellectus idem vires suas exercere intèdit, atque intelligere cupit, quo nam pacto isthæc potentia ad materiam se habeat: sit ne accidès quoddam, illi extrinsecus à natura infixum, quo veluti illita, promptius in se se formas suscipere possit, eo modo, quo leuigata, decolorataque tabula aptior redditur ad colores recipiendos. An sit aliquid, ad eius naturam intimè pertinès, quod, veluti forma quãdam, vel specifica differentia, illius substantiam, atque essentiam constituat, & quasi compleat, eo modo, quo rationalitas essentiam hominis pericit. An potius quippiam sit, quod intra eius naturam semper maneat, atque ab eius essentia, iam in suo genere completa, eo modo proficiatur, quo risibilitatem ab homine, tanquam propriam affectionem à subiecto, iam constituto, proximè fluere dicimus? Multæ quidem sunt quæstiones in naturali Philosophia, & eæ sanè difficiles, valdeq; subtilis, de quibus actum est à nobis satis, sed nullam hæcenus hæc difficultiorem discussimus, nec fortasse in posterum disputaturi sumus. Sèlus suffragari hic nobis nihil possunt, de re enim acturi sumus, sensibus penitus incomperta: solo opus est intellectus acumine, qui tam ardui negotij profundum attingat. Apertissimum hoc quidem est præsentis quæstionis, difficultatis, atq; subtilitatis argumentum; nam si materiam primam, in composito naturali latentem, inuestigare, & intelligere valde difficile est, quantò difficilius erit, eiusdem primæ materiae quasi anatomem facere, eandemq; veluti disceptam, quo ad eius partes, ex quibus iuneri quodammodo coalescit, diligenter rimari? Huc accedit tanta inter Græcos, Arabes, Latinosq; Arist. interpretes dissensio, & sanè variis apud recentiores Philosophos, habitus de his sermo; cum tñ inter illos paucissimi extiterint, qui rem planè fuerint

Quæstionis sensus explicatur.

Quæstio difficillima.

ascendi,

Magna inter Arist. interpretes hæc de re dissensio.

ascendi,

ascendi. Ceterum nullius disputationis tanta est subtilitas, tantaque difficultas, quia & disputandi ordine, & explicandi facilitate, aliquo pacto explanari possit: propterea is ordo nobis in presenti disputatione conseruandus erit. Primum, ne aliquid erroris relinquatur in verbo, paucis declarabo, qua de potētia locuturus sum. Mox Auerroistarum opinionem, cum praecipuis eorum rationibus in medium adducam, atque illam statim, tanquam a veritate alienā, contutabo. Alteram deinde sententiam Thomistarum, & illam pariter rejiciam. Postea quid rectiores Philosophi hac de re senserint, summam aperiam, & quicquid boni dixerint, confirmabo, quicquid autem falsi, retutabo. Tandem, ubi intellectum hūc varijs opinionibus, atque dicendi modis quasi deliniero, atque ad veritatem capessendam aptum, idoneumque reddidero, veram, quam arbitror, de re proposita, opinionem, in eodem quasi serere, atque imprimere conabor.

Ordo in disputatione seruandus.

Qua de potentia disputandum sit. Caput II.

Sciendum igitur in primis est, materiae primae potētiā duplicem esse, alteram vniuersalem, alteram particularem. Potentia vniuersalis non est aliud, quam naturalis illa prope-
sio, quam habet materia, ad omnes formas nullo defectu recipiendās: & haec potentia, si Arist.
placitum attendamus, aequē ac materia aeterna est: at si ad veritatem rationem reducere velimus, unā cum materia sui ortum agnouit. Potentia particularis est determinatae quidam
alicuius determinatae formae appetitus, qui in materia aeterna non est: sed illi a naturali agente
intra, quatenus eam certis quibusdam affectionibus, ad certam, & determinatā formam
recipiendam praeparat, & accommodat: adeo ut materia, tali affectione praedita, nullā
aliā formam nisi illam, quam talis affectio respicit, in se se recipere possit. Exempli gratia, materia sanguinis decorata, prout sic se habet, in potētia est ad formam carnis, non item ferri, lapidis, ligni, aut alterius huiusmodi recipiendam. De hac particulari potētia nulla est apud Philosophos difficultas: omnes enim vno ore fatentur, eam accidens esse de genere qualitatis, materiae a naturali agente additum, quod, ad hanc, vel illam formam recipiendam, apta, idoneaque reddatur. Tota igitur difficultas in vniuersali potētia posita est: quaritur
enim, materia ne prima, per se considerata, in sui essentia, ac veluti definitione, vniuersalem
hanc potētiā includat: an potius ipsamet veluti subiectum quoddam, huic potētia, tanquam
ei addito accidenti, subiiciatur: an tandem, huiusmodi potētia aliquam aliam ad ipsam
materiae affectionem, constitutionemve habeat.

Potētia materic duplex. Potētia vniuersalis materiae quid sit

Potentia particularis quid sit

Tota difficultas in potētia vniuersali versatur.

Auerroistarum opinio. Caput III.

EA de re variae Philosophorum opiniones extiterunt. Prima fuit Auerrois in com. 70. primi libri de Physico auditu, qui materiam per se consideratam, inter ens actu, & simpliciter non ens, medium quoddam esse arbitratus est, eam tamen, sic acceptam, ens absolutum, puta substantiam, quamuis imperfectam, & indeterminatam appellauit in cuius quidem essentia nullam penitus potētiā includi, sed vt conueniēs formatū receptaculum fiat, per accidens quoddam, ei a natura extrinsecus additum, aptam, potētiāque reddi, asseuerauit. Hoc vt tenuit Themistius, qui in digressionē vltima eisdem libri, materiam statuit per se aliquid actu esse: vt verò idoneum formarum subiectum existat, potētia egere, qua, veluti ei adueniēto accidēte, apta, ad id munus obeundum, reddatur. Multi sunt, qui ad eandem sententiam, Philoponum, Alexandram, & Graecos omnes trahere nituntur. Sed re vera, nullum Graecis expositoribus, hac in re, constantia reperitur: modo enim hoc, modo illud, quod quidque ubi opportunus visum est, pronuntiantur. Redeamus igitur ad Auer. qui duabus praecipuis rationibus, suam sententiam confirmauit. Altera est, si potētia esset de essentia materiae, sequeretur, vt adueniente forma, interiret materia: sed consequens est falsum, cum materia
indivisibilis sit, ergo & antecedēs. Probat consequentiam; quotiescunq; enim aliqua duo sic se habēt, vt alterum sit de essentia alterius: tunc altero pereunte, interire quoque alterum necesse est: sed adueniente forma, perire potētia; ergo, si potētia est de essentia materiae, necesse est, vt pereunte potētia, ipsa quoque materia intereat. Altera est, Nullum relatiuum est de essentia absoluti: potētia est quid relatiuum, refertur enim ad actum: materia verò quid absolutum de genere substantiae; ergo potētia non est de essentia materiae: erit igitur accidēs,

Opin. Auerrois, potētia esse accidēs materiae additae.

Idē videtur sensisse Themistius.

Prima ratio Auerrois.

Secunda rō.

Contra dictin
in dictis A
uerrois.
Zimara, Suel
fanus, Paul.
Ven. Achilli
nus, Genua,
& alij Auer.
vindictæ à cõ
tradictione.

illi extrinsecus additum. Verum quoniam Auerroes, cap. 1. libelli de substantia orbis, oppositam suam approbasse visus est, dum asseruit, materiam (vt ipsa eius asseram verba) substantiari per posse, ideo Auerroista, vt Zimara, Suesl. Paulus Ven. Achillinus, Genua, & alij, varijs explanationibus, ipsum à contradictione vindicare conati sunt, Dixerunt nonnulli, Auerroem, libello de substantia orbis, de materia, in secunda notione accepta; primo autem libro de Physico auditu, de eadem, in prima notione considerata locutum esse. Alij dixerunt, materiam substantiari per posse, nil aliud esse, quam materiam, beneficio ei additæ poteriæ, in propria substantia perfectionem acquirere, & hoc ipsum esse, quod docuit Auer. Alij dixerunt, improprie isti Auerro. potentiam accepisse, neq; aliud significare voluisse, dum dixit, materiam substantiari per posse, quam materiam substantiam quandam imperfectam esse. Io. de Landuno primo Phys. q. 25. hac distinctione Auerro. suam explicare putauit. Potentiæ duobus modis accipi potest, vno modo pro subiecto potente; altero, pro respectu quodam, ad formam generandam. Si primo modo accipiatur, tunc ad essentiam materiæ pertinet, & de ea, hoc modo sumpta, Auerroes libello de substantia orbis, locutus est. At si altero modo sumatur, tunc est accidens, materiæ additum, & de ea sic accepta, locutus est, libro primo de Physico auditu.

Io. de Landu
no explicat
sentiam Auer.

Auerroistarum opinio confutatur, rationesq; ab Auerro. proposita diluantur. Cap. 1V.

Prima ratio
contra senten
tiam Auer.

Hæc Auerrois opinio, omnium, quæ circa propositam disputationem asseruntur in medium, falsissima est, multisq; rationibus, & à D. Thoma, & ab alijs refutari solet. Primo, si materia per se considerata, vt substantia quædam est, potentiæ haberet, tanquam accidens, illi additum, opus esset, si quidẽ huius accidentis capax esse deberet, vt aliam potentiæ in sui natura retineret, ratione cuius hoc accidens recipere possit. Age nunc quæram de hac potentiæ, sit ne accidens, materiæ additum, an potius ad eius naturam intimè pertineat? Nã vel dandus erit processus in infinitum in potentijs, si potentia accidens sit; vel dicendum erit, potentiam illam, qua materia potest suscipere formam, ad eius naturam intimè pertinere. Secundo, si potentiæ materiæ esset accidens, illi additum, dubio procul aut esset accidens absolutum, aut respectiuum, per idoneam, & congruentem diuisionem: si absolutum, esset igitur aut quantitas, aut qualitas: atq; ita materia per se considerata, esset compositum accidentale, quod est contra Arist. rãm secundo de Anima, circa initium, tũ 8. Metaphy. tex. 1. 5. & alijs etiam pluribus locis: vbi docuit, formam proximè, & absq; vllius accidentis interiectu cum materia vniri, adeo vt substantiale compositum accidentale semper compositum antecederet. Sed de hoc neq; Auerro. ipse dubitaret, noluit enim, potentiam esse accidens absolutum, sed respectiuum. Nos verò probamus, potentiam materiæ non esse accidens respectiuum: nulla enim relatio alicui subiecto aduenire potest, nisi mutatio aliqua necessario in absoluto contingat: nunquam enim paternitas adueniret patri, nisi mutatio contingeret in filio, qui de non esse, ad esse educitur: At verò adueniente potentia ipsi materiæ, mutatio nulla in absoluto aliquo apparet; igitur potentia non est accidens respectiuum. Probat minor; non enim mutatio vlla in forma conspicitur, quia in illo priori naturæ signo, quo materia per se, & vt aliquod absolutum est, consideratur, forma non adest. Neq; in materia; quoniam nihil absolutum accepta est, si hæc potentia est simplex relatio, sed quo ad eius esse absolutum, manet eadem, quæ prius erat: non igitur potentia materiæ potest esse accidens respectiuum.

Secunda rã.

Notabilis
positio.

Tertio, nulla relatio habet vim efficiendi, vt subiectum ad aliquid recipiendum afficiatur: nõ enim est de genere actiuorum: quare si materiæ, secundum suam naturam, non est concessa facultas, vt cum forma copulari possit: nunquam ad formam recipiendam, per additam illi potentiam, affici poterit: cum hæc potentia nihil sit aliud, quam relatio. In hanc sententiam alie plures rationes asseri possent, sed hæc in re nolo esse longior: ex ijs enim, quæ post hæc dicturi sumus, Auerroistarum opinionis falsitas manifestè deprehensa apparebit. Omitto, quæ Zimara, Sueslanus, Achillinus, & alij, vt Auerroem à contradictione vindicarent, proculerunt: omnes enim, hæc Auerrois sententiam fuisse, concludunt; materiam, s. per se consideratam, potentiam tanquam ei additum accidens habere, quæ quidem sententia superioribus rationibus, iam satis comode reprobari est, facere tamen hic non possum, quin in Landunum inuehar, quippe, qui Auerrois sententiam (licet dicere id, quod sententiam) ineptissima distinctione defendit,

Auerroista
dum Auer. à
cõtradictione
vindictæ, ad
eundẽ capi
dẽ impugnat.

recit. Videns enim, difficile esse tueri, materiam in sui natura potentiam habere, qua formam suscipere queat: duobus modis potentiam accipi posse asseruit, vel pro subiecto potente, vel pro respectu ad formam generandam: si primo modo accipiatur, eam dixit esse de essentia materiae: si vero altero modo, putauit esse accidens, materiae adiunctum. Nunquam profecto audiui inaniorem distinctionem: quis quæso dubitat, sit ne materia de essentia sui ipsius? nemo certe: quorsum igitur asseruit Iandunus, potentiam, captam pro subiecto potente, quod non est aliud, quam ipsamet materia, esse de essentia materiae? Sed æque etiam potentia, capta pro respectu ad formam generandam, est accidens, materiae additum, ut ipse credidit: nã istu respectu nihil aliud re vera est, quamabilitas quaedam materiae, ad formam recipiendam: hæc autemabilitas, non est accidens, materiae additum, sed est proprietas quaedam, quæ in eius substantia inest, ut infra suo loco demonstrabimus. Superest nunc, ut pro exacta opinionis Auerrois consultatione, duas illius rationes diluamus. Ad primam igitur, tamen non tucor, potentiam esse de essentia materiae, ut apparebit infra; neganda tamen est consequentia. Ad probationem, cum ait, adueniente forma, perire potentiam, concedendum est hoc de potentia particulari, quam admittimus, esse accidens, materiae additum: negamus hoc tamen de potentia vniuersali, quæ ut in materia æterna est: ita per nullius formæ aduentum, a materia recedit, sed est, quemadmodum & ipsa materia, indissolubilis. Ad alteram, distinguenda est minor: potentia namque duobus modis accipi potest, vno modo pro re, quæ est potentia: altero pro ratione, & conceptu, eidem rei, quæ est potentia, attributo, hoc est, pro ipsa (ut sic loquar) potentialitate: dicerent Scholæ fundamentaliter, & formaliter. Quemadmodum pater accipitur fundamentaliter, pro re, quæ est pater: formaliter vero pro ratione, & conceptu, eidem attributo, hoc est, pro ipsa paternitate. Hac præmissa distinctione, quæ certè ad præsentem difficultatem dirimendam, valde notanda est; cum ait Auerroes, potentiam esse quid relatiuum, aut de genere relationis; concedendum est hoc de potentia, formaliter accepta, quæ non nisi per actum, ad quem refertur, definiri potest; non autem de potentia, fundamentaliter capta, quæ, ut videbitur, idem re ipsa est, quod substantia materiae.

Ianduni explicatio rejicitur.

Responsio ad primam rationem.

Ad secundam rationem.

Nota hæc distinctionem, quæ nõ huc solù, sed pluribus alijs inseruit, difficultatibus dirimens.

Thomistarum opinio.

Caput V.

Omnino contraria opinioni Auerrois fuit sententia S. Th. qui, cum lib. 1. de Physico auditu, com. 79. nullum existentia actum materiae concesserit: tueri etiam cogitur, potentiam non esse proprietatem aliquam, seu qualitatem, aut quoduis aliud accidens, eius essentia additum; sed naturam, atque essentiam materiae nil aliud esse, quam potentiam ad substantiam: atque adeo, ex illius sententia, potentia ita de essentia materiae censenda est, ut si materia aliquo modo definiri, describere posset, potentia necessariò eius definitionem ingrederetur: eo modo, quo animal, & rationale, cum sint de essentia hominis, tanquam partes interne in eius definitione statuuntur. Hanc sententiam secutus est Iauellus 1. Phyl. q. 13. Paulus Soncinas 8. metaph. q. 6. in eamque communiter oēs Thomistæ ducti sunt. Rationes autem præcipuæ, quæ pro illa asserri solent, quatuor sunt, quas optimè lib. 1. de Rerum naturalium principijs c. 13. Vicomercatus collegit. Prima ea est, Materia, & forma, quoad attributa, vnicuique propria, inuicè sibi respondent: ergo tam internæ conuenit materiae esse potentiam, quam formæ esse actum: atque forma, secundum suam essentiam, non est aliud, quam actus: ergo materia, secundum suam essentiam, non est aliud, quam potentia. Minor propositio perspicua est: nam forma, secundum suam naturam, atque substantiam, considerata, non est quid, ab actu diuersum, adeo ut in aliquo priori natura signo, substantia quædam per se sit, postea verò actum, veluti proprietatem quandam, aut aliquod accidens in se recipiat: sed forma, quatenus forma est, eatenus actus dicitur: & ita actus de eius essentia est, ut si quis eam describere vellet, actum necessariò in eius descriptione includere cogeretur. Eodè igitur modo materia non est aliquid, cui potentia, tanquam proprietas quædam adueniat: sed omni adeo actu destituta est, ut eius essentiam nihil aliud omnino appelles, quam puram, simplicemque potentiam. Secunda ratio sumitur ex vi nominis ipsius materiae: si enim vocabuli proprietatem attendamus, inueniemus, materiam nihil aliud significare, quam id, ex quo aliquid fieri potest, vel ex quo iam factum est: ideo. n. lignum, aurum, æs, materiam nomine nuncupamus, quia ex ipsis scamnum, vas, statua, vel aliquid huiusmodi fieri potest. Si itaque lignum, aurum, & æs,

Opi. S. Tho.

Iauellus. Paul. Socin.

Prima ratio.

Secunda ratio.

quae per se substantialia composita sunt, quatenus materiae nomen induunt, in sui essentia potentiam includunt: quanto magis id ipsum materiae primae conueniet, quae non est quid, nec quale, nec quantum, sed potestate omnia? Tertia ratio, si materia secundum suam essentiam spectata, non est potentia, aut igitur erit actus, aut aliquid ex actu, & potentia concretum: actus quidem esse non potest, cum sit attributum ipsius formae, ut iam diximus: multò minus erit aliquid ex actu, & potentia concretum, quia nunc materiam, in prima notione acceptam, & ab omni forma seiunctam, consideramus: erit igitur necessariò potentia. Quarta, In re ù vniuersitate duo planè opposita reperiuntur, quorum alterum actus est, alterum potentia; eo igitur modo, quo ad vnum extremorum se habet actus, ad alterum se debet hñc potètia: sed actus ad primum agens, nimirum ad Deum, qui est vnum extremum, ita se habet, ut sit de eius essentia, teste Philosopho 12. Diuinorum: idque omnibus adeò certum, & exploratum est, ut nemo prorsus ambigat: erit igitur potentia de essentia materiae, quae est alterum extremum. Nec dicat hic aliquis, similitudinem nullam esse, propterea quòd primum agens perfectissimum est, materia verò imperfectissima, hincque fieri, ut ipsa ab aliquo adueniente perfici possit, illud verò nequaquam: nos enim hoc ipso, quòd, s. materia imperfectissima est, potentiam de eius essentia esse concludimus: si enim potètia de essentia materiae non esset: tunc materia perfectionem aliquam haberet, ad quam postea ipsa potentia accederet, atque ita imperfectissima non diceretur.

Thomistarum opinio confutatur.

Caput V I.

Ceterum haec S. Thomae sententia longè grauiora assert incommoda, quam opinio Auerrois: vix enim intellectus concipere potest, quomodo materia, secundum suam naturam, essentiam, & quidditatem, nihil aliud sit, quam potentia ad esse substantiale; adeò ut potentia de prima materia in primo modo dicendi per se, & ut aiunt, formaliter predicetur. Huius autem opinionis absurditatem tribus potissimum argumentis ostendo. Primo, Si materia, secundum suam naturam, nihil aliud esset, quam potentia ad substantiam; sequeretur, ut materia per se substantia non esset: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consecutio est apertissima: quod enim est in potentia ad qualitatem, non est quale; ut quod est in potètia ad albidinem, vel ad calorem; non est album, neque calidum: similiter quod est in potentia ad quantitatem, non est quantum, & in vniuersum, quod est in potentia ad esse, non est ergo quod est in potentia ad substantiam, non est substantia. Si itaque materia, secundum suam naturam, nihil aliud re vera est, quam potentia ad substantiam, sequitur, ut materia, secundum suam naturam, re vera non sit substantia. Probatur modò falsitas consequentis: si enim materia, secundum suam naturam, non esset substantia, forma igitur, dum illi accedit, cum non substantia iungeretur, atque ita dum compositum ex materia componitur, ex non substantia componeretur, quod contradictionem inuoluit; sequeretur enim, ut compositum non esset compositum. Probo, quoniam substantiale compositum ideo tale dicitur, quia ex duabus substantiis, actu existentibus, & simul positus, constituitur: ex materia igitur constitui non posset, si ipsa, secundum suam naturam, simpliciter potètia ad substantiam, non item acti substantia esset. Hoc argumentum ab his vnicuique esse, & rem plane conicere, atque apertissime demonstrare: nec certè scio, quid, ad eius solutionem, ab aduersarijs in medium adduci possit: nisi quis fortè, duabus solutionibus hoc dilui facile posse censeat. Quarum altera est, Materiam non esse potentiam ad substantiam simpliciter, sed ad substantiam, quae est forma. Optima sanè responsio, quae utinam ab aduersarijs admitteretur: hinc enim facile rem nostram tueremur. Si materia non est simpliciter potètia ad substantiam, sed tantummodo ad substantiam, quae est forma; ergo materia per se, est actu substantia, in qua later potètia quaedam, ad formam recipiendam: non igitur potètia est de essentia materiae, quantum intra eius naturam continetur; nec vlla ratione de ipsa in primo modo dicendi per se predicatur. Altera responsio est, quae forsitan ab aduersarijs concederetur, non esse absurdum, formam vni cum substantia in potentia; & compositum, ex substantia, quae est actus, & substantia, quae est potètia, coalescere. Contra hanc responsionem adduco secundum argumentum principale, quòd est huiusmodi. Si materia in prima notione accepta, secundum suam essentiam & quidditatem, est potètia, sequitur, ut materia sit per se nihil; atque adeò forma cum eo iungatur,

Prima rō cōtra opinionē S. Thom. la- tus efficitur.

Prima rō, qua superior rōnē ab aduersarijs ob- uiam re pos- set. Fauet hęc re- sponsio illi sniā, quā au- tor defendit.

Alterā rōnē

Secūda ratio principalis, quae simul S. Tho. sniā,

gatur,

gatur, quod est per se nihil, & compositum ex forma, & eo, quod nihil est, constituatur: sed eo sequens est falsum, ergo & antecedens. Falsitas consequentis perspicua est. Consequentiam ita proba, cum ait S. Thomas, materiam, secundum suam essentiam esse potentiam, quid nā, obsecro, potētie nomine intelligit? Aliquid ne, huic nomini substratum? An purum nomen, vel puram vocem? Si quid intelligat, nomini substratum, quero rursus, sit ne illud accidēs, an substantia? Si accidēs, ergo materia erit accidēs, quod est absurdū. Si substantia, ergo materia erit substantia, quae a potētia, intus latente, denominatur potēns: atq; ita potentia non erit essentia, vel de essentia materiae. Si autem potentiae nomine, nihil aliud S. Thomas intelligit, quam purum nomen, aut puram vocem, ergo materia, in suo esse quidditatiuo, non erit aliud quam purum nomen, aut pura vox; atq; adeo compositum, ex forma, & pura voce, & ex eo, quod re ipsa nihil est, constitueretur, quo nescio quid cogitari possit absurdius. Addo tertium argumentum: Potentia materiae non est aliud, quam interior quaedam habitas, & propensio, a natura materiae iniecta, ad formam recipiendam, teste Aristoto primo libro de Physico auditu: sed interior habitas, & propensio, quae propria est subiecti affectio, non est de essentia subiecti, nec de ipso in primo, sed in secundo modo dicēdi per se praedicatur, eodem Arist. autore lib. 1. Poster. ergo potentia non est de essentia materiae, nec de illa in primo, sed in secundo modo dicēdi per se praedicatur.

Se praedicta
responsionē
impugnat.

Tertia ratio.

Solutio primi argumenti Thomistarum. Caput. VII.

Soluamus nunc argumenta, pro snā Thomistarum adducta. Primum quidem subtilissimum, atq; firmissimum est, & solutu valde difficile; ideo in eius solutionem nobis enixè incumbendum est: ab ea enim ceterorum argumentorum, immò totius quaestionis solutio pender. In primis igitur aduertendum est, actum duobus modis accipi solere, vno modo pro eo, quod Græci vocant *ἐνέργειαν*: altero, pro eo, quod appellant *ἐντελέχειαν*. Actus primo modo sumptus, nihil aliud quam substantiam quandam perfectam, & per se existentem significat, quo modo separata substantia, vt Intelligentia, actus nuncupatur. Actus vero secundo modo acceptus rei perfectionem, & complementum designat. Porro hic actus duobus rursus modis accipi potest: vno modo pro sua formali ratione, hoc est pro perfectione, vel pro ipsamet, vt ita dicam, actualitate, quam nomen ipsum indicat: altero pro re, quae actus, & perfectio est, hoc est pro fundamento, quod nomini subicitur, eiusdemq; significationem recipit. Actus primo modo acceptus, est per se de genere relationis: relatiuum enim quoddam est, cuius correlatiuum est perfectibile, aut (si ita loqui liceat) actuabile, nimirum id, quod potentiam habet, vt ab adueniente actu perficiatur: vel etiam est ipsiusmet potentiae correlatiuum: vt enim potentia ad actum, ita vicissim actus ad potentiam refertur. Actus secundo modo acceptus, dicitur res aliqua, quae perficiendi, & actuandi vim habet, & ob hanc ipsam virtutem, & facultatem, actus nomen sibi vendicat. Hac praemissa distinctione, dico, formā, de qua nunc loquimur, actum quidem esse non eum, cui *ἐνέργεια*, sed eum qui *ἐντελέχεια* dicitur: & illum quidem non primo modo acceptum: quia tunc forma, secundum suam essentiam, & quidditatem, pura relatio esset, sed secundo modo: forma enim res illa dicitur, quae perfectio, & complementum denominatur, & cui competit, suo accessu, materiam perficere, & absolute eademq; esse specificum impertiri. Non igitur forma, vt eum scholasticis loquamur, est formaliter, & quidditatiue actus, sed tantummodo denominatiue, & hoc est caput responsionis. Sed contra obieciēt aliquis, si forma est actus denominatiue: igitur per aduenientem actum perficitur, & actuatur, quemadmodum paries dicitur denominatiue albus, quia per suam pertinentem albedinem dealbatur: hoc autem de forma asserere falsissimum est: quia tunc rationem haberet potentia, si in se se actum recipere posset, quo actuata diceretur. Respondendum est, aliquid dici determinatiue tale, dupliciter contingere, vel denominatione externa, vel denominatione interna: forma non dicitur determinatiue actus, denominatione externa, quemadmodum paries dicitur denominatiue albus, tunc enim sequeretur id, quod in argumento dicitur, vt. s. forma per aduenientem actum perficeretur, & actuaretur: sed forma dicitur denominatiue actus, denominatione interna, eo modo, quo actus, denominatione interna, solet appellari visus, quia. s. in se se facultatem retinet ad videndum, & est illa res, quae videt. Sic forma, denominatione interna, dicitur actus, quia in se se virtutem, & facultatem in

Ad primū ar
gumentum.

Actus p en-
de'echia rece-
ptus, adhuc
dupliciter v-
surpatur: &
hac est nota-
bilis distin-
ctio pro hu-
ius argumē-
ti solutione.

Not. h. c. quā-
tūdo forma
dicitur actus,
& perpende
distinguitur
solutionis.

Subtilis obie-
ctio.

Solutio.
Aliquid dici
tur denomi-
natiue tale
duobus mo-
dis, vel deno-
minatiue in-
terna, vel ex-
terna.

Solutio ar
g. conueni in
fig. ma.

cludit, ad actuandum, hoc est, ad perficiendum id, cuius est forma, puta materiam ipsam. Soluamus nunc, facilius doctrinae gratia, argumentum in forma. Vt se habet forma ad actum: ita materia ad potentiam. Admittimus hanc propositionem, & similitudinem. Sed forma, secundum suam naturam, essentiam, & quidditatem, est actus. Negamus hanc propositionem, si includat praedicationem formalem, & quidditativam, concedimus tamen, si includat praedicationem denominatiuam, & tunc sequetur huiusmodi conclusio, ut nimirum, materia sit potentia denominatiue, non autem formaliter, & quidditatiue: hoc est, sicuti forma est quaedam substantia, quae in sui natura habilitatem includit, ad actuandum, & ratione huius habilitatis, denominatione interna, dicitur actus: ita materia est per se substantia quaedam, quae in sui natura habilitatem, potentiam, vel (ut aiunt) aptitudinem continet, ut ex ea omnia fiant: & ratione huius habilitatis, denominatione interna, est potentia. Cum enim actus, & potentia sint modi oppositi entis: forma illud ens est, quod dicitur actus: materia uero illud, quod dicitur potentia, non tamen magis sequitur, ut actus sit de essentia formae, aut potentia de essentia materiae. Quomodo enim, si Socrates est res illa, quae est pater: non ideo tamen sequitur, ut paternitas sit de essentia Socratis: nam Socrates dicitur pater denominatiue, non autem formaliter, & quidditatiue.

Quo firmior euadat praedicti argumenti solutio, forma ostenditur non esse formaliter, & quidditatiue actus, sed tantum denominatiue. Caput. VIII.

Ceterum, ad planiorem huius primi argumenti solutionem, demonstrare libet, formam non esse formaliter, & quidditatiue actum, sed solum denominatiue: idque facta quadam positione, secundum Theologiae Catholicae ueritatem: expedit enim, uerum ex ueritate colligere. Positio ea est: quae modo admodum Deus, sua absoluta potentia, facere potest, ut accidentia sine subiecto existant, ut apparet in sacramento Altaris: ita multo magis facere posset, ut forma, quae substantia est, absque materia consisteret. Hoc igitur, quod fieri potest, cogitatione nostra, nunc statuamus in esse; fingamusque formam sine materia existere, tunc ipsa sic constituta, non esset actus ille, qui dicitur eucharistia: ipsa enim per se esset, & ad nullum perfectibile, vel actuabile relationem actualem haberet; (non possum subtili hanc ratiocinatione aptioribus uerbis explicare) esset igitur tunc quidditatiue substantia, non tamen esset quidditatiue actus, sed tantummodo in sui natura habilitatem illam, ad actuandum includeret. Hac autem ratione, non diceretur quidem energia: actus enim qui est energia, neque alicuius rei perfectio est, neque ad aliquid perficiendum, habilitatem habet: ad uicem tamen propius energia accederet: sicut accidentia separata non sunt substantiae, propter inclusam propensionem ad subiectum, substantiae tamen uicem gerunt. Iam uero, ut propius ad rem nostram accedamus, si forma esset essentialiter, & quidditatiue actus: tunc Deus facere non posset, ut ipsa absque materia consisteret. Probo, quia Deus id facere non potest, quod contradictionem implicat: sed contradictionem implicat, aliquid esse absque eo, quod in sua ratione formali includitur, ut implicat contradictionem, hominem esse absque animali, vel rationali: quia haec sunt de eius essentia, atque in illius formali, & quidditatiua ratione includuntur, ergo, si actus esset de esse sua forma, Deus facere non posset, ut forma absque materia consisteret. Conclusio est manifesta: quia tunc forma, materiae perfectio, & actuatio, esse deberet. Itaque forma, in suo esse formali, & quidditatiuo accepta, substantia quaedam absoluta est, ad informandum, atque perficiendum habilitatem continens. Sed quo huius rei ueritas adhuc dilucetior fiat, oppositum amaro contemplerur; fingamusque nunc, Deum impedimentum illius habilitatis, propensionisque solueri, formamque sui iuris esse permittere, tunc nimirum illa statim, nativo impetu, & interiore quodam impulsu, cum materia coharebit, illamque sua praesentia perficiet, & actuabit, atque ab hoc ipso actuandi munere, statim actuantis relationem acquirere, actusque denominabitur: cum peris actus non diceretur, ut ipse quae huiusmodi actuali relatione careret, habilitatisque tantummodo ad perficiendum, & actuandum competentem, relationem haberet. Haec cum ita se habeant, haec difficile est nunc demonstrare, actum non esse de essentia, & quidditate formae: nam forma in illo priori sereno, quo Deus actum illius propensionis suscipiebat, ipsamque sine materia conseruabat, erat forma, & suum esse quidditatiuum habebat: alioquin conseruari non potuisset, ut supra demonstratum est: actus autem illi conuenit

Sicut Deus
conseruat ac
cidens sine su
bictis, ita
posset forma
absque mate
ria conserua
re.

Si forma exi
stet sine ma
teria, esset qu
idditatiue sub
stantia, non ta
men actus,
quia nullum
erit esse.
Nota diligenter
hoc argu
mentum.

Speculare
hic, quo for
ma nomine a
ctus aegrat.

Argui phis,
actum non es
se de essentia
formae.

in secundo signo, dum materia iungitur; ergo actus non est de eius essentia. Probo hanc consequentiam, quicquid aduenit alicui, iam suum esse quidditativum habenti, de illius essentia, & quidditate esse non potest: nullam enim posterius, siue tempore, siue natura, de essentia, & quidditate sui prioris esse potest: neque enim risibilitas, nec in unquam vlla propria affectio, quae suo subiecto natura posterior est, de essentia, & quidditate sui subiecti dici potest: sed actus ipsa forma, saltem natura, posterior est: ergo de eius essentia, & quidditate esse non potest. Quotiescunque igitur forma, quae dat esse composito, actus ab Arist. nuncupatur, id non formaliter, & quidditativè, sed tantum denominativè intelligendum est. Et hæc, ad huius primi argumenti solutionem, sunt satis.

Propria affectio non est de essentia sui subiecti.

missi jet in Felicit

Solutio secundæ, & tertij argumenti Thomistarum. Cap. IX.

AD secundum argumentum, negandum est, potentiam esse de essentia ligni, auri, aut æris, etiam si, ut materiae nomen induunt, accipiuntur. Lignum enim, aurum, & æs, per se composita substantialia sunt; nomen autem materiae induunt, quatenus non interiori quidem, sed exteriori quandam habilitatem habent, ut ex eis scamnum, vas, aut statua fieri possit. Iam verò habilitas illa de eorum essentia non est, sed potius qualitas quaedam quædam speciei. Ita materia prima per se, & in suo esse quidditativo accepta, substantia quaedam, imperfecta tamen, & diminuta, est; induit autem materiae nomen, quatenus potentiam, seu habilitatem continet, ut ex ea omnia fiant. Hæc potentia, vel opportunitas, eius quidem essentiam consequitur de eius tamen essentia, aut quidditate esse non dicitur, adeo ut de ipsa in primo modo dicendi per se prædicetur. Ad tertium, concedere possemus, materiam primam quippiam esse, ex actu, supple entitativo, & potentia subiectiva concretum, quemadmodum superiore disputatione patefecimus, tamen ut vim, & efficacitatem argumenti propius attingamus, neganda est illa disiunctiva propositio, aut materia est quidditativè potentia, aut actus, aut ex utroque concretum: peccat enim illa propositio in partium enumeratione, propterea nihil ex ea rectè concludi potest. Quemadmodum si quis argueret, lignum aut est bos, aut leo, aut capra, sed non est bos, neque leo: ergo est capra: hæc conclusio nulla est, quia maior peccat in partium enumeratione: lignum enim neque est bos, neque leo, neque capra: sed est substantia quaedam corporea animæ experta. Sic materia neque est formaliter, & quidditativè potentia, neque actus, neque ex utrisque concretum; sed est formaliter, & quidditativè substantia. Sed contra quis objiciet: nam etiã forma est quidditativè substantia: ergo materia non dissidet à forma. Rursus cum iam concessum sit, materiam quippiam esse ex actu, & potentia concretum, si neutrum de illius essentia est: ergo non minus actus, quam potentia, saltem denominativè, poterit appellari. Ad primam objectionem apparebit solutio prope finem huius disputationis: lubet enim illam eo usque differre. Ad alteram respondeo, actum bifariam sumi posse, vel pro ipsa existentia, vel pro interiori modo rei existentis; cum dicimus, materiam quippiam esse, ex actu, & potentia concretum, nomine actus, ipsam materiae existentiam intelligimus, hoc est materiam, actu existentem; & ab hoc actu denominari materia nullo modo potest. Actus autem, à quo res existens denominationem sumit, est ille, qui dicitur modus interior rei existentis. Pro quo notandum est, actum, & potentiam duos esse modos interiores, ipsa existentia posteriores (quæ etiam modus interior est ipsius essentia), sicut finitudo, infinitudo, necessitas, contingentia, & id genus alia: dicuntur autem modi interiores posteriores, supple natura, ipsa existentia, quia rebus, iã actu existentibus, conveniunt. Duo itaque sunt entia existentia, quibus hi duo modi interiores oppositi, scilicet actus, & potentia tribuuntur; alterum est forma, alterum materia. Formæ competit actus, propterea quod habilitatem habet, ad perficiendum, informandum, & actuandum. Materiae competit potentia, quia apta est à forma perfici, & actuari: ex ipsa enim, tanquam ex subiecto potète (quod in passiva quidem, non in activa significatione intelligas) cunctæ res naturales procreantur.

Ad secundum argumentum.

Ad tertium argumentum.

Obiectio prima contra prædicta.

Prima obiectio solvitur infra.

Responsio ad alteram objectionem.

Actus bifariam sumitur.

Actus, & potentia sunt duo modi interiores, posteriores ipsa existentia.

Formæ competit actus.

Materiae competit potentia.

Solutio quartæ argumenti Thomistarum. Cap. X.

Quartum etiam argumentum non nisi difficulter admodum solvi potest; & nisi quis cavetè singulas propositiones consideraverit, eo facile circumveniri, atque irretiri, necesse est.

Ad quartum argumentum.

Ex ipso nec
argumento eli-
citur solutio.

Actus dupli-
citer accipit,
cui duplex
potentia op-
ponitur: spe-
culare diiuge-
tur.

Not. solutio
nē in forma.

Actus. i. ex-
sistentia aī de
essentia Dei.

Aequivo-
catio in argu-
mento, dete-
gitur.

Recta argu-
menti costru-
ctio, sed ines-
sax.

Interest dis-
putantem di-
scernere iter
predicationē
formalem, &
denominati-
uam.

est. Dicitur esse primum, in rerum vniuersitate duo opposita reperiri, actum, qui est primum agens, puta Deus, & potentiam, quae est prima materia. Hae ipsa propositio docet nos rationem, & viam argumentum facile diluendi: ex ea. n. elicimus, materiam primam esse ens, quod in rerum natura consistit, atque in se potentiam includit: quod satis commodè contra ipsos aduersarios ostendit, potentiam de eius essentia non esse. Sed ulterius ad reliqua progrediamur. Aduertendum est, pro vera, & perfecta argumenti solutione actum, duobus modis accipi posse, vno modo pro existentia perfecta: immò pro perfectissimo existente: & hoc modo Deus, qui omnium entium perfectissimus est, actus communiter nuncupari solet. Huic actui opponitur potentia, capta pro imperfecta existentia: immò pro imperfectissimo existente, quo nomine materia prima solet appellari: cum enim dicimus, materiam primam esse potentiam, nihil aliud significare intendimus nisi materiam primam esse imperfectissimum existens, hoc est, omnium entium, quae sunt in rerum natura, imperfectissimam. Altero modo accipitur actus pro quadam vi, quae reperitur in aliquo existente, ratione cuius illud existens redditur aptum, & idoneum ad actuandum, seu perficiendum: & ratione huius habilitatis, vel propensionis, tale existens denominatur actus: hoc autem existens, quod denominatur actus, est ipsa forma, vt supra declarauimus. Huic actui opponitur potentia, capta pro quadam vi, & habilitate, in aliquo existente reperta, ratione cuius, illud existens, redditur aptum ad recipiendam perfectionem ab alio; atque rursus ab hac vi, & habilitate, denominatur potentia: hoc autem existens, quod denominatur potentia, est ipsa materia prima. Hae praemissa distinctione, in qua tota vis solutionis huius argumenti consistit, singulas nunc propositiones ponderemus. In rerum vniuersitate reperitur actus, hoc est, perfectissimum ens, vt Deus, & Potentia, hoc est, imperfectissimum ens, vt materia prima. Hae propositio in hoc sensu verissima est, nec alium, opinor, sensum eidem aduersarij tribuerunt. Subdūt in argumento, ergo eo modo, quo ad vnum oppositorum, puta ad Deum, se habet actus, eodem modo ad alterum, puta ad materiam primam, se debet habere potentia. Hae illatio facile negari posset; cum praesertim extrema, quibus actus, & potentia competunt, scilicet Deus, & prima materia, inter se longe diuersa sint. Sed hanc nihilominus consecutionem admittamus. Subarguunt, sed actus est de essentia Dei; concedo hanc propositionem. Noto tamē, actum hic pro existentia sumi; est enim & apud Philosophos, & apud Theologos satis tritum axioma, Deū esse suum esse, hoc est, existentiam esse de essentia, & quidditate Dei; non autem modum intimum: id quod rebus omnibus, à Deo pendentibus contingit, in quibus ex esse, & essentia, siue ex essentia, & existentia compositio inest: in Deo autem nulla est compositio, ac propterea in ipso, existentia ab essentia non differt. Cum tandem concludunt; ergo similiter potentia est de essentia materiae: patet non dormientibus, argumentum hic claudicare, atque in equiuocationis fallacia peccare: si enim similitudo locum aliquem habere debeat, opus est, vt membra, in ea accepta, opposita sint: at vero potentia, quam esse de essentia materiae, concludere intendunt, non opponitur actui, primo modo sumpto, hoc est, ipsi existentia, quae est de essentia Dei; sed opponitur actui, secundo modo accepto, scilicet pro illa vi, quae reperitur in aliquo existente, ratione cuius illud existens, denominatur actus; atque ita haec consecutio non valet; existentia est de essentia Dei; ergo potentia, hoc est, illa vis, & habilitas, ratione cuius materia, in passiva significatione, denominatur potens, est de essentia materiae. Valeret autem consecutio, si argumentum ita fieret; In vniuerso sunt duo opposita, actus, & potentia: alterum forma dicitur, alterum materia; ergo eo modo, quo ad formam se habet actus, eodem modo ad materiam se habet potentia: sed actus est de essentia formae; ergo potentia est de essentia materiae. Valeret inquam huiusmodi consecutio: sed tunc argumentum in primum, iam ante propositum, incidere: quod etiam solutum est, dum actum de essentia formae esse negauimus: diximus enim, formam esse actum denominatiuè, non autem formaliter, & quidditatiuè: quemadmodum etiam homo non dicitur risibilis formaliter, & quidditatiuè, sed solum denominatiuè. Et verò multum interest, hac in re, inter denominatiuam, atque formalem, & quidditatiuam praedicationem discernere: saepe enim Logica ignorantia in causa est, cur multa argumenta, quae alioquin facile soluerentur, penitus insoluta maneant.

Qua à Francisco Piccolomineo de re proposita dicta sunt, expenduntur. Cap. XI.

Riectis iam Auerrois, & S. Thomæ sententijs, videndum modò est, quid recentiores Philosophi, pro huius questionis explicatione, protulerint: eorum enim placita, dilige-
ter excussa, faciem nobis aditum, ad veram sniam intelligendã, patefacient, Franciscus Pic-
colini. i. de Rerum naturalium materia cap. 10. & sequentibus, hanc difficultatem, vnica,
distinctione, duobusque conclusionibus, dirimere conatus est. Distinctio ea est: Potentia vni-
uersalis materiae, de qua nunc loquimur, duobus modis considerari potest: vno modo pro suo
esse absoluto, quatenus. s. cum formas, tum affectiones omnes antecedit: altero, pro addita
relatione ad obiectum. Tunc statuit hanc primam conclusionem, Potentia vniuersalis mate-
riae, antecedens formas, & affectionibus intrinsecus, & pro absoluto considerata, est natura, at-
que essentia materiae. Quam conclusionem ipsidem ferè argumentis confirmat, quibus supra
S. Thomæ snia probata est. Addit alteram conclusionem, quæ est huiusmodi. Potentia vni-
uersalis materiae considerata extrinsecus, pro addita relatione ad obiectum, atque rursus se-
cundum formam, & modum denominationis, distinguitur ab essentia absoluta materiae, inti-
maque est eius affectio. Hæc Piccolominei explicatio ipsi fortè arrisere, qui Philosophiæ
potius superficiem, quàm intinam eius medullam attingere moluntur. Et quod ad primam
conclusionem attinet, quamvis ex illius probationibus elici posset, eam à S. Thomæ snia mi-
nimè distare: nihilominus conclusio simpliciter, & absolute posita, neque rem planè expli-
cat, neque intellectum intellectui scrupulum euellit. Queritur enim potentia, capta pro absolu-
to, sit ne ipsamet natura, atque essentia materiae, an potius aliquid in ipsa latens, atque ab ea
distinctum. Neque hoc sufficit, sed præterea videndum est, si eadem hæc vniuersalis poten-
tia eadem est cum materia, qua nam identitate sit eadem? Si verò ab ea distinguitur, qua na-
distinctione distinguatur? Hæc sunt, quæ fuerunt, ni fallor, viro excellentissimo in prima co-
clusionem explicanda, si rectè hanc questionem solvere, & alijs, quod contra obijcere nil relin-
quere, voluisset. Vt enim superiore disputatione ostendimus, ipse quoque materiae primæ
actum existentiae concessit: si igitur sibi ipsi constare vult, dicere nunquam potest potentiam,
pro absoluto acceptam, aut essentiam esse, aut de essentia materiae. Sed neque secunda con-
clusio prorsus cum veritate consentit, præsertim in schola nostra, qui ad idem prædicamen-
tum aliquis rei affectionem, vel (quod aiunt) propriam passionem, ad quod ipsum subiectum
attinet, pertinere defendimus. Hoc quidem tanquam verum admittimus, vniuersalem mate-
riae potentiam, qua ipsa denominatur potens, aptaque est recipere formas, interiorem eius
habilitatem, seu propriam affectionem esse: illud tamen nullo pacto approbamus, eam sic ac-
ceptam, ad relationis prædicamentum pertinere: infra enim ostensuri sumus, vniuersalẽ hæc
materie potentiam in eodemmet substantiæ prædicamento collocari, in quo & ipsa materia
statuitur, ac proinde potentiam, hoc modo spectatam, esse aliquid absolutum, non item rela-
tionem, vt Piccolomineus existimauit.

Zabarella sententia, de eadem re, compendio colligitur. Cap. XII.

Iacobus Zab. lib. 1. de Prima rerum materia c. 9. & seq. paulò subtiliùs hanc questionem
tractauit, atque in eandem intimè penetrare visus est: multa quidem dixit, quæ à veritate
non omnino abhorrent; nonnulla tamen asseruit, quæ à nobis minimè recipiuntur. Proprie-
tea eius sententiam, in multis capitibus sparsim, compendio colligemus: quæ bene dicta sunt,
confirmabimus; quæ autem minus rectè, rejiciemus. Primò itaque contemplatur Zab. vniuer-
sale hanc materie potentiam, inquirendo, sit ne aliquid absolutum, an potius relatio aliqua?
& concludit potentiam, & actum duo relatiua secundum esse, nequaquam dici debere; sec-
ambo esse etiam absoluta, in distinctis prædicamentis collocata; adeo vt actus ad substantiæ
prædicamentum, potentia verò ad prædicamentum qualitatis attineat; cum in eius secunda
specie collocetur. Non incipiat tamen, actum, & potentiam duo relatiua secundum dici,
nuncupari posse, quatenus. s. mens nostra refert potentiam ad actum, non tamè actum ad po-
tentiam. Proprie autem loquendo, asserit, actum, & potentiam esse duo, quæ tanquam priua-
tio, & habitus opponuntur; altero enim adueniente, puta actu, alterum statim, excluditur. s.
potentia. Cum itaque potentia sit quid absolutum, tunc, eam esse qualitatem, ab essentia ma-

Distin-
ctio
Piccolomi-
ni. quæ difficul-
tatem propo-
sitam se diri-
mere arbitra-
tus est.
Prima conclu-
sio eiusdem.
Alteram conclu-
sio.

Reijcitur pri-
ma conclusio.

Conclusio al-
tera refutat.

Actus, & po-
tentia secun-
dum Zabarella
sunt duo en-
tia, absoluta
in distinctis
prædicamen-
tis collocata.
Possunt tam-
en appella-
ri relatiua se-
cundum dici,
sed proprie
loquendo se-
cundum esse
sunt priua-
tæ opposita.

Vera Zabarella
sententia.
Distinctio Za-
bar. eius sen-
tentiam apre-
tens.

terij distinctam, cui ratio rationis aduenit, qua mens nostra eam refert ad actum, non tñ actum ad potentiam. Caterum, quò clarius difficultatem hanc explicet, eam distinctionem præmittit: Materia prima duobus modis accipi potest, vno modo in prima notione, quatenus substantia est, & quid absolutum: altero in secunda quatenus re ipsa pars compositi est, atq; ad formam refertur. Hac posita distinctione, aut si materia prima in prima notione, & secundum propriam substantiam consideretur: tunc potentia vniuersalis patiendi non est ei essentialis, vt eius essentiam constituens: sed est ei essentialis, vt essentiam consequens: adeo vt potentia de materia, veluti affectio propria de subiecto, in secundo modo dicendi per se prædicetur. Si verò materia in secunda notione consideretur, tunc potentia vniuersalis est ei essentialis, vt essentiam constituens, atq; de ipsa, vt rationale de homine, in primo modo dicendi per se prædicatur.

Zabarella sententia, quo ad singulas partes, eiusdem autoris rationibus confirmatur. Caput XIII.

Verum ne nudam huius Doctoris sententiam attulisse, dedita opera videamur, eas nunc rationes afferamus in medium, quibus ipsa ab eodem firmata, stabilitaq; est, vt ex earum postea consideratione, quantum illa veritatis contineat, patere vnicuique possit. Quinq; ni fallor, capita continet, hæc Zabarella, sententia. Primum illud erat, potentiam, & actum, non verè entia relatiua, sed absoluta potius nuncupanda esse. Hoc ita probat: ea est præcipua relatiuorum conditio, ab Arist. in prædicamentis, cap. de relatione tradita, vt simul natura sint, adeo vt altero posito, alterum statim ponatur, & altero ablato, alterum statim auferatur: sed posita potentia, non ponitur actus, neq; contra: immò altero posito, alterum statim auferitur, vt explicatum est antè: ergo actus, & potentia non sunt duo entia relatiua. Deinde, illa, quæ relatiua oppositione opponuntur, in eadem cathogoria collocantur: sed actus ponitur in cathogoria substantiæ, potentia verò in cathogoria qualitatis, ergo actus, & potentia relatiua oppositione non opponuntur. Ex his sequitur, secundum Zabarellam, vt potentia primò absolutum quiddam sit: deinde verò eidem ratio adueniat. Quod etiam Arist. autoritate confirmat, qui potentiam omnem, tam actiuam, quam passiuam, præter quas alia nulla reperitur, in secunda specie prædicamenti qualitatis collocauit: sed illa, quæ ponuntur in prædicamento qualitatis, sunt entia absoluta; ergo potentia est aliquid absolutum, non etiam relatiuum. Veram quoniam huic argumento respondent Scotistæ, Arist. in secunda specie qualitatis naturalem potentiam, ad aliquid agendum non posuisse, sed agilitatem, & facilitatem quandam, vt ex exemplo, ab ipsomet decurforibus, & pugillatoribus posito, manifestè elicitur (non enim posuit in secunda specie qualitatis simplicem potentiam ad currendum, & pugillandum: sed agilitatem, & facilitatem ad vtrumque) ideo hanc responsionem Zabarella primò refellit; quoniã cum differentia secundum magis, & minus non variet speciem; multò minus potest variare genus: si igitur potentia benè agendi qualitas est: potentia quoque absolute agendi qualitas esse debet. Præterea, potentia refertur ad actum: ergo sicut se habet actus ad actum: ita potentia ad potentiam: sed actus currendi, & actus benè currendi in eadem cathogoria ponuntur: ergo & in eadem cathogoria potentia currendi, & potentia benè currendi collocari deñt. Deniq; quotiescunque aliqua duo sic se habent, vt alterum sit de quidditate alterius: tunc illa sunt eiusdem generis: sed per Arist. 9. Metaphy. contex. 2. potentia agendi, & potentia benè agendi sic se habent, vt altera sit de quidditate alterius: ergo illa potentia eiusdem generis esse deñt: sed potentia benè agendi est de genere qualitatis, ergo ad idem quoque genus potentia simpliciter agendi pertinebit. Secundum caput asserit, actum, & potentiam priuatiua inter se oppositione opponi. Hoc primò probat, quia alterum alterum excludit. Deinde Auerr. autoritate confirmat, qui 12. Metaph. com. 37. docuit, actum per se, potentiam verò per actum cognoscere aut propria conditio eorum, quæ priuatiua oppositione opponuntur esse vñ: nam priuatio per habitum; habitus verò non per priuationem, sed per se cognoscitur, & definitur. Multas alias cum rationes, tum autoritates adducit, quas breuitatis causa omitto.

Tercio capite porro, cum materiam in prima notione considerat, vniuersalem potentiam non esse ei essentialem, adeo vt eius essentiam constituat, hoc modo ostendit: Nullum accidens de essentia alicuius substantiæ dici potest: sed vniuersalis materiæ potentia est accidens, materia verò

Primum caput
opinionis Za-
bar. ab eodem
confirmatur.
Prima ratio.

Secunda ratio.

Aristote. au-
toritas ad i-
dem proban-
dum.

Responsio
Scotitarum,
Vide Gadiu
Don. in quo-
lib. q. 4
Prima ratio
Zabar. contra
responsionem
Scotitarum.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Secundum ca-
put opinionis
Zabarella.

Tertium caput

verò

verò substantia; ergo vniuersalis materię potētia eius essentiã constitūere non pōt. Quarta-
tum caput hanc habet summam, vt si materiam in prima notione consideres, vniuersalis po-
tētia ita ei essentialis sit, vt eius essentiã consequatur, atque de ipsa in secundo modo di-
cendi per se prædicetur. Namque omnis propria affectio sui subiecti naturam, & essentiã
consequitur, & de ipso in secundo modo dicendi per se prædicatur: sed vniuersalis potētia
propria est materię affectio; ergo eius essentiã consequitur, & de ipsa in secundo modo di-
cendi per se prædicatur. Postremum caput id continebat, vt si materia prima in secunda no-
tione spectetur, vniuersalis potētia ita ei essentialis sit, vt eius essentiã constituat, atque de
ipsa in primo modo dicendi per se, vt rationale de homine, prædicetur. Hoc probat autorita-
te Themistij in digressionē super hac re, vbi ait, alia homini per se considerato competere. s.
quatenus homo est: alia eidem, vt ad aliud relato, conuenire, puta quatenus pater est. Nam
habere finem, est illi accidens, quatenus homo est, idque separatim: sed eidem, vt pater, est es-
sentiale. Sic materia prima per se, & secundum propriam naturam considerata, habet in se
potētiã vniuersalem, quæ est accidens eius proprium, & eius essentiã consequitur: eadē
verò considerata quatenus est principium rerum, & ad aliud refertur, habet in se potētiã
vniuersalem, quæ est eius necessaria conditio, atque illius naturam constituit.

Quartum ca-
put.

Quintum ca-
put.

Vide Archi-
Mercenar. in
suis dilucida-
tio. hanc con-
de finem su-
stinentem.

*Primum caput Zab. examinatur, planumque sit, Arist. in secunda specie qualitatis interiorē
habilitatem; seu (quod aiunt) aptitudinem, vel propriam passionem non posuisse.*

Cap.

XIV.

Nunc Zab. sententiã animo attentiore paulò intueamur, singulaque eius capita ad ve-
ritatis normam ponderemus. Et quod ad primum attinet, dum ait, actum, & potētiã
duo relatiua secundum esse appellari nequaquam posse: hoc falsum existimo, si de potētia,
& actu in abstracto, & vt aiūt, formaliter acceptis, intelligatur; & propterea assertio hæc ab-
que aliqua explicatione dimittenda non est. Etenim potētia, & actus duobus modis accipi
possunt, vno modo in abstracto, s. pro rationibus, vel conceptibus, ipsammet potētiã, &
actum indicantibus; altero in concreto, s. pro rebus ipsis, quæ potētia, vel actus denominan-
tur. Si actus, & potētia primo modo accipiantur, nulli eūdem est, (neque hoc certe Zab. ne-
garet) quin ea sint duo entia verè relatiua: alterum enim alterius definitionem ingreditur: nã
actus est potētiæ actus, & potētia est actus potētiæ; mutuo igitur referuntur. Si verò secū-
do modo spectentur, vique sunt duo entia absoluta, vt rectè asserit idem autor. Verum & hac
de re non nihil difficultatis oboritur: putauit enim Zab. potētiã materię, de qua modò lo-
quimur, esse quid absolutum de genere qualitatis; quoniam Arist. naturalem potētiã, vel
impotētiã, in secunda eiusdem prædicamenti specie collocauit. Hanc quoque assertionē
arbitror esse falsam, & Scotistarum potius responsioni subscribo, Arist. scilicet non illam po-
tētiã, quæ aptitudo passim appellatur, sed propriè agilitatem quandam, & promptitudi-
nem ad aliquid agendum, in secunda specie qualitatis statuisse: propterea tres rationes hu-
ius doctoris, quas contra huiusmodi responsionem proposuit, mihi soluendæ sunt. Ad primã
quæ dicebatur, magis, & minus non variare speciem, atque adeo neque genus; concedo hanc
maiorē: nam eiusdem speciei est albedo quatuor graduum, & albedo octo graduum, ac dein-
ceps eiusdem generis. Sed potētia agendi, & potētia benè agendi se habent sicut magis, &
minus. Hæc erat minor propositio, in eius enthymemate implicata, quæ à nobis negada est;
quoniam comparatio inter magis, & minus agere, siue inter maiorē, & minorē actionē,
non penes agilitatem & aptitudinem, nec penes aptitudinem solam, sed penes agilitatem tan-
tum attenditur. Eloquar dilucidius. Consideremus agilitatem ad aliquid agendum, puta agi-
litatem ad currendum; sintque duo, qui huiusmodi agilitatem habeant, ita tamen, vt alter a-
lacrius, agiliusque currat, in hoc sensu magis, & minus currere nec speciem, nec genus varia-
re dicuntur; quia vtraque agilitas, maior, s. & minor, in eadem specie, & in eodem qualitatis
genere collocatur: quemadmodum si duæ sint niuis portiones, altera altera candidior, candi-
oris gradus, qui in vtraque reperiuntur, in eadem albedinis specie, & in eodem coloris genere
statuuntur. Si verò inter agilitatem, & potētiã, siue aptitudinem ad currendum, compara-
tio fiat; hæc certe comparatio secundum magis, & minus vocari nō potest: nam aliud est, pos-
se currere, hoc est, habere aptitudinem ad currendum; & aliud est, velociter currere; sicut aliud
est,

Notab. distin-
ctio, plurib;
quidē rebus,
sed potissimū
huic questio-
ni implican-
dæ maxime
necessaria.

Actus, & po-
tētia in ab-
stracto sunt
relatiua secū-
dum esse; in
concreto sunt
entia absolu-
ta, & relatiua
secundū dici.

Aptitudo ad
aliquid agen-
dum non po-
tēst in prædi-
camento qua-
litatis.

Responsio ad
primam rō-
nem Zab. ar-
superiore ca-
propositam.

Nota differē-
tiã inter agi-
litatem, & a-
ptitudinē, &
quò duo hęc
varia sibi a-
sciscunt præ-
dicamenta,

Pondera hanc
rationem.

Responſio ad
ſecundam rō
nem Zabarellæ.

Responſio ad
tertiam ratio
nem.

eſt poſſe loqui, hoc eſt, habere aptitudinem ad loquendum, & aliud eſt rectè, facilè, & expedire loqui: hæc enim duo varia ſibi prædicamenta aſciſcunt. Etenim potètia, ſiue aptitudo ad loquendum ponitur in prædicamento ſubſtantiæ, ſicut èt potentia, ſiue aptitudo ad currendum: alacritas verò, ſiue facilitas ad loquendum, ſicut èt agilitas ad currendum in prædicamento ponitur qualitatis. Ratio ea eſt, quia alacritas ad loquendum qualitas quædam eſt, quæ aptitudini quodammodo accidere dicitur. Quòd autem poſſe loqui, & expedire loqui nõ ſint idem, ex eo elici facilè poteſt, quia multi ſunt, qui potentiam, ſiue aptitudinem habent ad loquendum, qui tñ nec facilè, nec rectè, nec expedire loquuntur. Sed neque èt cõparatio ſecundum magis, & minus penes ſolam aptitudinem attendi poteſt: quoniam aptitudo affectio quædam eſt, quæ magis, & minus non ſuſcipit, ſicut nec ſubiectum, cum quo re ipſa eſt eadem: vnus enim homo non dicitur magis aptus ad ridendum, quam alter, ſicut nec dicitur magis rationalis, nec magis homo. Aliquis tñ homo repetiri poteſt, qui promptior fit ad ridendum, quàm alter; propterea cum aptitudo ad ridendum non ſuſcipiat magis, nec minus, ea nullo pacto in qualitatis prædicamento collocanda eſt. Ad ſecundam rationem neganda eſt ſimilitudo: quoniam actus licet in vnico prædicamento ſtatuatur, ad duo tñ referri poteſt, vel ad naturalem aptitudinem, vel ad facilitatè: & ab his duobus actus oriri poteſt, quæ in eodem prædicamento collocetur, ſicut ſunt actus currendi, & actus benè currendi: tñ fundamenta à quibus emanant, in diſtinctis prædicamentis ſtatuuntur, vt iã dictum eſt. Ad tertiam neganda eſt minor: & cum probatur per Arif. quia in definitione potentia: benè agendi ponitur potentia agendi; reſpondeo, hoc ita eſſe ratione cuiuſdam neceſſariæ positionis; non enim potentia benè agendi eſſe poteſt, niſi etiam agendi potentia ſtatuatur: ſicut nulla facilitas ad aliquid agendum ſine aptitudine ad idem poni poteſt: non ideo tamen ſequitur, vt potentia agendi, & potentia benè agendi ſint eiufdem generis.

Secundum caput opinionis Zabarella perpenditur, ubi aſſum, & potentiam, non priuatina, ſed relatiua oppoſitione opponi, demonſtratur. Cap. XV.

ERat aliud caput opinionis Zabarellæ, quo ille docuit, potètiã, quòd actus priuatione dicat, idcirco cum ipſo actu priuatiam oppoſitionem, non etiam relatiuam habere, licet eſt eõs opinio. Pro huius aſſertionis diſcuſſione, quæ certè magni momenti eſt, & ad præcipuam diſſicultatem dirimendam maximè neceſſaria, nouam inſtituere quaſtionem oportet: verum quoniam paulo longius protracta eſt hactenus diſputatio; idcirco quàm breuiſſimè poterò, illam expediam. Et vt æquiucatio abſit, animaduertere primùm operæ præciũ eſt, cum de potètia, & actu loquimur, non de potètia, & actu, tanquam de rebus in abſtracto conſideratis, nobis ſermonem eſſe, quoniam nec Zabarella, nec quiuis alius Doctõr negare vnquam poterit, hæc duo, ſic accepta, eſſe relatiua ſecundum eſſe, & quòd hinc ſequitur, inter ſe relatiua oppoſitione opponi, vt ſatis commodè à nobis antè demonſtratum eſt. Sermo igitur eſt de potètia, & actu in concreto ſpectatis, quæ certè affirmare nunquam poſſum, priuatiam inter ſe oppoſitionem habere, quemadmodum Zabarella teſtatur. Rectè ait ipſe cum Arifto. hanc eſſe eius generis, oppoſitorum conditionem, vt altera adueniète, alterum extinguitur, rectè inquam: ſed adueniète forma in materia, vniuerſalis illa potètia non extinguitur, de qua nunc ſermo eſt, & per quam materia potèſ, & apta redditur, ad omnes formas ſenſim recipiendas; ea enim potentia eadem menſura deſcribitur, qua ipſamet materia nec, ſi Arif. audiamus, vnquam peritura: non igitur potètia, & actus veluti priuatio, & habitus opponuntur. Cæterum quemadmodum Zabarella exiſtimauit, alios in huiuſmodi oppoſitione deceptos eſſe: ita, illum errore maximò, circa verum potentia: intellectum, de qua nunc loquimur, ducrum fuiſſe arbitror. Fieri quidè potèſt, vt per aduèctum actus, puta formæ, particularis aliqua materia potètia tollatur: quæ tandem nihil eſt aliud, quàm extranea quædam, & accidentalis affectio, vt declaratum eſt ante. Verum hæc potètia non ea eſt, cui propriè actus, veluti priuationi habitus, opponatur: ſed quæ per ſe non repugnantiam dicit, & obiectiua ſolet nuncupari, quæq; rurfus per adueniètem actum extinguitur, atq; vna entis differentia eſt, quæ, vt decimus docet Metaph. lib. maximè actui opponitur, nec ſimul cum eo manere vlla ratione pòr. Expediit exèplis rem hanc dilucidè explicare. Potentia ad ambulandum, ſi pro facultate ſumatur, qua quis aptus, & potens ad ambulandum receditur; per

adue-

Quo actus,
& potètia in
præſenti di-
ſputatione ac-
cipiantur.

Vniuerſalis
materia: po-
tentia, per ad-
uenièntem for-
mam non ex-
tinguitur; ideo
nõ habet eũ
actu priuati-
uam oppoſi-
tionem.

Per aduèctũ
formæ tollit-
ur potentia
materia: par-
ticularis.

Quædam fit
illa potentia,
quæ per adue-
nientem actũ
extinguitur,
cuique actus
priuatiuè op-
ponitur.

aduenientem actum, puta per ambulationem, non aboleretur: adhuc enim in ambulante illa potētia manet, qua arbitrato suo ambulare potest; immo nisi illa potētia in ambulante inesset, non ambularet. At verò si potētia ad ambulandum, pro ambulationis defectu, & pro non repugnantiā ad talem actum, accipiatur; tunc verum est dicere, huiusmodi potētiā per aduenientem actum deleri, nec vilo pacto unā cum ipsamet ambulatione manere posse: non enim potest esse in potētia ad ambulandum, & actu ambulare: vel, ut clarius asseramus exemplum, non potest aliquid habere potētiā ad esse, & actu in rerum natura consistere: sed statim atque in vniuerso existit, prior illa potētia extinguitur, ratione cuius eidem in vniuerso existere non repugnabat: & de hac potētia intellexit Auerroes, dum dixit, eam cum actu priuatiuam oppositionem habere. Quare potētia, & actus, de quibus modò disserimus, non priuatiuam, sed relatiuam tantum oppositionem opponuntur, suntque relatiua, non secundum esse, sed secundum dici, quemadmodum etiā materia, & forma, quibus potētia, & actus, tāquam proprie affectiones, tribuuntur. Duo hæc rerum initia, sicut perfectiōnis, & perfectibile se se respiciunt: & quāuis forma re ipsa in materia est; non ideo tamen ratio illa, ut ita dicam, perfectibilitatis à materia tollitur: hæc enim illi composit, quatenus materia est. Eadem ratione, potētia per se, & natura sua ordinem semper ad actum designat; & quamuis, adueniente actu, suum iam finem; ac terminum potētia attingerit; non ideo tamen eius ratio aufertur, quia semper talem ordinem in se se, vel actu, vel habilitate includit. Non igitur actus, & potētia priuatiuam inter se, sed relatiuam solum oppositionem habere dicuntur, siue illa in abstracto, siue in concreto accipiuntur.

Exemplū rē
facile sapiens.

Habes, quod
queris; nota
diligenter, &
cetera ei eis,
q̄ dicta sunt
supra cap. 8.
Materia de
sua formali
rōne perfecti
bilis est, for
ma verò per
ficiē; hæcque
predicata, il
lis perpetuo
conueniunt.
Potētia sem
per dicit or
dinem ad a
ctum.

Due rationes Zabarella superius posite, quibus ipse probauit, actum, & potētiā relatiuam oppositionem non opponi, diluantur. Caput XVI.

Duas nunc Zabarella rationes superius positas expediāmus, quibus ipse ostendere conatus est, actum, & potētiā relatiuam inter se oppositionem non habere. Ad primā, cum dicebat, hæc esse relatiuorū cōiunctionem, ut simul natura sint; hoc dupliciter intelligi potest, vel quantum ad naturalem existentiam, vel quantum ad naturalem intelligentiam. Vera quidem est hæc propositio, quantum ad naturalem existentiam de relatiuis scilicet esse: posito. n. patre, ipsum quoque filium poni, accessit est: de relatiuis autem scilicet dici, cuiusmodi in re nostra sunt potētia, & actus, propositio non est vera, nisi quantum ad naturalem intelligentiam. Non potest quidem recte intelligi potētia, nisi et actus, ei oppositus intelligatur; falsum est tamen, posita potētia, ipsum statim actum poni debere: namque mobile, & motuum duo quoque relatiua sunt, nec mobile, quatenus mobile est, intelligi perfecte potest, nisi et intelligatur motuum: non tamen necesse est, ut posito mobili, statim ponatur motuum. Ad secundam, cum dicebat, ea, quæ ut relatiua opponuntur, in eadem cathēgoria poni debere; concedenda est hæc propositio, quatenus relatiua sunt, & ceteris paribus: hoc est, si ambo illa relatiua eodem modo accipiuntur, puta aut ambo in abstracto, aut ambo in concreto, si verò alterum in abstracto, & alterum in concreto accipiatur; tunc propositio non erit vera. Cum autem subdit, sed actus ponitur in cathēgoria substantiæ; ergo potētia non debet poni in cathēgoria relationis; manifestum est, hic accipi actum in concreto, & pro fundamento. scilicet pro ipsa forma, quæ verò in substantiæ predicamento statuitur; ideo si eodem modo potētia capiatur, recte illa quoque in predicamento substantiæ collocari poterit, ut declarabimus infra. Sin autem potētia in abstracto, & pro suo formali significato accipiatur; tunc illa ponitur in predicamento relationis, in quo et ipse actus statuitur, si eodem modo accipiatur. Patet igitur, argumentum nihil concludere.

Responso ad
primam ra
tionem. Quo
resupra cap.
13.
Nota glossā
huius propo
sitionis. Re
latiua sunt si
mul natura.

Ad secundam
rationem.

Tria postrema opinionis Zabarella capita tanquam rationi consentanea, ab auctore confirmantur. Caput XVII.

Tertiam, & quartam caput opinionis Zabarella hæc vniuersa conclusione comprehendit facile possunt. Si princeps rerum materies, quo ad suum esse absolutum, & in prima, ut aiunt, notionē spectetur, vniuersalis potētia est illi essentialis, non ita quidem, ut eius essentialitatem constituat, & quodammodo compleat; sed ita, ut eius naturā, atque substantiā consequatur. Non video, quid addi huic conclusioni, quidve ab illa detrahi, aut quid contra eandem obijci possit: verissimam enim illam arbitror, & rationi maximè consentaneā; quam etiam

Hæc Zabarella
conclusio est
ad mentem au

forte, quare
infra cap. 40.

Zaba, proba
tio rejicit.

Vniuersalis
materiae po
tentia, est sub
stantia re ve
ra et accidens
tamen pro
prium nuncu
pari potest.

Postremū ca
put opinio
Zabari, tan
quam verum
confirmatur.

paulò infra defensus, & explicaturus sum. Est tamen aliquid, quod posset in eius probatio
ne notari. Etenim Zabarella, ad eam probandam, hoc argumento usus est; Nullum accidens
potest esse de essentia alicuius substantiae; sed vniuersalis materiae potentia est accidens; ergo
vniuersalis materiae potentia de illius essentia esse non potest. Vt verissimam propositam
conclusionem existimo; ita huiusmodi probationem omnino arbitror à veritate abhorere:
cum enim apud me vniuersalis materiae potentia eadem omnino res sit, quae est materiae sub
stantia; eò adduci nequaquam possum, vt tuear, in accidentium numero illam collocari de
bere, quemadmodum infra planius explicabo. Nisi fortasse dicamus, vniuersalem materiae
potentiam, propterea quod propria eius affectio est, nec de ipsa in primo, sed in secundo mo
do dicendi per se praedicatur, nulloque pacto eius definitionem, vel quasi definitionem, aut
descriptionem ingreditur; idcirco accidens proprium nuncupari posse. Ita enim qualibet pro
pria affectio veluti rationem quandam habet accidentis, quia praedicatur in eaque; si eam ta
men consideres, quatenus formali distinctione à substantia distinguitur. At verò si eam consi
deres, quatenus in vnam, & eandem rem cum substantia coit, atque ab illa, statim posita, pro
ficiscitur; tunc in substantiae praedicamento, & nullo pacto in accidentium numero colloca
tur. Postremo capite: dum materiam in secunda portione accipit, vniuersalem potentiam esse
illi essentialem affirmat, vt essentiam constituentem, quae de ipsa in secundo modo dicendi
per se praedicatur. Hoc pariter verissimū puto: vt enim paternitas hoc modo dicitur de esse
tra patris; quia est causa, cur homo illa praeditus, referatur ad filium: ita potentia hoc modo
dicitur de essentia materiae, in secunda notione acceptae, quia est causa, cur materia, eam obti
nens, referatur ad formam. Haec cum Zab. satis.

Quid Pendasus & Vicomeatus circa propositam difficultatem protulerint. Cap. XVIII.

Federicus Pe
dasus.

Discrimē inter
formas mate
riales, & im
materiales.
Quibus no
minib. forte
prima rerum
materies ab
Aegyptiis ap
pellata.

Apud Philo
sophos noīe
potentiae ma
teria ita m
intelligitur.

Potentia ma
teriae est apri
tudo, quae p
zime ab eius
substantia p
ficiscitur.

Autor com
mēdat expli
cationem Pe
dasij.

Federicus Pendasus, in examine Arif. dogmatis de principiis, parte 17, paucis verbis, sed ta
men doctissime, atque eruditissime hanc difficultatē explicauit. Contemplatur primū
naturam materiae, quam autore Simplicio, secundum obscuram quandam formae terminatio
nem subsistere dicit; quasi illius esse in hoc potissimum consistat, vt postremus quidam termi
nus sit, in quem definit, finemque facit forma. Etenim immateriales substantiae hoc maximē
à formis materialibus dissident, quod illae purissimi, simplicissimi que actus sunt, nulla mate
riae labe conquinati, sed penitus defaecati: haec verò faciem aliquam sibi coniunctam necessa
riò habent, cui, tanquam basi, sedimento, ac veluti cuidam hypostasi, insident. Id autem est,
quod materiam vocitamus: nec mirum, si hae quoque nominibus prima rerum materies ab
Aegyptiis appellata fuerit. Cum igitur vocem potentiae nos audimus, frequentissimum qui
dem, hoc est, ait Pendasus, vt relationem quandam intelligamus: potentia enim absolutè, & in
abstracto considerata, de eorum numero est, quae ad aliquid dicuntur: refertur enim ad possi
bile, vt nos quoque supra monuimus. At verò apud Philosophos, potentiae nomine absolu
tum quippiam, non etiam relatiuum significatur: hoc est, obscura illa terminatio, in qua for
ma definit; rudimentum illud, atque rerum omnium inchoatio; illud sedimentum, illa basis,
illa hypostasis, illa fex, cui forma insidet, & sine qua naturae visibus subsistere nequit; atque
summum, cum nulla sit aptior vox, quae naturam materiae nobis significantius repraesentet,
fit, vt quotiescunque Philosophi potentiae nomē audiunt, eo statim ipsius materiae naturam,
atque substantiam intelligant. Porro hanc imperfectam substantiam, quae materia est, illico ad
aliud quippiam naturas, vel propensio consequitur; veluti perfectibilis ad propriam perfe
ctionem: quae quidem propensio nulli qualitati, in materia inexistens, sed ipsius substantiae
materiae accumbit, vt pote quae per semetipsam, & non per aliquid, ei extrinsecus additum,
formam perfectio appetit. Hic autem appetitus per potentiam, proprie, pro vt relatione di
cit, nobis significatur: nec ideo tamen putandum est, materiam in praedicamento ad aliquid
collocari debere, cum absolutam quippiam sit, in sui natura illud includens, quo formis om
nibus subterni, subiacere potest. Vtilis est mihi sapientissimus senex, aureis huius verbis, rem
actu tenuisse: etenim, eo autore, neque potest esse de essentia materiae, adeo vt materia sit for
maliter, & quaedam tunc potentia (vt dicunt Scholae) cum ipsam, rudimentum, hypostasim, et
faciem aliquam, & summam substantiam imperfectam, & indeterminatam, iam actu
consistentem, appellat. Neque etiam est accidens, materiae additum, docuit, n. esse appetitu
quen-

quendam universalem, qui proxime & ubique vilius accidentis intercedat, materie substan-
 tiam consequitur. Concludit itaque habilitatem esse materie, qua totum genus formatum
 respicit, a quibus sensum perfectionem recipere potest; atque adeo ad huius naturam ita per-
 tinet, ut de ipse, non in primo, sed in secundo modo dicendi per se predicetur; quo modo
 quod hinc de re subtilius, aut doctius dici, excogitare possit. Vi comertus quã, lib. 1. de Re-
 rum naturalium principijs c. 13. in hunc satis qualem erudite hanc difficultatem enodavit: ibi
 enim docuit potentiam esse eandem essentiam materię, per quam, veluti per quiddam no-
 tum, materiam ipsam desinitus, aut verius describitur; tamen per potentiam non esse intel-
 ligendam partem aliquam substantialem, veluti differentiam quandam materię, cum mate-
 ria simplex sit, nec vilius particeps compositionis; sed modum quandam essendi. Et quę ad-
 modum dicere solentus, successiōnem, quã modum quandam interioream ipsius motus esse;
 ita nobis dicere liceat, potentiam, veluti modum quandam, ad naturam, atq; substantiã ma-
 terię pertinere. Hęc explicatio non longe opinor, a veritate abest: nam sicut successio ad mo-
 tum essentiam non ita pertinet, ut eius naturam penitus cõstituat, quã motus nihil sit aliud,
 quam successio; sed potius ut eius naturam nobis exprimat, quę in fieri consistit, atque succet
 tionem necessario ex possit: eadem ratione potentia non adeo materię inima putanda est,
 ut eius omnino substantia sit, quã substantia nihil aliud sit, quã potentia; sed ut eius natura
 nobis proprie, atque apposite representetur: quę cum imperfecta, atque indeterminata sit, ha-
 bit congrue nobis eo appetitur, atque propensione significatur, qua formas omnes respicit, &
 quibus perfecti, abstraque potest.

Francisci Bonavici explicatio perpenditur.

Cap. XIX.

NE quid huic disputationi deficiat, quod circa recentium Philosophorum placita des-
 derari possit, paucis colligere lubet: quę Frãcisus Bonavicus, doctor egregius hac de
 re prodidit. Is lib. 6. de Motu c. 1. hoc tanquam certum, Aristotelique, & Aver. autoritate
 maintum, pronunciatum premitit, nimirum potestatem, & actum primam remanentia el-
 se, quę materiam, & formam, veluti vmbra corpus, insequuntur. Porro potetia, & actus duo
 potestatum, aut Bonavicus, significare solent, alterum in recto, alterum in obliquo: in recto
 significant naturas, & eas quidem simplices: in obliquo significant modos, qui rebus preci-
 pue compositis tribuuntur. Potestas, ut naturam significat, est ens, quod ex se ipso potest. A-
 ctus dicitur ens, quod per se ipsum est. Ac verò duo hæc, ut significant modos, rebus ascribun-
 tur, quę ex naturis simplicibus coalescunt; ut ego nunc actu ambulo, potestate tamen que-
 sco. Hęc cum ita se habeant, plantam est, inquit, ut actus essentiam formę indicat; ita poten-
 tiam essentiam materie significare. Quod & autoritate, & ratione confirmat: etenim Arist.
 1. Physicorũ, materiã partem vocavit, comque ingentiar, & indissolubilem esse, testans est.
 Rursus li. 1. 2. Primę Philosophię docuit, potetia esse causam irretitus: mox autē potestatis, ip-
 sam primã materiam intellexit. Ad hæc, materia, & forma simplicissima principia cum sint,
 nihil hęc amplexũ, quo differat; sed proprijs naturis, substantijs, atq; essentijs distinguuntur.
 ac verò partē, & actũ distinguuntur: igitur ut actus est essentia formę, ita potestas est essentia
 materie. Neque verò parantũ est, tametsi partēs, prout naturam significat, essentiam materie
 connotet: eidem materię actum, prout modum significat; competere nõ potest: dicimus enim,
 materiam, quę nihil aliud est, quã potentia, esse actum materiam. Hęc Bonavicus. Subtilis
 demus iste Philosophus, quem ego sapientis Piff. & presertim audis, & domum officij cau-
 sis cõveni, ut in Peripatetica Philosophia, atque preterim in Grecis expolitoribus exercita-
 rissimus: ita in Scholastica doctrina valde tenuis fuit: adeo ut Scholasticos doctores nõ mo-
 do non legerit, sed omnino nesciverit: quod certe in carã fuit, cur exquiram nimis doctrinã
 nobis reliquerit; nec quæstiones difficiles curantẽ tractavit. Id quod in præfati dispartio-
 ne animadvertere licet: in eius Arist. sententiam, quę est, potentiam esse essentiam materie,
 parefecit quidem; sed explicacionem tradidit obcuram, & Grecorum consuetudini accom-
 modatã, quę, si ad varias partes hęc, & modis etia oppositis intellegi potest. Sciunt omnes,
 potentiam esse essentiam materie, quia, si veluti accidens quoddam tantum, ad eius natu-
 ram declarandam, cum sit substantia quędam imperfecta, & indeterminata, ex qua omnia
 fieri possent. Nõ eam materia est, substantia composita, quę differentiam habeat, à qua eius

Vi comertus explicatio.

potentia = modum emendat modum materię

Autor com- mendat expli- cationem Vã comertati.

A. G. S. & p. S. centis, prima sunt terri ele- menta, quę formã, & ma- teriam, velu- t vmbra cor- pus in sequun- tur.

Opinio Bo- navici.

Ratio eiusdẽ; Franc. Bona- vic. optimus perspicere; sed in Scho- lastico docto- rib; minime veritate.

Bonavici ex- plicatio ob- scura, nec rã- plane con- sistent.

definitio sumi possit; propterea consuevit Aris. & consueverunt omnes Philosophi quandā quasi definitionem, vel descriptionem ab eius proprietate desumere, atq; illam ipsam potentia nomine nuncupare. Verū non satis est hoc intellectui, præterea querenti sit ne potentia de essentia, & quidditate materiae, adeo, vt de ipsa in primo modo dicendi per se prædicetur; an sit accidens, illi additum; an potius proprietates quædam, ab eius substantia proximè proficiscens. Hæc erant Bonamico in solutione questionis aperienda. Sed hoc illi cum multis Philosophis, ex recentiorum numero, commune est; adeo enim Græcis expositoribus addicti sunt, vt præter eos neminem arbitrentur. Philosophum existere posse; nullam aliam amplectantur doctrinam, omnia negligant, & aspernentur; ac si posteriores homines, qui se Philosophiae dediderunt, intellectu penitus caruerint, vt nihil speculari, nihil noui condere potuerint. Quid igitur? Optimè quidem isti Philosophi à Græcis expositoribus Aristotel. mentem eliciunt; (in hoc enim Græci interpretes plurimum valuerunt) at tamen difficultates, circa Aristotel. mentem, ab ijs iam eductam, obuersantes, soluere difficillimè possunt; & hanc puto præcipuam esse causam, cur eorum Philosophia obsecrissima sit.

Vera sententia, de difficultate proposita, quatuor conclusionibus explicatur. Cap. XX.

EXpositis iam aliorum opinionibus, atq; explicationibus: quibus facis commodè intellectus ad veritatem capellendam paratus est, non erit deinceps difficile, veram, quā arduam suam, de proposita difficultate, de promere. Et vt paucis illam complectamur, defendendum putamus potentiam materiae non esse omnino ipsammet materiam, neque relationem eidem aduenientem, neque aliquod absolutum, de genere qualitatis: sed esse aliquod absolutum, de genere substantia, quod idē re ipsa est cum prima materia, ab eadē verò formali distinctione distinguitur. Quo huius opinionis veritas magis eluceat, singule eius partes breuiter declarande sunt, & primò quid sit hæc potentia materiae, qua ipsa potēs, & apta dicitur ad formas recipiendas. Hæc igitur, vt paulò ante dicebamus, non est aliquid, ex varijs materiæ affectionibus coniurgens, quo illa ita ad hæc formam, vt non ad alia recipienda, apta, idoneaq; redatur: quæ enim huiusmodi est, particularis materie potentia nuncupatur, de qua in præsentia locuturi non sumus. Sed potentia materie vniuersalis, de qua nunc sermo est, considerata, non pro eius formali ratione, quatenus simpliciter indicat ordinem ad actū, cuiusque correlatiuum existit: sed pro re connotata, seu pro fundamento proximo relationis, est aliquid absolutum, fluens ab essentia materie, æquè tamen ac illa æternum, & essentialē, quo ad omnes formas lenim recipiendas, apta, idoneaque dicitur. Erunt igitur potentia materie propria eius affectio: & quemadmodum sensibilitas fuit ab internis principijs humanæ speciei, & non est accidens illi additum, sed est habitus quædam, non nisi essentialis, sine qua homo existere nō pōt, quæq; in eodē prædicamento sedē hēt. in quo ponitur ipse homo; ita et potentia materie est eius affectio, seu habitus, ab interna eius natura proficiscens, quæ in substantia prædicamento ponitur, in quo & ipsamet materia collocatur. Cum ergo queritur de modo, quo potentia ad primam materiam se habeat, vniuersam questionem quatuor conclusionibus explicare possumus. Prima est, Potentia materie essentiali distinctione à materia non distinguitur. Hæc ita probatur, namq; distinctio essentialis datur inter duas naturas, inue essentialis distinctas, vt inter duo eiusdem, vel diuersarum specierum individua: sed potentia materie est eiusdem nature, atq; essentia cum ipsamet materia ergo essentiali distinctione à materia nō distinguitur. Probatur minor: affectio enim, & subiectam re ipsa idē facit, atq; in vnam, & eandem substantiam coeunt, vt supra demonstratum est: sed potentia est affectio, materia verò subiectum, vt inter omnes constat: ergo potentia eiusdem est nature, atque essentia cum materia. Secunda, Potentia materie non est accidens, illi additum. Hæc facit ostenditur: quod enim simul cum altero æternum est, ei aulib modo accedere dicitur: sed potentia materie simul cum ipsa materia æterna est, eo modo, quo propensio ad locum deorsum eiusdem est qui cum corpore graui; ergo potentia materie non est accidens, illi additum. Tertia, Potentia materie non est de essentia materie. Hæc ex se clara est, illa enim de alterius essentia dicitur, quod de iplo primo modo dicendi per se prædicatur; sicut animal, & rationale de hominis essentia dicitur, quæ de iplo in primo

Caput difficultatis, quæ non tetigit Bonamico.

Error multo sã nostri temporis Philosophorum.

Vera sententia de potentia materie.

Notabilis speculatio, ad vniuersalem explicationem vniuersalis materie potentiam.

Vniuersalis materie potentia est eius propria affectio.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

primo modo dicendi per se prædicatur, atque eius definitionem ingrediuntur: sed potentia non prædicatur de materia in primo modo dicendi per se, cum sit eius affectio; ergo potentia non est de essentia materiae. Quarta, Potentia dicitur esse materiae essentialis, vel coessentialis. Etenim illud dicitur esse alteri essentialis, vel coessentialis, quod de ipso in secundo modo dicendi per se prædicatur, sed ut supra diximus, potentia prædicatur de materia in secundo modo dicendi per se; ergo ^{potentia} materia dicitur esse materiae essentialis, vel coessentialis.

Quarta conclusio.

Notabilis distinctio, totam disputationem iam planè conficiens.

CAPIT. XXI.

Ceterum, pro claviore huius sntis explicatione, advertendum est iuxta subtilium doctrinam, quæ hac in re mihi valde probatur, inter hæc duo latissimum esse discrimen, nimirum inter esse alicui intimum, vel essentialis, & esse de eius essentia, vel intima ratione, id quod non omnes forsitan animadvertent. Illud dicitur esse alicui intimum, vel essentialis, quod ad eius naturam aliquo modo pertinet, immò quod intra eius substantiam continetur, & quod una cum ipso rem eandem omnino efficit. Illud vero dicitur esse de alterius essentia, vel intima ratione, quod illius definitionem, vel conceptum quidditativum ingreditur, quod de illo in primo modo dicendi per se prædicatur, & quod non solum cum eo re ipsa idem est, sicut quod est alteri intimum, verum etiam maiori ratione, vel (ut aiunt) identitate coniungitur, qualis est apud ipsos identitas formalis. Hinc sequitur, ut id, quod de alicuius essentia, atque de intima ratione est, eidem pariter intimum, atque essentialis dicatur: formalis enim unitas, siue identitas, realem identitatem necessario ponit, & infert: non tamen sequitur reciprocatio, ut quicquid alicui intimum, atque essentialis est, de illius etiam essentia, & intima ratione dicatur: quod enim re ipsa cum aliquo idem est, non est necesse, ut conceptu, definitione, vel, ut aiunt, formalitate, sit idem: quoniam cum identitate, vel unitate reali manere potest distinctio formalis. Sed rem explicemus exemplis, quò dilucidior fiat. Rationale dicitur esse de essentia, & intima ratione hominis, ut in tertia conclusione capitis præcedentis notavimus; & propterea illud quoque intimum, atque essentialis homini esse dicitur. At vero insibile homini quidem intimum, & essentialis est, cum extra eius essentiam, atque naturam non reperitur; de eius tamen essentia, atque intima ratione non dicitur, cum de ipso in primo modo dicendi per se non prædicetur. Nunc ad rem nostram. Potentia materiae essentialis quidem materiae dicitur, quia extra eius essentiam, atque naturam non reperitur: eidem etiam essentialis, & coæterna vocatur; quia semper fuit cum essentia, seu substantia materiae: & sicut homo nunquam fuit sine habilitate ad ridendum; ita materia nunquam fuit sine universali potentia ad recipiendas formas. Huiusmodi tamen potentia de essentia, vel de intima ratione materiae dici non potest; quia, ut probavimus, ad eius quidditatem non pertinet, nec de ipsa in primo, sed in secundo modo dicendi per se prædicatur.

Latissimè discrimen inter esse de essentia alicuius, & esse illi essentialis. Quid sit esse alicui essentialis. Quid sit esse de alicuius essentia. Quicquid est de alicuius essentia, & etià illi essentialis, non tamè contra.

Exemplum res aperiens.

Habes quod quaeris de potentia materiae.

Disputatio Quinta;

Dicendorum propositio.

Caput Primum.

Diffidium in
ter aristo. &
Catholica si
dem de mun
di exordio.

Docuit Arist. mundum incepisse nunquam, esseque eum perpetuis seculo-
rum ætatibus duraturum. Docet Catholica nostra fides, mundū à Deo
in temporis initio conditum esse, atque eundem aliquando interiturū.
Pugnant inuicem huiusmodi propositiones, vtra vera? Res est magni
momenti, & questio scitu digna, si qua est in vniuersa Philosophia. V-
na tm̄ est veritas: à quo nā ipsa petenda est? ab Arist.? Altior est contē-
platio hec, quam vt ab humano intellectu confici possit. A Catholica
nostra fide? Rē citò perducemus ad exitum, eggrediemurq; limites no-

stre Philosophiæ: est enim articulus, in Apostolorum symbolo expressus, cui fideles omnes,
absque alia mentis agitatione, subscribere necessario tenentur, Deum. i. vniuersi creatorē es-
se: estque inconculsa diuine scripture autoritas Geneseos 1. Deum principio celum, & terrā
procreasse. Quid igitur agendum? Quia via ad præstantissimæ huius difficultatis explicatio-
nem ingrediedum. Equidem fateor, me hac in re valde ancipitem esse, atque vtrinque mul-
tis quasi vinculis irretitum. Interpres sum Arist. Philosophiæ: quas mihi, obsecro, debebunt
grauas Peripatetici, si tanti nominis Philosophum, naturaliumque causarum diligentissimū
scrutatore, exorbitasse ostendero, ac velut è via deductum, à vero penitus aberrasse? Fidem
Catholicam profiteor, sumque in Theologorum numero descriptus: quid merebor, si senten-
tiam illam de mundi exordio rectè ab Arist. non probabilibus tantum rationibus, verum e-
tiam ad assentiendum necessarijs, laceffitam esse contendero? Christiani potius ego, quā Pe-
ripatetici nomine gaudeo, & pro Christi fide paratus sum totū sanguinem profundere, qua-
re ignoscat Arist. ignoscant Peripatetici, ex præcepto sacrosancti Lateranensis Concilij, sess.
8. sub Leone X. religionis nostræ veritatem defendere decretum est; maximum enim detri-
mentum esset Christiana Reip. perceptura, si falsa hæc de mundi æternitate sententia, veri-
tatis pallio velata, liberè, & absque vlla contentione, in hominum mentibus insculperetur.

Præceptū La-
teranensis Co-
cilij.

Errores va-
rij ex mundi
æternitate or-
ti.

Hic est fons, ex quo omnes penè errores, in Philosophia commissi, dimanarunt: hic est ille fa-
cus, qui multos in fœdos, ac pudentes errores adduxit. Vt poneret mundum æternum, Arist.
non ausus est, quicquā à Deo ex nihilo effici posse, confiteri: non ausus est, suam de anime im-
mortalitate sententiam liberè pronuntiare. Vt poneret mundum æternum, Alexander temeraria
(si Deo placet) confessione asseruit, animas nostras, non secus ac omnium bestiarum, morta-
les esse. Auerrors, ne infinitam re ipsa animorum multitudinem admitteret, quæ mundi æ-
ternitatem consequeretur, vnicum docuit in omnibus hominibus intellectum reperiri. Alij
Pythagoricam animarum transmigrationem induxerunt. Alij, vt mundum æternum statue-
rent, rationem efficientiæ Deo eripuerunt: negaruntque, Deum esse causam rerum omnium
effectricem; sed mundum vniuersum ab eodem in genere tantum causæ finalis pendere, ex-
istimauerunt. Alij quoque plura huius generis absurda protulerunt, quæ omnia facile euitabū-
tur, huius questionis veritate perspecta. Et quamuis hæc ipsa questio ab alijs diligēter discuf-
sa sit; relictus est tamen locus eandem & diligentius examinandi, & facilius etiam tractandi;
quod pro viribus me facturum polliceor, hoc ordine seruato. Proponam primū breuiter
Philosophorū sententias, ad rem hanc attinētes. Aperiā secūdo fidei nostræ Catholice veri-
tatem, nonnullaque fundamenta iaciam, quibus Philosophorum argumenta explicari faci-
le possint. Adducam tertio præcipua tum Arist. tum aliorum argumenta, quibus mundum
vnā cum motu, & tempore æternum esse, probare contendunt. Quarto omnia hæc argumē-
ta dissoluam. Inquiram quinto loco, an noua mundi creatio naturalibus rationibus con-
cludi possit. Vbi tandem conclusum fuerit, mundum re vera fuisse cum tēpore conditum, cum
Theologis disputabo, an idem à Deo ex æternitate ædificari potuerit.

Scribendi cō-
siliū.

Ordo in di-
sputando ser-
uandus.

Veteres Philosophi, qui in rerum naturalium contemplationem ante Arist. incubuerunt, in hanc omnes pedibus sententiam iuerunt, ut mundum genitum vno ore confiterentur: cuiusque non ex aeternitate constituisse, sed sua consistentiae exordium in initio temporis habuisse. Ita de Philosophis omnibus 1. lib. de Caelo tex. 102. ipsemet Arist. fatetur: ubi genitum Philosophos omnes mundum posuisse, asseueravit. Sed, praeter Arist. autoritatem, veritas haec ijs omnibus compertissima fiet, quos veterum Philosophorum sententias, de mundi origine, in suis ipsorum, aut in aliorum etiam monumentis legere non pigebit: si quis enim perlegat Zoroastri dicta, Orphei, Hesiodi, atque Homeri carmina, Trismegisti volumina, & aliorum etiam Graecorum elucidrationes; inueniet, eos omnes, mundum in temporis initio ab efficiente causa editum esse, consensisse. Ne autem in aliorum voluendis libris magna temporis saecula fiat; legat qui voluerit, Franciscum Patricium, veterum scriptorum, rerumque antiquarum diligentissimum obseruatorem: nam apud ipsum, praeter multos autores, qui eidem sententiae adhererunt, verus hoc dogma de mundi structura, septingentis plus annis, apud Graecos in antiquissima Atlantidarum progenie perdurasse; & idem postea a Thaleso Milesio, centum sexaginta annis, post Homerum, atque Hesiodum, promulgatum fuisse, reperiet. Non nihil dissidij est apud autores de sententia Platonis. Putarunt nonnulli, illum, quem admodum & Arist. sempiternum esse mundum, statuisse; quauis ex ijs, quae passim pluribus locis scripta reliquit, mundum aliquando conditum, eici posse videatur: haec enim apprensens contradictio a pluribus Platonicae doctrinae sectatoribus facile soluitur. Simplicius, Alcinous, & alij aiunt, apud Platonem mundum quidem factum reperiri, non tamen prout factum a perpetuo, sed prout a non pendente distinguitur; propterea quod secundum eius doctrinam, mundus semper fuit, & ille quidem ab summo Deo pascens. Plotinus, & Proclus aliter contradictionem soluant: dicunt enim, mundum a Platone genitum appellari, non quia sua generationis principium aliquando habuerit; sed quia in illius structuram Deus semper operam conferret: eo modo, quo dicere quispiam posset, lumen a Sole factum esse, non quia Sol ex aeternitate fuerit, & in aliquo temporis initio lumen effuderit; sed quia Sol semper lumen effundit, & etiamnum effundit. Sic igitur factus est mundus a Deo, quia semper ab eo emanauit, atque in perpetuum emanabit. Verum qui magis ad sensum, opinionemque Platonis penetrarunt, ut Philo Iudaeus, Plutarchus, Diogenes Laertius, Aphrodisaeus, Cicero, & alij plerique, arbitrati sunt, diuinum Platonem, mundum genitum cum caeteris philosophis statuisse; & haec re vera est germana Platonis sententia, ut apud ipsum in Timaeo, Critia, in libris de Repub. & alijs pluribus locis videre licet. Neque hac in re Arist. eius discipulo, fides abroganda est: qui 10. contextu octauo libri de Physico auditu, ex Platonis sententia, mundum genitum esse, apertissime pronunciauit. Caeterum, quauis veteres isti Philosophi solo nature lumine, eo peruenerint, ut mundum a Deo aliquando factum esse cognouerint; nihilominus ipsis nudam, & apertam huius rei veritatem percipere non licuit, quae est illa, quam nos fides nostra Catholica docet. Etenim, praeter primum principium aeternum, a quo aspectabilis hic mundus proficiscitur, aliud quippiam aeternum necessario reperiri statuerunt, ex quo mundus in temporis exordio gigneretur: illud autem non vnum, & idem ab omnibus philosophis, sed diuersum positum est. Anaxagoras, praeter intellectum illum impermixtum, hoc est, praeter diuinam mentem, quam ab aeterno fuisse, asseueravit, quandam rursus rerum omnium congeriem aeternam fixit, hoc est, confusum Chaos, ex quo diuina illa mens, in temporis exordio, per partium segregationem, mundum ipsum depromeret. Plato similiter radem, atque deformem materiam aeternam statuebat, ex qua tum primum Deus vniuersum fabrica eius est, cum primum illam perpoliuit, atque decentibus numeris, & figuris, eius partes exornauit. Democritus aeternas atomos posuit, ex quibus non vnum, sed infinitos mundos, vnum post alterum, editos esse perhibuit. Empedocles elementa, quae sunt mundi materia, existimauit aeterna: & ut semel dicam, omnes aliud quippiam aeternum, quodcumque illud sit, praeter Deum Opt. Max. statuerunt: non enim percipere potuerunt, quomodo Deus ex nulla penitus antecedente materia, ut fides nostra Catholica docet, tantam rerum molem, procreauerit.

Vetus opinio de noua ma di fabrica.

Legit Franciscum Patricium, lib. 4. discul. Perip. to. 4.

Dissidia circa Platonis sententiam de mundi saecula.

Solutio apertae contradictionis. Simplicius, Alcinous, Plotinus, Proclus.

Plato verò mundum genitum posuit Philo Iudaeus, Plutarchus, Diogenes Laertius, Alex. Aphrodisaeus, Cicero. Veteres Philosophi praeter principium aeternum, a quo posuerunt esse principium aeternum, ex quo mundus fieret, non tamen omnes idem. Anaxagoras Plato.

Democritus, Empedocles.

uoluptas

Ocellus Lucanus Pythagore dicitur fuisse mundum aternitatis assertor, quem Aristoteles in libro de mundo dicitur nonnulli, quibus circa hanc Aristotelem de mundi aternitate sententiam non nihil scrupuli residerat: putant enim, eam non ut demonstratam, sed ut suasionem, & probabilem ab ipso pronuntiatam esse. Ita censuit S. Thomas prima parte summae q. 46. ar. 1. Albertus Magnus 8. lib. de Phys. auditu traic. 1. cap. 10. & alij plerique: qui arbitrati sunt, rationes ab Aristotele pro mundi aternitate constructas, non eo tendere, ut absolute, mundum aeternum esse, demonstrarent: sed potius ut Philosophos illos arguat, qui mundum in temporis initio, physico motu predictum esse, censuerunt. Aristoteles autem firmam, expressamque sententiam non fuisse, mundum ex aeternitate constituisse, ab eodem eliciunt, lib. 1. Topic. cap. 9. ubi quaestionem de mundi aternitate inter dialectica problemata collocavit. Alias ego quoque huic opinioni subscripsi: sed postquam accuratius primum lib. de Caelo perlegi, quem publice in hoc Patavino Gymnasio interpretatus sum, in eam opinionem veni, ut hoc re vera firmissimum Aristoteles decretum fuisse, putarem. mundum ingentum omnino esse, nec ullum unquam sui ortum agnovisse: haec enim est famosa illa assertio, quam 8. lib. de Phys. auditu, 1. lib. de Caelo, & alijs pluribus locis non solum autoritaribus, sed rationibus, & observationibus, & multis alijs medijs ad factitatem usque confirmavit. Quinimmo & in epistola quadam, quam ei Alexander eius discipulus, ex India misit, scriptum est fateri Alexander se ab Gymnosophistis accepisse, eadem in India de mundi aternitate opinionem vigere, quam ab ipso Aristotele audiverat. Nemo igitur est, vel medio ceteris in Peripatetica Philosophia exercitatus, qui de Aristoteles sententia, circa mundi aternitate, ambigere alicui modo possit: immo Alexander Aphrodisiense dicere consueverat, nullam in Peripatetica Philosophia sententiam, quam illam de mundi aternitate, magis Aristoteles esse: propterea quod in ea sola Aristoteles sibi ipsi constare visus est: id enim ubique in sua Philosophia reperit, & confirmat. Caepit illius fundamenta iacere 3. lib. de Phys. auditu, in tractatione de infinito: eandem auxit, & dilucide explicavit 8. eiusdem operis lib. cum de motus aternitate disputavit: probavit eam apertissime 1. lib. de Caelo: confirmavit lib. 2. de Ortu, & interitu, lib. 12. Metaph. ac denique ubique de mundi constructione disseruit, eius semper aternitatem conspicuam esse curavit. Quod vero obicitur, quaestionem hanc inter dialectica problemata ab eodem positam esse, nihil omnino afficit sententiae nostrae: non enim Aristoteles dictam quaestionem absolute problema esse existimavit, adeo ut ipse utranque partem defendi posse putaret: sed deo appellavit problema, quia Philosophos alios oppositam sententiam defendere cognovit. Rursus advertendum est, non omnia, quae ab Aristotele in Dialecticis libris scripta sunt, ex propria sententia pronuntiatam esse: saepius enim exemplis, & communioribus sententijs utitur, ut patet in speciebus quantitatis continuae, inter quas locum, ut a superficie distinctum, numeravit: cum tamen eum nihil aliud, quam superficiem cum superaddita relatione, nimirum corporis continentis ad contentum, esse voluerit, ut 4. lib. Phys. traic. de loco dilucide patefecit. Igitur & hoc problema de mundi aternitate, tanquam exemplum adduxit: tamen, ut ipsemet primo Priorum cap. 39. asserit, in exemplis non requiritur veritas, sed ea tantum adducuntur, ut res ipsa, de qua sermo habetur, dilucidior evadat.

Distum notabile Alex. Aphrodisi.

Dicitur ad versationem obiecto.

Notabile propositum.

Quid de re proposita sentiat Catholica nostra fides neminem arbitror esse inscium: cum ex Apostolorum symbolo habeatur, Deum Opt. Max. omnipotentem esse, atque caelum, & terram, aspectabilia omnia, immo etiam quae sub aspectum non cadunt, atque adeo mundum uniuersum ex nihilo in temporis initio procreasse: cum prius nec ipsum, nec omnino aliquid eius existeret. Haec est pura, & absoluta huius rei veritas, non ea, quam docet Aristoteles.

doctrina, cum veritatis nomine gaudere non possit ea, quæ veritati Catholica fidei aduersatur. Hinc maxima reprehensione dignos illos esse censeo, qui duplicem veritatem, alteram Philosophiæ, alteram fidei asserunt reperiri: ac si intellectus in vnoquoque bipartitus sit, ut ex duabus oppositis rebus alteram veritatē Philosophiæ, alteram veritate fidei, veram esse arbitretur. Absurdum certè vitandum: nam vno, & eodem intellectu nemo eandem rem non absolute veram, & absolute falsam existimare potest. Sed illi præterea impudentiæ grauius accusandi sunt, qui eiusmodi argumentationem proferte solent: quicquid docet Catholica fides, assequi intellectu non possumus, ergo quicquid docet Catholica fides, non est verum. Hoc ipsi certè non animaduertunt, quicquid docet Catholica fides, non contra, sed supra rationem naturalem esse, longeque humani ingenij aciem, & perspicacitatem excedere. Et quamuis proprium intellectus obiectum sit ipsum verum, aut saltem id, quod est, sub ea ratione, qua verum dicitur, adeo, ut intellectus acquiescere nunquam possit, nisi cum obiectum proprium attingit, eodemque mira cum delectatione fruitur, non est tamen necesse, ut omne id, quod suapte natura verum est, ab intellectu nostro percipiatur: multa enim sunt, quæ ipse, aliunde impediens, præsertim cum in hoc crasso, terrenoque corpore manet inclusus, arripere nequit. Quænam ergo consecutionem hanc Philosophus non admitteret: Rusticus maiorem Solè vniuersa Terra percipere non potest: ergo Solè maiore esse vniuersa Terra, falsum est: (id enim ingenij illius rustici hebetudini ascriberet) ita Philosophis Theologi dicere possent: vos naturæ lumine veritatē hanc directè attingere non potestis, ut mundum in temporis initio à Deo factum intelligatis; igitur hoc non est verum? Non valet consecutio; quia maior est Dei potentia ad faciendum, quam vestri facultas ad intelligendum. Scire autem debemus, dogma hoc de mundi exordio (quod ad veritatē patefaciendam attinet) ab eo, quod est de animæ immortalitate, longè diuersum esse: ubi enim quispiam multis rationibus, & ab Arist. & ab alijs Philosophis, ipsum sequentibus, desumptis, animum nostrum mortalem esse, probare potest: ubi autem propositionem hanc in multorum intellectibus alè intellexerit, excusare se facile potest, quod nimirum nihil aliud probauerit, nisi hanc ipsam Arist. opinionem extitisse: cum tamen oppositam sententiam secundum fidem amplectendam esse, certò sciat. At verò in hac disputatione, in qua Arist. opinio satis cõspicua est, eiusmodi excusatio non admittitur: nemo enim ambigit, Arist. mundum vnà cum motu, & tẽpore æternum esse, apertissimis verbis docuisse. Munus autem Catholici Doctoris est, ostendere, hoc ipsum Arist. decretum proflus à veritate alienum esse, ut tandè intellectus liberè huic propositioni assentiatur, Mũdum. scilicet aliquando sui ortus principium habuisse, quod nos Deo benè iuuante, sumus hac disputatione præstaturi. Ceterum quotiescumque cum aliquo disputatione inimus, dupliciter id confici potest, vno modo cum ipsum argumētis euertere conamur; altero cum ipsius obiectionibus satisfacere cupimus. Nos cõtra Arist. mũdi æternitatē statuentē disputaturi, ipsam profectò argumētationibus incessere non possumus, quod. scilicet omnia principia, quæ sententiæ nostræ solidissima fundamenta sunt, manifestè negarit: igitur cõtra ipsam, eius tantummodo rationes soluendo, disputabimus. Quæ tamen difficultè, si in naturalibus rebus peristamus, solui possunt; (nam re vera validissimæ illæ sunt acuerus præcos Philosophos, qui aliqui, præter Deum, æternum esse, affirmarunt, ex quo mundus non sine motu aliquando factus sit) à Theologis tamen, qui solam Deum æternum esse statuerunt, à quo cuncta ex nihilo in tẽporis initio procreata sunt, solui possunt. Hæc interim, tanquam solidissima fidei nostræ fundamenta obseruanda sunt, quæ pro argumētorum solutionibus, vberem satis materiam suppeditabunt. Primum est, Deum nulla naturæ necessitate compulsam, ut Philosophi arbitrantur, sed sponte, & arbitrati suo mundum condidisse; quinimò sic effectus omnes in dies efficere, ut eos quidem, si noller, non efficeret. Secundum est, ex nulla antecedente materia, sed ex nihilo, soloque nutu, hanc mundi machinam fabricatum esse; quod Philosophi nunquam concipere potuerunt. Tertium, quamuis Deus Mundum in tẽpore condidit; ab æterno tamen eundem se tunc, cum edidit, editurum esse, statuisse: nec ob eam rem vlla in eius voluntate mutatio dicitur contigisse; quia eadè semper, & continuata illa (ut ita dicam) volitio fuit: eo modo, quo nunc quispiam statuere posset, se post tres menses iter facturum, quamuis etiam nunc iter illud facere posset: non ideo tamen eius voluntas mutatur: quia (ut inquit scholæ) vult nunc pro tunc, habetque volitionem continuatam. Quartum, mundi productionem sine vlla mutatione factam esse

Verò esse nõ
põb, quod fi-
dei Catholi-
cæ contradi-
cit.

TEZA
Quicquid do-
cet Catholi-
ca fides, non
est cõtra, sed
supra rõnem
naturalem.

Nota.

CONT.
ARIST
Disputare cum
aliquo, bifa-
riam contio-
gere potest.

Fundamenta
quibus nitit
fidei catholi-
cæ veritas de
mundi exor-
dio.
Primum.
Secundum.
Tertium.

Quartum.

Vide Toletū
lib. 8. Phyl. q.
1. Atque etiam
Petrū lib. de
motu, & mū
di aternitate
cap. 1.

Quære dispu
ta. in quo nā
genere causæ
eterna à Deo
pendeant.

esse; cum enim ex nihilo factus sit, nihil ante ipsum fuit, quod mutationem subire potuerit. Nisi fortasse (vt doctissimè Card. Toletus animaduertit) ipsum productum esse, quod simul cum re incipit, momentaneam rei mutationem appellare velimus, quemadmodum etiam ipsum productam esse formæ momentaneam mutationem vocitamus; nam forma nunc est, & antè non erat, atque ita de non esse ad esse mutata est. Sic mundus in tempore conditus est, & antè non erat: ergo de non esse ad esse mutatus est. Sed hæc mutatio est momentanea: ve rē autem mutationes ijs rebus accidunt, quæ aliter se habent nunc, quàm prius, posita semper ipsarum existentia, aut saltem existentia vnius partis, quæ ad illas constituendas cōcurrit. s. materiæ primæ. Hanc verò productionem sine mutatione plerique Philosophorū igno rauerunt: an Arist. agnouerit, suo loco dicemus. Hæc interim ad fidei nostræ veritatem ape riendam sunt satis.

Aristot. multorumque Peripateticorum argumenta, quibus mundi aternitas suadetur.

Cap. V.

HAtenus disputationem hanc de mundi aternitate primoribus tantum labris attingimus, & veluti præludia quædam adhibuimus, quò expeditius summam totius difficultatis persequi, atque absoluere possemus. Nunc ad rem propius accedendum, atque Arist. sententia suis est rationibus confirmanda, vt tandem quanti roboris ea sit, iudicare vnique liceat.

Quinque præ
cipui fontes,
ex quibus ra
tiones à mū
di aternitate
suscipiendi de
sumuntur.

Io. Grammat.

Alex. Achill.

Petrus.

Toletus.

Colleg. Co-

rimbr.

Franc. Picco.

Louinatus.

Prima ratio.

Ex quinque præcipuis fontibus Arist. eiusque sectatores, vt Simplicius, Proclus, Auer. & alij, suas ad mundi aternitatem comprobendam, rationes sumplerunt: nimirum a Deo, tanquàm a mundi opifice, & conditore; à prima rerum materia, tanquam ab ea, ex qua mundus con ditus est; à celo, tanquam a mundi potissima parte; a motu, & a tempore, tanquam ab affe ctionibus, mundum ipsum necessario consequentibus. Longum esset rationes omnes in me dium adducere, & præterea superuacaneum: non enim defuerunt autores quamplurimi, qui illas elegantissimè, nec inepto quidem ordine proposuerunt, vt Io. Gram. libris de Mundi e ternitate contra Proclum, Alexander Achillinus lib. 3. de Orbibus dub. 2. Benedictus Pere rius lib. de Motu, & mundi aternitate, Franciscus Toletus lib. 8. Phyl. q. 1, Collegium Co rimbr. eodem lib. c. 2. q. 4. & ex recentioribus Franciscus Piccol. lib. de Mundo c. 17. & 18. & lib. de Motu prioribus capitibus, & alij multi. Hauriam ego ex vnoquoque fonte eas tantum rationes, quæ & maioris momenti videbuntur, & maiorem Arist. industriam præfererēt. Sit igitur hæc prima ratio, ex primo fonte deducta. Deus, vt omnes fatetur, bonus est, atque pro pria natura, seu substantia præcipua rerum omnium causa existit: cum autem de ratione bo ni sit, vt semetipsum diffundat, propriamque bonitatem cum alijs communicet, id pariter ad ipsum Deum, qui bonus est, totiusque bonitatis fons, atque origo, pertinebit: at verò nulla alia est via, qua se ipsum Deus diffundere, propriamque bonitatem cum alijs communicare possit, nisi mundum illum idealem, quem intra se continet, expromedo: igitur cum Deus ab aeterno bonus sit, omniaque ad mūdū efficiendum requisita sibi præstò fuerint, sequitur, vt idē ab aeterno mundum condiderit, atque hoc modo cum rebus, ab se productis, propriam boni tatem communicauerit. Neque verò, si rem ipsam penitus persequeremur, aliud quippiam e licere poterimus: nam si naturales cause, dummodo ne sint impeditæ, atque illis obiectum a pre appositum sit, absque vlla mora, suos effectus pariunt (ignis enim adnotam, appositam que sibi stupam calefacit, & comburit: Sol lumen semper effundit, cunctaque suo calore fo uet, nisi quid obstat, atque impediatur) cur non item Deus, qui est naturæ autor, & causarum omnium causa, quæ impediri potest à nemine, opus suum ab aeterno finxit, mundumq; hunc aspectabilem condidit, cum præstò esset materia, ex qua ipsum efficere posset? Ad eam se cundam rationem, à qua hæc prima iam proposita ratio maximum robur accipiet. Quamob rem Deus ab aeterno mundum non edificauit? Aut voluit, & non potuit: aut potuit, & no luit: aut neque potuit, neque voluit: aut potuit pariter, & voluit. Si primum admittatur: im becillus est ergo Deus, immò non est Deus; quia maxima infelicitas est, aliquid velle, & ap petere, illud tamen consequi nequaquam posse: omnis autem à Deo infelicitas alienissima est. Si admittatur secundum; inuidentiæ igitur erit Deus accusandus, quòd. s. illud efficere no luerit, quod bonum omnibus futurum esse cognouerit: quis autem audebit vnquam asserere, Deum inuidum esse? Si cōcedatur tertium, in grauius incidetur absurdum: nam simul Deus

Cōfirmatio.

Secunda ratio.

Joan
Frank
S. Peter

& in-

& inuidus, & impotens statuetur. Superest quartum, quod nemo quidem negare potest, qui de Deo recte iudicaturus est, eum, scilicet, & potuisse, & voluisse; si potuit igitur, & voluit Deus ab aeterno mundum edificare, quæ nam obsecro ratio adducere nos poterit, ut dicamus, ipsum non ab aeterno, sed in tempore, vel cum tempore eundem construxisse? Est præterea tertia ratio validissima quidem: si enim Deus in temporis initio mundum construxit, cur tot antè seculis feriatuſ est? Cur tum primum, & non antè ipsius fabricam molitus est? Temere ne, & fortuito in ipsius structuram, incurrit? An potius, quia vel lapsa operis vacatio ei displicuit: vel ob nouum aliquod consilium, ad opus de integro aggressus est? Horum certè nullum de Deo affirmare fas est. Temere enim, & fortuito agere, imprudentis est. Induci autè noua aliqua ratione ad opus ipcho:ndum, Deo minime conuenire potest, qui ab aeterno omnia nouit. Nec quicquam esse potest, quod ei aliquando displiceat; cum penitus immutabilis sit. Igitur, ne intellectus noster hæc, aut id genus alijs absurdis perturbetur, dicendum necessariò est Deum ab aeterno mundum hunc, quem cernimus, procreasse. Quarta ratio ex secundo fonte, ita deducitur: Mundus corporeus cum sit, materiam possidet, ex qua constatus est: atqui materia est aeterna: mundus igitur est aeternus. Maior propositio est manifesta: nisi enim mundus ex materia constaret, tunc nec corporeus esset, nec aspectabilis, sed spiritualem quãdam naturam obtineret, omnemque sensum penitus effugeret. Minor propositio ab omnibus Philosophis conceditur, & potest etiam firmissima ratione suaderi. Demus enim, materiam non esse aeternam, sed aliquando factam; tunc ex aliquo necessariò facta erit, quod eum materia quãdam illius effectiõni subternatur: experimur enim quotidie, quicquid sit, atque in lucè prodit, illud omne ex materia, & formæ coniunctione coalescere: quare si materia facta est, ex alia materia facta erit: & rursum de illa quæri poterit, sit ne facta, an aeterna? atque ita res in infinitum abibit: aeterna igitur est materia, ex qua factus est mundus, & quod hinc sequitur, aeternus erit & ipse mundus. Probatuſ hæc consecutio: materia, n: nõ est eius generis substantia, quæ suis se viribus sustinere possit, sed formæ auxilio indiget, à qua totam suam perfectionem nanciscitur. Tunc possumus sic argumentari: materia est aeterna, & sine formâ consistere nequit: igitur formâ, pariter est aeterna. Rursum, si materia, & formâ aeterna sunt: igitur aliquod simplex corpus, ex ipsis ortum, erit aeternum. Et verò cum plures materiae portiones habeat, quæ formas in sese recipere possunt; tot erunt simplicia corpora aeterna, quot formæ materiae portionibus adhaerebunt; non enim maior videtur ratio, cur vna portio materiae, magis, quàm aliâ, specie, seu formâ decorata sit: ab aeterna igitur fuerunt quatuor simplicia corpora, elementa vocata, & illa quidem non in sese confusa, sed in suis quoque locis constituta: quòd si elementa, quæ sunt vniuersæ partes, ab aeterno fuerunt, sequitur, ut ipsum etiã totum, quod est vniuersum, ab aeterno constiterit. Posset etiam hæc ratio sic firmari: nam quæ admodum nuda, & simplex materia, ita simplex, & purum elementum reperiri non potest, ut aliàs abundè demonstratum est: quare si elementa sunt, opus est, ut statim ex ijs ipsis, mista corpora coagmentata sint: si itaque ab aeterno elementa fuerunt, ab aeterno quoque corpora mista, atque adeo vniuersum ipsum fuisse, necesse est. Quinta ratio ex tertio fonte sic elicitur: Caelum est aeternum: igitur & mundus. Consecutio euidentissima est: tum quia caelum est mundi potissima pars: tum etiam quia caelum, quod mundus superior appellatur, mundi huius inferioris causa existit: propterea si causa aeterna est, aeternus quoque erit effectus; cum præsertim causa naturalis est, agitque nature necessitate, cuiusmodi est caelum. Quemadmodum ergo experimur, ignem nunc calorem emittere, & quodcunque sibi admotum obiectum calefacere, & vrere: conijcimusque, ita semper fecisse, quia impulsu proprie nature operatur, & agit; eadem ratione quia res omnes sublunares à celo, tanquam ab agente necessario pendere videmus: ideo concludimus, easdem semper ab eodẽ celo editas esse: & ratiocinetur quis quãtum velit, nulla vnquam eò ratione adduci poterit, ut existimet, caelum multis antè seculis orciatum esse, & in aliquo temporis initio ad operam exiuisse: verissima igitur est huiuscemodi consecutio. Caelum est aeternum, igitur & mundus. Dubium aliquod esse posset in, antecendente, quod tamen ab Arist. facile probatur. Primò ex ipsius celi natura: etenim celi ex nullis rebus contrariis constat, quinimò nec verè oppositi motus ad ipsum pertinent, sed simplex est sui generis natura, à rebus sublunaribus omnino diuersa, quæ nunquam senescit, nunquam languescit, sed semper in eodem statu permanet. Arguamus igitur sic: Quod-

Tertia ratio

Quarta ratio

Cõfirmatio.

Quinta ratio.

Aeternitasq̃
li ostenditur
ex sua ipsius
natura.

cun-

cunq; languescit, atque senescit, illud ipsum præceps ad interitum tulit: constat enim ex contrarijs, ex quorum pugna, illius tandem dissolutionem sequi necesse est. Quod si dissolubile illud est, ortum pariter aliquando est: rerum enim omnium communis est lex, atque conditio, ut quæcunque occidunt, aliquando in lucem emerferint, & similiter quæcunque orta sunt, sint eadem aliquando interitura: si igitur cælum nulli interitui obnoxium est, liquidò statim constat, ipsum illud nequaquam ortu editum, sed ex æterno tempore constituisse. Probatur de inde ab Arist. idem antecedens, veterum obseruatione, & testimonio: nullus enim vnquam fuit, qui aut viderit, aut in vetustissimis codicibus legent, aut alios se legisse audierit, cælum mutationem aliquam perpessus esse, ex earum videlicet numero, quæ ad interitum ducunt, aut aliquam illius partem recens in eo genitam fuisse: igitur si & veterum, & recentiorum obseruatio efficit huiusce rei testimonium esse potest: fateri omnino necesse est, idem semper cælum secundum substantiam persistisse, atque adeo aeternitatis prærogatiuæ gaudere. Postest insuper hæc alia addeui ratio: Nisi res caduce, atque mortales ab æterno aliquo corpore gignerentur, tunc in corporibus procreantibus daretur processus in infinitum. Probatur consequentia: si enim cælum inferiora hæc corpora progignit, & illud pariter editum esse dicatur, igitur ab aliquo alio corpore editum est, quæram iterum de illo corpore procreante, sit ne illud veluritur, an æternum? & sic processus erit in infinitum, nisi tandem in aliquo efficiente corpore, & eo quidem æterno quiescamus, quod quidem aliud esse non potest, nisi cælum. Sexta ratio ex quarto fonte sic elicitur, Motus est æternus, ergo mundus est æternus. Consequentia est perspicua: æternum ex 3. Phys. motus est actus entis in potentia, quatenus in potentia, siue motus est actus mobilis, quæ mobile est, quare si motus est æternus, opus est, ut aliquod mobile sit æternum. Aut igitur istud mobile est corpus sublunare, aut celeste: si sublunare, ergo indicat, existitque celeste, tanquam illud, à quo necessario penderet: si celeste, ergo illud ab æterno tempore sublunaria corpora edidit, cum suo motu, rerum inferiorum causa existat. Cum autem mundus nil aliud sit, quam compages quædam, ex celestibus, & sublunariis corporibus coagmentata, sequitur iam manifestissime, ut æternus motus esse non possit, quin mundus pariter statuatur æternus. Antecedens autem probat optimè Arist. 8. lib. Phys. text. 1. & sequentibus, vbi nullum primum fuisse motum, sed ante quencunque motum alium in infinitum existisse, ostendere vult, atque adeo aliquem dari motum æternum, qui aliorum semper motuum causa extiterit. Sic igitur ratiocinatur, si motus exordium temporis habuisset, vel mouens, & mobile, cuius esset ille primus motus, orta aliquando essent, vel æterna fuissent: si orta essent aliquando, igitur aliquo intercurrente motu, quare iam motus ille, qui antea primus dicebatur, non erit primus: Si autem fuissent æterna, igitur mobile æternum infinito tempore sine motu iacuisset, quod absurdissimum est. Primum, quia nulla assignabitur ratio, cur motor nunc potius, quam antea mouere cœperit. Deinde verò, quia si non semper mouisset, utique cum impedimentum aliquod ab huiusmodi motione retardasset: nam & mobile semper promptitudinem habuit ad motum recipiendum, & motor fuit semper paratus ad efficiendum: ad huius verò impedimenti remotionem, motu aliquo opus esset, quo ad agendum aliquis accederet: ac proinde primum illum motum, iam constitutum, alius antecesset, quod omnino rationi aduersatur: fatendum itaque erit, (ait Arist.) motum semper, vel ut Scholæ dicunt, ab omni aeternitate fuisse. Septima ratio, quæ ex quinto fonte deducitur, est huiusmodi: Tempus est æternum, ergo mundus est æternus. Conclusio non eget probatione: cum enim tempus sit affectio motus, opus est, ut si affectio æterna est, eius quoque subiectum sit æternum, quare si tempus est æternum, motus necessario erit æternus: si autem motus, ergo & mundus, ut paulò superius deductum est. Probatur itaque antecedens, & probatio ab ipso met. Arist. sumitur, lib. 8. Phys. text. 1. vbi temporis naturam, & (quod aiunt) essentiam considerans, nihil aliud illud esse reperit, quam rem quandam continuam, in successione positam, cuius partes impartibilibus momentis, seu instantibus copulate sunt: quemadmodum linea est res quædam continua, quæ partes habet punctis inuicem coherentes. Sic igitur argumentatur, nullam tempus esse potest absque instanti: sed omne instans est finis præteriti temporis, & initium futuri, ut perspicuum est, (nemo enim adhuc alterius generis instans agnouit) igitur nullam tempus dari potest, ante quod aliud tempus non fuerit, & post quod etiam aliud tempus non sequatur, tempus igitur æternum esse, necesse est. Ex hoc codic. fon

te elicitur octava ratio, quæ est huiusmodi, si tempus habuit initium, hoc ideo est, quia prius non fuit, & posterius cepit esse; prius autem & posterius sunt differentie temporis, quæ absque tempore esse non possunt: igitur si tempus cepit esse, ante tempus fuit tempus; atque ita qui negat tempus esse æternum, illud idem æternum esse facetur. Hæ sunt firmitiores rationes, quibus Arist. & eius sectatores, naturæ tantum lumine philosophantes, mundi æternitatem suadere conati sunt.

Octava 16.

An Aristotelica rationes, pro mundi æternitate propositæ sint solubiles.

Cap. VI.

AD magnum caput explicandum aggredior, in quo summa propositæ difficultatis consistit: solubiles ne sint Arist. rationes, quibus mundi æternitatem probare conatus est, an insolubiles? si solubiles illas esse monstrauero, vim certè nullam demonstrandi habebunt, quemadmodum Peripateticorum plerimi, & ipsorum etiam Princeps arbitratus est. Sin autem insolubiles illas esse conuidero, utpote, quæ ex primis, veris, necessarijsq; propositionibus consistant, falsum illicò apparebit id, quod nos docet Catholica nostra fides. Nihilominus id à nobis quàm facillimè explicabitur, si prius nonnulla, quæ scitu necessaria sunt, diligenter considerauerimus: nimirum quis nam fuerit Arist. qui eiusmodi rationes proposuit: qui fuerint illi Philosophi, quibus cum Arist. disputauit: quo tandem tempore hæc concertatio facta sit. Nemo est, qui nesciat, Arist. acerrimū æternitatis mundi defensorē, ethnicum philosophū extitisse, qui nullo alio, quàm intellectus agēis lumine, in reb. naturalib. versatus est, atq; de illis, sola natura duce subtilissimè disputauit. Eiusdē classis veteres illi philosophi fuerunt, contra quos sæpius Arist. suas agumētationes, quasi tela coniecit. Hoc tñ inter eos discriminis fuit, quod illi multa dicere, & pauca admodum probare delectabantur: (& hæc forsasse causa fuit, cur quæcunq; ipsi dixerunt, ea omnia fabulis quibusdam, & ænigmatibus obuelarint) Arist. vero pauca dixit, quæ firmissimis, & validissimis rationibus non communiuerit: suam enim cognitionē à sensibus hausit, nec unquam ab experiētia, quæ rerum est inagistra, discessit. Iam verò hæc de mundi æternitate concertatio eo tempore inter Arist. aliosque philosophos orta est, quo lumē fidei nondum illorum intellectus collustrarat: quanuis alijs in locis, ut apud Aegyptios, & Hebræos Prophetæ tunc non pauci adessent, qui diuino spiritu incitati, rerum veritatē hominibus prædicarent. Cùm igitur res ita se haberent, opinio illa de mundi orta, Arist. temporibus, in Græcia vigeat, quam præci omnes philosophi, ut antè dictum est, defenderunt quidem, & promulgarunt: nulla penitus in ratione firmarunt. Sed fortasse illam amplexi sunt, vel ob quandam quasi sympathiam, quam intellectus cum veritate habet: (sæpè enim accidit, ut quis in verum absq; vlla meditatione incidat, cui firmè assentiatur, etiam si ad illud ostendendum, nullam sciat rationem adhibere) vel quia dogma illud aliquis ab Aegyptijs excepit, quibus cum frequens erat cum Chaldæis, Hebræisq; commercium, & illud idem postea cæteris palam fecit. Multi enim Græcorum Philosophorum, ut Pythagoras, Plato, & alij ad Aegyptios commigrarunt, à quibus negandum non est, diuina non pauca, per umbram saltem, atq; caliginè percipiisse, eademq; cæteris, veluti per manus, tradidisse. Omnis igitur veterum philosophorum consensus ad hoc decretum, de mundi exordio comprobandum, conspirauit: tamen de eius termino inter se dissentirent. Namq; Orpheus, & Hesiodus, quos deinde, secutus est Plato, ita ortum arbitrabantur mundum, ut idem nunquam interiturus esset. Democritus, Leucippus, & Anaxagoras mundum aliquādo constructum esse censuerunt, eundemq; dissolutum iri, ut quodvis aliud corpus, ex elementis coagmentatum, absq; alia spe reintegrationis. Siculus Empedocles vicissim mundum oriari, & interire perhibuit, nunc amicitia conglutinante, nunc odio, & inimicitia dissolvente. Ad summā, quia nihil omnino cogniti, nihil comperti habebāt, sua quiq; placita pronunciarūt, ut varijs illa modis tuerētur. Arist. in hac vna lōia tam multas videns dissēssiones reperiri: suspicari coepit, veteres omnes philosophos non modò in fundamētis, verum et in ipsis opinionum commētis defecisse: & more suo contēplationē hanc à sensibus auspicatus est, & ab ijs, quæ quotidie fieri cernimus, quæq; ab eisdem philosophis negari nulla ratione possunt. Inuenit primum quæcunq; procreantur, ea omnia ex materia aliqua, tanquam ex subiecto necessario procreari. Præterea, motum omnem cūm mouens, tūm mobile necessariò requirere. Rursus, omnes partes tēporis momento iungi, & illud quidem finem esse præteriti tēporis,

In huius capituli explicacione summa totius disputacionis de mundi æternitate posita est.

Tria consideranda pro huius capituli explanatione.

Discrimen inter modum philosophandi veterum Philosophorum, & Aristotelis.

Cur veteres philosophi absq; vlla probatione mundum in tēporis initio conditū assererint. Hac de re lege Arist. 1. Phys. tex. 48

Orpheus.
Hesiodus.
Plato.
Democritus.
Leucippus.
Anaxagoras
Empedocles

Initiū Aristotelicæ contēplationis, quæ in mundi æternitate ductus est.

poris, & initium futuri: nullas enim erit philosophus, qui ex nihilo quippiam fieri motum iam
 si absq; antecedente mobili: instans reperiri, quod pars aliqua temporis non antecesserit, pro
 nunciare audeat: quis. n. hæc unquam vidit, aut naturali ratione excogitavit? Ad hæc Arist. cū
 priscis illis philosophis de primæ materiæ, primique motoris aeternitate, atque etiam de
 eiusdem, in agendo necessitate conueniebat: & propterea ex fecundissimo, subtilissimoque
 eius ingenio rationes illæ emanarunt, quas superiore capite, ad mundi aeternitatē confirmā
 dam proposuimus. Nec illas quidem temerē, confectioisvè studio adduxit: sed quia omnib.
 ingenij sui viribus adhibitis, id aliter esse non posse, clarissime animaduertit. Et si qua certē
 in re Arist. ingenium suspiciendum est, in hoc præsertim de mundi aeternitate negotio, non
 illud modo suspicere, verum etiam obstupescere debemus: quod. L. in intimos naturæ, abditos
 que recessus penetrarit, & eò usq; peruenierit, quò quisque solo naturæ lumine progredi pos
 sit. Sed ad rem paulò propius. Sunt ne solubiles Arist. rationes? Indiget hæc quaestio distan
 ctione: fieri. n. potest, ut aliqua rō natura sua solubilis sit, quæ tñ ad hoc, & ab illo solui nequa
 quam possit. Huius generis sunt Arist. rationes, quæ nūquam ab ijs philosophis, quibus cum
 disputabas, immò nec ab alijs, qui Philosophiæ limites non transcederint, solutæ fuissent. Et
 fateor equidem, me, vel quia Aristot. dogmatibus sum alluefactus, vel ob ingenij mei imbe
 cillitatē, intra naturæ limites constitutum, eiusmodi rationes nunquam soluere potuisse. Erūt
 ne igitur adeò lubricæ, adeò variæ, ut tanquam necessariæ, atq; demonstratiuæ solui nulla ra
 tione possint? Minimè verò: non enim valet hæc consecutio: hæc ratio ab hoc, & ab illo sol
 ui non pōt: ergo simpliciter insolubilis est: & propterea tamen rationes illæ à puris Philoso
 phis solui non possunt: non inde tñ sequitur, eas insolubiles, atq; demonstratiuas esse. At verò
 rō saltem apud Philosophos, demonstrationes erunt? Nequaquam: quia demonstratio con
 stat ex primis, necessarijs, ex veris: illæ autem rationes ex falsis propositionibus sunt effectæ:
 cuiusmodi sunt illæ: Deum extrinsecus necessariò agere: aeternam esse primam rerum mate
 riæ: Deum ex nihilo quicquam procreare non posse, & eius generis aliar. Sed nō ne veræ sunt
 propositiones hæc, saltem in Philosophia? Multò minus: quia verum esse non potest, quod ve
 ro repugnat: arbitrantur quidē Philosophi, eas veras esse: sed tñ fallit eos ratio, quemadmo
 dum illi omnes testantur, qui supero lumine sunt insigniti. Dicent aliqui, non possumus nos
 hanc veritatē percipere. Quid refert? Credamus interim, addiscētiūq; munere fungamur,
 quos credere oportet: neq; enim discipulus initio percipiet, columnam duorum cubitorum,
 vel aliud huiusmodi continuam, in infinitum diuidi posse: nec pariter in quocunq; misto per
 fecto ignem esse conclusum, cum nullus ibi calor percipiatur, nihilominus interim credit ea,
 quæ præceptor docet, donec ætate, & ingenio adultus, illa eadē perspicuè, ac elucidè nouit.
 ita nos magis abditæ quædam naturæ, lumine solo intellectus agētis consequi non possumus,
 quemadmodum in re nostra est dogma hoc de mundi factura: ideo opus est, ut nunc illi cre
 damus, qui nos docere pōt, quiq; est Via, Veritas, & Vita: tunc autē ea, quæ nunc credimus,
 optimè intelligemus, cum, hoc exuto corpore, inextinguibili illa luce perfruemur. Rationes
 igitur Arist. quoniam falsas in se se continēt propositiones, solubiles quidem sunt natura sua,
 à quocunq; tamen solui non possunt: sed ab ijs tantum, quibus lumen sicci operis ad philo
 sophandam tulerit.

Mirabile ingenium in hac
 disputatione de mundi æ
 ternitate Arist.
 illo. præstet
 lit.

Arist. rōnes
 pro mundi æ
 ternitate pos
 itæ à simpli
 ci philoso
 pho solui ne
 quaquam pos
 sunt.

Arist. rōnes
 nullo pacto
 sunt demon
 strationis ap
 pellandæ.

Nota hoc ex
 tempium.

Arist. rōnes
 facilè ab ijs
 soluentur, qui
 bus lumen si
 dei supplicias
 feret.

Tres priores rationes, pro mundi aeternitate propositæ, diluuntur. Cap. VII.

Responso ad
 primam ra
 tionem.

Diuina volū
 tas est causa
 potissima eo
 rum, quæ à
 Deo extrinse
 cus efficiunt.

Dostquam igitur rationes omnes, quibus mundi aeternitas suadetur, solubiles sunt: factu
 rus nūc operæpretiū videor, si animū ad illas diluendas appulero. Ad primam igitur ad
 mitto, Deum esse bonum: immò, ut in argumento dī, omnis bonitatis originē, atq; fontem,
 optimamque fuisse viam propriam bonitatem diffundendā, atque cum alijs communican
 di, pulcherrimam hanc mundi machinam condidisse. Admitto etiam, Deum, propria natu
 ra, atque substantia, quæ re ipsa eadem est cum sua sciētia, rerum omnium causam esse. Ad
 do tñ vnum, quod ab arguentibus prætermisum est, nimirum rerum omnium, quæ extrinse
 cus efficiunt, potissimam esse causam diuinam voluntatem, ut primo lib. Sinarum dist. 38.
 Theologi testantur. Etenim sicut homo, qui cum ratione agit, opus arbitrato suo edere, & nō
 edere pōt, quod perfectionis est; ita Deus hac eadem perfectione multò magis gaudere de
 bet, ut cum sic agēs secundum rationem, spontē, nec vlla necessitate coactus, effectus omnes

extrin-

extrinsecus pariat. Quocirca non habet locum consecratio illa, qua dicebatur, Deus ab aeterno bonus est: ergo suam bonitatem ab aeterno, mundum efficiendo, diffundere debuit: id enim valeret, si Deus extrinsecus ageret necessitate naturae, ut Philosophi arbitrati sunt, non autem liberè, & contingenter, ut veritas docet Catholicæ fidei. Ad confirmationem, inutilis est illa comparatio, qua Deus, ut rerum omnium causa, igni calefacienti, vel Soli illuminanti comparatur: miror, ipsum non comparatum esse lapidi, sursum existenti, qui, remoto impedimento, magno naturæ suæ conatu, deorsum in propriam regionem concedit. Sol necessariò lumē effundit, quia lux est perfectio corporis luminosi: ignis appositum sibi obiectum necessariò calefacit, & comburit: quia est causa naturalis, quæ non agere non potest. Deus est causa super naturalis: & dum natura sua efficit, quicquid efficit, intellectus etiam, & voluntas ad effectiōnem concurrunt: quo fit, ut Dei opera perfectissima sint, quæ tñ nulla, ut diximus, necessitate compulsus, sed liberè, & contingenter efficit. Non igitur Deus ab aeterno mundum condidit, quia illum sibi condere non placuit. Non admitto, aeternam fuisse materiam, ex qua mundus, ut in confirmatione dī, confici posset: fuit enim ex nihilo procreatus, sed fac etiam, materiam aeternam fuisse: nihilominus Deus, sua libertate, mundum ab aeterno non efficere potuisset. Ad secundam rationem, est communis responsio, Deum ab aeterno mundum quidem edificare potuisse, eū tñ ab aeterno edificare noluisse: nec ob eam rē nō invidium censendum esse: non enim invidentia mundi fabricam retardavit: sed quia, diuinæ suæ sapiētiae consilio, non nisi in tempore, ipsum edificare decreuerat. Cuius quidem consilij rationes due potissimum afferri solent. Altera est: quia si Deus ab aeterno mundum condidisset, suspicari aliqui potuissent, Deum se ipso perfectum non esse: sed ad absolutam eius felicitatem, & beatitudinem, mundi constructione opus fuisse: propterea, ut omnes cognoscerēt, eum nullius rei indigere, sed per se ipsum beatum esse, ideo ad tempus mundi creationem distulisse. Altera est: quia si Deus ab aeterno mundum condidisset, multi existimare possent, ipsum agere necessitate naturæ, nec res ab ipso editas, secus, ac lumē a Sole, vel calorem ab igne, pendere: idcirco ut Deum agens liberum esse, constaret, quippe in cuius potestate agere, & non agere sit: atque rursus, res omnes in lucem editas, ab eo, tanquam ab effectrici causa, eaque prima, & potissima, proficisci: mundum voluit in initio temporis procreare. Hæc est solutio S. Thomæ lib. 2. contra gentes cap. 38. quem plurimi secuti sunt. Mihi tñ (pace tati Doctoris dixerim) non valde probatur: non audeo ipsam impugnare: asseram tñ aliam, quam sequetur, qui voluerit. Dico primum Deum ex aeternitate mundum edere, nulla ratione potuisse. Execrandum fore asse hoc dictum videbitur. Quid enim? Est ne Deus impotēs, & imbecillis? Subsiste paululum. An ne Deus, quia nec currere, nec volare, nec videre potest, ideo impotens, aut imbecillis esse dicetur? Negabis, opinor: quia effectus sunt isti, penitus naturæ diuinæ repugnantes. Sic nō ego, non est Deus impotens, quia mundum ab aeterno edere non potuerit, propterea, quod, ut lucidissimè in inferioribus capitibus demonstrabo, id ipsum contradictionē inuoluit: constat autem inter omnes, id Deum facere nō posse, quod cōtradictionē inuoluit. Dico præterea, Deum ab aeterno mundum condere voluisse: non tñ pro aeterno, ut Theologi dicunt, sed pro illo tempore, quo condidit: idque non mutata, sed continuata volitione, vel, ut aiunt, volendi actu. Dico tertiò, si Deus voluisset, eum multò antè iam infinitum, mundum edificare potuisse, nunquam tñ ab aeterno: nulla enim esset contradictio, Deum ita mundum antea edificare, ut, ob celi reuolutiones, hætenus decem annorum millia præterijissent: placuit tñ diuinæ voluntati tñ primùm, & non antè mundum edificare, cum edificauit. Ad tertiam, inanis mihi vè ista petitio, cui nullus certè est, qui plene satisfacere possit: qua de causa nunc Deus, & non antè mundi fabricam molitus est? Nam si concedo, multò antè Deum in mundi structuram incidisse: idem rursus poterit alius seiscitari: cur tñ primùm, & non antè? & sic in infinitum. Soluant mihi obsecro talia petentes dubium hoc, & incumbam ego postea in eorū petitionis rātionem. Fatētur Philosophi immensum quoddā inane spaciū extra celum reperiri, in cuius qualibet parte mundus ipse contineri posset: dicant, cur potius mundus in hoc spatio, in quo modo conclusit, positus est, quam in tot alijs, in quibus edificari potuisset? Rursus celum, quod mundum vniuersum continet, magnitudine tantum est: cur non illud Deus in ampliorem moiem extendit? Species pariter rerum finite numero sunt, cur non multò plures rerum omnium opitex procreauit? Neminem esse arbitror, qui latius

Ad confirmacionem.

De' nulla necessitate, sed liberè mundum conlulit.

Ad secundam rōnem, respōsio eōis. vide S. Tho lib. 2. contra gent. cap. 38. Cur Deus ad rōpus mundi fabricam cōtulit.

Autoris rātio ad secundam rōnem. Deus ab eter no nō potuit mūdum procreare.

Deus ab eter no voluit edere mūdū, non tamē p aeterno. Deus si voluisset, potuisset multò antè mundum edificare, q̄ edificauit. Ad tertiam rātionem. Lege D. Augusti. lib. 1. de Ciui. Dei, cap. 5.

commodè rerum propositarum rationem docere possit; quapropter nec me illum esse putabo, qui reddere causam queam, quam nobis non multò antè Deus mundum ipsum ædificauerit. Hoc certò scio, nec fortuita temeritate, neque odio præterire quietis, nec ob nouum aliquod consilium, vniuersi fabricam Deum incepisse; sed quia ita voluit, ita ab æterno in sue diuinitatis consilio statutum est: cuius consilij rationes, quòd in thesauris sapientiæ ipsius lateant, nobis nequaquam pertingere licet.

Solutio quarta, & quinta rationis.

Cap. VIII.

Responso ad quartam rationem.

Præmarum materies neque est æterna, neque ex aliquo facta, sed vt fides catholica docet, à Deo ex nihilo præcreata.

Arist. creatio nem olfecit.

Ad confirmationem. Ad quintam rationem.

Duo simplicissimis, nulli que interitui obnoxia fuerunt à Deo ex nihilo in initio temporis præcreata, ni mirum materia prima, & celestis substantia.

Plures mutationes in celestis natura contigisse nar

AD quartam rationem, ex Theologorum fundamentis, negandum est, materiam esse æternam. Et cum probatur, quia si quando facta esset, ex alia materia necessario facta esset. Respondendum, id quidem rectè concludi, si materia orta sit, aliquando generatione, quæ materiam semper, tanquam primum, præcipuumque eius subiectum exposcit: aut etiã si ab aliquo agente finitæ, ac limitatæ virtutis ætina sit: nullum enim huiusmodi agens quicquam, valet absque subiecta materia procreare. Nunc verò, neque genita est aliquando materia, nec ab agente, finitæ virtutis, eucta: sed à Deo Opt. Max. cuius virtus, atq; potestas nullis limitibus circumscribitur, in temporis initio, ex nihilo procreata. Dicent Philosophi, nos nunquam agnouimus quicquam, huiusmodi ortu generatum, quo. s. ex nulla penitus subiecta materia aliquid in lucem edatur. Respondent Theologi, si vos nullum huiusmodi ortum agnouistis, qui, solo naturæ lumine, res à Deo editas contemplamini, nos cum commodè agnouimus, qui, splendidiore lumine, in Dei, naturæq; opera penetramus. Ecquis scit, an inter vos etiam fuerint, quos non omnino latuerit huius generis procreatio? Fateri quidè non dubitamus, eos omnes, qui rationalis animæ ortum diligenter considerauerint, rerum creationem, aut cominus, aut saltem eminus odorari potuisse. Id, quod fecit Arist. qui cum animaduertisset, rationalem animam de potestate materiæ non deduci, quemadmodum cetera forma, quibus composita subsistunt, extrinsecus illata oriri, atque diuinitus produci perhibuit: quibus verbis palmam fecit, se saltem sub vmbra quadam, & caligine creationem ipsam percepisse. Ad confirmationem eiusdem rationis facilis est responsio: si enim materia non est æterna, neque pariter forma, aut simplex aliquod corpus: ex illis constitutum, æternum erit. Non sunt igitur elementa æterna, ac deinceps neque mundus. Ad quartam rationem negandum est antecedens. Ad primam probationem, nolo modo disputare, sit ne cælum re vera ex materia, & forma concretum: scio, complures Theologos affirmatiuam partem tueri: nonnullosque asserere, cælum sui natura dissolubile, quidem esse: non dissolui tamen, quia nullum datur agens naturale, quod id muneris satis commodè obire possit. Alij dicunt, ideo cælum non interire, quia eius materia non habet annexam priuationem: vel etiã quia eius forma omnem appetitum explet cælestis materiæ particularis erit, Deo fauente, hac de re disputatio. Mihi nunc probabiliter dicendum videtur, quemadmodum Deus primam materiam, quæ simplex quedam natura est, ex nihilo fecit, vt ex ipsa, tanquam ex subiecto res omnes sublunares generarentur, ita cælesti simplicissimum ex nihilo condidit, vt ab ipso, tanquam à secundo quodam efficiente, cælestes res sublunares suam existentiam acciperent. Iam verò quemadmodum ad rerum generationem efficiendam, & producendam, opus est, vt eadem semper numero materia maneat, nulli prorsus interitui obnoxia: quanuis portiones eius non semper ab eisdem, sed modò ab his, modò ab illis formis perficiantur; ita necesse est, vt corpus illud, quod istarum est causa generationum efficiens, omnis expertus interitus sit, tamen illius partes non eundem semper locum obtineant, quòd ipsum perpetua circuitione voluatur. Non est igitur mirum, si cælum nunquã languore contabescat, nunquam senectute afficiatur, propterea quòd simplex natura illud est, ab omni interitu, obituque immunis. Quod cum ita sit sequitur statim, illud quidem generatione aliquando editum non esse, vt rectè probat argumentum: concludere tamen non licet, idem ab omni temporum eternitate constituisse, propterea quòd totum simul, absque vlla antecedente materia, à Deo Opt. Max. cum tempore præcreatum est. Ad secundam probationem, possent fortasse adduci multorum autoritates, qui, plures mutationes in cælo contigisse, testantur: narrat enim inter cæteros D. Aug. se ex libris Varronis, auctoris non ignobilis, excepisse, stellam Veneris semel magnitudinem, cursum, & figuram, tempore Ogygis Regis commutasse, & posset etiam afferri instantia de noua illa stella,

la, quæ anno 1572. tempore Pij Papæ V. apparuit in Cassiopea, & de nouo etiam sidere, quod anno 1605. prope Sagittarij signum emicuit: tamen quia incertum est, an fuerint hæc noua lumina in regione cœlesti recens genita, an potius vapores eiusdem, in elementari regione inflammati, de his nunc nihil aliud dicemus. Fatemur tamen, licet Deus totum cœlum ex nihilo edidit; ita si veller, posse eum, aut nouum astrum procreare, aut alicuius stellæ splendore interdere, aut alias eiusmodi operationes edere. Qui enim Solem sistere fecit tempore Iosue, & eundem retrocedere, regnante Ezechia, vt in diuinis literis legitur; multa id genus alia, quæ hominis captum excedunt, nullo negotio facere potest. Sed vt cuiq; se res habeat, (pario enim longius, quam par erat, excurrit oratio) demus, nullam vnquam in cœlo eiusmodi mutationem contigisse, quid inde sequetur? Nihil planè aliud, nisi cœlum, naturam quandam purissimam, & simplicissimam, atque ab omni interitu penitus alienam possidere. Erit ne ob eam re cœlum æternum? Minime verò nam tamen ex hac eius natura arguere non possumus, ipsū genitum esse; nihil tamen prohibet, quo minus concludamus, idem à Deo editum creatione fuisse. Ad tertiam probationem, respondetur, oportere, quidem corpora hæc sublunaria, generabilia, & dissolubilia, ab aliquo corpore, tanquam ab efficiente causa pendere, quod neq; generabile, neque dissolubile sit, quemadmodum est cœlum; non tamen necesse esse, vt illud æternum non editum sit, atque æternum: sufficit enim, vt vel natura, vel etiam duratione aliqua, res illas præcedat, quæ ab ipso editæ sunt.

Soluantur tres vltimæ rationes.

Cap. IX.

AD sextam rationem, negandum est antecedens, motum videlicet æternum esse. Ad Arist. probationem respondendum, nec motore, nec motore, cuius primus ille motus fuit, æternum esse, sed cum tempore vtique, & cum ipsomet motu emerisse. Et cum subarguit Arist. si motor, & mobile orta sunt; igitur aliquo motu; neganda est conclusio: propterea q creationis beneficio extirerant, quæ nec motus est, nec motum vllam ponit. Conimbricæses purant, Arist. hanc rationem, citra vllam fidei subsidium, naturaliter solubilem esse. Sed mea quidem sententia toto celo aberrat: quis enim vnquam, à natura doctus, mutationem illam agnouit, quæ ex nihilo aliquid procreatur? Cognitio illa, quæ intellectus humanus acquirit, à rebus visis elicitur, & in vniuersum ab ijs omnibus, quæ sensibus obijciuntur: sensuum autem ope, ad nullam productionem peruenire possumus, quæ citra motum sit, & generationem. Etenim quocumque recens oriri videmus, illud omne ex subiecto aliquo fieri, & generari intelligimus: quare si in hac rei cognitione persistere velimus, facile hanc vniuersalem conclusionem eliciemus, ea etiam omnia, quæ elapsis temporibus edita sunt, suam consistenciam motu, & generatione acquisiuisse. Sed dicet aliquis, non ne datur prima rerum productio, ni mirum creatio, quæ nec motum ponit vllum, nec generationem? Hoc fatentur Theologi, quia id credunt; sed naturali lumine non omnino cognoscunt, propterea quod, creationis articulus est creditus, partim tamen naturali lumine potest vestigare; non quidem directa cognitio ne, sed necessaria quadam coniectura, ex rebus alijs educta, vt dictum est supra, & dilucetius etiam inferius explicabitur. Non est igitur hæc Arist. ratio à puro Philosopho tam facile solubilis, vt Conimbricæses arbitrati sunt; quinimmo aduersus veteres Philosophos, qui, præter motorem æternum, aliquod etiam æternum mobile statuerunt, adeo efficax est, vt S. Tho. non veritus sit asserere, eam saltem secundam quid demonstratiuam esse. Ceterum, quod ad solutionem attinet, aduertendum est, per primum mobile, & primum motorem, quæ creatione à Deo, edita sunt, intelligendum esse primum cœlum, & primam intelligentiam, ipsi applicatam: prima autem Intelligentia non est Deus, quauis frequenter Philosophi nomine primæ Intelligentiæ Deum intelligant; sed est separata quadam substantia, quæ primum orbem proximè perpetuis revolutionibus circumducit: Deus verò nullum orbem proximè mouet, sed eius motus consistit in hoc, vt & Intelligentis, & rebus omnibus mouentibus, virtute mouendi impertuatur. Ad septimam rationem, negandum est antecedens. Ad probationem solet communiter negari minor propositio, videlicet omne instans finem esse præteriti temporis, & initium futuræ: Arist. enim, quia posuit temporis æternitatem, ideo propositio est illam, tanquam verissimam existimauit; & certè ita esset, si tempus esset æternum: sed cum falsum sit, tempus æternum esse, falsa pariter erit illa propositio, quam minus rectè Arist. tanquam

rat. D. Aug. lib. 21. de Ciuita. Dei, c. 8.

Iosue c. 10. Lib. 4. Reg. cap. 10.

Ex simplicissima cœli natura arguere eundem possumus, ipsam non esse genitam, non tamen idem æternum esse. Vt cœlum sic causa rerum sublunarium sitis ill, vt illis natura, aut tempore aliquo præcedat.

Responso ad sextam rationem.

Conimbricæsum error.

Arist. ratio à motu æternitate desumpta validissima est, & aduersus veteres Philosophos demonstratiua. lege D. Tho. 1. p. q. 46. ar. 1. Deus nullum orbem proximè mouet, & proinde à prima Intelligentia differt, quæ est orbis applicata. Vide de spiritu de Motore primoribus. Ad septimam rationem responso est.

Reijci hęc
cõis respon-
sio.

Non põt da-
ri instans, qđ
tẽpus aliqđ
non præce-
ferit.

Autoris solũ
tio.

Nota regulã
de inceptio-
ne, & inter-
missione re-
rum successi-
uarum.

Non põt da-
ri primũ in-
stans ip̃i qđ
tũ tũ vltimũ
non esse mo-
tus primi mo-
bilis, qui est
tũ cum tem-
pore idem.
Ad octauam
rationem.
Prius, & pos-
terius põt eũ
differentiã tũ
poris, vel rea-
lis, vel cogita-
tione facta.
unde Io. Grã.

medium assumpsit, ad motus, temporis, & mundi aternitatem suadendam: prius enim propo-
sitionem illam probare debuisset, si recte id, quod cupit, concludere voluisset: ita huic argumẽ-
to communi responsione satisficit. Verum enimvero nõ puto ego, hac communi responsione,
satis Arist. rationi factum iri: quoniam aut de rebus ad arbitrium nostrum loquimur, aut à
rebus ipsiſ veram cognitionem elicimus: si ad arbitrium loqueremur, in maxima certè pertur-
batione, atque rerum ignoratione continuo versaremur; vellet enim vnusquisque arbitrato
suo philosophari, nec vilius vnquam rei certa cognitio habere posset. Si autem veram cogni-
tionem à rebus ipsiſ elicimus; opus est, res ipsas consideremus, sicuti sunt, nec nouas effingere,
ad euitanda incommoda. Quare cum dictum est supra, atque primum mobile, vt primũ mo-
torem in temporis initio factum esse, non tamen motu, sed productione, absque vlla ante e-
xistente materia, quæ creatio dicitur; recte quidem dictum est: hoc enim nouum est produ-
ctionis genus, quod Philosophi aut penitus ignorarunt, aut saltem planè intelligere nõ po-
tuerunt. Eũt autem hoc ab omni intelligentia remotissimum, si quis diceret, aliquid recens
motu, & generatione ortum esse, nulla tamen ante existente materia: hoc certè nullus vnquã
concepit. Sic dico in re nostra, nisi quis naturam instantis penitus computare, nouumq; in-
stantis genus suo more fingere velit; nunquam dicere poterit, instans reperiri, quod tempus
aliquod non antecesserit. Id autem facile ostendo; nam instans temporis illi rei in motu re-
spondet, quæ passim à Philosophorum Scholis mutatum esse nũcupatur: sicut autem in mo-
tu primum mutatum esse dari non potest, quin ante ipsam motus fuerit, idque propter eius
continuationem, ratione cuius in infinitum diuisibilis est; ita nec in tempore primum instans
reperiri potest, quin ante ipsum fuerit tẽpus: cum tempus pariter in infinitum diuisibile sit;
& non solum totum tempus, sed quælibet etiam eius particula vel exigua, quemadmodum
etiam quælibet particula motus: vt intelligamus, hanc rationem valere: siue tempus aterni-
tum: siue non aternum situat. Puto igitur, propositam rationem de temporis aternitate
aliter soluendam esse, solutionemque tũ ex lib. 6. de Physico auditu, textu 43. tũ ex
8. eiusdem operis libro tex. 65. elici posse: quibus locis nonnulla Aristot. ad rerum inceptio-
nem, atque intermissionem spectantia, breuiter perstringens, docet, quemadmodum
res permanentes existunt primò per primum sui esse, & terminantur per vltimum sui esse;
ita res successiuas, sicuti est motus, orti per vltimum sui non esse, atque tandem per pri-
mum sui non esse finire. Hęc cum ita se habeant, dicendum est, sicut datur vltimum non
esse alicuius motus particularis (si quis enim incipiat moueri per cubiculum, ille motus exi-
stentiam accipiet per vltimum sui non esse) ita potuisse dari, immodè vera dari vltimum nõ
esse motus primi mobilis, atque adeo vltimum non esse temporis. Hoc autem vltimum non
esse, nulla ratione appelles instans, quia tunc tempus aliquod præterisse, fateri necessariò o-
porteret: sicut si vltimum non esse particularis motus mutatum esse appellares, ante illud ip-
sum fuisse motum, dicere cogereris. Concludamus igitur, & dicamus, cum nullum continuũ,
ex Arist. decreto, lib. 6. de Physico auditu, ex indiuisibilibus confiatum sit, omnes partes mo-
tus, indiuisibilibus quibusdam, quæ mutata esse appellantur, copulari: omnes pariter partes
temporis indiuisibilibus quibusdam in vnum cogi, quæ dicuntur instantia: ea autem dũmo-
do talia sint, semper finem præteriti, & initium futuri temporis significare. Quare conceden-
dum vullo modo est, dari primum instans temporis, sicut nec primum mutatum esse motus;
sed motum primi mobilis, qui est re ipsa cum tempore idem, per vltimum sui non esse existe-
ntiam obtinuisse, & eundem aliquando per primum sui non esse terminatum iri, vt vtriusque
tãm motus, quàm temporis aternitatem euitemus. Ad octauam rationem, admissa maiore,
explicantiã est minor: etenim prius, & posterius sunt differentiæ temporis, quæ interdum tẽ-
pus, re ipsa existens, interdum verò tempus, cogitatione fictum, significant, quod suo modo
semper fuit, sicut & eius generis spaciũ. Quare cum dicitur, prius tempus non fuit, & postea
cepit esse, illud prius non accipitur pro differentia temporis realis, vt aiunt, & positua, adeo
vt connotet aliquod tempus existens; sed accipitur pro differentia temporis, cogitatione fi-
cti, & negatiua, quatenus, si negat temporis perpetuitatem, vt rectè dicit Io. Grammat. Idem
igitur est dicere, tempus non fuisse prius, ac dicere, tempus non esse perpetuum. Satisfaceret
(opinor) hęc responsio ipsi Arist. est enim responsio ad hominem, vt dicunt Scholæ: ex ipsiſ
elicitã, quæ ipse nec Arist. affirmauit. Dicebat Arist. extra cogitum nihil esse: tamen secundũ
eius

cuius doctrinam, extra est differentia loci: ergo extra caelum est locus, & si est locus, debet pariter esse locatum, atq; ita si extra caelum nihil est, extra caelum aliquid est, concludendo oppositum ex opposito. Solut Arist. dicens, illud extra esse differentiam loci, non quidem veri, & realis, sed cogitatione ficti. Optima responsio: sed cur non valebit, & nostra, dum dicimus, tempus capisse esse, & in aliquo priori non fuisse, non vero, & reali, sed cogitatione ficto?

An noua mundi creatio naturalibus rationibus demonstrari possit. Cap. X.

Saluta iam Peripateticorum rationibus, quae mundi aeternitatem suadere videbantur. Altera nunc disputationis pars animo breuiter lustranda est, videndumq; remoto lumine fidei, naturalibus ne rationibus, noua mundi productio, siue eius creatio demonstrari possit. Omnis verborum anfractibus, & circuitibus, ad rem statim venio, absolutèq; rideo, id fieri nequaquam posse: ita cenfet S. Thomas p. p. q. 46. art. 2. & lib. 2. contra gēt. cap. 38. huiusq; sententia grauioribus omnibus, cum Philosophi, tum Theologi subscripserunt. Sed praeter S. Thomam, & aliorum Doctorum autoritatē, aliquam etiam negatiua huius conclusionis rationem afferre possumus. Non enim noua mundi productio naturali ratione probari potest, nisi subinde naturali ratione ostēdatur, quippiam ex nihilo effici posse; Deumq; esse agens, quod arbitrari suo agere, & non agere possit, quodq; nulla naturae necessitate ad agendum impellatur: sed remoto lumine fidei, nemo naturali ratione hanc veritatem attingere potest, ut aliquid intelligat ex nihilo effici, Deumq; liberum agens esse; igitur naturali ratione noua mundi creatio concludi minime potest. Minor propositio euidentissima est: nam cognitio, quam parit naturalis ratio, non est nisi cognitio, quae intellectus à sensibus haurit: nihil enim est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, ut lib. de Sensu, & sensibili Arist. docet: at sensus nunquam praedictae veritatis noticiam intellectui suppeditare quareunt; nemo igitur est, qui eandem noticiam, naturali ratione consequi possit. Neq; verò id confirmare, difficile est: etenim sola naturali ratione differendo, nemo est, qui cum in rebus omnibus, quae diebus singulis fiunt, obseruauerit subiectum aliquod necessariò ante requiri, ex quo res ille educantur: idem aliquando ad aliquam affectionem perducì possit, quae res aliqua ex nihilo simpliciter procreetur. Pari ratione, cum semper obseruauerit necessarium illum nexum omnium causarum efficiētium, non secundarum modò inter se, verum etiam secundarum cum prima, videritq; nullam efficientem causam aliquando ferri, sed semper circa affectam materiam, subiectumve, aliquid efficere: quinimodò ita efficere, ut omnino non efficere non possit, dubio procul inde statim eliciet, ita semper fieri oportuisse: cum praesertim secundae causae nihil moliantur, nisi efficiendi virtutem à prima receperint. Quare si secundas causas necessariò agere cernimus, & illae à prima mouentur, inde conijcimus, primam quoq; causam, necessitate, & impulsu quodam natura, ad agendum incitari. Postremo, nemo est, qui obseruauerit caelorum cursus, noueritq; eos eodem temper motu, infallibilique regula circinuoari, qui non arbitretur, eum motum semper illos habuisse: nec cogitare possum, quo nam pacto, sola natura duce, eo quispiam peruenire possit, ut intelligat, in aliquo temporis exordio illos moueri cepisse, cum prius nullum omnino motum experti essent. Rectè igitur dicebam superius, neminem, citra lumen fidei, veritate hanc directè cognoscere posse, mundum, scilicet in temporis exordio, ex nihilo à Deo Opt. Max. libere quidem agente, nec vlla necessitate compulso, procreatum fuisse. Posset quidem veritas haec à quocunq; rectè Philosophante, necessaria quadam consecutione, ita ratiocinando, concludi: si mundus aeternus esset, infinitae animae rationis participes, re ipsa in natura existentes, reperirentur, idque ponendo, eas esse immortales, ut euidentissimè in altera disputatione probabimus: at verò infinita multitudo rerum, re ipsa existentium, inueniri non potest; igitur mundus non potest esse aeternus. Haec ratio validissima est, immò, & ijs omnibus demonstratiua, qui animarum immortalitatem defendunt. Sed dicit aliquis, si nulla nobis demonstratio mundi exordium directè concludere licet, possumus ne illud ipsum probabile saltem ratione firmare? Possumus quidem, multaq; huius generis rationes à pluribus afferri solent. Ac primum quidem esse potest, ut assertum hoc de mundi exordio à primis mundi incolis, reliquis fuerit verum per manus traditum, ac posteris commēdaturum. Haec ratio, suaforia est: quoniam si Maiores nostri mundum cum tempore conditum statuerunt: atque rursus, hanc veritatem à suis maioribus se accepisse confessi sunt, probabile est, aliquos

Non potest noua mundi creatio naturalibus rationibus demonstrari, opinio est S. Thomae, quae sequitur auctoritatem S. Thomae, opinionem confirmans.

Euidētior confirmatio.

Alia ratio.

Quo veritas de mundi exordio, quae sola natura duce directè demonstrari non potest, necessaria quadam consecutione concludatur.

Noua mundi productio potest probabilibus rationibus suaderi.

Prima ratio.

Secunda rō.
Lege Plinij
lib. 7. cap. 56.
Diodor. lib. 1.
antiq. cap. 1.
Ioseph. lib. 1.
antiq. cap. 1.
Polidor. lib.
de Inuentori-
bus rerum.

aliquos primos mundi incolas extitisse, qui hanc ipsam veritatē suis posteris commēdarunt. At tamen non est ratio necessaria, quia ex euidētibus principijs deducta non est, sed robur tantum habet à fide, quam Maioribus nostris habemus. Adducatur secundam rationem: nā- que si mundus æternus esset, semper quoque artes extitissent, nec qui nam fuerint artium in- uētores, aut qua nam ætate floruerint, vllō pacto constaret: sed, vt apud multos rerū antiqua- rum obseruatores videre licet, constat, qui nam fuerint artium inuētores, & qua ætate flo- ruerint: probabile igitur est, mundum aliquando nouo ortu emeruisse: non enim rationi con- sentaneum est, infinita antecēdētium annorum serie, absq; artibus humanum genus vixisse, quod vtiq; esset nisi mundus initium temporis habuisset. Adde tertiam rationem, ab histo- rijs antiquorum temporum desumptam, quam ad mundi originem ostendendam, firmissi- mam arbitror. Etenim si Hebræorum, & Chaldæorum historias perlegamus, multorum Re- gum, Principum, atque Heroum origines inuenimus, qui tandem, suorum maiorum adnu- merata genealogia, ab Adamo, & eius filijs originem duxere. Hæc in Hebræorum libris scri- pta sunt, nec opinor, aliquem huiusmodi origines somniasse: cum, præter natos homines, & tempus, quo orti sunt, & res ab ipsis gestas, & loca, vbi res gestæ sunt, diligēter conscripserint, atque æternis monumentis tradiderint. Quod si mundus æternus esset, mirum certè videre- tur, cur vel vnus hominis ante Adamum mentio ab aliquo facta non esset: inūdi enim æterni- tate concessa, infiniti homines Adamum præcessissent: cur igitur & nomina, & facta illorum ignorantur? Argumento hæc sunt, Adamum primum mundi incolam fuisse, & quotquot ho- mines hæcenus extiterunt, & modo sunt, eos omnes ab eodem, varijs interuenientibus ge- nitoribus descendisse. Qui pertinaciter mundi æternitatem defendunt, hæc rationibus satisfacere se putant, dicentes, generales eluiones, vniuersaliaq; incēdia extitisse, quibus homi- num memoria, artes, & scripta omnia, vicissitudine quadam, infinite, vnā cum ipsis homini- bus periere. An sit aliqua vis in rerum natura, quæ totā terrā aut incendere, aut aquis obrue- re possit, est questio maiore otio tractanda. Aris. cap. vltimo primi lib. Meteor. plures narrat, particulares eluiones, plura pariter particularia incēdia fuisse: vniuersalia verò non item.

Tertia ratio.
Eorū respon-
sio, quæ mun-
di eternitatis
vindices ap-
pellantur.

Confutatio.

Sed arguamus contra respōtionem: si generales eluiones, vniuersaliaq; incēdia extiterent, aut omnes profus homines perierunt: aut aliquot saltem incolumes, terram rursum habitaturi, permanferunt: si perierunt omnes, quo nam pacto geniti sunt ij, qui deinceps apparuerunt? Ex semine gigni non potuerunt, saltem illi priores, quia homines non aderant. Dicere, for- tuita generatione, atq; ex puri illos materia genitos esse, maximum videretur absurdum.

Præter Noe-
ticū diluuiū
nullum aliud
legit vniuersa-
le diluuiū
extitisse.

Fateri, eos ex nihilo à Deo creatos fuisse, esset sua ipsorum fundamenta demoliri. Eorum sit prouincia, qui mundum eternū esse defendunt, modum aliquē excogitandi, quo nouā illorū hominū generationem ostendant. Si verò aliqui homines incolumes permanferunt: tunc sal- tem ipsi præterite eluionis, aut incendij memoriam conseruassent, atq; etiā scriptis tra- didissent: quemadmodum in Noetico diluuiū contigisse videmus. Pauci enim illi homines, qui superflites fuerant, illius diluuij memoriam retinuerunt, atq; eiusdem noticiam posteris tradiderunt: quinimmo ab iisdem multarum rerum cognitio habita est, quæ longè diluuium illud præcesserūt. Quare si ante Noeticum diluuiū alia cataclismata, aliavē incēdia fuisset, dubio procul aliqua illorum memoria ab ijs, qui diluuium illud præcesserunt, conseruata fuisset: nusquam tñ scriptum reperitur, nec ab aliquo hæcenus auditum est, ante Noeticum diluuium aliud diluuium, aliudvē incēdium extitisse, hoc igitur est signū, illud primū fuisse, atq; adeo hominum memoriam, artes, & scripta omnia, vicissitudine quadam, infinite, vnā cum hominibus nec aqua, nec igni perisse, vt mundi æternitatis defensores asseuerant.

Confutatio.

Dicent alij temporum diuturnitatem rerum omnium memoriam delcuisse, vt Aris. loco supe- rias citato animaduertit: propterea mirum non est, si nulla apud nos illarum rerum memo- ria extet, quæ ante sexcenta annorum millia conseruerunt. Acquiescerem huic respōsioni, & inciperem dubitare, mundum æternum esse, si vnus saltem diluuij antè illud Noeticum, aut vnus saltem hominis ante Adamum mentio ab aliquo facta esset: sed cum fides Catho- lica doceat, Adamum primum hominē fuisse: primumq; etiā fuisse Noeticum diluuium, nec vllius alterius, aut hominis, aut diluuij mentio ab aliquo facta sit: facere nō possum, quin, remoto etiā lumine fidei, sciam de mundi exordio, tanquam veram, firmam, & solidam amplectar.

Quarta ratio.

Eam verò lubet etiā noua hæc (vt opinor) ratione confirmare, quæ ex de- cre-

cremento annorum vitæ desumpta est. Legimus in Hebræorum historijs, veteres illos patres vsque ad quingentos, & nongentos annos vixisse: alios posteriores vsque ad ducentos, & trecentos: hic autem annorum numerus paulatim decreuit, vix vt temporibus nostris vsq; ad octuagesimum annum homines vt plurimum perueniant. Cuius rei causam, si naturali ratione indagare velimus, eo omisso, quod diuini Opificis consilio, & voluntate factum est, inueniemus, id nulli rei potius, quam temperamenti hominum mutationi acceptum esse referendum: licet pluribus alijs rebus eadem quoque causa ascribi posset, quæ tamen satis æternæ sunt, nec ita proximè, vt temperamenti mutatio, hunc effectum, vel potius defectum edunt. Etenim diutius veteres illi patres vivebant, quia robustiora erant corpora eorum, optimisq; constitutionibus prædita: nunc autem exiguus sanè est annorum vitæ nostræ numerus; quia nostrorum corporum temperamenta valde mutata sunt, atque in deterius lapsa; & ideo debilia corpora nostra cum sint, citò intereant necesse est. Sed nondum acquiescit intellectus noster: oportet enim adhuc causam inquirere, cur, tot annorum conuersione, corporum temperamenta deteriora facta sint? Huiusce rei causam nullam aliam esse crediderim, nisi mutationem alimentorum, quæ cum prius purissima essent, maximum robur alitis corporibus afferebant: temporibus autem his, cum impura reddita sint, modicam vim corporibus nostris afferunt, quæ illis nutriuntur; ac proinde mirum non est, si tempestate nostra annorum vitæ numerus plane defecerit. Sed adhuc sciscitabitur curiosus, vnde nã orta est hæc alimentorũ mutatio, quæ cum prius purissima essent, nunc valde impura reddita sunt? Dicit probabiliter mihi posse videri, eiusmodi mutationem ab elementorum natura proficisci, quæ cum omnino indissolubilia non sint, quemadmodum celestia corpora, quodammodo & ipsa inueterasce-re, & senescere, atq; adeo vim suam, & robur amittere incipiunt. Hinc autem firmissimum argumentum duco, ad nouam mundi constructionem suadendam. Quantò aliquid ortui suo propius est, eò maiorem in se virtutem continet: quantò verò est à suo ortu remotius, tantò debilius euadit. Id in multis quidem, sed præcipuè in animantibus deprehendere possumus, atque potissimum in hominibus: nam pueri, qui nuper in lucem editi sunt, maxima natiui humoris copia, atque intenso naturali calore redundant; sensim autem adolentes, atque ad senectutem accedentes, tum humorem, tum calorem amittunt; & cū prius validissimæ in eis naturales functiones fierent, prope finem ætatis, eadem maximo cū languore eduntur. Nunc ita argumentemur: simplicia hæc corpora tanta modo virtute prædita non sunt, quantã multis iam ante annis continebant: quod ex mutatione, in alimentis facta, elici apertissimè potest: distant igitur illa à suæ generationis principio: atque adeo necesse est dicere, ea tum primùm orta esse, cum maximum in se robur continebant, cum purissima ex ipsis alimenta procreabantur; cum homines vi, & iure illorum alimentorum, diuissimam vitam, vivebant: non igitur mundus, qui ex elementis constitutus est, æternitate gaudet. Hæc, & huiusmodi rationes, ad mundi creationem suadendam, adduci possent: sed quia, vt dixi, demonstratiuè non sunt; idcirco vt hanc veritatem omnino percipiamus, satis est, vt fidei nostræ Catholicæ firmiter assentiamur: pro certoque habeamus, mundum ex nihilo à Deo Opt. Max. in temporis initio procreatum fuisse.

Eorum opinio rationibus confirmatur, qui mundum ab æterno edificari potuisse defendunt.

Caput.

XI.

MVndum non esse æternum, sed à Deo vnà cum tempore conditum, hætenus & fidei nostræ testimonio, & multis coniecturis, & plurimis etiam suorum rationibus, ita confirmauimus, vt nullus sit, opinor, nisi fortè sit aliquis pertinax, quique iurauerit in Arist. verba, cui iam facile non sit, hoc idem de mundi fabrica, assensu comprobare. Nunc ad postremam huius disputationis partem accedendum est, cum Theologicæque disputandum, mundus ne à Deo ab omni temporum æternitate edificari potuerit. Quæ ratio sanè difficilis est, & maximè momenti; cum ob rei magnitudinem, quæ discutenda proponitur, tum ob insignium Theologorum discrepantes sententijs: accedit tertio, difficillimas vtriusque allatas esse rationes. Necessaria tamen res est, atque ad id, quod à nobis propositum est, aperiendum, & concludendum, maximè conducens, si enim monstrauero, mundum ab æterno esse non posse; quinimò implicare contradictionem, rem quampiam, cuiusvis generis illa sit, simul cum

Cur maiores nostri tā diu carnalē vitā agebant, nos autē tam exiguo tēpore viuimus.

Alimentorū mutatio i cā est, cur temperamenta corporum in deterius lapsa sint. lege Iosephum li. i. de Antiquit. cap. 8.

Alimentorū impuritas ab elementorum natura proficiscitur.

Argumentum firmissimum ab elementorū natura sūptū, ad nouā mundi cōstruētiōem suadendam.

Difficultas, & necessitas huius q̄stio.

opifice suo æternam esse; non ne omnibus maximè manifestum erit, falsam esse illorum sententiam, qui mundum re vera ab æterno cõditum esse defendunt? Etenim à posse ad esse negatiuam licet, & illam quidem veram, consecutionem elicere, vt non potest bellua ridere; ergo non ridet, nec vnquam risit: sic non potuit mundus ab æterno esse; ergo ab æterno nõ fuit: consecutio est euidentissima. Sed iam disputationem incamus, Theologorumque snias singulatim expendamus. Arbitratus est S. Tho. 1. par. Summæ q. 46. ar. 2. lib. 2. contra Gẽtiles c. 46. & alijs pluribus locis, quem Theologorum plurimi, vt Caietanus in comm. Gregorius Arim. Argentinas, Durandus, & Capreolus 2. lib. Sententiarum d. 1. Herueus trac. de Mundi æternitate q. 5. atque etiam alij, secuti sunt; nullam contradictionem implicare, Deũ ab æterno mundum condere potuisse. Hæc sententia ab citatis autoribus, pluribus rationibus confirmatur: ego hinc inde firmiores se legi, quarum prima eã est; Illam potentiam, quã nũc Deus habet, quamque habuit, cum mundum ædificauit, eandem quoque habuit ab æterno: ita enim fuit omnipotens ab æterno, sicut modò est nihil hoc habet dubitationis: quia nulla perfectio aliunde ipsi Deo in tempore obtingere potest: sed in tempore eam habuit potentiam, qua vnũuersam condere potuit; ergo eademmet potentia potuisset illi ab æterno inseruire, vt tum vnũuersum ipsum condidisset. Secunda, Si Deus non potuisset mundum ab æterno constituere: ergo nunquam illum constituere potuisset. Probant consequentiam: si. n. æternitas Deo impedimento fuit, quo minus virtutem suam in mundi procreatione ostendere posset; oportuisset, eum per infinitam durationem expectasse, dum hoc impedimentum auferretur: at infinita duratio finem nullum habet; igitur etiam nunc Deus expectaret, dum fuere: hæc infinita duratio, vt tandem, absoluto fluxu, mundum inciperet procreare: cum autem fluxus hic infinitus subsistere nunquam possit, nunquam etiam Deus mundum edere posset, si illum ab æterno edere non potuisset. Tertia, Qua ratione Deus effectum aliquem vno instanti parere potuit, eadem ratione eundem parere potuit instanti priori, & rursus alio priori, & sic in infinitum: ergo illum effectum, quem Deus vno instanti temporis edidit, eundem pariter ab omni temporum æternitate edere potuit. Quarta, Rei ab aliquo procreatæ non minus repugnare videtur infinita duratio à parte posteriore, quàm infinita duratio à parte anteriore: sed multæ sunt res à Deo procreatæ, quæ tamen infinitam habent durationem à parte posteriore, vt sunt Angeli, & rationales animæ; ergo cum effectũ à Deo edito potest eadem ratione manere infinita duratio à parte anteriore: non implicat igitur contradictionẽ mũdũ à Deo ex æternitate cõdi potuisse. Quinta, Perfectior modus operandi potius arguit maiorẽ potẽtiã, quàm potẽtiæ defectũ: sed agere liberẽ, & arbitrati suo, perfectior est modus operandi, quàm agere necessitate naturæ; ergo hic modus operandi debet potius arguere perfectiorem potẽtiã, quàm potẽtiæ diminutionem: tunc sic, si Deus ageret necessitate naturæ, mundum ab æterno ædificare potuisset, immò ab æterno inũdam ædificaret; quemadmodum si ab æterno fuisset ignis, ab æterno fuisset calor, ab eo editus; ergo multò magis, cũ Deus liberẽ agat, vt omnes Theologi concedunt, sequitur, ipsum ab æterno mũdum ædificare potuisse. Postrema, quam huius opinionis sectatores, atque potissimũ Conimbricenses, validissimam putant, eã est. Si contradictionem inuolueret, rem aliquam à Deo ab æterno procreatam fuisse, vel hoc esset, ratione creantis, vel ratione rei creatæ, vel ratione creationis æternæ: sed nullo istorum modorum aliqua repugnantia est; ergo &c. Probant minorem propositionem. Primum, non esse repugnantiam, ratione Dei creantis: quia non minor est Dei virtus ad creandum, quàm Solis ad illuminandum: sed si Sol fuisset ab æterno, ab æterno illum minasset, vt docet D. Aug. 6. de Trin. c. 1. ergo cũ Deus æternus sit, ab æterno creare potuit. Deinde, nihil obstat, ratione rei, quæ producitur, probant sic: si enim rei, quæ est ab alio, repugnaret esse ab æterno, tunc Dei filius non esset æternus, quod est absurdum. Deniq; nullum esse impedimentum, ratione creationis æternæ, inde concludunt; quia si quod esset impedimentum, ex eo maximè foret, quòd creatio sit alicuius è nihilo productio (hinc. n. videtur elici, id, quòd creatur, obtinere esse post non esse, quòd æternæ durationi aduersatur) verum rationem hanc nihil officere, inde patere putant, quia particula, *è nihilo*, in definitione creationis, non ita sumitur, vt significet ordinem termini, sub quo res prius fuerit, & (vt ipsi aiunt) posituẽ; sed negatiuẽ, prout nimirum idem valet, atque non de aliquo, seu nullo ante existẽte subiecto. Cũ igitur nec ratione creantis, nec ratione rei creatæ, nec ratione æterno

Opi. S. Tho.
Caietani.
Greg. Arim.
Tho. de Ar.
gentina.
Durandi.
Capreoli.
Heruei, & aliorum.
Prima ratio.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Sexta ratio.

creationis repugnantia vlla sit, quo minus quippiam ab eterno effici potuerit, apparet iam sententia hec vnde commodè comprobata, mundum. s. ab eterno fuisse, nullam contradictionem inuoluere.

Opposita sententia defenditur, qua statuit, contradictionem inuoluere, mundum ab eterno fuisse. Cap. XII.

TAmetsi iam explicata sua & à Diuo Thoma, & ab alijs preclarissimis viris cum Theologis, tum etiam Philosophis approbata est; longe tñ veriore existimo oppositam suam, quia decernitur, contradictione implicare, mundum à Deo fieri ab eterno potuisse. Huius suæ autor, & caput fuit Doctor solēnis Henricus Gandauensis quodlib. 1. q. 7. & quodlib. 9. q. 17. quem secuti sunt D. Bonau. secundo Sinarum d. 1. q. 2. Ricardus ibidem d. 1. q. 4. Magnus Albertus 8. lib. de Phys. auditu cap. 1. in extremo: Marsilius secundo Sinarum, q. 1. artic. 2. atq; etiam inter Græcos Philosophos Io. Gram. lib. de Mundi æternitate contra Proclum, cap. 3. & alij plures. Possem pro huius suæ confirmatione innumeras sanctorum Patrum autoritates recēdere, qui sanxerunt, absurdum maximum esse, putare, creaturam vllam simul cum creatore æternam esse posse. Verum quoniā, quantum fieri potest, intra Philosophiæ nostræ limites consistere libet; ideo rationibus potius, quā autoritatibus pro hac opinione pugnandum esse, cēsiui. Ex pluribus autē, quæ apud Scholasticos Doctores inueniuntur, tres ego tantum allaturus sum, quibus huiuscemodi suam optimè probatum iri, mihi persuado. Quarum prima hæc erit, quæ licet satis trita est, atq; vulgaris, nihilominus, peritissimorum viroꝝ iudicio, insolubilis est, nec vlla hætenus audita est solutio, in qua planè intellectus acquiescere possit. Si mundus ab eterno conditi potuisset, iam infiniti homines intēuissent, suam quicq; rationalem animam habentes. Sed rationalis anima immortalis est, vt inter omnes Theologos constat, inter quos præcipuè hæc ipsa disputatio orta est, & vt et alia disputatione ostēdemus, Arif. fuisse decretam: ergo si mundus ab eterno fuisset, infinitus nunc animarum re ipsa existētium numerus reperiretur; quod nec esse, nec intellecta concipi potest. Consequētia maioris euidentissima est: nisi enim homines, qui hætenus geniti sunt, infiniti essent; igitur essent finiti, & aliquo certo, determinatoq; numero conclusi: omne autem finitum, per ablationem partis, tandem absumitur; igitur retrocedēdo, hominesq; multis iam ante annis genitos, enumerando, tandem finitum hunc genitorum hominum numerum absoluemus, ad primamq; hominem genitum deueniemus, antè quem nullus vnquam alius genitus est, non esset erga mundum conditus ab eterno. Secunda, mundus, vt Theologi omnes fatētur, à Deo factus est: sed factum esse, & æternum esse è diametro aduersantur; ergo si mundus à Deo factus est, mundus æternus esse non potest. A deo efficax mihi vñ hæc ratio, vt nulla prorsus indigeat confirmatione: nam si æternus est mundus, quid opus ipse habet, vt ab aliquo efficiatur? Si semper fuit, quomodo factus est? Dices factus est ab eterno. Hoc percipere non possum: nam quod factum est, transit de non esse ad esse: quod aut æternum est, sic transire non pōt. Æternus est Deus, qui nunquam factus est; cur à se mundus esse non posset, saltē (vt aiunt) negatiuè, si statueretur æternus? Tertia, si mundus ab eterno ædificari potuisset, sequeretur, eundem à Deo necessariò pēdere: sed hoc consequens Theologis omnibus aduersatur; dēt igitur eisdem quoq; aduersari antecedēs. Probatur consequentia. Ponamus, mundum vnā cum Deo æternum esse; tunc nullum instans ne cogitatione quidem sumere licebit, quo sic Deus, quo et mundus non statuatur: si igitur, vt veritas est, Deus liberè mundum condidit; ergo ipsum & condere, & non condere potuit. Tunc sic, vel eo instanti, quo mundus est, potuit à Deo effici, vel ante, vel post: apta enim, satisq; comoda est huiusmodi diuisio. Non eo instanti; quia tunc est, & quod est, quando est, necesse est esse. Nō post; quia semel editum, necessariò est editum. Ergo ante, atq; ita horum alterum sequatur oportet, vel Deum sua duratione mundum præcessisse, quod est propositio nostra: vel mundum à Deo necessariò conditum esse, quod & veritati, & Theologis omnibus aduersatur.

Opinio Hec
vet. veter,
quam secuti
sunt:
D. Bonauon:
Ricardus.
Albe. Magn.
Marsilius.
Io. Gram. &
alij.

Prima ratio.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Santi Thomae responsio ad primam rationem, atq; eiusdem confutatio. Cap. XIII.

TAnti roboris est primum argumentum, quod ad solemnem Doctoris sententiam tuendam superiore cap. proposuimus, ut in eius solutionem, insigniores aduersae partis Theologi, non parum operis, laboris, studijq; contulerint: propterea, ut, quantum illorum solutiones valeant, cognoscere possimus, nunc ex nobis ad veritatis trutinam expédenda sunt. Incipiemusque primum à S. Thoma, qui lib. 2. contra Gentiles cap. 81. ubi varia illorum Philosophorum incommoda attulit, in qua inciderunt, hoc argumento coacti, concludit, non esse absurdum, vel secundum Arist. infinitum re ipsa in rebus spiritualibus statueri; & propterea nihil prohiberet, si mundus aeternus esset, infinitum numerum animarum, re ipsa existentium reperiri. Sed pace sancti Doctoris, quem, ut debeo omnem praefatus reuerentiam, nomino, non puto, hanc eius responsionem veritatis malleo resistere: ut enim alias monstraui, numero, quae numerus est, repugnat infinitas: accidit aut, ut eodē res corporeae, aut spirituales numeretur; & propterea si numerus, ut numerus est, re ipsa infinitus esse non pot; res etiam numeratae, siue corporeae, siue spirituales illae sint, re ipsa infinitae esse non poterunt. Quemadmodum igitur ne mente quidem concipere possumus, continuum aliquod re ipsa omnino diuisum reperiri, adeo ut nulla pars sit adhuc post factam diuisionem accipiēda, cum id omne in infinitum diuisibile sit; ita nec vllum numerum concipere possumus, cui alterius numeri adiectio fieri nequeat cum quilibet in infinitum adiectionem recipiat. Quoddam igitur effugiū hoc esse vti, infinitum re ipsa numerum in rebus spiritualibus concedere. Hinc factum est, ut idem S. Thomas 1. par. Summę q. 46. ar. 2. ad octauum, re maturius considerata, huiusce argumenti efficacitate conuictus, sententiam mutaret, aliamq; responsionem exhiberet: concedit enim ibi, defendi posse, mundum, quo ad aliquas eius partes, ab aeterno quidem conditi potuisse; non tñ quo ad omnes: & excipit praecipue humanum genus, idq; propter animarum infinitatem, de qua modò discimus. Verum non de infinitis solum animabus, sed de alijs etiā quibuscunque rebus hoc idem argumentum proponi pot, si mundus ab aeterno esse potuisset: facillēq; nobis erit terminos argumenti mutare, ne aduersarij nostri, animarum infinitatis metu perterriti, se in fugam conieciant. Arguamus igitur sic: si mundus ab aeterno conditus esset, iam infiniti dies praeterijissent: singulis aut diebus, Deus lapidem vnum creare, & eundem conseruare potuisset: igitur nunc infinita re ipsa lapidum multitudo cōstaret: non enim bene intelligi pot, quid prohibuisset, quo minus Deus singulis diebus vnum lapidē creare potuisset. Quod igitur aduersarij in animarum multitudine concedere nolunt, id ipsum in multitudine lapidum admittere necessariò coguntur: in idē enim recidunt argumenta, de vtriusque infinitate proposita.

Scoti responsio ad argumentum propositum de infinita animarum multitudine, atq; eiusdem confutatio. Cap. XIV.

Iam vidimus, quae nam difficillimo, & inextricabili huic argumento de infinita animarum multitudine à Diuo Thoma solutio allata fuerit: videamus nunc, quae nam solutiones ab alijs propositae sint: ingenijq; nostri aciem exacuamus: forsāse enim cum subtilioribus doctoribus, qui inter Scholasticos reperiuntur, nobis nunc disputatio habenda est. Horum primus est Io. Scotus, Doctor subtilis nuncupatus: qui lib. 2. Sententiarum d. 1. q. 3. tametsi in hac quaestione, mundus ne ab aeterno esse potuerit, problematicus est, neq; huic magis, quam illuc propendat, nititur tñ, ingenij sui acumine, vtriusque sententiae rationes diluere. Et ad propositum argumentum de infinitis animabus, quae re ipsa modò consisterent, si mundus ab aeterno conditus esset, priusquam respondeat, pronunciatum hoc in medium assert, ut facere conuenit, quotiescunq; grauisissima, difficillimaq; argumenta soluturus est. Quicquid à Deo, vno die fieri nō pot (quia contradictionem includit): id ipsum eadem ratione toto tempore infiniti praeteriti fieri non potuit, seu infinitis diebus praeteritis, si fuissent. Recedit rationem; quā in hac die sunt infinita instantia, immò in vna hora, & in quacunq; particula vnius horae sunt infinita instantia, in quae diuidi posset, cum quantitas continua sit. Hoc pronunciatum praemisso, & explicato, concedit, Deum quolibet instanti vnius diei vnam animam creare posse, sicut quolibet die totius infiniti praeteriti, si fuisset. At verò sicut infinitis instantibus huius diei,

Deus

S. Tho. lib. 2. contra gent. c. 81. nititur soluere argumentum de infinita animarum multitudine.

Confutatio huius responsionis, qua et confutata est in disputatio ne de Animae immortalitate, cap. 13.

S. Tho. mutat responsionem in 1. p. Summę, q. 46. ar. 2. quae tamē argm nō soluit.

Pondera diligenter hanc confutationē.

Scotus i praesenti quæstione problematicus.

Maxima Scoti, qua argm de infinita animarum multitudine diluere contendit.

Propende resp. Scoti.

Deus animas infinitas creare non potest, quia id contradictionem inuoluit: Eadem ratione, si dies infiniti iam præterijissent, quod certe factum esset, si mundus statueretur æternus, nihilominus infinitis illis diebus infinitas animas creare non potuisset: quia id contradictionem includit. Preuidit Scotus instantiam, quæ aduersus hanc solutionem fieri posset, & solutionem quoque instantiæ asserere conatus est. Instantia ea est: non enim infinitatis dierum præteritorum in toto tempore infinito, si fuisset, & infinitatis momentorum vnius diei eadem ratio est: nam momenta vnius diei sunt infinita potestate: quatenus scilicet tota vna dies, & quolibet hora, & quolibet etiam vnius horæ particula, ea ratione, qua continua est, diuisionem in infinitum recipere potest: & quemadmodum puncta terminant partes lineæ diuisæ, ita momenta terminant partes temporis diuisi. At verò, si mundus æternus esset, infinitique dies præterijissent: illi non potestate, sed re ipsa infiniti essent: & si quolibet die Deus vnâ animam creare potuisset: numerus nunquam animarum re ipsa infinitus esset, atque ita propositum argumentum adhuc in suo robore maneret. Nititur Scotus hanc obiectionem diluere, asseritque instantiam vnius diei, vel vnius horæ, cum infinitis instantibus infinitorum dierum præteritorum æqualem infinitatem habere, & vtraque tantum potestate esse: cum enim indiuisibile non re ipsa, sed potestate tantum in continuo sit, atque tam infinita instantia infinitorum dierum, quam infinita instantia vnius diei, indiuisibilia in tempore sint, quod de numero continuorum est: sequitur, vt illa quidem non re ipsa, sed solum potestate infinita sint, atque adeo si quolibet illorum instantium Deus vnâ animam creasset, non ideo tamen animarum numerus re ipsa infinitus esset, sicut à nobis supra conclusum est. Subtilissimè quidem hanc Scotus instantiam explicauit, quæ certè ab alio nullo explicari melius potuisset, argumentum nihilominus adhuc remanet insolutum: nec miror, quia, vt iam dixi, insolubile semper illud existimaui. Quod autem Scotus argumentum non soluerit, ita demonstro. Putauit ipse, infinitatem instantium vnius diei æqualem esse infinitati dierum præteritorum, si fuissent: & vtraque infinitatem potestate tantum esse: propterea quemadmodum implicat contradictionem, vno die, in quo sunt infinita instantia, Deum infinitas animas procreare; ita si mundus poneretur æternus, contradictionem implicaret, ipsum toto præterito tempore, in quo essent infiniti dies, infinitas animas procreasse. Hæc est summa totius Scoticæ solutionis. Videamus nunc, an caput difficultatis attigerit, & an par ratio sit infinitatis instantium vnius diei, & infinitatis dierum totius præteriti temporis, si fuit ab æterno. Sciscitabor ego ab Scoto, quæ nam est intima ratio, cur Deus vno die in quo sunt infinita instantia, infinitas animas creare non possit? Responderet, opinor, quia hæc vnâ die iam animas creare cepit, & quocumque instanti succedenti, nouas creat: quia vero nunquam ad vltimum huius diei instans peruenire possumus (quoniam, vt diximus, quælibet eius particula in infinitum diuisibilis est) ideo sequitur contradictio, vt Deus infinitas animas re ipsa creet: nam post quodcumque instans acceptum, dabitur iterum pars eiusdem diei, & postea instans, quo Deus aliam animam creare poterit, & sic in infinitum. Quare poterit quidem Deus vno die infinitas animas potestate creare, hoc est plures animas in instantium: non tamen infinitum numerum animarum re ipsa, vt probat argumentum. Non video posse aliter Scotum huic petitioni respondere, si rectè responsurus sit. Applicemus modò hoc idem infinito tempore præterito, videamusque, an res eodem modo se habeat. Profectò si in rem hanc intimè, & accuratè ingenio penetremus, longè aliam rationem esse inueniemus: etenim si proportionem aliquam inter infinitatem instantium vnius diei, & infinitatem dierum totius præteriti temporis, atque pariter inter infinitatem animarum, vtriusque creatarum, statuere vellemus, poteret, vt Deus aliquando tempore infinito præterito alias creare cepisset: sicut positi est, cum vno die creare cepisset: hoc modo instantia vnius diei, vel vnius horæ, & instantia infinitorum dierum æqualem infinitatem haberent, vt rectè concludit Scotus. Sed si nunquam Deus aliquo die infiniti præteriti temporis animas creare cepit, adeo vt aliquod tempus ante cogitatione saltem fingere possimus, quo nullas omnino animas procreauerit: iam illa proportio tollitur, & fatendum necessariò est, animarum iam creatarum numerum non potestate, sed re ipsa infinitum esse. Hoc autem facillè ostensurum me puto, si vnum diem toti tempore infinito præterito comparauero. Incepit Deus exempli gratia, hæc die creare animas: sit modò meridies: perspicua res est, quamuis in qualibet huius diei particula infinita instantia potestate reperiatur, hucusque tamen Deum infinitas animas non

Instantia, quæ fieri posset contra responsionem Scoti.

Scoti solutio

Ostendit autem solutio Scoti inualidam esse.

Nota caput difficultatis.

Hinc elicitur defectus Scoticæ responsionis.

creasse: nam ante duas horas pauciores creauerat, & adhuc pauciores ante quatuor horas, atque ita retrocedendo, ad primam animam peruenire potero, quam Deus hac die creare cepit. At verò si mundus est aeternus, & infiniti dies præterierunt, quomodo vnquam retrocedendo, ad primam animam peruenire potero, quam Deus creare coeperit, si nunquam coepit? Quātuncunq; enim retrocedam, semper ante infantē animæ re ipsa reperietur. Quod sic probatur: nam ex 3. Phys. infinitum re ipsa illud est, quod pertransiri nunquam potest: sed si mundus aeternus est, per quātuncunq; retrocessionem, animarum numerus re ipsa existetium, nunquam absolui potest: ergo si mundus est aeternus, infinita animarum multitudo re ipsa reperitur, quod erat probandum. Dicit fortasse aliquis, falsum esse id, quod à nobis positum est, nimirum Deum nunquam animas creare cepisse: coepit enim ab aeterno. Nunquam ego didici huius generis coniunctiones, vt. scilicet aliquid aeternum sit, & illud ipsum durationis principium habuerit: nam si coepit esse, ante non erat: & si semper fuit, nunquam coepit esse: non igitur fieri potest, vt aliquid coeperit ab aeterno creari. Hæc satis cum Scoto.

Contradictio
ne implicat
aliquid ab æ-
terno esse co-
pisse.

Bachoni responsio ad idem argumentum, atq; eiusdem confutatio. Cap. XV.

Alter Doctor, qui ad certamen adducitur, est Io. Bachonus, resolutus appellatus, qui lib. 2. Sententiarum c. 1. q. 6. art. 2. argumentum de infinitis lapidibus soluere nititur. Tuetur enim, si mundus ab aeterno conditus esset, infinitiq; dies præterissent, in quorum quolibet Deus lapidem vnum procreasset, atque omnes hæcenus conseruasset, non ideo tamen necesse esse, vt infinita re ipsa lapidum multitudo reperiat, quod & ipse vniuersali hæc propositione confirmat. Quantum finitum, inquit, infinitè, & ab aeterno, quanto finito additum, nunquam re ipsa infinitum quantum facere potest. Probat, quia eiusmodi quantum re ipsa neque infinitum erit, ratione eius, quod additur, quia hoc ponitur esse finitum: neq; ratione eius, cui additur, quia finitum pariter illud esse statuitur. Concedit igitur iste Doctor, posita mundi aeternitate, dandam quidem multitudinem lapidum infinitam, sed in hoc sensu, quia illa ab anteriore parte terminum non haberet. Verum hæc responsio tribus in rebus deficere mihi videtur. Primo, quia ponit Bachonus, multitudinem illam lapidum, cui additamentum aliquid fieret, re ipsa finitam esse, quod tamen falsum est, si mundus statuatur aeternus: confidero enim lapides, quos Deus ante centum annorum millia procreasset, si illi lapides non sunt infiniti: ergo finiti, atque ita certo aliquo, definitoque numero conclusi: minuo igitur ab hoc numero simul vnum lapidem, & vnum diem per successiuam retrocessionem, si numerus lapidum finitus est, tandem post multa annorum millia, ad primum lapidem procreatum peruenire potero. Quod si dierum numerus numero lapidum proportionem responderet, sequitur, vt ad vnum diem, ante quem nullus alius fuerit, aliquando peruenturus sim: sic igitur mundus non esset aeternus. Arguamus nunc opposito modo; si mundus est aeternus, nullus fuit primus dies, nec vllus fuit primus lapis procreatus; atque adeo si quolibet die, Deus vnum lapidem procrearet, & omnes iam procreatos conseruasset, numerus lapidum, modo existentium, re ipsa infinitus esset, quod erat probandum. Deficit secundo hæc Bachoni responsio; quia dicit, quantum finitum, infinitè additum quanto finito, illud re ipsa infinitum non facere. Aut enim per quantum finitum, infinitè additum, idem quantum numero intelligit, aut diuersum: si idem numero, rectè dicit: nam si exempli gratia, tribus lapidibus, iam existentibus, infinitè duos eisdem lapides adderem; nunquam certè lapidum numerus quinarium excederet: sed hoc non est ad rem; quoniam lapides, qui infinitis diebus à Deo procrearentur, & prioribus lapidibus, iam existentibus adderentur, non essent iidem numero, sed diuersi. Si vero intelligit, quantum non idem numero, sed diuersum, infinitè alteri quanto additum, illud re ipsa infinitum non facere, falsum dicit, propterea quod ne mente quidem concipi potest, quoniam pacto si tribus lapidibus infinitè quis duos lapides, non eisdem, sed alios addere posset, adeo vt infinitum re ipsa additamentum esset, sicut re ipsa essent infiniti dies, vt positum est: non inde lapidum numerus re ipsa fieret infinitus. Deficit tertio huius Doctoris responsio; quia dicit, hanc multitudinem lapidum esse quidem infinitam, non re ipsa; sed in hoc sensu, quia ab anteriore parte terminum non haberet. Etenim si ab anteriore parte terminum non haberet, ergo nunquam multitudo hæc lapidum posset numeratione transiri, adeo, vt ad primum lapidem procreatum peruenire liceret: id autem omne re ipsa infinitum est, cum ex

infini-

Quoniam pa-
cto Ioan. Ba-
chonus argu-
mentum de in-
finitis lapidi-
bus soluat.

Bachoni res-
ponso trijoliciter
deficit
Primus defe-
ctus.

Secundus de-
fectus.

Tertius defe-
ctus.

infinite rebus iam existentibus, constat sit; ergo hæc lapidum multitudo non modò factum, duratione, quia scilicet durationis principio careret, verum etiam re ipsa infinita esset.

Recentiorum responsio ad idem argumentum & eiusdem confutatio.

Cap. XVI.

Non nihil adhuc superest, quò confugere possint ij, qui facram hæc (vt aiunt) anchoram soluere nituntur: sed litus sunt araturus: abrupti enim nulla ratione potest. Sunt ex recentioribus Philosophis nonnulli, qui mundi æternitate, atque etiam animarum immortalitate posita, infinitas esse animas ab anteriore parte, non item à posteriore concedunt: ab anteriore quidem; quoniam, si retrocedamus, nunquam animarum numerum absoluemus: non sic autem à posteriore; quoniam animarum numerus continuo aditamentum recipit. Neque absurdum est, inquit, aliquid ex vna parte infinitam, ex altera verò finitum esse: constat enim, Angelos à Deo creatos, initium suæ creationis habuisse, in perpetuum tamen duraturos esse. Alij, è quorum numero fuit Franc. Piccol. lib. 2. de Motu c. 11. concedunt, posita mundi æternitate, infinitum re ipsa animarum numerum reperiri, quem tamen nullum arbitrantur incommodum esse, si ex ea parte, qua finitus est, accessionem aliquam recipere dicamus. Ad dantque præterea, infinitam rerum per se existentium multitudinem, quantacunque accessionem illa recipiat, nunquam tamen fieri posse maiorem, quemadmodum per quantacunque diminutionem nunquam illam ipsam fieri posse minorem. Portèta opinionum sunt hæc, horrendaque monstra in naturali Philosophia, quæ terrorem maximum ijs omnibus incutient, qui intacta mentis acie eadem contemplabuntur. Et vt ad primam responsionem veniamus, viderint ipsi quantum ea ad propositum argumentum attineat. Erat argumentum huiusmodi, si mundus æternus esset, infiniti iam dies præterisset, in quorum quolibet Deus vel vniam animam, vel vnium lapidem creare potuisset; numerus igitur animarum, aut lapidum re ipsa nunc infinitus esset, si mundus statueretur æternus. Quid huc, obsecro, spectat in finitudo illa ab anteriore, vel posteriore parte? Si decem sint homines in platea, illorum numerus re ipsa finitus est, nec vlla hic anterior, vel posterior infinitudo consideratur, sed solus rerum, per se existentium numerus, qui determinatus est, adiectionemque recipere potest. Eadem ratione, si hætenus infinite animæ, aut infiniti lapides editi, & conseruati sunt, tantum illorum numerus re vera infinitus est: suntque huiusmodi res per se existentes, quibus nullus vel ab anteriore, vel à posteriore parte fluxus conuenire potest. Dicet, quemadmodum nunc posita sempiterna mundi duratione, animæ ab anteriore parte finite sunt, quia coeperunt aliquando creati, vt ex. gra. hoc die: sunt autem infinite à parte posteriore, quia ad vltimam animam procreandam peruenire nunquam licet: ita posito hoc, tanquam vero, mundum, s. nunquam ortum esse: finite sunt anime, iam editæ, à parte posteriore: quia adiectionem recipiunt: infinite autem à parte anteriore: quia si numerando retrocedamus, animarum, iã procreatarum, numerum absoluere nunquam poterimus. O pulchram deceptionem. Animæ, in posterum procreandæ, à posteriore parte infinite sunt: non re ipsa, quia non dum omnes procreate sunt: sed potestate, quia post quancunque procreatam animam, adhuc alia in infinitam procreabitur. Animæ verò, quæ hætenus procreate sunt, iam omnes consistunt, nec sunt in fieri, sed in facto esse: nõ igitur vel ab hac, vel ab illa parte, sed re ipsa infinite dicende sunt si mundus ponatur æternus. Iam verò infinitudo illa ab anteriore, vel à posteriore parte rebus competit, quæ cum aliqua duratione considerantur, sicut rectè dictum est de Angelis, qui à Deo aliquando editi sunt; perpetuum tamè durabunt ad tempus: non licet tamè reciprocari, vt. s. quod nunquam incepit esse, anterioremque æternitatem habet, æternitate careat posteriore, & aliquando in perniciem abiturum sit. Etenim id, quod semper fuit, non contingens illud quidem, & accidentarium: quippiam, sed necessarium sui natura est: quod autè eiusmodi est, deficere nunquam potest: contradictionem enim implicat, vt aliquando non sit. Et verò propositio illa, nimirum æternum ab vna parte est pariter æternum ab altera, sumpta est ab Arist. in calce primi libri de Cælo, vbi docet, non posse quicquam nouo ortu incipere, quin illud aliquando desinat dissolutione, & è conuerso: quare concludit, non posse à posteriore parte perpetuum esse, quod originem habuit ab anteriore. Quod verò attinet ad alteram responsionem, quæ est viri doctissimi, ingenue fateor inscitiam meam, sapius hæc rem versauit animo, eò tamè viribus meis peruenire nunquam valui, vt admitterem, id, quod in-

Cõs respon-
sio recentio-
rũ, qui conce-
dunt, aliarum
numeri infi-
nitam esse à
parte ante,
non à parte
post.

Aliorũ ratio,
qui concedit,
alarũ nume-
rũ re ipsa infi-
nitũ esse, reci-
peretq; illum
adiectionem
maiorẽ: nõ
nequãq; sic
ri. vide Fran.
Piccol. lib. 1.
de motu, ca.
11.

Confutatio
primæ respõ-
sionis.

Confirmare
nituntur res-
ponsionem.

Replica.

Infinitudo à
parte ante, &
à parte post,
semper cum
duratõe, vel
successide ali-
qua accipien-
da est.

Quod est æ-
ternũ à parte
ante, æter-
num pariter
est à parte
post.

Confutatio al-
terius respõ-
sionis.

diuinam, quæ est tota simul & perfecta possessio, vt ait Boetius, sed aliam, quæ est veluti qui-
 dā illius radius; hæc autē est vel æuum, vel tēpus. Nolo alijs medijs cōtra hanc rāsonē vti; ea
 enim satis commodè tertia ratione principali reijcitur: nam si mundus nulla duratione, sed
 natura tantū posterior est Deo: igitur non ab eo liberè, sed naturæ necessitate pēdet. Probo
 consequētiā, afferendo eandem exempla, quæ ab aduersarijs allata sunt. Splendor Solis na-
 tura tantum Sole posterior est: ab eo tamē necessariò proficiscitur: sic calor posterior est igne
 natura: & ignis necessariò calorem ex se fundit. Similiter si pes ab æterno supra puluerem
 extitisset: vestigium pedis ab æterno in puluere fuisset, essetq; vestigium pede natura poste-
 rius: nihilominus vestigium illud necessariò impressum esset. Eadem igitur ratione, si mun-
 dus Deo sola natura posterior est: igitur ab eodem non liberè, sed necessariò pēdebit. Sed vt
 dicamus, quam responsionem huic tertiæ rationi afferant aduersarij. Cum dicebatur, si mun-
 dus ab æterno effici potuisset, sequeretur, eundem à Deo necessariò pēdere: negant consequē-
 tiā. Ad probationē, concedunt, nullum instans durationis sumendum esse, quo fuerit Deus,
 quo pariter non fuerit mundus: dari tñ necessariò instans naturæ, quo Deus, vt causa effi-
 cētis, mundum, vt effectum cētum antecedit. Nec ob eam rem sequitur, mundum à Deo ne-
 cessariò pendere; quia illo instanti durationis, quo ipsam edidit, eodem ipsam non edere po-
 tueratq; ita liberè, & contingenter edidit. Et cum dicebatur, omne, quod est, quando est, ne-
 cessè est esse. Respondent, veram esse hanc propositionem in sensu composito, non in sensu di-
 uiso: aut etiam veram esse, loquendo de necessitate consequentiæ, non consequentis. Pin-
 guiore (vt aiunt) formula hæc à nobis pronunciantia sunt, quò facilius ab omnibus intelli-
 gatur. Cum Socrates mouetur, necessariò ille quidē mouetur, sed in sensu composito. s. qua-
 tenus mouetur: non enim simul moueri, & non moueri potest: non autē in sensu diuiso, quia
 potuit non moueri. Similiter dum currit, necessariò mouetur: non quidem necessitate conse-
 quentis, quia sicut contingenter currit, ita contingenter mouetur: sed necessitate consequen-
 tiæ: quia posito cursu, sequitur necessariò motus. Dicunt ergo, Deum necessariò mundum
 condidisse postquam condidit: quia non potest modo non edidisse: hæc autem non est neces-
 sitas simpliciter, & consequentis, sed (vt aiunt) ex suppositione, & consequentiæ: efficitque
 propositionem veram, vt dictum est, in sensu composito, non autem in sensu diuiso: Ne-
 scio quibus, aut vnde conquisitis tricis nos inuoluant aduersarij in re tam clara, & expedita.
 Scio, illo instanti durationis, quo Deus mundum ædificauit, ipsum eodem mundum non æ-
 dificare potuisse: id tamen ponit, mundum aliquando non fuisse: nam si æternus est mundus,
 Deus, vt paulò inferiùs demonstrabo, ipsam nulla ratione ab æterno non ædificare potuit.
 Vellent ego, vt cumulatè argumento satisfacerent, atq; ad eiusdem formam responderent.
 Quærebatur enim, si mundus à Deo editus est, aut Deus illum edidit eo instanti, quo est, aut
 ante, aut post: dicamus clariùs, aut edidit ipsum, quando erat, aut quando non erat. Quando
 erat, non potuit, quidem, quia iam erat. Si quando non erat: igitur non est æternus. Respo-
 debunt fortasse, diuisionem hanc rebus illis conuenire, quæ producuntur in tēpore, non autē
 illis, quæ constructæ sunt ab æterno: propterea vanum est quærere, fuerit ne mundus editus
 quando erat, an quando non erat: editus enim est ab æterno, & semper fuit. Neq; absurdum
 est, aliquid productum esse, & semper fuisse: nam Verbum diuinum à Patre productum est,
 quo tamen nulla duratione, sed sola origine posterius est. Sensim aduersarij, nō animadu-
 rentes, ad sniam nostram accedunt. Primum, diuisio à nobis proposita, cuiuscunque rei neces-
 sariò competit, quæ vel ex nihilo, vel ex aliquo facta est: quidquid enim non habet esse ex se,
 sed ab aliquo editum est, necesse est omnino, vt tñ primum editū sit, cum primum habuit
 esse post non esse: quòd si ei, quod æternum est, id nequaquam competere potest: sequitur,
 vt contradictionem implicet id, quod æternum est, editum esse posse. Quod de diuino Ver-
 bo asserunt, meam omnino sniam comprobant: nauque diuinum Verbum æternum est à Pa-
 tre productum est, & sola origine ipso Patre posterius est: tñ, vt ait Athanasius in Symbolo,
 neque est factū, nec creatū, sed genitū: sicut Spiritus Sanctus neq; est factus, nec creatus, nec
 genitus, sed procedens. Iam verò cum Verbum semper fuerit, à Patre q; genitum sit, certè nō
 libera, & contingens eius origo est, sed necessaria: ita enim Pater semper genuit, semperq; gi-
 gnit Filium, vt illum non gignere non possit. Si igitur ita mundus à Deo pendet, vt semper
 fuerit: opus est necessariò fateri, eundem à Deo non liberè, sed naturæ necessitate pendere,

naturas habere
 æternitatem p
 participatio-
 nem.

Aduersario-
 rum responsio
 ad tertiā ra-
 tionem.

Quo intelli-
 genda sit hæc
 propositio, om-
 ne, quod est,
 quā est, neces-
 se est esse.

Aduersario-
 rum rāsonis
 confutatio.

Effugium.

Prosecutio.

Concipi nō
 pōt, quippiā
 ex nihilo, aut
 ex aliquo p-
 ductum esse,
 & sēper fuis-
 se.

Æterna pro-
 ductio cē nō
 pōt, quin sit
 necessaria-

Demonstrati
uè concludi-
tur, mundum
esse ens neces-
sarium, si sem-
per fuit.

atque ita proprio relo aduersarij nostri iugulantur. Denique ex sua ipsorum interpretatio-
ne, ad rem meam concludendam, demonstrationem sumo: dicebant, propositionem hæc, Om-
ne, quod est, quando est, necesse est esse, intelligendam esse in sensu composito. scilicet, quando est.
Contra argumentor sic, Mundum necesse est esse, quando est, in sensu composito: sed mundus
semper fuit, ut iam positum est; ergo mundus fuit semper ens necessarium: quod autem est ens
necessarium, non fuit contingenter editum, immo simpliciter, & omnino improductum est,
igitur contradictionem inuoluit, mundum à Deo editum ex eternitate fuisse. Fortasse obscu-
ra sunt, quæ hæcenus diximus; eadem tamen in sequenti capite illustriora fient, cum opposi-
te sententiæ argumenta diluemus.

Aduersariorum rationes diluuntur.

Cap. XVIII.

Respon-
sio ad
primam rati-
onem.

Confirmata iam satis, & stabilita sententiâ nostra, temporis ratio postulare videtur, ut
rationes, pro aduersa opinione adductas, dissoluamus. Ad primam igitur concedendum
est, eandem omnipotentiam, quam habet Deus nunc, ab æterno etiam ipsum habuisse: sed
cum infertur, ergo mundus ab æterno fuit, vel esse potuit; neganda est consequentia: nõ enim
mundus ideo ab æterno esse non potuit, quia ipsum Deus ab æterno ædificare non valuerit:
sed quia ipse ab æterno ædificari non potuit; quemadmodum enim contradictionem impli-
cat, quicquam sine procreatione procreari; ita contradictionem inuoluit, a liquid effici sine
principio durationis. Potuit igitur Deus semper mundum efficere, sed in hoc sensu, ut scilicet, nul-
lum instans cogitatione sumi possit, quo Deus mundum efficere non potuerit; non ob eã ta-
men rem sequetur, mundum æternum esse: quoniam Deus semper mundum propria duratio-
ne præcedit: propria autem duratio, quæ est mensura Dei, est æternitas; ac proinde quocun-
que instanti, cogitatione ficto, illud instans antecedente, quo mundus conditus est, eundem
condidisset: non ideo tamen mundus æternus esset; quoniam Deus ipsum æternitate præcede-
ret. Ad secundam negatur consequentia. Ad probationem, quam dicebatur, si æternitas im-
pedimento fuisset Deo, quo minus mundum ab æterno condere potuisset, oporteret, ut expe-
ctaret per infinitam durationem, &c. Respondeo, æternitatem, quæ est modus intimus, & in-
terior quædam mensura Dei, nullum ei impedimentum in mundi constructione attulisse, nec
afferre potuisse: quin immo non potuit Deus mundum construere, quin ipsum instanti æter-
nitatis construxerit: vnicum enim est æternitatis instans, semper manens, atque indiuisibile.

Ad secundam
rationem.

Cum igitur Deus aliquid edit, nullum expectat tempus, ad illud edendum, sed illud vnâ cū
sua mensura edit, quæ est tempus, vel æuum: sic mundum edidit quidem Deus, instanti æter-
nitatis: tamen edidit illum cum propria mensura, nimirum cum tempore, quo tūc primum
definiri, vel (quod aiunt) mensurari cœpit, cum primū editus est. Nec intelligere possum, quo
modo Theologi, qui mundum à Deo statuunt ex nihilo conditum esse, ipsum decreuerint ex
nihilo ab æterno condi potuisse: sic enim potius non esse mundi, quàm esse eiusdem simul æ-
ternum cum opifice ponitur. Ad tertiam, concedendum est, qua ratione Deus mundum vno
instanti ædificare potuit; eadem ipsum alio instanti priori, & rursus alio priori, & sic in infi-
nitum ædificare potuisse, hoc inquam totum concedendum est, sed de instanti cogitatione fi-
cto: quia ante mundi constructionem nullum erat instans reale, nisi æternitatis: non inde ta-
men sequitur, mundum æternum esse posse; quia semper describeretur tēpore, cum quo con-
ditus est. Quemadmodum enim, si Deus nunc Angelum ederet, ille non tempore, sed æuo,
quod propria est Angelorum mensura, describeretur: ita si mundus multis ab hinc annis con-
ditus esset, non nisi propria mensura, quæ est tempus, describi posset. Explico dilucidius. Mū-
dus centum mille annis ante tempus illud, cum quo conditus est, à Deo ædificari potuisset:
& rursus totidem annis ante illos, & sic in infinitum: si enim cœlum tot ante annis moue-
ri cœpisset, iam tot annis, nostro loquendi modo, esset semetipso vetustius: æternum tame-
n nequaquam: tūc quia cum propria eius motus mensura, quæ tempus est, editum esset: tūc
quia in quacunque antiquitate Deus mundum condidisset, semper eundem æternitate præ-
cederet. Ad quartam, neganda est maior: non enim durationis à posteriore parte, & duratio-
nis à parte anteriore par ratio esse videtur: non repugnat rebus procreatis æterna duratio à
parte posteriore: quia nullam contradictionem inuoluit, res procreatas, quæ si suæ nature res-
linquantur, desinerent in non esse, à Deo per tempus infinitum conseruari; implicat tamen

Ad tertiam ra-
tionem.

Ad quartam
rationem.

contradictionem, Deum rem aliquam procreare, & propria duratione illam non antecedere, quod fieri non posset, si res procreata simul cum procreante eterna esset. Ad quintam, neganda est minor, nimirum liberam productionem necessaria productione perfectiorem esse: etenim perfectissima est illa productio, qua producens, & productum in unitate nature conveniunt, qualis est productio divinarum personarum, que tamen necessaria est. Libera vero productio non ea est, ut quod liberè producit, eandem cum producente naturam habeat: quo fit, ut libere producens effectum eternum habere non possit; si enim liberè producit, certe ut producere, ita & non producere potest: accipio ergo illud instans, quo liberum efficiens se ad utrunlibet oppositorum determinare potest; hoc modo semper præcedit effectum, aut non productum, aut non producendum. Dices, si necessaria productio, libera productione perfectior est, maiorem igitur Sol perfectionem in luminis effusione, quam Deus in univèrsi creatione præfereret; cum hæc libera, illa verò necessaria productio sit. Respondeo, cum Sol lumen ex se fundit, non illud quidem reali effectione, sed simplici solum emanatione producit; ideo hæc proprie dicta productio appellari non potest; quemadmodum vera productio ea est, cum Pater ab se distinctum filium generat, in unitate nature. Cum verò Deus mundum creavit; reali illum effectione construxit, quæ perfectior productio est, quam simplex illa luminis à Sole manatio. Ad sextam, quam aduersarij insolubilem putant, dico, implicare contradictionem, creatum aliquod esse ab æterno, & ratione creatantis, & ratione rei creatæ, & ratione creationis. Ratione quidem creatantis, non, quia quocunque instanti, cogitatione ficto, create non potuisset; sed quia rem creatam secum æternam habere non potest. Ut enim superius diximus, quocunque instanti illam creasset, eandem cum propria duratione, quæ vel tempus esset, vel ævum, creasset: hæc autem duratio ab illa duratione distincta esset, quæ propria Dei mensura dicitur: ea enim æternitas est, qua semper Deus rem creatam antecedit. Cum verò dicitur in argumento, non minorem esse Dei virtutem ad creandum, quam Solis ad illuminandum: respondeo, Solis, & illuminationis, ac Dei, & creaturæ maximè diuersam similitudinem esse: Sol enim ad illuminationem non sicut propria causa ad suum effectum se habet, sed sicut effectus proximus ad effectum remotum: causa enim, quæ Solem effecit, ipsum quoque cum lumine effecit, quod eius perfectio est; & propterea nullum absurdum est, eius effectus eadem omnino duratione, veluti mensura, definiri. Quemadmodum etiam de igne, & de calore dici solet: ignis enim, & calor sunt duo effectus eiusdem durationis, qui tamen ambo efficietem causam ante se exigunt: ideo illa causa, quæ ignem effecit, in eodè quoque calorem effecit; quanuis, ea ratione, qua calor effectus est à causa efficietè, remotior, quàm sit ignis; pendere ab igne, tanquam à propria causa videatur. Deus autem, & creatura nõ ut duo effectus, sed ut causa efficiens, & effectus se habent; propterea simul æterni esse non possunt. Si enim eadem duratione definiri possent; præter Deum, & creaturam, aliam efficietè causam ponere necesse esset, quæ illos ut duos effectus peperisset, quod non est asserendum. Repugnat etiam, rem aliquam fuisse ab æterno, ratione rei creatæ. Et cum opponitur, quia si rei, quæ est ab alio, ab æterno esse repugnaret, tunc Dei filius non esset æternus. Respondeo, ei, quod est ab alio simpliciter, & absolute, & per modum originis, ab æterno esse non repugnare: bene tamen ei, quod est ab alio in diuersitate nature, cuiusmodi non est Dei filius, sed sola creatura. Repugnat tandem, ratione creationis. Et cum arguitur, quia in definitione creationis, illa particula (de nihilo) non est accipienda positivè, quasi dicat, esse post non esse, sed negativè, quatenus significat productionem alicuius rei, nullo posito subiecto. Ad hoc respondeo, illius propositionis explicationem voluntariam esse, non autem veram, & necessariam: quod satis appositè ex convenientia, & differentia, quæ inter generationem, & creationem statuitur, elicere poterimus. Hoc enim inter generationem & creationem convenit, quia utraque est alicuius rei productio de non esse ad esse, ut apud omnes manifestum est. Differunt verò huiusmodi productiones, quia generatio aliquod ante requirit subiectum, ex quo genitum fiat, creatio verò nullum. Cum igitur de ratione creationis sit, ut id, quod creatur, accipiat esse post non esse, sequitur, creationem ab æterno esse nulla ratione potuisse.

Ad quintam
rationem.

Obiectio.

Solutio.

Ad sextam ra
tionem.Repugnat ali
quid æternū
esse ratione
creantis.Ratione rei
creatæ.Ratione crea
tionis.Discrimè in
ter generatio
nem, & crea
tionem.

VT autem omnia quaecunque diximus, colligamus compendio, scire in primis oportet, mundi creationem, vnum esse ex articulis fidei, qui probabilibus quidem rationibus suaderi, nunquam tamen directe demonstrationibus roborari potest. Si quis enim in puris naturalibus constitutus, maximo ingenij lumine praeditus, in syluis educatus, a nullo fidei edoctus, naturali tantum lumine philosopharetur; cum omnem ille cognitionem a sensibus hauriret, ex pluribusque congestis particularibus, vniuersalem cognitionem eliceret, nunquam directe ad illam effectiorem pervenire posset, qua aliquid ex nulla penitus subiecta materia procreatur. At vero si rerum omnium naturam diligenter spectaret, animique nostri dignitatem consideraret, atque absurditatem infinitae re ipsa multitudinis rerum per se existentium cognosceret, inde facile elicere posset, aliquam aliam dari effectiorem, ijs omnibus dissimilem, quas continenter fieri videret, ac proinde, si non secundum quid nominis, saltem secundum quid rei ipsam creationem intelligeret. Id cum ita sit, dicere necessario cogimur, Arist. rationes, pro mundi aeternitate propositas, a puro, simplici que Philosopho solui nequaquam posse: quinimmo apud veteres illos naturae interpretes, qui praeter primum rerum omnium conditorem, materiam quampiam vna cum illo aeternam statuerunt, ex qua vnumquodque constitutum est, validissimas demonstrationes esse. Simpliciter tamen, & absolute demonstrationes non esse, quippe quae ex falsis propositionibus constitutae sint, quaeque a fidei lumine illustratis, solui nullo negotio possunt. Ijs praesertim iactis fundamentis, Deum si non esse agens, quod impulsu naturae ad agendum incitetur; sed quod arbitrari suo efficiat, quicquid efficit. Deinde nullam dari materiam, aequae ac primum opificem sempiternam; immo quaecunque ille proximè procreavit, ipsum ex nulla penitus materia fabricatum esse. Caterum non solum absurdum est dicere, mundum aeternum esse, verum etiam contradictionem implicat, eundem ab aeterno condi potuisse; non quidem opificis imbecillitate, sed quia repugnat creaturae, sui creatoris mensura, hoc est aeternitate describi. Potuisset quidem Deus quocunque instanti, cogitatione ficto, ante tempus illud, quo mundus conditus est, eundem in finitum aedificare; fingamus tamen mundum antiquum, quantum velimus, nunquam illum intelligimus aeternum: quia statim atque editus est, propria mensura describitur: aut si aeternus est, improductus necessariò est. Iam verò creaturae, a Deo pendentes, sunt duplicis generis, quaedam habent totam suam esse simul, quemadmodum sunt Angeli, Animae nostrae, & nonnulla fortasse, quae Deus initio procreavit, ut caelestia corpora; & haec quo ad suam substantiam, definiuntur aeternae: quavis illarum motus tempore describantur. Aliae sunt, quae habent suam esse per successionem, & istarum mensura est tempus. Has omnes necesse est Deum aeternitate antecedere, edat illas quando velit, quinimmo cum vnicum tantum sit aeternitatis instans, si Deus nunc exempli gratia Angelum crearet, ille quidem a Deo instanti aeternitatis crearetur; cum nihilominus propria mensura, quae aeternitas est, dimetiri liceret. Cum autem instans aeternitatis non fluat, eodem modo de quocunque fluxu praeterito dicendum erit, siue realis ille fuerit, siue cogitatione fictus. Finge nunc rerum omnium vacuitatem, mundum que cogita non dum conditum esse; nullum adest tempus, nullum aeternitas, sed duntaxat aeternitatis instans, quod re vera neque prius, neque posterius admittit; sed solum (vt aiunt) per temporis coexistentiam. Incurrat nunc primum Deus in mundi fabricam, facque, primum caeli duas tantum ab ortu ad occasum revolutiones absoluisse; dices ne mundum in tempore factum? Nullum adest tempus, Appellabis aeternum? Aeternitas habet tantum duorum dierum. Quid igitur? Instanti aeternitatis editus ille est; sed cum propria, & interna mensura, quae est tempus. Hinc tandem colligas, Deum aliquid abs se distinctum edere non posse, quin illud simul cum propria mensura edat, quae est tempus, vel eum: firmèque intelligas, nullam creaturam vna cum suo creatore aeternam esse posse.

Purus, simplex; Philosophus non potest directe mundi ortu ratiocinando concludere, sed solum per necessariam quantitatem confectionem.

Aristotelicae rationes mundi aeternitatis probantes, ab ijs tantum solui possunt, qui fidei lumine sunt illustrati.

Contradictio non implicat, mundum ab aeterno effici potuisse.

Creaturae a Deo editae sunt duplicis generis.

Speculare hoc diligenter, & rei veritatem percipies.

DE LIBERA PRIMI MOTORIS

Aetione, Disputatio Sexta.

Disputationis origo.

Caput Primum.

Inter eos constat, qui naturalium, diuinarumq; rerum volumina exolunt, errores precipuos, qui in Peripatetica Philosophia longè, lateque dispersi sunt, ex vno fonte, nimirum ex falso illo de Mundi æternitate decreto penitus effluxisse. Infectum illum, pestiferumque fontem, alia disputatione, obstruere conati sumus: qua, neque æternum esse Mundum, neque ab summo, æternoq; opifice, ab omni temporū æternitate, condi potuisse, validissimis, ni fallor, rationibus demonstrauimus. Nunc autem, veneficus quidam vapor adhuc nobis expurgandus est, qui maxima ipsius fontis causa censetur. Ideo enim Peripateticorum princeps Mūdam æternum esse existimauit: quia tanquam firmum, & ratum illud statuit, Deum. s. non esse agens liberum, quod sponte, arbitratoque suo in actionem incurrat: Sed potius necessariū, quod videlicet, impulsu quodam, atque necessitate naturæ, ad agendum inciteret. Placitum hoc, præsentis disputatione, ad veritatis trutinam expendere decreuimus: hocque eo ordine, vt Philosophi prius, atque Theologi, de rei veritate: mox Doctores varij, de Arist. mente, disputantes audiantur. Ardua profectò vtroque disputatio est; necessaria tamen, que à nobis diligenter excuriatur, & dirimatur. Si enim Fors tulerit, vt sacram hanc, quam vocant, anchoram abrumpamus, veramque Arist. mentem aperiamus: nulla posthac, nec in præcipuis fidei nostræ dogmatibus confirmandis, nec in synceris Aristotelis sensibus reserandis, difficultate, aut ambiguitate tenebimur: quinimmo expeditus, & facilis ad vtrunque nobis aditus patefiet.

Errores, præcipui in Peripatetica philosophia vñ de fluxerunt. Lege disput. de Mundi ætern. cap. 1.

Questio discutienda.

Ordo in disputatione seruandus.

Disputatio difficilis, atque necessitas.

Questionis intellectus explicatur. Caput 2.

Sed prius quam disputationem aggrediamur, atque argumentis, vitrò, citroque habitis decertemus, illud animaduertendum diximus, quod, pro vero huiusce questionis sensu aperiendo, pleriq; Philosophi, nec non etiam Theologi obseruauerunt. Aliquem enim agere necessitate naturæ, duobus modis contingere potest. Vno modo, dum solo naturæ imperu, absque vlla intellectus, aut voluntatis operatione, in rem quampiam fertur: vt cum ignis ad motum sibi obiectum calefacit: cum ventriculus cibum concoct: cum luminosam corpus ærem illustrat. Hæc omnes, & multæ: iã genus aliarum operationes, necessaria dicuntur, quia, nulla intellectus, nec voluntatis actione interueniente, à solo naturali agente proficiuntur, quod ita agit, vt non agere nulla ratione possit: neq; enim ignis non calefacere, neq; ventriculus, si rectè habeat, cibum non coquere, neque luminosam corpus non illustrare ærem potest. Altero modo aliquis dicitur agere, necessitate naturæ, quia, est intellectam, & voluntatem ad agendum adhibeat: liberè tamen non agit, sed ita agit, vt nec actionem suspendere, nec eandem inhibere queat. Hoc modo Theologi, de diuinis personis loquentes, aiunt, patrem, per actum intelligendi, generare filium: amicos verò, per actum amandi, spirare Spiritum sanctum. Vtraq; operatio, vt interior, ita necessaria est: neque enim in libera patris facultate positum est, filium non generare: neque pater, & filius à Spiritus sancti productione resistere possunt: omnis siquidem operatio, que ad intimam diuinitatis substantiam pertinet, necessaria est, & contingentiam omnem excludit. Hac posita, & explicata distinctione, sciendum est, neminem adhuc inter Philosophos extitisse, nisi fortè aliquem impium, atq; Philosophi namque indigna, qui Deum agere, necessitate naturæ, in priori significatione, putauerit: eamque simplicem esse naturam, intellectus, & voluntatis expertem, crediderit: ac proinde, quicumque rectè Philosophati sunt, communi consensu affirmarunt, nullam esse operationem, quæ à Deo citra intellectus, & voluntatis conspirationem, & quasi concursum extrinsecus oriatur. Dubium itaque est, effectus illi, qui à Deo proximè pendent, ea ne libertate ab eodem edantur, vt illos edere, & non edere possit: an intellectu etiam, & voluntate,

Aliquem agere necessitate naturæ, ut quod b' modis contingere potest, vide Heronem quoli. 2. q. 4. art. 1.

Pater in diuinis producit Filium, necessitate naturæ, & ambo eodè modo producit Spiritum sanctum. Quicumque rectè philosophati sunt, intellectum, & voluntatem, prioris tribuerunt. Questioni, p. postq; sensus.

tate,

tate, ad eorum effectum concurrentibus, necessitate aliqua ad illos parandos, impellatur, ut eos non parere nullo modo queat. Hæc est quaestio, de qua nunc disputaturi sumus.

Philosophorum Argumenta præcipua, quibus probare nituntur, Deum agere necessitate naturæ. Cap. III.

Opinio Philosophorum. **H**Ac igitur de re dissidium maximum in primis inter Philosophos, atq; Theologos reperitur: illis omnem penitus libertatem à Deo amouentibus: his verò à rebus omnibus, ab eodem editis, necessitatem excludentibus. Nunc igitur potiora utriusq; sententiæ argumenta proponamus: ut res diligenter expensis, quid tandem in tam lubrica quaestione sentiendum sit, facile aperiamus. Illi igitur, qui tuentur, Deum agere, necessitate naturæ, primò sic argumuntur: nisi Deus ageret, necessitate naturæ, sequeretur necessariò, ipsum agere contingenter: Sed contingencia mutabilitatem, & inconstantiam indicat: ergo, si Deus ageret contingenter, in eo stans, & mutabilis diceretur, quod eius naturæ penitus aduersatur. Secundò, non minorem necessitatem accipit voluntas diuina à substantiâ diuina, quam ab eadem accipiat intellectus diuinus: Sed intellectus diuinus eam necessitatem accipit, ut quicquid intelligit, necessariò intelligat: ergo eandem quoq; necessitatem habebit voluntas diuina, ut nimirum quicquid vult, necessariò velit; atq; adeò nullus erit effectus, qui à Deo contingenter emanarit. Minor propositio perspicua est. Maior etiam ab ipsismet Theologis admittitur: qui fatentur, intellectum, & voluntatem vnum, & idem re ipsa esse cum natura diuina: ac deinceps eandem necessitatē habere, quam habet natura diuina. Terriò, ille actus interior, quo Deus extra se quippiam efficere vult, est perfectio diuina; Sed perfectio diuina à Deo abesse non potest; igitur quicquid Deus extra se vult, necessariò vult. Quartò, omne agens liberum, libertate contradictionis, ut agere, ita non agere potest; ac deinceps in eo potètia, separata ab actu, & similiter priuatio reperiri potest. Sed in Deo non potest esse priuatio; alioquin nec perfectissimum ens, nec purus actus diceretur: ergo Deus non est agens liberum, libertate contradictionis, ut nimirum agere, & non agere possit. Quintò, ois potètia libera, libertate contradictionis, aliquo indiget, à quo ad agendum determinetur: Sed prima causa ab alio determinari non potest; alioquin non esset prima, ergo prima causa non habet liberam præteritatem ad agendum; sed quicquid agit, necessariò agit. Postremò, si Deus effectum aliquem contingenter vellet, sequeretur, ut aliquid contra eius voluntatem fieri posset: Sed consequens est absurdum; ergo, & antecedens. Probant consequentiam: effectus enim contingens ille dicitur, qui, ut esse, ita non esse potest; igitur oppositum eius, quod à diuina voluntate decretum est, aliquando fieri poterit, si, Deum aliquid extra se contingenter velle, concedamus. Alia etiam argumenta, huc spectantia, à pluribus afferri solent; sed si quæ erunt, quæ quicquam roboris, aut firmitatis contineant, ea in secunda huius disputationis parte proponentur à nobis, cum Arist. sententiam de re proposita examinabimus.

Deum esse causam liberam firmissimis rationibus suadet. Cap. IV.

Opin. Theologorum. **O**pposita autem sententiæ, & illa quidem verissima, ea est, quam Theologi potissimum defendunt, quæq; grauissimo diuinæ scripturæ testimonio, tanquam solidissimo fundamentò nititur; Deum videlicet esse causam liberam, quæ nulla naturæ necessitate compulsa; sed arbitrati suo, res omnes extra se gignat, & proferat: ita enim, in Psalmo 134. Regius Vates cecinit, *Omnia quaecumq; voluit fecit*, ut plures aliæ autoritates, hoc idem ostendentes, omitantur. Luber aut nunc, non quidē ad maiore fidei nostræ testificationem, quasi testimonijs, aliunde, quam è diuinis literis sumptis, indigeat; sed ad cumulatiorem doctrinam, atq; etiã ad faciliorem veritatis intelligentiam, nonnullas rationes afferre, quas Theologi præcipuè ad hanc sententiã confirmandam, adhibuerunt. Prima igitur est huiusmodi, Deus per se, & natura sua felix, atq; beatus est, igitur nihil extra se necessariò appetit, atque adeò nihil extra se necessariò agit. Consecutionem ita probant: cum enim Deus summè bonus, ac perfectissimus sit, omnem profectò boni, & appetibilis rationem intra se continet; adeò ut re nulla exteriore indigeat, ut lib. 7. Politicorum cap. 1. Arist. quoq; fatetur: aliquam igitur perfectionem extrinsecus expectaret, si eius voluntas ab exteriore aliquo obiecto necessariò traheretur. Secunda, si Deus aliquid extra se necessariò vellet, id potissimè sequeretur, ut Deus

non esset Deus: sed consequens est absurdum; ergo & antecedens. Probant consequentiam: Deus enim est ens, natura sua perfectum, & absolute necessarium; eamque necessariam conditionem obtinet, ut, quocumque alio, ab eo distincto, non existere, adhuc non esse non possit: At si ad aliquid extra se necessariam relationem, vel habitudinem habeat, eo non existere poterit non esse, ergo, si quid extra se necessario velit, non erit Deus; quia necessariam illam conditionem non obtinebit. Tertia, aliqui effectus contingentes, in rebus naturalibus reperiuntur, ut ipsimet quoque Philosophi fatentur, ergo prima causa extrinsecus necessario non agit. Probant consequentiam: quoniam inferiores causae modum agendi à prima recipiunt; si igitur prima causa necessario mouet, & agit, inferiores quoque causae necessario mouebunt, propriisque effectus necessario effingent, atque ita nullus contingens effectus in vniuerso reperiretur. Quarta, illa causa, quae necessario agit, omni conatu se se ad agendum applicat: ut. n. in eius potestate non est agere, & non agere: ita in eius potestate, non est, maiorem, aut minorem intentionem, effectui tribuere: igitur si Deus necessario ageret, omni conatu ageret, atque adeo effectus perfectissimos ederet, ut ulteriori perfectione acquirere non possent: hoc autem falsum est: quia omnes effectus, qui à Deo emanant, finiti sunt: ergo, ut minorem, ita maiorem perfectionem obtinere potuissent; non igitur Deus illos necessario, sed liberè, & contingenter produxit. Quinta, Deus est agens per cognitionem: igitur si coactus operaretur, id efficeret, quod cognoscit: sed cognoscit opposita: ergo simul efficeret opposita: atque adeo ne dum primum mobile ab ortu in occasum, sed idem et ab occasu in ortum circumduceret. Sexta, si Mundus ex Deo naturae necessitate pederet, tunc nulla ratio assignari posset, cur caelestium orbium nonnulli velocius, alij tardius moueantur: cur quidem ab ortu ad occasum, alij opposito modo circumuoluantur: cur in octaua sphaera innumerabilis stellarum multitudo resulgeat; caetera uero unicum tantum sidus obtineant; cur planetae semper sub Zodaico reuoluantur, & modo inuicem nectantur, modo uero et in situ omnino opposito constituantur, & aliorum huius generis plurimorum. Cum igitur absurdum sit, dicere, tantam rerum molitionem, absque ullo fine, atque cognitione factam esse, absurdum quoque erit, dicere, Mundum à Deo, naturae necessitate pedere. Septima, omne agens naturale, & necessarium ad unum tantum agendum determinatum est, nec oppositos effectus edere valet, ut auctor est Arist. 8. Phys. text. 8. ignis enim calefacere tantum potest, frigefacere uero nequaquam: sed Deus ad unum tantum agendum determinatus non est, quinimodo effectus varios, atque et oppositos edat, igitur non est agens, quod agat, necessitate naturae. Postrema, illud agens, quod agit necessitate naturae, omnem suam actionem eo dirigit, ut quippiam sibi simile procreet, ut in omnibus rebus naturalibus manifestum est, atque Deus, extra se nihil, sibi simile, procreet, non igitur extrinsecus agit, necessitate naturae.

Tertia ratio.

Quarta rō.

Quinta rō.

Sexta ratio.

Septima rō.

Octaua rō.

Philosophorum, Argumenta, superius proposita diluuntur. Cap. V.

Theologorum sententia satis commodè iam confirmata, superest nunc, ut argumenta, à Philosophis proposita, diluamus. Ad primum respondet S. Thomas, lib. 1. Sent. dist. 4. 3. quaest. 2. art. 1. & in quaestionibus disputatis de potentia Dei, quaest. 3. art. 15. Deum extrinsecus neque necessario, neque contingenter agere; sed medio quodam modo inter necessitatem, & contingentiam, hoc est sui arbitrij libertate. Hic siquidem agendi modus ex necessitate constantiam accipit: ex contingentia uero facultatem quandam, ad res edendas, aliter se habendi. Negat igitur S. Thomas hanc consecutionem, Deus extrinsecus necessario non agit, ergo contingenter agit: nam medio modo agit. Doctissima quidem, & solidissima est haec S. Thomae responsio, nec ullo pacto reprobanda, quauis sint, qui existimant, nullum absurdum fore, si admittamus, Deum extrinsecus contingenter agere. Quaerunt enim, effectum illum, quem Deus extrinsecus edat, possit ne, an non possit non edere? Haec videntur esse duo contradictoria, inter quae medium nullum intercedit. Si. n. non potest, eum igitur necessario edat. Si potest, edat illi contingenter, quae sane consecutio non omnino aspernanda est. Quod si quis forte, cum Diuo Thoma, hoc argumento, liberam actionem, quam contingenter concludere malit, illud saltem aduertat, liberam actionem inter necessariam, & contingentem mediam nequaquam appellari: sed ipsam illam actionem, quae in nobis contingens est, in Deo potius liberam, quam contingenter nuncupari; ut ne vestigium quidem ullum, aut umbra, aut indicium ullius imper-

Rñs Thoma ad primum argin.

Alia rñs.

Nota: ab h.

per-

perfectiōnis in Deo relinquatur. Quauis qui rem attentè consideret, absque vlla etiam in perfectione, contingentiam in Deo statuere nullo negotio possit. Etenim contingentia duplicem mutabilitatem, aut mutationem indicare potest, in voluntate scilicet operantis; aut in obiecto, voluto ab operante: in voluntate operantis; quia nunc ipsa elicit actum, què prius non elicit: in obiecto, voluto ab operante; quia ipsum nunc habet esse, quod prius non habebat. Hac posita distinctione, fateor, si contingentia dicat mutationem in voluntate operantis; eam vtrique imperfectiōnem indicare: quemadmodum voluntati nostræ accidit, quæ multos elicit novos volendi actus: si autem dicat mutationem in solo obiecto, ab operante voluto, nullam omnino imperfectiōnem indicare. Nunc in re nostra, Deus extrinsecus contingenter agit, & contingenter vult: hæc autem contingentia nullam in voluntate diuina mutationem elicit, vt scilicet nouo volendi actu, vel noua, vt ita dicam, volitione, aliquid velit: quoniam quicquid vult, antiquo voluntatis actu, & eo quidem ab æterno elicit, vult; sed dicit mutationem in obiecto voluto, quod scilicet nunc est, & prius non erat. Ad secundum argumentum respondendum est, intellectum diuinum, & voluntatem diuinam dupliciter considerari posse: primo quoad esse absolutum: deinde quo ad respectum, vel habitudinem, quam habent ad propria obiecta. Primo modo, eadem necessitate fruuntur, qua ipsamet fruuntur natura diuina. Secunda verò modo, intellectus quidè in obiectum cognitum necessariò fertur: voluntas in obiectum voluto non item. Huius autem discriminis ratio ea est; quia intellectus est facultas naturalis, quæ, dum in proprium obiectum fertur, ipsum non intelligere nõ potest: voluntas verò est facultas libera; & propterea dum in proprium obiectum fertur, illud, vt velle, ita non velle potest. Ad tertium, scito, Deum cum rebus, à se procreatis, perfectiōnem quidem suam communicare; ab eisdem verò nullam penitus perfectiōnem accipere; ac proinde illum actum, quo quippiam extra se vult, secundum esse absolutum, consideratum, diuinam vtrique perfectiōnem esse, nec à Deo villo pacto separari posse: eundem verò, spectatum quo ad habitudinem, ad effectus procreatos, vel procreandos; nec perfectiōnem dicere, nec imperfectiōnem: propterea habitudinem illam habere, & non habere posse. Ad quartum, illa pars maioris propositionis concedenda est, qua omne agens liberum, libertate contradictionis, & agere, & non agere posse dicebatur. Ad eam verò partem, qua inferebatur, in eo potentiam, ab actu separaram inueniri; respondendum est, id quidem in eo agente verum esse, cuius actio ab eius substantia distincta est; cuiusmodi est omne agens, aliud à Deo: in Deo verò operatio ab eius substantia non distinguitur: & propterea in ipso potentia quidem, separata ab habitudine ad effectum, reperiri potest: non tamen ab actu ipso, qui est ipsemet Deus. Quare operandi actus recens non aduenit ipsi Deo: sed tantummodo actus ille nouam habitudinem ad edendum effectum acquirere potest. Et quemadmodum editus effectus nouam relationem realem acquirat ad edens: ita edens nouam relationem rationis acquirat ad edendum effectum: sed sine vlla mutabilitate, & sine vlla ei addita imperfectiōne. Ad quintum neganda est maior: quemadmodum enim voluntas nostra se ipsam ad aliquid operandum determinat: ita multò magis id facere potest voluntas diuina: ac propterea libera est, libertate contradictionis. Ad sextum neganda est consecutio. Ad probationem respondendum, effectum, à Deo voluto, non ideo contingentem dici; quia postquam à Deo voluto est, nõ esse possit: (est enim tunc necessarius, necessitate positionis) sed dicitur contingens: quia Deus illum non necessariò, sed liberè voluit. Non ergo sequitur, aliquid contra diuinam voluntatem fieri posse, vt eo argumento concludebatur.

Opinio statuentium, Deum, ex Arist. sententia, extrinsecus agere, necessitate nature. Cap. VI.

Deus ex sententia Aristotelis, intellectu, & voluntate perfectus est.

Longè difficilior est altera disputationis pars, qua in dubium vocatur, quidnam de re proposita Arist. senserit. Grauiores omnes tam Philosophi, quam Theologi in eo conueniunt, Arist. scilicet statuisse, Deum non esse agens necessarium, quod eo modo actione edat, quo, aut ignis calorem, aut Sol lumen ex se fundit; hæc enim naturalia quædam agentia sunt, quæ solo naturæ impetu, citra vllam cognitionem, operantur. Nusquam autem apud Arist. legimus, cum diuino numini intellectum, & voluntatem ademisse; quinimodò pluribus in locis, Deum intellectu, & voluntate pollere, confessus est. Docuit enim 1. metaph. c. 6. diuinam scientiam

Locavaria a
pud Aristidē
confirmata.

sciēciam esse primum, ac proprium principium Vniuersi. & 9. eiusdem operis lib. tex. 10. ait, intellectum diuinum, propterea quod ad vtranque contradictionis partem indifferens est, idcirco per appetitū, & electionem, ad opus applicari. Rursus 2. Phys. tex. 50. docet, Deum, & naturam agere propter finē: Et 2. Metaph. tex. 52. scribit, Vniuersi naturam optimā quidam esse, ordinatum in finē, puta in Deum, sicuti exercitus ordinem habet ad Ducem: quæ omnia argumento sunt, Arist. concessisse, Deum intelligendū, & volendū facultate pręditum esse. An autem statuerit, Deum ita per intellectum, & voluntatem agere, vt actionem suspēdere, & inhibere queat; non vna, eademque est Doctorum omnium consensus: afferam primam tres diuersas sententias; mox quid mihi sentiendū videatur, paucis aperiam. Fuit igitur prima sententia, quæ communis appellari potest; nam in eam omnes ferē tam Philosophi, quàm Theologi concesserunt; Arist. scilicet existimasse, vniuersum à Deo quidem intellectu, & voluntate conditum esse; ex eo tamen naturæ quadam necessitate pendere, vt illud non condendi liberam facultatem non habuerit. Quam sententiam ex Scholasticis Doctoribus secuti sunt Scotus lib. 1. Sentent. dist. 8. q. 50. & in quolib. q. 7. Gregorius Ariminensis in 1. dist. 42. Herueus quolib. 2. q. 4. & in tract. de Mundi æternitate, q. 4. Iauellus 2. Metaph. q. 10. Soncinus ibidem q. 29. Dominicus à Soto 8. Phys. q. 1. Ex recentioribus verò Philosophis Franciscus Piccol. lib. de Cœlorum motoribus, c. 23. Franciscus Bonamicus, lib. 10. de Motu, c. 36. Federicus Pendafius, lib. 8. Physicæ texturæ, par. 36. atque summam omnes, qui, ex Arist. sententia, vniuersum à Deo non in genere quidem causę efficiētis, sed in genere tantum causę finalis, pendere existimarunt. Porro fundamentum præcipuum, quo Arist. sn̄a nititur, illud esse aiunt; quia nimirum Philosophus concipere nequiuit, sine Dei mutatione fieri potuisse, vt prius nihil egerit, aut mouerit; postea verò agere, atq; mouere cepit. Et quia Deum, immutabilē esse, crediderit; ideo eundē semper ita agere arbitratus est, vt nō agere, nulla ratione possit: quod quidē nil aliud est, quàm agere necessitate naturę. Quod autem hoc præcipuum fuerit Aristotelicę opinionis fundamentum, ex varijs eiusdem monumentis eliciunt: sed præsertim ex 8. Phys. textib. 9. 13. 52. & 53. atq; etiam ex 9. Metaph. tex. 17. vbi docet, in æternis nihil esse in potentia, sed omnia in actu: ex quo infert, non esse timendum, ne Cœlum quiescat; quia neque ipsum est in potentia ad motum remittendum, neque motor eius, ad non mouendum. Rursus lib. 12. Metaph. c. 6. concludit, nō satis esse ponere substantiam æternam, potentem mouere; quia aliàs posset etiam non mouere: sed necesse esse, vt sit actu mouens, ita, vt eius motio sit sua substantia. Lib. etiam 2. de Cœlo probat, motum Cœli inuariabilem esse; quia motor eius immutabilis est. Sed validissimū argumentum, ad hoc ipsum ostendendum, elici potest ex 7. & 8. contextu 8. libri Phys. vbi Arist. hunc in modum argumentatus est; si primum mouens tūm primū mouere cepit, & antea non mouebat: aliquid igitur erat, quod eum à motione retardabat. Quæ sanē consecutio sumit, primum motorem necessariō agere: nam alioquin facile quispiam respondere potuisset, primū motorem antē à motu quidem abstinuisse, non ob aliquod impedimentum, sed quia integrum illi erat, non agere. Et propterea Auerroes in com. istius textus dicebat, rationabilius legum sectatores, quàm Anaxagoram locutos esse: qui huiusmodi causam, non in naturā, sicut ipse, sed in diuinam voluntatem retulerunt. Hæc igitur sunt apertissima testimonia, quibus prior hæc sententia iam satis confirmata videri potest.

Opinio cōis,
Hæc, Deū,
ex Arist. sen-
tentia extrin-
secus agere
necessitate
naturę.
Scotus.
Greg. Arim.
Herueus.
Iauellus.
Soncinus.
Dom. à Soto
Piccolomin.
Bonamicus.
Pendafius.
Fundamētū
præcipuū A-
ristotelicę o-
pinionis.

Loca varia,
ex quib. præ-
dictū funda-
mentum elici-
tur.

Validissimū
argumentū,
quo Aristot.
sn̄a confir-
mari potest.

Opinio Basuentium, Deum, quò ad aliquos effectus, liberam agendi potestatem habere. Cap. V 11.

Secunda fuit opinio, quæ non longè à communi recedit, sed ei solūm aliquid addit: Deū videlicet, ex Arist. sententia, circa Cœlorum motus, circa specierum procreationem, atq; summam circa totius Mundi effectiōnem, & conseruationem, agendū quidem libertate caruisse: at verò circa indiuidua, & res liberas, cuiusmodi sunt homines, nulla prorsus agendi necessitate vrgeri; sed quicquid in illis agit, ita agere, vt omninō, si vellet, nō agere facile posset. Ad hanc sententiam comprobandam, multa pariter adducuntur eiusdem Arist. testimonia. Primum elicitur ex libro de Mundo ad Alexandrum (si tamen liber ille Aristot. est); vbi Deum Imperatori comparat, qui omnibus præest, & quæcunque voluerit, conficit: & tandē concludit, quod in naui est gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in ciuitate Rex,

Primū testi-
monium.

in exercitu dux, hoc idem in Mundo Deum esse. Hoc solo discrimine, quia illis ipsis principatus laboriosus; perturbatus, & anxius est, Deo autem expers omnis mæstitiæ, atq; laboris, nullamque corporis imbecillitatem asserens. Cùm enim in re immobili collocetur, cuncta, quò vult mouet: arbitratoq; suo, in diuersis rerum generibus, atque naturis omnia verfat. Secundum elicitur ex 2. Phyl. tex. 49. vbi Arist. distinguit agentia propter finem, in ea, quæ agunt, naturæ necessitate, & ea, quæ agunt, ex electione, idest mente, & ratione. Constat autem, Aristot. in posteriore ordine primam causam collocasse: cùm ei tribuerit, vt naturales omnes causas ad suos fines dirigat. Tertium elicitur ex 8. Ethico. cap. 7. vbi asserit Aristot. Deum erga bonos amicitiam habere: & lib. 10. cap. 8. docet, eos, qui verè sapientes sunt, & rationem ducem sequuntur, Deo charissimos esse: quæ certè munera non necessitatis, sed libertatis esse videntur. Quartum elicitur ex 4. Topicor. cap. 5. vbi disertis verbis Arist. scribit, Deum quædam facere posse, quæ nõ facit: quod certè non esset, si ageret, necessitate naturæ. Sed præter testimonia, ab ipso met Arist. sumpta, aliorum etiam testimonia habentur, qui de Arist. locuti sunt. Refert enim Laertius in vita Arist. ipsum, antequam diem obiret, Deum orasse, ac religionis causa, testamento quædam fieri iussisse: quod certè non fecisset, nisi diuinum numen precibus flecti, & honestis, pijsque hominum aétionibus, ad benè merendum, allici posse, credidisset. Maximum quoq; testimonium ab Alexandro sumitur, in lib. de Fato, ad Antoninum, & Severum Imperatores: vbi, ex Arist. snia, admonet, à Deo beneficia petenda esse, qui ea, & non dare, & concedere potest. Commentator etiam in disputationibus contra Algazelen, disputat. 3. & 11. dubio 1. & 2. ait, Deum, apud Arist. neque agere, necessitate naturæ, neque ex electione: sed alio eminentiore modo, mortalibus incognito, quem ipse solus nouit. Ille autem modus videtur, auferre à Deo illam naturæ necessitatem, quæ dicit determinationem ad vnum; atq; etiam illam electionem, quæ mutabilitatem, & alias imperfectiones infert. Indicat verò eminentiorem quandam operandi rationem, ita simplicem, & vniformem, vt indifferentiam, & libertatem non excludat, & ita liberam, vt mutabilitatem non admittat.

Cuiusdam recentioris opinio. Cap. VIII.

Summa opinionis. Silentio hic prætereundam non arbitror grauißimi cuiusdam viri sniam: qui, contra omnium tam veterum, quam recentium Philosophorum opinionem, existimauit, Deum, Arist. decreto, non modò quò ad particulares quosdam effectus, verùm etiam quò ad vniuersalem Mundi procreationem, generalemque eius dispositionem, & ordinem, agere libertate propria, vt scilicet Mundum condèdi, & non condendi liberam facultatem habuerit. Quod sicubi, apud Aristot. Deum extrinsecus necessariò agere inueniatur, asserit grauißimus iste vir, id, non necessitate absoluta, sed necessitate positionis, intelligendum esse. Hanc autem sniam, vt ex disputatione, cum eo habita, intelligere potui, subtili satis modo declarauit. Explicatio opinionis. Excogitauit enim, Deum ad omni temporum æternitate, in aliquo priori nature signo, Mundum condèdi, & non condendi libertatem habuisse, ac propterea, nulla necessitate, sed liberè, aétum illum suæ voluntatis eliciuße, quo, Mundum condere, constituit. Hoc autem constituto, non potuisse Deum Mundum non ædificare; sed ipsum necessariò ædificasse. Quod sic probare conatus est. Etenim si, facta illa determinatione, Mundum statim nõ condidisset: certè aut aliquod impedimētum extitisset, quòd ipsum à Mundi fabrica retardasset: aut eum iam factæ determinationis pœnituisset: aut, ob aliam re quæmpiam, actus ille voluntatis eius iã elicitus, inefficax reëditus esset. Horum aut nullum affirmare, fas est, tum quia nihil erat, quod impedimētum aliquod asserre, aut aliquo pacto diuinæ voluntatis actum inefficacè reddere posset: tum etiam quia diuina voluntas immutabilis est, & idcirco quod ab æterno voluit, semper vult, & semper vult. Quare si ab æterno Mūdū ædificare decreuit, ab æterno ipsum necessariò, necessitate positionis, ædificauit. Quòd autem Deus, in illo priori nature signo, eam libertatem habuerit, qua oppositos voluntatis actus, condendi scilicet, & non condendi Mundum elicere poterit; eruit doctissimus iste vir ex Aristot. autoritatibus, paulò antè à nobis allatis: quibus, diuinam libertatem, expressè asserit, Arist. confessum fuisse.

Refellitur eorum opinio; qui, ex Aristot. sententia, existimarunt, Deum, quo ad particulares effectus, liberam agendi potestatem habere. Cap. IX.

Propositis iam singulis opinionibus, ad hanc disputationem pertinentibus, reliquum modo est, ut illas diligenter expēdamus, & quid in se veritatis, aut falsitatis contineant, aperiamus. Primam opinionem puto satis Aristotelicam esse; propterea de ea nunc nihil dicam; sed in fine huius disputationis, cum meam sententiam ex intima Arist. mente deprompsero, eandem paulò diligentius examinabo. Illorum verò sententiam, qui statuerunt, Deum, quo ad Mundi procreationem, conservationem, generalē dispositionem, & ordinem; atq; etiam, quo ad illarum rerum effectum, quas ipse proximè, nulliusq; alterius opificis interuentu, in lucē edit: naturæ quadam necessitate teneri; quò verò ad aliquos particulares effectus, liberam agendi potestatem habere, arbitror contradictionem inuoluere: atq; inconstantem Arist. reddere. Etenim fundamentum præcipuum, quo Arist. sententia de Mundi aeternitate, vel, ut cum ipsis modò loquar, de aeterna Mundi procreatione, nitēbatur: illud erat, quia nimirum Deus nullam mutationem, nec vilam mutabilitatem subire valet: mutatus autem esset, si Mundum recens aedificasset: ac proinde Mundum, nullo quidem tempore, sed ab omni temporum aeternitate, necessariò aedificauit. Vt nunc ego, in eorum sententiam, eodem argumēto: noua alicuius effectus procreatio, Arist. decreto, infert mutationem in Deo: ergo si Deus particulares aliquos effectus recens, sua libertate, procrearet, quia. scilicet nullam habuit necessitatem eosdem ab aeterno procreandi: sequeretur, ut eadem ratione, mutationem subiret. Quæreret enim aliquis, cur tunc primum, & non antè Deus particulares illos effectus edidit? Si dicatur, quia tunc voluit, & non antè: ergo mutatus est: quia factus est è non volente, volens. Sin autè quis dicat, Deum ab aeterno, continuato voluntatis actu, effectus illos edere quidem voluisse; sed illo tamen tempore, quo edidit. Vera quidem esset huiusmodi responsio, & ad mentem Theologorum: non tamen ad mentem Arist. Nam eadem ratione, cum ipse à veteribus Philosophis sciscitatur, cur, si ab aeterno fuit Motor, aptus mouere, & mobile aptum moueri, non etiam ab aeterno fuit motus? Cur si Mundum ab aeterno aedificare potuit ipsum ab aeterno non aedificauit? Responderi posset, quia ipsum ab aeterno aedificare noluit: sed ab aeterno, continuato suæ voluntatis actu, absque vlla mutatione, Mundum eo tempore aedificare voluisse, quo ipsum aedificauit: atque ita par omninò ratio erit, in procreatione rerum particulariū, ac in effectum totius vniuersi. Quod etiam validius confirmari potest: namq; si immutabilitas, ex sua formali ratione, libertatem excludit, adeo, ut non possit quis liberè aliquid efficere, quin mutetur, ut Arist. voluit: dubio procul in omnibus effectibus, vel particularibus, libertatem excludet. Si verò de ratione sua formali immutabilitas libertatem non excludit; ergo nec illam excludet in totius vniuersi procreatione; ac proinde, citra vllam mutationem, Deus liberè, & quodcumque voluit, Mundum aedificare potuit.

Prima opinio iam explicata, Arist. menti maximè cōsentanea est.

Secunda opinio pugnātia includit.

Ratio efficax contra secundam opinionem.

Cōfirmatio

Recentioris opinio reijcitur. Cap. X.

Quòd verò attinet ad alium dicendi modum, quem doctissimus ille recentior effinxit; is certè Metaphysicus mihi potius, quàm Phisicus esse vñ: nec cogitare possum, quoniam pacto cum illa libertate, quam ipse, Arist. sententia, in Deo reperire putauit, agendi necessitas manere possit. Sciscitabor enim ab eruditissimo viro, cum, in illo priori naturæ signo, Deus liberè actum voluntatis elicuit, quo, se, velle Mundum construere, determinauit; quid postea eum coegit, ut Mundum aedificaret? Quanam ipse necessitate compulsus fuit? Exteriore ne, an interiore? Non exterior: quia nulla fuit, nec esse potuit. Si interior: igitur nulla alia fuit, nisi propriae naturæ necessitas, atq; ita eodem reuoluimur. Diceret, necessitatem illam absolutam non fuisse, sed solum positionis; quia iam, in illo priore naturæ signo, voluntas diuina libera fuit. At hoc est concedere Deo libertatem maiorem, & ab eodem auferre libertatem minorem. Ita enim argumētum: in cuius potestate est agere, & non agere, in eiusdem potestate est modus agendi, puta hoc, vel illo modo, aut hoc, vel illo tempore agere: Si. n. in potestate mea est, ire Romam, & non ire: in mea etiam potestate est, iter facere mense Martio, aut Aprili, & transire Bononia, vel Florentia. Quare si in Dei potestate fuit, Mundum aedificare, & non aedificare: in eiusdem etiam potestate fuit, ipsum nunc, aut antè, aut post, aut quando voluit, aedificare: atque ita priore admissa libertate, in Deo necessitas nulla manet. Respondebit for

Argumentū efficax.

Tacita rōsio.

Confutatio.

Alia rōsio.

Confutatio.

tasse, si in hominis potestate est agere, & non agere, in eiusdem etiam potestate esse modum agendi; quia voluntas eius mutabilis est, & multos, vel oppositos actus, vnum post alterum, elicere potest. Res autē secus habet in Deo, cuius voluntas immutabilis est; propterea quicquid vult, statim exequitur: cum nihil sit, quod illi impedimento esse possit. Sed contra, quā admodum enim homo oppositos voluntatis actus, vnum post alterum, elicere potest, quod imperfectionis est, & mutabilitatem infert: ita vnum actum continuatum ad aliquod obiectum, vsque ad statutum tempus producere valet, quod perfectionem significat. Ex gra. possum ego elicere hunc actum volendi ire Romam, mense Septembri, & quamuis mutari possum: tamen fieri etiam potest, vt non muter: quare nunc elicio actum voluntatis, & tantummodo mense Septembri illum voluntatis actum re præstabo. Remoueamus igitur imperfectionem, scilicet mutationem voluntatis: idque solum Deo, quod perfectionem indicat, tribuamus: si homo nunc aliquem voluntatis actum elicere potest, cuius tñ non nisi post multum temporis executio fiet, atque ille actus vsque ad statutum tempus, citra vllam mutationem continuatus est; cur non item Deus ab æterno decernere potuit, se mundum, statuto tempore extruere velle: & voluntatis actum vsque ad illud tempus citra vllam mutationem, producere? Id cum ita se habeat, perspicua iam res est, cum priore libertate, iam posita, nullam omnino necessitatem manere posse; ac deinceps absurdum esse dicere, Arist. in Deo illam libertatem statuisse: si enim eam admisisset, dubio procul mundi æternitatem, non ita pertinaciter, aduersus omnes Philosophos defendisset. Sed adhuc recentior iste respondere posset, meam hanc objectionem veram quidem esse, atque illud re vera concludere, quod fides nostra catholica docet: non tamen id, quod Arist. opinatus est, aut saltem, quod ex eius monumentis elicimus, ipsum opinari necessario debuisse. Nanque Arist. & Theologi nostri in eo conueniunt, Deum scilicet ab æterno decreuisse, se Mundum ædificare velle. In eo verò differunt, quia Theologi statuunt, Deum eodem antiquo, & continuato voluntatis actu constituisse, Mundum se statuto tempore condere velle: Arist. autem eam actus voluntatis continuationem, absque effectu edito, non agnouit. Ideo opinione deceptus est: existimauitque effectum editum, perinde ac voluntatis actum, æternum esse: adeo vt inter vtrunque nullum omnino temporis intervallum, aut nulla penitus mora interponatur. Hæc autem responsio nullius est momenti: ostendo enim, ex Arist. dictis, nos elicere, ipsum & dixisse, & dicere debuisse, Deum, nulla penitus libertate, sed naturæ necessitate in Mundi fabricam incurrisse. Disputabat enim Philosophus aduersus veteres, qui primam causam æternam esse ponebant, atque insuper æternam esse aliquam materiam, aliquod Chaos, aliquod mobile. Ex hoc Arist. argumentum sumpsit, quo se, Mundum æternum esse, demonstrare arbitratus est; atque ita ratiocinabatur, Si ab æterno fuit Motor, & ab æterno fuit mobile, cur ab æterno non fuit motus? Profectò si non fuit motus ab æterno, impedimentum aliquod exiit, quod motum prohibuit, quominus mobile mouere posset: sed nullum huiusmodi impedimentum fuit, quia ad motum efficiendum remoueri illud necessario oportuisset, quod certe absq; motu fieri non potuisset, atque ita motus ante motum datus esset, vt i. c. 8. lib. de Physico auditu satis luculenter demonstrauit. Motor igitur ab æterno mobile mouit: quemadmodum si ab æterno fuisset ignis, & stupa, eidem admota, & nullum fuisset impedimentum; ab æterno fuisset combustio. Hoc erat Arist. argumentum: quod non solum demonstrandi vim, sed ne vilam quidem probabilitatem haberet, nisi id, tanquam certissimum existimasset, Deum velle agere, necessitate naturæ. Si enim putasset, eum liberè extrinsecus operari, aliquis, ex ipsius sententia eius argumento satisfacere potuisset; dicendo, Deum ab æterno mobile non mouisse, non ob vllum impedimentum, sed quia noluit: & hæc est solutio, qua Theologi Aristotelicum hoc argumentum dissoluunt. Quinimodò omnes vno ore fatentur, argumentum hoc demonstratiuum fore, si verum esset fundamentum illud, quod ipse tanquam verissimum posuit, Deum videlicet agere necessitate naturæ: quod cum falsum, & inane sit; tota eius ratiocinatio ruat penitus, necesse est. Nec est, quod dicat aliquis, Deum in illo priori naturæ signo, agendi libertatem habuisse: nam si tunc motor, atque etiam mobile fuit; decernere Deus potuisset, se Mundum ædificare nolle, atque adeò Arist. argumentum inualidum esset. Dices, æternum esse Mundum; quia Deus ab æterno liberè, se eundem ab æterno condere, determinauit. At vetò quemnam firmiter dabis testem huius æternæ determinationis?

Alia ratio.

citer, aduersus omnes Philosophos defendisset. Sed adhuc recentior iste respondere posset, meam hanc objectionem veram quidem esse, atque illud re vera concludere, quod fides nostra catholica docet: non tamen id, quod Arist. opinatus est, aut saltem, quod ex eius monumentis elicimus, ipsum opinari necessario debuisse. Nanque Arist. & Theologi nostri in eo conueniunt, Deum scilicet ab æterno decreuisse, se Mundum ædificare velle. In eo verò differunt, quia Theologi statuunt, Deum eodem antiquo, & continuato voluntatis actu constituisse, Mundum se statuto tempore condere velle: Arist. autem eam actus voluntatis continuationem, absque effectu edito, non agnouit. Ideo opinione deceptus est: existimauitque effectum editum, perinde ac voluntatis actum, æternum esse: adeo vt inter vtrunque nullum omnino temporis intervallum, aut nulla penitus mora interponatur. Hæc autem responsio nullius est momenti: ostendo enim, ex Arist. dictis, nos elicere, ipsum & dixisse, & dicere debuisse, Deum, nulla penitus libertate, sed naturæ necessitate in Mundi fabricam incurrisse. Disputabat enim Philosophus aduersus veteres, qui primam causam æternam esse ponebant, atque insuper æternam esse aliquam materiam, aliquod Chaos, aliquod mobile. Ex hoc Arist. argumentum sumpsit, quo se, Mundum æternum esse, demonstrare arbitratus est; atque ita ratiocinabatur, Si ab æterno fuit Motor, & ab æterno fuit mobile, cur ab æterno non fuit motus? Profectò si non fuit motus ab æterno, impedimentum aliquod exiit, quod motum prohibuit, quominus mobile mouere posset: sed nullum huiusmodi impedimentum fuit, quia ad motum efficiendum remoueri illud necessario oportuisset, quod certe absq; motu fieri non potuisset, atque ita motus ante motum datus esset, vt i. c. 8. lib. de Physico auditu satis luculenter demonstrauit. Motor igitur ab æterno mobile mouit: quemadmodum si ab æterno fuisset ignis, & stupa, eidem admota, & nullum fuisset impedimentum; ab æterno fuisset combustio. Hoc erat Arist. argumentum: quod non solum demonstrandi vim, sed ne vilam quidem probabilitatem haberet, nisi id, tanquam certissimum existimasset, Deum velle agere, necessitate naturæ. Si enim putasset, eum liberè extrinsecus operari, aliquis, ex ipsius sententia eius argumento satisfacere potuisset; dicendo, Deum ab æterno mobile non mouisse, non ob vllum impedimentum, sed quia noluit: & hæc est solutio, qua Theologi Aristotelicum hoc argumentum dissoluunt. Quinimodò omnes vno ore fatentur, argumentum hoc demonstratiuum fore, si verum esset fundamentum illud, quod ipse tanquam verissimum posuit, Deum videlicet agere necessitate naturæ: quod cum falsum, & inane sit; tota eius ratiocinatio ruat penitus, necesse est. Nec est, quod dicat aliquis, Deum in illo priori naturæ signo, agendi libertatem habuisse: nam si tunc motor, atque etiam mobile fuit; decernere Deus potuisset, se Mundum ædificare nolle, atque adeò Arist. argumentum inualidum esset. Dices, æternum esse Mundum; quia Deus ab æterno liberè, se eundem ab æterno condere, determinauit. At vetò quemnam firmiter dabis testem huius æternæ determinationis?

Confutatio.

ostendo enim, ex Arist. dictis, nos elicere, ipsum & dixisse, & dicere debuisse, Deum, nulla penitus libertate, sed naturæ necessitate in Mundi fabricam incurrisse. Disputabat enim Philosophus aduersus veteres, qui primam causam æternam esse ponebant, atque insuper æternam esse aliquam materiam, aliquod Chaos, aliquod mobile. Ex hoc Arist. argumentum sumpsit, quo se, Mundum æternum esse, demonstrare arbitratus est; atque ita ratiocinabatur, Si ab æterno fuit Motor, & ab æterno fuit mobile, cur ab æterno non fuit motus? Profectò si non fuit motus ab æterno, impedimentum aliquod exiit, quod motum prohibuit, quominus mobile mouere posset: sed nullum huiusmodi impedimentum fuit, quia ad motum efficiendum remoueri illud necessario oportuisset, quod certe absq; motu fieri non potuisset, atque ita motus ante motum datus esset, vt i. c. 8. lib. de Physico auditu satis luculenter demonstrauit. Motor igitur ab æterno mobile mouit: quemadmodum si ab æterno fuisset ignis, & stupa, eidem admota, & nullum fuisset impedimentum; ab æterno fuisset combustio. Hoc erat Arist. argumentum: quod non solum demonstrandi vim, sed ne vilam quidem probabilitatem haberet, nisi id, tanquam certissimum existimasset, Deum velle agere, necessitate naturæ. Si enim putasset, eum liberè extrinsecus operari, aliquis, ex ipsius sententia eius argumento satisfacere potuisset; dicendo, Deum ab æterno mobile non mouisse, non ob vllum impedimentum, sed quia noluit: & hæc est solutio, qua Theologi Aristotelicum hoc argumentum dissoluunt. Quinimodò omnes vno ore fatentur, argumentum hoc demonstratiuum fore, si verum esset fundamentum illud, quod ipse tanquam verissimum posuit, Deum videlicet agere necessitate naturæ: quod cum falsum, & inane sit; tota eius ratiocinatio ruat penitus, necesse est. Nec est, quod dicat aliquis, Deum in illo priori naturæ signo, agendi libertatem habuisse: nam si tunc motor, atque etiam mobile fuit; decernere Deus potuisset, se Mundum ædificare nolle, atque adeò Arist. argumentum inualidum esset. Dices, æternum esse Mundum; quia Deus ab æterno liberè, se eundem ab æterno condere, determinauit. At vetò quemnam firmiter dabis testem huius æternæ determinationis?

Aristo. argum.
ad probandam
mundi æternitatem.Hinc elio,
Arist. putasse
Deum agere
necessitate natura.

Occupatio.

occupatio. Nec est, quod dicat aliquis, Deum in illo priori naturæ signo, agendi libertatem habuisse: nam si tunc motor, atque etiam mobile fuit; decernere Deus potuisset, se Mundum ædificare nolle, atque adeò Arist. argumentum inualidum esset. Dices, æternum esse Mundum; quia Deus ab æterno liberè, se eundem ab æterno condere, determinauit. At vetò quemnam firmiter dabis testem huius æternæ determinationis?

Card. Toletus 8. lib. Phys. c. 2. q. 3. quanuis cum alijs defendere videatur, Deū, circa species vniuersales, necessariam operationem habere; circa verò indiuidua, & res liberas, cuiusmodi sunt homines, liberum opificem esse; tamen ipse quoque ad hanc partem inclinare visus est, vt scilicet Arist. statuerit, Deum extrinsecus, quo ad oēs effectus, liberè prorsus agere: argumentumque à nobis antè propositū duobus modis soluere conatus est, generatim, & particulatim. Primò igitur ait, cum rationes Arist. quas 8. lib. Phys. ad probandam Mundi æternitatem construxit, in multis peccent; mirum non esset, si inter alia absurda, in hoc et incidere, vt illam libertatem Deo adimerent, quam tam multis alijs in locis ipsemet Arist. confessus est: ac si clarioribus verbis asseruisset, Arist. non sibi ipsi constare, sed pugnantia protulisset. Deinde responderet, cum Arist. præsertim ex veterum sententiâ, mobile aliquod simul cum motore æternum esse, posuisset; causa necessariò quærenda erat, cur si Motor ab æterno fuit aptus mouere, & mobile aptum moueri, motus ab æterno non fuerit? Quæsiuit hoc Arist. ait Toletus, absolutè, simpliciter, & in abstracto: nihil curando, esset ne Deus agens liberum, an necessarium; quia quocumque modo statuatur, aliqua semper quietis causa quærenda erit. Neque enim illa quies ex electione, sine aliqua causa penderet: neq; à natura absque impedimento aliquo, efficeretur; ac proinde contra naturam illa esset, & violèta. Hæc Toletus. Prior responsio facillè rejicitur: nam etsi Aristot. interdum veritate coactus, aliqua suis principijs aduersantia, tacitè cõcesserit, vt alibi docuimus, eidem tamen tribuendum nõ est, vt, eadem de re, oppositò modo apertè disseruerit, & Deum modò agens liberum, modò necessarium esse, docuerit. Quòd verò attinet ad alteram responsionem, haud certe video, quo nam pacto propositum iam argumentum expediat. Ait Toletus, quæretur esse causam quietis, siue agens liberum, siue necessarium sit. Sed, obsecro, quænam alia quietis causa quærenda est: cum iam constet, ipsam à motoris voluntate pendere, si agens liberum statuatur? Hoc posito, statim, vt prædiximus, fuit Aristot. argumētū: licet enim Motor ab æterno fuerit aptus mouere, & mobile aptum moueri; motus tamen necessariò non fuit. Ratio est, quia Motor noluit mouere. Et si quæretur, cur noluit mouere? Responderi potest, quia illi non placuit. Est artifex, aptus ex. gra. ad construendam nauim: sunt et ligna apta, & idonea, ex quib. fiat nauis; erit ne tunc necessariò nauis? Minimè verò. Quid ita? Quia artifex, qui est agens liberum, non vult illam construere. Ita de Motore, & Mobili dicendum est. Ponamus enim, Deū ab æterno cælum edidisse; quanuis contradictionem id implicet, vt alia disputatione patefecimus; tunc cælum ab æterno ad motum recipiendum habilitatem habuisset: non tamen sequeretur, vt ab æterno motum necessariò recepisset; quia si Deus ipsum liberè ab æterno effecisset; liberè etiam efficere potuisset, vt tanta duratione cum quiete mansisset. Neque verò quies illa violenta exiisset, vt Toletus arbitratus est: quoniam illa nullam perfectionem impediisset, quam Cælum per motum accepturū esset: mouetur enim Cælum, vt suam potius perfectionem cum rebus inferioribus communicet, quàm vt vllam perfectionem per motū obtineat. Quinimò si Deus ab æterno ignem in terræ superficie procreasset, eumque ibi aliquo tempore quiescere voluisset: tunc illa quies violenta simpliciter non fuisset; & si enim ignis cõtra propriæ naturæ propensionem ibi mansisset; supremæ tamen naturæ voluntati paruisset, idque ad violentiam simpliciter tollendam satis est. Quare etiam si mobile, ab æterno aptum moueri, quiesceret; eius tamen quies violenta non fuisset; quia secundum primam causam beneplacitum exiisset.

Prima responsio Toleti ad argumentū antè constructū.

Alteram responsio.

Rejicitur prima responsio.

Responsio altera confutatur.

Quære disputatio de Mundi æternitate.

Nota diligenter.

Nihil potest esse violentum, quod sit secundum beneplacitum primæ causæ.

Explicantur illa Aristot. loca, quibus probatum est, Deum, ex illius sententiâ, habere libertatem agendi. al. in. cap. XI.

Duo adhuc nobis, pro perfectâ huius questionis discussione, faciendâ sunt. Alterum est, vt autoritates illas explicemus, quibus, veluti testimonijs quibusdam, aduersarij probare nituntur, Deum, ex Aristot. sententiâ, vel quo ad aliquos effectus, vel quo ad omnes liberam agendi potestatem habere. Alterum, vt omnes decernamus, quæ nam re

- Ad primum testimonium. vera de difficultate proposita fuerit Arist. mens. Quod igitur attinet ad primum testimonium, illud in primis apud Peripateticos valde suspectum est: multi enim negant, libellum illum de Mundo, Alexandro dicatum, ab Arist. editum esse; quemadmodum etiam ab aduersarijs obseruatum est. Sed sit Arist. opusculum illud; ex allatis verbis nihil aliud tandem elicimus, nisi Deum vniuersi Principem, atq; Rectorem esse: eundemque intellectu, & voluntate agere, que quidem voluntas impediri potest a nemine. Ex eo tamen loco inferre non licet, diuinam voluntatem esse liberam ad oppositos actus: diceret. n. Peripateticus, diuine bonitati repugnare, aliquod bonum facere posse, & illud tamen efficere nolle: propterea quæcumque bona sunt, Deus vult, & ea non potest non velle, alioquin non esset Deus: ita Peripatetici huic primæ autoritati satisfaciunt. Secundum testimonium nihil aliud ostendit, nisi præcipuum modum, quo Deus extrinsecus operatur: i. s. n. verbis, Arist. monere vult, tametsi Deus agat, naturæ necessitate; eum tamen non ita agere, vt in eius actione, nulla penitus intellectus, & voluntatis operatio concurrat: Sed esse agens per voluntatem: ita tamen, vt necessario velit quicquid vult. Ad tertium respondere potest, ex eodemmet Arist. loco, Deum esse familiarem sapienti, atq; illum visitare: hanc tamen familiaritatem nullam arguere voluntatis actum, quo se Deus ad amicum conuertat; sed tantum quandam quasi sympathiam indicare: quod. n. aliqui sapientiores sunt, & maiorem bonitatis gradum adepti; eò similiores Deo reddi, & quandam cum eo quasi familiaritatem contrahere dicuntur. Ad quartum est communis responsio, quæcumque ab Arist. in Topicis tradita sunt, ea probabiliter tantum, non scientificè intelligenda esse. Sed potest etiam dici, si Deus multa non faciat, que facere posset, hoc non ideo esse, quia nolit: sed quia ea, quæ illius actionem recipere deberent, minus rectè affecta sunt. Ad quintum fatetur Peripatetici, in Deum, ex Arist. sententia, esse preces effundendas: illud tamen aduertunt, Deum precibus minime secti, nec villo pacto mutari: sed nos tantummodo ijs congruenter parari, ad recipienda munera, quæ ab eius liberalitate proficiuntur. Ad sextum respondendum primo est, in moralibus sermonibus, & in illis præsertim, qui ad Principes diriguntur, multa dici pro populorum, & principum institutione: non tamen scientificè. Sed præterea dicendum est, Deum, ad largienda munera, semper paratum esse: quod si interdum non largiatur, id non ex eo pendere, quia nolit; sed quia parati non sunt, & commode affecti, qui ea recipere deberent. Ad vltimum respondendum est, Auctorem, fortasse veritate coactum, admittere voluisse, Deum agere, necessitate naturæ: neque ob reuerentiam, quam semper Arist. exhibuit: (illum enim tanquam Idolum veneratus est) aduersus ipsum docere voluisse, Deum liberè, & contingenter agere: sed inter duo extrema, medium excogitasse, docuisseque, Deum agere, modo quodam eminentiore, nobis quidem ignoto, illi verò quantaxat manifesto.

Quid hac de re Aristot. senserit opinio Auctoris. Cap. XIII.

Reliquum tandem est, vt perdifficili huic disputationi finem imponamus, atque ex propria sententia decernamus, quamnam de re proposita, fuerit Aristot. mens. Lubrica certe res, & quæ diu grauissimorum Doctorum ingenia exercuit: fatetur enim Dominicus à Soto, Philosophus, atq; Theologus eruditissimus, neminem se vidisse, cui hac de re Arist. sententia penitus explorata fuerit. Conabimur nos tamen, Deo bene iuuante, tantam difficultatem enucleatius, quantum fieri poterit, explicare. Longè igitur petito huius sermonis: exordio, opere præcipuum est, ante omnia, fundamentum vniuersi statuere, quod si forte minus ad rem initio cuiuspiam videbitur; illud tamen, diligenter consideratum, huic nostræ sententiæ explicandæ, appositissimum tandem iudicabit. Sit igitur fundamentum huiusmodi, Aristot. statuisse, humanam animam esse immortalam. Non est, cur pro huius fundamenti confirmatione quidemquam dicam: illud enim, alia disputatione, commode satis probaturus sum. Hoc igitur posito fundamento, sententiam meam tribus conclusionibus explicabo, quarum prima sit hæc. Si Aristot. principia spectemus, & ea pariter, quæ ipse expressè, & ex propria sententia docuit: dicere debemus, ipsam confessum fuisse Deum agere necessitate nature. Hanc conclusionem ita probabo. Nemini dubium est; Aristot. aduersus omnes Philosophos statuisse, Mundum ab æterno conditam esse: argumentum autem præcipuum, quo ad id probandum usus est, inde suum robur, & firmitatem accepit: quia Deus extrinsecus necessario operatur;

nisi

nisi enim id tanquam firmum, & ratum Aristot. habuisset; dubio procul argumentum illud demonstratiuum non iudicaret. Sed de hoc iam satis superius, Secunda Aristot. ponens Mundi æternitatem, non potuit non concessisse, Deum agere necessitate nature. Hęc conclusio satis perspicua est, cum enim ab æterno editum, & editum necessitate nature, se se necessario consequantur, quemadmodum in diuinarum personarum productione Theologi etiam fatentur, necesse est, ut qui primum concedit, alterum quoque concedere teneatur; Sed Aristot. apertissime concessit, Mundum ab æterno conditum esse, ergo concedere etiam necessario tenetur, eundem à Deo, nature necessitate, pendere. Tertia, Si diligenter spectemus, non ea, quæ Aristot. expresse docuit, nec ea, quæ ex ipsius principijs manifestè deducuntur, sed nonnulla tantum, quæ ipse veritate coactus, negare non potuit, & quæ ab eodem fortasse inuito, ne dicam imprudente, multis tamen obscuritatibus, & ambiguitatibus implicata, exierunt, dicere debemus, Aristot. cogi concedere, Deum liberè, arbitratiueque suo extrinsecus operari. Hęc conclusio, alioquin paulò durior, euidentissimas habet probationes. Etenim Aristot. 12. Metaphys. text. 16, apertissimis verbis confessus est, humanam animam non prius in lucem emergere, quam ipse homo consistat; sed simul esse cum proprio composito, cuius est forma: quod etiam de omnibus formis, quæ composita perficiunt, intelligi volumus; idque ad differentiam formarum mouentium, quæ res, suorum orbium conuersionibus citas, æternitate præcedunt; expresse tamen Aristot. de rationali anima mentionem facit; ut text. 17, videre licet. Rursus lib. 2. de ortu animalium, cap. 3. apertissime docet, rationalem animam non oriri de potestate materie; sed extrinsecus accedere, atque diuinitus procreari. Duo igitur in hisce locis Aristot. fatetur, Primum, rationalem animam, à Deo proximè editam esse. Deinde, singulam vniuscuiusque hominis animam non ab æterno, sed in tempore ab eodem conditam fuisse. His ita constitutis, sic argumentor, præcipua causa, cur Aristot. arbitratus est, Deum agere necessitate nature, ea fuit, quia, si qua noua operatio ab ipso emanaret, iam mutationem aliquam necessario subiret. Quæro nunc ex Aristot. noua animarum procreatio, dicat ne mutationem in Deo, an non? Si dicitur non rectè igitur Deo illam ascripsit. Sin minus, & tamen noua est: ergo Deus non agit necessitate nature. Probo consequentiã: cum, n. animarum procreatio ab ipso proximè pèdeat: dubio procul ab æterno illa fuisset, si Deus ageret necessitate nature: sit autem continuò in tempore; ergo signum est, Deum extrinsecus agere quando vult, nec vlla ad agendum necessitate compelli. Dicit fortasse aliquis, Deum non nisi occasione corporis, debite iam affecti, requisitisque instrumentis instructi, animas procreare, ac proinde vel necessario agere, vel saltem, dum agit, non mutari. Contra, nam si ad nouam operationem est necessaria mutatio, ut Aristot. tuetur, etiam si noua occasione oblata, operatio fiat: adhuc tamen ea ipsa cum mutatione fiet: noua enim oblata occasio, efficere non potest, quin id, quod agit, è non agente agens fiat. Quod si dicas, nouam operationem sine mutatione à Deo fieri, quia ab æterno occasionem præuidens, ita constituit, & eodem modo se habens, statuto tempore exequitur; idè profecto de motu Cæli, & de Mundi procreatione intelligere Aristot. debuisset: nã sine vlla externa occasione, æterna sua sapientia, & voluntate decernere potuit id, quod statuto tempore absque mutatione facturus erat. Audire mihi videor Peripateticum respondentem, Deum, in animarum procreatione, eodem modo semper se habere: quod si non semper animas procreat, hoc ideo esse, quia non semper ad sunt corpora, ad ipsas recipiendas præparata: quemadmodum Sol suo lumine, & calore, semper eodè modo se habet; si tamen semper exempli gratia, non liquefaciat, aut non cogat, hoc ideo est, quia non semper adest cera; aut lutum. Sed fatilis est hæc responsio, & aduersatur eis, quæ iam superius, ex communi Philosophorum consensione posita sunt: Deum videlicet non agere necessitate nature, eo modo, quo ignis necessitate nature calefacit; sed ita agere, ut intellectus, & voluntatis operationes non excludantur. Quicquid igitur ab æterno cognouit, bonum esse, illud ab æterno voluit; repugnaret enim suæ bonitati, illud noluisse; & hoc est, secundum grauiores Philosophos, agere necessitate nature. Tunc ita argumentor: aut Deus ab æterno voluit animam exempli gratia, Petri procreare, aut statuto tempore: si statuto tempore, tunc scilicet quando procreauit: ergo, dum illam procreauit, mutatus est: quia operatio noua fuit, &, ex Aristotelis decreto, noua operatio mutationem infert: Si ab æterno cur igitur, si agit necessitate nature, illam ab

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Pondera diligenter hæc Arist. loca.

Arg. efficax pro tertia conclusione.

Responsio.

Confutatio.

Responsio.

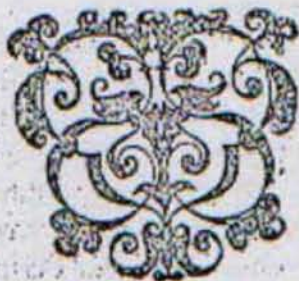
Confutatio.

æterno non procreavit? Respondebit aliquis, Deum ab æterno Petri animam procreare voluisse, tamen quia scivit, illam futuram esse corporis formam, ideo, eodem antiquo voluntatis actu, illam eo tempore procreare decrevit, quo corpus Petri ad eam recipiendam paratum esset. Sed contra, quemadmodum enim in cuius potestate est agere, & non agere, in eiusdem potestate est modus agendi: ita vicissim in cuius potestate est modus agendi, in eiusdem potestate est agere, & non agere. Probo hoc assumptum: quia si in potestate mea est cras, vel perendie ire Venetias: in mea est potestate est ire vel non ire: nam hodie possum ire, & non ire, cras poterò ire, & non ire, & ita de alijs diebus in infinitum dicendum erit: si cras poterò ire, & non ire; ergo simpliciter, & absolute poterò Venetias ire, & non ire. Nunc ad rem nostram, Deus vult animam Petri eo tempore procreare; quo corpus eius ad ipsam recipiendam paratum est: ergo illam procreare, & non procreare potest. Probo consequentiam: si enim Deus, naturæ necessitate ad illam animam procreandam compelleretur; cum ab æterno voluntatis actum eliceret, quo ipsam procreare determinavit; eam certè ab æterno necessario procreasset: Si verò ab æterno, voluntatis actum elicit, & illius efficacitatem usque ad statutum tempus producere potuit; ergo potuit usque in longius tempus; & potuit etiam ante illud tempus; atque adeo simpliciter, & absolute procreare illam animam, & non procreare potuit. Nec est, quod dicat aliquis, occasione corporis, iam constructi, diuinæ voluntatis actum efficacem reddi: quia impium, & contra diuinam eminentiam esset, dicere, Deum ab æterno aliquid proximè, & absque alterius causæ interuentu, procreare voluisse: & illud tamen, alicuius occasionis defectu, procreare non potuisse; ac si Deus, vi à rebus externis, ad operandum traheretur. Hæc puto ad probandam, & explicandam tertiam conclusionem satis esse debere. Quemadmodum igitur Arist. humani animi immortalitatem apertissime cognovit; atque rursus veram rerum creationem subodoratus est, ut alibi patefecimus: ita ex ijs locis, quæ paulò antè notauimus, facile elici potest, eidem quoque liberam primi motoris actionem suboluisse: de qua tamen, quemadmodum etiam de cæteris rebus, quas suæ Philosophiæ principijs tueri non potuit, parè admodum, atque restrictè semper locutus est,

Confutatio.

Occupatio.

Totius dispositionis conclusio.

IN QVONAM GENERE CAVSÆ.

ca, quæ Arist. æterna posuit, à Deo pendent.

Disputatio Septima.

Apparatus ad Disputationem.

Caput Primum.

Vicunque, huius mundi pulchritudinem, eiusque diligentem, atque in credibilem fabricam contemplantur, admirantur communiter illi qui de omnia; sed illud præ cæteris versare animo nūquam desinūt, quoniam pacto ex quatuor illis rerum initijs, terra, aqua, aere, & igne, varia inter se proportione compactis, tam multa rerum genera orta, procreataque fuerint. Saxa vident, atque metalla, sensus omnis, & motus pariter expertia, infimumque naturæ gradum obtinentia. Stirpes, & arbores cuncti vident, terræ quidem immobiles inhaerentes; at naturalem vitam viuentes, atque ex eadem terra, familiarem sibi succum elicientes. Bestiarum insuper disparia genera vndique cernunt, aut cicurum, aut ferarum, aut in terra degentium, aut in aere volitantium, aut in aqua natantium, aut etiam ad saxa natiuis testis inhaerentium, quibus natura sensum, & appetitum ingenuit. Hominem inuentur, ratione præditum, in quo fingendo suos omnes natura conatus adhibuit: est enim vniuersi compendium, quinta rerum omnium essentia, & quasi Deum dixeris, in terris habitantem. Cælum suspiciunt, tot orbibus distinctum, tot sideribus exornatum, tamque varijs revolutionibus circumductum. Eiusque substantiam ingenij subtilitate percurrentes, ad purissimas illas, simplicissimasque mentes contemplandas extolluntur; quæ nulla materij labe coinquinatæ sunt, nihil illis subijcitur, quod ceu species perficiant; sed perpetuis intellectibus, motionibusque destinatae, celestibus orbibus præstod sunt. Nondum autem absoluta contemplatio est: cum enim motrices istæ substantiæ, quæ ab eorum præcipuo munere, intelligentiæ nuncupantur, parem omnino vim, & facultatem obtineant, qua suis quæque orbibus perennem motum impertiantur; consentaneum existimant, aliam adhuc superiorem mentem; & illam quidem vnicam existere, quæ vim omnem inouendi, immò etiam perfectionem quancunque inferioribus derulerit; & à qua quicquid boni in vniuerso conspicitur, siue proximè, siue alterius interiecto, defluerit. Mentem hanc supremam, quod prima omnino sit, nec ab villo pendeat; sed ipsa per se necessaria, æterna, & infinita dicatur, tanquam quid optimum, ac perfectissimum conceperunt; vt neque maius quicquam, neque perfectius excogitari possit. Et propterea id ipsum, quod est, eam esse dixerunt, ac insuper primum motorem, æternam causam, primum principium; vltimum finem, & ad summam Deum ipsum, cuius nutu, atque consilio, vniuersa hæc Mundi machina gubernatur. In hoc Mundi Rectore, optimoque principe, omnis tandem eorum contemplatio terminatur; quæ cum altius ascendere nequeat, inde statim reflexa, ad rerum rursus vniuersitatem redit, atque in maximam dubitationem incidit. Cum enim tantum apparatus in fortunæ temeritatem referre non omnes audent; dubitare cæperunt, cui nam ille, aut à quo tandem opifice factus sit? Effecerit ne illum aliquando Deus, qui, ceu artifex aliquis, delectationem ab opere cepit? An, eodem intra se ipsum manente, nec aliud quippiam extra se cogitante, ornatus iste, quasi radius quidam perfectionis, & bonitatis eius semper extiterit; vt omnia nimirum, varijs muneribus destinata, eum ipsum tantummodo, tanquam finem respiciat, suasque omnes in illum actiones conferant? Difficultatem hanc ij omnes quam facillimè expedient, quibus lumen aliquod veritatis affulsit: qui pro comperto quidem habent, ab summo Deo, tanquam ab effectrice causa, cælum, & terram, atque adeò vniuersum ipsum vsque quæ pendere. Qui verò supero lumine destituti sunt, veluti in tenebris ambulantes, huc, illuc commeant, nec facilem ad veritatem aditum dispiciunt. Id multis quidem Philosophis, sed Arist. potissimum accidisse, probabile est: qui suam illam de Mundi æternitate opinionem conseruans, adeò variè de re proposita locutus est, vt quid re vera senserit, nondum planè ab eius interpretibus sit definitum. Nonnulli enim Deo efficiendi vim, Alij abique vlla efficientia,

Ordinata cō
templatio re
rum natura
lum.

Saxa, atque
metalla.
Stirpes, & ar
bores.

Bestiæ diuer
si generis.

Homo.

Cælum.

Intelligentiæ.

Supremæ
tis indagatio.

Mentis supre
mæ excellen
tia, variaque
eiusdem attri
buta.

Disputatiōis
introducōis.

Veritas Ca
tholicæ fidei.

Difficultas
maxima de
re proposita
in doctrina
Aristo.

finis

Ordo in disputatione seruandus.

finis tantummodò rationem, ex Arist. snia tribuerunt. Quam quidem controuersiam, tanquam in Philosophia primariam, pro viribus nos quoque dirimere, operę pretium duximus. Eo tñ ordine, vt prius nonnullis, quę ad faciliorem disputationis intelligentiam necessaria sunt, breuiter explicatis, potiores vtriusq; snia rationes audiant. Mox probabilior snia aperiat, atque ab obiectionibus vindicetur. Demum, si quid in Arist. repertum fuerit, quod fidei nostrę Catholicę aduersetur, id omne, tanquam à veritate alienum penitus explodatur.

Sciũ quedam necessaria, ante disputationis examen. Cap. II.

Observatio prima.

Facilior erit vnicuique disputatio hęc, si prius nonnulla explicauerimus, quę homonymiam omnem amoueat, & id ipsum quod quærimus, dilucidè patefaciant. Obseruandum igitur primò est, verbum hoc facere, vel efficiere, duobus modis vsurpari solere. Vno modo cõiter, & in lata quadam significatione; tuncque omnibus causarum generibus optimè congruit. Nam materia efficere dicitur, cum in rebus inconstantiam parit: efficit enim, vt res esse, atque non esse possint. Forma quoq; efficit, cum vnumquodque constituat, & rebus omnib. actum impertiat. Priuationi conuenit facere, quatenus maleficiũ machinatur. Sed & finis tunc efficit, cum ad aliquid agendum efficiens allicit, atque mouet. Non est qui dubitet, an id genus efficientię Deo competat: norunt enim omnes, neq; Deum esse materiã, ex qua aliquid fiat: neque formam, quę aliquid constituat: neque priuationem, quę maleficiũ machinetur: norunt pariter, esse finem, ad quem omnia tendunt. Altero modo verbum facere accipitur pressius, quatenus efficienti tantummodò competit, à tribus alijs causarum generib. separato: tunc enim aliquid verè, & propriè facere, est illud de potestate ad actum, & energiam deducere: & hoc modo in dubium vocatur, an Deo competat efficiendi vis, qua res, quę natura sua non sunt, verè effecerit, atque in lucem prouulerit. Obseruandum secundò est, efficientiã propriè dictam triplicem effectiõnem recipere posse; nimirum effectiõnem cum mutatione, cuiusmodi sunt effectiõnes omnes, quas in hoc inferiore Mundo continèter cernimus: creationem, quę est effectiõ alicuius ex nihilo: & simplicem emanatiõnem, cuiusmodi est origo luminis à Sole. De creatione non erit hic sermo: disputatio enim inter Philosophos est, qui, aliquid ex nihilo fieri posse, apertissimè negarunt. Disputabimus ergo de duobus alijs effectiõnum generibus: & illud præcipuè disquiremus, an ea, quę dicitur simplex emanatio, vera effectiõ, & mediũ quiddam inter creationem, & effectiõnem cum mutatione, nuncupari possit. Obseruandum est tertio, totam vniuersi molem res duplicis generis continere. Alię enim generationi, & interitui obnoxie sunt, vt sublunaria cuncta, ex elemētis concreta. Alię verò, quę generationis, & interitus sunt expertes, & huiusmodi sunt materia prima, caelestia corpora, & motrices mētes, cęlestibus orbibus assistentes. His addi possent elemēta, secundũ totam eorum substantiam considerata: sed omittuntur, quia in eorum partibus continuam habent generationem, & dissolutionem, & eam semper habuerunt: dicunturq; æterna, hoc est eadem semper manere, tantummodò per æquivalentiam. Difficultas igitur non est, an res, quę in dies generantur, & intereunt, à Deo, vt ab efficiēte causa proficiantur: constat enim, alias esse causas naturales, aut proximas, aut remotas, à quibus oriuntur. Nam multa à Cælo sunt tanquam ab agente vniuersali: aliqua à particularibus agentibus, vt planta fit à planta, bos à boue, homo ab homine, & eodem modo de alijs. Sed dubium præcipuum est, an res illę, quas Arist. æternas, & necessarias esse, existimauit, à Deo, tanquam à causa verè efficiēte, originem ducant: hęc enim est illa quæstio, in qua tũ veteres, tũ recentiores Philosophi sua ingenia mirum in modum exercuerunt. Addunt nonnulli hanc aliam quæstionem: sit ne Deus efficiens quoque causa motus primi cęli: an motus ille ab inferiore aliqua intelligentia proximè oriatur? Quam quidem difficultatem nos alia disputatione aperiemus.

Observatio tertia.

Opinio Statuentium, æterna, apud Aristot. habere causam efficiētem. Cap. III.

S. Thomas. Iauellus.

Cum iam satis pateat, quidnam illud sit, de quo præcipuè disputaturi sumus; age nunc disputationem incipiamus: primòq; eorum opinionem recenseamus, qui, de Arist. snia statuerunt, ea, quę ipsemet æterna existimauit, à Deo, vt ab efficiēte causa, profici. Huius opinionis autor, ac defensor præcipuus fuit Angelicus Doctor 1. par. summa quæst. 44. art. 1. & lib. 2. contra gētiles cap. 15. quem Thomistę omnes secuti sunt: præsertim Iauellus 12.

Metta-

Metaph. q. 28. Paulus Soncinas, eod. lib. q. 16. & alij plures. In eandem sn̄am descendit Do-
 &or. fabricis, lib. 1. Sent. dist. 8. q. 5. lib. 2. dist. 1. q. 3. & porissimum in quolibet. q. 7. prope finē.
 Ex recentioribus verò Philosophis Marcus Antonius Zimara in Tab. & in Theorem. quo-
 tuecunq; hac de re locutus est, & Cardinalis Toletus 8. Phys. q. 6. eidem opinioni firmissimè
 subscripserunt. In qua tñ nonnihil dissidij reperitur: putauit enim S. Thomas, eam solius Ari-
 stot. nō etiam Auerrois sn̄am extitisse: quippe qui lib. 12. Metaph. com. 47. & 8. Phys. com.
 21. Cælum ab alio non pendere contra Alexandrum apertissimè docuerit. Libro verò de
 substantia orbis oppositum defenderit: vbi fatetur, tamen Cælum perpetuum sit: Deum ni-
 hilominus, & quo ad eius motum, & quo ad eius substantiam, illius causam cēseri. Sunt alij,
 qui defendunt, cælestia quidem corpora, quæ in doctrina Arist. æterna sunt, efficientem cau-
 sam habere: Intelligentias verò non item. Verum ne huiusmodi quæstio tot capita habeat,
 priorē hanc sn̄am, vt vnicam tantum proferemus: quæ erit: æterna omnia quæcunq; tandē
 illa sint, ex Arist. sn̄a efficientem causam habere. Quicquid Auerro. senserit, nihil modo cura
 habemus: non enim de Auerro. sed de Arist. sn̄a disputaturi sumus. Iam verò multas affert Car-
 dinal. Tolerus rationes, & autoritates, ex libris Rethoricorum, ex Moralibus, & ex alijs po-
 pularibus libris erutas: multæ pariter afferuntur ab alijs, quibus suadere conantur, ea, quæ
 Arist. æterna posuit, veram, & propriè dictam causam efficientem habere. Nos autem, mul-
 tis prætermisissis, rationes tantum præcipuas, ex dogmaticis libris sumptas, proponemus. Pri-
 mam igitur accipiunt ex 2. Metaph. tex. 4. vbi scribit Arist. necesse esse, vt æternarum rerum
 principia semper verissima sint: rationemq; reddit, qm̄ aliorum veritatis causæ dicuntur. Cō-
 cessit igitur Arist. æterna habere causam, & illam quidem efficientē: cum principij ratio effi-
 cienti causæ potissimum tribuatur. Secundam eliciunt ex 8. Phys. tex. 15. vbi Arist. Demo-
 critum reprehendit, qui dicebat, quasdam res propterea quod æternæ suat, idcirco causam
 nullam habere: Democritum aut Arist. non reprehendisset, nisi, æterna causam habere posse,
 censuisset. Tertiam sumunt ex 5. Metaph. tex. 6. vbi docet Arist. nihil prohibere, quominus
 necessariorum quorundam alteræ causæ sint: concedit igitur, quædam necessaria habere
 causam suæ necessitatis: sed quæcunq; sunt necessaria, sunt et æterna: ergo idem quoq; sta-
 tuit, æterna habere causam suæ æternitatis. Quartam afferunt ex eod. 2. Metaphys. tex. 4.
 nuper citato, vbi monet Arist. id, quod est primum, & maximum in vnoquoq; genere, illud
 idem esse causam omnium, quæ in illo genere continētur: Sed Deus est primum ens, & maxi-
 mum ens, immo et verissimum ens, vt patet 12. Metaph. tex. 37. ergo Deus est causa efficiens
 omnium, quæ continentur in ente: Sed in ente continētur etiam res æternæ; ergo Deus est
 causa efficiens rerum æternarum. Quintam eruunt ex 12. Metaph. tex. 52. vbi ait Arist. Deū
 esse causam ordinis vniuersi: hinc huiusmodi consecutionem deducunt; ergo Deus est cau-
 sa efficiens vniuersi, atq; eorum omnium, quæ vniuersum ipsum complectitur. Quæ consecu-
 tio à nonnullis ita probatur. Quicquid est causa alicuius affectionis, est et causa subiecti eius-
 dem affectionis: Sed ordo est quædam affectio vniuersi; ergo, cum Deus sit causa effectrix or-
 dinis vniuersi, erit etiam causa effectrix eorum omnium, quæ in vniuerso continētur. Ab a-
 lijs verò eadem consecutio sic probatur. Cum res omnes secundum naturam ordinatæ sint;
 (non enim ordo illis accidentalis, & extranius; sed intimus, atq; essentialis est) nisi Deus na-
 turas ipsas efficeret, nunquam profectò ordinem in illis efficeret: concipi enim non potest,
 quomodo Deus ordinem in naturis absq; naturis efficiat. Verissima igitur est huiusmodi cō-
 secutio: Deus est causa ordinis vniuersi; ergo est causa efficiens ipsius vniuersi.

Pau. Soncin.
 Scotus.
 Zimara.
 Card. Tolet.
 Dissidium in
 hac opinio.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Opinio Statuentium æterna secundum Arist. non habere causam efficientem. Cap. IV.

Oppositam sn̄am tuentur duo grauissimi, & subtilissimi viri, atq; in Peripatetica Philo-
 sophia maximè exercitati, nimirum Gregorius Ariminenis, & Ioannes Baconus,
 vterq; lib. 2. Sntarum, d. 1. q. 1. Qui duobus præcipuis fundamentis innixi, quæ à nullo certè
 Peripatetico negari possunt, arbitrati sunt, in doctrina Arist. nullo pacto defendi posse, ea,
 quæ æterna sunt à Deo, vt ab efficiente causa proficisci. Alterum fundamentum est, ex nihilo
 nihil fieri. Hoc iecit Arist. lib. 1. de Physico auditu, tex. 33. & vbiq; in sua Philosophia fre-
 quenter repetit, atq; ab omnibus cuiusvis generis Philosophis ad eod receptum est, vt de illo
 nulla prorsus dubitatio contingat. Alterum est, motum cæli nunquam incepisse. Hoc satis
 patet

Greg. Arim.
 & Io. Bacco-
 nus hanc sen-
 tentiam tuēt
 duobus fun-
 damentis in-
 nixi:
 Fundamentū
 primum.
 Fundamen-
 tum alterum

Materia prima secundum Aristot. non est facta.

Cælum non habet causam efficientem à qua pendeat.

Intelligentiæ quoque carènt causa efficiens.

Prima ratio pro sententiâ.

Secunda 16.

Tertia ratio.

patet in postrema parte 8. libri Phys. estque in doctrina Arist. apertissimum, ut probatione non egeat. Quinimò ex eodem fundamento elicitur, motum, absolute spectatum, æternum esse; quod probatur initio eiusdem libri: immò etiam æternum esse vniuersum; quod probauit lib. 1. de Cælo. His itaque duobus fundamentis tanquam firmissimis in eius doctrina manentibus, iam clarè constat, ea, quæ æterna sunt, puta materiam primam, Cælum, & intelligentias, efficientem causam habere non posse. De materia patet: si enim ab aliquo facta esset, tunc necessariò ex aliquo facta esset, stante primo fundamento; & illud rursum aut æternum esset, aut aliquando factum: si factum; ergo ex aliquo alio, quod materiæ rationem haberet, atque ita in materiis ab initio esset in infinitum. Vel igitur dicendum est, materiam ex nihilo factam esse, quod nullus Philosophus admitteret: vel, eandem nunquam factam esse, quæ fuit Arist. opinio. De cælo etiam facilè probatur: cælum nanque secundum Arist. simplicissimum corpus est: non enim constat ex materia, & informate forma, sicut sublunaria corpora; sed ex orbe, & intelligentia assistente: nec aliam habet materiam, nisi loco mobilem, quam Scholæ appellant materiam ad vbi, ut docet 8. li. Metaph. tex. 12. Si igitur cælum nullam habet materiam, ex qua factum sit, necesse est dicere, aut ipsum ex nihilo factum esse, quod est contra Arist. aut nunquam factum esse, quod fuit eius decretum. De Intelligentiis id ipsum eadem ratione ostenditur: quoniam Intelligentiæ simplicissimæ sunt; appellantur enim substantiæ abstractæ, quia à motu, & à materia sensibili penitus abiunctæ sunt, ut totus docet 12. Metaph. liber: quare ipsæ quoque aut ex nihilo factæ sunt: aut nullam prorsus habent efficientem causam, à qua profectæ sint. Sed, ad hanc sententiam validius confirmandam, tres præcipuè rationes communiter adducuntur. Quarum prima ea est: nulla res per se, & natura sua, necessaria, habet efficientem causam, à qua pendeat: sed intelligentiæ sunt res per se, & natura sua, necessaria, ut docet Arist. 9. Metaph. tex. 21. & 22. & lib. 12. eiusdè operis, tex. 41. ergo intelligentiæ non habent causam efficientem, à qua pendeant. Maior propositio perspicua est: Quod. n. ab alio effectum est, iam natura sua potest non esse: si aut potest non esse, non est ens necessarium. Secunda, nullum æternum potest esse genitum, atque adeò nullum æternum habet causam efficientem, à qua genitum, vel quocunque modo effectum sit, ut patet 1. de cælo tex. 104. Sed materia prima, cælum, & intelligentiæ sunt entia æterna; ergo nec genita, nec vilo modo ab efficiente aliqua causa edita esse possunt. Tertia, causa efficiens ex 2. Phys. atque etiam ex 5. & 9. Metaph. ea dicitur, quæ est principium, vnde oritur motus: nulla enim actio est, quæ sine mutatione fiat, ut habetur 1. de Generatione, tex. 45. Sed quæcunque æterna sunt, per motum edita esse non possunt; alioquin non essent æterna; ergo quæcunque æterna sunt, nullam habent causam agentem, vel efficientem, à qua pendeant.

Explicatur modus, quo cælum, & intelligentia à Deo pendent, ut à causa finali. cap. V.

Baconi exèplum ad rē propositā aperiendam.

Applicat. o.

Probatum est hætenus satis commodè, ea, quæ æterna sunt, efficientem causam hñe non posse. Nunc proximè ostendendum esset, eadem à Deo, ut à finali causa pendere. Verùm quoniam hæc de re nulla prorsus inter Doctores controuersia est, cum omnes id ipsum rotundo ore fateantur, ideo non est, cur, ad id probandum, rationes multas afferamus: sed satis erit, si modum explicauerimus, quo Deus finis omnium esse dicatur. Modum hunc perbellè quidem, sed tamen, ut opinor, Platonicè potius, quàm Peripateticè tradidit Ioannes Baconus, loco supra citato, art. 2. Ponamus, inquit, aliquè à semetipso intelligi, ut ipsemet sit princeps: tunc, si princeps est, necesse est, ut & ciuitates habeat, & ciues, quibus dñetur. Quòd aut oporteat, ciues, & ciuitates effici; id oritur ex imperfectione eius actus intelligendi: nam si actus ille perfectus omninò esset; tunc cum ipsum, per quandam consecutionem, ea omnia necessariò consequerentur, quæ ad suum finem necessaria sunt, videlicet ciuitates, & ciues: idque omni efficientia remota. Hoc enim proculdubio maiorem intelligentis perfectionem indicaret (ut. sc. ea omnia eius intellectionem necessariò consequantur) quàm si prius intelligens se ipsum intelligat: postea verò ea efficiantur, quæ ad ipsum, ut ad finem, dirigi debent. Sicut maioris perfectionis esset, si virtutes à natura nobis inessent, quàm si eadem laboribus, & vigilijs sint parandæ. Nunc autem in re nostra; Deus optimus maximus princeps vnus est, quo entia omnia benè disponantur, ut ait Arist. 12. Metaph. in extremo. Hic autè princeps se ipsum optimè intelligit; & eo ipso, quòd intelligit, se vnum principem esse, ob maximam eius actus intel-

ligendi perfectionem, per quandam consecutionem, & ut aiunt, concomitantiam, Intelligentia, caelestia corpora, & summam aeterna omnia, necessario oriuntur, ac veluti diuinæ bonitatis radij, ubiq; resurgunt, ipsamq; Deum, ut finem præcipuum suarum operationum, respiciunt. Hic porro nulla efficientia statuitur, qua aeterna hæc entia edita sint: sed posita tantum diuina intellectione, & illa quidem perfectissima, ea statim emergunt, & ad Deum, ut ad finalem causam, diriguntur. Vifa est etiam hæc sententia Medicorum principum, Auicennæ, 9. Metaph. cap. 4. suboluisse: quanuis postea, in ea aperienda, Theologis potius nostris, quam Arist. consentierit. Ait enim, nos ad assequendum illud, quod appetimus, & cogitatione fingimus, motu, & voluntate indigere, ut illud nimirum edamus: neq; enim sola cogitatio pictori satis est, ad picturem efficiendam, neque edificatori, ad domum construendam: sed opus est præterea, ut voluntas executrici facultati imperet, ut in actum erumpat, ac deinceps ad opus artifex exeat. Ens autem primum, quod est Deus, his opus non habet: sed eo ipso, quod se causam esse intelligit, statim effectus necessario adest. Porro in hoc distat Auicennæ sententia ab ea, quam Baconus putauit, Arist. & Auerr. itidem extitisse: nam Auicenna posuit, Deum, suo intelligendi actu, res efficere, eo modo, quo Theologi statuunt, Deum extrinsecus, ut efficietam causam, per actum Intellectus, atq; præcipue voluntatis res omnes procreare. Arist. autem, & Auerr. expositore Bacono, existimarunt, res æternas, absq; vlla efficientia perfectissimum actum diuini Intellectus, per quandam comitantiam necessario consequi, ut explicatum est antè.

Verum, uti dicebam, Platonica hæc potius, quam Peripatetica mihi videntur: non enim Aristot. qui rerum omnium, quas docuit, rationem reddere solitus est, ita facile pronunciaffet, ab eo intelligendi actu, quo Deus semetipsum intelligit, materiam primam, caelestia corpora, atque motrices intelligentias pèdere, quasi hæc non existerent, nisi Deus semetipsum intelligeret: quænam enim huius rei ratio afferri potest? Sat igitur Arist. fuit, hæc ipsa æterna, & necessaria esse, & à nullo, ut ab efficiente causa proficisci; Deum tamen, ut perfectissimum ens respicere, in cuius gratiam operantur: huncque esse modum, quo æterna à Deo pèdent, ut à causa finali.

Auicennæ sententia.

Quo differat Auicennæ sententia ab ea, quam Arist. & Auerr. Baconus attribuit.

Baconi explicatio reijcitur, & ostenditur modus, quo æterna secundum Aristot. à Deo pèdeant, ut à causa finali.

Decernitur, utra prædictarum opinionum magis Arist. consentiat. Cap. VI.

DVas de difficultate proposita sententias diuersas recensuimus: alteram, quæ statuit, æterna à Deo, ut ab efficiente causa proficisci: alteram, quæ tuetur, nullam dari æternarum rerum efficientem causam, sed tantummodò finalem. Nunc autem decernendum videtur, utra earum magis Aristotelica sit. Quod quidem tametsi in tanta argumentorum, & Arist. autoritatum diuersitate, difficillimum sit, conabimur tamen, rem ita agere, ut vera, atq; germana Arist. sententia ex ipsiusmet principijs elicita videatur. Itaque cum rationibus, tum autoritatibus, pro utraq; parte propositis, diligenter expensis, in eam suam veni, ut crediderim, opinionem illam, quæ statuit, materiam primam, Cælum, & Intelligentias à Deo tantummodò, ut à finali causa pèdere, ut absolute falsam, ita longè magis, quam oppositam, Peripateticam esse.

Etenim duo illa fundamenta, quæ superius ex Arist. excerpta sunt, nimirum illi fauere videtur: atq; illud potissimum ex nihilo nihil fieri. Cum enim Arist. materiam primam æternam esse, docuisset; non eam profectò ingentam, sed ab æterno conditam pronunciaffet, si ea, quæ æterna sunt, effici posse, putauisset. Sed & firmissimum est alterum fundamentum, nimirum omne efficiens, quod verè efficiens sit, nihil, nisi per motum efficere posse: nec aliud esse efficientis munus, quam id, quod verè in potestate est, ad energiam actum reuocare: quod quidem in rebus æternis, quæ re ipsa semper fuerunt, locum nullum habere potest, ut satis commode explicatum est antè. Porro, aliud genus efficientis causæ, vel actiue potentiæ, Arist. statuisse, id sanè difficulter à Peripateticis admitteretur: cum de illo genere neq; in 2. lib. Phys. neque in 5. neq; in 9. Metaph. ubi totum genus efficientis causæ, atq; et actiue potentiæ rationem, plenissimè explicauit, vllam vnquam mentionem fecerit. Grauius igitur reprehendendus esset, si illam efficientem causam aperuisset, qua effectus omnes in rebus hisce sublunariibus continenter eduntur: illum verò efficiendi modum, quo Cælum, & Intelligentiæ, immò vniuersum ipsum à Deo pèdet, penitus neglexisset. Sed aliud præterea est, quod nos in hanc sententiam adduxit; quia, si iam alibi probauimus, contradictionem implicare, Mundum ab æterno effici potuisse: quod enim æternum est, eo ipso, quod est æternum, ingentum, & infectum

Decisio questionis.

Approbatum fundamenta posterioris sententiæ.

Autoris fundamentum præcipuum.

Quibus tri-
cis involuan-
tur alterius
sententiæ au-
toris.

Animaduer-
sio necessa-
ria.

dicitur. Neque verò vllum incommodum inde sequitur: nam dicere æternum non esse factū, quid aliud tandem est, nisi asserere, æternum et eternitate potiri? Qui enim factus, æternū non habere causam, à qua factum sit: illud ipsum semper fuisse, atque adeo æternum esse necessa-
rio fatetur. At verò qui putant, id, quod æternum est, efficiētem causam habere, duabus (mea quidē sūta) difficultatibus implicantur. Primò, quia explicare tenētur id, quod explicari nullo modo potest: nimirum, quoniam pacto æternum habeat causam efficiētem. Deinde, quia cum in æternis efficiētem causam admittunt, in dubium vocant id, quod tam tanquam firmum, & ratum posuerunt; videlicet, sit ne æternum id, quod habet causam efficiētem, nec ne? Putant fortasse, absurdum maximum esse, efficiēdi vim, quæ maximam perfectiōnem indicat, Deo eripere, & in grauius absurdum, per imprudētiā, incidunt, dum perfectissimo enti illud necessarium esse arbitrantur, quo imperfecta quæque entia opus habent. Non enim Deus perfectissimus diceretur, nisi in illo priore naturæ signo, quo se ipsum perfectissimum intelligit, cetera quoque existerent, quæ illi, tanquam sui, necessaria sunt: sed opus esset, ut ad illa efficiēda operam conferret. Hæc autem Philosophi, superno lumine destituti, enunciarunt; quia interiores illas Dei operationes non cognouerunt, quibus ipse nulla profus ad res exteriores habita ratione, perfectissimus est: de quibus quidē operationib. Theologi nostri cumulatissimè disputarunt.

Fundamenta præcipua defendentium, æternæ habere causam efficiētem. Cap. VII.

Nota hic ve-
ritatem abso-
lutam, & ve-
ritatē deo,
quod Arist.
cessit.

Quemadmodum verum esse absolutè fatemur, vniuersum à Deo, non quidem ab æterni-
tate, sed in tempore, vel cum tempore conditum esse, ut fides nostra catholica docet: ita
illud verissimam arbitramur, Arist. naturæ tantum lumine philosophatum, veritatem hanc
minimè percepisse: immò potius, suis principijs innixum, hanc falsitatem protulisse, Deū vi-
delicet earum rerum, quas ipse æternas existimauit, finalem tantum causam existere. Quod
cum ita sit, disputatio nunc cum alterius sententiæ autoribus instituenda nobis est: eorumq;
fundamenta, quibus ipsi sententiam nostram oppugnare nituntur, pro viribus euerēda. Qui
igitur defendunt, æternæ, ex Arist. sententia, habere causam efficiētem, hæc potissimū fun-
damentis nituntur, quibus etiam sententiæ nostræ rationes facillè se soluere arbitrati sunt. Pri-
mum fundamentum est, efficiētem duplicem esse: alteram particularem, quæ sit ab agente
particulari: & hæc necessariò motum aliquem exigat: alteram vniuersalem, quæ sit ab agen-
te primo, & vniuersali, & hæc nullum motum, nec mutationem deposuit: sed simplex quæcū-
emanatio est, quæ non ponit, efficiens esse tempore, sed natura tantum prius eo, quod effici-
tur. Ut lumen à Sole fluit, per simplicem emanationem; Sol tamen, non tempore, sed natu-
ra tantum lumen præcedit: & hoc fuit fundamentum S. Tho. Secundum fundamentum fuit
Heruei, in tract. de Mundi æternitate, c. 4. qui arbitratus est, Arist. agnouisse creationē, quæ
est effectio alicuius ex nihilo. Duplicem tamen creationem asserit reperiri: alteram, quam
vocat cum nouitate essendi: & est illa, quam ponunt Theologi: hancque asserit, Arist. igno-
rasse: alteram sine nouitate essendi; & hanc dicit, Arist. concessisse; quia posuit, Mundum ab
omni temporum æternitate ex nihilo factum esse. Tertium fundamentum positum est ab
Scoto, lib. 2. Senten. dist. 1. q. 2. estq; huiusmodi. Cum aliquid de nihilo fieri dicimus, illa par-
ticula, De, duplicem ordinem significare potest, vel durationis, vel naturæ. Si ordinem signi-
ficet durationis, sensus est, aliquid de nihilo ita effici, ut non esse eius, esse eiusdem duratio-
ne præcedat. Si verò significet ordinem naturæ, id rursum duobus modis contingere potest.
Vno modo positiuè, ut vtar eius verbis; altero, priuatiuè. Positiuè, ita, ut non esse, in aliquo
naturæ signo, præcedat esse. Priuatiuè verò, ut non esse præcederet quidem, nisi ab exteriori
agente illud impediretur, quod esse largiatur. Expediet fortasse rem hanc exemplo aliquo
illustrare: & appositissimum erit exemplum de forma, & priuatione, ad materiam relatis. Que-
rere enim quispiam posset, verum horum principiorum prius cum materia copuletur? Res-
pondet Scotus, priuationem eam esse, quæ ordine naturæ priuatiuè formam in materia præ-
cedit. Ratio est, quia materia, secundum suam naturam spectata, nec esset cum forma, nec si-
ne forma: tamē, hoc ordine naturæ priuatiuè, prius in materia priuatio inesset, nisi natura-
le agens, formam edendo, atque illam in materiam inducendo, principium alterum; hoc est
priuationem præueniret. Ita in se nostra dicit Scotus, ea, quæ Arist. æternæ posuit, ex se, & na-
tura

Fundamentū
S. Thomæ.

Fundamentū
Heruei.

Fundamentū
Scoti.

Exemplū a-
periens fun-
damentū Sco-

Applicatio.

tura sua, nec habere esse, nec eius oppositum, quod est non esse: tamen, ordine naturæ priuatiuo, non esse eorundem præcessisset esse; nisi illud ab summo, eternoq; agente impeditum fuisset, quod esse rebus æternis largitum est. Hic igitur est modus creationis, & efficientiæ, quem Scotus, in doctrina Arist. ponendum esse; putauit. Quartum fundamentum fuit Zimara: qui pariter distinctionem illam de duplici ordine naturæ, positiuo, & priuatiuo, in medium attulit. Existimauitq; non esse eius, quod æternum est, priuatiuo naturæ ordine, eiusdem esse præcedere; sed tamen in sensu ab eo longè diuerso, quem Scotus arbitratus est. Voluit enim Zimara, id, quod ab æterno ex nihilo factum est, in omni naturæ instanti, ens æternum, & per se necessarium esse; ita tñ, vt ab alio superiore pēdeat, quo nō existēte, nec ipsum pariter existere diceretur. Remoto. n. per intellectum, eo, à quo pendet illud ipsum, quod pēdet, primò concipitur, vt non ens: quia verò illud ens, à quo pendet, simpliciter necessarium est, hinc fit, vt illud etiam, quod ab ipso pendet, ens per se necessarium sit, & semper existēs.

Fundamentū
Zimaræ.

Duo priora aduersariarum fundamenta reijciuntur. Caput VIII.

HÆc porro fundamenta, quamuis doctissimorum virorum ingenijs exculpta, & enucleata sint: non eam tñ soliditatem habent, quin à nobis dirui, quàm facillimè possint. Et quod ad primum attinet, illud sanè voluntarium potius, quàm ex Philosophia Peripatetica deductum est: nusquam enim Arist. de illo vniuersali agente, quod rem aliquam sine mutatione efficiat, mentionē fecit: nec vllum principium efficiens, aut actiuam potentiam posuit, quæ motum aliquem non respiciat. Iam ante, ex eodem Arist. primo de Generatione, tex. 45. monuimus, omne agens, seu efficiens esse necessariò mouens: & potentiam actiuam esse principium transmurtandi aliud, quatenus aliud, vt ab eodem, lib. 9. Metaph. tex. 13. definita est: nullibi ergo apud Arist. hoc principium efficiens, vel actiuam potentiam, sine mutatione reperitur. Nonnulli ex recentioribus putarunt, actiuam potentiam, sine mutatione, elici posse ex eodem 9. Metaph. tex. 1. vbi Arist. præter illam potentiam, quæ in rebus sensibilibus, atq; mobilibus inest, aliam asserit potentiam in rebus intellectualibus, & immobilibus reperiri: & illam quidem eam esse, quæ mutationem non agnoscit. Verùm si textum illum diligenter considerauerint, Arist. inuenient, apertissimè pronunciaisse, potentiam illam, quæ in rebus intellectualibus sempiternis, & immobilibus reperitur, minus propriè potentiam appellandam esse: veram autem, & propriè dictam potentiam eam solùm dici, quæ in rebus mobilibus inuenitur: cum motus, ex 3. Phys. tex. 9. sit actus entis in potentia. Illa igitur potentia, quæ est in rebus sempiternis, propterea quod semper cum actu coniuncta est, ideo verè, & propriè dictæ potentiæ nomen non meretur. Hinc Arist. 3. Phys. tex. 32. dicebat, in rebus æternis esse, & posse minimè differre, valet. n. hæc consecutio, substantia æterna potest esse; ergo esse potest intelligere; ergo intelligit: potest mouere; ergo mouet: propterea scitè admodum Arist. hanc potētiam, quæ est in rebus æternis, non explicauit, nisi cum de actu locutus est. Huc accedit, quod æterna non habet potentiam, nisi secundum quid: orbis enim lune non est in potētia ad motum simpliciter: sed ad hunc motum, id est ad hanc reuolutionem, vel reuolutionis partem. Sed mirramus hæc, validioreq; argumento ostendamus, Arist. hanc effectiōnem, sine mutatione, non cognouisse. Etenim 8. Phys. ostendere volens, motum æternū esse, cum iam posuisset, atq; etiam probasset, motum omnem tam mouens, quàm mobile præcedere necessariò debere: quæsiuit ex veteribus Philosophis, quibus cum disputabat, poneret ne mouens, & mobile facta esse, an æterna? Vbi primùm animaduertere licet; hanc Arist. rationem quam demonstrationem esse putauit, per locum ab oppositis, constructam esse; voluit igitur, factum esse, & æternum, membra opposita dici: alioquin, si quid ab æterno fieri potuisset, illa ratio nihil in se roboris contineret. Sed præterea continuans Arist. iam incæptam ratiocinationem: si ponant, inquit, veteres Philosophi motorem, & mobile facta esse: ergo per motum facta erunt, atq; ita ante primum motum dabitur alius motus: quæ consecutio locum nullum haberet, nisi vniuersalis huius propositionis veritas vsquequaq; constaret: quicquid verè, & propriè sit, per motum necessariò fit. Quod verò attinet ad simplicem illam emanationem, quam aduersarij inducunt, vt Arist. Theologum faciant: illud profectò commentitium omninò est: nam præter simplicem emanationem, quæ est vera effectiō alicuius ex nihilo, quam Theologi nostri veram creationem appellant; nulla alia datur simplex

Reijcitur fundamētum S. Thomæ.

Nonnullorū recentiorum error.

Explicit locus Arist. 9. Metaph. tex. 1.

In æternis nō differt esse à posse.

Efficax argumentū ostendens, Arist. nō cognouisse effectiōnem sine mutatione.

Ostenditur, præter creationem, nullam dari simplicem emanationem, quæ vera effectiō dicenda sit.

plex emanatio, quæ causam verè efficientem designet. Etenim lumen à Sole quidè emanat, & ponit, Solem ipso natura priorem; Sol tamen efficiens causa luminis non est: nam lumen est perfectio Solis; est quid intimum Soli; simulque existit cum Sole. Sicut etiam candor simpliciter emanat à niue, & perspicuitas ab aqua; tamè nec nix candorem, nec aqua perspicuitatem efficit: sunt enim hæc ipsis congenita, ut nimirum illis positis, hæc accidentia, necessariò ipsa consequantur: quò fit, ut inter ipsa ordo quidem nature tatummodò reperiat, qui à nonnullis Scholasticis dicitur præsuppositio huius ab hoc; nulla tamè efficietia ratio. Materia etiam prima in sese continet propensionem illam, vniuersalem, ad omnes formas recipiendas, & illa propensio emanat simpliciter à materia, tamen materia nullo modo illam propensionem efficit; quia statim, ut materia est, illa propensio adest: & si materia, ut vult Arist. est eterna, illa pariter propensio erit æterna. Nec approbandos illos celsos, qui propriam affectionem à subiecto in genere efficietis causa: pèdere existimarunt: pèlet enim in genere cause materialis, non ex qua, sed in qua: nam subiectum illud est, quod sibi congenitam affectionem in sese recipit. Itaque lumè non efficitur à Sole; sed in eius substantia, ut propria perfectio recipitur; sic candor in substantia niuis; perspicuitas in substantia aquæ: propensio ad formam, in substantia materiæ; & vniuersè omnis propria affectio in substantia sui subiecti. Sed longè etiam à veritate recedit fundamentum Heruei, quo asseruit, Arist. cognouisse creationem, quæ est effectio alicuius de nihilo, sed tamè sine nouitate essèdi. Alias ego monstraui, Arist. etiam creationem, quæ est cum nouitate essèdi sagacius odoratum fuisse: tamè quia illam suæ Philosophiæ principijs repugnare cognouit: ideo firmam semper, & constantè vniuersalè illam propositionem esse voluit, ex nihilo nihil fit; nec vnquam creationem illam docere, aut aperire in animo habuit: imino neque etiam creationem illam, quæ sit sine nouitate essèdi, ut putauit Herueus. Hoc autè ex ipsomet Arist. ostèdi facillè potest; dùm enim 1. Phys. probare nititur, materiam non esse factam, sed ingenitam, atque æternam: (nam apud eum, idè est æternum, & ingenitum: idem est factum; & genitum) eo argumèto vtitur: Si materia facta esset; igitur ex aliquo facta esset. Iam verò, si concessisset effectioem alicuius ex nihilo; sine nouitate essèdi: hæc ratio nullius roboris esset; aliquis enim, ex eius principijs, respondere posset, materiam & esse æternam, & esse factam; non tamen de aliquo, sed de nihilo. Quare si Aristot. ratio alicuius momèti est, nullo pacto dicere possumus, eum concessisse creationem, sine nouitate essèdi. Audite mihi videor aliquem dicentem, propositam Arist. rationem eò tédere, ut probet, materiam non esse factam in tempore; non tamen, ut concludat, materiam absolutè factam non esse: cum ab æterno ex nihilo facta sit. Sed leuissima est hæc responsio: non enim ibi Arist. disputandum proposuit, sit ne materia ab æterno, an in tempore facta; sed sit ne materia absolutè facta, an potius ingenita, atque æterna. Quare cum conclusisset, eam ingenitam, atque æternam esse: docuisse visus est, omne ingenitum esse æternum, atq; adeo nullam æternam efficientem causam habere.

Duo posteriora aduersariorum fundamenta refutantur.

Cap. IX.

Infirmum quoque est, sitisque debile fundamentum, à Scoto positum, quo statuit, æterna ita efficientem causam habere, ut eorum non esse, priuatiuo quodam nature ordine, eorundem esse præcedat; cum illa ex se, & natura sua, nec esse, nec non esse habeant: sed habuissent non esse, nisi illud à primo agente præuentum fuisset, quod illis esse largitum esset. Fundamentum hoc in Peripatetica Philosophia constare nullo modo potest: quod enim verè æternum est, id, Peripateticis necessarium pariter est: quod verò necessarium est, tantum abest, ut ex se nec esse, nec non esse habeat, ut ex se potius esse necessariò habeat; alioquin non ens necessarium, sed merè contingens diceretur; quia contingenter ad esse, & ad non esse, se haberet. Quod etiam exemplo materiæ primæ, ab eodem Scoto posito, ostendi facillè potest. Materia, inquit, prima, tametsi, secundum Philosophos, ab æterno cum forma coniuncta fuerit; nihilominus, per se, & natura sua, neque est cum priuatione, neque cum forma: priuatiuo nature ordine, formam in materia præcedit; quia, sibi relicta, prius in materia fuisset, nisi naturale agens illam præuenisset, atque formam in materiam introduxisset. Hinc vnum elicio, quod negari nulla ratione potest, videlicet, materiam forma præditam necessariò non esse, sed ad ipsam contingenter se habere: Ratio est in promptu; quoniam, ex se, &

natura

Propria affectio non pendet à subiecto in genere cause efficietis, sed materialis.

Refellit fundamentum Heruei. Quære disputat de Anim. in mort. ca. 17. & disputat de lib. pri. mot. act. cap. vlt.

Occupatio.

Euenitur si fundamentum Scoti.

Argumentum ductum ab exemplo Scoti.

natura sua, formam non habet; sed illam extrinsecus accipit. Quemadmodum etiam si Sol ab æterno aerem illuminasset, quanuis aer nunquam sine lumine fuisset: nihilominus non necessarius, & intime illuminatus esset; sed contingenter, & extrinsecus: quia secundum suam naturam spectatus, & ad lumen, & ad luminis carentiam contingenter se habet. Nunc igitur ad rem nostram: si materia prima, cælum, & Intelligentiæ natura sua non habent esse; ergo non sunt entia per se necessaria, neque æterna, sed merè contingentia. Dicit aliquis, hac potissimum ratione, ea ipsa entia necessaria esse, quia ab omni temporum æternitate à necessario agente edita sunt. Sed hoc nihil est: si enim id fieri potuisset, ex hoc tantum concluderetur, illa entia ab alio quidem necessaria esse; sed tamè per se, & natura sua, contingentia. Neque verò hinc dicere possumus, illa entia ex se, & ab alio necessaria esse: (quemadmodum putauit Auicenna. 9. Metaph. c. 4. esse omnes Intelligentias, alias à prima: quod tamen optimè reprobauit Auerroes 12. Metaph. comm. 44.) tum quia contradictionem implicat, aliquid esse necessarium ex se, & illud ab alio, pura ab efficiente causa pendere, quæ verè, & propriè efficiens sit, ut confirmat Auerr. 12. Metaph. comm. 41. tum etiam, quia, Autore Scoto, hæc entia æterna, quæ supra recensuimus, ex se necessaria esse non possunt: cum ut ipse dicit, ex se, & natura sua, esse non habeant. Denique falsum est 4. fundamentum, à Zimara excogitatum: nam si æterna in nullo naturæ signo habent non esse: ergo æterna in nullo naturæ signo hñt causam efficientem, à qua pendeant. Si enim semper fuerunt: ergo nunquam facta sunt: si nunquam facta sunt: ergo nullum habent efficiens: nisi fortasse efficiens aliquod fingere velimus, quod nihil efficiat: siroque potius nomine, quàm re ipsa efficiens. Sed ait Zimara, remota prima causa, neque Intelligentiæ, neque cælum, neque materia prima consistere queant: ergo hæc omnia ab illa prima causa necessariò pendent. Admitteret hoc quidem Baconus, non tamen in genere causæ efficientis, ut Zimara putauit, sed solum in genere causæ finalis. Nam posita prima causa, statim ex ipsa consurgunt radij perfectionis, & bonitatis eius: sicut, posito Sole, statim ipsum necessariò consequitur lumen, quod est eius perfectio: idque sine vlla prorsus efficientia: nisi efficere largè sumatur, quatenus à tribus alijs causarum generibus minime differt. Nos autem negabimus, remota prima causa, Intelligentias, cælum, & materiã primam consistere non posse: Si enim hæc, ex Arist. sententia, æterna, & necessaria sunt; quocumque sublato, quod ad eorum naturam, atque substantiam non pertineat, adhuc nihilominus permanebunt, aliumque suarum operationum finem sibi constituent.

Thomistarum responsiones ad argumenta, quæ pro opinione Gregorij, & Baconic adducta sunt. Cap. X.

E Versis iam aduersariorum fundamentis, proximum est nunc, ut responsiones illas recenseamus, quibus ipsi argumenta, pro opinione Gregorij Ariminensis, atque Baconis adducta, soluere conati sunt. Ad primum itaque negant maiorem propositionem. Ad cuius probationem respondent, id, quod ab alio effectum est, natura quidem sua habere non esse: tamen non posse non esse: idque in sensu composito, quatenus scilicet ab agente necessariò pendet, quod non efficere non potest: hincque fieri, ut id, quod editum est, ens pariter necessariũ sit. Hæc est responsio. S. Tho. 1. par. q. 44. art. 1. ad secundum: quam secutus est Ferrariensis 2. contra gentiles c. 30. Paulus Soncinas 12. Metaph. q. 16. & alij etiam recentiores Thomistæ. Ad secundum concedunt, nullum æternum genitum esse posse: negant tamen, nullum æternum habere causam efficientem: cum enim Arist. 1. de celo tex. 104. Mundum æternũ esse tuctur, non intendit probare, ipsum à nullo, ut ab efficiente causa pendere; sed ipsum tantummodò editum generatione non esse: repugnat enim ei, quod æternum est, ut generatione editum sit. Quare tametsi materia prima, cælum, & Intelligentiæ nunquam genitæ sint; causam nihilominus efficiẽtem habet, quæ illas ab omni temporum æternitate procreauit. Ad tertium respondet, causam illam, quæ res ex nihilo efficit, propriè agentem non esse: quoniã causa agens, propriè dicta, non agit sine motu, vel mutatione; sed appellari causam agẽtem, secundum similitudinem; quia nimirum ita dat esse suo effectui, per simplicem effectiõem, sicut vera agẽtia, per motum, aut mutationem. Et propterea Arist. 2. Phys. & 5. Metaph. ubi de efficiente causa disputauit, efficiẽtem causam, vniuersè acceptam, non definiuit, sed tantummodò causam agẽtem, quæ per motum, & mutationem efficit, quicquid efficit: de qua locutus

Exemplũ ad illud re aperit conficiẽs.

Tacita rñsio.

Confutatio.

Necessarium ex se, & ab alio secundũ re: sicut philosophantes, non datur. Diruitur fundamentũ Zimara.

Obiectio Zimara.

Solutio Baconi.

Solutio Autoris.

responsio 3.

Ad primum.

Ad secundũ.

Ad tertium.

est 1. de generatione tex. 45. Respondent itaque, eterna non habere causam agentem, proprie dictam; sed solum, secundum similitudinem.

Confutatio prima responsionis. Cap. XI.

Q Vanuis, destructis iam aduersariorum fundamentis, quibus eorum responsiones ad argumenta, pro nostra sententia proposita, nitentur; ipsae quoque responsiones omnino infirmae, ac penitus debilitatae maneat: nihilominus, ad Arist. sententiam dilucidius aperiendam, ipsas quoque responsiones singillatim refellere operae pretium duximus. Quod igitur ad primam attinet, quae est S. Doctoris, perfectio ad eius sententiam tuendam, appositior affirmari nulla poterat: nec ita facile a quouis alio ea rejici posset, qui cum proteruo aliquo disputationem haberet. Nos autem, qui nihil aliud, nisi Arist. sententiam, de re proposita, expiscari cupimus: quique etiam arbitramur, eos omnes, qui nostram hanc disputationem aliquando lecturi sunt, hoc idem exoptare debere; haud difficulter eam ipsam refellemus. Itaque in eam hoc argumentum dirigimus: quod si demonstratiuum non est, parum certe a demonstratione abest. Intelligentiae sunt aeternae, ergo semper fuerunt: si semper fuerunt: ergo nunquam factae sunt: si nunquam factae sunt, ergo non habent causam efficientem, a qua aeternitatem, atque necessitatem acceperint. Argumentum hoc apud quoscunque verè Peripateticos, ita concludere arbitror, ut nulla ratione solui possit: quod facile patebit, si propositiones singulae considerabuntur. In antecedente nulla prorsus difficultas est; nam & Arist. perhibuit, Intelligentias aeternas esse: & nos iam ponimus, id ipsum Arist. docuisse. Prima consequentia proximè ab antecedente exoritur, nec probatione indiget: nam ex etymologia nominis eius, quod aeternum, vel sempiternum est, conijcimus, illud semper fuisse. Secunda consequentia per locum ab oppositis factis perspicua est: si enim aliquid semper fuit: signum euidentissimum est, illud nunquam factum fuisse. Quod quidem si admittatur, sequetur statim veritas vltimae consequentiae, illud videlicet non habere causam efficientem, a qua aeternitatem, vel necessitatem acceperit. Suspicor nihilominus, Thomistas, si suam sententiam aliquo pacto tueri velint, secundam consecutionem negaturos essordicent. enim, argumentationem hanc minimè valere: hoc semper fuit: ergo nunquam factum est; Sed probo ego veritatem huiusmodi consequentiae, & per locum ab oppositis, ita argumentor: Si falsum est, id, quod semper fuit, nunquam factum esse; ergo verum est, id, quod semper fuit, aliquando factum esse: si aliquando factum est, ergo in tempore factum est: si in tempore, factum est: ergo habuit esse, post non esse: si habuit esse, post non esse: ergo non est aeternum. Vera est igitur huiusmodi consecutio, hoc semper fuit: ergo nunquam factum est. Respondent fortasse, irritam esse hanc consecutionem: falsum est, id nunquam factum esse; ergo verum est, id aliquando, id est in tempore factum esse: nam quod semper fuit, factum est ab aeterno. At verò puto, me nunc cum Philosophis disputare, nec certè scio, an quispiam negare possit, duo hæc inuicem opponi, nunquam factum esse, & aliquando factum esse; nihilominus contra hanc responsionem ita argumentor. Nisi fictio hæc sit, id, quod semper fuit, ab aeterno factum esse, necesse est, ut hæc propositio perpetua sit, atque in omnibus rebus absolute vera, ut nimirum id liceat absolutissimè pronuntiare; omne id, quod semper fuit, ab aeterno factum est: nunc addo minorem, ex qua falsam consecutionem elicio: sed Deus semper fuit, ergo Deus ab aeterno factus est: quod tamen quis affirmare audeat? Quare, si Deus, eo precipue, quia aeternus est, nunquam factus est; sequetur hæc veritas huius: vniuersalis propositionis, omne id, quod est aeternum, eo, quia semper fuit, nunquam factum est. Arbitror, Thomistas, & Scotistas pariter responsuros esse; id, quod semper fuit, esse in duplici discrimine; aut enim semper fuit à se, cuiusmodi est Deus, & hoc nunquam factum est: aut semper fuit ab alio, & hoc factum est ab aeterno. Sed eodem reuoluimur, & responsio petæ principium: inducitur enim, aeternum factum fuisse à causa efficiente, quæ nihil efficit, habetque solam nomen causæ efficientis, ut dictum est antè. Et quæ admodum a se seruat illi, Intelligentias à Deo ab aeterno effectas fuisse; quia sunt ab alio; sed tamen modo quodam efficiendi, qui non est per motum, quod idem esset, ac si dixissent, factas esse ab efficiente, quod non est efficiens; ita aliquis dicere posset: cum Deus aeternus sit, atque à se ipsum pariter ab aeterno à se metipso factum fuisse; sed quadam efficientia, quæ non est eiusdem generis cum illa efficietia, qua cetera efficiuntur. Dicent contradictionem implica

re, aliquid semetipsum efficere. Et nos dicemus, implicare contradictionem, id, quod semper fuit, factum fuisse: cum nullum instans ne cogitatione quidem fingi possit, quo non fuerit. Atterre solent instantiã de Sole, & lumine; sed illa iã supra satis commodè reiecta est. Firma igitur manet iam proposita demonstratio: Intelligentiæ sunt æternæ; ergo semper fuerunt, ergo nunquam factæ sunt; ergo non habent causam efficiẽtem, à qua pendeant. Cuius quidẽ robar atque soliditas patere etiam potest ex opposita demonstratione, cum enim Petrus ex gra. non sit æternus; statim sequitur, ipsum non semper fuisse, si non semper fuit; ergo aliquãdo factus est, si aliquando factus est, ergo habet causam efficiẽtem, à qua pendet.

Quære sup. cap. 8.

Confutatio caterarum responsionum. Cap. XII.

Responso quoq; ad secundum argumentum parum in se continet firmitatis; negant, æternum potuisse gigni; & admittunt, illud idem à prima causa factum esse. Miror, cur, quemadmodum effinxerunt aliquod factum sine mutatione, non etiam excogitarint aliquod genitum, sine alteratione, ut idem sit factum ab æterno, ac genitum ab æterno. Quod si aliud parent, esse factum, & aliud genitum; consulantq; quælo Arist. 1. Phys. à tex. 57. vsq; ad 71. & ibi cum docere inuenient, quicquid fiat, ex subiecto aliquo, hoc est ex materia necessario fieri; voluit igitur, idem esse fieri, ac generari; quoniam materia est subiectum generationis. Si ergo apud Arist. fieri, & generari, factum esse, & genitum esse idem sunt; sequitur, ut si nullum æternum potest esse genitum; pari ratione, nullum æternum possit esse factum. Huc accedit, quod si mundus factus esset, ex materia necessario factus esset; cum ab æterno materia fuerit, ex qua confici potuisset. Si itaque Mundus ab æterno factus esset; tunc Mundus ab æterno genitus esset; negauit autem Arist. Mundum ab æterno genitum esse; ergo negauit pariter, Mundum ab æterno factum esse; atq; ita secundum argumentum in suo robore manet. Responsio ad tertium, confutatione non eget, nam ipsa semetipsam satis commodè reprehendit: statuit enim, illud agens, quod ex nihilo ab æterno aliquid efficit, non esse verè, & propriè agens; propterea quod sine mutatione agit, sed secundum similitudinem tantum. At hoc ipsum est, quod nos intedimus; nihil enim aliud probare volumus, nisi id, quod æternum est, efficiẽtem causam habere non posse, quæ verè, & propriè efficiens esse dicatur. Non negamus, æterna à primo ante pendere; quinimmo asserimus, primum ens illa eadem efficiẽt; sed efficiẽtia, largo modo sumpta, quatenus alijs quoque tribus causarum generibus competere potest.

Reijcitur responsio ad secundum argumentum. Factum, & genitum apud Arist. idem sunt.

Resillitur responsio ad 3. argum.

Responsio multiplex ad primam rationem aduersariorum. Cap. XIII.

Riectis aduersariorum responsionibus, nunc difficillimum caput aggredimur, quod rationes, ad eorum sententiam confirmandam, propositas, explicaturi sumus: grauissimas illas quidem, & magni momẽti, quæque doctissimorum virorum ingenia mirum in modum excruciant. Ad primam variae sunt responsiones. Gregorius Ariminensis locum illum Arist. facile expedit; ait enim, nihil aliud inde elici, nisi Deum esse principium sempiternorum, in genere causæ finalis, quatenus. scilicet omnia, ad illum, tanquam ad Principem, ordinantur, & diriguntur. Sed profecto lata nimis hæc responsio est: locus enim ille, qui frequenter adducitur, & magnum re vera negotium facessit, magis propriam, sibi que etiam magis accommodatam responsionem exposcit. Ideo Ioannes Baconus textum illum diligenter considerans, dixit, Deum esse quidem causam agentem, & primam rerum omnium, quæ efficiuntur, non in earum rerum, quæ perpetuæ sunt; nisi fortasse agentem causam ad omne causarum genus extendere velimus, ut antè dictum est. Porro, Deum non esse causam efficiẽtem eorum, quæ semper sunt, sed solum finalem, elicit ex eodem textu: ubi Arist. sermonem ducens, ait, perpetua non habere causam, sed illa potius esse causas cæterorum; & loquitur, ait Baconus, de causa efficiẽte: ita enim scribit, *nec illis, ut sint, aliquid aliud causa est, sed illa cæteris.* Sed neque hæc Baconi responsio satisfacere omnino videtur, præsertim quo ad postremam eius partem attinet; siquidem Arist. concedere omnino videtur, sempiterna habere principia, docetq; illa principia verissima esse, quia causam non habent, à qua pendeant; quoad esse, ac deinceps quoad veritatem, sed tamen cæterorum causæ existunt. Non igitur negauit Arist. ea, quæ semper sunt, causam habere. Sed dixit principia eorum, quæ semper sunt, ab aliquo non

Ad primam rationem responsio Greg. Arim. Reijcit hæc responsio.

Responsio Baconi.

Confutatio.

cap. 13. Res. 127

Responſio ad
daſij, quæ p-
pius ad veri-
tatē accedit.

Respo Auto-
ria.

Vera expla-
natio textus
4. lib. 8. Me-
taph.

Cur Arist. in
ter principia
verissima, q̄
semper sunt,
materiam nō
numerauit.

pedere. Paulò propiùs ad veram huius loci interpretationem viſus eſt acceſſiſſe Feder. Pen-
dalius, lib. 8. Phyl. textura par. 43. propè finē: vbi ait, dictum illud Arist. (*principia ſemper e-
xiſtentium neceſſe eſt veriſſima eſſe*) ita intelligi debere, vt ſcilicet inter ſemper entia, ea, quæ
prima, atque præcipua dicuntur, veriſſima ſint: & nullam eſſe cauſam veritatis ipſorum; cum
prima omninò ſint. Locus eſt autem Arist. in numero plurali, quia nondum definiuit, quæ,
quot, aut qualia ſint ea, quæ inter ſemper entia, prima, atque præcipua dicuntur: id autē de-
finiet 12. lib. vbi concludet, propterea quòd entia nolunt malè diſponi, idcirco vnum to-
tius vniverſi principem ſtatuedum eſſe. Sapientiſſimus hic ſenex, hac ingenioſa ſua expoſitio-
ne, mihi, multùm hac in re cunctanti, & dubitanti, occaſionē præbuit, veram, vt atbitror, Ari-
ſtot. mētem aperiēdi. Non poteſt quidē, cum ijs, quæ alibi ipſemet docuit, expoſitio illa co-
hære, quæ paſſim ab aduerſarijs afferitur, ipſum videlicet exiſtimari, ea, quæ æterna ſunt,
puta Intelligentias, cæleſtia corpora, atque materiam primam à Deo, vt ab efficiēte cauſa pen-
dere: iam enim ſupra ſatis oſtendimus, contradictionem implicare, vel ex Arist. ſn̄a, æterna
hæ cauſam efficiētem: qua propter, ſi in eius ſn̄a perſiſtere velimus; aliam dictorum verbo-
rum explanationem afferre cogimur, quæ intimam eius mētem patefaciat. Dicendum igitur
puto, per principia ſemper entium non eſſe intelligēda principia ſempiternorum, quali ea,
quæ ſempiterna ſunt, principia habeant; ſed intelligēda eſſe, principia ſempiternorum, ſecun-
dum conſtructionem intransitiuam, vt Scholæ dicunt, quatenus. ſ. ad ſempiternas res perti-
nēt, vel quatenus de ſempiternis rebus dicuntur, aut clariùs principia illius generis, vel ordi-
nis, quæ ſempiterna ſunt. Non enim omnia principia ſempiterna ſunt; quædam enim aliquā
do ſunt, & aliquando non ſunt: ea verò, de quibus Arist. loquitur, ſemper ſunt. Hæc aut prin-
cipia dixit eſſe veriſſima; quia ab illis cæterorum entium eſſe, atque adeo veritas omninò pē-
det: cum veritas propria ſit entis affectio, vt vnitas: & ipſum enſ̄ neceſſariò conſequatur. Ita
que Deus, Intelligentiæ, atque cæleſtia corpora, quia ſemper ſunt, & aliorum principia dictū
tur, idcirco veriſſima ſunt: non enim aliquando ſunt, & aliquando non ſunt: ſed ſemper enti-
tatem habēt, atque adeo conſequētē veritatē. Cætera verò entia, quæ ab huiusmodi prin-
cipijs orta ſunt, entitatem quidē, & veritatem habent; tamen magis entia, & magis etiam
vera dicuntur principia illa, à quibus pendent; ob illam regulam Dialecticam, propter quod
vnumquodque tale, & illud magis. Nō immeritò igitur Arist. aſeruit, hæc ſemper entia, quæ
cæterorum principia dicuntur, veriſſima eſſe: in quibus & Deum, & Intelligentias, & cæleſtia
corpora comprehendit. Duplici autē ratione materiam primam omiſit, tamenſi ipſa quoque
principij rationē obtineat. Primò, quia materia habet minimum entitatis, atque adeo habet
minimum veritatis: non igitur inter ea principia collocari debuit, quæ veriſſima ſunt. Dein-
de verò, quia Arist. ibi loquitur de principijs rerum in genere cauſæ efficiētis: materia verò
eſt principium in genere cauſæ materialis: ideo inter principia veriſſima, primam materiam
non numeravit: & hanc puto eſſe germanam illius loci interpretationem.

Reſponſio ad ſecundam rationem.

Cap. XIV.

Breuis, & ſo-
lida r̄ſio.

R̄ſio cōis.

Inſtātia quo-
ſundam ſecē-
tium Thomi-
ſtarum.

AD ſecundam rationem, quæ, tanquam fundamento, nititur autoritate Arist. 8. Phyl.
tex. 15. paucis reſpondendum eſt, Arist. in eo textu non eſſe locutum de principijs rei,
ſed de principijs cognitionis: conſuſio enim à principijs pendet; principia vero à nullo; cum
per ſe nota ſint; nullaque ratione demonſtrari poſſint. Sed aſſerri etiam poteſt reſponſio cō-
mūnis, quæ profectò obijcienda non eſt, videlicet Arist. ibi locutum eſſe de æternis comple-
xis: ſunt enim quædam conſuſiones veræ, quæ tamenſi perpetuæ ſunt; ſuæ nihilominus veri-
tatis cauſam habent; cum per principia demonſtrari poſſint, quemadmodum ibi dat exem-
plum Arist. de triangulo. Hæc enim proſuſio, triangulus habet tres angulos, pares duobus
reētis, eſt proſuſio perpetuæ veritatis; hæc tamen perpetuæ veritas habet principia, à quib.
proſiſcitur. Loquitur ergo ibi Arist. de huiusmodi æternis complexis, nec vllō modo eius
conſiliū ſuit, ibi docere, æterna entia, cuiusmodi ſunt Intelligentiæ, Cæleſtia corpora, atq;
materia prima, de quibus modò diſſerimus, efficiētem cauſam habere. Nonnulli recentiſ-
ſimi Thomiſtæ reſponſionem hanc reſellere conantur, ea ratione, quia ibi Arist. de principio
æterni motus contra Democritum diſputat; vultque, æternam rei cauſam quærendam, &
aſſignandam eſſe: conſtat autem, æternum motum non eſſe quid complexum, ſed incomple-
xum.

xum. Sed isti profecto textum illum 15. oscitanter legerunt: quoniam ibi Aristot. de æterno motu, non contra Democritum, sed contra Empedoclem disputat: immò ne de motus quidè æternitate ibi potissimum contra Empedoclem disputat, quasi nullo modo Empedocles æternum esse motum statuerit: sed cum posuisset, litem, & amicitiam, vicissitudine quadam, motus & quietis causam esse, nullamque illius vicissitudinis rationem reddidisset; in hoc potissimum Arist. ipsum reprehendit, quemadmodum simul reprehendit Democritum; ad què Empedocles, ut suam sententiam tueretur, confugerat. Democritus existimabat, fortuita atomorum concursione, res continuo gigni, & interire: si quis ab eo huius rei causam sciscitabatur, respondebat, hoc ita semper factum fuisse, & eius, quod semper est, nullam causam querendam esse. Hoc autem illud est, quod Arist. reprehendit: docet enim, aliqua esse perpetua, quæ causam habent, cuiusmodi sunt conclusiones illæ perpetuæ veritatis, quæ per sua principia demonstrari possunt, ut supra dictum est. Iauellus tamen contra hanc responsionem ita argumentatur; nisi enim Arist. ibi etiam de æterno incompleto loqui intenderet; tunc eius ratio contra Empedoclem nulla esset: hanc enim consequentiam negare facile posset, completum æternum habet causam; ergo, & incompleto. Verùm hæc confutatio nullius roboris est: iam enim supra ostendimus, Arist. de motus æternitate, vel de principio æterni motus contra Empedoclem non disputasse: sed illum reprehendisse; quia nullam illius vicissitudinis causam reddiderit; cum tamen reddi facile potuisset, etiam si æterna illa esset: non enim absurdum est, aliqua æterna causam hñc, quicquid contra Democritus asseruerit. Nunc autè planius locum illum explanare libet, ex quo etiam sententiæ nostræ confirmationem eliciemus. Posuerat Democritus hanc propositionem indefinitam, æterna non habere causam: si hæc propositio, tanquam vniuersalis accipiatur, falsa est, ait Arist. si autem ad duas particulares reuocetur; tunc altera vera erit, altera falsa. Falsa erit hæc propositio, aliqua æterna non habet causam; quia propositiones perpetuæ veritatis habent causam; & in hoc Arist. Democritum reprehendit. Vera tamè erit hæc propositio, aliqua æterna non habent causam; quia principia, quæ perpetua sunt, non habent causam, & in hoc Arist. Democritum commendauit. Ex ijs igitur Arist. verbis eiusdem contextus, *principiorum tamen, quæ perpetua sunt, non est altera causa*, apertissime eliciamus, Arist. existimasse, ea, quæ perpetua sunt, ab alio, ut ab efficiente causa, non pendere.

Solutio.

Iauellus contra hanc solutionem.

Obuiam itur Iauello.

Explanatio text. 15. lib. 8. Phys.

Arist. verba notata digna.

Responsio ad tertiam rationem.

Cap. XV.

Quod attinet ad tertiam rationem, sumptam ex autoritate Arist. 5. Metaph. text. 6. minor sane, viros alioqui doctissimos ex eo loco, ad suam sententiam confirmandam, argumentum duxisse: quandoquidem Arist. in prioribus Metaph. libris regulas quasdam tantum modo tradit, & terminorum quorundam proprietates explicat; semperque in generalibus versatur, nec eorum quicquam definit, quæ in questionem vocari solent: cuius generis multa, præsertim 12. lib. dilucide aperuit, atque subtiliter enodauit. Itaque in 6. illo textu, iam citato modos nonnullos explicauit, quibus aliquod necessarium dici consuevit: in quibus etiam eorum necessitatem collocauit, quæ complexa vocantur; cuiusmodi sunt conclusiones, quæ demonstrandi vim habent. De ijs igitur potissimum loquens, ait necessarium quorundam aliteras esse causas, quorundam verò nullas. Illa necessaria, quæ causas habent, dicit, esse conclusiones necessarias; ea enim à principijs, ut à causis pendunt; sicut hæc conclusio, homo est rationalis: pendet ab hoc principio, homo est rationalis. Illa verò necessaria, quæ causam non habent, sunt ipsamet principia, quæ, ut supra diximus, per se nota sunt, nec demonstrari possunt. Si igitur Arist. in eo textu, atque potissimum in ijs verbis, ab aduersarijs citatis, loquitur de necessarijs complexis, ut omnes eius interpretes testantur; quinimò ipsemet S. Tho. & Scotus, qui contrariam sententiam tuerentur, ut apud ipsos, in ipsius contextus explanatione videlicet: quid est, cur aduersarij locum illum Arist. tanti faciant, nobisque tanquam suæ sententiæ validissimum fundamentum obijciant? Iauellus hanc responsionem cum ferre haudquam posset, ita eam refellit: nam tametsi Arist. citato loco, de necessarijs complexis verba faciat: nihilominus de necessarijs etiam incomplexis sermonem habet: postquam enim dixit *quorundam itaque alia est causa, ut necessaria sint*, statim subdit, *quare & proprie necessarium est, quod simplex*. Verba hæc ait Iauellus, de prima causa, quæ Deus est, ab omnibus intelli-

Explanatio text. 6. lib. 5. Metaph.

Inobstantia Iauelli.

Responsio.

telliguntur: nam Deus est propriè ens necessarium, & absolutè simplex. Sicut ergo Arist. docuit, conclusiones necessarias à necessarijs principijs pèdere; ita etiam docuit, illa entia necessaria, quæ à Deo diuersa sunt, ab ipso, vt ab efficiente causa proficisci; cum ille verè, & propriè necessarius esse dicatur. Verùm scire debet Iauellus, tametsi verba illa, *quare, & propriè necessarium est, &c.* Soli Deo secundum rei veritatem, conueniant: (nam solus Deus est verè necessarius, simplicissimus, & à nullo prodès:) nihilominus non eo consilio ab Arist. scripta esse, vt Deo tantummodò ea conuenire putauerit, vniuersè enim, & in abstracto locutus est, nec tunc rem vllam animo concepit. Etenim, cum plures necessitatis modos descripsisset; tandem modum quèdam, maximè proprium, explicauit, qui iure ijs omnibus conueniet, quæ verè necessaria dicuntur. Nondum autem Arist. definiuit, an aliqua huius generis necessaria reperiantur: vel si reperiantur, sint ne plura, an vnum tantum: hac enim de re 12. eiusdem operis lib. cumulatissimè disputabit. Ideo sub conditione loquens, in fine eiusdem contextus, ita scribit, *si igitur aliqua perpetua, & immobilia sunt, nihil in eis violentum, aut præter naturam est, ex quibus verbis elicimus, eius mentem fuisse, ea omnia entia, quæ ipse necessaria putauit, ita necessaria esse, vt aliter se habere non possint; sed illis proprium necessitatis modum conuenire, nullamq; prorsus causam habere, à qua proficiscantur: cuius quidè generis, lib. 12. omnes separatas substantias esse docebit. Tantum igitur obest, vt aduersarij ex hoc textu, id, quod cupiunt, elicere possint, vt nostram potius, iam satis explicatam, sententiam apertissimè confirment.*

Responsio ad quartam rationem.

Cap. XVI.

Explicatio
text. 4. lib. 1.
Metaph.

Quarta ratio sumpta erat ex 2. Metaph. tex. 4. cui, si rectè satisfacere velimas, opus est prius, vt Arist. sniam explicemus: deinceps verò difficultatis caput attingemus. Quòd ad Arist. sniam attinet, nihil planè aliud, illius contextus initio, docere intèdit, nisi Metaphysicam esse scientiam speculatiuam; immò sciètiarum speculatiuarum caput. Nam finis sciètiæ speculatiuæ veritas est: Metaphysica autem ea potissimùm, quæ verissima sunt, contemplatur, videlicet prima rerum principia, à quibus, & esse, & veritas cæterarum rerum omnino pèderi illa autem verissima dicuntur, quæ in causa sunt, cur cætera vera sint. Quòd verè attinet ad propositam difficultatem, ex hoc loco aduersarij, ad suam sniam tuendã, vniuersalem hanc propositionem sumpserunt. Primum in vnoquoque genere est causa eorum omnium, quæ in illo genere continètur, ac potissimùm efficiens. Priusquam vltèrius progrediamur, tametsi hæc propositio alioqui vera est; nihilominus sensus ille, quem ei aduersarij tribuerunt; non est ille idem, quem in citato contextu Arist. intellexit: ibi enim docuit, rerum principia verissima esse, quia sunt causa veritatis aliarum rerum: ibi tñ nõ definiuit, aliquod vnum reperiri ens, à quo cetera omnia, quæcunq; illa sint, siue æterna, siue temporaria, vt ab efficiente causa proficiscantur. Sed sit vera propositio in eo sensu, quem aduersarij putarunt; primum videlicet in vnoquoq; genere esse causam efficientem eorum omnium, quæ in illo genere continètur; facillè tñ respondere possumus, id intelligi tantum debere de ijs rebus, quæ verè effectæ sunt, cuiusmodi non sunt res æternæ, de quibus modò differimus: quæ aut æterna nõ sunt, sed aliqñ facta, vtiq; à Deo, vel proximè, vel alterius interuètu, vt ab efficiente causa oriuntur. Dicent aduersarij, nõ ne Deus quoq; inter entia æterna principatũ obtinet, vt primum ens verè sit, & appelletur? Quidni igitur æternorũ entium causa dicitur?

Nota sensum
illius propo-
sitionis, pri-
mum in vno
quoq; gene-
re est causa
omniũ, &c.

Obiectio ad
uersariorum

Solutio.

Argumentum hoc rectè quidem secundum rei veritatem concluderet: nam Deus re vera est absolutè primum in genere entium, atq; adeo entia omnia, tam concreta, quam abstracta, tam caduca, quam immortalia, ab ipso, vt ab efficiente causa, proficiscuntur. At verò apud Arist. qui, præter Deum, alia quoq; entia æterna, & necessaria posuit, hoc argumentum non ita concluderet: responderet enim, Deum inter æterna entia primum quidem esse, non à quo, supple ipsa pendeant, vel facta sint; sed gratia cuius, supple exerceantur, & operètur. Quare nihil aliud concludit, nisi Deum esse causam finalem entium æternorum, vel etiam eorundè (si cum alijs dicere velimus) conseruatricem. Verùm contra hanc responsionem duo afferuntur argumèta: alterum Heruei; alterum S. Thomæ. Herueus quolib. 2. q. 1. ita argumètat; Quod habet causam finalem, habet etiam causam efficiètem, cuius gratia factum est, vt patet ex definitione causæ finalis 2. Phys. & 2. Metaphys. ab Arist. tradita: Sed æterna, vt

Instàtia Her-
uei.

Cælum,

Celum, & Intelligentiæ, habent causam finalem, ut iam concessum est; ergo habent causam efficientem. Ad hoc argumentum respondendum est in maiori propositione deceptionem quandam latere, quam non omnes fortasse animaduverterunt. Etenim cum finis moueat efficiens ad aliquid agendum; hinc potius sequitur, ut quicquid habet causam efficientem, habeat pariter causam finalem: non enim efficiens agit, nisi à fine metaphoricè motum fuerit; inde tamen concludere non licet, ut quicquid habet causam finalem, habeat necessariò causam efficientem: non enim satis capio hanc necessitatem. Sed rursum instabunt aduersarij: modus operandi causæ finalis in eo consistit, ut efficiens moueat ad efficiendum, ergo quod habet causam finalem, habet necessariò causam efficientem. Sunt qui huic rationi ita respondeant, finem habere vim ad mouendum efficiens, ut aliquid efficiat, si imperfectum illud sit, cuius generis sunt efficientia omnia, præter Deum. At verò, si illud efficiens, vel agens, vel quocumque nomine appelleretur, perfectissimum sit, ut posito nimirum eo intelligendi actu, quo se finem omnium intelligit, statim per quandam emanationem, ea omnia iam consistant, quæ ipsummet, ut finem respiciunt; tunc non est necesse, ut in efficiendi actum erumpat: & hoc modo Deus ad æterna entia se habet. Huc accedit, quòd Deus non habet finem, alium à se, à quo moueri possit: sed ipsemet est finis omnium: ideo eo posito, ob maximam eius perfectionem, statim cætera necessariò consequuntur. Hæc responsio, quæ certè Doctore Resoluto non displiceret, si verum fateri liceat, difficultatis caput non attingit. Ideo aliter respondendum puto, finalem causam dupliciter spectari posse, vel penes id, quod ad efficiendum mouetur: vel penes id, quod ab efficiente proficiscitur. Si posteriore modo spectetur, verum est, quicquid habet causam finalem, habere quoque causam efficientem. At si priore modo satis est, ut id, quod efficit, finem habeat, in cuius gratiam efficiat; non tamen necesse est, ut efficientem causam habeat, à qua pendeat. Igitur quicquid ab Intelligentiis, per Celi motum efficitur, habet simul causam efficientem, & finalem; at Intelligentiæ ipsæ, quæ æternæ, & necessariæ sunt, habent quidem finalem causam suarum operationum; efficientem verò, à qua editæ sint, nequaquam. S. Thomas in quæstionibus disputatis de potentia, quæst. 5. art. 1. contra superiorem responsionem ita argumentatur: quod habet causam conseruantem, habet etiam causam efficientem: igitur si Cælum, & Intelligentiæ à Deo pendent, ut à causa conseruante, ab eodem quoque penderent, ut à causa efficiente. Qui tueri vellent, Cælum, & Intelligentias pendere à Deo, ut à causa conseruante, negare posset assumptum: quoniam Sol est causa conseruatiua sui luminis: non tamen illud efficit: quia, ut antè dictum est, posito Sole, eum statim lumē, ut eius perfectio, absque vlla efficientia, consequitur. Pari ratione ignis est causa conseruatiua caloris, & tamen illum non efficit; sed calor ab eodem tanquam proprietas quædam, absque vlla effectione, proficiscitur. Nisi effectiōnem largē, & improprie accipere vellemus, ut initio huius disputationis animaduertimus. Sed magis Peripatericè respondebit, qui dixerit, falsum esse apud Arist. substantias æternas, & necessarias habere causam conseruantem: ipsæ enim satis per se conseruantur, cum æternæ, & necessariæ sint.

Responsio.

Replica.

Solutio aliorum.

Solutio Auctoris.

Instantia S. Thom.

Responsio.

Nota alia responsionem.

Responsio ad quintam rationem.

Cap. XVII.

AD quintam rationem, sumptam ex 2. Metaph. tex. 52. respondendum est, ex eo loco, illud non elici, quod aduersarij exillumarunt: quinetiam oppositum facilius duci. Non enim ibi Arist. Deum esse causam efficientem ordinis in rebus naturalibus, asseruit, (si enim ita esset, rectè utiq; concludendum esset, Deum pariter ipsarum rerum naturalium efficientem causam dici; cum præsertim ordo in rebus naturalibus non accidētarius, & externus, sed intimus, & necessarius sit). Sed cum antè docuisset, primum mouens, ut bonum, & amatum mouere, atq; adeo esse bonum, & finem vniuersi; externam tamen, & ab eo separatum; inquit ibi, an natura vniuersi, præter externum hoc bonum, separatumque finem, bonum etiam, & finem intimum habeat. Affirmatiuamque partem tuetur, & docet, finem illum intimum, quod & bonum vniuersi dicitur, in eius partium ordine consistere. Quemadmodum enim exercitus duplicem habet finem: alterum intimum, & ille quidem est ordo, qui veluti forma quædam, & perfectio exercitus dicitur: alterum externum, qui est dux, in cuius gratiam exterius paratus est, & à quo exercitus gubernatur, & regitur. Ita propemodum de vniuerso dicendum est: habet enim illud finem intimum, qui in ordine partium eius consistit: quippe qui ordo, veluti

Explicatio
tex. 52. li. 2. 2.
Metaphy.Bonum vniuersi
duplex,
intimum, &
externum.Bonum internum
vniuersi
est ordo, ex
veluti

terram verò
est primum
mouens.

Obiectio.

Solutio.

veluti forma quadam, & vniuersi perfectio est: habet insuper finem externum, qui est primū mouens, ad quod omnia diriguntur. Aliud ergo est dicere, in natura vniuersi ordinem reperi: aliud verò, Deum esse causam effectricem ordinis in vniuerso: primum enim in citato con-
textu apud Arist. legitur, secundum verò nequaquam. Sed instabit aliquis; cum ordo in im-
materialibus substantijs, in celestibus corporibus, in elementis, in animalibus, & plantis, &
in rebus quoque sensu carentibus, reperiatur; quisnam illum effecit, nisi primum mouens ef-
fecerit? temetè ne, & fortuito factus est? Responderur, quemadmodum in aliqua domo, vbi
est pater familias, est vxor, sunt liberi, serui, bestia, iumenta, & id genus alia, non omnia qui-
dem ab ipso edita, reperitur ordo, non aliunde ortus, quam ex quodam, animi impetu, quo ad
exequenda mandata patris familias, impelluntur; ita in toto vniuerso, vbi tam varia rerum
genera conspiciuntur, pulcherrimus quidem ordo reperitur; cuius tamen causam aliam nullā
esse dixeris, quam insitam illam vim in rebus omnibus naturalibus, quasi radium quendam
bonitatis diuinæ, qua & graua deorsum, & leuia sursum, & quæ nec graua, nec leuia sunt, in
orbem mouentur; & ad summam omnia probè, vt primo motori obtemperant, suis muneribus
funguntur; ea etiam, quæ nulla prorsus cognitione prædita sunt; hincque dicere consue-
uimus, ea ipsa à non errante Intelligentia moueri. Id cum ita se habeat, tueri facile possu-
mus, ordinem in rebus naturalibus reperiri, etiam si æterna à Deo, vt ab efficiente causa non
pendeant: ea enim semper extiterunt, à quibus postea præsertim ab Intelligentijs, & corpori-
bus celestibus, reliqua omnia, in genere causæ efficientis, cum illa propensione ad finem vlti-
mum, edita sunt.

*Nonnullorum argumentorum solutio, quæ contra iam explicatam Arist. sententiam fieri
solent. Cap. XV III.*

AM satis constare arbitror, quæ nā sit Arist. sententia de re à nobis proposita: nemo enim,
qui & eius Philosophiæ principia, & ea, quæ varijs in locis hac de re scripsit, diligenter cō-
siderauerit, dubitabit aliquando, quin omnino decreuerit, æterna omnia à Deo, tantummo-
dò in genere causæ finalis, non etiam efficientis, proficisci. Cæterum quod vnusquisque in via
Peripatetica sententiā hanc firmiter tueri possit, præter rationes, ab Arist. auctoritate desum-
ptas, iam à nobis explicatas, nonnulla etiam argumenta proponi solent, quæ studiosis viris
negocium maximum facerent, nisi à nobis pro viribus soluerentur. Argumenta varia à Sco-
to, ab Herueo, & ab alijs passim asseruntur; probantia potissimum, Intelligentias à Deo, vt ab
efficiente causa pòdere: Sed omnia fortasse ad quatuor præcipua reuocari facile possunt, quæ
Cardinalis Toletus lib. 8. Phys. c. 6. propè finem optinè collegit. Primum igitur argumentū
est huiusmodi; vel Intelligentiæ habent esse à se, vel à Deo: si à Deo, ab ipso igitur pendent,
vt à causa efficiente: si à se; quaeritur, vtrum, amoto Deo, amitterent illud esse, quod habent,
nec ne? Si amitterent: ergo illud esse non habebant à se: si non amitterent; ergo non refere-
bantur ad Deum, vt ad finem essentialem. Ad hoc argumentum sunt duæ responsiones; Al-
tera Baconi, qui negauit, Intelligentias habere esse à se: habent enim, inquit, esse à Deo; non
tamen vt à causa efficiente, sed vt à causa finali. Cum verò quaerebatur, amoto Deo essent ne
Intelligentiæ; nec ne? Respondet, Intelligentias non fore; statim enim amitterent suum esse,
propterea quòd illud esse est veluti radius quidam diuinæ bonitatis, qui perfectissimum actū
diuini intellectus necessariò consequitur: propterea, si non esset Deus, actus ille intelligēdi nō
esset: si non esset ille actus intelligēdi, non essent pariter Intelligentiæ, quæ illum necessariò
consequuntur. Sed contra hanc responsionem argumentatur Herueus quolib. 2. q. 1. omne,
quod sibi derelictum est, non ens; necessariò habet causam efficientem, à qua pendet: Sed In-
telligentiæ, si suæ naturæ relinquuntur, amoto Deo, desinerent in non entia: ergo habēt cau-
sam efficientem. Ad hoc argumentum respondet Baconus lib. 2. sentent. d. 1. q. 1. art. 4. pro-
pe finem: explicatque maiorem illam propositionem, & ait, omne, quod sibi derelictum, est
non ens, eamque potestatem habet, vt motus, vel mutationis subiectum esse possit: id omne
habet causam efficientem: huiusmodi autem non sunt Intelligentiæ, nec alia quæcunque en-
tia; quæ æterna dicuntur. Et si arguatur: quia si quid de se est non ens: ergo requirit necessa-
riò causam largientem esse. Respondet, id quidem verum esse: tamen illam causam non esse
effi-

efficientem, sed solum finalem. Et tota ratio, cur efficiens causa non requiratur, est, quia eterna eam potestatem non habent, quae efficienti respondeat, de qua quidem potestate iam supra à nobis cumulatè disputatum est. Tuncantur qui velint hanc Baconi responsionem: nobis magis arridet altera responsio, quae est nonnullorum Peripateticorum, ex recentiorum numero, praesertim Francisci Bonamici, lib. 10. de Motu c. 25. in extremo: qui concedit, Intelligentias habere esse à se. Cum verò quaeritur, consistenter ne Intelligentiae, si non esset Deus? Respondet primum, se agrè hanc, vel id genus alias hypothèses admittere, quae nullo pacto fingi possunt, tantum abesse, ut ratione apprehendantur. Qui enim fieri potest, inquit, ut Deus, qui est ens necessarium, immò ipsamet necessitas, ponatur aliquando non esse? Nihilominus hoc posito, tanquam quodam absurdo, quodque nulla ratione fieri possit, concedit, asseritque fore, ut Intelligentiae consistenter, cum aeternae, & necessariae sint. Et cum arguitur, ergo non referentur ad Deum, ut ad finem essentiali. Negat consequentiam: quoniam tamen si secundum suam substantiam sint à se; nihilominus secundum propriam operationem, ad Deum, ut ad finem praecipuum referantur. Sunt qui hanc responsionem, tanquam falsam, & parum Aristoteli consentaneam, omnino refellant: absurdum enim esse putant, in Peripatetica philosophia existimare, Intelligentias à se, aeternas, & necessarias esse, sicuti est Deus. Omnia enim haec attributa, perfectionem maximam indicant: quapropter Intelligentiae, eandem, quam Deus, perfectionem haberent, nec Deus ipsas perfectione anteciret. Quod si ita esset, nulla profectò ratio videretur, cur Intelligentiae potius, ad Deum, tanquam ad finem, referrentur, quam opposito modo. Si enim à se aeternae, & necessariae sunt; ergo nihil minus perfectionis habent, quam Deus ipse: cur igitur, sicut illarum operatio ad Deum dirigitur, non etià Dei operatio ad illas dirigatur? Praeterea ne hoc quidem intellectus concipere potest, quomodo scilicet, amoto Deo, Intelligentiae consistant: nam tunc earum substantia absque operatione maneret, cum illud amplius non esset, ad quod, ut ad finem essentiali dirigebatur. Quae tamen absurda, quanvis ex illa falsa hypothese orientur; magnam nihilominus intellectui perturbationem afferunt; nec illis vlllo pacto acquiescere potest. Caterum haec confutatio, quanvis multa continet, quae à veritate aliena non sunt; nihil tamen olet ex Lyceo: ubi didicerunt Peripatetici, Intelligentias omnes, quia aeternae, & necessariae sunt, idcirco esse à se, sicuti Deus, hoc est à nullo vnquam effectas. Neque verò illud admittunt, Intelligentias omnes, quia sunt à se, idèò aequalis esse perfectionis: ordo enim vniuersi, id exposcit, ut altera alteram perfectione antecedit; immò ut vna omnium perfectissima sit, quae appelleretur Deus, quamque caeterae, ut suarum operationum finem respiciant. Quae si amoueretur, non ideo tamen caeterae Intelligentiae aut perirent funditas, aut sine destitutae, ociosae manerent; sed sua quaeque munia obirent: ita tamen, ut ad perfectiorem intelligentiam, tanquam ad Deum, & finem vltimum, omnis caeterarum operatio dirigeretur. Secundum argumentum illud est: modus operandi sequitur modum essendi: Intelligentiae in operando à Deo pendent: ergo & in essendo. Argumentum hoc non mihi illius roboris, & firmitatis esse videtur, quam fortasse Illustrissimus Cardinalis existimauit: nam aut maior propositio absolute falsa est: aut si quid veritatis habet, hoc ideo est, quia operatio essentiam necessariò ponit. Sicut ergo non valet haec consecutio: Serui in operando, à Domino pendent; ergo & in essendo: ita non valet; Intelligentiae in operando à Deo pendent; ergo & in essendo. Tertium, aut omnes Intelligentiae sunt aequè perfectae, aut vna altera perfectior est: si sunt aequè perfectae; omnes igitur Dij sunt; nec vlla subordinatio est: nec magis haec ad illam, quam opposito modo refertur. Si autem non omnes sunt aequalis perfectionis, ergo illae imperfectiores non habent esse à se; cum nulla ratio reddi possit, cur se ceteris imperfectiores fecerint: omnes igitur habent esse à Deo. Hoc argumentum facile diluitur: dicendum enim est, non omnes Intelligentias aequalem perfectionem habere, idque propter ordinem, & pulchritudinem vniuersi, quae in rerum varietate consistit; esse tamen à se, in eo sensu, quia scilicet ab alio effecte non sunt. Quartum, quod habet esse à se, est propter se: Intelligentiae non sunt propter se, sed propter Deum: ergo non habent esse à se, sed à Deo. Huic argumento responderet Baconus, quod habet esse omnino à se, aeternò ut ab alio, ut ab efficiente, vel ut à fine non pendeat, id ipsum esse propter se, cuiusmodi est Deus: Intelligentiae verò non sunt omnino à se, quia pendent à Deo, in genere causae finalis, hincque fieri, ut non sint propter se, sed propter Deum. Sed magis peripatetica est re-

Responsio Bonamici, cui subscribitur autor.

Intelligentiae contra rationem Bonamici.

Solutio ex peripatetica doctrina.

Arg. secundum Responsio.

Arg. tertium

Responsio.

Arg. quartum.

Responsio Baconi.

Responſio An-
tonij Peripate-
tica.

ſponſio Bonamici, qui, cum putaret, ex Ariſt. ſn̄ia, Intelligentias habere eſſe à ſe; fatetur quo-
que eandem eſſe propter ſe; quod quidem non obiectiuè (vt vtar eius verbis) ſed formaliter
tantum intelligendum eſſe affirmavit. Sunt autem Intelligentiæ formaliter propter ſe; quia
ſunt propter ſuam ſubſtantiam, & entitatem. Non ſunt verò propter ſe obiectiuè; quia illa-
rum operationes Deum, vt obiectum, & finem præcipuum reſpiciunt.

*Ariſtotelica ſententia defectus oſtenditur, & fidei Catholica veritas
declarat. Cap. XIX.*

HAeterus Peripatetici fuimus, atq; germanam Ariſt. ſn̄iam, de modo, quo ea quæ ipſe
æterna poſuit, à Deo pendeant, ſatis commodè patefecimus. Nunc autem extra eiſdè
Philoſophiæ pomeria, pauliſper euagabimur, ſuperoque lumine inſigniti, fidei catholiciæ ve-
ritatem, in fine huiuſcè diſputationis aperiemus. Erravit Ariſt. dum efficientiæ rationem
Deo eripuit; cuius quidem erroris præcipua occaſio fuit peruerſum illud dogma, de Mundi
æternitate, quod ſibi met potiffimum aſſumpſit. Etenim, ſi æternus eſt Mundus, neceſſe eſt di-
cere, ipſum ſemper fuiſſe, atque adeo nunquam factum eſſe; cum omnis propriè dicta eſſe-
ctio motum aliquem exigat, poteſtatemq; indicet in eo, quod efficitur: quæ certè in rebus
æternis reperiri nullo modo poſſunt. Quapropter, vt Deum, tanquam primam cauſam, to-
tiuſque vniuerſi Principè, atque Rectorem agnoſceremus, docuit Ariſt. ipſum eſſe finè præ-
cipuum, què entia omnia, atque potiffimum æterna reſpiciunt: ac deinceps, vniuerſum ab eo
dem in genere cauſæ finalis pèdere, aſſeueravit. Neque verò Deum vnquam feriari putauit:
ſed ab oī tēporum æternitate intelligendi munus exercuiſſe, ſummūq; principem ſe eſſe co-
gnouiſſe, & abſque vlla efficiencia, ea omnia ab æteruo pariter extitiſſe, quæ ipſi tanquā ſu-
premo principi neceſſaria erant. Hæc Ariſt. naturali tantum lumine illuſtratus, enunciauit:

Ariſt. error
de re propo-
ſita vnde or-
tus.

Veritas Ca-
tholiciæ fidei.

ſed tamen abſolutam rei veritatem attingere nequiuit. Igitur, ſecundum fidem catholicam,
aliter nobis philoſophandum eſt: illudq; in primis, tanquam firmum, & ratum ſtatuendum,
Mundum videlicet non eſſe æternum: immò tantum abeſſe, vt æternus ille ſit, vt ne ex æter-
no quidè tempore ædificari potuerit, vt alibi probauimus. In tēpore igitur, aut cum tempore
conditus eſt, cum antè omninò non eſſet: ac propterea effectorem habet, à quo pèdet: cum
autem nulla creatura cuiuſmodi autor eſſe poſſit: quia nulla effecta non eſt: concludendum ne-
ceſſariò videtur, ipſius vniuerſi effectorem eſſe Deum. Ceterum neque motu, neque tēpore
indiget Deus ad aliquid efficiendū: immò nec materia quidè vlla, ex qua aliquid efficiat; alio-
quin eminentioris perfectionis non eſſet, quàm ſint omnia hæc inferiora efficiencia: ideo ex ni-
hilo res omnes eſſecit, quodam effectiois genere, quæ creatio paſſim nuncupatur: quæ qui-
dem aut Ariſt. ignorauit, aut ſaltem, tanquam ſuis principiis repugnantem, ſe neſcire ſimu-
lauit. Porro Deus nunquam fuit per totam æternitatē feriatus: ſiquidè etiam antequā Mū-
dus conditus eſſet, exercuit non modò intelligèdi munus, vt Ariſt. cenſuit: ſed etiam volendi:
id verò, ratione alia, atq; ipſe excogitauit: quamque nunquam nec ipſe, nec quiuis alius Phi-
loſophus, fidei lumine deſtitutus, intelligere potuit. Nanq; intelligèdi, atque volèdi actibus,
quippiam intra diuinam ſubſtantiam productum eſt, & etiam num producitur: eaque ne-
ceſſitate, vt omninò non produci non potuerit. Hincque æterna, & neceſſaria diuinorum per-
ſonarū productio habetur: filij ſiquidem ab improducto patre, per actum intellectus, & Spi-
ritus ſan. à patre, & à filio, per actum voluntatis. Fuit igitur ſemper in Deo hæc interior pro-
ductio, eaq; ſola Deus adeò perfectus eſt, vt nulla vnquā re extrinſecus indigerit: alioquin,

Deus ad ali-
quod efficien-
dū neq; mo-
tu, neq; tem-
pore, neque
materia indi-
get.

Interiores
Dei operatio-
nes, & illæ q-
dæ æternæ.

Diuinatum
perſonarum
productio.

Deus, ſeipſo
perfectus, nul-
la neceſſita-
te, ſed mera
libertate, ac
liberalitate
mundum æ-
dificauit.
Deus eſt pri-
mū efficiens,
& vltimus fi-
nis.

ſi quiditū opus eſſet, quod intra ſe non haberet, iam Deus non diceretur. Finge, Mū-
dum nunquam conditum eſſe, aut eundem aunc penitus aboleri: manebit nihilominus Deus, vſ-
quequaq; perfectus: non enim Intelligentiæ, celeftia corpora, aut alia quæcunque ex eorum
numero, quæ creata ſunt, vllam illi perfectionem addere poſſunt. Itaq; nulla neceſſitas fuit,
quamobrem Deus cōderet vniuerſum: quia èt abſque vniuerſo, fuiſſet Deus: ſed ipſum mera
libertate, immò etiam ingenti liberalitate condidit, ſuamque bonitatem diſſundere, & eam,
cum rebus à ſe creatis cōmunicare voluit. Quò factum eſt, vt res omnes, ab ipſo editæ, eun-
dem, vt primum principium, primamque efficienciam cauſam agnoſcant, atque etiam in il-
lum, vt in vltimum finem, & in optimum quiddam, ſuas omnes operationes dirigant.

DE MOTORE PRIMI ORBIS,

Disputatio Octava,

Disputationis introductio. Caput Primum.

Dorum, quæ Aristot. æternitatis prerogatiua gaudere, existimauit, duo sunt genera: alia enim permanentia: alia in fluxu posita. Permanentia sunt Intelligentiæ, cælestia corpora, materia prima, & elementa, secundum totam eorum substantiam considerata. In ijs autem, quæ influxu posita sunt, motus, & tempus præcipuè numerantur, quod tandem nil aliud re vera dixeris, nisi motum. De æternis permanentibus iam cumulatè superiore disputatione à nobis disputatum est: ubi ostendimus, Intelligentias, & reliqua omnia, quæ Aristot. æterna posuit, à Deo tantummodo in genere causæ finalis, non etiam efficientis proficisci. De rebus autem æternis, quæ in fluxu positæ sunt, nobis nunc disputandum videtur; ac potissimum de motu: qui vt subiectum, in quo inheret; ita efficiens, à quo oriatur, necessariò exposcit. Aristot. initio octauæ libri de Physico auditu discutiendum proposuit, fuerit ne semper motus ita, vt nunquam factus sit: an potius aliquando cæperit; cum antè omninò non esset? Conclufitque motum incæpisse nunquam; sed semper fuisse: propterea quod, motu quocunque assignato, semper verum est, dicere, ante eum motum, alium eiusdem generis motum in infinitum fuisse. Verùm, quoniam motus omnes particulares, qui in rebus hisce inferioribus conspiciuntur, quiete aliquando terminantur; ideo ratiocinando elicit, successionem æternam plurium particularium motuum constare nullo modo posse, nisi aliquis particularis motus alicuius particularis corporis reperiatur, qui, vt nunquam cæperit, ita nūquam finem habiturus sit: quem quidem particularem motum dixit esse motum Cæli à quo æternitas motus, absolutè spectati originem ducit. Porrò Cælum non vnum tantum corpus est; sed quiddam ex pluribus corporibus, seu orbibus aggregatum: quilibet enim orbis suum habet priuatum motorem; ita vt ex motore, & mobili vnum fiat, quod per se moueri dicatur; quodque in partem per se motam, & partem per se mouentem quodammodo diuidatur. Itaque cum æterna sint cælestia corpora, quæ mouentur, & æternæ sint Intelligentiæ, quæ mouent; æternus pariter motus, à motore fluens, & in mobili receptus, dicendus erit. Quemadmodum ergo disputatum à nobis est, an cælestia corpora, & Intelligentiæ, quæ æternæ sunt, habeant causam efficientem, à qua pendeant; ita nunc statuendum arbitramur, an cælorum motus, cum æterni sint, efficientem causam habere possint, à qua fluant. Quoniam verò in toto spherarum globo, vt multa mobilia corpora, & multæ motrices substantiæ, inuicem subordinatæ, reperiuntur; ita pariter multi reperiuntur subordinati motus, qui tandem à motu primi Cæli, tanquam ab eo, qui præter cæteros est præcipuus, legem, & ordinem accipiunt; ideo, cæteris motibus relictis, de motu tantummodo primi Cæli disputaturi sumus; quærentes, ab vno ne tantum, an à pluribus motoribus oriatur; habeatque causam verè efficientem, an solùm finalem, quemadmodum res æternæ, quæ permanentes sunt. Quæstionem hanc, quæ inter difficillimas numeratur, paucis quidem, sed tamen ordine aliquo examinabimus. Primum, vt intellectus ad germanam Aristot. sententiam intelligendâ prepararetur, opiniones præcipuas, quæ hac de re in medium asseruntur, breui recensēbimus. Deinde opinionem illam, quæ magis Peripatetica erit, pro viribus explicare, atque etiam rationibus confirmare conabimur. Præterea obiectionibus, quibus eadem aliquo pacto labefactari solet, satisfaciemus. Ad extremum quantum Aristot. sententia à fidei catholice veritate deficiat, aperiemus.

Æterna sunt duplicis generis.

Motus absolute spectatus æternus est.

A motu cæli æternitas in cæteris motibus derivat.

Quæstio discutienda.

Ordo in disputatione seruandus.

Opinio communis.

De re proposita opiniones præcipuas. Cap. II.

Quatuor itaque de difficultate proposita præcipuas opiniones reperio. Prima est communis, satisque celebris, videlicet, vnumquenque cælestem orbem duos motores habere: alterum proprium: communem alterum. Motorem proprium vocant Intelligentiam, or-

Aureolus.
Auerroes-
landanus.

Opinio Ale-
xandri.

Auicenna.

Bonamicus.

Opinio Gre-
gorij.

Pendafius.
Piccolomi.
Opinio San-
Thomæ.
Scoti.
Bacconi.
Caietani.

hi applicatam. Motorem communem appellant primam Intelligentiam, siue Deum, qui nulli orbi applicatus est. Dicunt ergo, qui hanc opinionem sequuntur, Motorem proprium cuiuslibet orbis ipsum tantummodo in genere causæ efficientis mouere. Motorem verò communem mouere vnumquëque orbem in genere causæ finalis. Hanc opinionem ex veteribus Scholasticis acerrimè tuetur Cardinalis Aureolus lib. 1. Sententiarum dist. 42. quæst. 1. art. 1. propos. 3. Et videtur etiam fuisse opinio Auerrois 1. 2. Metaph. comm. 41. quam defendit Iandanus 1. 2. Metaph. quæst. 17. quamuis alij putent, ipsam statuisse, primum motorem esse applicatum primo orbi, atque illum in vtroque genere causæ mouere: id quod ex eodem 1. 2. lib. comm. 43. & 44. passim eliciunt. Secunda fuit sententiâ Alexandri lib. 1. quæstionum naturalium, quæst. 1. & 12. Metaph. comm. 20. 29. & 34. qui putauit, vnumquenque orbem duos pariter motores habere; non tamen alterum proprium, alterum communem; sed ambos proprios: alterum tamen coniunctum, alterum separatum. Motorem coniunctum dixit esse rationalem animam; separatum verò assistentem Intelligentiam. Existimauit enim Alexander, celestia corpora, cum nobilissima sint, nobilissima quoq; forma prædita esse debere: forma autem, omnium nobilissima, est anima; & inter animæ species, ea, quæ rationis particeps est. Itaque arbitratus est, celestia corpora rationalem animam, vt informantem formam habere, atque ab ipsa eorum motum, vt ab efficiente causa proficisci: ab assistente verò Intelligentia, vt à causa finali. Arbitratus est insuper, ex Arist. sententiâ, tot esse Intelligentias, quot celestes orbis: & per primam Intelligentiam intellexit Deum, qui primo orbi assistit, atque adeò motum primi orbis à rationali anima, vt à causa efficiente: à Deo verò, vt à causa finali proficisci. Quod autem de motu primi orbis asseruit, idem quoque de motoribus ceterorum orbium intelligendum esse censuit. In hanc Alexandri sententiâ visus est ex Arabibus irrepisse Auicenna 9. Metaphy. cap. 3. qui tamen, præter duos motores proprios, addidit motorem vniuersalem; quæ omnium finis esse perhibuit. Ex recentioribus verò Philosophis Franciscus Bonamicus lib. 10. de motu cap. 31. eandem firmissimè amplexatus est. Tertia fuit sententiâ Gregorij Ariminensis lib. 2. Sentent. dist. 1. quæst. 1. art. 2. qui cum Aristot. putauit, nomine primæ Intelligentiæ, non esse intelligendam Intelligentiam aliquam, ipsa omnibus communem, quæ celestes orbis circunuoluunt, sed supremum nomen, hoc est Deum, qui proximè primo orbi coniunctus est, atque illum non solum in genere causæ finalis, verum etiam in genere causæ efficientis circumducit. Id quod etiam de inferioribus Intelligentiis affirmavit, quas tùm in ratione efficientis, tùm in ratione finis suos orbis mouere existimavit. Et in hanc sententiâ Federicus Pendafius lib. 8. Physicæ texture, par. 39. & Franciscus Piccolomineus, lib. de Cælorum motoribus cap. 17. inclinarunt. Quarta fuit sententiâ S. Thomæ 1. 2. Metaph. com. 44. Scoti 1. Sent. dist. 8. quæst. 5. & in quolib. quæst. 7. Bacconi 2. Sententiarum dist. 1. 6. quæst. vnica, art. 3. & Cardinalis Caietani, quæst. de immensa Dei virtute: qui putarunt, orbis omnes inferiores vnicum tantum motorem habere, & illum qui dem separatam, nimirum Intelligentiam assistentem: primum autem orbem, præter primam Intelligentiam, ei applicatam, Deum quoque tanquam sui motus præcipuam causam obtinere. Statuunt enim, Deum, & primi orbis Intelligentiam duos subordinatos motores esse, atque vtrunque in genere causæ efficientis primum orbem mouere. Intelligentiam quidè proximè Deum verò, Intelligentiæ interiectu: omnes autem inferiores orbis à propria Intelligentia, tanquam ab efficiente causa motum accipere.

Probabilior sententiâ explicatur, primòq; Deus ostenditur mouere primum Cælum in genere causæ finalis. Cap. III.

Autor defen-
dit sententiâ
Greg. Arim.
vt. probabi-
liorem.

EX quatuor iam relatis opinionibus, si absolutam rei veritatem spectemus, quæ est veritas catholice fidei, postremam, quæ fuit San. Thomæ, Scoti, & aliorum, longè ceteris anteferendam esse censeo. Si verò puram, atque synceram Aristot. mentem indagare velimus, à tertia sententiâ, quæ fuit Gregorij Ariminensis, non arbitror recedendum: ea enim Philosophiarum Peripateticam maximè redoler, & Arist. fundamentis facillimè sustinetur. Pro cuius facilitate intelligentiæ propositiones aliquot asseremus, quæ ita inuicè aptæ, atq; connectuntur, vt alia aliâ necessariò consequantur: eas tùm non ocs probabimus: sed nonnullas, tanquàm aliqui

aliqui probatas, ex Arist. snia, nunc ponemus: aliquas verò, quæ magis intimè ad rē hanc atti-
 re videntur, cū ne rōnibus, tūm ēt Arist, autoritatib. cōfirmabimus. Prima igitur propositio
 sit hæc: Cælum nulla specie animæ animatum est, nec vllam prorsus informantem formam
 habet. Secunda, quilibet orbis propriam habet Intelligentiam assistentem, à qua tūm vt
 ab efficiente, tūm vt à finali causa mouetur. Tertia, Intelligentia primi orbis non est ex na-
 mero secundarum Intelligentiarum, sed est absolutè prima Intelligentia, quæ vocatur Deus.
 Quarta, Intelligentiæ omnes tam prima, quàm secunda, vt per se æternæ, & necessaria, ita
 virtute finita præditæ sunt. Quinta, quò superior est aliqua Intelligentia, eò perfectior dici-
 tur: idè Intelligentia primi orbis omnium perfectissima est. Sexta, omnes inferiores Intelli-
 gentiæ ex se habent mouendi virtutem: tamen si omnes suas operationes in supremam Intel-
 ligentiā, tanquam in optimum quiddam, & finem præcipuum dirigant. Relictis multis pro-
 positionibus, quæ solūm à nobis, vt diximus, facilioris intelligentiæ causa, positæ sunt: non-
 nullas tantūm probabimus, ex quibus propositæ difficultatis enodatio pendere potissimūm
 videtur. Probandum igitur primò est, Deum, qui absolutè primum mouēs nuncupatur, mo-
 uere primum orbem in genere causæ finalis. Etenim Deus, cū perfectissimus sit, in eo ge-
 nere causæ mouere debet, quò omnem imperfectionem excludit, quodque perfectionē ma-
 ximam indicat: hoc autem est genus causæ finalis: igitur Deus mouet primum orbem, in ge-
 nere causæ finalis. Minor propositio perspicua est ex 2. Metaph. tex. 8. atque ex 3. eiusdem
 operis libro tex. 3. vbi habemus, conditionem finis, esse bonum, & eum, qui finem aufert, bo-
 num pariter auferre: cū finis illud sit, cuius gratia cætera sunt, & gratia boni cuncta esse di-
 cantur. Præterea ille Motor, qui dum mouet, omninò seruator immobilis, mouet vt finis: sed
 Deus, vt inter omnes constat, ab omni motu prorsus immunis est: ergo dum mouet, vt finis,
 mouet. Maior propositio elicitur ex Aristotele 12. Metaph. tex. 36. vbi expressis verbis asse-
 rit, ea, quæ mouent, quatenus amantur, & desiderantur, mouere non mota, hoc est immobi-
 lia penitus esse: concluditque, primum principium, quod est Deus, mouere, vt amatum, & de-
 sideratum, vt appetibile, & intelligibile. Rursus, ita se habet Deus ad vniuersum, vt Rex ad
 ciuitatem, & Regna: est enim princeps vniuersi; immò etiam vnus princeps, vt docet Arist.
 12. Metaph. tex. vltimo: sed, vt constat apud ipsum 5. Metaph. cap. 1. ciuitates, & Regna re-
 feruntur ad principem, vt ad finē; igitur ea omnia, quæ in vniuerso sunt, Deum Opē. Max,
 tanquam finem respiciunt; atque adeo & primum mobile, & primus motus à prima Intelli-
 gentia, vt à causa finali proficiscitur. Denique illa perfectio, quæ inferioribus Intelligentijs
 tribuitur, supremæ Intelligentiæ eripienda non est: sed inferioribus Intelligentijs id tribuitur,
 vt scilicet suos orbis in genere causæ finalis circunvoluant, non igitur hoc idem à suprema In-
 telligentia remouendum est. Minor propositio elicitur ex Arist. 12. Metaph. tex. 48. vbi do-
 cet, Intelligentias omnes orbibus assistere, suarumque lationum fines esse.

Pro intelligē-
 tia probabi-
 liss. snia.
 Prima pro-
 positio.
 Secunda.
 Tertia.
 Quarta.

Quinta.
 Sexta.

Deus mouet
 primum or-
 bem in gene-
 re causæ fina-
 lis.
 Arg. primū.

Arg. secundū.

Arg. tertiu.

Arg. quartū.

Ostenditur, Deum mouere primum orbem etiam in genere causa efficientis. Cap. IV.

PRobatur præterea, Deum esse primum mouens, in genere quoque causæ efficientis: ratio
 nes, & autoritates multe sunt, sed aſeram præcipuas. Prima elicitur ex 2. Phys. tex. 73. v-
 bi Arist. de causa efficiente apertissimè verba faciens, docet, duo esse mouētium genera, quæ
 Physicè mouent: alterum quidem physicum, & est illud, quod in se ipso motus principium
 habet: alterum verò non physicum, & est illud, quod in se ipso motus principium nullum ha-
 bet: quia scilicet ita mouet, vt non moueatur, hoc autem est mouens, omnium primum, pe-
 nitusque immobile. Tunc liceat sic argumentari; Mouens, omnium primum, quod est peni-
 tus immobile, cū dixit Arist. aliud nihil, nisi Deum intellexit: illud autem mouens dixit mo-
 uere in genere causæ efficientis, cū de causa efficiente ibi loquatur; ergo Deus, ex sententia
 Arist. mouet in genere causæ efficientis. Secunda ratio elicitur ex 8. Phys. tex. 27. vbi Arist. ad
 confirmandum peruulgatum illud theorema, omne, quod mouetur, ab alio mouetur, diuisio-
 nem quandam mouentium, atque mobilium ponit; ibique, vt perspicuum est, de causa effi-
 cienti loquitur; nam si de fine tantūm locutus esset, non contēdisset probare, quicquid mo-
 uetur, ab alio moueri; sed alterius grā moueri. Multa igitur mouentia, atq; mobilia ibi Arist.
 diuidit, & subdividit, donec ad primū motorē perueniat, quē, tū per se, q̄ ex accidenti, immo

Primaratio.

Secunda rō.

bilem esse, ostendit. Nunc ita argumentemur: Deus, in ordine mouentium, in genere causæ efficientis, est primum, à quo cætera pendent; estq; motor penitus immobilis: igitur non solum est motor, ut finis, verum etiam ut efficiens. Tertia ratio elicitur ex eodem 8. Physic. tex. 48. ubi docet Arist. si motus perpetuus est, fore necessarium, ut & primum mouens perpetuum sit: & querens sit ne primum mouens, unum, an plura tandem concludat, unum, & immobile esse, & illud quidem cæterarum rerum motus principium existere: id, quod etiam: 2. Metaphy. pluribus in locis confirmavit. Tunc sic; Deus immobilis est, & principium motus cæterarum rerum: igitur non solum in genere causæ finalis, verum etiam efficientis cuncta mouere dicitur. Quarta ratio eluci potest ex eo. libro tex. 78. & 79. atq; hunc in modum concludi; Deus in eo genere causæ primum orbem mouere dicitur, quod ea potissimum media indicant, quæ Arist. sumpsit, ad probandum, primum mouens corporeæ magnitudinis experte esse: sed illa media indicat genus causæ efficientis; Deus igitur mouet primum orbem, in genere causæ efficientis. Probatur minor; ex eo. n. Arist. elicit, primum mouens magnitudine carere, quia aut esset virtus in magnitudine finita, aut in magnitudine infinita: & rursus, cum infinita magnitudo dari non possit, aut in magnitudine finita esset virtus finita, aut infinita: non finita, quia si alterius finite substantiæ virtus augetur; tunc illa proprium mobile velocius moueret, quam primum mouens; nec infinita, quia temporis momento moueret. Constat autem, mouere velocius, & mouere momento, non proprie finem motus, sed veram eiusdem efficientiæ indicare: igitur tanquam perspicuum relinquitur, primum mouens, non solum in genere causæ finalis, verum etiam in genere causæ efficientis, primum mobile circūuoluere. Et quoniam mouere in ratione finis nobilior, atque perfectior mouendi modus est, quam in ratione efficientis; hinc fit, ut in Peripateticorum scholis frequentius audiatur, primum mouens mouere Cælum in genere causæ finalis: tametsi qui recte Arist. sensa percipient, nunquam Deo efficientiæ rationem ad motum eripient.

Cur absolute interdum primum mouens dicatur mouere cælum in genere causæ finalis.

An Deus, ex Aristot. sententia, primum orbem proximè moueat, opinio Ianduni. Cap. V.

Caput disputationis.

Illud nunc disputatione aperiendam videtur, quod totius difficultatis est caput, & de quo inter celeberrimos Philosophos magna dissensio est: sit ne Deus prima Intelligentia, primo orbi proximè applicata, quem in utroque genere causæ moueat: an eundem potius, inferioris alicuius Intelligentiæ interuentu circūducat. Ioannes de Ianduno, Philosophus acutissimus, atq; in Auerrois doctrina exercitatissimus, 2. Metaphy. quæst. 17. posteriorem partem, tanquam ex Arist. probabiliorem, secutus est. eamque nonnullis rationibus, atque etiam Auerrois autoritatibus comprobauit. Primò sic argumentatur: Præter id, quod, ut amatum, & desideratum mouet, aliud profectò mouens ponendum est, quod, ut amans, & desiderans moueat: sed primum principium mouet, ut amatum, & desideratum, ut ait Aristot. 2. Metaphy. tex. 36. ergo præter primum principium, mouens aliud ponere necesse est, quod, ut amans, & desiderans moueat: hoc autem aliud non est, nisi Intelligentia primi orbis, quæ proximè, ut causa efficiens, ipsum perenni motu circūuoluit. Præterea, quicquid motum efficit, illum sanè efficit, propter aliquid se nobilius, ut docet Aristot. 2. de Cælo tex. 64. sed primum mouens aliquid se nobilius habere non potest; cum sit optimum in natura; ergo motum primi Cæli proximè non efficit. Ad hæc, si primus motor primum orbem proximè moueret, tunc illum temporis momento moueret, quod certè fieri nulla ratione potest. Consecutio autem probatur: cum enim virtus, quæ causa est æternitatis motus reliquis omnibus virtutibus maior sit, dubio procul minus temporis in mouendo exigit, quam alia quacumq; virtus: sed si aliæ virtutes simul ponantur, ex illis quedam orietur virtus, quæ brevissimo tempore mouere poterit: ergo necesse est, ut virtus omnium suprema, si proximè moueat, nihil omnino temporis ad mouendum deponat; atque adeo momento temporis moueat. Confirmat Iandunus hanc sententiam autoritate Auerrois 8. Physic. comm. 79. & 2. Metaphy. comm. 41. ubi docet, primum motum à duplici motore pendere: quorum alter est finis, alter verò infinitæ motionis. A primo, qui cum orbe coniunctus est proximè motum effici assueuerunt. Ab altero verò, qui separatus est, motus eternitatem exoriri. Noluigitur

Prima ratio Ianduni, quia probat Deum non esse primum intellectum primo orbi applicatum. Secunda ratio.

Tertia ratio.

Confirmatio ex Auer.

Commentator, primum principium, quod est Deus, quodque virtutem habet, secundum durationem, infinitam, magnitudini, ut subiecto, annexum esse, neque etiam ad vllum mobile corpus applicationem habere: sed motorem penitus separatum, & esse, & iure optimo iunctu pari. Hanc sententiam San. Thomas, Scotus, Caietanus, & alij huius classis autores amplectati sunt: cum enim, ex Arist. placito, Deum infinita virtute praeditum esse, statuissem; profecto asserere coacti sunt, aliam dari Intelligentiam, & illam quidem finitae virtutis, cui primi orbis circunvolutio proximè ascribatur: alioquin, si Deo ascriberetur, orbis ille momento temporis moueretur. Sed ratio quaedam est, his oibus cois, quae hunc in modum confici solet. Nulla est necessitas, nec vlla congruentia, cur Deus primus Caelum proximè moueat; ergo danda est aliqua Intelligentia, ei applicata, à qua proximè moueatur. Nullam esse necessitatem ex eo probant, quia Deus ad motum quoque ceterorum orbium, ut causa efficiens, omnino concurrat: tamen applicatus non est; igitur quemadmodum illi orbis proximè à proprijs Intelligentijs circunvoluuntur, & Deum praeterea, ut efficientem causam exposcunt; ita primus orbis à prima Intelligentia ei applicata, ut ab efficiente proximo moueri poterit; cum Deus vniversalis causa motus statuatur. Nullam verò esse congruentiam, ita ostendunt: nam absolum est, vniuersi Principem ea ipsa munia obire, quae ab eius subditis sustinentur: Deo autem subditae sunt Intelligentiae; & ille quidem caelestibus orbibus mouendis addictus est; ab hoc igitur munere ipse vacare debet, eminentiorque illi efficiendi ratio tribuenda est, ne motu perpetuo alligatus censeatur.

S. Tho. Scot. Caiet. & alij eiusdem sententiae.

Ratio communis, & valde probabilis per hanc sententiam.

Intelligentiam, primum orbem proximè mouentem, ex Aristotelis sententia, Deum esse. Cap. V. l.

Absolutam quidem rei veritatem praefert opinio illa, quae statuit, Deum nullum orbem proximè mouere: sed esse supremam Intelligentiam, quae inferioribus Intelligentijs mouendi virtutem impertiat: cum ipse per se immobilis omnino sit: Intelligentiam verò, primo orbi applicatam, eumque continenter mouentem, tamen si prima nuncupatur, non esse tamen absolute primam; sed primam inter inferiores, quia maiorem, & nobiliorem mouendi virtutem à primo motore, qui est Deus Opt. Max. receperit, quemadmodum S. Thomas, Scotus, Caietanus, atque alij Scholastici Doctores arbitrati sunt. Contingere etiam potest, ut hoc idem Auerroës, qui hac in re varius, sibi que saepe dissimilis fuit, aliquando protulerit, ut Landanus existimauit. Hanc autem veritatem Aristot. percepisse, atque in sua Philosophia promulgasse, nemo profecto, qui ea, quae 8. lib. de Phys. auditu, & 12. Metaphy. scripta reliquit, diligenter perpenderit, affirmare vnquam audebit. Etenim 8. lib. Physic. cum ostendisset, motum ante, retroque aeternum esse: motum omnem tam mouens, quam mobile necessario depolcere: quicquid mouetur, ab alio moueri: tandem, ne in mouentibus, & motis in infinitum abiretur, nos ad vnum primum motorem, penitus immobilem manu duxit: quem quidem, ut immobilem, ita aeternum, & à magnitudine secretum esse, probauit; omnibusque perfectionibus, quae ipsi conuenire possunt, insigniuit. Duxit quidem nos Aristot. ad hunc primum motorem, penitus immobilem, in 8. Phys. sub dubio tamen reliquit, vnus ne sit hic primus motor, an plures: & si plures, numero ne finiti, an infiniti: & si finiti, quoniam tandem illi sint, id, quod postea 12. lib. diuinae Philosophiae omnino aperuit, ac secundum propriam sententiam definiuit. Namque tex. 41. non oblitus eorum, quae 8. phys. docuerat, iam se ostendisse affirmauit, quandam reperiri substantiam aeternam, immobilem, à rebus sensibilibus separatam, omni magnitudine carentem, ac penitus impartibilem. Nomine autem huius aeternae substantiae, quanuis primam substantiam, quae Deus est, animo conceperit, optimam nihilominus docendi methodum attendens, confusum quippiam, hoc est totam substantiarum abstractarum genus, intellexit, quod quidem nomine primi mouentis tunc significauit, ad quod ut infinitam illam progressionem euitaremus, deueniendam tandem esse demonstrauit. Ut hinc eliciamus, essentialia omnia praedicata, quae primo motori Aristot. tribuit, ceteris quoque separatis substantijs eundem tribuisse: omnes enim Intelligentias per se aeternas, immobiles, necessarias, à rebus sensibilibus separatas, magnitudine carentes, & impartibiles iudicauit. Id cum ita se habeat, discutendum proponit, tex. 42. eiusdem 12. libri, in hoc genere abstracta-

landani opinio absolute vera, non tamen Peripatetica.

Auer. hac in re varius.

Notabilis ratiocinatio, qua ostenditur, Arist. nullum alium Deum, nisi primi orbis intelligentiam cognouisse.

Quid noie aeternae substantiae mouentis, ac penitus immobilis 8. li. Phys. Arist. intellexit.

Secundū nu-
merum cele-
stium orbū
separatarum
substantiarū
numerū A-
rist. indaga-
uit.

Indagatio
primę Intel-
ligentię, quę
Deusest.

stratarum mentium vna ne tantum substantia, an plures reperiantur? Cumque præter pri-
mam substantiam mobilem, quam ipse stellatum Cælum esse putauit, errantium quoque
Stellarum lationes perspiciantur, conclusit tex. 43. tot esse abstractas substantias mouentes,
quot sunt substantiæ mobiles, quæ irrequieto motu circumferuntur; ita enim scribit, *constat
itaque necesse esse, tot substantias esse, natura perpetuas, & per se immobiles, & absq; magnitu-
dine, si igitur, secundum numerum caelestium orbium, separatarum mentium numerum A-
ristoteles indagauit; liquidò iam unicuique constare debet, ex Aristotelis sententia, nullam
aliam Intelligentiam ponendam esse, præter illas, quæ celestibus orbibus præstò adsunt; at-
que adeo nullum alium Deum, nisi Intelligentiam primi orbis, Aristotelem cognouisse. Ete-
nim quauis Intelligentiæ omnes, quo ad intima, & essentialia prædicata inter se conueniāt;
nihilominus, vt vniuersi perfectio clariùs resulgeat, ordinem quendam inter se inferioris, &
superioris conseruant, ratione cuius maiorem, aut minorem perfectionem habere dicuntur:
quò enim superior orbis est, eò perfectiorem Intelligentiam obrinet: ac propterea, ob con-
gruentem totius vniuersi dispositionem, conclusit Aristoteles in fine 12. libri, dandam esse v-
nam supremam Intelligentiam, omnium perfectissimam, à qua, veluti ab vniuersi principe,
atque rectore, res omnes gubernentur, quamque, vt finem præcipuum, & cæteræ Intelligen-
tiæ, & omnia, quæ tota hæc vniuersi moles complectitur, respiciant; quam quidem intelligē-
tiam Deum Opt. Max. esse existimauit. Hanc putant grauiores Interpretes, vt Piccolomin.
Pensadius, & alij plures, cum veteres, tum recentiores, germanam Aristotelis sententiam ex-
titisse: quibus ego, rationibus, & autoritatibus, in vtranque partem adductis, diligenter expē-
sis, libentissimè tandem subscripsi.*

Ianduni, & aliorum superius proposita rationes explicantur.

Cap. VII.

Succus Ale-
xandri sentē-
tiæ.

Ad primum
argumentum
Ianduni.
Explicat fa-
mosa propo-
sitiō Aristot.
12. Met. t. ex.
36.

Formalis ar-
gumenti so-
lutiō.

CVM iam, ex Arist. sententia, decretum sit, motorem primi orbis non esse Intelligentiam
aliquam è secundarum numero; sed Intelligentiam absolutè primam, hoc est Deum,
qui ipsum, in vtroque genere causæ, perpetua reuolutione conuertit, nunc argumenta Ian-
duni, & aliorum, quæ oppositum probare videntur, nobis pro viribus diluenda sunt. Primum
argumentum, quicunque Alexandri partes tuentur, eius sententiæ accommodare facilè pos-
sunt: dicerent enim, id, quod in primo orbe intelligibile, & expetibile est, nil aliud esse, nisi
Deum, qui proximè cum illo orbe coniunctus est; eumque in genere causæ finalis perpetuò
mouet: id autem, quod intelligit, & expetit, eiusdem orbis rationalem animam esse, à qua, vt
ab efficiente causa circunvoluitur. Nos autem, qui cælestia corpora prorsus inanimata esse
defendimus, vt alia disputatione ostendemus, argumentum illud aliter explicare tenemur.
Itaque pro eius solutione obseruandum duximus, famosam illam propositionem, quæ legi-
tur apud Aristotelem 12. Metaph. tex. 36. videlicet *primum principium vt appetibile, & in-
telligibile mouet, non de sola prima separata substantia, sed de omnibus nullo delectu, intel-
ligendam esse: nondum enim Aristot. definiuerat, sit ne vnum tantum principium, æternum,
necessarium, & immobile, quod eo modo moueat, an plura: quod postea eodem libro tex. 43
absolutissima definitione perscripsit. Itaque omnis Intelligentia proximè cum suo orbe con-
iuncta est, & suum orbem in genere causæ efficientis proximè mouet. Sed finis præterea pro-
prij motus appellatur: cum vnaquæque suam bonitatem, atque perfectionem expetat; quan-
uis omnium suprema, quòd optimi rationem habeat, ab omnibus expetibilis est, finisque om-
nium præcipuus esse dicitur, vt inferius paulò apertius explanabimus. Nunc argumenti ra-
tionem incamus. Concedenda igitur est maior propositio, qua dicebatur, præter id, quod, vt
amatum, & desideratum mouet, aliud ponendum esse, quod, vt amans, & desiderans, moueat:
sed cum hæc limitatione, quoriscunque amatum, & desideratum, & amans, atque desiderans
in vnum re ipsa non coeant. Jam verò tam in primo orbe, quam in cæteris, id, quod amat, at-
que desiderat, ab eo, quod amatur, & desideratur distinctum non est; sed vnum, & idem re ip-
sa censentur; quauis illud vnum distinctas formales rationes obtineat. Quilibet igitur In-
telligentia, vt à semetipsa intelligibilis, & expetibilis est, suum orbem, in genere causæ finalis
circunvoluit: vt verò semetipsam intelligit, & expetit, eundem in genere causæ efficientis cir-
cunducit. Secundum argumentum eadem responsione diluitur: fatemur enim, quicquid mo-
tum*

Ad secundū,

tum efficit, illi efficiere propter aliquid se nobilior; ab se tamen aut re ipsa, aut formali tan-
 tum ratione distinctum id, quod in primo movente facile deprehenditur: primum enim mo-
 uens, ut amatum, & desideratum, atque ut finis proprii motus, semetipso quatenus amat, &
 desiderat, propriamque motum efficit, nobilior est, siquidem ratio finis nobilior, atque per-
 fectior est ratione efficientis. Ad tertium neganda est consecutio. Ad probationem respō-
 dendum, nullam virtutem, quantumvis perfectam, momento temporis mouere posse, nisi se-
 cundum intentionem infinita sit: virtus autem primi motoris, ex Aristotelis sententia, infinita
 non est, ut: 1. Metaphysicorum quæst. 1. 5. ipse quoque Iandunus existimauit, quare, cum
 omnium perfectissima sit, sequitur quidem, ut brevissimo temporis spacio amplissimum cir-
 cuitum absoluat, qualis est primi mobilis reuolutio; momento verò nequaquam. Et si alia-
 rum Intelligentiarum virtutes simul iungerentur, aut etiam ita augerentur, ut ex illis, simul
 iunctis, maior virtus, quam sit virtus primi motoris, exoriretur; tunc illa virtus, cum itidem
 finita esset, adhuc breuiore tempore, non tamen puncto, aut articulo temporis mouere pos-
 set. Confirmatio ex Auerroë sumpta, parum nobis obesse potest: quicquid enim ipse hac
 de re senserit, non laboramus; cum præsertim apud omnes constet, cum hac in re non sibi con-
 sultasse: aliud enim 8. Physic. & 12. Metaphys. aliud verò primo cap. libelli de substantia or-
 bis asserere visus est. Hoc certò scimus, positionem illam de duobus motoribus, altero finitæ,
 altero infinitæ motionis, Aristotelicam non esse; cum in quoque orbe vnicui tantum
 motorem, finitam secundum virtutem, infinitam verò secundum durationem Aristoteles
 statuerit. Sunt tamen, qui Auerroëem cum Aristotele conciliare nitantur; aiunt enim;
 per ditos motores, vnum tantum motorem, secundum substantiam, Auerroëem intellexisse;
 qui tamen quasi duorum motorum munere fungantur, quatenus suum orbem, & ut finis,
 & ut efficiens circūducit: verum hoc nihil ad nos. Ad rationem Scholasticorum negan-
 dum est antecedens, quo ad vtranque partem. Ad primam probationem negandum est,
 Deum, ut efficientem causam, ad motum inferiorum orbium concurrere; cum quilibet or-
 bis à propria Intelligentia, ut ab efficiente, & ut à fine moueatur, quare necesse est, ut etiam
 primus orbis coniunctam sibi habeat primam Intelligentiam, à qua proximè, ut ab efficien-
 te, & ut à fine, pariter moueatur. Ita Aristoteles, qui præter Intelligentiam, primo orbi ap-
 plicatam, superiorem Intelligentiam non agnouit, huic probationi satisfeceret. Ad alteram
 probationem respondendum est, valde absurdum fore, principium illud, quod secundum suam
 substantiam actio est, omnique potentia vacuum, ut: 12. Metaphys. tex. 30. Aristoteles do-
 cet, iners iacere, & sine vlla motione seruari. Neque enim primo orbi applicatum illa ca-
 dem munita sustinet, quæ aliæ subditæ illi Intelligentiæ prestant; ad eas namque particula
 restantium motus pertinent; illud verò, cui vniuersi principatus ascribitur, vniuersalis mo-
 tus opifex est, qui sanè cæteris quibuscunque moribus longè nobilior, atque præstantior
 iudicatur. Neque rursus hoc primum principium, quod est Deus, quoniam primo orbi
 præstò adest, tanquam mercenarius quidam, operoso labori perpetuò addictus, censendam
 videtur; quia dum orbem mouet, sola virtutis applicatione mouet, ut in mouendo haudqua-
 quam laboret, nec vlla protus defatigatione laxetur; necessitate igitur sit, & congruentia, ut
 primum orbem proximè moueat.

Ad tertium.

Ad confirma-
tionem ex A-
uerroë.Ad commu-
nem Schola-
sticorum ra-
tionem.Prima obie-
ctio.

Francisci Bonamici obiectiones aduersus prædictas solutiones. Cap. XIII.

Franciscus Bonamicius, Philosophus celeberrimus, hac in re, ut pluribus etiam in alijs,
 Alexandri lectator, lib. 10. de Motu cap. 31. argre ferens, Deum, in Aristotelis doctrina,
 efficientem causam motus Cæli nuncupari, pluribus rationibus ostendere nititur, in Cælo
 id, quod intelligitur, & appetitur, re ipsa ab eo, quod intelligit, & appetit distinctum ef-
 se: atque adeo, id, quod cælestem motum efficit, & id, quod eiusdem motus finis esse di-
 citur, in vnum recidere nequaquam posse: quæ quidem rationes, ad veritatem planius
 aperiendam, nobis recensendæ, atque etiam explicandæ sunt. Deum igitur, ex Aristote-
 lis sententia, ut finem tantummodo, non etiam ut efficientem, cælum mouere, ita primum
 ostendit. Disputans enim Aristoteles de eo, quod à primo principio conuersione moue-
 tur, illud asserit, absque vlla controuersia, cælum esse; cuiusque motum inde oriri, quia
 mo-

- mouens amatur, & intelligitur: necesse est igitur, inquit, ut mobile amet, atque intelligat: sed mobile est cælum; ergo cælum amat, & intelligit Deum, non autem Deus amat, & intelligit se ipsum. Præterea, si Deus, ut efficiens, Cælum moueret, tunc Aristoteles cum finem non attigisset, quem in 8. lib. Physicorum præcipuè intendit: ut scilicet post varia mouentia, atque mobilia, ad vnum primum motorem penitus immobilem nos tandem perduceret; primus autem motor non esset penitus immobilis, si, ut efficiens, moueret, tunc enim à fine necessariò moueretur. Rursus 12. Metaphys. discutiendum proposuit Aristoteles, quam ratione primum principium mouere dicatur; ibique statim, ut finem, illud mouere, nulla profus efficiens causæ habita mentione, definiuit. Quòd si quis dicat, Deum, ut efficientem simul, & finalem causam mouere, sui que ipse appetitu duci, finisque tantummodo rationem, tanquam nobiliorem expressam esse. Refellit Bonamicus, quia tunc Deus nihilominus mobilis diceretur; cum à semetipso motum acciperet: quod tamen esse nullo modo potest. Nanque appetitus ab indigentia, & priuatione nascitur: Deus verò nullius rei indigens est; in eo igitur appetitus reperiri non potest. Quid enim appeteret? semetipsum fortasse? Minimè verò, quia tunc appeteret quod semper haberet; & forma formam cuperet, quod est contra Aristotelem primo Physic. text. 81.
- Ad hæc, aut Deus explet animum suum, per se mouendo, ut sibi satisfaciat: aut propter Cælum ipsum, ne desidia capiatur, & otio tabescat: aut quia inde reliqua beneficiū sint aliquod acceptura. Hoc quidem posterius dari non conuenit: nam sola finis conditio satis est, ut alia ab eo beneficium accipiant. Neque secundum, quia tunc eius vita ad alterum foret, atque adeo seruilis, & infima. Si vero primum admittatur, ut Deus scilicet, propter se ipsum, Cælum moueat; tunc externa re indigeret, ut suo munere fungeretur: cuiusque actio necessariò corporea, & organica esset; siquidem ad explendum suum desiderium, corpore uteretur. Hac accedit, quòd si Deus, ut efficiens, cælum moueret; tunc semetipsum per accidens moueret, quia quatenus Cælo annexus moueret: id autem omne caducum esse 8. lib. Physic. tex. 52. Aristoteles docuit. Ad hæc, Aristoteles primo de Cælo tex. 100. rationem reddens, cur Deus immutabilis profus dicatur, eam, inquit, esse, quia nihil aliud melius esse potest, à quo moueatur: si igitur in Deo esset appetitus, quo se ipsum appeteret, tunc in eodem subiecto melioris, & deterioris ratio reperiretur, quod est maximum absurdum. Neque verò eò confugas, ait Bonamicus, dari videlicet in substantia diuina, id, quod appetit, ab eo, quod appetitur, non re ipsa quidem, sed sola ratione distinctū, quemadmodum in Deo, absque vlla imperfectione vnum, & idem re ipsa sunt, intelligens, id, quod intelligitur, & Intelligentia ipsa: quoniam appetentis, & efficientis non eadem omnino ratio est, ac intelligentis: siquidem intellectio interna functio est; efficientia vero externa; ac propterea inter id, quod intelligit, & quod intelligitur sola rationis distinctio satis esse potest: inter id verò, quod appetit, & quod appetitur, non item. Denique assert Bonamicus auctoritatem Aristotelis 12. Metaphys. text. 55. vbi aduersus Anaxagoram disputans, (qui extra confusam illam rerum congeriem, ponebat intellectum impermixtum, quem appellabat Deum; eique vim efficiendi tribuebat) expressè docet, primo principio efficiendi vim accommodari nullo modo posse: nam, inquit, mens mouet quidem; verum alicuius gratia mouet, hoc est in ratione finis: quare alterum, supple quærendum est, quod moueat in ratione efficientis: quod quidem Bonamicus cum Alexandro cæli animam esse putauit.

Bonamici obiectionibus occurritur.

Cap. IX.

- Ad primam. **H**uiusmodi autem obiectionibus occurrere, haud difficile est. Ad primam, admittimus, cælum esse corpus illud, quod à primo principio conuersione torquetur; eiusque motum inde oriri, quia mouens intelligitur, atque expetit: negamus tamen, necesse esse, ut id, quod mouetur primum principium intelligat, & appetat: primum enim principium non à cælo, quod mouetur, sed à semetipso intelligitur, & appetitur. Ad secundam neganda est consecutio, videlicet primum motorem non esse penitus immobilem, si moueat, ut efficiens: quæcumque enim verè mobilia sunt, ea aut ab alio mouentur, aut saltem ab aliquo, supple intus contento, quod est pars mouens: cuiusmodi est anima in animalibus, quæ non ab alio quidè, sed ab aliquo tamè moueri dicuntur. Primus autem motor nec ab alio, nec ab aliquo mouetur: quare,

re, tamen si, ut efficiens, mouet, nihilominus immobilis omnino dicitur, quia finis, à quo mouetur, extrinsecus illi non est, sed intinsecus, cum ipsemet finis sui motus esse dicatur. Huc etiam accedit, quod ille motus, quo ipse, ut efficiens, à semetipso, ut à fine mouetur, non verus, & proprius, sed metaphoricus est; ac proinde motorem mobilem denominare non potest. Ad tertiam respondendum est, Aristotelem 12. Metaph. statuisse, primum principium mouere in ratione finis, neque ullam efficientis causae mentionem fecisse, quia iam sapientius 8. lib. de Physico auditu docuerat, illud ipsum in genere causae efficientis mouere, ut nos supra capite 4. satis euidenter ostendimus; 12. verò lib. Metaph. solius finis, propterea quod eius conditio nobilior est, tantummodo mentionem fecisse. Ad quartam dicimus, appetitum duplicem esse: alterum desiderij; alterum delectationis, & complacentiae. Primus quidem ex indigentia, & priuatione nascitur: secundus verò nequaquam. In Deo autem nullus est appetitus desiderij, sed tantummodo delectationis, & complacentiae. Ad quintam respondemus, Deum appetere se ipsum, atque adeo id, quod semper habet; appetitu quidem delectationis, non autem desiderij: quo etiam appetitu prima rerum materies eam formam appetit, qua tempore praedita est. Ad sextam dicendum est, Deum propter se ipsum Caelum mouere negandum tamen, re aliqua externa indigere: cum enim perfectissimus sit, nullius profectò rei indigens est. Quod si ad motum efficiendum indigere celo videatur, id sanè non est, ad aliquam perfectionem acquirendam, sed potius ad eius bonitatem cum ceteris communicandam. Neque verò hinc deducere licet, eius actionem corpoream esse: quoniam Deus alligatus celo non est, eique ita affixus, ut videns facultas oculo affixa dicitur, sed simplicissimus, ab omni corporea mole abiunctus penitus est, ut in extrema parte 8. lib. de Physico auditu Aristoteles apertissime demonstrauit. Ad septimam neganda est consequentia: tunc enim Deus, saltem per accidens, mouere semetipsum diceretur, si esset forma, quae caeleste corpus eo modo perficeret, quo anima corpus animalis perficit. At verò Deus tantummodo celesti orbi praesto adest, nullaque ei cum corpore affinitas, aut communio intercedit; hincque fit, ut perpetui temporis motum efficere possit. Ad octauam respondemus, nullum absurdum esse, in eodem subiecto, hoc est in substantia diuina, boni, & melioris distinctas rationes reperiri: ratio siquidem efficientis bona est, finis autem melior: quae tamen rationes vni, & eidem rei, hoc est ipsi Deo optimè conuenire dicuntur, ut supra satis declaratum est. Ad nonam dicimus, in Deo ita internam functionem esse appetentiam, sicut intellectionem: ut enim Deus se ipsum intelligit; ita se ipsum appetit: hoc tamen verum est, ex illius intellectione, & appetentia alicuius exterioris effectum exoriri. Ad decimam respondemus, Aristotelem Anaxagoram ibi non reprehendere, quia impermissò illi intellectui efficiendi rationem tribuerit, sed quod finis rationem non expresserit: ideo asseruit, mentem mouere quidem, sed alicuius gratia, id est propter finem; ac propterea, praeter intellectum illum impermissum, qui mouet, ut efficiens, principium aliud statuendum esse, quod moueat ut finis. Nisi forte, subdit Aristoteles, assermet Anaxagoras, quod nos asserimus, videlicet, intellectum, & id, quod intelligitur, idem penitus esse; atque rursus intellectum, non propter aliud, sed propter semetipsum, mouere: haec enim est eius loci germana interpretatio, ut optimè D. Th. in illius contextus commentario animaduertit.

Quonam pacto Deus primi orbis motum efficiat.

Cap. I.

Conclusum est à nobis, primum orbem tam in genere causae efficientis, quam in genere causae finalis à primo, absolutoque motore continenter moueri. Nunc autem, quonam pacto Deus huiusmodi motum efficiat, & quonam sit appetitus ille, quo in genere causae finalis ad eum edendum incitetur, cumulationis doctrinae gratia, explicare operae pretium duximus. Quod igitur ad efficientiam attinet, multis omittis, quae veluti motus principia à varijs Philosophis in Caelo statuuntur: (sunt enim, qui Platonice potius, quam Peripateticè, Deum, Mentem non participatam, Animam, & Naturam, tanquam subordinata quaedam mouendi principia in Caelo constituant, Caelum tantummodo, ut aggregatum quippiam, ex Intelligentia, & orbe considerabimus, atque adeo in primo orbe duo tantum, quae ad eius motum necessaria sunt, ex Arif. sententia constituemus; Deum videlicet, qui proxima, & efficiens causa illius motus dicitur, & habilitatem quandam, non interiorem quidem, sed exteriorem, qua,

Ad tertiam.

Ad quartam.

Ad quintam.

Ad sextam.

Ad septimam.

Ad octauam.

Ad nonam.

Ad decimam.

Simplicius.

Caelum om-

ne constat ex

intelligentia

& orbe.

In celo nul-
la est interior
ad motu, ha-
bilitas, sed so-
lu exterior.
Quare di-
sputa. de ce-
lest. substan.

Principiū mo-
tus in anima
li duplex.

Quo in ani-
malis motus
efficitur.

Quo effici-
tur motus in
corporib. ce-
lestibus.

Præter intel-
lectum, & vo-
luntatem pu-
tauit Baconus
dan tertiam
facultatem,
qua celi
motus efficia-
tur.
Baconi sen-
tentia refuta-
tur.

Agentia sunt
duplexis ge-
neris, alia me-
re naturalia,
alia per cog-
nitionem.

Piccolomi-
nei sententia
de motu ce-
li.

Confutatio.

qua, ratione rotundæ figuræ, primus orbis ad conuersionem recipiendam aptus, atque ido-
neus censetur. Quod autem de primo orbe dicimus, idem etiam de cæteris orbibus intelligen-
dum esse putamus: cum enim tota substantia celestis simplicissima sit, nec ullam prorsus in-
formantem formam obtineat; dædno procul interiore quoque habilitate careat, necesse est,
qua proprio aliquo motu cietur; sed de hoc aliis. Hæc cum ita se habeant, paulò propius ad
id, quod propositum est, explicandum accedamus: quod facillè quidem præstabimus, si mo-
dum illum, quo animalis motus ab anima efficitur, intenta mentis acie contemplabimur: cū
præsertim, cælum veluti magnum quoddam animal esse, Arist. 8. Phys. text. 17. affirmauerit.
Iam verò principium motus in animali duplex est, imaginatio, & appetitus, seu intellectus,
& voluntas, vt 3. de Anima text. 48. Arist. docet: imaginatio quidem, & appetitus in brutis; in-
tellectus verò, & voluntas in homine. Et intellectus quidem non speculatiuus, quatenus abso-
lutè aliquid considerat, verum ne illud, an falsum sit, sed practicus, quatenus bonum ne ali-
quid, an malum esse decernit, illudque voluntati prosequendum, aut fugiendum esse dicitur.
Itaque cum intellectus rem quampiam, vt bonam apprehendit, eamque voluntati obijcit;
tunc statim rationalis appetitus exoritur, atque motrix facultas exuscitatur, nulla alia re po-
tius, quam voluntatis imperio concitata: quandoquidem id, quod expert corporis est, corpo-
re rebus facillè dominatur, & imperat, vt Anaxagoræ placitum fuit, ab Arist. 8. Phys. text.
37. & 3. de Anima text. 4. & alijs etiam in locis sapissimè cōprobatum. Cū itaque animal
rei cuiuspiam a sequenti cupiditate tenetur; tunc, voluntate, & appetitu imperante, oritur
motus, qui ab anima efficitur: in cuius gratiam tot animalis partes, tot mēbra, quasi idonea,
atque aptissima instrumenta parata sunt. Hoc eodem ferè modo in cælestibus corporibus,
quasi diuinis quibusdam animalibus, motum effici putato; sed sine vllis instrumentis, quippe
quæ in celo necessaria non sunt. Et vt de primo orbe loquamur, de cuius motore instituta di-
sputatio est; Deus, qui illi proximè assistit, primò se ipsum intelligit, mox & appetit: ex intel-
lectione autem, & appetitu oritur ille motus, quo primò orbem perpetuò circumducit. Qua-
lis autem sit appetitus eius, vel ob quem finem primum orbem circumuoluet, luculentius se-
quenti capite docuri sumus: nunc illud intellexisse satis sit, Deum, intelligendo, & appeten-
do, hoc est per intellectum, & voluntatem, tanquam per conuenientia principia, primi orbis
motum efficere. Neque verò præter hæc duo principia, tertia potestas, vel facultas, qua pro-
ximè motus efficitur, ponenda est, vt Ioannes Baconus 2. Senten. dist. 16. quaest. vnica, art.
4. existimauit: ea potissimum ratione, quia Intelligentia orbi assistens, proprium motum effi-
cere dicitur, quatenus separata quædam forma est: cum enim actio formæ conueniat, multò
magis simplici, separataque formæ tribuetur; atque adeo Intelligentia, quæ simplicissima for-
ma est, & vt intelligit, & vt appetit, & vt etiam separata forma est, sui orbis motum efficit.
Sed profectò tertiam hanc potestatem superuacaneam esse existimo, sit enim verum id, quod
Baconus assumpsit, formæ videlicet actionem conuenire, vt verissimum quidem est, & ab
Arist. sapius pronunciatum; illud tamen attendendum, agentia, quæ per propriam formam
agunt, duplicis generis esse, alia merè naturalia, quæ natura tantum duce, absque vlla cog-
nitione operantur, eo modo, quo ignem vrere, graua deorsum, & leuia sursum redere dicimus:
alia, quæ imaginatione, & appetitu, seu ratione, & voluntate, ad agendum vtuntur: quo in ge-
nere animalia omnia, & suo etiam modo Intelligentiæ continentur. Agit homo ex gratia
per suam formam, quæ anima est, & illa quidem motus principium dicitur; tamè, quatenus
forma est, intellectum, & voluntatem non excludit; quinimò hisce facultatibus prædita, mo-
tus principium appellatur. Sic Intelligentia est forma, quæ, quatenus forma, motum efficit;
tamen illa forma non est merè naturalis, vt forma ignis, sed intellectum, & voluntatem con-
tinet; quauis, ex Arist. sententia, agat necessitate naturæ. Illud quoque minus approban-
dum censeo, quod à viro excellentis. Francisco Piccolom. lib. de Cælorum motorib. cap. 17.
traditum est: videlicet celi motum pulsione, & attractione fieri: pulsione quidem, quatenus
mens, vt efficiens, sua virtute cælum tangens, illud secundum naturam pellit; cū ad eum mo-
tum proclive sit: attractione verò, quatenus eadem mens, vt finis, diuino quodam modo il-
lud idem ad se trahit; indeque motus ab eodem in idem proficiscitur. Etenim pulsio, & attra-
ctio species quædam violenti motus esse dicuntur, vt 7. Phys. Aristoteles scribit: in celo au-
tem nullus motus violentus ponendus est, quare, cū cælum, ob suam figuram rotundam, ad

circularem motum, exteriorem habilitatem habeat; solus appulsus virtutis superæ mentis ad simplicem eius generis motum efficiendum, atque etiam infinitum ad tempus producendum satis erit, cum absque vilo labore, aut lassitudine mouear. Huc accedit, quòd, cum simplici corpori simplex motus iure optimo ascribatur, ut initio primi de Cælo Arist. docet; nequam cælesti corpori, quod simplicissimum est, motus, ex pulsione, & attractione compositus, conuenire debet. Quapropter cum Intelligentia qualibet suo orbi, secundum substantiam, præsens sit, ab ea ipsa virtus quædam emanat, quæ proximè orbem pertingit, atque, illius virtutis interuentu, orbis in gyrum perpetuò ducitur. Nec deest fortasse aliqua etiam ratio huius conuersionis in Intelligentia mouente; ut enim rotunda Cæli figura ad eam conuersionem recipiendam habilis est, quæ sit ab eodem in idem; ita Intelligentia ad eundem motum efficiendum idonea iudicatur; quia tam intelligendo, quam appetendo in se ipsam conuertitur; se ipsam enim, ut antè dictum est, intelligit, & appetit.

Cur cælum ab intelligentia in orbem ducatur.

Quamquam vim habeat finis absolute mouendi. Cap. XI.

Quòd verò ad finem attinet, quòd res dilucidior euadat, explicabimus primùm modum illum, quò finis absolute mouet; deinde verò particulatim ostendemus, quemnam finem appetant, aut consequi intendant cælestes globi, dum perpetua reuolutione torquentur; vel quemnam sit vis illius finis, quæ ad Cælos voluendos satis esse videatur. Mirum igitur fortasse cuiquam videbitur, quomodo finis, qui ut plurimum, à re mobili longè distat, vim vllam moticem habere possit? Nihilominus experientia docet, si quis aut fame, aut siti confectus sit, idemque aut quippiam esui aptum, aut perspicuum fontem procul aspiciat; hunc ipsum à rebus istis visis non moueri solum, sed vehementer impelli, cursuque velocissimo incitari. Quantum excitet, stimuletque Veteris appetitus, nihil est, quod patefaciam: aliquis enim, finis, huc spectans, semel apprehensus, vel per longissimum spacium nullo negotio mouebit. Appetitus itidem gloriæ incitamentum maximum, ad varios subeundos labores, & ad multas operationes edendas, esse solet. Quid quæris? Tantæ virtutis, & efficacitatis est finis, ad mouendum; ut etiam si in re ipsa non sit, sed in sola cogitatione consistat; vehementer nihilominus mouere, & impellere possit. Hinc duo notabilia eliciuntur. Alterum est finem idcirco efficiens mouere, quia habet rationem boni; & illius quidem aut veri, aut saltem apparentis. Alterum, finem, qui semper habet rationem boni, mouere nullo modo posse, nisi ab efficiente apprehensus sit. Quòd igitur à fine mouetur, cognoscente facultate præditum esse debet; alioquin, si finem non cognosceret, eundem certè non appeteret, nec vnquam ad illum assequendum moueretur. Equus ex. gra. virentem herbam longè prospicit; illamque statim, tanquam quid bonum, & ad famem expellendam, atque ad suam vitam conseruandam idoneum apprehendit: propterea ex huius finis apprehensione, appetitus quidam in eo, ad illud consequendum, excitatur: consequi autem illum finem non potest, nisi illuc moueatur; ideo facultas motrix in actum erumpit, atque accommodatis instrumentis, equum eodem impellit. Quæ verò cognitione carent, ut lapides, & id genus alia, à fine moueri non possunt: dum enim, remoto impedimento, deorsum contendunt, quamuis locus ille eorum conseruationi idoneus sit; ab illis tamen intentus non est, sed ab vniuersali natura; hincque fit, ut appetitus lapidis, ad inferum locum, purè naturalis, ad differentiam appetitus animalis, & rationalis, appelleretur. Patet igitur, quonam pacto finis, vel a particulari, vel ab vniuersali agente apprehensus, vim habeat absolute mouendi.

Inductione ostenditur finem habere facultatè mouendi.

Finis habet rationem boni, aut veri, aut apparentis. Finis mouere nõ potest, nisi ut à cognoscente facultate apprehensus est. Exemplum.

Quæ cognitione carent, mouentur à fine ab vniuersali natura inuento.

Quomodo Deus primum Cælum, & reliquæ Intelligentiæ inferiores orbem in genere causæ finalis circūducant. Cap. XII.

Nunc verò qualisnam sit primi Cæli, ac reliquorum etiam orbium appetitus, quò in genere causæ finalis, ad æternum motum incitantur, vberiore nobis sermone promendū est. Illud tamen in primis nosse diligenter oportet, cum, secundum communem loquendi modum, appetitum in Cælo statuimus, illudque in genere causæ finalis moueri asserimus; nulla prorsus cognoscente facultate præditum illud esse intendimus; quinimo id ipsum quacunq; anima carere defendimus. Quapropter cum de Cælo nunc loquimur, illud non seorsum accipimus, quatenus scilicet ab Intelligentia secretum est: constat enim illud, sic acceptum, sim-

Qua ratione cælum appetere dicatur.

Demulgati
Auerrois p.
nunciatum.

Quæ d. sp.
de cæli s.
matione. ca.
27.

Quisnam sit
finis, cuius
gratia intelli
gentia, quæ
libet sui or
bem conuer
tit.

Exemplum
Auerrois.

Discrimē in
ter primum
motorem, &
motores infe
riores.

Primus mo
tor est finis
proprij mo
tus, & cæte
rorum etiam
motuum.
Primus mo
tor est opti
mum quiddā
in vniuerso.
Primus mo
tor in vniuer
so est sicut
Rex in suo
Regno.

placitissimā esse substantiā, vel simplicissimū subiectum nullā materiæ, & formæ composi
tionem includens. Accipimus ergo Cælum vna cum Intelligentiā mouente: quæ tametsi non
forma quidem informans, sed assistens statuatur; nihilominus adeo intimè cum eo coniun
cta est, vt Auerroes 2. de Cælo, comm. 3. affirmare ausus sit, ex Intelligentiā, & orbe magis
vnum fieri, quàm ex materiā, & formā: quæ tamen propositio, quantum veritatis contineat,
alibi patefaciemus. Vt planius igitur eloquamur, dicimus, non Cælum quidem esse, quod
intelligat, & appetat, sed Intelligentiā, Cæli motricem: propterea inuestigare tenemur, à
quonam fine Intelligentiā quælibet, siue sit prima, siue ex secundarum ordine, ad proprium
orbem perpetuò voluendum excitetur. Qua de re cum Arist. parè quidem, & perobscurè
locutus sit, quippe qui sensibus id attingere nequiverit; Auerroem, tãquam arduæ huius dif
ficultatis diligentissimum scrutatorem, & (vt probabile est) Aristotelicæ mentis optimum
interpretrem, adhibere cogimur, qui lib. 12. Metaph. comm. 36. satis apte docuit, finem præ
cipuum, ob quem Intelligentiā quælibet suum orbem conuertit, neque esse motum ipsum, ne
que sublunarium rerum procreationem; sed propriam tantummodo bonitatem, atque per
fectionem. Etenim cum æterna, necessaria, atque perfecta sit Intelligentiā omnis; nihilque
sit, quod ad illius interiorem perfectionem desiderari possit; cuiusnam rei desiderio captæ,
si propriam earum substantiam, atque nobilitatem cogitatione secludas, perpetuis cõuersio
nibus se addicere? finis igitur præcipuus, ob quem suos orbem perpetuò mouent, est propriæ
bonitatis, atque interioris huius perfectionis cognitio, & veluti quoridam illius quasi con
seruandæ, ac diffundendæ desiderium. Non mehercule quòd illæ, aut essent interitura, aut
quippiam de illarum perfectione immineretur, nisi mouerent: Sed quia turpe, & incongruū
omnino esset, nobilissimas formas, quas si proprio, aptoque nomine appellare velis, nihil ali
ud, quàm actiones dixeris, perpetuo otio torpescere, ac veluti insinuatis manibus feriari.

Quemadmodum igitur aliquis; vt optimum temperamentum, sibi à natura donatum, faci
lius conseruet, artē aliquam tractat, pingit, sculpsit, fingit, & id genus alias operationes edit,
ne desidia capiatur, & otio marcescat; eiusque finis præcipuus nō est exercitatio, neque opus
vllum, arte aliqua conficiendum; sed propriæ tantummodo sanitatis conseruatio: ita prope
modum Intelligentiæ, vt suam illam nobilitatem, optimamque, vt ita dicam habitudinem
perpetuò tueantur, in mouendis cælestibus orbibus, suos omnes conatus, ac vires exercent:
ex quorum deinceps motu tam varia rerum genera in hoc inferiore mundo procreantur.

Itaque omnis earum motus propter se ipsas primò, deinde verò propter res alias, ab eisdem
intenditur: siquidem, vt docet Auerroes 2. de Cælo comm. 17. & 21. & 2. Physic. comm. 88.
entis simpliciter necessarij ea videtur esse conditio, vt non illud quidem ad suam actionem,
sed potius contra actio ad illud, vt ad finem dirigatur. Cæterum considerandum est, ex eodē
Auerrois 12. Metaph. comm. 44. inter primum motorem, & motores inferiores, sicut
etiam inter motum primi orbis, & motuum cæterorum orbium, nonnihil discriminis interce
dere. Namque motor primi orbis ita sui motus finis esse statuitur, vt propter nullum alium
motorem factus esse dicatur. At verò cæteri motores suorum quidem motuum fines proprij
appellatur; omnes tamen inferiorum orbium motus; ac primum etiam motorem, tãquam
ad finem vniuersalem, atque præcipuum diriguntur. Et quemadmodum inferiores conuer
siones primo motui subiiciuntur, & ab illo omnis earum perfectio quodammodo deriuatur;
ita etiam inferiores motores primo, ac præceptio motori subditi sunt, ac veluti eius ministri
dicuntur, cum ad ipsum, & propter ipsum, tanquam finem vltimum, suas omnes actiones in
stituant. Hincque fit, vt primus motor non solum finis proprij motus, & motuum inferiorū
orbium, sed finis etiam omnium Intelligentiarum iure optimo nuncupetur. Quem putes
igitur in vniuerso primum motorem esse? Si eius naturam spectes, optimum quiddam iudica
bis, quo certè nihil melius excogitari possit; alioquin primus motor non diceretur. At si eius
munia consideres, Regē dices in suo Regno, cuius iussa ministri optimi, & nobilissimi cape
sunt, admirabiliq; ordine, atq; celeritate exequentur. Vt. n. Rex totius Regni; ministri verò
provinciarū, ciuitatum, & oppidorum procurationē habent, ita primus motor, dū ab ortu in
occasum primū orbem conuertit, vniuersalē mundi constitutionē, & dispositionē intendit: in
feriores verò motores, dū oppositis motib. suos orbem circūducunt, particulariū rerū procrea
tiones moliantur. Hincq; nonnulli lapides, alij metalla, plantas alij, alij animalia, priuatis
suis.

fuis conuerſionibus effingere dicuntur; quæ tamen abſq; prima, & vniuerſali conuerſione perfecti nulla ratione poſſent. Aut ſi mauis, dic primum motorem veluti quendam vniuerſalem artiſicem eſſe. Architectus ſiquidem, qui palatium, aut nauim ædificaturus ſit, multos inferiores opifices habeat, quorum manus adhibeat, neceſſe eſt; alios, qui ligna ſecent, alios, qui eadem dolent, & ad opus accommodent; alios, qui illa huc illuc aſportent, aut alijs huius generis muneribus deſtinatos. Proprium quidem ſinem habent, cum operantur hi omnes inferiores artiſices: ſed præterea ſinem etiam præcipuum, & vniuerſalem agnoſcunt, ſupremum videlicet Architectum, cui obtemperare nituntur, & in cuius gratiam ſuas omnes actiones inſtituunt. Architectus igitur vniuerſi Deus eſt: cuius miniſtri, atq; inferiores artiſices ſunt ei ſubditæ Intelligentiæ: quæ ſuos quidem orbis, propter ſe ipſas, tanquam propter ſinem proximum, mouent; ſed præterea ſupremam quoque Intelligentiam, tanquam ſinem præcipuum, & vniuerſalem reſpiciunt, ad cuius nuſum, & arbitrium totas ſe fingere, & accommodare dicuntur. Hæc ex Auerroë excerpta ſunt, quæ libenter quidem attuli: quia maxime cum veritate conſentiunt: interdum enim Philoſophi, dum rectè intellectum affectum habent, imprudentes in veritatem incurſant. An autem Peripaterica omnino ſint, vel Platonium potius Philoſophandi modum redoleant, aliorum ſit iudicium. Hoc ego vereor, ne multas ambiguitates, atque in doctrina Ariſt. difficultates inducant. Demus enim, Ariſt. telica hæc eſſe, quibusnam, obſecro, rationibus tueri quis poterit, Intelligentias omnes æternas, & per ſe neceſſarias eſſe, & vnãquãq; proprii motus ſinem exiſtere; & nihilominus dari inter iſtas Intelligentiam vnã ſupremam, quæ omnia ſua eſſe dicatur; cuique reliquæ omnes veluti ſubditæ pareant, & obtemperent? Vnde hæc quaſo prioritas inter ipſas? Hic ordo? Hæc perfectionis varietas? Ideo Ariſt. huius explicationis difficultatem optimè cognoſcens, ne grauioribus fortalle incommodis vrgeretur, ſi ſuis principijs innixus diſputare veller; ab hac altiffima contemplatione ſatis quidem callidè, atq; verſutè abſtinuit. Illud nimirum memoria tenes, quod initio 2. Metaphyſ. docuit, ita videlicet intellectum noſtrum ad ſeparatas iſtas ſubſtantias, quæ in natura maniſteſſimæ ſunt, ſe habere, ſicut oculus noctuè ad lumen Solis. Nos verò, intra naturæ limites conſiſtentes, exigua hac cognitione, ſiue ab Ariſt. ſiue ab Auerroë tradita, contenti erimus: neq; enim nos fugit, ipſum etiam Ariſt. docuiſſe, rerum cæleſtium, vel minimam cognitionem, alia quacunque maxima longè præſtantiorẽ eſſe.

Primus motor eſt veluti quidam vniuerſalis artiſic.

Difficultates maximæ i explicata Ariſt. opinione latentes.

Ariſt. verſutia.

Lib. 1. de partib. animal. cap. 5.

Præcipua obiectiõis ſolutio, quæ Ariſt. iam explicatam ſententiam labefactare videtur. Cap. XIII.

QUO autem firmius iam explicatam Ariſt. ſententiam vnusquisq; tueri poſſit; præcipua quedam obiectio remouenda eſt, qua ipſa paſſim inſirmari videtur, vt plures alias, quippe quæ non ſunt magni ponderis, omittamus. Concluſum eſt, ex Ariſt. ſententia, tam motum primi orbis, quam reliquos motus à proprijs Intelligentijs tam in genere cauſæ efficientis, quam in genere cauſæ finalis proficiſci. De cauſa finali nemo eſt, qui dubitet: per ſe enim perfecta res eſt, & ſatis etiam commode ſuperius explicata. Dubium autem maximum oboritur de cauſa efficiente: namq; ei, quod æternum eſt, repugnat omnino efficientem cauſam habere, vt ſuperiore diſputatione cumulatiffimè obſedimus; Cælorum autem motus æterni ſunt, vt palam Ariſt. docuit; efficientem igitur cauſam habere nequeunt. Huic obiectiõni tali pacto occurrendam eſt; dicendumq; in rebus permanentibus, atque in rebus, quæ in fluxu poſitæ ſunt, longè diſparem rationem eſſe. Res permanentes, ſi æternæ ſint, efficientem cauſam habere nullo modo poſſunt; quoniam totum ſuum eſſe ſimul habent, atq; adeo ſi ab efficiente cauſa factæ eſſent; tunc neceſſariò illorum non eſſe eorundem eſſe aliqua duratione præceſſiſſet, ac deinceps nõ eſſent æternæ. Res verò, quæ in fluxu poſitæ ſunt, cuiusmodi eſt motus, non habent totum ſuum eſſe ſimul, ſed partem poſt partem accipiunt, eorumque eſſe in fieri conſiſtit: ac propterea nihil abſurdi eſt, ſi huiusmodi res tamen æternæ ſunt, efficientem cauſam habeant, à qua pendeant. Etenim efficientis munus illud eſſe videtur, vt ſcilicet, rem de poteſtate ad actum deducat: quod quidem in mouente, & mobili optimè ſeruetur: mobile enim ſemper eſt in poteſtate, vel ad totum motum, vel ad aliquam partem motus; efficiens autem illud extrahit de poteſtate ad actum. Itaque motus Cæli efficientem cauſam

Obiectio.

Solutio.

Res æternæ permanentes, efficientem cauſam habere non poſſunt. Rebus æternis in fluxu poſitis, nõ repugnat efficientia. Efficientis munus.

Quoniam pa-
cto eternitas
i cœlestib. cō-
uersionib. in-
telligēda sit.

habere potest: tūm quia semper noua est aliqua eius pars, tūm etiam, quia non omnes con-
uersiones æternæ fuerunt, sed semper altera alteram in infinitum præcessit. Non igitur ali-
qua Cæli conuersio ita ab efficiente causa pendere dicitur, vt ab omni temporum æternitate
fuerit: sic enim profectō efficientem causam non haberet: sed quacunque accepta Cæli con-
uersione, verum est dicere, hanc conuersionem à motore proprio, tanquam ab efficiente cau-
sa proficisci: tam tamen tūm primū inceptisse, & ante illam aliam conuersionem fuisse: &
sic in infinitum: atq; ita cœlestis motus æternitas intelligēda est. Quinetiam si vnā tantūm
conuersionem accipiamus, tunc in ea notare possumus vnā partem, quæ tūm primū ince-
pit, & antè non fuit: efficientem igitur causam habere potuit. Nulla igitur repugnantia est,
quo minus res æternæ, quæ in fluxu positæ sunt, causam habeant efficiētem.

*Aristotelicæ sententiæ defectus ostenditur, & fidei catholicæ veritas
declaratur. Cap. XIV.*

Solus Deus
æternus est.

QUæcumq; Arist. naturæ tantūm lumine, philosophatus, huc spectantia docuerit: satis,
superque hæctenus aperuimus. Nunc autem, ne quid erroris apud intellectum nostrum
maneat, hæc disputatio, fidei catholicæ veritate, concludenda est. Illud igitur in primis, tan-
quam omninō falsum, & erroneum habendum est, intelligentias omnes per se æternas, & ne-
cessarias esse: solus enim Deus absolutè æternus est, & Intelligentias omnes, propria mensu-
ra, quæ est æternitas, necessariō præcedit: & illas quidem æternitatis momentō, quod vnū
tantūm est, semperq; manet, non autem ab omni temporum æternitate procreauit, immō ne
procreare quidem potuit, quia contradictionem id implicat, vt alibi docuimus. Intelligen-
tiæ itaq; omnes, quæ Angeli frequēter à Theologis nuncupari solent, secundum fidei catho-
licæ veritatem propria mensura, quæ est æuū, circumscribuntur, nec vllō pacto necessariae
sunt, cum à Deo liberè, & contingenter procreate fuerint. Falsum præterea est, tot esse In-
telligentias, quot cælestes orbis: id quidem Arist. pronunciauit, qui ab ijs tantūm, quæ sensu-
bus obijciuntur, rerum cognitionem hausit. Fides autem catholica docet, Intelligentias innu-
merabiles esse, quæ non solum cælestibus orbibus voluendis addicte, verū etiam pluribus
alijs muneribus destinatae sunt: quas Dionysius Areopagita in tres hierarchias, & nouē cho-
ros pulcherrimè distinxit. Sed illud quoq; absurdum est, Intelligentiam, primū orbē cir-
cūuoluentem, Deum esse: incongruum enim omninō videretur, vniuersi principem, atque
rectorem eadem profus muneribus exequi, quæ à suis subditis ministrantur. Longe igitur per-
fectior, & eminentior operandi modus illi tribuitur, qui in eo potissimū consistere dicitur,
quia scilicet Intelligentijs, & rebus omnibus mouendi virtutem impertitur. Deniq; à do-
ctrina catholica alienum est, asserere, quaslibet Intelligentias propriarum conuersionum fi-
nes esse: cum enim ab summo Deo, vt ab efficiente causa pēdeant: dicendum necessariō est,
non propter se ipsas, sed propter Deum eos orbis, quibus præsent, circūuoluere: quando-
quidem subditi, atq; ministri omnes suas operationes in finem, ab eorum principe, & domi-
no intentum dirigere conantur. Itaq; purissimi isti, ac simplicissimi spiritus, mira intelligen-
di acie, rerum omnium Ideas in mente diuina, tanquam in fulgentissimo speculo intuentur:
diuini quoque consilij participes facti sunt, quo, rerum procreatione, suam Deus bonitatem
expromere cupit: & propterea, tanquam eius seruitio addicti, Cælorum conuersionibus con-
tinenter incumbunt; quibus ad realem consistentiam deducunt quæcumque esse tantūm co-
gnitum, & ideale in mente summi opificis obtinebant. Ceterū cum vna tantūm æterna,
perfectissimaque substantia sit, à qua cetera pendent; facile intelligere possumus, ordinem
aliquem superioris, & inferioris in ipsis Intelligentijs reperiri: quō enim. Intelligentia ali-
qua superior, Deoque vicinior est; eō etiam perfectione longè ceteris antecellere dicitur;
id, quod Arist. qui Intelligentias omnes æternas, & necessarias posuit, explicare difficillimō
potuit.

Intelligentiæ
neque æternæ,
neque necessariæ
sunt. Multo plures
sunt intelligentiæ,
quàm cœlestes or-
bes.

Intelligentia
primi orbis
nō est Deus.

Intelligentiæ
non mouent
propter seip-
sas, sed pro-
pter Deum, qui
etiam est finis
omniū intelligen-
tialium.
Rerum pro-
creatio Intel-
ligentiarum
ministerio ve-
fiat.

DE MOTV GRAVIUM ET LEVIUM.

Disputatio nona.

Disputationis preparatio. Caput Primum.

EX, & necessaria eorum, quæ mouentur, conditio ea est, vt nulla sit res cuiusuis generis, quæ motum aliquo pacto experiatur, quin illum aliunde recipiat. Quò factum est, vt Arist. & in 7. & in 8. lib. de Physi- co auditu, theorema hoc, tanquam certissimum, & euidentissimum, im- mò etiam validissimis rationibus confirmatum, pronunciarit, vi- delicet omne, quod mouetur, ab aliquo necessario moueri. Vniuersa- lis igitur maxima lex ista est, à qua nulla res, quæ mouetur, inanimata esse potest, siue illa simplex, siue mista, siue animata, siue inanimata sit. Quid plura? Illæ etiam res, quæ vulgò, & à Philosophis quoque ex se, & sua sponte mo- ueri dicuntur, motum ab aliquo necessario recipiunt. De ijs, quæ vi, & præter naturam ciē- tur, nihil est prorsus, quòd dubitemus, à quonam ipsa moueantur: Si enim sursum agitur lapis, vel ipse visus testimonio est, illum à projectione motum accipere. In animantibus quo- que tamen si res non ita sensibus pateat, quòd principium motus intus absditum delitescat: ra- tio tñ satis euidenter demonstrat, distingui animal in partem per se mouētem, quæ est ani- ma, & partem per se motam, quæ est corpus. Non est pariter cognitu valdè difficile, à quo nam mista corpora, animæ expertia, ad proprias regiones impellantur: cum enim ex elemē- tis coagmētata sint, quorum in ipsis ex grauissimorum Philosophorum snia, nec est, nec esse potest æquale pondus; iam cuique rectè ratiocinanti plānum sit, ab illo elemēto mista cor- pora moueri, cuius plures in se se portiones includunt; & est eōdē, satisque perauulgatūm Phi- losophorum axioma, mista corpora ad motum prædominantis elementi concitari. At ve- rò à quonam simplicia corpora, leuitate, vel grauitate prædita, moueantur, nullam in se par- tem continētia, cui motus efficiētia tribui possit; cum simplicia sint, & vt Græci aiunt, omo- genea; animæ etiam sint expertia, à qua prodire motum censi ab aliquo fortasse posset: nullam prorsus cognitionem habētia, qua locum quempiam, veluti sibi opportunum, & suæ conseruationi idoneum expetere possint; res certè valdè lubrica est, nec minus cognitu, quàm explicatu difficilis. Cuius quidem difficultatis testes oculatissimi esse possunt omnes cum ve- teres, tñ recentiores Philosophi, qui hac de re aliqua conscripserunt: quot enim eorum ca- pita, tot ferè eorundē sniæ reperiuntur. Existimarunt nonnulli, eiusmodi corpora motum suum accipere à Cælo pellēre. Alij à quodam externo principio, ipsa ad propria loca trahē- te. Alij ab externo motore, vim suam in illis imprimente. Alij à quibusdam, veluti externi motoris instrumentis, quæ ad ipsorum substantiam pertineant. Alij virtute propria, natiuo- que impetu, senetipsa, animalium instar, in proprias regiones traducere; idque citra vllam vniuersalis iam præfatæ legis transgressionem. Alij etiam alia multa protulerunt, quæ om- nia recensere nimis longum, & præterea superuacaneum esset. Quauis autem opiniones omnes ad duas tantum reuocari possent, quarum altera decernit, grauia, & leuia à se ipsis; al- tera ab externo motore cieri; ij tñ, qui hisce opinionibus subscripserunt, in illis explicandis, & confirmandis varias quoque snias protulerunt, quarum sanè multitudo non paruiam stu- dētibus confusionē peperit. Difficilis igitur est quæstio hæc, scire nimirum, à quonam par- ticula illa ex. gra. ignis moueatur, cum statim, ac in terræ superficie, vel in aere genita est, nul- la mora, si nullum adit obstaculum, quàm potest celerimo cursu, in propriam regionem con- cedit. Profectò si quam vnquam difficultatē in cæteris disputationibus expertus sum, in hac examinanda quæstione, maximam, ita me Deus amet, difficultatem comperisse me fateor: neque id tam in verà snia inuestiganda (puto enim, nisi me ratio fallit, illam à me inuētam) quàm in eadē ita facilè, & dilucidè explicanda, vt ab omnibus nullo negotio intelligeretur. Sed spero, me hac etiam in re voti compotem fore: cum enim ex agendæ rei diuisione, & ordine, cognitionis dimidium pēdere videatur: non dubito, quin huiusce disputationis diui- sione rectè apprehensa, reliqua omnia, quæ tractanda sunt, omnibus cognitu quàm facillima

Omne, quod mouetur, ab aliquo neces- sario mouet.

Theorema vniuersale.

A quo nam moueantur proiecta.

Principiū mo- tus in anima- libus quod nam sit. A quonam mi- sta corpora naturaliter moueantur.

Proponitur disputatio de motu grauiū & leuium.

Opinionū va- rietas de re propofita.

Disputatio difficillima.

Ordo in di-
spuratione ser-
uandus.

futura sint. Ergo in quinque partes præcipuas vniuersa hæc disputatio distributa erit. Primò ad faciliorem disputationis intelligentiam, nonnulla, quæ necessaria sunt paucis explicabimus. Deinde opiniones illas, quæ hac de re, præcipuæ, atq; famose iudicantur, in medium adducemus: quatum quidem cognitio nullam asseret perturbationem, sed erit potius quoddam rudimentum, & ad veram opinionem intelligendam præparatio. Mox quædam veluti censura omnium dictarum opinionum habebitur: multa enim & probè dicta, aliqua etiam non ita veritati consentanea reperiemus: quæ bene dicta sunt comprobabimus: quæ autem minus rectè, refellemus. Deinceps quàm facillimè sententiam illam, quam verissimam arbitramur, explicabimus. Postremò, si quæ rationes sententiæ nostræ videbuntur aduersæ; eas omnes pro viribus diluere conabimur.

Questionis intellectus explicatur.

Cap. I I.

Cônsideratio
prima.

Rem igitur aggrediētes, cōsiderandū primo loco est, per corpora, grauitate, aut leuitate prædita, non simplicia tantum, verum etiam ex his mixta, tam animata, quam animæ expertia, intelligi posse. In hac autem disputatione nullum de mixtis animatis sermonem habituri sumus: alia enim questio est, quæ de animalium incessu proponitur, quæriturque num illa à semetipsis moueantur. Similiter nec de mixtorum, anima carentium, motu verba faciemus: ea enim motu prædominantis elementi moueri, satis, superq; in libris de Cælo Aristoteles patefecit. De solo igitur motu, quo simplicia corpora, grauia, & leuia in proprias regiones feruntur, sermonem hac disputatione sumus habituri. Rursum cum motus grauium, & leuium duplex sit: quorum altero pelluntur, & huc, illic traduntur: altero secundum naturam, sponteq; eò mouentur, ubi feruari debent: de priori motu nobis nunc disputandum non erit, distincta enim questio est illa de motu proiectorum ab ea, quam nunc proposuimus, quæque naturalem tantum motum istorum corporum respicit. Obseruandum est tertio, cum quærimus, à quonam grauia, & leuia corpora moueantur; nos eum motum non spectare, quo prædicta corpora sensim in lucem eduntur: Sed motum illum, quo eadem iam edita, illicò in proprias sedes feruntur. Notandum est præterea, cum quærimus, à quonam grauia, & leuia corpora moueantur; quæstionem hanc in duplici genere causæ intelligi posse: vel in genere causæ finalis: vel in genere causæ efficiētis. Nos, relicto priori genere, quæremus de secundo: nam & si finis mouere dicatur (mouet enim efficiens;) ille tñ motus non verus, & realis, sed metaphoricus est, vt 2. lib. de Physica auditu Arist. docet. Postremò, cum duobus modis aliquid ab alio moueri contingat, nimirum per se, & ex accidēti; nos in præsentī disputatione non sumus inuestigaturi principium, quod ex accidēti mouet: hoc. n. fortasse pōt esse multiplex: quanuis sit vnum præcipuū, vt videbimus: sed exploraturi sumus principiu per se illud videlicet, à quo, vt ab efficiēte causa, naturalis simpliciu corporum motus proficiscitur.

Cônsideratio
secunda.

Cônsideratio
tertia.

Cônsideratio
quarta.

Cônsideratio
quinta.

Veterum Philosophorum, de motu grauium, & leuium, opiniones præcipuæ. Cap. I I I.

Prima opin.
elemēta mo-
uenti à cælo.

Is explicatis, quæ ad faciliorem huiusce disputationis intelligentiam necessaria videbantur: varias nunc cum veterum, tum recentium Philosophorum opiniones recenscamus, vt ex earum diligenti discussione, veram tandem sententiam nobis colligere liceat. Ordinem itaque à præcoram Philosophorum decretis: in quibus enarrandis haud multum temporis cōteremus; propterea quod multa ipsi quidem, sed tñ nulla ratione munita, protulerunt. Tres autem reperiuntur sententiæ præcipuæ, quæ tametsi falsæ sunt; alicuam saltem veritatis speciem præferunt. Prima Empedocli ascribitur, qui putauit, simplicia corpora grauia, & leuia dum in proprias regiones contendunt, à Cælo, tanquam à principe causa moueri: quippe quod, ob maximam naturæ suæ præstantiam, atque nobilitatem, cæterorum corporum commercium, & familiaritatem quodammodo abhorrens, illa vi quadam propellit à se; & quod grauiora sunt, eò longius, rapidissimo eius motu, pelluntur. Ideò terra, omnium grauiissima, ad remotissimum centri locum detrusitur: aqua minus grauis, in proximè superiorem locum confedit: cætera verò elementa, quæ maiorem à Cælo dissimilitudinem habēt, in superioribus inferioris huius Mundi regionibus detinentur. Cum autem isthæc elementorum constitutio ad velocissimum Cæli motum referatur, fit, vt eo absq; vlla intermissione, perseverante, constitutio ista nunquam varietur: sed elemēta tota ita in suis locis commorentur, vt ab eis re-
cedere

cedere nulla ratione queant. Secunda fuit opinio nonnullorum, qui arbitrati sunt, elementa, dum propria loca petunt, ab alia re nulla, quam ab iisdem proprijs locis moueri: idq; ob quam convenientiam, & sympathiam, quæ inter locum, & locatum reperitur. Locus siquidem vim habet ad se trahendi locatum, quod ab ipsis seruari debet: eo ferè modo, quo Hercules lapis vim habet, quæ ferrum quadam naturæ benignitate allicit, hincque fit, vt dum lapis ad centrum proximè accedit, maiore ab eodem aueritate trahatur. Tertia fuit opinio aliorum, qui existimant, elementa, dum ad proprias sedes feruntur, neque à Celo, neque à loco, sed à medio, in quo re ipsa reperiuntur, tanquam à principe causa moueri: non alia sanè ratione, nisi quia medium, virtute quadam, & proprietate præditum est, qua corpus, in se reperiunt, ad proprium locum quodammodo manu ducat. Etenim, si corpus contentum eo leuius sit; tunc statim se illi, secundum omnes suas partes, velocissimè subijcit, illudque sursum in propriam regionem impellit. Si verò grauius sit; tunc se eidem illi, secundum omnes suas partes, superinducit, illudque deorsum ad proprium locum detradit. Alia plura à veteribus Philosophis hæc de re dicta sunt, quæ recensere non est operæ præcium.

Secunda opinio, elementa moueri à loco.

Tertia opinio, elementa moueri à medio.

Opinio Alberti, S. Tho. Aegidij, & aliorum, statuentium, grauium, & leuium corpora non moueri à se ipsis. Cap. 1 V.

Quid Arist. hæc de re senserit, ambiguum est apud interpretes, varios varia sentientes. Magnus Albertus 8. lib. Phys. tract. 2. c. 4. D. Tho. & cum eo Cardinalis Caietanus 1. par. Summæ q. 18. art. 1. Romanus Aegidius quolib. 5. c. 16. & alij complures id primò tanquam ratum, & firmum in Aristotele statuerunt, grauium, & leuium corpora, cum in naturalia loca tendunt, à se ipsis, vt à principe causa, nullo pacto moueri. Quod quidem & ex varijs Aristotelis locis elicerunt, & rationibus etiam validissimis comprobauerunt. Primò enim Arist. 8. lib. de Physico auditu, tex. 28. discrimen statuens inter grauium, & leuium corpora, atque animalia; illud esse asseruit, quia animalia ab interno principio mouentur, nimirum ab anima; atque adeò à se ipsis moueri dicuntur: grauium autem, & leuium corpora non ab se quidem, sed ab externo motore mouentur: quibus sanè verbis satis perspicue suam Arist. sententiam aperuisse visus est. Præterea in fine tex. 32. eiusdem octauum libri proponebatur obiectio huiusmodi. Si grauium, & leuium corpora non à se ipsis, sed ab externo motore mouerentur, fore, vt eorū motus violentus potius, quam naturalis dicendus esset; cum natura ex secundo eiusdem operis lib. non externum quidem, sed internum principium motus appelleretur. Soluens Arist. hæc obiectio, ait, Vt motus aliquis naturalis dicatur, satis esse, in eo, quod mouetur, passiuum principium reperiri, ratione cuius id totum, quod mouetur, propensionem habeat ad motum recipiendum. Cum igitur simplicia corpora materiam obtineant, quæ dicitur principium passiuum, à quo ipsa, ad motum subeundum, propensionem recipiunt; eiusmodi principium satis erit, vt illorum motus naturalis dicatur; quanuis extra ipsa illud principium sit, à quo, tanquam ab effectrice causa ciantur. Apertè igitur hac solutione Arist. docuit, simplicia corpora non à se ipsis, sed ab externo motore moueri. Rursus quicquid mouet, actu est; quicquid autem mouetur, potestate: cum igitur idem simul actu, & potestate esse non possit; necesse est, in eo omni, quod mouetur, distinctionem inter partem per se motam, & partem, per se mouentem reperiri. Hæc quippe distinctio in animalibus perspicua est, in quibus anima à corpore seceratur: in grauium autem, & leuium corporibus non item; quoniam in illis non nisi materia, & forma reperitur. Demus, formam esse partem, actu mouentem; deerit altera pars, quæ actu moueatur: ea enim non potest esse materia; quoniam id, quod motum localem recipit, perfecta, atque determinata existentia præditum esse debet: huiusmodi autem non est materia, quæ natura sua, indeterminata est: igitur nec mouere actu, nec moueri ab aliquo potest. Alterum igitur ex his duobus admittendum necessariò est, vel idem simul esse actu, & potestate, si grauium, & leuium corpora à se ipsis moueri dicamus, quod videtur absurdum: vel grauium, & leuium corpora ab externo tantum motore moueri, quæ fuit Arist. opinio. Postremò, quæcumque à se ipsis mouentur, secundum omnes loci differentias se mouere, immò etià arbitrari suo quiescere possunt: sicut in animalibus apparet, quæ ante, retrò, sursum, deorsum, dextrorsum, & sinistrorsum mouentur: tardè etiam, & velociter progrediuntur: & quocumque que volunt, cum à cursu, tum etiam à motu abstinēt. At simplicia corpora grauium, & leuium ne que

Albertus, S. Tho. Aegidius.

Arg. primò.

Arg. secundò.

Arg. tertium.

Arg. quartò.

que sistere se possunt, dum sunt in cursu, neque contrarijs motibus agitari: non igitur à se ipsis, ut animalia, sed ab externo motore necessario mouentur.

Gravia, & leuia corpora, ex eorundem autorum sententia, tanquam à principe causa, moueri à generante. Cap. V.

Motor exter-
nus grauius,
& leuius du-
plex per se,
& ex accide-
nti.
Motor per se
est generans.
Motor ex ac-
cidenti est re-
mouens, phi-
bens.
Arit. loca idē
confirmata.
Mouere quid
sit.
Potestas ad
motū in quo
que elemēto
duplex, essē-
tialis, & ac-
cidentalis.
Potestas es-
sentialis quā-
dam.
Potestas acci-
dentalis quā-
dam dicatur.

Exēplū rem
totam di loci
de aperiens.

Cōclusio hu-
ius opinionis.

Quisnam autem sit hic motor externus, cuius beneficio grauia, & leuia corpora in proprias regiones aguntur, optimè quidem hac distinctione à prædictis autoribus explicatur. Duplex, inquit, est motor, qui motum in huiuscemodi corporibus efficit: alter per se, & ut causa præcipua: alter ex accidenti, & ut causa proxima. Motorem per se, dicunt esse generans. Motorem verò ex accidenti eum esse affirmant, qui impedimentum aufert: constat autem, utrunque motorem externum esse, nec ad istorum corporum substantiam intimè pertinere. Hanc putant fuisse Arist. sententiam in textibus 17.29. & 32.8. lib. Phys. in tex. 9. libri secundi de Cælo: in textibus 24. & 25. quarti eiusdem operis libri: in libro de Motu animalium, c. 7. & in omnibus alijs locis, ubi hac de re locutus est. Enimverò cum mouere nihil aliud sit, nisi rem de potestate ad actum deducere, necesse est, ut quemadmodum in simplici corpore graui, aut leui duplex inest potestas, quæ duplicem actum respicit: duplex pariter reperitur motor, qui duplici huic potestati respondeat: cuius quidem ope, atque subsidio, corpus simplex actum illum acquirat, ad quæ potestatem habebat. Itaque simplex corpus, grauitate præditum, duplicem habet potestatem naturaliter ascendendi: dico duplicem potestatem: quia, si leue esset, vnicam tantum potestatem haberet. Similiter simplex corpus, leuitate affectum: duplicem habet potestatem naturaliter descendendi: alteram, quam vocant essentialis: alteram, quam appellant accidentalem. Potestas essentialis ea est, quæ formam substantialem rei grauis, aut leuis, tanquam actum sibi respondentem respicit. Potestas verò accidentalis ea dicitur, quæ ad locum, aut superum, aut inferum, tanquam ad suum proprium referatur. Prior potestas appellatur essentialis, ea ratione, quia id, quod graue est, actu, & re ipsa secundum naturam non ascendit: sed potius descendit, nisi quid impediat: potestatem autem habet ascendendi, quatenus, si transmutetur, obtinere potest substantialem formam eius, quod leue est, ac subinde leuitatis effectum, qui est sursum ascendere. Posterior verò potestas dicitur accidentalis: quoniam cum simplex corpus graue iam factum est leue, si extra locum suum reperitur, statim sursum ascendit: si autem non ascendat, & vi alicubi, ob impedimentum aliquod detineatur: hoc est ex accidenti: quia accidit ei, ut cohibeatur, nec liberum habeat exitum in propriam regionem. Illustremus rem totam exemplo. Terra elementum est graue: & quatenus tale est, potestatem primam habet essentialis, atque remotam sursum naturaliter ascendendi, quia eius materia est in potentia ad recipiendam formam substantialem aut aeris, aut ignis, quæ leuia elementa sunt. Cum autem ex terra factus est aer: iam in materiam actus primus nimirum forma substantialis aeris introducta est, & ea pariter omnia, quæ formam illam substantialem consequuntur, ut caliditas, humiditas, leuitas, & alia id genus accidentia. Genito igitur aere, si solutus ille sit, & sui iuris: in propriam statim regionem concedit: si autem ascensus eius ab aliquo prohibeatur, inuitus decumbit, atque quiescit. Dicunt igitur prædicti autores, simplex corpus graue, quò ad actum primum, essentiali potentiæ respondentem, ut à principe causa, moueri à generante, illud enim est, quod elemento graui, substantialem formam elementi leuis, atque etiam consequentem leuitatem imperitur. Quò verò ad actum secundum, accidentali potentiæ respondentem, qui est sursum ascendere, dicunt ab eo moueri, qui impedimentum remouet: ille enim proxima eius motus causa absque dubio censetur, quemadmodum Aristoteles in supra citatis locis dilucidè patefecit.

Gravia, & leuia corpora, ut prædictis autoribus placuit, ab eorum substantiali forma, atque iidem à grauitate, aut leuitate, tanquam ab instrumento generantis, moueri. Cap. V 1.

Gravia, & le-
uia mouentur
à forma, ut
ab instrumē-

Præter præcipuam, & proximam, habent etiam grauia, & leuia corpora suorum motuum instrumentariam causam, quam autores prædicti substantialem eorundem corporum formam, & consequentem pariter grauitatem, aut leuitatem esse putarunt: ita tamen, ut forma sit

fit instrumentum magis principale; grauitas autem, aut leuitas minus principale. Hanc sententiam ex Arist. primū eliciunt, lib. 4. de Cælo tex. 25. vbi docere visus est, grauia, & leuia corpora non solum habere in se principium passiuum suorum motuum, puta materiam; verum etiam principium actiuum, quod quidem est eorum substantialis forma. Afferunt deinde rationes varias, ad hanc sententiam confirmandam. Primo, quia, cum grauia, & leuia corpora, absente generante, vel etiam dissoluto, ad proprias regiones ferantur: instrumentum aliquod, ab eo relicto, necessario dandum est, cuius vi moueantur: hoc autem aut est principale: & sic est forma substantialis illius corporis, quod mouetur: aut minus principale: & sic est grauitas, aut leuitas, quæ substantialem illius corporis formam consequuntur. Præterea multas forme substantialis est rei compositæ absolutum actum, perfectamque rationem imperit; ergo necesse est, vt eadem forma omnes actus accidentarios pariat, qui rei compositæ proprii, atque natiui sunt; quique, naturæ ordine, actum primum consequuntur: huiusmodi autem actus sunt illi motus, quibus vnaquæque composita res ad proprium locum tendit: ergo forma substantialis principale istorum motuum instrumentum esse dicitur: cum iam probatum sit, præcipuam causam esse generans; causam verò proximam esse omne illud, quod impedimentum remouet. Grauitatem autem, & leuitatem esse instrumenta minus principalia, ita probant; quia huiusmodi qualitates nihil aliud sunt, quàm facultates motrices, à natura datæ, ad exequendum motum: sicut intellectus datus est ad exequendum actum intelligendi, & voluntas ad exequendum actum volendi; sunt igitur instrumenta motus. Idem Aristot. 4. de Cælo tex. 2. dicebat, grauia, & leuia corpora incitamenta quardam motus in se habere, hoc est fomites ad motus: per fomites autem grauitatem, & leuitatem intellexit. Afferunt denique postremam rationem, qua simul probant, formam substantialem, vt instrumentum præcipuum, grauitatem verò, aut leuitatem, vt instrumenta minus præcipua, grauia, leuiaque corpora ad sua loca mouere: quoniam, vt facultates animæ ab essentia animæ grauitas, & leuitas à forma substantiali grauium, & leuium corporum proficiuntur; ergo eo modo, quo actiones animæ ab eius facultatibus pendent: ita motus grauium, & leuium corporum à grauitate, & leuitate pendebit: sed actiones animæ pendent ab anima, tanquam à primo ministro principalis agentis: illud enim est, quod omnia agit à facultatibus verò, tanquam ab ancillis eiusdem ministri; ergo motus grauium, & leuium corporum à forma substantiali tanquam ab instrumento magis principali: à grauitate autem, & leuitate, tanquam ab instrumento minus principali proficiet. Hactenus de hac prima opinione.

Opinio statuentium, grauia, & leuia corpora non ab externo, sed ab interno motore, hoc est à se ipsis moueri. Cap. VII.

Oppositam verò sententiam, videlicet grauia, & leuia corpora non ab externo, sed ab interno motore, hoc est à se ipsis moueri, viri grauissimi, ac subtilissimi, tam ex Scholasticorum, quam ex recentium Philosophorum numero, defenderunt; præsertim Scotus 2. Sent. dist. 2. quart. 10. Gregorius Ariminensis cod. lib. dist. 6. q. 1. art. 3. Iandunus 8. Phys. quart. 12. Alexander Achillinus lib. 3. de Elementis, quart. 2. Buridanus, Zimara, Sueffanus, Zabarella, & alij complures. Hanc autem sententiam plurimis rationibus, & ijs quidem firmissimis, vt apud ipsos videre licet, comprobarunt: quarum ego præcipuas, breuitatis causa, tantummodo recensabo. Primam eliciunt ex Arist. 2. Phys. tex. 4. vbi naturæ definitionem explicans, discrimen patefacit, quod inter naturalia, & artificiosa corpora intercedit; aitque; artificiosa corpora nullum intra se effectiōnis principium habere: naturalia verò suæ motiōnis principium in se continere. Tunc sic argumētantur: Elementa non sunt corpora artificiosa, sed naturalia; igitur in se ipsis sui motus principium continent, quod quidem aliud esse non potest, nisi eorum substantialis forma. Addunt secundam rationem, sumptam ex definitione naturæ, quæ ita habet; Natura est principium motus, & quietis: forma est natura, vt 2. Phys. Arist. sæpe docet: ergo forma in elementis est principium motus: non passiuum: quia proprium formæ est agere, non pati; ergo actiuum; ac deinceps elementa, cum ad propria loca tendunt, à se ipsis, hoc est à proprijs formis mouentur. Tertio hunc in modum ratiocinantur: Effectus, actu existens, causam pariter, actu existentem, deponit, vt habetur 2. Phys. tex. 37. & 5. Metaph. tex. 3. veritatēque habet huiusmodi propositio in eo potissimum effectu, cuius esse consistit in fieri

Autoritas Arist.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Scotus.
Greg. Arim.
Iandunus.
Alex. Achil.
Buridanus.
Zimara.
Sueffanus.
Zabarella.
Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

fieri, cuiusmodi est motus: Sed descensus rei grauis, vt terrae, vel aquae, est effectus, actu existens. ergo hic effectus actu existentē eam deposcit. Experiamur nūc, inquit, an, per satis cōmodā diuisionem huiusmodi eam, actu existentem, inuenire possimus; oportet enim, vt sit vel generans, vel remouens impedimētum, vel Caelum, vel medium, vel locus naturalis, vel internum aliquid principium, puta forma substantialis: aliam causam fingere difficile quidem est. At generans esse non potest: quia non amplius agit; immò ne agere quidē potest, cū amplius corpus graue non tangat: & omnis actio materialis per contactum fiat. Huc accedit, quòd, dūm graue corpus deorsum tēdit, fieri potest, vt generans inuicē iam antē interierit. Sed fac etiam, non interijisse, quiescere saltem potest, dūm illud, quod ab eo genitum est, reapse mouetur: ac motor, corporea mole praeditus, nō mouet, nisi moueatur, vt docet Arist. 3. Phys. tex. 3. & sequētib; (soli enim primi mouētis est, mouere non motum) causa igitur huiusmodi effectus, actu existentis, hoc est simplicis corporis motus, ad propriam regionē nō potest esse generans. Sed neq; etiam esse potest id, quod impedimētum remouet: propterea quòd eius actio non nisi in impedimēti remotione consistit: postquam autē impedimentum sublatū est, adhuc nihilominus graue corpus deorsum fluit: & id, quod impedimētū remouet, nullam amplius in illud corpus actionē habet: statim enim vt impedimētum sublatum est, actio eius euanuit. Neq; rursus huiusmodi causa potest esse Caelum, neq; medium, neq; locus naturalis, quemadmodum Arist. contra veteres Philosophos in calce 2. libri de Celo pluribus rationibus demonstrauit, & nos etiam infra probaturi sumus. Relinquitur ergo, vt talis causa sit aliquid internum principium, nimirum forma substantialis illius rei, quae mouetur. Ducunt praeterea validissimum argumētum ab experientia. Si enim aliquandiu corpus aliquod graue, filo alligatum, atque in aere suspensum maneat; postea verò suo pōdere, filū frangat, & deorsum seratur; quaeraturq; à quonam motus iste factus sit? Aliqui fortasse cum Arist. respondebunt, à remouēte impedimētum. At certum est, nullum aliud impedimētum fuisse, nisi filum ipsum, idq; ab alio nullo, praeterquam ab ipsomet corpore graui, deorsum sua grauitate premēte, sublatum esse. Tunc sic; corpus graue impedimētum remouere non potest, nisi ipsummet prius, vel tempore, vel natura saltem moueatur; cū nullum mouens corporeū mouere possit, nisi motum, vt paulò antē dictum est; igitur corpus graue prius mouet se ipsum, deinde vero eius motum sequitur fractio fili, ac demum eiusdem corporis ad propriam locam descensus conspicuus fit. Quare à propria virtute, non item ab externo aliquo principio grauia, & leuia corpora ad propria loca mouentur. Urgent postremo haec quoque ratione. Quicquid extrinsecus cietur, aut pellitur, aut trahitur, aut voluitur, aut vehitur, vt docet Arist. lib. 7. Phys. tex. 10. Sed nulla istarum motionum species grauib; & leuib; corporibus conuenit, dūm naturalia loca petunt; cū eorum motus naturales sint, hi verò omnes contra naturam: igitur necessariò dicendum est, cū huiusmodi corpora naturaliter mouentur: ea non ab externo, sed ab interno motore, hoc est à se ipsis moueri.

Quarta.

Quinta.

praedicta opinio ab Auerroë explicatur.

Caput VIII.

Ceterum quòd facilius intelligerent omnes, opinionem hanc, iam satis rationibus confirmatam, ex Aristotelico fonte haustam esse; auctores varij, qui eam acerrimè defendebunt, varijs modis illam explicare, atque Arist. verbis accommodare conati sunt: quos omnes Iacobus Zabarella, lib. 1. de Motu grauium, & leuium c. 5. & sequentibus optimè collegit: & eos breuiter nos quoque hic afferemus, vt illos postea, vnà cum ceteris opinionibus, perlitemus. Incipiemus igitur ab Auerroë, qui multis quidem in locis hanc quaestionem tractauit: sed tamen cū non vbique eadem asseruerit: dubius nonnullis in tanta difficultate visus est: tamen, qui in eius doctrina exercitati sunt, ex ijs omnibus, quae ab ipso pronunciata sunt, facile eius sententiam se elicere profitentur. Auerroës itaque 8. lib. de Physico auditu ea explicans, quae Arist. hac de re docuit, aperitissima potius illius verba, atque pariter sententiam confirmare, quam aliud quicquam, ex proprio ingenio excerptum, addere videtur: ait enim, grauia, & leuia per se à generante moueri: non autem à se. Cuius rei rationem afferens in comm. 30. eam inquit esse, quoniam elementa in partem per se motam, & partē per se mouentem, siue, vt ipse ait, in motorem, & motum diuidi nequeunt. Hoc autem dixit propter materiam, quae, cū non sit ens perfectè existens; nec motum alteri dare, nec eundem

Lego Zabarella, lib. 1. de motu grauium, & leuium. Auer. opinio hac de re multis ambigua.

Elementa putauit Auer. se moueri, nō tamen à se.

in se recipere potest, vt ante dictum est. Huius oppositum videtur docuisse in comm. 1. 2. lib. Phys. vbi disertis verbis asseruit, elementa moueri à se; quoniam principium motus in se ipsis habent. Et 4. eiusdem operis lib. comm. 71. ait, motorem in elemento esse formam: motum verò materiam; atque adeò elementum in motorem, & motum distingui posse. Sed apertissime rem hanc explicauit 3. lib. de Cælo, comm. 28. vbi ait, motorem in elemento esse formam; motum verò materiam; & illam quidem non nudam, sed formatam, idest compositum ipsum; ita tamen, vt ratione materiæ moueri dicatur. Sic enim elementum verè in se in se principium motus, tam actiuum, quam passiuum habere dicitur; nam vtroque munere fungitur forma, vt duobus modis accepta: mouet enim, quatenus forma; mouetur autem quatenus materiam perficit. Satis clara, & aperta esset hæc Auerois explicatio, nisi ea, quæ ipse met 4. lib. Phys. loco paulò antè citato addidit, negotium aliquod facerent, & perturbatio nem maximam afferrent. Confirmat quidem ibi, quod alibi docuit, elementum videlicet à semetipso moueri: addit tamen, non moueri à se ipso per se, sed solum ex accidenti. Graue enim descendens, inquit, aerem medium, vt causa, primò mouet: deinde, ad motum cadentis aeris, ipsum etiam graue mouetur. Quare, à primo ad vltimum, elementum à se per accidens mouetur: quatenus enim graue descendens aerem trudit, mouet illum per se: quatenus verò aer illi cedit, mouetur ex accidenti. Vtitur autem, ad hoc explicandum, exemplo naute, qui dum nauim mouet per se, se ipsum quoque ex accidenti mouet; motum enim nauis necessarìo consequitur motus sui ipsius. Ex his omnibus Auerois colligunt, hanc esse veram, & germanam Auerois sententiam de Motu grauium, & leuium, varijs in locis ab eodem traditam; grauia, & leuia corpora, dum naturali motu, in proprias regiones contendunt, à se ipsis quidem, non tamen per se, sed ex accidenti tantum moueri; atque ita concludunt, Aueroem ex sententia Aristotelis statuisse, grauia, & leuia non solum externum, verum etiam internum suorum motuum principium habere.

Idè alibi docuit, elementa moueri à se ipsis, diuidicè in partè per se motam, & partè per se mouentem.

Tandem paucauit Auerois, elementa moueri à se, non tamè per se, sed ex accidenti.

Exemplum Auer.

Eadem sententia explicatur à Scoto.

Cap. IX.

SCOTUS, loco citato, mouetur quoque, elementa à se ipsis moueri; non tamen ex accidenti, vt sputauit Aueroes, sed per se, & virtute propria. Quoniam verò sententiam hanc dubiã quodammodo recidere videbatur obiectio illa, quæ passim afferri solet, elementum videlicet in partem per se mouentem, & partem per se motam distingui non posse. Respondet, distinctionem hanc in elemento, necessariam non esse. Pro cuius explanatione, distinctionem affert de duplici agente. Alterum, inquit, est agens vniuocum, quod formale interdum appellatur. Alterum æquiuocum, quod virtuale quoque nuncupari solet. Agens vniuocum illud est, quod in altero eam formam imprimat, quam in se continet; vt ignis, ferrum calefaciens, vniuocum agens dicitur, quoniam cum ferro calorem communicat, quo ipse præditus est. Agens æquiuocum illud dicitur, quod virtute sua quippiam in altero gignit, quo ipsum destitutum est: vt Cælum hæc inferiora calefaciens, dicitur agens æquiuocum; quoniam calorem parit, quem tamen verè, & vt aiunt, formaliter non habet. Hac posita, & explicata distinctione, ait Scotus, si de vniuoco agente sermo fiat: illud certè in semetipsum agere nulla ratione posse: iam enim eam formam re ipsa obrinet, quam progignit; ac propterea eadem rursum recipere nequit: quotiescunque igitur agit, in alterum, à se re ipsa distinctum, necessariò agit. Si verò de æquiuoco agente loquamur; tunc, cum illud in se eam formam non habeat, quam sua virtute progignit, eandem proculdubio in sese recipere, ac deinceps in semetipsum agere potest. Simul enim, ad eandem formam, habet actum virtuale, & potentiam formalem: actum quidem virtuale, illam edendi: potentiam verò formalem, illam recipiendi, non igitur absurdum est, vt formalem actum, quem non habet, à semetipso recipere possit. Nunc ad rem. Cum elementi forma, ad motum localem, sit agens æquiuocum, habeatque totum elementum formalem potentiam ad motum illum recipiendum: absque vlla repugnantia elementum à sua procreatrice virtute localem motum recipere potest. Cumque illa virtus ab elemento re ipsa distincta non sit, fit, vt cum mouetur, non ab alio quidem, sed à se ipso, moueri dicatur. Et si quærat à Scoto, quid respondendum erit autoritate Aristotelis, disertissimis verbis 8. lib. Phys. asserentis, elementa à se ipsis non moueri? Respondet, idè Aristotelem dixisse, elementa non moueri à se, quia more animalium non progrediuntur: quæ, cum

2. Sent. d. 1. q. 10. Obiectio.

Solutio Sco.

Agens duplex vniuocum, & æquiuocum. Agens vniuocum quid. Agens æquiuocum quid.

Quod nã sit illud agens, quod in se ipso agere potest.

Quo elementa à se ipsis moueantur.

Occurrit Scotus præcipue Arist. autoritati.

ex apprehensione, & appetitu agant, sistere se ipsa possunt in medio cursu, & in oppositas etiam loci differentias mouere: quod tamen elementis minimè conuenit. Non negauit autem Arist. elementa moueri à se, idest à propria uirtute,

Explicatio Gregorij Ariminensis.

Cap. X.

Gregorius etiam Ariminensis lib. 2. Sententiarum dist. 6. q. 1. art. 3. antè citato, idem sentit, ut nimirum grauia, leuiaque corpora non ab externo aliquo motore, sed à se ipsis moueantur. Cum enim, quicquid mouetur, ab aliquo necessariò moueatur, ut patet 7. & 8. Phys. & iam antè probatum sit, grauia, & leuia corpora à nullo externo motore moueri; concludit Gregorius ea necessariò à semetipsis moueri. Neque verò putauit, huiusmodi corpora à seipsis moueri ex accidenti, eo modo, quo Auerroes arbitratus est; sed per se, hoc est uirtute propriam: nam tametsi, dum propria loca petunt, medium aliquod corpus moueri contingat; cuius quidem motum grauium, & leuium corporum motus consequatur; medium tamè illud, siue sit aer, siue aqua, nūquam moueretur, nisi à corpore graui, aut leui sursum, aut deorsum, sua leuitate; aut grauitate premente, pelleretur. Prius igitur natura est motus rei grauis, aut leuis, quàm sit motus medi; atque aded in illo priori signo assignandus est motor, à quo grauia, & leuia corpora moueantur: cumque nullus adsit externus motor; necessariò concludendum est, ea corpora à semetipsis moueri. Verùm quoniam duæ sunt Aristotelis autoritates, satis famolæ, quæ huic sententiæ rectè obijci videntur; ided Gregorius eisdem auctoritatibus obuiam ire conatus est. Prima elicitur ex 8. lib. Phys. tex. 29. ubi Aristoteles a peritissimis uerbis pronunciauit, grauia, & leuia corpora à se ipsis non moueri. Huic auctoritati respondet Gregorius, ea ratione id ab Aristotele dictum esse; quoniam oportet, huiusmodi corpora, priusquam moueantur, extra natiuam sedem consitiui; ibique à genitore aliquo per se edita esse, atque illis motus impedimenta adimi: quod cum per se ipsa præstare nequeant: externo motore necessariò egent: & in hoc sensu, ait Gregorius, Aristotelem intellexisse, grauia, & leuia à se ipsis moueri non posse. Altera auctoritas elicitur ex eodem libro tex. 32. ubi docuit Aristoteles, grauia, & leuia corpora per se à generante moueri; ex accidenti autem à remouente prohibens: per se igitur à se ipsis non mouentur, cum iam Aristoteles illud indicarit, à quo ipsa per se moueantur. Respondet Gregorius, hæc Aristotelis uerba, si rectè perpendantur, suam sententiam nequaquam cuertere; immò potius validissimè confirmare. Etenim non fuit Aristotelis consilium, ait Gregorius, ibi docere, grauia, & leuia corpora per se à generante proximè, nulliusque alterius interuentu, moueri: sed tantummodò docere uoluit, generans ideo per se mouendi vim obtinere, quia rei genitæ formam parit, à qua postea eiusdem motus exoritur: nisi tamen aliquid sit, quod impediatur: tunc enim necesse est, impedimentum ab aliquo remoueri, ut res genita ad proprium locum tendere possit.

Explicatio Iacobi Zabarella.

Cap. XI.

Hanc tandem sententiam Iacobus Zabarella lib. 1. de Motu grauium, & leuium, capitibus 11. & 12. duabus distinctionibus, & quinque conclusionibus se explicare professus est; & mistam quandam opinionem peperit, ex ijs, quæ Auerroes, Scotus, & Gregorius Ariminensis tradiderunt. Prior distinctio est huiusmodi: cum mouere sit rem de potestate ad actum deducere; in explicando motu grauium, & leuium, triplex potestas occurrit, scilicet ad actum primum, hoc est ad formam substantialem; & hæc appellatur essentialis: ad actum secundum, hoc est ad motum, qui consequitur formam; & hæc appellatur accidentalis: & ad locum, ad quem motus grauium, & leuium corporum terminatur. Hæc autem tertia potestas à Iacobo Zabarella excogitata est: nam sine illius cognitione, quæstionem hanc asserit, explicari nequaquam posse. Etenim elementum graue primò est in potentia essentiali ad ascendendum; quia est in potentia, ut fiat leue, ut docet Aristoteles: postquam factum est leue, nisi quid impediatur, statim sursum ascendit: si verò impedimentum aliquod adest; tunc potestatem habet, sursum ascendendi. Sed cum, impedimento sublato, re ipsa mouetur; tunc tertiam adhuc potestatem habet: quia nondum definitum terminum nactum est: & hæc potestas ad locum dicitur. Posterior distinctio ea est, duplex est efficiens; alterum cum transmutatione, & huic propriè conuenit definitio potentiaæ actiua, quæ 9. Metaph. ab Aristotele tradita

Greg. Arim.
cõtra Auerro.

Prima auctoritas
Arist.
Respõ. Greg.

Alter auctoritas
Aristo.

Ratio Greg.

Prior distinctio
Zabar.

Tertia quædam
potestas
in elemento
Zabarellæ
excogitata.

Posterior distinctio.

di: a est; scilicet potentia actiua est principium transmutandi aliud in quantum aliud: & huiusmodi efficiens exigit necessarîo patiens, quod à se diuersum sit; quia nihil se ipsum mutare, & de potestate ad actum deducere potest. Hoc etiam efficiens habet à patiente aliquam resistētiam, à qua in motu successio proficiscitur. Alterum est efficiens, sine transmutatione; sed per solam emanationem effectus ab eo: quasi enim, ipso non operante, effectus sponte sua illud consequitur, sicut umbra corpus: & huiusmodi efficiens in corporibus naturalibus est forma, ad accidentia, & proprietates in eadem re consequentes. Quemadmodum etiam rationalitas dicitur in homine effectrix causa risibilitatis; non quidem per transmutationem; quia non facit ipsum ex non risibili risibilem, sed per simplicem emanationem: cum enim rationale est, statim ipsum risibile necessarîo consequitur. His duabus positis, atque explicatis distinctionibus, affert Zabarella quinque conclusiones. Prima, si fiat sermo de potestate essentiali; ab hac elemētum ad actum deducitur à solo generante, quemadmodum Aristot. expressè docet, & satis superius explicatum est. Secunda, si fiat sermo de potestate accidentali; ab hac elemētum ad actum ducitur à remouente impedimentum: quæ etiam conclusio ex ipsomet Aristot. clara est. Tertia, si consideremus tertiam potestatem in graui, aut leui, extra locum suum existente, nec impedito, quæ quidem potestas est ad locum, quem non obtinet, ab hac ad actum ducitur, & ad suum locum mouetur à propria forma, tãquam ab agente, non per transmutationem, sed per solam emanationem. Hanc conclusionem probat, & argumētis antè adductis, & multis alijs cum rationibus, tum autoritatibus, ut unicuique apud ipsum videre licet. Quarta, in motu naturali grauium, & leuium non necessarîo requiritur, ut mouens à moto re ipsa penitus distinctum sit. Hanc conclusionem, tanquam ex se perspicuam relinquit: quoniam cum elemēti forma sit causa effectrix motus, per solam emanationem; non exigit, ut id, quod mouetur, à se re ipsa distinctum sit: mouet enim, ut forma, mouetur autem, ut iuncta materiæ: quatenus scilicet ex his duabus partibus totum compositum coalescit. Quinta, si motum elemēti ad motorem, per veram efficientiam, & transmutationem, redigere velimus: elemētum à se ipso mouetur, ut ab agente transmutante: non tamen per se, sed ex accidenti. Probat hanc conclusionem, cum ordinem explicando, si non temporis, ac saltem naturæ, qui in grauis, & leuis corporis motu necessarîo reperitur. Primum quidem elemētum per se à sua forma mouetur, tanquam ab agente per emanationem: ab ea namque naturalis motus in ipsomet elemēto proximè oritur, & non per medium aerem: immò nisi graue primò se ipsum moueret, nunquam aerem premeret. Deinde totum graue, nõ forma eius, suo motu aerem mouet, tanquam agēs per transmutationem: sic enim in aliud agit, ibique adest perfecta realis distinctio mouētis, & moti, & resistētia patientis, à qua in motu successio oritur. Denique ad motum aeris, ipsum etiam graue mouetur, quod cedentis aeris locum ingreditur, & ita fit, ut graue à se ipso tũ per se, tum ex accidenti moueatur: per se quidem, ratione efficientiæ per emanationem: ex accidenti verò, ratione efficientiæ per transmutationem. Hanc putauit Zabarella, esse veram sententiam de motu grauium, & leuium.

Prima conclusio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Grauia, & leuia corpora non moueri à Cælo. Cap. XII.

Propositis iam aliorum opinionibus, nũc singulæ ad veritatis trutinam expēdendæ sunt. Primoque Empedoclis sententia, qui putauit, grauia, & leuia corpora à Cælo moueri, omnium absurdissima, & ab Aristot. & ab omnibus rectè philosophantibus iudicatur. Etenim, si à Cælo pellente simplicia corpora, grauia, & leuia mouerentur: dubio procul eorum motus esset violentus: siquidem pulsio inter motus violenti species 7. lib. de Physico auditu ab Aristot. numeratur: absurdum autem est dicere, simplicia corpora ad propria loca violentè moueri, ergo absurdum est dicere, eorum motum à Cælo, ut à principe causa pendere. Deinde si terra ad centrum, ignis ad concauum orbis Lunæ, & reliqua elementa, illato sibi impetu, ad proprias regiones ferantur, quisnam motus eisdem naturalis esse diceretur? Nempe cuiuslibet simplici corpori naturalis aliquis motus ascribendus est, quo proprium, & naturalem ad locum feratur, vbi seruari debeat. Si igitur elementa ad proprias regiones à Cælo pelluntur: tunc ibi violentè necessarîo manebunt: & cum nullum violentum perpetuum sit; eadem aliquando, secundum totam eorum substantiã, interibunt. Præterea hæc Empedoclis sententia nullam rationem assignat, cur leuia elementa, atque illorum pariter portiones iursum ferantur,

Prima ratio Arist.

Secunda.

Tertia.

- turidemus enim, disputationis gratia, Cælum, velocissimo suo motu, deorsum pellere, atque à se se magis, vel minus reijcere terram, aquam, aerem, & ignem: dicat modo Empedocles, à quoniam mouebitur particula aeris, cum deorsum genita, in propriam regionem conuoluit? Huc accedit, quòd motus violentus velocior est in principio, quam in fine: dum autem graue corpus deorsum tendit, quò magis centro appropinquat, eò velocius mouetur; non igitur motus eius à Cælo fit; præsertim quoniam, ob maximam distantiam, languidior ut fieret, necesse esset: nam quò magis mobile distat à motore, eò tardiùs mouetur, ut sensibus etiam manifestum est. Ad hæc, si grauia, & leuia corpora mouerentur à Cælo, contingeret, ut ab eodem motus omninò contrarij proficisceretur: quod tamen esse nulla ratione potest. Consecutio est perspicua: fieri enim potest, ut eo tempore, quo per rectam lineam, terræ particula deorsum descendit, per eandem lineam ignis particula sursum ascendat: quòd si Cælum motus istos præcipuè efficieret; tunc causa contrariorum motuum diceretur. Rursum, quòd mouet, motu expulsionis mouere non potest, nisi corpus, sibi proximum, primum expellat: deinde ad eius expulsionem aliud corpus, sibi proximum, expellitur, & sic deinceps, donec corpus, ultimo motum, expellatur. Si igitur grauia, & leuia corpora mouerentur à Cælo; oporteret, ut, dum terræ particula deorsum descendit, Cælum primò igne, sibi proximum, expelleret: ignis postea expelleret partem aeris, sibi proximam: deinde pars illa expelleret aliam partem, atque tandem pars aeris, quæ terræ particulam attingeret, ipsum deorsum expelleret. At certè ridiculum esset, quotiescunque exigua terræ particula mouetur, totam superiorem regionem concitari. Ad hæc, tamen si Cælum, suo motu, generationis, & interitus rerum omnium, quæ in hoc sublunari Mundo continentur, causa existat; nihilominus sunt, qui existiment, quiescente Cælo, non esse absurdum, plura corpora loco moueri posse: extratq; articulus ille Parisiësis, dicere, quiescente Cælo, rotam molendini moueri non posse, error. Si itaque Cælum quiesceret, & terræ particula in sublimi reperiretur; ea profectò deorsum contenderet: eius igitur motus alicui alteri causæ, præterquam cælesti corpori, tribuendus est. Huc accedit, quòd quauis latio quælibet per plenum aliquod spacium semper fiat, cum vacuum in rerum natura non reperitur; sunt tamen, qui tueantur, si, diuina virtute, vacuum alicubi reperiretur, nihilominus per illud vacuum, corpus aliquod, cum naturali, tum violento motu, moueri posse, ut Henricus, Scotus, & alij plures, quorum ego sententiam lib. 4. de Physico auditu, tractatu de vacuo, secutus sum. Nunc autem sicubi inane spacium reperiretur, & terræ particula sursum proiecta esset; tunc, aut in sublimi maneret, aut deorsum descenderet: non maneret quidem in sublimi; quia non est illic locus, terræ destinatus: deorsum igitur descenderet; & tamen ibi nulla esset expulsio, propter inane spacium; ergo alia princeps causa danda est, à qua leuia sursum, & grauia deorsum moueantur, cum Cælum huiusmodi causa esse non possit. Reijcitur denique hæc sententia, experientia ipsa. Sit gra. ex. pondus aliquod, fune suspensum, clauoque ferreo sub tecto aliquo alligatum: prolapsioneque temporis funis ferrugine corrodat, ita, ut non amplius pondus sustinere possit, tunc statim pondus illud deorsum ferretur, & tam enalla ad ipsam expulsio peruenire poterit, cum sub tecto inclusum sit: potius igitur ab interiore aliqua causa, quam à Cæli conuersione, illius ponderis descensus proficiscetur, atque adeò falsum est dicere, grauia, leuiaque corpora à Cælo pellente moueri.

Grauia, & leuia corpora non moueri à loco. Cap. XIII.

- Prima ratio.** Absurda quoque est eorum sententia, qui dicunt, grauia, & leuia corpora à loco præcipuè moueri, ubi seruari debent. Nanque si primum motorem excipias, quicquid mouet, dum mouet, necessariò mouetur, ut habetur 7. Physic. tex. 10. locus autem immobilis est, non igitur eam vim habet, qua in genere causæ efficiētis, corpus graue, aut leue ad se se mouere possit. Præterea si huiusmodi corpora mouerentur à loco, profectò nullo alio moto moueri uideretur, quam motu attractionis: eo autem motu nulla res, distans à mouente, moueri potest, nisi pariter omnia intermedia corpora moueantur: igitur cum modicus ignis ascendit, omnia corpora media usque ad Cæli concuum ascenderent: & cum exigua terræ particula descendit, omnia pariter corpora media usque ad centrum necessariò descenderent, quòd uideretur absurdum. Et si quis dicat, hunc motum attractionis fieri posse, loco penitus quiescente, quia nimirum locus eo modo grauia, leuiaque corpora ad se se trahit, quò magis ferrum, à se distans,

distans, pellicit. Hoc nullius est momenti: quoniam, dum nos quærimus, à quonam leuia, gra-
 uiaque corpora moueantur, efficientem causam motus inquirimus, non finalem: locus autè,
 si quam habet vim ad se mouendi locatum, ea certè non est in genere causæ efficientis, sed tã-
 tummodò in genere causæ finalis. Ad hæc porro, si veterum Philosophorum, cū quibus mo-
 dò differimus, decreta respiciamus, quamnam dicemus in loco inesse vim ad sese trahendi lo-
 catum? Si magnes trahit ferrum, hoc idè est, quia in corpore magnetis ea trahendi virtus in-
 sita est: siquidem virtus quælibet in aliqua substantia corporea necessariò inest: locus autem,
 remoto corpore locato, vt veteribus Philosophis placuit, non est nisi spaciū quoddam, co-
 gitatione fictum, in quo certè nulla vis ad aliquid trahendū inesse potest. Quare si tota terra
 è proprio loco dimoueri posset, intelligere nequeo, quid in spacio illo, in quo prius terra po-
 sita erat, reperiretur, quod vim haberet ad sese terram alliciendi, cū nihil re vera esset, sed
 quid tantummodo cogitatione fictum. Nullam igitur habet vim locus ad sese trahendi lo-
 catum.

Tercia.

Quarta.

Graua, & leuia corpora non moueri à medio.

Cap. XIV.

Non minus erronea est eorum opinio, qui statuunt, graua, & leuia corpora moueri à me-
 dio. Primò, quia omne mouens, seu agens naturale, ad vnum tantum mouendi, vel agē-
 di modum determinatum est: atque medium ad omnem motum, tam sursum, quam deorsum
 aequè se habet, nec magis mobile ad hanc partem, quam ad illam euocat; ergo medium non
 potest esse præcipua causa, cur graua, leuiaque corpora ad proprias regiones moueantur.
 Minor propositio per se clara est. Maior autem scribitur ab Aristotele 8. lib. Phys. text. 8. &
 ratione quoque firmatur: quoniam hoc potissimum discrimine voluntaria mouentia à natu-
 ralibus dissident, quòd illa secundum omnes loci differentias mouere possunt; hæc verò vno
 tantum mouendi modo definita sunt. Ideò ignis sursum tantum mouetur, non deorsum: sic
 terra tantum deorsum fertur, non sursum. Idem etiam patet in motu alterationis: ignis enim
 calefacit tantum, non item frigefacit; aqua frigefacit tantum; calefacit verò nequaquam, &
 de alijs eodem modo dicendum est. Præterea fingamus, corpus aliquod graue, vt terræ par-
 ticulam, per medium aerem descendere; tunc, si præcipua huius motus causa dicitur aer, ne-
 cesse est, vt, in aliquo priori naturæ signo, ipsemet etiam aer moueatur: siquidem quicquid
 mouet, dum mouet, necessariò mouetur, primo motore excepto, vt antè dictum est. Nunc au-
 tem quærat, à quonam ipse aer mouebitur? corpus enim simplex est, de quo præcipuè di-
 spatamus: si enim à medio mouetur, ergo dandum erit aliud medium, à quo moueatur; & rur-
 sum quæretur de illo, atque ita res in infinitum abibit. Deinde, quænam ratio assignari po-
 terit, cur, dum graue per medium aerem deorsum tendit, ipse quoque aer ad mouendum il-
 lud corpus graue, contra propriam naturam, deorsum feratur? cur non ipsum potius in pro-
 pria regione detinet, vbi secundum naturam quiescit? Denique si graue corpus, per aerem de-
 scendens, à medio mouetur; aut eadem pars mediij, continuè mouet ipsum corpus, à principio
 motus vsque ad finem, aut alia post aliam: primum dici non potest; quia absurdum esset, par-
 tem illam aeris, quæ leuis est, vsque ad centrum descendere, & eodem motu moueri, quo cor-
 pus graue: si verò alterum admittatur; tunc motus rei grauis deorsum non esset velocior in
 fine, quam in principio: quoniam pars illa mediij, postremo loco mota, exiguam mouendi vim
 obtineret; atque adeò motus rei grauis ab ea pendens, omninò languidus esset. Falsam igitur
 est asserere, graua, leuiaque corpora à medio moueri; cū potius medium in vtroque motu,
 scilicet sursum, & deorsum; instrumentum dicatur, vt lib. 3. de Cælo text. 28. Aristoteles do-
 cuit.

Prima ratio.

Secunda.

Tercia.

Quarta.

*Neque generans esse præcipuam causam motus grauium, & leuium: neque formam, aut graui-
 tatem, & leuitatem esse instrumenta generantis.*

Cap. XV.

Post veterum Philosophorum placita, erat sententia S. Tho. & aliorum, qui arbitrati sunt,
 graua, & leuia corpora moueri à generante vt à causa præcipua: à forma rei grauis, aut
 leuis, vt ab instrumento principali: à grauitate, aut leuitate, vt ab instrumento proximo, & mi-
 nus principali. Hæc sententia, tamcū ipsiusmet Aristotelis esse videatur, qui apertè docuit,
 graua, & leuia per se à generante moueri; ex accidenti verò à remouente impedimentum, tã-

Reijcitur sen-
 tentia S. Tho.

O 2 men

men in omnibus falsa est, nec eam nobis cognitionem suppeditare potest, qua, quod nam sit verum efficiens principium motus, in grauibus, leuibufque corporibus, intelligamus. Ex ea nanque potius elicimus, generans esse principium illius motus, quo simplex corpus gignitur, atque in rerum natura existentiam adipiscitur: à quoniam verò ipsummet corpus, iam constitutum, in natiuam sedem traducatur, ex hac certè opinione, ita pronunciata, elicere nulla ratione possumus. Generans enim efficiens illius motus principium, in grauibus, leuibufque corporibus, esse non posse, iam satis antè probatum est: tum quia mouens corporeum nõ mouet nisi motum; & tamen contingere potest, vt dum graue, aut leue corpus mouetur, ipsorum progenitores quiescant: tum etiam, quia fieri potest, vt iam interierint: id autem, quod in rerum natura non amplius subsistit, nullius motus efficiens principium esse potest. Neque rursus formam, neque qualitates ipsam consequentes, cuiusmodi sunt grauitas, & leuitas, esse posse generantis instrumenta, ad motum efficiendum, inde apertissimè elicitur, quoniam instrumentum, citra motum principalis agentis, agere, aut mouere non potest, vt testatur Aristoteles 8. lib. Phys. tex. 35. nunquam enim serra lignum secabit, nisi adsit is, qui serra utatur, ipsamque moueat: sed, vt iam diximus, aut generans potest interijisse, dum graue, aut leue mouetur, aut si non interijt, fieri saltem potest, vt quiescat, ergo sequitur, nec formam, nec grauitatem, aut leuitatem, ipsam consequentem, instrumenta motus grauium, aut leuium corporum esse posse. Dicit fortasse aliquis, in grauibus, leuibufque corporibus vim quandam reperiã, à generante impressam; & ab ea proximè motum exoriri. Sed hac de re paulò infra, in explicatione propriæ sententiæ, fusius disputabimus.

Grauia, & leuia corpora non ex accidenti, vt voluit Auerroes, sed per se à semetipsis moueri. *Cap. XV I.*

Reijcitur ex
plicatio A-
uerrois.

ERat altera opinio, quam Scorus, & alij plures secuti sunt, videlicet, grauia, leuiaque corpora non ab externo, sed ab interno principio, hoc est à se ipsis, moueri. Quæ sententia ab Auerroë primùm ita explicata est, vt nimirum graue, aut leue corpus à se quidem moueatur: non tamen per se, sed ex accidenti, & per quandam quasi consecutionem: quia scilicet corpus, quod mouetur, primò aerem, qui sibi impedimento erat, quominus in proprium locum ferri posset, vt sua premit, eumque sursum, aut deorsum impellit; cedente autem aere, impedimentum per se tollitur: hincque ex accidenti sequitur motus rei grauis, aut leuis in propriam regionem. Ratio autem ista nequaquam mihi probatur: dum enim graue, aut leue corpus, vt terra descendens, aut ignis ascendens, aerem premit, eumque sursum, aut deorsum impellit, id profectò non efficit, nisi per motum: sed ille motus, ipsomet Auerroë testante, per se oritur à propria forma corporis grauis, aut leuis: igitur totus motus continuus eiusdem corporis vsque in propriam regionem, fit à se ipso; per se, non autem ex accidenti. Cõfirmatur hæc ratio: sicut enim forma corporis grauis, aut leuis est principium per se prioris motus, quo scilicet aerem mouet; non video, quomodo pariter non possit esse principium motus subsequẽtis, quo scilicet in propriam regionem contendit. Aer si quidem impedimento est, quominus mobile corpus tam cito in propriam sedem feratur, ipse tamen nullam prorsus vim, aut facultatem habet motum efficiendi: fac enim, aerem non esse, adhuc nihilominus graue corpus velocius descendere, & leue citius ascendere, nec tamen momento, vt aliàs, secundum rei veritatem, docuimus. Nunc autem sic arguemur, id, quod per se efficeret motum rei grauis, aut leuis, si non esset aer in medio; per se etiam efficit, si ponatur aer: sed si non esset aer in medio, forma rei grauis, aut leuis esset per se principium illius motus, quo ad natiuam sedem traducitur: igitur eadem forma erit etiam per se principium eiusdem motus, quanuis aer in medio statuatur; atque adeò falsum est id, quod asseruit Auerroes, grauia, leuiaque corpora per se ex accidenti moueri. Exemplum autem de naua, & nauis, quod ipse ad suam explicationem confirmandam adduxit, si rectè perpendatur, eius potius explicationem destruit, quam confirmet: quanuis enim naua ex accidenti, motu uestionis, à nauis moueatur: duo tamen motus illum motum necessariò præcedunt, qui per se à naua oriuntur. Alter est motus pulsionis, quo ipse naua, remigando, nauim pellit. Alter est motus, quo implet se ipsum, vel aliqua sua membra, remigando, mouet. Huc accedit, quod huiusmodi exemplum, ad rem nostram explicandam, non omninò accommodatum est: quoniam vnus, & idem est motus, quo

Exempli A-
uer. de naua
& nauis, tan-
quã nihil cõ-
cludens, con-
fucatur.

corpus graue descēdens, aerem premit, & ad propriam regionem tendit: immò quodammodo aer ex accidētī mouetur, quia accidit quodammodo, vt in medio spacio, per quod graue corpus descendit, aer, aut aqua reperiatur. At vero motus, quo nauis nauim mouet, & motus, quo ipsemet à nauī mouetur, sunt motus distincti: prior enim est pulsionis, posterior vero uectionis.

Scoti, & Gregorij explanationes, superius posita, perpenduntur. Cap. XVII.

Relecta Auerrois explanatione, nunc aliorum autorum defensionē considerandae sunt. Et primo quidem illa Scoti distinctio de duplici agente vniuoco, & æquiuoco, quantum subtilissima sit, & eius ingenio digna, tamen ad eam sententiam, quam ipse tueretur, explicandam, minimè accommodata videtur. Etenim, si agentia omnia, quae verè æquiuoca sunt, memoria repetamus: comperiemus, aut eius esse naturae, vt effectum, quem edunt, in sese recipere nequeant: aut si fortè, per quandam quasi reciprocationem, recipiant, apertissimam tamen distinctionem inter id, quod agit, & id, quod patitur, inter id, quod mouet, & id, quod mouetur, praesertere. Caelum, si quid Aristoteli credimus, re ipsa calidum non est, quicquid contra existimauerint Stoici, eaque virtute praedictum dicitur, vt calorem in rebus hisce inferioribus gignere possit, atque adeò æquiuocum agens nancupatur: in se se tamen calorem, quem edit, recipere non potest. Vinum, vt agens æquiuocum, ebrietatem parit, quam tamē in se recipere nequit; & eodem modo in cæteris æquiuocis agentibus ratiocinari possumus. Animal est quidem agens æquiuocum ad motum: dum enim quiescit, vim habet motum edendi, quem etiam in semetipsum recipit: tamen in animali distinctio mouētis, & moti satis perspicua est, quod enim mouet, est anima: quod verò mouetur, est totum animal, ex corpore, & anima constitutum, ac propterea per quandam quasi reciprocationem anima eum motum quem parit, in semetipsam recipit. Silex etiam (si tamen hic lapis propriè agens æquiuocum hac in re nuncupari potest) vim habet ignem gignendi, atque adeò calorem, quem postea in semetipsum recipere potest, si cōtingat, vt ab igne genito calefiat; tamen hic etiam euidētissima est distinctio inter ignem calefacientem, & silecem calefactum. Si itaque in hisce agētibus æquiuocis res ita habet, qualisnam erit hæc elementorum prerogatiua, vt motum, quem edunt, in se recipiant, nullo posito discrimine inter id, quod mouet, & id, quod mouetur? Non ne melius esset cum Auerroē dicere, id, quod in elemento mouet, esse formam; id autem, quod mouetur, esse totum elementum, ex materia, & forma coagmētatum? Id certè Scotus fateri facile potuisset, qui arbitratus est, totum essentiale à partibus simul sumptis, re ipsa distingui: ac propterea mirum est, cur subtilissimus iste Doctōr putauerit, in elementis, quae, eodem autore, à se ipsis mouētur, distinctionem eius, quod mouet, ab eo, quod mouetur, necessariam non esse. Dicit fortasse, si in elementis isthæc distinctio reperiretur, tūc à semetipsis moueri non dicerētur. At hoc est falsum: nā, vt paulò antè dictum est, animal à se ipso mouetur; & tamen in animali manifesta est distinctio mouētis, & moti: idem igitur in elementis dici posset, si verè, & propriè à semetipsis mouerentur. Quod verò attinet ad explanationem Gregorij Ariminensis, optimè illa quidem Aristotelis sententiam aperit: sed si docuisset, quonam pacto in elemento, quod à se ipso mouetur, pars mouēs à parte mota distinguatur, nihil sanè esset, quod in ea desiderari posset.

Iacobi Zabarella explicatio examinatur. Cap. XVIII.

Explicatio Iacobi Zabarella proxime quidem ad veritatem accedit; nec quisquam fortasse Philosophorum fuit, qui hanc in rem magis penetrarit; eius tamen pace dixerim, tertia illa potētia, ab ipso excogitata, quam appellauit ad locū, distincta ab ea potētia, quae est ad motum, vt subtilissimum est inuentum: ita omnino superuacanea mihi videtur. Quæ admodum enim in rerum natura nullum datur commune animal, quod re ipsa existat: sed omne animal aut est bos, aut leo, aut homo, aut aliquid huiusmodi, & illudmet principium, quod animal gignit, aliquod etiam animal in lucem edit; ita, cum nullus motus rectus communis reperiatur, qui scilicet à motu sursum, & à motu deorsum segregatus sit, nisi fortasse per intellectum; nemo certè concipere poterit potētiā ad motum, quin eadem necessario sit ad aliquem motum, videlicet aut sursum, aut deorsum: atque adeò ab ipso illo principio,

O 3 à quo

Quæti valeat Scoti distinctio de duplici agente vni uoco, & æqui uoco ad suā sententiā explicandam.

Agētia æqui uoca, quæ effectum in se recipere nequeunt.

Agētia æqui uoca, quæ agunt in se ipsis cum dist. agentis, & patientis.

In elementis si à seipsis mouētur, est necessaria distinctio eius, quod mouet, ab eo, quod mouetur.

Obiectio.

Solutio.

Quid desideratur in explanatione Greg. Arim.

Tertia potētia à Zabarella excogitata rejicitur.

Ratiocinatio
euidens.

à quo simplex corpus motum accipit, ab eodem in propriam etiam regionem traducetur. Hoc autem facile ostendi potest. Iam elementum actum primum à generante, hoc est substantialem formam obtrahit, atque in rerum natura constitutum est: hoc sanè, nisi quid obstaret, illud moueretur: quia verò impedimētum aliquod adest, idè potestatem habet ad actum secundum, scilicet ad motum. Sublato autem impedimēto, constituitur elementum in actu secundo, & re ipsa mouetur. Et quanuis non adhuc proprium terminum attingit, sed ad illud potestatem habeat; tamen huiusmodi potestas non respicit distinctum principium ab eo à quo elementum per se in actu secundo constitutum est. Quæro enim, cum, remoto impedimēto, elementum moueri iam cepit, quodnam fuit principium per se, & effectiuum illius motus? non generans, vt Zabarella quoque fatetur: neque etiam impedimētum remouens; quia illud est tantum causa per accidens, vel sine qua non; igitur tale principium per se, & effectiuum motus aliud esse non potuit, quam propria forma, vel aliquid ab ipsa proficiscēs. Etenim si impedimētum remouit suo modo efficit, vt elementum in actum suæ motionis prorūpat, quod prius quiescebat; quæro, cum mouetur, ad quemnam locum tendit? superum ne, an inferū? horum alterum necessariò concedatur oportet: ad neutrum autem locum impedimētum remouens vllam vim, aut efficientiam habet; igitur ab eodem prorsus principio elementum, & mouetur, & in propriam regionem traducitur; ac deinceps non est in ipso potētia ad motum distincta à potētia ad locum, vt Zabarella putauit.

Vera sententiā de motu grauium, & leuium quinque propositionibus
indagatur. Cap. XIX.

Prima pro-
positio.

Propositis iam aliorum opinionibus, veluti quibusdam præludijs, ac preparationibus, facile nunc erit, veram, quam arbitramur, suam, super proposita quæstione depromere: quod vt commodius, atque distinctius à nobis fiat, id nonnullis propositionibus præstare conabitur. Prima igitur propositio erit huiusmodi; grauia, & leuia corpora, dum propria loca petunt, non mouētur à principio externo, puta à generante. Hæc propositio satis antè probata est: tum quia generans quiescere potest, eo tempore, quo graue, aut leue corpus mouetur: tum etiam quia contingere potest, vt multò iam antè interierit.

Secunda.

Secunda, grauia, & leuia corpora non mouētur à se ipsis. Aristot. est hæc propositio, ea potissimum ratione ab eo pronunciata, quia, vt rectè animaduertit Scotus huiusmodi, corpora non mouētur, animalium more, quæ verè, & proprie à se ipsis moueri dicuntur; idè ab illa vniuersali lege non excluduntur, qua apud Philosophos decretum est, quicquid mouetur, ab alio moueri.

Tertia.

Tertia, grauia, & leuia corpora mouētur à principio interno. Hæc propositio est satis euidens; cum enim de naturali motu sermo fiat, sitque natura principium motus internum, vt 2. Phys. lib. Aristot. docet, iam vnicuique perspicuum est, naturalem horum corporum motum ab interno principio pendere. Sed dicit aliquis, si grauia, & leuia corpora ab interno principio mouētur, cur non à se ipsis moueri dicuntur? Respondetur, quanuis quicquid à se ipso mouetur, ab interno principio moueatur, non tamen reciprocalem sequi, vt quicquid ab interno principio mouetur, à se ipso moueri dicatur. Nanque illud proprie à se ipso moueri dicitur, quod arbitrato suo mouetur; quod potest quiescere quando vult: quou ad omnem loci differentiam mouetur, sicut animalibus contingit: idè illa proprie à se ipsis: simplicia verò corpora, grauia, & leuia ab interno tantum principio, non etiam à se ipsis moueri dicuntur.

Obiectio.

Solutio.

Quarta, internum principium, à quo proximè grauia, & leuia corpora, in proprias regiones ducuntur, non est forma, vt Scotus, Gregorius, & Iacobus Zabarella existimauerunt: neque etiam grauitas, & leuitas, vt arbitrati sunt alij. Non probo hanc propositionem: tum quia satis commodè superius probata est: tum etiam quia eadem ex sequenti propositione adhuc manifestior fiet. Erit ergo quinta propositio, grauia, & leuia corpora, dum naturali motu mouentur, motum illum accipiunt à quadam vi, seu propria affectione, vel propensione, quæ vnumquodque corpus à natura inditam habet, vt in proprium, & natium locum feratur. Hanc vim, & proprietatem puto ego proximè esse principium, à quo grauia, & leuia corpora naturaliter moueantur.

Quinta.

Quinta.

Veritas in hac disputatione exquisita ex hac quinta propositione omnino pendet; ideo ea ipsa dilucidius explicanda, atque etiam rationibus munienda est. Constat igitur inter omnes, grauia, & leuia corpora, sicut quascunque aliarum rerum species, ex materia, & forma concreta esse, suamque ultimam differentiam, licet nobis ignotam habere; & preterea affectionem propriam, ab ultima differentia fluentem. Porro proprietatum affectionum quaedam simpliciter ignote sunt, quaedam vero per effectus tantummodo nobis innotescunt, iam vero propriae grauium, & leuium corporum affectio non est grauitas, & leuitas, ut multi arbitrati sunt; sed est quaedam vis, intus latens, quae prius, saltem natura in grauibus, & leuibus corporibus inest, quam ipsa grauitas, & leuitas. Hoc autem sic ostendi facile potest. Qualitates, quae proximè substantialem formam consequuntur, grauissimorum Philosophorum sententia, sunt quatuor illae principes, caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas; has sequuntur aliae posteriores, quas secundas appellant, ut raritas, densitas, durities, mollities, & plures huius generis aliae, quae à primis qualitatibus ortum ducunt: caliditas enim in pluribus rebus causa est raritatis, frigiditas densitatis, siccitas asperitatis, humiditas mollitiei, & eodem modo de alijs. Grauitas autem, & leuitas tantum abest, ut sint proprietates, à forma proximè oriens, ut potius à secundis qualitatibus originè trahant: videntur enim proximè, ut in pluribus, leuitas à raritate, & grauitas à duritie, & densitate proficisci: quandoquidem id, quod durum, & densum est, grauitate etiam praeditum est: quod autem molle, & raram, aut leue est, aut saltè non ita graue. Hinc elicio, in grauibus, & leuibus corporibus, praeter grauitatem, & leuitatem, aliam esse vim, & facultatem, nobis innominatam, quae aut ab eorum forma, aut à differentia, aut à toto constituto, (quod parui modò refert, quouis modo dicamus) veluti propria affectio à suo subiecto proximè oritur: à qua quidem virtute, ut à proximo principio, grauia, & leuia corpora ad proprias sedes mittuntur. Hoc autem ita probò, & probationis efficacitate sumo à motu eorundem corporum violento. Etenim cum graue corpus sursum violenter impellitur, perspicua res est, illud non aliunde, quam à vi sibi à proiiciente impressa motum accipere, ut est communis Philosophorum sententia. Et ratio etiam id ipsum euidenter ostendit: quoniam manente illa vi, graue corpus etiam num mouetur: eadem verò cessante, statim etiam violentus motus remittitur, motusque incipit naturalis. Nunc sic argumentor; sicut se habet proiciens, & vis ab ipso impressa in corpore graui, sursum violenter lato; ita se habet generans, & vis ab ipso impressa in eodem corpore graui, deorsum naturaliter moto: sed vis illa, à proiiciente impressa, est proximum principium motus violenti; ergo vis à generante impressa erit proximum principium motus naturalis. Similitudo est manifesta: nam postquam proiciens vim suam exempli gra. in lapide impressit, quietescere, atque etiam interire potest, lapidis motu perseverante: sicut etiam postquam generans vim suam in lapide impressit, ipso generante, aut quietescere, aut etiam interempto, adhuc lapis, si nullum adsit impedimentum, deorsum tendere potest. Sicut igitur vis proiicientis est illa, quae proximè mouet lapidem, motu violento; ita vis generantis, in lapide impressa, illa erit, quae proximè ipsum moueat, motu naturali. Praeterea hoc ipsum adhuc ostendo validiore argumento. Ut proprium rei leuis est sursum ascendere; ita proprium rei grauis est deorsum tendere: quae quidem proprietates tam graui, quam grauissimo, tam leui, quam leuissimo conueniunt, dummodo extra suas regiones repertantur. Iam verò fingamus duo puncta, vel duo loca; quorum alterum sit centrum mundi, ad quod ferantur grauia: alterum concuum orbis lunae, quod ferantur leuia. Tunc argumentor sic; si proprium rei leuis est sursum ascendere; ergo aer, cum sit corpus leue, debet semper sursum ascendere, quousque ad concuum orbis lunae perueniat: atqui propriam regionem non transcendit; ergo signum euidentissimum est, eò non moueri leuitate, sed propria vi, & qualitate motrice, sibi naturaliter inuita, ut in propriam regionem se transferat. Huic argumento aliquis fortasse respondebit, aerem in propria regione non esse leue, & idcirco sursum amplius non moueri. Sed fatilis est haec responsio: quoniam aer, dummodo sit aer, vbicumque reperiatur, propriam habet qualitatem: quod enim per se tale est, vbicumque ponatur, semper idem erit: cum igitur aer rarus sit, immo in propria regione etiam rarior; sequitur, ut vbi in propria regione eam qualitatem habeat, quae raritatem consequitur,

Omne corpus naturale ex materia & forma concretum est.

Propria affectio grauium, & leuium corporum quae nam sit? Ratio cuiusdam.

Grauitas, & leuitas sunt tertiae qualitates à secundis oriens.

Principium proximum motus grauium, & leuium.

Prima ratio, veram sententiam confirmans.

Secunda ratio.

Nonnullorum responsio. Confutatio.

nimirum leuitatem. Nos autem consueuimus dicere, aerem in propria regione non esse leuē, neque terram grauem, quia hæc non amplius deorsum, & ille non amplius sursum tendit: iā enim ambo locum suæ conseruationi idoneum obtinuerunt. Sed rēspōdebunt alij, tamen si aer in propria regione leuis concedatur, cum tamen non amplius sursum ascendere, quia locus superior est occupatus ab igne. At neque satisfacit huiusmodi responsio: cū enim ignis sit corpus multo rarior ipso aere; si à leuitate impelleretur aer, & adhuc sursum ascenderet, ignis facile cederet corpori se densiori, id, quod etiam accideret, si aer vi illuc propelleretur. Sed dicant obsecro, si particula quæpiam aeris in locum ignis uolenter, propulsa esset, dubio procul illa particula haberet eandem formam, & easdem omnino qualitates, quas habebat in propria regione; atque adeo eandem numero leuitatem. Cur igitur leuis cū esset deorsum secundū naturā in propriā regionē descenderet, si proprium rei leuis est sursum ascendere? Hoc itaque apertissimum argumentum est, quo ostenditur, leuia corpora, non quatenus leuia, id est non à leuitate præcipuè ad propriam regionem moueri; sed à sibi insita facultate, ubique reperiantur; dummodo extra propriam regionem collocata sint. Hæc est opinio de motu grauium, & leuium, quam uerissimam censeo. Si autem, qui posuerunt, grauia & leuia corpora moueri à generante; non proxime id intellexerunt, sed tanquam à uirtute, imprimente; aut etiam à forma; non proxime quidem, sed tanquam ab ea, à qua proxime uis illa exoritur, quæ est principale principium motus grauium, & leuium corporū; illis opinionibus non repugno.

Solutio duarum obiectionum, quæ iam explicatam sententiam labefactare uidentur.

Cap.

XXI.

QUO autem firmiter iam explicatam sententiam unusquisque tueri possit, in fine huiusce disputationis, duæ obiectiones præcipuè tollendæ sunt: quæ negocium aliquod facessere uidentur. Altera est, quia, cum de grauium, & leuium corporum motu differimus, nullum alium sanè motum intelligimus, nisi motum naturalem, ut c. 2. monuimus: sed motus naturalis, quatenus naturalis est, à nullo pendet actiuo principio, sed solum à passiuo; ergo falsum est dicere, grauia, & leuia corpora, vim aliquam, intus latentem, continere, à qua, ut ab actiuo principio, ad proprias regiones moueantur. Minor propositio perspicua est ex definitione naturæ, quam 2. lib. de Physico auditu tex. 3. Arist. tradidit: dixit enim, naturam esse principium motus, & quietis eius, in quo est, per se, & non secundum accidens: nomine autè principij nō actiuum quidem, sed passiuum tantummodo principium intellexit, ut grauissimi interpretes, quorum ego sententiam tueor; arbitrati sunt. Confirmatur eadem propositio, auctoritate Arist. 8. Phys. tex. 32. ubi docuit, naturalem cuiuscunque corporis motum respicere tantummodo propensionem corporis, quam habet ad locum, sibi familiarem, suæque conseruationi destinatum: non enim corpora idèò naturalia dicuntur, quia moueantur; sed quia propensionem habent ad motum. Quinimmo loquens ibidem Arist. de grauibus, leuibusque corporibus, disertis uerbis asseruit, eiusmodi corpora nullum habere principium mouendi, neque faciendi, sed solum patiendi. Altera obiectione est, quia uulgatissimum est, & satis tritū Philosophorum illud axioma; ab Arist. 7. & 8. Phys. frequenter pronunciatum; omne, quod mouetur, ab alio moueri; igitur principium, quod grauia, leuiaque corpora mouet, profus ab illis diuersum est, nec intus in eis abditum delitescit. Ad primam obiectionem respondendum est, grauium, & leuium corporum motum, per se consideratum, quatenus absolute motus est, naturalem quidem esse: neque enim uolentus, neque animalis est. Eundem uero, quò ad principia spectatum, à quibus pendet, partim naturalem, & partim neutrum dici posse: naturalem quidem, ratione principij passiuu, neutrum uero, ratione principij actiuu. Etenim ut motus Celi, ratione Intelligentiæ mouentis, dicitur uoluntarius; ratione uero ipsius Celi circūducenti dicitur neuter; quia Celum neque ad eum motum, neque ad oppositum uillam propensionem habet: ita motus grauium, & leuium corporum, ratione principij passiuu dicitur naturalis, ratione uero principij actiuu dicitur neuter: neque enim animalis est, cum principium moueat absque cognitione; neque uolentus, cum principium intimum sit, non extimum. Ad alteram obiectionem dicendum est, Philosophorum illud axioma, ut uniuersalissimum

Alia rñsio.

Confutatio.

Perpèdeyim
huiusce
rationis.

Aliarum opi
nionum con
siliatio.

Prima obie
ctio.

Secūda obie
ctio.

Solutio pri
mæ obiectio
nis.

Solutio secū
dæ obiectio
nis.

num

num sit, ita pronunciarī debere; omne, quod mouetur, ab aliquo necessariō moueri, vt dicitur Themistius animaduertit; hoc enim modo vel animalia ipsa sub hac lege comprehenduntur; non enim ab alio, sed ab aliquo mouentur, nimirum ab anima, quæ ab illis diuersa non est. Sic igitur, vt grauiā, leuiāque corpora eadem lege coerceantur, satis est, vt, si non ab alio, saltem ab aliquo, hoc est à facultate motrice, intus latente, moueantur. Nisi fortasse dicere vellemus, eadem quoque tunc ab alio moueri, cum de potestate essentiali ad actum primum à generante mouentur, quod alienum ab illis, & omninō distinctum est.

DE PRIMI MOTORIS INFINITATE

Disputatio Decima.

Disputationis designatio. Caput Primum.

Audandarum artium procreatrix Philosophia, cum per se nobilissima, & clarissima sit; eō etiā præcipuè cæteris facultatibus longè præstare dicitur, quòd exiguo naturæ lumine, humanum intellectum vsque ad eò illustrarit, vt is tandem, post multarum rerum notitiam, ad summum opificem, ædificatoremque Mundi Deum erigere se se ausus fuerit. Neque verò sola Dei vestigatione contentus, vsque eò in intimam eius naturam progressus est, vt (quod admirentur plerique) ipsius quoque vnitatem, simplicitatem, immobilitatem, necessitatē,

Inspecitica philosophiæ præstantia.

æternitatem, & plura id genus alia, quorum cognitio splendidius lumen exigere videretur, fuerit perfectissimè conlecutus. An autem vsque ad infinitatem peruenierit, Deumque infinita virtute præditum esse, cognouerit, non vna, eademque est Philosophorum omnium cōsentio: cum præsertim Aristot. optimus Philosophiæ parens, ac cultor, in textibus illis 78. & 79. 8. libri Phys. vbi hac de re cumulatè dixerit, non se se planè explicauerit. Hinc factum est, vt præstantiores eius interpretes, huius rei veritatem intelligere cupientes, ad quæstionē illam discutiendam, toto pectore se accinxerint; quæ de primi Motoris infinitate passim inscribitur. Grauiissimam illam quidem, difficillimam, & scitu maximè necessariam, Grauiissimam, ratione subiecti, quod est Deus, Difficillimam, ratione affectionis, puta infinitatis, quæ longè distat ab intellectu nostro; vt dubium maximum sit, an eam aliquo pacto percipere queat. Necessariam, ob multas difficultates, in Philosophia emergentes, quæ eius enodationem exposcunt. Eam nos quoque, post multos celeberrimos Philosophos, hoc ordine tractare decreuimus. Primum, nonnullis breuiter, ad faciliorem intelligentiam, explicatis, fidei catholiciæ veritatem patefaciemus. Mox in ambigua Aristot. sntia paulisper versabimur; & quæ tandem illa fuerit, aperire conabimur. Quæremus deinde, an primi motoris infinita virtus Peripatericiæ Philosophiæ principijs accommodari possit. Præterea, validæ ne sint, ad eam probandam, rationes, ex motus æternitate depromptæ. Ad extremum, an humanus intellectus, citra lumē fidei, rationes aliquas moliri possit, quibus summi opificis infinita perfectio, necessariō demonstretur.

Disputationis origo.

Grauitas, Difficultas.

Necessitas.

Ordo, in disputatione seruandus.

Questionis intellectus explicatur. Cap. II.

DE primi Motoris infinitate disceptaturi, ne quid erroris in verbo contingat, declarare in primis operæ precium duximus, quænam sint infiniti præcipuè significationes, & de quanam infinitate hæc disputatio futura sit. Sciendum igitur primò est, infinitum, quemadmodum & illi oppositum finitum, affectiones esse, quæ quantitati congruunt, vt lib. 1. de Physico auditu, tex. 15. Aristot. docet; itaq; necesse est, quantum id esse, quod infinitate gaudere debet. Porro quantitas duplex est altera molis, quæ verè, & propriè quantitas appellatur; altera perfectionis, quæ dicitur quantitas, secundum quandam similitudinem; recipit enim adiectionem, & imminutionē, & quod ibi maius est, hic melius dicitur. Cum ergo quæritur, sit ne primus motor infinitus; cum quidem quantum esse ponimus, non quantitate molis,

Finitum, & infinitum sunt affectiones, quantitates. Quantitas duplex, molis, & perfectionis.

Infinitas; tū
de substantia,
tū de virtu
te dici pōt.

Infinitis vir
tus, vel secun
dum extēsi
onem accipit,
vel secundum
intēsiōnem.

Sensus qua
estioni præci
pius.

molis, quia certum est, ipsum esse simplicem, incorporatum, & ab omni materia secretum, sed quantitate perfectionis, propterea vocatur in dubium, an Deus infinitus, hoc est infinita virtute præditus sit. Considerandum secundum est, eam de primi motoris infinitate differens, in finitatem ipsam duo potissimum significare posse: aut enim eius substantiam, atque naturam indicat: aut eius in agendo virtutem, & facultatem. Duo hæc, nimirum infinita virtus, & infinita substantia, se se mutuo consequuntur: nam infinita virtus indicium est infinitæ substantiæ, & ab infinita substantia non potest nisi infinita virtus proficisci. Quod sit, ut de infinita Dei virtute disputantes, de eius quoque infinita substantia differere teneantur: præcipua tamē disputatio nostra erit de infinitate virtutis. Observandum est tertio, infinitam virtutem dupliciter accipi posse: vel secundum extensionem; quia scilicet perennis illa sit, nec vllum unquam finem habitura: vel secundum intensiōnem; quia scilicet additamentum nullum recipere possit. De infinitate virtutis, secundum extensionem, nulla profus apud philosophos difficultas est: concors est enim omnium opinio, primi motoris virtutem perpetuum ad tempus duraturam esse. Difficultas autem est, de infinitate virtutis secundum intensiōnem. propterea querimus, habeat ne Deus agendi, vel mouendi virtutem finitam, adeo, ut vltiores ad huc gradus recipere possit: an potius infinitam, adeo ut additamentum omne respuat. Quod idem est, ac si queratur, sit ne Deus in sua substantia, atque virtute adeo perfectus, ut nihil ipso perfectius esse, nec cogitari possit: an potius, ea solum ratione, perfectus esse dicatur, quoniam cuiuscunque rei perfectionem excedat, cum tamen ipse quoque finita virtute, atque perfectione polleat. Aliæ plures infiniti significationes ab alijs afferri solent, sed eas, quas attulimus, ad sensum propositæ questionis aperiendum, satis esse arbitramur.

Fidei catholica veritas declaratur.

Cap. III.

Veritas, Ca
tholicæ fidei.
Sacrae Scrip
turae autori
tas.

Sacrorū Ca
pōrum.

Anselmi.

Theologorū
omnium.

Theologica
ratio, in
tam Dei vir
tutem offen
dens.

Altera ratio.

PRIUSquam in vastissimum Philosophiæ pelagum nos ingurgitemus, opportunū duximus fidei catholice veritatem paucis explicare: ubi enim illam intellectus semel apprehenderit, & quandam cum ea quasi affinitatem, atque necessitudinem contraxerit, idem postea, citra vllum discrimen, huc, illuc peruagari facile poterit. Veritas igitur catholice fidei ea est: Deum, ut substantia, atque natura; ita virtute, & robore infinitum esse. Id Regius Vates psalmo 144. dilucidè patefecit, ubi, diuinam excellentiam, atque virtutem extollens, cecinit Dei magnitudinem limitibus non coerceri, per magnitudinem autem, non quantitatem quidem molis; sed duntaxat perfectionis, intellexit. Præterea habetur extra de summa Trinitate, & fide catholica cap. firmiter, Deum immensum, ineffabilem, incomprehensibilem, & omnipotentem esse: quæ quidem attributa infinitam Dei substantiam, atque virtutem indicare videntur. Diuus etiam Anselmus in Monologion, c. 2. ait, Deum esse quoddam optimum, & maximum, & summum eorum omnium, quæ sunt: non dixit autem maximum, eo quia spacium maximum occupet (sic enim corpus esset) sed quia est infinitæ perfectionis: quanto enim (quod ille ait) maius, tanto melius, ac dignius est. Theologi etiam omnes idem testantur lib. 1. Sentent. dist. 43. ubi affirmant, diuinam potentiam nulla mensura definiti posse; sed omnem finem, infinitamque esse. Caterum cum plures sint rationes, Theologicis fundamentis subnixæ, quibus passim Dei infinitas comprobetur; duas tantum hic afferam, quas validissimas esse arbitror, alteram ex rerum creatione, alteram ex corporum resurrectione depromptam. Prior ita confici potest, fatentur Theologi, Deum in temporis initio Cælum, & terram, atque adeo vniuersum ipsum, ex nihilo penitus condidisse: nulla autem finita virtus, quantumlibet perfecta, reperitur, quæ ex nulla penitus subiecta materia quicquam procreare possit: si enim daretur huiusmodi virtus, tunc illam quoque Philosophi cognouissent, & aliquid ex nihilo confici posse apertissimè pronunciaissent. Quare si agentia omnia, quæ, dum quippiam edunt, materiam aliquam necessario deposcunt, finita virtute prædita sunt, apertissima certe consecutione sequetur, illud agens, quod in rerum procreatione, nullam prorsus materiā exigit, infinita virtute, atque perfectione polleat: huiusmodi autem est Deus, ergo Deus, & ratio ne qua creator est, infinita virtute præditus esse dicitur, cum creatio euentissimum sit infinitatis argumentū. Posterior ratio sic construitur, legimus in diuinis litteris, diuina virtute multos à mortuis surrexisse: & fide etiam tenemus, eos omnes, qui mortui sunt, in die generalis Iudicii rediuuos fore. Jam, verò nulla est finita virtus, quæ id, quod semel interiit, idē numero

mero reparare, atque in integrum restituere possit: famosa enim est apud philosophos propositio, in privatione ad habitum regressum non dari, & quod semel dissolutum est, idem numero redire non possit: quod quidem intelligendum est, vi, & efficientia causarum naturalium, quæ finita, & limitata est. Quare, si, diuina virtute, corpora, quæ tam multis antè annis interierunt, eadem numero resurgent, iam plane constat, virtutem illam, quancunque virtutè naturalem excellere, atque adeo immensam, infinitamque esse.

Nonnullorum errores in Aristotelis sententijs referendis. Cap. IV.

Fidei catholicæ veritate iam perspecta, nunc ad Aristot. sententijs (quod caput est huiusce disputationis) explorandam accedendum videtur. Principio tamen nonnullorum errores animaduertendi sunt, qui cum ad rei veritatem, tum ad ipsiusmet Aristot. sententijs intelligendam, frequenter aditum intercludunt. Primus error eorum est, qui se maximos Peripateticos esse profitentur; isti, cum Aristot. sententijs in medijs eam afferunt tanquam quid ex oraculo exceptum; eam tanquam verissimam tradunt; omnesque rationes, quibus ipsa probata est, valissimas putant esse demonstrationes. Quid queris? adeo veram arbitrantur omnem Aristot. sententijs, de quacunque proposita re, ut quicquid contra dictum reperitur, id protinus falsum, atque absurdum esse censent. Dupliciter peccant, mea quidem sententijs, maximi isti Peripatetici, & veritati densissimas tenebras offundunt. Primo, quia certum est, vnam tantum, simplicem, absolutamque veritatem esse, & eam quidem esse veritatem catholicæ fidei, ac propterea quicquid in oppositum dicitur, absque dubio falsum est: ea enim ab illius ore proficiscitur, qui errare nulla ratione potest. Quotiescunque igitur aliquid ab Aristot. dictum est, quod fidei catholicæ aduersetur; statim illud falsum iudicatur quicunque, de Deo, & vera Religione rectè senserit. Non est autem mirum, si isti, qui maximi Peripatetici videri volunt, Aristot. decreta tanti aestiment, ut ea verissima esse arbitrentur, quoniam Philosophorum potius, quam Christianorum nomine gaudent; & cum omnia scire profiteantur, nihil pro modum se credere fatentur, nisi quicquid Aristoteli credibile visum sit. Peccant deinde, quoniam etiam si id, quod ab Aristot. dictum est, fidei catholicæ interdum non aduersetur; nefas tamen esse ab eius placitis recedere arbitrantur, tanquam absolute verum esse necesse sit, quod ei cunque verbum exciderit: finitus enim fuit Aristotelis intellectus, nec ramentum absurdum cuiquam videri debet, quempiam alium Philosophum rectius, quam Aristot. de re aliqua philosophatum esse. Et quantum multos iam annos consuetudo obtinuit, ut Aristot. philosophiam interpretemur, munusque optimi interpretis esse censeamus, autorem illum, quem interpretandum aliquis suscepit, magnificere, eumque summis ad Cælum laudibus efferre: hoc tamen officio potius, quam necessitati tribuitur: æquus enim est, qui omnia rectè docuerit. Et quod ad Aristot. attinet, non is ille vir fuit, cuius verbis oibus fides adeo sit habenda, quasi omnia à falsitatis suspitione aliena tradiderit. Sed quænam fuerit eius doctrina, alibi patefecimus. Alter error eorum est, qui cum ad Peripateticorum scholas accedunt, ingenti potius pietate, quam Aristotelicæ philosophiæ principijs philosophantur. Hi enim fidei catholicæ veritate iam rectè apprehensa, Aristot. commenta parum, aut nihil morantur; sed operæ precium se facturum existimant, si quoquo modo ipsum ad Ecclesiam traxerint, eius opinionem aut fidei catholicæ veritate accommodarint, idemque profus ipsum sensisse docuerint, quod sentit catholica fides. Cæterum sicut priores ad veritatem, ita isti ad Aristot. sententijs percipiendam aditum profus impediunt, & grauius etiam, si Deo placet, peccare videntur. Quænam enim necessitas est, tanto conatu, Aristot. placita cum fidei catholicæ veritate conciliandi? Remittatur fortasse aliquid de fidei catholicæ veritate, nisi Aristot. sententijs, quod fides catholica sentit? Indiget ne, obsecro, fidei catholicæ veritas, ut Aristot. autoritate firmetur? ut rationibus à natura depromptis comprobetur? Est fides, teste Paulo, substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium: propterea iure optimo quorundam autorum libri ab Ecclesia damnati sunt, quod articulos fidei naturalibus rationibus se demonstrare professi fuerit. Ut igitur isti conciliatores maxime pios, & religiosos; ita in Peripatetica philosophia parum exercitatos se ostendunt: cum id sæpè Aristoteli tribuant, quod nunquam, ne per somnium quidem, suspicatus est. Dicent fortasse, id se ita facere, ne ijs, qui Peripatetica philosophia, tanquam lacte, nutu in incipiunt, peruersis dogmatibus inbuantur: ijs enim semel appre-

Error multo-
rum Peripa-
teticorum.

Duplex erro-
ris ratio.
1^a prima.

Nota.

Altera erro-
ris ratio.

Quære disp.
de anim. im-
mort. ca. 20.
Error multo-
rum Theolo-
gorum.

Erroris ratio.

Ad Hebræ.
cap. 11.

Occupatio.

hensis, difficile postea est, intellectum ad veritatem accommodare. Honestam istam curam, atque sollicitudinem sanè approbo, remedium respuo. Quale autè id esse debeat, paucis nunc dicemus.

Aristotelis sententia de quacunq; re proposita quomodo recensenda.

Cap. V.

Cautio in
rili. sententiis
recensendis,
atq; tractan-
dis.
Vide Corci.
Later. sess. 8.
sub. Leo. X.

Germana de
quacunq; re
Arist. senten-
tia, quò per-
uelliganda.

Rones Philo-
sophorù, sal-
tem aliquam
sententiã pro-
bantes à Ca-
tholico Do-
ctore soluen-
da sunt.

Cave ab
hac pelle.

Zimara, Ian-
duni, & Pic-
colom. laus.

Rò euidens
còtra puros
philosophos

Autoris in
hac disputa-
tione consi-
lium.

Facile igitur huiusmodi errores, atque pericula vitabantur, si in Aristotelis sententijs recensendis, atque tractandis hæc cautio adhibebitur: vt nimirum pura, atque syncera eius mens primò aperiat: mox illa attendatur, sit ne illa fidei catholice veritati còtraria, nec ne. Si non sit contraria, tunc latissimus patebit campus, in quo de Aristotelis laudibus disserere possit interpres. Ac si contraria sit, tunc illa à Catholico Doctore, tanquàm falsa pronũcianda, penitusque expiendenda est, ita tamè, vt omnes rationes, quibus eadem ab Arist. probata est, diluantur; cum presertim argumenta omnia, quæ id ostendunt, cuius oppositum doctæ catholice fides, solui nullo negotio possint. Hoc modo & germana Aristotelis sententia aperietur, & veritas fidei catholice declarabitur, & præceptum Lateranensis Concilij ad vnguem seruetur. Ceterum germanam, de quacunq; re, Aristotelis sententiã inuenire, haud difficile erit, si loca singula, vbi de proposita difficultate disseruit, diligenter expendentur. Quòd si id non sufficiat, alia loca considerabuntur, vbi rem quampiam, illi affinem, tractarit, quam nos perquirimus: expedit enim interdum, eundem Aristotelem suam sententiã interpretem constituere: nisi fortè aliqua in re, dedita opera, propriam sententiã occultarit: sicut fecit in quæst. de Animi immortalitate, & in nonnullis alijs: tunc enim difficillimũ certè est, eius sententiã expiscari. Cum verò nec vllus adest locus in Arist. ita apertus, vt ex eo veram ipsas sententiã elicere possimus: eãdem tunc ex eius philosophiæ principijs deducere licebit; vt si ignoremus, quid dixerit: sciamus saltem quid, suis principijs innixus, dicere debuerit. Sic igitur Aristotelis sententia peruestiganda est. Eius verò rationes, falsam aliquam sententiã confirmantes, facile à quocunq; soluentur, qui in Theologicis dogmatibus haud mediocriter versatus fuerit: is enim nunquam illas, tanquam demonstrationes, accipiet. Quòd si forte fortuna purus philosophus sit, qui quæstionem aliquam tractet, ex earũ numero, in quibus Aristot. à catholice fide dissentit, autor ego huic sim, vt ab huiusmodi potius quæstionibus absteat, ne adolentes falsa aliqua doctrina initio imbuantur. Neque verò satis esse existimandum est, videlicet eius generis Doctores, tantummodò Aristotelicã veritatem se docere profiteri: immò etiam teneri, si ei muneri additi sint: quoniam in catholicorum Scholis non satis est, veritatem sententiæ, aut Aristotelis, aut cuiusvis alterius philosophi docere: sed illud præterea docendum est, quorumlibet philosophorum sententias falsas esse, quocunq; absolute veritati, quæ est veritas catholice fidei, aduersantur. Quæ certè in re Marcus Antonius Zimara, Ioannes de Landuno, & præ cæteris Franciscus Piccolomineus philosophi eruditissimi, & peripatetici grauissimi maxime commendandi sunt: qui vbi que veritatem catholice fidei Arist. autoritati, omnibusque eius rationibus præposuerunt. Neque mirus approbandi illi, qui Lutheri, nefandissimi viri, aut Caluini hæretes se docere, aut huiusmodi autorum sædissima dogmata tueri profiterentur: quorum præcipue minus sit, validissime ostendere, sententias illas absolute falsas esse, omnibusque rationibus, quæ ad illas confirmandas propositæ sunt, satisfacere. Nos igitur de primi motoris infinitate disputaturi, neque id primò contendemus, Aristotelis sententiã, quæcunq; tandem illa fuerit, absolute veram esse, neque eandem ad Theologicam veritatem, quasi tenaci quadam forcipe trahere conabimur: sed ipsam puram, & simplicem, ex varijs eius philosophiæ locis elicitam, in medium afferemus, eamque, si fidei catholice repugnabit, reiiciemus: sin minus, tanquam absolute veram, & rationibus satis probatam accipiemus.

Opinio Statuentium, Deum, ex Aristotelis sententia, infinita virtute pollere.

Cap. VI.

S. Thomas.
Henricus.
Scotus.
Ægid.
Albert.

Quod igitur attinet ad Aristotelis sententiã, de difficultate proposita, interpretes sunt varij. Putarunt nonnulli, illud idem, hac in re, Aristotelem sensisse, quod sentit catholica fides, Deum videlicet infinita virtute præditum esse. Ita censuit S. Tho. 1. par. q. 25. art. 2. Henricus Gandauensis 1. par. art. 35. q. 6. Scotus in quolib. q. 7. & 1. sententiarum d. 2. q. 2. Romanus Ægidius 2. Sententiarum d. 43. q. 1. Magnus Albertus 8. Phys. tract. 4. c. 1. Paulus

Ius Soncinas 12. Metaph. q. 41. Iauellus 12. Metaph. q. 20. Franciscus Suarez in suis disputa-
 tionibus metaphysicalibus disput. 30. q. 2. Toletus 8. Phys. q. 8. Conimbricenses 8. Phys. cap.
 10. q. 3. sed præ cæteris Cardinalis Caietanus in q. præcipua de infinitate Dei. Rationes au-
 tem, quibus potissimum autores isti in hanc sententiam ducti sunt, hæc esse videntur. Prima,
 illa causa, quæ motum efficit, infinitæ durationis, infinita virtute prædita est: sed Deus est cau-
 sa, efficiens motum infinitæ durationis, qualis est motus Cæli, qui continuus, atque æternus
 est, Deus igitur infinita virtute præditus est. Maiorem propositionem ita probant: nanque
 mouere aliquod mobile, per aliquod temporis spacium, est alicuius perfectionis: mouere per
 maius spacium, est maioris perfectionis, ergo mouere per infinitum temporis spacium, est
 infinitæ perfectionis. Secundam rationem eliciunt ab Aristotele 8. Phys. tex. 79. vbi probare
 volens, primum motorem à magnitudine separatum esse, sic argumentatur: Nulla virtus in-
 finita est in magnitudine: virtus primi motoris est infinita, ergo non est in magnitudine.
 Nunc quærent, de quanam infinitate minor propositio intelligenda sit: de infinitate quidem
 durationis intelligi non potest: quoniam maior propositio, quæ tanquam vniuersalis ab A-
 ristotele allata est, falsa diceretur: nam Cælum habet virtutem infinitam, secundum duratio-
 nem; cum indissolubile sit; infinitoque tempore virtutem suam cum rebus hisce inferioribus
 communicare potest: & tamen virtus Cæli est in magnitudine, cum sit corpus de genere quæ-
 titatis. Quare si ambæ propositiones syllogismi, ab Aristotele constructi, veræ esse debent, mi-
 nor propositio non nisi de infinita virtute, secundum intensionem, intelligenda est. Ter-
 tiam rationem eliciunt ab eodem Aristotele, loco superius citato, vbi ostendere pariter vo-
 lens, primum motorem magnitudinis expertem penitus esse, eiusmodi conficit ratiocinatio-
 nem, si virtus infinita esset in magnitudine, sequeretur, vt illa momento temporis moueret:
 sed consequens dari non potest, ergo nec antecedens. Nunc quærent, quonam modo infini-
 ta virtus in antecedente accipienda sit. Si enim dicatur secundum durationem tantum; ergo,
 cum virtus agendi in hæc inferiora sit in Cælo infinitæ durationis, tunc Cælum momento tē-
 poris ageret: itaque & aerem momento calefaceret, & imperfecta animalia momento gigne-
 ret, & alias id genus operationes momento ederet: quæ tamen omnia vel sensus ipse, falsissi-
 ma esse, deprehendit. Antecedens igitur, vel maior propositio, de infinita virtute secundum
 intensionem intelligenda est, quam quidem virtutem, vt Aristoteles primo motori tribuit,
 ita ab eodem magnitudinem amouit, alioquin temporis momento moueret. Quartam ra-
 tionem ita construunt, Aristot. cognouit, Deum habere infinitam perfectionem, atque sub-
 stantiam, vel, vt aiunt, entitatem, ergo cognouit, Deum habere infinitam virtutem, secundum
 intensionem. Consecutio est perspicua: quoniam virtus substantiæ infinitæ non potest esse
 finita. Antecedens autem probant ex Arist. 5. Metaph. c. 16. docente, id simpliciter perfectum
 esse, quod continet perfectiones omnium rerum, tam re ipsa existentium, quam earum, qui-
 bus nulla repugnantia est, quominus existant: quæ quidem res, sicut etiam earum perfectio-
 nes, infinitæ sunt, cum apud Aristotelem Mundus ponatur æternus, sed Aristoteles putauit,
 Deum ideò perfectum esse, quia rerum omnium perfectiones continet, sicut etiam Commē-
 tator 5. Metaph. comm. 21. ergo Arist. putauit, Deum habere infinitam substantiam, atque
 adeò infinitam virtutem, secundum intensionem.

Soncin.
Iauellus.
Suarez.
Toletus.
Conimbric.
Card. Caiet.
Prima ratio.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Quarta rō.

*Opinio Ratuentium, Deum ex Aristotelis sententia, non robore, sed sola duratione
 infinitum esse. Cap. VII.*

Alij contra fuerunt autores, & ij quidem celebres, atque in Aristot. doctrina maximè
 exercitati, qui, de illius snia, arbitrati sunt, primum motorem Deum infinita quidem
 virtute, secundum extensionem, hoc est secundum durationem, non etiam secundum intē-
 sionem, hoc est secundum vigorem, & robur præditum esse. Horum caput fuit Nominalium Aca-
 demie Princeps Gulielmus Ocamus, quolib. 7. quæst. 22. & 23. cuius opinionem secuti sunt
 Gregorius Ariminenis 1. Sinarum dist. 42. quæst. 3. art. 1. & Ioannes Baconus eod. lib. dis-
 43. 44. & 45. atque ex recentioribus Philosophis Federicus Pendaus in tract. de separatio-
 ne primi motoris à magnitudine, par. 7. Franciscus Bonamicus lib. 10. de motu, cap. 20. Iaco-
 bus Zabarella in expositione 78. & 79. contextus 8. libri Phys. & Franciscus Piccolomineus
 lib. de Cælorum motoribus cap. 34. Hanc autem sniam hisce potissimum rationibus muniue-

Ocamus.
Greg. Arim.
Ioan. Bacco.
Fed. Penda.
Frā. Bonam.
Iaco. Zabar.
Fran. Piccol.

P runt.

- Prima ratio.** sunt. Primum, si Deus, ex Aristot. sententia, esset infiniti vigoris, dubio procul primum mobile, temporis momento, moueret: sed hoc consequens Aristot. non admitteret; nec igitur admitteret antecedens. Consecutionem probant: tum quia Deus, Aristot. autore, primum mobile proximè mouet: tum etiam quia idem ex eiusdem decreto, agit necessitate naturæ: igitur in mouendo vim suam omnem exprimet, atque ad eodè momento temporis mouet; alioquin virtus aliqua finita danda esset, quæ si augetur, tunc aut æquali, aut etiam minori tempore, aliquod mobile mouere posset, quam moueat virtus infinita. Nec dicat hic aliquis, argumentum hoc tantummodo concludere, si infinita virtus in magnitudine reperiretur, hocque fuisse argumentum Aristot. 8. Phys. tex. 79. quoniam, si virtus infinita ad mouendum applicetur, nulla certe maior ratio esse videtur, cur momento moueat, si sit in magnitudine, quam si sit à magnitudine separata: mouendi enim vis non à motoris quidem magnitudine, sed ab eius intentione, & robore proficiscitur; ac propterea multo magis momento mouere videretur à magnitudine separata, quam cum magnitudine coniuncta. Sunt qui dicant, virtutem infinitam momento quidem mouere posse: eiusmodi autem motum in mobili recipi nulla ratione posse. Sed hoc non est ad mentem Aristot. tunc enim argumentum illud, quo ipse probat, virtutem infinitam magnitudini annexam esse non posse, quia illa virtus momento moueret, nullum esset. Deinde si qua esset ratio, cur Aristot. Deum infiniti vigoris esse, posuerit, ea potissimum videretur, quia scilicet infinito tempore mouetur; sed ad motum infiniti temporis, non est necessaria virtus secundum intentionem infinita, cum satis sit virtus finita immortalis tamen indissolubilis, omnis experit affectionis, quæ in mouendo nullum laborem, nullam lassitudinem patiatur, cuiusmodi est primi motoris virtus; non igitur necesse est, ut illa sit secundum intentionem infinita: propterea quod ab ipsa pendeat infiniti temporis motus. Rursus, si motus infiniti temporis infinitatem roboris in mouente significaret, tunc reliqui etiam Cælorum motores hac eadem infinitate præditi essent: constat autem, Aristot. motores illos finitos robore iudicasse; ad ergo ex infiniti temporis motu, infinitatem roboris, in mouente elicere possumus. Præterea, si primum mouens esset infiniti vigoris, tunc quodcumque mobile, vel infinitum re ipsa, si id cæretur, mouere facile posset: hoc aut aduersatur Aristot. 2. de Cælo context. 71. vbi docuit, tantam esse inter primum mobile, & primum motorem, ratione facultatis motricis proportionem, ut si primo mobili, vel vnicui astrum adderetur, tunc primum mouens, aut illud mobile omnino non moueret, aut cum labore, & lassitudine moueret. Insuper Aristot. 2. de Cælo text. 39. apertissimis verbis asseruit, vniuscuiusque actionis determinatum esse tempus; ad eodè vt minori tempore actio illa absolui nulla ratione possit. Quare neque ambulare quis potest quocumque tempore, neque cytharam pulsare, neque id genus alias operationes edere; & ibi concludit, neque Cælum quocumque paruo tempore moueri posse: sed dari necessario determinatum tempus, quo moueatur. Hanc autem temporis determinationem, constat, non aliunde, quam à motoris natura proficisci; quod certè non ita esset, si primus motor infiniti roboris diceretur: Ad hæc Aristot. 12. Metaph. tex. 44. docuit, separatas substantias excedere se in nobilitate, secundum ordinem, & magnitudinem orbium, qui ad illas mouentur: si autem primus motor esset infiniti vigoris, non excederet alias intelligentias, secundum magnitudinem sui orbis, sed illas in infinitum excederet; non igitur existimauit Aristot. primum mouens esse infiniti vigoris. Denique Aristot. 8. lib. Phys. tex. 78. & 79. de infinitate vigoris locutum non esse; quemadmodum alterius opinionis autores censuerunt, sed solum de infinitate durationis; ex eo elici facile potest, quia verisimile est, philosophum ibi suam iam inceptam ratiocinationem continuare; sed in tota ratiocinatione, à principio 8. lib. vsque ad illos contextus, probauit, primum motum æternum, primum mobile æternum, & primum motorem æternum: vt semper de infinita duratione locutus esse videatur; ergo in illis etiam contextibus, vbi ostendere voluit, infinitam potentiam in magnitudine reperiri non posse, nihil sanè aliud probare conuertit, nisi potentiam illam, quæ in mouendo æterna est, annexam magnitudini esse non posse.

Vtra prædistarum opinionum magis Aristotelica sit. Cap. VIII.

Autoris opinio.

Allatis iam, super proposita questione, oppositis sententijs, nunc decernendum videtur, vtra opinio magis Aristotelica sit. Credo, in ego, siue Aristoteles cognouit

uerit

uerit Deum infinita virtute præditum esse, siue non cognouerit, (qua de re fusius infra dicemus) cum nullibi in sua philosophia definiuisse, sit ne Deus infiniti roboris, nec ne; immo ne hanc quidem quæstionem vsquam discutiendam proposuisse, neque rursus eandem proponere in animo vnquam habuisse. Visus est nonnullis, libro 8. de Physico auditu, textibus 78. & 79. hac de re aliquid innuisse: sed profectò qui ex illis contextibus infinitam primi motoris virtutem, de Aristotelis snia, elicere conati sunt: pietatè potius maximam, quam Peripateticam philosophiam coluisse videtur. Etenim eo loco Aristot. neque principali instituto, neq; etiam obiter, de infinita primi motoris virtute locutus est, vt certè eundem infinita virtute præditum esse asseruerit. Quod autem ibi præcipuè docere intèdit, illud est, videlicet primum motorem à magnitudine separatum, & omnis corporeæ molis expertem penitus esse. Porro hoc fuisse præcipuum Aristotelis institutum, non ex aliorum cõmentis, sed ex ipsomet elicere libet, qui initio tex. 78. ita scribit ad verbum, *Quod autem hoc necesse est impartibile esse, & nullam habere magnitudinem, nunc dicamus.* Ad hoc autem ostendendum non sumpsit, tanquam medium terminum, infinitam virtutem intensiuam, vt S. Thomas, & cum eo alij multi existimarunt, quasi hoc argumentum conficere voluerit, nulla virtus infinita potest esse in magnitudine; sed virtus primi motoris est infinita; ergo virtus primi motoris non potest esse in magnitudine. Si quis enim eos textus diligenter legerit, nũquam inueniet, sumpsisse Aristot. primi motoris virtutem infinitam esse, secundum intensionem, sed solum ibi posuisse, infinitam esse, secundum durationem; quia nimirum perpetuum durabit ad tempus: quod quidem in præcedentibus contextibus cumulatiuè probauerat. Cum itaq; & primi motus, & primi mobilis, & primi motoris æternitatem ostendisset, opportunum tandem iudicauit, in postrema parte eiusdem 8. lib. probare, primum motorem magnitudine carere, & tanquam probationis validissimum medium nihil aliud assumpsit, nisi eiusdem infinitam virtutem, secundum durationem, qua scilicet primum mobile perpetuo tempore mouet. Itaque præcipuum eius argumentum, ad id probandum, hunc in modum construitur. Primum mouens mouet, tempore infinito: ergo primum mouens magnitudine caret. Antecedens ex iam superius probatis manifestum est. Consequentiã verò probat, non argumẽto quidem ostensiuo, vt multi falsò arbitrati sunt; sed ad incommodum ducẽte, & ad id, quod nulla ratione fieri potest. Attendenda igitur est diligẽter huiusce consecutionis probatio; ex ea enim, minus rectè apprehensa, omnes serè errores orti sunt, qui circa rem propositam contigerunt. Est autem probatio huiusmodi: fac, primum motorem virtutem aliquã materialem esse, seu in magnitudine existẽtem, dubio procul aut erit in magnitudine finita, aut in magnitudine infinita: in magnitudine quidem infinita esse non potest; quia ex 3. lib. de Physico auditu, eius generis magnitudo nulla datur: erit igitur in magnitudine finita, si quidem in magnitudine ponendus sit. Nunc autem in hac magnitudine finita aut habebit virtutem finitam, aut infinitam: non finitam, quia nulla eiusmodi virtus infinito tẽpore mouere potest, vt ibi Aristot. euidenter demonstrat: iam autem positum est, primum mouens mouere tempore infinito; non igitur in magnitudine finita virtutem finitam habere potest. Sed neq; etiam in magnitudine finita habere potest virtutem infinitam; quia tunc sequeretur, vel ipsum momento mouere: vel, si momento non moueat, dandam virtutem finitam fore, quæ ita velociter moueret, sicut virtus infinita: immò etiam velocius, si augetur, quemadmodum Aristot. in tex. 79. satis luculenter demonstrat: quorum tamen vtrumq; absurdissimum est. Hæc igitur est illius consecutionis probatio, hæcq; tota est in eo loco Aristot. ratiocinatio: ex qua tandem nihil aliud elicit, nisi primum motorem non esse virtutem in magnitudine, cum nec magnitudinem finitam, nec magnitudinem infinitam habere possit. Nescio autem, vndenam alterius opinionis autores elicere potuerint, Arist. aut statuisse, aut probasse, primum mouens infinita virtute præditum esse. Nisi fortè in eam sniam sint adducti, quòd a pertis verbis Arist. pronunciauit, virtutem finitam infinito tempore mouere non posse, hincq; ipsi duxerint argumentum huiusmodi. Si virtus finita non potest mouere tempore infinito; ergo illa virtus, quæ mouet tempore infinito, erit necessariò infinita: sed Aristot. statuit, primum mouens mouere tempore infinito; ergo pariter existimauit, primum mouens esse virtutis infinitæ. Verum non fuit hæc Aristot. ratiocinatio, vt paulò antè ostendimus, & nunc etiam dilucidius aperiemus. Multi autem in ea hallucinati sunt, eorum etiam, qui ex

Locus Aristot. in quo multi hallucinati sunt.

Quid probare præcipuè intendat Aristot. in text. 78. & 79. li. 8. Phys.

Medium ab Aristot. sumptum ad probandum primum motorem magnitudine carere, fuit infinita virtus secundum durationem. Aristot. argumẽtum præcipuum, ad ostendendam primi motoris simplicitatem, quomodo construatur. In hac probatione totius difficultatis, caput positum est.

Vnde aduersarij elicer potuerint, Deũ ex Aristot. sententiã esse virtutis infinitas.

Multorum hallucinatio.

Aristot. inia defenderunt, Deum non nisi virtute infinita, secundum durationem, præditum esse. Dixerunt enim, propositionem illam, nulla virtus finita potest mouere, tempore infinito, non esse intelligendam de virtute finita, secundum intensionem, quasi ad motum infiniti temporis efficiendum infinita virtus requiratur: sed de virtute finita, secundum durationem: nulla. n. eiusmodi virtus perpetuū motū efficere pōt: sed ad motū finiti t̄pis, requiritur et virtus finiti t̄pis. At isti valde puerilē fecerunt Arist. ratiocinationē; quis. n. est, qui nesciat, ab eo, quod infinito tempore durare nequit, infiniti t̄pis motum proficisci non posse? Alio igitur spectat Aristotelis ratiocinatio, & maior illa propositio non de virtute finita, secundum durationem, sed de virtute finita, secundum intensionem, intelligenda est. Pro cuius clariore notitia sciendum est, virtutem omnem, quæ in magnitudine consistit, penes maiorem, aut minorem magnitudinem, maiorem pariter, aut minorem iudicari. Quo fit, vt in maiore portione magnetis, longè maior sit virtus alliciendi ferrum, quàm in minore; quia illa virtus per totam magnetis magnitudinem extensa est: sic maior calefaciendi virtus est in magno igne, quàm in paruo. Hinc Arist. concludit, quò maior est magnitudo, eò maiorem in illa virtutem reperiri: & quò maior est virtus in magnitudine, eò longioris temporis effectum ab eadē proficisci posse: nanque longiore tempore calefaciet magnum lignum ignitum, quàm carbunculus accensus. Nihilominus quæcumque molis sit magnitudo, finita, in qua finita virtus reperitur; nunquam tamen infiniti temporis actionem edere poterit, quia necesse est, eandem aliquando deficere. Non igitur Arist. concludit, primum motorem, eò, quia infinito tempore mouet, habere virtutem infinitam, secundum intensionem, vt S. Tho. & alij censuerunt: sed (siue habeat virtutem infinitam, siue non habeat, de quo ne disputandum quidem Aristoteles proposuit) concludit, virtutem primi motoris à magnitudine separatam esse debere: hæc enim conclusio illi quæstioni respondet, quam initio 78. contextus discutiendam proposuerat, vt supra monuimus. Quod autem de primo motore probauit, id ipsum de cæteris cælorum motoribus intelligi voluit: omnes enim docere intendit à magnitudine seiunctos esse: quot verò numero. sint, vel an vnus tantum sit primus motor, de hoc postea in 12. Metaph. disputabit. Quòd si, ex infiniti temporis motu, infinitatē virtutis eliciisset; dubio procul omnes Cælorum motores infinita virtute præditos esse, statuisset: quod tamen & à veritate, & ab eius mente quàm longissimè abest. Nec est, quòd dicat hic Scotus, solum primum motorem idèò infinita virtute pollere, quia mouet à se: cæteros verò motores non item; quia mouendi virtutem à primo recipiunt: hoc enim dictum vt verissimum sit, non tamen Peripateticum, sed Theologicum est: illud enim apud Aristotelem neque in citatis contextibus, neque in alijs suæ Philosophiæ locis reperitur, quemadmodum alibi patefecimus.

*Soluuntur illorum argumenta, qui, ex Arist. sententia, Deum infinita virtute præditum esse
Hæcuerunt. Cap. IX.*

Iam veram, quam arbitramur, Aristotelis sententiam, satis commodè aperuimus. Nunc autem, quoniam argumenta illa, quæ ad oppositam sententiam comprobendam attulimus, aliquid ponderis habere videntur; idèò in eorum nobis solutionem diligenter incumbendū est. Ad primum igitur neganda est maior propositio. Ad probationem respondendum, si quid momenti illa habeat, id tantummodò esse de virtute, magnitudini annexa. Quod ex eo facile elicitur; quia ponit propositio illa, virtutem quâlibet finitam definito tempore ad mouendum determinari, vt nimirum ad longioris temporis motum extēdi non possit: omnis autem huiusmodi virtus magnitudini annexa est. Perinde ac si quispiam ita ratiocinetur. Ponderus hic perfert decem librarum; indicat perfectionem. At viginti alius librarum; & maiorem præferet perfectionem. Defert alius centum pondus librarum; & longè maiorem perfectionem præbet. Ergo qui infinitum pondus ferat, si reperiri id possit, infinitam perfectionem indicaret. Patet hinc, virtutem portandi annexam esse magnitudini; ac proinde vbi maior ad sit virtus, ibi maiorem, vel longiorem actionem esse: vbi verò minor, minorem pariter, & breuiorem actionem. Ratio est, quia debilis virtus citius defatigatur, & defatigatione ingrauescens opprimitur: virtus verò fortior non ita facile vrgentibus, & opprimentibus cedit; ac propterea diuturniorem actionem edit. In re autem nostra probatio illius maioris propositionis locum nullum habet: quoniam mouendi virtus, de qua loquimur, à magnitudine seiuncta est:

Arist. ratiocinatio declatur.

Cōclusio ab Arist. præcipua intentio, in tex. 78. & 79. li. 8. Phy.

Ratio efficax pro vera Arist. sententia inuestiganda.

Scoti quædam repōsio reijctur.

Exemplū re facile appetens.

est: nulla autem huiusmodi virtus definitum habet temporis spatium ad mouendum, quia in mouendo non laborat, nec lassitudinem patitur; atque adeo infiniti temporis motum edere potest, etiam si finita sit. Neque verò harum virtutum perfectio penes longiorem motum attenditur: constat enim, virtutes Celorum motrices sese in perfectione excedere, (quo enim superior est virtus, eò etiam perfectior dicitur) ab omnibus tamen infiniti temporis motus exoritur; ac proinde illæ quo ad hunc effectum, æqualis perfectionis esse dicuntur. Et si quis dicat, à virtute pariter infinita, infiniti temporis motum exoriri; ac propterea finita, & infinita virtus æqualis essent perfectionis, quod videtur absurdum. Responderet Arist. si ad motum infiniti temporis edendum, satis sit, finita virtus; vanum profectò esse, querere infinitam virtutem: quemadmodum. 8. lib. Phys. tex. 48. ait: si æternitas vnius primi motoris, ad æternitatem vnius primi motus efficiendam, satis est; frustra alios æternos motores, qui primum illum motum efficiant, quærendos esse. Quare siue infinita virtus statuenda, siue non statuenda sit, de qua Arist. non disputat: satis illi est, propter motum infiniti temporis, talem virtutem statuendam necessariò non esse; cum finita virtus sufficiat, vt iam ostensum est. Ad secundum argumentum respondendum est, propositionem illam, nulla virtus infinita est in magnitudine, Aristotelicam quidem esse, ac præterea de infinitate secundum intensiorem intelligi debere; argumentum tamen illud non ab Arist. sed à S. Tho. à Scoto, & ab eorum sectatoribus eo modo constructum fuisse. Non enim Aristoteles ponit, virtutem primi motoris esse infinitam secundum intensiorem, neque probare intendit, eandem à magnitudine separatam esse: sed siue virtus primi motoris finita, siue infinita sit, nititur absolute demonstrare, illam corporeæ molis expertem penitus esse; construitque argumentum illud, quod nos in antecedente capite proposuimus. Ad tertium, admissa illa ratiocinatione, dicimus, maiorem illam propositionem de virtute infinita, secundum intensiorem, intelligendam esse; negamus tamen, talem virtutem primo motori Aristotelem tribuisse: neque id vilo pacto ex illa ratiocinatione elici potest. Verum quidem hoc est, si virtus infinita esset in magnitudine, inde sequi, vt temporis momento moueret; cum autem motus momento fieri nequeat; sequi pariter, vt virtus infinita in magnitudine esse non possit; ac propterea si virtus primi motoris esset infinita: ea profectò magnitudinem non haberet; non licet tamen inferre ex propositionibus conditionalibus conclusionem absolutam, vt scilicet dicamus, ergo primus motor est infinitæ virtutis, secundum intensiorem. Ad quartum negatur antecedens. Ad probationem respondendum, ex eo loco nihil aliud elici, nisi duplicem perfecti significationem; (ibi enim Aristoteles tres perfecti significationes ad duas tantum reuocauit) perfectum enim vno modo dicitur, cui nihil absolute deest: altero, cui nihil deest, non absolute quidem, sed in tali genere. Vt homo dicitur perfectus, quia ei nihil deest, quod ad hominis rationem pertineat: sic dicitur perfectus bos, perfecta domus, & eodem modo de alijs. In priori autem significatione vnum tantum reperitur, quod perfectum sit, & hoc est primus motor: ei enim nihil omninò deest, quod ad absolutam rei perfectionem desiderari posse videatur. Ex hoc autem inferre quidem possumus, primum motorem inter omnia entia perfectissimum esse, adeò, vt præter quoduis aliud ens perfectione excellat; inferre tamen non licet, eum infinita perfectione pollere, quem admodum argumentum illud concludit.

Consentiatue cum Aristotelica Philosophia principijs primi motoris infinita virtus. Cap. X.

Explicata iam Aristotelis sententia, ijsq; locis, qui tenebrarum aliquid ei offundere videbantur, sat commodè expeditis, videndum est nunc, an saltem primi motoris infinita virtus eiusdem philosophiæ principijs accommodari possit. Quicquid alij sentiant, puto ego, infinitam primi motoris virtutem non solum Aristotelicæ philosophiæ principijs accommodari non posse, verum eandem etiam omnem philosophiam funditus euertere: quod facile vni cuiq; patebit, qui præcipua Aristot. dogmata diligenter expendit. Etenim lib. 1. de Cælo, tex. 76. negauit apertissimè, Deum plures Mundos condere posse: hoc autem quis non videt, cum infinita virtute minimè coherere? Præterea secundo eiusdem operis libro tex. 35. docuit, motum primi Cæli esse determinatæ velocitatis; idq; ob determinatam primi motoris in mouendo virtutem: posset autem multo velocius Cælum moueri, si primus motor esset

Obiectio,
Solutio.

Ad secundum

Arg. tertium.

Arg. quartum.

Opinio Auctoris.

Fundamentum primum.

Fundamentum secundum.

Fundamētū
tertium.

infinite virtutis. Rursus peruulgatum satis est pronunciatum illud primi libri *Phys.* communi omnium philosophorum consensione firmatum, ex nihilo nihil fieri: quod certe infinitam primi motoris virtutem admittere nequit. Namq; si agens finitæ virtutis, dum quippiã procreat, subiectum aliquod, siue materiam necessariò deposcit; certum est agēti infinite virtutis, dum in alicuius rei procreationem incumbit, nullam prorsus materiam necessariam esse; poterit ergo aliquid ex nihilo procreare. Insuper clamant vndiq; Periparetica dogmata, a priuatione ad habitum, regressum dari non posse: nullum enim est naturale agens, quod cæco visum restituere possit; propterea, quod finita virtus eò vsq; non extēditur. Si igitur in doctrina Arist. infinita primi motoris virtus admitteretur; in eiusdem pariter doctrina, mortuorum resurrectionem confiteri necessariò oporteret: nam certè id fieri poterit ab agente infinito, quod ab agēte finito fieri nequit. Ad hæc, cogeretur Aristot. concedere, materiam primam sine forma, & accidētia sine subiecto existere posse, atq; inane spacium in rerum natura reperiri: quæ omnia, vt finiti agentis virtutem exuperant; ita infiniti agentis potestatem exæquant. Quid plura? si admitteret Arist. Deum esse infinite virtutis, cum iam statuerit, eundem agere necessitate naturæ, fateri quoq; necessariò cogeretur, eum aut nihil omninò agere, aut effectum omnem infinita virtute præditum edere. Si quidem quod agit necessitate naturæ, omni conatu agit, & effectum sibi similem effingere nititur. Sic ignis sibi similem ignem generat, planta plantam, bos bouem, homo hominem, & de alijs eodem modo: oporteret igitur, vt Deus infinitum effectum, saltem perfectione, procrearet, si ex Aristot. snia, infinita virtute præditus esset. Quemadmodum etiam Theologi, qui statuunt, Deum esse infinite virtutis, atq; in sublimi illa diuinitate ponunt generationem filij à patre, & processionem Spiritus sancti ad vtroq;, docent filium ita esse infinitum, sicut patrem, & Spiritum sanctum, sicut patrem, & filium, cum vna omnium sit infinitas, sicut vna natura, vna substantia, siue essentia, quæ radix, & fundamētum infinitatis appellatur: hæc autem cum Aristot. non cognouerit, verisimile est, ipsum quoque infinitam primi motoris virtutem ignorasse, aut saltem non ita cognouisse, vt rationibus, à sua philosophia depromptis, illam probare potuerit. Rogabit hic aliquis, quid est, cur Arist. nullibi hanc quæstionem discussit, sit ne Deus infinite virtutis, nec ne: cum tamen quæstio præcipua sit, nec minore disquisitione digna, quam sint aliæ multæ, quas ipsemet Arist. disputauit? Responso ex ijs patere potest, quæ alibi docuimus: non enim Arist. quæstiones illas disputare solet, in quibus rationes pro veraque parte adduci non possunt: vel in quibus aliqua pars altioris est contemplationis, quam vt ad illam proprio ingenio peruenire possit. Disputauit quæstiones de numero, & conditionibus principiorum, de loco, vacuo, & tempore, de motus æternitate, & plures huius generis alias, in quibus aliorum philosophorum snias reprobauit, propriæque sniam naturalibus rationibus confirmauit. Alias autem quæstiones, cuiusmodi sunt de rerum creatione, de animi immortalitate, & hanc quoque, quam nunc disputamus, de infinita primi motoris virtute, dedita opera omisit. Nam esto etiam rei veritatem sub vmbra quadam, ac veluti caligine percipit; nunquam tamen ausus est absolutè fateri, nisi id, quod rationibus à natura sumptis, probare potuit. Cognouit certè animi immortalitatē: sed quia vidit, eam, suæ philosophiæ principijs, tueri non posse, idè suam ipsius sniam, ne ab vllò intelligeretur, studiosè obscurauit. An ingenio ad veram creationem peruenerit, quæ non sit simplex ab æterno emanatio, sed noua alicuius rei ex nihilo procreatio, dubium aliquod est, præsertim propter rationalis anime productionem, quam lib. 2. de Animalium ortu, cap. 3. non oriri ex potestate materiæ, atq; adeo non generari, sicut cæteras animas, sed extrinsecus corpori accedere, diuinitusque producti asseuerauit. Quibus verbis visus est Aristot. docuisse, hoc certum esse, rationalem animam, nullo ortu, ab agente aliquo naturali editam esse, sed quadam procreandi ratione, quæ ab aliarum rerum procreatione diuersa est. Quænam autem ea procreatio reuera sit, aut ignorauit, aut ignorare voluit, quia illam suæ philosophiæ principijs aduersari cognouit. Sic in re nostra dicendum est, non proposuit Aristot. quæstionem illam discutendam, sit ne Deus infinite virtutis, nec ne, quoniam tamen naturalis ratio eum aliquo pacto in primi motoris infinitatem ducere videbatur; tamè quia eiusmodi infinitatem rationibus, à suæ philosophiæ principijs depromptis, probare non potuit, idè dedita opera, huius quæstionis disputatione supersedit; satque illi fuit, vnam in rerum natura supremam causam, &

Fundamētū
quartum.Fundamētū
quintum.Fundamētū
sextum.Exemplum à
Theologis
sumptum.Quæstio cu-
riosa.

Solutio.

An Arist. ve-
ram creatio-
nem cognou-
erit.Nec habes
quod quæ-
ras.

in primi motoris infinitatem ducere videbatur; tamè quia eiusmodi infinitatem rationibus, à suæ philosophiæ principijs depromptis, probare non potuit, idè dedita opera, huius quæstionis disputatione supersedit; satque illi fuit, vnam in rerum natura supremam causam, &

eam

cam quidem finitam reperiri, quæ tamen perfectione cæteris omnibus antecellat.

Inualidas esse rationes, ex motus æternitate depromptas, ad primi motoris infinitatem demonstrandam. Cap. XI.

Sed omisso Aristot. de cuius snia iam satis disputatum est, querere quispiam fortasse possit, sint validæ, & efficaces rationes, ex motus æternitate depromptæ, ad ostendendum, primum motorem infinita virtute præditum esse? Ne multis morer, salua semper meliore snia, arbitror ego, rationes illas nullam prorsus demonstrandi vim obtinere; sed probabiles tantum, & suavioras esse: quod facile quidem ostendemus, si eius generis rationes, quæ à Scoto præcipuè, & à S. Thoma propositæ sunt, diligenti examine librabimus. Itaque Scotus in quolibet. quæst. 7. ad demonstrandam infinitam primi motoris virtutem, huiuscemodi rationem contruxit. Ille motor, qui mouet tempore infinito, sed tamen à se, vt nimirum in mouendo ab alio non pcedat, est virtutis infinitæ: sed primus motor mouet Cælum, tempore infinito; à se, & à nullo pendet; ergo primus motor est infinitæ virtutis. Haud absimilem ratiocinationem contexit Caietanus in opusculo de infinitate Dei, primus motor, inquit, ex se, & intima virtute, est causa motus infiniti, ergo est infinitæ virtutis. Hæc ratio non nihil quidem continet probabilitatis, attamen necessaria non est, vt intellectus conclusioni adherere cogatur. Primo quia, tamen si inferiores intelligentiæ Cælorum motrices, à prima, & superiore quodammodo pcedant, ab ea tamen vim mouendi non ita accipiunt, vt nullam penitus in se ipsis mouendi virtutem contineant, quasi pura, simpliciaq; instrumenta sint, quæ mouere non possunt, nisi à principali agente impellantur. Quare inferiores intelligentiæ habent in se ipsis, vnde infinitum motum edere possunt, & tamen constat eas finita virtute præditas esse. Sed fac, solum primum motorem à se ipso, & propria virtute, infinito temporis motum edere, quænam erit necessitas, cur illum virtute, ac robore infinitum esse dicamus? Est primus motor: dat omnibus virtutem mouendi: in mouendo à nullo pcedet. Rectè sanè. Quid igitur erit ne ob eam vim infinitæ virtutis? Minime verò, cum satis sit, cum mouentium omnium perfectissimam esse, cæterisque omnibus perfectione antecire. Huc accedit, quod, vt antè dictum est, ad motum infiniti temporis, sufficit virtus finita, quæ tamen labore non minuat, nec lassitudine vnaquam occumbat, qualis est virtus primi motoris, atque etiam cæterarum Intelligentiarum, S. Thomas 1. par. Summæ, quæst. 25. art. 2. alio modo infinitam primi motoris virtutem, ratione itidem ex motus æternitate desumpta, probare conatus est. Præmittit primum, infinitum motum dupliciter dici posse, vno modo ratione spaciij; altero, ratione mobilis. Infinitum motum, ratione spaciij, cum dicit esse, quo idem mobile in eodem spacio, per continuam repetitionem, infinito tempore ducitur. Infinitum autem motum, ratione mobilis, illum appellat, in quo infinitum tempus consumendum est, priusquam totum mobile ad destinatum terminum perueniat. Tunc sic argumetur; Deus mouet Cælum, motu infinito, ratione spaciij, ergo eam habet virtutem, quæ requiritur, ad edendum motum infinitum, ratione mobilis: sed talis virtus est infinita; ergo primus motor est infinitæ virtutis. Probat consequentiam; quia infinitas motus per repetitionem spaciij, est infinitas per accidens; infinitas verò motus, ratione mobilis, est infinitas per se: sed id, quod est per accidens, reuocari debet ad id, quod est per se; ergo, cum primus motor sit causa per se infinitatis motus, non solum infinitas per accidens, verum etiam infinitas per se illi tribuenda est: hæc autem exigit infinitam virtutem; ergo primus motor est infinitæ virtutis. Sed neque huiusmodi ratio demonstratiua est, imò, pace Sancti Doctoris dixerim, ne probabilis quidem, tamen si Toletus, & alij multi eam maximi fecerint. Etenim, nisi me ratio fallit, falsum quiddam ponit, quod vbi detexerimus, statim ruet. Falsum autem illud est, virtutem, quæ finitum aliquod mobile, per spaciij repetitionem, infinito tempore mouet; idem quoque mobile per definitum tēporis spaciū mouere posse, si re ipsa infinitum existeret, atq; adeo necesse esse, vt illa virtus infinita sit. Hoc quippe cum veritate minime consentit, quemadmodum in motu finito, & mobili pariter finito, satis euidenter ostendere possumus: qualis enim est proportio inter virtutem finitam, & mobile finitum, atq; etiam motum finitum: talis erit inter virtutem infinitam, & mobile infinitum, si daretur, atq; pariter motum infinitum, seu infinitæ durationis. Iam verò fingamus, motorem aliquem finitum tantam virtutem habere, vt decem librarum pondus, quadragin-

Ratio Scoti.

Eadem fere fuit rō Caietani.
Solutio.
nihil.

Ex eo, quia primus motor moueat à se, nō possumus cōcludere, ipsum esse infinitæ virtutis.

S. Thomas. Infinitū dupliciter accipitur.

Rō S. Tho.

Solutio.

Falsum quiddam, quod latet i ratione S. Thomæ.

Speculare diligenter.

ta uicibus, per determinatum aliquod spacium, repetendo, mouere possit; tunc non idem sequetur; ut idem motor quatuorcentum librarum pondus, vel uicibus, per illud idem spacium, mouere possit: quia ab extensione temporis, per repetitionem spacij, ad intensiōem virtutis, in mouendo, consecutio non valet. Non ergo sequitur, si primus motor mouet primum mobile, per tempus infinitum, ut, si primum mobile re ipsa infinitum esset, illud ab eodem moueri posset, ut hinc postea eliciamus, cum infinita virtute prædictum esse.

Varias Scoti rationes, quibus primi motoris infinitatem se demonstrare arbitratus est, suasorias tantum, non etiam demonstratiuas esse. Cap. XII.

Ceterum, cum rationes, ex motus æternitate depromptæ, ad probandam primi motoris infinitatem, inualidæ sint; Doctores varij, ut id ipsum ostenderent, rationes multas naturalibus propositionibus constantes, construxerunt. Et primò quidem subtilis Doctor, cū lib. 1. Sentent. d. 2. q. 2. tum tractatu de primo principio, quinque potissimum rationibus, infinitam primi motoris virtutem se demonstrare arbitratus est. Prima ratio sumpta est ab efficiencia, & est huiusmodi; omne agens, quod habet virtutem infinitos simul effectus edendi, tametsi infiniti effectus simul esse non possint, est infinitæ virtutis: sed huiusmodi agens est Deus; ergo Deus est infinitæ virtutis. Hæc ratio non est demonstratiua: nam Philosophus negaret, primum motorem eam virtutem habere, quæ infinitos simul effectus edere possit: fac enim, nullam esse repugnantiam, ratione ipsorum effectuum; diceret nihilominus, primi motoris virtutem ad illorum effectiōem non extendi; sed solum eam satis esse, ad edendum infinitos effectus, secundum durationem; hoc est plures effectus in infinitum, cum Deus impatiibilis, & immortalis sit, & per causas secundas continenter aliquid efficiat. Secunda ratio sumpta est à cognitione Dei, & ita habet. Ille intellectus, in quo re ipsa omnia intelligibilia continentur, est infinitus, quia intelligibilia sunt re ipsa infinita: sed in intellectu diuino intelligibilia omnia re ipsa continentur, ergo intellectus diuinus re ipsa infinitus est, atque adeò tota Dei substantia est, secundum intensiōem, infinita. Probabilis quoque est huiusmodi ratio, & fortasse apud Aristotelem aliquam vim demonstrandi habere posset, qui, cum Mundum æternum esse statuerit, fateri etiam cogitur, infinita reapse intelligibilia reperiri. At vero, qui Mundum neque æternum esse, neque ab æterno condi potuisse, defendunt, negarent pariter, intelligibilia omnia reapse infinita esse, diceretque, cum diuinus intellectus perfectissimus sit, omnia quidem intelligibilia re ipsa intelligere, eum tamen re ipsa infinitum non esse, cū nec oīa intelligibilia re ipsa infinita sint. Tertia ratio sumitur à fine, in quem voluntas nostra naturaliter fertur, atque ita formatur; Voluntas nostra eo omni, quod finitum est, ali quod maius appetere, & diligere potest: sed nihil maius Deo appetere, & diligere potest; immò eius appetitus in Dei fruitione perfectissime expletur; Deus igitur infinitus est. Hæc ratio vnum ponit, quod à Philosophis non concederetur, videlicet voluntatem nostram habere repropensionem ad aliquod infinitum: sed cum eius obiectum sit bonum, utique habere propensionem ad optimum; nec satietate affici posse, nisi feratur in optimum, eodemque fruatur. Cum igitur Deus optimus sit, voluntas nostra naturalem habet propensionem ad Deum, nec in vllō alio obiecto, præterquam in Deo, eius appetitus expleri potest; propterea non sequitur, Deum esse infinitum. Quarta ratio ducitur ab eminentia hunc in modum. Fieri non potest, ut quidquam eo, quod eminentissimum est, perfectius reperiatur: sed eo, quod finitum est, aliquid perfectius reperiiri potest: ergo id, quod est eminentissimum, est infinitum: Deus est eminentissimus; ergo est infinitus. Solet etiam hæc ratio ab alijs, immò ab Scoto ipso, ita constructui. Id, cui non repugnat infinitas intensiua, non est summè perfectum, nisi sit infinitum, aliter posset excedi: sed enti non repugnat infinitas intensiua; ergo non est summè perfectum, nisi sit infinitum: Deus est ens perfectissimum; igitur est infinitus. Probat minorem: si enim infinitas per se repugnet enti, vel hoc esset; quia eius oppositum includitur in cōceptu entis, vel quia eius oppositum est affectio, quæ conuertitur cum ente: sed horum neutrum dici potest: non primum, quia tunc non intelligeretur ens, nisi cum intelligitur finitum: neque secundum, quia cognito subiecto, statim cognoscitur affectio, cognito autem ente, non statim cognoscitur finitum: non igitur infinitas repugnat, enti. Sed quocunque modo construatur hæc ratio, ex nullo modo quocunque probabilius est. Ad primam constructionem, qua dicitur, eo, quod eminentissimum est

est, nihil perfectius reperiri posse; responderet Philosophus, eminentissimum, quod, ex illius sententia, finitum est, dupliciter spectari posse, vel quatenus eminentissimum, in sensu composito, vel quatenus finitum. Eminentissimo, quatenus eminentissimum est, nihil utique perfectius reperiri potest: quia tunc non esset eminentissimum: sed eminentissimum diceretur illud, quod esset eo perfectius. Eminentissimo verò, quatenus finitum est, non repugnat, quo minus aliquid perfectius esse possit. Vt doctissimo, quatenus doctissimus est, nemo potest esse doctior: quatenus verò finitus est, aliquis doctior esse posset: tuncque non ille amplius, sed hic doctissimus diceretur. Itaque nihil aliud probat illa ratio, nisi Deum eminentissimum esse, & omnium entium perfectissimum; non tamen concludit, eum esse infinitum. Ad alteram constructionem negari posset minor: nam tametsi infinitas non repugnat enti, repugnantia logica, repugnat tamē repugnātia physica: sicut inter vacuum, & spacium nulla est repugnantia, logica, sed tamen physica. Ad probationem respondendum, id ipsum, quod est finitum, esse affectionem, quæ conuertitur cum ente, atque adeo cognito ente statim cognosci ipsum esse finitum: sicut cognito homine, statim cognoscimus ipsum esse risibilem. Quinta ratio sumpta est ex simplicitate, atque ita conficitur; Deus est summè simplex, ergo est infinitus. Probat consequentiam, quia cum sit summè simplex, caret omni compositione, atque adeo compositione generis, & differentie. Cum igitur Deus non ponatur in genere, sequitur, ipsum esse finitum: quia omnis substantia finita, in genere collocatur. Sed neque etiam hæc ratio demonstratiua est: multi enim sunt, qui tuentur, Deum esse in genere substantie, præsertim S. Thomas in quæstionibus disputatis de potentia, quæst. 7. art. 3. ad vltimum. Alij sunt, qui statuunt, Deum habere etiam differentiam annexam, ut Porphyrius; qui, tametsi falsò, putauit, Deum esse animal rationale immortale. Negarent igitur antecedens si summa simplicitas omnem penitus compositionem excludat; Deus siquidem caret compositione materie, & forme, subiecti, & accidentis, non tamē generis, & differentie. Et si quis dicat, inde sequi, ut Deus, cum collocetur sub genere, dicatur species, quod tamen falsum est, quia non prædicatur de pluribus. Responderent, non esse absurdum, Deum esse speciem; nam quanuis non prædicatur de pluribus re ipsa, vel (quod aiunt) actu, prædicatur tamen habilitate; quemadmodum etiam cælestia sidera, quæ in suis speciebus vnica indiuidua sunt.

Quinta ratio

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

S. Thomæ, Baconis, & Gregorij Ariminensis eiusdem generationis idem confirmantes. Cap. XIII.

SEd præter Scotum, alij quoque grauissimi autores in arenam descenderunt, ut infinitam primi motoris virtutem demonstrarent: attamen ipsi quoque non demonstratiuas, sed suasorias tantum rationes adduxerunt. S. Thomas 1. par. Summæ, quæst. 7. art. 1. ita argumentatus est. Forma per materiam finitur, ergo illa forma, quæ non est nata esse in materia, est infinita: diuina substantia est huiusmodi forma, ergo diuina substantia est infinita, ac deinceps habet virtutem infinitam. Hæc ratio rejicitur à Scoto, quia, cum substantia Angeli materiam renuat, ipsa quoque infinita diceretur, quod tamen falsum est. Sed S. Thomas inde potissimum concludit, Deum esse infinitum, quia eius esse non recipitur in essentia, cum in Deo esse, & essentia non differant. Cætera verò, quæ sunt alia à Deo, habent esse, distinctum ab essentia, & ideo finita dicuntur, vel quia eorum esse recipitur in essentia finita, vel quia eorum essentia non est capax, nisi esse finiti. Sed hoc quoque nihil est. Primum, quia ex eo, quod in Deo esse, & essentia non differunt, eius quidem summam simplicitatem inferre possumus, infinitatem verò nequaquam. Deinde finitum, & infinitum sunt modi quidam interiores, ipsa existētia posteriores, ergo illa, quæ sunt alia à Deo, non pnt dici finita, quia eorum esse in essentia finita recipiatur; aboquin essentia ante modi interioris aduentum finita esset. Præterea nõ minus indifferēs est essentia ad finitum, & infinitum, quam sit ipsum ens: est enim prior, atque superior, nec vlla apparet repugnātia, quo minus virunque modum interiorem recipere possit: igitur ea, quæ sunt alia à Deo, non ideo finita dicuntur, quod eorum essentia non sit capax, nisi esse finiti. Ioannes Baconus 1. Sniarum dist. 44. quæst. vnica, art. 2. in fine, eam protulit rationem; Illud, quod est tota entitas, seu perfectio, quæ reperiri potest, tam creata, quam increata secundum eminentiam, est infinitæ virtutis: sed Deus est huiusmodi entitas, ut perspicuum est, ergo est infinite virtutis. Maiorē probat, quia tali entitate

R63. Tho.

Reijcit à Scoto. Fundamentum rationis S. Thomæ detegit.

Eueritur ab Autore.

Ratio Baconis.

titate

Solutio.

titate posita, extra illā nihil est, igitur est infinita, vt patet per definitionē infiniti, à veterib. Philosophis traditam, cuius meminit Aristot. 3. lib. de Physico auditu. At neque huiusmodi ratio quicquam concludit: nam Arist. 3. Phys. textib. 62. & 63. negauit, illam esse optimā infiniti definitionem: sed illam potius dixit ei conuenire, quod totum, atque perfectum est. Probat igitur illa ratio, cum Deo nihil deficiat, nec extra illum quidquam samendū sit, quod ad eius perfectionem desideretur, ipsum esse perfectissimum, & eminentissimum, infinitū vero nequaquam.

Ratio Greg. Azim.

Gregorius Ariminensis 1. Sent. d. 42. q. 3. art. 2. cum cognouisset, infinitam Dei virtutem ex infinita motus duratione probari non posse, eandem saltem ex adiectione velocitatis motus in infinitum, hoc argumento demonstrari posse, putauit. Deus potest velocius, atque iterum velocius in infinitum Cælum mouere, quam nunc moueat, ergo est infinitæ virtutis. Consecutionem probat, quia nullum agens finitæ virtutis id efficere valet, habet enim in mouendo definitam virtutem, vltra quam extendi non potest. Antecedens etiam ex eo probat, quia talis accretio velocitatis in infinitum non repugnat motui, ergo per aliquam

Solutio.

potentiam fieri potest, quæ quidem alia nulla esse dicitur, quam potentia ipsius Dei. Subtilis quidem est huiusmodi ratiocinatio, & multum probabilitatis præferret, vim tamen nullā obtinet demonstrandi, immò potius fallaciam illam includere videtur, quæ à logicis petitionis principij nuncupatur. Etenim posse mouere cælum in infinitum velocius, indicium est in finitæ virtutis, atque perfectionis: & Theologi, qui tuentur, Deum habere infinitam virtutē, dicerent vtiq; Deum posse mouere Cælum in infinitum velocius, quam nunc moueat: hæc autem potestatem Deo tribuendam esse, non est omnino euidens, immò hæc propositio ab illis omnibus negaretur, qui statuūt, Deum esse finitæ virtutis, & præsertim ab Arist. qui lib. 3. de Cælo tex. 39. docuit, Cælum quocumq; se tempore moueri non posse, sed habere determinatam velocitatem sui motus, ob determinatam virtutem principij mouentis, vt antè mouimus. Ad probationem illam, qua infinita velocitas, aut verius velocitas in infinitum, motui non repugnare dicitur, atque adeò velocitatem illam per aliquam potentiam fieri posse, quæ non est nisi diuina. Respondendum primò est, illam non repugnantiam esse logicam, cū qua tamen manere potest repugnantia physica. Deinde dicendum est, non omnem potentiam necessariò ad actum reuocandam esse: nam & continuum potestatem habet, vt in infinitum diuidatur, & tamen non est necesse, vt semper diuidatur. Sic igitur, quauis motui Cæli in infinitum velocitas non repugnet, tamen non est necesse, vt maiorem habeat velocitatē, quæ exigat infinitam virtutem mouentis: & propterea cū non sit euidens hæc propositio, Deum posse in infinitum velocius mouere Cælum, quam nunc moueat, neque etiam erit necessaria huiusmodi conclusio, Deum scilicet esse infinitæ virtutis.

Nulla est repugnantia logica, quominus cælum in infinitum velocius moueatur, est tamē repugnantia physica. Non omnis potentia necessariò ad actum reuocatur.

Pauli Soncinatis, & Francisci Suarez rationum imbecillitas ostenditur. Cap. XIV.

Prima ratio Pauli Soncinatis.

Paulus Soncinas lib. 12. Metaph. q. 42. art. 2. tribus quoque rationibus id ipsum ostendere conatus est, quæ tñ nihil concludunt amplius, quam quæ superius allatæ sunt. Primò sic argumentatur, fieri potest, vt in natura sit aliqua virtus de sua intima, & formali ratione infinita: (nulla enim apparet terminorum repugnantia, aut contradictionis implicatio) sed quidquid potest esse in rebus sempiternis, hoc re ipsa est, cū in æternis esse à posse non differat, vt habetur 3. Phys. tex. 33. ergo in natura re ipsa datur virtus de sua intima, & formali

Solutio.

ratione infinita: quæ certè alia esse non potest, nisi virtus primi motoris. Ad hoc argumentū responderi pōt, nullam esse repugnantiam logicam, quominus in natura detur infinita virtus; (hi enim termini, scilicet virtus, & infinita, nullam inuicem repugnantiam habent) esse tamē repugnantiam physicam, vt supra satis explicatum est. Nulla etiā repugnantia est, quominus Cælum maiorē molem obtineat, quam nunc habet: (si enim terminos consideres, nullam in eis contradictionis implicationē inuenies) tamen, cū Cælum, secundum Arist. æternum sit, cogereetur ipse fateri, ampliori magnitudine illud re vera præditum esse, quia in æternis rebus esse à posse non differt. Cæterum propositio illa 3. Phys. non hēt locum, nisi in ijs propositionibus, quæ à logicis de secundo adiacente nuncupantur: vt si dicamus, substantia æterna pōt esse, ergo est: consecutio est verissima, & perpetua. In propositionibus verò de tertio adiacente non hēt locum: ideò non valet, Cælum hñe potest maiorē quantitatem, ergo habet: sic non valet, substantia æterna potest hñe virtutem infinitam, ob logicam non repugnantiam; ergo

In æternis non differt esse à posse, quo propositio intelligenda sit.

habet. Secundò sic argumentatur, fieri potest, ut corpus exiguè calidum ad summam caliditatem momento temporis transmutetur; non quidem motu, sed subita transmutatione: neque enim hic vlla apparet contradictio; ergo necesse est, ut in natura sit aliqua virtus agens, cui hæc subita transmutatio accepta referatur, ut patet 9. Metaph. tex. 12. Sed eiusmodi virtus non potest esse nisi infinita; quia nimirum in velocitate suæ actionis omnem aliam virtutem in infinitum excedit; ergo in rerum natura aliqua infinita virtus necessariò reperitur.

Hoc quoque argumentum solutione non caret: namque cum calefactio sit motus, & contradictionem implicet, motum momento fieri; contradictionem etiam implicabit, corpus exiguè calidum ad summam caliditatem momento temporis transmutari. Quod si illud admitti posset, nimirum hæc summam caliditatem non motu, sed subita mutatione introduci; facile etiam admitteretur, corpus aliquod mobile subita mutatione de loco ad locum transmutari, quod nescio quantum cum Peripatetica Philosophia consentiat. Sed esto id verum, subitam mutationem momento fieri (nam aer aduentu Solis momento illuminatur;) falsum est, subitam mutationem infinitam agentis virtutem præferre; alioquin Sol esset infinite virtutis.

Tertiò sic argumentatur; nulla virtus finita, quantuncunque vniuersalis, atque perfecta, aliquid vnquam efficere potest, nisi ei addatur alia virtus, siue causa, à qua proximè oriatur effectus: nunquam enim Sol gignere posset hominem; nisi homine intercurrente: sed prima causa, absque alterius virtutis, aut causæ accessione, effectum parere potest; ergo prima causa non est finitæ, sed infinite virtutis. Hoc argumentum facile soluitur: Philosophi, qui necessarium illum nexum secundarum causarum cum prima posuerunt, facile negarent; primam causam, sine secundis, quicquam efficere posse: & propterea, cum illa propositio huius argumenti sola fide non etiam naturali ratione firmata sit; sequitur, ut totum argumentum

suasorium quidem sit, nullam tamen vim habeat demonstrandi. Franciscus etiam Suarez, disp. 30. Metaphysicali, q. 2. duabus rationibus hoc idem se demonstrare professus est: quæ inniuntur eodè fundamento, quo ratio quoque S. Tho. superius posita, nitetur, Deum videlicet esse ens per essentiam. Tunc sic argumentatur Suarez. Deus ex se, & intima natura, atque necessitate est, id quod est, & à nullo pendet, ergo non potest habere in se diminutam, & imperfectam rationem entis, seu partem solam perfectionis entis: sed necesse est, ut totum ens, vel totam entis perfectionem includat, atque adeo perfectionem infinitam. Hæc ratio tantum-

modò probat, hæc Deum summam entis perfectionem, ad eum, ut nullum ens in natura reperitur, quod sit Deo perfectius: nam, ut antè dictum est, quævis Deus rerum omnium, quæ sunt in vniuerso perfectionem obtineat, non tamen sequitur, ipsum infinitam perfectionem habere: cum entia, quæ sunt in vniuerso, finita numero, sint, & finite pariter sint eorum perfectiones.

Secundò sic argumentatur, id, quod est ens per participationem, limitari potest, aut voluntate dantis tantam perfectionem, & non maiorem, aut capacitate recipientis. Id autem, quod est ens, per essentiam, à nullo limitari potest: quia sicut nullam habet causam, à qua pendeat, ita, nullam habet principium, à quo limitetur: sed Deus, est ens, per essentiam, ergo, cum eius perfectio, à nullo limitari possit, sequitur, ut sit infinita. Sed responderi potest, diuinam perfectionem, à nullo, exteriore principio limitari, sed ex semetipso: nam sicut Deus ex semetipso est, ita ex semetipso, habet illum gradum perfectionis, qui conuenit primo enti: hic autè gradus summus est, non infinitus.

Contra hanc responsionem argumentatur Suarez, si enim, inquit, vera esset, tunc plura entia per se, & natura sua necessaria dari possent, quæ summam perfectionem haberent. At verò neganda est hæc consecutio: nam sicut non possunt dari due species substantiæ, æquè perfecte, quia substantiæ sunt sicut numeri, ut docet Arist. 8. Metaph. tex. 10. ita fieri nulla ratione potest, ut reperiantur duo entia, quæ habeant summam perfectionem, quæ à nullo pendeant, & ut semel dicam, quæ sint entia, per essentiam. Afferit etiam idem autor alias rationes, quæ tamen, ut omnes facile intelligere possunt, summam tantum-

modò primi entis perfectionem, non etiam infinitam ostendunt. Ex quibus iam aperte colligere licet, infinitam primi motoris virtutem, fide quidem à nobis firmari posse, cui assentiri necessariò tenemur, nulla tamen naturali ratione, ab intellectu nostro fabricata, demonstrari.

DE SVBIECTO LIBRORVM DE CAELO

Disputatio Vndecima.

Dicendorum propositio.

Caput Primum.

Difficultas
huiusce di-
sputationis.

Necessitas.

Ordo in ea-
dem seruan-
dus.

Elebris est controuersia, cum à veteribus, tum à recentioribus Philo-
sophis frequenter exagitata, de præcipuo Aristotelis instituto in qua-
tuor ijs libris, quos de Cælo inscripsit, seu, vt nostri aiunt, de eorū adæ-
quato subiecto: perdifficilis illa quidem, & explicatu maximè neces-
saria. Difficultatem faciunt opinionum varietas, multaque Aristot.
loca, quæ diuersis sententijs satis commodè aptari posse videntur.

Necessaria verò est huiusce quæstionis explicatio, propterea, quòd ni-
si hac in re optimè veritas perspecta fuerit, facilè peruerri potest, atq;
confundi totius Aristotelicæ philosophiæ ordo. Non defuerunt multi, qui quæstionem hanc
subtilissimè discusserunt: verum nonnulli sibi ipsis, alij magistris suis, in quorum verba iura-
runt, nimium adhæserunt: hincque factum est, vt longè sæpius à veritate recesserint, mentif-
quæ Aristotelicæ sensa haud congruenter aperuerint. Quapropter ipse quoque eandem quæ-
stionem euoluere decreui, eo potissimum consilio, vt opinionem quandam communem, fal-
sam illam quidē, sed tamen veritatis pallio velatam, omninò reijciam, atque ex intimis stu-
diosorum mentibus euelim. Ordo autem in disputatione seruandus, is erit. Afferam pri-
mùm ad cumulatorem doctrinam, opiniones præcipuas de subiecto librorum de Cælo, cum
suis rationibus, & fundamentis, atque illas singillatim refellere, propositaque argumenta, pro
earum confirmatione, diluere conabor. Proponam deinde sententiā illam, quam Aristot. menti
consentaneam existimo, eamque, & fundamentis muniam, & argumentis firmabo, & obie-
ctiones, quibus eadem passim infringi videtur, de medio tollere nitar. Denique modum ostē-
diam, quo omnes relatæ opiniones inter se optimè conciliari possint.

Alexandri opinio.

Caput II.

Vniuersū ef-
se subiectum
lib. de cælo.

OMnium itaque primus, ad huiusmodi quæstionem dirimendam, grauissimus accedit
Arist. interpres, Alexander Aphrodisiensis: qui, referente Simplicio, arbitratus est, præ-
cipuum Aristot. consilium in quatuor libris de Cælo, esse agere de vniuerso, quatenus Cælū,
& quatuor, quæ sub ipso sunt, simplicia corpora, elementa dicta, comprehendit: proinde ve-
rum, & adæquatam illorum librorum subiectum statuit, esse Vniuersum ipsum, hoc eodem
modo consideratum. Cum enim Vniuersum ex simplicibus corporibus constat, fit, quic-
quid ab Arist. de simplicibus corporibus ibi agitur, id, non primaria, & absoluta tractatione,
factum ab eo esse existimauit; sed quatenus ea ipsa ad Vniuersum relationem habent, cuius
partes, atque principia sunt, & in cuius gratiam considerantur. Huic sententiæ astipulatur An-
gelicus Doctor S. Thomas, assentiunturque ex recentioribus philosophis complures: quam
quidem nonnullis rationibus haud fortasse vulgaribus probare conati sunt. Sumunt pri-
mum argumentum ex ratione formali subiecti: nam, vt autor est Arist. 1. Poster. illud est su-
biectum alicuius scientiæ, cuius proxima elementa, atque principia in illa scientia quærun-
tur, & de quo propriæ affectiones in eadem demonstrantur: Sed in libris de Cælo, proxima
Vniuersi elementa quæruntur, videlicet à medio ad medium, & circa medium moueri: eius-
dem et affectiones demonstrantur, nimirum esse vnum, finitum, æternū; in quibus monstratis
maximè Aristot. elaborauit: Vniuersum igitur iure optimo adæquatam illorum subiectum
stratui debet. Argumentantur secundò ex librorum inscriptione. cum enim ij libri inscriban-
tur de Cælo, aut sumitur ibi Cælum pro solo cælesti corpore, aut pro toto Vniuerso: (vtroque
enim modo, in contex. 96. 1. libri, Aristot. asserit, sumi posse) pro solo cælesti corpore accipi
quidem non potest; quoniam manca, & imperfecta esset præposita inscriptio: constat enim,
non de solo cælesti corpore, sed de quatuor etiam elementis in ijs libris disputari: igitur Cælū
pro Vniuerso sumitur, ac deinceps de Vniuerso est principalis tractatio; ipsumque verum, &
adæquatam illorum librorum subiectum censendum est. Tertio, id ipsum elicere conantur

S. Thomas.
Philalthæus.
Maynetus.
Piccolomin.
Argm primū
ex rōne for-
mali subiectiArgm secun-
dū ex inscri-
ptione libro-
rum.

ex verbis ipsiusmet Arist. qui Cælum interdum primum elementum appellare consuevit, Argm̄ tertiu ex verbis ipsius Arist.
 ex contex. 91. 1. libri, & ex initio tertij, perspicue elici potest. Quoniam autem elementi nomen ad id, cuius est elementum, relationem includit; ideo considerare oportet, cuiusnam elementum Cælum appellari possit, Mistorum quidem dici non potest; quia, mista non constare ex Cælo, tanquam ex materia, omnibus compertum est, nec vlla indiget demonstratione. Ad solū igitur Vniuersum, elementum dicitur; cum presertim omnia simplicia corpora Vniuersi materia passim appellentur. Quoniam verò Cæli, & aliorum quatuor corporum consideratio eadem esse debet; necesse est, si Cælum, vt Vniuersi materia consideratur, elementa quoque, vt Vniuersi materiam spectari. Quare apertissimū iam est, vel ipsius Arist. testimonio, quinque simplicia corpora duntaxat, vt subiecti principia, Vniuersum verò, vt adæquatam subiectum in libris de Cælo considerari. Postremò id ostendunt ratione methodi, ordinisq; doctrinæ: eo nanque ordine, ab ijs rebus semper auspicamur, quæ nobis notiora, cognituque faciliora sunt. Cum igitur Arist. naturalium rerum cognitionem nobis traditurus esset, post vniuersalia theorematata ab eo sup̄ tractationis exordium sumere debuit, quod omnium primum in conspectum dat sese, quodque faciliore cognitione apprehendi potest: id autem est Vniuersum, quod rationem habeat totius; (totum enim notius est, quam suæ partes, vt habetur 1. Phys. tex. 4.) igitur Arist. antequam partis cuiuspiam tractationem aggrediretur, totius formam, & constitutionem depromere debuit, atque adeò prius de Vniuerso, quam de eius partibus disputare. Hæc est germana Alexandri sententia: hæc sunt rationes præcipuæ, quæ, ad illam probandam, in medium communiter afferuntur.

Argm̄ quartum ex ordine doctrinæ.

Quære plura apud Zab. lib. de naturalis scientie conlis. c. 14.

Alexandri opinionis confutatio. Cap. III.

Cæterum, si hanc Alexandri suam diligentissimo examine pensitauerimus, eam profus ab Arist. alienam esse inueniemus. Primòque aduersus illam vtor argumento Simpli-
 cij, quod est huiusmodi: si Arist. consilium in libris de Cælo fuisset agere de Mundo; tunc ipsum ibi vsquequaque perfectum, omnibusque, vt aiunt, numeris absolutum; nec ex simplicibus modò corporibus, sed ex mistis quoque cuiuscunque generis constantem, & consurgentem, considerasset: hoc enim esset de toto Mundo agere, quemadmodum & Plato in Timeo; & autor libelli de Mundo ad Alexandrum considerarunt: Veruntamen, vel ipsius Alexandri, & sectatorum testimonio, de Mundo, vt mista corpora complectere, in ijs libris non agitur: non enim sibi de animalibus, non de plantis, non de lapidibus disputatur: igitur Arist. consilium in libris de Cælo non fuit agere de Mundo, quatenus ex omnibus prædictis corporibus, simul positis, coalescit. Nonnulli ex Alexandri, & S. Thomæ sectatoribus, huic argumento Simpli-
 cij ita satisfacere se putant, dicentes, vt aliquid adæquatam, vel præcipuum aliquius scientiæ subiectum statuatur, non esse necesse, vt omnes eius partes in illa scientia tractentur; verum sat esse, si partes præcipuæ considerentur. Iam verò Mundus plures sub se continet partes nonnullas præcipuas, ex quibus proximè conficitur; quæque ad eius integram constitutionem necessariæ sunt, vt quinque simplicia corpora: alias minùs præcipuas, quæ ad eius quidem structuram non pertinent; sed tantummodò ad eius perfectionem, & vt Græcè aiunt, *εις αναπληρωσιν*, hoc est ad complementum, cuiusmodi sunt omnia corpora mista: propterea nihil absurdi esse aiunt, si Mundus pro adæquato, vel præcipuo librorum de Cælo subiecto statuatur. Nam vt nulla ibi mistorum corporum disputatio habeatur, ac satis tamen est; Arist. perfectam illorum corporum notitiam tradidisse, ex quibus proximè Mundus constitutus est. Non est modò, cur hanc responsionem rejiciamus; quoniam in disputationis cursu, cum veram de subiecto librorum de Cælo suam aperiemus, manifestum fiet, Mundum ne præcipuè Arist. in libris de Cælo, vt ex quinque simplicibus corporibus proximè conficitur; an potius quinque simplicia corpora, ex quibus proximè Mundus confatus est, considerauerit. Neque verò liceat hunc in modum argumentari; Cælum, & quatuor elementa sunt partes, & proxima materia Vniuersi; ergo sunt ipsum Vniuersum; atque adeò, dum Arist. de ijs disputat, de Vniuerso, quoque disputare videtur. Nam quemadmodum lignorum structuræ, acruum lapidum, & cimenti cumulum, quamuis sint partes, proximaque materia domus, hæc ipsa tamen, seorsum accepta, nunquam profectò appellabimus domum: quæ tunc primum constare dicitur, cum & tectum, & parietes, & pavimentum, & alia id genus apparentia

Prima ratio:

Alexandrorum, & Thomæ militarū quædam ratio.

Huius responsionis consuetudo habetur infra in cursu disputationis.

Tacite objectionis solutio.

Secunda rō.

quæ omnia consideranda occurrunt, cum domum scrutamur, quatenus domus est; ita considerare Cælum, & quatuor elementa, tanquam partes præcipuas, vel proximam materiam Vniuersi, non est considerare Vniuersum. Vt enim paulò infra demonstrabo, considerauit tunc Arist. Mundum, quasi in fieri, & ob oculos nobis prius eius materiam proximam statueret voluit, quam ipsum seorsum secundum suam naturam, omnesque eius proprietates, explorarit. Præterea contra hanc Alexandri sententiam sic argumentor; Cum, ex communi Philo-
 sophorum omnium, atque præcipue Græcorum consensu, totius naturalis Philosophiæ subiectum sit corpus naturale; ordinis ratio, tractationisque series postulabat, vt, postquam in libris de Physico auditu, de naturali corpore, vniuersè accepto, disputatum fuerat, in alijs eiusdem scientiæ libris ad aliquam speciei corporis naturalis contemplationem descenderetur. Quòd si ita est, necessariò sequitur, vt Vniuersum aliqua species naturalis corporis esse dicatur; siquidem ipsum tanquam adæquatum, aut præcipuum subiectum in libris de Cælo consideretur. At vero quamnam species naturalis corporis esse potest? Corpus naturale aut simplex est, aut mistum: simplex aut de Cælo dicitur, aut de quatuor elementis; mistum, aut est animatum, aut inanimatum: aut est homo, aut bellua, aut planta: inanimatum, aut lapides continet, aut metalla. Mundus autè neque est Cælum, neque elementa, neque homo, neque bellua, neque plâta, neque lapis, neque metallum; igitur nulla est species naturalis corporis, in qua ipse collocari possit; atque adèd in libris de Cælo, in quibus de aliqua specie naturalis corporis necessariò agendum est, de eo Arist. primaria intentione nõ disputauit. Postremò sunt, qui contra eandem sententiam, ex Mundi definitione, ita argumententur; Mundus est compages, è Cælo, terraque coagmentata, atque ex ijs naturis, quæ intra eam continentur: siue Mundus est ordo, & dispositio vniuersorum, quæ à Deo, & per Deum asseruantur: ita Mundus ab Autore libelli de Mundo definitus est. Si igitur Arist. consilium in libris de Cælo fuisset, agere de Mundo, certè de hoc rerum ordine, naturarumque congerie multa, & præcipua verba fecisset: ita enim esset considerare Mundum, quatenus Mundus est: sed de his pauca quidem dixit, & obiter duntaxat disseruit; seseque totum ad naturas ipsas, atque ad earum proprietates animò, & cogitatione conuertit; igitur ipsi curæ non fuit, eo loco disputare de Mundo, ac deinceps Mundus illorum librorum subiectum statui nullo modo potest.

Absoluta totius naturalis corporis definitio.

Tertia ratio.

Solutio argumentorum, quæ pro Alexandri sententia adducta sunt. Cap. I V.

Ad primum.

Reprobata iam satis Alexandri sententia, nunc argumenta illa, quibus eadem ab eius sectatoribus comprobata est, pauca expediamus. Ad primum itaque, admissa maiore, neganda est minor propositio. Namque in libris de Cælo non quærentur, nec demonstrantur ab Arist. principia, partes, nec affectiones Vniuersi; idque primaria intentione, sed solum per necessariam quandam consecutionem: quinimò ea sunt principia, & eæ sunt affectiones, quæ primò, & per se corporibus simplicibus conueniunt. Quæcumque enim Arist. ibi de toto Mûdo agere videtur, ea omnia primò, & præcipue cælo competunt: postea verò, ratione cæli, totum etiam Mundo conuenire dicuntur. Præcipuum itaque Arist. consilium est ibi de rotunditate, perpetuitate, atque vnitatem Cæli disputare; idque accipiendo Cælum pro toto globo sphericarum, dum probatur autem, Cælum esse vnum, perpetuum, atque rotundum; statim sequitur, Mundum esse vnum, perpetuum, atque rotundum; Dum etiam probat Arist. vnitatem Mundi, ratione motus elementorum, atque præcipue terræ; semper respicit Cælum quantum ad eius centrum, à quo, & ad quod simplicia corpora, graua, & leuia mouetur, & circa quod ipsamet Cælum perenni ambitu circumsoluitur. Ad secundum scitè admodum Zabarella respondet, non esse necessarium à rebus omnibus consideratis librorum inscriptiones sumere: manifestum est enim, Meteorologicos libros ab ijs tantum inscribi, quæ in sublimi fiunt; & nihilominus de alijs multis imperfectis in eisdem libris Arist. disputat, vt potè de ijs, quæ in visceribus terræ gignuntur, & de multis etiam alijs. Quapropter nullum absurdum est, eos libros, in quibus de simplicibus corporibus agit, inscriptos fuisse de cælo quòd non pro Mûdo, sed pro simplici corpore accipitur; quanuis in eisdem de elementis quoque sermo fiat. Ad tertium respondet Simplicius, Cælum proprie elementum non esse; quia nihil ex eo componitur; ratio autem elementi est, aliorum compositionem inire; interdum tamen Cælum ab

Ad tertium.

Arist.

Arist. elementum vocari, non quia sit mundi materia; sed quia simplex est. Cum enim elemēti conditio sit, vt sit simplex, hoc est non mistum, videtur, per quandam similitudinem, id omne corpus, quod simplicitate gaudet, elementi quoque nomine nuncupari posse. Quod si, propterea quod Cælum elementum appellatur, ad Mundum, tanquam ad id, quod ex eo conflatum est, referri necessariò deberet, vt Alexandræi censent, eadem ratione quatuor elementa ad Mundum, tanquam ad correlatiuum proprium nos quoque referre possemus: at nusquã apud Arist. legitur, quatuor simplicia corpora, terram, aquam, aerem, & ignem, ad Mundum, sed semper ad mista corpora, elementa vocari, id, quod legentibus totum tertium librum de Cælo compertissimum fiet; quare nec cælum, quanuis interdum elementum appellatur, ad Mundum, tanquam ad correlatiuum, referri debet. Ad vltimum respondendum est, si quid fortè efficacitatis habet, id esse de toto per se, & essentiali, cuius aliqua cognitio saltem confusa prius habenda est, quàm ad partium cognitionem deueniatur: nihil autem valere de toto per aggregationem, quod re vera nil aliud est, quàm suæ partes, ideo, ad perfectam istius notitiam, sufficit singulas eius partes considerare: nam quemadmodum ipsum ex partium aggregatione consurgit, ita eius notitia ex singularum partium notione proficiscitur.

Latinorum opinio, eiusdemq; disquisitio.

Cap. V.

Descendunt secundo loco in arenam, eandem quæstionem explicaturi, Interpretes Latini, quorum princeps fuit Magnus Albertus: atque ij quidem arbitraei sunt, verum, & adæquatum subiectum librorum de Cælo, non esse aliud, quàm corpus mobile ad locum, vel, vt ipsi aiunt, ad vbi, quemadmodum etiam Commentator Auerroes 3. lib. de Cælo, comm. 1. defendisse videtur. Ducti sunt autem in huiusmodi sententiam, hac potissimum ratione: cum enim subiectum totius naturalis scientiæ sit corpus mobile, vniuersè spectatum, illud que prima sui partitione in mobile ad locum, & mobile ad formam diuidatur; ratio id exigere videtur, vt prius de corpore mobili ad locum, tanquam de digniore, & præstantiore, quàm de corpore mobili ad formam, disseratur. Sicut autem hoc pro vero, & adæquato subiecto librorum de generatione, & interitu statuitur, ita illud verum, & adæquatum subiectum librorum de Cælo censi debet: in quibus non nisi de corporibus, quæ ad locum mouentur, sermo habetur. Hæc sententia quanuis veritati non omninò consentanea sit, prorsus tamen abijcienda non est, sed potius ad bonum sensum reuocanda: id, quod nos infra præstaturi sumus. Multis hæc quidem sententia à Jacobo Zab. iactatur, vt apud ipsam, libro de naturalis scientiæ constitutione, c. 29. videre licet: ego verò duo tantum in ea reperio, animaduersione digna. Alterum est, quia ponit, corpus mobile, absolutè acceptum, esse subiectum totius naturalis scientiæ, quod quidem falsum est, si mobilitas, tanquam ratio formalis subiecti accipiatur: sed hac de re alibi astatim disputatum est. Alterum, quia ratio formalis, quam subiecto librorum de Cælo attribuit, minimè illi adæquata, sed potius multò amplior esse videtur: quandoquidem non cælestia modò corpora, & quatuor elementa, verum etiam quæcunque ex elementorum commistione consurgunt, ad locum mobilia sunt, & tamen in ijs libris non nisi de Cælo, & quatuor elementis disputatur.

Opinio Iamblici, & Syriani, eiusdemque confutatio.

Cap. VI.

Iamblicus, & Syriani, qui inter Græcos Philosophos non ignobiles habiti sunt, existimauerunt, subiectum librorum de Cælo illud esse, à quo ij libri inscriptionem sumpserunt, videlicet Cælum ipsum: de eo enim, non item de elementis, nisi secundaria quadam intentione, & propter Cælum, Arist. ibi agere, censuerunt. Quam quidem sententiam huiusmodi ratione muniuerunt. Vniuersa naturalis Philosophia aut in principijs versatur, aut in corporibus: corpora aut vel simplicia sunt, vel mista: simplicium quædã eterna sunt, quædã generabilia. At verò, cū eterna corpora oïum prima sint, iure optimo in prima parte naturalis Philosophiæ, post principia, in libris Physicis tradita, ea ipsa consideranda sunt: hincq; eliciunt, præcipuè Arist. consilium in libris de Cælo, esse considerare Cælum, quod corpus æternum est. Quoniam verò cæli contemplationi elementorum consideratio annexa est, quæ corpora quidè simplicia sunt, nò tamen æterna, sicut cælum, sed saltem secundum partes interitui obnoxia;

Ad quartum.

Corpus mobile ad vbi secundum Latinos, est subiectum lib. de celo
Latinorum præcipua ratio.

Latinorum sententia de subiecto lib. de celo non omninò aspernanda est.
In quibus deficiat Latinorum sententia.

Cælum secundum Iamblicum & Syriani est subiectum lib. de celo.

Arguitur per hac opinionem.

Cor cælestium finitima sit elementorum consideratio consideratio opinio Iamblici & Syriani.

dixit Iamblicus, hoc ideo ab Arist. factum esse, quia ipsa à cælo continetur; ei que in ipsamet generatione obediunt: regitur enim elementorum virtus à virtute cælesti, vt 1. Meteor. Arist. scribit. Magnus autem Syrianus hac ratione asseruit, Arist. post cæli considerationem, de elementis egisse: quoniam inter principes cæli proprietates ea est, vt nec grauitatem ipsam habeat, nec leuitatem, quo fit, vt nec deorsum moueatur; neque sursum. Hanc autem proprietatem perfecte nos cognoscere non valemus, nisi aliquam grauium, & leuium corporum notitiam habeamus. Necessaria igitur Arist. fuit elementorum consideratio, vt ea quodammodo nos ad perfectam cæli cognitionem manuduceret. Hæc sententia à Simplicio omninò refellitur: qui ostendere nititur, sermonem de elementis, non propter theoriam de cælestibus corporibus, sed præcipuè propter ipsa elementa ab Arist. assumptum fuisse. Etenim, post doctrinam cælestium corporum, quam in duobus primis libris Arist. tradidit, inchoans tertium librum, proemio vititur, vbi libri continuationem seruans, ostendit, naturale negocium circa corpora esse: tanquam eodem quoque spectantibus duobus vltimis libris: ait enim, *De primo quidem igitur elementorum dictum est, & quale quid secundum naturam, & quod incorruptibile, & ingenerabile: reliquam autem de duobus dicere.* Tria enim elementa Arist. in vniuerso esse intelligebat. Vnum, quod neque graue est, neque leue, vt cælum. Alterum, quod grauitatem habet, sub quo aqua, & terra continentur. Tertium, quod leuitate præditum est, ærem, & ignem comprehendens. Ex quibus liquidò iam constare potest, ait Simplicius, non de elementis, in gratiam Cæli, Arist. in libris de Cælo egisse; vt Iamblicus, & Syrianus arbitrati sunt; sed eadem per se, primariaque intentione considerasse. Contra eandem sententiam sic argumentatur Zabarella: si in libris de Cælo, de elementis tantum ex accidētī, & in Cæli gratiam, Arist. egisset; tunc necesse esset, eum in aliquo particulari libro naturalis philosophiæ, de ipsis per se disseruisse, perfectamque ipsorum cognitionem tradidisse: sunt enim corpora, ita cognitu digna, sicut quodcumque aliud, in naturali philosophia consideratum. Sed in nullis alijs libris apparet, Arist. perfectam elementorum cognitionem tradidisse: (in libris enim de ortu, & interitu ipsa tantum, vt mistorum principia, non item secundum eorum integritatem considerauit;) desideratur ergo in naturali scientia elementorum absoluta tractatio, nisi ipsam illā esse dicamus, quæ in duobus posterioribus libris de Cælo continetur. His addo ego 3. argumentū: nanq; Arist. in libris de Cælo egit præcipuè de simplici motu, igitur ea præcipuè considerit, quibus simplex motus ascribitur; hæc aut præter Cælum, sunt quatuor elementa; igitur Arist. in libris de Cælo, de quatuor elementis præcipue disputauit. Minor propositio, atque etiā primi enthymematis consecutio satis perspicua est: Simplex enim motus in cum distinguitur, qui à medio, qui ad medium, quiue circa medium fit. quemadmodum autem Cælum in gyrum circa medium voluitur; ita elemēta recta, vel à medio, vel ad medium feruntur. Non igitur simplicis motus perfecta cognitio haberi potest, nisi ipsa quoque elementa, tanquam præcipua subiecta, quibus simplex motus conuenit, considerentur.

Opinio Simplicij.

Cap. Vll.

Præcipuum
Arist. instituit
in lib. de
cælo est age-
re de corpore
simplici.

Nemo opinor Aristotelis mentem, hac in re pleniùs assecutus est, dilucidiùsque explicauit, quam Simplicius. Arbitratus est acutissimus hic philosophus, præcipuum Arist. scopum in toto opere de Cælo, esse, naturam simplicium corporum explorare: quæ sunt Cælum, & quatuor elemēta, ex quorum compositione Vniuersum conerescit. Quoniam verò inter hæc simplicia corpora primas partes obtinet Cælum, tanquam elemētis præstantius, atque natura prius; iccirco de cælesti corpore Arist. primùm sermonem instituit, eius naturam considerando, ipsiusque partes, & affectiones patefaciendo: mox ad elemētorum contemplationem accessit, quorum motus, & ad diuersa loca propensiones, diligenter rimatus est. Iam verò, cum quinque hæc simplicia corpora, veluti species quædam, seu partes, vt vocant, subiectiuæ, sub vniuersali, quodam genere, contineantur, quod est corpus simplex, absolutè, & vniuersè spectatum; existimauit Simplicius, hoc ipsum corpus simplex, sic consideratum, esse verum, & adæquatam librorum de Cælo subiectum; cum præsertim ad rationem subiecti id requiratur, vt vnum illud sit, ad quod cætera, in scientia considerata, reuocentur, & de eius partibus in tota illa scientia disputetur. At verò simplicis corporis partes, seu species, sunt Cælum, & quatuor elemēta, de quibus in libris de Cælo ita agitur, vt nihil omninò aliud con-

Corpus sim-
plex, vniuersè
acceptum
est subiectum
lib. de cælo.

sideretur; iure igitur optimo, corpus simplex, absolute spectatū, adæquatum librorū de Cælo subiectum esse videtur. Confirmat autem Simplicius sniam suam, ex Arist. ratiocinatione, in eodem opere de Cælo ab ipso habita; nanque proœmium inchoans duorum primorum librorum, apertissime ostendit, se de simplici corpore locuturum. Duos autem ultimos exordians, id ipsum iam tradidisse, se dicit, quod scientia de natura circa corpora est, & horum affectiones, & motus, tanquam primò de primis corporibus sermonem faciens: à quibus & totum Vniuersum, & quæcunque in eo procreantur, & aueruantur, originem ducunt. Hæc est Simplicii sententia, quæ à nobis paulò inferiùs diligentiori examine ponderabitur.

Cõfirmatio
huiusce opi-
nionis ex Ar-
istot. ratio-
cinatione. :

Sententia Simplicii, à Iacobo Zabarella minus rectè explicata. Cap. VIII.

H Abuit autem hæc snia Simplicii non paucos & approbatores, & defensores: qui cum eo quidem defenderūt, adæquatum librorum de Cælo subiectum esse corpus simplex; sed tamen, eorum pace dixerim, in explicanda hac snia, & à Simplicio, & à veritate penitus defecerunt. Mitto multos, vnum adducam Iacobum Zabarellam: qui lib. de Naturalis sciẽtiæ constitutione, cap. 17. asseruit, quauis nomine Mundi, & nomine simplicis corporis, idẽ prorsus matériale subiectum, siue eadem res considerata, significetur; congruentius tamen, & artificiosius nos loqui, si corpus simplex, non etiam Mundum, adæquatum librorum de Cælo subiectum esse dicamus; idque potissimum ob eius rationem formalem. Rectè enim dicimus corpus simplex, quatenus simplex est, esse subiectum librorum de Cælo: Mundum, quatenus Mundus, non item. Pro cuius rei maiore explicatione, dubium adducit, quod olim plurimis doctissimis viris se proposuisse asserat; à quorum nomine veram solutionem se audiuisse fatetur. Dubium autem illud est; constat ferè inter omnes philosophos, totius naturalis sciẽtiæ subiectum esse corpus naturale, quatenus naturale est: hic considerandi modus, scilicet quatenus naturale, debet esse proprius sciẽtiæ naturalis, atque illi adæquatus; aded, vt nulla sit alia disciplina, in qua aliquid, quatenus naturale est, consideretur: nec vlla sit naturalis sciẽtiæ pars, quæ alia rone quippiam consideret, quã vt naturale est. Cũ igitur opus de Cælo sit pars sciẽtiæ naturalis, in qua aut de Cælo, & elemẽtis, aut, de ipso Mũdo differitur; necesse est, istorũ quodlibet, quatenus naturale est, considerari. Atqui efficax semper illa ratio est, à quatenus ipsum, ad de omni; ergo, si quæcunq; in libris de Cælo cõsiderantur; quatenus naturalia sunt, cõsiderant, sequitur, vt quæcunq; naturã habent, vel naturalia sunt, in eisdẽ libris, tractentur. Quã si ea, quæ tractantur in libris de Cælo, alia rone, q̃ vt naturalia sunt, considerentur, quis non videt, eosde libros ad naturalẽ sciẽtiã minimè pertinere? Hoc dubium, à nemine solutum, hoc modo Zabarella solui posse existimauit. Quemadmodum res considerata cõs primũ est, deinde ad varias species contrahitur; ita etiam modus considerandi. Res considerata in tota naturali sciẽtia, est corpus naturale, vt quoddam commune genus, quod deinde ad varias species ordinatim coarctatur; sic modus considerandi vnus est, totam naturalem sciẽtiã amplectens, scilicet quatenus naturam habens. Si natura vniuersè, & indistinctè sumatur; tunc habetur modus considerandi, in libris physicæ auscultationis. Si verò propria cuiuslibet naturalis corporis natura accipiatur; tunc habetur modus considerandi in alijs libris naturalis philosophiæ. Subiectum igitur librorum de Cælo, ait Zabarella, est corpus simplex secundum suam naturam consideratum: neque enim alia formalis ratio addenda est, sed sufficit modus considerandi vniuersalis, ad aliquam tamen speciem naturalis corporis coarctatus, cuiusmodi est ipsum corpus simplex. Ceterum hæc Zabarellæ explicatio in tribus potissimum deficere mihi videtur. Primò, quia non æquè pro materiali subiecto librorum de Cælo, Mundum, ac corpus simplex statuere possumus. Etenim, vt vel ex ipsius Zabarellæ snia prædiximus, præcipuus Arist. scopus in ijs libris nõ est agere de Mũdo, vt ex simplicibus corporibus constat, sed de simplicibus corporibus, ex quibus Mundus coalescit. Res etiam præcipua, in libris de Cælo considerata, est vna ex illis speciebus, in quibus naturale corpus proximè diuiditur. Naturale autẽ corpus, prima sui diuisione, in simplex, & mistũ diuiditur; igitur corpus simplex, quod est species naturalis corporis, absolute spectati, erit res, in libris de Cælo considerata, non aut Mundus: qui nullius speciei rationem habet; cũ omnium potius congregatio quædam sit. Ad hæc, materiale subiectum librorum de Cælo est torum quoddam vniuersale, quod quinque sub se species complectitur, Cælum scilicet,

Putauit Zab. tam mundũ, quã corpus simplex esse posse natura le subiectum lib. de cælo, quod tamen reprobatur.

Dubiũ apud Zab. solutu difficilissimũ.

Solutio Zabarellæ.

Zabar. sententia de subiecto librorum de cælo.

Offenditur contra Zab. nõ p. sic mũdum poni p. materiali subiecto lib. de cælo.

Autor soluit
dubium a Za-
bure proposi-
tum.

& quatuor elementa: Mundus verò est totum quoddam per aggregationem; non igitur ille pro materiali subiecto librorum de Cælo æquè, ac simplex corpus assignari potest. Dubium vero, à doctissimo viro propositum, non mihi tacti pòderis esse videtur, ut à quouis homine, vel mediocriter erudito, facillimè solui non possit: inclusam enim habet propositionem quãdam, quam nescio, an ipsemet Zabarella concederet. At enim, modum considerandi naturalis scientiæ, scilicet quatenus naturale, ita illi æquatum esse debere, ut nulla sit alia disciplina, in qua aliquid, quatenus naturale est, consideretur. Hoc in præsentia mutatur. Subdit, nec vltimè esse naturalis scientiæ partem, quæ quicquam alia ratione consideret, quàm ut naturale. Aliorum sit iudicium, si hæc propositio admittenda ne sit; nos enim in multis instantiam asserre possumus. Mathematica, vniversalis quædam scientia est, quæ pro materiali subiecto corpus quantum sibi vindicat, illudque, ut quantum est, considerat. Perspectiua est pars scientiæ Mathematicæ, quæ pariter quantum considerat; tamen non ut quantum, sed ut oculis percipi potest. Sic Theologia scientia quædam est, cuius subiectum ex communitate inia, est Deus, sub ratione, qua Deus est. Secundus liber Sinarum est pars Theologiæ disciplinæ: in eo tamen non consideratur Deus sub ea præcipue ratione, qua Deus, sed sub ratione, qua creator est, atque idem in alijs scientijs dici potest. Absurdum igitur non est, aliquam vniversalem scientiæ partem rationem formalem, siue modum considerandi particularem, sibiq; proprium exposcere, in quo tamen modus considerandi scientiæ vniversalis, tanquam superius in suo inferiore concludatur. Dicendum itaque est, pro dubij solutione, quicquid in libris de Cælo consideratur, non id quidem sub hac formali ratione, hoc est quatenus naturale est considerari, sed quatenus simplex, ita tamen, ut simplicitas naturalitatem non excludat: corpus enim, quod simplex est, naturale pariter est. Quod verò attinet ad huius dubij solutionem, a Zabarella propositam, intendit ipse à particularibus subiectis proprium considerandi modum excludere, vultque modum considerandi vniversalem rectè illis inseruire posse, atque adeo subiectum librorum de Cælo esse corpus simplex, non sub aliqua particulari ratione, sed solum secundum suam naturam consideratum. Profectò nisi considerare corpus simplex, secundum suam naturam, sit considerare corpus simplex, sub ratione simplicitatis, non video, quomodo hæc Zabarellæ solutio cum veritate consentire possit. Si res ita habeat, iam Zabarella rationem formalem particularis subiecti assignare cogitur, quam excludere intendit: sin secus, perturbata iam est, valdeque confusa huiusce questionis tractatio. Nam aliquod corpus simplex secundum suam naturam, vel perpetuum, & indissolubile est; vel generationi, & interitui obnoxium. Aliquod, secundum suam naturam, vel ab externo motore vertigine circunducitur; vel ab interno principio recta sursum, vel deorsum concitatur. Aliquod, secundum suam naturam, vel omne dissolubiliū corporum cõmercium abhorret; vel tanquam materia misto, caducoque corpori subternitur. Si igitur in libris de Cælo corpus simplex, secundum suam naturam consideratur, cedo, quonam modo considerabitur? Dicit fortasse, vniversalem naturam corporis simplicis hæc omnia complecti, & propterea secundum suam naturam vniversalem considerari. At verò quid aliud est, hæc vniversalis natura corporis simplicis, nisi ipsamet simplicitas, ratione cuius ea omnia, quæ supra diximus, cunctis corporibus, quæ simplicia sunt, attribuantur? Cur non igitur dicamus potius, subiectum librorum de Cælo esse corpus simplex, sub ratione, qua simplex est, quàm corpus simplex, secundum suam naturam consideratum?

Quilibet particularis scientiæ modum considerandi particularem exposcit: in quo tamen includitur modus considerandi scientiæ vniversalis, ut superius in suo inferiore. Zabarellæ solutio reprobat.

Quo intelligendū sit in libris de Cælo considerari corpus simplex secundum suam naturam.

Vera explicatio sententiæ Simplicij de subiecto librorum de Cælo. Cap. IX.

Tria inuicem quæ subiecto consideranda. Quære dicitur de subiecto totius naturalis philosophiæ. Subiectum materiale librorum de Cælo.

Dicendum igitur est, pro huius questionis enodatione, veraque Simplicianæ sententiæ explicatione, verum, & adæquatum subiectum librorum de Cælo esse corpus simplex, quatenus simplex est: cuius propria, & adæquata affectio est mobilitas ad locum. Quod ut apertius intelligatur, sciendum est, in omni subiecto tria hæc potissimum consideranda esse: subiectum materiale, quod & res considerata dici solet: subiectum formale, quod ratio formalis, seu modus considerandi quandoque appellatur: & propriam affectionem, quæ à toto constituto ex re considerata, & modo considerandi proficiscitur. Iam vero materiale subiectum librorum de Cælo est corpus simplex, quatenus sub se Cælum, & quatuor elementa comprehendit. In hoc tota Arist. in libris de Cælo contemplatio veritatur: aut enim ipsum absolutè

con-

considerat; aut eius partes, seu species: aut denique illius affectiones contemplatur. Porro hoc simplex corpus, quanuis re vera simplex sit, omnemque missionem excludat; quandam nihilominus logicam compositionem ex genere, & differentia consurgentem, admittit. Nam in corpore simplici naturale corpus includitur: quod veluti quoddam genus est, cui addita est simplicitas, tanquam differentia, quæ naturale corpus ad esse specificum contrahit. Quemadmodum enim naturale corpus, absolutè acceptum, est genericum subiectum totius naturalis scientiæ; ita idem per simplicitatem, tanquam per specificam differentiam contractum, fit subiectum specificum vnius partis scientiæ naturalis, videlicet operis de cælo. Rursus quemadmodum in tota naturali scientia subiectum est corpus naturale, quod quatenus naturale est, consideratur; habetque naturalitatem, tanquam propriam rationem formalem; ita subiectum librorum de Cælo est corpus simplex, sub ratione qua simplex est, eique tanquam formalis ratio, ipsa simplicitas attribuitur. Denique sicut à toto constituto ex corpore, & naturalitate fuit mobilitas, absolutè spectata, quæ est propria affectio subiecti totius scientiæ naturalis; ita à toto constituto ex corpore, & simplicitate fuit mobilitas ad locum, quæ est propria, & adæquata affectio subiecti librorum de cælo. Neque obstat, mista quoque corpora ad locum mobilia esse: quoniam manifestum est, ea ipsa ad motum elementi prædominantis moveri; atque ita motum ad locum ab aliquo simplici corpore, tanquam ab eo, cui primò, & præcipuè conuenit, necessariò proficisci. Hæc est vera explicatio sententiæ Simplicij: quâ profectò Alexandri opinioni anteponendam censeo; cum in libris de cælo ne verbum quidem de Mundo Arist. fecerit, nisi, ut prædiximus, ea ratione, qua ipse ex simplicibus corporibus, simul positis, coalescit; & quatenus ea prædicata, quæ præcipuo simplici corpori, puta Cælo conueniunt, ipsi quoque Mundo, per necessariam quædam consecutionem, attribuitur.

Subiectū formale.

Propria affectio.

Occupatio.

Recentium Alexandrorum obiectiones, aduersus sententiam Simplicij. Cap. X.

Nonnulli tamen ex recentioribus Alexandreis, ijs rationibus non contenti, quæ supra pro Alexandri sententia adductæ sunt; alia quoque argumenta addiderunt: quibus simul & Alexandri opinionem validiùs confirmare, & Simplicij sententiam penitus euertere conati sunt. Arque in ijs Maynetus in commentarijs super libris de cælo plures affert rationes, quarum hæc est præcipua, & qua soluta, ceteræ statim ruunt. Si consideratio corporis simplicis, ut simplex est, ad libros de cælo pertineret; ergo quicquid sub hac formali ratione comprehenditur, in libris de cælo considerari deberet: at elementa, ut calida, & frigida, simplicia corpora sunt; igitur illa quoque sub hac ratione, scilicet, ut calida, & frigida, & non tantum ut mobilia sunt, in libris de cælo considerari deberent. Quod cum Aristoteles non præstiterit; signum evidentissimum est, eius consilium non fuisse, de simplici corpore, quatenus simplex est, in libris de cælo disputare; ac deinceps corpus simplex, quatenus simplex est, adæquatum illorum librorum subiectum minimè esse. Confirmat idem Autor hanc rationem: quoniam corpus simplex, quatenus simplex est, aut excludit calidum, & frigidum, aut non excludit: proculdubio non excludit, quia elementa, ut calida, & frigida, simplicia corpora sunt: ideo Aristor. ad cumulationem doctrinam, ea ipsa, ut calida, & frigida sunt, considerare debuisset: quod tamen non fecit, ut perspicuum omnibus est. Alij hunc in modum argumentantur; Si Arist. in libris de Cælo in corpore simplici, tanquam in eorum adæquato subiecto, versatus esset; numerum certè simplicium corporum indagasset; simpliciaque corpora non esse plura, nec pauciora, quam quinque, demonstrasset: id autem Arist. in libris de Cælo non fecit, in ijs enim cælestem tantummodo naturam esse quintam essentiam, siue substantiam, ab elementari natura distinctam, probauit. In libris autem de generatione, & interitu, ex primarum qualitatum numero, & coniugatione, elementorum numerum inuestigauit: non igitur in libris de Cælo simplicia corpora scrutatus est; sed Vniuersum potius ex simplicibus corporibus coagmentatum. Alij validiùs vrgent, ipsiusmet Arist. testimonio, in ijs verbis, quæ in fine 4. contex. 1. libri de cælo hunc in modum scripta reliquit, *De ipsius igitur Vniuersi natura, siue insinista sit secundum magnitudinem, siue finita sit, secundum totam molem, posterius considerandum est.* Quid nobis, inquit, querendi sunt probatiores testes, ad nostram sententiam comprobendam? cum ipsemet Arist. verbis, vel ipsa

Mayneti ratio in sententiam Simplicij.

Confirmatio.

Aliorum ratio.

Validissimū Alexandrorum argumentum ab Aristot. autoritate desumptū.

sa luce clarioribus, explicuerit, se in ijs libris, apto tamen, conuenientique loco, de Vniuerso tractaturum esse, dum proposuit naturam Vniuersi, finita ne sit, secundum magnitudinem, an infinita, posterius considerandum? Non dicit Arist. de natura corporis simplicis, aut de natura cæli, esse post hæc differendum, sed de natura Vniuersi; Verba sunt apertissima, non indigent commentario. Fortasse hoc non sufficit? Desideramus adhuc clarius, euentiusque testimonium? Perpendamus, inquit, verba sequentia, posita in principio textus quædam, quæ potius pertinent ad finem quarti, vbi Arist. ita scribit, *De ijs autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus, hoc factò principio.* Non ignorans Arist. optimum tractationis ordinem; cum vniuersum ex pluribus partibus, secundum speciem distinctis, constitutum sit, necesse est, si illius perfecta cognitio haberi debeat, vt partium prius, ipsum constituentium, natura, substantia, atque proprietas explicetur; idè proponit hic, se de partibus Vniuersi, formas, speciesque distinctas habentibus, quæ sunt cælium, & quatuor elementa, acturum esse: quibus explicatis, ad naturam postea Vniuersi, ex ijs constantem, aperiendam, & patefaciendam se accingat. Hæc, inquit, est vera verborum Arist. interpretatio; hæc textuum apta connectio; hæc mentis Arist. explanatio; hæc tandem veritas ipsa, quam nemo sanæ mentis debet fictitijs expositionibus, effutitisque verbis obscurare; atque ita Alexandræi iudicium, & sententiam pro se ipsis ferunt; triumphumque vt dici solet, ante victoriam canunt.

Propositarum obiectionum dilutio.

Cap. XI.

Ingeniosæ quidem sunt propositæ Alexandræorum obiectiones, valdeque apparentem efficacitatem præferunt; sed quæ tamen à quolibet, rem ipsam attentius considerante, facili responsione tollantur. Ad primam, quæ erat Mayneti, concedimus, quicquid sub ratione formali subiecti alicuius scientiæ continetur, id omne in illa scientia considerari debere: negamus tamen, elementa, quatenus calida, & frigida sunt: sub ratione formali subiecti librorum de cælo contineri, quæ, vt diximus; est simplicitas ipsa. Neque verò quicquam roboris habet argumentum illud; elementa, vt calida, & frigida, simplicia corpora sunt; ergo elementa, vt calida, & frigida in libris de cælo considerari debent: quæ quauis simplicitas: caliditate, aut frigiditate, corpore nõ excludat (cũ simul existere possint) ipsa tamen simplicitatis ratio à sui met consideratione caliditatis, aut frigiditatis rationem abiicit, potest enim quis considerare simplicitatem, caliditatem, aut frigiditatem non considerata; idque ea abstractione, quam præcisam appellant. Exempli gratia ille paries est albus, & præterea etiam latus, & magnus; (non enim albedo à pariete magnitudinem, aut latitudinem excludit) tamen quis prohibet, vt ego albedinem parietis considerare non possim, eius magnitudine, vel latitudine non considerata? Ita in re nostra; aliud quodque simplicitas à consideratione excludit, quauis à re considerata non excludat; & propterea licet elementa, quæ simplicia corpora sunt, calida er, aut frigida sint; necesse tamen non est, si illa in libris de cælo, quatenus simplicia sunt, considerantur, eadem quoque quatenus calida, aut frigida sunt, considerari. Ad secundam rationem quauis conclusio illa necessaria omninò non sit, ea tamen admissa, negamus, Arist. in libris de cælo simplicium corporum numerum non indagasse. Primò nanque, via simplicis motus, tria simplicium corporum genera esse reperit: datur enim vnũ corpus simplex, quod ad medium, alterum quod à medio, tertium, quod circa medium mouetur. Deinde, in 4. eiusdem operis libro, distinctius simplicium corporum numerum patefecit: cum enim in 1. lib. ostendisset, illud corpus simplex, quod ad medium fertur, esse graue: illud, quod à medio leue: & illud, quod circa medium, neque graue, neque leue, distinxit graue in grauissimũ, quod & simpliciter, & absolute graue dici solet, & in graue ad aliud, hocque eodem modo distinxit leue. Quare cum inter simplicia corpora vnum sit grauissimum, vt terra: aliud leuissimũ, vt ignis: duo graua, & leuia ad aliud, vt aqua, & aer: quintum verò, nec grauitate, nec leuitate affectũ, vt cæliũ, perspicuũ iã vniciq; est, quin; in Vniuerso simplicia corpora reperiri. Quauis autem in libris de ortu, & interitu elementorum numerum Arist. indagari, illic tamè alia via hoc præstitit, quam in libris de cælo: ibi enim ex primarum qualitatum numero, & conjugatione, hic verò, via simplicis motus; eorum numerum venatus est. Ad aliud argumentũ, sumptum ab autoritate Arist. quod satis quidem efficax, atque apparet, facile respondebimus, si germanam illorum verborum interpretationem, rectamque textuum connexionem

Responso ad
ratione May
neti.

Ad ratione
aliorum.

Arist. in lib.
de cælo, via
simplicis mo
tus, numerũ
simpliciu cor
porum inda
gauit.

Ad argm ab
autoritate du
ctum.

in medium afferemus. Diximus, Arist. consilium in libris de Cælo esse, agere de corpore simplici. Quod, ut commodius præstaret, nonnulla prius, ad corpus attinētia, explanauit: nimirū eius naturam, vel, ut aiunt, quidditatem, & essentiam, quatenus à reliquis speciebus magnitudinis, utpotè à linea, & superficie distinguitur. Eiusdem quoque perfectiōne tetigit, dum monstrauit, ipsum, secundum omnes dimēiones, diuisibile esse. Declarauit quoque vnum esse corpus quodammodo vniuersale, quod omnium perfectissimum existit; tum quia omnibus modis diuisibile est: tum quia nihil extra se continet, quo finiatur: alia autē esse corpora, sub hoc ipso contēta, perfecta illa quidem in ratione corporis; imperfecta verò, quia ab alio continētur. Nomine autē primi corporis, tacitè Cælum, aliorū verò, elemēta significauit, de quibus proximè tractaturus est. Hęc est tota verborum Arist. series, & explicatio, idque ab initio primi libri de Cælo, vsque ad illa verba, *De ipsius igitur Vniuersi natura, &c.* quæ, qua ratione ab eo dicta sint, modo declaro. Nam cum ostēdisset, iam vnum reperiri corpus, quod omnia continet, & nihil extra se habet, quod monstrabit esse Cælum; aliaque infra ipsum particularia, aut veriùs specialia corpora, quæ sunt elemēta, ex quibus vnā cum Cælo Vniuersum conflatum est, quispiam fortasse suspicari potuisset, statim de ipsius Vniuersi natura disputandū esse. Quam quidem suspicionem cum vellet Arist. ostēdere falsam esse, & à suo instituto alienam, idē dixit, *De ipsius igitur Vniuersi natura, siue finita, siue infinita sit, &c. Posterius considerandum est.* Quare posterius cōsiderandum? Quia cum illarum rerum natura, ex quibus Vniuersum veluti totum quoddam per aggregationem, confurgit, patefacta fuerit; statim natura quoque Vniuersi aperta, & explanata erit. Dubitant quidam, sit ne Mundus finitus, an infinitus? Soluta erit hæc dubitatio, cum probatum fuerit, Cælum non esse, secundum magnitudinem, infinitum; esto etiam nihil extra se habeat, à quo finiatur: (putabant enim veteres Philosophi, illud propriè infinitum dici, quod nihil continet extra se, ut patet 3. Phys.) Si igitur Cælum, quod est corpus, omnia continens, constabit, non esse infinitum, idem protinus, per necessariam quandam consecutionem, de Vniuerso quoque constabit, *De ijs autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt.* (Postquam Arist. superioribus verbis Mundi considerationem reiecit; proponit nunc ea, de quibus agere in animo habet: inquit, se velle agere de partibus integralibus Mundi.) Sed cur, obsecro, de partibus integralibus Mundi, si non est eius consilium disputare de Mundo? Ratio ea est, quoniā partes integrales Mundi sunt veræ partes subiectiuæ corporis simplicis, de quo præcipuè in libris de Cælo Arist. agere intēdit; partes autem subiectiuæ corporis simplicis, sunt Cælum, & quatuor elemēta. Hoc autē ita esse, vnicuique ex Aristotelice disputationis cursu colligere licet: statim enim, incipit Arist. probare, præter quatuor simplicia corpora, quæ sunt elemēta, dari quintum corpus simplex, quod est Cælum: de eo igitur, ut de præcipua parte, sub simplici corpore contenta, disputare incipit, non autem de Mundo, quemadmodum ipsemet in initio secundi libri se fecit se testatur, ubi ita scribit. *Quod igitur neq; factum sit vniuersum Cælum, neq; contingat ipsum corrumpi, quemadmodum quidam dicunt, ex dictis licet accipere fidem, & rursus in 2. textu ait, Quare bene, se habet, quenquam sibi ipsi persuadere, antiquos, & maxime patrum nostrorum veros esse sermones, quod est immortale aliquid, ac diuinum eorum, quæ motū quidem habent, &c.* tale autem æternum corpus, atque diuinum asserit esse Cælum. Quod si de Mundo agere illi curæ fuisset; dubio procul non de Cælo, sed de Mundo locutus esset. Quin etiam, si de Mundo agere decreuisset, antequam de illius partibus verba faceret, saltē Mundi definitionem tradidisset, eiusdemque vniuersalia quædam theoremata protulisset. Quem admodum appositè fecit, cum de corpore disputauit: eius enim definitionem in medium attulit, eandem explicauit, eiusdemque corporis perfectiōnem, antequam quicquam de simplicis corporis partibus ageret demonstrauit. Nihil igitur officium Simplicianæ sententiæ Alexandræorum obiectiones.

Explanatio
verborū Ari-
stot. ab initio
1. lib. de cæ-
lo, ad finem,
text. 4.

Horum ver-
borum expla-
natio diligen-
ter notanda
est.

Cæli, & qua-
tuor elemen-
ta sunt par-
tes integra-
les vniuersi,
partes autē su-
biectiuæ cor-
poris simpli-
cis, de quo a-
gitur in libr.
de cælo.

*Solutio notabilis obiectionis, quæ ex iam ab Autore concessis, contra sententiam Simpli-
ciani fieri posset. Cap. XII.*

Difficiliora multò sunt ea, quæ ex ijs, quæ à nobis alibi concessa sunt, cōtra hanc Simpli-
ciani, snāam objici possēt. Etenim in disputatione de subiecto naturalis philosophiæ docui-
mus corpus naturale, quatenus Cælo, atque mortalibus cōe est, totius philosophiæ subie-
ctum

Argum̄ vali-
dissimum cō-
tra sententiā
Simplijij.

ētū esse nō posse; propterea quod æquiuocum est, aut saltem analogū, annexam habens æqui-
uocationem: probauimus, enim, parā analogiam reperiri nō posse. Iam verō efficax hoc
argumentū fortasse quispiam extructet; corpus simplex, prout de Cælo, & elementis dicitur,
æquiuocum est: Cælum enim ex materia, & forma concretum nō est, nec generationi, aut
interitui obnoxium, vt apertissima est Arist. sententiā, quam nos alia disputatione dilucidius ape-
riemus: elementa verō opposito modo se habent; igitur corpus simplex, quatenus sub se Cæ-
lum, & elementa comprehendit, verum, & adæquatum librorum de Cælo subiectum esse nō
potest. Pro huius obiectionis solutione, quæ certè maximi momenti est, reuocandum nobis
est in memoriā id, quod alibi hac de re docuimus, videlicet: si Cælum propriè, & secundum
eius substantiam spectetur, nullam esse scientiam ex nominatis ab Arist. in 6. Metaphysicis ad
quam verè, & propriè eius consideratio pertinere possit. Cū enim nō sit substantia purè
spiritualis, vt Intelligentia, nō potest esse Metaphysicæ considerationis. Cū nō sit pura
cinetio, nō potest Mathematicæ subijci. Et cū sub adæquato naturalis philosophiæ su-
biecto nō contineatur; quia scilicet ex materia, & forma conflatum nō est; nō potest pro-
priè ad naturalem scientiam pertinere. Verū, ne propter Cælum tantū, Arist. nouā scien-
tiam edere, & nouum quasi ædificium construere cogere, ideo ad euitandum scientiarum
multiplicem numerum, quemadmodum in Metaphysica, quæ scientia communissima est,
de aliquibus particularibus rebus, puta de substantijs abstractis, disputauit; ita propter quan-
dā similitudinem, quam ratione simplicis motus habet. Cælum cum alijs corporibus sim-
plicibus, puta cum elementis, de ipso vnā cum elementis in naturali philosophia diseruit.

Post contem-
plationē cor-
poris natura-
lis absolute
accepti, quā-
nam corpus
primò consi-
derandum oc-
currit.

Nemini dubium est, si rerum tractandarum ordinem spectemus, statim post contemplatio-
nem corporis naturalis generabilis, & dissolubilis, vniuersè accepti, quæ octo libris de Phy-
sica auscultatione absoluta est, de prima specie, in quā ipsummet naturale corpus, prima sui
partitione diuisum, descendit, Arist. agere debuisse. Corpus autem naturale, quod ex mate-
ria, & forma concretum est, prima sui partitione in simplex, & mixtum diuiditur; igitur in se-
cunda philosophiæ parte statim de corpore simplici, quod primū ex materia, & formæ cō-
iunctione confluit, Arist. disputandum fuisset: hoc autē corpus sub se tantū elementa, nō
etiam Cælum comprehendit; igitur adæquatum subiectum secundæ partis naturalis scientiæ,
hoc est librorum de Cælo, simplex corpus, elementis tantummodo commune esse deberet. Ve-
rum quoniam nō de elementis solum, sed de Cælo quoque in illa parte Arist. disputauit, &
quæ transeuntur in aliqua scientia, siue generalis, siue particularis ea sit, sub illius scientiæ
adæquato subiecto contineri debent, ideo difficultas maxima oritur, quæ nunc à nobis expli-
canda est, quomodo scilicet corpus simplex, Cælo, & elementis commune, cum æquiuocū sit,
adæquatum illius partis subiectum esse possit. Etenim Cælum ab illius partis consideratione
excludere nō possumus, cū de ipso principalis tractatio fiat: in eius enim contemplatione
duo priores illius operis libri consumantur. Neque item excludere possumus, elementa; cū
de ipsis ab Arist. cumulatissima disputatio in duobus posterioribus libris habeatur. Aut in-
tra regulas Dialecticas: aut corpus simplex, Cælo, & elementis commune, nō erit adæquatum
subiectum librorum de Cælo, vt probatum est antè. Respondendum itaque est, secundam
partem naturalis philosophiæ, cuius modū subiectum inquirimus, dupliciter considerari pos-
se; vno modo propriè, & strictè, pro ea, quæ est verè pars scientiæ naturalis: altero largè, & ex-
tensè pro consideratione cuiuscunque rei in eo opere contentæ, quod de Cælo inscriptum,
quatuorque libris comprehensum est. Si primo modo accipiatur, ea est, quæ duobus tantum
posterioribus eius operis libris perficitur: in quibus de simplicibus corporibus, ex materia, &
forma concretis, atque adeo generabilibus, & dissolubilibus, hoc est de elementis, disputatur:
hæc enim pars optimam cum libris de physico auditu connexionem habet. Duo verò prio-
res libri, in quibus de Cælo potissimum diseruit, tanquam minus proprii eo loco ab Arist.
positi sunt; sciebat enim, Celi tractationem naturalium corporum cōsiderationem excede-
re, quorū in naturali philosophia propriā tractatio est. De eo nihilominus ibidē agere vo-
luit, ijs rationibus, quas nos alias adduximus. Primo propter similitudinem, quam habet Cælū
cum elementis. Secundò, quia nondum constabat apud veteres philosophos, an Cælū haberet
naturā penitus ab elementis distinctā. Tertiò, quia de eodē, ad scientiarū multiplicem numerū

Solutio pro-
positæ obie-
ctionis.

Cur Arist. post opus de
physico audi-
tu, statim ante elementorū
tractatio-

quæ transeuntur in aliqua scientia, siue generalis, siue particularis ea sit, sub illius scientiæ
adæquato subiecto contineri debent, ideo difficultas maxima oritur, quæ nunc à nobis expli-
canda est, quomodo scilicet corpus simplex, Cælo, & elementis commune, cum æquiuocū sit,
adæquatum illius partis subiectum esse possit. Etenim Cælum ab illius partis consideratione
excludere nō possumus, cū de ipso principalis tractatio fiat: in eius enim contemplatione
duo priores illius operis libri consumantur. Neque item excludere possumus, elementa; cū
de ipsis ab Arist. cumulatissima disputatio in duobus posterioribus libris habeatur. Aut in-
tra regulas Dialecticas: aut corpus simplex, Cælo, & elementis commune, nō erit adæquatum
subiectum librorum de Cælo, vt probatum est antè. Respondendum itaque est, secundam
partem naturalis philosophiæ, cuius modū subiectum inquirimus, dupliciter considerari pos-
se; vno modo propriè, & strictè, pro ea, quæ est verè pars scientiæ naturalis: altero largè, & ex-
tensè pro consideratione cuiuscunque rei in eo opere contentæ, quod de Cælo inscriptum,
quatuorque libris comprehensum est. Si primo modo accipiatur, ea est, quæ duobus tantum
posterioribus eius operis libris perficitur: in quibus de simplicibus corporibus, ex materia, &
forma concretis, atque adeo generabilibus, & dissolubilibus, hoc est de elementis, disputatur:
hæc enim pars optimam cum libris de physico auditu connexionem habet. Duo verò prio-
res libri, in quibus de Cælo potissimum diseruit, tanquam minus proprii eo loco ab Arist.
positi sunt; sciebat enim, Celi tractationem naturalium corporum cōsiderationem excede-
re, quorū in naturali philosophia propriā tractatio est. De eo nihilominus ibidē agere vo-
luit, ijs rationibus, quas nos alias adduximus. Primo propter similitudinem, quam habet Cælū
cum elementis. Secundò, quia nondum constabat apud veteres philosophos, an Cælū haberet
naturā penitus ab elementis distinctā. Tertiò, quia de eodē, ad scientiarū multiplicem numerū

uitandū, in naturali sciētia disputaturus, nullum commodiorem reperit locum, in quo illius tractatio interfereretur, quā in eo, qui inter opus de Physico auditu, & elementorum tractationem vacare visus fuit. Probauerat enim 8. lib. Phys. motum antē, retroque aeternū esse; exigebat ratio, de eo statim corpore disputare, quod motus aeternitate gauderet; & tale corpus est cælum. Rursus perduxerat nos Arist. via motus, in eodem libro, ad primum rerū omnium principium, quod est Deus: necesse igitur erat, vt antequā de hoc sublunari Mundo quicquam ageret, efficiens proximum, & illud quidem vniuersale procreatarum rerum considerandum assumeret: hoc autem proximum, & vniuersale efficiens est cælum. Ceterū cum iam, duobus prioribus eius operis libris, illud præstitisset, quod facere decreuerat; validis simisque rationibus, cælum esse quintam essentiam, ab elementorum naturis omninō distinctam, probauisset; eius statim considerationem omittendam duxit; atque in 3. lib. verē secundam naturalis Philosophiæ partem inchoaturus, nouo vsus proemio, ea proposuit, de quibus deinceps disceptaturus esset: profectusque est, se in eo quatuor simplicium corporum, hoc est elementorum naturam diligenter exploraturum esse. Quod certē non fecisset, si quatuor illius operis libri vnam, & eandem veluti particularem scientiam constituerent. Hæc cum ita se habeant, perspicuum iam est, corporis simplicis generabilis, & dissolubilis considerationē cum libris de Physico auditu proximē necesse; eamque solam verē secundam naturalis Philosophiæ partem appellandam esse. Cuius adæquatū subiectum aliud quidem esse non potest, quā corpus simplex, quatenus genus quoddam vniuocum est, sub se rātummodo quatuor elementa, non etiam cælum comprehendens. Si verō secunda pars naturalis Philosophiæ largē, & extensē accipiatur pro cuiuscunque rei consideratione, in opere de cælo contenta; tunc quemadmodum opus illud non vnam veram, & vniuocam scientiam constituit, sed quippiam est, veluti ex diuersorum generum considerationibus aggregatum; ita absurdum non est, aliquod æquiuocum adæquatū eius obiectum esse; aut verius adæquati eiusdem obiecti munere fungi: illud autem æquiuocum est corpus simplex, cælo, & elementis cōmune. Nec dicat quispiam, eadem ratione posse nos, pro totius naturalis Philosophiæ subiecto, naturale corpus statuere, quod cælo, mortalibusque rebus commune sit; quanuis illud æquiuocum censeatur: quoniam tota naturalis scientia vna tantum est, & vnius generis, & illius partes inter se optimē cohærent: nec propter cæli tantum considerationem, quæ ad ipsam propriē non pertinet, perturbanda est. Opus autem de cælo diuersi generis considerationem continet, vt perspicuum iam est; & propterea illud quidem, loco adæquati subiecti, æquiuocum aliquod habere potest: vniuersa autem naturalis scientia non item.

nam, de cæle
sti substantia
differunt.

Vnde iam su-
mendū sic
verum prin-
cipium feci-
tæ partis na-
turalis philo-
sophiæ.

Corpus sim-
plex, cælo, &
elementis eō
est adæquatū
subiectum in
toto opere
de cælo, tam
est æquiuo-
cum sit.
Obiectio, &
solutio.

Opinionum omnium conciliatio.

Cap. XIII.

ADuctis iam aliorum, de re proposita opinionibus sententiaque Simplicij ad bonum sensum reuocata; reliquum tandem est, vt, Coronidis loco, modum afferamus, quo omnes relatæ opiniones inter se optimē conciliari possint. Sciendum igitur est, subiectum cuiuslibet scientiæ quadruplex esse posse. Vnum appellatur subiectum congregationis, quod ea omnia congregat, de quibus in illa scientia disputatur. Quomodo animal rectē in libris de animalibus subiectum statuitur; quia omnia animalis membra, & omnes partes congregat, de quibus inibi sermo habetur. Hoc etiam modo rectē argumentatio Logicæ subiectum statui posset; quia omnes argumentandi modos congregat, atque insuper partes proximas, atque remotas, ex quibus illi conficiuntur. Alterum est subiectum adæquationis, quod ita scientiam adæquat, vt neque ipsam excedat, neque ab eadem excedatur. Quo pacto ens, in sua communitate acceptum, subiectum in metaphysica, aut corpus naturale subiectum in naturali scientia collocatur. Tertium est subiectum præcipuum, quod nil aliud est, quā præcipua pars subiecti adæquati. Cuiusmodi in Metaphysica posset poni substantia, quæ est præcipua pars entis; aut etiam Deus; vel in logica demonstratio, quæ est præcipua pars syllogismi. Quartum est subiectum prædicationis, quod de omnibus enunciatur, quæ continentur in illa scientia, cuius est subiectum: nec refert, si de alijs quoque contentis in alijs facultatibus, prædicetur. Hoc pacto ens reale dicitur esse subiectū naturalis Philosophiæ: nihil enim in ea continetur, de quo ens reale non prædicetur; quanuis multa extra naturalem scientiam

Suessan. pri-
mo de cælo,
in prin.
subiectū cui-
uslibet scien-
tiæ quadruplex.
Cōgregatio-
nis.

Adæquatio-
nis.

Præcipuum.

Prædicatio-
nis.

DE NUMERORVM VIRTVTIBVS,

Disputatio Duodecima.

Autoris in hac disputacione consilium. Caput Primum.

Ostenfurus Aristoteles tex. 2. primi lib. de Celo, inter magnitudinis species, quæ sunt linea, superficies, & corpus, externa quadam, & veluti accidentaria perfectione corpus ipsum perfectum esse; nihilque ei in magnitudinis ratione deficere, hoc enthymemate vrebatur; Corpus secundum tres dimensiones, puta secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, diuisibile est: ergo corpus est omniquaque diuisibile. Hanc consecutionem Pythagoricorum autoritate probabat: apud quos tritum satis, & peruulgatum erat hoc veluti axioma, qui dicit tria, dicit omne: numerus. n. ternarius perfectissimus est, immo omnem suam perfectionem cum ijs rebus communicat, quæ ipso numerantur. Ex his verbis optima, amplissimaque occasio data est famosam, celebrem, curiosam, difficilem, mihi que diu, multumque optatam quæstionem discutere, quam eruditorum hominum auribus non omnino indignam fore, immo maximam omnibus oblectationem allaturam esse, confido. Quæstio ea est, An vlla vis, seu facultas aut proprietas in rebus naturalibus, & diuinis, sit numeris tribuenda. Sed quoniam non est nobis tanta grauis disputatio confusa, & absque ordine percurrenda; ideo, vt disputantibus nobis facilis aliqua præmuniatur via, erit tota disputatio in quatuor principes partes distributa. In prima prolusionis loco, nonnulla de scientiæ numerorum origine leuiter tangam: deinceps vero receptum Pythagoræorum opinionem in medium afferam, qui virtutem numeris tribuerunt, atque præcipua testimonia, tam ex naturalibus, quam ex diuinis rebus excerpta, recensebo, quibus ipsi numerorum virtutem, & efficacitatem comprobarunt. In secunda peripateticis rationibus ostendam, nullam prorsus virtutem in numeris, ne in verbis, quidem signis, aut caracteribus reperiri: inanemque esse modum illum per numeros philosophandi, quem nonnulli, qui abstrusi, secretioresque philosophi haberi voluerunt, olim professi sunt. In tertia Pythagoræorum fundamenta demoliri, eorumque rationes diluere pro viribus enitar. In quarta aperiam, in quo nam sensu Pythagoras, & veteres Pythagorici virtutem aliquam numeris ascripserint, & quam ob rem suam vbi que numeris philosophiam refererint.

Disputacionis origo.

Ordo in disputacione sequendus.

De origine, atq; excellentia scientia numerorum, atq; Arithmetica duplici. Cap. II.

Antequam disquiramus, an vlla virtus in numeris, atq; proprietas reperiat, ne scilicet ad tantam disputacionem accedere videamur, non alienum esse duxi, leuiter considerare, qualis nam fuerit numerorum scientia, quam recentiores potissimum Pythagorici tantum fecerunt: qui fuerint eius præcipui autores: vnde illa originem dixerit: hæc enim fortasse nobis ad veritatem, quam quærimus, faciliorem aditum patefacient. Vt autem ab eo, quod potestremo loco propositum est, exordiamur, constat inter omnes, numerorum scientiam apud Aegyptios primum florere cepisse, qui in naturalium, ac diuinarum rerum arcanis explicandis, vt notis quibusdam, quas hieroglyphicas appellabant, ita etiam numeris vtebantur; ne latrarum, ac reconditarum rerum notitia ita facile ad prophanum vulgus perueniret. Hunc mysticum philosophandi modum ab Aegyptijs didicerunt Hebræi, ac præsertim Moyses, vt Clemens Alexandrinus, & Philo Iudæus attestantur. Ab Hebræis Phoenices, à Phoenicibus Greci. Primus autem Græcorum omnium, qui hanc numerorum scientiam optime calleret, & à quo eadem ad cæteros defuxerit, fuit Pythagoras ille Samius, qui tantæ discipline addiscendæ cupiditate, ad Arabas, Hebræos, Chaldaeos, & Aegyptios nauigauit: vnde quæcumque sapientes illi, aut proprio Marte adinuenerunt, aut eis quoquomodo reuelata fuerunt, in hac numerorum disciplina, veluti in quinta quadam essentia recondita, secum in patriam deportauit. Hunc imitatus est Plato, qui eandem scientiam, siue ab Italicis philosophis, Pythagoræ sectatoribus, siue, vt alijs placuit, ab ipsismet Aegyptijs, quorum oras ipse quoque lustrauit, edoctus; omnia constare numeris, & animam, & Deum, & mundum, ac eius mentem, &

Numerorum scientia apud Aegyptios primum floruit.

Moses numerorum scientie peritus.

Pythagoras primus fuit, qui numerorum scientiam ex Aegyptijs in Græciam transportauit. Plato numerorum scientiam maximam fecit.

cit, omniaque consistere numeris allegerunt.

Homo idcirco animalium sapientissimus, quia nouit numerare, refert in Plutarchus de anima solere quosdam homines numerum intelligere.

Aueroaristis de sum notabile.

Veteres, ac recentiores Pythagorici & Platonici scilicet, quoniam numerorum scientiam tenuerunt.

Mosis libri numerorum scientia referuntur.

Numerorum scientia, aut eadem est Cabala, aut eadem maxime affinis.

Arithmetica duplex. Vide Plac. in Epinom.

Numerus in naturalibus, & recentem diuisum ab Aristoteli lib. 10. de mystica theologia secundum Aegyptios lib. 18.

Numerus duplex, quantum ad formam, & formam, vide Plot. li. 1. Aeneade 5. Io. Reuchlinus lib. 3. de arte Cabalastica.

Arist. 10. Metaph. tex. 3.

Petrus Bonus li. de Mathematicis signis.

ideas ipsas, asseruerunt: tantumque numerorum vim esse putauit, ut sciorum cognitione, ac scientiam ab humana natura tollat, omnium quoque rerum notitiam funditus deletum iri: ipsumque hominem, animantium omnium imprudentissimum, ac stolidissimum fore crediderit: quasi prudentissimus, ac sapientissimus sit, quia nouerit numerare; Quod & Auenzoar ille Babilonius, ut scribit Albius ab Almar, optimè animaduertit; cum, scire omnia, & exquisita ratione cognoscere eum, pronunciauit, qui numerorum scientiam teneret. Hinc factum est, ut Aglaopliemus, Philolaus, Iamblicus, (veteres Platonici) Iacobus Faber, Carolus Bouilius, Io. Picus Mirandulanus, Franciscus Georgius, & alij recentiores, cum Platonici, tum Pythagorici, in hanc sublimem Arithmeticeam toto pectore incubuerint, in qua mysteria plurima contineri, & a qua plurima se didicisse, confessi sunt. Inter innumera theorematum, quæ publico certamine Mirandulanus exposuit, nonnullas attulit quæstiones, & eas quidem difficiles, ad quas se pollicitus est per numeros responsurum. Idem, libros Mosis hac eadem Arithmetica referros esse, perhibuit: in quibus innumera propemodum mysteria, numeris obuelata, leguntur, quæ non nisi a sapientissimis viris, atque huius potissimum discipline peritis, percipi possunt. Et hæc fortasse est illa scientia, aut eidem saltem maximè affinis, quæ apud Hæcæos Cabalisticæ profertur: nam & ipsi magnam illam vim, quam nonnullis nominibus tribuunt, numeris putant acceptam esse referendam. Porro cum Arithmeticeam dicimus, non eam intelligas, qua Mercatores, & Proletarij quique utuntur, sed illam, cuius in Epinomide meminit Plato, dicitur autem, numerus opus esse, non ijs, qui corpus habent, sed qui omnem pariter, imperisue generationem, atque virtutem, ad perficiendam, cognoscendamque rerum naturam conferunt. Et autor etiam illius libri, qui Aristoteli ascribitur, de mystica Theologia secundum Aegyptios, lib. 10. c. 18. de substantiali intellectus numero verba faciens, ita scribit, *Neque autem in presentia accipimus recensitum numerum, qui euidenter est, sed naturalem, qui essentia est, ab alio contenta.* Plotinus quoque lib. 5. Aeneade quinta, duplicem affert numerum, alterum quantum ad vulgarem Arithmeticeam pertinet: alterum formæ, seu substantiæ, quo doctissimi quique viri utuntur, quos philosophandi oscuitas delectauit: & hic est ille numerus, cui passim virtutem Pythagorici tribuerunt.

Exemplar, & veluti imago quadam Pythagorice numerorum discipline Cap. III.

Quoniam multos esse arbitror, ad quos Pythagoricorum numerorum nomen tantummodo peruenit, quid autem re vera sit numerorum illa scientia, quam isti Philosophi profertur, penitus ignorant, idcirco ab instituto nostro alienum fortasse non erit, aliquod quasi specimen reconditæ huius discipline præbere, ut hinc etiam facilius intelligere, atque inuestigare possimus, an virtus aliqua sit numeris tribuenda. Statuunt Pythagorici, unitatem rerum omnium fontem, & originem, atque adeo rerum omnium initium esse, quoniam in eo principio persimilem, cum simplicissima illa sit, nec ab ullo pendeat. Sed præterea cæsent, id ipsum, quod unum est, cognitionis quoque principium existere: cum enim quippiam nobis considerandum occurrat, illico in illud unum, quod ipsum est, mentis oculos conijcimus, illudque statim, alterum non esse cognoscimus. Hinc dualitas oritur, quæ principium est differentiæ. Numerus quidem ipsa dualitas non est, sed unitatum confusio quædam. Prima multitudo appellatur, quam nullus potest numerus dimetiri, præterquam sola unitas, numerorum omnium mensura communis: semel enim duo, nihil aliud, quam duo est. Ex unitate, & dualitate triades oritur, primus numerus impar, atque adeo perfectissimus; cum primum in uno quoque genere perfectissimum sit omnium, quæ in illo genere continentur, eorundemque veluti mensura quædam existat. Perfectior est hic numerus numero pari, cum illum comprehendat, ab eo tamen non comprehendatur. Masculus est, atque fecundus, cupiensque suam bonitatem cum cæteris communicare, sese in semetipsum per modum unitatis, & dualitatis retorquens, ita multiplicat, semel bis duo sunt quatuor. Hinc igitur ortum ducit quaternarius numerus, qui numerorum omnium plenitudo est, corporeusque appellatur, quod rebus præcipuè corporeis conueniat, quemadmodum tres prædicti numeri rebus incorporeis assignantur. In unitate quidem significatur punctus, prorsus indiuisibilis; in binario linea, quæ est longitudo, sine latitudine; in ternario superficies, quæ est longitudo, & latitudo, sine profunditate; in quaternario verò ipsa etiam profunditas continetur; & propterea primus numerus

merus iudicatur. Et verò quaternarius numerus hanc potissimum perfectionem continet, ut ipso omnis numerorum progressio perficiatur; si enim & unitatem, & unitatum confusionem, & primum imparium numerum, & hunc quaternarium sumamus, perfectissimum parem numerum, qui denarius est, constituemus: nam unum, duo, tria, quatuor, de omnipotentia potest ad energiam exeuntia, pariunt decem: hic autem numerus est omnis numerus: ab eo enim ultra non nisi per replicationem numeramus. Hæc est veluti theoria quædam huius numerorum disciplina. Sed plura apud Pythagoræos,

Modus per numeros philosophandi, quo Pythagorici utuntur, breuiter explicatur.

Cap.

IV.

Cæterum audire mihi videor curiosum aliquem, optantem, post tantæ disciplinæ contemplationem, aliquam etiam eiusdem exercitationem degustare, ut modi illius per numeros philosophandi, quo Pythagorici utuntur, umbram saltem, ac veluti caliginem percipiat. Huic satis libentissime faciam, neque à me tamen, sed ab alio id soluam. Finge; Pythagorei aliquem naturam esse Angelicam contemplaturum: hunc in modum per numeros, Pythagorico more, philosophari incipiet. Quicquid est post unitatem, numerus unitate perfectus, & consummatus est: sola unitas omnino simplex, à se perfecta, extra se non egreditur: sed indiuidua simplicitate, & solitaria sibi coheret, quia superest sibi, nullius indigens, suarum plena diuitiarum. Numerus sua natura multitudo cum sit, unitatis beneficio fit simplex, quantum ipse simplicitatis est capax. Quamquam autem numerus quisque quò magis ab unitate sit procul, in maiorem semper multitudinem incidit, plusque in eo dissimilitudinis, plus partium, plus compositionis reperitur, nullus tamen est numerus, unitati proximus, qui multitudo non sit, aduentitiam habens unitatem, & eam quidem, non natura, sed compositione, unam. Hanc numerorum significatione, veluti scala quadam disposita, ad diuina ascendit, Pythagoreus, hoc pacto. Solus Deus, qui à nullo est, & à quo sunt omnia, simplicissima unitas, & indiuidua essentia est; quicquid habet, à se habet: eadem re, qua est, eadem sapit, eadem vult, eadem bonus, eadem iustus est: neque rem aliquam intelligere possumus, qua ipse sit, præterquam ipsum esse, quod ipse est. Cætera, quæ sunt alia à Deo, non illud, id est ipsum esse, sed illo, sunt. Igitur Angelus non est ipsa unitas; alioquin Deus esset, aut plures essent Dij, quod concipere nemo potest: quid enim erit unum, si ne ipsa quidem unitas una est? Relinquitur ergo, ut Angelus numerus sit; quòd si numerus est, alia sui parte multitudo est una. Iam verò numerus omnis perfectionem in se, & imperfectionem pariter includit: eatenus imperfectus dicitur, quatenus multitudo; perfectus autem, quatenus unus. Quare quicquid in Angelo imperfectum est, Angelicæ multitudini, quam inde habet, vnde est numerus. i. creatura, tribuitur. Quicquid verò perfectum est, accedit unitati, quam inde habet, vnde Deo iungitur, asignatur. Imperfectionem in Angelo duplicem inueniunt Pythagorici; alteram, quia non est ipsum esse, sed essentia tantum, cui participatione ipsius esse, accidit, ut sit: alteram, quia non est ipsa intellectio, sed ei accidit, ut intelligat; cum eius intellectus sui natura sit intelligentiæ capax. Hanc autem secundam imperfectionem ex prima pendere dicunt; quoniam quod ex se non est, utique neque intelligit ex se, cum ibi esse nihil possit, ubi non est ipsum esse. Vtraque igitur harum imperfectionum accidit, Angelo, ea ratione, qua multitudo est, atque adeo opus est, ut absolutio illi, & consummatio ab accedente desuper fiat unitate, quæ quidem unitas Deus est, vnde ad Angelum, & esse, & vita, & omnis perfectio deriuatur. Hic est modus per numeros philosophandi, quo Pythagorici utuntur, & quemadmodum illum in Angeli contemplatione audiuius, eundem in cæteris rebus esse putandum est.

Numerorum virtus à recentioribus Pythagoricis vniuersalibus rationibus comprobatur.

Cap.

V.

Hactenus recondita istius numerorum disciplina: originem, excellentiam, autores precipuos, ac denique modum illum philosophandi, quem Pythagorici signare numeris, atque in rebus ipsis exercere conueuerunt, dilucide patefecimus. Nunc propius ad rem propositam accedendum est, omniaque illa media nobis recensenda sunt, quibus recentiores Pythagorici, virtutem aliquam in numeris ponendam esse, probare nituntur: qua ipsi, ut qualita

Ita ad verbum philosophat Io. Pico Mirand. in Heptaplo lib. 3. qui est de mundo Angelico cap. 6. Sola unitas simplicissima est. Numerus quilibet multitudo est, & unitatis beneficio fit simplex. Solus Deus unitas est.

Creatura ois non unitas, sed numerus est. Numerus ratione unitatis perfectus dicitur; ratio ne verò multitudinis, imperfectus. In Angelo imperfectio duplex.

Quadruplici
via recentior
res Pythagor
ici numero
rum virtutē
ostendere ni
tuntur.

Prima ratio
vide Io. Picū
Mirandul. in
Apollo. disp.
de Magia, &
Cabala.
Secunda,

Tertia.

Quarta

Quinta

Sexta.

Impares nu
meri pares
pares vero se
minā a Py
thagorici ap
pellantur.
Vires septe
narij, atque
ternarij nu
meri.

Nota de ser
pente, arun
dine ter per
cusso.

tes agētes, aut operantes formā; aliquid in rebus præcipuè naturalibus efficiere possint. Id ipsum igitur quadruplici via se ostendere proficitur: primò vniuersalibus rationibus; secūdo, naturalibus obseruationibus; tertio testimonijs, è diuinis rebus desumptis; quarto eodē iurum hominum, immò etiam Sanctorum Patrum autoritatibus. Argumētatur itaq; primò sic. Quò aliqua sunt formaliora, vt vtar eorum verbis, eo sunt virtute potēntiora: (virtus enim sequitur formam;) sed res mathematicæ sunt formaliores phisicis, cum sint magis abstractæ; igitur si a rebus phisicis virtutes aliquæ, & operationes emanant; multò magis a rebus mathematicis, cuiusmodi sunt numeri, debent proficisci. Secūdo, quod in suo esse minus, pōdet, minus quoq; in agendo, vel in operando pōdebit, atque ita maiorem vim, atque potēntiam habebit: (operatio enim rei naturam, atque substantiam consequitur;) sed numeri in suo esse minus pōdent, quàm res naturales; ergo maiorem vim, atque potēntiam habent, quàm res naturales: si itaque virtus, atque proprietas in rebus naturalibus incit, multò magis in numeris, reperiri debebit. Tertio, quæcunque sub vna formā aliquid agunt, sub alia verò alit nihil, aut aliud quippiam, proculdubio insitam habent virtutem, & efficacitatem: huiusmodi autem sunt numeri; eisdem igitur est virtus aliqua tribuenda. Minorem probant; quoniam numerus sub formā quinarij aliquam habet vim, quam tamen non habet sub formā senarij; immò si senario sedatur quinarij, amittit vim, & facultatem mutant, vt in multis naturalibus rebus apparet, de quibus paulò infra dicemus. Quarto, pulchritudo corporis oculos mouet, & hoc ipso delectat, quod inter se partes omnes cum lepore quodam consentiunt: atque lepos ille, siue concinnitas nihil aliud est, quàm apta membrorum compositio, atque proportio, quæ in numeris consistit, inest igitur in numeris virtus, quæ visum oblectet: si enim cetera ponas, & numerum illum, seu proportionē destruas; nihil amplius in corpore manebit, ex quo visus oblectatione amari possit. Quinto, vt rationem hanc, ex proportione desumptam, vniuersaliorē reddant; hoc idem in cantibus, & sonis ostēdere conantur; etenim si vocum, aut sonorum concinnitas quædam fiat, vt. l. graues, & acuti certa proportione misceantur; inde dulcis, ac tribusque gratissima orietur harmonia: si autem voces, aut soni maneant, proportio verò mutetur, exempli gratia à tertia ad quartam, à quinta ad septimam, ab octaua ad nonā, & sic de cæteris; tunc aures maxima illa dissonantia, & inconcinnitate lædentur; igitur in numeris lædendi aures, ac oblectandi virtus reperitur. Quòd autem in sensu visus, atque auditus probatum est, idem in cæteris sensibus intelligi volunt. Postremò se argumētantur, nisi in numeris, ac præsertim harmonicis, efficiendi vis maxima reperiretur, tunc Orpheus ad se se Dæmones, animantes, arbores, saxa, & id genus alia, trahere musica non potuisset: constat autem inter omnes, eum hæc ipsa fecisse; igitur negandum non est virtutem maximam in numeris reperiri.

Numerorum virtus à recentioribus Pythagoricis naturalibus obseruationibus confirmatur. Cap. VI.

Secundum medium, quo recentiores Pythagorici, ad probandam numerorum virtutem, vtuntur, ex naturalibus obseruationibus desumptum est. Integrum sanè volumen efficere possem, si omnes quotquot à varijs autoribus obseruationes adducuntur, recensere vellē: afferam tantum præcipuas, omnes enim eodem spectant. Obseruant in primis, impares numeros, quos pares appellant, paribus, hoc est sequinis, longè potēntiores esse: & (vt plures omittam) septenarium accipiunt, quem maximam in rebus naturalibus virtutem, & efficacitatem habere contendunt. Etenim septimestres partus nulla alia ratione, asserunt, vitales esse, nisi propter vim, & facultatem numeri septenarij. Abitos morbos septimo plerumque die finiunt: sin verò septenarius simplex satis non est, septenarium duplex exsolcere. Quandoque etiam ante septenarium quidem, sed tamen tertia die iudicari, idque ternarij numeri virtute, qui impar est. Addunt plura de anno climacterico, qui hominibus solet esse lethalis. Multa afferunt de diebus decretorijs, quibus Medici contra Aselepiadē, ob certum numerum, & sepe imparē, plurimum tribuunt. Sed & in pillularum numero exhibendo, imparē eligunt Medici, vt efficacius agant. Ferunt etiam, si ter arundine percutiatur serpens, ipsum statim stupore maximo affici, propeq; ad interitum duci: quod si quartā vice idem percutiatur, ipsum reuiuiscere, pristinumq; robur acquirere. Hæc certe fieri non possent, nisi in numeris ad

qua vis, atque potestas reperiretur. Caterum & in feminis, hoc est paribus numeris, recentiores Pythagorici vim maximam obseruarunt. Senarium numerum in nuptijs, aiunt, & ad prolem edendam præpotentem esse; atque ideo nonnulli mundo condito, seu eius fabricæ, hunc eundem numerum tribuerant; sex enim diebus rerum omnium conditor hanc mundi fabricam absoluit: septimo autem die ab omni opere, quod patrarat, quiescit. Obseruant rursus, octonarium numerum, quem iustitiæ numerum appellant, ad res obeundas plurimum posse. Denique, vt in musicis potissimum numeris vim maximam reperiri confirmant, adducunt mirabilem illam obseruationem, in curatione veneni illius animalis, ex araneorum, vel phalangiorum genere, quod in Apulia potissimum nascitur, tarantulaque nuncupatur: animal istud, dum messorum cura, quæ ocreis non sunt armata, icit, eos tali veneno afficit, vt non quouis strepitu, sed sonorum tantum modulatione curari possit. Qua igitur ratione hoc fieret, nisi in numeris harmonicis virtus aliqua contineretur.

Senarij numeri virtutes.

Nota de veneni tarantule curatione, musicorū numerorū virtute facta.

Testimonia, è diuinis rebus desumpta, quibus recentiores Pythagorici numerorum virtutem ostendere nitantur. Cap. VII.

PRæter naturales obseruationes, è rebus quoque diuinis testimonia sumunt recentiores Pythagoræ sectatores, ad numerorum virtutem, & proprietatem comprobendam. Primo inquit, ideo in secunda die, qua firmamentum legimus à Deo Opt. Max. conditū esse, nõ fuisse dictum, & vidit Deus, quod esset bonum; quoniam binarius numerus malus est. Afferunt etiam, omnia animalia immunda in Archem Noë bina ingressa fuisse; septena autem, quæ munda sunt: igitur in binario, & septenario numero aliqua occulta proprietates reperitur. Ternarij numeri proprietates, & dignitates multipliciter confirmant. Tres tantum, inquit, leges reperiri, scilicet, Naturæ, Motus, & Gratia; atque ob ternarij numeri perfectionem, & absolutionem, nullam aliam legem futuram esse. Rursus tres esse asserunt Angelorum hierarchias, triplicato ternario numero, hoc est, in nouem choros. Tres personas in essentia diuina, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Tres Theologicas virtutes, fidem, Spem, & Charitatem. Tribus diebus, occulto quodam mysterio, fuisse Ionam in ventre Cæti. Totidem extitisse Christum in sepulchro. Et innumeras referunt ternarij numeri virtutes, quas longum, & superuacaneum esset recensere. Integrum de ternario numero librum composuit Aufonius, quem vocauit Gryphum. Scripserunt, & alij, ad quos curiosos remitto. Ad hæc, nõ sine causa, neq; casu, & temerè putarunt, in denariū numerū decem præcepta legis decem Psalterij chordas, decemq; Psalmorum cantores incidisse: multa. n. in denario numero mysteria continentur, ideoque, & Cabalistæ numerationes decem, quas vocant *דעס*, posuerunt. Duodenarij etiam numeri secretam aliquam proprietatem in duodecim tribubus Israel, in duodecim Apostolis, & in duodecim lapidibus cælestis Hierusalem, speculantur. Rursus nõ sine mysterio, sed occulta quadam ipsius numeri proprietate putant, quadraginta dies Moisen, quadraginta Eliam, quadraginta Christū, ieiunasse; & quadraginta diebus post resurrectionem, ad Cælum ascendisse; & quadraginta horas apud Inferos extitisse, & post quadraginta dies Ninivæ subuersione prædictam fuisse; & totidem dies, noctesque Deum super terram pluuisse. Magnum etiam dicunt continere Sacramentum in quinquagenario dierum numero Spiritum sanctum Apostolis descendisse. Alia huius generis plura apud Martianum Capellam lib. 7. de musicis numeris, apud Petrum Bongum Canonicum Bergomensem, libro de Mystica numerorum significatione, apud Fabium Paulinum, libris de septenario, atque etiam apud alios, vnusquisque poterit reperire.

Binarij numeri malitiã vnde elicit recentiores Pythagorici. Vnde bonitatem septenarij. Ternarij numeri proprietates, & dignitates var.

Aufonius de ternario numero scripsit integrum librum.

Denarij numeri proprietates.

Proprietates duodenarij.

Proprietates quadragena-

rij. Proprietates quinquagenarij.

Martianus Capella. Petrus Bongus. Fabius Paulinus.

Illustrium Virorum, atque etiam Sanctorum Patrum autoritatibus, recentium Pythagoricorum sententia de numerorum virtutibus roboratur. Cap. VIII.

IAM Illustrium Virorum, atque etiam Sanctorum Patrum sententias, afferamus, quibus recentiores Pythagorici suam ipsorum sententiam de numerorum virtutibus roborare nituntur. Magni fecit, inquit, hanc numerorum scientiam Romanus Boetius, qui constanter asseueravit, procreandarum rerum numerum in conditoris animo præcipuum exemplar extitisse. Macrobius lib. 1. in somnium Scipionis, ca. 13. dixit, animas corporibus, certa quadam numerorum ratione sociari. Plinius libro 28. cap. secundo, vt carminibus, ita numeris, atque præfer-

Boetius.

Macrobius.

Plinius.

Virgilius. tim imparibus, vim maximam tribuit: Virgilius Ecloga octava Deum, asseruit, impa-
 Vegetius. ri numero gaudere: Vegetius de re militari scribit, fossarum castrensium latitudinem im-
 Hec. Corh. paritati accommodandam esse. Citantur etiam Magum illum, atque Hæreticum, Henricum
 Agrippa. Cornelium Agrippam, lib. 2. de oculâ Philosophia c. 3. & alios, quos Jubens, & volens omi-
 Artapanus. to, tanquam ab Ecclesia damnatos. Afferit Petrus Bongus mirabile quiddam ex Artapano
 in opere de Judeis: qui refert, Mosen in custodia inconclusum à Nechefre, Aegyptiorum Re-
 ge, propterea quod peteret, ut ex Aegypto populus liberaretur; noctu, aperto carcere, diuina
 voluntate egressum fuisse, atque in regiam accessisse, dormienti Regi astitisse, ac illum excita-
 se. Regem autem eo, quod factum fuerat: stupefactum, Mosi iussisse, ut nomen eius diceret,
 qui miserat; & illum quidem, cum ad aurem inclinasset, dixisse, Regem verò, cum audivisset,
 mortuum cecidisse: cum autem Moses cum postea tenuisset, rursus reuixisse. Nullam aliam
 ob causam id accidisse putant recentiores Pythagorici, nisi ob latentem numeri virtutem,
 quæ in diuino illo nomine continebatur, quod Moses ad illius Regis aures pronunciauerat.
 Hilarius. Audiamus nunc S. Patres. Hilarius in com. super psalmos, causam inquirens, cur psalmorum
 ordo secundum historiam dispositus non sit, sed sæpè psalmus, qui prius compositus est, po-
 sterior in ordine collocatur, arbitratus est, eam ad numerorum virtutem esse referendam. Se-
 ptuaginta enim seniores, quibus à Ptolomæo Rege totius legis ex hebræa in græcâ linguâ
 transferenda cura demandata fuit, cælesti quadam scientia, psalmorum virtutes intelligen-
 tes, cum sine vlla ordinis præscriptione apud Hebræos in vnum permitti essent, in numerum
 et 7, atque ordinem redegerunt, & singulis quibusque numeris, pro eorum efficientia, & abso-
 lutione perfectis, perfectorum, & efficietium psalmorum ordinem deputant. Ideo quia quin-
 quagenarius dierum numerus, in quo spiritus Sanctus Apostolis descendit, peccatorum re-
 missioni tribuitur, inquit, psalmum, *Miserere mei*, eo numero signatum fuisse. D. Hieron.
 Hierosym. contra Iovinianum expresse asserit, infaustum esse numerum vigesimum, in quo seruauit Ia-
 cob, & uentus est Ioseph. D. Aug. lib. 11. de Ciuit. Dei, c. 30. de senarij numeri perfectione
 Augustin. loquens, hæc scribit ad verbum, *Hoc breuiter commemorandum putauit ad commemorandam
 senarij numeri perfectionem, qui primus, ut dixi, partibus suis in summam redactus, ipse per-
 ficitur, in quo perfecit Deus opera sua, & subdit, Unde ratio numeri contemnen- da non est, quæ
 in multis sanctarum scripturarum locis, quàm magni estimanda sit, elucet, diligenter inueni-
 bus: nec frustra in Dei laudibus dictum est, Sapientia est in mensura, & numero, & pæ-
 dere disposuisse, Citantur etiam à Petro Gregorio Tholosano Cyprianus, & Tertullianus:*
 sed quia locos non asserit, ideo non est, cur illos curemus. His igitur iam videor recentium Py-
 thagoricorum de numerorum virtute, & efficacia sententiam si non omnibus, at saltem præ-
 cipuis eorum rationibus, & fundamentis cumulatissime confirmasse, quæ pro prima huius di-
 sputationis parte satis erunt.

*Recentium Pythagoricorum sententia de numerorum virtutibus peripateticis rationibus re-
 feratur. Cap. IX.*

A Deo iam reconditam istam numerorum scientiam, eorumdemque in rebus ipsis virtu-
 tem, & efficacitatem, recentium Pythagoricorum rationibus, & ab ijs scilicet allatis aucto-
 ritatibus, commendauimus, ut verear, ne multi sint, qui illam tanquam certam, atque syncer-
 am amplexari fuerint: ea enim multatum, atque reconditarum rerum pollicitationibus, ve-
 luti illecebris quibusdam, & lenocinijs, studiosos iuuenes irretire, ac delinire solet: Miror, in-
 ter ceteros, hanc in foueam cecidisse Io. Picum Mirandulanum, qui tamen, ut omnes norunt
 præclarissimi, ac fecundissimi ingenij vir fuit. Sed certè hæud scio, ipse ne re vera virtutem ali-
 quam in numeris reperiri, existimauerit: an potius, tanquam gloriæ auidus, ut reconditarum
 rerum peritus ab alijs putaretur, hanc de se opinionem cæteris persuadere in animo habue-
 rit. Sed quoquo modo se res habet, istiusmodi nugæ, aut pueriles, anilesque fabulæ, Peripate-
 ticorum Scholâs non ingredientur: qui non inanem, & vento, ut ita dicam, expositam, sed ve-
 ram, firmam, ac solidam philosophiam, profitentur. Quorum princeps Arist. hanc numero-
 rum scientiam, seu virtutem, multis quidem locis, sed potissimum 13. & 14. Metaph. libris
 apertissime detestatus est: non enim concipere potuit, quò tantum prælo ea, quæ à materia seu

Nota de Io.
Pico. Miran.
Arist. lib. 13.
& 14. Met.
numerorum
scientia; seu
virtutem de-
testatus est.

ita sunt, cuiusmodi sunt numeri, vllam in materialibus rebus virtutem exercere possint, quae hæc ab illis pari quoquo modo dicantur. Possimus igitur aduersus recentiores Pythagoricos sic argumentari: Cum actio, & passio inter contraria fiant, vt habetur i. Phys. & i. de generatione, estque communis omnium philosophorum assertio: opus est sanè, vt agens, & patiens genere conueniant: neque enim album in dulce, aut calidum in triangulum, vel quadrangulum agere possunt: quia alterius, & alterius generis sunt: sed numerus, vt numerus est, hoc est numerus numerans (de hoc. n. est disputatio) & res naturales plusquam genere differunt; ergo numerus nullam in rebus naturalibus virtutem, aut efficacitatem habere potest. Minor est eius dens: nam res naturales sunt entia realia; numerus autem numerans, quid pendet ab anima, est ens rationis; at ens reale, & ens rationis plusquam genere differunt; ergo numerus numerans; & res naturales plusquam genere differunt; atque adeo nulla numeri virtus, atque proprietas in rebus naturalibus esse potest. Atque Pythagorici, perfectionem aliquam animarum sensus habere, quia quinario numero comprehenduntur. In elementis insitam esse vim; ad mundi structuram: quia quaternario. Animas, nimirum vegetalem, sentientem, & rationalem, & in se ipsis perfectas esse, & suam tum corporibus perfectionem communicare, quia ternario numero concluduntur. O indignam philosophiam, quæ Pythagorica nominetur: Animalium sensus non ideo sentiendi instrumenta dicuntur, quia sunt quinque, sed quia in ipsis sentiendi facultas reperitur. Demas vnum, vt in cæcis, nunquid cæteri, quia tantum quatuor remanent, ideo sentiendi facultate priuati? Elementa, non quia sunt quatuor, ideo vim habent in mundi structuram: sed quia talibus formis, & qualitatibus prædita sunt, vt simul miscei possint, ex quorum postea mixture res omnes, quæ in substantia mundi apparerent, oriuntur. Similiter animæ, non quia sunt tres, ideo in se ipsis perfectæ sunt, vel perfectionem cum ijs corporibus communicant, quorum sunt formæ; sed quia natura sui substantiæ sunt, & omnis substantia, ea ratione, qua talis substantia est, perfectionem aliquam insitam habet. Demos, disputationis gratia, rationalem animam, sentientem, & vegetalem ideo hanc perfectionem obtinere, vt, sicut corporum formæ, quia sunt tres: tunc cum ex posterioristica regula, à quatenus ipsum ad omne, consecutio valeat, necessario sequetur, vt ea omnia, quæ ternario numero continentur, hanc eandem perfectionem obtineant, vt. sicut corporum formæ: itaque tria vexilla, quæ sunt Venetis, in platea Diui Marci, ea ratione; quæ tria sunt, dicentur corporum formæ, quo nescio quid absurdius dici, cogitariue possit: Sed præterea, à numero ternario tres animas suam perfectionem Pythagorici asserunt obtinere. Id autem quam falsum, atque absurdum sit, ex ea ratione, quam huic afferam, omnes, opinor, elicere satis commodè poterunt. Et enim id, quod in sui natura, atque substantia perfectionem ab alio recipit, eo sanè posterius esse debet, alioquin perfectum esset, antequam perfectionem reciperet: si igitur tres animæ à numero ternario in earum substantia perfectionem recipiunt, eo procul dubio posteriores erunt: at verò, quicquid de cæteris animabus sit (quis fieri vnaquam potest, vt rationalis anima, à qua numerus numerans ita esse habet, sit ipso numero posterior? Dicent fortasse Pythagorici, rationes has non nihil roboris, & firmitatis habere, quia nos ponimus, numerum esse ens rationis, & ab anima rationis participare vsquequaque pendere: at verò si quis statueret, numerum ens aliquod esse reale, à rebus numeratis diuersum, non ita absurdum esset, concedere, virtutem aliquam in numeris reperiri. Si enim cæteris entibus rebus virtus aliqua, seu proprietas ascribitur, eor non etiam aliqua virtus, aut proprietas numeris assignabitur? Verum tueantur quantum velint recentiores Pythagorici, numerum esse rem aliquam extra intellectum, à rebus numeratis diuersam, nihilominus nulla ideo ratione nos cogent, vt aliquam numeris virtutem, tribuendam esse concedamus. Faciamus, numerum ens aliquod esse reale. Cedo, quod nam erit? Profectò nihil aliud nisi quantitas. Nunc autem dicant, quæ nam efficiendi vis in quantitate insita est? aut quod nam ipsa opus, de se promere valeat? Nullum in hoc Hercule, cum vulgatissima sit omnium philosophorum assertio, quantitatem de activorum genere non esse. Quod etiam ratione firmari facile potest: vt enim qualitas gratia formæ, ita quantitas gratia materiæ, substantiam consequitur: quare sicut solida forma, non etiam materia, agens ita solæ qualitas, non item quantitas, agendi virtute prædita erit; ipsa enim velut materia quædam est, in qua proximè cætera accidentia recipiuntur. Quare etiam si numerus res aliqua per se sit, non ab anima pendens, quod tamen falsum est.

Prima ratio aduersus recentiores Pythagoricos.

Numerus cum sit ens rationis plusquam genere differat à rebus naturalibus, & sicut entia realia Pythagorico tum assertio nes.

Confutatio eandem.

Argumenta ad absurdum.

Secunda ratio aduersus recentiores Pythagoricos.

Pythagoricorum effragium.

Tertia ratio contra eandem.

Quantitas nullam habet agendi vim. Etiam si numerus sit entitas realis, nulla tamen agendi virtute prædita esse potest.

se arbitror) nulla tamen, hanc ob rem agendi, aut efficiendi virtute præditus esse potest. Demonstratione igitur iam constat, nullam numeratæ numeros in naturalibus rebus virtutem, aut operationem habere; atque adeo Peripateticorum philosophiam, quæ numeris virtutem negavit, hinc nullam, & solidissimam esse.

Ut nulla virtus in numeris, ita nec in verbis, carminibus, signis, characteribus, aut id genus alijs reperitur. Cap. XX.

Cæterum Peripatetici non solum in numeris nullam omnino virtutem, aut proprietatem reperiri, existimaverunt; sed ne in verbis quidem, carminibus, signis, characteribus, aut id genus alijs, quibus vulgares homines, ac potissimum mulieres, aut ad amorem, aut ad futura prædicenda, aut ad morborum curationes, aut ad huiusmodi alia frequenter utuntur.

Superstitiosa remedia. In furæis canis occurfu. Ne scorpio sciat. Adictu scorpionis. Ad fluxu sanguinis. Ad arcenda lippitudinē.

Isthæc fortasse, detestandi causa, exemplis patefacere, iuuabit. Sunt qui putent, in furæis canis occurfu, si quis hæc verba proferat, *In chamo, & freno maxillas eorum constringe*, canem illum statim immotum, ac veluti attonitum reddi. Scribit Plinius lib. 28. cap. 2. Attalū quendam affirmasse, si quis, scorpione viso, dicat, *Duo*, cohiberi illum, nec vibrare ictus. Rilem mouent, quæ hæc in re ab alijs referuntur. Tradunt, si quis asino in aurem dixerit, se ab scorpione ictum esse, dolorem protinus omnem remitti. Alij putant, è quacunque corporis parte sanguinem profluentem, partis contactu, verba hæc obmurmurantes, cohiberi, *de latere eius extuit sanguis, & aqua*. Alij existimant, ad arcendam lippitudinem, valere chartam, circumligatam lino, & colio appesam, in qua duæ græcæ literæ scriptæ sint π , & α . Alij non verbis solum virtutem tribuunt, sed aut herbis, aut lapideibus, aut rebus alijs naturalibus, non tamen quatenus naturales sunt, sed quatenus, vel certo numero signatæ, vel accidente aliquo affectæ sunt. Dicunt, vnam tantum Pentaphylli folium ephemeram febrem, tria tertianam, quatuor quartanam curare. Addunt, tria heliotropij grana tertianæ febri quatuor quartanæ prodese. Ferunt etiam, ex calua non cuiuscunq; hominis, sed suspendio tantum interempti, catapotia fieri, contra canis rabidi morsus. Alia huius generis sexcenta apud Plinium, loco citato, apud Io. Fernelium lib. 2. de abditis rerū causis, & alios passim reperies, quæ omnia inania sunt, atque à veritate aliena. Pluribus rationibus ea ipsa à nobis refelli possent; sed vna tantum contenti erimus, quam validissimam esse, & rem apertissimè demonstrare ar-

Ad curandas febres.

Ad rabidicani morsus.

Vide Io. Fernelium li. 2. de abditis rerum causis.

Validissima tō, qua oia superstitiosa remedia reprobantur.

bitramur: est autem huiusmodi. Virtus omnis, quam ex re aliqua emanare conspicimus, tribus potissimum rebus accepta referri solet, aut toti illius rei substantiæ, quasi dicas, illius rei specificæ formæ, à qua proximè virtus oriatur, aut temperamento, aut qualitatibus manifestis: nullum alium modum cogitare possumus, quo virtus à re aliqua proficiscatur. At verò qua nam substantiali virtute numerus, quo nam temperamento verbum, aut quibus nā manifestis qualitatibus signum, aut character præditum esse potest, cum accidentia hæc sint, ad res illas recipiendas ineptissima? Omitto cætera, illud vnum considero, quod postremo loco traditum est, nimirum, ex calua hominis, suspendio interempti, catapotia fieri, contra rabidi canis morsus. Vnde nam, obsecro, hæc virtus in calua hominis, suspendio interempti? Oritur ne à tota substantia, an à temperamento, an potius à qualitatibus manifestis? Quodcumque dicatur, statim sequitur, non solum caluam suspensi hominis, sed cuiuscunque hominis, hanc eandem facultatem obtinere: quæ enim sympathia, aut antipathia inter suspensum, & rabidis canis morsum reperitur, ut, ad eum sanandum, opus sit præcipuè calua hominis, suspendio interempti? Superstitiosum igitur hoc est, sicut cætera, quæ supra dicta sunt; cum nullam suæ virtutis causam habeant, nec quicquam omnino operis, qua talia sunt, conferre possunt, nisi superior aliqua causa præsto adsit, à qua sola, ignorantibus multis, virtus oriatur.

Quatung. numeris, verbis, aut characteribus insanum vulgus à Magis effici credit, ea omnia proximè à virtute Damonum exoriri. Cap. XXI.

Insurret hinc aliquis, numerorum, verborum, aut characterum virtutis propugnator, & vindex; dicetq;, eos omnes, qui tantum virtutem abnuunt, aut nimis pertinaces esse, quippe qui contra experiētiam dicunt, rerum omnium magistras; aut obtuso, imbecillique ingenio præditos, quia, sed peruenire non possint, quò doctissimi viri ex Theologorum, Medicorum, atque philosophorum numero, peruenierunt. Experiantur quotidie ij, qui rebus istis operantur,

dant, verbis ab venefico aliquo, ut plurimum ter prolatis, serpentes alliei, atque eo ipso veneficio, seu verborum prolatione, in alijs quoque rebus voti compotes fieri. Non ne etiam signis aut verbis quibusdam, vel à mulieribus prolatis, erysipelata curantur? Non ne febres, & alij quoque morbi profligantur? Quid ni igitur quotidianè experiētia credamus? Sed præterea autores etiam grauilimos, numerorum, & characterum, præcipuè verò verborum defensores habemus; verborum enim virtutem concessit Origenes, vir doctissimus, atque inter Theologos, & Sanctos Patres præcipuus. Ex Medicis Plinius, Aetius, Trallianus, Paracelsus, Agrippa. Ex philosophis Ficinus, Mirandulanus, Pomponatius. Eandem virtutem concesserunt Arabes fere omnes, Chaldaei, Hebraei, ac potissimum Cabalisticæ, & alij etiam autores, quos citat eruditissimus vir Martinus Delrius, libro primo Magicarum disquisitionum cap. 4. q. 3. Si igitur verborum virtus atque pariter numerorum, & characterum, experiētia, & doctissimorum hominum auctoritate comprobatur, quod est, cur Peripatetici eam negent, atque penitus ab hominum mentibus euellere conentur? Sed ne temere doctissimi viri verborum virtutem comprobasse videantur, afferuntur etiam à nonnullis rationes, & fundamenta, quibus ipsi nituntur. Pomponatius putauit, verba eo modo ad profligandos morbos, vel ad res alias efficiendas, vim, & efficacitatem habere, quo oratorum sermones vim habent ad animos capiendos, aut musicorum cantus, vel soni, ad dolores sedandos, ad lætitiā prouocandam, vel ad iustiores temperandos. Primò itaque prolata verba vim habere ait, auditum mouendi: hunc postea sequi animi motiones, ac denique humorum agitationes, & temperationes. Verùm animaduertens Pomponatius, infirmam esse hanc rationem, ad verborum virtutem suadendam, attulit aliam; dixitque verborum virtutem à firma fide, aut proferentis, seu hominis alicuius venefici, aut eius, in quem paratum veneficiū fuerit, robur accipere. Origenes existimauit, verba virtutem habere, quatenus verba sunt, non tamen quacunque lingua prolata; sed ea tantum, quæ cæteris dignior, sanctiorque est, cuiusmodi fortasse est Hebraica. Cui quidem sicut Ioh. Pleus Mirandulanus in magicis cõclusionibus subscripsisse visus est; ait enim conclusionē 22. *Nulla nomina, ut significatiua, & in quantum nomina sunt, singula, & per se sumpta, in magico opere virtutes habere possunt, nisi sint hebraica, vel inde proximè derivata.* Magi arbitrati sunt, verba ex firma intentione, aut et ex assuatu proferentis virtutē acciperent enim, inquit, venefici, aut morborum curatores firmo, atque intento animo verba proferre, & quodammodo ægrotis verba inhalare, si morbi sint eis depellendi. Cabalisticæ putarunt, literas omnes, & syllabas quandam cum cælestibus corporibus, atque etiam eorum mentibus connexionem, & sympathiam habere; vocelque primò significatiuas esse, influxu cælesti, deinde verò hominum impositione. Hinc factum est, ut, cum Adamus, à Deo doctus, arte instructus, singulis rebus propria nomina imposuerit, quæ quidem sunt veluti quidam earum rerum radij, quas significant, & in quibus quasi vita quædam latere dicitur; quicunque verà, & propria rerum nomina habuerit, ob illam sympathiam, quam cum cælestibus corporibus, & eorum mentibus habent, à quibus cuncta in his inferioribus rebus eduntur; eorum vi, & efficacitate, inde recepta, mirabiles effectus, quæ etiam humani ingenij captum excedunt, gignere poterunt. Verùm quam inania sint hæc, puto, demonstrare non esse difficile. Argumentum illud, ab experientia ductum, aliquid roboris, & firmitatis haberet, si verba à quocunque prolata, eadem efficiendi virtute polleterent; autem focus se habere experimur. Nam mulierculæ, aut leues, atque insulsi homines, qui certis verbis ad morbos curandos, vel ad aliud quippiam efficiendum, vtuntur, effectus quidem interdum experiuntur; causam verò, unde proximè illi emanent, penitus ignorant; eam verò nos paulò infra aperiemus. Argumentum etiam ab auctoritate desumptum parui ponderis est: etenim Origenes, quanuis inter Patres numeretur, habet nihilominus multas assertiones, ad Ecclesia reprobatas: mirum igitur non esset, si hæc ipsa etiam in re parum sibi consisterit. Aliorum autem autorum, qui verborum virtutem tuentur, nonnulli Magi, atque Hæretici sunt, Aliqui verò superstitionis, & Vanitatis à communi philosophorum schola damnati; & propterea non est, quod huius classis autoribus, hæc præsertim in re, fidem habeamus. Quod verò attinet ad eorum fundamenta, si primum Pomponatij fundamentum admiserimus, nihil planè ex eo sequetur, quod eorum sententiā confirmet. Etenim verba, ab oratore prolata, nullam aliam habent vim, nisi animi affectiones, variasque sententiâ significandi: quas vbi audientis animus planè conceperit,

Numerorum, verborum, & characterum virtus experientia comprobatur. Eadem virtus multorum auctoritatibus confirmatur.

Origen. li. 1. & 1. contra Celsium.

Plinij li. 18. cap. 1.

Aetij lib. 3. cap. 1.

Trallianus. Paracelsus.

Agrippa. Ficinus. Mirand.

Pompon. Arab. Chald.

Hebræorum. Lege Martini.

Delrii lib. 1. Magic. disquisit. c. 4. q. 1.

Fundamentum Pomponatij pro verborum virtute.

Aliud fundamentum eludendum.

Fundamentum Origenis.

Eodem nititur Mirand.

Fundamentum Magorum.

Fundamentum Cabalisticarum.

Soluatur Argumentum ab experientia.

Soluatur Argumentum ab auctoritate.

Eueniunt primum fundamentum Pomponatij.

variae postea animi, ac deinceps corporis in eodē mutationes orientur. Iam verò si eiusmodi essent veneficorum verba, ea utique hanc ipsam vim, & efficacitatem haberent. Cùm autem non oratoria facultate, sed magica tantum superstitione prolata sint, & sæpius barbara sint, nec ullam vim significandi habeant, immò nec ab vllò interdum audiuntur, aut etiam superinanimatas res profectantur: fieri certè nò poterit, ut ab eis aliqua realis, & physica actio proficiscatur. De vi musices dicemus postea. Fundamentum aliud, quo Pomponatius contendit: prolata verba ab venefici hominis fide, vel eius, cuius gratia veneficium fit, robur accipere; suam ipsius sniam omnino pervertit. Id quidem verum est, fidem, & constantiam agrori interdum in causa esse cur medicamentum aliquod ei magnopere proffit saltem in sensu quodam negativo; quia. s. non timet, nec animo concidit: natura enim timore quodammodo debilitatur, nec adeo firmè occurrentib. malis obstitit. Audiui enim ab eruditissimo Viro Hieronimo Mercuriali, quo Pisis Præceptore sum vsus dum pestis Venetijs grassaretur, facilius eam timidos, quàm constantes, & fortes inualisse. Sed quid hoc ad rem propositam confirmandam? Non igitur efficiendi vis reperitur in verbis, si ea ipsa venefici hominis, aut alterius fidei accepta referatur. Fundamentū Origenis, atque Ioannis Pici Mirandulani, leve admodum mihi videtur: oporteret enim, si efficiendi virtus in sanctiore tantum, & digniore lingua reperiretur, ut adesset, qui linguam illam calleret, ut. s. intentus effectus haberi posset. At verò sapè Muliercula, & venefici homines, quibusdam prolatis verbis, aut Syriacis, aut Hebraicis, ignaros homines à morbis liberant, qui tamen ea verba non percipiunt: & multò minus percipiuntur, si de eorum numero sint, quæ nihil significant, qualia Mirandulanus excogitavit. Hæc igitur prolata verba si ab aliquibus audiuntur, nullam aliam habebunt vim, nisi audituum movendi, sicut soni quicumque; animum verò nequaquam: cum vel ab eo, qui illa audit, non percipiuntur, vel significatiua non sint; atque adeo nullam habeat vim humores attemperandi, ut sanitas ab eorum virtute proximè oriri dicatur. Fundamentum Magorum nemo est, qui non videat, vanum esse, & superstitionis plenum: si enim verba nullā vim habere possunt, nisi inhalentur, atque magna animi contentione proferantur; tunc virtus potius in ipsamet inhalatione, & animi contentione reperietur. At verò ab inhalatione nulla physica, & realis actio emanare potest, nisi modica quædam calefactio: ab animi verò cōtentione nulla exterior operatio proficisci potest, sed solum interior: experimur enim quādoque ex fixa, & vehementi circa rem aliquam cogitatione, spiritus, & humores in nobis agitari, & commoveri. Quare hoc fundamento tueri nunquam possumus, virtutem in verbis ad aliquid physice agendum, reperiri. Sed à veritate alienum est fundamentum Cabalistarum; nam verba nihil aliud sunt, quàm soni quidam, ab hominis ore prolata: nunc verò quæ convenientia inter huiusmodi sonos, & morrices caelestium corporum mentes esse potest? scilicet stantie illæ sunt, omnino spirituales, propterea nulla cum his rebus inferioribus intercedere potest communicatio. Neque verò dicendum est, verba à caelestibus corporibus influxum recipere: nam si influxus qualitas quædam realis est, ut communiter defenditur, non potest ille quidem nisi in substantijs corporeis recipi, atque adeo in verbis, quæ incorporea sunt, & citò trāseūt, recipi nulla ratione potest. Quod de nominibus, ad Adamo rebus impositis, dicebatur, id quidem verum est: nam. Adamus rerum omnium proprietates optimè nouit, propterea à proprietatibus ipsis, ad res significandas, nomina sumpsit, atque rebus imposuit. Ita que nomina illa habent quidem vim res propriè significandi: non tamen aliquid physice, & re ipsa efficiendi. Cæterū si nulla virtus reperitur in verbis, & iam dictum est experientia ipsa eorum virtutem comprobari; cui nam igitur virtus illa, tanquam præcipuæ causæ tribuetur? Dæmonibus ipsis. Pro cuius rei maiore declaratione, notandum est, res, quæ fiunt, esse in triplici differentia: quædam enim sunt naturales, quæ oriuntur à causis naturalibus: quædam diuinæ, quæ sunt virtute diuina: aliæ appellantur transnaturales, quæ cū manifestam causam non habeant, nec par sit, eas diuinitus originem ducere; virtuti Dæmonum tribuantur necesse est. Hi spiritus vulgaribus hominibus, & ut plurimum mulierculis suadent, ut pro aliquorum morborum curatione, aliquibus verbis, ceremonijs, aut superstitionibus, utantur: curantur tūc morbi, putantque mulieres, verborum, aut ceremoniarum illarum virtute, morbos curatos esse; cū tamen virtute Dæmonum curati sint. Et quoniam in quibusdam verbis diuina pactione, virtus aliqua reperitur, ut patet in sacramentis, ideo Dæmones, Deum ipsum

Euerit a-
liud funda-
mentū Pom-
ponatij.

Diētā Hiero-
nymi Mercu-
rialis.

Euerit fun-
damentū O-
rigenis, & Mi-
randulani.

Euerit fun-
damentū Ma-
gorum.

Euerit fun-
damentū Ca-
balistarum.

Quā vim ha-
beat noia ab
Adamo reb.
imposita.

Res, quæ fiūt
sunt in tripli-
ci differentia.

Quod verbo-
rum opus est
seu, est opus
dæmonum.
Idem sentit
Nic. Biesius
lib. 3. de Nat.
cap. 9. & 10.

mulantes, pactione, ita quibusdam verbis virtutem tribuunt, vt, ipsis prolati, res, Dæmonum ope, modo quodam nobis incognito, & sæpe etiam naturalium rerum virtute, statim eueniant, cum multæ eas arbitrentur, virtute verborum euenisse. Sed de his hæcenus. Pro comperito interim habeamus, a ratione penitus alienum esse, existimare, virtutem aliquam in numeris, verbis, aut characteribus reperiri, qua in rebus naturalibus, actione physica, quicquã efficere possint, quemadmodum etiam hæc omnia Catholica Romana Ecclesia detestatur.

Si qua vis in verbis esse videtur, canon est, qua verba sunt, sed Dæmonia pactione.

Recentium Pythagoricorum rationes, ad probandam numerorum virtutem, superius proposita, diluuntur.

Cap. XII.

Recentium Pythagoricorum fundamentis iam euerfis, atque etiam, firmissimis Peripateticorum rationibus, eorundem sententiæ vanitate monstrata, reliquum modò est, vt rationes, ab ipsis, ad numerorum virtutem comprobandam, superius propositas, diluamus. Ad primam itaque, explicanda est maior propositio, qua dicebatur, quò aliqua sunt formaliora, eò sunt virtute potentiora. Huius quidem propositionis explicatio est huiusmodi: Quò magis aliqua habent rationem formæ, & actus, eò maiore in agendo virtute prædita sunt: vt enim proprium materiæ est pati; ita proprium formæ est agere. Cæterum, quò veritatem habeat hæc propositio, necesse est, vt ea ipsa, quæ formaliora sunt, maioremque actus ratione obtinent, per se existant; alioquin nihil vaquam agere poterunt. Exempli gratia, Intelligentiæ, quia nullam in sese physicam materiam includunt, separataque substantiæ sunt, ideo actus, & formæ rationem habere dicuntur, atque adeo in agendo virtute maxima prædite sunt. Numeri autem, cum abstracti sint, atque à materia remoti; formæ utique rationem habent: tamen, quia per se non existunt, sed in fieri (vt aiunt) & conseruari ab anima pendent: ideo nullarum operationum possunt esse principia, nec vlla virtus ab illis proficisci potest. Ad secundam rationem, quæ parum distat à prima, concedenda est maior, dummodo illa, quæ in suo esse minus pendent, per se existant. Deus in suo esse à nullo pendet; ideo in operationibus maximè potens est. Numeri minus quidem in suo esse pendent, quàm res naturales, quia à paucioribus causis produciuntur: (res enim naturales materiam, & formam deposcunt; numeris verò sat est anima rationis particeps, quæ ipsorum est principium efficiens) tamen, quia numeri per se non existunt; (animæ enim operatione cessante, nihil sunt) ideo nullam profus insitam agendi virtutem habere possunt. Ad tertiam, neganda est minor. Ad probationem, cum dicunt, numerum sub forma quinarij, vim aliquam habere, quam non habet sub forma senarij. Respondeo, id non ratione numeri contingere, quatenus numerus numerans est; sed quatenus cum rebus numeratis coniunctus est. Exempli gratia, vncia vna alicuius medicamenti vim habet humorem aliquem purgandi, ac deinceps ægrotum sanandi: si addatur altera vncia eiusdem medicamenti, contingere poterit, vt ægrotum non sanet, sed potius interimat. Iam verò non est vnitas, quæ sanandi vim habeat, aut dualitas enecandi; sed est maior, aut minor eiusdem medicamenti quantitas, quæ maiorem, aut minorem obtinet vim. Ad quartam, concedendum est, multas esse res, quæ proportionem quadam, vel numero non paruum oblectationem afferant, vt formosam mulierem, pulchrum equum, benè dispositam domum, instructam aciem, arbores in quincuncem directos, & id genus alia. Attamen in passiva quadam, non in actiua significatione, accipiendum id est: non enim proportio illa delectandi vim habet, sed sensus, immò anima ipsa, ea proportione delectatur: ea enim est animæ natura, vt ex qualibet distincta re, atque disposita, delectationem percipiat, id quod sæpius Aristot. in problematis docuit. Hinc fit, vt si in planitie aliqua, pedum, & equorum confusam multitudinem videamus, potius fastidium, & offensionem eo aspectu accipiamus, quàm vllam oblectationem: quòd si totam illam multitudinem, aliquo ordine distinctam, videremus; tunc haud parua delectatione afficeremur. Cuius rei ratio est, quoniam sicut intellectus cum vero, & voluntas cum bono; ita tota anima cum eo, quod distinctum, atque dispositum est, conuersionem maximam habet. Etenim naturalis est animæ cuiusuis generis cognitio, siue ea sensibus fiat, siue intellectu, propterea, dum ei confusum aliquod, nec vllò modo dispositum obijcitur, quia inde non nisi confusam cognitionem capere potest; ideo à re illa obiecta fastidium quoddam, & offensionem accipit, Cum verò distinctæ, & ordine aliquo, dispositæ res eidem

Ad primam rationem.

Ad secundam rationem.

Ad tertiam, vide Suetan. lib. 14. Metaphy. disput. 2. cap. 1.

Ad quartam.

Es est animæ natura, vt à qualibet distincta, & disposita re delectationem accipiat.

Cur anima à re distincta, & disposita oblectationem, à confusa verò fastidium accipiat.

occur-

Ad quintam
Vide Fraca-
storii lib. de
symp. & an-
tip. cap. 14.

Cur extreme
voces, aut so-
ni, auditui
molesti sint,
temperate ve-
rò suaves.

Cur auditus
à plur. b. vo-
cibus, debita
proportione
commixtis,
oblectatio-
nē accipiat.

At cur nu-
merus harmo-
nicus à Pla-
tonicis appel-
lata.

Ad sextam.
Musica Or-
phei anima
lia, auditu p-
dita, allicere
potuit, saxa
vero nequa-
quam.

Vide Horat.
in Poetica
ad Pis.

Orpheus qui
dam Magum
esse putarūt.

occurrunt; tunc, quia illas distinctè percipit, & earum optatam cognitionem acquirit, ideo il-
lis inuicè delectatur. Itaque non numerus, aut proportio simpliciter oblectandi vim habet,
sed anima, quæ numeris, atque proportionibus, non nudè acceptis, sed rebus ipsis adiunctis,
delectatur. Ad quintam respondendum est, numeros, quatenus numeri sunt, nihil per se ad
suauitatem, & fastidium in sonis efficere, vt Fracastorius ait; sed solùm quatenus per ipsos so-
norum modi notantur, qui aut distincti, aut confusi, & asperi, ad animam perueniunt. Si ita-
que musici numeri vi aliqua polleat, hoc ideo est, quia tonorum varietate, & soni modulatio-
ne suauiter animum afficiunt: non autem quia numeri, quatenus numeri sunt, virtutem ali-
quam habeant, qua physicè oblectationem afferre possint. Nemini dubium est, extremas vo-
ces, aut sonos, vt graues, vel acutos, auditum lædere, & ob hanc offensionem animæ fastidiū
afferre: hos, quia aurium membranas nimis acutè percutiūt: illos verò, quia nimio, & frequē-
ti aeris appulsu, qui fit ob multas circulationes, totum sensorium commouent, & perturbāt,
quod tantam aeris mutationem ferre non potest. Si autem vox, aut sonus temperatus sit;
tunc cum aliqua suauitate ab auditu percipitur. Præterea si vna tantum sit vox, aut sonus,
qui auditum moueat, semperque sit eiusdem toni; auditui satietatem afferet: si autem propor-
tione varietur, tunc ille idem voluptate afficitur. Si plures sint voces, & eæ quidem confusæ,
& absque vlla proportione; eas ipsas horrebit auditus, & ab ijs anima fastidium capiet; cum
nullam inde cognitionem, nisi cōfusam, & imperfectam haurire possit. At si voces aliqua pro-
portione misceantur; tunc audiri, & animam delectabunt. Neque verò id à qualibet pro-
portione, sed à certa, atque determinata effici potest: si enim voces, aut soni ita misceantur, vt
fracti, & inæquales ad auditum perueniant; fastidium exhibebunt: si verò æquales, & vt ita
dicam, rotundi, voluptati erunt, & delectationi. Et hac fortasse de causa animam harmonicū
numerum Platonici nuncuparunt; non quòd re vera numerus sit, sed quia, ratione iam supe-
rius adducta, proportione, & numero delectatur. Ad sextam, plura de Orphei musica apud
Fabium Paulinum, lib. 4. hebdomadam c. 7. & apud Martinum Delrium, lib. 1. magicarum
disquisitionum, c. 4. q. 2. videri possunt. Nos breuiter dicemus, Orphei musicam vim habere
potuisse, animalia attrahendi, quæ auditu prædita sunt; quoniam anima vehementer musi-
ca delectatur, non quia in numeris, qua numeri sunt, ea vis attrahendi insita sit. Quod verò
dicitur, eundem quoque musica saxa, & montes ad se traxisse, hoc arbitròr fabulosum esse,
poeticamque locutionem. idcirco enim Orpheus musica lenire tigres, & ad se saxa trahere
dicebatur, quia homo sacer, interpretæque Deorum, suauiloquentia Syluestres homines fle-
ctebat, eosque à cædibus, lædoque victa deterrebat. Nisi etiam dicamus, ea omnia Dæmonū
opera, virtuteque effecta fuisse: non enim desunt, qui, Orpheum magum extitisse, crediderint,
vt Iudas testatus est.

*Iuanes esse naturales obseruationes, quibus recentiores pythagorici numerorum virtutem
confirmarunt. Cap. XIII.*

Nullus reue-
ra est ponē-
dus sexus in
numeris, at-
que adeo nul-
lam habent
virtutē, quæ
mares, aut
quæ feminæ
sint.

Septimestres
partus nō es-
se vitales, ob
septenarij nu-
meri virtutē,
sed ob certā
naturālē cau-
sam.

Vide Levin.
Lemj. lib. 4.
de ocul. nat.
air. 4. 1. 1.

I Am verò ad naturales obseruationes quod attinet, statuunt Pythagorici sexū in numeris,
hosque mares, illos fœminas appellant, atque eis diuersas virtutes, & facultates attribuūt.
Inania sunt hæc, & à vitiis doctus aliena: nam etiam vterque sexus in astris, & plantis statui-
tur, nullum tamen in illis proprium est signum, aut membrum, quod marem à fœmina di-
scriminet; nec virtutes aliquas habent, ea ratione, qua aut mares, aut fœminæ sint; sed potius
ob maiorem, vel minorem in agendo virtutem, mares, aut fœminæ nuncupantur: sunt tamē
ea ipsa naturalia quædam entia, quæ reapse cōsistunt, & plantæ præsertim formas habent
cum materia coniunctas, ideo mirum non est, si ab illis aliqua virtus oriatur. At verò si vtrum-
que sexum in numeris statuamus, ipsosque à rebus numeratis segregemus, fiat in illis quanta-
cunque vel arcūissima maris, & fœminæ coniunctio; nunquam certè inde partus vllus orie-
tur, nec vlla vquam virtus ab illis proficietur. Sed aiunt, ob septenarij numeri virtutem se-
pimestres partus vitales esse. Illi nempe veram huius rei causam non attingunt, petendā à
Medicis illa est. Non viuit infans, eo tempore natus, inquit Medici, quia vitam à septena-
rio numero accipiat; sed quia eo tempore insita vi, ac naturæ ordine, circum agit sese, & con-
uoluit in vtero, spemque mutat, & commodiorem captat. Porro simile quiddam illi acci-
dit,

dir, ait Lemnius, quod noctu experrectis euenire solet, qui in alterū latus voluuntur, ac molliorem culcitre partem, minusque præssam quarunt: quibus si quid inopinati adueniat, aut à re quapiam repētina interpellari contingat, quo minus se denuò in lecto collocent; confestim cubile deserunt, excussoque somno, tamen si aliquid noctis reliquum est, exurgunt, ad eaque peragenda, quæ urgent, ocyus se accingunt: alioquin si somno oppressis, præter opinionem, aut spē, aliquid euenierit: tumultuari illos contingit, ac contremiscere, oīque confusè, ac nullo ordine, vel aggredi, vel perficere; ita vt res nec felicè, nec optatum exitum consequatur. Sic octauo mense, puero, in utero matris existēti, contingit; quoniam cum motus ille, atque agitatio naturæ sedata, atque sopita sit, quæ ex certa causa septimo mense excitari consuevit; iā ab illa agitatione defessus, vires colligere incipit, atque, ad expletos ad pariendum menses, in materno utero refoueri. Quo fit, vt si aborta aliqua, vel intemperie, vel perturbatione, infantem sedibus suis exturbari contingat; lethale id omnino existat: non quidem propter numerum octonarium; sed propter extraneam causam, atque à naturæ ordine alienam, quam etiā Saturnus, ferale sidus, & noxium exasperat. Non igitur in numeros, sed in naturales causas se primæstri partus vita, aut octimestris, nex referenda est. Aiunt deinde, acutos morbos plerūque septimo die, interdum tertio, & semper dierum impari numero terminari. Nihil minus vanitatis hæc continent. Equidem nisi in ægrotantibus corporibus aliquis esset humor, qui vel vt putrescat, morbique causa existat, vel vt aliquo modo dissoluatur, & pereat, corpusque à morbo liberet, tot dierum spatium exigeret, nunquam, ob ternarij, vel septenarij, vel cuiuscunq; imparis numeri virtutē, morbos terminatū iri, credēdū esset. Quæ afferunt de anno climacterico, aliqua certè digna sunt animaduersione. Septenarius, & nouenarius annus climacterici dicuntur, quasi diceret, scalares, atq; gradarios; sed precipuus annus climactericus est sexagesimus tertius, senibus valde suspectus: ille enim ex septenario, & nouenario constat: nāq; si septenarius nouenarius, aut nouenarius septenario multiplicetur; inde sexagesimus tertius numerus orietur. Annus iste, vt plurimum solet esse lethalis: sed nequaquam id ob aliquam eius numeri facultatem contingit; sed, (vt Medici aiunt) ob certam humorum periodum: solent enim humores naturali quadam ratione, ac determinata periodo in corporibus coaceruari, & propterea vbi humana corpora magnam humorum collectionem, ac redundantiam congegesserunt, statim motus quidam, & agitationes naturæ fiunt, indeque morbos exoriri, ac ingrauescere necesse est: & propterea cauti, atq; prudentes senes, imminētē illo climacterico anno, se se, purgationibus, alijsque opportunis remedijs, tectos ab omni periculo conseruant. Sed de his plura apud Medicos. Dicunt rursus, Medicos criticis, vel decretorijs diebus, ob certum numerum, & sæpe imparem, plurimum tribuere. At verò Medici dies criticos ex humoris porius adortu, atque conditione, quàm ex numero obseruant: suntque nonnulli, qui motus illos decretorios lunæ cursui tribuant: contingit enim, silente Luna atque terrena omnia immutante, motuum quoque circuitus ad hos principes numeros peruenire. Addunt, Medicos in pillularum numero exhibēdo imparem eligere, vt efficacius agāt. Puerilia hæc sunt. Decernunt Medici de dosi, seu quantitate medicamentorum; determinata verò quantitas, paribus, an imparibus pillulis, aut bolis, sumatur ab ægris, hoc certè, nihil refert: nam tanta medicamēti vis à tanta eiusdem quantitate, substantialem formam consequēte pendere dicitur; non autem à pari, vel impari bolorum, aut pillularum numero. Id, quod aiunt de serpente, ter arundine percussio, eum. s. stupore affici, & propè ad interitum duci, atque eundem, si quarta vice percutiatur, statim reuiuiscere, pristiniq; robur acquirere; puto esse vnū ex ijs arcanis, quæ, latēt in Tritēnij Steganographia, in qua nescio, plura ne admirāda, an ridēda conueniantur. Si serpētes, arundine percussi, stupore afficiantur, quod ego non sum expertus, fortè id accidit, ob quandam antipathiam, quæ est inter illos, & arundinē: non enim nego rerum sympathias, & antipathias, quæ sunt occultæ rerum proprietates, substantiales formas subsequentes. Quòd autem hoc ex triplici tantum percussione accidar, vel quòd ex quarta percussione serpentes stuporem dimittant, hoc puto ridiculum esse, additumque, vt vulgares homines maiorem in admirationem traducantur. In sceminis, seu paribus numeris aiunt etiā, vim maximam reperiri, præsertim in senario, qui in nuptijs, seu ad prolem edendam præpotens est, eo quòd etiam senario dierum numero summus rerum omnium Conditor mundum hūc aspectabilem architectatus est. At verò nihil senarius numerus ad prolem edendam; sed for-

Cur octimestris partus vitalis nō sit.

Acuti morbi non numer facultate, sed humorū creatura dieb. im paribus finiuntur.

Anni climacterici qui dicuntur.

Annus 63. inter climactericos precipuus, & senibus valde suspectus, non tamen numeri, virtute, sed humorū periodo.

Dies critici nō numeris, sed humorū conditioni, aut lunæ cursui tribuuntur Pillularū virtus nō in impari numero sed in tanta medicamēti quantitate consistit.

Comentitiū quiddam est, serpentes ter arundine percussos stupore affici, quarta vero percussione reuiuiscere. Nihil virum hēt senarij numerus ad prolem edendam si eū à rebus numeratis seungas.

tè (vt nonnulli iocose quidem, atque facetè dixerunt) sùt sex res, quæ vt plurimum ad id ma-
neris exiguntur, duo testes viri, totidem mulieris, genitale viri, vtetus mulieris. Si has omit-
tas, nulla vnquam proles edetur, senarij numeri virtute. Præterea Deus ad mundi fabricam
absoluendam huius numeri virtute non indiguit, sed illam sex dierum numero, arcane sue sa-
pientiae consilio perfecit; ideo potius à rebus ipsis virtutem aliquam, si quam habet, senarius
numerus accepit, quam quod rebus vim aliquam ipse contulerit. Quod aiunt, octonarij nu-
merum, esse numerum iustitiæ, & ad res obeundas plurimum posse; mouet plane risum. Ete-
nim si seruus aliquis, aureos octo à domino pro mercede posceret; vellet autem dominus illi
non octo, sed nouem, aut decem persolvere; putas ne, seruum illum, etiam si ex Aegyptiorum,
aut Pythagoricorum genere esset, mercedem illam, iniustitiæ metu, vnquam recusaturum?
Tandem asserunt, numeros præsertim musicos inueneni Tarantula curatione, virtutè maxi-
mam obtinere. Nihil hoc addit confirmationis; non enim curationis virtus, atque facultas in
numeris, qua numeri sunt, posita est, sed in ea lætitia, qua à Tarantula iclus ex musica perfun-
ditur; melancholicos. n. affectus venenum illud inducit, quos lætitia, tanquam contraria affe-
ctione tolli necesse est. Semper enim natura viam aliquam quarit, qua humores noxios à se
se depellat; propterea qui à Tarantula iclus sunt, musicam, & sonos exquirunt, quibus auditis,
tripudiantes exultant, donec ex vehementi corporis agitatione, noxia illius veneni qualitas,
aut per cutim insensibiliter, aut per sudores, aut alio quouis modo excutiat, & euanescat.

Testimonijs, è diuinis rebus desumptis, ad numerorum virtutem ostendendam, occurritur.

Caput

XIV.

Numeri nihil
virtu in res
conferunt nu-
meratas, sed
ab ipsis po-
tius perfectio-
ne accipiunt.

Retorquet
autor argu-
mentum contra
recitantes Py-
thagoricos.

Cur i opere
secundæ diei
non sit di-
ctum, & vidit
Deus, quod
esset bonum.
Vide Eugabi-
num in Ge-
nes. cap. 1.

Cur anima-
lia immunda
bina, munda
verò septena
in arca Noe
ingressa sùt.
Septenarium
numerum tan-
quam numerum mul-
titudinis re-
cipit phrasia
hebræa.

Occurramus nunc testimonijs, è diuinis rebus desumptis; quibus sanè vnica tantum re-
sponcione satisfieri posset, dicendo, si non probare illa, virtutem aliquam in numericis re-
periri; sed numeros potius à rebus ipsis numeratis nobilitatem, perfectionem, qualitatè quan-
cunque, aut si maius privilegium quoddam, ac veluti prerogatiuam acquirere. Etenim quia
multa, quæ ternario, aut denario numero continentur, in se perfecta sunt; ideo ternarius, aut
denarius numerus perfecti numeri nuncupantur. Idem quoque de alijs numeris dicendū est.
Verum ne difficultates omnino, dedita opera, euitare videamur; idcirco, vt etiam curiositati
satisficiamus, quanti momenti sint nonnulla ex præcipuis testimonijs, iam adductis, breui-
ter patefaciemus. Eliciebatur binarij numeri prauitas ex eo, quia secunda die, qua firmamē-
tum conditum est, verba illa in diuinis literis non leguntur, & vidit Deus, quod erat bonum,
quia, inquit, binarius numerus malus est. Retorqueo primū argumentum contra ipsos.
Senarius numerus, vt ipsi asserunt, bonus est, & in rerum procreationibus maximè potens, ni-
hilominus sexta die, qua homo conditus est, ea verba non leguntur, & vidit Deus, quod erat
bonum; aut ergo senarius numerus non est bonus, quod est contra ipsos; aut hoc ipsorum ar-
gumentum nullius est roboris. Ne autem sacrarum Scripturarum ieiuni omnino videamur,
rationem etiam asseremus, cur secunda die dictum non sit, & vidit Deus, quod erat bonum.
Id quidem non fuit, propter binarij numeri malitiam; quia bonum, & malum sunt in rebus,
hoc est, in entibus realibus; numeri autem, vt antè probauimus, sunt entia rationis, cum & in
fieri, & in conseruari, ab anima pendeant; sed quia in diuinis literis, præsertim in primo illo
cap. Geneseos, non leguntur ea verba, nisi cum opus perfectum iam est; in illa autem secun-
da die non dum opus perfectum erat, dixit enim Deus, fiat firmamentum in medio aquarum,
& diuisit aquas ab aquis, tamen non dum aquarum congregatio facta erat, sed tantum ter-
tia die; & propterea in opere tertiæ diei dictum est, & vidit Deus, quod erat bonum. Immo
verba hæc in eadem die bis leguntur; quoniam secundæ diei opus tertia die absolutum est,
atque rursus eadem die summus Opifex aliud opus absoluit: vbi enim aquæ in locum vnum
congregatae fuerunt, statim apparuit arida, produxitque terra herbam virentem &c. Diceba-
tur præterea, animalia immunda bina in arcam Noè ingressa fuisse; septena verò, quæ mun-
da erant, hincque binarij numeri imperfectio, septenarij verò perfectio arguebatur. Huic fa-
cile occurritur, dicendo, animalia immunda bina in arcam Noè ingressa fuisse, quia eorum
multiplicatio necessaria non erat; sed sat erat, vt eorum species conseruarentur, animalia ve-
rò munda ingressa sunt septena, quia eorum multiplicatio ad humani generis vsum necessa-
ria erat. Septenarius autem numerus nullam hęc virtutem, nec vllum mysterium habet, sed

in

in hebraico idiomate tanquam numerus multitudinis accipitur: estque phrasis quaedam, seu loquendi modus, qui saepe in diuinis literis reperitur, vt Prouerb. 24. *septies in die cadit iustus*. Similis est hic loquendi modus latine phrasi, cum .n. res aliquas numerauimus, & alia multa addere volumus, dicere consueuimus, & alia sexceta. Hic numerus nihil determinari apud Latinos significat, sed simpliciter est numerus multitudinis. Asserebant deinde testimonio Cabalistarū, qui denarium numerū maximi faciunt, propterea, quod decē statuūt numerationes, quę sunt veluti fundamenta totius Cabalisticę disciplinę. Sed quid hæc ad nos? De cę illę numerationes nihil aliud sunt, quam decē diuina nomina, quę nos mortales de Deo concipimus, quęq; vel ipsam Dei naturā, atq; substantiam, vel et diuinas personas indicant: a quibus potius denarius numerus perfectionē accipit, quā quod ipse ijdē nominibus perfectionē vllam tribuat. Dicā obiter hæc nomina. Primum nomen est, כתר idest corona. Secundam, חכמה idest, sapientia. Tertium, בינה idest prudentia, siue Intelligentia. Quartum, חסד idest clementia, seu bonitas. Quintum, גבורה idest grauitas, vel seueritas. Sextum, תפארת idest ornatus. Septimum, נצח idest triumphus. Octauum, הוד idest confessio laudis. Nonum, יסוד idest fundamentum. Decimum, סלכות idest regnū. Supra coronam verò ponunt, ארץ אבות idest infinitudinē, & abissum. Sed hæc sunt res profundę nimis speculationis, nec ad rē nostrā modo faciunt. Quod dicebant de quadragenario numero, nimirū Mosen. Eliam, & Christum quadraginta dies ieiunasse, nullā infert illius numeri virtutē: nam certē numerus ille nō fuit causa ieiunij: Moses primū quadraginta dies ieiunauit, fortasse, quia in quadagesimo dicrū numero decima ferē pars anni continetur, vel ob aliquā aliam causam, nobis incognitā. Alij postea, vt Mosen imitarētur, quadraginta et dies ieiunarunt: erant .n. hæc quodāmodo figure Christi ieiuniū prædicentes. Dicunt et, quinquagesimum numerū esse numerū remissionis. Profectō id ille numerus ex se ipso, vel virtute propria non habet: sed est quædā veluti prerogatiua, quę illi hac potissimum rōne debetur, quia quinquagesimus annus apud Hebræos, erat annus magnę remissionis, quem appellabant Iobelei: ideo ex hoc quinquagesimus numerus remissionis numerus dictus est.

Cabalistarū testimonio, a probata numerorum virtutem, nullum est.

עשר ספירות עליונות

Nec Moses, nec Eliās, nec Christus ob aliquam proprietatē quadragenarij numeri quadraginta dies ieiunarunt. Quinquagesimus annus hebręis dictus magni Iobelei, nulla tamen numeri proprietate.

Illustrium virorum, & Sanctorum Patrum autoritatibus, numerorum virtutem confirmantibus, satisfit. Cap. XV.

Quod verò attinet ad Illustrium virorum, Sanctorumque Patrum autoritates, qui vim numeris tribuisse visi sunt, ijs omnibus satisfacere haud difficile est. Dicebat Boetius, procreandarum rerum numerum in conditoris animo, veluti exemplar quoddam extitisse. Hisce verbis nihil aliud intellexit, nisi res procreandas, quę finitę, ac determinatę future erāt secundum ipsarum numerum, veluti ideas quasdam in conditoris animo ante fuisse. Quicunque enim res aliquas efflere debet, antequam illas edat, earum numerum mēte concipit: inde tamen non sequitur, vt numeri ad res illas edendas, virtutem aliquam obtineant. Macrobius Joco citato aiebat, animas, certa numerorum ratione, corporibus sociari. Est hic quidam loquendi modus, quo veteres Pythagorici vti consueuerunt, neque aliud planē significat, nisi animas, certa quadam proportione, & conueniētia, corporibus iungi. Animam quoque appellabant numerum harmonicum, non quod verē numerus anima sit; sed quia, vt antè diximus, proportione, & ordine delectatur. De Plinio verò, qui imparibus potissimum numeris virtutem maximam tribuit, nihil laboro: nam & alia multa asseruit, quę inania sunt, & à veritate aliena. Vergilius dum cecinit, impari Deum numero gaudere: id, tanquam ex Pythagoricis excerptum, affirmavit. Cur autem & Pythagorici, & alij etiam posteriores existimauerint, Deum impari numero gaudere; puto ideo esse, quia Deus cultu, & veneratione, tanquam sibi debitā, delectatur: quam olim gentes omnes, veluti instinctu quodam nature duritię, primo impari numero, hoc est ternario, circumscribebant. Nā Chaldei, & Aethiopes auro, thure, & mirrha Deum venerabantur. Græci igne, hostia, & ara. Plerique alij, thure, igne, & precatione. Hincque dictum illud arbitror esse ortum, numero Deus impare gaudet. Quod asfertur ex Vegetio de re militari, puto omnibus manifestum esse, ad geometricas potius figuras, quę paribus, vel imparibus angulis præditę, vel alio quouis modo constitutę sunt, quę ad numerorum virtutē, & proprietatē pertinere. Historiam illā, ex Artapano sumptā, quam

Ad Boetiu.

Ad Macrobiu.

Ad Plinium.

Ad Vergiliu.

Cur impari Deus numero gaudeat.

Ad Vegetiu.

Ad Artapanu.

Ad Hilariu.

Qua ratione
se, viginti
seniores cer-
tos Psalmos
certis nume-
ris signave-
rint.

Ad Hierony-
mum.
Viginti
numeros cur
infaustus.
Ad Augusti-
num.

Quomodo
intelligendū
sit, Deū oīa
numero, pon-
dere, & men-
sura, dispo-
suisse.
Intellectus
alter eorū-
dē verborū.

adducunt de Mose, in carcere detruso, atq; diuina voluntate è vinculis solato, &c. non repe-
rimus in diuinis literis; sed quomodocunq; sit, si vera est historia, id, quod effecit Moses, non
ad numeros, sed ad Dei virtutem referendum est, qui potētiam suam nec numeris, nec alijs
quibusq; rebus alligauit. Non desunt tamen qui putent, historiam illam, nihil aliud esse, quā
Thalmudisticū figmentum. Ad illud, quod asserunt, ex Hilario, de Psalmorū numero, re-
spōden primū, antiquissimū Psalmorum numerum qui in vetustissimis etiam codicibus,
manu scriptis, visus est, eundem esse, qui nunc in Psalterio legitur; neq; Psalmorum numerū
apud nos, ab eo differre, qui est apud Hebræos; nisi quia nostri primum Psalmum in duos di-
uidūt; Hebræis autē Psalmus ille integer est. Falsum est igitur asserere, Psalmos apud Hebræos
olim absque numero, & ordine in vnum fuisse committos. Verum quā Hilarius, loco citato
virtutem aliquam numeris tribuisse visus est; ideo responderi ē potest, septuaginta illos se-
niores non ideo Psalmis certos numeros imposuisse, quia ab illis, tanquam virtute præditis,
essent ij virtutem aliquam, aut proprietatem accepturi; sed quia ex aliquibus rebus, quæ sub
tali numero contigerunt, dignitatem aliquam, vel prærogatiuā ipsi numeri acquisuerunt; nō
postea certos numeros certis, ac determinatis Psalmis accommodarunt. Exempli gra. quia ex
anno illo magnæ remissionis quinquagenarius numerus hoc remissionis (vt ita dicam) attri-
butum accepit; ideo postea Psalmo, *Miserere mei*, qui ad peccatorum remissionē vim maxi-
mam habet, hunc eundem numerū adaptarunt. Idem dicimus de vigesimo numero, quem
infaustū esse D. Hieronimus asserbat: non. n. hic numerus natura sua infaustus est, sed quia
multæ res infaustæ sub hoc eodem, vel dierum, vel annorum numero contigerunt, quæ admo-
dum idem Hieronymus testatur de seruitute Iacob, atque venditione Ioseph. Sic dicit D.
Augustinus, rōnem numeri contemnendam non esse, atq; in multis sacrarum scripturarū lo-
cis maximi fieri, non quidem ob aliquam numeri virtutem, sed ob res ipsas, quibus hic, vel
ille numerus aptatur. Exempli gra. Serenissima Venerorum Resp. magni æstimat, atq; solē-
nitatibus celebrat septimam diem mensis Octobris, non quidem ob aliquam septenarij nu-
meri virtutem; sed quia illo die magna illa victoria parata est, quam, deuictis Turcis, repor-
tauit; vanū autē esset dicere, septenarium numerum esse victoriæ numerum. Ad illud, quod
tandem vel ex ipso Augustino, aut potius ex diuinis literis asserunt, Deum omnia numero,
pondere, & mensura disposuisse; respondendum primū est, ea verba nil aliud significare, quā
Deum omnia sapientia maxima disposuisse, atq; in suo genere perfecta procreasse: ita. n. cū,
aliquid perfectum esse, significare intendimus, dicere solemus, illud esse numeris omnibus ab-
solutum. Sed responderi ē potest, per numerum intelligendū esse numerum specierum pro-
creatarū: per pondus, earum perfectionem (nam vnæqueque species propriā habet perfectio-
nem) per mēsuram, durationis periodum; omnes. n. editæ res determinatam habent suæ du-
rationis periodum. Non igitur: quia Deus cuncta numero disposuit, intelligendū est, virtutē
aliquā numeros habere, aut numerorū virtutē, ad res effingendas, sumimū Opificē indiguisse.

Quanam virtus fuerit numeris à Pythagora, veteribusq; Pythagoricis assignata, Cap. XVI.

Numeri vim
habent sine
tipos conti-
nēdi, & effi-
ciendi.
Nota exem-
plum.

DVo breuiter, pro huius disputationis absolutione, adhuc nobis explananda sunt. Alter-
rum est, quæ nam sit illa virtus, quæ Pythagoras, veteresq; Pythagorici numeris ascri-
pserunt. Alterū, cur in rebus diuinis, atque et naturalibus explicādis, numeros adhibuerunt.
Ad primum igitur, sciendū est, secundum Pythagoram, veteresque Pythagoreos, maximam
quidem virtutem in numeris reperiri; eā tñ aut in ij selem numeris semper manere, nec ad res
numeratas vllō pacto peruenire: aut etiam, si qñ perueniat, nihil eam vel boni, vel mali rebus
asserre, sed esse tantummodo vim quandam, res ipsas, nescio, an dixerim, explicādis, an potius
occultandi. Declarabo vtrunque. Est primò virtus in numeris, quæ manet in ipsismet: nam si
cut geometricæ figuræ se ipsas & continendi, & efficiendi vim habent, vt de trigono, & tetra-
gono, & de alijs huiusmodi manifestum est; ita etiam numeri hanc eandem virtutē obtinent,
quæ vnus, vel alterum contineat, vel ab altero efficiatur, vel etiam ad alium pōpōtione ali-
qua referatur. Res planior fiet exemplis. Quaternarius numerus ex vnitare, & primo nume-
ro, qui secundum Pythagoreos, ternarius est, ortum ducit. Hic ipse numerus potestate denā-
rium continet: dūm. n. in semetipsum reflectitur, ea, ex quibus, constat, & præterea suam pro-
priam;

priam, vt ita dicam, entitatem accipiendo, denarium efficit: nam vnus, duo, tria, & quatuor, simul accepta, quaternarij numeri virtute, decem faciunt. Hincque aiunt Pythagorici, tetractyn illam, quasi dixeris, quaternitudinem, quæ maxima perfectionis est symbolum, exoriri. Hæc itaque est virtus, quam in se ipsis numeri habent. Sed in rebus quoque virtutem habere dicuntur, non quidem bonum, & malum efficiendi, vt recentiores Pythagorici arbitrati sunt; sed solum significandi. Etenim quicunque res ipsas aut naturales, aut etiam diuinas optime nouerit, eritque huius Pythagoricæ disciplinæ valde peritus, hoc est, numerorum virtutem, & proprietatem, quam ad res habet significandas, intellexerit; facile de diuinis, aut naturalibus rebus, rerum proprietatibus numerorum proprietates aptando, per numeros poterit disputare. Cuius, disputationis, præter ea, quæ superius dicta sunt, sit etiam exemplum huiusmodi. Quemadmodum vnitas numerorum; ita Deus, qui vnus est, rerum omnium principium existit. Et sicut vnitas ab infinita numerorum serie in infinitum distat, licet numeri omnes ab vnitate ipsa ortum habeant; ita à creaturis Deus. Rursum, sicut vnitas numeros omnes pares, & impares, sua indiuidua simplicitate, complectitur; sic Deus res omnes, sua impartibili infinitate, claudit, & continet. Et, sicut à sola simplici vnitate pares, imparesve numeri proficiscuntur; sic ab vno rerum principio oriuntur, tum quæ mortalis, ac visibilis oculus noster in mundo sensibili cernit, tum quæ interna mentis acies in intellectuâli mundo contemplatur. Præterea, sicut vnus accipiunt, tanquam rerum principium, & vnitatis, ac similitudinis causam; ita dualitatem, tanquam multitudinis, ac diuersitatis originem. Ternarium numerum rerum perfectionibus, & absolutionibus tribuunt, vt qui principium, medium, & finem complectatur. In quaternario reconditam, inquit, significationis virtutem contineri, coque ad res ineffabiles, maximæque potentia significandas vtuntur: propterea dicunt, summi Dei nomen, apud omnes ferè gentes, quatuor literis consistere; & ideo apud Hebræos maxima in veneratione est nomen Dei Tetragrammaton, hoc est, quatuor literarum. Denario numero, qui magnæ comprehensionis numerus ab ipsis appellatur, ad rerum omnium naturas, seu substantias, quas philosophorum Scholæ appellant essentias, significandas, vtuntur; hincque decem generum, seu prædicamentorum numerus ortus est, quem etiam Aristotelis noster commendauit. Sic igitur Pythagoras, & veteres Pythagorici de rebus naturalibus, atque diuinis disputare consueuerunt: immò Pythagoras discipulos suos, cum primum illum adibant, in hac non calculatoria, sed rationali, quam vocant, Arithmetica instruebat: qua postea, veluti prædica quadam, eodem ad naturalium, diuinarumque rerum cognitionem perducebat.

Numeri vim habent re ipsas significandi.

Natura diuina, Pythagorico more, vnitate per se describitur.

Dualitas multitudinis, ac diuersitatis origo à Pythagoro dicitur. Ternarius numerus perfectionis numerus est.

Quaternarius numerus potentia, & ineffabilitatis numerus dicitur.

Denarius numerus magnæ comprehensionis numerus appellatur.

Pythagore nos in discipulis instruit.

Cur Pythagoras numeris, & symbolis philosophatus sit.

Cap. XVII.

Explicemus nunc alterum, quod propositum est, quam ob rem Pythagoras, & qui eum secuti sunt, suam vbiq; philosophiam numeris impleuerint. Non est hoc explicatu difficile. Pythagoras, vt antè diximus, omnem ferè suam philosophiam à Chaldeis, Hebræis, & Aegyptijs accepit; & propterea eundem morem in rebus tradendis, & explicandis secutus est, quo ijdem autores vti consueuerunt. Solebant Aegyptij fictis quibusdam inter Sacerdotes literis, seu signis, aut characteribus, res sacras communicare, vt essent plebi occulta, atque etiam attentius, & maiori cum admiratione à viris eruditis caperentur. Quare illi colossi, statuae, arcus, obelisci, & plura id genus alia, hieroglyphicis incisa literis, vniuersis spectanda prominebant: in quibus Aegyptiorum sacra mysteria continebantur, non à vulgaribus quidem hominibus, sed à viris tantum sapientissimis intellecta. Ita enim res ardua, metaphoris, allegorijs, & ænigmatibus velata, atque in hoc veluti obscuritatis abyssu recondita, studiosorum ingenia vehementius ad contemplationem inflammanant, & leuem vulgi contemptum facilius euitant, atque declinant: non enim sapientem decet, asino, quod aiunt, Lyram personare. Hoc igitur philosophandi more, Pythagoras ab Aegyptijs instructus, naturæ, atque diuinitatis arcana, numeris, & symbolis, veluti tegumentis quibusdam obuolauit. Neque verò id solum in diuinis, & naturalibus rebus, sed etiam in moralibus obseruauit, quemadmodum in aureis illis verbis, quæ passim circunferuntur, videre licet, quibus per symbola, vel ænigmata

Cur Aegyptij Hieroglyphicæ literis utebantur.

Rerum obscuritas ingenia excitat ad contemplationem.

Pythagoras symbolis moralibus philosophia docuit.

A fabis abstinenda, quod intelligenda sit.

Ne reflectas ubi ad terminum peruenimus. Panem non esse frangendum.

Oleo sedem non esse abstergendam.

quædam, vniuersam de moribus scientiam cumulatissimè tradidit: quam tamen recentiores Pythagorici, corticem tantum, non etiã medullam Pythagoricarum sententiarum accipiẽtes, eaque ad literam, quæ Pythagoras symbolicè pronunciauit, intelligentes, turpiter inquirunt. Iussit Pythagoras, à fabis abstinendum esse. Nonnulli, vt maximi Pythagorici videntur, à fabarum esu abstinere sese; quasi Pythagoras præcepisset, non esse fabas comedendas. Sed aliò tendit Pythagoræ sententia. Vereres, dum in magistratibus eligendis, suffragia ferebant, utebantur fabis: voluit autem Pythagoras symbolicè monere, vt ambitionis vitium cuitaremus, & propterea à fabis abstinendum esse præcepit; hoc est, non esse anxie magistratus perquirendos. Dixit etiã, non esse reflectendum, vbi ad terminos peruenierimus. Nonnulli hoc supersticiosè accipientes, grauissimum peccatum se commissuros putarunt, si vbi ad terminum aliquem peruenissent, sese aliquãdo reflexissent. At nihilominus Pythagoras hoc symbolo docuit nos, neque mortem, neque alia, quæ necessariò ventura sunt, timenda esse: hi nanque sunt termini definiti, atque determinati, quos transire nemo potest: frustra igitur timeamus, quod cuitare nequimus. Præcepit rursus, panem non esse frangendum, non de pane, quem comedimus, verba faciens, sed symbolicè monens, amicitiam non esse frangendam, quasi panis conciliandæ amicitia symbolum sit. Dixit præterea, oleo sedem non esse abstergendam. Peccatum putarent nonnulli ex recentioribus Pythagoricis, si forte fortuna olei guttam super sedem infunderent; tamẽ Pythagoras hoc symbolo docuit, ab amicitia esse adulationem arcendam: sedes enim amicitia veritas est, non adulatio, non fucus. Multa id genus alia dixit Pythagoras, quæ modò recensere non est operepretium. Hic igitur, & apud Pythagoram, & apud veteres Pythagoricos loquendi, & disputandi mos fuit: ex quo iam recentiores cõijcere possunt, an sua ipsorum sententia de virtutibus, ac proprietatibus numerorum, quam tanto Philosopho ascripserunt, quicquam veritatis contineat. Hactenus de præsentis disputatione.

[Faint, mostly illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a second column of text.]

DE CAELESTI SUBSTANTIA

Disputatio Decimatertia,

Disputandi ratio.

Caput Primum.

Ræcipuum Aristotelis consilium in 1. lib. de Cælo est ostendere, Cælum esse quintam essentiam, penitus ab elementis diuersam; vt hinc nonnullorum philosophorum opinionis absurditas planius appareat, qui, Cælum elementari substantia constare, existimarunt. Elicuit igitur in tex. 18. ex acta in orbem latione, ipsum nec leuitate, nec grauitate affectum esse, vt intelligeremus, non habere illud igneam, aut æream naturam, quam consequitur leuitas; nec aqueam, aut terream, quæ grauitatem admittit. Deinde, vt eius discrimen ab elementis adhuc dilucidius patefaceret, probauit in tex. 20. ipsum nec generationi, nec interitui obnoxium esse: hoc enim præcipuum discrimen est, quo Cælum ab elementis disiungitur, quæ perpetuo secundum eorum partes generantur, & intereunt. Ad hoc autem probandum hac est usus ratione, Quicquid gignitur, & interit, ex subiecto, & contrario gignitur; atque pariter in subiectum, & contrarium dissoluitur: atqui Cælo nihil est contrarium: cum eius motui nullus motus aduersari queat; igitur Cælum neque gigni, neque interire potest. Ex hac Aristotelis ratiocinatione difficultas quædam exoritur, quæ huiusce occasio fuit propositæ disceptationis: quoniam iam constructam ab eo maiorem propositionem minor hæc sequi debere videbatur; sed Cælum nec subiectum habet vllum, ex quo gigni possit; nec eidem quicquam aduersatur: nihilominus Aristoteles vnam tantum huius minoris partem expressit, dum dixit; sed Cælo nihil est contrarium; alteram verò suppressit. Mutuus hic loquendi modus, ansam præbuit interpretibus multis dubitandi, quænam re vera, secundum Aristotelis mentem, sit cælestis substantia, pura ne, & simplex, an ex distinctis principijs constata; quemadmodum & elementa ipsa? Est serè communis sententia, intelligentiam, quæ Cælum mouet, esse quidè vltimæ formæ, atque naturam illius: nihil tamen, præter motum, Cælo impertiri; cum sit forma tantummodo assistens, non etiam informans: itaque si hoc totum, ex intelligentia, & orbe constitutum, concretum aliquod æquiuocum ex materia, & forma vocitemus; nec a ratione, nec a communi philosophorum Schola recedemus. At verò dubitatio præcipua est de Cælo, ab intelligentia secluso, & seorsum considerato; includat ne illud in sui substantia materiã vllam, ex qua factum sit, & formam, à qua non esse ceperit? Ad hæc, includat ne materiam, & formam, ex quibus, tanquam ex substantialibus principijs ab omni temporum eternitate constitutum fuerit: an sit per se simplicissima quædam substantia, expertum formæ, quæ dat esse rei, tum materiæ, ex qua, tanquam ex subiecto, & potenciali parte concreta res quelibet consistit? Difficultas hæc nobilissima est, ob rei tractandæ nobilitatem: si enim vel exiguam eius cognitionem adepti fuerimus, maximum intellectui nostro doctrinæ cumulum, accessionemque factam esse, intelligemus; cum dixerit Aristoteles, rerum cælestium quanuis minimã cognitionem quacunque alia nobiliorem, præstantioremque esse. Difficilis verò disputatio est, si tot philosophorum, tam veterum, quam recentium discrepantes sententias consideremus: atque etiam si ipsius cælestis nature maximam à nobis distantiam concipiamus, de qua torra se, quid non sit facilius, quam quid sit, intelligere possumus. Sed præterea necessaria nobis est propositæ questionis disputatio: nisi enim certo sciamus, simplex ne, an composita cælestis substantia sit; nunquam de eius motu quidquam, deque varijs qualitibus, & conditionibus, quæ eidem tribuuntur, videlicet augeti ne Cælum, & minui, nutriri, & alterationem aliquam perpeti possit, & id genus alia, rectè intelligere, aut disputare poterimus: atqui hæc nullam nobis negocium facerent, cum discussum fuerit, vtum Cælum simplex sit, an ex materia, & substantiali forma concretum. Porro grauissima hæc, & difficillima disputatio tres præcipuas partes habebit. In prima, eorum opinionem afferemus, qui, Cælum ex materia, & forma constatum esse, existimarunt. In secunda rei veritatem aperire conabimur, ostendendo, cælum simplicissimam esse substantiam, nullam in sese, aut informantem formam continetam,

Cæli est qui-
ta essent. ab
elementis di-
uersa.
Non est gra-
ue, neq; leue.

Non est ge-
neru nec dis-
solubile.
Ratio Arist.

Disputatio-
nis occasio.

Intellig. non
est forma in-
formans, sed
assistens.

Quæstio di-
scutienda.

Disputatio-
nis nobilitas

Lib. j. de Par.
animal c. 5.
Disputatio-
nis difficul-
tas.

Disputatio-
nis necessitas

Ordo in di-
sputat. seruã-
dus.

aut informantem formam continentem, aut materiam, quæ sit altera compositi pars, quam Scholæ appellant materiam ex qua. In tertia, rationibus, & autoritatibus, pro aduersa sententia, & contra rei veritatem adductis, satisfaciemus.

Sancti Thomæ, & Aegidij sententia de substantia cælesti. Cap. II.

Inter cæteros autores, qui hanc disputationem euoluendam aggressi sunt, fuerunt Angelicus Doctor S. Thomas, & Romanus Aegidius, eius discipulus: alter in 1. par. Summæ quæstio. 66. artic. 2. 1. de Cælo lect. 6. 8. Phys. lec. 20. & alijs pluribus locis: alter in insigni libello de materia Cæli. Qui arbitrati sunt, cælestem substantiam nequaquam simplicem esse, propter simplicitatem compositioni aduersatur, sed ex materia, & forma, sicut cætera naturalia corpora, constare: ex materia quidem, tanquam ex natura potentiali: ex forma vero, tanquam ex actu, materiam informantem, atque illi esse specificum impertiente. Hoc tamen inter S. Thomam, & Aegidium discriminis intercedit; quia putauit Aegidius, cælestem materiam, eiusdem esse rationis cum materia horum inferiorum: S. Thomas vero id omnino negauit. Itaque Cælum ex materia, & forma constat esse, multis rationibus, atque etiam Aristotelis autoritatibus probare conati sunt; quarum præcipuas in medium asserere non pigebit. Prima ratio ea est, omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habet actum: sed Cælum, seclusa intelligentia, extra animam actu existit, ut perspicuum est; igitur vel est actus, vel habet actum: at qui purus actus esse non potest; quoniam non esset corpus, sed simplex forma, à materia abiuncta; quod non est dicendum; quia, ad proprium motum efficiendum, intelligentiæ subsidio non egeret; Cælum igitur habet actum: at verò nihil est, quod habeat actum, nisi id, quod ex materia, & forma coalescit; igitur Cælum tam materiam, quam informantem formam includit; ex quibus tanquam ex intimis, atque substantialibus principijs constitutum est. Secunda, quemadmodum vnumquodque sub intellectu cadit, ratione formæ, ita cadit sub sensum ratione materiæ, ut scribit Auerroës primo de Cælo comm. 91. Sed Cælum cadit sub sensum, cum percipiatur aspectu: atque etiam sub intellectum, cum à nobis intelligatur; ergo Cælum ex materia, & forma compositum est. Tertia, Motus Physicus est materiæ argumentum, & propria entis mobilis affectio, ut ex motus definitione, lib. 3. Phys. tradita; manifestum est; sed motus Physicus cõuenit Cælo; ergo Cælum in entium mobilium numero collocatur: Ens autem mobile illud est, quod constat ex materia, & forma, ut docet Aristot. 2. Phys. tex. 1. ergo Cælum est compositum ex materia, & forma. Quarta, quæritas, raritas, densitas, & alia id genus accidentia necessariò materiã consequuntur: sed, ut perspicuum est, hæc oïa in Cælo reperiuntur: necessariò igitur in eodem materia, tanquam cõueniens, & adæquatum eorum subiectum, ponenda est. Maiorem probant; quoniam rarum, & densum per materiam definiuntur: est enim densum, quod sub parua quantitate multum materiæ cohibet: rarum verò, quod opposito modo se habet, ut patet initio 2. de generat. Hisce rationibus nonnulli addunt Arist. autoritates. Primam eliciunt ex 1. de Cælo tex. 5. vbi probat Aristot. cælestes sphaeras in orbem agi, propterea, quod naturam habent: natura autem dicitur de materia, & forma. Secundam ducunt ex eodem libro tex. 92. vbi hæc Arist. scribit, *Qui dicit Cælum, dicit formam: qui dicit hoc Cælum, dicit formam in materia*, Cælum igitur, ex Arist. sententia, ex materia, & forma constat esse. Tertiam sumunt ex eodem libro, textibus 93. 94. & 95. vbi docet Arist. aliud Cælum reperiri non posse; quia Cælum constat ex tota sua materia. Quartam accipiunt ex 2. lib. de generatione tex. 51. vbi asserit Arist. duo principia, scilicet materiã, & formam, rebus etiã æternis, atque præcipuis tribuenda esse: hisce verò inferioribus rebus priuationem addidit, quæ est tertium principium, ad rerum generationem necessarium. Quintam erunt ex 12. Metaphy. tex. 10. vbi fatetur Arist. ea omnia, quæ mutantur, materiam habere: Cælum mutatur; materiam igitur habet.

Predicta sententia confutatio. Cap. III.

Cæterum neque verum est, neque Peripateticæ Philosophiæ consentaneum, asserere, cælestem naturam ex materia, & forma, tanquam ex duabus distinctis substantijs, consistam esse, quemadmodum sunt simplicia corpora, quæ in sublunari hoc Mundo continentur, elementa appellata. Rationes præcipuæ, quæ ad id probandum communiter afferri solent,

lent, & sunt, Prima, cum nulla alia sit via, qua in primæ materiae cognitionem duci valeat: Prima ratio.
 inus, quam per diuersarum formarum transmutationem, vt luculentissimè Arist. 1. libro de
 Physico auditu demonstrauit, qui fieri potest, vt, si reuera in cælesti substantia materia repe-
 riteretur, vlla vnuquam ratione illam deprehendamus; cum Cæli subtilitatis, ex Arist. snia immu-
 tabilis sit, prorsusque interitus expers? Quoniam videmus, ex aqua aerem gigni, ex aere igne
 atque vicissim ex igne aerem, & ex aere aquam, hinc elicimus, aliquod necessariò subiectum
 statuendum esse, quod istarum transmutationum fundamentum sit: quod quidem subiectum
 aliud nihil est, nisi materia prima, ad varias formas per successionem recipiendas, habilita-
 rem habens: hoc vno medio Arist. 1. Phys. materiam primam appositè venatus est: in Cælo
 verò nullà huiusmodi transmutatione conspicimus, quomodo igitur ipsum ex materia, & for-
 ma constatum esse, iure pronuntiabimus? Secunda ra-
 Secunda, si Cælum, remota intelligentia, haberet
 formam, eius materiam perficientem, dubio procul illa forma aut alicuius motus in Cælo prin-
 cipium esset, aut omninò superuacanea: (nam illa forma esset natura, & natura ab Arist. 2.
 Phys. principium, & causa motus appellatur:) atqui in Cælo nullus est motus, nisi in orbem
 actus, quem constat, ab assistente intelligentia, tanquam ab effeçtrice causa oriri, nullius igitur
 motus illa forma principium esset: ponere autem in natura aliquam formam ociosam,
 repugnat omni Philosophiæ, ergo forma, informans materiam, est à cælesti substantia peni-
 tus rimouenda. Confirmat.
 Confirmatur hæc ratio, si enim formæ, quæ materiã in hisce inferioribus re-
 bus, informando, perficiunt, aliquem illis motum impertiuntur, quem citra alicuius externi
 principij opem edere valent, (videmus enim ignem, remoto impedimento, suo impetu fer-
 ri sursum, & terram deorsum) cur hæc Cæli forma, à diuo Thoma, & ab Aegidio posita, non
 etiam Cælo motum aliquem elargitur, qui, absque vllius externi motoris auxilio, perfici pos-
 sit? Nonne ipsa quoque eandem habet rationem actus, quam habent formæ inferiorum cor-
 porum? Cur igitur, si huiusmodi formæ, ad illam relatæ, ignobiles, & imperfecte, motum vi
 propria edunt, non etiam forma Cæli, (quæ si daretur, nobilissima esset) idem munus obi-
 bit? Tertia ratio.
 Tertia, si Cælum quoquomodo ex materia, & forma constaret, tunc ipsum necessariò
 dissolubile esset: sed consequens est contra Peripateticam philosophiam, ergo & antecedens.
 Probatur consequentia: Si enim Cælum haberet materiam sub forma, tunc necesse esset, vt
 materia ad illam formam potètiã passiuam haberet, puta ad recipiendum illud specificum,
 atque determinatũ esse, quod ipsi ea forma largitur: (proprium enim formæ est, specificum,
 & determinatum esse materiæ impertiri:) atqui omnis potentia passiuã est potentia contra-
 dictionis, vt testatur Arist. in calce libri de interpretatione, & planius 9. Metaph. potètiã au-
 tem contradictionis, vt est ad esse, ita est ad non esse: (vt enim est ad hanc formam recipien-
 dam, ita est ad eandem relinquendam;) igitur si hanc materiam, siue potètiã in Cælo sta-
 tuamus, fatendum necessariò erit, Cælum esse dissolubile. Quod animaduertens Arist. 9. Me-
 taph. tex. 17. omnem potètiã à Cælo abstulit, & eam tantum potètiã concessit, quam
 vocant ad vbi: cognouit enim, non posse in Cælo reperiri materiã cum potètiã ad esse, quin
 etiam reperiat cum potètiã ad oppositum, scilicet ad non esse.

Scoti cum Aegidia disputatio. Cap. 1 V.

Romanus Aegidius in tractatu de materia Cæli postremæ huic rationi satisfacere cu-
 piens, ait, tametsi in Cælo materiam, quæ sit eiuſdem rationis cum materia horum ite-
 riorum, statuamus, non idèo tamen sequi, vt Cælum dissolubile sit: propterea quòd nõ mi-
 nus dissolutio à materia, quàm indissolutio à forma pendere videtur; non quidem ab omni
 forma, sed à nobili, atque perfecta. Iam verò, si Cæli materia ignobilem aliquam, & imper-
 fectam formam haberet, cuiusmodi sunt formæ rerum caducarũ; dubio procul plus roboris
 haberet materia ad Cæli dissolutionem, quàm forma ad eius cõseruationem: quia adhuc ma-
 teria illa perfectiorem formam appeteret. Verùm quoniam forma Cæli adeò nobilis, atque
 perfecta est, vt suæ materiæ appetitum omninò explicat: ideo eius materia formam illã adeò
 diligit, tanq; arcto vinculo complectitur, vt nec formam aliam vnuquam appetat, nec illam,
 quam habet, aliquando deserat: quo fit, vt ratione illius nobilissimæ formæ, nunquam cæle-
 stis substantia occumbere queat, sed penitus indissolubilis sit. Contra hanc responsionem sub-
 tilissimè argumentatur Scotus, lib. 2. Sent. dist. 14. quæst. 1. positoq; disputationis gratia, Cõ-
 lum Aegidij resp.
ad vltimam
rationem.
Scotus con-
tra Aegidii.

Prima Scoti
positio p. cō-
ficiendo ar-
gumento.

Secunda po-
silio.

In hoc posi-
ta est vis Sco-
ticæ argumē-
tationis.

Scoticū argu-
mentū in for-
ma syllogisti-
ca.

Ratio Aegidij.
Replica Sco-
ti.

Scoti instan-
tia rejicitur.

Autoris argu-
mentū ratiō-
nem Aegidij.

Aegidij ratiō-
sio.

Refutatio.

lum ex materia, & informante forma concretum esse, nititur contra Aegidium demonstrare, formam Cæli non esse tantæ perfectionis, atque nobilitatis, ut propriæ materiæ appetitū vsquequaque explere possit. Quò autem eius argumentum facilius intelligatur, (satis enim longum, atque obscurū est) sensum nonnullas eius propositiones, quæ veluti quædam positiones sunt, explicabimus. Primò igitur ponit Scotus, si materia cæli sit eiusdem rationis cū materia horum inferiorum; necessario concedendum esse, passivam potentiam, & eam quidem vniuersalem in ea reperiri, ad omnes formas successione recipiendas: hoc enim neque negabit Aegidius, neque alij, qui eius opinionem sequuntur; quoniam huiusmodi est potentia passiva, quæ in materia horum inferiorum reperitur. Ponit secundò, cuiuslibet potentiæ passivæ proprium, & æquatum obiectum necessario respondere, ad quod illa per se à natura dirigatur: proprium enim obiectum potentiæ visivæ non est album, aut nigrum, sed vniuersum colorum genus; alioquin visus colores omnes promiscuè percipere non posset. Nunc querit Scotus, quodnam sit proprium, & æquatum obiectum potentiæ passivæ materiæ cælestis? Si illa est eiusdem rationis cum materia horum inferiorum; certè obiectum illud sola forma cælestis dici non poterit: quoniam materia illa formas quoque alias recipere valet. Neque èt æquatum illius potentiæ obiectum poterit esse totum genus formarum inferiorum; quoniam potest etiam recipere formam cæli; cū præsertim, ex Aegidij sententia, ea nunc actu decorata sit: itaque proprium, & æquatum obiectum, respondens potentiæ passivæ materiæ cælestis, non erit hæc forma, vel illa, sed vniuersum formarum genus. His ita positis, & explicatis, subtilis Doctor sic argumentatur; nulla potentia passiva aliqua tantum parte sui obiecti, sed solum toto obiecto expleri potest, ut supra probatum est: sed materia cæli habet potentiā passivam ad omnes formas recipiendas, cū sit eiusdem rationis cum materia horum inferiorum, ergo forma cæli, quæ est vna tantum pars obiecti eius æquati, totam materiæ potentiam explere non valet; ac proinde in cælesti materia adhuc manet potentia ad alias formas recipiendas. Quæ cū naturalis sit, superuacanea certe non erit, sed aliquando ad actum reuocanda est, atque adeò si in cælo est materia, quæ sit eiusdem rationis cum materia horum inferiorum, fatendum necessariò est, cælum esse dissolubile. Sed respondet Aegidius, formam cæli adeò perfectam esse, ut virtute sua omnes alias formas complectatur; ideò materiam cæli, ea forma decoratam, non habere quod præterea experat. Redarguit Scotus hanc responsionem; Quomodo, inquit, forma cæli omnes alias formas sua virtute complectitur? An complectitur animā fortasse rationalem? Minimè verò; quia non est illa nobilior: minus autem nobile, & minus perfectum virtute sua id, quod perfectius, & nobilius est, continere non potest, non igitur forma cæli omnes alias formas sua virtute complectitur. Quod si ita est, cur materia cæli rationalem animam appetere, atque arripere nequit abiecta repente, quam habet forma?

Autoris disputatio cum Aegidio.

Cap. V.

Cæterum quantumvis propositum iam Scoti argumentum contra Aegidij responsionem validissimum sit, nihilominus postrema hæc instantia nullius roboris mihi videtur: quoniam Aegidius respondere faciliè posset, formam Cæli esse perfectissimam, & nobilissimam, quam quidem materiæ appetere possit; animam autem rationalem non esse formam, quam materiæ appetere possit, cū ex eius potestate non educatur. Propterea argum̄ aliud contra Aegidij ratiōnem sic ipse cōstruerè; si materia cæli est eiusdem rationis cū materia horum inferiorum; igitur quæadmodū materia horum inferiorum formas om̄s sine discrimine appetit, modò perfectā modò imperfectam: nec semper imperfectam deserit, ut perfectionem accipiat, sed interdum contrā; quatenus ei accidit, ut variè à naturali agente affecta sit; deberet igitur & cælestis materia varias formas experiri, si eiusdem rationis cum materia horum inferiorum statuenda sit. Respondebit fortasse Aegidius, materiam horum inferiorum varijs formis subijci, propterea quod contrarium recipit: habet enim annexam priuationem, & perpetua in ea sit naturalium agentium pugna: hincque evenit, ut hæc res inferiores dissolubiles sint. At cælo nihil est contrarium, ut docet Aristot. 1. de Cælo tex. 20. propterea cū eius materia non habeat annexam priuationem, nec vlla in ea fiat naturalium agentium pugna; sequitur ut cælum in dissolubile sit, non quidem ob defectum materiæ, sed ob defectum contrariorum: posset enim cælum interire, si contrarium adesset, quod illud dissolvere posset. Sed neque satisfacit huiusmodi

modi responsio: quoniam nulla est forma in rebus inferioribus, primæ materiæ adharens, quæ ex eius potestate, hoc est ex præuijs affectionibus, & alterationibus eam non sit: si materia cæli est eiusdem rationis cum materia horum inferiorum, igitur forma cæli, illi materiæ accumbens, de eius potestate, præuijs affectionibus, & alterationibuseducta est: sed omne, quod ex præuijs materiæ affectionibus ortum ducit, contrarium recipit, ut inter omnes constat, igitur & cælum contrarijs subiici potest, atque adeo interitui obnoxium est. Dicit Aggidius experientia nos, & longa etiam obseruatione doceri, nullam cælum à contrarijs rebus mutationem perpeffum esse. Tunc ipse arguam; habet igitur naturam, ab hisce rebus inferioribus omninò diuersam; ac proinde falsum est asserere, in ipso reperiri materiam, quæ sit eiusdem rationis cum materia horum inferiorum.

Responso
Aggidij.
Consultatio.

S. Thomæ defensio rejicitur.

Cap. VI.

SANCTUS THO. ut materiam in cælo esse defenderet, animaduertens, multa incommoda, & absurda sequi, si illa eiusdem rationis cum materia horum inferiorum statuatur, arbitratus est, cælum ex materia, & forma concretum quidem esse; ita tamen, ut eius materia ad solam cæli formam determinata sit, atque adeo diuersæ rationis sit à materia horum inferiorum, quæ ad plures formas recipiendas potestatem habet. Verùm hæc responsio multis rationibus rejicitur. Primum, quia non possunt dari duo primi fines, nec duo primi efficientes alterius, & alterius rationis; ergo nec dari debent duæ primæ materiæ, quæ diuersam rationem habeant. Deinde quænam differentie ratio inter cæli materiam, & materiam horum inferiorum assignari posset? Vtraque esset pura potentia ad formam; & in pura potentia nulla potest esse distinctio, igitur duæ primæ materiæ, diuersæ rationis, reperiri non possunt. Præterea, si materia cæli ad solam cæli formam potestatem habet, atque ad illam tantum determinata est, à quoniam obsecro huiusmodi determinationem obtinuit? Communis est philosophorum omnium assertio, determinationem omnem à forma pendere: sed materia cæli per se est in pura potentia ad formam cæli, igitur cum per se formam non habeat, erit per se, & natura sua ad omnes formas indeterminata. Nisi fortè, citra formam, aliquem actum celesti substantiæ, quam materiam appellare libeat, tribuamus, quo ipsa consistere valeat, nullaque ei cum aliqua forma futura sit communitio: quod si concedatur, sedata erit omnis controuersia, quia hoc ipsum est, quod nos sumus defensuri, ut paulò post explicabimus. Ad hæc, si daretur hæc cæli materia, à materia horum inferiorum distincta, cur Arist. qui in investigatione materiæ primæ horum inferiorum adeò diligens fuit, primam cæli materiam penitus neglexit, ut nullam eius omninò mentionem fecerit? Profectò eam in prima parte primi libri de cælo considerare debuisset, ubi cæli naturam declarandam proposuit; & tamen ibi apertè negauit, cælum habere materiam. Quòd si fortè intellexit, carere ipsum materia horum inferiorum, tunc maxima reprehensione dignus esset, quòd primam cæli materiam nobis non explicasset. Denique aut hæc prima cæli materia est pura potentia, aut purus actus, aut quippiam ex actu, & potentia concretum. Hoc tertium dici non potest, quia ipsa esset vnum per se, ac deinceps ex ipsa, & forma cæli adueniente, substantiale compositum non constitueretur. Neque secundum, quia cum forma pariter sit purus actus, ex ipsa, & materia nulla substantialis fieret compositio, quæ exigit, ut illorum alterum, quæ compositionem ingrediuntur, sit actus, alterum verò potentia. Si verò primum admittatur, ergo materia cæli non est per se ad solam cæli formam determinata, sed est ad omnes formas indifferens, sicut materia horum inferiorum.

Resp. S. Th.

Arg. Scoti.

Arg. Aggidij

Aliud argu.
Aggidij.

Arg. Zabarel
iz.

Arg. Autor.

Vera sententia de re proposita.

Cap. VII.

REPROBATA iam S. Thomæ, & Aggidij opinione, nunc paucis vera, quam arbitramur, de substantia celesti sententia, in medium afferenda, atque etiam explicanda est. Vera igitur sententia ea est, quam inter ceteros Aristotelis interpretes præcipue tueretur Auerroes, in insigni illo libello de substantia orbis; qui arbitratus est, cælum simplicem esse substantiam, nequaquam ex materia, & forma conflatam, nisi ea ratione, qua intelligentia forma motrix appellatur, orbis autem materia: cui innata est potentia, non quidem ad esse, sed solum ad locum,

Huius sententia
Autor post
Arist. fuit Auerroes.

Cælestis substantia cur materie nomine nuncupetur. In cælo nulla est materia ex qua; sed cæli ipsum appellatur materia ex qua.

Autoris ratio p huius sniam confirmatione.

cum, seu, ut vocant, ad vbi. Itaque Cælum ex Auerrois snia, simplicissimam naturam, atque substantiam habet: quæ quidem tamen ea ratione, qua per se existit, formæ nomine nuncupari posset: rectius tamen materię nomine appellandam esse putauit, quia & motus, & quantitas, & aliorum id genus accidentium dicitur esse subiectum. Cum ergo quaeritur, sit ne in cælo materia? Respondendum est, ibi reuera nullam materiam reperiri, ex qua, tanquam ex altera compositi parte, cælum constitutum sit. Quod si in cælo materia nulla est; superuacaneum profectò erit, perferutari, sit ne illa eiusdem, vel diuersæ rationis à materia horum inferiorum. Hoc tamen admittendum est, totam cælestem substantiam, ratione paulò antè adducta, materię nomine nuncupari posse: quæ quidem substantia, siue materia, ab horum inferiorum materia diuersa penitus sit; cum & ipse Arist. totam cælestem naturam esse quintam essentiam, ab hoc sublunari Mundo diuersam, existimauerit. Ad confirmandam hanc sniam satis essent rationes, contra S. Thomæ, & Ægydij opinionem superius allatæ: aliam nihilominus addã, quæ validissima est, & fortasse non aspernanda. Ut in rerum natura duo formarum genera reperiuntur; ita sanè reperiri videntur duo genera materierum; oppositorum enim eadem est ratio, ut habetur 2. Topic. Sed in rerum natura vnum formarum genus reperitur, quæ per se existunt, quales sunt Intelligentiæ: alterum reperitur formarum genus, quæ, citra materię opẽ, consistere nequeunt, quales sunt formæ omnes rerum dissolubilium: igitur debet etiam dari vnum genus materię, quæ, suæ naturæ relicta, absq; formæ auxilio, subsistere nequeat, cuiusmodi est materia horum inferiorum: & alterum genus materię, quæ per se ipsa, citra vllam formam existat, & hæc erit substantia cælestis, quæ materia nuncupatur.

Prædicta sententia, Aristotelis, & Græcorum Interpretum autoritatibus confirmatur. Cap. VIII.

Vera sententia de substantia cælesti satis commodè iam explicata, hoc vnum nunc nobis est enixè enitendum, ut hanc ipsam, & Arist. & Græcorum interpretum sniam exhibitisse, ostendamus. Multi sunt Arist. loci, ex quibus hæc snia elici quàm facillimè potest: in quibus recensendis nõ ero multus; propterea quòd Iacobus Zabarella lib. de Natura Cæli: cap. 6. eos omnes diligenter collegit, & subtiliter explicauit. Mittam nunc autoritatem illam Arist. quæ ex 1. de Cælo tex. 136. passim elicitur: vbi de materia in vniuersum loquens, manifestè docet, eam esse causam, cur res sit, & non sit; atque ad vtrunque oppositorum, scilicet ad esse, & ad non esse potèntiam contradictionis habere. Vna hæc autoritas satis esset ad probandum, nullam in Cælo materiam reperiri, quæ sit altera compositi pars, ne, ut ait Zabarella, in Arist. philosophia, eiusmodi monstrum admitteremus, ut scilicet materiam fateri cogemur, quæ ad dimidium tantum contradictionis, scilicet ad solum esse, non etiam ad non esse, potèntiam habeat, cuiusmodi esset materia cælestis, si in Cælo reperiretur. Apertissima est etiam Arist. autoritas 9. Metaph. tex. 17. vbi expressè docet, omnem potèntiam passiuam oppositorum esse, atque ad eò nullam in Cælo esse potèntiam patiendi, nisi ad motum localem. Sed his autoritatibus omissis verba illa tantum perpendamus, quæ 8. Metaph. tex. 12. Arist. pronunciauit: vbi sniam suam de cælesti substantia, ni fallor, planissimè patefecit. Loquens enim ibi de quatuor causarum generibus, quarum cognitionem ad perfectam naturalium rerum notitiam necessariam esse asseruit; cum in cæteris naturalibus rebus materiale principium statuisset, illud statim à cælestibus corporibus seclusit, hisce planè verbis, *de naturalibus autem, sed perpetuis substantijs alia ratio est: fortassis etenim quadam non habent materiam aut non talem; sed solum quæ secundum locum mobilis est.* Ecquis est vel philosophiæ initiatus, qui ex his verbis apertissimè non eliciat, Arist. in Cælo non statuisse illam materiam, quæ est altera compositi pars; quæque tantummodo in rebus dissolubilibus reperitur: sed totam cælestem substantiam, per se reipsa existètem, localis mutationis materiam, seu subiectum appellasse? Neque est, quòd dicat aliquis, Arist. hac de re dubiè locutum esse, quia posuit particulam illam, *fortassis*: aliàs. n. docuimus, hunc esse modum loquendi, Arist. familiarem, ob reuerentiam quandam philosophicam. Et verò dubiam esse eius sniam suspicari possemus, nisi id ipsum alijs in locis planioribus verbis pronunciaisset. An non 12. Metaph. tex. 10. apertissimè negauit, in perpetuis corporibus generabilem materiam reperiri; sed solum in eis concessit, materiam vnde quo, id est loco mobilem? Sed quænam verba di-

lucidius

Jacob. Zabarella quæstio nẽ hanc mirificè disputauit. Prima autoritas Arist.

Secunda autoritas.

Tertia autoritas.

Occupatio.

Quarta autoritas. Quinta autoritas.

facilius Arist. mentem patrefacere possunt, quam ea, quæ scripsit 1. de Cælo tex. 2 r. 2. Cum. n. probare ibi vellet, Cælum nec generationi, nec interitui obnoxium esse, neque rursus augeri posse, nec minui, nec ullam alterationem perpeti, ex earum videlicet numero, quæ ad incrementum ducunt, hoc medium, tanquam validissimum, sumpsit, Cælum videlicet neque materiam habere ullam, ex qua factum sit, neque contrarium, à quo pari possit: ita enim scribit ad verbum, *huic autem non est, ex quo factum sit.* Notabilis est certe locus iste, ut, ad prædictam sententiam confirmandam, alio Arist. testimonio non sit opus. Sed & Græci interpretes, vno Ioan. de Grammatico excepto, qui contra Arist. statuit, Cælum ab elementorum natura minime differere in hanc, quam explicauimus sententiam, irrepere. Vni sunt quidem nonnulli, compositio nem ex materia, & forma in Cælo statuisse, sed tunc Cælum non ab intelligentia seiunctum acceperunt, quemadmodum nos nunc in hac disputatione accipimus, sed totum aggregatum ex intelligentia, & orbe compositum quiddam ex materia, & forma censuerunt, ex orbe quidem, tanquam ex materia, ex intelligentia verò, tanquam ex assistente forma. Ita arbitrati sunt Theophrastus, referente Simplicio 1. Phys. contex. 1. Alexander lib. 1. questionum naturalium, c. 10. & 15. Ammonius in calce libri de interpretatione. Themistius 3. Phys. contex. 3. Simplicius 1. de Cælo contex. 5. Iamblicus lib. de Mysterijs Ægyptiorum; Olympiodorus in præfatione. Quarti Meteor. Michael Ephesius, Alexandri sectator, lib. 1. de partibus animarum, cap. 1. quorum expressas autoritates vnusquisque apud Zabarellam, loco citato cap. 7. legere potest. Subscripserunt etiam huic sententiæ ex recentioribus philosophis ipsemet Zabarella, Franciscus Piccolomineus, Archangelus Mercenarius, & alij complures, ut de eius veritate iam amplius dubitare non liceat.

Rationibus, & autoritatibus, pro opposita sententia adductis, obuiam itur. Cap. IX.

Nunc rationibus, & autoritatibus, pro opposita sententia adductis, occurramus. Ad primam rationem concedenda est maior propositio, nimirum omne, quod extra animam actu existit, aut esse actum, aut habere actum; dummodo actus aut pro forma, aut pro existentia accipiat: itaque Cælum, quod extra animam actu existit, habet quidem actum, hoc est existentiam, non tamen formam informantem. Cum verò, subarguitur, non habere actum, nisi id, quod ex materia, & formæ copulatione concreuit; ea propositio neganda est: quoniam materia etiam prima habet actum, supple existentiam, ut alias probauimus, & tamen ex materia, & forma conflata non est. Duo igitur in rerum natura, absque vlla physica compositione, actum habere dicuntur: alterum ex quo res generabiles, & dissolubiles sunt, & hoc est materia prima; alterum, à quo, tanquam ab efficiente causa, in lucem euntur: & hoc est Cælum, ambo hæc existunt, & habent actum; tamen ex materia, & forma constituta non sunt. Ad secundam, quantum maior illa propositio apud Aueroem, loco citato, non reperitur; nihilominus tanquam vera concedenda est: vnusquisque enim cadit sub intellectum, ratione formæ, quoniam à forma præcipue definitio sumitur, per quam res intellectui notæ sunt: vnusquisque autem cadit sub sensum, ratione materiae, quoniam ea, quæ sensu percipiuntur, sunt accidentia, quæ materiale subiectum necessariò ponunt. Probat igitur argumentum, Cælum, cum sub aspectum cadat, sensibilia accidentia in sese continere, atque adeo eius substantiam materiale subiectum illorum accidentium appellandam esse, quod omnino concedimus: non tamen inde sequitur, ut Cælum ex materia, tanquam ex altera compositi parte, & informante forma constitutum sit. Ad tertiam distinguenda est maior: motus enim physicus duobus modis accipi potest: vno modo largè, & extensè prout distinguitur à motu metaphorico, siue à principio pendeat externo, siue interno; altero, propriè, & strictè, pro eo, qui à principio tantum interno proficiscitur. Cum ergo dicunt, motum physicum esse materiae argumentum, vera est hæc propositio de motu physico, propriè, & strictè sumptosea enim omnia, quæ ita moventur, ut eorum motus ab interno principio proficiscatur, sunt entia, ex materia, & forma concreta: motus autem Cæli non oritur à principio interno, sed ab externo; & propterea Cælum non est de numero eorum mobilium, quæ ex materia, & forma constituta sunt; sed fat est, eius substantiam esse veluti materiam, ad motum recipiendum idoneam. Motus itaque physicus, quocumque modo accipiarur, est materiae argumentum, aut materiae, ex qua fit aliquid, aut materiae, in qua motus ipse recipitur. Autoritas autem Arist. ex 2. Phys. tex. 1. depromta,

Theophrastus.
Alexander.
Ammonius.
Themistius.
Simplicius.
Iamblicus.
Olympiodorus.
Michael Ephesius.
Zabarella.
Piccolomineus.
Archangelus.
Ad primam rationem.

Ad secundam.

Ad tertiam.

- potius ſua noſtrae fauere videtur: ibi enim Ariſt. naturalia corpora numerans, quae motu phyſico mobilia ſunt, animalia exprimit, & partes ipſorum, plantas, & ſimplicia corpora, vt terram, aquam, aerem, & ignem; nullam tamen Caeli mentionem fecit, vt indicaret, Caelum in eorum corporum numero ponendum non eſſe, quae motu phyſico, proprie, & ſtrictè accepto, mobilia ſunt; haec enim omnia ex materia, & forma cōcreta ſunt, atque ab interno principio mouentur, cuiusmodi non eſt Caelum. Ad quartam, concedimus, in Caelo raritatem, denſitatem, & alia huius generis accidentia reperiri; ac deinceps dari in caelo ſubſtātiā, quae ſit ſubiectum horum accidentium, atque adeo materiae nomine nuncupetur: non tamen inde ſequitur, vt in caelo ſit materia, ex qua, tanquam ex altera compoſiti parte cōſtitutum ſit. Ad primam Ariſt. autoritatem reſpondendum eſt caeleſtes ſphaeras in orbem quidem agi, quia naturam habeant: verum natura, vt alias docuimus, de caelo, & mortalibus aequiuocè dicitur; habet igitur caelum naturam, ac deinceps materiam non ex qua, ſed ad vbi. Ad ſecundam reſpondetur ex Doctore ſubtili, formam duobus modis accipi poſſe, vno modo pro altera parte compoſiti; altero, pro quidditate: cum ergo ait Ariſt. qui dicit caelum, dicit formam, per formam non intellexit alteram partem compoſiti, ſed quidditatem, & eſſentiam caeli, hoc eſt rationem eius formalem, atq; naturam in abſtracto, quali diceremus caelitatem ipſam; ſicut qui dicit hominem, dicit naturam hominis in abſtracto, hoc eſt humanitatem. Cum verò ſubdit, qui dicit hoc caelum, dicit formam in materia; non accepit amplius quidditatem abſolutè, ſed ipſam accepit in indiuiduo ſenſibili, actu exiſtente: quidditas enim caeli ſola mente comprehenditur: at caelum ipſum, prout eſt indiuiduum ſenſibile, actu exiſtens, aſpectu etiam cernitur. Itaque ex eo Ariſt. loco elicitur, caeſte corpus, quod aſpicimus ex re quidem ſingulari, & quidditate conſtare, non autem ex materia, & informante forma. Ad tertiam reſpondendum eſt, in ijs contextibus Ariſt. nos docere voluiſſe, caeſtem naturam ab hiſce rebus inferioribus diuerſam penitus eſſe: in hiſ enim inferioribus rebus, ſi bouem, aſinum, aut plantam genitam videamus; certo ſemper alia eius generis plura adhuc generari poſſe, quia in ijs ſolis non reponitur tota materia, ex qua genita ſunt; ſed ſuper eſt etiam materia, aliorum generationi idonea. At verò caelum vnam tantum eſt, quia neque ex vlla materia effectum eſt, neque materia vlla ſuper eſt, ex qua caelum aliud fieri poſſit; ſed tota eius natura appellatur materia, ea ratione, qua & motus, & alia in ſe ſe accidentia complectitur. Ad quartam admittendum eſt, in rebus etiam aeternis duo principia, ſcilicet materiam, & formam reperiri; ita tamen, vt illa principia ſolo genere, & eo quidem aequiuoco, ſeu proportionem cum rerum ſublunarium principijs cōueniant; in hiſ rebus inferioribus reperiuntur principia, per relationem ad ortum, & interitum: in caelo verò per relationem ad motum. Ad vltimam facilis eſt reſponſio. Omnia, inquam, quae mutantur, neceſſariò materiam habent; haec propoſitio diſtinguenda eſt: aut enim habet materiam ex qua aut materiam, quae eſt ſubiectum motus, quam vocant ad vbi. Ariſtoteles ibi de prima materia locutus non eſt; ſed poſſimū de ſecunda: quare cum caelum moueatur, neceſſe eſt, vt illam ſaltem materiam habeat, quae ſubiectum motus appellatur. Vel etiam dicendum eſt, propoſitionem illam intelligendam eſſe de mutatione ſubſtantiali, non autem de mutatione locali.

DE CAELI ANIMATIONE

Disputatio Decimaquarta.

*Quid agendum in hac disputatione.**Caput Primum.*

Vniuersam hanc Mundi machinam ex duabus præcipuis partibus conflatam esse, nimirum ætherea, & elementari, nemo est, qui ambigat. Hanc demirantur plerique, quod, continua vicissitudine, materiam omnibus gignendis rebus subministrat. Illam, inquam, omnes: æquè ij, qui in orbe extimo sempiternos illos ignes: quos sidera, & stellas vocant, duntaxat intuentur, atque ij, qui diuersorum orbium conuersiones; ortus, atque obitus stellarum; astrorum dispares cursus, admirabili ordine, atque celeritate confectos, non suspiciunt modò, sed etiam tanquàm diuinum quiddam augustè colunt, sanctèque venerantur. Adde, si placet, illos, qui, cælesti motu, lumine, atque calore, omnia hæc inferiora corpora gigni, foueri, & gubernari fatètur. Magna profectò est huius partis nobilitas, & excellentia, quam frequenter Arist. totius vniuersi nomine appellare non dubitauit. Sed imperita vetustas tam multa audiens à Cælo pendere, Deum alium nullum, præter ipsum cælum, agnouit: quin hac ipsa tæpestate non desunt, qui in nonnullis regionibus cælestia sidera, tanquam numina colant. Veteres quidem illos viros sapientes, naturaliumque rerum scrutatores; cælestium corporum, motuumque contemplatio sensum ad diuinitatem perduxit: fieri enim non posse existimarunt, vt tanti naturæ motus, atque vicissitudines, tam multarum rerum, atque tantarum ordines, absque aliqua mente regerentur. Hinc Anaxagoram, natum se esse, dixisse ferunt, vt cælum suspiceret, & hinc Deum ipsum agnosceret. Quod cum ita sit, mira voluptate, animique oblectatione, ad cælestem substantiam contemplandam, nos inuitari persentio. Cum enim cælum purissimum, & simplicissimum esse corpus, nulla materiæ labe inquinatum, nulli generationi, interitui, aut alterationi obnoxium, superiore disputatione patefecerimus; cumque tanta illud virtute, atque perfectione præditum sit, vt ab eo proxime tam diuersa rerum genera generètur; iure optimo dubitandum videtur, sit ne Cælum viuens corpus, quod nutriatur, & animantium more, loco moueatur: anima hæc, vt potè vilis, & abiecta respuens, sola rationis particeps vitam perfruat? Quæstio sanè non vulgaris, quæ Chaldaeos, Ægyptios, Hebræos, Græcos, Arabes, Latinos, & cuiusvis generis philosophos diu, multumque exercuit: quæque tametsi à multis celeberrimis viris discussa est, nondum tamen ita planè explicata reperitur, vt alterius etiam autoris lucem desiderare non possit. In id nos, Deo benè iuuante, conatus omnes nostros adhibebimus, atque labores, qualescunque tandem fuerint, impendemus, hoc ordine seruato. Primò, vbi, præparandi intellectus gratia, opiniones varias de re proposita recensuerimus, in Platoni opinionem de Mundi anima paulisper versabimur, Mox quæremus, viuat ne cælum, & corporis alimentum desideret? Deinde, sint ne illi sensus tam exteriores, quam interiores à natura concessi? Præterea, sit ne præditum anima rationali? Demùm, vbi rem totam secundam philosophiam Peripateticam confecerimus, quid hac de re fides catholica sentiat, paucis aperiemus.

Mundi duæ partes præcipuæ, ætherea, & elementaris.

Elementa sūt materia proxima rerum generabiliū. Naturā cælestē pleriq; vt diuinū quiddā suspiciūt. Arist. in lib. r. de cælo frequenter appellauit cælum noīe vniuersi. Apud Indos reperiuntur, qui cælestia sidera, vt Deos venerantur.

Cælestiū corporū cōtemplatio veluti scala quoddā est, quæ ad Dei cognitioē nē perducit.

Anaxagoræ Dicitur.

Huius Disputationis cum superiore cōnexio.

Quæstio discutienda.

Ordo in Disputatione seruandus.

*De re proposita opiniones varia.**Cap. 11.*

QVò facilius veram de re proposita sententiam intellectus apprehendere possit, haud absurdum fortasse erit, varias omnis generis philosophorum opiniones hoc capite recensere: sic enim à confusis ad distincta procedemus, & ordinem illum ad vnguem seruabimus, quem Aristoteles in proæmio primi libri de physico auditu, in cuiuscunque rei cognitione tradenda, seruandum esse docuit. Nempe in re tanta nulla est philosophorū consensus. Chaldaei, & Ægyptij, qui in cælestium rerum contemplatione maxime versati sunt, atque potissimum de astris, deque ipsorum influxibus multa litteris consignarunt, animatum esse cælum, existimarunt; sed ij quoque tamen in diuersum abierunt. Nonnulli putarunt, vnicam animam

Chaldaeorū, & Ægyptiorū opinio multiplex. Opinio Platonis.

Opinio Stoicorum.
Opinio Ioa. Grammatici & Auic.

Opinio Hebræorum.

Opinio Zimara, Gandauensis, & Scoti.

Opinio Achilli, & Balduini.

Opinio Alexandri, & multorum Arabum.

Opinio Thomæ.

tori celo sufficere, atque adeò cælum veluti magnum quoddam animal esse, quod à se ipso moueatur; quam etiam opinionem ex Græcis philosophis in Cratillo, & Epinomide secutus est Plato. Existimarunt alij, toti Cælo vnicam animam non sufficere; sed quot sunt orbes caelestes, tot pariter in ipsis animas reperiri. Alij nõ solum singulis orbibus, verum etiam singulis astris suam cuique animam ascripserunt. Rursus nonnulli putarunt, altrice tantum, seu vegetali anima caelestia corpora prædita esse; in quam etiam sententiam Cleantes, Plinius, Seneca, & Stoici omnes inclinauerunt; qui caelestia corpora marinis fluctibus ali, tradiderunt. Arbitrati sunt alij, non solum vegetalem animam, verum etiam sentientem cælum continere: quã sententiam ex Græcis Ioannes Grammaticus, & ex Arabibus Auicenna aliqua ex parte secuti sunt. Alij, præter vegetalem, & sentientem, rationali quoque anima cælum præditum esse, censuerunt. Alij, non sentiente, sed rationali tantum, atque altrice anima gaudere. Alij neque altricem, neque sentientem animam, sed solam rationis participem cælo tribuere. Ex Hebræis, Philo, & Rabbi Moses, vnã cum eorum sectatoribus, cælum animatum esse, crediderunt. Sed & inter Peripateticos maxima controuersia est. Nonnulli existimarunt, (& est communior sententia) cælum nullam aliam animam, præter motricem intelligentiam, habere; eamque esse veluti naturam, & formam cæli, non quidem informantem, sed assistentem: cuius sententiæ præcipui defensores fuerunt Zimara, Gandauensis, & Scotus. Arbitrati sunt alij, intelligentiam non assistere quidem cælo, quemadmodum auriga assistit currui, vel nauis nautæ; sed esse formam informantem cælum, à qua non solum motus, verum etiã ipsummet illius esse pendere dicitur: & vt planius eloquat, quemadmodum vegetalis anima est forma, quæ dat esse plantis, sentiens verò, quæ dat esse beluis, rationalis aut, quæ dat esse homini: ita putarunt, intelligentiam esse formam, quæ dat esse cælo; & huius opinionis fuerunt Alexander, Achillinus, & Hieronymus Balduinus. Censuerunt alij, intelligentiam esse quidem formam, que, veluti nauta nauis, cælo assistit; nihilominus, præter intelligentiam, ponendam quoque esse in cælo rationalem animam, que sit forma, atque natura eius; queque eidem existentiam impertiat. Et hanc sententiam inter Græcos tuetur Alexander Aphrodisiensis; inter Arabes, Algazellus, Alpharabius, & Albumasar; nec ab ea longè dissentit Auicenna; ex recentioribus verò philosophis omnes ferè huic sententiæ subscripserunt, qui humanam animam morte mulctarunt. Alij denique, sit ne cælum apud Aristotelem animatum, veluti problema quoddam censuerunt, & vt runque defendi posse, asseuerarunt: cuius sententiæ videretur fuisse Angelicus Doctor. S. Tho. qui lib. 2. contra Gentiles c. 70. cælum animatum esse, atque ab intelligentia, veluti ab informante forma, suam rationem, atque perfectionem nancisci, pronunciauit. Contra verò in 1. par. Summæ quæst. 70. art. 3. cælum animatum esse, atque ab intelligentia existentiam accipere, negauit. In tanta opinionum diuersitate nos, docendi methodo, disputationem facilem reddere, atque rei veritatem explicare conabimur.

Platonis opinio de anima Mundi.

Cap. III.

Plato multis in locis mundum animatum esse putauit. Tria coæterna apud Platonem.

Vniuersalis idea quæ circa Bonum recipitur.

Idearum differentia, quæ recipiuntur in Mente.

Idearum rationes, quæ recipiuntur in Animi mundi.

Rerum omnium semina ab Idearum rationibus orta.

Incipiemus igitur ab opinione Platonis, qui in Epinomide, in Timeo, in Parmenide, in Cratillo, in libris de Legibus, de Republica, & alijs pluribus in locis, non solum id, quod ex omnibus caelestibus corporibus aggregatum est, sed Mundum vniuersum, ex ætherea, & elementari regione constantem, animatum esse, existimauit; idque totum diuinitus quoddam animal appellauit, quod ex semetipso motum edat. Porro diuinum hoc animal, si corpus tantummodo spectes, ortum aliquando censuit: sin autem animam, æternum esse decreuit. Tria enim sunt, quæ, inmutabili æternitate contineri, Plato constituit; Bonum, Mentem, & Animam Mundi. Bonum rerum omnium patrem, & autorem Deum nuncupauit. A Bono, vt a patre Mentem oriri perhibuit, eo modo, quo lux à Solis lumine proficiscitur. A Mente verò, vt spiritum à lumine, Mundi animam fluere putauit. Circa Bonum vnicam, & illam quidem simplicissimam bonitatis ideam reperiri affirmauit: à qua, tanquam ab inexhausto fonte, innumerabiles idearum differentia effluerunt; non secus, ac ab vno, & simplici lucis radio, plurimi in cælo distincti radij conspiciuntur. Has omnes ideas diuina excipit mens, & ab his rationes idearum emanant, quas excipit anima Mundi: rationibus autem idearum rerum omnium semina in cælos, sideraque sparguntur; atque hoc ordine mundus totus ita sustentetur, vt primo sublato, intereat omnia necesse sit. Verum quoniam vniuersi corpus tractabile est, & sensibus

& sensibus patēs; eius verò anima purissima, simplicissima, diuinissima, nullaq; corporea mole prædita; rationi consentaneum videbatur, vt duo hæc tanto naturæ interuallo disjuncta, alicuius mediæ naturæ interuētū, coniungerētur, quæ alioquin nunquam copulata fuissent: hæc autem mediæ natura est æthereus, ac diuinus spiritus, communis vtriusq; & amborum nexus, & vinculum. Etenim anima mundi, quasi turgens, vi sua genitrici, spiritum hunc æthereum ex se fundit, & per cuncta diffundit; cuius comes est cælestis ille seruator, qui vitam, & calorem rebus hisce inferioribus elargitur. Quemadmodum autem spiritus in paruo animali præcipuum est animæ instrumentum, omniumque actionum opifex; ita in magno animali ab eo spiritu, quem anima mundi progignit, tanquam ab instrumento præcipuo, cuncta procreantur, & conseruantur. Nihil igitur intra cæli ambitum reperitur, siue illud elementum sit, siue lapis, siue metallum, siue aliud quodcunque corpus viuens, quod non animam mundi participet, quodque diuino hoc spiritu nõ sustineatur. Neque verò, tamen si in mundo multæ res diuersi generis conspiciuntur; idcirco illas à diuersis animabus foueri, putandum est. Sed quæ admodum in paruo animali, non aliam animam habent ossa, aliã nerui, aliam cartilagineas, aliam aliæ partes, verum omnibus partibus vna anima vitam impertitur; ita in magno animali, & elemēta, & quæ ex ijs constata sunt, & corpora omnia cælestia, quatenus vniuersi partes sunt, ab vna mundi anima vitam accipiunt; licet rebus viuētib; secundum propriam naturam, & rationem consideratis, propria quibusque anima tribuatur. Vnica ergo anima, per omnes partes mundi diffusa, reperitur, quæ tota vbique seruator, sicut & anima in paruo animali. Est enim tota anima in toto animali; & in varijs eiusdem partibus varias functiones exercet, vt in oculo quidem videat, in manu tangat, in pede ambulet, deque cæteris partibus idem dicendum sit. Ita igitur sit, vt anima mundi in omnibus eius partibus varias operationes edat, illis conueniētes; atque ideo in cælo cælestia tantū, & in terra terrestria fulgēt. Hæc anima mūdi datrix formarum, atque etiam vniuersalis natura Platonice dicitur, à qua ea omnia, quæ continēter fieri videmus, quæque et admiratōnem maximam ferunt, oriuntur; quales sunt rerum sympathiæ, & antipathiæ, & alij multi admirandi effectus; qui, cum euidētē causā non habeant, nec à manifestis qualitatibus ortum ducant; ab hac vniuersali natura, & mūdi anima, ex Platonis sententiâ, proficiuntur. Sic igitur Plato, cælum animatum esse putauit, vt non propriam animam habeat, à cæteris rebus distinctam; sed quæ ab vniuersali mundi anima sustineatur, perficiatur, & conseruetur.

Æthereus spiritus, quo Mūdi corpus, & eius anima copulantur.

Æthereus spiritus partus est animæ mundi, cuius comes est cælestis seruator. Spiritus tamē in paruo, quā in magno alibi est animæ instrumentum. Omnes mundi partes viuēt animæ mundi. Vnica est anima mundi, oib; eius partibus inseruiens.

Anima mundi tota vbique fertur.

Anima mundi apud Platonē est datrix formarū

Platoniorum rationes eorum sententiam de mundi anima confirmantes. Cap. IV.

HÆc Platonis sententiâ de mundi anima ab eius sectatoribus plurimis rationibus confirmatur. Primò sic argumentantur; animatum, & viuens inanimato, & non viuente longè præstantius, atque nobilius est; sed mundus, omnium consensu, præstantissimus, & nobilissimus est, igitur est animatus. Secundò, totum non debet esse deterioris conditionis, quàm sint suæ partes; sed multæ sunt mundi partes, quæ vitam degunt, vt stirpes, animantes, & cælestia corpora, igitur & mundus, qui perfectissimus est, & omnibus numeris absolutus, vita necessariò fruatur. Tertiò, homo à Philosophis paruus mundus nūcupatur; ergo ei cum magno mundo aliqua conuenientia, atque similitudo esse debet: at in homine anima continetur, quæ cū cetera mouet, rectè disponit, & omnibus dominatur, ergo multò magis in magno mundo debet anima reperiri, quæ cuncta moueat, regat, disponat, atque gubernet. Quartò, mundus vnus est, & mirificus in eo apparet omnium partium consensus, vnio, & harmonia; ergo vna in eo anima dari dēt à qua hic cōsensus, hæc vnio, atque harmonia exoriatur. Quintò, sicuti ex nõ quanto non potest fieri quantum, & ex non substantiâ non potest fieri substantia; ita ex non viuente non potest fieri viuens; sed multæ sunt mundi partes, quæ, nullius seminis vi procreantur, vt nonnulla animantia, & stirpes, quæ ex putri materia generantur; ergo ab aliquo viuente necessariò sunt: quod aliud quidem esse non potest, quàm ipse mundus, qui vniuersalem animam habet. Sextò, quicquid animi motu fertur, animatum id est: sed mundus animi motu fertur; mundus igitur animatus est. Minorem probant; quia mundus in orbem vertitur: huiusmodi autē motus animi proprius est. Septimò, cælestia corpora constanti cursu, & vnus modi semper aguntur; & eorum motibus constanti quadam mutabilitate, atque vicissitudine, res omnes in elemētari mundo procreantur; hæc autem absque mente fieri non possunt;

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Omnium totus igitur Mundus mente præditus, atque animatus est. Denique, nisi daretur anima Mundi, vnicam in naturalibus rebus consensiones ille, atque dissensiones, quas Græci sympathias, & antipathias appellant, exorirentur? A quoniam membrorum illa conformatio in animalibus fieret? Quoniam virtute tam varia animantis partes, nulla prorsus cognitione præitata, sicut ad sele familiarem succum allicerent? Quomodo ex vili semine tam multæ herbar, tot floribus ornata, totque folijs distinctæ, nascerentur? hæc certe non fierent, nisi vniuersalis anima Mundi daretur, quæ horum omnium opifex esset.

Platonis opinio de Mundi anima refutatur.

Cap. V.

Platonis doctrina qualis nam sit.

Mundus dici potest magnum animal metaphisice.

Deum pulcherrimum Philonis Iudæi.

Mundus re vera animatus dici non potest. Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Omnia Platonis dicta, placita, atque decreta, auditu quidem quam iucundissima sunt, & maximam auribus oblectationem afferunt; sed tamen, (si verum fateri liceat) eorum plurima, quoniam leuionibus fundamentis nituntur, rationibus pressa facile cedunt. Hoc illud est, quod à Platone de Mundi anima pronunciatum, ut elegantissimum explicatu censetur; ita firmiorem aliquam rationem, illud roborantem, desiderat. Etenim aut re vera Mundum vniuersum animatum esse putauit, aut id ipsum, tanquam Metaphoricè dictum, intelligi voluit. Si hoc secundum detur, eius sententia admitti facile potest: quemadmodum enim in paruo animali singule partes habent proprias habilitates, seu propensiones ad proprios motus, omnes tamen ab vna communi anima mouentur, reguntur, & gubernantur; ita propemodum in hoc magno animali, hoc est in Mundo dicendum videtur, cuius singule partes, peculiarem habent ad proprias regiones appetitum, atque ad illas proprio motu ferantur; sed tamen omnes à communi quadam natura, quæ Mundi anima nuncupatur; & vitam, & motum accipiunt. Eadem ratione, hoc dictum Philonis Iudæi, Quod in magno Mundo est Deus, in paruo Mundo est animus hominis, Metaphoricè intelligendum est, & rectè quidem: nã Deus in magno Mundo naturam efficit, & animus hominis, incredibili virtute præditus, tot artes adinuenit, vt, autore Tullio, in rerum natura, quasi alteram naturam effecerit. De vera tamè non idem omninò est in paruo Mundo animus hominis, quod in magno Mundo est Deus: itaque Deus magno Mundo tantummodo præest, nec illum informat: animus autem hominis est parui Mundi substantialis forma, perfectio, & vt Græci aiunt, Endelechia. At verò, vt ad Platonem redeamus, si non Metaphoricè, sed verè animatum esse Mundum intellexit; eumque magnum animal appellauit, profectò placitum hoc difficultatibus maximis vtgetur. Primo, si magnum animal est Mundus, sub quanam obsecro animalis specie continetur? Eã certè Platonicis non esset facile fingere. Dicent fortasse, vnicum esse indiuiduum sub specie Mundi, sicut vnica est Phoenix sub specie Phœnicis: Sed hoc indiuiduum multorum animalium prægnans esset: aut tot animalia, tanquam pediculi in eius capite, vel tanquam lumbrici in eius intestinis continerentur, quæ ridicula sunt. Deinde, si Mundus esset animal, tunc maxime propria animalis operatione destitutus esset, quæ est, sibi simile procreare: planta enim generat plantam, bos, bouem, & homo hominem: deberet igitur & Mundus sibi similes Mundos procreare, si quidem animal dicendus sit. Præterea, si Mundus verè, & propriè animal esset, tunc nullæ eius partes propriam vitam haberent, sed sola anima Mundi viverent, sicut, eodem autore Platone, partes parui animalis, vt ossa, nerui, cartilagine, & huiusmodi, à nulla alia anima, præterquam ab anima totius animalis perficiuntur, & vitam accipiunt: sed tamen in magno animali multæ sunt partes, quæ propriam animam habent; stirpes enim gaudent anima vegetali, belluæ sentiente, & homines rationali; totus igitur Mundus non est animatus. Rursus, si cælestia corpora, propterea quod vnicam Mundi animam participat, Platonicis animalia dicuntur, cur non item animalia dicantur elementa, quæ non minus sunt vniuersi partes, quam cælestia corpora? Corpora hæc sunt animalia, aiunt Platonici. At, quomodo illis vnus tantum simplex conuenit motus, nimirum sursum, aut deorsum? Animalia progressionem mouentur, sursum, deorsum, antè, retrò, dextrorsum, & sinistrorsum, & in medio curu resistere possunt: quod non est dicendum de elementis, immò ne de cælestibus quidem corporibus; igitur neque hæc, neque illa dicenda sunt animalia, atque adeò totus Mündus nõ est animatus. Ad hæc, Mundi corpus, teste Platone, generatione aliquando editum est: at eius animam idem æternam constituit: quid autem in philosophia absurdius audiri potest, quam substantiam aliquam ex æternò tempore ocio contabuisse? Præterea, cuiusquam seminis vi,

hæc

hec anima mundi pragnans fuit, ut spiritum conciperet, quem deinceps pareret, & per eam diffunderet? Sed à solida quoque Philosophia contemplatio illa de Bono, Mente, & mundi Anima abhorrere videretur: aut enim tria hec in vnam substantiam coeunt, & rationibus tantum dissident; aut sunt tres substantiæ distinctæ. Si detur primum; ergo hæc vna substantia non erit, nisi Deus, qui varijs rationibus, & Bonū, & Mēs, & mundi Anima nuncupari potest. Bonum, quatenus in se consideratus, perfectissimus est, & nullius rei indigens. Mēs, quatenus omnia intelligit. Anima mundi, quatenus tum ipsum esse, tum Vita omnibus mundi partibus, his quidem clarijs, alijs verò obscurijs, emanat. Si verò Bonum, Mens, & Anima mundi sunt tres substantiæ distinctæ, quarum secunda à prima oritur, & à secunda, tertia, ut Plato docuisse videtur, quam obsecro ratione hec substantiarum pluralitas earundemque ortus, & emanatio à Platone, aut ab eius sectatoribus probari poterit? Profecto hæc substantiarum trinitas, aut merum fuit Platonis commentum, aut de eo quippiam, sub caligine tñ pronunciatum ab Ægyptijs Plato hausit, quod deinde in Græciam transportavit: cumque illud diuinitus reuelatum sit, mirum non est, si Plato ad illud probandum, nullam prorsus naturalem rationem adduxerit. Ne igitur Platonis hanc de Anima mundi sententiam, ratiquam figmentum quoddam accipiamus, dicendum puto per Animam mundi intelligi facile posse illud Dei generalem influxum, quem etiam Theologi in rebus omnibus, à Deo procreatis constituant. Si enim Deus virtutis suæ demissam celorum vim retraheret; neque ignis calefaceret, neque aqua refrigeraret, nec Sol, aut alia sidera moueretur, & ut vno verbo dicam, cœcidant vniuersa. Nisi hæc diuinæ virtutis influxio sit Anima mundi; putem certe, eam ipsam animam, quam Platonici statuunt, purum esse figmentum.

Septima.

Qua ratione Deus Bonū, mens, & mundi Anima nuncupari possit

Placitū illud de triū substantiarū pluralitate, atq; earundem ab altera emanatione Platone ab Ægyptijs fortasse hausit. Platonis sententia de Anima Mundi quō ad bonum sensum reuocari possit.

Platoniorum rationes, pro Anima mundi proposita, diluuntur. Cap. VI.

Platoniorum autem rationes, quæ ad mundi animam confirmandam, superius propositæ sunt, expediti facile possunt. Ad primam concedendum est, animatum, quatenus animatum, quocumque inanimato longè perfectius, atque nobilius esse. Cum autem in minori propositione mundum perfectissimum, ac nobilissimum statuunt; ea propositio distinguenda necessariò est; aut enim per mundum totam molem intelligunt, ex ætherea, & elementari regione costatam; aut totum tantummodo ex caelestibus corporibus aggregatum, quatenus sub se inferiora omnia corpora complectitur. Si Mundi nomine totam molem intelligant, ex ætherea, & elementari regione constantem; mundus quidem perfectissimus est; non quia sit altitudo speciei inanimatum, quod nobilissimam aliquam differentiam obtineat, sed quia rerum omnium perfectiones continet. Quod si mundus hoc modo accipiat, nihil erit, cum quo eius perfectio comparari possit: quare inanis erit hæc consecutio, rerum omnium mundus est perfectissimus; ergo est animatum; quia animatum inanimato perfectius est. Si verò mundi nomine aggregatum tantummodo ex corporibus caelestibus intelligant; admittendum quidē est, caelestia corpora perfectissima esse; quia sunt perpetua, indissolubilia, atque ab illis res omnes caduca, atque mortales proficiuntur. Cur igitur ea perfectio illis negatur, quæ rebus hisce inferioribus, vilibus, atque abiectis conceditur, vita scilicet, & animatio? Respondendum est, quia illius perfectionis non sunt capacia. Etenim habere animam, quæ sit forma informans, dicit perfectionem in his corporibus inferioribus; quia, ut dictum est, animatum corpus est inanimato perfectius; at verò caelestia corpora, quia simplicissima sunt, & organa carent, ideo non sunt capacia animæ, quæ sit forma informans. Verum quoniam eorum perfectionem, atque nobilitatem non decebat, à viuente aliqua substantia omnino esse seiuicta; ideo, modo quodam eminenti, extrinsecus illis intelligentia motrix addita est, quæ, ob virtutis contactum, adeo illis annexa est, ut animata quodammodo dici mereantur: non anima quidem informante; sed assistente: non anima quidem, à qua vita ipsa; sed à qua motus tantummodo pendeat. Ad secundam, si mundus esset quoddam totum integrale, sicuti est animal, capite, brachijs, manibus, pedibus, & alijs partibus constans; videret vitæ huiusmodi consecutio; partes viuunt, ergo & totum. At verò mundus est totum quoddam, ex diuersarum partium aggregatione confluentem, cuius perfectio, & pulchritudo in ipsarum partium varietate consistit; itcirco aliqua partes animatæ sunt, aliqua verò anima carent, in quarum numero sunt etiam caelestia corpora, si absque motricibus intelligentijs considerentur. Ad tertiam dicimus,

Ad primam.

Ad secundam.

Ad tertiam.

argu-

argumēta, à similitudine sumpta, frequēter claudicare, sicut in re nostra contingit. Homo appellatur paruus mūdus, quia multi motus in eo sunt, & multæ partes ab vnica anima gubernantur: sicut in magno mundo partes omnes ab vnica mēte reguntur; & omnis mouendi virtus ab illa emanat; quæ quidem mens est Deus Opt. Max. Hoc tñ interest, quia anima in homine est forma informans; ideoque homo animal dicitur: Deus verò in magno mundo non est forma informans (hoc enim esset imperfectionis) sed tanquam Rector, & Gubernator præsto illi adest, hincque fit, vt magnus mundus non verè animal sit, sed metaphoricè tantū.

Ad quartam

Ad quartam, respondendum est, mundum esse vnum, non quidem per essentiam, sed, vt iam diximus, per partium integrationem: ideo quemadmodum ad vnitatem illius concētus, qui in musica sit, sufficit præceptor, qui musicam regat; & ad vnitatem exercitus sufficit præsentia Ducis, qui omnes eius partes moderetur, & regat; ita ad vnitatem mundi satis est superæ mētis assistētia, quæ omnes mundi partes rectè disponat, atque gubernet. Quemadmodum igitur neque vocum concētus quatenus concētus, neque exercitus, quatenus exercitus, animatus est, quanuis ex multis rebus animatis constet; ita nec mundus, quatenus mundus, animatus verè dicitur; quanuis in eo multæ res animatæ contineantur, & ab eo, quod est verè vi-

Ad quintam

ta, gubernetur. Ad quintam concedimus, viuens à non viuente procreari non posse: negamus tamen inde sequi, vt Mundus sit animatus, & viuens. Et quanuis nonnullæ stirpes, & animantes, nulla vi feminis, procreentur: non tamen illarum parens est animatus Mundus: sed cælesti calore: æthereoque spiritu, per omnia diffuso, earum materia sensim preparatur; postea

Quære Disp. de form. origine. Ad sextam. An motus in orbē animi proprius sit.

verò, vbi absoluta preparatio est, in illam materiam forma cælitus, atque diuinitus immittitur, vt alia disputatione dilucidius aperiemus. Ad sextam, concedenda est maior, si ea tamen aut de informante, aut de assistente forma intelligatur. Itaque ea ratio nil aliud cōcludit, nisi Mundum esse animatum, anima assistente. Ad probationem autem minoris propositionis, cum dicunt, motum in orbem animi proprium esse, id certè probatione aliqua indigeret: forsasse enim quia cælum ab intelligentia circūducitur, ideo eliciunt, motum in orbem animi proprium esse. Sed hæc est ratio à posteriori: si enim proprius animi motus in orbem est, cur non etiam homines à rationali anima in orbem ducuntur? Dicunt Platonici, proprium rationalis anime motum in orbem quidem esse, sed hominis corpus, quòd graue sit, & natura deorsum tendat, ad eum motum minus aptum reddi, & propterea neque hominem in orbem agi, neque deorsum ferri, sed medio quodam motu moueri, qui progressiuus est, corpusque ab anima contineri, ne deorsum ruat. Sed mihi isti dicant obsecro, cum homo saltando sursum mouetur, à quonam ille motus fit? A corpore quidem fieri non potest, quia graue est, ab anima igitur: quare proprius anime motus non est in orbem, sed apta est ipsa quocumque motu corpus pro eius facultate mouere. Quia igitur cælestia corpora nata sunt conuersione torqueri, ideo cum motum ab assistente intelligentia recipiunt. Et quia oportebat, tum homines, tum brutos animantes huc illuc antè, & retrò, sursum, & deorsum, dextrorsum, & sinistrorsum moueri, propterea hanc mouendi vim ijs omnibus propriè anima contulit. Ad septimam, verum est, constantem cælestium corporum cursum, & constantem pariter in elementari Mūdo mutabilitatem, atque vicissitudinem, absque mente fieri non posse, non inde tamen sequitur, mundum esse animatum: vt enim ea omnia fiant, satis est superæ mentis assistētia: sicut etiam, vt Regnum aliquod rectè gubernetur, & cuncta in eo rectè administrantur, non est necesse, vt ipsum animatum sit, sed satis est Regis præsentia, ad quem Regni procuratio pertinet. Ad octauam dicimus, rerum antipathias, & sympathias oriri à proprietatibus formarum substantialium, atque adeò à virtute cælesti, aqua etiam ipsemet forme proficiscuntur, sicut manifestè contrarietates, ab elementaribus qualitatibus, atque adeò à materia originem ducunt.

Ad septimam

Ad octauam. Rerū antipathiarum, & sympathiarum vnde oriuntur. Membrorum conformationes, distinctæ que herbarum folia à quonā fiant. Animatis distinctæ partes quò ex eo de alimento distincta succum alliciāt.

Membrorum autem conformationes, & distincta herbarum folia à virtute illa formatrice, que diuina penitus est, exprimi, atque effingi: ea enim vnà cum spiritu, & calore cælesti vbiq; diffusa est. Animantis verò partes ex eodem alimenti aceruo suum quasque familiarem succum allicere, naturali quadam proprietate, ex materia pendente: vt enim grauia inferum, & leuia superum locum appetunt, ita animantis partes, que sicce sunt, vt olsa, siccum appetunt alimentum, que verò humide, tenues, viscosæ, humidum quoque tenue, atque viscosum alimentum alliciunt. Non igitur ex harum partium appetitu, aut ex alijs operationibus, supra relatis, elicere licet: Mundum viuere, & animatum esse: ac proinde, cum nulla sit anima Mū-

di, quæ persequè totum, & omnes eius partes perficiat, atque informet, nulla pariter dabitur anima cæli, à qua, cœu ab informante forma, vitam accipiat, vt Platonici statuisse visi sunt.

Opinio Stoicorum. Cap. V II.

Probatum est hæcenus, cælum non esse animatum vniuersali anima, quam Platonici mundi animam appellarunt. Nunc videndum est, habeat ne cælum animam propriam, quæ operationum eius causa sit, & sub quam specie ipsa contineatur. Cleanthes, & Chrysiippus, Stoicorum facillè principes, arbitrati sunt, cælum animam propria animatum esse, & illa quidem altrice: ignea enim cælestia corpora esse putarunt; ac proinde sine pastu, & alimonia viuere nequaquam posse; sed marinis fluctibus ali. Quam in sniam veteres etiam Poete, tragediarumque scriptores, Orpheus, Homerus, Hesiodus, Musæus, Linus, & alij plures iuunt: quam postea Cicero 2. de Natura Deorum, & Plinius 2. lib. Naturalis Historia, ca. 9. amplexati sunt. Vetus igitur opinio percrebuit, cælestia corpora ignea esse, atque humoribus à terra, Oceanoque haultis, continèter nutiri, atque instaurari. Fiunt enim in homine, cæterisque animantibus, non eadem semper ossa, neque eadem caro manet; sed natiui caloris actione, continuo consumitur, & ex assumpto alimèto reficitur, atque instauratur, ita non eadem semper manere sidera, cælestiaq; corpora existimarunt Stoici; sed cum maximè calida sint, ingenti illo calore, eorum substantiam continuo dissipari, alimètoque indigere, quo reparatur. Ideò Solem, qui astrorum omnium calidissimus est, ingenti suo calore, è Montibus, Fluminibus, & Oceano humores continenter allicere, quibus nutritur: vbi autem epulis iam fatis expletus, & saturatus est, cæteris altis alimèntum suppeditare. Maximam quoque attrahendi vim Lunæ tribuunt, propterea quòd inferiori huic mundo vicinior est. Ea igitur alimèntum Soli, & pabulum præparat, non secus, ac pulmones præparant aerem cordi; nam si interdum contingat, vt è terra, Marique Sol humores non attrahat; alios iam congestos, & præparatos, à Luna, tanquam à proprio penu, & cellario haurit; eo ferè modo, quo natiuus noster calor, dum nihil habet alimèti assumpti, quo depascatur, succam à venis allicit, illumque depopularur. Hinc peracutam nonnulli, sed fabulosam tamen reddunt rationem, cur Sol vicissim dimidium primum Zodiaci percurrat Septentrionale; deinceps dimidium Auserale; & cur ad verticem nostrum appropinquet, & ab eo postea recedat? Rationem eam dicunt esse, quia scilicet, dum Sol Septentrionalem plagam permeat, humoribus, inquit, ibi nutritur, quos ei Luna superiore hyeme comparauit: cum verò ad meridionalem regionem conuertitur, humoribus alitur, à Luna ibidè hyberno tempore; cumulat. Porro Stoici, trib. potissimè rationibus suam sniam comprobare nituntur. Primò, quia certum est, ignem sine alimèto seruari nõ posse: cælestia aut corpora ignea esse, nemo certè ambiget, q. inter cætera astra Solè præcipuè considerauerit; qui omni igne splendidior est, eiusque calor non reperficit modò, sed impensè calefacit, inmo etiam vrit. Deinde, quia interdum astra, dimidio orbe, maculis quibusdam aspersa cernuntur, quod apertissimum signum, & argumentum est, terrenis tunc illa humoribus pasci. Postremò, quia non est putandum, casu, & temerè tot continuo humores è terra, marique in altum abstrahi: ea igitur re in sublime attolluntur, vt ex illis capescant cælestia corpora nutrimentum; nutriuntur igitur, atque aded altrice anima prædita esse necesse est.

Cleanthes.
Chrysiippus.
Orpheus.
Homerus.
Hesiodus.
Musæus.
Linus.
Cicero.
Plinius.
Putarunt stolci, cælestia corpora ignea esse, humoribusq; à terra, & oceano haultis à nutriti.

Stoicorū fabula.

Prima ratio Stoicorum.

Secunda.

Tertia.

Stoicorum opinio rejicitur. Cap. VIII.

Platonicorum opinio de mundi Anima, à nobis iam superius reiecta, tamen falsa est, aliam tamen veritatis speciem præ se ferebat, & ad veram rationem reuocari facillè poterat: hæc verò Stoicorum snia, quæ, cælestia corpora altrice anima viuere, & animata esse, decernit, prorsus absurda est, & sanè infirmo nititur fundamèto. Ignea esse cælestia corpora, calorisque formam in se continere, putarunt Stoici; quia habent calefaciendi virtutem: Sed toto, vt dicitur, cælo aberrarunt. An ne vinum re vera ebriu dicemus, quòd vim habeat inebriandi? Peripateticorum princeps Arist. cælestem naturam optiquè contèplatus, falsam hæc Stoicorum opinionem validissimis quibusdam rationibus reiecit, quas nos in medium nunc afferemus. Illud autem in primis ponendum est, quod in Peripatetica philosophia est satis titum, nec ab alijs philosophis facillè negaretur; videlicet sicut materia innotescit per trans-

Falsū fundamentum quo stoicorū sententia nitetur.

Notabilis positio.

muta-

Tres vegeta-
lis aīæ facultates.
Cælū nutriri
non potest.

Cælū nō pōt
augeri.

Cælū nō pōt
generare.

Ratio efficax
qua probat,
cælū nō esse
aiatū aīæ ve-
getali.

Corpus sim-
plex organi-
cū esse non
potest.

Respōsio ad
primā ratio-
nē Stoicorū.

Ad secundā.

Ad tertiam.

mutationem, ita formam cognosci per operationem: si igitur ostenderimus, nullam in cælo
altrici, seu vegetalis anime operationem reperiri, non ne constabit illic, cælum altrice nul-
la seu vegetali anima præditum esse? Iam verò tres vegetalis animæ facultates reperiuntur,
vt lib. 2. de Anima Arist. docet, nimirum nutriens, augens, & generans: sed cælum neque nu-
triri, neque augeri, neque generare potest; non est igitur præditum anima vegetali. Probatur
primùm, cælum nutriri non posse: nāque nutritio ijs corporibus competit, quibus, ob assiduam
propriæ substantiæ fluxionem, aliqua instauratio necessaria est, vt patet in animalibus, quo-
rum internus calor propriam ipsorum substantiam continuè depopulatur, tandemque senio
deficiunt: atqui cælum nullum habet internum calorem, à quo eius substantia dissipetur; im-
mò ne ab vilo quidem externo agente contrariam aliquam affectionem perpeti potest: neque
enim alterationem vilam suscipit, neque senio contabescit, igitur nutritione non indiget, qua
deperita eius substantia instaurètur. Probatur deinde, cælum augeri non posse: nam vera ac-
cretio, quæ animatis corporibus competit, absque nutritione fieri nequit: sed iam ostendimus,
cælum non nutriri, neque igitur augescere potest. Hoc etiam probatur experientia: quoniam
cælum & in toto, & in partibus eiusdem semper nobis quantitatis apparuit: si enim increm-
tum acciperet, saltem astra, post tot secula, maiorem quantitatem obtinuissent: quod tamen
falsum esse philosophi omnes, qui etiam ante Arist. aratem vixerunt, testati sunt. Probatur
denique, cælum generare non posse: nam generatio caducis tantùm, & mortalibus corporib.
competit: quorum indiuidua cum perpetua esse non possint, eorum Natura miserta est, per-
misitque, vt, generationis beneficio, sese in speciebus perpetuò conseruarent: atqui cælum vt
ingenerabile, ita indissolubile est, vt 1. de Cælo Aristoteles multis rationibus patefecit, igitur,
cum in indiuiduo perpetuum sit, non est, cur, generationis interuentu, eius species perpe-
tuo conseruetur. Quare cum cælum nec nutriri, nec augeri, nec generare possit, iam planè con-
stat, vegetali anima ipsum animatum non esse. Quod rursus hac ratione confirmari potest: si
in cælo vegetalis animæ operationes exercerentur, oporteret, vt, ad eas operationes exercen-
das, idoneis illud organis instructum esset, etenim opus esset, vt pars in eo aliqua inesset, vel
animalium cultui, vel plantarum radicibus proportionè respondens, qua alimentum allice-
ret, atque in se reciperet. Porro instrumētū aliquod illi necessarium esset, quo receptum ali-
mentum coqueret, atque conficeret: essent etiam illi necessaria instrumenta, quibus extrēmē-
ta deiceret: instrumenta etiam requirerentur, apta generationi, & plura id genus alia, quib.
manifestum est, cælum penitus destitutum esse, cum iam ab Arist. probatum sit naturam il-
lud simplicissimam obtinere; repugnaret enim, corpus aliquod organicum simul, & simplicis-
simum esse. Etenim elementa, quæ simplicia corpora sunt, organis carent; ergo cælum, quod
est corpus adhuc elemētis simplicius, multò magis organis carere debet: nam elemēta saltem
ex materia, & formā cōstituta sunt: cælum verò materiæ, & formæ compositionem excludit;
estque tantummodo simplex substantia, quæ materiæ nomine nuncupatur, vt superiore di-
sputatione abundè satis explicatum est. Itaque hæc Stoicorum opinio ab omni recta philo-
sophandi ratione abhorre videtur, dum alserunt, cælū vegetali anima præditum esse: Ne-
que verò rationes, quas ad eam confirmandam attulerunt, quicquam roboris habēt. Ad pri-
mam enim negandum est, cælestia corpora ita ignea esse, vt ignis forma cumulata sint: in eo
autem sensu ignea dici possunt, quatenus suo motu, & lumine vim habent, aerem attenuan-
di, & rarefaciendi, ac prouinde calorem, & ignē gignendi. Quod si cælestia corpora verè ignea
non sunt, peripicuum est, ea nec nutrimento egere, quo sustineantur. Ad secundam respon-
dendum est, maculas illas, quæ in sideribus, atque in Luna potissimū cernuntur, non oriri
ex terrenis humoribus, quos tunc sidera depascantur; sed ex partium raritate, aut densitate,
quæ in ipsis inueniuntur: partes enim densiores Solis lumen facile recipiunt, ideo illuminate
nobis apparent: quæ verò rariores sunt, non ita facile solare lumen admittunt, ideo, cum ex
partes illuminatæ nō sint, apparent nobis in corpore sideris cavitates illæ, quas Stoici, & alij
quoque philosophi maculas appellarunt. Ad tertiam respondendum est, humores è terra, at-
que Oceano non iccirco in sublimem regionem attolli, vt illis cælestia corpora nutriantur,
verum naturæ id effici quadam necessitate: eos enim Sol, ingenti calore, sursum attrahit, qui
mox à frigore mediæ regionis aeris condensati, in pluuiam conuertuntur, atque deorsum ad
terram irrigandam relabuntur.

AT si Cælum non habet animam vegetalem, est ne præditum anima sentiente? Affirmatiuam partem plures ex Stoicis, Platonicis, & nonnulli etiam ex Peripateticis tuentur; sed in ijs præcipue Ioannes Grammaticus, & Auicenna, qui, cælum à natura sensibus auctū esse, censuerunt. Hoc tamen inter illos interest; quòd Auicenna in suo libro de cælo, & alibi etiam sensus tantummodo internos, videlicet cogitationem, & appetitum, cælestibus corporibus tribuit: Ioannes verò Grammaticus lib. 2. de Anima com. 15, sensus etiam externos in eisdem collocauit; & comitem habuit ex Stoicorum Schola Cleanthem, qui oculorū sensum, atque tangendi vim eisdem corporibus adiunxit. Horum itaque philosophorum sententia hæc potissimum rationibus suaderi solet. Prima, quicquid perfectionis est in corporibus inferioribus, à corporibus superioribus amoueri non debet; sed habere sensum dicit perfectionem in corporibus hæc inferioribus; ergo cælestibus corporibus, tanquam superioribus sensus pariter tribuendi sunt. Secunda, cælestia corpora ea omnia procreare dicuntur, quæ in hoc sublunari Mundo reperiuntur; quare & sensus ipsi ab iisdem oriuntur: si ita est; igitur ipsa quoque prædita sensibus esse debet, si verum est, id, quod in omnium philosophorum ore versatur, neminem scilicet dare quod non habet. Tertia, cælestes orbes ita constituti, atque dispositi sunt, vt vnus alium tangat, propriumque concentum, & harmoniam singuli audiant; ergo tangendi, atque audiendi facultate præditi sunt. Quarta in cælestibus corporibus plures sunt reuolutiones, quæ diebus singulis fiunt, & ab agente per cognitionē efficiuntur: huiusmodi autem agens, aut est forma, à materia abiuncta, aut facultas sentiens: primum dici non potest; quoniam forma, à materia abiuncta, particularia non intelligitur: dandū est igitur alterum; dicendumque, in cælestibus corporibus sentientem animam contineri. Quinta, cælum suo munere oblectatur, indeque voluptatem maximam capit: hoc autem sine sensu fieri non potest: habet igitur animam sentientem. Præter has rationes, auctur etiam prædicti philosophi suam sententiam duabus præcipuis autoritatibus confirmare, altera Platonis, altera Aristotelis. Plato in Timeo ait, in Cælo corpori animam coniunctam esse; animæ verò mentem. Quid, inquit, per animam intellexit? Professio aut mentem, aut sentienti facultatem: non primum, quia tunc mens Menti adiuncta esset, quod videtur absurdum; intellexit igitur alterum, id est sentiendi facultatem, atque a deo in cælestibus corporibus sentientem animam reperiiri putauit: quam postea sententiam Plotinus lib. 6. Eneade 4. & plerique alij Platonici secuti sunt. Aristoteles autem 3. de anima tex. 61, scribit, mobile corpus intellectum absque sensu habere non posse, siue illud generabile, siue ingenerabile sit: quibus verbis apertissime docuisse visus est, cælestia corpora vna cum intellectu sentientem quoque animam obtinere.

Diffidiū inter Ioan. Grā. & Auic.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Auctoritas Platonis.

Auctoritas Arist.

Prædictæ sententiæ confutatio.

Cap. X.

SEd nihilominus à veritate quoque abhorret hæc Ioannis Grammatici, & aliorum sententia, quæ statuit, sensus corporibus cælestibus affixos esse, siue illi exteriores, siue interiores sint: tum quia sensuum cæli capaces non sunt, tum etiam quia sensus cælestibus corporibus non sunt opus. Et quo ad exteriores attinet, si eos sensus cælum haberet, organis quoque ad ea, quæ sensu percipiuntur, necessarijs, præditum esset: sed corpus simplex, cuiusmodi est cælum, instructum organis esse non potest; alioquin non esset simplex, sed mixtum, igitur non habet sensus exteriores. Dicit aliquis, cælum habere organa, exterioribus sensibus inservientia, sed ea tamen latere nos. Verum hoc est ineptè dictum: quoniam, vt docet Aristoteles 3. de Anima tex. 62, sensus ex elementorum attemperatione, atque primarum qualitatum simetria oriuntur, hincque fit, vt excellens sensibile sensus organum lædat, atque dissoluat: sed in cælesti corpore non adsunt qualitates elementares, immò illud ab elementari natura diuersum penitus est, igitur sensuum organa in eo reperiiri non possunt. Præterea, nulla est necessitas ponendi in cælo sensus exteriores: namque ij sensus in id à natura animantibus dati sunt, vt iucundum, atque familiare alimentum capiant, noxium verò, & iniucundū respuant, vt salutaria, vel proxima, vel remota consequantur, molesta verò declinent: atqui cælum nec alimento eget, vt antè probatum est, nec alterabilium qualitatum est compos, vt oblectationem

Prima ratio.

Tacita responsio. Confutatio.

Secunda ratio.

nem aliquam, aut molestiam ex sensibilibus qualitatibus percipere possit, nec quicquã est, quod illi, ceu contrarium aliquod officiat, non igitur sensibus exterioribus eget, atque adeo sensus in celo ponendi non sunt. Quod aiunt quidam, celum per Solem veluti per oculum, videre, per polos verò, veluti per aures, audire, hoc non est philosophicè, sed fabulosè dictum. *Fabulosum dictum.* Cæterum, cum exterioribus sensibus cælum destitutum sit, facillè nunc est probare, interioribus quoque sensibus illud carere: nulla enim sensibilis species in interiore sensu recipi potest, quin prius aliqua species in exterioribus recipiatur: hi enim, tanquam ministri, illis famulantur, quemadmodum illi intellectui deseruiunt: sed cælum non habet sensus exteriores, ut etiã *Quarta rat.* probatum est; neque igitur interiores habere potest. Deinde, si qua vis sentiens interior, ut cogitatio, in cælo reperiretur, quemadmodum Auicennæ placuit, huiusmodi virtus, atque facultas aut dissolubilis esset, aut æterna, ut rectè argumentatur Mercenarius; non primò, quoniam cælum dissolubile esset: si dicitur alteri; ergo illa facultas esset immaterialis, atque adeo non sentiens, sed intelligens: siquidem, ut 3. de Anima tex. 13. & 16. Aristoteles docet, omnis forma, à materia abiuncta, natura sua intelligens est; sicut contrà, omnis forma, cum materia coniuncta, natura sua intelligibilis, non intelligens est. Cum igitur neque sensus exteriores, neque interiores in cælo reperiantur, iam plane sequitur, illud sentiente anima animatù non esse.

Soluantur rationes, & auctoritates, quæ pro Ioannis Grammatici, & Auicennæ sententiâ adductæ sunt. Cap. XI.

Ad primam rationem. **N**unc ijs rationibus, & auctoritatibus occurrendum est, quibus hæc sententiâ ab eius auctoribus comprobatur. Ad primam rationem negandum est absolutè, sensus tam interiores, quam exteriores ullam in cælestibus corporibus perfectionem dicere, quinimmo asserimus imperfectionem maximam in ijs rebus, in quibus verè reperiuntur, indicare: quicquid enim sensibus præditum est, continuo, quo ad substantiam fluit, & ut ortum agnouit, ita aliquando interitum patitur; huius enim conditionis sunt animantia cuncta; quod si cælum sensibus à natura donatum statuamus, an non aperè fatebimur, illud ipsum aliquando in perniciem abiturum? Sed fac, sensus in ijs rebus, in quibus reperiuntur, perfectionem aliquã dicere, illa tamen non simplex, & absoluta perfectio est: sed determinata, ac proinde non omnibus corporibus congruens: Melius est uti sensibus, dicebat Zeno, quam non uti. Infima sanè ratio; Deus igitur sensus pariter habebit, cum id, quod melius est, ei necessariò tribuendum sit. Porro argumentum ab inferioribus corporibus ad superiora, hoc est ab imperfectioribus ad perfectiora ductum, non in omnibus corporibus locum habet, sed in ijs tantùm, quæ sunt eiusdem generis, ut musca, & omne insectorum genus sensum habet; igitur & animal perfectum: in corporibus verò, quæ toto genere differunt, cuiusmodi sunt cælestia, atque mortalia, vim nullam habet. *Ad secundam.* Ad secundam admittendum est, cælestia corpora vim habere sensus generandi, negandum tamen, eas sensibus prædita esse. Cum verò, inquirunt, nemo dat, quod nõ habet, explicanda est propositio, aut virtute, aut forma. *Ad tertiam.* Ad tertiam respondendum est, nullum orbem cælestem contactum illum percipere, quo alium Orbem tangit: neque etiam concentum illum, aut harmoniam, quæ ex perpetuis reuolutionibus proficiscitur; sed motricem intelligentiam vtrunque innata vi, ac facultate deprehendere. Et quanuis intelligentiâ Orbis, quem mouet, non tangat, nisi contractu virtutis; intelligere tamen potest contactum illum mathematicum, quo continentur orbis se inuicem tangunt; atque pariter proportionem illam, quæ inter mobile corpus, & motricem facultatem reperitur, quam Pythagorici concentum, & harmoniam cælestem appellant. *Ad quartam.* Ad quartam respondendum est, plures conuersiones, quæ in cælestibus corporibus diebus singulis fiunt, ab agente per cognitionem proficisci, & illud quidem esse formam, à materia abiunctam; negandum tamen, formam illam particularia percipere non posse. Et quanuis particularium rerum cognitio inferioribus facultatibus, hoc est sensibus destinata sit; hoc tamen ita esse in caducis, concretisque rebus intelligendum est, secus in rebus simplicibus, & æternis, cuiusmodi sunt Intelligentiæ, quæ ut vniuersalia, ita particularia intelligere queunt: quicquid enim potest facultas inferior, id ipsum, & nobiliori etiã modo potest facultas superior, ut alia disputatione à nobis cumulatè demonstratum est. *Quære Disp. de cognitione singularis* Ad quintam negandum est, cælum, quatenus cælum, suo munere oblectari, ex eoque

voluptate maxima affici: ut enim eiusmodi est, omni profus cognitione caret: si quid igitur est in celo, quod à suo munere voluptate afficiatur, est Intelligentia, quæ, dum Orbem illum voluit, cui est addicta, & proprium, & supremæ Intelligentiæ finem attingit, & ideo eò muniendi munere vehementer oblectatur. Quod verò ad Platonem, & Aristotelem attinet, neuter profectò in celestibus corporibus sensus admittit; hic quidem organorum inopia, ille verò obiectorum carentia. Etenim Plato in Timeo sic celo loquens, hæc scribit ad verbum, *nec enim oculis indigebat; quia nihil extra, quod cerni posset, relictum erat; nec auribus, cum nihil superesset foris, quod audiretur; neque intus, quod gustaret, quod olfaceret, aut sensu tangeret.* Aristoteles verò 2. de Anima tex. 128, probare volens, præter quinque sensus exteriores, sensum alium nullum reperiri, hoc argumento utebatur. Si daretur alius sensus, aliud quoque organum necessarium esset, quod ei inseruiret. Ex qua quidem argumento elicimus, sensus absque organis dari non posse: sed, ex Aristotelis sententia, in celo non dantur organa, cum sit corpus simplex; ergo neque sensus in eadem reperiri possunt. Explicata iam Platonis, & Aristotelis sententia, facillè nunc eorum auctoritates, ab aduersarijs adductas, solvere poterimus. Ad auctoritatem Platonis respondet Mercenarius, illam, si rectè expendatur, sententiæ nostræ non aduersari: siquidem Plato, nomine mentis, & animæ, non duas res distinctas intellexit, sed vnam, & eandem rem, quæ, prout duas habet operationes, alteram internam, quæ est intelligere, alteram externam, quæ est loco mouere; duo etiam distincta nomina sortitur: prout enim intelligit, dicitur intellectus, siue mens: prout verò loco mouet, anima nuncupatur. Verum aliter ea Platonis auctoritas, iuxta eius principia, explicanda mihi videtur. Plato enim asseruit, in celo corpori animam coniunctam esse, animæ verò mentem: ubi per animam non intellexit facultatem sentiendi, ut aduersarij arbitrati sunt; sed vniuersalem naturam, quam Mundi animam appellauit; quamque ut celo, ita rebus cunctis, quæ sub celo sunt, coniunctam esse, perhibuit. Animæ verò dixit coniunctam esse Mentem, hoc est secundam illam substantiam, à Bono, ut lucem à Solis lumine proficiscentem; huiusmodi enim erat Platonis à superioribus substantijs in inferiora corpora virtutis influxio: sed de Platonis opinione iam satis supra disputatum est. Ad auctoritatem Aristotelis facilis est responsio, si ea, quæ scripsit in tex. illo 61. tertij libri de Anima, diligenter perpendantur. Eius enim consilium est ibi docere, mobile corpus, quod ex se mouetur, mentem iudicantem, absque sensu habere non posse: neque id absolutè in omnibus corporibus, tam generabilibus, quam æternis intelligi voluit, ut falso aduersarij crediderunt, sed in caducis tantum, mortalibusque. Porro, quæ in eo textu difficultatem aliquam faciunt, sunt ea verba, *Quare enim non habebit?* Aduersarij ea sic interpretantur, quid prohibet, quominus in sempiternis etiam corporibus sensus menti coniunctus reperiat? Alij, ut textum faciliorem reddant, legunt verba absque negatione, hoc pacto, *Quare enim habebit?* Sed profectò verba, uti iacent, cum negatione legenda sunt, & totus contextus sententia, atque uerborum sensus est huiusmodi. In ijs corporibus, quæ à se ipsis mouentur, mens absque sensu reperiri non potest: quod quidem in corporibus tantum generabilibus, & dissolubilibus intelligendum est. Ratio autem, cur id ipsum in perpetuis etiam corporibus non intelligatur, ea est; quia sensus in ijs corporibus essent otiosi. Aut enim menti, aut corpori inseruirent: non menti; quia mens abstracta, ut intelligat, sensu non eget; neque corpori, quia sensus dati sunt à natura, ob corporis conseruationem; corpus autem perpetuum, quod natura sua contrarium nullum recipit, atque adeò iniuria lacessiri non potest, nihil habet, quod prosequatur, atque declinet; ac propterea ipsum sibi necesse est, ut conseruetur. Hæc vera est illius contextus interpretatio, quo tantum abest, ut aduersarij eorum sententia conueniantur, ut ex eodem potius eorum oppositum eliciatur.

Plato in Timeo sensus in celo reperiri negauit.

Arist. arg. ex quo elicatur, sensus in celo reperiri non posse.

Ad auctoritatem Platonis responsio Mercenarij.

Resp. Aucto.

Ad auctoritatem Arist.

Vera interpretatio. tex. 61. lib. 1. de anima.

Opinio Alexandri Achillini.

Cap. XII.

Hætenus probatum est, celum non esse animatum anima Mundi, neque nutrir, neque sensus ullos aut exteriores, aut interiores habere; atque adeò nec vegetali, nec sentiente anima præditum esse: nunc autem videndum est, an illud idem Mentem participet, sitque præditum anima rationali. Omnes ferè Peripatetici appellant celum animal rationale; in eius autem anima explicanda dissident: inter se ideo opus est, ut varias opiniones singillatim examinemus, ut postea veriorè sententiam eligere valeamus. Incipiemus igitur ab Alexandro Achil-

Celū Peripatetice est animal rationale, quod tamen non

codē mō ab oib. intelligitur. Alex. Achil. putauit, intelligentiā esse formā, quæ det esse cælo.

lino, qui lib. 3. de Orbibus, dubio 1. arbitratus est, cælum, quatenus quippiā est ex intelligentia, & orbe concretum, esse animal rationale, quod intelligat, & ex semetipso motum edat; atque ita constitutum esse, vt orbis sit eius materia, non potestate quidem affecta, sed re ipsa consistens, intelligentia verò eius substantialis forma, non assistens quidem, sed perficiens, in formans, & vnā cum orbe aliquod per se vnum, in genere causæ formalis, constituens. Hanc sententiam plurimis rationibus, atque etiam Aristotelis, & Auerrois autoritatibus probare conatus est; sed quæ maioris ponderis esse videntur, hæc sunt. Prima quicquid ex se mouetur, ex duabus naturis necessariò cōpositum est, quarum altera motum edat, altera eundem recipit, id quod frequēter in 8. Phys. apud Aristotē legitur: sed cælum ex semet ipso mouetur; igitur ex duabus naturis cōstitutum est, hoc est ex intelligentia, motum largiente, & ex orbe, eundem recipiente; constat igitur ex materia, & informante forma. Secunda, omne illud, quod altera sui parte agit, altera verò patitur, & recipit, ex materia, & forma cōpositum est: sed cælum mouet orbem, in inferioraque corpora agit, intelligentia; orbe verò motum, aliaque accidentia recipit; igitur ex materia, & forma cōpositum est. Tertia, omnem compositionem ex subiecto, & accidēte, substantiarum compositio necessariò antecedit; quia accidentia terminata non sunt in subiecto, nisi ratione formæ substantialis: sed in cælo est cōpositio ex subiecto, & accidēte, vt perspicuum est: habet enim splendorem, figuram, raritatem, densitatē, & alia id genus accidētia; ergo huiusmodi cōpositio substantiarū cōpositionem necessariò ponit; quæ certè alia esse non pōt, nisi ex orbe, & intelligentia, tanq̄ ex materia, & informante forma. Quarta, cælum per orbē est potestate viuens, per intelligentiā, verò est actū viuēs; ergo intelligentia est actus corporis cæli; atq; ad eò forma eius substantialis. Consequētiā ita probat; oē illud, quo aliquid est in actū, est illius actus, & forma substantialis: sed intelligentia cæli est in actū; ergo intelligentia est forma cæli substantialis. Sumpsit hoc argū Achillinus ab Arist. 2. de anima, tex. 25. vbi ait, ex corpore, & anima, tanquam ex potētia, & actū, siue ex materia, & forma per se vnum constitui: sicut igitur homo est in actū per animā, & anima eius est substantialis forma; ita cū cælum sit in actū per intelligentiam, illa pariter eius forma substantialis dicenda erit. Quinta, motus cæli est naturalis; ergo à forma, quæ dat illi esse, proficiscitur: sed huiusmodi forma est intelligentia; ergo intelligentia est forma, quæ dat esse cælo. Confirmat hanc rationē, autoritate Auerrois 2. Phys. comm. 4. vbi de natura loquens, ait, eam quoq; ad cælum se extendere; natura autem dicitur de materia, & forma; ergo in cælo reperitur materia, & forma, quæ dicitur motus principium, & à qua motus dicitur naturalis: cū igitur intelligentia sit principium motus cæli, eiūdem etiam forma substantialis appellanda erit.

Alexandri Achillini opinio refellitur. Cap. XIII.

Non possum equidem non mirari, virum alioqui doctissimum, & in Auerrois doctrina exercitatissimum eò imbecillitatis recidiſſe, vt eorum, quæ & Auerroes, & Aristot. docuit, quasi oblitus, sententiā hanc, qua certè in Peripatētica philosophia nulla absurdior audiri potest, tam pertinaciter defenderit. Etenim, vt superiore disputatione satis superque probauimus, cælum, ab intelligentia seclusum, ex Aristotelis, & Auerrois sententiā, simplicissima quardā substantia est, nullam materiam, & formæ compositionem admittens; sed per se actū existens, & quod multa in se se accidētia recipiat, ab Auerrois subiecti nomine decorata. Hanc substantiam ingenitam Arist. indissolubilem, atque æternam constituit; quomodo igitur ab intelligentia vllum esse recipiet? Si cogitatione intelligentiam à cælo secludes, ipsum nihilominus cū sua substantiali perfectione manebit; non ergo, vt sit, intelligentia eget. Sed dices, non mouebitur. Quid inde? Recipit ne eam ob rem ab intelligentia esse substantiale? Minimè verò, sed accidētale tantum, videlicet motum. Præterea qui fieri vnquam potest, vt ex orbe, & intelligentia aliquod per se vnum constituatur? Materia cæli, teste Auerrois libello de substantia orbis, & ipso etiam Achillino autore, non est potētia, sed actus; intelligentia pariter actus est: sed vt 1. Phys. & 12. Metaph. Arist. docet, non nisi ex actū, & potētia per se vnum fieri potest; ergo ex orbe, & intelligentia, tanquam ex materia, & forma per se vnum non constituitur. Deinde, si intelligentia esset forma, quæ cælestem substantiam perficeret, ac informaret, tunc materiam inhaereret, nec substantia abstracta, atque immaterialis diceretur; ac deinceps orbem,

cui

cui præest, perpetuo ambitu non circunduceret: in mouendo enim fatigaretur, & lassitudine tandem occumberet. Nanque Arist. 8. Phys. tex. 78. & 79. ex eo elicit, cæli motum perpetuum esse, quia virtus mouens à magnitudine secreta est, atque adeò nec lenio confici, nec in mouendo languescere, frangive potest. Rursus, si intelligentia esset forma, quæ daret esse cælo, tunc culpandus maximè esset Arist. qui in duobus prioribus libris de cælo, ubi cæli naturam exactissimè se explicare profectus est, substantialem eius formam, à qua recipit esse, silentio penitus obruisset: fieri enim nulla ratione potest, ut alicuius rei natura absque eius forma substantiali optimè declaratur. Ad hæc, si intelligentiæ essent formæ substantiales, celestes orbes informantes, tunc illa pars Metaphysicæ, in qua de separatis substantijs disseritur, aut superuacanea esset, aut saltem nulla cum ratione constructa: propterea quòd ad eum artificem, ad què alicuius rei materiæ consideratio pertinet, ad eundem quoque formæ consideratio pertinere videtur, ut 2. Phys. & alibi Arist. docet; quare cum ad naturalem Philosophum celestis materiæ consideratio pertineat, ad eundem quoque intelligentiæ consideratio, quæ est eius forma, pertinebit; frustra igitur de intelligentijs in Prima philosophia disputaretur. Rursus, hoc potissimum discrimine naturalis philosophia à Metaphysica dissidet, quòd hæc abstractas formas, & immateriales considerat; illa verò formas penitus in materia demersas: abstractæ aut formæ non sunt nisi intelligentiæ; ergo non possunt esse ita orbibus coniunctæ, ut illos secundum substantiam perficiant, atque informet. Denique, ad evertendam Achillini sententiam, Iubet adducere auctoritatem Auerois, quam apud eum scio, non exigui fore momenti. In n. libello de substantia orbis, intelligentiam non esse animam, quæ cælum informet, apertissimè ostendit, dum ait, à ratione penitus abhorrere id, quod insipientes quidam philosophi asserunt, videlicet cælorum animas esse formas materijs affixas, & materias à formis aternitatem nancisci: contingeret. n. ut id, quod natura sua æternum non est, ab alio aternitatem acciperet; quod tametsi alioquin verum sit; Aueroes tamen nulla ratione fieri posse existimauit.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Auer. auctori-
tas contra Achil-
lini sententiam.

Soluuntur rationes Alexandri Achillini.

Cap. XIV.

Rationes autem ab Alexandro Achillino propositæ, haud difficilem habent solutionem. Ad primam respondemus, cælum dupliciter accipi posse, vno modo pro solo orbe: altero, pro toto aggregato ex intelligentia, & orbe. Si primo modo accipiatur, fallum est dicere, cælum à semetipso moueri; mouetur. n. ab alio, nimirum ab intelligentia. Si verò altero modo spectetur, à semetipso quidem moueri dicitur, non tamè verè, & propriè, sed secundum quãdam similitudinem, & excellentiam. Ut. n. animal à semetipso vere mouetur, & ex duabus partibus constat, quarum altera motum edit; videlicet anima; altera verò eundem in se se recipit, puta corpus: ita aggregatum, ex intelligentia, & orbe quodammodo à semetipso moueri dicitur; quia hoc aggregatum duas habet naturas, simul annexas; quarum altera motum edit, scilicet intelligentia; altera eundem recipit, puta orbis: tantaque est huiusmodi naturarum coniunctio, atque affinitas, ut tametsi vera ex materia, & informante forma compositio non sit; efficit tamen, ut id, quod partes constatas, & instructas habet, ceu animal quoddam à semetipso moueri dicatur. Ad secundam concedimus, cælum in hæc inferiora corpora agere, intelligentia; orbe verò, cum motum, cum alia accidentia recipere: negamus tamen intelligentiam, & orbem esse partes substantiales cæli, ex quibus totum aliquod, tanquam ex materia, & informante forma, constituitur: quemadmodum enim naua nō est pars nauis; ita intelligentia non est pars orbis. Dicit aliquis, intelligentiam non esse partem orbis, sed partem cæli: sicut aīa rōnalis nō est pars humani corporis, sed pars hoīs. Inane dictū: cælū. n. & orbis, quo ad substantiā minimè differunt: orbis est, quia est figuræ rotundæ; cælum verò à cælando, & tegendo, quòd nimirum inferiora omnia cælet, & tegat: vel quòd in eo sidera impressa, & quasi cælata sunt. Ad tertiam concedenda est maior propositio in rebus sub lunaribus, quæ ex materia, & informante forma constitutæ sunt: cum enim proximum accidentium subiectum sit totum ex materia, & forma compositum, nulla in his accidentalibus compositio dari potest, quin substantialis compositio ex materia, & forma necessariò præcedat. In cælestibus verò corporibus ea propositio locum nullum habet; propterea quòd simplicissima illa sunt, nec vllam, ut iam probauimus, materiæ, & informantis formæ compositionem

Ad primam.

Ad secundam.

Obiectio.
Solutio.

Ad tertiam.

agnoscunt. Tota igitur cælestis substantia, veluti subiectum quoddam, accidentia recipit: quæ sit, ut hanc accidentalem compositionem nulla substantialis compositio antecedit. Ad quam tam respondendum est, vitam duobus modis accipi posse, vel pro actu primo, hoc est pro forma, vel pro actu secundo, hoc est pro operatione. Cum ait Achillinus, cælum per orbem esse potestate viuens; admittimus, si vitam accipiat pro actu secundo, hoc est pro operatione, quæ est propria rei viuentis, & per quandam excellentiam, & eminentiam, cælo etiam ascribitur. cælum enim per orbem est in potentia ad motum, qui tamen si animalis non sit, cum eo tamè similitudinem maximam habet. Rursus, cælum per intelligentiam est actu viuens; non quòd intelligentia sit anima cæli, quæ ei vitam impertiat; sed quòd ab ea operationem recipit, similem operationi rei viuentis, puta motum. Quod adlit ex Aristot. 2. de Anima tex. 25.

Ad confirmacionem ex Aristot.

cuius sententiam nequaquam confirmat: namque homo est quidem in actu per animam, & anima est eius substantialis forma; cælum verò motum quidem ab intelligentia recipit; non tamen est actu cælum per intelligentiam; si enim vel motum, vel ipsam quoque intelligentiam à cælo secludas; adhuc nihilominus tota cælestis substantia, tamen si immota, persistet. Ad quintam

Ad quintam

tam negamus, cæli motum naturalem esse; dicimus enim cum Auicenna 9. Metaph. cap. 2. & cum Doctore subtili 2. Sentent. dist. 2. q. 6. & quarto eiusdem operis libro dist. 48. q. 2. motum illum, ratione intelligentiæ, voluntarium esse, ratione verò orbis, esse neutrum. Nam orbis ad eum motum nec anteriorem habilitatem habet, sicut terra ad inferum locum; neque repugnantiam, sicut terra ad locum superum; sed anteriorem tantum habilitatem, ratione rotundæ figuræ, ut alibi docuimus. Ad confirmationem, ex Auer. sumptam, negamus absolute, naturam, prout secundo libro de Physico auditu ab Aristotele definita est, ad cælum se extendere; immò Aristoteles initio illius libri, ea recensens, quæ natura constant, nominavit animalia, & partes ipsorum, & plantas, & simplicia corpora: ne autem omnia simplicia corpora absolute intelligeremus; terram, ignem, aerem, & aquam expressit, cæli verò nullam prorsus mentionem fecit: ut intelligeremus, in cælo verè naturam, non esse, quæ de materia, & forma dicitur, sed æquiuocè, & secundum quandam similitudinem tantum.

Ad confirmacionem ex Auer.

Antonius Bernardus Mirandulanus lib. 19. de euerfione singularis certaminis, sect. 2. hæc resolutionem refellere nititur; tunc enim, inquit, neque cælum naturale corpus diceretur, nec eius consideratio ad naturalem philosophum pertineret. Maximi quidem momenti est huiusmodi instantia; sed eam iam alibi cumulatè dissoluimus, non est nunc, cur ætatem agamus.

Instantia Ant. Bern. Mirandulani. Quære Disput. de subiecto naturalis philosophiæ ca. 15. & 16. & Disput. de subiecto lib. de cælo c. 11.

Opinio Alexandri Aphrodisiensis.

Cap. XV.

Alex. præter intelligentiam posuit in cælo animam rationalem, quæ cæli formam atque naturam appellat.

Simplicius tria in cælo distincta constituit, Intelligentiam, Animam, & Naturam.

Auer. præter cogitationem, & appetitum posuit etiam in cælo animam rationalem.

Alexander Aphrodisiensis in commentarijs 2. de Cælo, referente Simplicio 8. Physic. comm. 31. & 1. lib. naturalium questionum q. 1. & 12. Metaph. comm. 20. 29. & 34. arbitratus est, cælo assistentem intelligentiam non sufficere, sed præter eam, posuit etiam rationalem animam, quam eius naturam appellauit, propterea quòd internum conuersionis principium existit. Non enim Alexander cæli animam à natura distinguit; sed sicut leuitas est natura ignis, & grauitas est natura terræ, ita animam, cæli naturam, formam, atque perfectionem esse putauit. Simplicius 8. Physic. comm. 51. 2. de Cælo comm. 3. & 4. & alibi, sentit quidem cum Alexandro, in cælo, præter intelligentiam, rationalem animam reperiri, sed ab eo tamen dissentit, quòd naturam ab anima non secreuerit. Tria enim in cælo Simplicius distincta constituit, videlicet Naturam, Animam, & Intelligentiam; à natura dixit cælum, accipere propensionem ad motum; ab anima motum; ab Intelligentia motus æternitatem. Auicenna quoque lib. 6. Naturalium, libro de Cælo, & 9. Metaph. cum Alexandro arbitratus est, cælum rationali anima præditum esse; sed, præter eam, posuit etiam in cælo cogitationem, & appetitum, ut supra docuimus. Censuit enim, vniuersam Mundi materiam eo modo phantasia obtemperare, quo corpus animalis animæ obedit; & sicut corpus animalis secundum imagines rei delectabilis, vel tristis, ab anima apprehensas, immutatur; ita elementorum materiam, ad cogitationem motorum cæli, mutationem accipere; hincque terræ motus, atque scissuras, aliquando contingere. Sed qualescunque sint Auicennæ, & Simplicij sententiæ, in vna tantum Alexandri opinione versabimur, quæ tenetque suæ nec cælum animal rationale, ut rationis

tionis particeps anima, tanquam informantem formam perfruatur? Alexander igitur, & qui eum secuti sunt, rem totam tribus propositionibus expediunt. Prima est, cælum, ex Aristotelis sententia, animatum esse. Secunda, cælum animatum esse, anima informantem. Tertia, animam cæli esse rationis participem. Primam propositionem ex ipso Aristotele manifestissimam esse putant: qui 2. de Cælo, ex. 13. apertis verbis, cælum animatum esse fateatur: in illius enim contextus initio ita scribit, *cælum autem animatum est*, hæc igitur prima propositio alia probatione, aut euidentiore testimonio non eget. Secundam verò propositionem nonnullis rationibus probare nituntur, quarum prima hæc est: Quicquid à semetipso mouetur, est animatum, anima informantem: sed cælum à semetipso mouetur, ergo est animatum, anima informantem. Minorem propositionem eliciunt, ex Aristotele 8. Physicorum, tex. 40. ubi ostendit, ne in motibus, & motis in infinitum res abeat, ad vnum tandem primum deveniendum esse, quod vel à motore omnino immobili motum accipiat, vel à semetipso: sumpsitque hoc secundum mebrum, ut opportuniore loco ostenderet, hoc primum corpus, quod à se mouetur, cælum esse. Maiorem autem propositionem eliciunt ex eodem Aristotele 8. Physicorum, tex. 41. & tribus sequentibus, ubi docet id, quod à seipso mouetur, ex duabus partibus necessario compositum esse, quarum altera motum edit; altera verò eundem recipit: quicquid autem ex his duabus partibus constitutum est, informantem anima animatum esse: anima enim motum edit, corpus verò eundem recipit. Secunda, quicquid natura sua sex habet positionum differentias, quæ sunt, antè, retro, sursum, deorsum, dextrum, & sinistrum, informantem anima præditum esse: sed cælum natura sua sex positionum differentias habet, ergo cælum informantem anima præditum est. Maiorem probant ex Arist. 2. de cælo, tex. 9. & sequentibus, ubi has potissimum differentias tam in perfectis, quam in imperfectis animalibus posuit, quæ motus principium in se ipsis habet, quæque constat, non assistente, sed informantem anima prædita esse: quare, cum eodem libro, tex. 13. cælum sex differentias positionum habere, & animatum esse fateatur: necesse est, ut eius animam non assistentem, sed informantem formam esse, intelligat. Tertia, omne corpus, organum præditum, est animatum, anima informantem: sed cælum est corpus, organum præditum; ergo cælum est animatum, anima informantem. Rationem hæc recetiores Alexandræi maximi faciunt, propterea, in probandis, & explicandis eius propositionibus, multum operis contulerunt. Maiorem igitur propositionem probant ex definitione animæ, lib. 2. de anima ab Arist. tradita, quæ est huiusmodi Anima est actus corporis naturalis instrumentarij: regula inquit, optimæ definitionis est, ut definitio vniuersæ cum definito cõuertatur, quare sicut omne corpus animatum instrumentarium est, ita vicissim omne corpus instrumentarium animatum dicitur. Probant præterea eandem propositionem ex Arist. 2. de Ani. tex. 10. ubi ait corpus instrumentarium, nõ esse instrumentum, nisi quatenus animam habet: ideo cadauer non dicitur corpus instrumentarium, quia anima caret, quam prius habebat: neque semen, quia nondum animam obtinuit. Ergo corpus viuens, quod anima præditum est, ideo instrumentarium dicitur, quia animam habet: quæ cum illius forma sit, est etiam causa, cur corpus illud instrumentarium dicatur. Probant rursus eandem propositionem autoritate Arist. eodem lib. tex. 8. ubi ait, animam ita esse actum corporis instrumentarij, ut sit quodquid erat esse illius, hoc est forma, quæ dicitur quod quid erat esse, & pars essentialis corporis naturalis: quare si anima est actus, quæ dicitur quod quid erat esse corporis naturalis instrumentarij, necesse est, ut omne corpus naturale organicum sit animatum, anima, quæ sit eius quodquid erat esse, & pars essentialis ipsum constituens. Minorem verò propositionem principalis argumenti ita probant: si quid obstaret, quominus cælum corpus organicum esset, id maxime esset eius simplicitas, quæ instrumentorum varietatem non admittit: sed hæc non impedit, quoniam instrumentorum varietas in mortalibus tantum corporibus necessaria est; in immortalibus verò, atque diuinis non item. Nihil igitur prohibet, quominus corpus aliquod diuinum, simplex, & organicum sit; atque adeo cælum, quod diuinum, & immortale corpus est organum varietate non eget, ut in vltima parte libri tertij de Anima Arist. docet. Ad hæc, cælum esse corpus simplex, & tamen organicum, eliciunt ex 2. de Partibus animalium cap. 1. ubi Arist. querit, quomodo cor animæ sedes, & sensus, ac motus principium esse possit, cum tam simplex, & vniuersi modi sit, nec ex diuersis partibus, sed ex vnica tantum carne constet? Respondet Arist. cor esse membrum organicum; quia figura propria figuratum est. Ex hac respon-

Tres propositiones quibus Alex. sententia explicatur.

Apertissima Arist. auctoritas, qua cæli animatum esse probatur.

Prima ratio Alexandræorum, probans, cælum animatum esse, anima informantem.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Prima probatio maioris propositionis.

Secunda probatio.

Tertia probatio.

Recentiores quidam Alexandræi probant, cælum esse corpus organicum.

Ad ipsum ex Arist. eliciunt.

sione eliciunt recentiores Alexandræi huiusmodi argumentum; Omne figuratum, figura propria, organicum est: sed cælum est figuratum, figura propria; ergo cælum organicum est. Minor patet 2. de Cælo, tex. 22, ubi rotunda figura, tanquã maxime propria & necessaria cælo ascribitur, immo cælum ita propria figura gaudet, ut ei soli hoc privilegium concessum sit: cetera enim simplicia corpora eatenus figuram accipiunt, quatenus à cælo continentur. Multa verò tum primam propriam, & determinatam figuram habere incipiunt, cum primam organica, & animata sunt: aurum enim, quod inanimatum est, figuram propriam nullam habet: tam enim est aurum, si sit rotundum, quam si sit triangulare. Quæ ergo organica, & animata sunt, figuram propriam habere dicuntur: & contra, quæ propriam figuram habent, organica, & animata sunt, ac propterea cælum, quod propriam figuram habeat, organicum, & animatum dicitur. Porro quanuis in cælo organa non apparent, quia scilicet, partium diuersitatem non videmus; sufficit tamen, inquitur Alexandræi, diuersitas secundã virtutem, ut docet Arist. 2. de Cælo: alia enim pars in cælo est dextra, alia sinistra alia superior, alia inferior, alia anterior, alia posterior, sicut in animalibus: hoc solo discrimine, quod hæ partes diuersæ in animalibus differunt figura; in cælo verò virtute, & facultate tantum.

Apud eosdẽ quod hęc propriam figuram organicam, & animatam est.

Animam cæli, secundum Alexandri sententiam, rationalem esse, ab eaque cæli motum, tanquam ab interno principio proficisci. Cap. XVI.

Tertia Alexandrorũ propositio ea erat; Anima cæli rationis particeps est. In hac propositione totius Alexandrorum sententiæ cardo vertitur; propterea eandem diligentissimè explicare, atque ex Aristotelico fonte haurire conati sunt. Cælum, inquitur, est animal rationale, quod a se ipso mouetur, atque in partem per se motam, & partem per se mouentem diuiditur: pars mota est orbis: pars verò mouens est anima rationalis, quæ dum assistentem intelligentiam intelligit, & appetit, eidem similis fieri conatur; hincq; cæli conuersio necessariò consequitur. Porro cælestis animæ intellectum cum intellectu animæ nostræ similitudinem aliquam habere, & aliquo etiam ab eodem discrimine distidere, fatentur. Similem cum dicunt esse intellectui nostro, non agentem quidem, sed patientem tantum; cum sit potentia, quæ est forma in materia. Sicut igitur materia, ex qua fit cælum, ad vnam tantum formam determinata est: ita intellectum illum patientem certæ intelligentiæ destinatum esse affirmant; nullo tamen modo ad intelligentem, & non intelligendum indifferentem esse. Dissertit autem intellectus ille ab intellectu nostro; quia intellectus noster non nisi post abstractionem intelligere potest: intellectus verò cælestis formas intelligibiles, iam abstractas, intelligit: eæ autem formæ sunt intelligentiæ separate, quas intelligere debet, ut moueat; aliter non moueret. Cũ .n. abstractæ sint, aptæ sunt ab intellectu recipi: & cum intellectus ad eas recipiendas paratus sit: statim receptio, & intellectio, ac deinceps ipsa motio necessariò sequitur. Non solum autem cælestis animæ intellectus ab intellectu nostro differt, verum et ab intellectu intelligentiarũ, idque ratione intellectionis. Nanque cælestis animæ intellectio nec purè speculatiua est, qualis est intellectio intelligentiarum, nec purè practica, qualis est intellectio actiua in nobis: sed ad intelligentiam, quam intelligit, dicitur speculatiua: ad id verò, quod hanc intellectionem consequitur, quod est orbis motio, dicitur practica; mouere enim agere est. Si quaeratur, quomodo anima cæli, intelligendo intelligentiam, cælum moueat? Respondent Alexandræi, intelligentiam ad cæli animam, ut finem se habere; hincque fieri, ut anima ideo cælum moueat, ut hunc finem consequatur. Hunc autem finem imitando consequitur; quia in intelligentiam, quantum ad perfectionem, imitatur: cum enim intelligentia potentiam omnem abijciat, sitque simpliciter in actu, tam primo, quam secundo; rationalis quoque anima, cælum mouendo, potentiam a se excludit, optatamque perfectionem consequitur. Cæterum perfectio formæ materialis, quo ad actum secundum, duplex est, motus, & quies: anima, dũ cælum in orbem agit, vtranque perfectionem consequitur; cælum enim iamul est in motu, secundum partes, & in quiete, secundum totum, ideo eius anima alio motu, quam in orbem mouere non potest, alioquin in omni actu secundo non diceretur. Imitatur secundo cælestis anima assistentem intelligentiam, ratione intellectionis, quia intelligentia, dum se ipsam intelligit, in se ipsam conuertitur, cuius quidem conuersionis imago est motus in orbem, qui conuertitur in se ipsam. Imitatur tertio quo ad regimen, quo intelligentiæ ad hæ inferiora se habent,

Cælũ Alexandri ex orbe, & rationali, tanquam ex informante forma, compositum est.

Similitudo inter intellectũ sig cælestis, & intellectũ humanum.

Differetia inter intellectũ cælestis, & intellectũ humanum.

Intellectus intelligentiarum, & intellectus animæ cæli, intellectio differant.

Quo anima cæli, cum dicitur Alexandræos intelligendo intelligentiam cælum moueat.

Primus modus, quo cælestis anima intelligentiam imitatur.

Secundus modus.

Tertius modus.

habent, ut fines, unde eorum dispositio deriuatur: anima enim celestis, per cæli conuersione, hanc dispositionem efficit, quæ si cessaret, omnia perturbarentur. Si quærratur, satis ne sit vna intelligentia, quam omnium orbium animæ, ut finem appetant? Respondent Alexandræi, non satis esse, quia in cælo duo motus fiunt, alter ab ortu ad occasum, alter opposito modo: ideo intelligentiarum multiplicatio secundum numerum orbium necessaria est. Nam vnaquæque anima primò, & proximè cognoscere, & appetere nequit, nisi cognoscibile, & appetibile proprium, quodque sibi proportionè responderet: ideo anima inferioris orbis, qui est luna, non potest, proximè cognoscere, & appetere primam intelligentiam, debet ergo habere finem, quem proximè appetat, & cognoscat, & propter quem primò moueat, qui quidem finis propria est cuiusque orbis intelligentia. Hæc, ut ex varijs locis elicere potui, est Alexandræorum opinio de celestis corporis constitutione, de anima eius rationali, deque eiusdem proprijs operationibus, quæ quantum veritatis contineat, paulò inferius ostendemus.

An omnibus
sialibus celesti-
bus satis sit
vna intellige-
tia, quàm ve
finem appe-
tant.

*Alexandræorum sententia de rationali celestis corporis anima Aristotelis autoritatibus
roboratur. Cap. XVII.*

Interim præcipuas Aristotelis autoritates, quibus suam Alexandræi sententiam confir-
mare nituntur, in medium afferamus. Primam eliciunt ex 2. Phys. tex. 45. vbi Aristote-
les quoddam Democriti dictum ridiculum putat, hominem scilicet, & alia multa determi-
natas causas habere; cælum verò, quod illis præstantius, atque diuinius est, casu, atque fortu-
næ temeritate conditum esse. Quibus verbis inquirunt, Aristotelem docere, cælum, pro-
ut res naturalis est, homine dignius, præstantiusque esse: sed non potest dari dignius anima-
rum naturale, quam sit homo, nisi habeat animam rationalem, quæ sit eius forma natu-
ralis; ergo cælum, ad mentem Aristotelis, est animatum anima rationali. Quod si quis di-
cat, cælum homine præstantius esse, non quatenus ens naturale est, sed quatenus mo-
uentem formam supernaturalem sibi adiungit, quæ est intelligentia. Contra ipsi proba-
re nituntur, cælum esse homine nobilius, quatenus ens naturale est. Primò ex modo Ari-
stotelicæ locutionis: dicit enim, cælum esse diuinius sensibilibus; ergo hanc dignitatem, & per-
fectionem ei tribuit, quatenus naturale, & sensibile est. Deinde verò, quia eius dictum non esset
ad rem contra Democritum, qui intelligentias negabat: quare si cælum tantummodo ob in-
telligentiam nobilius esse deberet; facile Democritus alijs animantibus præstantius ipsum,
atque nobilius, esse negaret. Cælum igitur est homine nobilius, quatenus est ens naturale: quod
esse nulla ratione posset, nisi rationalem animam, tanquam eius formam, atque naturam ha-
beret. Secundam autoritatem eruunt ex 2. Phys. tex. 26. vbi disertis verbis Aristot. fate-
tur, Solem, & hominem, hominem generare. Iam verò, si cælum cum homine ad hominis ge-
nerationem concurrat, & tanquam causa prior, atque præstantior, naturaleque principium
concurrat; ergo sub propria ratione naturalis causæ homine prius, atque præstans est. Qua-
re si homo, ut verè, & ut aiunt, formaliter animatus est, generare hominem dicitur; pari ratio-
ne cælum, ut formaliter animatum, generabit; alioquin animatum ab inanimato generare-
tur. Nec satis est, inquirunt, animatio intelligentiæ; ea enim cælum in animatorum genere non
constituit, nec illi intima est: forma autem, sic cælum constituens, internum motus principium
esse debet, & hæc est anima rationalis. Tertiam sumunt ex 1. 2. Metaph. tex. 37. vbi asserit Ari-
stoteles, primum principium, quod celestibus corporibus motum impertitur, siue Deum, qui
est primus motor, tanquam amatum quiddam, atque desideratum mouere: putauit igitur Ari-
stoteles, in celestibus orbibus intellectum, & appetitum inesse, quibus primum motorem di-
ligant, & cognoscant: Siquidem appetere, & diligere indicia sunt animæ intelligentis. Quar-
tam accipiunt ex primo de cælo tex. 100. vbi Arist. scribit, celestia corpora optimam, atque
indeficientem vitam viuere; cum nec senescere, nec vlla hæc lassitudinæ possint: habent igitur
animam rationalem, à qua optima vita pendere videtur. Quintam eliciunt ex 2. de ani-
ma tex. 15. vbi ait Aristoteles, in mortalibus corporibus superiores animæ facultates sine in-
ferioribus non reperiri, secus autem in æternis: per æterna autem non nisi celestia corpora in-
tellexit. Sextam ducunt ex eodem libro, tex. 29. vbi ait Aristoteles, quibusdam mentem com-
petere, ut homini, & si quid aliud honorabilius est: huiusmodi autem est cælum: ei igitur com-
petit mens, atque adeo est animatum, & viuere anima rationali.

Prima autori-
tas.

Tacita respõ-
sio.

Replica.

Secunda auto-
ritas.

Occupatio.

Tertia auto-
ritas.

Quarta auto-
ritas.

Quinta auto-
ritas.

Sexta autori-
tas.

*Alexandrorum præcipua ratio, probans, intelligentiam, calo assistentem, ipsum tantummodo
ut finem, non etiam ut efficientem mouere. Cap. XVIII.*

T Andem Alexandrai, ut suam sententiam omnino confirmet, præcipuam rationem adducit, qua probare contendunt intelligentiam, calo assistentem, ipsum tantummodo in genere causæ finalis mouere, ut hinc eliciant, dandum esse necessarium animam rationalem, quæ idem moueat in genere causæ efficientis. Sic igitur ratiocinantur. Intelligentia tripliciter consideratur, vel ut ens, vel ut intelligens, vel ut intelligibilis. Intelligentia non potest mouere celum, sub ratione entitatis: nam si ens aliquod alteri admisceatur, ad agendum in illud, necesse est, ut hæc duo entia aliquam inter se naturam coniunctionem, & affinitatem habeant, vel ut sint in eodem genere vniuoco, ut contingit in rebus hæc sublunariis, quarum materia communis est; vel analogico, quia ambo sint naturalia, quauis materiam habeant diuersæ rationis, ut cælum, & hæc inferiora. Sed inter orbem, & intelligentiam nullabaturum coniunctio reperitur; ergo intelligentia, quæ est ens immateriale, per se subsistens, nullam essentialem ad materiam relationem habens, motum proximè efficere nequit, qui est effectus materialis, in materia cælesti. Confirmant id ipsum exemplo, à rebus sensibilibus sumpto: obiectum enim visibile habet, inquiunt, vim mouendi animal; non tamen proximè, sed spiritualis alterationis interuentu: obiecto autem intus recepto, appetitus, & motrix facultas excitatur, hincque motus exoritur. Si ergo materialis effectus ab actione spirituali, materialis agentis oriri non potest, multò minus certè ab agente immateriali oritur: quare fieri non potest, ut intelligentia moueat cælum quatenus ens; atque ad id necesse est, ut moueat vel quatenus intelligens, vel quatenus intelligibilis. At verò quatenus intelligens mouere non potest: sequeretur. n. ut eius intellectio practica esset, quæ descenderet ad opus, quod est contra Aristotelè 12. Metaph. ubi expressè ait, intellectiorem intelligentiæ esse purè speculatiuam, quia vita intelligentiarum est optima, quæ in speculatione consistit. Relinquitur ergo, ut dum intelligentia sese, ad mouendum, calo applicat, id quatenus intelligibilis faciat: quod certè Arist. loco nuper citato, consentaneum est, ubi docet, ens abstractum, ut amatum, & desideratum mouere, quod autem ita mouet, ut intelligibile mouet. Porro intelligentias, ut intelligibiles mouere dupliciter contingere potest: vel ut sunt intelligibiles à se ipsis: vel ut sunt intelligibiles ab alio aliquo, quod, eas intelligendo, cælum moueat. Primum duplici ratione dici non potest. Primò quia, dum à se ipsis intelliguntur, earum intellectio manet in ipsis, atque illis intima est; ergo per huiusmodi intellectiorem, in seipsis manentem, motionem in materiam penitus exteriorem facere non possunt, cum præsertim illa intellectio speculatiua, & non practica sit. Deinde, intelligentiæ mouent, quatenus à se ipsis intelligibiles sunt; ergo falsum est, quod Arist. dicit, eas, quatenus amantur, & desiderantur, mouere; tunc. n. mouerèt, quatenus amant, atque desiderant. Consecutionem probant, quia idem est, intelligentiam esse intelligentiam, & intelligentiam esse amantem, ac desiderantem: si ergo mouet quatenus à seipsa intelligibilis est, & quatenus à seipsa intelligitur, ergo ratio formalis, qua mouet, erit ut appetens, & amans. Cum ergo intelligentia, ut intelligibilis, & appetibilis moueat, nec moueat, ut intelligibilis, & appetibilis à seipsa: sequitur necessarium, ut moueat, quatenus ab alio intelligibilis, & appetibilis est. Quemadmodum igitur obiectum mouet animal, sub ratione finis, qui ab animali appetitur, & animal proximè ab anima, ut ab interno principio mouetur, ita intelligentia cælum mouet, ut appetibilis ab aliquo, quod intimè ipsum constituit, & hoc est eius anima, quæ intelligentiam intelligit, & appetendo, cælum mouet. Hinc concludunt, cælum rationali anima animatum esse, non solum per quandam similitudinem, vel ut aiunt, appropriationem, sed per veram formam informantem, sicut in omnibus alijs animantibus contingit.

Alexandri sententia confutatio. Cap. XIX.

Alexandri sententia perniciofa.

Hæc Alexandri opinio, quam eius sectatores mordicus tuentur, & tenent, omnium, quas hæcenus retulimus, absurdissima est, & si Deo placet, grauissimorum errorum origo, & seminarium. Quoniam verò tempestate hac multorum animis iniecta penitus esse videtur, qui eam ab eorum nutricibus vnà cum philosophiæ lacte suxerunt, idcirco enixè nobis opera

opera danda est, ut tentus error ab hominum mentibus euellatur; curandumque, ne initio per adolescentium animos peruadat, nam sicut vasa eum odorem, quo primum imbuta sunt; ita animi quas primas opinionem combiberunt, constantissimè tuentur, & seruant. Concedimus Alexandræis, Arist. animatum cælum statuisse: id autem quoniam pacto intellexerit, in veræ sententiæ explicatione planum fiet. Negamus absolutè, cælum formam vllam informãtem habere: quod tùm ex superiore disputatione, tùm ex Achillini sententiæ reprobatione patere vnicuique potest. Absurdissimum autem arbitramur, cælum, præter assistentem intelligentiam, rationali anima, tanquam informante forma, atque interno sui motus principio, præditum esse: quod nisi quis in Philosophia planè plumbeus fuerit, ex paucis his rationibus, quas nunc adducemus, intelligere facile poterit. Primò igitur ex Alexandro quererem, rationalis anima, quam formam cæli informantem esse putauit, sit ne eiusdem rationis, & speciei cum rationali anima hominum, an diuersæ? Si eiusdem; ergo, cum eodem autore, rationalis hominum anima mortalis sit, cælestis quoque anima mortalis erit, atque adeò cælum aliquando interibit, eius substantiali forma pereunte, quod Aristoteli penitus aduersatur. Si diuersæ, ergo reprehensione maxima Aristoteles dignus esset, qui in libris de Anima, vbi de omni anima verba se facturum pollicitus est, cælestem animam neglexerit. Immo in 1. capite primi libri de partib. animalium docuit, ad naturalem Philosophum pertinere, de omni anima disputare que alicuius corporis est actus, ut intelligentias excluderet, que sunt substantiæ abstractæ, & nullius corporis actus, sed purissimæ, simplicissimæque mentes; & humanas et animas, corporibus solutas, quæ tunc veluti intelligentiæ sunt, substantiarumque abstractarum nomen, & naturam induunt: mirum igitur, si cælum rationalem animam, tanquam formam informantem haberet, quod eam Aristoteles omiserit, nec eius nobis naturam, sicut cæterarum animarum, explicarit? Sunt qui respondeant, Aristotelem in rebus, à sensu remotis, paucis contentum fuisse, & nunquam sermonem ad particularia deduxisse; sed vniuersali sermone omnia complexum esse: ac propterea in libris de Anima, de mortaliū quidem anima præcipuè disputasse; sed vniuersè ibi cælestem quoque animam intelligere voluisse. At futilis est huiusmodi responsio, nec argumento proposito satisfacit: aut enim cælestis anima est eiusdem rationis, cum anima hominis, aut diuersæ: si eiusdem; ergo, ut paulò antè ex Alexandro concludendum, cælum dissolubile erit: Si diuersæ; ergo incongruum fuisset, eius tractationem cura mortaliū animabus confundere. Huc accedit, quod Aristoteles valde diminitus fuisset; quia in libris de Cælo, vbi cælestem naturam, atque substantiam nobis explicare conatus est, nihil penitus de eius informante forma dixerit: aut ergo rationalem cælestis corporis animam, si qua est, Aristoteles ignorauit, quod credibile non est: aut nullam in cælestibus corporibus rationalem animam poluit, quod & rationi, & eius doctrinæ maximè consentaneum videtur. Præterea, quod forma informans perfectior, atque nobilior est, eò perfectiorem, & elaboratiorem materiam exposcit: sed, secundum Alexandros, rationalis anima cæli omnium formarum, vel ipsius hominis, nobilissima est; perfectissimam igitur, & elaboratissimam materiam exposcere videtur: hæc autem materia in cælo esse non potest; cum eius substantia simplicissima sit, & ut iam ostendimus, organis careat; ergo in cælo rationalis anima, quæ sit forma informans, reperiri non potest. Nonnulli ex recentioribus Alexandræis respondent, maiorem huius syllogismi propositionem in rebus tantum sublunariis veram esse, quarum materia imperfectissima est, & ad omnes formas recipiendas indifferens: ideo, ut perfectam formam recipiat, opus est se, ut per multos antecedentes actus determinetur, qui eam ad perfectam illam formam recipiendam præparent, & accommodent. Materia verò cælestis perfectissima est, nec ad varias formas recipiendas indifferens; sed per se ad certum, immò ad vnum actum determinata, qui est anima ipsa rationis participans: ideo affectionibus, seu preparationibus non eget; sed ex conditione suæ perfectionis proximè ad actum perfectum determinata est. Puto, omnes, facile aduertere, responsionem hanc inane quoddam effugium esse: nam maior illa propositio, quæ perfectissima forma perfectissimam materiam habere dicebatur, & quò perfectior est forma eò perfectiorem materiam ipsam exposcere, absolutissima, & vniuersalissima est, ac propterea si cælo non competit, existimandum est, ipsum informantem formam non habere. Elementi forma, quæ omnium imperfectissima est, nuda materia prima, omni contrarietate contenta, contenta est. Formæ mixti, quæ perfectior est, nuda, & impolita materia, non satisfacit;

Prima ratio.

Recentiū Alexandrorū
responsio.

Confutatio.

Secunda rō.

Quorundam
Alexandrorū
responsio.

Refutatio.

Inductio eni
dens.

sed

sed materia, elementorum formis formata, necessaria est, si congruenter illi accumbere debeat. Vegetalis anima neque nudam materiam primam, neque eandem elementorum formis ornatam; sed præterea mixtionis forma gaudentem exigit; alioquin non subsisteret. Anima sentiens, præter formam mixtionis, materiam postulat, in qua sit anima vegetalis; aliter ipsam, tanquam incongruens domicilium respueret. Anima tandem rationalis, formarum omnium perfectissima, non vegetalem solum, sed ipsam quoque sentientem animam, materiam ipsam perfectiorem expectat, antequam ad humanum corpus perficiendum accedat; alioquin nullas in ipso operationes exerceret. Nā tamen in operando ab alijs animabus non pendeat, nec instrumentis vllis ad operandum egeat; dum tamen corpori coniuncta est, nunquam in operandi actum erumpit, nisi prius inferiores animæ, vel facultates ad opus exierint, iuxta peruulgatum illud Aristotelis dictū, nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Quare hoc eodem ordine, si cælestis anima formarum omnium perfectissima est, materiā quoque perfectissimam multis partibus distinctam, varijsque organis instructam haberet, quæ illi ad suas edendas operationes inseruirent; alioquin perfectissima forma aut nullas, aut paucas operationes ederet, quod videtur absurdum. Nam, ut forma ex operatione cognoscitur, ita perfecta forma ex multis, varijs, atque perfectis operationibus innotescit: in cælo autem, præter motum, alia nulla operatio deprehenditur, quæ ab anima, tanquam ab interno principio proficisci videatur, ergo, cum cælestis motus alia magis propria, atque nobilior causa inueniatur, propter illum tantum, rationalis anima in cælo ponenda minime est. Quod si quis iterum eodem confugiat, scilicet aliam in mortalibus, aliam verò in cælestibus corporibus rationem esse, hoc modo dicere quoque possemus, in plantis sentientem, & rationalem etiam animam reperiri; quanuis ibi organa, & alia requisita non adsint, quia alia ratio in animalibus est, alia in plantis: nemo tamen vel philosophiæ initiatus concedet, in plantis, præter vegetalem, aliam animam reperiri; cum intelligat, eam, sine organis, operationibus planè vacuum, & ociosam fore: idem igitur de cæli anima, ab Alexandræis posita, dicendum est. Rursus, quid obsecrò opus est cælo anima rationali? Omnis forma, quæ alicui materiæ adheret, opus aliquod edere debet, & propter aliquem finem cum illa materia copulata est: sed nullus apparet finis, propter quem rationalis anima cælo, tanquam materiæ affixa sit; ergo huiusmodi anima in cælo ponenda non est. Maior est manifesta. Minor autè probatur: cum enim ostensum sit, neque sentire posse cælum, neque alimento egere, si daretur aliquis finis, is maximè esset aut propter intellectionem, aut propter motum. Propter intellectionem quidem esse non potest; quia corpus non nisi sensuum ministerio rationali animæ deseruit: probatum autem est, cæleste corpus tam exterioribus, quàm interioribus sensibus carere. Neque etiam propter motum; quoniam, ut cælum moueatur, satis est exterioris virtutis appulsus, nimirum intelligentiæ; frustra ergo in cælo ponitur anima rationalis. Ad hæc, si cælum animatum esset, anima rationali; tunc, per se sumptum, non solum animalibus omnibus verum etiam omnibus rebus inanimatis imperfectius esset: Consequens est absurdum, præsertim apud Alexandræos, ergo & antecedens. Consecutio facillè probatur: nanque elementum ea ratione, qua ex materia, & substantiali forma concretum est, natura sua, omni impedimento sublato, ad proprium locum moueri aptum est, quæ propria est eius operatio. Corpus mixtum inanimatum, ut lapis, solius formæ virtute, in propriam regionem concedit. Plāta, citra alterius opem, vi propria vegetali, nutritur, crescit, & generat. Brutæ animantes, sola forma sentiente, & facultate motrice, sentiunt, progrediuntur, & arbitrato suo à motu quiescunt. Homo sola rationali anima, nullius alterius agentis accessu, intellectionem edit: cælum autem absque intelligentia moueri non potest: ergo corporum omnium imperfectissimum est. Dicent Alexandræi, cælum, ut rationali anima præditum est, in orbem quidem moueri, ut tamen ille motus perpetuus sit, intelligentiam exigere. Sed Platonicè dictum hoc est, quod si rationibus prematur, facillè cedit. Nam aut intelligentia vim mouendi effectricem cælo tribuit, aut eius motus finis tantummodo existit: si detur primum, ergo superuacanea est anima rationalis: si detur alterum, ergo motus cæli non erit perpetuus, quoniam forma, quæ materiæ adheret, perpetuo motu mouere non potest, ut 8. Phys. tex. 79. Aristoteles docet. Præterea, ex iam reddita responsione id ipsum elicitur, quod argumento probabatur, videlicet, cælum omnium corporum imperfectissimum esse; propterea quòd sua forma substantiali, absque

Occupatio.

Tertia ratio.

Quarta ratio

Alexandræorum in isto.

Confutatio prima.

Confutatio secunda.

alterius auxilio, propriam operationem edere nequit. Vtiterius, cum celum materiam perfectissimam habeat, formam quoque perfectissimam habere debet, quæ per se, citra alterius opem, proprium munus exequi valeret. Dicent aduersarij, hanc celestis animæ imperfectionem ab assistente intelligentia suppleri. Verum, non satis est id pronuntiare, sed oportet etiam explicare, quomodo auxiliu[m] celesti animæ ab assistente intelligentia feratur. Moveret anima, inquit, celestem orbem, in genere causæ efficientis, vis tamen quædam ab intelligentia illi tribuitur, ut motu[m] perpetuare possit. Non satis capio huiusmodi vim: nam si qualitas, & accidens est, dubio procul celestis animæ substantiã mutare non potest, propterea, cum natura sua, materie affixa sit, nunquam sic manens, perpetuum motu[m] edere poterit, quia tandem lassitudine deficiet. Si verò tanta est intelligentiæ vis, ut celestis animæ substantiã prorsus immutet, eamque omnino immaterialem reddat; quid obsecro entia sine necessitate multiplicanda sunt? Si intelligentia, solo virtutis contactu, perpetuum ad tempus celestem orbem mouere potest, cum penitus abstracta, & immaterialis sit, quid opus est, celo addere animam rationalem? Dicent aduersarij, intelligentiam mouere solum ut finem; ideo addendam esse celo animam rationalem, quæ moueat, ut efficiens. Sed nos iam alibi satis multis probauimus; intelligentias in utroque genere causæ suos orbem mouere posse. Denique finis ille, quem celi operatio spectat, est, ut in hoc inferiore mundo res generentur, & conseruentur, adeo ut ex vnius interitu, alterius semper generatio sequatur: sed hunc finem aut motu, aut lumine, aut etiam (quod alijs placuit) influentia, celum assequi potest, nulla igitur intellectu eger, sed satis est, ut illa virtus, quæ ipsum extrinsecus mouet, intelligendi munere fungatur.

Confutatio
tertia.Aduersario-
rum ratio.
Confutatio.Responso ad
aduersarium.Pro confuta-
tione lege di-
spu. de moto
re primi orbis
cap. 4. & 5.
Quinta rō.

Soluuntur dua prima rationes Alexandræorum; deq[ue] positionum differentijs celo congruentibus, differunt. Cap. XX.

NVnc Alexandræorum rationibus, quibus celum informantem animam habere, & Aristot. autoritatibus, quibus idem rationali anima præditum esse, probare contenderunt, singulatim occurrat. Ad primam patet solutio ex ijs, quæ paulò antè dicta sunt. Ad secundam respondent nonnulli, Arist. sex positionum differentias in celo statuisse, quia id semper necessariò ex eorum philosophorum sententiã videbatur, quibus cum disputabat: ipsi. n. celum animatum esse dicebant: sex autem positionum differentias in celo negabant. Quos Arist. reprehendens, ait, si celum animatum est, ut vos conceditis; ergo sex positionum differentias necessariò habet, quia eæ differentie rebus omnibus animatis conueniunt. Verum arbitror ego, Arist. non ex aliorum, sed ex propria sententiã, celum & animatum esse, & sex positionum differentias habere, statuisse; ut sit eius argumentum huiusmodi. Omne animatum sex habet differentias positionum: sed celum est animatum; ergo sex habet differentias positionum. Ex eo igitur Arist. elicit, celum habere sex differentias positionum, quia animatum est, quare tanquam firmum, & ratum ponit, celum animatum esse, & in hoc consistit robor argumenti Alexandræorum. Quod ut facilius explicetur, primò in forma enthymematica soluemus; deinde verò breui digressiuncula totam difficultatem aperiemus. Celum inquit, sex habet differentias positionum; ergo est animatum. Distinguenda est consecutio: aut enim de anima informante intelligitur, aut de assistente: si de informante intelligatur, falsa est, si verò de assistente, verissima. Sed probant aduersarij, veram esse hanc consecutionem de anima informante: nam Arist. primò docet, omne animatum anima informante habere sex differentias positionum: deinde verò, quia celum putat, animatum, concludit, ipsum habere sex differentias positionum, censet igitur, esse animatum anima informante, non autem assistente. Caput totius rei hoc est, in quo sanè multi hallucinati sunt. Pro cuius declaratione scito, Aristot. lib. de communi animalium incessu docuisse, sex positionum differentias rebus tantum modo animatis verè competere; inanimatis verò per quandam similitudinem, atque relationem. Sursum appellatur illa pars reuiuientis, qua nutrimentum accipit: deorsum verò illa, qua excrementa expelluntur: ut in plantis pars sursum dicuntur radices, quibus è terra succi alliciuntur: pars deorsum dicuntur rami, & folia; nam ex ea parte exeunt excrementa. In animalibus pars sursum dicitur os: pars deorsum est aluus, pars anterior ea dicitur, ubi sunt sensus exteriores, ut tota facies animalis: pars huic opposita dicitur posterior. Pars dextra illa dicitur, ubi motus animalis incipit: dum. n. animalia moueri incipiunt, motus initium à

Ad primam.
Quære supra
c. 14. ad pri-
mum Achil-
lin.
Ad secundam
ratio Philo-
sophi.Ratio auto-
ris.Soluuntur arg.
in forma en-
thymemati-
ca.Replica ad-
uersarij, in
qua toti dif-
ficultatis ca-
put consistit.
Sex positio-
num differen-
tiarum rebus
animatis verè
conueniunt;
inanimatis
autem per quan-
dam relationem
Pars superior
uiuientibus, que
nam dicitur.
Pars inferior:
Pars ante-
rior.
Pars | poste-
rior.

dextra,

Pars dextra. dextra parte sumunt, fortasse ob sanguinis redundantiam, quæ est in ea parte, vbi hepar, offi-
 Pars sinistra. cina sanguinis, reperitur: pars verò huic opposita appellatur sinistra. Eæ igitur differentie
 Naturalis or- re vera in animalibus reperiuntur, hoc tamen ordine, vt omnium primæ sint sursum, & deor-
 do inter dif- sum: has subsequuntur antè, & retrò; vltimæ sunt dextrum, & sinistrum. Ratio est, quia pri-
 ferentias po- me sumuntur penes nutritionem, secundæ penes sensationem, tertie penes localem mutatio-
 sitionum. nem: nutritio autem sensationem, & sensatio localem mutationem præcedit: nam infantes
 Sex positio- priusquam sentiant, nutriuntur, & priusquam loco moueantur, sentiunt. In rebus autem ina-
 num differen- nimatis eæ differentie re vera non inveniuntur, sed solum per relationem ad nos: lapis. n. di-
 tæ in anima- citur sursum, quando est supra caput nostrum, deorsum verò quando est sub pedibus nostris:
 libus vnde su- sic columna, ante faciem posita, anterior dicitur, post faciem, posterior: ponè latus dextrum,
 mantur. dextra, ponè latus sinistrum, sinistra. Sed quid dicendum in cælo? Si cælum absque intelligè-
 Sex differen- tia consideretur, nihil magis habet positionum differentias, quàm habeat lapis, & inanimatū
 tæ positionū quodcumque: est. n. simplex, vnius modi, & vbiq; sibi simile. Si quas igitur habeat positionū
 in rebus ina- differentias, eæ tantum erunt per relationem ad nos: propterea ea pars cæli superior dicitur,
 nimatis. que est supra caput nostrum, quam appellant Zenith: inferior verò, que est sub pedibus no-
 Cælum, sectu- stris, quam vocant Nadir, quod item de cæteris dicendum est. At verò si cælum, prout ex intel-
 fa intelligen- ligentia, & orbe aggregatum est, consideretur, cum ob illam intimam coniunctionem, arctū-
 tia, nō habet que vinculum animal dici mereatur, quod à semetipso mouetur; tunc ex rei natura sex etiam
 positionum differentias, nisi per rela- positionum differentias habet, eo ferè modo, quo habent illa animalia, quæ informante ani-
 tionē ad nos. ma prædita sunt. In ijs animalibus diximus, dextram partem esse, vnde incipit motus: in
 Cælum put- est aggrega- cælo pariter dextrum appellamus, vnde motus incipit, videlicet Oriens: oppositam autē par-
 tam ex intel- tem, quæ est occidens, dicimus sinistrum. Sursum in animalibus appellatur nobilior pars,
 ligentia, & or- que est caput: in cælo sursum dicimus polum Antarcticum, quia propè illud nobiliores sunt
 be, habet sex stellæ, vt Astrologi tradunt: deorsum verò appellamus partem oppositam, videlicet polum
 positionum Arcticum, quem nos incolimus; inferius. n. hæmisperium habitamus: sunt autem Polus Ar-
 differentias ex- ticus, & Antarcticus duo puncta in cælo, maximè distantia, sicut in homine caput, & pedes.
 natura rei. Quoniam verò cæli motus incipit ab Oriente, atque in Occidentem per meridiem tendit,
 Dextrū cæli ideo meridiem dicitur pars anterior: pars verò illi opposita, posterior. Sunt ergo in cælo sex
 est oriens. differentie positionum: & iure optimo Aristot. 2. de Cælo tex. 11. Pythagoræos reprehendit,
 Sinistrum oc- cidentem. qui duas tantum differentias, scilicet dextrum, & sinistrum, cælo concedebant, reliquas ve-
 Sursum cæli rō positiones, quæ non minoris momenti sunt, nec minorem differentiam inducunt, penitus
 est polum An- omittebant. Sed hic duæ occurrunt difficultates. Prima, si cæli figura rotunda est, & vbiq; sibi
 tarcticus. similis, & æqualis, quomodo has positionum differentias admittit? Respondet Aristot.
 Deorsum po- in cælo has positionum differentias reperiri, non ratione illius rotundæ figuræ, sed quatenus
 lus Arcticus. cælestis substantia in diuersis partibus diuersas affectiones à motrice intelligētia recipit: quo
 Anterior cæ- fit, vt non eodem modo cælum ex omnibus partibus virtutem suam influat, plus. n. virium ha-
 li pars est me- bet in Oriente, & meridiē, quàm in Septentrione, & Occidente: patet hoc ex gemmis, ato-
 ridies. matibus, alijsque multis mercibus, quæ huc ex illis regionibus transportantur. Altera diffi-
 Posterior se- cultas est, si motus cæli, ex Arist. snia æternus est, quoniam modo initium motus ab Oriente
 pientrio. duxit? Hanc etiam difficultatem Arist. soluit, aitque, si cælum moueri cæpisset, ab Oriente in
 Occidentem eius motus primò fuisset, & si nunc staret, iterumq; moueri inciperet, hoc idem
 illius motus principium esset. Sed rursus sciscitabitur curiosus, quanam ratio sit cur cælum
 Difficultas magis ab Oriente, quàm ab occidente, vel ab alia parte motum inciperet, si nunc staret? Ra-
 notabilis. tionem eam puto esse, quæ tetigit Magnus Albertus prima parte Summæ de quatuor coëlis
 Solutio. quæst. 4. art. 5. nanque intelligētia non est tota in toto orbe, & tota in qualibet eius parte,
 Altera diffi- non. n. est forma informans, sicut anima hominis, sed orbi tantum assistit. Neque immensa
 cultas. est, vt per totum orbem quasi extensa dicatur, eo modo, quo secundum fidei catholicæ verita-
 Solutio. tem, Deus Opt. Max. sua virtute omnia complet, quoniam is est immensus, & est vbiq;
 Cur si cælum per essentiam, potentiam, & præsentiam, vt Theologi aiūt, sed finita illa est, atque limitibus
 nunc staret ab oriente, nō ab alia parte motum inci- coercetur. Locus igitur illi certus, & circumscrip- tus aliquis assignari debet, cui, absque vl-
 peret. la occupatione, præsens sit: hic autem locus in oriente est, vbi maiorem, atque intensio-
 Perpende di- rem virtutis suæ inflexionem patefacit. Et sicut anima magis influit in vna corporis parte,
 ligenter hæc rationem. quam in alia, vt magis in corde, quàm in manu, & magis in capite, quàm in pede;
 Intelligentia eius
 cælo assistēs
 destinatū hēt
 locū in Oriē-
 te, cui præse-
 est, sine occu-
 patione.

ita intelligentia, celo applicata, maiorem virtutem infuit in ea celi parte, in qua motus incipit, hoc est in oriente, quam in cæteris: & ob eam causam orientalem celi plagam dextram eius partem Aristoteles appellavit. Hæc cumulationis doctrinæ gratia de sex positionum disferentijs, celo congruentibus, satis dicta sint: quibus satis, ni fallor, secunde Alexandræorū rationi factum esse arbitror: cuius tamen solutio, in veræ sententiæ explicatione adhuc dilucidior apparebit.

Responsio ad tertiam rationem Alexandræorum, ex qua elicitur, num celestibus corporibus organa competant. Cap. XXI.

Ad certā rationem.

Pro tertie rationis solutione minor tantum propositio, tanquam absolute falsa, neganda esset: verum quoniam hæc ratio ab Alexandræis maxime æstimatur, atque ab eisdem quamplurimis argumentationibus roboratur, ut eorum ingenia experiamur, in ea ipsa paulisper versari operæpretium duximus: quæ certè tantum abest, ut quicquam roboris habeat, ut rationum omnium, quæ pro eorum sententia afferri possunt, infirmissima sit. Negamus ergo tam maiorem, quàm minorem propositionem. Et ad maiorem quod attinet verum quidem est, omne corpus animatum organicum esse; non tamen recipiari licet, ut omne corpus organicum, eo ipso, quo organicum est, protinus animatum dicatur: nam corpus prius natura organum instruitur, quam animam recipiat: (non enim illam recipit, nisi perfecte instructum, ac præparatum sit) in illo autem priori naturæ, ac temporis signo, organa quidem habet, nondum tamen animatum est. Possemus etiam instantiam in cadaveribus afferre, quæ organica corpora sunt, animata verò nequaquam: nonnulla enim eorum membra organicarum partium definitionem recipiunt; non enim quælibet pars brachij est brachium, nec quælibet pars capitis est caput. Sed quoniam dicere quispiam posset, in cadavere non esse brachium, neque caput, nisi æquivoce, ideo eam nunc quæstionem omitemus, alia disputatione expediendi, quoniam præter dictum illud Aristotelis 4. Meteor. carnem videlicet mortuam non esse carnem, nisi æquivoce, & oculum mortuum non esse oculum, nisi æquivoce, ut confirmat 2. de Anima tex. 8. intelligendum sit. Redeamus ad primam instantiam: nemini dubium est, instrumenta illa, quæ in corpore physico à natura parata sunt, in animæ gratiam parata esse, ut ipsi scilicet, ad suas edendas operationes, utatur; alioquin essent otiosa. Quare concludere quidem possumus, quemadmodum omne corpus animatum organicum est; ita omne corpus organicum aut animam habere, aut ipsam recepturum esse, non tamen sequitur, omne corpus organicum, quatenus organicum est, re ipsa animatum dici. Ad primam probationem illius propositionis, ex animæ definitione sumptam, respondendum est, locum à definitione valere quidem à tota definitione ad definitum; non autem à parte definitionis ad definitum: sic enim contra ipsos argumentum optimè retorqueri posset; anima est actus corporis naturalis organici &c. ergo omne corpus naturale est animatum, quod nemo concedet. Responderent ipsi, hanc consecutionem non valere; quia oportet dicere: ergo omne corpus naturale organicum est animatum. Sic mihi respondere liceat, ipsorum consecutionem non valere, quia inferunt, ergo omne corpus organicum est animatum: sed oportet dicere, ergo omne corpus organicum, potentia vitam habens, est animatum, præsertim iuxta interpretationem, qua ipsi definitionem animæ, ab Aristotele traditam, explicare nituntur. Putarunt enim, vitam in ea definitione pro actu secundo, hoc est pro operatione, intelligendam esse: illud ergo, quod verè animatum est, opus est, ut potentia vitam habeat, hoc est ut perfecte ad operationes edendas paratum sit: huiusmodi autem non potest esse omne corpus organicum, quatenus organicum est, hoc. n. sic acceptum prius est in potentia ad actum primum, quam ad secundum. Dicendum igitur est, sicut anima sui natura, quocumque modo spectetur, siue in concreto, puta quando cum corpore iam coniuncta est, siue in abstracto, hoc est, quando corpus nondum perficit, est actus corporis physici, organici &c. quia ad illud perficiendum propensionem habet, ita corpus physicum organicum natura sua habet propensionem ad animam recipiendam, quam propensionem etiam tunc retinet, cum animam recipit: ideo potentia vitam habere dicitur, non quia tunc anima careat, sed quia eius natura, atque substantia non nisi per potentiam ad animam optimè explicari potest. Sicut si diceremus, forma est actus materiæ, potentia perfectionem habentis: materia iam re ipsa forma prædita est, nihilominus forma, in ma-

Omnis corpus animatum organicum est, non tamen contra

Quære Disputatio de formati pluralitate.

Ad primam probationem maioris.

Ex animæ definitione elicitur omne corpus organicum quod organicum est, habere propensionem ad animam recipiendam.

Nota hoc exemplum.

Ad secundam
probationem
maioris.

teria existens, non remouet ab ea propensionem illam, quam habet, vt perficiatur, ideo etiam cum forma coniuncta sit, potentiam tamen ad formam habere dicitur, quia per talem potentiam eius natura optimè declaratur. Ad secundam probationem, sumptam ex contextu decimo, secundæ libri de Anima, respondendum est, Aristotelis consilium in eo textu, ab eo, quod Alexandræi existimarunt, longè diuersum esse: non enim ibi potissimum Aristoteles docere nititur, corpus instrumentarium non esse instrumentarium, nisi quatenus animam habet: neque animam esse causam, cur corpus illud instrumentarium sit, alioquin corpus prius animatum, quàm instrumentarium diceretur: sed illi, iam traditam animæ definitionem planius explicare, constitutum est. Cùm. n. superius dixisset, animam esse actum corporis physici, organici, potentia vitam habentis, ne quis fortè putaret, corpus hoc physicum ita potentia vitam habere, vt anima profus careat, hunc scrupulum in eo textu remouet, dum ait, corpus potentia vitam habens, non esse vt semen, quod anima caret, sed re ipsa animam obtinere. Vitam autem habere potentia dicitur, quia, vt paulò antè docuimus, per huiusmodi potestatem, natura, atque substantia organici corporis perfectissimè declaratur; vt in illius contextus commentario doctissimè Ioannes Grammaticus animaduertit. Tantum ergo abest, vt ex eo Arist. loco eliciatur, omne corpus organicum, quatenus organicum est, animatum esse, vt potius eliciatur oppositum, hoc est omne corpus organicum, quantum re ipsa animam obtineat, nihilominus quatenus organicum est, dici potestate viuens, hoc est in sui natura, atque substantia, semper propensionem, & habilitatem ad animam recipiendam includere.

Ad tertiam
probationem.

Ad tertiam probationem respondendum est, animam esse actum, perfectionem, & quodquid erat esse organici corporis, vt rectè 2. de Anima tex. 8. Aristoteles docet: ac proinde corpus organicum, quatenus organicum est, semper ad hunc actum naturam propensionem habere, ne in rerum natura otiosum sit. Hinc ergo elicitur, omne corpus organicum in animæ gratiam factum esse, & animam necessariò recipere debere; non tamen omne corpus organicum, quatenus organicum est, animatum esse, id, quod maior illa aduersariorum propositio inferre videbatur. Et verò, quæ adhuc ad maiorem illam propositionem attulimus, omitti facile potuissent: siue enim organicum corpus re ipsa, siue facultate tantum animatum sit, parui id omninò refert; ideo maiorem illam in aduersariorum gratiam, absque vilo detrimento, concedere potuissimus. Sed quoniam illi absque vlla necessitate tot eam probationibus munierunt; ideo placuit nobis paululum digredi, vt ostenderemus, propositionem illam non eam habere vim, quam ipsi fortasse existimarunt. Tota ergo difficultas in minori illa posita est.

Ad probationem
minoris.

Ad cuius probationem dicimus, cæli simplicitatem in causa esse, cur ipsum organicum esse non possit; quod ex vltima parte tertij libri de anima, ab aduersarijs citata, eliciamus, vbi Arist. non docet, cæleste corpus, propterea quod diuinum, & immortale est, ideo organorum varietate non egere (de hoc enim ne verbum quidem) sed disertè ostendit, animalis corpus, quod organis egeat, simplex esse non posse; neque enim, inquit, igneum, neq; acreum id erit.

Cælum organi-
cum esse, non
põr, quia sim-
plex est.

Quod si elementum, ex Arist. snia, eò quod simplex est, corpus organicum esse non potest; quid de cælo dicemus, quod adhuc elementis simplicius est? Elementa enim ideo simplicia dicuntur, quia non sunt mista; sunt tamen ex materia, & forma concreta: cælum verò ita simplex est, vt non solum mixturem, verum etiam materiæ, & formæ compositionem excludat, vt

Si daretur di-
uinum animal,
organum ne-
cessariò ege-
ret, quia ani-
mal est.

alibi docuimus. Neque verò quia cælum diuinum, & immortale corpus est, ideo organorum varietate non eget, si est animatum; quasi organorum varietas solis caducis corporibus necessaria sit, vt aduersarij dicunt: quoniam organorum varietas necessaria est animali, quia animal est. Si autem diuinum, & immortale animal est; organa illud requirit optima, quæ neq; dissolui, immò nec labefactari quidem possint. Quare si cælum esset animal rationale, cum eius anima esset forma, materiam perficiens; absque interioribus sensibus intelligere non posset; ac ne ij quidem, absque exterioribus sensibus, suis muneribus fungerentur; ac propterea huic cælesti animali, ad proprias operationes obeundas, multa organa necessaria essent: quod si, diuinum cum sit, organorum varietate non eget, profectò quia diuinum est, ne organis quidem ullis egebit. Id verò, quod aduersarij ex Arist. afferunt, lib. 2. de Partibus animalium, cap. 1. eos planè deuincit, & frangit: non enim ibi Arist. dicit, corpus simplex esse corpus, & vnus modus; atque ex simplici carne constare; immò fatetur, ipsum triplici compositione compositum esse, scilicet ex elementis, ex partibus similaribus, & ex partibus dissimilaribus. Arbitratus est

Explicatur Jo-
hannes Arist. 2.
de par. ani-
mal. cap. 1.

enim, cor tūm sensus, tūm motus principium esse; immò etiam & sanguinis fontem, & neruorum originem, quæ omnia vera ne sint, non est modo disputandum: scio, Medicos aliter sentire, sed de hoc aliàs. Voluit igitur Aristoteles, cor habere partes similes, propter sensū; dissimiles verò propter motum, atque adeò organicum esse, figuræque habere, proprio fungendo muneri accommodatam. Eadem ratione ventriculus, hepar, aliaque viscera; immò etiam caput, manus, pedes, & alia membra, quòd organica sint, atque ex dissimilaribus partibus constata, figuram habent, proprijs muneribus aptatam. Hinc recentiores quidam Alexandræi hallucinati sunt, existimantes, cor, quoniam organicum est, & propriam figuram habet, ideo hanc propositionem vniuersalem esse, quicquid figura propria ornatum est, organa necessariò habet, neque animaduertunt, in eo propositionis conuersionem non valere; nam verum quidem est, omne corpus organicum figuratum esse, propriamque figuram habere, ab alijs corporibus, vel membris distinctam, non tamen concludere licet, omne corpus, propria figura figuratum, organicum esse; ac propterea non sequitur, cælum, propterea quòd propriam figuram habet, organicum esse. Porro Aristoteles 2. de Cælo tex. 22. rotundam figuram, tanquam propriam, cælo tribuit, quoniam illa figurarum omnium prima, ac perfectissima est, ideo primo, ac perfectissimo corpori, quod est cælum, congruenter tribuitur, immò illi etiam necessaria est, vt in orbem torqueri possit. Corpus igitur cæleste in hoc sensu organicum dici potest, quia. s. sua rotunda figura, vt instrumentum intelligentiæ inferuit, ad conuersionem efficiendam: sic autem non magis corpus organicum est, quam sit dolis, quod ab externo mouente volutationem recipit. Denique si in cælo non est re vera organorum diuersitas, sed solum secundum virtutem, vt Alexandræi fatentur, quid aliud hoc est, nisi asserere, cælum reuera animal non esse, sed solum secundum virtutem, & eminentiam? quod libenter illis concedimus.

Cor, sicut Aristoteles tam sensus, quam motus principium existit, id organicum est, & propriam figuram habet.

Alexandræorum quorundam hallucinatio.

Cur rotunda figura tanquam propria cælo tribuatur.

Cæli est animal secundum virtutem, & eminentiam.

Aristotelis autoritatibus, ab Alexandræis adductis, satis fit.

Cap. XXII.

IAm Alexandræorum rationibus, quibus cælum rationali anima præditum esse, probare conati sunt, hæcenus satisfactum est: nunc Aristotelis autoritatibus, ab eisdem adductis, sitigillatim occurrendum. Ad primam respondendum est, Aristotelem 2. Phys. tex. 45. statuisse, cælum homine dignius, præstantiusque esse; non quidem ratione assistentis intelligentiæ, sed ea ratione, qua sensibile est. Neganda tamen est ea consecutio, qua inferebatur, cælum rationali anima præditum esse, propterea quòd homine dignius, atque præstantius est: non enim est nobilius, quòd rationalem animam, & eam quidem humana anima nobiliore, obtineat; sed quia æternum, immortale, atque impatibile est, omniumque sublunarium rerum causa existit. Aristoteles itaque contra Democritum disputans, ridiculum putauit, plantas, & animalia determinatam causam habere, quia non ex quouis semine fieri potest quoduis, sed de terminatum ex determinato, vt ex semine oleæ olea, & ex humano semine homo; cælum verò, quod omnibus hisce corporibus dignius, atque nobilius est, à fortune temeritate pendere. Hinc elice, Aristotelem comparasse cælum, quatenus sensibile corpus est, mortalibus cunctis, quibus omnibus nobilitate antecire affirmauit, quare & homine quidem nobilius est, quatenus in mortalium rerum numero continetur: non est autem mortalis, ratione animæ rationalis, sed ratione formæ, ex semine ortæ. Vt ergo paucis rem concludamus, intellexit Aristoteles, cælum esse nobilius homine, non ratione animæ, sed ratione corporis; non ideo tamen sequitur, ipsum quoque rationali anima, & ea quidem nobiliori præditum esse. Ad secundam respondendum est, Solem, & hominem, ex Aristotelis sententia, hominem generare; non tamen eodem modo: homo enim generat hominem, vt causa vniuoca; ideo verè, & formaliter animatus est: Sol verò generat hominem, vt causa æquiuoca; ideo non est animatus, nisi secundum virtutem. Homo causa inferior, & proxima est generationis hominis; ideo ei aculato semine, hominem generat, quo ad illam formam, quæ generatione educi potest: Sol vero est causa superior, atque remota; ideo vnà cum homine ad generationem concurrat, quatenus eius calor in semine continetur, qui materiam perficit, ac præparat, ad eam formam recipientem, quæ generationis terminus futura est. Vt excludamus rationalem animam, quæ ex materia potest non deducitur, neque à naturali agente, sed à Deo proficiscitur, estque terminus creationis. Inanis ergo est hæc consecutio, Sol, & homo generant hominem; homo est

Ad primam.

Cælum quo homine præstantius sit.

Ad secundam.

Rationalis anima de materia potest non deduci.

Ad tertiam
rñſio alioſi.

animatus, anima rationali, ergo Sol, ſine cælum, (nam ibi nomine Solis intelligitur cælum) eſt animatum, anima rationali. Ad tertiam, qui tuentur, præter intelligentiam, primo orbi aſſiſtentem, dari primum motorem, qui cæterarum intelligentiarum, immò rerum omnium ſit finis, respondent, primum motorem mouere, vt amatum, & deſideratum, non quidem à rationali anima cæli, cum nulla in eo anima reperiatur; ſed ab intelligentijs, quæ cæleſtibus corporibus præſto adſunt. Hæc reſponſio optima, atque veriffima eſt, & fidei catholice conſentanea: verum quoniam ex Ariſtotelis ſententia nunc diſſerimus, habeat ne cælum animam rationalem, negatiuamque partem defendimus; & alibi ex doctrina eius, tamen ſi falſa, oſtendimus, tot eſſe intelligentias, quot cæleſtes orbis; nec præter primam intelligentiam, primū orbem cæli uolentē, Deū aſſū vllū. Ariſt. cognouiſſe; ideo prædictæ autoritati, ſm eius doctrinæ, aliter occurrēdū putamus. Dicendū igitur eſt, primū mouēs mouere, vt amatum, & deſideratum, tum à cæteris intelligentijs, tum à ſemetipſo: alibi enim docuimus, intelligentias omnes, tam in genere cauſæ efficientis, quàm in genere cauſæ finalis, cæleſtes orbis mouere; & vnāquamque intelligentiam eſſe finem proprii motus; ſed præterea intelligentiam ſupremam ſupremum omnium motuum, & intelligentiarum finem exiſtere. Quoniam verò mouere in genere cauſæ finalis nobilior eſt mouendi modus, quàm in genere cauſæ efficientis: ideo Ariſtoteles 12. Metaph. tex. 37. vt primæ intelligentiæ nobilitatem oſtenderet, abſolutè pronūciavit, primum mouens, vt amatum, & deſideratum, hoc eſt in genere cauſæ finalis, mouere: quo modo autem ſemetipſum appetat, & primum orbem circūducatur, alibi patefecimus. Ad quartam reſpondendum eſt, ibi Ariſtotelem de cæleſtibus corporibus non loqui, ſed de intelligentijs: ait enim, extra cælum neque locum eſſe, neque tempus, ſed ſpiritus, vitam optimam ducentes, qui neque ſeneſcere, neque vlla vnquam laſſitudine aſſeſſi poſſunt: iſti autem ſpiritus ſunt intelligentiæ, cæleſtibus orbibus aſſiſtentes. Ad quintam reſpondendum eſt, eò loco Ariſtotelem docuiſſe, in mortalibus corporibus ſuperiores animæ facultates abſque inferioribus reperiſſi non poſſe; quia mortalium corporum animæ eorum informantes formæ ſunt, quæ in eiſdem, inſtrumentorum beneficio, ſuas operationes edunt. In æternis verò corporibus cuiuſmodi ſunt cæleſtia, ſuperiores animæ facultates abſque inferioribus, exiſtere queunt; propterea quòd eorum animæ non informantes, ſed aſſiſtentes formæ ſunt: idcirco intelligentiæ, quæ cæleſtia corpora mouent, intelligendi, & volendi facultates habere poſſunt, abſque facultatibus ſentiendi, & nutriendi, quæ ad inferiores animas pertinent. Ad ſextam, ſunt qui eū Ariſtotelis locum ita interpretentur, vt nimirum cælo mēs quoque competat, quatenus corpus eſt, quocunq; inferiore corpore dignius, atque honorabilius; mens quidem non informans, ſed aſſiſtens tantum. Ego verò puto, Ariſtotelem iſjs verbis ſignificare Demones voluiſſe, qui, ſecundum Platonem, animalia quædam aerea ſunt: ac propterea dixiſſe, mentem cōpetere hominibus, aut etiam Dæmonibus, ſi tamen verum eſt, Dæmones reperi, vt Plato arbitratus eſt: ibi enim Ariſtoteles ſub conditione locutus eſt, adducendo tacitè opinionē Platonis, alibi diſcutiendam: nam ipſe hac in re Platoni penitus aduerſatur.

Rñſio Auto-
ris.
Quære diſp.
de materiæ
orbis.

Ad quartam

Ad quintam.

Ad ſextā re-
ſpoſio alio-
rum.

Rñſio Auto-
ris.

Soluitur Alexandrorum ratio, qua probant intelligentiam non mouere cælum, niſi vt finem.

Cap. XXI.

Intelligentia
mouet cælum,
in genere cau-
ſæ efficientis
vt ens abſtra-
ctum.
Discrimē in-
ter animam ra-
tionalem, &
intelligentiā.

A Vdiamus iam recentium Alexandrorum Achillem. Quærebant, moueatne cælum intelligentia, vt ens, an vt intelligens, an vt intelligibilis? Reſpondeo, mouere vt ens, vt intelligentem, & vt intelligibilem, ſed tamen ratione diuerſa. Mouet quidem in genere cauſæ efficientis, vt ens, non abſolutè vt ens, quia ſic omne ens cælum mouere poſſet, ſed vt tale ens, hoc eſt ſpirituale, & à materia penitus abſtractū. Etenim, ſi rationalis anima, quæ immaterialis eſt, vim hæt, humanū corpus mouendi, in genere cauſæ efficientis, cur intelligentia, quæ rationali anima immaterialior eſt, idē munus obire nō poterit? Porro intelligentia, & rationalis anima, ſi quo ad ſubſtantiā ſpectentur, æq; immateriales ſunt: gaudent. n. ſimplicitate, atq; materiæ concrecionē abnuunt. Si verò quo ad ſubiecta, quib. annexa ſunt, conſiderentur, tunc magis immaterialis eſt intelligentia, quæ anima rationalis: ratio eſt, quia rationalis anima humanū corpus perficit, & informat, quod ex materia, & forma conſtatū eſt, intelligentia verò cælo tantū aſſiſtit, quod ſimpliciſſima ſubſtantiā eſt, ex materia, & forma minimè coaleſcens. Intelligentia igitur, quatenus ens immateriale eſt, vim habet, cælum in genere efficientis cauſæ

Cūse circūuoluendi. Probant autem Alexandrei, id fieri non posse, quia inter intelligen-
 tiam, & orbem nulla est affinitas, nulla necessitudo, nulla conuenientia, neque enim in uniuo-
 co, neque in analogo genere conueniunt. Sed meminerint Alexandrei, huiusmodi conueni-
 entiam inter ea requiri, quæ aut mathematico, aut physico, & naturali contactu se tan-
 gunt, quæque, dum mouent, mouentur; dum agunt, patiuntur: non item inter ea, quæ me-
 taphorico contactu se tangunt, qui est contactus uirtutis; hæc enim agunt, & non patiuntur,
 mouent, & non mouentur, ut disertis uerbis 1. lib. de Generatione, & Interitu, tex. 45. Arist.
 docet. Huiusmodi autem sunt intelligentiæ, quæ agendi, & mouendi vim habent: agunt enim
 in cælestes orbis, & ab illis non patiuntur, eos mouent, & ab eisdem non mouentur, ut ibidem
 Arist. affirmat. Nulla igitur inter intelligentiã, & orbẽ in uniuoco, aut in analogo genere con-
 ueniẽtia necessaria est; sed sufficit appulsus uirtutis, ob dñum illud, & præterit, quã res spiritua-
 les supra corporcas, & materiales obtinuerunt, ut Arist. 8. Phys. tex. 37. 3. de aia, tex. 4. & alijs
 plurib. in locis fatetur. Exemplum autem illud, ab obiecto uisibili sumptum, nescio quam vim
 habeat, Alexandræorum sententiam confirmãdi: illud enim obiectum mouet, ut finis, de quo mo-
 do non loquimur; & si, spiritualis alterationis interuentu, motus excuscatatur; multo magis id,
 quod secundum substantiam spirituale est, vim habebit, motum efficiendi. Non ergo ualet
 hæc consecutio, obiectum uisibile non potest mouere, nisi spiritualis alterationis interuentu;
 ergo intelligentia non potest cælum in genere causæ efficientis circūducere; quia obiectum
 materiale est, intelligentia uero spiritualis: obiectum concurrat ad mouendum, ut finis, intel-
 ligentia uero non solum ut finis, sed etiam ut efficiens. Sed præterea non solum intelligen-
 tia habet vim cælum mouendi, quatenus ens abstractum, & immateriale est, uerum etiam
 quatenus intelligens; non quia intellectio sit motio ipsa, sed quia intellectio motioni antepo-
 nitur: forma enim, quæ intellectu, & uoluntate agit, quicquid agit, necessario intelligit, ac pro-
 pterea, cum intelligentia, motu sui orbis efficiat, ut ex Arist. 2. & 8. Phys. alibi probauimus,
 necesse est, ut eum motum intelligat. Cum uero probant Alexandræi, inde sequi, ut intel-
 lectio intelligentiæ sit practica, quod est contra Arist. 12. Metaph. qui dixit esse purè specula-
 tiuam. Respondendum est, Arist. 12. Metaph. tex. 5. 1. ubi de intelligentiarum, ac potissimum
 de primi entis intellectioe disputauit, hanc quidem quæstionem non proposuisse, nec expli-
 casse, practica ne, an speculatiua intelligentiarum intellectio sit; sed tantum docuisse, intel-
 lectionem primæ intelligentiæ perfectissimam, & nobilissimam esse, quia prima intelligentia
 se ipsam intelligit; idque tanquam æquatam obiectum, quod eius intellectum mouet, atque
 intellectioe primò terminat: uilesceret enim eius intellectus, si ab aliquo extra se primò
 terminaretur. Non negauit autem Arist. primam intelligentiam, dum se ipsam intelligit,
 alia pariter, quæ in ipsa modo quodam eminentiore continentur, tanquam secundaria quæ
 dam obiecta intelligere. Etenim Arist. primam intelligentiam, tanquam totius mundi Recto-
 rem, constituit; dixitque, esse in mundo, sicut in exercitu est Dux, & in domo paterfamilias:
 absurdum autem esset, ducem ignorare ea, quæ in exercitu, & patremfamilias ea, quæ in do-
 mo sunt; quare & prima intelligentia, præter se ipsam, debet etiam intelligere ea, quæ in mū-
 do procreantur, & id præsertim, quod ab ea proxime efficiatur, quod est motus primi orbis.
 Mouet rursus intelligentia cælum, quatenus intelligibilis, tum a se, tum ab alio; sicque non
 amplius in genere causæ efficientis, sed in genere causæ finalis. Uerum hic distinctione opus
 est: aut enim de prima intelligentia loquimur, aut de cæteris. Inferiores intelligentiæ mouent
 suos orbis, quatenus sunt intelligibiles, & appetibiles a se ipsis; non tamen a prima: at prima
 intelligentia mouet, quatenus intelligibilis, & appetibilis a se uet ipsa, & ab intelligentijs etiã
 inferioribus. Diximus enim alibi, unamquamque intelligentiam esse finem proprii motus;
 ideo unamquamque seipsam intelligere, & appetere: sed præterea unam esse finem uniuersa-
 lem omnium intelligentiarum, & omnium motuum, & hic est prima intelligentia, quæ ab om-
 nibus intelligitur, & appetitur. Ideo Arist. ut hunc uniuersalem omnium motuum finem ex-
 primeret, non dixit, primum mouens, ut intelligens, & appetens mouere, quamuis seipsam in-
 telligat, & appetat; (hoc. n. modo mouet potius in genere causæ efficiẽtis) sed ut intelligibile,
 & appetibile, qui proprius est mouendi modus in genere causæ finalis. Cum igitur unaque-
 que intelligentia seipsam intelligat, & appetat, & prima intelligentia cum a seipsa, tum ab a-
 lijs intelligibilis, & appetibilis sit; frustra est ponenda in cælo anima rationalis, cui intelligẽ-

Alexandræo-
rũ obiectio.Solutio ex
Aristo.Intelligentia,
& orbis tan-
gunt se con-
tactu uirtu-
tis.Exemplũ ab
Alexandræis
adductũ, nul-
lã vim habet
adeorũ sentẽ-
tiam confir-
mandã.Intelligentia
mouet cglũ
in genere cau-
sæ efficiẽtis,
ut intelligẽs.Alexandræo-
rũ obiectioSolutio.
Explantẽ lo-
cus A rist. 12.
Met. tex. 5 1.Prima intelli-
gentia nõ so-
lum seipsam,
sed in seipsa
cætera quoque
intelligit.Intelligentia
ut intelligibi-
lis mouet or-
lum in gene-
re causæ fina-
lis.Discimẽ in-
ter primã in-
telligentiã, &
inferiores.Cur dixerit
Arist. primum
mouens, ut
amatũ, & de-
sideratũ mo-
uere.

di, & appetendi munus ascribatur, vt Alexander, & eius sectatores arbitrati sunt.

Vera de cæli animatione sententia.

Cap. XXIV.

Riectis iam aliorum opinionibus, quæ tùm à ratione, tùm ab Aristotelis mente abhor-
 rere videntur, facile nunc erit, veram de cæli animatione sententiã depromere, & quid
 hac de re Aristoteles senserit, paucis explicare. Vulgatissimum est in Peripatetica philoso-
 phia pronunciatum, materiam transmutatione, formam vero operatione cognosci. Hinc est,
 quod cum in cælo nulla substantialis transmutatio deprehendatur; sed cælum idem semper
 maneat, nulli interitui, alterationi, seu obnoxium, carere ipsum materia, ex qua compositum
 sit, omnes censuerunt, qui in Peripatetica doctrina optimè versati sunt, atque Aristotelis
 dicta ad veritatis trutinam expenderunt. Cum verò cælum in orbem continenter voluatur,
 manifestam hanc operationem, quæ est motus, non nisi a motrice aliqua virtute pèdere pos-
 se existimauerunt: & quia motus ille nobilissimus est, nec consentaneum videtur, vt soli natu-
 ra acceptus referatur, sicut simplicium corporum motus, quæ natiuo impetu, dummodo ne
 sint impedita, aut sursum, aut deorsum feruntur; ideo animæ illum, tanquam forme omnium
 perfectissimæ, ascribendum esse putarunt; atque adeò cælum in animantium numero collo-
 carunt. Verum quoniam cæli natura à natura mortalium rerum longè diuersa est, vt Aristo-
 teles, vt tranque optimè contemplatus, quasi cælum nihil communis, aut affinitatis cum re-
 bus hisce inferioribus habeat, quintam illud essentiam, & interdum etiam quintum elemen-
 tum appellauerit; ideo quicquid cælo tribuitur, longè alia ratione illi cõpetere, ac rebus mor-
 talibus competat, existimandum est. Si ergo cælum animatum dicitur, id non vniuocè, sed
 æquiuocè intelligas: nam & naturale corpus cælum æquiuocè dicitur; quia ex materia, & for-
 ma constat non est: & motus eius æquiuocè dicitur naturalis; quia non ab interno, sed ab
 externo principio proficiscitur: & eius ad motum habitas censetur æquiuoca; quia non in-
 terna, sed externa est: nihil igitur mirum videri debet, si, cum cælum animatum dicitur, id pa-
 riter æquiuocè intelligendum sit. Porro cæleste, atque diuinum hoc animal à mortalibus
 animalibus tripliciter differt; ratione corporis, ratione animæ, & rōne vnionis, qua corpus,
 & anima inuicem copulantur. Ratione corporis, quoniam corpus, quod in hoc sublunari
 Mundo perfectionem ab anima recipere debet, ex materia, & forma primo concretum est:
 deinde ex elementis coagmentatum; atque demum forma instrumentis præditum, & multis in-
 strumentis ornatum, quibus accedens anima suas functiones obire possit: hincque fit, vt cor-
 pus, sic consideratum, potentia vitam, hoc est animam, quæ est actus primus, habere dicatur.
 Corpus verò cæleste, vt nobilissimum est, ita à se omnia abijcit, quæ imperfectionem ali-
 quam dicunt. Æternum igitur est, atque adeò nunquam factum, aut ex materia pendens; sed
 eius substantia est materia quædam, per se existens, nec ab vlla informante forma perfectio-
 nem expectans: sic enim decebat, vt nobilissima anima, qualis est anima cæli, nobilissimam ma-
 teriam haberet, à rerum sublunarium materia penitus diuersam. Ad ipsum quoque vniuersi
 ordo exigebat: vt enim in vniuerso reperitur materia, actu indigens, à quo perficiatur, & for-
 ma, potentia indigens, quam perficiat; ita reperiri debet materia, per se existens, nullam ad
 informantem formam relationem habens; & forma per se subsistens, nullius materiæ actus:
 hæc autem est anima cæli, illa verò eiusdem materia. Caterum cum huiusmodi sit cæleste
 corpus; potentia viuens natura sua nequaquam dicitur, nisi vitam pro actu secundo accipias;
 non enim ab eius anima cæli rationem nanciscitur; nam cælum est, etiam si ab eo animam
 cogitatione secludas. Nullis ergo instrumentis præditum est, cum eius anima instrumentis
 non egeat, sed sola rotunda figura satis accommodatum instrumentum censetur, vt in orbem
 torqueri possit. Differt præterea cæleste animal à cæteris animantibus, ratione animæ: nan-
 que anima, quæ mortalia corpora perficit, aut solam vitam illis impertitur, qua & nutrir, &
 crescere, & sibi simile generari possint, vt plantis: aut, præter vitam, sensum etiam sine motu,
 tribuit, vt plantis animalibus, quæ viuunt, & sentiunt; sed tamen de loco ad locum non mouē-
 tur, habentque tantummodo compressionis, & dilatationis motū, cuiusmodi sunt ostree, spō-
 gize, & id genus alia: aut vnā cum sensu localem etiam motum exhibet, vt perfectis animalibus,
 quæ viuunt, sentiunt, & de loco ad locum mouentur: aut denique præter hæc ipsa, intel-
 lectionem etiam elargitur, vt hominibus. Anima verò cæli nullarū istiusmodi operationum

Vi materia
 transmutatio-
 ne, ita forma
 operatio: co-
 gnoscitur.
 Cælum non
 habet mate-
 riam ex qua.
 Cæli motus
 à viuente ali-
 qua forma p-
 ficiscitur.

Cæli natura
 à natura mor-
 talium longè
 diuersa est.

Cæli dicitur ani-
 matum æqui-
 uocè, lege D.
 Th. 1. p. q. 70
 ar. 3. in corp.
 prope finem.
 Suel. in con-
 sil. de inste.
 Disputa. 3. q.
 5. & Disput.
 nostras de su-
 biec. natural.
 philosophic.
 & lib. de cæ-
 cæleste ani-
 mal à cæteris
 animalibus tri-
 pliciter dif-
 fert.

Corpus ani-
 malis motu
 lis qualenam
 sit.

Corpus ani-
 malis cælestis

Corpus cæle-
 ste nō est na-
 tura sua potē-
 tia viuēs, nec
 organicum.

Mortalium ani-
 ma.

Anima cæle-
 stis.

principiū existit: neque. n. cæli nutritur, neque crescit, neque sentit, neque; si totū spectetur, de loco ad locum mouetur, neque intelligit: diuersa igitur omnino est anima eius ab anima mortalium. Prædita quidem ipsa est intelligendi, atque mouendi facultate, ita vt vna tantū substantia sit, cui intelligendi, & mouendi munus ascribitur: dum tamen intelligit, sensuum ministerio non eget, qui sensibiles species suppeditent, & quibus postea intelligibiles eliciantur: nec, dum mouet, ex accidenti mouetur, sicut cæterorum animatorum animæ; sed profus immobilis est. Differt tamen, ratione vnionis, qua corpus, & anima inuicem copulantur: in cæteris. n. animalibus ex corpore, & anima fit vnum per se; quia hæc est actus, illud potentia; hæc forma, illud materia: in cælesti verò animali non fit vnio ex intelligentia, & orbe tanquam ex materia, & informante forma; sed tanquam ex motore, & mobili; quia intelligentia forma quidem assistens est, non autem informans. Porro hæc vnionis differentia in causa est, cur, tamen si iuxta hominis, ac cæli anima rationalis est: non eodem tamen modo cælum, & homo intelligere dicatur: homo namque ita intelligit, vt vere intellectionem edat, & eius anima principium dicitur, quo intellectionem parit: cælum verò intellectionem nequaquam edit; quia eius anima non est principium, quo intelligat, sed ipsamet est substantia intelligens, cuius intelligendi principium est intellectus, sicut volendi, voluntas: huius autem rei alia nulla ratio reddi potest, nisi quia hominis anima est forma informans, cæli verò anima, assistens. Ex his omnibus apertissime iam elici potest, animationem cælo, non nisi æquiuocè, tribuendam esse, & Aristotelem, quotiescunque is cælum aut animatum, aut rationale animal appellauit, animationem semper non pro informatione aliqua, aut formali coniunctione, sed pro intima præsentia motricis intelligentiæ ad cælum, accepisse: intelligentiamque licet secundum substantiam à cælo separatam, eius animam ideo nuncupasse, quia intima eius præsentia id virium habet ad cælum voluendum, quod habet anima ad motum suo corpori impertiendum. Hanc veram esse de cæli animatione sententiam. Scotus, Zimara, Gandauenfis, Mercenarius, & alij plures existimarunt, quin immo. S. Thomas, tamen si secundo contra Gētiles cap. 70. oppositam sniam in Arist. defenderit, tamen in prima parte summe quest. 70. art. 3. palinodiam cecinit, & re maturius considerata, huic snie lubens, & volens subscripsit, quemadmodum Cardinalis Gaietanus in illius articuli commentario animaduertit. Hæc autem snia alijs probationibus, aut confirmationibus non eget, satis. n. superque ex ijs, que in aliarum opinionum confutatione attulimus, & probata, & confirmata est.

Vnio animæ & corporis alia in cælo, alia in mortalibus.

Quoniam cælum animatum dicitur animarationali, verè tñ ac p. priè. nō intelligit.

Veræ sententiæ conclusio.

Scotus. Zimara Gandauenfis Mercenarius S. Thomas.

Fiatne ex orbe, & Intelligentia, magis vnum, quàm ex materia, & forma? Cap. XXV.

PROBATUM est, Philosophiam Peripateticam cæli animationem admittere, in eo, tamen sensu, vt intelligentia sit forma assistens, non autem informans: que ideo cæli anima vocatur, quia ei vitam, pro actu secundo acceptam, hoc est motum, impertitur. Nunc autem in dubium vocatur, num ad eodē intimè intelligentiæ orbi annexa sit, vt ex vtroque magis vnum fiat, quàm ex materia, & forma? Affirmatiuam partem eliciunt Aueroisite ex Commentatore secundo de cælo comm. 3. vbi trium compositionum meminit, nimirum ex intellectu, & intelligibili, ex orbe, & intelligentia, atque ex materia, & forma. Ex prima compositione vnitatum omnium maximam exoriri perhibuit, quia est ex incorporeo, & incorporeo: minorem ex secunda, quia est ex abstracto, & corporeo; ex tertia minimam, quia est ex corporeo, & corporeo: hinc ergo concludunt, ex intelligentia, & orbe magis vnum fieri, quàm ex materia, & forma; hancque propositionem verissimam putant. Ego verò propositionem hanc semper falsam existimaui; si de ea vnitare sermo fiat, qua ex duabus distinctis rebus aliquod vnum constituitur. Etenim vera vnio tunc est, cum res, quæ in vnum cogi debeat, se habent inuicem vt actus, & potentia: per se enim imperfectæ sunt; ac propterea simul iunguntur, vt in vnum quippiam perfectum coeant. At verò si sint duæ res, in suo genere perfectæ, que relationem illam actus, & potentie non habeant, sed ambe per se subsistant; tunc in rem vnam coire nunquam poterunt. Rem explicemus exemplis: consideremus materiam primam; hæc, tamen si existentiam per se habeat; nihilominus absque forma, imperfectum quiddam est, atque ad eodē naturalem habilitatem habet, vt cum forma copuletur: forma itidem, quan-

Compositio triplex apud Commentatorem.

Aueroisitarū propositio absolute falsa est.

Exempla re aperientia.

uis natura sua sit actus, atq; perfectio; tamen per se sumpra nullius rei perfectio est, nec quicquam agere potest: materiae igitur copulam appetit, ut habeat quod perficiat; atque ita ex his duobus principijs, simul iunctis, aliquid per se vnum constituitur, quod terra, ignis, vel quippiam aliud huiusmodi appellatur. Sic, dum humanum corpus, & rationalis anima inuicem copulantur, aliquid per se constituitur, quod appellatur homo; cuius quidem partes, cum se habeant inuicem ut actus, & potentia; si seorsum accipiantur, nihil perfectum indicant; sed vnus ad alteram naturalis propensio est. Quid quaeris? ex subiecto etiam, & accidente aliquid, vnum, quanuis per accidens, constituitur: ut ex albedine; & ligno fit lignum album; quia lignum nullam habet repugnantiam, ut ab albedine proficiatur; & albedo, cum sit accidens, naturalem habet propensionem, ut sit in subiecto. Iam vero ex intelligentia, & orbe, simul iunctis, quidnam constituitur, quod verè vnum appellari possit? Intelligentia per se est vna, caelum pariter per se est vnum, habent enim vnitatem, quae propria est: entis affectio; & si motus rationem excipias: vnus ad alterum nulla propensio est: caelum per se est caelum: intelligentia per se est intelligentia; vtrunque in suo genere perfectum; quomodo igitur ex eis, simul iunctis, fit magis vnum, quam ex materia, & forma? Nonnulli Auerroistae, aduertentes, propositionem hanc veritatis malleo resistere non posse; varijs interpretationibus ad bonum sensum eam reuocare conati sunt. Alexander Achillinus ex ea elicit, intelligentiam esse formam, caelestem orbem informantem; quae ideo cum orbe magis vnum faciat, quam ex materia, & forma, quia intelligentia incorporea est, nec ex materiae potestate deducitur, sicut aliq; mortalium rerum formae. Hanc autem Achillini sensum satis commodè supra reiecimus, & nunc etiam eius absurditas ostendi facile potest: quia Auerroes loco citato rationem reddens, cur ex orbe, & intelligentia fiat magis vnum, quam ex materia, & forma: eam dixit esse, quia intelligentia absque dimensionibus orbi iungitur: nunc autem aliquid alteri absque dimensionibus iungi, non est illius formam informantem esse. Alij dixerunt, ideo ex orbe, & intelligentia magis vnum fieri, quam ex materia, & forma, quoniam ex illis fit vnum aeternum, quod est vetus vnum, quam id, quod genitum est, & interire potest. Verum haec expositio à Mercenario optime rejicitur; tunc enim non solum ex orbe, & intelligentia fieret magis vnum, quam ex materia, & forma; sed magis etiam vnũ, quam ex intelligibili, & intellectu: ex his. n. non semper fit vnum aeternum; quoniam, ut fatetur idẽ Auerroes 3. de Anima cõm. 5. & 20. intellectus speculatiuus, & res intellectae dissolubiles sunt. Ideo Arcangelus Mercenarius in suis dilucidationibus aliam huius propositionis interpretationẽ excogitauit; dixitque veritati maximè propriam indiuisibilitatem esse, quod enim vnum est, quatenus vnũ, indiuisibile dicitur; quia ergo ex orbe, & intelligentia fit aliquid magis indiuisibile, quam ex materia, & forma; ideo ex illis magis vnum fieri putauit. Fieri autem magis indiuisibile ex eo elicit, quia materia, & forma materialis diuisibiles sunt; orbis verò est quidem diuisibilis, intelligentia tamen indiuisibilis: nunc autem ex diuisibili, & indiuisibili magis indiuisibile oritur, quam ex diuisibili, & diuisibili. Sed neque huiusmodi expositio approbanda mihi videtur; nescio enim, quoniam pacto ex orbe, & intelligentia, simul iunctis, indiuisibile aliquid oriatur: nanque indiuisibilitas ad solam intelligentiam spectat; totum autem, quod ex intelligentia, & orbe constat, diuisibile prorsus est, cum in orbem, & intelligentiam, tanquam in duo entia perfecta diuidi possit: sic autem esset minus vnum, quam ex materia, & forma constat; quippe quod non nisi in duo entia imperfecta, quorum vtraque partis rationem obtinet, diuisibile est. Si praedicta igitur propositionem ad aliquem bonum sensum reuocare velimus, vnitatem ipsam distinguendam arbitror: alia enim est vnitatis, quam vocant identitatis; alia est vnitatis, quae dicitur vnionis: ex orbe, & intelligentia fit quidem magis vnum, quam ex materia, & forma, loquendo de vnitatis vnionis, non aut de vnitatis identitatis. Ratio ea est, quae ipsamet Auerroes attulit; quia scilicet intelligentia absque dimensionibus orbi caelesti iungitur: maior autem, atque interior est eorum vnio, quae proximè, & nullius alterius interuentu, iunguntur, quam eorum, quae alicuius interpositu copulantur; intelligentia autem proximè caelo iungitur; forma verò materialis non sine dimensionibus cum materia copulatur; quare vnitatis vnionis ex orbe, & intelligentia fit magis vnum, quam ex materia, & forma. Non fit autem magis vnum, vnitatis identitatis, quoniam materia, & forma in vnitatem, seu identitatem totius compositi transeunt, quod est tertium quiddam, ex eorum vnione profi-

ciscens:

Quo Achillinus Auerrois propositionem intellexerit. Achillini sensus rejicitur.

Aliorum interpretatio.

Confutatio.

Mercenarij expositio.

Refutatio.

Autor Auerrois propositionem ad bonum sensum reuocat.

Vnitatis duplex, identitatis & vnionis.

cifeens: orbis verò, & intelligentia in nullius tertij identitatem transeunt; cum ex eorum con-
iunctione nulla tertia entitas oriatur.

Quid de proposita Quaestione sentiat catholica fides. Cap. XXVI.

Aristotelis mente de cæli animatione satis commodè patefacta, ut huic nostræ disputa-
tioni coronidem tandem imponamus, quid eadem de re fides catholica sentiat, paucis
aperiendum. Negocium profectò satis difficile; cum nullū apertum diuinæ scripturæ testimo-
nium habeatur, & Sanctorum Patrum non vna eademque sententia fuerit. Etenim, si vete-
res ad eam, inueniemus Origenem lib. 1. Periarchon cap. 7. cælestia corpora animata esse,
affirmantem: contra verò Damascenum lib. 2. de fide Orthodoxa cap. 6. Basilium homel. 3.
Hexameron. & alios plures Doctores Græcos, cælum neutiquam animatum esse, prohiben-
tes. Si Latinos perferremur Ambrosius cum Græcis, Hieronymus varius, dubius Augusti-
nus nobis obuiam fiunt. Cælum rationali anima, & sensu carere, fatetur Ambrosius libro 2.
Hexam. cap. 4. Hieronymus illa verba exponens Ecclesiastici primo, lustrans vniuersa per
circuitum pergit spiritus, ad Origenis sententiam accedere videtur. Idem verò super psal-
mm, Audite cæli, oppositum statuit; asserit enim, locutionem ibi esse ad inanimata. Au-
gustinus secundo, super Genesim ad litteram, cap. 15, & in Enchiridio, cap. 58. ait, se certè
nescire, an ad supernam ciuitatem Sol, Luna, & alia sidera pertineant. Et 1. lib. Retracta-
tionum cap. 8. ait, se opinionem illam de cæli, & Mundi animatione, quam libro de Animi
immortalitate scripserat, non omnino tanquam falsam, & erroneam retractasse. Ex Schola-
sticis verò Doctores, Diuus Bonauentura in secundo Sententiarum, distin. 14. quæst. 3.
eorum sententiam valde absurdam, & erroneam existimauit, qui cælestia corpora anima-
ta statuerunt. San. Thomas loco supra citato, dissidium hoc, quod inter Sanctos Patres in-
uenitur, in voce tantum, vel nomine consistere, arbitratus est: qui enim inquit, cælestia cor-
pora animata fatentur, id intelligunt, anima assistente: qui verò eadem animata esse negat,
id intelligunt, anima informante. Scotus secundo Sent. dist. 14. quæst. 1. art. 2. in Extremo,
ait, si cæli non sunt animati, hoc creditum esse, non tamen ratione comprobatum. Qui cælos
inanimatos esse tuentur, asserunt quintam synodum Constantinopolitanam, quæ eos ana-
themate punit, qui oppositum asserere ausu fuerint. Sunt tamen qui dicant, nondum satis con-
stare, an decretum illud à quinta synodo editum fuerit. Asserunt alij articulum Parisien-
sem, à Stephano Episcopo condemnatum, Dicere, cælos animatos esse, error. Sed qui contra-
riam sententiam defendunt, illos articulos paruit faciunt, eosque aiunt, non transire alpes. In
tanta Doctorum varietate, tutiorem partem eligendam arbitror, absolutèque statuendum,
cælos animatos non esse. Cum enim multis rationibus, ex Aristotelica philosophia sumptis,
iam ante probatum sit cælesti corpori rationalem animam competere non posse, nec cælestis
animæ vlla vnquam mentio in diuinis litteris facta sit; & multi Sancti Doctores in negati-
uam partem inclinent; an non illam, tanquam fidei catholicæ magis consentaneam, accipie-
mus? Huc accedit, quòd si in cælestibus corporibus rationales animæ reperirentur, mereri
illæ, & demereri; atque adeo premio, & supplicio affici possent, quod tamen solis hominum
animabus statutum legitur: Verbū enim diuinum non pro cælesti, sed pro humano duntaxat
genere humanam carnem assumpsit, mortemque obiit. Dicendum igitur est, cælestibus cor-
poribus solam intelligentiam sufficere, cuius virtutis appulsu, motum recipiant, & in orbem
continenter euoluantur.

Origenes.
Damasceus
Basilus.
Ambrosius.
Hieronymus

Augustinus.

D. Bonauent.

S. Thom.

Scotus.

Quinta syno-
dus Constan-
tinopolitana.
Articulus Pa-
risiensis.
Consentaneū
est catholicæ
fidei statuere
cælos anima-
tos non esse.

R.6. euident.

DE FORMIS ELEMENTORVM

Disputatio Decimaquinta,

P R A E F A T I O.

Disputatio
de formis e-
lementorum
praecipua in
tota philoso-
phia.
Difficillima
ob varias opi-
niones.

Opinio Graecorum.

Opinio Latinorum.

Opinio Arabum.

Disputandi oc-
casio.

Novi Auto-
ris libellus de
formis elemen-
torum.

Novus autor
mordicus Graecorum sententiam tuetur.

Nam è praecipuis totius naturalis philosophiae disputationibus, quae non modo ad acuenda ingenia, verum etiam ad plures dubitationes euoluendas, quam maximè conducant, eam semper existimaui, quae de formis elementorum vsquequaque inscribitur. Creticum sanè Labyrinthum, vel potius vastissimum pelagus ingrediuntur, qui ad hanc insulam explicandam accedunt: tot enim est difficultatibus circumseptus, totque contrariarum opinionum, quasi fluctibus agitata, ut felicissimi, ac omnium peritissimi ij sint habendi, quicumque ex hac (ut ita dicam) navigatione sese incolumes in portum recipiant. Cum enim hinc Graecorum, inde Latinorum classes, nec non praeterea Arabum piraticas triremes, huc, illuc fluctuantes, atque incurstantes, videas; quid est, quod sine praelio euadere te posse speres? Amici omnes esse nequeat: eligas quos velis, tibi erit necessarium cum caeteris dimicandum. Tuentur Graeci, substantiales elementorum formas esse quatuor principes qualitates, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem, easque vel simplices, vel copulatas. Defendunt Latini, in elementorum naturis, praeter manifestas qualitates, formas quasdam substantiales latere, quae ut sensibus incomperatae sunt, ita etiam nomine carent, solaque possunt ratione comprehendit: eae autem sunt, quae qualitatibus, tanquam instrumentis, ad operandum vtuntur. Arabes, quorum dux est Auerroes, neque principes qualitates, ut Graeci, neque latentes substantias, ut Latini, sed qualitates nonnullas, à primis ortas, nimirum grauitatem, & leuitatem, substantiales formas, essentialisque differentias esse existimauerunt, quibus elementa consistentiam accipiunt suam, atque elementorum rationem adipiscuntur: ita tamen hanc suam sententiam explicant, ut modo Graecis, modo Latinis adherere, modo aequè his, ac illis aduersari penitus videantur. Famosa haec, & difficillima questio adeo doctè, atque subtiliter à pluribus omnis generis philosophis, & veteribus, & recentioribus excussa est, ut non immeritò eandem laborem nunc subire, non esse operae pretium videatur. Quanam enim praecipuae sint cuiuslibet opinionis rationes, & fundamenta: quae opinio verior, atque Aristoteli magis consentanea, omnes, opinor, ex tot autoribus, qui hac de re, copiose scripserunt, elicere nullo negotio possunt. Ego vero libentissime ad hac disputatione abstinuissem, atque hoc labore supercedissem, nisi Novus quidam Autor, Graecorum doctrina, atque potissimum Alexandri professor, me quodam modo ad disputandum impulisset. In libello enim, quem is nuper edidit de formis elementorum, Graecorum sententiam non nouam ille quidem, sed iam tritam, & perualgatam satis commode explicat: verum quoniam in Latinos philosophos adeo acerbe, & contumeliosè inuehitur, ut eos plane negligere, & si Deo placet, etiam irridere videatur: ideo ut celeberrimos viros, de Philosophia Peripaterica optimè meritos, ab iniusta hac contumelia vindicarem, ego quoque eandem disputationem aggressus sum, cum praesertim ipsemet in sui libelli peroratione locum aliquem etiam superuenturis hospicibus, se reliquisse affirmauerit. Absit ab hac disputatione iactantia, absit contentationis estus: quod me nunc ad disputandum impellit, quodque semper incitauit, est veritatis inueniendae desiderium. Fateor, omnibus, qui gymnasiorum subsellia ascendunt, me longè inferiorem esse, omnes veneror, omnes suspicio, nulla tamen cuiusquam autoritas tanta apud me est, qua quidquam affirmare cogar, nisi id ipsam sit ma aliqua, & euidenti ratione munitum plane cognoscam. Professus est Novus hic Autor: Graecorum sententiam adeo veram esse, ut quicquid contra allatum sit, falsum omnino, atque ab Aristotele alienissimum iudicetur. Professus etiam est, eas rationes, quas pro Graecis proposuit, firmas adeo, & validas esse, ut vim omnino habeant demonstrandi, contra vero rationes, à Latinis adductas: leuissimas esse, quaeque facili responsione tollantur. Neminem arbitror, in causa propria equum iudicem esse posse: nec ei plena fides habenda est, qui quae sua sunt, solum diligit, solum estimat; cetera, in dicta causa, condemnat, despicit, abijcit, aspernatur.

ut. Dandam igitur mihi idcirco operam duxi, ut quæ nam sit eius opinionis explicatio, & defensio; quæ argumentorum vis, quod responsionum robor, quæ soliditas, omnes apertissime ex hac nostra disputatione cognoscerent. Verum ne cõfusa, & perturbata disputatio sit, hunc ordinem in disputando seruabimus. Primò Græcorum opinionem cum omnibus rationibus, & fundamentis, quibus eam Nouus Autor defendit, in medium adducemus. Deinde Latinorum sententiam, quam, & veritati, & Aristoteli consentaneam arbitramur, explicabimus, rationibusque firmabimus. Tertiò, quia Nouus Autor modò argumenta contra Latinos dirigit, modò eorundem responsiones refellere nititur; ideo ita nos cū illo disputabimus, ut cum illi arguentis partes dederimus, nobis sumamus respondentis: at verò cum ille personam susceperit respondentis, nos arguentis uicem sustineamus. De Auerroisistis parùm nobis curandum erit; nam si probauerimus, quatuor principes qualitates substantiales elementorum formas esse non posse; constabit illicò, multò minus id muneris grauitatem, aut leuitatem obire, quæ sunt qualitates secundæ; à primis exorte; ideo postremo loco in Auerrois opinionem paulisper versabimur.

Ordo in disputatione seruandus.

P A R S P R I M A,

IN QVA GRÆCORVM OPINIO EXPLICATUR.

Græcorum, & Latinorum doctrinæ comparatio.

Caput Primum.

Quoniam disputatio hæc, ob varias tum congressiones, tum digressiones longius paulò produceretur: ideo non ab re alienum existimaui, illam in partes, & partes singulas in capita distribuere; quò ea facilius, & minore cum fastidio ab omnibus legi possit. Prius tamen vnum velim diligenter consideremus, quod ad rei veritatem, in proposita disceptatione, inuestigandam, pernecessarium est: quanti, scilicet Græcorum doctrina, quam Nouus Autor tanti facit, quamque solam auditoribus asserit esse tradendam; quanti etiam doctrina Latinorum æstimanda sit. Et quantis omnis comparatio odiosa; molestaque videatur; nihilominus ingenuis viris, qui ex æquo, & bono cuncta iudicant; quique quod suum cuique est, libenter tribuunt, haud iniucundum fortasse erit, scire, qua in re Græci Latinis, quavè Latini Græcis antecellant. Equidem fateor, Græcos interpretes, Alexandrum Themistium, Simpl. Ammonium, & omnes alios, optimos philosophiæ cultores extitisse, atque in explicandis Aristotelis sensibus, & verbis plurimum valuisse, Latinosque philosophos hæc in re potissimum superasse, ut omnes philosophiæ studiosi plurimum illis se debere fateantur, qui solidam, & satis commodè explicatam Aristotelis philosophiam exhibuerunt. Verum quoniam de ipsa aperta, & iam explicata Aristotelis mente multe dubitationes perpè exornantur, & multe etiam in eius dictis apparentes contradictiones inveniuntur, quæ à Græcis solute non sunt, quæque, nisi dissoluerentur, valde obscuram, & dubiam Aristotelis philosophiam relinquerent; ideo Latini philosophi hæc in re operam enixè dederunt, ut difficultates, non ex verbis solum, verum etiam ex Aristotelis sensibus emergentes, omnino euoluerent, & enodaret: atque ita subtilissimis suis ingenijs philosophiam auxerunt, illustrarunt, solidiorumque reddiderunt. Non me latet, Græcorum fautores dicere, multa in Latinis interpretibus inueniri, quæ Aristoteles ne per somnium quidè suspicatus est. Leuissima obiectio. Immo addo ego, Latinos philosophos multa tradidisse, quæ Græci interpretes nunquam excogitarunt. Est ne igitur hæc de causa eorum doctrina contemnenda? Nihil contra Aristotelem Latini dixerunt, sed multa, disputando, docuerunt, quæ pariter ipsemet Aristoteles docuisset, si eisdem propositis dubitationibus respondere, coactus esset. Cepit Auerroes peripateticam philosophiam, propositis hinc inde dubitationibus, atque earum solutionibus, subtiliorem reddere: eum secuti sunt Latini, qui tandem eam ipsam ad summum subtilitatis fastigiū extulerunt. Non est hoc, nouam inducere philosophiam, sed iam traditam, communiterque receptam Aristotelis philosophiam diligentius expendere, subtiliusque examinare. Iam verò illi, qui fortè, ut ipsi putant, existimationis causa, Auerroes, Latinisque philosophis neglectis, Græcis tantummodò se addicunt, sui erroris interdum penas luunt: cum enim in

Græcorum excellentia in Arist. explananda.

Latinorum acuitas in dubitationibus enodandis.

Nihil Latini contra Arist. sed multa noua, à Græcis minimè excogitata, protulerunt.

Quorum ingenij hebetudo, qui à Græcis tantum expositioribus versantur.

dispu-

Nostri temporis disputantium consuetudo.

Latini interpretes præcipui.

Recentiores Philosophi, qui philosophando, Græcorum simul, & Latinorum doctrinam amplexati sunt.

disputationibus exercitati non sint, si argumētulum aliquod, vel debile, aduersus Arist. contextum, illis proponatur, statim animo concidunt, dumque illud explicare nituntur, tantum abest, vt explicent, vt potius eundem iam manifestum Arist. contextum, noua declaratione confirmet. Sin autem eisdem aduersus aliquem argumentari contingat, noua audita solutione, quam apud Arist. non inuenerint, (non. n. necesse est, vt Arist. omnia dixerit) statim acquiescunt, atque argumētorum inopia circumuenti, putant, responsionem illam satis esse in solutione impugnatam. Qui ergo existimant, Latinorum doctrinam à philosophorum Scholis abijciendam esse, vellē etiam viam aliquam, & rationem traderēt optimē disputandi; ne adulescentes in publicis concertationibus, multò iam antè argumētis, atque responsionibus præuisis, eisdemque memorię mandatis, cum Picos se esse credant, tanquam Pica quædam disputantes, aut verius garrulantes viderētur. Insigne dedecus: exercitacionem, ad ingeniorum ostentacionem olim inuentam, nunc apertissimum esse ignoracionis argumētum. Exteras gentes, Gallos, Germanos, Belgas, Britannos, Sarmatas, Hugaros, plerosq; alios ad Italię Gymnasia, tanquam ad illas doctrinarum inuentrices Athenas, consuetes, quid dicere putes, cum hos disputandi fucos animaduertunt? Hoc non accideret, si Græci simul Arabes, & Latini philosophi legerētur. Bone Deus, contemnemus ne Magnum Albertum, Aristotelicę philosophię instauratorem, Diuum Thom. dilucidatorem, Scotum examinatorem, Egidium consolidatorem, alios complures horum imitatores, & defensores? Hos ego arbitror, eruditione, atque ingenij acumine longè Græcis excelluisse: nam & quæcunque à Græcis tradita sunt, optimē intellexerunt, & multa insuper alia ex proprijs hausta riuulis exprompserunt. Multi fuerunt in totius Italię Gymnasijs, & præsertim in hac Patauina Academia celeberrimi Doctores, Zimara, Archangelus, Zabarella, Pendasius, Piccolomineus, & alij, vt antiquiores omittam, qui Græcis interpretibus, in Arist. explanando, vtētes, Latinos quoque, atque præsertim Scholasticos Philosophos, in præcipuis difficultatibus euoluendis, adhibuerunt. Quid est igitur, cur vni tantum credamus, atque Græcorum tantum lectionibus, Latinis penitus neglectis, incumbamus.

Opinio de formis elementorum, Græcis autoribus communiter ascripta. Cap. 11.

Opinio Græcis ascripta.

Dissentio inter Græcos.

Fundamētum præcipuum opinionis Græcorum.

Ed his omissis, propositam iam disputationem ineamus, atque sniam illam de formis elementorum, quæ Græcis cõiter ascribitur, in medium afferamus. Fuit igitur satis celebris opinio, substantiales elementorum formas, quæ eisdem consistentiam tribuunt, eorumq; naturam complent, atque perficiunt, esse quatuor principes qualitates, Caliditatem, Frigiditatem, Humiditatem, & Siccitatem. Inter eos tñ, qui sic opinati sunt, non nihil discriminis intercessit. Aliqui. n. simplicem qualitatem, ad vnicum elementum constituendum sufficere, existimarunt, vt caliditatem, ad ignem; humiditatem, ad aerem; & sic de reliquis. Alij vero non qualitatem simplicem, sed vel duplicem, vel plures et simul coniunctas, ad statum quandam reuocari dixerunt, vt vere substantiales elementorum formæ, & esse, & dici mereantur. Huius aut opinionis præcipuum fundamētum illud est, quod Nouus Autor refert sect. 1. cap. 3. latum, inquit discrimen est in doctrina Græcorum, inter corpus absolute sumptum, quatenus corpus est, & corpus, quatenus tale est, vid. corpus naturale. Corpus absolute spectatum, ex prima materia, atq; ex trina dimensione, ei proximè, & absque vilo medio adueniēte, constituitur: materia. n. in mole aucta, vt Græci dicunt, corpus constituit, quatenus corpus est. Iam verò huic corpori, sic constituto, caliditas, frigiditas, & cæteræ qualitates adueniunt: quæ quoniam illud non constituunt, sed illi accedere, atque ab eo recedere, absque eius interitu, possunt; idcirco accidētia, proprięque eius qualitates, non et substantiales differentiæ, aut forme nuncupantur. Cæterum vbi qualitates istæ, aut duæ, aut plures simul iunguntur, atque ex hac coniunctione priuatam quandam conditionem acquirunt; tunc vim quandam adeptæ sunt, vt formarum instar, corpus tale, hoc est, corpus naturale, vel clariùs, elementum, constituere possint. Etenim totum corpus, prius constitutum, materiæ vicem gerit: qualitates autem, ita coniunctæ, gerunt vicem formæ; & propterea dum forma substantialis cum materia copulatur, elementum oritur, quod naturale corpus est: habens quidē qualitates, non vt accidētia; quoniam illæ elemēto, iam constituto, non adueniunt, sed vt substantiales formas, propterea quod sunt partes, eius substantiam constituētes. Pro cuius rei maiore explicatione exemplum

plum affert Novus Autor, eadem sect. cap. 4. de materia, & forma, ad substantiale compo-
 situm relatis: **forma, inquit, substantialis materiae pars appellari non potest; quia et admodum
 accidētis inest; appellatur autē pars substantialis compositi; quia, iuncta cum materia compo-
 situm constituit.** Hæc igitur, sic explicata, est opinio de formis elementorum, quam, cōis pe-
 ripateticorum Schola asserit, Græcos philosophos defendit, præsertim Alexandrum eorum
 ducem, & principē; Themistium, Simplicium, Philop. Olympiod. Iamblicum, Pselum, Mi-
 chaelem Ephesum, Dexipsum, Porphyrium, Ammonium, Galenum, Athenæum, & alios.
 Scio, multos repetiri, qui, hanc fuisse Græcorum sententiam omnino negent, sed eos potius, quæ
 admodum etiam Arist. hac de re valde obscure locutos esse arbitrètur: idque in causa fuisse,
 cur nonnulli eorum dicta perperam interpretantes, hanc illis opinionem ascripserint. Vt cum
 que aut res habeat, siue hæc fuerit (nra Græcorum, siue nō, quod forsitan in disparationis pro-
 gressu patchin: cōsiliū nostrum erit, disquirere, vera ne illa, atque Aristotelica sit, an potius
 vt à veritate, ita ab Aristot. penitus aliena: quod facillè intelligetur, si rationes, & auctoritates,
 quibus illa munita est, diligenter examinabimus,

Exemplū no-
 ut auctoris.

Græci auto-
 res, quib. hæc
 opinio ascri-
 bitur.

Nō oīno cer-
 tum est, an re-
 lata opi. Græ-
 corum fuerit,
 lege Iandun.
 s. Phyl. q. 4.

*Loci aliquot Aristotelis, à Novo Autore adhibiti, ad Græcorum sententiam
 roborandam. Cap. III.*

Multæ sunt Aristotelis auctoritates, multæ etiam rationes, quibus Græcorum fautores
 eorum sententiam confirmare nituntur: ego verò eas tantum accipiam, quas Novus Au-
 tor proposuit: nam eis præcipue responsurus sum; eiusque (vt Plautus loquitur) ipsissima af-
 feram verba ne conqueri possit, me ex industria aliquid omisisse, quod ad vim argumētatio-
 nis pertineret. Itaque sect. 2. cap. 1. 2. & 4. plures affert Arist. auctoritates, partim longè peti-
 tas, & excurrentes, partim ad rem propius accedentes: ex quibus rationes elicit, ad proban-
 dum, quatuor primas qualitates substantiales esse elementorum formas. Primam igitur au-
 toritatem elicit ex 2. lib. de partibus animalium cap. 1. vbi Arist. ita scribit, *Cum igitur tri-
 plex sit compositio, prima statui potest ea, quæ ex primordiis hīs, quæ nonnulli elementa appellant,
 terram dico, aquam, aerem, & ignem; sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus confici ele-
 mentorum, quæque non omnibus, sed ut antea expositum est: humiditas enim, & siccitas, & cali-
 ditas, & frigiditas, materia corporum sunt compositorū.* Ex hac auctoritate, suo arbitratu ex-
 plicata, duas educit argumētationes: Prima est huiusmodi; Id quod est ratio, & principium
 initionis, qua mixta substantia constituitur, substantiale est: virtutes elementorum sunt talis
 ratio, & tale principium; non igitur sunt accidentia, sed substantiales qualitates. Altera est
 hæc; Materia compositi substantialis est aliquid substantiale: hæc qualitates sunt materia cō-
 positi substantialis; ergo sunt substantiales. Secundam auctoritatem sumit ex 2. lib. de Ani-
 mia tex. 28. vbi habet Arist. *Adhuc autem alimenti sensum habent: tactus enim alimenti sen-
 sus est: siccis enim, & calidis, & frigidis, & humidis, aluntur omnia viuensia; horum autem
 sensus est.* Explicat primū hæc verba, vid. alimenti sensum non eum dici, qui ea sentiat, quæ
 per accidens ad nutrimentum se habent: ideo, n. gustatus alimenti sensus non dicitur, qui sa-
 porem sentit; quoniam sapor nutrimenti, condimentum est, non autem essenziale quippiam
 nutrimento. Tunc ita argumentatur; si tactus nutrimenti sensus est, ergo quæ tactus sentit, per
 se, & propriè ad nutriendum se habent: tactus autem has qualitates sentit; ergo hæc qualita-
 tes per se, & propriè ad nutriendum se habent: quod autem se habet per se ad nutriendum,
 est substantia; quia nutrimentum est substantia, sicut quod nutritur est substantia, ex primo
 de generatione; ergo istæ qualitates non sunt accidentia, sed formæ substantiales. Tertiam
 auctoritatem excipit ex 3. lib. de Ani. tex. 10. vbi scribit Aristoteles, *sensitivo igitur calidum,
 & frigidum, & quorum ratio quedam est.* Ex hoc textu ita argumentatur; Id, in cuius tempe-
 ramento carnis essentia consistit, est substantiale; quia caro est substantia, & essentia substan-
 tiæ in accidentalibus posita esse non potest: sed in harum qualitatum temperamento carnis
 essentia consistit, vt patet ex illo textu; ergo istæ qualitates non possunt esse accidentales, sed
 necessariò sunt substantiales. Quartam auctoritatem eruit ex 4. li. Meteor. in principio, vbi
 habet Arist. *Quoniam autem quatuor sunt determinate causa elementorum, harum autem se-
 cundum coniugationes, & elementa quatuor.* Ex his verbis huiusmodi conficit ratiocinatio-
 nem; istæ causæ tales profectò esse debent, quales requiruntur, vt ex earum numero clemen-
 torum

Prima Arist.
 auctoritas.

Prima ratio
 Noui auctoris
 ex hac auctori-
 tate defum-
 pta.
 Secunda rō.
 Secunda Ari-
 sto. auctoritas

Tertia aucto-
 ritas.

Quarta aucto-
 ritas.

torum numerus constituantur: iste numerus non pertinet ad individuum; **elementa enim non solo numero, sed specie distinguuntur; quæ autem specie distinguuntur, per differentias specificas distinguuntur; ergo istæ qualitates, sunt tales causæ, quæ sunt specificæ differentie elementorum.** Id etiam confirmat ex 2. c. primi eiusdem operis libri, ubi dicit Aristoteles, **alia simplicia, præter calidum, esse quatuor, ob quatuor principia, quæ sunt quatuor qualitates, quæ si sunt principia elementorum, accidentia certè esse non possunt.** Quintam auctoritatem elicit ex 2. lib. de Partibus animalium, c. 2. ubi Aristoteles quatuor primas qualitates vitæ, & mortis causas, & elementorum principia vocabat: vsque adeo non putat Novus Autor, hanc unquam Aristotelem dicturum fuisse, si accidentia illas esse, ratus esset. Sextam auctoritatem elicit ex 8. Metaph. tex. quinto, ubi docet Aristoteles, id, quod est causa vni, cur sit, esse eius formam: hac auctoritate, veluti maiore quadam propositione assumpta, addit minorem: **sed caliditas est causa igni, cur sit; ergo est eius forma, & talis forma, quæ sit substantia, atque natura illius: forma enim ex 2. Physic. tex. 13. est natura, quia per ipsam est generatio: tunc subdit, sed generatio ignis est per caliditatem; ergo caliditas est forma, atque natura ignis.**

Quinta auctoritas.

Sexta auctoritas.

Septima auctoritas.

Prima ratio auctoris.

Secunda.

Tertia.

Octava auctoritas.

Prima ratio auctoris.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Nonam auctoritatem.

Septimam auctoritatem sumit ex 4. li. Meteor. tex. 2. ubi Aristoteles misti generationem hinc verbis tradit, *Generatio est transmutatio ab his virtutibus, cum habeant rationem ex subtili materia.* Ex hac definitione ita argumentatur: generatio, quæ ibi definitur, substantialis est: sed generatio substantialis non definitur per aliquod accidentale, tanquam per causam sui, ergo contrarietates, per quas definitur, non possunt esse accidentales. Præterea generatio est effectus substantialis; ergo per causas substantiales defini debet, atque adeo quæ in definitione ut causæ ponuntur, debent esse causæ substantiales, non accidentales. Ad hæc, generatio misti, quoniam definitur prout terminatur ad esse substantiale misti, defini debet per ea, quæ sunt de esse substantiale eiusdem misti: sed accidentia non sunt de esse substantiale misti; ergo non est definienda per accidentia: definitur autem per has qualitates, ergo hæc qualitates sunt substantiales misto, non accidentales: non possunt autem esse substantiales misto, nisi sint substantiales miscibilibus, igitur cum miscibilia sint elementa, sequitur, ut sint substantiales elementis. Octavam auctoritatem excipit ex 1. de Generatione, & interitu text. 55. ubi Aristoteles hæc scribit, *forma autem, & fines habitus quidam sunt: materia autem, secundum quod materia, passivum; ignis igitur habet in materia calidum.* statuit hanc auctoritatem veluti multarum rationum fundamentum. Primò ita argumentatur; Per formam eo loco, dubio procul substantialem formam Aristoteles intellexit: hæc enim est finis, hæc materiam respicit, hæc est illa, ex qua rei substantia constituitur: ergo dum concludit, ignem habere calidum in materia, caliditatem ut formam ignis substantialem concepit. Deinde Aristoteles ibidem caliditatem, quam habet ignis, in materia, ideis, & intelligentijs comparando, hæc habet, *si autem aliqua esset separata caliditas, hæc nihil utique pateretur.* Tunc arguit Novus Autor, ignis idealis est substantia: sed Aristoteles ponit caliditatem pro igne ideali; ergo caliditas est substantia ignis. Præterea, Intelligentiæ sunt formæ substantiales separatæ: sed caliditas comparatur Intelligentijs, à quibus hoc solo differt, quia est in materia; ergo ignea caliditas est eius forma substantialis. Rursus, dum ait Aristoteles, *Materia autem, secundum quod materia passivum,* loquitur de materia prima, per se, & absque vlla forma considerata; alioquin si haberet coniunctam formam, haberet coniunctum aliquod actiuum. Tunc ita argumentatur; Concludit Aristoteles, ignem habere calidum in materia; ergo arbitratus est, ignem ex caliditate, tanquam ex substantiali forma, & ex materia prima conflatum esse; atque adeo in igne alia forma substantialis innominata ponenda non est, quæ caliditatem antecedit. Ad hæc, passio est propter materiam, & actio propter formam: sed igni tribuitur actio, & passio, quia habet caliditatem in materia; ergo caliditas est forma in materia. Postremò, si caliditas non est forma ignis; ergo illa propositio, ignis habet calidum in materia erit falsa. Probat consequentiam, quia tunc ignis habebit caliditatem in composito, non autem in materia, de qua ibi Aristoteles loquitur. Nonam auctoritatem eruit ex 1. Physic. tex. 54. ubi Aristoteles veterum philosophorum opiniones de materiali principio, quod subiecti loco statuitur, inuicem comparans, docet, minus à ratione abhorere opinionem illam, quæ statuit, huiusmodi principium non esse aliquod ex elementis, sed medium quiddam, & ait, *Ignis enim, & Terra, & aer, & aqua contrarietatibus complexa sunt.* Ex hoc loco elicit Novus Autor huiusmodi argu-

gumentum; Certum est, contrarietates istas esse quatuor primas qualitates: hæc autem aut sunt substantiales, aut accidentales: si accidentales, à subiecto igitur abesse poterunt; atque adeo nullo impedimento erunt, quo minus subiectum illud possit esse materiale principium rerum naturalium, quod Aristoteles omnium qualitatum expertus esse volebat. Quare si Aristotelis ratiocinium aliquam vim, ad materiæ primæ naturam inuestigandam, habere debet, opus est, ut intelligat, contrarietates illas, seu qualitates, substantiales esse, non autem accidentales. Decimam auctoritatem educit ex 1. de Generatione tex. 18. vbi Aristoteles ait, *Ut puta si calidum quidem predicamentum aliquod, & forma; frigiditas autem privatio: differunt autem ignis, & terra hæc differentiæ.* Hisce verbis rationem reddit Aristoteles, ait Novus Autor, cur in substantijs generatio simpliciter, & generatio secundum quid habeatur: ratio autem ea est, quia in substantijs quædam sunt magis substantiæ, quædam minus: magis substantias eas dicit, quarum differentiæ magis hoc aliquid significant. Tunc ita argumentatur; terra, & ignis differunt calido, & frigido; ergo calidum, & frigidum sunt eorum differentiæ substantiales. Undecimam auctoritatem elicit ex 1. Meteor. c. 4. vbi docet Aristoteles, quomodo potentia materiæ ad elementa se habeat, hæc scribit, *oportet autem intelligere sic, & hinc cum inceperimus, quod enim sub ea, qua sursum est circulatione, corpus veluti materia quadam existens, potentia calida, sicca, & humida.* Ex hoc loco ita argumentatur; Materia per suam potentiã, se habet ad formam substantialem, & illam, proximè respicit: sed materia se habet ad istas qualitates per suam potentiam, siue pro generatione elementorum, siue pro eorum transmutatione; ergo istæ qualitates sunt formæ substantiales elementorum.

Decima auctoritas.

Undecima auctoritas.

Alia Aristotelis auctoritates, quæ validius Græcorum sententiam confirmare videntur.

Cap.

IV.

Affert deinde Novus Autor alia Aristotelis loca, quibus putat, ipsum evidentius significasse, primas qualitates esse formas substantiales elementorum. Duodecimam igitur auctoritatem excipit ex 2. lib. de Generatione tex. 24. vbi Aristoteles ait, *Quod igitur omnia nata sint inuicem transmutari, manifestum est, generatio enim in contraria, & ex contrariis: elementa autem omnia contrarietatem inuicem habent; quia differentiæ sunt contrariæ.* Ex hoc loco ita argumentatur; Mutatio secundum differentiã non specificã non facit mutationem substantiæ: sed mutatio secundum differentiã, quas dicit philosophus, facit mutationem substantiæ; ergo illæ sunt differentiæ specificæ: istæ autem sunt quatuor qualitates: ergo quatuor qualitates sunt differentiæ specificæ elementorum. Hoc idem confirmat ex text. 25. vbi Aristoteles ait, *ut ex igne quidẽ erit aer, altero transmutato: illud enim erat calidum, & siccum, hoc autem calidum, & humidum; quapropter si vincatur siccum ab humido, aer erit, & vitæ humidum terra erit.* Ex his colligit Novus autor, si aer est per humiditatem, & terra per siccitatem, necessario sequi, ut humiditas sit differentiã substantialis aeris, & siccitas sit differentiã substantialis terræ. Decimam tertiam auctoritatem sumit ex eodem 2. lib. tex. 49. vbi Aristoteles scribit, *Aer autem, & ignis, quoniã contraria sunt terra, & aquæ, terra enim aeri, aqua verò igni contraria est, ut contingit substantiã substantiæ esse contrariã.* Nulli dubium est, inquit, contrarietatem, quam elementa inuicem habent, secundum istas qualitates esse: quod si probauerit, contrarietatem, quam, loco citato, inter elementa Aristoteles ponit, substantialem esse; manifestè apparebit, qualitates illas esse differentiã substantiales elementorum. Iam verò contrarietatem illam substantialem esse, ita probat; Ea contrarietas in elementis requiritur, quatenus simul miscentur: sed simul miscentur, quatenus substantiæ sunt; ergo contrarietas inter elementa requiritur, quatenus substantiæ sunt: ideo Aristoteles hoc agnoscens, ea verba subiunxit, *ut contingit substantiã substantiæ contrariã esse,* hoc est non secundum materiã, sed secundum formã. Tunc arguit Novus Autor; Contrarietas quã semper Arif. assignat, est rone primarum qualitatum; ergo primæ qualitates sunt formæ substantiales elementorum. Decimam quartam auctoritatem educit ex eodem lib. tex. 6. vbi hæc Arist. *Nos autem dicimus aliquam materiam corporum sensibilium: sed hanc non separabilem, sed semper cum contrarietate, ex qua generatur vocata elementa.* loquitur hic Aristoteles, ait Novus Autor, de contrarietate, dante existentiam materiæ: hæc autem est contrarietas generans, & constituens, per quam elementa inuicem transmutabilia, & miscibilia sunt; ergo loquitur de contrarietate positiva, quæ est for-

Duodecima auctoritas.

Confirmatio.

Decima tertia auctoritas.

Decima quarta auctoritas.

Decima quin-
ta autoritas.

tate ad formam. Decimam quintam autoritatem eruit ex eodem lib. tex. 7. vbi scribit Aristoteles, *Non omnes contrarietates corporis formas, & principia faciunt.* Ex hoc loco dupliciter argumentatur. Primo, si hæc vera sunt, ergo contrarietates, quæ proponuntur, tanquam formæ statuentur. Deinde, si non omnes corporis contrarietates formas, atque principia faciunt, ergo signum est, positivam contrarietatem, quæ est formæ ad formam, Aristotelem proposuisse.

Decima sex-
ta autoritas.

Decimam sextam, autoritatem elicit ex eodem secundo libro, textu sexto (secundo ordinem in his autoritatibus adducendis, quem ipsemet servavit) vbi Aristoteles ita scribit, *Sed tamen quoniam & hoc modo sunt ex materia corpora prima, determinandum est de his, principium quidem & primum existimantes, esse materiam inseparabilem quidem, subiectam autem contrarijs: neque enim calidum materia est frigidum, neque hoc calidum, sed subiectum ambobus: quapropter primum quidem patens corpus sensibile principium est. Secundum autem contrarietates: dica autem ut caliditas, & frigiditas; tertium autem iam ignis, & aqua, & alia.* Alias formas in materia ante has qualitates Novus Autor non videt: quæ quidem qualitates, si formas alias ante se haberent, iam in elementorum constitutione non secundum, sed tertium dicerentur. Subiungit Philosophus, *Hæc enim inuicem transmutantur, & non ut Empedocles, & alij dicunt: neque enim esset alteratio, contrarietates autem non transmutantur.* Quibus verbis significavit Aristoteles, elementa ex materia, & contrarietatis composita esse; alioquin non transmutarentur, quia in solis contrarietatibus, absque communi subiecto, transmutatio non fit: id autem ita esse intelligendum vel cæcis, ait Novus Autor, poterit esse evidens; si considerent, eandem sententiam in primo de generatione tex. 29. de materia hæc verbis haberi. *Quam nunquam sine passione, possibile est esse, neque sine forma.* & in tex. 7. *Quærimus corpora sensibilis principia.* & infra. *Non omnes qualitates corporis, & principia faciunt.* Vbi manifestum est, eam contrarietatem, à qua materia non separatur, Aristotelem ut positivam, non etiam ut privativam intellexisse. Postremam autoritatem excipit ex eodem secundo de Generatione tex. 16. vbi habet Aristoteles. *Quoniam quatuor sunt elementa.* Vocavit ibi Arist. primas qualitates elementa; Tunc arguit Novus Autor, Elementum est id, ex quo primò res fit, & in quod ultimum abit; ergo ex his qualitatibus simplicia corpora fiunt, atque tandem in easdem abeunt, & dissoluntur: vel igitur tanquam in materiam, vel tanquam in formam: non tanquam in materiam, ut notum est; ergo tanquam in formam: eruat igitur quatuor primæ qualitates formæ substantiales elementorum,

Decima septi-
ma autoritas.

Duarationes Novi Autoris, quas, ad probandam Græcorum sententiam, putavit esse demonstrationes.

Cap. V.

Prima ratio.

His autoritatibus non contentus Novus hic Autor, cap. 4. eiusdem sectionis secundæ ad confirmandam Græcorum sententiam, duas affert rationes, quas validissimas putat esse demonstrationes. Prima ea est; Si formæ elementorum non sunt contrariæ, tunc illæ sunt indissolubiles: sed falsum est, elementorum formas esse indissolubiles: ergo verum est dicere, *elementorum formas esse contrarias.* Assumpsit hoc medium. scilicet elementorum formas esse contrarias; quoniam, si id probauerit, patebit illud, elementorum formas esse quatuor primas qualitates, quæ inter se contrariæ sunt. Consequentiam primò declarat: deinde probat. Declarat ex Arist. 1. Phys. tex. 47. & 1. de Generatione. tex. 50. vbi docet, quicquid fit, & interit, ratione contrarietatis fieri, & interire. Itaque contrarietas in rebus dupliciter esse potest, aut quia ipsæ contrariæ sint; aut quia ex contrarijs consistunt: si ergo elementorum formæ debeant interire, opus est sanè, ut altero duorum modorum contrarietatem habeant: non possunt autem eam habere secundo modo; quia sunt primæ, quæ in materia reperiuntur, nec ab vlla contrarietate pendent: debent igitur habere contrarietatem primo modo; quia, si ipsæmet inter se contrariæ sint. Hinc consequentiam ita probat; quicquid interit, vel ideo interit, quia est alteri contrarium; vel quia ex contrarijs constat: sed elementorum formæ ex contrarijs constatæ non sunt, ut omnes concedunt; ergo, si sunt indissolubiles, necesse est, ut ipsæmet inter se contrariæ sint, atque adeo primæ qualitates, quæ contrariæ sunt, substantiales erunt elementorum formæ. Altera ratio est huiusmodi: si forma, & privatio sunt principia rerum naturalium, oportet, primas formas substantiales, quæ sunt in natura, esse contrarias. Consequentiam dupliciter probat; primo oportet, contrarietatem in principijs, re-

Secunda r. 6.

periri

periri; etenim principiorum natura in ijs maximè conspicitur, quæ ex principiis proximè cõstituantur: sed prima composita, quæ sunt quatuor elementa, ex principiis proximè cõstituantur; ergo principiorum contrarietas in elementis, atque adeo in eorum formis maximè conspicitur. Deinde probat, elementorum formas ideo oportere contrarias esse, quia priuatio, & forma sunt principia rerum naturalium. Id autem probat argumento quodam, nescio in qua figura constructo: poterunt illud, qui voluerint, apud ipsum legere, ego autè pu-
ro esse huiusmodi. Iacet primò hoc fundamentum. I. priuationem existere debere: ea autè propria vi non existit, vt patet, quia est de se non ens; aut igitur existentiam capiat à mate-
ria, aut à forma: non quidem à materia, quia cum materia per se non existat, sed ab alio, hoc est à forma, existentiam accipiat, multò minus existentiam priuationi tribuere potest: accipit igitur existentiam à forma, quam sibi coniungit. Hinc fit, vt vera alicuius forme priuatio ea sit, quæ extremè, quæ natura rei patitur, ab illa distat: priuatio enim in sui conceptu cuiusque modi carentiam includit, quæ quidem carentia non nisi cum altero extremorũ reperitur. Hoc iacto fundamento, ita argumentatur; Quæcunque verè extremè in eodem gene-
re distant, illa contraria sunt: sed elementorum formæ, cum extremas priuationes oppositas habeant, verè extremè in eodem genere distant, igitur elementorum formæ inter se contrariæ sunt. Confirmat hanc rationem autoritate Aristotelis 2. Phys. tex. 15. vbi docet, priuationem esse quodammodo formam. Sed præterea idemmet Aristoteles 2. de Generatione tex. 32. clare docuit, priuationem esse alterum contrariorum. Tunc ex hoc loco, suo arbitrato explicato, ita argumentatur; Fiunt simplicia vicissim, posita materia; ergo oportet, illorum priuationes vicissim in materia antè existere: sed priuationes dicunt formas oppositas, ergo oportet, vnamquamque eorum formam aliam sibi oppositam formam hñe, vel simpliciter, vt ignis, & aqua, vel secundum quid; vt ignis, & aer; atque adeo opus est omnino, vt vnaquæque forma, quouis modo oppositionem includat. Et hoc est, quod non surdis quidem conclamauit philosophis, ait Nouus Autor, dum in constituendis elementis, nihil aliud, quam materiam, & contrarietates proposuit. Hoc idem, quod ex Aristotele de coniunctione priuationis cum contrarietatibus asseruit, confirmat ex Auer. 2. Phys. tex. vt ipse ait, 14. Sed est textus 15. vbi habet, priuationem, quæ est in materia, à primis contrarietatibus, quæ sunt quatuor qualitates non separari. Hæ igitur sunt rationes, quas vir iste & sibi, & alijs, ad Græcorum sententiã, de formis elementorum, confirmandam, sufficere existimauit.

Confirmatio
ex Arist.Confirmatio
ex Auer.

P A R S S E C V N D A.

IN QVA LATINORVM OPINIO EXPENDITVR, SIMVLQ;

Græcorum sententiæ fundamentum euerditur.

Quid Latini philosophi de formis elementorum senserint paucis explicatur.

Caput Primum.

HActenus in Græcorum opinione versati sumus: nunc autem quid Latini philosophi de formis elementorum senserint, paucis aperiemus. Defendunt igitur Latini philosophi, lib. 2. de Generatione, & interitu, in com. textus 17. quatuor simplicia corpora, elementa vocata, esse prima corpora, quæ primò ex materiali & substantiali forma coalescunt: quæ tametsi simplicia vocantur, nihilominus materiæ, atque substantialis formæ compositionem non excludunt; sed talia dicuntur, ad differetiam mistorum corporum, quæ ex ipsis coagmentata sunt. Itaque secundum Latinos philosophos, elementum quodlibet substantiale compositum est, quod primò materiæ, & substantialis formæ coniunctionem experitur, quodque horum duorum principiorum primus quasi partus existit. Constituto autem elemento, statim ab eius substantiali forma, qualitas quædam oritur, quæ propria eiusdem affectio nuncupatur, cuiusmodi est in igne caliditas, in aere humiditas, in aqua frigiditas, in terra siccitas. Et quoniam substantiales formæ nec sub sensum cadere, nec vilas proximè manifestas operationes edere queunt; sed qualitatibus, veluti instrumentis, ad operandum vtuntur, ideo qualitates ipsæ cum sensui pateant, atque etiam manifeste

Elementa sunt
prima corpo-
ra, quæ ex ma-
teriæ, & for-
mæ cõiunctio
necorta sint.Qualitates
elementorum
eorũ substan-
tiales formas
consequuntur.
Qualitates e-
lementorum

Interdum lo-
ca differentia-
rum sumunt,
ob eorum dif-
ferentias la-
tentes.

Ita operatiooium principia sint; sæpe differentiarum, seu formarum substantialium loca ag-
cipiuntur. Id enim ferè eò est, ut quotiescunque alicuius rei substantialis differentia nos la-
tet: eius loco, ad eandem rem explicandam, propriam eius affectionem adhibeamus. Et pro-
pterea cum substantiales elementorum formæ occultæ sint, solaque ratione, non etiam sensu
percepiantur, mirum non est, si frequenter Arist. quatuor primas qualitates tanquam eleme-
torum substantiales formas, seu differentias acceperit. Hæc igitur est Latinorum sententia de for-
mis elementorum: quam etiam inter Arabes aliquando approbavit comim. Auer. 8. Metaph.
comm. 5. quanuis lib. 3. de Celo. comm. 67. secus senserit, & docuerit. Eadem quoque medi-
corum principi Avicenna non displicuit: qui cum, elementorum formas integras, & incole-
mes in misto seruari, qualitates verò aliquam virium lacturam perpeti, multis in locis existi-
mauerit, significauit, se in elementis substantiales formas, à qualitatibus distinctas, agnouisse,
atque adeo elementa non per qualitates, sed per latentes, & innominatas substantias con-
stituta esse.

Argumenta communia, qua pro Latinorum sententia afferri solent. . . . Cap. II.

Multa sunt argumenta, quibus hæc Latinorum sententia communiter probari solet; nonnul-
la quidem satis firma; quædam verò, quæ parùm ad rem faciunt. Afferam ego pri-
mùm hæc argumenta eò, quibus Nouus Auctor satisfacere nititur, ut eius solutiones ad ve-
ritatis trutinam expendamus. Deinde verò hanc sententiam, proprijs rationibus confirmabo.

Argumentum
primum.

Primò igitur Latini Philosophi ita argumentantur, Quod vni est substantia, alteri accidens
esse non potest, ut habet Arist. 1. Phys. tex. 27. & 30. Sed quatuor primæ qualitates, ut acci-
dentia in mistis corporibus inhereant, ergo formæ substantiales elementorum esse non possunt.

Secundum.

Secundò, si quatuor primæ qualitates essent formæ substantiales elementorum, sequeretur, ut
id, quod in se qualitas est, ad alterum substantia esset: hoc autem absurdum est; quia substan-
tia est ens absolutum, non respectiuum.

Tertium.

Tertiò, si calor ex gra. esset differentia substantialis ignis, tunc composita, seu mista, ignis definitionem haberent: sed consequens est falsum; ergo
& antecedens. Consequentiam probant, quia quod habet differentiam substantialem alicuius,
habet pariter definitionem illius: sed omne mistum calidum habet in se calorem, qui est dif-
ferentia substantialis ignis, ergo omne mistum calidum, ignis pariter definitionem habebit.

Quartum.

Quartò, si calor in aliquo esset accidens, ut in misto, in aliquo verò substantia, ut ponitur es-
se in igne, ergo calor diceretur a quo eò, eo modo, quo ens de substantia, & accidente a quo
eò dicitur.

Quintum.

Quintò, substantia non habet contrarium, ut patet per Arist. in Prædic. cap. de sub-
stantia, sed quatuor primæ qualitates sunt contrariæ, ergo non possunt esse formæ substantia-
les elementorum.

Sextum.

Sextò, substantia non suscipit magis nec minus, per Arist. loco proximè ci-
tato: sed qualitates suscipiunt magis, & minus, ergo elementa tanquam substantiales formæ
non constituunt.

Septimum.

Septimò, formæ sunt sicut numeri, 8. Metaph. tex. 10. sed numeri non susci-
piunt magis, nec minus, non habent contrarium, sunt indissolubiles: primæ autem qualitates
suscipiunt magis, & minus, habent contrarium, & sunt diuisibiles, nequeunt igitur esse formæ
substantiales elementorum. Octauò, in substantia non est motus, ut patet, 5. Phys. tex. 10.
quia in substantia non est contrarietas: sed si quatuor primæ qualitates essent formæ substan-
tiales elementorum, in substantia esset contrarietas; cum illæ qualitates sint contrariæ, igitur
in substantia esset motus: non est autem motus, ut ait Arist. ergo quatuor primæ qualitates
non sunt formæ substantiales elementorum.

Nonum.

Nonò, si quatuor primæ qualitates essent for-
mæ substantiales elementorum, sequeretur, ut elementorum generatio esset alteratio: sed cõ-
sequens est falsum, ergo & antecedens. Probant consequentiam, quia eorum generatio habe-
ret pro termino qualitatem: motus autem secundum qualitatem, alteratio est, ut 5. Phys. tex. 1
& 8. Aristoteles docet.

Decimum.

Decimò, Ignis, non quatenus ignis est, sed ut calidus, agit quemadmo-
dum scribit Aristoteles, lib. de Sensu, & sensibili, capite de odore, & sapore, ergo forma, & na-
tura ignis in calore nõ consistit, alioquin Arist. discrimen inter ignem, qua ignis est, & igne,
qua calidus est, non posuisset: voluit ergo, igne esse ignem per formam, & agere per calidita-
tem, tanquam per aliquid, à forma distinctum.

Vndecimum.

Vndecimò, forma substantialis, quæ ma-
terialis est, nullam quidem actionem proximè edit, sed qualitate, ut instrumento, ad
operandum, utitur. ut autor est Aristoteles secundo, de Generatione textu 54. & 55. &
libro

hinc de Sensu, & sensili, capite de odore, sapore: sed qualitates elementorum sine instrumento agunt; ergo substantiales elementorum formæ appellari non possunt. Duodecimò, Nulla substantia est per se sensibilis, ut docet Aristoteles 2. de Anima text. 63. & 65. sed primæ qualitates sunt per se sensibiles; substantiæ igitur esse non possunt. Postremò, Elementorum affectiones, cum à substantiis orientur, substantiæ dici non possunt: sed caliditas, frigiditas, & id genus aliæ, sunt affectiones elementorū; igitur eorū substantiæ dici non possunt. Minor peripatetico sitio hinc apud Arist. lib. 3. Metaph. text. 17. ubi ita scribit, *Quæ verò maxime substantiam significare videntur, aqua, ignis, & terra, Ex quibus corpora composita constant, horum verò caliditates quidem, & frigiditates, & similes passionēs, non sunt substantiæ.* locus sanctè appetitissimus est, nec vlla indigere videtur explanatione. Nonnullas alias rationes in suæ disputationis peroratione Novus Autor addit, quæ, quoniã ex præcedentibus robur accipiunt; consultò, & cogitatò à nobis dimittentur; ne, eas etiam proponendo, volumen augere velle videamur.

Rationes autoris, ad eandem sententiam confirmandam.

Cap. III.

Sed præter argumenta communia, nonnullas etiam rationes addere libet, quibus Latino-
rum sententia facilius confirmetur. Prima est huiusmodi; Si in elementorum constitutione, ante omnem qualitatem, & quantitatem, substantialis forma cum prima materia non copuletur, necessariò sequatur, ut nullū simplex corpus, ex primæ materiæ, & substantialis formæ unione consurgens, in rerum natura comperiatur: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Probatur consequentia: namque in animalibus, substantialis forma, quæ est anima proximè primæ materiæ non accumbit, sed misto corpori adiungitur, materiæ vicem gerenti; & ex hac coniunctione proficiscitur animal. In mistis etiam inanimatis, forma substantialis proximè materiæ primæ non coheret; quoniam mista corpora ex elementorum permutatione, atque ex varia eorundem proportionem consurgunt. Itaque nisi dicamus, simplicia corpora, quæ sunt elementa, ex materia, & substantiali forma, ei proximè, & absque vilo medio adueniente, composita esse, nulla unquam dabitur simplicis corporis generatio. Corpus enim naturale, initio secundi libri de Physico auditu ab Aristotele definitum, illud est, quod materiam, & formam, tanquam partes substantiales, includit: quæ quidem definitio primò elementis aptatur, de quibus tertio lib. de Cælo Aristotelis disputare cepit, tanquam de ijs, quæ primo ex harum substantiarum coniunctione orta sunt: habent igitur elementa, præter quatuor primas qualitates, suas quæque substantiales formas, ex quibus composita sunt. Quod adhuc evidentius patebit paulò post, cum ostenderit, qualitates illas, quæ sunt accidentia, nullo pacto substantiales formas evadere posse, quod erat præcipuum Græcorum sententiæ fundamentum. Secunda ratio; In omni ente cuiuscunque speciei reperitur propria affectio, ab eius substantiali forma proficiscens; igitur elementa, præter qualitates proprias, quæ sunt eorum affectiones, habent pariter substantiales formas, à quibus illæ affectiones orientur. Nec est, quod dicat aliquis, elementa hanc veluti prærogatiuam habere, ut scilicet eorum qualitates formarum substantialium munere fungantur, quòd simplicia corpora sint: nam simplicitas mixturem quidem plurimam partium diuersorum generum excludit, compositionem vero materiæ, & formæ substantialis non item: nemo enim est, qui nesciat, elementa ideo simplicia corpora vocari, quia non sunt mista. Si igitur in omnibus entibus reperitur propria affectio, quæ est veluti partus formæ substantialis; cur non item in elementis propriæ qualitates, à substantialibus formis, interioribusque differentiis orientes, statuentur? Tertia ratio; Quid obsecro, in causa est, cur in elementis substantiales formas, à qualitatibus distinctas, non statuamus? Dicit fortasse aliquis, quia in elementis, præter qualitates, nullæ aliæ formæ conspiciuntur. An igitur, quæ non apparent substantiales elementorum formæ, sed intus latent, & aspectum nostrum effugiunt, ita negandæ sunt, ut ne mente quidem concipi possint? Profectò si ita esset, multarum etiam rerum substantiales formæ omnino negarentur: multæ enim sunt substantiales formæ, & specificæ differentiæ, quæ nos omnino latent: ignoramus enim substantialem formam bouis, equi, leonis, asini, & aliorum animalium, quorum tantummodo proprias affectiones intelligimus; Dicemus ne igitur, affectiones illas esse formas substantiales horum animalium? aut huiusmodi animalia substantialibus formis.

Duodecimò.

Decimū tertium.

Prima ratio.

Qui negat in elementis, præter qualitates primas, formas substantiales innotitas, negat simplicis corporis generationem.

Secunda ratio.

Occupatio.

Tertia ratio.

mis penitus carere, quia nomina non habemus, quibus ipsas exprimere possimus? Multae aliae sunt rationes, & quidem validiores, quibus simul & Latinorum sententia probari, & Graecorum opinionis absurditas ostendi posset: eas suspendemus p̄c̄, quas nihilominus infra ponemus, cum Noui Auctoris responsiones ad Latinorum argumenta rejiciemus.

Latinorum sententia Aristotelis autoritatibus roboratur, Cap. IV.

Verum quoniam iacet se Novus Auctor, sectione 2. c. 1. sub finem, ad confirmandam Graecorum sententiam, multas Aristotelis autoritates attulisse: Latinos vero philosophos ne vllum quidem locum assignare posse, ubi, elementorum qualitates accidentales esse, Aristoteles dixerit, ideo ne in peripaterica philosophia icinni omnino videamur, opportunum esse duximus, Latinorum sententiam, iam satis rationibus probatam, nonnullis etiam Aristotelis autoritatibus, confirmare. Eset quidem molestum, innumera afferre Aristotelis testimonia, quibus, respectu habito ad duplicem elementorum considerationem, varijs in locis quatuor primas qualitates modò alterationum principia, modò accidentia, ad tertiam qualitatis speciem attinentia: interdum secundarum qualitatum principium: nonnunquam materiam; aliquando etiam differentias, formas, atque elementorum principia nuncupavit. Nisi enim prius duplex elementorum consideratio perfecte cognita sit; nunquam certe Aristotelis autoritatibus verus, atque germanus sensus ascribi poterit. Hincque factum est, ut Interpretes varijs, variè de Aristotele sentientes, autoritates illas suis quique opinionibus accommodarint. Afferam nihilominus autoritates nonnullas, ex quibus apertissime vnusquisque elicere poterit, Aristotelem sapius quatuor primas qualitates accidentia nuncupasse. Itaque qualitates primas non esse substantias, sed sensibilibus rerum affectiones, docet Aristoteles 8. Metaph. tex. 5. in cuius extrema parte de qualitatibus loquens, haec scribit ad verbum, *substantia itaque nihil horum est, neque combinatum, attamen proportionale in vnoquoque.* & paulò antè vocat eas sensibiles passiones, dum ait, *Quaedam sensibilibus passionibus, ut duritie, & molliitie, & densitate, & raritate, & siccitate, & humiditate.* Hoc idem confirmat quinto eiusdem operis lib. tex. 19. ubi qualitates istas substantiarum mobilium passiones hisce verbis appellat, *item quacunq; substantiarum, qua mouentur, passiones, ut caliditas, & frigiditas, albedo, & nigredo, grauitas, & leuitas, & quacunq; similia.* Idem docuit 8. lib. de Physico auditu tex. 55. ubi asseruit, densitatem, & raritatem omnium passionum principia esse, & inter passiones, primas qualitates numerauit: ita enim scribit, *Amplius autem omnium passionum principium est densitas, & raritas: etenim graue, & leue, & molle, & durum, & calidum, & frigidum densitates videntur esse, & raritates quaedam.* Locus etiã apertissimus est in 7. Phys. tex. 12. ubi per sensibiles passiones, in quibus supra, hoc est textu 11. primas quoque qualitates numerauit, alterationem fieri hisce verbis asseuerauit, *Si igitur sensibiles quidem passiones sunt, per has autem alteratio est.* Locus etiam est conspicuus in 1. de Gene. & interitu text. 24. ubi Aristoteles huiusmodi qualitates affectiones, & accidentia nuncupavit: sic enim ait, *In his autè si aliqua maneat passio eadem contrarietatis in generato, & corrupto, quando ex aere aqua, si ambo transparentia, & frigida, non oportet, alteram huius passionem esse, in qua transformatur.* Hoc idem etiam confirmauit in fine quarti libri Metheorol. ubi actionem, à forma ignis proficiscentem, minus manifestam esse docuit, quam actionem formae carnis: sic enim habet, *sic igitur & caro: sed opus ipsius minus manifestum est, quàm quod linguae: Similiter autè & ignis: Sed adhuc minus forte naturaliter, quàm carnis opus.* Haec autem sententia dubio procul falsa esset, si calor substantialis forma ignis diceretur: cum caloris actio omnibus pateat. Aliae plures ad id ostendendum Aristotelis autoritates afferri possent; sed magis puto esse philosophi rationibus, quam autoritatibus decertare.

A duplici elementorum consideratione quatuor primae qualitates varia nomina sortitae sunt.

Prima autoritas.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Philosophus debet potius rationibus, quam autoritatibus decertare. lege Cic. circa initium li. 1. de nat. Deo.

Fundamentum opinionis Graecorum, quo ad primam propositionem evertitur. Cap. V.

Fundamentum opinionis Graecorum, in qua-

Probata iam satis, & confirmata Latinorum sententia de substantialibus elementorum formis, illud praeterea, ad eius veritatem planius aperiendam, necessarium videtur, ut Graecorum opinionis absurditatem ostendamus: quod facile quidem praestabimus, si fundamentum, quo tota sententia nititur, omnino diruemus. Fundamentum itaque opinionis Graecorum, à Nouo Autore relatum, in quatuor propositionibus consistere videtur, quas omnes

lingillatim cōsutare cōsiliū est, hęcq; Nouus Autor videbit, quāta eū obruat incōmodorū cō-
 locatio. Prima ppositio ea est, Corpus absolute sumptū, vt corpus est, ex prima materia, &
 trina dimensione, ei proximē, & absq; vllō medio adueniente, in esse corporis constituitur,
 Hęc ppositio in primis ipsiusmet Noui Autoris doctrinā penitus aduersatur: qui tūc, ma-
 teriā primā per se, existentia nullā habere, sed existentia oēm à forma recipere. Tūc sic argu-
 mētor, eo t pīs momēto, quo trina dimētio materiē aduenit, materia non existit, quia formā
 nō hēt: trina igitur dimētio materiē non existētī adueniet, quo nescio quid cogitari possit ab-
 surdus: nā eū quantitas, que est accidēs, seorsum existere nequeat; opus est, vt alicui subiecto,
 per se existētī, cohareat: sed materia absq; forma, eo autore nō existit; ergo materia absq; for-
 ma quātitatis, seu trina dimensionis subiectū esse non pōt, Nisi fortasse quis diceret, trinā di-
 mensionē existentiam materiē tribuere, atq; adeo substantiam ab accidente existentiam reci-
 pere, quod quā falsum, & absurdum sit, intelligere omnes, opinor. Sed quantitatem proxi-
 mē, absque intermedia substantiali forma, in materia recipi, falsum est adeo, vt ne si eū alijs
 quidem, immodē cum veritate ipsa tueamur, materiam absque forma propriam existentiam
 habere, trinam dimensionem substantialem formam in materia pcedere, asserere possimus.
 Et enim si proximē trinā dimensionē materiē accedente, ipsa materia in molem augetur,
 indeque corpus in esse corporis constitueretur; tunc accretio mutationes omnes antecederet:
 quod aduersatur Arist. in toto primo lib. de Generatione, vbi docet, generationem omnium
 mutationum primam esse. Et ratio etiam id ipsum suadere videtur: quod enim nondum geni-
 tum est, nec augeri, nec minui, nec alterationem perpeti, nec alio quopiam modo mutari pōt.

tuor propo-
 tionibus con-
 silit.
 Prima propo-
 sitio
 Hęc propo-
 sitio aduersat
 nouo Autori

Rō euidens
 contra predi-
 ctam propo-
 sitionem.

Ostenditur, in doctrina Arist. non dari corpus, ter dimensum. Cap. VI.

S Ed quicquid Græci de hoc ter dimenso corpore asseruerint, certō scio, illud nunquā ab
 Arist. positum esse: qui, pater cōm materiam rebus omnibus, quæ generantur, & inte-
 reunt, nullibi in sua philosophia corpus vllum cōe finxit, ex quo res procreetur, sed quatuor
 tantummodo elementa constituit, ex quorum permissione mista corpora coalescunt, quæq;
 etiam sapius secundam materiam, vel secundum subiectum appellauit. Nolo, vt hac de re
 pluribus agamus; asseram solum precipuum Arist. locum, ex quo Nouus Autor hoc corpus
 ter dimensum elici posse existimauit, vt omnes intelligant, an locus ille rectē expositus sit.
 Locus est in primo de generatione tex. 33. vt Nouus Autor refert, sect. 3. cap. 13. Quærit ibi
 philosophus, an cum ex aqua fit aer, accretio vlla fiat, cum absque dubio moles augetur. Re-
 spondet, tunc quidem fieri vnius generationem, & alterius interitum: accretionem verō neu-
 tius. Si autem alicuius accretio esse deberet, esset certē alicuius cōis corporis: quod quidem
 corpus, secundum Græcorum ac potissimum Io. Grammatici interpretationem, est illud ter
 dimensum, de quo modo loquimur, seu prima materia in molem aucta. Et addit Nouus
 Autor, Aristot. posuisse hoc corpus; quoniam non dixit, corpus illud auctum dici non posse,
 quia non adsit: sed concedit, adesse; atque auctum dici non posse; quia non habet conditio-
 nes eius, quod augetur, quas Io. Grammaticus explicat. Ceterum tam Io. Grammaticus quā
 Nouus Autor à vero illius contextus intellectu recesserunt. Mitto, Io. Grammaticum per
 corpus cōe interpretatum esse corpus vniuersale, quod eō asserit augeri non posse, quia quod
 augetur, debet esse particulare: non. n. hanc corporis communitatem Arist. intellexit: sed com-
 munitatem ei similem, quam habet materia prima ad omnes formas successione recipien-
 das. Mitto etiam alia multa, quæ in illius contextus interpretatione idem Io. Grammaticus
 asseruit, ne à re nostra longius recedamus. Dabo solum cōm illius contex. explanationem,
 vt ostendam, tantum abesse, vt Arist. in eo textu corpus istud ter dimensum posuerit, vt po-
 tuis illud ipsum penitus reiecerit. Cum igitur iam Arist. docuisset, accretionem, alicuius cor-
 poris accessione fieri: ne quis fortē putaret transmutationem illam, qua aqua in aerem verri-
 tur, accretionem esse, cum corpus maioris molis factum sit; hunc errorem amouet, ostenditq;
 per locum à sufficienti diuisione, transmutationem illam accretionem non esse. Vel enim, in-
 quit, esset accretio aquæ, vel aeris, vel alicuius cōis corporis, quod idem re ipsa sub vtroque
 transmutationis termino maneret, Primū dici non potest, quoniam forma illius rei, quæ
 auget, in tota transmutatione incolumis seruari debet, vt ex tertia accretionis conditione ma-
 nifestum est: forma verō aquæ penitus aboletur. Neque secundum, quoniam id, quod crescit,
 ante

Locus Arist.
 vnde nouus
 Autor elicit
 dari corpus
 ter dimensum.

Animaduer-
 sio noui Au-
 toris.

Io. Gramma-
 tici error.

Vera inter-
 pretatio tex.
 33. lib. 1. de
 Gener.

ante accretionem existere, & alicuius exterioris corporis accessione, incrementum accipere debet: aer verò ante accretionem non fuit, sed recens genitus est. Remaneret igitur tertium, nimirum id, quod auctum est, esse corpus illud còe: sed neque hoc dici potest, quia nullum huiusmodi corpus reperitur: iam. n. ante, contra veteres philosophos demonstratione probavit, id, eundè rebus omnibus generabilibus, & dissolubilibus subijcitur, nullis qualitatibus, aut cuiusvis generis accidentibus affectum esse debere: vereres autem philosophi pro vniuersali rerum subiecto aut aerem, aut aquam, aut huiusmodi aliud statuebant; propterea dixit Arist. *Sed hoc est impossibile*: quia iam satis ante probauerat, nullum huiusmodi corpus còe reperi posse; sed solam dari materiam primam, omnis qualitatis expertem. In eo igitur textu neque ponit Arist. dari corpus ter dimensum: neque illud, ab alijs positum, reprobatur: neq; de eo vilo pacto sermonem habet: sed negat solùm corpus illud commune, à veteribus positum, & negat pariter, illud idem si daretur, augeri posse, quia conditiones, ad accretionem requisitas, non haberet.

Arist. præter primam materiam, nullum còmune corpus admittit.

Euertitur fundamentum opinionis Græcorum quo ad secundam propositionem. Cap. VII.

Secunda propositio.

Prima rō cōtra hanc propositionem. Accidēs quō dicitur subiectum accidētis.

Secunda propositio est, huic corpori, ex materia prima, & trina dimensione constituto, quatuor primas qualitates accidere: quæ ad eius quidem essentiam non pertinent, sed illius accidentia dicuntur, quia eidem, iam constituto, adueniunt. Hæc propositio multa pariter incommoda continet. Primo. n. habemus ex Arist. 4. Metaph. textibus 13. & 14. verum, & proximum accidentium subiectum esse substantiam: vnum autem accidens alteri accidenti accidere non posse, nisi quatenus ambo alicui tertio accidunt, nimirum substantiæ. Et quãuis quantitas alterius accidentis subiectum esse videatur, vt albedinis, caloris, & huiusmodi; potius tñ quantitas necessaria quædam affectio in subiecto dicitur, vt alia accidētia corporea recipiat, quàm vt verum, & proximum subiectum sit, in quo verè eiusmodi accidentia inhæreant. Si. n. ferrum calefiat, caliditas proximè in ferri substantia, tanquam in subiecto recipitur, non autem in superficie: quantitas autem est ratio, cur caliditas per totam ferri substantiam extendatur. Id cum ita se habeat, liceat sic argumentari; Si quatuor primæ qualitates ter dimenso corpori accidunt, igitur eadem proximè non in quãtitate, sed in materia, vt in subiecto recipiuntur, atq; adeo substantia materiæ, simul calida, frigida, humida, & sicca erit: quod maximè, absurdum est, quia materia per se, & absque forma inspectata est propè nihil, & minimum ens, vt docet Arist. 1. Phys. rationi autem consentaneum non est, vt hoc minimum ens tot simul qualitatibus affectum sit. Præterea, si huiusmodi qualitates proximè absque forma in materia reciperentur, tunc materia per se, & absque forma esset qualis: quod est còtra Arist. 7. Metaph. tex. 8. vbi docet, materiam non esse quid, nec quale, nec quantum. Denique ex Græcis libentissimè quærerè, à quo nam corpore qualitates illæ fluant, quas ter dimenso corpori accidere dicunt? Aut in quo nam subiecto inhæreant? Ab elemētis quidem fluere non possunt: nam, vt ipsi docent, cum huiusmodi qualitates ter dimenso corpori accidunt, non dum elemēta constituta sunt. Neq; etiam in materia, vt in subiecto insunt: tñ quia illi non acciderè: tñ etiam quia illa absurda sequerètur, quæ paulò ante tetigimus: per se igitur, & absq; vilo corpore huiusmodi qualitates subsisterètur, quod merum monstrum videatur in peripatetica philosophia.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Euertitur fundamentum opinionis Græcorum, quoad tertiam, & quartam propositionem.

Caput VIII.

Tertia propositio.

Constitutio.

Tertia propositio est, Vbi duæ, aut plures qualitates simul iunguntur; tunc ex hac vnio ne vnio quandam accipiunt, vt ex ipsis, tanquam ex substantialibus formis, & ex corpore ter dimenso, tanquam ex materia, corpus naturale, puta elemētum, constituatur. Et idcirco primæ qualitates, ob earū nexum, substantiales elementorū formæ iam euaserunt, quia ipsis, iam constitutis, non accidunt, sicut accidunt corpori ter dimenso; sed ipsa secundum substantiã constituunt. Profectò si vera esset hæc propositio, inciperè credere, & hominem asinum, & asinum hominem euadere posse: minus. n. distat homo ab asino, quàm accidens à substantia. nam homo ab asino differt specie, accidēs verò à substantia differt genere, & eo quidem generalissimo. Iam verò qui fieri vnquam potest, vt quatuor primæ qualitates, quæ disiunctæ accidētia

cientia sunt; coniunctæ formæ substantiales euadant? Nescio certè, quam nam virtutè earum nexus, & vnio ad id muneris obeundum habere possit: illa enim vnio nil aliud planè est, quam relatio: ac nulla relatio vim habet, qualitatem in substantiam transmutandi; cum ex non substantia substantia fieri nequeat, vt 1. *Phyl.* Aristoteles docet. Si itaque quatuor primæ qualitates per se accidentia sunt: fieri certè nunquam poterit, vt etiam si simul cum alijs qualitibus iungantur, in substantiarum genus commigrent. Quarta propositio est, Quemadmodum forma pars substantialis materiæ appellari non pòt: quia ei ex accidèti inest; sed appellatur pars substantialis compositi, quia iuncta cum materia, compositum constituit; ita quatuor primæ qualitates non dicuntur partes substantiales corporis ter dimensi: quia ei ex accidenti adueniunt; sed dicuntur partes, seu formæ substantiales elementorum; quia illis existentiam impertiuntur. Hæc propositio sumpta est à Nouo Autore gratia exempli; ad Græcorum sententiam facilius explicandam; sed profectò hoc exemplum de illorù numero est, in quibus nulla veritas reperitur. Primò falsum est, formam materiæ ad modum accidentis, vel (vt ipse ait) accidentaliter vniri: contingit quidem, vt materia modo hac, modo illa forma prædita sit; forma tamen materiæ non inhæret, eo modo, quo accidens inhæret subiecto: est enim substantia, sicut & materia; & propterea ex ipsis simul, non ad modum accidentis, sed substantiæ iunctis, vnum per se, quod est compositum substantiale, proficiscitur. Sed demus Nouo Autori, eodem modo formam materiæ accidere, quo quatuor primæ qualitates accidunt corpori ter dimenso; tunc contra ipsum sic argumentor; Quatuor primæ qualitates accidunt corpori, iam constituto, & vt ipse ponit, iam existentis; ergo forma accedit materiæ, iam existentis: quod est contra ipsum, qui materiam à forma existentiam accipere putauit. Sed præterea ex hoc etiam elicitur, exemplum, ab eo allatum, neque verum esse, neque ad rem propositam explicandam accommodatum: quoniam forma, & materiæ adueniens, & compositum constituens, substantia semper est: primæ autem qualitates, vt ipse dicit, dum ter dimenso corpori adueniunt, sunt accidentia: dum autem elementa constituunt, sunt substantiæ. Similitudo igitur inter quatuor primas qualitates, & formam substantiale, materiæ aduenientem, nulla est.

Quarta propositio.

Confutatio.

Arg. efficax contra noui Autorem.

Aliud argm.

P A R S T E R T I A,

IN QVA NOVI AVTORIS RESPONSIONES AD
argumenta Latinorum refutantur.*Noui Autoris fundamentum, e Simplicio sumptum, ad Latinorum rationes diluendas.*

Caput Primum.

Væ nam sint Græcorum, & Latinorum de formis, elementorum opiniones; quibus rationibus illæ firmentur; atque Aristotelis autoritatibus, tanquam præcipuis fundamentis nitantur; satis superque à nobis hæctenus ostensum est. Nunc verò, quia Nouus Autor Græcorum partes, nos Latinorum tuemur; idcirco paulò propius cum illo nobis decertandum est. Et quoniam ipse, sect. 3. suæ disputationis, Latinorum rationibus diluendis totus incumbit; ideo nos arguentis personam suscipientes, singulas eius responsiones expendemus, & quanti roboris illæ sint, patefaciemus. Antequam autè Latinorum argumentis ipse respondeat, c. 1. eiusdem sectionis, nonnulla veluti fundamenta iacit, ad qualitatem præcipuè pertinentia, quibus se facilius argumentis occurrere profitetur. Orditur itaque à quodam dicto Simplicij, in prædicamentis, cap. de qualitate, vbi ait, non esse facile discernere, cur vna, & eadem existens qualitas in aliquibus substantialis, in aliquibus verò accidentalis sit: veluti albedini contingit, quæ in cerussa, & lacte substantialis est, in alijs autem multis accidentalis. Quærens postea Simplicius in fine quartæ speciei qualitatis, an omnis qualitas substantialis fieri possit, addebat hoc (ait Nouus Autor) necessarium esse, in corporibus concedere, qualitates aliquas alicubi substantiales fieri. Hæc, quæ Simplicius proposuit, ad qualitatem attinètia, non planè explicuit (ait Nouus autor) sed mouit tantù; ideo ipsemet satis quidem modè se explicaturum, & demonstraturum pollicetur, quod Sim-

dictum, Simplicij pro fundamento sag disputationi à nouo Autore sumptum. Dubiù à Simplicio propositum, nec planè explicatù, quod nouus Autor solue se intendit.

plicius

Tres quæst.
à nouo Auto
re soluendæ.
Prima.
Secunda.
Tertia.

Definitio qua
litas ab Ari
stotele tradita.

Esse qualita
tis secundum
nouum Auto
rem in habe
ri, & partici
pari consistit.

Cur esse qua
litas in par
ticipari consi
stet.
Rô noui Au
toris.

Ratiocinatio
Noui Auto
ris indagare
nimitur, quid
nâ sit illud cõ
mune, per quod
& accidenti
bus, & substanti
alibus formis
alteri inesse
cõpetit.

Participatio
eius, quod al
teri inest, tri
bus modis cõ
tingere põt.

Cur calidi
tas ignis vim
habeat cõsti
tuendi.

Solutio 2. q.
tionis.

plicius implicatum, & immanifestum reliquit. Jam verò tribus præcipuis quæstionibus, huc pertinentibus, se responsurum profiteretur. Prima est, quonam modo vna, & eadem qualitas huic substantialis, illi accidentalis dicatur. Altera, quonam modo vna, & eadem qualitas eadem rei modò substantialis, modò accidentalis fiat. Tertia, eam videtur maioris momenti, qua ratione vna qualitas eidem simul & substantialis, & accidentalis sit. Principium explanationis dictarum quæstionum sumit à definitione qualitatis, quam Aristoteles in libro prædicamenti qualitatis ita tradit, *Qualitas autem dicitur secundum quam quales quidam dicuntur.* Querit cum Simplicio, quæ nam sit ista definitio? Non enim qualitatis propria esse videtur: quoniam cætera quoque prædicamenta ita suo modo definiiri possent, dicendo. *s. quantitas est, secundum quam quantum quiddam esse dicitur, & sic de alijs.* Nihilominus asserit, definitionem hanc qualitatis maxime propriam esse, utpote quæ propriam, atque essentialem eius conditionem contineat: eius enim esse in haberi, & participari consistit: ideo dicebat Aristoteles, secundas substantias, quatenus insunt in primis, non hoc aliquid, sed potius quale quid significare. Quare cum non sit aliud qualitatis esse, & aliud participari; sed esse qualitatis in participari consistat: hinc fit, ut, si albedo aliqua separata, & imparticipabilis sit, albedo illa qualitas dici nulla ratione possit. Competit autem hæc conditio, ratione qualitatis, omnibus prædicamentis: nam quatenus in illis participatio est, eatenus in illis qualitas esse dicitur, ita ut vel in qualitate ipsa sit qualitas, pro varietate participationis. Si quis autem quærat, cur esse qualitatis in participari consistat? Respondet Nouus Autor huiusmodi rationatione, ens, inquit, aut substantia, aut accidens est: accidentis esse est inesse: substantia verò, aut est materia, aut forma, aut compositum. Compositum per se subsistit: materia verò, & forma sunt in alio, hoc tamen discrimine, quia materia est tanquam quid antepositum: forma verò tanquam adueniens ad inexistendum materiæ. Quare esse formæ materialis, est inesse, non solum composito, cuius est substantialis pars, sed etiam materiæ, quæ ab ipsa ponitur. Quapropter materiæ quodammodo ad formam, habet rationem subiecti: & forma quodammodo ad materiam, habet rationem eius, quod est in subiecto. Cum igitur, & accidentibus, & substantialibus formis alicui, ante posito, inesse conueniat, nec substantialibus formis conueniat, quatenus tales sunt, alioquin accidentibus conuenire non posset: neque item conueniat accidentibus, ut accidentia sunt, quia non posset conuenire substantialibus formis: necesse est, ut vtriusque per aliquod ambobus commune conueniat. Quidnam autem sit hoc commune, indagare nititur huiusmodi ratione: Quod inest alicui, facit illud differre ab alio, quia se habet ut actus ad potentiam: quod facit differre vnum ab altero est differentia: (definitur enim vno modo differentia, ut sit id, quo differunt à se singula) differentia denotat qualitatem, eam prædicatur in quales: relinquitur ergo, ut qualitas illud commune sit, propter quod & formis, & accidentibus inesse alteri competit, adeo ut amborum eatenus sit inesse, quatenus eorundem est qualia reddere: cum autem inesse nil aliud sit, quam haberi, & participari ab alio; sequitur, ut qualitatis esse in haberi, & participari consistat. Id eum ita se habeat, ut. *s. qualitatis esse in haberi, & participari positum sit: oportet, ut pro varietate participationis, qualitas varium esse sortiatur.* Participatio igitur eius, quod alteri inest, tribus modis contingere potest. Primò, ut participatum sit tanquam adueniens substantiæ, iam existenti; & sic oritur qualitas, pertinens ad prædicamentum qualitatis. Secundò ut participatum sit simul vniens, & concomitans principia, rem secundum essentiam constituentia, qualis est albedo niuis. Tertio ut participatum se habeat tanquam quid secundum essentiam constituens, veluti caliditas ignis. Reddit autem rationem, cur caliditas ignis, cum pura sit, participari debeat, tanquam constituens. Et ratio ea est, quia primum, quod inest in materia, vel participatur materiæ (ut vtar eius verbis) quæ est subiectum rerum generabilem, & dissolubilem, debet esse actiuum, & passiuum: primum autem actiuum, & passiuum sunt primæ qualitates: propterea & caliditas ignis, & aliæ primæ qualitates participatur materiæ, tanquam constituens. Cum enim in materia proximè recipiantur, & materia natura sua indeterminata, & determinabilis sit, nullo autem modo determinans; fit, ut primæ qualitates tanquam determinantes, atque adeo tanquam constituens participentur; quia ex determinante, & determinabili, simul iunctis, aliquid necessario constituitur. His præmissis, explicat nunc quæstiones illas, quæ paulò antè propositæ sunt. Prima erat, quomo

de vna, & eadem qualitas huic substantialis, illi verò accidentalis sit. Respondet, hoc ideo esse, quia huic secundum substantiam, illi secundum accidens participatur: huic tanquam determinans, illi minimè: huic tanquam intimè consequens, & secundum essentiam, ut niuis cādor, illi tanquam extrinsecus adueniens. Altera erat, quomodo vna qualitas eidem rei modo substantialis, modo accidentalis sit. Respondet, non secundum omne esse, vnam qualitatem esse substantialem; quia non adhuc habet participationem substantialem: non dum habet perfectum, quod requiritur: non dum est tantum progressa, ut determinet. Sic in habitu, & dispositione contingit: dispositio. n. nondum est habitus, quia nondum tantum progressa est. Vna igitur qualitas tunc est accidentalis, cum nondum est tantum progressa, ut determinet: tunc est substantialis, cum iam progressa est, habetque participationem substantialem. Nec nouum est (inquit) perfectum, & imperfectum alicubi specie differre: ita. n. perfecta, & imperfecta quantitas, ita auctio, & diminutio specie differunt. Tertia erat, quò vna qualitas eidem simul substantialis, & accidentalis sit. Respondet, quia eadem qualitas, & ut mista, & ut corpori accidens, atq; ab eodè recedens, considerari pòt: primo modo est substantialis, secundo modo accidentalis. Ratio est, quia ut mista, est s'm substantiam participata: ut aut extra circumfusa, vel tanquam effectus qualitatis interna, vel quouis alio modo, secundum accidens tantum. Hinc elicit primò qualitates elementarias varia ratione in diuersis speciebus vnus prædicamenti, immò etiam in diuersis prædicamentis collocari posse: quemadmodum etiã figura varia ratione & in quantitate, & in qualitate statuitur. Elicit deinde, qualitates elementares, eò quia maximè propriè differre faciunt, substantiales elementorum differentias noncupari. Tandem explicat quæstionem, à Simplicio propositam, vtrum. s. omnis qualitas possit fieri substantialis. Et respondet non posse; quia illæ qualitates, quæ non sunt natae, nisi aduenire substantiæ, iam existenti, & propriè qualitatis nomen sibi vendicât, substantiales fieri non possunt. Alia plura in eodem capite addit, quæ quoniam nunc ad rem nostram non admodum faciunt, ideo opportuniore loco considerabuntur.

Solutio 2. q. 1. tionis.

Solutio tertiz quæst.

Solutio quæstionis à Simplicio propositæ.

Quæ ex Nouo Autore superiore capite relata sunt, consulantur, primòq; fundamentum illud è Simplicio sumptum debile esse ostenditur. Cap. 11.

Interim quæ ab eo hætenus dicta sunt, diligenter examinemus. Et primò fundamentum illud ex Simplicio decerptum, ad Latinorum rationes diluendas, parùm profectò illi prodesse potest. Dicebat Simplicius, difficile esse cognoscere, quomodo vna, & eadem qualitas aliquibus accidentalis, aliquibus verò substantialis sit: & secundum Nouum Autorem, addebat hæc verba, *Necessariū esse in corporibus concedere aliquas qualitates fieri alicubi substantiales: albedo. n. cū sit accidens, sit substantialis in cerussa, & niue.* Verba hæc Nouus Autor satis lepidè propriæ snæ accommodauit: nam si, secundum Simplicium, albedo in niue, & cerussa est qualitas substantialis, inde facillè sequet, ut caliditas, frigiditas, & ceteræ prime qualitates in elementis substantiales sint, cum præsertim necesse sit, secūdū Simplicium, qualitates aliquas in corporibus alicubi substantiales fieri. Cæterum tamen de hisce verbis parùm laborandum sit, nihilominus hoc vnū admonendum censui, virū hunc, neque ipsa Simplicij verba sedulo attulisse, neque ex ipsis verum, atque germanum sensum eliciuisse. Nullam enim Simplicij necessitatem inducit, ut alicubi qualitates in corporibus substantiales sint; sed ita scribit ad verbum, *Nisi hoc concedendū sit in corporibus: nā albū, cū sit accidens, sit substantialis differentia in cerussa.* Ex quibus verbis, si veram Simplicij mentem attendere velimus, nihil plane aliud eliciemus, nisi qualitates aliquas, quæ ad aliqua subiecta, pura accidentia sunt, ad alia, loco substantialium differentiarum sumi posse. Et ne ab eodem Simplicij exemplo recedamus, albedo in pariete accidentalis qualitas dicitur; quia parieti accedit, & ab eodem recedit, citra vllum eius interitum: albedo verò in cerussa substantialis differentia nuncupatur, quia cerussæ non extrinsecus accedit, sed illi propria, atque intima est. Et quoniam substantiales rerum differentiæ latent nos, atque adeo si cerussam desinare vellemus, eius substantialem differentiam habere non possumus; ideo eius loco albedinem accipimus, tanquam illi maximè propriam: & propterea albedo in cerussa nomen subit qualitibus, seu differentiæ substantialis. Hunc puto, sensum esse verborum Simplicij: qui, si ita accipiatur, nullo certè Nouo Autori adiumento esse potest, ad Latinorum rationes diluendas: sin secus, ut. s. voluerit

Nouus Autoris fundamentū debilitat.

Adulterina verba Simplicij à Nouo Autore relata.

Verba Simplicij ex ipsis nec contextu elicta. Vera horum verborū explicatio.

Substantiales rerū differentie facerent nos. lege Auer. & Met. com. 5.

Simplic. albedinē re vera esse formā, & differentiā substantialē cerussa, idē tanquā fallum rej-
cimus: qm̄ vt diximus, substantiales rerum differentiæ latent nos, albedo autē cerussa manē
stulissima est. Et quemadmodum Simplicio in disputatione de formis elementorum aduer-
mur, ita eius auctoritatem hac in re omittēre possumus. Itaque Novus Autor, Latinorum ra-
tionibus satisfactorius, fundamentum aliquod commune, de quo inter Græcos, & Latinos
Philosophos conueniret, ex Arist. non à Simplicio sumere debuisset: nam quemadmodū Gre-
ci falsō existimarunt, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum, ita
mirum non est, si hanc ipsam falsitatem huiuscemodi, fallacijs tueantur.

Animadu-
er-
sio circa fun-
damentū No-
ui Autoris.

*Perperam à Nouo Autore qualitatis definitionem, in prædicamentis ab Aristotele traditam,
expositam esse. Cap. III.*

Perpendamus nunc ita, quæ Novus Autor attulit, vt Simplicij defectum suppleret. Ex-
plicaturus ipse tres supra dictas quæstiones, quas vult esse fundamenta suarum respon-
sionum, quo nā. s. modo vna, & eadē qualitas alteri substantialis, alteri verò accidentalis sit:
tūm quomodo vna, & eadē qualitas eidem rei modō substantialis, modō accidentalis fiat.
præterea quomodo vna qualitas eidem simul substantialis, & accidentalis esse dicatur; expli-
cationis initium sumit à definitione qualitatis, ab Arist. tradita, cum dixit, *Qualitatē autē di-*

Qualitatis
definitio, à
Nouo Auto-
re explicata.

co, secundū quā quales quidā dicuntur. Expendens hanc definitionem, dubitat, sit ne propria
qualitatis definitio: nam hoc eodem definiendi modo cætera quoque prædicamenta defini-
possent: vt quantitas est, secundum quam quantum quiddam esse dicitur, & sic de alijs. Sol-
uit dubium, & ait, hanc esse maximē propriam qualitatis definitionem, eius naturam peni-
tus exprimentem: qm̄ esse qualitatis in haberi, & participari consistit, adeo vt non sit aliud
qualitatis esse, & aliud participari: immō si albedo aliqua separata, & imparticipabilis sit,
nomen illa qualitatis non merebitur. Ideo verissima est qualitatis definitio, ab Arist. tradi-
ta, & rectē dictum est, in omnibus prædicamentis qualitatem reperiri, quatenus in illis par-
ticipatio quædam est. Hac ipse. Confert quidem huiuscemodi expositio eius finē, sed quā-
tum à veritate recedat, nunc est promēdum. Primō quid obstarēt, quo minus etiam rectē di-
ceremus, quantitatem esse secundum quam quantum quiddam esse dicitur? Non ne optima
hæc esset quantitatis definitio? Sicut. n. per qualitatem dicimur quales, per albedinem albi,
per caliditatem calidi, & sic de alijs; ita etiam per quantitatem dicimur quanti, per longitu-
dinem longi, per latitudinem lati, per profunditatem profundi. Possent quidem ita quantitas,
possent cætera prædicamenta definiri: veruntamen aliō spectauit Arist. cum qualitatem de-
finiuit, voluitque definitionem illam ita qualitati propriam esse, vt nulli prorsus alij præ-
dicamento conueniret. Habet. n. definitio illa intellectum quendam, quem certe Novus Au-
tor nō plane assecutus est, cum putauit, eam ideo qualitati maxime propriam esse, quia eius
naturam exprimit, quæ in haberi, & participari consistit. Quidē nonne esse, & natura non so-
lūm qualitatis, verum etiam omnium accidentium, in participari consistit? Non quidē quod
ipsamet participatio sit ipsum accidentium esse, (in aliquo. n. priori signo naturæ accidentia
sunt, deinde verò cum subiecto communicantur) sed quoniam imperfecta est accidentium
natura, ac proinde per se existere nequeunt; sed statim ac edita sunt, necesse est, vt cum subie-
cto communicentur, vel (vt Noui Autoris vocabulo vratur) participantur. Et quemadmo-
dum si daretur albedo aliqua separata, & imparticipabilis, illa non esset qualitas; ita si dare-
tur quodcunque accidens separatum, & imparticipabile, illud non esset accidens: etenim ac-
cidentis esse est inesse. 7. Metaph. hoc est, in subiecto inexistere: non. n. accidens naturæ suæ
viribus absque subiecto existere potest. Si itaque qualitatis definitio, ab Arist. tradita, noui
Autoris interpretationem reciperet, dubio procul qualitas propriam definitionem non habē-
ret, quæ à cæteris prædicamentis disungeretur; cum iam ostensum sit, definitionem hanc, eo
modo explicatam, accidentibus omnibus cōm esse. Vt igitur hanc qualitatis definitionem,
tanquam ipsi propriam, habere possimus, perinde vt eā Arist. tradidit; accipiendā est exposi-
tio Magni Alberti, in prædicamentō qualitatis cap. 1. qui ex Arist. 5. Metaph. tex. 19. elicit,
qualitatem multipliciter quidem, sed tribus præcipuē modis accipi solere. Primō pro omni
forma substantiali, & differentiā rei. Secundo pro quacunque forma accidentali, quæ est ex-
tra naturam subiecti, Tertio pro solo accidente, quartum prædicamentum constituēte. Primo
modo

Difficili-
tatis expli-
cationis con-
suetudo.

Verū intelle-
ctus difficilis
qualitatis, no-
uo Autori
ignotus.
Esse oīum ac-
cidentiū non
qualitatis so-
lus, in parti-
cipari consistit.

Accidētis ef-
se est inesse.

Vera explica-
tio definitio-
nis qualitatis
tradita à Ma-
gno Albe. in
prædi. Qual.
cap. 1.
Qualitas tri-
pliciter acci-
pitur.

modo quælibet hominis differentia potest qualitas appellari; quia prædicatur in quale: ut cum querimus, quale animal est homo? dicitur, rationale, aut bipes. Secundo modo etiam quantitas potest appellari qualitas, præsertim discretæ: nam quemadmodum qui tria, aut duo dicit, quantitatem dicit, ita qui dicit bis tria, aut ter duo, dicit qualitatem: adeo ut substantia, seu natura numeri, dicatur ipse numerus, semel prolatus; eius autem qualitas dicatur multiplicatio, siue ductus numeri in numerum. Dicere etiam, numerum esse superficiale, solidum, quadratum, cubicum, vel huiusmodi, perinde est, ac si dicas, ipsum esse quale. Hæc tota est doctrina Aristotelis loco nuper citato. Itaque qualitas, hoc secundo modo sumpta, non solum qualitatem, iam dictam, verum etiam reliqua nouem accidentium prædicamenta communiter comprehendit. Tertio verò modo ea proprie qualitas dicitur, à qua aliquid pure, & simpliciter dicitur quale. Nunc ait Albertus, à qualitate, primo modo sumpta, non dicitur aliquid simpliciter quale; sed quale quid. A qualitate, secundo modo spectata, non dicitur aliquid absolute quale; sed vel aliquot, vel qualiter se habet, vel qualiter agit, aut patitur, vel huiusmodi. A sola igitur qualitate, tertio modo accepta, quæ quartum prædicamentum constituit, vnumquodque dicitur simpliciter, & absolute quale: & propterea maxime propria quarti prædicamenti definitionem Aristoteles assignauit, dum dixit, qualitatem esse, secundum quam quales quidam dicuntur. Sic igitur qualitatis definitio intelligenda est, non autem ratione alicuius participationis, ut Nouus Autor exposuit.

Qualitas proprie dicta quænam sit.

Neque in omnibus prædicamentis qualitatem reperiri, neque naturam qualitatis, ut qualitas est, in participari consistere, eo modo, quo Nouus Autor putauit. Cap. IV.

Sed neque etiam verum est id, quod idem autor asseruit, nimirum qualitatem in omnibus prædicamentis reperiri, quatenus in illis participatio quædam est: nam si esse qualitatis, ut ipse dicit, in participari consistit, & ut ego intuli, hoc idem esse omnibus pariter accidentibus commune sit, quatenus. s. subiecto indigent; tunc si qualitas hoc modo esset in prædicamento substantiæ, eius quoque esse, atque natura in participari consisteret, atque adeo substantia subiecto indigeret, quod nullus philosophus concederet. Nō est igitur qualitas in omnibus prædicamentis, ratione alicuius participationis, ut Nouus Autor putauit; sed potius ratione cuiusdam distinctionis, & differentiæ, eo modo, quo Simplicius in commentario paulo ante primam speciem qualitatis docuit: vbi ait, proprium qualitatis esse, distinguere: & quia prædicamentum quodlibet proprium characterem, peculiaremque proprietatem habet, per quam subsistit, & ab alijs differt; idcirco mirum non est, si in quolibet prædicamento qualitas esse dicatur. Sed his omnis consideremus reliqua. Cum vellet rationem reddere Nouus Autor, cur esse qualitatis in participari consistat, hinc eam accipiendam esse putauit: nam omne ens, aut substantia, aut accidens est: accidentis esse est inesse: substantia verò aut est materia, aut forma, aut compositum: compositum per se subsistit: materia est tanquam quid ante positum: forma verò est tanquam adueniens, ad inexistendum materiæ. Hinc colligit, tam accidentibus, quam substantialibus formis illud conuenire, ut. s. in aliquo, ante posito, insint; ac propterea substantiales formas, & accidentia commune aliquod habere, ratione cuius eidem inesse conueniat: hoc autem commune, ratiocinio quodam elicit, qualitatem esse. Nam id, quod inest alicui, facit illud differre: quod facit differre est differentia: differentia est qualitas; ergo &c. Quare cum inesse alteri nil aliud sit, quam haberi, & participari ab illo, sequitur, ut esse, & natura qualitatis in participari consistat. In hac Noui Autoris ratiocinatione latet fundamentum quoddam, quod ut ad eius opinionem tuendam validissimum est; ita à veritate quam longissimè abest: propterea dabimus operam, ut illud euertamus; eo enim euerso, tota eius opinio statim ruet. Porro fundamentum latens illud est; Ita substantialibus formis, ut accidentibus competit inesse in aliquo subiecto, iam existenti. De accidentibus perspicua res est: nam ut rectè docet Aristoteles 7. Metaph. accidentis esse est inesse, eo modo, quo iam explicuimus. At verò de substantialibus formis id ipsum enunciarì nulla ratione potest; alioquin inter accidentia, & substantiales formas, nullum prorsus discrimen reperiretur. Enimvero ut ex mente Aristotelis contra veteres philosophos, simplicem clari generationem, tueamur (ipsi enim eam, quam nos vocamus generationem, appellabant alterationem) opus est, ut inter modum existendi substantialis forme, atque accidentis discrimen aliquod statuamus.

Non reperit qualitas in omnibus prædicamentis ratione alicuius participationis.

Quo intelligendū sit, in omnibus prædicamentis qualitatē reperiri. Vide Simplicium in com. prædic. qualitatis. Ratio Noui Autoris, cur esse qualitatis in participari consistat.

Fundamentū quo noui Autoris ratio nititur. Verum in accidentibus. Falsū in formis substantialibus.

Proprietas
accidentis.

Itaque proprium accidentis est inesse in subiecto, iam existenti, eidemque dare esse, non simpliciter, sed secundum quid; & propterea si accidens à subiecto remouetur; non ideo subiectum perit, sed adhuc manet. Hac igitur ratione accidens in subiecto inesse, aut inharere dicitur, quia illi veluti fundamento, & fulcramento accumbit, atque illius quodammodo superficiem tingit; subiectum enim denominat, & quale reddit. Proprium autem substantialis formæ non est inesse, neque in materia, neque in composito, ut Nouus Autor putauit; sed vni materiae, ad tertium aliquod constituendum. Non inest quidem in composito; quia eide, ante existenti, non aduenit, cum per formam constituatur: neque in materia, quia ipsam non denominat, nec qualem reddit; adeo ut sicut ex ferro, & calore; ita ex materia, & forma compositum aliquod secundum quid constituatur; sed propriè forma, quæ substantia est, dicitur vni materiae, ut ex illarum vnione substantiale compositum coalescat. Etenim materia, ea ratione, qua substantia est, & itidem forma per se quidem esse possent, ut aliàs docuimus: verum quoniam nisi iungantur simul, nihil vnquam in vniuerso generaret, ideo natura appetitum quendam in materia, atque propensionem ad substantialem formam inferuit, tanquam ad eam, à qua suam rationem, seu perfectionem esset acceptura. Alium etiam appetitum in formam indicit, ad materiam formandam, atque perficiendam, & propterea potètia hæc, actus illa passim à philosophis nuncupatur. Iam ergo videmus, Noui Autoris fundamentum omnino ruere, quod erat, substantialibus formis, non secus ac accidentibus, id competere, ut alteri inesset. Sed absurdum quoque est id, quod de accidentibus a seruit, eis videlicet competere alteri inesse, per qualitatem, atque adeo esse qualitatis in haberi, & participari consistere. Hoc inquam absurdissimum est; quoniam accidentibus competit alteri inesse, qua accidentia sunt, non autem per qualitatem: si enim qualitas quocunque modo, vel re, vel cogitatione, à prædicamentorum serie amoueretur, adhuc nihilominus accidentia reliqua hanc proprietatem retinerent, ut. naturali quodam impulsu alio tenderent, vbi inexistenter, & conseruarentur. Immo si rem attentè consideremus, inueniemus, ipsi potius qualitati competere alteri inesse, qua accidens est. Ut hinc etiam eliciamus, esse quidem accidentium, qua accidentia sunt, in haberi, & participari consistere; qualitatis verò non item, nisi qua accidens est, ac propterea qualitatis definitionem, à Nouo Autore superius expositam, illius prædicamenti propriam non esse, nec eius naturam omnino exprimere, quatenus à cæteris prædicamentis discriminatur.

Materia, &
forma, cum
substantia sit,
cur per se non
subsistant.

Tantum abest,
ut accidentibus
competat alteri
in esse per
qualitatem, ut
potius qualitati
competat alteri
in esse, qua
accidens sit.

Tres gradus participationis, à Nouo Autore superius positi, reprobantur. Cap. V.

Tres gradus
participationis
à nouo Auto
re positi.

Cæterum, quod esse qualitatis, secundum Nouum Autorem, in participari consistit, putauit ipse, pro varietate participationis, qualitatem variam esse sortiri. Tribus enim modis participatio, inquit, contingere potest; vno modo, ut participatum sit tanquam adueniens substantiæ, iam existenti, & sic prouenit qualitas, quæ est propriè qualitas, quæque qualitatis prædicamentum constituit. Secundo modo, ut participatum sit simul veniens, & concomitans principia, rem secundum essentiam constituentia, qualis est albedo niuis. Tertio modo, ut participatum se habeat tanquam quid secundum essentiam constituens, veluti caliditas ignis. Quod attinet ad hos tres modos participationis, primus tanquam verus admitti hæc lege posset, ut id non qualitati solum, verum etiam reliquis omnibus accidentibus commune sit, ut ea. substantiæ, iam existenti adueniant. In secundo non nihil latet difficultatis, ne dicam erroris: quauis enim albedo niuis existenti iam niui non adueniat, sed eius essentialia principia consequatur, nihilominus ea ipsa à qualitatis prædicamento non excluditur: nam si qualitas est, secundum quam quales quidam dicuntur, & secundum albedinem nix alba dicatur; dubio procul albedini etiam niuis prædicamenti qualitatis definitio competere videtur, ut nimirum qualitas illa, ad qualitatis prædicamentum attineat. Tertius modus omnino falsus est, vid. participatum aliquod se habere veluti secundum essentiam constituens, cuiusmodi est caliditas ignis. Animaduertens Nouus Autor, id ab omnibus non ita facillè cõcessum iri; propterea hoc ipsum eiusmodi argumento probare conatus est; quia primò quod participatur materia; quæ est subiectum rerum generabilium, & dissolubilium, debet esse actiuum, & passiuum (inde enim est generatio, & interitus, in qua consistit essentia huiusmodi compositorum) primam autem reatiuum, & passiuum sunt istæ qualitates; quare consequi aliud

Excludit primus.

Reicitur secundus.

Refutat tertius.

Argumentum
nouo Autoris

aliud non possunt; & sic oportet, ut tanquam constituentes participentur. Sed nullius roboris est hoc argumentum: neganda est. n. maior propositio: nam primum, quod in rei generatione participatur materix, hoc est, cum materia iungitur, atque vnitur, est aliquod simpliciter actiuum, puta substantialis forma, non autem aliquod actiuum, & passiuum. Ad probationem, cum ait, ex actiuo, & passiuo generationem, & interitum oriri, in qua consistit essentia huiusmodi compositorum. Respondeo propositionem hanc sensum longè diuersum habere ab eo, quem Nouus Autor putauit: ita. n. intelligendum est, ad hasce mutationes, actiuum, & passiuum necessariò concurrere, quatenus, s. necessariò requiritur materia, quæ est principium passiuum, & forma substantialis, quæ est principium actiuum: nequaquam verò ad generationem quatuor primas qualitates, quæ actiuæ, atque passiuæ sunt, proximè concurrere, nisi quatenus alterationem aliquam efficere possunt, quæ aut generationem, aut interitum antecedit.

Solutio.

Quo intelligendū sit, ad generationem, & interitum actiuū, & passiuū concurrere.

Due instantiæ Noui Autoris aduersus primam Latinorum rationem reijciuntur.

Caput V I.

E Verò iam penitus Noui Autoris fundamento, nunc ad responsiones illas impugnandas transeamus, quibus ipse Latinorum argumēta se soluere arbitratus est. Itaque sect. 3. cap. 2. incipit soluere primam rationem, quæ robur accipit ab illa Arist. propositione, ex 1. Phys. textibus 27. & 30. puta, quod verè est, nulli accidit: vel (quod in idem recidit) quod per se substantia est, alteri accidens esse nequit; & propterea si quatuor primæ qualitates essent formæ substantiales elementorum, eæ ipsæ mistis corporibus veluti accidentia conuenire non possent. Pro huius rationis solutione, quantum ex dictis ab eo, secundo illo capite colligere possum, tria facit. Primò triplicem affert instantiam. Deinde ostendit, Latinos philosophos in hoc primo argumento tripliciter defecisse. Deniquè soluit argumētum in forma. Prima instantia est, de intellectu, quæ in Deo substantia est, in homine tamen accidens dicitur. Secunda est, de figura cæli, quam cælo substantialem esse, atque de ipso in primo modo dicendi per se prædicari contendit; cum tamen ligneo globo accidentalis sit. Tertia est, de forma, quæ materiæ accidit; & tamen essentiam compositi complet. Nos in hoc cap. circa primam, & tertiam instantiam versabimur; secundam verò, quæ est maioris momenti, in sequenti cap. considerabimus. Quod igitur attinet ad primam instantiam, præuidit Nouus Autor Latinorum responsionem, quæ admonet, Aristotelicam illam propositionem, quod verè est, nulli accidit, in rebus tantum vniuocis intelligendam esse; ac propterea in diuina, atque humana intellectu nullum locum habere: quoniam huiusmodi intellectiones in nulla cõmuni intellectu vniuocè conueniunt; sed æquiuocè tantum. Redarguit hanc responsionem argumento illo communi, & satis trito, quod est huiusmodi: sermo absolute prolatus, absolute est intelligendus: Arist. eam propositionem absolute protulit; absolute igitur ea propositio intelligenda est. Quanti sit hoc redargutionum genus, aliorum sit iudicium. Si sermo absolute prolatus absolute intelligendus esset; omnis igitur explicandi Arist. & interpretandi facultas prorsus eriperetur: quod quantum incommodi, & detrimenti peripateticæ philosophiæ afferret, vel tacete me, omnibus, arbitror, compertissimum esse. Quam multa. n. essent apud Arist. loca, quæ inuicem pugnant, & multa etiam falsa, atque absurda continerēt; nisi eius verba ad bonum sensum reuocarentur? Absolute protulit Arist. in prædicamentis, cap. de substantia, substantiam per se subsistere; quod tamen falsum est, si de quacunque substantia intelligatur: etenim materia, & forma substantiæ sunt, & tñ per se non subsistunt; nisi per se subsistere accipiatur pro non inherere: itaque propositio illa de sola substantia perfecta, cuiusmodi est substantia compositi, intelligenda est. Absolute protulit 2. Phys. materiam, & efficiens in idem incidere non posse, quod tñ falsum est, si de quacunque materia intelligatur: nam intellectus est materia, in qua intellectio, seu scientia recipitur; & tñ ille ipse efficiens causa scientiæ passim dicitur: itaque propositio illa debet tantum intelligi de materia, ex qua. Absolute etiam protulit 3. lib. de Anima, intelligere esse quoddam pati; quod tñ falsum est, quia ut ipse docet eodem lib. intellectus impassibilis est; veram autem facimus propositionem illam, cum dicimus, Arist. ibi de passione, perfectionem inferente, non etiam interitum, locutum esse. Alia sexcenta sunt apud ipsam loca, vbi de varijs rebus absolute locutus est; quæ tñ

Quod verè est, nulli accidit, propositio vulgarissima.

Triplex instantia noui Autoris, de intellectu, de figura cæli, de forma substantiali. Latinorum responsio ad primam instantiam.

Argumētum satis tritū, quo vtitur nouus Autor: cõtra Latinorum responsionem. Ostendit Autor, quòd p. leue sit argumētum illud eõe.

Substantia per se subsistit.

Materia, & efficiens in idem incidere non possunt.

Intelligere est quoddam pati.

Quo intelli-
gendū sit for-
mam accide-
re materiæ.

multa incommoda præferret, nisi, interpretationis beneficio, verus illorum intellectus aperiretur. Vanum est igitur, ita argumentari; sermo absolutè prolatus, absolute intelligendus est; atque adeo necesse est, ut Novus hic Autor alios inueniat redarguendi modos: Quod verò attinet ad tertiam instantiam, quæ erat de forma, quæ materiæ accidit, & tamen essentiæ compositi complet; ea profectò nullius est momenti: quàm tamen forma materiæ accidat, quæ nimirum accidit, ut materia hæc, vel illa forma prædita sit, forma tñ accidens non est: quia nec materiæ inhæret, nec ipsam quantam, aut qualem reddit, aut alio quocunque modo denominat; sed cum ea tantum iungitur, ad substantiale compositum constituendum.

Monstrum esse in Peripatetica philosophia asserere, rotundam figuram ita cælo substantialem esse, ut de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur. Cap. VII.

Rotunda figu-
ra secundum
Novi Auto-
rē est de inti-
marione cæli.
Autoritas
Auerrois.
Ratio novi
Autoris.

PRæcipua instantia, quam Novus Autor attulit, aduersus primam Latinorum rationē, erat de rotunda figura, quam cælo substantialem; ligneo tamen globo accidentalem esse, affirmavit: id quod & Auerrois autoritate, & ratione insuper probare conatus est. Autoritas Auerrois est 2. de Cælo comm. 59. ubi ita scribit, *Et iam declaratum est, quod figura est de rebus essentialibus in corporibus cælestibus: quia sunt animata.* Ratio autem est huiusmodi; figura circularis in cælo aut est accidens, aut proprium, aut differentia essentialis, quæ de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur: sed non est accidens, neque proprium; ergo est eius differentia substantialis. Probat minorem; non. n. inquit, figura circularis in cælo est accidens, siue separabile, siue inseparabile: quoniam subiectum huiusmodi accidentium absque illis esse potest; cælum verò non potest esse sine figura circulari; cum illa figura cælo necessaria sit, ut docet Arist. 2. de Cælo tex. 22. Neque etiam est proprium; quia proprium sumit in sui definitione subiectum: figura autem circularis non sumit in sui definitione cælum. Si non est accidens, neque proprium; erit igitur differentia substantialis. Portentum video in peripatetica philosophia, dum cælum mihi obtruditur, rotunda figura, tanquam substantiali differentia præditum: hoc nunquam somniauit Auerroes, nunquam Arist. nunquam ullus Græcus interpres; immò ne vlla quidem ratio est, qua id ipsum suaderi possit. Ad Auerroem, quod attinet, si quæ varijs in locis scripta reliquit, attentò animo consideremus, eiusque præcipua dogmata memoria teneamus, inueniemus, satis famosam esse illius sententiam de cælestis substantiæ simplicitate, quam in auro illo libello de orbis substantia promulgavit. Noluit enim, cælestem substantiam ex materia, & forma concretam esse, sed propterea quod pluribus accidentibus subicitur, ideo eam simplicis subiecti nomine decoravit. Quod cum ita se habeat, quis non vider, rotundam figuram de mente Auerrois eo modo cælo substantialem esse non posse, quo vult Novus Autor, quatuor primas qualitates esse substantiales elementis? Sed dabo ego locum apud Auerroem, ubi apertissimè fateatur, rotundam figuram in cælo esse quidem accidens, eius naturam consequens: non autem differentiam substantialem, quæ de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur. Locus est in 2. de Cælo comm. 22. propè finem; ubi hæc scribit ad verbū, *Et cum posuimus quod figura est accidens, quod sequitur ad substantiam corporis.* Ex hoc loco liceat sic argumentari; si figura absolutè spectata, ut genus quoddam est, secundum Auerroem, accidens dicitur; ergo omnes figuræ species, sub ea contentæ, accidentia pariter erunt: sed rotunda figura, quæ cælo competit, sub figuræ genere continetur, ergo ea quoque figura accidens dicenda erit. Docet fortasse aliquis, rotundam figuram accidens quidem esse, ut figura est, eam tamen, ut cælo competit, esse differentiam substantialem. Quid si probauero, argumento, non aliunde, quàm ab ipsomet Auerroem sumpto, rotundam figuram, prout cælo competit, esse accidens, quod eius naturam consequitur, non autem differentiam eius substantialem? Auerroes, itaque loco nuper citato, ostendete volens, primam figuram, quæ orbicularis est, cælesti corpori conuenire; sic argumētatur; Quod est prius, secundum substantiam, debet etiam esse prius secundum accidentia: sed cælum est prius omnibus corporibus, secundum substantiam; ergo pariter debet esse prius, secundum accidentia, atque adeo secundum figuram, quæ est accidens: atqui inter figuræ species orbicularis est prima; ea igitur corpori primo, hoc est, cælo competere debet. Liquidò igitur constat, rotundam figuram, secundum Auerroem, non solum accidens esse, ut figura est, verum etiam ut cælesti corpori conuenit. Sed quid dicemus ad autoritatem, à Nouo Autore alla-

Distæ senten-
tiæ confutatio.

Secundū A-
uer cæli sim-
plicissimū ē;
propterea si
gura rotunda
ad illud se ha-
bere nō pot,
ut primæ qua-
litates secun-
dum nouum
Auerroem se
habent ad ele-
menta.
Locus apertissi-
mus apud A-
uer ubi fate-
tur, figuram
rotundam in
cælo accidens
esse.

Occupatio.

Argm Auer.
probat, rō
tundam figu-
ram, ut cælo
competit, ac-
cidens esse.

ram, qua Auerroes sensisse visus est, orbicularem figuram in caelo differentiam substantialē esse? Facilis est solutio, si Auerrois verba, ab eodem Nouo Autore citata, recte perpendantur. Dixit Auerroes figuram esse de rebus essentialibus in corporibus caelestibus: quibus verbis, non intellexit quidem, figuram esse de substantia, hoc est de essentia, seu de essentiali differentia corporis caelestis; adeo ut de ipso in primo modo dicendi per se praedicetur: sed intellexit, orbicularem figuram de illarum rerum numero esse, quae ad caelestia corpora maximè pertinent, quaeq; illis conuenienter aptatae sunt. Verba Auerrois ita aperta sunt, ut nulla prorsus explanatione indigeant: ita enim scribit initio comm. 22. iam citati, *Et volumus modò declarare, quòd figura caeli est rotunda, & haec figura est conueniens natura, & substantia eius.* Neque verò locum habet huiusmodi consecutio, ut forsitan Nouus Autor putauit, hoc est alicui intimum, & essentialē; ergo est de eius essentia: quoniam (ut alias docui essentialē esse homini, ut sit recte figura; ut sit risibilis; tamen neque recta figura, neque risibilitas sunt de essentia hominis; cum de ipso in primo modo dicendi per se non praedicentur, sicut rationalitas. Sed itaque secundum Aristotelem, neque secundum Graecos interpretes, rotunda figura est de substantia caeli; adducam vnum Simplicium (ne hac in re multus sim) in commentario 22. libri secundi de Caelo, mentem Aristotelis explanantem; scio enim, huic maximè interpreti à Nouo Autore fidem haberi. Connectens igitur cum Aristotelis sermonem cum praecedentibus, cum haecenus, inquit, Aristoteles de caeli substantia disputasset, nunc de eius figura disserere incipit: non hoc certe dixisset, si figuram de caeli substantia esse credidisset. Soluamus nunc rationem, à Nouo Autore propositam; & sit haec categorica solutio; negamus illam partem minoris, qua dictum est, rotundam figuram in caelo inseparabile accidens non esse. Ad probationem cum ait, subiectum huiusmodi accidentium sine illis esse posse: si de separabilibus intelligat, concedi mus; si vero de inseparabilibus, negamus: quoniam nigredo est accidens inseparabile in coruo, & albedo in cygno; & tamen neque coruus sine nigredine, neque sine albedine cygnus esse potest: alioquin accidentia haec inseparabilia non essent. Obijcit Nouus Autor; nam quantum subiectum sine accidente inseparabile esse non possit; ei tamen, secundum rationem propriam, sine illo esse, non repugnat: caelo autem repugnat esse sine figura rotunda; immò adeo repugnat, ut sine illa ne mente quidem concipi possit; alioquin mente conciperetur caelum, quod non esset caelum. Ad ea respondeo, non repugnare quidem subiecto, quatenus subiectum est, sine accidente inseparabili esse; est enim illo saltem natura prius: nec absurdum est, omne prius esse sine suo posteriore, & propterea non repugnat coruo, quatenus substantia est, sine nigredine esse, aut cygno sine albedine: sed hac eadem ratione non repugnat caelo, quatenus substantia est, esse sine figura rotunda. Et cum Nouus Autor per Aristotelem oppositum probat; quia nimirum necesse est, caelum hanc figuram habere. Respondeo, ibi Aristotelem docuisse, rotundam figuram à caelo separati non posse, quia accidens inseparabile est: & cum caelum orbiculari motu moueri debeat; necesse est, ut rotundam figuram habeat, quae ad eum ipsum motum apposita est: Non negauit tamen Aristoteles illam non repugnantiam in caelo, ea. s. ratione, qua substantia est, absque omni accidente reperi posse. Haec autem non repugnantia realem existentiam necessario non infert; quoniam non repugnat homini, esse sine risibilitate, cum subiectum sit prius affectione; tamen non sequitur, ut risibilitas, re ipsa ab homine separati possit, atque homo re ipsa, absque risibilitate consistat. Sed falsum quoque est dicere, caelum absque rotunda figura concipi non posse: quoniam caelestem substantiam, à quocunque accidente abstractam, concipere possumus, idque ea abstractione, quam Scholae praecisiuam appellant. Quemadmodum etiam eadem abstractione concipere possumus Deum, eius bonitatem non concipiendo, quae attributum quoddam illius est: & quemadmodum non sequitur, concipio Deum, eius bonitatem non concipiendo, ergo Deus non est bonus; ita non sequitur, concipio caelum, non concipiendo eius rotunditatem, ergo caelum non est rotundum, vel caelum non est caelum; quia abstractio praecisua est, non diuisiua. Et sicut proprietas per intellectum à forma separari potest, ut Nouus etià Autor sect. 2. c. 5. in principio concedit; ita multò magis à subiecto, inseparabile accidens poterit cogitatione seiungi.

Ratio ad autoritatem Auerrois à Nouo Autore allata.

Nota diligenter haec verba.

Esse essentialē, & de essentia differunt; quare disputare de potentia materiae, c. vlt. Quare Simplicio, 1. de caelo, com. 22. g. facit de mente Arist. figuram in caelo accidens esse. Solutio orationis à Nouo Autore superius propositae.

Obiectio noui Autoris.

Responso.

Rotunda figura secundum Arist. est accidens inseparabile à caelo, et quod necessarium, ut in orbem moueri possit.

Caelum absque rotunda figura mente concipi potest.

Nota duplicem abstractionem, praecisiuam, & diuisiuam.

Maiorem propositionem, à Latinis assumptam, in prima eorum ratione, quicquid Nouus Autor asserat, Aristotelicam esse. Cap. VIII.

Difficultas à nouo Autore proposita circa maiorem propositionem primæ rationis Latinorum.

Difficultas soluitur, explicaturque locus Arist. 1. Phy. tex. 17. & 10.

In disputatio-
ne Arist. con-
tra Parmeni-
1. Phy. sermo
fit de tota sub-
stantia prædi-
camentali, nõ
autem de sola
Substantia es-
posita.

Cõis proprie-
tas totius sub-
stantiæ præ-
dicamentalis

Arg. efficax
contra nouum
Autorem.

Propositis instantijs, ostendit deinde Nouus Autor, primam Latinorum rationem, in qua etiam nunc versamur, errores varios continere. Primò dicit, propositionem, à Latinis assumptam, vid. quod per se substantia est, alteri accidens esse nequit; non eam esse, quam citis locis Aristoteles scripsit: in illis enim hæc sola propositio habetur, quod verè est ens, nulli accidit: per verè autem ens non intellexit Aristoteles (ait ipse) nisi substantiã perfectam, quæ per se subsistit, cuiusmodi est compositum. Quare verum est dicere, id, quod verè est ens, hoc est substantia perfectã, & per se subsistens, nulli accidere posse: & propterea cum forma substantialis non sit verè ens, quia per se non subsistit; absurdum non erit asserere, caliditatem, quæ est forma substantialis ignis, veluti qualitatem alicui misto corpori accidere posse. Si verum fateri liceat, perbelle quidem Nouus Autor eum Aristotelis locum propriæ sententiæ accommodauit: an autem verum Aristotelis sensum elicuerit, facillè patebit, si quicquid in ijs contextibus Aristoteles docuit, paucis aperiemus. Aristoteles igitur, vt inter omnes conuenit, contra Parmenidem ibi disputat, qui, vnum tantum reperiri ens, existimauit: præcipuum autem medium, quo ad eius sententiã impugnandã vsus est, à multiplici entium significatione sumpsit: fore enim viderat, vt si ens multipliciter dici probauisset, illicò non vnum tantum, sed plura entia reperiri facillè constaret. Ens itaque, ait Aristoteles, aut nulli penitus subiecto adheret; & hoc appellatur substantia: aut alicui subiecto necessariò accumbit; idque accidens nuncupatur. Cum ergo dicit Parmenidès, vnum tantum reperiri ens, hoc ens est ne accidens, vt album, an substantia, vt lignum? Si accidens, cum illud necessariò subiectum exigit, in quo inhæreat, hoc est, substantiam; iam præter illud ens, dabitur aliud: album enim, quod est concretum albedinis, per se existere nõ potest; sed aut in lapide, aut in ligno, aut in aliquo alio subiecto inexistit. Si verò dicat Parmenidès, hoc vnum ens esse substantiam, quia, i. in subiecto nullo est, tunc nihilominus ens aliud, præter illam, fateri cogitur: etenim si lignum album accipiamus, proculdubio albedinis ratio à ligni ratione distinguitur: in ligno igitur albo duo entia numerantur: alterum, quod per se subsistit, vt lignum, quod est substantia; alterum, quod subiecto inhæret, vt album, quod est accidens: ideo ait Aristoteles, *Si igitur, quod verè est, nulli accidit, ac si dixisset, si igitur substantia per se ab accidente distincta est, iam planè sequitur, vt præter vnum ens, quod est substantia, aliud ens, quod est accidens, contra Parmenidem, reperiatur.* Hæc est tota in ijs contextibus Aristotelis ratiocinatio: in qua, vt manifestum est, substantiam pro perfectã substantia non accepit, hoc est pro composito per se subsistente, quatenus, s. à materia, vel à forma distinguitur, quæ seorsum consistere nequeunt, vt Nouus Autor putauit: sed accepit substantiam pro toto prædicamento substantiæ, quatenus in se tam materiam, quam formam, & compositum comprehendit, & quatenus à quolibet accidente distinguitur. Propterea in eodem 1. lib. tex. 13. dicebat principium omnium ad Parmenidis, & Melissi sententiã euerendam accommodatissimum, esse ab illis percontari, cum id, quod est, multipliciter dicatur, quo nam pacto ipsi asserant, omnia esse vnum (vtrũ omnia substantiam, an quantitatem, an qualitatem, &c. De substantia igitur prædicamentali, vt à cæteris prædicamentis distincta, Aristoteles locutus est: nam omnis substantia, quæcumque illa sit, siue materia, siue forma, siue compositum, hanc proprietatem habet, vt alteri non inhæreat: hæc enim proprietate, substantia quælibet ab accidente distinguitur; quauis hæc ipsa proprietas perfectæ substantiæ puta composito quam maximè conferat; ideo Aristoteles, Simplicius, & alij de substantia composita, tanquam de ea, in qua proximè accidentia recipiuntur, exempla sæpius attulerunt. Non igitur vim, & robur huius primæ rationis Nouus Autor declinare potest: quoniam sensus illius Aristotelicæ propositionis hic ipse est; quod per se substantia est, alteri accidens esse nequit: nec aliud certe Aristoteles intellexit, cum dixit, quod verè est, nulli accidit. Verum, esto Aristotelica illa propositio de sola substantia composita intelligenda est, & forma, quæ per se substantia est, alteri accidere potest, vt Nouus Autor contendit; quæro, cui nam forma substantialis accidat? Materiæ ne? Minimè verò; quia iam docuimus, accidere quidem, vt hæc forma cum materia copuletur; formã tamen materiæ accidens non esse, quia ipsam nullo pacto denominat. Nutrimentum etiam

corpori accidit, quod nutritur, nec tñ ob eam rē sequitur, vt nutrimentū accidēs sit. An vero composito fortasse accidit? Ne hoc quidem verè dici potest, quia id, quod alteri accidit, ei iam existenti, aduenire dicitur; substantialis autem forma composito, iam existenti, non aduenit; sed illud ipsum constituit, non ergo forma substantialis composito accidere potest. Dum verò Nouus Autor contendit, caliditatem esse formam substantialem ignis, & eandē nihilominus accidere misto; obsecro, est ne eadem re ipsa caliditas, quæ & ignem constituit, & misto corpori accidit? Si eadem, saltem genere, quomodo in igne substantia, in misto verò qualitas esse potest? Quanam est ratio huiusce metamorphoseos, vt. s. de substantia in qualitate mutetur? Sin autem non est omnino eadem; ergo caliditas, vt in igne, aliquid secum affert, quod non habet, vt in misto; quod certè aliud esse non potest, nisi forma substantialis, in igne latens: cuius ipsa caliditas, & proprietates, & affectio dicitur; & tanquam manifestior, loco essentialis differentie sumitur. In misto verò caliditas pura est, nec secum affert substantialem formam; sed vt effectus, ab illa proficiscens, proximè misto corpori adhæret, illudque calidum reddit.

Argm̄ ostendens, caliditatem eandem non posse in igne esse formam substantialem, in misto verò accidens.

Optimam esse hanc Latinorum consecutionem, quod vni est substantia, alteri, est accidens, ergo substantia est accidens. Cap. IX.

AIT præterea Nouus Autor, Latinos philosophos parum oculos fuisse, in eliciendo, ex Aristotelica propositione, consecutionem illam, ergo substantia erit accidens: quoniam hæc consecutio, per regulam à coniunctis ad disiuncta, nulla est. Sicut. n. irritum est hoc argumentum, Dominus Sempronij, est seruus Titij; ergo Dominus est seruus; vel vnus generatio est alterius iteritus; ergo generatio est iteritus: ita vanum illud erit, quod vni est substantia, alteri est accidens; ergo substantia est accidens: idè leuiter, ait, Latinos philosophos cecidisse. Verum si paulò diligentius primam hanc Latinorum rationem vir ille perpendisset, eiusque robur animaduertisset; profectò cognouisset, Latinos philosophos neque leuiter cecidisse, neque parum, vt ipse asserit, oculos fuisse. Etenim ius rationis eorum in eo posita est, quod per se, substantia est, accidens ad alterum esse nequit: si. n. res aliter se haberet, tunc necessariò sequeretur, vt substantia fieret accidens, quod maxime absurdum est. Fieri quidem potest, vt quod per se substantia est, alteri quodammodo accidat, non tamen, vt illud ipsum, ceu accidens aliquod, subiectum, cui accidit denominet. Nam, vt paulò ante notauimus, nutrimentum, per se, substantia est, acciditque corpori, quod nutritur; accidens tamen non euadit, sed substantia manet, quæ postea in substantiam viuētis corporis trāsmutatur. Sic diximus, formam accidere materiæ, tamen forma per se substantia est: cumque accidit, vt cum materia iungatur, ibi est duarum substantiarum coniunctio. Verissima igitur est hæc propositio; Quod, per se, substantia est, accidens ad alterum esse non potest, alioquin sequeretur, vt substantia fieret accidens. Cum verò Nouus Autor regulam obijcit à coniunctis ad disiuncta, ea profectò in reatiuis tantum, non etiam in absolutis locum habet, & propterea cum Dominus, & seruus relationem inferant; absurdum non est, aliquem ad Sempronium esse Dominum, & eum ipsum ad Titium seruum esse, nec tamen inferre licet; ergo Dominus est seruus, vel opposito modo. Sic columna ad Petrum potest dici dextra, ad Franciscum verò sinistra, quia dextrum, & sinistrum relationem dicunt; non tamen licet arguere, ergo dextrum est sinistrum. At verò in absolutis hæc regula nullum penitus locum habet: nam quod per se quantitas est, nunquam ad alterum qualitas erit, neque vicissim: similiter quod per se substantia est, nunquam ad alterum quantitas erit, aut aliud quoduis accidens. Rectè igitur inferebant Latini, si, quod per se substantia est, accidens ad alterum esset, necessariò fore, vt substantia accidens fieret.

Nouus Autor in Latinos inuehitur

Latinorum de sensio.

Regula à coniunctis ad disiuncta, quibus locum habet.

Prima Latinorum ratio ab alijs Noui Autoris calumnie vindicatur. Cap. X.

CÆterum quia prima hæc Latinorum ratio ab Auerr. sumpta est, ideo Nouus Autor ait, deductionem apud Auerroem longè diuersum esse: non. n. intulit Auerroes, substantiam fore simpliciter accidens, sed id, quod in vno, de vno prædicamento est, in altero, de altero prædicamento fore. Nihilominus ait Nouus Autor, ipsummet quoque Auerroem hallucinatum fuisse: nihil enim absurdi est, si id, quod in vno, de vno prædicamento est, in altero

Nouus Autor contra Latinos, & Auerroem.

Noui Auto-
ris lapsus.

ro de alio prædicamento sit: nanque figura, secundum multitudinem linearum, & planorum, accepta, est de genere quantitatis: Secundum verò superficiem figuratorem considerata, ad prædicamentum attinet qualitaris. Nescio, vter hac in re magis hallucinatus fuerit, Auerro, ne an Novus Autor? considerabunt alij. Non est, opinor, absurdum, vnam, eandemque rem, diuersa ratione spectatam, ad diuersa prædicamenta pertinere: vt eadem res, quæ est pater, quatenus homo, pertinet ad prædicamentum substantiæ: quatenus pater, ad prædicamentum relationis. Sic eadem res, quæ est figura, prout quantitas est, hoc est secundum multitudinem linearum accepta, est de genere quantitatis: prout verò qualitas, hoc est, secundum speciem configurationem, est de genere qualitatis. At verò, absolutum fieri relatiuum, quantitatem euadere qualitatem, substantiam in accidens transmutari, nulla certè ratione dici potest. Quale enim cunque quid est, vbicunque ponatur, semper idem erit: propterea si igneus calor in igne forma substantialis est, is ipse, vt in misto, accidens esse non poterit: sed substantia pariter erit, ex accidenti alteri substantiæ adiuncta. Ait rursus Novus Autor, malè Latinos philosophos hanc propositionem attulisse; Quod vni est substantia, alteri accidens esse non potest, quàm substantia nulli est substantia, sed de se est substantia. Disputat nunc de verbis: nam Latinorum propositio, si rectè intelligatur, sensum diuersum non habet ab eo, ipsemet verum esse putauit. Etenim Latini eam propositionem non ita intelligunt; quod vni est substantia, id est, quod ad vnum est substantia, vt Novus Autor intellexit: sed hoc modo, quod vni est substantia, id est quod vni vt substantia iungitur, alteri accidens esse non potest, & tunc propositio verissima est, vt ipsemet etiam fatetur. Aptat deinde hanc Latinorum propositionem suam propriam, quò facilius solutionem elicere possit, & ait, si quem sensum hæc propositio habeat, cum esse debere: quod vni substantiale est, accidentale alteri esse non potest: nam substantia, & substantiale differunt. Acceptam autem in hoc sensu propositionem Latinorum, quem perperam asserit Auerrois etiam sensum extitisse, falsam vndique ipsam esse pronunciat: quia quod vni substantiale est, accidentale alteri esse potest. Agerent gratias Nouo Autori Latini Philosophi, de commodè constituta eorum propositione, si fuisset opus; sed non erat opus: scimus enim, id, quod alteri substantiale est, hoc est, ad illud maxime pertinens, accidentale alteri esse posse: sicut supra de rotunda figura asseruimus, quæ cælo substantialis est, hoc est, illi maximè congruens, & ad eius motum necessaria, quæ tamen ligneo globo accidentalis dicitur. Sed quinam sit verus sensus Latinorum propositionis, iam supra, nisi fallor, satis commodè explicatum est.

Inanis noui
Auroris di-
sputatio de
verbis, possi-
tionis Latino-
rum, cum de
sensu nulla sit
difficultas.

Frustrà nouus
Autor mutat sensum
propositionis
Latinorum.

*Formalis Noui Autoris Responsio ad primam Latinorum rationem, atque eiusdem
confutatio. Cap. XI.*

Formalis so-
lutioni Au-
toris, quæ su-
dametur est
etiam opinio
nis Græcorum.

Afferit tandem Novus Autor formalem huius primæ rationis solutionem, admittitque, id, quod vni substantia est, accidens alteri esse non posse, quoquo modo huiusmodi propositio intelligatur, atque hanc ipsam propositionem, tanquam Græcorum sententiæ validissimum fundamentum sumit. Nam caliditas, inquit, ea ratione, qua forma ignis substantialis est, nulli accidens esse potest: iam enim antè declarauit, caliditatem corpori quidè terdimenso accidere posse: sed eam tamen quatenus simplex, nec vilo modo copulata est, nondum vim illam ex aliarum qualitarum copulatione acquisuisse, quæ sibi necessaria est, vt forma ignis substantialis euadat. In misto verò negat, caliditatem accidens esse, vt Latini putarunt: quoniam cum Arist. lib. 2. de partibus animalium, cap. 1. quatuor primas qualitates misti materiam appellasset, & materia substantia sit, sequitur, vt qualitates istæ, quatenus in misto temperatæ sunt, non accidentia quidem, sed potius de misti substantia esse dicantur. Non ergo sequitur, ait ipse, quoniam quatuor primæ qualitates in mistis accidentia sunt, iccirco formas substantiales elementorum esse non posse: nam antecedens hoc, vt ipse putat, probatione indiget. Ad tuendam Græcorum sententiam melior certe, aut subtilior responsio excogitari non poterat: & fateor quidem, hac in re, virum istum ingenij sui aciem patefecisse. Verum si nos antecedens, ab eo negatum probauerimus, & quatuor primas qualitates in mistis accidentia esse ostenderimus, non ne statim, eas ipsas qualitates in elementis quoque accidentales, nec vilo modo substantiales formas esse, patebit? Non ne statim tota Græcorum sententia, tanquam penitus debilitata, iacebit? Non est difficilis probatio: Sed antequam id probemus, illud aduertendum est, non solum qualitates primas, ve-

Confutatio so-
lutionis, &
fundamenti.

Elementa v-
nà cū eorum

rum etiam tota ipsa elementa, vna cum eorum essentialibus partibus, & cum omnibus quo-
 quo modo ad ipsa pertinentibus, in ratione materiae, ad mistum constituendum concurrere:
 nam ex elementis, tanquam ex materialibus partibus, omne mistum coagmetatum est. Quae
 cum ita sint, si quis hoc ad probandum sumat; elementa vna cum suis qualitatibus, in ratione
 materiae, ad mistum constituendum concurrunt, & materia est substantia; non tamen hinc ef-
 ficietur, ergo qualitates sunt substantiae: nam vtar ego hoc eodem, in rebus alijs, argumentan-
 di modo, qui tamen apertissimè falsus erit. Nō enim sic licet arguere; lignea tabula, quae aut
 lenis, aut aspera, aut alba, aut rubra, aut alia huiusmodi qualitate affecta est, in ratione ma-
 teriae, ad scamnum constituendum concurrat, & materia est substantia; ergo lenitas, asperi-
 tas, albedo, rubedo, & aliae huiusmodi qualitates sunt substantiae. Itaque quatuor primae qua-
 litates, ad substantiam quidem elementorum pertinent, atque instrumenta, ad mistum con-
 stituendum necessaria dicuntur; substantiae tamen nequaquam sunt. Quod nunc per locum
 à definitione euidentius ostendam. Accidens est, quod adest, & abest, praeter subiecti dissolu-
 tionem: sed caliditas, frigiditas, & aliae qualitates, quae in misto vel temperatae sunt, à misto,
 praeter eius dissolutionem, abesse possunt; ergo qualitates in misto accidentia sunt, atque a-
 deo in elementis accidentia pariter erūt. Maior est definitio accidentis. Minorem autē sic pro-
 bo. Pingamus, corpus aliquod ab elementis calidum temperamentum obtinuisse; nemini du-
 bium est, quin temperamentum illud aut medicamentis, aut frigida virtus ratione mutari
 queat, vt Medici frequenter experiuntur: mutatur temperamentum, seu calor ille, aliarū qua-
 litatum permixtione temperatus, citra illius corporis interitum; accidens igitur, non etiā sub-
 stantia, calor ille censendus est. Nam profectò, si de substantia illius corporis esset, atque e-
 ius materia, vt Nouus Autor putauit, ab illo nunquam, citra eius dissolutionem, remoueri
 posset: materia enim est pars substantialis corporis: remota autem à corpore aliqua substan-
 tiali parte, illud statim concidit, nec amplius consistere potest. Aliud ergo est dicere, calorem
 pertinere ad ignem, qui in ratione materiae, ad mistum constituendum concurrat; & aliud, ca-
 lorem esse substantiam, & eam quidem materialem ipsius misti: nam primum dictum est ve-
 rum, secundum verò falsum. Quod etiam probare libet, validiore argumento. Considerē-
 mus lactucam; olus istud temperamento frigido praeditum est; dumque in animalis corpus
 agit, frigiditatem suam cum illo communicat. Quæro nunc, communicet ne frigiditatem e-
 iusdem speciei, an diuersae? Non diuersae; quia nihil agit vltra suam speciem; atque adeo non
 potest lactuca mandragorae, aut papaueris frigiditatem communicare: frigiditas ergo, quam
 accepit animal ab esu lactucæ, est eiusdem speciei cum frigiditate, qua ipsamet lactuca præ-
 dita est. Tunc subarguo; sed frigiditas, communicata cum animali, est accidens; ergo frigiditas
 lactucæ non potest esse substantia. Probo consequentiam; si nihil agit vltra suam speciem;
 multò minus agere potest vltra suum genus: sed frigiditas, qua lactuca praedita est, & frigi-
 ditas, quam cum animalis corpore communicauit, sunt eiusdem generis; immò eiusdem spe-
 cie, vt probatum est; ergo cum frigiditas communicata sit accidens; frigiditas quoque lactu-
 cæ erit accidens, non autem substantia. Porro frigiditatem communicatam esse accidens, om-
 nibus patere arbitror; cum facillè à corpore, citra eius dissolutionem, recedat. Nullum igitur
 aliud inter frigiditatem lactucæ, & frigiditatem, quam ipsa cum corpore communicauit, di-
 scrimen inuenitur, nisi quia lactucæ frigiditas ei essentialis est; quia scilicet proprietatis est, ab
 eius substantiali forma proficiscens, sicut albedo niuis, aut dulcedo mellis: at verò frigiditas
 communicata accidentaliter corpori est: quia illi extrinsecus accedit, nec ab eius substantiali
 forma proficiscitur; vtroque tamen accidens est, ad genus qualitatis pertinens. Hinc scitu
 necessaria est differentia illa inter esse substantiam, & esse essentialiter, quod interdum etiam sub-
 stantiale dicitur: non enim quod alicui essentialiter, vel substantiale est, substantia nuncupatur.
 Quare admittimus, caliditatem igni essentialiter quidem, vel etiam substantiale esse, in hoc
 sensu, quia scilicet proprietatis est, ab eius substantiali forma proficiscens; eius tamen substan-
 tia non est, sed accidens, ab eo inseparabile, dicitur; caliditas verò in cādente ferro, neque sub-
 stantia, neque substantialis, aut essentialis, sed accidentaliter tantum est. Professus est Nouus
 Autor, sect. 3. in extremo c. 2. se hanc differentiam, inter substantiam, & substantiale intel-
 xisse: sed miror, cur caliditatem non igni tantum essentialiter, vel substantiale, sed substan-
 tiam etiam appellauerit. Dixit enim, caliditatem esse qualitatem substantialem ignis. Si per

qualitatibus
 in ratione ma-
 teriae ad mi-
 stum constitu-
 dum concurrunt.
 Nota hoc si-
 ligenter.

Argm. Auro-
 ris, quo, probat,
 qualitates primas in
 mistis, corporibus acci-
 dentia esse id, quod
 nouus Autor
 negauit.

Arg. aliud va-
 lidius; ad idē
 ostendendū.

Nihil agere
 potest, vltra
 suam specie

Quid interfit
 inter frigiditatem
 lactucæ, & frigiditatem,
 quam ipsa
 cum anima-
 lis corpore
 comunicauit

Esse substan-
 tiam, & sub-
 stantiale dis-
 ferunt.

An nouus Au-
 tor agnouerit
 differentiam
 inter substan-
 tiam, &
 substantiale.

substantialem qualitatem internam aliquod, & essentialis accidens intellexisset: tunc ei gratias ageremus, quia in Latinorum opinionem irrepisset. Sed veram substantiam intellexit, cum dixerit, caliditatem in misto, materiae munere fungi, quae substantia est, ac propterea multo magis in ipso igne substantiam dicendam esse; cum per ipsam, tanquam per substantialem formam constituatur.

Triplex Novi Auctoris responsio ad secundam Latinorum rationem. Cap. XII.

AD secundam rationem, quae erat, si quatuor primae qualitates sint formae substantiales elementorum, inde sequi, ut id, quod in se qualitas est, ad alterum substantia dicatur, quod tamen falsum est, quia substantia est ens absolutum, non respectuum: *Novus Auctor, sect. 3. cap. 3. triplici responsione respondet.* Primò ait, eam consecutionis partem falsam esse, qua dicebatur, id, quod in se qualitas est: ponit enim, qualitatem, in se acceptam, nullum respectum dicere, quasi qualitas, ad se qualitas sit, & non ad aliud, quod valde absurdum est: nam si eius esse in participari consistit, necesse est, ut respectum dicat ad participans. *Dein de respondet ad probationem minoris, qua, substantia non esse ens respectuum, sed absolutum, inferebatur: ait enim, æquiuocationem ibi committi: nam dicere oportebat, substantiale non dicitur in respectu, vel non includit respectum, quia nunc sumus in substantiali, non in substantia: & tunc illa propositio falsa est; quia materia, & forma substantiae sunt: & tamè sunt ad aliquid, & in respectu dicuntur, ut patet 2. Phys. tex. 26. & substantiale est alicui substantiale est.* Tertiò respondet, nihil absurdi esse, ut quod in se qualitas est, ad alterum substantia dicatur: fieri. n. potest, ut aliquid sit in prædicamento qualitatis, secundum profunditatem, ut Græci aiunt, quod tamen, secundum latitudinem, sit in prædicamento substantiae. Sic differentiae, secundum profunditatem, in qualitate ponuntur: secundum verò latitudinè, prout substantiarum genera diuidunt, in prædicamento substantiae. Absurdum igitur non erit, quatuor primas qualitates, de quibus modo differimus, ut species quaedam qualitatis sunt, secundum profunditatem, in qualitatis prædicamento constitui, quae tamen ut differentiae, substantias constituentes, secundum latitudinem, in prædicamento substantiae collocentur.

Confutatio prima responsionis. Cap. XIII.

VERUM huiusmodi responsiones parum in se continent firmitatis; & primam quidem duplici argumento inanem esse ostendo: primò argumento ad incommodum, & absurdum ducente: deinde verò argumento ostensiuo. Argumentum ducens ad incommodum illud est: Si qualitas in se, vel ad se, non est qualitas, sed ad aliud, sequitur, ut nullum accidens absolutum reperiat: sed consequens est absurdum; ergo & antecedens. Falsitas consequentis perspicua est: nam accidens in absolutum, & respectuum passim diuiditur. Consequentia verò sic probatur: si. n. qualitas non est in se qualitas, sed in respectu; quia eius esse in participari consistit; ergo ita etiam de quantitate dicendum erit: nam eius esse, quatenus accidens est, in participari consistit: commune est. n. accidentibus omnibus, ut antè docuimus, non ratione qualitatis, ut *Novus Auctor* putauit, sed ea ratione, qua accidentia sunt, cum alio communicari, vel ab alio participari, quia scilicet seorsum consistere nequeunt; & propterea substantia indigent, tanquam fundamento sustinente, atque illa participante. Nunc liceat sic argumentari; Quemadmodum qualitas absque subiecto consistere nequit, quod redèatur qualitas; ita quantitas absque subiecto consistere non potest, quod redèatur quantum: sed, præter quantitatem, & qualitatem, cætera accidentia respectiua sunt; ergo si qualitas non est in se qualitas, sed in respectu, & eadem ratione quantitas; sequitur, ut nullum accidens absolutum reperiat. Argumentum verò ostendens, qualitatem in se, & ad se, non autem in respectu, qualitatem esse, sic construitur; Qualitas prius natura est qualitas, quam alicui subiecto inhereat, ergo qualitas in se, & ad se qualitas est, non autem in respectu. Cõsecutio est nota, quia in illo priori signo naturæ est qualitas, & nullum habet respectum inhaerendi, vel denominandi, nisi secundum habilitatem quandam: qui etiam respectus, quanuis qualitati interior sit, non est tamen de intima eius ratione, ut doctissimi viri tuerentur. Antecedens autem sic probatur. Cum enim accidentibus inhaerentia, vel inexistencia conueniat, profectò prius natura existunt, quam inexistant, quia inexistencia ponit existentiam: ergo qualitas, cum sit accidens,

cidens, prius natura existit, & est qualitas, quàm sit participata: non enim, ob illam participationem, in esse qualitatis constituitur. Est igitur qualitas accidens absolutum, & , quod hinc sequitur, in se, per se, & ad se qualitas est: nam respectus ad aliud, puta ad subiectum ex accidenti formandum, & perficiendum, exterior illi, non interior est. Et in hoc differt accidens absolutum à respectivo: nam accidens respectivum, in sua essentia, quidditate, vel formali conceptu, relationem, & respectum includit ad aliud, cum quo simul natura est, & sine quo existere, contradictionem inuoluit: ideo pater, & filius simul natura sunt; & implicat contradictionem, patrem esse sine filio, quod ne a Deo quidem effici potest. At verò accidens absolutum est prius natura illo respectu: ideo non implicat contradictionem, illud ipsum sine eo respectu reperiri: & quanuis naturæ viribus, accidens sine subiecto consistere nequeat; id tamè fieri potest, virtute diuina, vt in Augustissimo Altaris Sacramento manifestum est.

Accidens absolutum, & respectivum quid differant.

Accidens sine subiecto virtute Diuina consistere potest.

Confutatio secunda responsionis.

Cap. XIV.

Secunda responsio subobscura mihi videtur: sed ad vitandam homonymiam, operam ceteri Nouus iste Autor non lusisset, si inter substantiam, & substantiale, discrimine posito, quid nam per substantiale intellexerit, explicasset. Aut enim, per substantiale, aliquid intellexit, quod ad alicuius rei substantiam maximè pertineat; cuiusmodi est figura rotunda in cælo, dulcedo in melle, candor in niue, risibilitas in homine, vel id genus alia: aut aliquid, quod substantialem alicuius rei compositionem ingrediatur: cuiusmodi sunt corpus, & anima, quæ ingrediuntur compositionem animalis: vel in vniuersum materia, & forma, quæ ingrediuntur constitutionem cuiuscunque compositi naturalis. Si enim intellexit substantiale primo modo; tunc re, optime nobiscum conuenit; verba tantum, aut nomina nobiscum discrepant: nam facillè admittemus, caliditatem esse substantialem igni, hoc est ad eius naturam, atque substantiam maximè pertinentem. Sin autè accepit substantiale secundo modo, nescio quorsum discrimen illud inter substantiam, & substantiale posuerit: quod enim illo modo substantiale est, protinus substantia est. Nam cum ex non substantijs substantia fieri non possit; sequitur, vt quæcunque substantialem alicuius rei compositionem ingrediuntur, substantiæ nec cessariò sint, & appellentur. Inanis ergo est illa responsio, dum ait, sumus in substantiali, non in substantia. Præterea, cum responderet, falsum esse, substantiam in respectu non dici; quia materia, & forma sunt ad aliquid, & substantiale alicui substantiale est. Vereor, ne Latinorum ratio, aut Auerrois à quo sumpta est, viro huic omnino perspecta non fuerit. Non enim est sensus illius propositionis, nullam substantiam aliquem in sese respectum includere posse: tunc enim falsa esset, & hoc benè norunt Latini: nam & materia includit respectum ad formam, & forma ad materiam, & ambo ad compositum: ideo Scholæ appellant ea relatiua secundum dici. Sed vis propositionis huc spectat, vt id, quod per se, & natura sua, qualitas est, ad alterum quoquo modo relatum, substantia esse nulla ratione possit: quia nulla relatio vim habet aliquid de qualitate, aut in vniuersum de accidente in substantiam, aut de substantia in accidens transmutandi. Et hæc propositio verissima est, quam nullus sanæ mentis negare poterit; immò ne ipse quidem Nouus Autor negauit, vt apud eundem videre licet. Quauis enim materia respectum ad formam, & forma respectum ad materiam includat; huiusmodi tamen respectus materiam, & formam in esse substantiæ, non constituunt, sed ipsæ per se substantiæ sunt, quibus postea huiusmodi respectus quodammodo accidere dicuntur.

Inanis Noui Autoris distinctio inter substantiam, & substantiale.

Ratio euidens contra noui Autoris responsionem.

Nulla relatio habet vim aliquid de qualitate, aut in vniuersum de accidente in substantiam, aut de substantia in accidens transmutandi.

Confutatio tertia responsionis.

Cap. XV.

Tertia responsio multa continet, quæ à communi philosophorum Scitola, immò à veritate ipsa recedere videntur: ideo in ea nuuc paulò magis versabimur, & omnes eius partes singillatim examinabimus. Primò igitur considerandum nobis est, quid sit, apud Græcos, aliquid in prædicamentis, secundum profunditatem, & aliquid secundum latitudinem collocari: id enim nihil noui existimo, si eum sensum recipiat, quem doctissimi quique viri receperunt. Poni igitur in prædicamento, secundum profunditatem, vt ab omnibus, rectè philosophantibus, percepit; id ipsum est, quod Latini dicunt, poni in prædicamento directè; & hoc etiam Nouus Autor agnouit, vt apud ipsum patet. Poni verò in prædicamento, secundum latitudinem, illud est, quod Latini dicere solent, poni in prædicamento, à latere: hoc autè haud

Quid sit secundum Græcos, poni in prædicamento secundum profunditatem. Quid sit po

est in prædicamento secundum latitudinem.
Nota contra nouum Auctorem. Omne, quod est, vnicam tantum sedem obtinet aliquo prædicamento.
Prædicamentorum indagatio.

Complexum aliquid in diuersis prædicamentis collocari potest simplex non item.
In eodem prædicamento, aliquid directe, alia à latere collocantur.

Cur aliqua à latere in prædicamento ponantur.

Dixit qualescunque sint, secundum profunditatem ad nullum prædicamentum reuocantur, quicquid contra asserat nouus Auctor.

Dixit substantiarum, secundum latitudinem ponuntur in prædicamento substantiarum.

Dixit qualitatum secundum latitudinem ponuntur in prædicamento qualitatum.

Qualitates elementorum: ut qualitatis species sunt secundum profunditatem, ponuntur in prædicamento qualitatum.

Qualitates elementorum nullius relationis vi substantiarum eundem re possunt, adeo, ut ad substantiarum prædicamentum attrahantur.

Non omnia

scio, an vir iste planè fuerit assecutus. Nam hæc differentia constitutionis alicuius rei in prædicamento non efficit, vt vna, eademque res in diuersis prædicamentis collocari possit: sed tantummodo, vt in vno, & eodem prædicamento res aliqua diuersum locum obtineat. Etenim omne, quod est, sedem aliquam in aliquo prædicamento exposcit, & eam quidem non duplicem, tanquam pro hybernis, atque æstiuis temporibus destinatam; sed vnam tantum. Quod hæc sufficienti diuisione ostendi facillè potest. Omne, quod est, aut substantia, aut accidens est. Si substantia, tunc constituitur prædicamentum substantiarum. Si accidens, illud rursum aut absolute, aut respectiuum est. Si absolute, aut subsequitur substantiam, gratia materiae, & sic est quantitas: aut gratia forme, & sic est qualitas. Si respectiuum, aut constituitur per internam relationem, aut per externam. Si per internam, tunc est prædicamentum ad aliquid. Si per externam, tunc sunt sex vltima prædicamenta. Assignet mihi Nouus Auctor quodcumque velit, tunc, cum aliquid ex numeratis entibus necessario sit, illud etiam necessario, quare nus tale ens est, sedem vnicam in aliquo prædicamentorum occupabit. Iam supra docuimus, complexum aliquid, ratione diuersorum, in diuersis prædicamentis collocari posse: vt homo Musicus, quatenus homo, ponitur in prædicamento substantiarum: quatenus musicus, in prædicamento qualitatis. Quod autem substantia in prædicamento qualitatis, aut qualitas in prædicamento substantiarum, siue secundum profunditatem, siue secundum latitudinem collocetur, hoc fieri nulla ratione potest. Porro in eodem prædicamento, aliquid secundum profunditatem, hoc est, directe, aliquid verò secundum latitudinem, hoc est, à latere collocari, absurdum non est: nam in prædicamento substantiarum corpus, corpus animatum, animal directe, & secundum profunditatem statuuntur. At verò corporeum, incorporeum, animatum, inanimatum, rationale, irrationale, & huiusmodi, à latere tantum, vel secundum latitudinem collocantur: sic materia, & forma, quæ sunt partes compositi naturalis, in genere substantiarum sedem occupant, sed à latere. Sic autem à latere poni dicuntur, quia superiora de ipsis directe non prædicantur: sed primò prædicantur de ipsis, quæ sunt in prædicamento, secundum profunditatem: deinde verò ad ea ipsa prædicatio descendit. Vt substantia primò de corpore dicitur, postea de materia, & forma, quæ sunt corporis partes. Similiter corpus prius de animali prædicatur, quàm de rationali, & irrationali, quæ sunt eius differentia: nihilominus tam materia, quàm forma, tam rationale, quàm irrationale, per se substantia sunt; quia per se, & secundum eorum naturam in genere substantiarum continentur. Hinc falsum esse conieimus id, quod Nouus Auctor scribit, nimirum differentias, secundum profunditatem, in qualitate reponi; secundum verò latitudinem in genere substantiarum: hoc enim absolute affirmari non potest, sed distinctione opus est. Nam aut de substantiarum differentiis loquimur: aut de differentiis qualitatum, vel aliorum accidentium. Si de differentiis substantiarum; hæc, secundum latitudinem, in substantiarum prædicamento ponuntur, nec ad vllum aliud prædicamentum vllò modo pertinent; cuiusmodi sunt, animatum, inanimatum, rationale, irrationale, & id genus alia. Si verò loquamur de differentiis qualitatum, cuiusmodi sunt, congregatiuum, disgregatiuum, condensatiuum, rarefactiuum, & huiusmodi; hæc, secundum latitudinem, ad prædicamentum qualitatis attinent, nec aliter in alio prædicamento collocari possunt. Similiter differentia quantitatum, vt continuum, & discretum, magnum, & paruum, multum, & paucum, secundum latitudinem, pertinent ad prædicamentum quantitatis. Atque adeo tantum abest, vt differentia, qualescunque illæ sint, secundum profunditatem, in prædicamento qualitatis collocentur, vt, secundum profunditatem, ad nullum prorsus prædicamentum attineant. Tandem cum ait Nouus Auctor, qualitates elementares, de quibus modò differimus, veluti quasdam qualitatis species, secundum profunditatem, in qualitatis prædicamento collocari; secundum verò latitudinem, quatenus sunt differentia, substantias constituentes, in prædicamento substantiarum; sensim in sententiam nostram descendit, præsertim quod ad primam partem attinet. Nam quatuor primæ qualitates, per se qualitates sunt, quia sunt species qualitatis; & secundum suam naturam, in qualitatis prædicamento continentur; ergo nullus respectus efficere potest, vt illæ eadem substantiarum eudant; atque in substantiarum prædicamento collocentur, vt paulò supra statuimus. Nec est, quod Nouus Auctor dicat, eas esse differentias, substantiam constituentes, & quatenus differentias, esse qualitates; quatenus verò substantiam constituentes, esse substantias: quoniam nuper ostendimus, non omnem differentiam, qualitatem esse; sed tantummodo

do differentiam qualitatis: differentia autem substantiæ est substantia: & differentia quantitatis est quantitas. Dices, differentia prædicatur in quale; ergo est qualitas, falsa est consecutio; quia modus prædicandi in quid, vel in quale, non facit, aliquid esse substantiam, vel qualitatem: nam etiam color prædicatur in quid de albedine, & nigredine, & albedo prædicatur in quid, de hac, vel illa albedine, sicut etiam nigredo de hac, vel illa nigredine, & tamen color, albedo, & nigredo non sunt substantiæ, sed qualitates. Verissima igitur est hæc propositio; Quod, per se, hoc est, natura sua, qualitas est, ad alterum substantia esse non potest, atque ad se in suo robore manet secunda hæc Latinorum, siue Averrois ratio.

Novi Auctoris responsio ad tertiam Latinorum rationem atque eiusdem confutatio.

Cap. XVI.

AD Tertiam rationem, quæ tactur, si caliditas esset forma substantialis ignis, inde sequi, ut mistum calidum ignis definitionem haberet; negat Novus Auctor consecutionem. Rationemque reddit, quoniam in misto calido, ignis caliditas temperata est, & misto essentialis; cum sit eius materia, immò etiam eius differentia substantialis, propterea nõ sequitur, ut mistum calidum ignis sit, aut ignis definitionem habeat: quoniam caliditas illa pura non est, qualis in ignis constitutione requiritur; sed alijs contrarijs qualitatibus permista. Quælibet autem alia caliditas, quæ in misto inest, cum igneæ caliditatis condiciones non habeat, nec mistum secundum substantiam compleat; ignea caliditas non est, neque misto substantialis, sed accidentalis. Quod ad hanc responsionem attinet, videtur primum in dictis istius viri pugnantia maxima reperiri: quoniam scet. i. cap. 3. circa initium, Græcorum sententiam explicans, dixit, caliditatem, non secundum omne esse, ignem constituere; sed si sit talis, cum aliarum conjunctione: putavit igitur, non puram, sed temperatam caliditatem esse formam substantialem, vel differentiam essentialem ignis. Hic autem totum oppositum asserit: ait. n. in misto temperatam caliditatem esse, & alijs contrarijs qualitatibus commistam, non autem puram, qualis in ignis constitutione requiritur. Nescio, quomodo hanc contradictionem vitare possit. Dicit fortasse, ex qualitatibus, corpori ter dimenso aduenientibus, simul unitis, & ad statum quendam reuocatis, elementa constitui: ex elementis verò, atque ex eorù qualitatibus, seu formis, simul confusis, mista procreari. Sed hoc, mea quidem sententia, contradictionem non aufert: nam cum elementa constituuntur, qualitates simul iunctæ cum materia concurrunt: cum etiam mista procreantur, elementa ipsa præsto adsunt, quæ nihil aliud sunt, eodem autore, nisi qualitates cum materia: utrobique igitur eadem ratio est. Nec recurrendum est ad certos, atque determinatos qualitatium, vel copulationis gradus, ut nimirum qualitates, quoad aliquem gradum, simul in materia copulatæ, elementa constituant; quo verò ad alium gradum, mista corpora pariant: quoniam graduum diuersitas tantam vim habere non potest, ut ex eisdemmet rebus nunc simplicia, nunc mista corpora procreentur. Sed paulò validius, hanc responsionem redarguamus. Aut enim elementa cum eorum formis, quæ apud Nouum Auctorem, sunt qualitates, in misto manent, aut non. Si non manent; igitur qualitates non possunt esse materia misti, ut ipse dicit: quoniam materia manet in re constituta. Si manent; tunc aliquod mistum calidum accipio, cuiusmodi est ex. gra. Sulphur, & ita argumentor. In sulphure manet caliditas ignea, quæ est forma substantialis ignis, quæque cæteris qualitatibus in sulphure dominatur; ergo sulphur ignis definitionem habebit, ut in argumento inferebamus. Nec illuc fugiat Novus Auctor, dicatque, ignis caliditatem in sulphure temperatam esse, & cæteris qualitatibus permistam: quoniam permissio hæc, & si gradum aliquem ab ignea caliditate demat, ipsam tamen non destruit, nec funditus delet, alioquin si extincta esset, in misto, ut cæteris præualens, non permaneret. Manet igitur in sulphure eadè caliditas, quæ est differentia substantialis ignis, atque ad se ignis, & sulphur eandem definitionem habebunt. Præterea falsum est id, quod ipse dicit, videlicet, quamlibet aliam caliditatem, quæ mistum secundum substantiam non compleat, nequaquam igneam, sed accidentalem esse. Etenim si ferrum ab igne calorem accipiat, ille calor in ferro proculdubio accidens talis est, quia ferri substantiam non complet, sed ferro, iam constituto, aduenit: nihilominus ille calor igneus est: quoniam est idemmet calor re ipsa, qui ab igne exit, & cum ferro communicatur. Si est idem calor; ergo quæadmodum, ut ipsi placet, in igne substantia est, in fer-

dia est qualitas, sed ea tantum, quæ qualitas est. Obiectio, & solutio. Modus prædicandi in quid vel in quale, non facit, aliquid esse substantiam, vel qualitatem.

Risio novi Auctoris.

Pugnantia evidens in dictis novi Auctoris.

Excusatio.

Refutatio.

Effugium.

Argum. validum contra risionem novi Auctoris.

Effugium aliud.

Falsa no. Auctoris assertio.

ro quoque substantia esse deberet: aut, quod verius est, quemadmodum in ferro est accidens, in igne quoque accidens erit: cum hoc tamen discrimine, quia in ferro est accidens separabile, in igne verò est accidens inseparabile, seu interior quædam proprietas, ab eius substantiali forma proficiscens.

Novi Auctoris responsio ad quartam Latinorum rationem, atque eiusdem confutatio.

Cap. XVII.

Ratio novi Auctoris.

AD quartam rationem, quæ erat, si calor in igne substantia, in misto verò accidens esset, tunc calor æquiuoce diceretur; respondet Novus Auctor, aliud esse distinguere substantiam, & accidens: aliud verò substantiale, & accidentale. Ens, pro ut dicit essentiam existentem, in substantiam, & accidens diuiditur: prout verò dicit entitatem essentiam, abstrahendo ipsam ab existentia, diuiditur in substantiale, & accidentale. Sic igitur putat, diuisionem fieri debere: entitas essentiam, quæ in alio est, vel ita est in alio, ut eius essentiam compleat, vel ut non compleat: primo modo est substantialis, secundo modo accidentalis, & sic nulla est æquiuocatio. Hic desideratur applicatio responsionis ad argumentum, ut saltem quid concludendum sit, intelligi possit. Nollem ego hac in re interpretis munere fungi; tamen, quò dispuratio dilucidior sit, eam responsionem aperiam, quæ ex prædictis verbis elici mihi posse videtur. Erit igitur responsio huiusmodi, falsum poni in hac ratione. (Novum Auctorem loqui putato) calorem in misto accidens esse: substantia enim est, ut supra ostendimus. Illud tamen verum est, calorem in igne substantialem esse; quia ignis essentiam complet: in misto verò accidentalem; quia eius essentiam non complet. Nisi hæc sit aperta responsio, quam ut iste exquisita nimis obscuritate suppressit; profectò quarta hæc Latinorum ratio, ne apparenti quidem responsione, diluta est. Placet mihi in primis animaduersio illa, qua distinctio inter substantiam, & accidens, atque substantiale, & accidentale notatur: ea enim ut vera; ita ad propositam difficultatem dirimendam, necessaria est. Utinam hoc inter nos conueniret, & quid substantia, quid substantiale, quid accidens, & quid accidentale sit, recte expensum esset: nam tunc omnis controuersia sedata esset. Proposuit autem Novus Auctor eam distinctionem, quasi veritate coactus: ut enim i. *Phys. tex. 48.* Arist. scribit, intellectus quandoque spontè, & absque vlla ratiocinatione in veritatem prolabitur. Differunt quidem substantia, & accidens, atque pariter substantiale, & accidentale; non eo tamen modo, quo ipse arbitratus est. Ens, ait, ut dicit essentiam existentem, in substantiam, & accidens diuiditur. Hoc apertissimè falsum est; quoniam prædicamenta existentiam non respiciunt, vel, ut philosophorù more loquamur, ab existentia abstrahunt: satis enim peruulgata propositio est, quam lib. i. *Analit. poster. Arist. scripsit, de singularibus, & dissolubilibus rebus scientiam nullà dari posse.* Ea propositio ita communiter explicatur, ut scilicet quoad existentiam, non autem quoad essentiam intelligenda sit: quoniam res singulares, quoad essentiam, immortales, & indissolubiles sunt. Iam verò res, quoad essentiam spectatæ, in aliquo prædicamentorum sedem habere dicuntur: rosa enim, & si non existat, substantia dicitur: & album & si non existat, dicitur accidens. Cum igitur detur scientia de rebus prout in prædicamento collocatæ sunt, & res, quatenus in prædicamentis sedem obtinent, aut substantiæ, aut accidentiæ sint, atque rursus quatenus sunt in prædicamentis, esse tantum essentiam, non etiam existentiam habeant; sequitur, falsum esse, id, quod Novus Auctor asseruit, nimirum ens, prout essentiam existentiam dicit, in substantiam, & accidens diuidi, cum hæc diuisio illi conueniat, antequam existentiam ullam obtineat. Asserit deinde, ens, prout essentiam ab existentia abstrahit, diuidi in substantiale, & accidentale. Hoc etiam falsum est: nam siue ens aliquod existat, siue non, nihilominus aut substantiale, aut accidentale dici potest: immò potius existentia necessaria quodammodo esse videtur, ut aliquid substantiale, vel accidentale sit. Etenim substantiale est cælo, habere figuram rotundam, eo modo, quo supra explicatum est: hæc figura necessaria illi est, ut in gyrum torqueatur, in gyrum autem non torqueretur, nisi existeret. Substantiale etiam, vel essentiale est albedini, disgregare visum: visum autè disgregare non posset, nisi existeret. Non igitur necesse est, ut aliquid essentiale sit illud ipsū ab existentia abstrahere. Asserit tertio, entitatem essentiam, quæ in alio inest, aut eius essentiam complere, & sic substantiale esse, aut non complere, & sic esse accidentalem. Hac in propositione, in qua totius difficultatis caput

Explicat ratio novi Auctoris.

Optima, & necessaria distinctio à nouo Auctore nota, non tamen optimè explicata.

Novi Auctoris assertio. Reprobatio.

De rebus singularibus, & dissolubilibus non dat scientiam, quò propositio intelligenda sit.

Novi Auctoris assertio altera. Reprobatio.

Novi Auctoris assertio tertia.

possi-

positum est, longè Nouus Autor à veritate recessit; ipse enim, vt video, id, quod essenziale est, loco eius accipit, quod à viris eruditis, de essentia dici solet. Et hæc duo, vt alias diximus, maximè differunt: nam quod alicui tantum essenziale est, de illo in secundo modo dicendi per se prædicatur: quod verò est de alicuius essentia, de eodè prædicatur in primo modo. Nouus verò Autor, quod alicuius rei substantiam complet, atque constituit, appellauit essenziale; cùm de essentia dici deberet; quod verò alicuius rei essentiam non complet, neque constituit, appellauit accidentale; cùm tamen hoc idem interdum etiam essenziale dici possit. Cæterum quò hæc dilucidiora fiant, aduertendum est, tria hæc, secundum rei veritatem, inter se differre, de essentia, essentielle, & accidentale. Illud dicitur de essentia alicuius, quod est de constitutione illius, quod eius definitionem ingreditur, quod de ipso in primo modo dicendi per se prædicatur, vt animal, & rationale dicuntur de essentia hominis; quia omnes prædictas conditiones habent. Illud verò dicitur alteri essenziale, quod eius quidem essentiam non constituit, sed tamen ad eius naturam, atque substantiam maximè pertinet, eique adeo intimè est, vt de eodem in secundo modo dicendi per se prædicetur. Vt risibile de essentia quidem hominis non est; quia eius definitionem non ingreditur: sed tamen est quid maximè pertinens ad naturam, atque substantiam hominis; cùm sit proprietas, ab eius forma fluens, atque de homine in secundo modo dicendi per se prædicetur. Sic rotunda figura essentialis est cælo, atque ita de alijs. Illud tandem dicitur alteri accidentale, quod neque eius essentiam constituit, neque ad eius substantiam intimè pertinet. Vt calor accidentalis dicitur ferro, albedo parietis, & de alijs eodem modo. Si huius rei veritas viro huic perspecta fuisset; iam constaret, calorem igni essentialem esse; quia est proprietas, ab eius forma proficiscens: misto autem accidentalem; præsertim cùm extrinsecus accedit, vt in ferro calefacto manifestum est: nam mistum, suapte natura calidum, ideo calidum est, quia calidum elementum in eo cæteris dominatur. Verum quoniam horum terminorum significationem, & vim modo longè diuerso intellexit; ideo mirum non est, si multa absurda, & si Deo placet, etiam pugnantia dicere coactus fuerit. Nam, quia calor, vt putat, in ratione forme, ignis essentiam complet, atque constituit; idcirco ignis calorem essentialem appellauit; sed in eo sensu, vt essenziale id sit, quod alij vocant, de essentia: quod tamen falsum esse, iam supra satis commodè ostendimus. Et quoniã calor misti substantiam non complet, ideo dixit, calorem misto accidentalem esse, quãuis accidens non sit. Hoc autem contra illud est, quod prope finem superioris capitis affirmavit: vbi dixit, elementares qualitates, prout in misto temperatæ sunt, accidentia nõ esse, sed de substantia misti; quoniam sunt eius materia, quæ substantia est. Tunc argumentor hoc modo, atque ostendo, in eius dictis pugnantiam reperiri. Quæcunque sunt de constitutione alicuius; eius essentiam complent, suntque de illius essentia, atque substantia: sed quatuor primæ qualitates, quæ de eius sententia, substantiales elementorum formæ dicuntur, in ratione materiae, ad mistum constituendum accedunt: ergo huiusmodi qualitates sunt de substantia misti, vt ipsemet fateatur lect. 3. cap. 2. non autem accidentales, vt hac sua responsione concludere cogitur.

Multiplex Noui Autoris responsio ad quintam Latinorum rationem reijcitur: primoque plerumque fit, proprietatem illam substantia, qua dicitur, substantia nihil esse contrarium, non de sola substantia composita, vt ipse existimauit, sed de toto substantia genere intelligendam esse. Cap. XVIII.

Quinta ratio erat, cùm substantiæ nihil cõtrarium sit, nullo pacto, quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, substantiales elementorum formas esse posse. Ad quã quidem rationem Nouus Autor lect. 3. c. 4. multipliciter respondet: nos autem singulas eius responsiones examinabimus. Respondet itaque primùm propositionem illam, in prædicamento ab Aristotele sumptam, qua dicitur, substantiæ nihil esse contrarium, de sola substantia composita, quæ est subiectum accidentis, intelligendam esse (de tali enim substantia in prædicamento sermo est) non autem de substantia, prout etiam substantiales differentias comprehendit, quæ alioquin in prædicamento reponuntur. Et si quis dicat, hanc eãdem proprietatem, substantijs etiam secundis conuenire. Respondet, secundas substantias pariter compositas esse, atque vt accidentibus subiiciuntur, considerari: hancque ait, esse Græcorum inter-

Reprobatio.

De essentia, essentielle, & accidentale differunt.

De essentia quid sit.

Essentiale, qd.

Accidentale quid sit.

Noui Autoris errores orti ex falsa prædictorum terminorum accptione.

Efficax arg. ostendens pugnantiam in dictis noui Autoris.

Quæ sententiam habeat hæc propositio, secundum nouum Autorem, substantiæ nihil est cõtrariu.

Nouus Auto-
interpretatio
reprobatur.

pretationem, & illam quidem veram. Antequam longius progrediamur, examinemus hæc. Quod dixit iste vir, proprietatem illam substantiæ de sola substantia composita intelligendæ esse, & falsum est, & ab Aristotelis mente alienum; immò ne à Græcis quidem interpretibus unquam pronunciatum. Hac fortasse tritum illud argumentum optimè quadraret, quo & ipse, & eiusdem classis auctores uti frequenter solent, nimirum sermonem absolutè prolatum, absolutè intelligendum esse: Aristoteles absolutè protulit, substantiæ nihil esse contrarium; illa igitur proprietas absolutè de quacunque substantia intelligenda est. Si argumentum hoc apud Nouum Autorem efficax est; satis igitur commodè eo ipso illius responsio confutata erit, nec vili ei amplius facultas dabitur inter simplicem, & compositam substantiam distinguendi. Verùm nos argumentum illud parui facientes, alijs medijs eius responsionem impugnabimus, ostendemusque, proprietatem illam substantiæ de quacunque substantia intelligendam esse. Etenim Aristoteles in eo loco, ubi de hac proprietate sermonem habet, de prædicamentali substantia loquitur, ut genus quoddam est, à cæteris prædicamentis distinctum: vult igitur ibi, substantiæ proprietates assignare, quibus totum substantiæ genus à quocunque alio genere distinctum intelligatur: sed totum substantiæ genus omnes substantiæ species, siue simplices, siue compositæ illæ sint, sub se complectitur; voluit igitur Aristoteles, proprietatem illam substantiæ non soli substantiæ compositæ, sed toti substantiæ generi conuenire.

Arg. probas,
prædicatâ sub-
stantiæ proprie-
tatem de to-
to substantiæ
genere intel-
ligendâ esse.

Superiori no-
ui Auctoris in-
terpretatio à
Græcorum in-
terpretatione
longe distat.
Arg. Simplicij
cõtra Plotinum.
Aliud argum.
Simplicij, rati-
onem ostendens.

Cæterùm interpretationem, à Nouo Autore allatam, non esse interpretationem Græcorum, quinimò illis penitus aduersam, ex eisdemmet Græcis, sed potissimum ex Simplicio ostendere libet: qui in prædicamentis hanc proprietatem exponens, duobus argumentis, omnibus eam substantijs conuenire, contra Plotinum, qui secus assererat, ostendere conatus est. Primum argumentum ex perfecta substantiarum diuisione sumpsit, esseque huiusmodi. Substantiæ omnes rectè in primas, atque secundas diuiduntur: sed neutræ harum contrarietatem habent; ergo nec substantia in vniuersum contrarietatem habebit. Deinde argumentatur inductione: quemadmodum, inquit, rationale enunciatum de singulis hominibus, & competit omni homini, & singulariter homini; ita, cum non habere contrarium de singulis substantijs enuncietur; verum erit dicere, congruere substantialiter substantiæ, nullam contrarietatem habere: quocirca (& hæc sunt eius verba) *De aliqua, ac de omni erit verum, quòd ipsa non habet contrarium*, Perpendenda est vis huius similitudinis, quam Simplicius attulit: ut enim rationale ad hominem se habet; ita non habere contrarium, ad substantiam: sed rationale ita conuenit homini, ut de singulis hominibus, sub humana specie contentis, enuncietur; ergo non habere contrarium ita substantiæ competit, ut singulis speciebus, sub substantiæ genere contentis, conuenire dicatur: sed simplices quoque substantiæ sub substantiæ genere continentur; ergo proprietas illa eis quoque iure optimo ascribetur. Videat igitur Nouus Autor, an ea, quam ipse attulit, sit Græcorum interpretatio. Sed respondebit fortasse, Simplicium probasse, proprietatem illam substantiæ absolutè substantiæ competere, quatenus in primam, & secundam, non quatenus in simplicem, & compositam diuiditur; ac propterea elementorū formas, quæ simplices substantiæ sunt, ab illa proprietate vacuas esse. At infirma, & debilis est hæc responsio: cum enim substantia omnis in primam, atque secundam diuidatur, necesse est omnino, ut qualitates elementorum, quas dicit esse eorum substantiales formas, aut primas esse substantias fateatur, aut secundas; atque adeo siue simplex, siue composita substantia sit, vniuersali totius substantiæ proprietate vacare non potest. Sed à Veritate quoque alienum est id, quod subiungit, nimirum proprietatem illam non esse intelligendam de substantia, pro ut etiam substantiales differentias comprehendit, quæ alioquin ibi in prædicamento non reponuntur, in quo tantum de substantia composita sermo est. Nolo nunc disputemus, an in prædicamento substantiæ tantummodo de substantia composita sermo sit: omnibus enim cõpertissimum esse arbitror, ibi Aristotelem de omni substantia locutum esse, quæ quocumque modo in prædicamento substantiæ continetur: constat autem, in eo prædicamento non solam substantiam compositam, sed genera quoque species, differentias, partes substantiales, & id genus alia contineri. Hinc falsum esse conijcimus, substantiales differentias in substantiæ prædicamento non reponi: nam rationale, irrationale, sensibile, insensibile, & aliæ huius generis differentiæ, quæ substantiales sunt, latus saltem aliquod in prædicamento substantiæ obtinere dicuntur. Et miror, virum istum sui ipsius oblitum esse, qui lect. 3. cap. 3. docuit, substantiales

Perpende si-
militudinem
à Simplicio
allatam.

Effugium.

Prosecutio.

In substantiæ
prædicamento
de omni substanti-
a quoquo-
modo in eo
contenta, ser-
mo sit.

Differentiæ
substantiales
in prædicamento
substantiæ
à latere con-
tinentur.

differentias poni in prædicamento qualitatis, secundum profunditatem, quod nos reiecit; in prædicamento verò substantiæ, secundum latitudinem, quod tanquam verissimum approbamus. Non igitur dicendum est, in substantiæ prædicamento de sola substantiâ composita sermonem esse, cum in eodem substantiales quoque differentiæ contineantur.

*Contrarietatem, quæ in substantialibus differentiis reperitur, ab ea longè diuersam esse, quam
Nouus Autor existimauit, Cap. XIX.*

Ceterum cum iam Nouus Autor statuisset, prædictam substantiæ proprietatem soli substantiæ compositæ conuenire; absolutè pronunciauit, substantiales differentias, quas etiam à substantiæ prædicamento seiunxit, contrarietate recipere posse, vt inde facilius, quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, elementorum formas, & substantiales differentias esse, concluderet. Sed profectò vitæ iste in maximum errorem delabitur; ipsosque Græcos interpretes sibi facit aduersos. Quod vt notum, manifestumque fiat, nosse primum oportet, aliud esse loqui de formis, aliud verò de differentiis substantiæ libus; qui enim hæc cū illis confundunt, maxima in rerum ignoratione versantur. Etenim substantiales formas nec Aristot. nec aut ex Græcis, aut ex Latinis Philosophis quisquā vnquam, qui mentem Arist. assecutus sit contrarium recipere posse affirmavit. Substantiales autem differentias inter se contrarias esse, nemo est, qui ambigat; quanuis Simplicius, & Ammonius, id, quod est rationis particeps, & id, quod est rationis expertus, contraria esse noluerint. Sed fortasse per rationis particeps, & per rationis expertus, non puras differentias acceperunt: nam Simplicius præsertim contrarietatem in differentiis constituit: ita enim, loco paulò ante citato, scribit, *Sed cum omnes contrarietates circa qualitates, & differentias esse videantur*, nec ab hoc certè dissentit Ammonius. Quomodo autem in differentiis contrarietas sit, hoc diligenter considerandū est: in eo enim totius difficultatis momentum consistit. Nolo autem huius rei explanationem ab alijs autoribus potius, quam à Græcis accipere. Id optimè Iamblicus apud Simplicium exposuit. Ambigunt quidam, inquit, quomodo in substantia non sit contrarietas: nā quomodo rationale animal non est contrarium irrationali? Respondet Iamblicus, differentiam differentiæ quidem contrariam esse, sed tamen totum constitutum non esse toti contrarium: quare cum omne genus per differentias oppositas diuidatur, animal per rationale, & irrationale diuiditur; & rationale, atque irrationale inter se quidem oppositæ differentiæ sunt, tamen animal rationale animali irrationali contrarium esse non dicitur. Hæc est optima responsio, quanuis Simplicius, defendens, rationale, & irrationale inuicem non aduersari, aliam responsionem attulerit. Verum hæc contrarietas, quæ in differentiis reperitur, non ea est, quam Arist. à toto substantiæ prædicamento seclufit; sed ea, de qua lib. 10. Metaph. tex. 13. locutus est, dum dixit, in omni genere contrarietatem reperiri, quatenus genus omne per oppositas differentias diuiditur. Contrarietas autem, quam à substantiæ prædicamento remouit, illa est, ratione cuius ea, quæ contraria sunt, inuicem agunt, & patiuntur; cuiusmodi est contrarietas illa, quæ in qualitatibus reperitur. Et propterea inter substantiæ proprietates eam numerauit, qua substantiæ nihil dicitur esse contrarium, & eam quidem non soli substantiæ, sed quantitati etiam conuenire asseueravit; quia bicubito, & tricubito, nihil est contrarium. Vt intelligeremus, tamen substantia omnibus suis proprietatibus, simul acceptis, à ceteris prædicamentis distinguatur; vnum tamen proprietatem habere, quæ sibi, & quantitati communis est. Ibi autem qualitatem non nominauit, vt significaret, quemadmodum proprietas illa substantiæ; & quantitati congruit, ita eandem à qualitate remotissimam esse, nam qualitas contrarietatem suscipit, & eam quidem propriè dictam, quæ in illis reperitur, quæ actiua inuicem, atque passiuæ sunt.

Exquisitionem proprietatis substantiæ, à Nouo Autore traditam, neque ad mentem Græcorum esse, neque ea ipsa seruari posse, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum. Cap. XX.

Sed adhuc vehementius contra eundem autorem velim, vt etiam Græcorum armis inuehamur; sua enim illa expositione tueri non posse, quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, esse formas substantiales elementorum, ex Simplicio, & Ammonio ostendere libet.

Putauit nouus Autor, substantiales differentias esse contrarietatem habere, quæ Arist. à prædicamento substantiæ excludere in animo habuit. Aliud est loqui de formis, aliud verò de differentiis substantiæ libus. Substantiales forme quæque illæ sunt, contrariæ non recipiunt. Substantiales differentie inter se contrariæ sunt. Quenam contrarietas substantiæ libus differentiis reperitur, lege Iamblicum apud Simplicium prædicamenti cap. de subst.

In omni genere contrarietas differentiarum reperitur. Vide Arist. lib. 10. Met. tex. 13. Vt substantiæ ita qualitati competat, non habere contrarium.

In qualitate est vera contrarietas, quæ opponit ea, quæ inuicem actiua, atque passiuæ sunt.

Simplicius in prædicamentis fatetur elementorum substantias non esse contrarias, sed qualitates tantum.

Idem fatetur Ammonius.

Novus Autor explicat Græcorum auctoritates.

Qualitates secundum novum Autorem, accidentia, & proprietates, & forme substantiales dici possunt.

Cur aqua frigiditas secundum novum Autorem ignis caliditati contraria esse non possit.

Novus Autor redargutionem committit.

Novi Autoris effugium.

Prosecutio.

Novi Autoris responsio.

Confutatio.

bet. Dubitat Simplicius, si substantiæ nihil est contrarium, ut Arist. docet, quomodo ergo ignem aquæ, & aerem terræ contraria idem Arist. facit? Respondet idem Simplicius, hisce verbis, *Facile dicere possumus, quod hæc contraria sunt, secundum qualitates, & differentias: ut dicit Aristoteles, calidum, & siccum, contraria esse humido, & frigido; & calidum, & humidum, frigido, & sicco.* ex quibus verbis elicimus, non solum non existimasse Simplicium, aliquas substantias, propriè dictam contrarietatem recipere; sed neque etiam quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum: nam dixit, elementa esse contraria, non secundum substantias, sed secundum qualitates: noluit igitur, qualitates esse substantias elementorum. Ammonius, solvens hoc idem dubium, hæc scribit ad verbum, *Dicemus, hæc aduersari sibi ipsis, non quatenus substantia sunt, sed quatenus sunt informata qualitatibus: qualitas enim calida, & sicca, que in igne est, frigida, & humida, que est in aqua repugnat; ergo substantia non pugnant inter se: hæc enim non sunt omnino inter se contraria: cum neque in materia, neque in corpore, sed in solis qualitatibus sibi ipsa aduersentur.* Eadem ferè scripsit Alexander libro de ijs, quæ cadunt sub sensum, cap. de odore, & sapore, si eius verba rectè perpendantur: sed locum illum considerabimus infra. Vidit hos locos Novus Autor, & sect. 1. cap. 3. atque etiam sect. 3. cap. 4. ita illos explicat, ut nimirum Græci interpretes intellexerint, toti coniunctioni qualitatum, in qua elementorum forma consistit, alteram totam coniunctionem contrariam non esse; tamen si elementa, secundum qualitates, contraria esse dicantur. Ait. n. qualitates tripliciter considerari posse: vno modo, ut accidunt corpori, ter dimenso: alio modo, ut qualitates simpliciter sunt, nec certum adhuc gradum obtinuerunt, & prout vim tantum habent denominandi: Tertio modo, ut sunt in certo, atque determinato gradu, & quatenus vim habent constituendi. Primo modo eas appellat accidentia: secundo, proprietates: tertio, formas substantiales. Non est igitur mirum, si Græci asserant, elementa non esse contraria, secundum substantias: quoniam forma exempli gratia, ignis nullum habere potest contrarium; quia eius caliditas summa est, cum summa siccitate, & leuitate coniuncta, quæ secum asserunt summam claritatem, summamque materiæ disunctionem. Si. n. contrarium haberet, illud maximè esset frigiditas aquæ: at hoc esse non potest, quia frigiditas aquæ non habet summam humiditatem, nec summam gravitatem, nec summam materiæ concretionem; quare non vsquequaque ignis caliditati opposita est, neque illi simpliciter contraria: ideo rectè dixerunt Græci, elementi formam, non nisi secundum qualitates, contrarium habere. Hæc Novus Autor. Quæ dum mecum ipse reputo, inuenio primum, virum hunc peccatum illud in logica facultate commisisse, quod redargutio cõmuniter appellatur: id enim nunc apertissime concessit, quod antea absolute negauit. Etenim, solvens quintam Latinorum rationem, in qua etiam nunc versamur, negauit omnino proprietatem illam substantiæ, qua dicitur, substantiæ nihil esse contrarium, de omni substantia intelligendam esse: ab eaq; immunes reddidit formas, & differentias substantiales, quas contrarietatem recipere posse affirmavit; eo potissimum consilio, ut tueri posset, quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, esse formas, & differentias substantiales elementorum. Nunc verò concedit, elementorum formas non habere contrarium; sed si qua contrarietas in elementis reperitur, eam esse, penes qualitates, non penes formas substantiales. En igitur apertissima redargutio. Sed hæc tanquam leuia mittamus. Asserit deinde, toti coniunctioni qualitatum, in qua elementi forma consistit, alteram totam coniunctionem contrariam non esse. Hoc mihi sane pulcherrimum videtur effugium: accipio. n. ignem, ex illa qualitatum coniunctione constitutum, & iuxta eum pono aquam, ex alia pariter qualitatum coniunctione cõstatam, tunc si toti cõiunctioni qualitatum altera tota coniunctio contraria non est; ergo ignis, & aqua, absque vlla contrarietate, aut actione inuicem, & passione, simul manere poterunt, quod tamen experientia penitus aduersatur. Respondebit, ignem, & aquam simul manere non posse, non quidem ob formas, sed ob qualitates contrarias. Tum ego contra: igitur in igne duplex erit caliditas: altera, quæ ignem cõstituit: altera, quæ ignem calidum reddit, & sic pariter duplex erit in aqua frigiditas: quod tamen nescio, an philosophica dignitas sustinere possit. Nam si caliditas, ignem constituens, quia talem habet gradum, substantia iam euasit, nec contrarium admittit, nec actionem vllam edit, nec aliquod subiectum denominat; cur, obsecro, caliditatis potius, quam alterius cuiuspiam qualitatis nomen meretur? Aequè enim posset siccitas, aut leuitas

veritas nuncupari. Fortasse igitur magis absurdum erit, ponere in igne caliditatem, quæ nõ calefaciat, q̄ formã, quæ nõ careat. Et Novus Autor, veritate coactus, in igne tãdẽ posuit substantialẽ formã, à qualitate distinctã, vt absurdũ illud vsquequaq; vitaret, nimirũ substantiã contrarietate recipere: quod. n. supra, argumentorũ necessitate cõpulsus, substantiæ cõcessit; nõ erroris cõsciũs, in qualitate retulit. Præterea, vt id omittã, quod superius satis cõmodè refutavi, vnionẽ. s. vni hñc non posse, accidens in substantiã transmutandũ; ac propterea substãntialem elementũ formã in tali esse talis coniunctiõis minime consistere, vt Novus Autor putauit; illud reprehensione dignum existimo, qualitatem videlicet in tali gradu qualitatem, & accidens esse, in gradu autem diuerso formam substantialem. Si enim magis, & minus nõ mutant speciem; multò minus possunt mutare genus: sed nullus gradus, caliditati additus, vel ab eadem remotus, potest ipsam in frigiditatem mutare; ergo multò minus alicuius gradus additio, vel ablatio id efficere poterit, vt caliditas, quæ accidens est, forma substantialis euadat. Ad hæc, si qualitas sub certo gradu qualitas maneat, sub alio verò gradu substantia fiat; periculum erit, ne elementorum qualitates, ex mutua earum actione, & passione, in gradum illum determinatum incidant, & formæ substantiales euadant, atque adeò elementa sine qualitatibus denominantibus maneat. Denique absurdum maximũ existimo asserere, igneã caliditatem, propterea quod cum summa siccitate, & raritate coniuncta est, aqueam frigiditatem contrariam habere non posse; quia summam humiditatem, & densitatem annexam non habet. Quid hic, obsecro, summa siccitas, & summa raritas, aut summa humiditas, & summa densitas, cum de frigiditate, & caliditate agitur, quæ per se oppositæ omnino qualitates sunt? An equalis virtus in qualitatibus exigitur, vt contrariæ sint, inuicemque agant, & partiantur? Minimè verò; alioquin inter duos gradus frigoris, & tres gradus caloris nulla esset contrarietas; atque adeò nec actio, & passio, quæ, vt habetur 1. de Generat. & interitu, inter contraria est. Videat ergo Novus hic Autor, quo nam absurditatum pelago obruatur, vt opinionem, à veritate alienissimam, tueatur.

Secundas substantias, quatenus substantias, non quatenus compositas, vt Novus Autor voluit, contrarietate carere. Cap. XXI.

Ed illuc redeat, vnde discessit oratio. Novus Autor eadem sect. 3. c. 4. vt defenderet, solã substantiam compositam non habere contrarium; in alium errorem, silentio minimè prætereundum, lapsus est. Cum enim optimè cognouisset, substantias quoque secundas contrarietate carere, quia Aristoteles capite de substantia, hæc verba scribit, *At vero nec homini, nec animali aliquid est contrarium.* in eam sententiam venit, vt, ea solùm ratione, secundæ substantiæ contrarietate carere dicantur, quatenus ipsæ quoque compositæ sunt. Explicatio sane & ab Aristotelis mente, & ab eorum philosophorum Schola longè remota, qui statuerunt, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum; ab Aristotelis quidem mente; quoniam, vt supra satis probauimus, Aristoteles illam substantiæ proprietatem assignauit, tanquam toti substantiæ prædicamento, sub quo omnes substantiæ species collocatæ sunt, optimè congruentem. Ab alijs verò philosophis; quoniam qui statuerunt, proprietatem illam substantiæ de sola substantia composita intelligendam esse, vt tuerentur, substantiales formas contrarietatem inuicem habere posse; per substantiam compositam, eam solùm, quæ physicam compositionem habet, cuiusmodi est substantiale indiuiduum, intellexerunt; vt idẽmet etiã Novus Autor in toto illo quarto capite fateri videtur. Iam verò nescio, quam nã physicam compositionem habeant homo, & animal, quæ secundæ substantiæ sunt: nullam opinor, nisi fortasse aliquam aut metaphysicam, aut intentionalem, quatenus scilicet vel ex esse, & essentia, vel ex genere, & differentia constitutæ sunt. Quod si qua istarum compositionum substantiæ sufficiat, vt nihil illi contrarium esse possit; profectò neque formæ, neq; substantiales differentiæ inter se contrariæ dicentur; cum saltem metaphysicam aliquam compositionem obtineant. Absolutè igitur prædicta proprietas de omni substantia vera est, vt scilicet nulla substantia, quæcunque illa sit, siue composita, siue simplex, siue prima, siue secunda, contrarietatem recipere possit, eo modo, quo de contrarietate, in prædicamento substantiæ, Aristoteles loquitur.

Aburdũ est dicere, qualitatem in tali gradu qualitatem esse, in alio verò substantiam. Magis, & minus non variant speciẽ.

Aquea frigiditas, tamen si cum summa humiditate, aut densitate coniuncta nõ sit, igneã nihilominus caliditati prorsus contraria est. Actio dat inter qualitates contrarias, orientur; à proportionẽ maioris inæqualitatis, lege primũ lib. de Gen. cap. de actio. & passione.

Secundæ substantiæ secundum nouum Autorem ea solùm ratione, qua compositæ sunt, contrarietate reuolunt.

Nouus Autor. sententiæ cõfutatio.

Secundæ substantiæ habere possunt metaphysicam, aut intentionalem compositionem; physicam verò nequaquam.

Haud rectè Nouum Auctorem ex Alberto elicuisse, solam substantiam compositam non habere contrarium. Cap. XXII.

Affert præterea Nouus Auctor autoritatè Alberti, inter Latinos, vt validius confirmet, proprietatè illà substantiæ de sola substantia cõposita, quæ accidentib. substât, intelligendâ esse. Etenim Alber. in prædic. substantiæ c. 9. in ipso statim principio hæc scribit, *Nũc dicendũ videtur de proprietatib. substantiæ, secundũ quod substât accidentib. substantia aut, quæ substât accidentib. ait Nouus Auctor, prima est.* Sed profectò verba hæc ad id, quod ipse intèdit, cõfirmandum, nullius roboris sunt: ait. n. Albertus, de proprietatibus substantiæ disputandum esse, quæ ipsi conueniunt, quatenus substantia est, & accidentibus substât: (nam de substantia, hoc modo sumpta, Arist. potissimum in prædicamento substantiæ sermò est, non autem alio modo, vt paulò infra dicitur) substantia autem, quæ accidentibus substât, esse potest tam prima, quàm secunda: immò omnis substantia prædicamentalis, quatenus substantia est, accidentibus substât. Addit rursum Nouus Auctor, pro suæ explicationis confirmatione, hæc alia Alberti verba, quem de hac proprietate loquentem, ita scribere affirmavit, *Et secundum hanc contrarietatem, proprium est substantia, secundum quod substât, & subiectum est, non habere contrarium: secundum autem quod substantia dicitur elementaris forma, quæ est differentia, sic habet contrarium.* Congruerèt quidem mirum in modum hæc Alberti verba huius auctoris suæ, si ea quidem fideliter relata essent: aperè enim Albertus confiteri videretur, elementares formas, tametsi substantiæ sunt, nihilominus inter se contrarietatem habere. Verùm vnum est verbum, hæc in re valde præcipuum, quod tamen apud Albertum longe diuersum est: non enim scribit Albertus, *Secundum autem quod substantia dicitur elementaris forma sed hoc modo (secundum autem quod substantia dicitur essentialis forma)* ita habet meus codex, impressus Venerijs, Anno 1506. sumptibus hæredum Octauiani Scoti: & miror certè, virum alioqui eruditum verba hæc, ad suam explicationem suadendam, ita retulisse: sed forte fuit error impressoris. Quomocunq; autem se res habeat, verba illa nihil ei prodesse possunt: sensum enim longè diuersum habent, quem qui rectè percipere vult opus est, vt ab illis verbis incipiat, *Et attende, quod multipliciter dicitur contrarietas, &c.* oportet enim integras sententiã legere, non autem aliqua tantum verba cursim percurrere. Poterit, qui voluerit, verba legere apud Albertum: ego breuiter eorum afferam sensum. Contrarietas, inquit Albertus, tripliciter accipitur: vno modo pro perfecta distantia oppositarum differentiarum, in eodem genere: alio modo pro oppositione priuationis, & habitus: tertio modo pro completa distantia passionũ, & qualitarum; & hæc est vera, & proprie dicta cõtrarietas. Iam verò, secundum primam contrarietatem, ait Albertus, substantia contrarium habere, & non habere potest. Dupliciter enim substantia cõsideratur: vno modo quatenus est essentialis forma, quæ est differentia, & tunc habet cõtrarium: altero, quatenus substât, & subiectum est; & tunc non habet contrarium. Cùm autem Arist. in prædicamento substantiæ de hac proprietate loquitur, non accipit substantiam pro differentia, vel pro forma; sed hac potissimum ratione, quatenus accidentibus substât: & tunc etiam substantia, quæ est forma, vel differentia, considerata quatenus accidentibus substât, contrariũ non habet. Exempli gratia, hæc differentia, quæ est corporeum, habet incorporeum, tanquam differentiam contrariam: at verò quatenus accidentibus substât, quæ in corpore recipi possunt, sic nullum habet contrarium. Penes verò secundam contrarietatem, rerum naturalium principia, nimirum forma, & priuatio, contraria dicuntur. At tertia cõtrarietas, quæ vera, & propria est, in solis qualitatibus reperitur. Hæc est Alberti sententia, quæ, vt perspicuum est, tantum abest, vt Noui Auctoris explicationem confirmet, vt eam potius destruat, penitusque dissoluat.

Explicantur duo Aristotelis loci, quibus Nouus Auctor, cõtrarietatem in substantia, & eam quidem positiuam inuehere, conatus est. Cap. XXIII.

Non satis fuit Nouo Auctori Grecorum, atque Alberti autoritas, ad ostendendum, prædictam substantiæ proprietatem de sola substantia composita, vel de eã, quæ subiecti rationem habet, intelligendâ esse; cùm id ipsum, autoritate etiam Arist. loco, à Magno quoque Alberto obseruato, confirmare voluerit. Locus est in 1. Phys. tex. 67. vbi cùm rerum natura-

Autoritas Alberti quam nouus Auctor si bi fauere putauit. Explicatio auctoritatis Alb.

Adulterina verba Alb. à nouo Auctore lata.

Germana lectio verborum Alberti.

Verus sensus verborum Alberti.

Cõtrarietas tripliciter accipitur.

Substantia quò habeat contrariũ, & quò non habeat.

Contrarietas in rebus naturalium principis quæna sit.

Cõtrarietas proprie dicta in solis qualitatibus est.

ruralium principia contraria statuisset, ita argumentatur. Si substantiæ nihil est contrarium, & principia rerum naturalium sunt substantiæ; quomodo ergo inuicem cōtrarietatem habebunt? Soluit hoc argumentum, ait Nouus Auctor, dicens, fat esse, vt inter principia vnum reperiarat, quod, cum vtriusque contrarij subiectum sit, nihil sibi aduersum habere dicatur; & hoc principium est materia prima: nihil autē absurdi est, si inter cetera substantialia principia cōtrarietas reperiarat. Verū nec locus iste, si rectè, & ad mētē Arif. explicetur, pro Noui Auctoris interpretatione quicquam facit: nolo autem hæc in te interpretes alios, quā ipsomet Aristotelem, & Albertum, quos ipse pro se adduxit, adhibere. Si quis diligenter legat textum illum 67. primi libri Physicorum, inueniet, Aristotelem neque argumētum illud, neque solutionem, quam vir iste attulit, proposuisse: sed, cum superius cōtrarietate interdum iā in principijs statuisset; interdum eadem non esse contraria asseruisset; quinimodō ea ipsa aliquādo tria, nonnunquam etiam duo pronunciaisset; in eo textu docuit, quoniam pacto hæc due indefinitæ propositiones simul veræ esse possint, videlicet principia sunt duo; principia nō sunt duo: rursum principia sunt contraria; principia non sunt contraria. Et quod ad cōtrarietate attinet, dixit, eas propositiones simul veras esse posse; quia non tanquam vniuersales, sed tanquam particulares accipiendæ sunt. Quare verum est dicere, aliqua principia sunt contraria, vt forma, & priuatio: aliqua principia non sunt contraria, ut materia, & forma, vel materia, & priuatio: materia itaque cum sit subiectum contrariorum, non habet contrarium. Hæc est vera illius contextus interpretatio: ex quo certe elici nulla ratione potest, substantiam cōtrarietatem recipere, nisi priuatiuam tantum, de qua ibi Aristoteles loquitur, & est communis philosophorum interpretatio; quinimodō ipsiusmet Alberti in 9. capite iam citato prædicamenti substantiæ, vbi ita scribit, *Dicitur etiam cōtrarietas habitus, & priuatio, siue contraria forma circa eandem materiam, qua substat utrique &c.* Non placet autem Nouo Auctori interpretatio hæc de cōtrarietate priuatiua; ideo alium attulit Aristotelis locum, in 1. lib. de Cælo tex. 20. ex quo, de eius sententia, elicit, substantiæ aliquid esse contrarium, cōtrarietate positiua. Volens enim Aristoteles ibi probare, cælum indissolubile esse, hoc argumentum vtitur; Cælum non habet contrarium, cum circulari motui nullus sit motus cōtrarius: omnis autem interitus sit ratione cōtrarij; ergo cælum est indissolubile. Loquitur ibi, ait Nouus Auctor, de cōtrarietate positiua: nam cōtrarietas motuum penes formas accipitur, quæ motuum principia sunt: vna autem forma alteri contraria esse dicitur, cōtrarietate positiua, nō priuatiua. Cum igitur cælum hæc positiua cōtrarietate careat, dubio procul indissolubile erit: adeo enim cōtrarietas positiua, vt Simplicius ait, in generatione, & interitu necessaria est, vt, sine ea, substantia generari, aut interire nullo modo possit. Sed hic quoque locus aliā omnino interpretationem exposcit: nec si rectè intelligatur, ex eo vnquam elici poterit, Aristotelem docuisse, positiuam cōtrarietatem in substantia reperiri. Optimum quidem fuit medium illud, quo ibi Aristoteles vsus est, ad probandum, cælum indissolubile esse; quia scilicet non habet contrarium, cum eius motui, qui circularis est, nullus motus contrarius sit: motus enim contrarij contraria quoque mobilia indicare solent. Ex eodem loco inferre non licet, oppositorum mobilium substantias, positiua cōtrarietate inter se contrarias esse: Sed id potius, quia à substantialibus formis oppositorum mobilium, tanquam à principijs, contrariæ qualitates oriuntur, quæ postea oppositorum motuum instrumenta dicunt; ideo oppositos motus opposita mobilia vt plurimum indicare. Res fortasse fiet dilucidior exēplo. Hæc potissimum ratione, ignem, & aerem, aqua, & terræ aduersari dicimus; quia hæc deorsum, illa sursum, secundum naturam, mouentur: nisi alias oppositiones in istis elementis conspiceremus, non ne sola hæc motuum cōtrarietas satis esset, ad significandum, ea ipsa inter se opposita esse? Iam verò tamen elementorum formæ, quas substantias voco, oppositorum motuum principia sunt; non ideo tamen putandum est; ipsasmet elementorum formas, seu substantias, inter se oppositas, atque contrarias esse: quoniam si elementa accidentibus omnibus nudata essent, eorumque substantiæ simul ponerentur; nulla vnquam pugna, aut cōtrouersia inter ipsa daretur, nec quicquam inuicem agerent, aut paterentur. Quare elementa hæc idcirco inter se opposita esse dicuntur, quia formæ ignis, & aeris sunt principia quorūdam, à quibus caliditas, raritas, leuitas, ac deinceps motus sursum oriuntur: formæ verò aque, & terræ sunt principia, à quibus oriuntur frigiditas, densitas, grauitas, ac deinceps motus deorsum:

à nouo Auctore expofitus, & adhibitus ad ostendendum, substantiæ aliquid esse cōtrarium cōtrarietate positiua. Vera explanatio text. 67. 1. Physic. qui nihil nouo Auctori prodesse potest, ad id, quod cupit, concludendum.

Locus Arist. in 1. de cælo, textu 20. ex quo. nouus Auctor elicit, substantiæ aliquid esse cōtrarium cōtrarietate positiua.

Cōtrarietas positiua secundum Simplic. in generatione, & interitu necessaria est. Verus intellectus huius text. 20 lib. 1. de cælo.

Exemplū duos in rei quæ sitæ cognationem.

Cur aliquas elementa inter se contraria dicantur.

sum:

sum: & secundum has qualitates elementa contraria dicuntur, nullo autem modo secundum substantias, ut Novus Autor putavit: est enim veluti hæresis quædam in philosophia asserere, substantiæ aliquid esse contrarium, contrarietate positiua. Quod autem hæc ad generationem necessaria sit, ut Simplicius ait, admitti facile potest: sed aduertendum est, hæc non positiuam contrarietatem non ad substantias, sed ad qualitates tantummodo pertinere. Etenim generatio absque præcedente alteratione fieri nequit; ad alterationem autem concurrunt qualitates contrariæ, contrarietate positiua. Et quanuis contrarietas hæc in substantia recipiatur, quia scilicet ipsa met substantia est, quæ de calida in frigidam, vel opposito modo mutatur, hoc tamen ideo est, quia substantia in se contrarias qualitates recipit; non autem quia substantiæ, quatenus substantia est, aliquid contrarium sit, nisi, ut iam diximus, contrarietate positiua.

Novi Autoris responsio ad sextam Latinorum rationem, atque eiusdem consutatio.

Cap.

XXIV.

Quo contra-
rietas positi-
ua in genera-
tione, & inte-
ritu necessa-
ria sit, ut vo-
luit Simpli-
Substantia re-
cipit quidē in
se qualitates
cōtrarias, cō-
trarietate po-
sitiua; et tū
nihil est con-
trarium, nisi
contrarietate
positiua.

Novi Auto-
ris responsio.

Cur substan-
tia non susci-
piat magis,
& minus.
Quærensensū
huius propo-
sitionis in di-
spūta de mi-
stione, c. 8.
Cōsūtatio re-
sponsionis no-
ui Autoris.

Substantia nec
in toto, nec in
partibus, ma-
gis, & minus
recipere pōt.

Fallax, atque
versuta novi
Autoris inter-
pretatio.

Novi Autoris
interpretatio
reijcitur.

AD sextam Latinorum rationem, qua probant, quatuor primas qualitates ideo substā-
tiales elementorum formas esse non posse, quia magis, & minus suscipiunt, quod eamē
à substantia prorsus alienum est; Respondet Novus Autor, sect. 3. c. 5. hæc substantiæ proprie-
tatem de substantia quo ad se totam intelligendam esse: Aristoteles enim in prædicamentis
de eo magis, & minus loquitur, quod contrarietatem sequitur; propterea cum substātia, quo-
ad se totam, contrarium non habeat; hinc etiam fit, ut quo ad se totam magis, & minus non
recipiat. In alia disputatione latissimè patefecit, quisnam sit verus sensus huius propositionis,
substantia non suscipit magis, nec minus. Quod si nunc, ex doctrina Aristotelis 5. Phys. text.
19. id addiderimus, nimirum rationem, cur qualitas recipiat magis, & minus, substantia ve-
rò nequaquam, eam esse, quia qualitas, non item substantia, contrarium recipit, & propterea
magis calidum id dici, quod magis recedit à frigido: substantiam verò, cum contrarium non
habeat, à contrario recedere non posse; rem etiam cumulatius explicasse videbimur. Quod ve-
rò ad Novi Autoris responsionem attinet, si illam substantijs omnibus, quæ in prædicamen-
to substantiæ continentur, accommodare potest, ut scilicet quo ad totum, magis, & minus nō
suscipiant: quo verò ad partes, suscipiant, optima sanè responsio erit. At verò si de industria
aliquibus tantum rebus illam aptavit, quas substantias esse credidit: nihil aliud planè erit,
quam artificiosum quoddam effugium. Iam verò cogitatione fingamus hominem, belluam,
plantam, lapidem, ferrum, vel huiusmodi substantias; quis affirmare vnquam audebit, has ip-
sas substantias non quidem quo ad totum, sed quo ad aliquas, vel omnes earum partes, ma-
gis, & minus recipere posse? Id tanquam firmum, & ratum ab omnibus Peripateticis habe-
tur, ut paulò infra ex Aristotele docebimus, substantiam scilicet in indivisibili consistere: nō
igitur de ea enunciare id possumus, ut scilicet non quo ad totum, sed quo ad partes, ut contra-
rium, ita magis, & minus suscipiat. Sed fac, substantiam aliquam re ipsa per quantitatem in
partes diuisam esse; ne hoc quidem pacto dicere quis poterit, substantiam in partibus magis
& minus recipere posse: eadem enim substantiæ ratio, quæ in toto animali, vel in tota plan-
ta est, in singulis etiam partibus esse dicitur: propterea nulla videtur ratio, cur substantia, quo
ad totum non suscipiat magis, nec minus, quo verò ad partes, suscipiat. Sed potius dicendum
videtur, cum substantia, quatenus substantia est, & quatenus præcipuè à qualitate distingui-
tur, magis, & minus suscipere nequeat: eam ipsam, & quo ad totum, & quo ad partes, hæc
eandem proprietatem obtinere. Cæterum Novus Autor satis astutè quidem hanc interpre-
tationem adhibuit, ut eam quatuor primis qualitatibus, quas substantiales elementorum for-
mas esse putavit, accommodaret: quemadmodum enim superius dixit, toti coniunctioni pri-
marum qualitatum, in qua substantiæ elementari forma consistit, nihil contrarium esse; ita
nunc, totam hanc qualitatum coniunctionem neque magis, neque minus suscipere, affirma-
uit: atque ita, hanc substantiæ proprietatem in quatuor primis qualitatibus se optimè seruas-
se, putavit. Sed præterquam quod, ut omnibus patet, hoc suaue quoddam effugium est; nihil
etiam facit ad rem, quam in animo habet, explicandam: eam enim substantiæ proprietatem
ita interpretatus est, ut scilicet, quo ad totam substantiam, non quo ad partes intelligenda sit;
quasi substantia; quo ad partes, magis, & minus suscipere possit. Et propterea dixit, totam

qua-

qualitatum coniunctionem, in qua substantialis forma consistit, magis, & minus non suscipere: quales autem disiunctas, quae veluti partes quaedam illius formae sunt, utique magis, & minus recipere posse. Ridiculus. Nonne videt, qualitates disiunctas, sua ipsius doctrina, non substantias, sed accidentia esse? quoniam modo igitur suum rursus rei propositae recte accommodare poterit, cum dixit, substantiam, quoad totum, non suscipere magis, nec minus, quo vero ad partes, suscipere, si separatae qualitates, quae, eo autore, partes dicuntur elementaris formae, non substantiae, sed accidentia sunt? Ceterum, utcumque se res habeat, ostendo, totam illam qualitatum coniunctionem, in qua ipse, elementi formam consistere, existimavit, magis, & minus suscipere: & in hoc potissimum eius responsionis confutatio consistit, quia hinc eliciemus, coniunctionem illam substantialem formam, esse non posse. Ponamus, exempli gratia, ex aere aquam gigni debere: tunc, cum ad generationem, positiva contrarietas necessaria sit, ratione cuius fit alteratio generationem praecedens, opus est, ut sensim aqua, sua frigiditate, in aerem agat, atque illum tandem in sui naturam transmutet. Pugnantis autem hisce duobus elementis, atque aere, tanquam infirmiore, propere iam ab aqua devicto, necesse est, ut eius calor valde debilitatus sit: non enim in pugna, & paulo ante aeris interitum, eius calor ita intensus est, ut erat ante pugnam: igitur calor ille, iam ortus, ut Novus Autor ait, ex aliarum qualitatum coniunctione, ab aquae frigore remitti potest; atque rursus ille idem calor intendi posset, si aer in ignem transmutari deberet. Quod autem de aeris calore dictum est, idem de eiusdem humiditate dici posset: quae vel ab inteso ignis calore, vel ab summa etiam terrae siccitate remitti primum, ac demum penitus extingui posset, si viribus hisce qualitibus esset inferior. Quare cum in elementorum transmutatione illud necesse sit, ut elementa in vicem agant, & patiantur, & quatuor primae qualitates, in ipsis quocumque modo consideratae, vel etiam coniunctae, & ad ista, cum quemlibet reuocatae, intensiorem, & remissionem ferant; sequitur, ut haec ipsae qualitates formae substantiales elementorum esse nullo modo possint.

Caput confusionis rationis novi Auctoris.

Calor aeris, atque etiam humiditas intenditur, atque remitti possunt; id neutra qualitas, nec ambae simul iunctae, possunt esse forma substantialis aeris.

Ostendit autor, septimam rationem, pro Latinis adductam, ad rem propositam minime pertinere. Cap. XXV.

Septima ratio sumpta erat ex autoritate Arist. lib. 8. Metaph. tex. 10. ubi asseruit, formas esse veluti numeros: tunc arguebatur, numeri non recipiunt contrarium, nec magis, nec minus; ergo quatuor primae qualitates, quae recipiunt contrarium, & magis, & minus, non sunt formae substantiales elementorum. Haec ratio, siue a Latinis Philosophis, siue a Novo Autore, pro eisdem, allata sit; nullius certe momenti est, ad rem, qua de agimus, concludendum. Et propterea duplex labor nobis subeundus erit: alter in huiusmodi ratione reprehendenda; alter in Novi Autoris responsione confutanda. Nec sane labor superuacaneus erit; hanc enim occasionem nacti, Arist. mentem, in iam citato contextu, dilucide aperiemus. Ad rationem quod attinet, libentissime scirem, unde nam illam Novus Autor exceperit: eam enim apud nullos approbatos Philosophos, ex Latinorum numero, unquam reperti. Nec quenquam esse arbitror, qui optime non cognoscat, nos modo loqui de forma substantiali, quae dat esse rei, quaeque substantiale compositum constituit, dum quaerimus, quanam sint substantiales elementorum formae; Arist. vero loco citato de rerum essentia, & quidditate loqui, quae per definitionem exprimitur. Quam quidem nunc formam supple totius, appellat: interdum substantiam; aliquando quod quid erat esse, ut cuilibet, textum illum perlegenti, patere facile poterit. Hanc itaque essentiam, ut eum locum Arist. explicemus, idem philosophus numeris comparavit: nam & Platonici, atque etiam Pythagorici rerum essentias numeros appellarunt. Hoc tamen discrimine, quia ipsi rerum essentias unitatum numeros appellabant, id est numeros, quibus numeramus: Arist. vero vocavit eas numeros rerum, hoc est numeros numeratos. Quidditas enim, & essentia duo in se se continet, quorum alterum se habet ut genus, ut materia, ut potentia, ut determinabile: alterum vero ut differentia, ut forma, ut actus, ut determinans. Porro quatuor comparationes Arist. attulit, quibus rei essentia numero comparari potest. Prima est, sicut numerus divisionem in infinitum non recipit, sed ad indivisibiles unitates deveniendum est, ita essentia in divisione statim agnoscitur; primo enim in partes, ipsam exprimentes, dividitur, quae sunt partes definitionis; mox in ultima differentia terminus est, quae ulterius dividi nequit. Secunda est, quemadmodum si pars aliqua, quantumvis parva, numero addatur, aut ab eodem subtraha-

S. Tho. in 6. cap. de odore dicit, in substantiis esse contrarietatem, quatenus una est perfectior altera, ut sunt d'fig. quae sunt sicut numeri. Idem dicunt graviores Latini.

Hinc elice rationem propositam nullam habere posse, a quocumque tandem illa proposita sit.

Explicatio tex. 10. lib. 8. Metaph.

Quatuor Aristot. comparationes inter numeros, & rerum essentias. Prima comparatio: Secunda comparatio.

tur, statim species numeri variatur; (si. n. ternario unitatem addas, quæ in numero minimè est, statim quaternarius fiet: & si à ternario unitatem auferas, statim binarius constituetur) ita si quippiam rerum essentia addeas, aut ab illa subtrahas; eandem illicò commutabis. Vt si à substantia animata sensibili, quæ animalis quidditas est, ipsum sensibile subtrahatur, statim animalis quidditas in plantæ essentiam; & quidditatem mutabitur: hincque elicimus, rerum essentias in indivisibili consistere. Tertia est, sicut numerus non est sola unitatum aggregatio, sed præter illas unitates materiales, habet etiam unitatem formalem, qua dicitur vnus: vt numerus quaternarius non est simplex aggregatio quatuor unitatum, sed ex illis aggregatis quaternitas oritur, quæ vnitas quædam formalis est, à qua numerus quaternarius dicitur formaliter vnus: ita rei essentia simplex generis; & differentia, vel actus, & potentia aggregatio non est, sed ex istis, simul iunctis, tertia quædam formalis vnitas oritur, a qua rei essentia dicitur formaliter vnus: id, quod, rectè Pythagorici, & Platonici explicare non poterunt, putantes, essentias non esse numeros rerum, sed unitatum. Quarta est, sicut numerus non suscipit magis, nec minus, ita nec rei essentia; quatenus tamen simpliciter, & in abstracto consideratur: secus autem in concreto, & vt adiunctam habet existentiam. Hæc est vera explanatio decimi contextus libri octavi Metaph. quæ eo consilio adduxi, vt eos omnes valde errasse intelligamus, qui ex eò loco probare contenderent, formas substantiales magis, & minus suscipere non posse, quia numeris illas Arist. comparauit, qui magis, & minus suscipere nequeunt. Comparatio, n. (vt diximus) non est inter numeros, & substantiales formas, quæ composita constituunt, sed inter numeros, & formas illas, quæ rerum essentia, & quidditates nuncupantur. Liquidò igitur constat, septimam hæc rationem, pro Latinis allatam, quicumque tandem eius autor fuerit, leuissimam esse, & ad rem propositam minimè pertinere.

Novi Auctoris responsio ad septimam rationem, pro Latinis illatam refutatur. Cap. XXVI.

Veniamus ad Nominem Auctorem, qui sect. 3. cap. 6. pro solutione huius septimæ rationis, multa protulit, quæ tanquam à veritate aliena, lingillatim à nobis reiicienda sunt.

Primò dixit, iam citatum Arist. locum de substantia, inmodò, quod magis facit ad rem, quam cupit, concludendam, de forma substantiali intelligendum esse: ibique Arist. docuisse, substantialem formam non suscipere quidem magis, nec minus per se, & quatenus forma est, sed ratione materiae, quatenus. s. magis, vel minus à materia participatur: ita enim Aristot. scribit, *Et quemadmodum nec numerus habet magis; & minus: ita neque substantia, quæ secundum formam est; sed si est quidem, ea est, quæ secundum materiam est.* Magni quidè momenti sunt hæc Arist. verba, & eorum interpretatio non solum ad hanc, verum etiam ad plures alias difficultates euoluendas pernecessaria est. Multi interpretes verba hæc leuiter explanant, ut, adeo vt nihilo clarior sit eorum interpretatio, quam contextus: quidam verò, in illis explanandis, à vero Arist. sensu recesserunt. Communior interpretatio ea esse videtur, vt Arist. in ijs

verbis de substantia, prout ab accidentibus differt, locutus sit. Verum Arist. ibi neque de forma substantiali, neque de substantia, vt ab accidentibus differt, sed de rei essentia; & quidditate, siue illa ad substantiam, siue ad accidentia pertineat, sermonem habuisse, ijs omnibus competentissimum erit, qui non ea tantum verba, sed præcedentia quoque, inmodò vniuersum contextum diligenter considerauerint. Nemini dubium est, Arist. in illius contextus initio de rerum essentia disputare cepisse, quas numeris comparauit, easque substantias, & quidditates appellauit: quatuorque præterea comparationes adduxisse: atque in tribus prioribus, substantias semper, & formas, pro essentia, & quidditatibus accepisse: mirum igitur esset, si substantias, in quarta comparatione, vel pro substantialibus formis, vel prout ab accidentibus differunt, considerasset. Eorum igitur verborum sensus is esse videtur: sicut numerus non suscipit magis, nec minus, ita nec substantia, hoc est quidditas, & essentia, quæ secundum formam est, puta in abstracto considerata: sed si magis, & minus recipiat, hoc est secundum materiam, quatenus. s. quidditas in concreto spectatur, vel quatenus essentia annexam habet existentiam. Id autem non substantiis solum, sed accidentibus etiam competit: nam albedo in abstracto magis, & minus non suscipit: in concreto verò, quatenus. s. albedo à subiecto aliquo inest, utique magis, & minus recipere potest. Non igitur Arist. in eò tex. de forma, & materia physice, sed metaphysice locutus est; atque ad hoc per formam, nō formam quidem substantia-

Tertia comparatio.

Quarta comparatio.

Locus Arist. lib. 8. Metaph. text. 10. à nouo Auctore, explanatus.

Eiusdem loci interpretatio communis. Verusque interpretatio refutatio.

Verus verborum Arist. intellectus.

Commune id est tā substantiis, quam accidentibus vt in abstracto.

stantialem, ut Nouus Autor existimauit, sed essentiam, & quidditatem intellexit. Sed ponamus, ibi Aristotelem de forma substantiali locutum esse; necio, quonam pacto Nouus Autor fingere possit, substantiales formas magis, & minus à materia participari. De formis quidem accidentalibus id asserere, nullum absurdum est: nam illa recipiunt contrarium; & quocumque aliqua forma accidentalis magis à suo contrario distat, magis etiam eadem à materia participari dicitur: illud enim magis album est, quod magis à nigro distat, ut 3. Topic. c. 4. Aristoteles scribit. At verò substantiales formæ nullum contrariū recipiunt, ut supra ostensum est: & propterea magis, aut minus à materia participari non possunt, sed earum esse in indiuisibili consistit. Assert deinde Nouus Autor, inter substantiales, & accidentales formas, discrimen: quoniam, inquit, accidentales formæ, ita magis, & minus suscipiunt, ut in quocumque gradu consistant, cuiusmodi sunt albedo, nigredo, & huiusmodi: formæ verò substantiales, ut sunt elementorum formæ, non ita magis, & minus suscipiunt, ut in quouis gradu consistant: cum enim per gradus fiant, in quolibet gradu consistere nequeunt: nā si agens ab opere desistat, in pristinum statum recidunt, ut patet de aqua calefacta, & de vapore, qui eo desertus, quod calorem conseruabat, statim in aquam recidit. In alia disputatione apertissime demonstrauimus, neque elementorū, neque aliarū rerū substantiales formas vllos gradus hñe: & si gradus haberent, sub quolibet gradu necessariò eas consistere dñe: nā magis, & minus non variat speciē. Gradus est necessariò ipsa forma posterior; nullū autē posterius sui prioris naturā abolere potest: & propterea si formæ substantiales gradus haberēt, depro aliquo gradu, non ideo tñ earū interitus necessariò sequeretur. Exēplum autem, quod de aqua, & vapore Nouus Autor adduxit, nihil planè concludit: si enim aqua in aerem trāsmutari debeat, opus est prius, ut apta, conuenientique alteratione ita afficiatur, ut facilius in aeris naturam conuertere possit: quare dum calefit, simul etiam rarefit, atque sensim in naturam vaporis, qui est mediam quiddam inter aerem, & aquam commigrat. Vbi autem aqua iam vapor euasit, si agens, quod prius illam calefaciebat, actionem intermittat; quoniam adhuc abest a perfectio- ne illa, quæ necessaria erat, ut in aerem conuerteretur; tūc plus potest propria forma, quam forma agentis contrarij: & propterea virtus formæ aquæ in actum erumpit, & sensim calorem, tanquam sibi repugnantem qualitatem, à sese repellit; & frigus excitatur, quod est qualitas aquæ naturalis, substantialem eius formam consequens, atque adeo in pristinum statum reuertitur. Quod si actio agentis calefacientis continua fuisset; tunc aqua perfectam affectionē adeptā esset, quæ sibi necessaria erat, ut in aerem conuerteretur: in vltimo autem affectionis gradu, momento temporis, aquæ forma perijisset, & in eiusdem materiam forma aeris introducta fuisset. Ut hinc eliciamus, substantiales formas non temporis decursione, ut Nouus Autor existimauit, sed de repente in materiam immigrare; atque adeo falsum esse, id quod ipse asseruit, nimirum substantiales formas in fieri magis, & minus suscipere; quamuis in facto esse non suscipiant: hinc enim multa incommoda sequerentur, quæ modò recensenda nō sunt; ne in aliam disputationem transeamus. Quod etiam dixit, intellexisse Porphyrium, substantiales differentias in abstracto magis, & minus suscipere, quasi in concreto suscipiant, absurdissimum est: nam cum substantiales differentie in indiuisibili consistant, quemadmodum & formæ, fieri nulla ratione potest, ut vnum indiuiduum eandem differentiam magis participet, quam aliud. Non enim substantialis differentia est sicut albedo, quæ quamuis in abstracto nec intensiorem ferat, nec remissionem; eidem tamen non repugnat, quin in concreto intensiōnis, atque remissionis gradus habere possit. Substantiali verò differentie repugnat habere gradus; & propterea ut in abstracto non suscipit magis, nec minus; ita nec in concreto suscipere potest.

Noui Autoris responsio ad octauam Latinorum rationem, atque eiusdem confutatio.

Cap.

XXVII.

Octava ratio erat, si qualitates primæ essent formæ substantiales elementorum, cum illæ contrarie sint, fore, ut in substantia contrarietas, atque adeo motus reperiat, quod est contra Aristotelem 5. Phys. tex. 10. Pro cuius rationis solutione Nouus Autor, sect. 3. c. 8. ait primo, se iam superius docuisse, quomodo intelligendum sit, in substantia contrarietatem reperiri, vel non reperiri. Deinde argumentum retorquet: nam Aristoteles à quantita-

to, & quoad essentia magis & minus nō suscipiunt: sed in concreto, & quoad existentia, substantiales formæ magis & minus à materia participari nō possunt, sed ac accidentales. O scemen à nouo Autore positi in re formas substantiales, & accidentales. Quod de formis substanti- libus Nouus Autor asseruit, reprobatur.

Pondera hic transmutati- nem illam, qua aqua in aerem conuer- titur. Vbi autem aqua iam vapor euasit, si agens, quod prius illam calefaciebat, actionem intermittat; quoniam adhuc abest a perfectio- ne illa, quæ necessaria erat, ut in aerem conuerteretur; tūc plus potest propria forma, quam forma agentis contrarij: & propterea virtus formæ aquæ in actum erumpit, & sensim calorem, tanquam sibi repugnantem qualitatem, à sese repellit; & frigus excitatur, quod est qualitas aquæ naturalis, substantialem eius formam consequens, atque adeo in pristinum statum reuertitur.

formæ substantiales momentis temporis in materiam introducunt.

Substantiales diff. nec in abstracto, nec in concreto magis, & minus recipiunt.

Ratio Noui Autoris.

te contrarietatem amouit, & nihilominus in quantitate motum esse asseruit, accretionem, & diminutionem. Tertio hoc argumentum diluit, quantitatemque dupliciter considerari posse asserit: vno modo secundum essentiam, & sic non habet contrarium: altero, quatenus dicitur terminum corporis naturalis, & sic habet contrarium, & in ea fit motus, qui est ab imperfecta ad perfectam magnitudinem, vel opposito modo. Hinc tandem Latinorum rationem soluit, aitque substantiam dupliciter considerari posse: vno modo secundum formam; altero, quatenus dicitur terminum mutationis. Concedit quidem, in essentia formarum substantialium contrarietatem reperiri; negat tamen substantialem formam esse terminum mutationis. Nam terminus mutationis ex 7. & 8. Metaph. & 1. de Generatione, est tota substantia composita:

Substantia secundum nouum Autorem quod recipiat, & non recipiat contrarium.

Nouus Autoris ratio confutatur.

Argumentum Aueris sumptum, contra noui Autoris rationem.

Terminus primus proximus generationis est forma; terminus vero totalis est ipsum compositum.

Vera solutio illius argumenti, quia probat, ad quantitatem esse motum, quantum in ea non sit contrarietas.

Quantam contrarietas ad motum necessaria sit.

quia verò toti substantiæ compositæ non est alia tota substantia composita contraria; ideo rectè Aristoteles concludit, in substantia non esse motum. Multis capitibus hæc responsio confutanda esset; verum quoniam satis commodè supra probauimus, eam substantiæ proprietatem, quæ est, non habere contrarium, omni substantiæ, in prædicamento contentæ, conuenire; ideo breuiter nunc ipsam refellemus. Et quoniam ex Alexandro sumpta est; ideo validiore argumento eam rejici non posse iudicauimus, quam eo ipso, quod Auerroes 5. Phys. com. 10. contra eundem Alexandrum direxit. Si vera est hæc responsio, ait Auerroes, igitur argumentum, quo Aristoteles probare vult, ad substantiam non esse motum, nullius est roboris. Consequentiam probat; quia medium, quod ad id probandum Aristoteles sumpsit, est, quia in substantia non est contrarietas: si admittamus igitur, substantiam, secundum formam, contrarietatem recipere, adeo ut ipsæ formæ substantiales inter se contrariæ sint; sequetur illic, ad substantiam posse dari motum, quod Aristoteles negat. Nec vllius roboris est illa responsio, terminum, scilicet substantialis mutationis non esse formam, sed totum compositum: nam totum compositum est quidem id, quod generatione editur, & ut Scholæ dicunt, totalis est terminus generationis: primus tamen, & proximus generationis terminus est forma substantialis, ut docet Aristoteles 2. Phys. tex. 14. Vbi probat, generationem dici naturam, in hoc sensu, quia est via ad naturam, hoc est, ad substantialem formam, quæ natura est: non enim, inquit, generatio est ut medicatio, quæ est ab arte, non ad artem. Idem docet 2. de Anima tex. 37. ubi formam appellat finem, gratia cuius, supple materia paratur. Terminus itaque primus generationis est forma substantialis: quæ si contrarium recipiat, dubio procul in substantia, contra Aristotelem, erit motus. Argumentum autem, quod Nouus Autor in quantitatem retorfit, est argumentum commune, quod ab omnibus etiam interpretibus, in explicatione textus decimi, libri quinti Phys. adducitur: difficillimum illud quidem, sed ut à paucis, ita ab eo præcipuè minus rectè explicatum. Afferam breuiter veram, quam arbitror, solutionem, ne nimium extra materiam propositam euagemur. Docuit quidem Aristoteles in prædicamenti, quantitati nihil esse contrarium; id tamen de positua contrarietate, cuiusmodi est illa, quæ in qualitate reperitur, dictum voluit: ideo subiunxit, bicubito, tricubito, &c. nihil esse contrarium. Sed cur concessit, lib. 5. Phys. in quantitate, sicut etiam in qualitate, & ubi, non item in substantia motum esse? Hoc ideo est, quia concessit, contrarietatem aliquam in quantitate reperiri, non absolute quidem, sed eam, quæ ad motum necessaria est: Equidem quia motus debet esse de contrario in contrarium, opus est, ut contrarietas sit inter duos terminos positivos, inter quos medium aliquod intercedat: aut formæ, ut inter album, & nigrum: aut graduum intensiōis, ut inter exiguum calidum, & summum calidum; aut extensionis, ut à parua ad magnam quantitatem: aut denique acquisiti spacij: & secundum hoc medium, fit motus ad locum, quatenus, scilicet consideratur existentia rei mobilis, quæ iam recessit à termino, à quo, & aliquid eius amisit: accessit autem ad terminum, ad quem, cuius aliquid acquisiuit. Quare, secundum hanc latitudinem, inter duos terminos positivos contrarios datur motus: quoniam hac ipsa latitudine id seruetur in motu, quod ei maxime necessarium est, nimirum successio: quod tamen in substantia seruari non potest; quia, ut antè docuimus, substantia non suscipit magis, nec minus, sed eius esse in indiuisibili consistit.

Noui Autoris responsio ad nonam Latinorum rationem.

Cap. XXVIII.

Nona ratio erat, si qualitates essent formæ substantiales elementorum, tunc eorum generatio esset alteratio: quia ex quinto Physic. omnis mutatio ad qualitatem alteratio est.

est. Nisi solueret Nouus Autor hanc rationem, sect. 3. c. 9. ubi asserit, tametsi elementa qualitatibus primis, tanquam formis substantialibus, constituuntur, in eis tamen & alterationem, & substantialem mutationem reperiri. Etenim qualitates, (vt ipse censet) non in quocunq; sed in certo, atque determinato gradu simul iunctae substantiales elementorum formae dicuntur: quousqueque igitur elementis, penes qualitates, sic consideratas, mutatio contingit, tunc omnis illa mutatio substantialis est: omnis autem alia mutatio quae in qualitatibus, citra illam coniunctionem, fit, alteratio nuncupatur. Doctrinam hanc ex Alexandro elicit, lib. 1. Quaestionum naturalium, cap. 6. ubi docuit, neque calefactam aquam statim aerem fieri, neque frige factam aerem statim in aquam conuerti: sed solum, cum caliditas in aqua tanta fuerit, vt forma aeris, fiat, vel tanta frigiditas in aere, vt forma aquae oriatur. Itaque elementa in suis formis & excellentem habent gradum, & remissum, propterea si excellentia tollatur, non ideo tamen sequitur, vt substantialis mutatio fiat, sed solum accidentalis, vt in mixture manifestum est. Ignis enim ex gra. quia ceteris elementis mistus est, illum quidem excellentiae gradum, hoc est, intensissimum calorem amittit, non tamen definit esse ignis, sed fit ignis, in gradu remisso, hoc est, minus ignis. Si autem contingeret, vt, contrariorum praesentia, tota illa qualitatuum coniunctio, vel determinatus ille qualitatis gradus, in quo ignis forma consistit, destrueretur, tunc illa mutatio non amplius accidentalis, sed substantialis diceretur. Pro huius rei declaratione, exemplum affert de rationalitate: haec, inquit, prout substantialis differentia est, quae speciem constituit, aequaliter in omnibus hominibus reperitur: at vero prout in alijs magis excellens est, vt in ijs, qui magis ingenio pollent, in alijs autem minus, tunc qualitas dicitur: & haec adiectio, vel detractio vigoris alteratio est. Haec ipse.

Quo in qua
bratib; v. c.
nis secundum
nouu Auro,
accidentalibus,
atq; substan
tialis muta
tio fieri possit
Doctrina A
lexandri.

Exemplu no
ui Autoris.

Eiusdem responsionis confutatio. Cap. XXIX.

Iam superius satis commode probaui, substantiales elementorum formas in illa qualitatuum conjunctione consistere non posse: quo quidem fundamento sublato, tota haec Noui Autoris responsio statim ruit, vt nihil praeterea, ad eandem euertendam, addi posse videatur. Ex se etiam patet, elementi formam in aliquo certo, atque determinato qualitatis gradu nequaquam positam esse: nam profecto determinatum hunc gradum, in quo substantialis elementi forma consistit, fingere difficilimum esset. Si n. caliditas in tertio, quarto, & quinto gradu, qualitas, & accidens est; vix quidem cogitatione fingi, necum ratione concipi potest, quoniam pacto, sub sexto, septimo, aut alio quouis gradu, substantia fiat. Sed quod ad mirationem maximam affert, illud est, videlicet, cum igneus calor intensissimus esse debeat, remissotem esse calorem, in quo forma substantialis, quam cum, in quo qualitas, quae est ignis affectio, consistit: quod tamen Nouus Autor admisit, dum dixit, si ab elementorum qualitatibus excellentia tollatur, non ideo tamen substantialem mutationem fieri, sed accidentalem solum, quia manet adhuc elementi forma, sub gradu remisso. Caeterum quod ad hos gradus elementarum qualitatuum attinet, latere mihi vix hac in re motus quidam, seu artificium naturae, quod ij fortasse haud recte perceperunt, qui qualitates primas substantiales elementorum formas esse censuerunt. Exigit quidem cuiusque rei substantialis forma certum aliquod, ac determinatum qualitatis gradum, adeo, vt absque illo consistere nequeat: non ita tamen intelligendum est, substantialem formam ab eo qualitatis gradu, pendere, vt qualitatis, cum eo gradu, forma substantialis euadat, quemadmodum Nouus Autor intellexit: sed ita, vt nisi materia, alteratione, generatione praecedente, optime affecta fuerit, certumque, ac determinatum affectionis gradum acquisuerit, nunquam substantialis forma, quam illa mutatio respicit, in materiam introduci possit. Haec fortasse ad huiusmodi responsionem rejiciendam satis essent: nihilominus paulo acrius hanc responsionem rodarguamus: nimis n. horrendum monstrum in Peripateticam philosophiam induceretur, si elementa, iisdem qualitatibus praedita, & accidentalem mutationem, hoc est alterationem; & substantialem, hoc est, generationem, aut interitum subire possent. Omnis mutatio, ait Arist. 5. Phys. a termino ad quem vt speciem, ita denominationem sumit: vt mutatio ad substantiam, est generatio, vel interitus: ad quantitatem, accretio, vel diminutio: ad qualitatem, alteratio: ad locum, latio. Iam vero si mutatio in elementorum qualitatibus, quo ad aliquos gradus accidentalibus, quo vero ad certum, ac determinatum gradum, substantialis esset, tunc eadem numero mutatio ad duas motus species pertinere

Substantia
lis elementi
forma in qua
litate coniu
ctione consi
stere nequit.
Quare supra
par. 1. c. 8.
Forma sub
stantialis ele
menti a nul
lo potest qua
litatis gradu
pendere. Pondera hoc
diligenter.

Quo intelli
gendum sit,
substantialem
elementi for
mam certum
al quem, ac
determinatum
qualitatis gra
dum exposce
re.

Firmissima
ratio contra
responsionem
nouu Autoris.

Perpède hæc
ratiocinatio-
nem.

Argm. p. b. s.
elem. for-
mam nec in
qualitatē cō-
iunctione, nec
in qualitatē
gradu cōn-
sistere posse.

Argm. p. b. s.
elem. for-
mam nec in
qualitatē cō-
iunctione, nec
in qualitatē
gradu cōn-
sistere posse.

Confirmatio

Occupatio.

Ex ipsius A-
lexandri do-
ctrina confu-
tatio noui Au-
toris ratiōis
elicitur.

Aqua calefa-
cta manet a-
qua sine frigi-
ditate, quod
esse non pos-
set, si frigiditas
esset eius
forma substanti-
alis.

Hinc elice-
re, quænam sit
forma substanti-
alis aquæ.

Ignæus calor,

ret, atque simul alteratio, & interitus diceretur; quod tamen esse nullo modo potest. Consequenter ita probo. Ponamus, aquam ab igne caleferi primam, deinde verò, cōtinuata mutatione, ab eodem consumi, & aboleri: quod certe fieri potest, si ignis aqua viribus superior sit; tunc hæc aquæ calefactio, quoad aliquos gradus, Noui Autoris sūa, alteratio est, cum, eo calore, duo, vel tres frigiditatis gradus, ab aqua remoti sunt. Producat autem conuenienter hæc eadem numero calefactio; necesse tandem est, vt eò deueniat, vt illam qualitatum coniunctionem, vel illum certum, ac determinatum frigiditatis gradū, in quo substantialis aquæ forma cōsistit, omnino destruat, planeque dissoluat; tuncque mutatio substantialis erit, quia forma aquæ dissipabitur. Ergo id sequetur, quod paulò antè dicebam, nimirum eandem numero continuatam mutationem ad duas motus species pertinere, simulque alterationem, & interitum appellari: alterationem, quia est ad qualitatem: interitum verò, quia est ad certum gradum qualitatis, in quo substantialis elementi forma cōsistit, quod quam in philosophia absurdum sit, omnibus puto exploratissimum esse. Præterea, in illa qualitatum coniunctione, vel in eo determinato qualitatis gradu, substantialem elementi formam non consistere, ita demonstrare me puto. Cum aqua ab igne impensè calefacta est; iam igneus calor omnè ab aqua frigiditatem abiecit: nulla. n. amplius in aqua frigiditas nec sensu, immò ne intellectu quidem percipi potest, non sensu, quia tactu calida reperitur: nec etiam intellectu; aut ratione, quia si calor igneus aquæ frigiditatem superet: perspicua res est, eum, tãquam validiorem, omnem aquæ frigiditatem exemisse. At verò si in calefacta aqua nulla amplius frigiditas percipitur, non ne firmissimum argumentum hoc est, formam eius substantialem extinctã penitus esse? Nam, ut Nouus Autor ait sect. 2. cap. 1. (libet enim ob signatis tabellis cum illo agere) qualitates, quæ sunt formæ substantiales elementorum, tactu percipiuntur: in aqua autem calefacta nulla tactu frigiditas percipitur; nulla igitur ibi erit forma substantialis aquæ, sed sola materia: quæ si à forma existentiam accipiat, vt ipse tuetur, erit ibi absque nulla existentia, atque adeo caliditas, in non existente materia recipietur. Quod si quouis modo ex propria sūa contendere velit, calefactam aquam, adhuc aquam manere, & propriam substantialem formam, quæ frigiditas sit, retinere; quomodo, quæso, totum ex prima materia, & frigiditate constitutum, caliditatis subiectum existere poterit? Contrariarum. n. ea est natura, vt sese mutuò ab eodem subiecto expellant, tantum abest, vt alterum alterius subiectum existere possit. Dicitur fortasse, igneum calorem excellentem quidem frigiditatem reprimere; determinatum autem illum frigiditatis gradum, in quo substantialis aquæ forma cōsistit, haud quaquam tollere: ac propterea calefactam aquam propriam adhuc naturam, atque substantiam obtinere. Mira certe res: intensissimus ignis calor id virium habet, vt frigiditatis exuperantiam coerceat; eam autem facultatem nõ habebit, vt inferiorem frigiditatis gradum, aut illam qualitatum coniunctionem, in qua substantialis aquæ forma cōsistit, extinguere, aut dissoluere possit? Quod verò ad Alexandrum attinet, ex eodemmet loco, vnde Nouus Autor suã responsionem accepit, velim, vt nos eiusdem confutationem eliciamus; indeque ostendamus, qualitates primas substantiales elementorum formas esse non posse. Aqua calefacta, ait Alexander, manet etiam aqua; quia non dum tota eius humiditas absumpta est. Adde ego rationes alias, quibus calefactam aquam manere aquam, euidentissime appareat. Cum enim ex primo de Anima, accidentia magnam partem conferant ad cognoscendum, quod quid est, & in calefacta aqua omnia eius accidentia, vt mador, perspicuitas, grauitas, dẽsitas, fluxibilitas, & id genus alia conspiciantur; frigiditas autem non maneat, quia, vt supra probatum est, nec sensu, illa, nec intellectu percipi potest: non ne id apertissimè ostendit, calefactam aquam adhuc manere aquam, atque rursus frigiditatem formam eius substantialem esse nõ posse? Quomodo. n. aqua maneret aqua absque sua forma substantiali? Quare cum videamus, calefactam aquam, remoto calefaciente, & suæ naturæ relictam, pristinam frigiditatem recuperare, atque caliditatem, quæ in ea prius violenter manebat, ab eadem recedere: necesse sariò dicendum est, calefactam aquam vna cum prima materia suã etiam substantialem formam retinere: quæ frigiditas quidem non est, aut alia quæuis qualitas, aut qualitatis gradus; vel qualitatum coniunctio; sed talis substantia, quæ vna cum materia compositum aquæ cōstituit: quod quidem compositum calorem in sese veluti accidentem qualitatem recipere potest. Præterea illud addo, igneam caliditatem esse quendam affectionem, vel, vt aiunt, dispositio-

litio-

tionem ad aquæ dissolutionem, atque ad eiusdem in aerem conuersionem, & propterea si continua calefactio sit: videmus, aliquam aquæ portionem sensim in vaporem primum, deinde verò in aerem transmutari: non enim tanta aquæ portio post calefactionem manet, quanta erat, ante calefactionem. Exemplum denique quod Nouus Autor de rationalitate adduxit, nihil facit ad rem: quoniam rationalitas, vt antè probauimus, substantia est, nec magis, aut minus suscipere potest: vnus enim homo non est magis rationalis, quàm aliter, sicut nec magis homo, vt Porphyrius ait. Quòd si qui homines reperiantur, qui acutiore ingenio, quàm alij præditi sint; hoc non ideo est, quòd substantialem hominis differèntiam magis participant, aut quia magis rationalem animam possideant; sed quia eorum anima in illustriore domicilio manet; vel quia inferiores facultates, aptioribus instrumentis ad suas functiones obeundas, ornatae sunt. Quemadmodum si duo sint viri, æquè fortes, & eorum alter ense, aut pugione grauiorem plagam insingat; id quidem à maiori fortitudine non pendebit, sed ab acutiore ense, vel pugione. Fieri etiam potest, vt qui in literis exercitati sunt, meliùs, quàm rudes, & inexperti homines ratiocinentur, hæc autem cognitio, vel scientia, in anima acquisita, qualitas quædam est, & secundum hanc qualitatem vnus homo potest esse magis rationalis, quàm alter, sicut etiam vnus homo, est magis doctus, & eruditus, quàm alter.

in aqua ree
peus eam affi
ci, qui faci-
lus in aerem
conuerti pos-
sit.
Exemplu de
rationalitate
à nouo Auto-
re addu- dum
reprobatur.
Quo vnus ho-
mo dicitur pos-
sit magis rati-
onalis, quàm
alter.

Nouus Autoris responsio ad decimam Latinorum rationem.

Cap. XXX.

Decima ratio sumpta erat ex autoritate Aristotelis lib. de Sensu, & Sensili, ca. de odore & sapore: vbi ait, ignem, non quatenus ignem, sed quatenus calidum, agere: distinctio- nem igitur attulit Aristoteles inter formam ignis, qua ignis est, atque caliditatem, qua agit. Pro huius rationis solutione Nouus Autor, sect. 3. c. 10. tria facit: primò explicat eum Aristotelis locum: deinde ex eo elicit, caliditatem esse formam substantialem ignis: demum ratio- nem diluit. Primò igitur ait, Aristotelis consilium eo loco fuisse, de saporis natura disputare; ostendereque, saporem non ex sola aqua proficisci; neque ad solam aquam pertinere, vt ve- teres philosophi existimarunt; sed terram quoque ad saporem efficiendum concurrere: quod quidem multis rationibus ostendit, vt in eo capite videre licet. Concludit itaque Aristoteles, neque puram aquam, neque puram terram saporem generare: sed illum ex humidi, & sic- ci commistione, aliqua tamen calidi alteratione interueniente, procreari. Hæc cum ita se ha- beant, hoc dubium Nouo Autori parere videntur: cum humidum, & siccum ad faciendum saporem simul miscentur, debent ne ipsa quoque elementa simul misceri, sicut cum ex ipsis mistum generatur? Hoc, inquit, contra sensum videri; nam sine misti generatione, aut in aliud transmutatione, sapores fiunt, & variantur. Hoc dubium putauit idem autor, debuisse Aristo- telem remouere; alioquin saporum generatio satis ab ipso exposita non fuisset. Quare ad hoc dubium remouendum, ait primò Aristoteles (finge nunc Nouum Autorem interpretatè) ex humidi, & sicci coniunctione saporem fieri: quibus verbis significauit, siccum igneum à sa- poris generatione penitus excludendum esse; propterea quòd ignis, calore potius, quàm sicci- tate, ad saporem edendum concurrat; ignis enim propriè calidus est, sicut terra propriè est sic- ca. Deinde ait Aristoteles, ad generandum saporem, actionem, & passionem inter humidum, & siccum sufficere; quanuis in misti generationem non desinat. Id autem fieri posse, ita Ari- stoteles ostendit; quoniam mistum non generatur, nisi materia, elementis seorsum subiecta, sub vna substantiali forma vniantur: hoc autem non semper, cum elementa agunt, & patiun- tur, necessariò fit; quoniam actio, & passio non competit elementis, quatenus talia corpora sunt, ex materia etiam constituta; sed ratione contrarietatum, qua in ipsis reperiuntur. Quare cum actio, & passio inter elementa, citra mitionem, & materiae sub vna forma vnionem cadere possit; dubio procul sine eadem elementorum mitione, sapores atque cibi nasci, atque mu- tari poterunt. Et hoc est, quod dicit philosophus, *Qua igitur ignis, & qua terra, nihil natum est agere, vel pati, nec aliud quicquam: qua autem inest contrarietas, omnia agunt, & patiun- tur.* At si dicat Aristoteles, actio, & passio elementorum non statim misti generationem indu- cit; quia elementa non ratione totius agunt, sed quatenus contrarietatibus prædita sunt: ideo illorum actionem, & passionem mutatio aliqua, citra vllam misti generationem, aut substan- tialem mutationem, in quibusdam affectionibus sequi potest. Et hanc dicit Nouus Autor, esse veram, atque germanam illius Aristotelici loci interpretationem, quàm etiam Alexan- drum

Locus Arist.
in lib. de Sen-
su, & sensibili-
ca de odore,
& sapore à
nouo Autore
explanatus.

Dubiu de ge-
neratione sa-
poris à nouo
Autore factu.

Solutio du-
bii; secundum
hous Autoris
interpretatio-
nem, qua vo-
luit etiam Ale-
xandri fuisse.

Quod dicitur
de contrarietate
elementorum.

Quod dicitur
de actione
elementorum
non statim
misti genera-
tionem indu-
cere.

substantiali forma existere; immò ne concipi quidem potest. Cum autem dicitur, ignis, quatenus ignis, iam ignis intelligitur, ex materia, & substantiali forma constitutus, sed tunc caliditas excluditur: ait enim Aristoteles, ignis, non quatenus ignis, sed quatenus calidus agit; ergo caliditas non est forma substantialis ignis; alioquin Aristoteles discrimen inter ignem, quatenus ignis, & ignem, quatenus calidus est, statuere non potuisset: idem enim esset dicere, ignis, quatenus ignis, & ignis quatenus calidus agit. Quemadmodum etiã idem esset dicere, homo, quatenus homo, & homo, quatenus rationalis, intelligit, ratiocinatur, estque disciplina cãpax. Erraret aut, qui diceret, homo, non quatenus homo, sed quatenus rationalis, intelligit; quia rationalitas est differentia substantialis hoĩs. Si quis aut diceret, homo, non quatenus homo, sed quatenus risibilis, aut scibilis, lætitiã, aut mærorem præferebat, rectè diceret; quia non idè est dicere, homo, quatenus homo, & homo quatenus risibilis. Nam risibilitas non est differentia substantialis hominis; sed propria affectio, quæ eius differentiam consequitur. Sic igitur caliditas non est differentia substantialis ignis, sed propria affectio, quæ ab eius differentia proficiscitur. Et si, qui dicit risibile, dicit hominẽ; hoc ideo est, quia risibilitas est proprietas, quæ hominem indicat, non autem quia, sit differentia, hominem constituens: idem de ignea caliditate dici potest. Falsum præterea etiam est, iam allatam Noui Auctoris expositionem, Alexandri explanationem fuisse: nam Alexander in interpretatione illius capituli de odore, & sapore, de eo dubio, quod Novus Auctor proposuit, ne verbum quidem fecit; immò eandè attulit expositionem, quam ipse attuli, nimirum elementa, non quatenus substantialia corpora sunt, sed quatenus contrarietatibus prædita, agere inuicem, atque pati: habet enim hæc verba secundum versionem Philalibæi, *Addit, elementa, ignem, aerem, aquam, terram suapte natura, propterea quòd substantia sunt, nihil agere, neque pati: substantia enim nihil contrarium est, neque una alteri contraria existit: quæ autem actum inferunt alicui, quæque patiuntur, contraria sunt.* Ex quibus verbis, qui contendere vellet, facile etiam elicere posset, ne ipsum quidem Alexandrum existimasse, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum. Verba, quæ paulò post ipsemet adscripsit, non sunt mihi ignota; quin etiam ex ijs verbis quem sensum viri doctissimi eliciant, planè scio: sed hanc controuersiam lubens, & volens omitto.

Aristo. discrimen posuit inter ignem quatenus ignis, & ignem quatenus calidus est.

Exemplum ad rem hæc aperiam latè accommodatum.

Falsum est iam allatam noui Auctoris expositionem, fuisse expositionem Alexandri. Verba Alexandri.

Graviter Nouum Auctorem errasse, dum ex capite de odore, & sapore elicit, caliditatem esse formam substantialem ignis. Cap. XXXII.

Hallucinari videtur etiam Novus Auctor, dum putauit, ex iam citatis Aristotelis verbis elici posse, caliditatem esse formam substantialem ignis; quia, scilicet, elementa inuicem agunt, & patiuntur, quatenus contraria sunt. Et 2. Phys. tex. 15. discutiendum proposuit, an circa simplicem generationem priuatio, atque contrarium sit. Id, quod postea lib. 2. de Generatione, & interitu planè aperuit: ubi caliditatem, quæ est principium agendi, contrarietatem formalem, atque adeo constituentem appellauit. Longè inquam vit iste, & ab Aristotelis mente, & à germana verborum eius interpretatione recessit: etenim lib. 2. Phys. tex. 15. docuit, priuationem ideo esse naturam, quia forma est natura, & priuatio est quodammodo forma: est autem priuatio quodammodo forma; quia cum vnus formæ priuatione, opposita forma coniuncta est. Id quidem, ait ibi Aristoteles, in accidentali mutatione manifestum est: nam priuationi caliditatis frigiditas, & priuationi frigiditatis caliditas iuncta est. An autem id etiam in substantiali mutatione verum sit, postèius, inquit, considerandum est, hoc est in libris de Generatione, & Interitu: ubi non docet quidem, ea, quæ inter se positiva contrarietate contraria sunt, cuiusmodi sunt quatuor primæ qualitates, tanquam substantiales formas ad aliud constituendum concurrere; sed ait, substantiales formas quandam contrarietatis similitudinem habere. Nam quemadmodum, quæ verè contraria sunt, vt album, & nigrum, calidum, & frigidum, non se simul in eodem subiecto compatiuntur, sed ab eodem sese inuicem expellunt; ita nec se compatiuntur substantiales formæ, quæ priuatiuam contrarietatem habent. Quo fit, vt forma sanguinis, & forma carnis simul in eodem subiecto esse non possint; sed formæ sanguinis, priuatio formæ carnis iuncta est, & ideo priuatio dicitur quodammodo forma. Hæc igitur est contrarietas, quæ in formis substantialibus reperitur: quæ quidem positiva non est, vt Novus hic Auctor existimauit, sed priuatiua tantum, vt sapius 1. lib. Phys. Aristoteles

Nouus Auctoris error.

Vera explicatio tex. 15. lib. 2. Phy.

Attende diligenter.

In Scientiis substantialibus est solum contrarietas positiva.

docuit. Rursus per simplicem generationem, non intellexit Aristoteles simplicium corpora, hoc est, elementorum generationem, ut idem Auctor putavit: sed intellexit omnem mutationem substantialem, quatenus ab accidentali mutatione differt, quæ non est mutatio simpliciter, sed secundum quid.

Quæ à Novo Autore pro solutione decima rationis Latinorum, postremo loco tradita sunt, recitantur. Cap. XXXIII.

Soluitur arg.
quod in Latinis
nos nouus Auctor
retorfit.
Particula,
quatenus, id
conduplicet.

Argum. noui
Auctoris probans
caliditatem esse formam
substantialem ignis.

Eiusdem argu-
menti solut.

Totum compositum
est id, quod agit.
Forma est principale
principium agendi.
Qualitates sunt
in se, proximaque
actionis principia.

Nouus Auctor.
ratio ad validissimam
Latinorum instantiam.
Confutatio.

Similitudo à
nouo Autore
allata, propria
sententia de-
ducitur.

Cum tertio, atque postremo loco Novus Auctor, decimam hanc Latinorum rationem solvere aggressus, contra eandem argumentum ita retorquet, si illa particula, quatenus, conduplicet formam; ergo cum dicitur quatenus calidus, caliditas pariter tanquam forma significabitur. Nos respondentis personam suscipientes, dicimus, id apud Latinos absolute non repetiri videlicet particulam, quatenus conduplicare formam; sed illud quidem, nimirum particulam, quatenus, omne illud conduplicare, quod ei annexum est, siue illud substantia, siue accidens sit. Quare cum dicitur homo, quatenus homo, illa particula, quatenus hominem conduplicat, hoc est substantiam hominis: cum verò dicitur homo, quatenus albus; illa particula, quatenus, conduplicat albedinem, quæ est accidens in homine. Sic in re nostra, cum dicitur ignis, quatenus ignis; illa particula, quatenus, conduplicat ignem; quia, sine materia, & forma, ignis esse non potest, ac propterea conduplicat totum ignem, ex materia, & substantiali forma constitutum. Cum verò dicitur, ignis quatenus calidus; illa particula, quatenus, non amplius ignem, nec ignis substantiam conduplicat, sed aliquid in igne, hoc est, caliditatem, quæ est accidens, & eius propria affectio. Arguit deinde Novus Auctor, probando, caliditatem esse formam substantialem ignis; quia illa particula, quatenus, cum in actione sumus, agendi principium conduplicat: principium autem agendi non de composito dicitur; sed de forma; ideo anima non intelligit, sed homo anima: sic ergo, caliditas non calefacit, sed ignis caliditate; igitur caliditas est principium, quo ignis agit, atque adeo eius forma substantialis. Cui nos respondemus, verum quidem esse, totum compositum id esse, quod agit, sed manum verò principium agendi. Illud tamen aduertendum est, proprium, & præcipuum formæ substantialis munus esse, substantiale compositum constituere; ad hoc enim præcipua substantialis formæ actio terminari videtur. Verum ubi substantiale compositum iam constitutum est, quia varias illud operationes edere debet: idcirco instrumenta quædam in eius gratiam comparata sunt, quibus proximè suas operationes exercere possit. Itaque ignis sua ipsius substantiali forma in esse ignis iam constitutus, varia exequitur munera, quæ illi accidentalia quodammodo nuncupari possunt, ut splendere, calefacere, exiccare, & huiusmodi: ideo necesse fuit, ut instrumenta aliqua haberet, quibus probe has functiones obire posset; ea autem sunt lumen, caliditas, & siccitas: nam lumine splendet, caliditate calefacit, & siccitate exiccat. Hæ autem qualitates, quæ instrumenta dicuntur, ab unico principio pendent, quod est forma substantialis ipsius ignis: ea enim in igne est principale principium agendi; cætera verò sunt principia proxima, quæ tamen instrumenti rationem habent: ideo Aristoteles, ut proximum principium agendi significaret, dixit, ignis, non quia ignis, sed quia calidus, agit. Sed hæc de re paulò infra fusius dicemus. Denique præuidit Novus Auctor validissimam hanc Latinorum instantiam: nam si caliditas est forma ignis; ergo cum ignis agit, quia calidus est, agit, quia ignis est. Respondet autem, eam facile tolli, si aduertatur, formam ignis esse ut simum, atque adeo non esse sine materia. Non potuit soluere instantiam, ideo hanc attulit responsionem, commentario egentem: quæ tamen & Aristoteli, & ipsimet penitus aduersatur. Nam si caliditas est forma in materia; ergo id quoque ipsemet Aristoteles aduertere debuisset; ac propterea distinctionem afferre non debuisset inter ignem, quatenus ignis; & ignem, quatenus calidus est: quia si caliditas est forma substantialis ignis; illa ipsa una cum materia constituit ignem, quatenus ignis est. Præterea cum ait Novus Auctor, caliditatem esse ut simum; iam à propria sententia recedit: quauis enim simitas sine naso non sit; nisi tamen forma substantialis non est: nam præter simitatem, habet nasum materiam, & formam, ex qua in esse nasi constitutus est: itaque simitas est accidens inseparabile à naso, seu accidentalis quædam nasi differentia. Sic igitur caliditas, quauis in ignis substantia reperiatur, eius ta-

men forma substantialis non est: sed accidens, ab ea inseparabile, vel eius propria affectio, quodlibenter concedimus.

Noni Auctoris responsio ad undecimam Latinorum rationem. Cap. XXXIV.

Vndecima ratio erat, forma substantialis materialis, non agit proximè, ergo quatuor primæ qualitates, quæ proximè agunt, non sunt formæ substantiales elementorum.

Novus Autor sect. 3. cap. 11. dubitat primò, an hæc propositio ab Arist. tradita fuerit, quoniã nullus à Latinis assignatur locus, vbi scripta sit. Deinde ait, si quem verum sensum habere possit, cum esse, vt. i. de substantia materiali potius, quàm de forma materiali intelligenda sit: non substantia materialis est ipsum compositum, quod quidem proximè non agit, adeo vt agendi ratio ab ipso met accipienda sit; sed agit ratione formæ. Si etiam propositionem hæc de materiali forma intelligere velimus, ea, inquit, quatuor sensus habere potest: explicat omnes, sed duo ex illis præcipui sunt. Alter est, forma materialis non agit proximè, quia ab ipsa, quatenus talis est, agendi rō nō accipit. Alter est, forma materialis non agit proximè, quia ad agendū in se vtitur. Priorē sensum purat esse verū, sed tñ in affirmatiua significatione: vult, ni in materialem formā proximè agere: quia ab ipsa agendi ratio accipitur; cum omnia, que agūt, ratione formæ agant, sicut quæ patiuntur, ratione materiæ patiuntur. Ad hæc, forma substantialis est natura, & appellatur illa natura, quæ est principium agendi, ad differentiam materiæ, quæ est principium patiendi. Definitur etiam actiua potentia, vt sit principium tranſmutandi aliud: ergo forma materialis per se, & proximè agit. Accepit autem hunc sensum prædictæ propositionis, quo facilius tueri posset, quatuor primas qualitates, quæ proximè agūt, esse formas substantiales elementorum. Reijcit verò alterum sensum, quo materialis forma non proximè, sed instrumenti interuentu, agere dicebatur: cum. n. instrumentum non moueat nisi motum sit, si forma ex. gra. ignis calefactionem, per caliditatem, tanquam per instrumentum, edicit, quærit, quænam sit actio formæ, qua caliditatem mouet, efficitque, vt ipsa calefaciat? Si est calefactio, ergo forma calefacit, & caliditatem ipsam calefacit, quod est absurdum. Cum igitur non reperiatur hæc actio, qua forma in caliditatem agit, dicendum est, actionem à caliditate emanantem, esse, primam, atque adeo ipsammet caliditatem formam ignis substantialem esse.

Eiusdem responsionis confutatio. Cap. XXXV.

Non est difficile refutare quæcumque Novus Autor pro huius rationis solutione pronūciavit. Et vt multa omittamus, quæ ad rem modò non faciunt, præcipua tantum capita examinabimus. An prædicta propositio, i. forma materialis non agit proximè, sed instrumento, ad agendum, vtitur, sit Arist. nec ne; ambiget certe nemo, qui textum 54. & 55. secundi libri de Generatione, & interitu, atque rursus caput de odore, & sapore, in libello de Sensu, & sensibili, attentò animo legerit. Etenim, iam citatis contextibus libri secundi de Generat. & interitu, contra veteres philosophos Arist. disputat, qui, materiã per calidū, & frigidum, & alias qualitates, quæ agendi, & patiendi vim obtinent, citra alterius principalis causæ efficiētiam, ad rerum generationem, & interitum concurrere, existimabant. Cōcedit ibi Arist. quatuor primas qualitates actionum instrumenta esse; sed tamen præter materiam, efficientem quoque causam reperiri, asserit, à qua actio ipsa oriatur: cum efficiente autem causa forma etiam coniuncta est, quæ propria, atque præcipua agendi ratio dicitur, & cuius virtute ipsa quoque instrumenta ad agendum diriguntur. Voluit igitur ibi Arist. materiales formas nō proximè agere, sed ad agendum instrumentis vti. Id clariùs explicat, cap. de odore, & sapore, vbi hac de re, contra Platonē, & Stoicos, disputat. Existimauit Plato, separatas species generationis causas existere, actionemque omnem ab incorporea virtute pendere. Stoici vero putarunt, ipsamet corpora quatenus corpora sunt agere, & pati. Arist. mediam quandam sententiam defendit: statuit. n. ea, quæ inuicem agunt, & patiuntur, corpora quidem esse, at tamen non quatenus, corpora sunt, sed quatenus contrarijs qualitibus afficiuntur, agere inuicem, atque pati. Ex quo loco liceat nobis hanc argumetationem elicere, corpus, vt corpus est, ex materia, & forma substantiali constat: sic autem constitutum, Arist. auctore, non agit, sed quatenus qualitatibus præditum est; igitur forma non est ei proximè ratio agendi, alioquin absque

Dubitatioes
si Autor, an
propositio à
Latinis addu-
cta, Arist. fue-
rit.
Quomò sensum
habere
possit Latino-
rum propositio.
Duo sensus
præcipui huius
propositio-
nis, forma sub-
stantialis nō
agit proximè.
Sensus, à no-
uo Auto. ap-
probatus.

Sensus ab eo
de reproba-
tus.

Arist. loci vbi
de prædicta
Latinorum pro-
positio sum-
pta est.

Arist. loci vbi
de prædicta
Latinorum pro-
positio sum-
pta est.

Forma mate-
rialis ex Ari-
stotele non pro-
ximè agit, sed
in se agit, vt
operadum vti-
tur.

Hic habes
quod queris.

qualitatibus agere posset, ac propterea qualitates, quæ proximè agunt, quæque actionû instrumenta sunt, formæ substantiales elementorum esse non possunt. Dubitandum igitur nullo pacto est, quin prædicta propositio Arist. fuerit. Quod verò ad duos præcipuos sensus attinet, quos ei Novus Autor ascripsit, prior quidem, modo aliquo, admitti posset, ut scilicet materia forma ideo proximè agere dicatur, quia est præcipuum agendi principium, sicut ipse ead existimavit; sed si propriè loqui velimus, hoc non est proximè agere, sed præcipuè agere. Quo fit, ut prædictæ propositioni posterior sensus aptari magis videatur, videlicet, forma non agit proximè, sed instrumento ad agendum utitur: hic enim verus est sensus, quem eidem etiam implet Arist. attribuit, ut explicatum est. Cum verò Novus Autor argumentatur, instrumentum non movet, nisi sit motum; ergo si caliditas ex gratia calefaciat, opus est, ut illa à forma ignis mota sit, si formam aliã in igne, præter caliditatem, statuamus. Hæc omnia concedenda sunt. Dum verò quaerit, quænam sit actio formæ, qua efficit, ut caliditas calefaciat? Respondendum est, actionem illam nequaquam calefactionem esse, ut ipse innuit, sed esse quandam virtutis eius exhibitionem: ideo enim caliditas calefacere dicitur, quia calefaciendi virtutem à forma ignis accepit. Forma itaque ignis præcipuum est agendi principium: & in hoc sensu proximè agere dicitur, quatenus proximè instrumento virtutem agendi, & operandi largitur. Sed huiusmodi actio in exterius obiectum non transit, sed manet intra ignem: at verò instrumentum, ut caliditas, proximè agere dicitur, quia eius actio exterius obiectum, quod calefacit, proximè attingit: cum igitur verè instrumentum sit substantialis forma esse non potest.

Quæ pro solutione duodecime Latinorum rationis à Novo Autore tradita sunt, exploduntur: primoque ostenditur, Latinos philosophos rectius, quam ipsum, Aristotelem intellexisse, dum substantiam per se sensibilem non esse, ex eodem elicerunt. Cap. XXXVI.

Duodecima Latinorum ratio valdissima, quæ magnè Novus Autor negotium facellit.

Duodecima ratio erat huiusmodi; substantia non est per se sensibilis, ut elicitur ex contextibus 63. & 65. secundi libri de Anima, estque communis interpretum expositio: sed quatuor primæ qualitates sunt per se sensibiles; ergo quatuor primæ qualitates non possunt esse formæ substantiales elementorum. Validissima est hæc ratio omnium, quæ hæcenus propositæ sunt: cuius quidem firmitatem, & robur ambiguum est, an rectè Novus Autor perceperit: nam sect. 3. cap. 12. in eius explicatione esse magnopere implicavit, nunc respondendo, nunc arguendo, modò hoc, modò illud asserendo; ut haud certo scire possis, quid post multa concludere velit. Poterit, qui voluerit integram, & continuatam solutionem apud ipsum legere: nobis placet, facilioris doctrinæ causa, totam responsionem minutatim concedere, & omnes eius partes singillatim pensitare. Ait igitur primò, Latinos philosophos non considerasse, ubique Arist. sensibiles substantias dixit, ita eas semper, ad differentiam intellectualium, & mathematicarum substantiarum, appellasse. Neque rursus considerasse Latinos, Aristotelem 2. de Generatione tex. 7. naturalia corpora sensibilia nuncupasse, & ea quidem tangibilibus qualitatibus constituta. Neque tertio considerasse Aristotelem materiam sensibilem vocasse, ad differentiam materiæ intelligibilis. Neque demum considerasse, Arist. 2. de Anima, tex. 28. docuisse, nos calidis, frigidis, humidis, & siccis nutriri: substantijs autem nutrimur; ergo effici, ut ea ipsa substantiæ sint. Immò ibidem Arist. inquit, eorum, quæ nutrimur, nos per se tactus sensum habere; ergo substantia per se sensu percipitur. Nec dicant Latini, substantiam his qualitatibus, tanquam accidentibus, percipi: nam tunc sequeretur, ut per accidens nutrimenti sensum haberemus, atque adeo magis proprie gustus, quam tactus nutrimenti sensus diceretur. Priùsquàm ad ulteriora progrediamur, examinemus hæc. Optime quidem sciuerunt, & considerauerunt Latini Philosophi, Aristotelem materiam, & substantiam sensibilem ita ad differentiam materiæ, & substantiæ intelligibilis, appellasse. Optime etiam cognoverunt, sensibilia corpora tangibilibus qualitatibus prædita esse: neminem enim adhuc legi, qui oppositum asseruerit. Sed quid hæc ad rem nostram? Sensibili substantia à substantia intelligibili hoc discrimine dissidet, quia substantia sensibilis accidentium sensibilem subiectum est, substantia intelligibilis non item: quare si sensibilem substantiam cum substantia intelligibili conferamus; dicere utiq; possumus, illà per se, hoc est, ratione alicuius rei, cuius ipsa subiectum existit, sensibilem esse, hanc verò sensibilem esse per accidens, puta

Novus autor in respondendo, Latinos ea cepit.

Optimè cognoverunt Latini sensum in ter substantia, sensibile, & substantia intelligibilem.

ratione alicuius sensibilis affectus, ab ipsa manantis. Hæc optime intellexerunt Latini. Sed Novus Autor nõ planè eorum rationem assecutus est: ideo paulò dilucidius nos illam explicabimus, quò faciliùs intelligi possit. Ratio itaque videtur esse huiusmodi: substantia non est per se sensibilis, hoc est, ratione sui, & quatenus substantia est; sed alicuius accidentis interuentu, hoc certè neque Novus Autor, nec alius quispiam negare vnquam poterit. Addamus in norem propositionem: sed quatuor primæ qualitates per se, & proximè, nulliusque alterius interuentu, sensibiles sunt; ergo quatuor primæ qualitates neutiquam substantiæ, sed accidentia dicuntur. Ne autem maior propositio, tametsi vera est, probatione destituta maneat, solida hac, vt opinor, ratione firmari potest. Etenim si substantia per se, & nullius alterius interuentu, sensibilis esset; tunc quatenus substantia sensibilis esset: si quatenus substantia; ergo per regulam posterioristicam, & quatenus ipsum ad omne, omnis substantia sensibilis esset; atque adeo inter sensibilem, & intelligibilem substantiam, nullum prorsus discrimen reperiretur. Hæc igitur, sic explicata, est Latinorum ratio, quam certè tota Græcia nunquam soluet. Dũ verò ait Novus Autor, non considerasse Latinos, Aristotelem 2. de Anima text. 28. dixisse, nos nutriri calidis, frigidis, humidis, & siccis, atque adeo substantijs, quia substantiæ sunt, quæ cunque nobis in alimentum cedunt, audire mihi videor respondentes Latinos, ipsummet nõ considerasse, Aristotelem dixisse, nos nutriri calidis, frigidis, humidis, & siccis, non autem caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate. Gũm autè dicimus calidũ, frigidũ, humidũ, & siccũ, per hæc ipsa, nõ nudas qualitates: sed substantias qualitatib. affectas intelligimus: nutrimum .n. substantijs, quæ vel calidæ, vel frigidæ, vel humide, vel sicce sunt. Cũm verò probare nititur, substantiã per se sensu percipi, quia citato loco Arist. ait, eorũ, quib. nutrimum, nos per se tactus sensum habere: attendat, eam particulam *per se*, maiori liberalitatis gratia ab se positam esse; illa .n. in Aristotelis contextu minimè reperitur. Sed hoc parui refert: demus etiam reperiri: nam faciliè subintelligi potest: nihilominus neque illa particula, neq; totus contextus quicquam facit, ad rem, quam cupit ostendendam. Etenim Aristoteles postquam ibi docuit, nos, immò viuentia omnia, calidis, frigidis, humidis, & siccis nutriri; statim ait, horum sensibilibus dignotionem ad sensum tactus pertinere: (addamus etiam *per se*, in Noui Autoris gratiam) aliorum autem sensibilibus, ex accidenti tantũ, sensum tactus iudicem esse. Nanque si alimentum calidum, frigidum, humidum, aut siccum sit, id quidem tactus per se percipit: quia est sensus alimenti: at verò si sit albũ, nigrum, dulce, amarum, graueolens, aut suauiter olens, vel huiusmodi; hæc sensus tactus ex accidenti dignoscit, quatenus & ipsa alimento accidunt. Hæc est vera illius contextus explanatio: ex qua certè elici non potest, substantiam per se sensibilem esse: non enim valet hæc consecutio; tactus per se alimentum percipit, quod substantia est; ergo substantia per se sensibilis est; quia tactus non substantiam percipit, sed qualitatem in substantia. Sicut nec validum est hoc argumentum; visus parietem videt: ergo substantia parietis visibilis est: non enim visus parietis substantiam, sed in hærentem parieti albedinem videt: non igitur substantia per se, sed per accidens sensibilis est. Carterũm Novus Autor hæc Latinorum responsionem redarguit, huiusmodique rationem proponit, si substantia per accidens sensibilis est, vel per accidens percipitur; ergo per accidens haberemus sensum nutrimenti; tuncque magis propriè gustus, quàm tactus nutrimenti sensus diceretur. Locatur hic vir iste cum Latinis Philosophis; experiri que vult, an æquiuocationem detegere sciant, quæ in eius ratiocinatione continetur. Etenim illa particula *per accidens*, quæ in hac propositione posita est, per accidens habemus sensum nutrimenti, duobus modis intelligi potest; primo modo sic, vt sensus nutrimenti nobis accidat, hoc est, vt dum nutrimum, accidat nobis, vt alimenta per sentiamus, vel etiam, vt interdum illa per sentiamus, interdum verò minimè, & omnes isti sensus sunt falsi, nec ex illa propositione, substantia est per accidens sensibilis, elici possunt. Altero modo illa particula, *per accidens*, sic intelligi potest, vt per qualitatem aliquam, quæ est accidens, nutrimenti sensum habeamus, & hoc modo propositio verissima est: nam sensus tactus nutrimentum, quod substantia est, per accidens percipit, hoc est, per qualitatem, substantiæ in hærentem, quæ accidens est: si enim alimenti substantia quocunque accidente nudata esset, dubio procul nec alimentum sensibile esset, nec sensus tactus illud vnquam percipere posset: illud igitur per accidens percipit, hoc est caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis interuentu, quæ accidentia sunt.

Nõ planè nõ
uus Autor La
tinorum, rati
onem assecu
tus est.

Duodecima
Latinorũ rati
o ab Autore di
lucidius ex
plicatur.

Malè cõside
rauit nõ. Au
tor 28. cont.
lib. 2. de Ani
ma, dũ puta
uit, eundẽ La
tinorũ hæc re
spon. cõside
rasse.

Perperam eli
cit nouus Au
tor ex citato
Aristo. loco,
substantiam
per se sensibi
lem esse.

Vera expla
natio text. 28.
lib. 2. de Ani
ma. Noui Autor.
argũ contra
Latinorũ re
spon. sionem.

Æquiuocatio
litens in ar
gumento nõ
ui Autoris.
Particula per
accidens, duo
bus modis in
telligi põt.

Quo tactus
per accidens
nutrimentum
percipiat.
Substantia ac
cidentibus nu
data sensibus
non subijci.

Velex Simplicio ostenditur, substantiam per se sensibilem non esse; Nouique Autoris inconstantia notatur. Cap. XXXVII.

Simplicius.

Nouus Autor ex Simplicio elicit, substantiam compositam per accidens sensibilem esse; substantialem vero dicitur sensibilem esse per se. Simplicij autoritas hac re suspecta.

Autoritas Simplicij, qua ostenditur substantia absolute quatenus substantia est, per se sensibilis non esse. Argum. Autoris, quo probatur substantialem esse per se sensibilem non esse. Confirmatio.

Idem apertissima Simplicij autoritate roboratur.

Alia noui Autoris responsio ad duodecimam Latinorum rationum rationem.

Non potest autem Nouus Autor huiusmodi responsionibus acquiescere, nec vlla ratione adduci, vt affirmet, substantiam non per se quidem, sed per accidens solum sensibilem esse: ideo ex Simplicio ostendere nititur, quoniam pacto ea propositio intelligenda sit, qua substantia per accidens sensibilis dicebatur. Etenim Simplicius in comm. 65. libri 2. de Anima, hac de re loquens, docuit, substantiam non eo modo, quo communia accidentia, sensibilem esse: namque communia accidentia ideo sensibilia sunt, quia sensum excitant: substantia vero ideo sensibilis dicitur, quia dum illa cum sensibili existit, ratio excitatur ad cognitionem operatiuam de ipsa. Ex quibus verbis elicit Nouus Autor, prædictam propositionem non de omni substantia, sed de ea solum, quæ accidentibus subiaceret, cuiusmodi est substantia composita, intelligendam esse: hæc enim est, quæ per accidens sensibilis dicitur. Nunc autem nos non loquimur, ait ipse, de substantia composita; sed de differentia substantiali, quæ vt nullibi dictum est; ita nullibi dici potest, quin sensu percipiatur. Tametsi autoritas Simplicij hac in re valde suspecta sit, quippe cui, vnâ cum cæteris Græcis, falsa hæc, quam modo reijcimus, de formis elementorum sententia communiter tribuatur; tamen ex eodemmet Simplicio ostendere libet, substantiam per se, & quatenus substantia est, sensibilem non esse. quod idem erit, ac si probauerimus, nullam substantiam per se sensibilem esse. Attulit tantum Nouus Autor quædam Simplicij verba, vt frequenter facere solet, quod facilius id, quod in animo habet, suadere possit. Ego vero integram, & dilucidioram quidem, ex iam citato commentario, Simplicij explanationem afferam: aliorum postea iudicium erit, quid nam ex illius verbis elici possit. Ait ergo Simplicius, quemadmodum homo est dominus per accidens, aut statuas efficit per accidens; quia hæc ipsa eidem, quatenus homo est, non conueniunt, ita (& hæc sunt eius verba) *Substantia sensibilis subiecta secundum accidens; quoniam non quatenus substantia.* Ex hisce verbis ita contra Nouum Autorem argumentor; Differentia substantialis, vt caliditas, substantia ne, an accidens est? Si accidens; non igitur potest esse forma substantialis alicuius elementi. Si substantia; ergo ne sensu quidem, quantum est differentia substantialis, percipi potest; quoniam, vt Simplicius ait, substantia, quatenus substantia est, sensibus non subijcitur: ergo nulla substantia, quæcunque illa sit, siue simplex, siue composita, sensibus subijci potest: Præterea ostendo, hanc Noui Autoris responsionem apertissimum esse effugium, quæ doquidem illam elementorum tantum qualitatibus, quas eorum substantiales formas esse defendit, non etiam alijs formis, aut differentijs substantialibus accommodare potest. Quæram enim ex eo, substantialis forma, aut differentia bouis, equi, aut alterius cuiuspiam rei, sit ne calida, an frigida, alba, an nigra, dura, an mollis, aspera, an lenis, grauis, an leuis? Si enim per se sensibilis est, opus est sanè, vt aliquo sensu percipiatur, atque adeo vt sensus cognoscat, illam vel eo modo, quo diximus, vel alio quopiam modo affectam esse: sensus enim nihil aliud dignoscere queunt: sed falsum est dicere, bouis, equi, aut alterius cuiuspiam rei formam, vel differentiam substantialem, per se aliquo modo affectam esse: ergo falsum est dicere, alicuius rei formam, aut differentiam substantialem per se sensibilem esse. Quod vt Nouus Autor facilius intelligat, ipsius etiam Simplicij autoritate firmabo; qui in prædicamentis, c. de qualitate, in expositione tertiæ speciei, apertissimè negauit, substantiales differentias per se sensibiles esse; ita enim scribit, *cuius rei maximum indicium est, quia species substantiarum non consurgunt sensu: neque illum attingunt, & mouent, quandoquidem sensus non sit substantiarum perceptiuus: nam ipsas vix intellectus recipit, sed sensus est receptiuus qualitatum, quæ à speciebus, & rationibus sunt, quas qualitates etiam corpus natum est recipere, & hæc qualitates mouent sensum.* Potuit ne Simplicius rem hanc apertius edocere, ostendereque nullam substantiam sensu attingi posse, cum, eam vix intellectu percipi, asseruerit? Animaduertit Nouus Autor hunc Simplicij locum, & propterea aliam effinxit solutionem, quam ex eodem etiam Simplicio asserit accepisse. Dicendum itaque putat, pro solutione rationis Latinorum, caliditatem ignis sensu quidem non percipi, vt substantia est, prout scilicet est in tali esse, cum tali coniunctione, & nexu aliarum qualitatum: sed tantummodo caliditatem percipi sensu, quatenus sui generis qualitas est. Miranda hæc certè est huius viri inconstan-

na, in responsione ad duodecimam hanc Latinorum rationem. Primò absolutè negavit, substantiam per se sensu percipi non posse: dixit. n. substantiam per se sensibilem esse, quod etià & ratione, & autoritate firmare conatus est. Deinde, veritate coactus, famosam illam, atque vulgarem propositionem ad solas substantias compositas contraxit, dixitque, solam substantiam compositam, quæ sensibus subijcitur, eam esse, quæ non per se, sed per accidens sensibilis est: differentiam verò substantialem per se quidem sensu percipi posse. Demum, autoritate Simplicij adductus, qui substantiales etiam differentias sensibus subijci negavit, somnium illud hinxit, nimirum caliditatem ignis, vel cuiusvis elemēti qualitatem sensu nullo pacto percipi posse, quatenus substantia est (in quo Latinorum propositionem, & rationem simul approbare cogitur) sed si percipiatur, hoc ea ratione fieri, qua qualitas est. Inauditū profectò à seculo est, rem eandem, & substantiam, & accidens esse, vel, ut clarius eloquar, eandem rem ad substantiam, & qualitatis prædicamentū attinere. Qua de re tamen satis luculenter supra locuti sumus: id ipsum tamen validiore nunc etiam argumento refellere libet. Quicquid percipit sensus, non est substantia, ut ipsemet tandem Novus Autor concessit: sed sensus caliditatem, & omnem qualitatem percipit; ergo nec caliditas, nec quælibet alia qualitas potest esse substantia. Itaque quod in coniunctis qualitibus reperitur, & illud quidem sensu non percipitur, illud ipsum, secundum Novum Autorem, substantia erit, & elementi forma: hoc autē mi aliud est, quàm ille nexus, & copulatio; ergo ille nexus, & copulatio erit substantia, & elementi forma, quod ipsemet tandem absurdum maximum existimabit, si semetipsum aliquando ad calculos vocaverit. Sed illud præterea absurdum videtur, qualitatem, quoad aliquem gradum, sensu percipi, & accidens esse: quo verò ad alium gradum, vel rei alicuius coniunctio nis substantiam esse, nec sensibus subijci. Qui fieri. n. potest, ut tactus, qui per se caliditatem percipit, atque dignoscit, eandem auctam, vel imminutam, vel cum humiditate, aut siccitate quovis modo coniunctam, non percipiat? Id certè haud scio, an admitteret Philosophus imi subsellij.

Noui Auto-
inconficatia.

Noui Auto-
ris responsio
nis cōfutatio

Alia rō con-
tra eandem re-
sponsonem.

D. Thomas à Noui Autoris reprehensione vindicatur.

Cap. XXXVIII.

Sed carpit etiam Novus Autor in eodem cap. D. Thomam, qui primo de Generatione comm. 18. absolutè negavit, ullam formam substantialem sensu percipi posse; cum solam percipiatur intellectu, cuius adæquatam obiectam est rei sensibilis quidditas. Hoc, ait Novus Autor, multa reprobatione non eget: nam sensus non percipit, quid sit substantia, sed quod sit; immò nec qualitatem, ut albedinem, percipit quid sit, sed quòd sit. At verò hæc reiectio reprobatione maxima digna est: nam percipere quòd aliquid est, nihil est aliud, quàm eius existentiam percipere: Si autem substantia omnibus accidentibus nudata esset, quam obsecro ratione, sensus percipere posset, quòd substantia est? Nunc percipit quidem sensus, quòd substantia sensibilis est, quia aliquibus est accidentibus affecta; & propterea, dum per se, & proximè accidentia attingit, statim, ut Simplicius ait, virtus perfectior, ut intellectus excitatur ad cognoscendum, aliquid præterea existere, quod ipsis accidentibus subsistatur. Si autem accidentia remoueas, nihil profectò remanebit, quod sensus percipere queat; cum nihil ultra proprium obiectum ferri, aut agere possit: proprium autē sensus obiectum est qualitas, vel accidens sensibile; igitur, omni qualitate sensibili à substantia remota, sensus per se substantiam percipere non poterit. Ex quo apertè elicimus, dum sensus substantiam, accidentibus præditam, percipit, eam tantum ratione accidentium percipere, hincque fieri, ut per se, & proximè accidentia tantum, non etiam substantiam ipsam attingat.

Nouus Aut.
carpit D. Th.

Autor Diuū
Tho. defendit.

Propriū sen-
sus obiectū
quidnā sit.

Noui Autoris ratio, qua probare contendit, substantiam per se sensibilem esse atque eiusdem solutio

Cap. XXXIX.

Cæterum tamen Nouus Autor hanc veritatem superius agnouerit. s. substantiam per se sensibilem non esse: asserueritque, dum elemētorum qualitates percipiuntur, illas quidem non ut substantias, sed ut accidentia percipi: quoniam sensus nexum illum, in quo substantialis elemēti forma consistit, percipere nequit, nihilominus in fine eiusdem capituli, aliorum rursus medijs probare contendit, substantiam per se sensibilem esse. Primò in medijs affert alterationis definitionem, lib. 1. de Ortu, & interitu, tex. 23. ab Arist. traditam, vbi do-

Rō noui Au-
toris ex defi-
nitione alte-
rationis de-
sumpta.

cuius alterationem eam esse, cum absoluta mutatione, idem subiectum sensibile manet, & in contrarijs tantummodo, aut medijs qualitibus mutatio facta est. Ex hac definitione sic argumentatur, subiectum alterationis est substantia composita: sed subiectum alterationis est per se sensibile, ergo substantia composita est per se sensibilis: quod dictum est ad differentiam subiecti generationis, nimirum materie primæ, quæ non est sensibilis: quare concludit, substantiam compositam, ratione formæ, sensibilem esse. Antequam huic rationi respondeamus, velim, ut ipsam rei veritatem, attento animo, perscrutemur: nam postea facile nobis erit, Aristoteli 23. illo contextu expiscari, ac deinceps rationem, à Nouo Autore propositam, expedit. Ut igitur videamus, an substantia composita per se sensibilis sit, necesse est, ut accidentia omnia ab eadem, cogitatione nostra, remoueamus: tunc. n. si substantia, sic considerata, aliquo sensu percipi poterit, verissime dictum erit, eam per se sensibilem esse. Iam verò substantia illa composita, quam nunc accidentibus omnibus nudatam esse posuimus, nullo colore prædita est, non ergo sensu visus percipietur. Non est calida, aut frigida, humida, aut sicca, aut dura, aut mollis, aspera, aut lenis, grauis, aut leuis, aut id genus alijs tangibilibus qualitibus affecta; non ergo percipietur tactu. Non est dulcis, aut amara, nec vllum prorsus saporem habet; igitur non percipietur gustatu. Et cum calida non sit, nullum odorem spirare poterit, quia quæcunque odorem habent, calida sunt, & cum duritiem non habeat, nullum sonum edere poterit: quare nec olfactu, nec auditu percipietur. Si igitur hæc substantia, omnibus accidentibus destituta, nullo sensu percipi potest, quomodo per se sensibilis erit? Scio, Nouum Autorem respondere facile posse, falsum esse dicere, substantiam compositam, omnibus accidentibus destitutam, calidam, aut frigidam, humidam, aut siccam non esse: quoniam ipse iam posuit, huiusmodi, qualitates esse formas substantiales elementorum. Sed debet etiam memoria tenere, se paulò ante asseruisse, has qualitates, non ut substantiæ, sed ut qualitates sunt, sensu percipi: propterea adhuc firma, & inconcussa manet propositio nostra, si substantia omnibus accidentibus nudata sit, illam quidem nullo sensu percipi posse, atque adeo per se sensibilem non esse. Rei veritate iam reperta, nunc Noui Autoris rationem diluamus, atque verborum Aristotelis sensum, in citato contextu, aperiamus; dum in alterationis definitione perhibuit, absoluta alteratione, sensibile subiectum manere, quod substantia composita est. Res ipsa loquitur, ut certè nulla sit opus declaratione. Non intellexit Arist. substantiam compositam, quatenus substantia est, sensibilem esse, hoc est, sensu percipi posse: sed intellexit, manere substantiam compositam, quæ ideo sensibilis dicitur, quia sensibilibus accidentibus proximum subiectum existit. Et in hoc differt à subiecto generationis. scilicet à materia prima, quæ non est proximum subiectum accidentibus sensibilibus, ut in alia disputatione patefecimus, sed formarum substantialium. Quare in alteratione fit mutatio tantummodo accidentium, puta qualitatum in subiecto sensibili: in generatione verò fit mutatio formarum substantialium in materia prima; & hæc est vera illius contextus interpretatio. Quod si contendat Nouus Autor, substantiam compositam, per se, & quatenus substantia est, non item ratione accidentium, sensibilem esse; Dicat obsecro, cur non et materia prima, quæ substantia est, sensibilis erit? Ad hæc, si, ut ipse vult, substantia composita, ratione formæ substantialis, sensibilis est; ergo multò magis ipsa substantialis forma sensibilis erit: hic. n. locum habet regula illa ex 1. lib. Poster. desumpta, propter quod vnum quodque tale, & illud magis: si. n. calor in ferro calefacto est ratio, cur ferrum calidum percipiatur sensu; ergo multò magis ipse calor sensu percipietur, & idè de alijs qualitibus dicendum est: res. n. est in vniuocis, & prædicatum suscipit magis, & minus, ut passim illa propositio limitari solet. Verum non satisfacit hæc responsio. Nouo Autori, nec putat, Aristotelem, per subiectum sensibile, substantiam compositam intellexisse quatenus aliqua accidentia sensibilia acceptura est: debuit. n. Arist. ait ipse, si rectè alterationem definire voluit, rei naturam, non euentum respicere: cum igitur dixit, manere subiectum sensibile, non intellexit propter euentum aliquorum accidentium in ipso; sed quia substantia composita per se sensibilis est. Sed pertinacia est hæc eorum, qui speculationibus carèt, Aristotel. verbis, dimissa sententiâ, obstinatius adherere. Iam verum, ut opinor, verborum Aristotelis sensum explicauimus, substantiam quoque, accidentibus nudatam, nullo sensu percipi posse demonstrauimus; nunc quomodo res se habeat, viderint alij. Possem hic Nouum Autorem leuitatis in simulare, cum idem 12. capite circa initium asseruerit, substantiam compositam per acci-

Modus inuestigandi, an substantia per se sensibilis sit.

Ratio demonstrat, quæ ostenditur substantiam per se sensibilem non esse.

Nouus Autor respondit.

Refutatio.

Solutio rationis noui Autoris vera interpretatio. 23. li. 2. de Gener.

Substantia composita est proximum subiectum accidentibus sensibilibus; materia verò materia est proximum subiectum formarum substantialium. Ratio contra nouum Autorem. Alia ratio. Limitatio illius famose propositionis, poterit quod vnum quodque tale, & illud magis. Nouus Autor. pertinacia in Arist. verbis.

ens tantum sensibilem esse, idque ad differentiam formæ, vel differentie substantialis, quam putat per se sensibilem dici: tunc autem, paucis interiectis verbis, probare nitatur, substantiam compositam per se sensu percipi posse: sed in re parui momenti nolo videri longior.

Tres alie Noni Auctoris rationes, idem probantes diluuntur.

Cap. XL.

Secundo, ad idem probandum, vitur Novus Autor hac ratione. Prædicatum in propositionibus formalibus vel est de essentia subiecti, vel est accidens subiecto, & illud quidem aut proprium, aut commune: hæc propositio, substantia materialis est sensibilis, est propositio formalis; igitur vel prædicatum est de essentia subiecti, vel eius proprium, aut commune accidens: sed non est accidens proprium substantiæ; quia etiam accidenti convenit, sensibile esse: neque est accidens commune; quia, ex Latinorum sententia, sensibile esse accidenti tantummodo convenit: erit igitur prædicatum essentiale; atque adeo substantia materialis est per se sensibilis. Ad hoc argumentum negandum est id, quod vir iste tanquam verum posuit, dicendumque propositionem hanc, *substantia materialis est sensibilis*, non esse formalem; sed de nominatiivam, & accidentalem. Nam sicut accidit, ut materialis substantia hoc, vel illo accidente prædita sit; ita illi accidit, ut sensibilis esse dicatur; quia ratione illius accidentis sensibilis est. Pro huius rei maiore declaratione, non erit ab re, differentiam inter formalem, & de nominatiivam propositionem in medium asserre. Hæc propositio, homo est animal, vel homo est rationalis, est propositio formalis, & essentialis; quia prædicatum est de essentia subiecti: hæc autem propositio, lignum est album, est propositio denominatiiva; non autem formalis: nam albedo non est de essentia ligni, sed est accidens, illi additum: ac propterea lignum non dicitur formaliter album, sicut homo dicitur formaliter animal, sed denominatur album. Tandem hæc propositio, albedo est visibilis, vel accidens est sensibile, formalis, quidem propositio est; non ita tamen, ut prædicatum sit de essentia subiecti, atque de ipso in primo modo dicendi per se prædicetur: sed ideo formalis dicitur, quia prædicatum est essentiale, vel substantiale subiecto; atque de ipso in secundo modo dicendi per se, ut visibile de homine, enūciatur. Quemadmodum igitur intelligibilitas, ut ita dicam, siue esse intelligibile, est propria affectio entis: ita sensibilitas, siue sensibile esse, est propria affectio accidentis: tamen non valet hæc conclusio, accidens est per se sensibile, supple in secundo modo, ergo substantia materialis; cui advenit accidens, est per se sensibilis: illa enim, ut iam diximus, est tantum sensibilis, secundum denominationem: sicut etiam est alba, vel nigra, calida, vel frigida, vel huiusmodi, secundum denominationem. At verò Novus Autor tuctur, quemadmodum animal commune est homini, & equo, estque de essentia utriusque, ita ipsum, quod est sensibile, substantiæ, & accidenti commune esse, atque ad utriusque essentiam ita pertinere, ut de illis in primo modo dicendi per se prædicetur. Qua quidem in re duplici errore ducitur. Alter est, sensibile esse de essentia accidentis: nam prius natura accidens est, quam sit sensibile, & propterea sensibile accidenti quidem essentiale est, non tamen de eius essentia. Alter est, sensibile esse de essentia substantiæ: nam si hoc esset, tunc omnis substantia, quatenus substantia est, sensibilis diceretur. Confirmat tertio hanc suam sententiam, autoritate Platonis, veterumque philosophorum, qui substantiam percipi asseverarunt. Sed facilis est responsio: veteres philosophi, præter materiam primam, nullam aliam substantiam agnoverunt, & quicquid illi advenit, id omne accidens esse dixerunt: propterea cum substantia materialis accidentibus affecta sit, mirum non est, si dixerint, materialem substantiam sensu percipi, quia scilicet accidentia continent; quæ per se sensu percipiunt. Denam hanc rationem proposuit, sensibile, & intelligibile dividunt ens: hoc ens abstractum constituit, illud verò ens materiale: ergo sicut ens intelligibile, per se, & natura propria intelligibile est, ita etiam ens sensibile, per se, & natura propria sensibile dicitur, sed substantia materialis est ens sensibile: igitur per se, & natura propria, non ita per aliquod accidens, sensibilis est. Ratio est in præcepto: cum dicitur, sensibile, & intelligibile dividunt ens; illud sensibile dupliciter accipi potest, vno modo pro eo, quod proximè sensu percipitur, & sic divisio intelligenda non est; altero, pro eo, quod sensibilibus accidentibus subijcitur, & sic divisio intelligi debet. Quare omne ens aut est intelligibile, hoc est, omni prorsus accidente sensibili carens, omnique Physica materia destitutum, & hoc appellatur ens abstractum: aut est sensibile, hoc est, sensibilibus accidentibus subtractum; & hoc constituit ens materiale. Admitto igitur, ma-

Secunda ratio non uti Autor qua probat, substantiam per se sensibilem esse.

Responsio.

Nota discrimen inter propositionem formalem, & de nominatiivam.

Sicut intelligibilitas est propria affectio entis; ita sensibilitas est propria affectio accidentis.

Duo noni Auctoris errores

Tertia ratio novi Auctoris Solutio.

Quarta ratio novi Auctoris.

Solutio. Sensibile dupliciter accipitur.

Substãtia ma-
terialis quò
per se sensibi-
lis sit.

terialem substantiam per se sensibilem esse, id est natura sua sensibilibus accidentibus subie-
ctam; non tamen inde sequitur, ut per se, & quatenus substantia est, sensu aliquo percipi pos-
sit. Hæc sunt, quæ nobis cum Nouo Autore agenda erant, circa ea, quæ pro solutione du-
decimæ Latinorum rationis in medium adduxit.

*Multiplex Noui Autoris responsio ad postremam Latinorum rationem, atque eiusdem
confutatio. Cap. XLI.*

Postrema ratio sumpta erat ex autoritate Aristotelis lib. 3. Metaph. tex. 17. vbi apertissi-
mè docuit, caliditatem, frigiditatem, & cæteras qualitates non esse substantias, sed affe-
ctiones elementorum. Nouus Autor sect. 3. cap. 13. pro huius autoritatis explicatione mul-
ta dixit, quæ recensere non est operepretium: sed tam è ut inceptum iam ordinem seruemus,
ea breuiter in medium afferemus, & refutabimus. Primò itaque dicit, à grauissimis viris nò
æstimari quæcunq; ab Arist. lib. 3. Metaph. scripta sunt; propterea qd̄ in eo libro in dubia
tionib. est totus. Secundò rñdet, Arist. ibi accepisse qualitates, ut qualitates sunt, absq; eo ne-
xu, & coniunctione, quæ necessaria est, ut formæ substantiales fiant: ideo mirum non est, si
dixerit, non esse substantias. Tertiò asserit, Arist. locutum esse, secundum mentem veterum
Philosophorum, qui præter primam materiam, cætera omnia accidentia esse putabant, ut pa-
tet 2. Phys. Quarto ait Aristoteleè ibi locutum esse de substantia, quæ per se subsistit, & pro-
pterea quia caliditas, frigiditas, & cæteræ qualitates non per se subsistunt, sed in alio exi-
stunt; ideo dixit, illas non esse substantias. Demù ita illà Arist. autoritatem interpretatur, ut
cù Arist. quatuor primas qualitates affectiones appellauerit, id ad corpus ter dimensum referri
debeat, quæadmodù, & ipsemet supra in declaratione propriæ opinionis affirmavit. Quò
ad has responsiones attinet, eas omnes refellere haud difficile est. Prima quidem ex eo req-
uitur, quoniam quicumque Arist. magnificiunt, magni etiam estimant, quæ Aristotelis sunt;
& propterea cùm nemo dubitet, tertium Metaph. librum Aristotelis esse; non erit ab re, si ex
eo libro, ad aliquid probandum, autoritates excipientur. Et quanuis Aristot. in eo libro mul-
ta in dubium vocarit; non tamen de rebus omnibus dubiè locutus est: dubitauit quidem, an
numeri superficies, & id genus reliqua, substantiæ dici debeant, ut veteres putabant; tamen,
secundum sententiam propriam, ratiocinando, dixit, elementorum qualitates illorum affe-
ctiones, non etiam substantias esse. Et certè ea verba hac in re magni æstimanda sunt; cùm
præsertim veluti quoddam testimonium sint, ipsius Aristotelis mentis, quam, ut supra vidi-
mus alijs locis expressit. Secunda responsio iam satis commodè supra reiecta est: satis esse
debuerat Nouo Autori, illam effinxisse, nec præterea opus erat, somnium illud Arist. ascribe-
re. Tertia pariter responsio faciliè refellitur: quia, ut iam diximus, dubium quidem ab Ari-
stot. propositum est, ad veterum Philosophorum sententiã examinandam; sed nihilomi-
nus ratiocinatio non est veterum philosophorum, sed ipsius Arist. Quarta responsio ab ip-
somet Arist. reprobat, qui non solùm negauit, primas qualitates esse substantias, quæ per
se subsistunt; sed negauit absolute, substantias esse, dixitque, illas esse affectiones, seu
passiones huic verbis, *Et huiusmodi passiones non substantia sunt.* Postrema etiam responsio ipsius
Arist. verbis confutari potest: vbi enim asseruit, huiusmodi qualitates non esse substantias,
sed passiones elementorum; statim dixit, corpus, quod hæc patitur, existentem substantiam
esse, iam verò si qualitates sunt passiones elementorum; ergo corpus, quod illas patitur, seu
sustinet, est ipsum elementum, non autem corpus, ter dimensum, ut Nouus Autor existima-
uit.

Prima rñtio
noui Autor.

Secunda re-
sponso.

Tercia rñtio.

Quarta rñtio

Quinta rñtio

Confutatio
primæ respõ-
sionis.

Confutatio se-
cundæ.

Confutatio
tertiæ.

Confutatio
quartæ.

Confutatio
quintæ.

P A R S Q V A R T A.

IN QVA AVTORITATIBVS, ET RATIONIBVS, PRO
Græcorum sententia propositis, satisfit.*Responsio ad primam auctoritatem. Caput Primum.*

Respondeo iam omnibus responsionibus, quibus Novus Autor Latinorum argumen-
ta diluere nitetur, proximum est nunc, ut auctoritatibus, & rationibus, quas pro
Græcorum sententiæ confirmatione proposuit, satisficiamus. In ijs autem expli-
candis, non laborabo, quid alij dixerint, sed in medium afferam, quid mihi senti-
endum videatur. Prima igitur auctoritas sumpta erat ex 2. lib. de Partibus animalium c. 1. vbi
quatuor primas qualitates, compositorum corporum materiam Aristoteles appellavit. Ad
eam auctoritatem respondeo, consilium Aristotelis ibi esse, tres compositiones statuere, quæ
animali competunt, quatenus mistum quoddam corpus est: nam ut primò, & absolutè com-
positum est, aliam antecedentem ex materia, & forma compositionem includit, de qua ibi
non loquitur. Explicans autem primam compositionem, eam esse ait ex primordijs ijs, quæ
a nonnullis elementa vocantur, hoc est ex terra, aqua, aere, & igne. Postea verò non se corri-
git Aristoteles, ut nonnulli putarunt, sed semetipsum dilucidius explicat, dum ait, melius for-
tasse dici, primam hanc compositionem ex elementorum virtutibus confici. Ratio est est,
quam etiam in alia disputatione tetigimus, quia scilicet tametsi elementa re ipsa in misto ser-
vantur, tamen ibi non sunt sui iuris, sed suas vires, & facultates in vnam misti formam con-
tribuunt; & propterea vna cum eorum virtutibus, seu facultatibus, in ratione materiæ, ad mi-
stum constituendum concurrunt. Non enim dixit Aristoteles, solas qualitates esse materiam
misti: sed prius dixit, primam hanc compositionem ex elementis, tanquam ex substantijs sic
ri: postea verò, ne qualitates exclusisse videretur, quæ manifestius, quam substantiæ, ad mistum
constituendum accedunt, dixit, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem materiã
esse corporum compositorum, hoc est, mistorum. Explicata hac Aristotelis auctoritate, faci-
le duæ illæ rationes tolluntur, quas Novus Autor ex eadem elicit: nam vnusquisque vel ob
tuso ingenio præditus, admittere potest, eas ad rem nostrã minime pertinere. Ipse enim pro-
baturus est, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum, duæ autem il-
læ rationes nihil aliud probant, nisi quatuor primas qualitates esse substantiales misto, quod
libenter concedimus. Immo etiam admittimus, easdem vna cum elementis, mistum consti-
tuentibus, esse de essentia, & de substantia misti: quia quæcunque aliquid constituunt, de il-
lius essentia esse dicuntur. Verissimum igitur est, quatuor primas qualitates esse substantia-
les, vel de substantia misti, in eo sensu, quem iam explicauimus. Dum verò Novus Autor eã
consecutionem elicit, qua infert, eas accidentia non esse: cum non appareat, unde deducatur,
prorsus neganda est: sunt enim per se accidentia, cum sint qualitates: atque etiam ad elemen-
ta relata; cum sint propriæ affectiones, ab eisdem fluentes, & propterea eandem accidentis
naturam retinent, vbiunque reperiuntur. Quamuis enim in misto, sint de essentia tempera-
menti, substantiæ nihilominus non sunt: nam cum temperamentum qualitas, & accidens sit,
illæ quoque qualitates, ex quibus temperamentum constituitur, accidentia pariter erunt.

Responsio ad secundam auctoritatem. Cap. II.

Secunda auctoritas sumpta erat ex 2. lib. de Anima text. 28. vbi docet Aristoteles, tactum
esse sensum alimenti, quia calidis, frigidis, humidis, & siccis omnia viuientia aluntur. Pro
huius auctoritatis explanatione, id tantum noto, quod etiam paulò superius animaduerti, Ari-
stotelem, non dixisse, viuientia omnia caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate nutriri,
sed calidis, frigidis, humidis, & siccis: & hæc sola explicatio satis esset, ad soluendam rationem
illam, quam Novus Autor ex hac auctoritate desumpsit. Nihilominus, ut ipsemet solutio-
nem inueniat, sumpta eius maiore propositione, contra ipsam, argumentum ita retorqueo:
Si tactus est sensus nutrimenti, ergo quæ tactus sentit, per se, & propriè ad nutriendum se ha-
bent: addo nunc minorem, sed tactus per se has qualitates sentit, nimirum grauitatem, leuita-
tem,

Solutio pri-
mæ auctori-
tis.Quære disp-
de mistione,
cap. 1. in ex-
tremo.Solutio dua-
rum rationū
Novi Autor.
quæ postea
sunt sup. par.
1. cap. 3.Qualitates
elementorum
vnā cum ele-
mentis sunt
de substantia
misti, nihilominus acci-
dentia suntVid. sup. par.
3. cap. 36.Argū in no-
vum Autorē
retorquetur.

tem, duritiem, mollitiem, lenitatem, asperitatem, & id genus alias: ergo huiusmodi qualitates per se, & proprie ad nutriendum se habent; sed nutrimentum est substantia; ergo istę qualitates sunt substantię. Si vllam vim habet argumentum, ab eo propositum; eandem precibus dubio habebit & meum, cum in eadem forma, & figura constructum sit. Quod tamen non puto ab eo absque vlla responsione dimitti: Sed ita tortasse responsurum censeo, primam illę consecutionem non valere: si tactus est sensus alimenti; ergo quęcunque tactus sentit, per se ad nutriendum se habent: multa. n. sunt, quę tactu percipiuntur, quę tamen nutritioni inepta sunt. Veram autem consecutionem debere esse huiusmodi: si tactus est sensus nutrimenti; ergo quęcunque ad nutriendam se habent, per se tactu percipiuntur; atque adeo, cum ea omnia quę ad nutriendū se habēt, aut calida, aut frigida, aut humida, aut sicca sint; necesse est, vt quęcunque ad nutriendū se habent, per se tactu percipiantur, quatenus. i. in se has qualitates continent, quarum tactus est iudex. Quare non sequitur, qualitates vllas per se ad nutriendum se habere: neque qualitates vllas esse substantias: sed quę per se ad nutriendum se habent, substantias esse, qualitatibus præditas. Hęc deberet esse responsio, qua optimè argumentum illius, & meum item dilueretur. Sed nihilominus sect. 2. cap. 11. hanc responsionem reprobat: nam oportebit, inquit, alimentum alia ratione sensibile esse, & alia ratione alimentum. Sed hoc, quod ipse absurdum existimat, arbitror ego & verum, & necessarium esse: nam alimentum, quatenus substantia est, alimentum dicitur: quatenus verò qualitatibus præditum, sensibile nuncupatur. Quod autem alimentum, quatenus substantia est, alimentum dicatur, ex eo facile patet; quia vera nutritio, ex primo de Generatione, est conuersio alimenti in substantiam nutriti: nunc verò substantia in substantiam quidem, mutata forma, transmutari potest; at verò accidens in substantiam non item. Sed contra arguetur Nouus Autor: nam si alimentum alia ratione est sensibile, & alia ratione alimentum; sequitur, vt non habeamus sensum, qui per se alimentum percipiat, quatenus alimentum est. Ad hoc distinguendum est consequens: etenim hęc propositio, alimentum, quatenus alimentum est, duos intellectus habere potest: alter est, alimentum, quatenus alimentum, hoc est, cū omnibus, ad ipsum quo quomodo pertinentibus, consideratum: alter est alimentum, quatenus alimentum. i. ea potissimū rōne. qua alit. Hac posita distinctione, cōcedo, nos non habere sensum, qui percipiat alimentum, quatenus alimentum est; secundo modo: hoc enim non est necessarium: sed fat est, si habeamus sensum, qui percipiat alimentum, quatenus alimentum est, primo modo. Sed vrget præterea Nouus Autor; hoc enim, inquit, est contra illud primum principium, naturam. i. in necessarijs non deficere, & contra totam disputationem, quę habetur tertio de Anima, vbi docuit Arist. sensus datos esse animalibus ad salutem: oportet igitur, alimentum ea ratione alimentum esse, qua sensibile est; atque adeo cū sit sensibile per qualitates, esse etiam alimentum per qualitates. Ad hoc respondeo, cū alimentum animalibus, ad eorum conseruationem, datum sit; nisi sensum quoque alimenti animalibus natura dedisset, fore interdum, vt illud ipsum alimentum, quod ad eorum conseruationem datum est, eorundem dissolutionis, & interitus causa existeret: si enim aliqua excellenti qualitate, præsertim caliditate, aut frigiditate præditum esset; & huiusmodi excellentia sensu nō perciperetur, tunc animal ab hac excellenti qualitate mirum in modum pateretur, ac deinceps destrueretur. Ideo natura in necessarijs non deficit, quia cū alimenta omnia aliquibus qualitatibus prædita sint; animalibus sensum donauit, quo istas qualitates perciperent, atque in cunda, sibi que familiaria alimenta amplecti, iniucunda verò, atq; molesta declinare possēt. Aliud ergo est, sensum tactus alimenti qualitates percipere; aliud, eundem percipere alimentum, quatenus alimentum est, hoc est substantiam alimenti: nam primum admittitur, alterum verò negatur: ac propterea hęc consecutio non valet; alimentū per qualitates sensibile est; ergo per easdem esse alimentum, vt falso Nouus Autor existimauit.

Responsio ad tertiam, & quartam autoritatem. Cap. III.

Explicatio 3. autoritatis. Rñso ad rōnem noui Autoris.

Tertia autoritas, quę ducta erat ex tertio de Anima tex. 10. sic explicanda est, vt nimirū anima, sentiente facultate, calidum, & frigidum percipiat, in quarum qualitatum temperamento, & symmetria, carnis essentia consistit. Nunc ad Noui Autoris rationem respondeo, cuius maior propositio erat huiusmodi; id, in cuius temperamento, carnis essentia consistit,

fit, est substantiale. Nisi in hac propositione illud addatur, cui id substantiale sit; profectò argumentum nullam habebit concludendi vim: oportet ergo dicere, illud idem esse substantiale carni: & tunc argumentum aliquid concludere poterit. Hanc igitur maiorem propositionem, ita constructam, libenter admitto. Subdit minorem; sed in harum qualitatum temperamento carnis essentia consistit. Detur et hæc minor, quã mox explicabo. Ergo istæ qualitates sunt substantiales, supple carni. Concedo, in hoc sensu, id est, sunt ad carnis substantiam maximè pertinentes. Sed quid hoc totum ad nos? cum debeat Novus Autor probare, quatuor primas qualitates esse formas substantiales elementorum? Cæterum quod ad minorem illam propositionem attinet, advertendum est, essentiam carnis non ita in earum qualitatum temperamento consistere, ut nihil omnino aliud ipsa sit, quàm primarum qualitatum temperamentum: tunc enim caro non esset substantia, sed accidens: quoniam temperamentum est accidens, cum sit temperata quædam qualitas, ex primarum qualitatum permixtione coagmentata. Sed ita intelligendum est, essentiam carnis in earum qualitatum temperamento consistere; quia forma, atque substantia carnis determinatam qualitatum proportionem postulat: qua postea, consistit caro: eadem verò remota, substantia quoque carnis necessario perit, atque in aliud quippiam commigrat. Adducebatur quarta autoritas ex 4. Meteor. in principio, cuius intellectus est huiusmodi. Cum quatuor tantum, & non plures primarum qualitatum coniugationes reperiantur, & elementa hisce qualitatibus prædita sint, necessario elicimus, quatuor tantum, & non plura in uniuerso elementa reperiri: simul, n. iunguntur calidum, & siccum, calidum, & humidum, frigidum, & humidum, frigidum, & siccum: atque harum coniugationum prima competit igni, secunda aeri, tertia aquæ, quarta terræ. Simul autem iungi non possunt calidum, & frigidum, neque etiam humidum, & siccum, quia hæc qualitates contrariæ sunt; hincque fit, ut plura elementa, quàm quatuor enumerata, esse non possint. Quatuor itaque iam dictæ coniugationes sunt causæ, cur in cognitionem certi, atque determinati elementorum numeri veniamus. Hæc est eius loci interpretatio. Nunc Novi Autoris rationem, inde erutam, expediamus. Ratio erat huiusmodi; Istæ causæ tales profectò esse debent, quales requiruntur, ut ex earum numero elementorum numerus constituatur. Concedo. Elementorum autem numerus non est individualis, sed specificus, & essentialis. Hoc etiam admitto. Ergo istæ qualitates sunt differentie specificæ elementorum. Nego hanc consequentiam, tanquam ex præmissis minus rectè deductam: in argumento enim ea fallacia committitur, quæ secundum non causam, ut causam, à logicis appellatur. Conclusio autem debet esse huiusmodi: ergo istæ qualitates sunt tales, ex quibus essentialis, & specificus elementorum numerus eliciatur: tunc enim argumentum debitam formam haberet, & totum concedi posset: nihil enim Latinorum sententiæ obest. Aliud enim est dicere, quatuor primas qualitates esse causas, constituentes illa simplicia corpora, quæ elementa dicuntur, quod falsum est, neque ex citato Aristotelis loco deduci potest: aliud verò est dicere, primas qualitates, variè coniugatas, esse causas, cur certum elementorum numerum habeamus, quod & verum est, & Aristoteli consentaneum. Ad confirmationem, sumptam ex 2. capite primi eiusdem operis libri, Respondeo, perperam Nouum Autorem, sicut etiam autores alios, per elementorum principia, qualitates primas, eo loco, interpretatos esse. Alij fortasse minus recesserunt à vero, qui per elementorum principia, eo loco, gravitatem, & leuitatem, & eam quidem maiorem, aut minorem, intellexerunt. Sed qualecunque sint huiusmodi expositiones, veram eius loci interpretationem eam esse arbitror, ut. s. principiorum nomine, non essendi quidem, nec agendi, sed cognoscendi tantum principia ibi Aristoteles intellexerit. Etenim cum quinque simplicia corpora in uniuerso reperiantur, nimirum cælum, & quatuor elementa; adest unum principium, quod in cælestis naturæ cognitionem nos ducit: ad sunt etiam quatuor principia, ex quibus facillè in cognitionem quatuor elementorum devenire possumus. Principium, quod ducit nos in cognitionem naturæ cælestis, est motus in orbem, qui dicitur circa medium: cum. n. huiusmodi motus simplex sit, & motus simplex, ex primo de cælo, alicui simplici corpori necessario tribuatur, necesse est, si in rerum natura reperitur motus simplex circa medium, ut pariter in rerum natura simplex corpus reperitur, quod eo motu voluatur, & illud quidem est cælum, gravitatis, & leuitatis expertum. Quatuor verò principia, quibus in elementorum cognitionem ducimur, sunt motus à medio, & ad medium; & ij, quidem vel simpliciter, vel secundum quid. Namque motus ad medium simpliciter

Quo intelligendum sit, essentiam carnis in primarum qualitatum temperamento consistere.

Explicatio 4. autoritatis.

Responso ad rationem Novi Autoris.

Ad confirmationem.

Explicatur locus Arist. in 2. cap. lib. 1. Meteor.

Principium ducens nos in cognitionem naturæ cælestis.

Principia, quæ ducunt nos in cognitionem elementorum.

placiter

placiter competit terre, quæ grauissima est: motus ad medium secundum quid competit aquæ, quæ minus grauis est, quam terra: motus à medio simpliciter competit leuissimo igni: motus denique à medio secundum quid competit aeri, qui igni leuitate cedit. Hæc igitur sunt principia tum cæli, tum aliorum simplicium corporum, de quibus eo loco asserit Aristoteles, scilicet superius, hoc est, in libris de cælo disputasse, quemadmodum unicuique; locum illum perlegenti, satis perspicuum fiet, ac propterea minimè consentaneum est, ex eo loco elicere, quatuor primas qualitates esse principia, seu formas substantiales elementorum.

Responsio ad quintam auctoritatem.

Cap. I V.

Cur Arist. quatuor primas qualitates vitæ, & mortis causas appellarit.
Quatuor primæ qualitates sunt accidentia.

AD quintam auctoritatem, sumptam ex 2. lib. de Partibus animalium, c. 2. respondeo, Aristotelem ibi quatuor primas qualitates vitæ, & mortis causas appellasse; quia ab earum symmetria vita, ab earum autem asymmetria mors pendere dicitur: substantia enim, & vita animalis determinatam qualitatum proportionem requirit: quod si, alicuius excellentis qualitatis occurrit, illa proportio tollatur, dissipari substantiam, atque eandem ipsum animal interire necesse est. Neque verò, quia quatuor principes qualitates hoc modo vitæ, & mortis causæ dicuntur, ideo eas ipsas substantias appelles: accidentia enim sunt, non tamè pura, sed substantijs annexa. Etenim Medici, nomine calidi, frigidi, humidi, & sicci, non qualitates puras; sed easdem cum substantijs coniunctas intelligunt, hoc est, cum illis substantijs, quæ passim humores appellantur: calidum enim, & humidum, apud eos, sanguinem; calidum & siccum bilem, frigidum, & humidum pituitam; frigidum, & siccum melancholicum succum significant. Similiter per calorem innatum, non simplicem quidem calorem; sed eundem, in spirituosa substantia inhaerentem, intelligunt. Natuum etiam humidum non simplicem humorem indicat, sed eam ipsum, cum tenui quadam substantia coniunctum.

Quatuor primæ qualitates cur elementorum principia dicantur.
Prima ratio non Arist. contra hanc responsionem.
Solutio.

Appellat deinde Aristoteles quatuor primas qualitates elementorum principia, non quod ex qualitatibus tanquam ex principijs, elementa constituantur; sed quia elementa quatuor primis qualitatibus, tanquam principijs, & ijs quidem instrumentalibus, ad agendum vtuntur. Redarguit Novus Autor sect. 2. c. 1. hanc responsionem multipliciter. Primum quia id, quod est principium generandi, est rei substantia: sed hæc qualitates sunt principium generandi; igitur sunt substantia, vel de substantia rei. Respondeo, principium generandi duplex esse, alterum principale, cuiusmodi est forma; & hoc utique substantia est: alterum, quod vim habet afficiendi, & præparandi; & hoc quidem non substantia, sed accidens est: primæ autem qualitates sunt principium generandi, non principale, sed quod afficiendi, seu præparandi vim habet. Novus Autor multis medijs hanc responsionem tollere nititur, sed hæc de re loquimur inferius. Arguit secundo, quoniam vt habetur 2. de Anima tex. 34. vel potius 36. anima est forma, finis, & efficiens operationum; ergo si quatuor primæ qualitates sunt principia operandi, nil aliud erunt, quam forma. Miror hinc non eliciisse, quatuor primas qualitates, quoniam sunt principia operandi, ideo esse formas: tñ principium operandi duplex est, alterum principale, alterum proximū. Principium operandi principale est forma, & ea quidem substantialis. Principium autem operandi proximū est forma accidentalis, & huiusmodi sunt quatuor primæ qualitates. Arguit tertio, quia agens agit, vt patiens sibi simile reddat: sed similitudo est ratione formæ; ergo quod est principium agendi nil aliud est, quam forma. Respondeo, similitudinem, siue actum ipsum assimilandi, quem assimilationem appellant, esse utique ratione formæ, & illius quidem, vel substantialis, vel accidentalis. Dum homo generat hominem, vel planta plantam, assimilatio fit in forma substantiali: dum etiam ignis generat ignem; assimilatio pariter fit in forma substantiali: dum verò calidum id, quod frigidum est, calefacit; assimilatio fit tantum in forma accidentali. Arguit quarto, nam actio non separatur à forma, ergo si qualitates sunt principia agendi, erunt etiam formæ. Sed iā responsum est, esse formas accidentales. Arguit quinto, quoniam ex 2. Phys. text. 7. vel potius 70. forma, & efficiens veniunt in idem specie; ergo hæc qualitates non possunt esse causæ agendi actionem essentialem, quin sint etiam formæ. Est responsio communis, propositionem illam secundi Phys. præter multas interpretationes, quas recipit, de agente principali intelligendam esse, non autem de agente, seu efficiente instrumentali, cuiusmodi sunt qualitates.

Secunda ratio.

Solutio.

Tertia ratio.

Solutio.

Quarta ratio.

Solutio.

Quinta ratio.

Solutio.

Arguit quinto, quoniam ex 2. Phys. text. 7. vel potius 70. forma, & efficiens veniunt in idem specie; ergo hæc qualitates non possunt esse causæ agendi actionem essentialem, quin sint etiam formæ. Est responsio communis, propositionem illam secundi Phys. præter multas interpretationes, quas recipit, de agente principali intelligendam esse, non autem de agente, seu efficiente instrumentali, cuiusmodi sunt qualitates.

tes.

tes. Sed contra arguit dupliciter Novus Autor. Primò, id, quod agit, ut instrumentum, movet motum ex 3. de Anima, tractatu de potentia motiva: sed istæ qualitates movet, & agunt, tanquam primo mouentes, ergo non agunt ut instrumenta. Ad hoc neganda est minor: primæ enim qualitates agunt ut proximè mouentes, non ut primò, hoc est, ut præcipuè mouentes: quod enim primò, & præcipuè movet, est forma substantialis: quod autem proximè tangit obiectum, in quod agitur, est forma accidentalis, ut qualitas. Arguit secundò: si enim forma, & ratio agendi in his qualitatibus reperitur: ergo hæ qualitates prima agentia sunt. Ad hoc negatur antecedens: non enim omnis, & præcipua ratio agendi in his qualitatibus reperitur, sed in forma substantiali: in ijs autem reperitur ratio agendi, quæ est illis propria, quæque illis competit, ut instrumenta sunt: immò hanc eandem agendi vim à forma substantiali recipiunt. Denique inde Novus Autor elicit, quatuor primas qualitates non esse causas instrumentales; quia Arist. dum misti generationem per qualitates definiuit, aliquam distinctionem, aut admonitionem adhibuisset, si qualitates instrumentales causas esse existimasset. Ego verò ex eo vtrique oppositum elicio: cum enim instrumentum non nisi virtute principalis ageris, agere possit: dum Arist. misti generationem per qualitates definiuit, significauit, aliam quippiam sub qualitatibus delitescere, à quo qualitates vim agendi recipiant: illud autem nil aliud est, quam cuiuslibet elementi substantialis forma.

Prima rō no-
ui Auto. con-
tra hanc solu-
tionem.
Responso.

Secunda rō.
Responso.

Malè nouus
Autorex A-
risto. elicit,
quatuor pri-
mas qualita-
tes non esse
causas instru-
mentales.

Responso ad sextam, & septimam autoritatem. Cap. V.

SEXTA autoritas sumpta erat ex 8. Metaph. tex. 5. in cuius fine ait Arist. id, quod est causa vni, cur in rerum natura consistat, esse eius formam: locus est apertissimus, nec indiget explanatione. Huic autem propositioni, loco maioris assumptæ, addebat Novus Autor hanc minorem: sed caliditas est causa igni, cur in rerum natura consistat. Quæ quidem propositio admittenda non est: nam ignis in aliquo priori naturæ signo est ignis, per suam formam substantialem, à qua postea caliditas, veluti propria quædam affectio proficiscitur. Dum verò ait Novus Autor, generationem ignis esse per caliditatem: illa propositio distinguenda est: si enim intelligatur, ut generatio ignis, supple ex igne, sit per caliditatem, tanquam per causam efficietem, & præparantem; in hoc sensu est vera: si verò intelligatur, ut sit per caliditatem, tãquam per causam formalem constituentem; in hoc sensu est falsa. Septima autoritas sumpta erat ex 4. Metheo. tex. vel potius c. 2. vbi misti generationem Arist. assert. Explicanda sunt verba; nam ex eorum explanatione facillè patebit, quid postea Noui Autoris rationibus respondendum sit. Loquitur ibi Arist. de animalium, atque plantarum generatione, atque etiã de naturali eorundem interitu, quatenus à violèto distinguitur. Describens autem generationem, ait, esse transmutationem, factam ab elementorum virtutibus, hoc est, qualitatibus: nam ut ex eorum temperata permissione misti substantia oritur: ita ex illius temperiei dissolutione sequitur naturalis interitus, qui per marcorem, seu putredinem fit. Nunc ad Noui Autoris rōnes. Ad primã cum ait, generationem misti, quæ ibi definita est, substantiale esse; & propterea cōtrarietates, seu qualitates, quib. definita est, non esse accidentales; sed substantiales. Respondeo, eã non esse verã misti definitionem, sed descriptionem quãdam: in qua absurdum non est, ponere accidentia illa, quæ mistum, ut ad generationem, ita ad interitum præparant. Ad secundam, cum ait, generatio, est effectus substantialis: dimittatur nunc hæc propositio, quanuis distinctione egerit: ergo definiiri dēt per causas substantiales, cum verè definitur, concedo: at verò si describatur, accidentales quoque causas, cuiusmodi sunt qualitates, in sui descriptione continere pōt. Ad tertiam, admissa maiore, cum generatio misti verè definitur; respondeo ad minorem, eò potissimum, quia accidentia non sunt de esse substantiale misti, nos rectè colligere, misti generationem ibi ab Arist. verè definitam non esse, sed descriptam, atque adeo qualitates, quæ eius descriptionem ingrediuntur, ut in mistis, ita in elementis accidentia esse.

Ad sextã au-
toritatem.

Quo intelli-
gendum sit,
generationem
ignis esse per
caliditatem.

Ad septimã
autoritatem.

Descriptio
generationis
misti.

Ad primam
rationem no-
ui Autoris.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Responso ad octauam autoritatem. Cap. VI.

Octava autoritas deducebatur ex 1. de Generatione, & interitu tex. 55. vbi hæc Arist. docet (ut locum illum breuiter explicemus). Quærit, ad quodnam genus causa agens ipsum

Explanatio
tex. 55. lib.
de Generat.
& inter.

ipsum referri possit? concluditurque, ad nullum aliud causæ genus, quam ad efficiētis referendum esse: id quod, cæterarum causarum remotione, ostēdere nititur. Non potest primò, a: Arist. ad finem referri: quoniam agens, re ipsa, agit; finis verò metaphoricè. Nō ad formam, quia, agēte præsentē, res fit; præsentē autem forma, res non amplius fit, sed iam est. Neque tertio referri potest ad materiam, quia materia, quatenus materia, est patiens: agens verò, quatenus agens, non est patiens. Refertur ergo ad genus causæ efficiētis, quæ est principium, vnde motus. Quoniam verò quispiam dubitare posset, num materia solum, an ipsa quoque forma patiatur; nam calor ignis ab aquæ frigore pati, extinguique potest. Solut hoc dubium Aristoteles, aitque, ignem habere calidum, hoc est, caliditatem in materia, & propterea si quid caliditas patiatur, hoc non est, ea ratione, qua forma est, sed ea ratione, qua in materia recipitur. Nam si caliditas à materia separata esset, atque ita separata existere posset, à nulla re vtiq; pateretur, quemadmodum substantiæ abstractæ, vt sunt Intelligentiæ, nihil patiuntur. Hæc est vera illius loci interpretatio: ex qua nunc patebit, quantum à veritate aberrauerit Nouus Autor, qui inde elicuit, caliditatem esse formam substantiāle ignis.

Dubium.

Solutio

Responso ad
primam rō-
nem noui Au-
toris.

Statuit autoritatem illam, tanquam multarum rationum solidissimum fundamentum, & primò ita argumentatur; per formam, eo loco, dubio procul Arist. intelligit formam substantialem. Antequam vltius progrediamur, hæc propositio neganda est: nam per formam eo loco totum genus causæ formalis Arist. intellexit, quod tam substantialibus, quam accidentalibus formis commune est. Dum autem probat Nouus Autor, assertque rationem, quoniam scilicet forma substantialis est finis: concedo, eam esse finem generationis; sed forma accidentalis est finis alterationis, vel alterius mutationis. Dum ait, substantialem formam respicere materiam: admitto, eam respicere materiam primam, quæ est altera pars compositi: sed & forma accidentalis totum compositum respicit, quod, ad accidēs, habet rationem materiae.

Dum tandem ait, ex forma substantiali rei substantiam constitui. Respondeo, ex forma accidentali accidentale compositum effici. Non valet ergo quod dicitur; concludit Arist. ignem habere calidum in materia; ergo caliditatem, vt formam substantialem, concepit: concepit enim vt accidentalem; immò quia accidētia substantijs manifestiora sunt, vt quæ sensibus obuia fiunt, ideo, ad rem facilius explicandam, exemplum in accidentali forma asserre voluit.

Verba Arist.
haud recte à
nouo Auto.
explicata.

Ponderat secundò Nouus Autor verba illa, *s: autem aliqua esset separata caliditas, hæc nihil vtiq; pateretur.* Comparuit Arist. hisce verbis, ait ipse, caliditatem, quam habet ignis in materia, Ideis, & Intelligentijs. Sed longè hoc abest ab Arist. mente: non. n. Arist. eam caliditatem, quam habet ignis in materia, Ideis, & Intelligentijs comparauit, sed caliditatem illam, quæ à materia separata esset, si ita separata, seorsum consistere posset. Ea. n. caliditas, inquit, nihil pateretur, sicut Intelligentiæ, quæ sunt formæ à materia abiunctæ, nihil patiuntur: quod argumento est, si quid patitur, dum est in materia, id pati, non vt forma est, sed ratione materiae.

Ad secundam
rationem.

Ad eius autem argumentum, dum arguit, ignis idealis est substantia. Hanc propositionem modò dimittamus. Sed Arist. ponit caliditatem pro igne ideali. Hic est equiuocatio: aliud. n. est, loqui de igne, & aliud est, loqui de caliditate. Arist. non posuit caliditatem pro igne ideali: sed dixit, si caliditas à materia abiuncta esset; tunc illa veluti abstracta quædam Intelligentia, vel etiam Idea iudicaretur. Iam verò sicut ignis idealis est substantia, ita caliditas idealis est accidens: quare non licet concludere, ergo caliditas est substantia ignis.

Ad tertiam.

Ad tertium, dum ait, Intelligentiæ sunt formæ substantiales separatae: Concedo. Sed caliditas comparatur Intelligentijs, à quibus hoc solo differt, quia est in materia. Hic hallucinatur: nam caliditas non comparatur Intelligentijs, quatenus est in materia; sed quatenus quis cogitatione fingere posset, eam esse à materia seiunctam. Et comparatio in hoc consistit; quia sicut Intelligentiæ nihil patiuntur; ita caliditas, si separata esset, nihil pateretur: non ideo tamen inferre licet, Intelligentiæ sunt formæ substantiales; ergo caliditas est forma substantialis. Ponderat quarto illa verba Arist. *materia autem secundum quod materia passiuum.* loquitur ibi, ait ipse, de materia prima, per se, & absque vlla forma considerata; alioquin si haberet coniunctam formam, haberet coniunctum aliquod actiuum. Hic et Nouus Autor oscitans hallucinatus est, quin potius ex ijs verbis elicimus, Arist. locutum esse de materia, quatenus formam coniunctam hæt; ideo. n. dixit, *secundum quod materia.* vt significaret, si quid est in coniuncto ex materia, & forma, quod patitur, id habere non à forma, sed à materia, quatenus materia est. Dum ergo concludit Ari-

Ad quartam.

stot.

for. ignem habere calidum in materia, per ignem, intellexit totum compositum substantiale, ex prima materia, & forma ignis substantiali constitutum, à quo postea caliditas, tanquam affectio fuit: quæ quidem caliditas non patitur in igne, ratione formæ, à qua fuit, sed ratione materie, quatenus materia est. Ad quintum, dum arguit, passio est propter materiam, & actio propter formam; Concedo, si ad hæc addat, vel substantialem, vel accidentalem. Sed igni tribuuntur actio, & passio, quia habet caliditatem in materia; Id etiam concedo. Ergo caliditas est forma in materia: Verissima propositio, si formæ nomine, accidentalis intelligatur. Ad postremum neganda est consecutio. Ad probationem respondendum, ignem habere caliditatem in composito, quod, ut diximus, ad accidens habet rationem materie: illam autem caliditatem, dum aliquid à contrario patitur, pati quidem, non ratione formæ, sed ratione materie, de qua ibi Arist. loquitur.

Responsio ad nonam, & decimam autoritatem. Cap. VII:

Afferbatur nona autoritas ex 1. Phys. text. 54. vbi Arist. ex veterum philosophorum opinionibus illam minus fallacem existimavit, quæ statuit, materiale principium non esse aliquod ex elementis, sed medium quiddam, quoniam elementa contrarietatibus prædicta sunt. Ex hoc loco Novus Autor argumentum elicit, quo quatuor primas qualitates, quæ sunt primæ contrarietates, nequaquam elementis accidentales, sed omninò substantiales esse conclusit. Hoc argumentum, si prorsus illi concesserimus, nihil planè erit, quod snæ nostræ officiat: jam. n. supra satis commodè explicatum est, quatuor primas qualitates elementis substantiales esse, hoc est, ad eorum naturas, atque substantias maximè pertinentes, eo modo, quo propria cuiusque rei affectio suo subiecto substantialis dicitur: inde tñ inferre non licet, sunt substantiales; ergo sunt de essentia, vel de substantia, vel etiam formæ substantiales, ob eam rationem, quam supra terigimus. Addebat decima autoritas ex 1. de Generatione tex. 18. vbi ait Arist. ignem, & terram calido, & frigido, tanquam differentiis differre: tunc arguebat Novus Autor, si ignis, & terra calido, & frigido differunt; ergo caliditas, & frigiditas sunt eorum substantiales formæ. Huic autoritati simul, & rationi respondeo cum D. Thoma, in illius contex. cõmentario, qui ait, cum substantiales rerum differentiæ nobis ignotæ sint, & manifestari debeant; nullam unquam ipsarum cognitionem habituros nos esse, nisi eadem accidentalibus differentiis notæ fierent: ideo quam sæpissimè accidentalibus differentiis loco substantialiũ, ut cogimur, ut in eo textu Arist. fecit: qui calorem, & frigus substantiales ignis, & terræ differentias appellavit: non quòd tales reuera sint, sed quia sunt proximi effectus, à formis substantialibus emanantes, atque etiam proprius substantiales differentias explicantes. In hoc autem quàm plurimos ratio fefellit, qui cum vidissent, Arist. interdũ primas qualitates elementorum differentias appellasse, existimarunt, eas ipsas qualitates re vera substantiales elementorum differentias esse, cum tamen potius eandem notæ quædam, atque indicia dicantur. Sed responsioni S. Thomæ addi illud posset, consecutionem hanc minime valere, elemèta qualitatibus differunt; ergo qualitates sunt differentiæ essentielles, vel formæ substantiales elementorum: in antecedente. n. hæc esset particula adijcienda. s. *Primò*, & tunc argumentum rectè concluderet. Nunc autem elemèta non differunt qualitatibus primò, sed substantialibus differentiis, quæ nobis ignotæ sunt, innotescunt autem per qualitates, ab illis emanantes. Sic etiam fel, & mel quanvis amaritudine, atque dulcedine differunt; tamen quia hisce qualitatibus non differunt primò, ideo has qualitates eorum substantiales formas, vel differentias non appellabimus. Qui autem, præter qualitates, quæ differentiæ sunt, sensibus manifestæ, alias differentias aut in elemètis, aut in mixtis, quæ sensibus incompertæ sunt, intellectu assequi non possunt, ad philosophandum ineptissimi iudicantur.

Responsio ad undecimam, & duodecimam autoritatem. Cap. VIII.

Vndecima autoritas sumpta erat ex 1. Meteor. ca. 4. vbi Arist. docet, totam molè sub-lunarium corporum esse veluti materiam, quæ aut motu, aut quiete interueniente, qualitates à Cælo recipit. Ex hoc loco sic arguebat Novus Autor, materia per suam potètiã, se habet ad formam substantialem, & illam proximè respicit. Admittatur hæc propositio. Addebat minorem, sed materia se habet ad istas qualitates, per suam potètiã. Deest in

hac propositione particula, maximè necessaria, quæ in maiore posita est; alioquin argumen-
tum nihil concludet: ea autem est, & illam proximè respicit, suppressit autem Novus Autor
hec verba; quia cognovit, propositionem esse falsam: nam materia proximè respicit formam
substantialem, non tamen proximè respicit illas qualitates; quavis illæ insint, seu recipian-
tur in toto substantiali composito, ratione materiæ. Duodecima autoritas eliciebatur ex 2.
de Gen. tex. 24. vbi docet Aristoteles, elementa esse apta inuicem transmutari, quia genera-
tio est ex contrarijs, & in contraria: & elementa inter se contraria sunt; quoniam contrarias
differentias habent. Arguebat Novus Autor; mutatio secundum differentias non specificas
non facit mutationem substantiæ. Verissima est hæc propositio. Sed mutatio secundum dif-
ferentias, quas dicit philosophus, facit mutationem substantiæ. Hæc propositio est falsa, in quo
ipso tota difficultas posita est: non enim ait philosophus substantialem elementorum mutationem fieri
per qualitates, quibus differunt: sed docet, in elementis substantialem mutationem fieri posse;
quoniam contraria sunt: inde autem elicit, contraria esse; quoniam qualitatibus, tanquam
manifestis differentijs differunt. Non igitur qualitates censendæ sunt differentiæ substantia-
les, sed eæ ipsæ, quæ contrariæ sunt, indicant, substantiales differentias, formasque diuersas.
Confirmabat suam rationem ex tex. 25. eiusdem libri, vbi, postquam Aristoteles docuit, ele-
menta inuicem transmutabilia esse, cum vellet ostendere, quæ nam procliuus, atque facilis
inuicem transmutentur, illa, ait, esse, quæ in vna qualitate conueniunt, vt aer, & ignis: si enim
siccitas ab humiditate vincatur, ex igne aer fiet. Arguit Novus Autor, si aer est per humida-
tem; ergo humiditas est forma substantialis aeris. Explicabimus primùm autoritatem Ari-
stotelis, mox eius rationem diluemus. Autoritas Aristotelis non eget longa explicatione,
cum ipsa per se clara sit: cum enim omnem substantialem generationem alteratio aliqua ne-
cessariò antecedat, si aer ex igne fieri debeat, necesse est, vt materia certis quibusdam affectio-
nibus, ad formam ignis abiiciendam, & ad formam aeris accipiendam, præparetur. Quia ve-
rò siccitas qualitas est, aeri contraria; idcirco opus est, vt cum humiditate pugnet, à qua si se-
parabitur, facillè ignis in aerem conuertetur. Cum autem ignis caliditate quoque præditus
sit, qua etiam qualitate, quavis specie diuersa, gaudet aer; non ita difficile erit, caliditatem
ignis in aeris caliditatem commutare; sicut frigiditatem terræ, aut aquæ: ideo dixit Aristote-
les, in elementis, symbolum habentibus, faciliorem transitum esse. Nunc ad rationem No-
ui Autoris admittimus, aerem esse quidem per humiditatem; non tamen primò, & vt Scho-
læ inquirunt, formaliter: est enim primò per suam formam substantialem: quam postea humi-
ditas, tanquam eius propria affectio, consequitur: ideo rectè concludi non potest, humida-
tem esse formam substantialem aeris.

Responsio ad decimamtertiam autoritatem

Cap. IX.

Decimatertia autoritas eliciebatur ex eodem 2. lib. de Gener. & interitu, text. 49. vbi ait
Aristoteles, ignem, & terram contraria esse, vt contingit, substantiam substantiæ esse con-
trariam. Loquitur ibi, ait Novus Autor, de contrarietate substantiali, quod ita probat. Con-
trarietas in elementis requiritur, quatenus simul miscentur. Hæc propositio sine aliqua ex-
plicatione admittenda non est: si enim illa particula, quatenus, sit nota alicuius conduplica-
tionis, propositio est falsa; nam etiam si elementa non misceantur, habent nihilominus
qualitates contrarias: Sin autem illa particula, quatenus, designet qualitates contrarias, qui-
bus elementa, quæ miscentur, prædita sunt; in hoc sensu propositio verissima est. Minor erat
hæc; sed elementa simul miscentur, quatenus substantiæ sunt. Hæc etiam propositio vera est,
si illa particula, quatenus, elementorum substantias exprimat, vel, vt aiunt, specificet: at verò
si ita specificet, vt eas à qualitatibus abscindat, quasi qualitates inuicem, vnà cum substantijs
non misceantur; in hoc sensu propositio est falsa: nam elementa simul miscentur, quatenus
substantiæ, qualitatibus præditæ; propterea non sequitur, contrarietatem inter elementa re-
quiri, quatenus substantiæ sunt, reduplicatiuè, vt dicunt Scholæ, sed quatenus substantiæ sunt,
qualitatibus affectæ. Neque verò illa Aristotelis verba, *Vt contingit, substantiam substan-*
tiæ contrariam esse, quicquam roboris habent, ad Noui Autoris rationem firmandam, si re-
ctè intelligantur: vetus enim eorum sensus non ille est, quem eis ipse ascripsit, vt scilicet Ari-
stoteles docere voluerit, substantiam esse contrariam substantiæ, non secundum materiam, sed

Ad duodeci-
mam autori-
tatem.Speculare hic
diligenter.Ad confirma-
tionem.Cur in elemē-
tis symbolū
habentib. fa-
cilior sit tran-
situs.

Nota.

Expende hęc
propositio-
nem.Elementa si-
mul miscentur
non quatenus
simpliciter sub-
stantiæ sunt;
sed quatenus
sunt substan-
tiæ qualitati-
bus præditæ.Explanaſſe lo-
cus Aristo. in
2. de Gener.
& int. tex. 49

secundum formam; sed ab eo longè diuersus. Dixit Aristoteles, inter elementa contrarietate esse, cum tamen optimè nouerit, elementa substantias esse: & quoniam in prædicamentis absolute asseruit, substantiæ nihil esse contrarium, ita ut huiusmodi proprietates toti substantiæ generi conueniat, prout potissimum à qualitate distinguitur, ut supra à nobis cumulatè demonstratum est, idcirco attendens Aristoteles hanc quasi contradictionem, ea uerba protulit, *Ut contingit, substantiam substantiæ contrariam esse*, ac si dixisset, elementa, quæ substantiæ sunt, non simpliciter quidem, & absolute, quatenus substantiæ sunt, contraria dicuntur; quia certum est, substantiæ nihil contrarium esse: sed eo modo contraria sunt, quo substantiæ substantiæ contrariam esse contingit. Nunc autem una substantia non est alteri substantiæ contraria, ratione substantiæ, sed ratione qualitatis. Elementa itaque inter se contraria sunt, non ratione substantiæ, sed quatenus qualitibus afficiuntur, quemadmodum etiam supra ex Simplicio, atque Ammonio patefecimus.

Quo contingat, substantiam substantiæ contrariam esse.

Responsio ad decimamquartam autoritatem.

Cap. X.

Decimaquarta autoritas deducebatur ex 2. de Gener. & inter. tex. 6. quæ magni à Nouo Autore æstimatur. Nos autem primùm paucis textum illum explicabimus: mox, quid ad difficultatem respondendum sit, dilucidè patebit. Loquitur ibi Aristoteles de primo principio, ex quo res sensibiles constituuntur. Cum autem aliorum philosophorum opiniones reiecesset, suo, ut dicitur, Marte, hoc primum principium primam esse materiam statuit; quæ tamen à contrarietate seiuncta nõ est, ut in Physicis patefecit: ubi, eam semper aliquam formam coniunctam habere, atque rursus eidem semper alicuius formæ priuationem annexam esse, apertissimè docuit. Ex hac igitur materia ipsa quoque elementa constituuntur; ut intelligamus, elementa absolute pro principijs accipienda non esse, cum ipsa etiam principijs consent. Porro materia prima, quanuis semper cum contrarietate est; tertium tamen quippiam, à contrarijs distinctum, appellatur, atque eorum subiectum existit: neque enim alium ex nigro fit, neque calori subijcitur frigus; sed aliquod tertium est, quod ea ipsa successionem recipit. Sic materia, quanuis semper tum formam, tum priuationem annexam habeat, nihilominus ab illis distincta est, cum sit subiectum, à quo illa principia contraria mutuo se expellunt. Hæc cum ita se habeant, haud difficile est, ordinem inuenire, quo res sensibiles procreantur, vel à principijs pendent. Omnium origine primum est materia: hanc sequuntur primæ contrarietates, hoc est formæ substantiales elementorum, contrarietatibus designatæ; ex quibus postea, una cum materia, elementa constituuntur, ex quorum denique permissione mista corpora generantur. Inuicem enim elementa, contrarijs qualitibus prædita, transmutantur: quoniam nisi eorum qualitates inuicem mutarentur, ut Empedocles existimabat; nulla esset alteratio, atque adeo ne generatio quidem, ad quam alteratio ipsa; ut ad finem dirigitur. Hæc breuis est illius contextus explanatio. Nouus autem Autor ex prioribus uerbis eiusdem contextus elicit, sermonem ibi Aristoteli esse de contrarietate, dante existentiam materię, quæ est contrarietas generans, & substantialis, positiua, & formæ ad formam; atque adeo, cum ex ipsa contrarietate elementa generentur, ipsa in se qualitates contrarias substantiales esse elementorum formas. At uerò ex ijs uerbis nihil profecto elicere potest, quod ad id, quod uult, quadret: etenim contrarietas, de qua ibi Aristoteles loquitur, substantialis quidem est; non tamen positiua, sed priuatiua: non formæ ad formam, sed priuationis ad formam. Cum enim illa eadem contrarietas sit, de qua tum 1. Phys. tum etiam 3. & 4. lib. de Cælo disputauit, unicuique, eos libros perlegenti, manifestum est, ibi Aristotelem de ea contrarietate locutum esse, quæ est inter priuationem, & formam, cuius quidem contrarietatis subiectum materia prima statuitur. Si quæ igitur sunt, quæ in eo textu difficultatem pariunt, sunt ea uerba, *secundum autem primæ contrarietates*. Si enim id, quod proximè, ante elementorum constitutionem, materiam sequitur, sunt quatuor primæ qualitates; ergo eæ ipsæ substantiales elementorum formæ esse uidentur. Cui quidem loco, absque ulla contorsione, aut effugio, respondet Latini, Aristotelem, per contrarietates, substantiales elementorum formas intellexisse, & eas quidem latentes, atque occultas: quas, quoniam nomine carent, idcirco primis qualitibus, tanquam propriis affectionibus, designauit. Neque uerò id mirum cuiquam uideri debet, qui in Aristotelis sensu percipiendis exercitatus est. Etenim ut 4. lib. de Cælo, ubi de qua

Explanatio text. 6. lib. 1. de Gener. & inter.

Elementa nõ sunt prima principia, cum ipsa quoque principijs consent.

Materia prima est subiectum principiorum contrarietatum, quo res sensibiles à principijs efficiuntur.

Error Empedoclis.

Nouus Autoris ratio.

Solutio.

Verba, quæ in prædicto textu difficultatem faciunt. Difficultatis explicatio

Nota hoc diligenter.

tuor elementis, in ordine ad Mundi constitutionem, disputauit, eorum formas grauitate, & leuitate circumscripsit, quatenus qualitates quædam sunt, quibus ea ipsa ad propria loca in vniuerso mouentur, ita 2. lib. de Gener. & inter, vbi de elemētis, in ordine ad mista, disseruit, eorum formas alteratricibus qualitatibus significauit, quibus ipsa alterationem inuicem patiuntur, atque tandem varia eorum permissione, mista corpora procreantur. Hæc cuiusq; intellectui, non proteruo quidem, sed ad veritatem capessendam prompto, atque parato, pro illius loci, atque difficultatis explicatione, satis esse debebunt.

Responsio ad tres postremas auctoritates. Cap. XI.

Ad decimam
quintam au-
toritatem.
Explicatio
text. 7. lib. 2.
de Generat.

D'Ecima quinta auctoritas sumpta erat ex 2. de Generat. tex. 7. cuius quidem intellectus huiusmodi est. Cum iam superius materiale elementorum principium Arist. inuenisset; atq; ea insuper ostendisset, quæ ad elemēta, quatenus prima corpora sunt, cōstitutēda concurrunt, quæ quidem sunt materia, & substantialis forma, quam qualitatis nomine designauit; cum occulta, & innoiminata illa sit, in eo textu de eorundem formali principio disserit, quod ipsa quidem non in esse simplicium, sed in esse sensibilibium corporū constituit: ideo ait, *Quoniam igitur querimus sensibilis corporis principia.* Hæc autem principia dicit esse contrarietates, non quidem omnes, sed eas tantum, quæ sub tactum cadunt: quoniam neque albedo, neq; nigredo, neque dulcedo, neq; amaritudo, neque aliud contrarietatis genus elemētum facit, hoc est simplex corpus primò sensibile reddit; sed eæ tantum contrarietates, quæ tactu percipiuntur. Explicata iam Arist. auctoritate, manifestum est, Noui Autoris rationes, inde sumptas, nihil concludere. Primò concedendum est, Arist. ibi de positiua contrarietate, quæ est formæ ad formam, locutum esse; quoniam locutus est de contrarietate, quæ est inter qualitates. Cum verò ait; ergo illæ contrarietates tanquam formæ statuatur. Si accidentales intelligat, concedimus: si substantiales, negamus. Vel etiam dicendum est, cōtrarietates, seu potius qualitates ibi tanquam formas ab Arist. statui, quibus elemēta cōstituuntur, non quidem quo ad esse substantiale: (nam de ijs formis iam in præcedente contex. locutus est) sed quo ad esse sensibile. Sicut. n. alia sunt principia hominis, & hominis albi, ita alia sunt principia ignis, & ignis calidi. Ignis, vt ignis, constituitur ex materia, & formâ substantiali innoiminata: ignis verò, vt calidus, constituitur ex toto composito substantiali ignis, & caliditate, ab eius forma fluente. Et in hoc sensu qualitates primæ non solum sunt essentielles elemētis, verum etiam de eorum essentia: quod si Nouus Autor nil aliud contendat, id ei libentissimè concedatur.

Ad rationes
noui Auto.

Elemēta qua-
litatibus con-
stituitur, nō
vt simplicia
corpora, sed
vt sensibilia
sunt.

Ad decimam
sextam auto-
ritatem.

Decima sexta auctoritas, sumpta ex eodem lib. tex. 6. iam paulò antè explicata est: nam nomine secundi principij, non intellexit re vera Arist. qualitates primas, sed formas substantiales, qualitatibus designatas. Cum verò ex eodem contex. & ex 1. de Generatio. elicit, materiam nunquam esse sine contrarietatibus, quibus transmutatio fit. Concedo, materiâ habere semper substantialem formam coniunctam, ac deinceps qualitates, ex quarum mutua actione, & passione, elemētis primùm alteratio accidit, ac demum vnius in alteram substantialis mutatio. Postrema auctoritas eliciebatur ex 2. de Generat. tex. 16. quæ certè parui momenti est: non. n. ibi Arist. primas qualitates elemēta vocauit, vt Nouus Autor existimauit, sed ex quadruplici vera primarum qualitarum combinatione, quatuor tantum, nec plura, nec pauciora esse elementa, elicit. Nūc ad eius rationem veniamus. Elementum, inquit, est id, ex quo res primò fit, & in quod vltimum abit. Dimittatur hæc propositio. Ergo ex his qualitatibus simplicia corpora fiunt, & in easdem tandem dissoluuntur. Hæc consecutio nulla est: peccat enim ex falsa positione: nam ponit, qualitates esse elementa, ex quibus quatuor simplicia corpora, terra, aqua, aer, & ignis constituantur, quod tamen falsum est.

Ad decimam
septimam au-
toritatem.

Responsio ad primam rationem Noui Autoris. Cap. XII.

Explicatis iam omnibus Aristot. auctoritatibus, soluendæ sunt modò duæ illæ rationes, quas Nouus Autor, demonstrationes esse, existimauit. Prima erat, quia cum elemētorum formæ dissolubiles sint; necesse est, eas inuicem contrarias esse, vt patet per tex. 47. primi Phys. & 50. primi libri de Generatione: & propterea quatuor primæ qualitates, quæ contrariæ sunt, substantiales elemētorum formæ dicentur. Pro huius rationis solutione, Aristot. primùm locos explicabo: deinde verò ad formam argumentationis respondebo. Quod atti-

Tex. 10. 1. li. de Gen. à no vo Autore citatus. nihil ad rem facit.

Explicatio tex. 47. lib. 1. Physic.

com. lib. 1. de Gen. à no vo Autore citatus. nihil ad rem facit.

Solutio 16 noui Auto. Prima. respō. sio.

Respō. sio altera.

Compositū verò interit; & dissoluit; forma verò propriè definit esse in materia.

net ad tex. 50. primi libri de Generat. loquitur ibi Arist. de ea contrarietate, quæ inter agēs, & patiens necessariò requiritur: cum enim agens, dum agit, eò tendat, vt patiens sibi simile reddat; opus est sanè, vt illud initio ei dissimile, atque contrarium sit; alioquin agentis actionem recipere non posset: non enim calidum ab æquè calido, neque frigidum, ab æquè frigido patitur. Quare locus ille ad rem nostram nihil omninò pertinere videtur. In textu verò 47. primi libri Physicorum, de ea contrarietate Arist. loquitur, quæ inter rerum naturalium principia reperitur, quam quidem contrarietatem, nemo est, qui nesciat, priuatiuam esse: nã superius, omnium philosophorũ snia, statuerat, principia debere esse contraria. Per principia verò contraria, ipsemet, secundum propriam sententiam, formam, & priuationem intellexit; quæ certè priuatiua, non item positiua contrarietate opponuntur: ideo dixit, ex immusico musicum fieri; & per immusicum, intellexit subiectum, habens priuationem musicæ, cum habilitate ad illam recipiendam, vt hoc exemplo, in accidentibus, tanquam in manifestioribus rebus adducto, id ipsum quoque in substantijs fieri intelligeremus. Nam & carnem ex non carne fieri dicimus, & per non carnem, intelligimus subiectum, carens forma carnis, cū proxima affectione, & habilitate ad illam recipiendam, quale subiectum est sanguis: propterea dixit Arist. generationem ex contrarijs fieri. Id, quod etiam in primo de Gener. tex. 51. affirmat: cum enim alterationem ex contrarijs, contrarietate positiua, fieri docuisset: intulit etiam generationem, quæ exterior alterationis terminus est ex contrarijs fieri, supple contrarietate priuatiua. Declaratis hisce Arist. locis, ad primam Noui Autoris rationem dupliciter respondeo. Primam responsionem elicio ex eodem 47. contex. primi libri Physic. quem ipse pro semetipso citauit. Dum itaque arguit, si formæ elementorum non sunt contrariæ; tunc illæ sunt indissolubiles. Respondeo, si elementorum formæ nullam omnino nec positiuam, nec priuatiuam contrarietatem habeant; tunc verè sequi, illas esse indissolubiles. At verò omni penitus contrarietate non carent: & si enim careant contrarietate positiua; habent tamen contrarietatem priuatiuam, atque ista ad earum interitum satis est. Alteram responsionem elicio ex contex. 51. libri primi de Ortu, & interitu: & vt ad formam argumenti respondeamus, dū arguit, si formæ elementorum non sunt contrariæ; tunc illæ sunt indissolubiles. Admitto hanc totam propositionem, & reddo etiam rationem: quoniam cū interitus absque alteratione præcedente fieri nequeat, nisi elementorum formæ contrariæ sint, tunc nullam alterationem perpeti, atque adeo nec interire, hoc est, à materia recedere posse. quia interitus (vt aliàs docuimus) propriè composito competit: forma verò propriè dicitur desinere esse in materia, vel ab eadem recedere. Iam verò contrariæ sunt elementorum formæ, & contrarietate quidè positiua: non ea tamè ratione, qua formæ atque substantiæ sunt, sed ea ratione, qua sunt qualitatibus præditæ: hoc enim modo inuicem agant, & patiuntur: propterea ignis non vt ignis, sed vt calidus agit, vt supra ex Aristotele lib. de Sensu, & sensibili, capite de odore, & sapore, docuimus. Elementa itaque alterationem primùm patiuntur, quatenus hac positiua contrarietate, ratione qualitarum, prædita sunt: deinde verò in vltimo alterationis termino, quatenus substantiæ sunt, & quatenus priuatiuam contrarietatem habent, abolentur tandem, & dissoluuntur.

Responsio ad alteram Noui Autoris rationem. Cap. XIII.

AD alteram rationem facilis est responsio. dum arguebat, si forma, & priuatio sunt principia rerum naturalium; oportet, primas formas substantiales, quæ sunt in natura, esse contrarias. Si de priuatiua contrarietate id intelligat, concedo: si verò de positiua, vt intelligere videtur, nego. Ad primam probationem, patet vnicuique argumentum illud concludere de contrarietate priuatiua, quoniam illa est contrarietas, quam in rerum naturalium principijs Arist. statuit. Ad alteram probationem, dum primò ponit, priuationem existere debere. De hoc modò nihil. Non potest vi propria existere. Verum hoc est. Debet igitur aut à materia, aut à forma existentiam accipere. Hoc pariter admittatur. Non accipit existentiam à materia, quia materia, per se, caret existentia. Id tanquam falsum reijcimus, vt aliàs probauimus. Hoc autem fundamèto sublato, totum eius ædificium ruit, quo ponit, priuationem à forma existentiam accipere: nos enim dicimus, accipere existentiam à materia, cum qua vnium numero, siue subiecto est. Sed nihilominus ad formam eius argumenti respondeamus.

In formis substantialib⁹ repetiri pot contrarietas priuatiua, nō aut positiua.

Priuatō accipit existentiam à materia cū qua vnium numero est.

Responſio ad
formam argu-
menti.

Argumentum erit huiusmodi. Quæcunque verè extremè in eodem genere diſtant, illa con-
traria ſunt. Concedo. Sed formæ elementorum verè extremè in eodem genere diſtant.
Hæc minor diſtingui poſſet; ſed tamen ipſa quoque dimittatur. Ergo elementorum for-
mæ inter ſe contrariæ ſunt. Hæc conſuſio ex præmiſſis minus rectè deducitur; parti-
culam enim continet, quæ in maiori propoſitione non reperitur, nimirum, *inter ſe*. Debet
autem eſſe huiusmodi; ergo formæ elementorum ſunt contrariæ, ſuis nimirum priuationib.
contrarietate videlicet priuatiua; & tunc conſuſio veriſſima erit: forma enim vnius elemen-
ti, & eius priuatio ea ſunt, quæ verè extremè in genere ſubſtantiæ diſtant; non autem formæ
elementorum inter ſe. Dum verò probat, quia priuatio in ſui conceptu carentiam includit,

Ad cõfirmationem ex Ari-
ſtotele.
Priuatio cui
dicatur quo-
dammodo for-
ma.

quæ non niſi cum altero extremorum, hoc eſt cum oppoſita forma reperitur; quia ſecundum
Ariſtotelem 2. Phyſ. text. 15. priuatio eſt quodammodo forma. Reſpondeo, priuationem eſſe
quodammodo formam, quia ſemper eſt cum aliqua forma, ratione cuius materia habilita-
tem ad oppoſitam formam recipiendam habere dicitur. Exempli gratia, cum materia formam
ſanguinis habet, illi formæ priuatio formæ carnis annexa eſt: & materia, forma ſanguinis præ-
dita, facilè formam carnis recipere poteſt. Iam verò forma ſanguinis, & forma carnis oppoſi-
tæ, atque contrariæ formæ dicuntur, non contrarietate quidem poſitiua, ſed priuatiua; quia
ſi forma carnis in materia recipi debeat, opus eſt, vt materia forma ſanguinis deſtituta ma-
neat: non enim ſimul duæ formæ ſubſtantiales in eadem portione materiæ reperiri poſſunt,

Ad cõfirmationem ex A-
uerro.

ſecus in eodem composito viuente, de quo aliàs. Denique ad locum Auerrois 2. Phyſ. text.
15. vbi dicebat, priuationem, quæ eſt in materia, à primis contrarietatibus, quæ ſunt quatuor
qualitates non ſeparari, reſpondendum eſt; ſibi Auerroem docere voluiſſe, materiam primam,
quæ eſt ſubiectum rerum generabilem, & diſſolubilem, ſemper in ſe aliquam primam con-
trarietatem continere; quia nunquam primis qualitatibus deſtituta eſt: namque ſi ab ea remo-
ueatur frigiditas, in eandem introducetur caliditas, atque contra: ſi etiam remoueatur ſiccitas,
introducetur humiditas, & item contra: ideo materia nunquam primis qualitatibus in-
data eſt. Hoc autem dixit Auerroes ad differentiam contrarietatum, quæ in cæteris quali-
tatibus reperiuntur: non enim necelle eſt, vt in materia ſint odores, ſapores, aut aliæ qualita-
tes huiusmodi.

Qualitates
ſunt in mate-
ria, non tan-
quam in ſub-
iecto proximo,
ſed tanquam
in ſubſtantiã
præcipua.

Sed quid hæc ad rem noſtram? Sunt qualitates in materia, non tanquam in
ſubiecto proximo: (id enim eſt totum compositum ſubſtantiale.) ſed tanquam in ſubiecto
præcipuo: nam materia eſt id, ratione cuius totum ſubſtantiale compositum qualitates in ſe
ſe recipit: erunt ne igitur qualitates, eam ob rem, formæ ſubſtantiales elementorum?

P A R S Q V I N T A.

IN QVA NONNULLA LATINORVM DICTA AD HANC
diſputationem attinentia, à Noui Autoris obiectionibus vindicantur.

*Noui Autoris argumenta, quibus accidentales affectiones, ſubſtantialem formam in materia
præcedentes, tollere nititur. Caput Primum.*

Latinorum ſententia de ſubſtantialibus elementorum formis iam ſatis commode
confirmata, ſinguliſque autoritatibus, & rationibus, pro Græcorum opinione pro-
poſitis, omnino explicatis, ac diſſolutis; vnum adhuc ſuper eſt, quod conſtructo
nobis ædificio detrimentum vel maximum aſſerre, immò illud ipſum demoliri

facilè poſſet, niſi è medio penitus tolleretur. Illud autem eſt, vt Noui Autoris obiectionibus,
contra nonnullas Latinorum aſſertiones, quibus paſſim eorum ſententia munitur, pro virib.
occurramus. Inter cæteras autem aſſertiones ea præcipua videtur, quæ ſepè in aduerſariorum
rationibus diluendis vſu venit, nimirum ſubſtantiales elementorum formas natura quidem
ſua diſſolubiles eſſe; non tamen quia contrarietatem patiuntur; cum ſubſtantiæ nihil contra-
rium ſit; ſed propter affectiones, vel, vt aiunt, diſpoſitiones, quæ ipſas in materia neceſſariò
anteccdunt. Perſpicua autem res eſt, affectiones illas à qualitatibus pèdere, quibus variè pri-
ma rerum materies aſſicitur, atque modò ad hanc, modò ad illam formam recipiendam apta,
idoneaque redditur; cum, per ſe, ad omnes formas indifferens, ac indeterminata ſit. Doctrinam
hanc de accidentalibus affectionibus, ſubſtantialem formam in materia præcedentibus, ſatis

Celebris La-
tinorum aſſer-
tio de accide-
ntalibus affe-
ctionibus. ſub-
ſtantiale for-
mam in ma-
teria præce-
dentibus.

apud

apud Latinos celebrem, Aristotelis autoritate munitam, atque vltu comprobata, Nouus Autor sect. 2. c. 6. multis rationibus refellere conatus est: eo potissimum consilio, vt suam illam rationem, quam demonstratiuam esse putauit, validius firmaret, nimirum nisi elementorum formæ contrariæ essent, inde sequi, vt illæ necessariò indissolubiles sint; vt tandem quatuor primas qualitates, quæ contrariæ sunt, substantiales elementorum formas esse concluderet. Primò itaque ad tollendam accidentalium affectionum necessitatem, in medium affert Aristotelis autoritatem, sumptam ex 1. Phys. text. 65. vbi de materia, & forma loquens, ita scribit, *Manifestum igitur est, quòd, si quidem sunt cause, & principia eorum, quæ natura sunt, ex quibus primis sunt, & facta sunt: omne, quod fit, ex subiecto, & forma fit.* Vult ibi Aristoteles, naturalia composita proximè ex materia, & forma constitui; ergo accidentales affectiones, quæ tempore, materia, & formæ coniunctionem antecedant, ad elementorum generationem necessariæ non sunt. Secundò affert Aristotelis autoritatem ex 2. de Anima text. 7. vbi ait, non esse querendum, quomodo ex materia, & forma vnum fiat: si nihil de hoc querendum, est, quorsum igitur accidentarias illas affectiones medium, aut rationem vocabimus, quam eodem substantialis forma cum materia copuletur? Tertio ita argumentatur: Si materia, an tequam substantialem formam accipiat, per antecedentes affectiones necessariò ad illam recipiendam præparatur; quomodo quæso ad illas affectiones determinatur? Aut enim ipsa per se, aut per alia affectionum interuentu: si alia affectionum interuentu; tunc quæretur etiam de illis, atque ita res in infinitum abibit. Si verò ipsa per se; ergo multo magis ad formam substantialem determinari poterit, cuius proximum subiectum existit: accidentium verò non nisi remotum; cum accidentia proximè in substantiali composito inhæreant. Quarto & est ferè argumentum idem) si agens non nisi in materiam affectam substantialem formam introducere potest; necesse est igitur, vt affectiones in materia iam ponat. Nunc quærit, quid nam illas in materiam inducit? Certè vel idem, vel aliud agens, qualecunque sit. Si idem, quomodo igitur idem agens materiam afficiet, & formam inducet? Si aliud, tunc rursus quærit, aut materia est præparata ad illas recipiendas, aut non; si non; ergo illud agens aget in materiam rudem, & impositam: Si verò est præparata; ergo per alias affectiones, & sic procedetur in infinitum. Quintò, affectio est in eodem genere cum forma, vt elicitur ex Arist. 5. Metaph. text. 24. vbi dispositionem definiens, ait, esse ordinem partes habentis; igitur affectiones accidentales non possunt esse præuiæ ad formas substantiales. Sextò ponit, disputationis gratia, materiam ab omni forma separatam esse, & calidum suo motu caliditatem in eandem, tanquam affectionem introducere; deinde verò eam affectionem substantialis formæ introductionem cõsequi. Tunc quærit, caliditas illa præparans, & afficiens, quæ substantialem formam antecedit, à quo nam existentiam habeat? Ab agente quidem habere non potest; quia agens nõ dat existentiam illis rebus, quæ sunt in subiecto, nisi ratione subiecti, in quo cõseruantur. Neque etiam à materia, quia, cum materia per se non existat, multò minus alteri existentiam tribuere poterit. Necesse est igitur, vt illa caliditas per se existat, atque adeo accidens separabile sit. Confirmat hanc rationem, argumento simili, quod fecit Aristoteles 1. de Gener. text. 1. vbi considerans rerum generationes ex ente potentia, ita argumentabatur; Si istud ens potentia actû substantia non sit, & aliquod aliorum predicamentorum in se reapse contineat; Sequitur, vt accidentia per se existere possint; quia idem est dicere, accidentia in materia prima existere, ac accidentia existere per se. Sic ait Nouus Autor, si, ante formam ignis, inest in materia caliditas, quæ est accidens, tanquam præparatio ad formam substantialem ignis, cuius in ea nihil adhuc reperitur; idem erit, ac si dicamus, caliditatem existere per se. Quòd si quis obijciat, materiam ab omni temporum æternitate formam aliquam, sibi coniunctam, habuisse; atque adeo positionem ab eo factam, absurdam esse. Respondet, se Aristotelem imitari, qui & 1. de Gener. text. 1. & 1. Meteor. c. 4. similiter philosophatus est, Et rónem etiam adiungit; quia nos ponere non debemus, res factas esse, nisi prout fieri potuerunt, licet ab æterno factæ sint; & cum in contemplatione versamur, opus est, vt intellectu ad rei existentis principia perueniamus, atque de illius generatione disputemus, sicut illorum principiorum conditio, pro eius generatione, requirit. Verùm esto etiam materia aliquam semper formam coniunctam habuerit; addit nihilominus septimam rationem, qua probare contendit, affectionem illam accidentalem existentiam nullam habere posse. Jam enim paulò ante probauerat, exi-

Prima rō noui Autoris.

Secunda.

Tertia.

Quarta

Quinta

Sexta.

Cõfirmatio.

Latinorum obiectio. Noui Autoris responsio.

Septima.

stentiam nullam à materia habere, prout materia est: non habere autem à materia, prout forma prædita est, ita ostendit. Nam forma illi affectioni contraria est, cum ad ipsam destruantur, & oppositam introducendam, in materiam inducatur: vnum autem contrarium suo contrario existentiam præbere non potest, alioquin suum contrarium conseruaret proprium; interitus causa existeret. Octauò quærit, quis nam sit ille motus, qui fit ab agente, huiusmodi accidentales affectiones inducete, quatenus illas inducit? Profectò non est generatio, erit igitur alteratio, atque adeo alteratio erit circa subiectum potestate, quod est contra Arist. 1. de Generat. tex. 1. 23. & 24. Nonò, istæ affectiones sunt proximè in materia prima; ergo accidens terminatum conseruabitur in materia prima. Decimò, illa transmutatio, quæ dicitur alteratio, circa vtrunquè principium fit, materiam scilicet, atque formam, vt habet Arist. 1. de Generat. tex. 10. hic verò ponitur alteratio circa solam materiam. Vndecimò, ponamus, induci caliditatem in materiam, tanquam accidentalem affectionem ad formam substantialem ignis; quærit, quoniam huiusmodi motus terminetur? Num calido esse, quod est accidens, an potius forma substantiali ipsius ignis? Si calido esse, quid igitur affectiones ad formam ignis substantialem; cum, neque in via, neque in termino, aliquid forme substantialis habeatur? Si verò forma substantiali ipsius ignis; ergo motus in accidente desinit in substantiam, eritque generatio, cum motus à termino speciem, atque denominationem sumat, 5. Phys. tex. 4. Rursum accidentalis affectio euadet habitus substantialis, cum ex prædicamentis habeatur, affectionem habitum euadere posse. Duodecimò, quærit, an dicant forsitan Latini, affectionem accidentalem terminari transitu de non esse ad esse formæ substantialis; qui est generatio. Quòd si hoc dicant, iterum quærit, intelligant ne huiusmodi transitum esse mutationem, & tunc infert, ergo motus est ad motum per se, vt ad terminum, contra Aristotelem 5. Phys. An potius intelligant, huiusmodi transitum esse, mutatum esse; & tunc mutatum esse substantiale erit terminus mutationis accidentalis: An tandem intelligant, huiusmodi transitum esse motum cum alteratione compositum; & tunc quantum fit de mutatione accidentali, tantum fieri oportebit de forma substantiali: quod non reprehendit, nisi quatenus malè intelligatur. Decimo tertio ita argumentatur; si ad interitum harum affectionum intercunt forme substantiales; eæ igitur ex accidente interibunt: quare hæc propositio, substantia materialis est dissolubilis, vera erit ex accidenti. Consecutionem probat ex Arist. libro de Longitudine, & breuitate vitæ, vbi ait, *Quæ contrarijs in sunt, ex accidentis pereunt, eo quòd illa pereant; interimunt autem contraria se mutuo.* Ad extremum, ita argumentatur, Cum in materia introducitur caliditas, quæ ipsam præparat ad formam substantialem ignis, caliditas præparans aut eadem est cum caliditate, à forma ignis fluente, aut diuersa: si eadem, cum caliditas præparans sit materialis, caliditas verò fluens formalis, tunc materiale, & formale idem erunt, atque id ante formam exigetur, quod à forma fluit: si diuersa, duæ igitur in materia caliditates erunt. Quòd si quis dicat, vt Thomistæ dicere videntur, adueniente forma, priorem caliditatem aboleri; quærit, à quo nam aboleatur? Deinde forma remanet, & affectio iam interiit; ergo illa forma indissolubilis est. Probat consequentiam; quia illa forma neque alteri formæ contraria simpliciter est, neque contrarietatem vllam preparantem habet; quomodo igitur aliquando dissoluetur? His igitur rationibus putauit Nouus Autor, suam illam primam, quam vocauit demonstrationem, iam satis consolidasse, nimirum, si elementorum formæ contrariæ non sunt, eas necessariò indissolubiles esse.

Quinque priores Noui Autoris rationes diluuntur.

Cap. II.

Responso ad primam rationem.

Ad omnes autem huiusmodi rationes facilis est responsio. Ad primam, verissimum est id, quod in 65. illo contextu primi libri Phys. Arist. docuit, omnia. scilicet. naturalia composita ex materia, & forma proximè coalescere. Verum quoniam vnius rei generatio absque alterius interitu fieri nequit; & vtraque mutatio alterationem comitem habet, vt ipsemet libro 1. de Generat. & interitu affirmavit; alteratio autem motus est ad qualitatem, vt patet 5. Phys. hinc fit, vt priusquam materia, & forma ad alicuius naturalis compositi constitutionem inuicem copulentur, affectio aliqua necessariò antecedit, qua vetus forma à materia remoueatur, & noua in eandem introducatur. Nunc ad formam argumenti: naturalia composita fiunt proximè ex materia, & forma. Concedo. Ergo nulla est necessitas affectionum. Ne-

go hanc consequentiam: & si enim naturalia composita proximè ex affectionibus non fiunt; ea tamen, antequam illa fiant, necessariò requiruntur. Ad secundam, si quodlibet ex quolibet fieret, vt Anaxagoræ decretum fuit; vbi res aliqua facta esset, quæ per se vna verè diceretur, profectò, cum sciremus, eam ex materia, & forma constare, nulla alia causa quærenda esset, cur à duobus illis principijs suam consistentiam, & vnitatem acceperit: constat, n. ex materia, quæ est potentia, & forma, quæ est actus, id, quod est per se vnum, constitui. Verù quoniam non ex quolibet quodlibet fit, sed determinatum ex determinato, vt textu 58. 1. liori Phys. & alibi sæpè, contra Anaxagoram, Arist. asseruit, ideo vbi res aliqua iam facta est, tametsi non est quærenda causa, cur ex materia, & forma illa res, quæ est per se vna, facta sit; quæ tamen potest, cur hoc determinatum ens ex vno potius, quàm ex alio subiecto, aut ex eodè subiecto, hoc potius, vel illo modo affecto, factum sit. Exempli grat. si carnem cõsideremus, vt naturale quoddam compositum est, ex materia, & forma coagmentatum, frustra quidem quæremus, quomodo ex materia, & forma factum sit, & hoc est, quod docuit Arist. 2. de Anima tex. 7. Si verò carnem, vt caro est, contemplerur, an non quætere poterimus, cur ex sanguine potius, quàm ex lapide, aut ex ligno facta sit; Huius autè rei ratio in promptu est; quoniam materia, forma sanguinis prædita, satis affecta, & accommodata est, ad formam carnis recipiendam. Necessariæ itaque sunt accidentariæ affectiones, non propriè tanquam mediũ, quo substantialis forma cum materia copuletur, vt Nouus Aurore innuit; sed potius tãquam causæ, sine quibus materiæ, & formæ copulatio fieri nunquam posset. Ad tertiam respondendum est, materiam æquè ad formas substantiales, ac ad affectiones accidentales indeterminate esse; immodò ideo natura sua ad quancunque formam indifferentem esse, quia natura sua cuiuscunque affectionis est capax: eius autem naturæ ordo id exigir, vt nunquam formam sine antecedente affectione recipiat. Rem aperiamus exemplo. Consideremus hunc materiam, aeris formam præditam; ea sic spectata, tam ad formam ignis, quàm ad formam aque, atque adeo ad qualitates, ad vtranque formam præparantes, indifferens, atque indeterminata est. Potest itaque tam calore, & siccitate, quàm frigore, & humore affici: si calore, & siccitate afficiatur, incalcescet, aer rarefiet, atq; in ignem vertetur: Si verò frigore, & humore, frigescet, condensabitur, & vertetur in aquam. Igitur materia, antequam substantialem formam recipiat, necessariò quidem per antecedentes affectiones ad illam recipiendam præparatur, ad illas verò affectiones recipiendas alijs præterea affectionibus non eget, cum per se, ipsa ad illas recipiendas determinata sit. Et cum arguit Nouus Aurore, ergo multò magis ipsa per se ad formam substantialem determinari poterit, cuius proximum subiectum existit, accidentium verò non nisi remotum. Respondendum est, ad nobiliorem formam recipiendam, maiorem præparationem requiri, quàm ad ignobiliorem: propterea, cum substantialis forma longè accidentali nobilior sit, mirum non est, si hæc absque vlla præparatione in materia recipiatur, illa verò aliquam præparationem necessariò deposcat. Ad quartam dicimus, agens, substantialem formam in materiam introducens, quodcunque tandem illud sit, non nisi in eandem affectam agere, atque adeo affectiones in materia necessariò ponere. Cum verò quæritur, quid nam illas in materiam inducat. Sunt qui respondeant esse idem agens, quod substantialem formam in eandem introducere intendit. Valde autem miror, Nouum Aurorem mirari, quomodo idem agens materiam afficiat, & formam inducat, quasi hoc si non apud omnes, saltem apud nullos philosophos satis tritum, & peruulgatum non sit, idem agens, dummodò vniuocum sit, materiam præparare, & cum eadem substantialem formam communicare. Quod ostendunt exemplo. Si lignum inquit admoueat igni, tunc statim ignis in ligni materiam propriam substantialem formam inducere, hoc est, lignum in sui naturam, atque substantiam conuertere intendit: idem autem ignis non ne primùm suo calore lignum afficit, sensimque eius humiditatem absumit, atque materiam præparat, vt ligni formam abiciat, propriamque formam recipiat. En igitur, quomodo absurdum nõ est, ab eodem agente materiam affici, atque formam in eandem induci. Sed de hoc fufius loquẽti disputatione. Ad quintam respondendum est, dispositionem illam, quam Arist. 5. Metaph. tex. 24. definiuit, ab ea, de qua modo differimus longè diuersam esse: illa enim propriè dispositio dicitur, quam rectè Arist. definiuit, dum dixit, eam esse ordinem alicuius rei, partes habentis. Aut enim dicit ordinem partium in loco, & tunc spectat ad prædicamentum situs:

Ad secundam.

Exempli grat.

Necessitas de
videntium
affectionum
in materia.

Ad tertiam.

Exemplum.

Materia præ
parat ad for
mam per af
fectiones ac
cidentales, eas
aut absq; vll
la præpara
tione recipit.

Ad quartam.

Idem agens
materiam præ
parat, & in eã
dem formam
inducit. lege
Arist. 7. Met.
com. 31.
Exemplum.Ad quintam.
Vera, & com
munis expla
natio tex. 24.
11. 5. Metaph.
Propriè dis
positio
quid sit.

ut disposita domus, aut dispositus exercitus dicitur, cum omnes partes suis quæque locis accommodatæ sunt. Aut dicitur ordinem partium in virtute: & tunc spectat ad prædicamentum qualitatis: ut corpus dispositum, hoc est, optimo temperamento præditum dicitur, quotiescunque in eius partibus, vel humoribus, debita proportio, & symmetria seruetur, adeo ut unus virtus in agendo, alterius virtutem in patiando non excedat. Aut dicitur ordinem partium in toto; & tunc spectat, ad prædicamentum quantitatis: ut figura, vel statua disposita dicitur, quotiescunque eius partes debitam cum toto proportionem conseruant. Ad alia prædicamenta propriè dicta dispositio non pertinet: neque enim ordinem partium temporis dicitur, nec orationis, nec naturæ, aut substantiæ; ut, à materia, & forma, genere, & differentia, & alijs huiusmodi, veram, & propriè dictam dispositionem exclusam esse, intelligamus. Hinc apparet, Nouum Autorem hallucinatum esse, qui violenta quadam expositione, quæ neque apud Latinos, neque apud Arabes, neque apud Græcos expositores reperitur, Aristotelis definitionem ad propriam sententiã detorserit. Putauit ipse, formas substantiales habere partes, quas gradus appellauit; ac propterea hisce formarum gradibus materiã sensim affici, ad formam substantiale recipiendam, hincque elicit, affectionem esse in eodẽ genere cum forma, ad quam afficit, & in hanc sententiã falsò asserit, aliquando deuenisse Iandunũ 7. Phys. q. 8. Sed longè à veritate, atque et ab Aristot. mente aberrauit. Primò, quia formæ non habent gradus, neque partes, sed in indiuisibili consistunt, ut aliàs docuimus. Deinde verò, quia citatus Aristotelis contextus longè diuersa continet ab ijs, quæ ipse probare contendit: nunc enim de dispositione differimus, quæ verè, & propriè dispositio non est, & barbarè à Scholasticis dispositio vocatur; cum Latine potius affectio; vel præparatio quædam appellanda sit, qua subiectum, ad aliquid recipiendum, aptum, idoneumque redditur. Non ergo absolum est, in genere, vel ordine esse diuerso ab eo, in quo est forma, quam affectio illa, præparatioque respicit. Cum itaque dicimus, materiã disponi ad formam recipiendam; non intelligimus, materiæ partes acquirere ordinẽ aut in loco, aut in virtute, aut in toto, quæadmodum dispositionis nomẽ sonare videtur, sed intelligimus, materiã, alicuius qualitatis accessu, exterius affici, aut etiam, alicuius substantialis formæ coniunctione, interius, ad aliam formam recipiendam præparari. Ut cum ex aere fit aqua, accessione frigoris, & humoris, materia exterius afficitur, ut promptè formã aquæ recipere possit. Vel cum materia mixtionis formam iam in sese recepit; tunc dicere cõsueuimus, illam esse dispositam, ad vegetalem, vel sentientem animam recipiendam; cum veriùs præparatam dicere deberemus: hanc enim præparationem rei viuentis forma in materia deposcit, qua probè suas functiones obire queat.

Responsio ad sextam, & septimam rationem.

Cap. III.

AD sextam rationem rectè responderunt Latini, dum dixerunt, falsam esse positionem illam, qua statuitur, aliquando materiã ab omni forma penitus seiunctam esse: cum enim ex Aristotelis sententiã, Mundus æternus sit; necesse est, ut materia semper cum aliqua forma copulata fuerit. Minus autem rectè Nouus Autor hac in re Aristotelem imitatus est: nam si loca, ab eo citata, diligenter legantur, palàm fiet, Aristotelem & de alijs rebus locuti, & secus, ac ipse putauit, philosophatum esse. Inanis etiam est ratio, quam ad prædictam positionem confirmandam adiunxit, qua dicebat, nos ponere non debere, factas esse res, nisi prout fieri potuerunt, licet ab æterno factæ sint: si enim res æternæ sunt; semper igitur fuerunt, atque adeo nunquam fieri potuerunt; contradictionem siquidem inuoluit, aliquid ab æterno fieri potuisse, ut alia disputatione satis luculenter probauimus. Sed philosophandi gratia, eius etiam positionem admittamus: ponamusque, materiã ab omni forma separatam esse; tunc id, quod primò in ea introduceretur, profectò caliditas à cælo orta, aut alia quæuis accidentalis forma esse non posset; sed forma aliqua substantialis: illud enim naturæ decretum est, ut substantiale compositum accidentale compositum antecedit. Porro prima illa substantialis forma, quoniam prima esset, absque vlla affectione in materiã introduceretur: esset enim tunc materia nuda, & ad quancunque formam recipiendam indifferens, & verè indeterminata: omnes autem aliæ formæ, quæ post primam, in materiã introducerentur, præcurrentes affectiones necessariò requirerent. Sed statim dicit Nouus Autor, quæ nam est maior ratio, cur prima forma absque vlla affectione in materiã introducat; posteriores verò for-

mæ

Dispositio ad tria solù prædicameta pertinet. I. situs, qualitatis, & quantitatis. Nou. Autor dispositionis definitionẽ, ab Arist. traditam violenta interpretatione turbauit.

Iandunus ibi ruerit, in eodem composito plures dari posse substantiales formas, quæ altera ad alterã materiã præparat, ut nos infra, non inuult, formas substantiales habere gradus, ut perperam Nouus Autor.

Exterior materiæ habitas ad formã recipiendam barbarè dispositio, Latine verò affectio, præparatioque dicitur.

Ad sextam rationem.

Contradictionem inuoluit aliquid ab æterno fieri potuisse, lege diuina de manu æternit.

Obiectio.

me affectionem requirant? Ratio euidentiſſima eſt: etenim prima forma inuenit materiã nu-
dam, ab omnique contrarietate, aut impedimento remotam; ideo facile cum illa affinitatem
contrahere poteſt: poſteriores verò formæ nunquam in materiam introduci poſſent, niſi for-
ma prior à materia renoueat: remoueri autem non poteſt, niſi qualitates, quæ ſubſtantia-
lium formarum instrumenta ſunt, inuicem agant, & patiantur; ex mutua autem qualitatũ
aſſione, & paſſione, in eadem materia affectio quædam inducitur, qua ad priorem formam
abiiciendam, poſtteriorem verò recipiendam preparatur. Sed fac etiam, materiam, ab omni
forma ſeiunctam, caliditatem à motu celi editam, tanquam affectionem ad formam ſubſtan-
tialem, recipere poſſe: dam querit Nouus Autor, à quo nam illa caliditas exiſtentiam habe-
ret? Reſpondeo, à propria natura, idque in genere cauſe formalis: in genere autem cauſe ef-
ficentis, à celo. Tameñ enim illa caliditas accidens eſt; eorum nihilominus ſententiã tueor,
qui accidentia propriam exiſtentiam habere ſtatuunt: quæ tamẽ, quia imperfecta eſt, ideo
conſeruante ſubiecto indiget, quale ſubiectum eſt ſubſtantia. Hinc Ariſtoteles 7. Metaph. do-
cuit, accidentia non eſſe entia, niſi quia entis. i. niſi quia ſunt in ente. Itaque caliditas illa in
aliquo priori nature ſigno exiſtens, antequam in materia reciperetur, ab ipſamet materia, pa-
riter exiſtente, conſeruaretur: iam enim aliàs, materiam propriam exiſtentiam habere, docui-
mus. Et ſi quis dicat, materiam eſſe minimum ens, & prope nihil, propterea nullius acciden-
tis exiſtentiam conſeruare poſſe. Reſpondendum eſt, minimam quanuis ſubſtantiam quo-
cumque accidente perfectiorem eſſe; ac propterea, ſi admitteret natura, vt ante formam ſub-
ſtantialem, accidentalis forma in materia recipi poſſet; tunc optimẽ à materia, quæ ſubſtantia
eſt, illius accidentalis forme exiſtentia conſeruaretur. Quod ex confirmatione, quam No-
uus Autor à ſe eſſe cenſuit, elici poteſt: quanuis enim non ſit omninò argumentum idẽ, quod
fecit Ariſtoteles 1. de Gen. tex. 11. vbi ſimplicem dari generationem probare contendit; tamẽ
ex eo loco elicimus, materiam re ipſa ſubſtantiam eſſe: alioquin res ex non ſubſtantia immò
ex nihilo fierent. Vel, vt in argumẽto, à Nouo Autore propoſito, perſiſtamus, ſi illud ens po-
tentia, quod eſt materia, actu ſubſtantia non eſſet, & aliquid aliorum prædicamentorum in ſe
actu contineret; tunc accidentia per ſe exiſtere poſſent: per ſe autem non exiſtunt, ſed in ma-
teria, quæ eſt actu ſubſtantia; ab eadem igitur conſeruantur, aut exiſtentiam accipiunt, cuius
tamen oppoſitum hæc ſua confirmatione probare contendebat. Ad ſeptimam rationem re-
ſpondendum eſt, proximum, & adequatum ſubiectum accidentium eſſe totum compoſitum
ſubſtantiale; materiam verò eſſe id, quo ipſummet compoſitum accidentia in ſe recipit, vt
alia diſputatione oſtendemus. Iam verò accidentia ſunt duplicis generis, alia ipſi compoſi-
to iucunda, & familiaria, atque hæc compoſitum abſque vlla repugnantia recipit; immò ea-
dem fouet, atque conſeruat. Alia moleſta, eiufque nature aduerſantia; & hæc ingratis, & re-
pugnanter recipit, non autem foret, ſed omni conatu à ſe illa depellere nititur, atque tandẽ
expellit, ſi vires habeat illis accidentibus præſtantiores: ſi minus, accidentia propria ab ex-
trarijs accidentibus primò ſuperantur, ac mox totius compoſiti diſſolutio ſequitur. Abſur-
dum igitur non eſt id, quod abſonum Nouus Autor putauit, nimirum, vnum contrarium ſui
contrarium conſeruare: id enim non ſpontẽ, ſed, vt diximus, inuitẽ, & repugnanter facit. Fe-
brilis calor, vt rem facilem reddamus exemplo, corpori noſtro infeſtus valdẽ, & inimicus eſt;
nihilominus tanquam accidens, quod ſeorſum conſiſtere nequit, ab eodem conſeruatur, ita
vt sæpe etiam interitum inferat: conſeruatur autem, non propriæ nature impulſu; ſed quia
neque eum non recipiendi, neque eundem à ſe depellendi liberam poteſtatem habet. Quid
mirum igitur erit, ſi affectio, alicuius ſubſtantialis forme interitum petens, à toto compoſi-
to ex materia, & eadem ſubſtantiali forma conſtante, conſeruetur?

Solutio.

Accidẽtia ha-
bent, propriam
exiſtentiam;
indiget tñ cõ
ſeruante ſubie-
cto propter
eius imperfe-
ctionem.

Obiectio.

Solutio.

Ad cõfirma-
tionem.

Ad ſeptimã.

Accidẽtia,
quæ in cõpo-
ſito inſunt,
ſunt duplicis
generis.Quo inter-
dum vnũ cõ-
trarium à ſuo
contrario cõ-
ſeruatur.
Exemplum.

Cæterarum rationum ſolutio. Cap. LV.

AD octauam reſpondendum eſt, motum illum, quo ab agente accidentales affectiones
inducuntur, nõ eſſe generationem, ſed alterationem: eam verò non fieri circa ſubiectũ,
põteſtate, ſed circa totum compoſitum, quod dum proximẽ accidentia recipit, neceſſariò eſt
materia, quæ eius eſt ſubſtantialis pars, i) ſcẽm accidentibus afficitur, ſatque ad veterem for-
mam abiiciendam, & nouam accipiendam præparatur. Et hæc eadem ſolutione duabus eſt
ſequentibus rationibus ſatiſfit. Ad vndecimam reſpondetur, eum motum, quo caliditas in

Ad octauam
notiam, & de
citiam.Ad vndeci-
mam.

totum

totum compositum, ac deinceps affectio in materiam inducitur terminari calido esse, quod est accidens. Et cum arguitur, quid igitur faciet affectiones pro forma substantiali ignis, cum neque in via, neque in termino aliquid forme substantialis habeatur? Respondendum est, affectiones impedi-
 menta omnia remouere; atque ad formam illam substantialem accipiendam materiam præparare. Forma verò substantialis, cum indiuisibilis sit, non habet partes, quibus sensim materia perficiatur: neque temporis lapsu cum materia coniungitur, sed statim ac materia ultimū gradum affectionis obtinuit, momento temporis in eandem inducitur. Ad duodecimam non est, quod respondeamus: non enim Latini asserunt, accidentalem affectionem terminari transitu de non esse ad esse formæ substantialis, sed qualitate afficiente, quæcunque tandem illa sit. Ad decimam tertiam respondendum est, substantiales formas, accidentalium affectionū interitu, non interire, sed potius, earundem accessu, materiam affici ad nouam formam accipiendam, hincque veteris interitum exoriri, eo modo, quo aliàs, formam interire, docuimus. Cum verò inferitur, ergo substantiales formæ ex accidenti interibunt, atque adeo hæc propositio, substantia materialis est dissolubilis, vera erit ex accidenti. Respondendum est, absurdū non esse, substantiam materialem, alicuius accidentis occursum, intercideri: inimò hoc pernecessarium est, cum omnem interitum aliqua alteratio necessariò antecedit: non tamen inde sequitur, propositionem hanc. scilicet substantia materialis est dissolubilis, esse veram ex accidenti: substantia enim materialis per se, hoc est, natura, sua dissolubilis est, tametsi, non nisi alicuius accidentis occursum, eius dissolutio contingat. Ad postremam respondetur, caliditatem præparantem diuersam esse à caliditate, à forma ignis fluente; non eam tamen ob rem fore in materia duas caliditates: rectè enim respondent Thomistæ, adueniente forma, priorem caliditatem aboleri. Cum verò quæritur, à quonam aboleatur? Respondendum est, ab eodē agente, quod formam ignis substantialem in materiam inducit: si. n. ex aqua ignis fieri debeat, naturale agens, quod est ignis, suo calore aquam afficit, sensimque materiam præparat, ad formam aquæ relinquendam: in ultimo autem affectionis termino, forma aquæ à materia recedit, simulque caliditas, qua affecta erat, aboletur: eodem autem momento, quo forma aquæ à materia abscedit, cum eadem forma ignis copulatur, à qua postea caliditas tanquam affectio proficiscitur. Vna igitur tantum caliditas in materia manet. Et cum arguitur, si manet forma, & affectio iam interiit; ergo illa forma indissolubilis est: Inepta certè est huiusmodi consecutio, & inanis etiam eiusdem probatio: nam tametsi affectio ad illam formam iam interiit; alia tamen affectio, contraria agentis actione, in materiam induci potest, qua ea ipsa substantialis forma à materia recedere cogatur. Sicut enim ex aqua, factus est ignis, nonne vicissim ex igne aqua fieri potest? Iacet igitur etiam num Noui Autoris demonstratio, quam hisce rationibus, iam à nobis solutis, satis se corroborasse putauit.

Vulgatissimum esse apud Peripateticos axioma, ultimas differentias nomine carere.

Caput V.

Latini Philosophi cum suam de elementorum formis sententiam tuerentur, præter quatuor principes qualitates, quæ sensibus obuiæ sunt, in elementis, aiunt, substantiales formas latere, quæ proprius nomine carent, sensum omnem effugiunt, solaque possunt ratione comprehendendi. Hinc factum esse, ut Arist. elementorum cognitionem nobis traditurus, substantiarum formarum, vel differentiarum loco, qualitates, ab ipsis fluentes, acceperit, eisdemque nobis elementorum naturam, atque substantiam circumscriberet. Etenim cum ultimæ rerum differentie lateant nos: nullius unquam rei cognitionem haberemus, nisi qualitates, & accidentia reliqua, ad notitiam adipiscendam nobis suppetias ferret, atque ad intimas rerum naturas, & substantias, nobis aditum patefacerent. Præcipuum hoc Latinorum fundamentum Nouus Autor sectio. 2. cap. 8. euertere nititur, pro cuius euersione multa tela iecit, quæ nunc nobis reiicienda sunt. Ait primò, dictare Latinos, ultimas rerum differentias nobis inco-
 gnitas esse: vix tamen locum vllum in Arist. ab eisdem afferri, vbi id scriptum sit: quasi propositio illa adeo per se nota non sit, ut Arist. etiam autoritas, ad eam confirmandam, desideretur. Fac, nihil hac de re Arist. scripsisse; falsa ne igitur ideò erit eiusmodi propositio? Ecquis enim mortalium est, qui scire possit, quonam præcipue ferrum à Chalybe differat, Adamas à Saphiro, Ficus, à Nuce, Bos à Leone? Auerroes, qui Aristotelis operum diligentissimus ex-
 titit

Ad duodecimam.

Ad decimam tertiam.

Ad decimam quartam.

Fundamentum præcipuum opinionis Latinorum de formis elementorum.

Nou. Autor euertere nititur hoc fundamentum Latinorum.

ritiit conuincator, & 8. Metaph. com. 5. & 4. de Caelo com. 6. & alijs pluribus locis prædictæ propositionis veritatem optimè nouit, docuitque, in rerum definitionibus accidentia poni licere, cum substantiales differentie lateant nos, & nomine careant. Id ipsum Aristoteles sæpè monuit, cum frequenter proprietates, & accidentia pro substantialibus differentijs acceperit. Et si proxima rerum genera nomine carerent, ut ipsemet scripsit 7. Metaph. tex. 28. ubi ait, proximum genus, equo, & asino commune, nominatum non esse; nonne multò magis de eiusdem sua, intima, atque præcipuè differentie nomine carebeat? An autem omnes substantiales differentie nomine careant, non est modò, cur in dubium vocemus: paucissimas enim nomina habere arbitror: & fortasse, ubi dixerimus, substantialem differentiam, qua homo discrimina tur à beluis, rationalitatem esse; nulla reperietur alia cui proprium nomen assignatum sit. Non ideo tamen censuerim, nihil à nobis sciri posse, quòd ultimæ rerum differentie incognitæ sint: cum enim proprietates veluti earum partes existant, ad demonstrationes conficiendas satis erit, si cognoscamus, hanc proprietatem ita ab hac substantiali forma proficisci, ut huius, & non alterius iudicium censeatur: mentis igitur acie substantialem illam differentiam attingimus, quanuis nullum eidem nomen impositum sit. Ut enim latrabilitas in substantialem differentiam canis; ita hinnibilitas in substantialem differentiam equi nos ducit, scimusque eam differentiam, quæ canem constituit, & à qua latrabilitas fuit, ab ea distare, quæ constituit equum, & à qua hinnibilitas proficiscitur. Illud tamen perpetuò verum erit, ultimas rerum differentias, & nobis ignotas, & prorsus etiam innominatas esse.

Cum ultimæ rerum differentie lateant nos, earum loco in definitionibus proprietates utimur. Aves 8. Met. com. 5. & 4. de Caelo, com. 6. Proxima rerum genera nomine careant, Vide Arist. 7. Met. tex. 28. Paucissimæ sunt substantiales differentie, quibus nomen impositum sit. Substantialium differentiarum ignorantia de meditatione non tollit.

Substantiales elementorum formas prorsus innominatas esse rectèque ab Aristotele qualitatibus circumscriptas. Cap. VI.

Ceterum si ultimæ differentie, substantialesque mistorum corporum formæ nobis ignotæ sunt, prorsusque nomine careant, quantò magis, substantiales simplicium corporum formas, & differentias latentes, & innominatas esse, dicemus? Illud satis tritum est, atque ab Arist. in proemio librorum de Physico auditu pronunciatum, ea nobis notiora esse, quæ magis composita, quæque sensibus viciniora sunt: quæ verò à sensibus distant, suapte quidè natura nota, nobis verò incognita esse. Ideo materia, quæ à sensibus longissimè abest, ac deinceps substantialis forma, quæ nullo sensu percipi potest, natura nota, nobis autem ignotæ dicuntur. Elementa itidem quanuis suis se qualitatibus prodant; nihilominus quatenus substantiæ sunt, quæ proximè ex materia, & forma coalescunt, de eorum numero dici possunt, quæ per se quidem nota, nobis autem incognita sunt, cum præsertim materiae primæ valde proxima sint; immò etiam, cum admista corpora referuntur, materiae nomen subeant. Id cum ita se habeat, mirum non est, si frequenter Arist. substantiales elementorum formas qualitatibus circumscripserit: nullam enim meliorem rationem inuenit, qua nos in eorum cognitionem tanquam manu duceret. Multa nunc afferre possem Aristotelis loca, ubi substantiales elementorum formas qualitatibus circumscripsit, atque adeò, eas innominatas esse, tacite pronunciauit: Sed hac in re nec longior esse, nec actum agere libet: qui enim & rationes, superius, pro Latinis adductas, & responsiones; Græcorum rationibus adhibitas, diligenter considerauerint, sæpè inuenient, Arist. qualitates loco formarum substantialium accepisse, eisdemque tanquam proprietatibus, ab intimis formis fluentibus, elementorum naturas designasse. Vnū tantum hic addam, quod ea, quæ superius dicta sunt, satis commodè confirmabit: cum enim vnus rei vna duntaxat substantialis forma sit, qua præcipuè constituitur; profectò si qualitates, quibus Arist. elementorum naturas adumbrauit, eorundem substantiales formæ dicerentur, vnus rei, & illius quidem simplicis, animaque carentis, plures substantiales formæ statuerentur. Nanque Arist. elementa, & grauitate, & leuitate, & caliditate, & frigiditate, & alijs etiam qualitatibus circumscripsit: si igitur huiusmodi qualitates substantiales formæ dicerentur, iam erunt in eodè elemento duæ formæ substantiales, ut in igne caliditas, & leuitas, in aqua frigiditas, & grauitas; atque aliæ in alijs, prout eorum natura fert. Hoc igitur absurdum ut Arist. euitaret, secundum variam elementorum considerationem, varijs etiam qualitatibus eorundem substantias designauit. Aut enim elementa, ut proxima vniuersi partes considerantur, & tunc, ad illa definienda, Arist. lib. 4. de Caelo grauitatem, & leuitatem adhibuit: eæ enim qualitates veluti instrumenta quædam sunt, quibus ipsa ad ea loca in vniuerso feruntur.

Nota nobis, & nota natura, quæ dicantur.

Materia, & forma ut natura nota, ita nobis ignota dicuntur. Elementa suis qualitatibus nota sunt. Cur Arist. substantiales elementorum formas qualitatibus circumscripserit.

Quære super. Latinorum rationes, & responsiones ad argumenta Græcorum. Ratio euidens qua ostenditur Arist. substantiales elementorum formas qualitatibus circumscripsisse.

Iuxta duplicem elementorum considerationem Arist.

duplicib. qua
litibus co-
rum naturas
designauit.

Latinorū rō.

Noui Auto.
solutio.

Refutatio.

Materia pri-
ma duob. mo-
dis à nobis
cognosci po-
test, aut per
analogiā, aut
per negatio-
nem.

Nō satis est,
elementorum
formas sim-
plices actus
esse, ut nobis
cognitæ sint.

Ut materia p
trāsmutatio-
nem, ita for-
ma per ope-
rationem no-
ta fit.

Notabilis o-
bictio con-
tra nouū Au-
torē.

tur, quæ à natura illis assignata sunt. Aut verò eadem ut subiecta miscis corporibus materies attenduntur; tuncque illa Arist. quatuor primis qualitatibus lib. 2. de Ortu, & interitu circū scripsit, tanquam ijs, quæ inuicem agunt, & patiuntur, quæque in causa sunt, cur elementorū particulæ inuicem misceantur, ac deinceps mista corpora procreentur. Scio, Nouum Autorē hanc distinctionem ægrè ferre, sed de ea loquemur paulò infra. Explicat etiam idem Autor aliquot Arist. loca, quibus nonnulli ex recentioribus philosophis probare conati sunt, elementorum formas innominatas esse. Illæ autem explanationes, aut etiam Arist. loca, à recentioribus adducta, ad rem faciant, nec ne, nihil nunc laboro: nō enim institutum meum est, Latinorum dicta, sed eorum trā sōtam de formis elementorū tueri. Neq; verò me fugit, rationes multas à quibusdam propositas esse, quæ leuissimæ sunt, & multas etiam responsiones, quæ à veritatis norma prorsus declinare videntur. His igitur omissis, illud tantum expendemus, quod Nouus Autor in fine eiusdem octauæ capituli, sect. 2. protulit, ut quandam Latinorum rationem, à nobis paulò ante propositam, dilueret. Dicebamus. n. elementorum formas incognitas, & innominatas esse, quia sunt proximæ materiæ primæ, quæ pariter incognita est. Admonet ipse Latinos philosophos, & satis quidem humaniter, ut considerent, materiam primam per se quidem ignotam esse: at verò à nobis facillè cognosci; quia quod per analogiam cognoscitur, haud difficulter cognoscitur. Addit præterea, elementorū formas, vel eò præcipuè, quia materiæ primæ proximæ sunt, ideo notissimas esse debere: non enim in se multos actus confundant, ratione cuius confusionis, propriæ, ut ipse ait, actualitatis ratio latere debeat: sed cū simplices actus sint, iuxta materiam positæ, quæ potentia est, facilius cognosci debent, opposita enim iuxta se posita magis patent. Nescirem certè, quam alia re tantæ boni huius viri, erga Latinos philosophos, humanitati aptius respondere, quam mutua admonitione. Primum igitur Autorem hunc admonitum velim, materiam primam per se ignotam non esse; immò suapte natura manifestam, ut omnia clamitant Peripatetica dogmata. Etenim Arist. in 2. contex. primi libri Phys. docuit, ad acquirendam principiorum notitiam, optimam esse illam viam, quæ à natura nobis insita est, ut scilicet à notioribus nobis ad notiora naturæ progrediamur. In tertio autem contextu declarauit, notiora nobis ea esse, quæ magis composita sunt, atque adeò, quæ magis sensibus patent. Ut hinc eliciamus, nota naturæ ea esse, quæ simplicia sunt, quæque à sensibus longè absunt, cuiusmodi sunt causæ, atque principia, in quorum etiam numero materia prima collocatur, ea igitur suapte natura nota est; cū in entū numero posita sit. A nobis verò difficillimè cognoscitur, & duobus tantum modis eam percipi posse Arist. docuit, aut per analogiam, ut patet 1. Phys. tex. 69. aut per negationem, ut habetur 7. Metaph. tex. 8. Quod si à nobis facillè cognosceretur, ut Nouus Autor existimauit; tot profectò de ipsa difficultates, & controuersix nunquam apud philosophos ortæ fuissent. Sed illud præterea aduertere debet, tametsi elementorum formæ simplices actus sunt; id tamen non sufficere, ut nobis notæ, manifestæque fiant: ut enim paulò ante diximus, ea tantum nobis nota dicuntur, quæ sensibus percipi quæunt: propterea cū substantiales elementorū formæ à sensibus longè distent; nobis semper incognitæ erūt; & quemadmodum materia per transmutationem cognoscitur; ita substantiales formæ suis se tantum operationibus manifestabunt. Etenim quia plantam videmus generare plantam, & ignem lignum in semetipsum conuertere, & ignem pariter procreare; ideo arguimus, substantiales aliquas formas latere, quæ huiusmodi operationum principia dicantur, ad eaque munia obeunda proprijs qualitatibus, tanquam instrumentis, utantur. Itaque forma quælibet substāialis; eò quòd simplex actus est, ideo per se, & natura sua notissima dicitur; quia verò sensum fugit, ideo nobis prorsus ignota censetur. Cū verò ait Nouus Autor, ideo substantialem formam notam esse debere, quia est simplex actus, iuxta materiam positus, quæ potentia est: dicat obsecro, cur non etiam eadem ratione, materia, quæ iuxta formam posita est, notissima nobis diceretur, si opposita iuxta se posita magis illucescunt? Quid igitur opus est analogia? Cur, quid nō est potius, quam quid est materia, nos scire Aristoteles affirmauit?

Nonnulla Noui Autoris argumenta, quibus probare contendit, elementorum formas apud Aristotelem innominatas non esse. Cap. V I I.

Sed & eodem capite nonnullis rationibus probare nititur, absurdum esse dicere, innominatas elementorum formas Aristot. statuisse. Primò, cū res plures, quam nomina sint,

Arg. primū.

ut habetur 1. Elenc. c. 1. docuit Aristoteles in prædicamentis, c. de relatione, fingenda esse nomina: ubi non adsint: quod sæpè quidem fecit: ubi autem nomina non finxit, admonuit saltè, aliqua minus propria esse, quæ iam rebus posita sunt, ut patet in 4. Meteor. in moralibus, in libris de Animalibus, & alibi sæpè. Sed cum de elementis locutus est, de re quidem maximi momenti locutus est; & tamen nec nomina finxit vlla, nec vllam etiam admonitionem adhibuit; igitur nomina illa, quibus elementa significauit, propriè nobis eorundem substantialia formas aperiunt, adeo ut, præter illas nullæ aliæ latentes, aut innominatæ formæ querendæ sint. Deinde, vsus est Aristoteles in generatione substantiali quatuor primis qualitatibus: si autem illæ accidentia sunt, cum iam vulgarissimum sit Aristotelis placitum, ex non substantijs substantiam fieri non posse; tunc grauius Aristoteles errasset, nisi hæc cōtradictionem animaduertisset; atq; eam insuper ab addiscentium mentibus remouisset. Præterea, si quatuor primæ qualitates accidentia sunt, iam hæc noīa, calidum, frigidū, & cætera huiusmodi, de eorum numero erunt, quæ multipliciter dicuntur: nam & propriè dictas qualitates indicabunt, quæ sunt accidentia, & elementorum formas, quæ sunt substantiæ. Cum autem Aristoteles & in tota substantiali transmutatione, & in definitione generationis misti, & in ipsiusmet misti definitione, hæc qualitatibus vsus fuerit; iam ab eo præcepto defecisset, quod ipse 1. de Cælo, tex. 1. 16. contra veteres posuit, nisi prius nomina distinxisset, quibus notum fieret, quonā pacto illis vteretur, nū vt accidentia, an potius vt substantiales formas significat. Rursus, Aristoteles 1. Phys. tex. 45. in simplicibus corporibus affectiones oppositas nominatas esse, perhibuit: hæc autem oppositæ affectiones ad formam, & priuationem attinent; igitur in simplicibus tam formæ, quàm illarum priuationes nominatæ sunt. Ad hæc, fieri quidē potest, vt notis existentibus principijs, operationes lateant, ut patet quarto de Cælo text. 1. ubi tamen operationes notissimæ sunt, fieri nullo modo potest, vt formæ lateant; præsertim in simplicibus, ubi forma in miscione non consistit: sed substantiales elementorum operationes notissimæ sunt; qui igitur fieri potest, vt eorum substantiales formæ lateant, atque innominatæ sint? Insuper, Aristoteles contra Platonem ostendit, plantas non habere sensum; quia nulla est operatio, quæ id declarat: sed nulla est operatio, quæ significet, elementorum formas innominatas esse; igitur huiusmodi formas in elementis statuere, vanum est. Adde, si qua esset operatio, quæ has latentes, & innominatas formas ostenderet, ea maximè esset; vt Latini aiunt, generare sibi simile: sed elementa nulla alia ratione sibi similia generant, nisi quia qualitatibus prædita sunt: ignis enim non generat sibi simile, nisi quia calidus est; nec aliud generat, quàm corpus similiter calidum; quid ergo latentia inquirunt Latini, ubi totum compertissimum est? Denique Aristoteles 2. de Gener. tex. 6. dixit, elementa ex materia prima, & contrarietatibus constare: hæc autem contrarietas est contrarietas in substantia, cuius meminit 1. Phys. quamque, assuerantia verbo, qualitatibus significauit, nulla igitur in simplicibus substantijs innominata contrarietas ponenda est.

Quatuor argumenta priora diluuntur.

Cap. VIII.

Scimus quidem multa ista argumenta; quorum tamen facilis est explicatio. Ad primū discimus, docuisse Aristotelem, fingenda esse nomina, ubi non adsint, quotiescunque nominanda res in aperto posita sunt: sic ipse fecit & in Meteoris, & in Moralibus, & præcipuè in libris de Animalibus, ubi varias corporis partes explicaturus, nonnullas proprijs nominibus appellauit; aliquibus nomen imposuit; & interdum etiam admonuit, imposta quibusdam partibus, nomina nequaquam propria, sed mutuata esse, vt videre licet lib. 1. de Historia animalium c. 13. à Nouo Autore citato. Cum verò nominandæ res omnino latent, nec vllō sensu comprehendi possunt; tunc, ad eas significandas, nomina fingere non est necesse; sed sat est, si res nobis notiores, ac præsertim proprietates, ab illis fluentes, ad easdem indicandas, adhibeamus. Iam verò substantiales elementorum formæ prorsus abditæ sunt, nec vlla sensuum vis illas attingere potest: propterea nomina non habemus, immò nec habere possumus, quibus illas aptè significemus: ideo Aristoteles, vt illas indicaret, primis qualitatibus frequenter vsus est: tum quia eæ nobis notissimæ sunt; tum etiam quia sunt proprietates, à substantialibus elementorum formis proficiscentes: atque adeo ab effectibus, nobis manifestis, in latentium causarum cognitionem nos duxit. Quod autem Aristoteles inter primas qualitates, & substan-

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum.

Octauum.

Ad primū.

Ad res latentes significandas non est necesse nomina fingere, sed sat est si proprietatibus explicentur.

Aristo. inter quatuor pri-

mas qualitates, & formas substantiales elementorum discerni statuit.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Explicatio
tex. 45. lib. 1.
Physic.

Nouus Autor
arg. diluitur.

Inanis Noui
Auctoris obiect.

Falsa Noui
Auctoris ex-
positio.

tiales elementorum formas, discrimen statuerit, manifestum erit, vnicuique caput de odore, & sapore, in libro de Sensu, & sensili, & 54. & 55. textum libri secundi de Gener. & interper. legenti: vbi docuit, ignem, non quatenus ignis est, sed quatenus calidus, agere: atque rursus materialem formam non proxime agere, sed qualitate, vt instrumento, ad operandum vri. Quod de re cum satis superque in confutatione responsionum Noui Autoris, ad decimam, & vnicimam Latinorum rationem, dictum sit; non est, quod frustra eadem repetamus. Ad secundum, nullam video in dictis Aristotelis pugnantiam, nec ullam tollendae contradictionis necessitatem. Id semper firmum, & ratum in Aristotele manet, ex non substantijs substantiam fieri non posse: cum autem quatuor primis qualitatibus in substantiali mutatione usus est; non ideo, id fecit, quia substantiale compositum ex primis qualitatibus, tanquam formis, proxime constituitur; sed quia quatuor primae qualitates ad substantialem mutationem necessario concurrunt, tanquam cae, quibus materia afficitur, & ad veterem formam reijciendam, atque ad nouam recipiendam praeparatur: saepius enim ante dictum est, neque generationi, neque interitum absque praecedente alteratione fieri posse. Ad tertium respondendum est, quatuor primas qualitates verè accidentia esse: nec propterea calidum frigidum, & id genus alia de eorum numero esse, quae multipliciter dicuntur; nunquam enim substantiales, sed semper accidentales formas significant. Et quauis Aristoteles ijs interdum in substantialium formarum notitiam nos duxerit, illasque nobis eisdem circumscripserit; non ideo tamen sequitur, vt tam accidentia, quam substantias significet, namque caliditas solam qualitatem significat, quae est accidens, & si frequenter, tanquam indicium sumatur alicuius substantialis formae latentis, quae eius principium existit. Non errauit igitur Aristoteles si nomina non dixit, quia nulla fuit necessitas distinguendi. Ad quartum, cogor primam in citato contextu. Arist. mentem aperire; mox quanti roboris argumentum sit, facile vnicuique patebit. Aristotelis igitur in eo tex. consilium est, ostendere propositionem hanc, vnumquodque quod fit, ex suo contrario fieri, absolute, hoc est, tam in simplici, quam in composita mutatione veram esse, vt tandem recte, non quodlibet ex quolibet fieri, contra Anaxagoram, concluderet. Cum autem eius veritatem in simplicibus mutationibus ostendisset, eandem in compositis ostendere vult, siue illae in ordine vt exercitus, siue in partium coniunctione, & structura consistant, vt statua, vel domus. In his igitur, quicquid fit, ex suo contrario fit, quicquid dissoluitur, in suum contrarium dissoluitur. Id solum inter simplices, & compositas mutationes discerni intercedere, Aristoteles asserit; quia nimirum in simplicibus apposita nomina habemus, quibus illa contraria significemus, ex quibus sua contraria fiunt (calidum. n. ex frigido, & album ex nigro fieri dicimus) in compositis vero non item, sed infinitis nominibus vt cogimur. Cum enim exercitus, vel domus fiunt, dubio procul ex suis contrarijs fiunt: quoniam autem nomine, id quod exercitui, aut domui, contrarium est, appellabimus? Nomen profecto non habemus, propterea nomine vtimur infinito, dicimusque, exercitum ex non exercitu, & domum ex non domo, tanquam ex suo contrario fieri. Haec habet Aristoteles in 45. illo contextu 1. libri Physic. a Nouo Auctore citato. Quid autem momenti habeant, ad suam opinionem tuendam, nunc videamus. Ait ipse, nominatas esse in simplicibus oppositas affectiones. Si recte legantur omnes interpretes, patet, Aristotelis mentem esse, ostendere, propositionem illam, quicquid fit, ex suo contrario fit, tam in substantijs, quam in accidentibus veram esse: quoniam vero substantiae latent nos: idcirco, illam viam in proemio Physic. tex. 2. nos docuit, quae eius veritatem in accidentibus, tanquam in manifestioribus, nobis aperuit, vt inde postea, eadem quoque in substantijs veram esse, eliceremus. Absurdum autem non est, oppositas affectiones in accidentibus nominatas esse; liquidoque constat, album, & nigrum, quemadmodum calidum, & frigidum, & id genus alia, tanquam exempla accidentium Aristotelem attulisse. Nouus Autor id, quod a Latinis de exemplis dicitur, ridiculum putat: rationem vero, cur id ridiculum sit, non adducit, ait solum, quomodo Latini Aristotelem tuebuntur, qui musicum, & immusicum, vt actiua ponit; cum tamen actiua non sint? Quibus verbis, quid sibi velit, haud plane scio: illud tamen non me fugit, Aristotelem in tex. 43. eiusdem libri asseruisse, musicum ex immusico fieri; immusicum autem passiuum quoddam est; cum materia, vel subiecti rationem subeat. Ait praeterea Nouus Autor, Aristotelem posuisse consonans, & inconsonans, pro forma, & priuatione in miscis: calidum, & frigidum, pro forma substantiali in simplicibus: musicum

seum, & immusicum pro forma, & priuatione in accidentibus. Sed attendat, Aristotelem, ijs nominibus, non propriè formam, & priuationem, sed ipsamet composita accidentalia denotare: cum enim vnum contrarium ex suo contrario fiat, planum est, non dici formam ex priuatione fieri; sed rem vnã ex altera, cui contraria dicatur: cum enim ait Aristoteles, musicum ex immusico fieri; non intelligit, musicam, quæ est forma, ex sui priuatione fieri; sed ex homine, carente musica, & aliqua prædita opportunitate, & habilitate ad illam, musicum fieri. Itẽdem ex non aere fit aer, hoc est ex subiecto, carente forma aeris, & aliquam habilitatem habente, ad illam recipiendam. Non ergo video, quam nam vim habeat hoc Noui Autolis argumentum, ad probandum, substantiales elementorum formas nominatas esse.

Cæterorum argumentorum solutio.

Cap. IX.

AD quintum neganda est maior propositio, quo ad omnes partes. Primò falsum est; notis existentibus principijs, nos operationes latere: cum enim ex operationibus in principiorum cognitionem deueniamus, nunquam certè principia nobis manifesta essent, si eorũ operationes ignoraremus. Quod adducitur ex 4. de Cælo, textu 1. vel potius secundo, malè intelligitur: non enim ait ibi Aristoteles, grauis, & leuis operationes latere, sed nomina deesse, quibus aptè operationes illas significemus: nisi fortasse ad superum, & inferum locum pro pensiones, eas esse dicamus. Sed falsa præterea est illa pars eiusdem maioris, nimirum, formas latere non posse, vbi operationes notissimæ sunt: quot enim lapidum, plantarum, & animalium operationes patent, quorum tamen principia proxima penitus ignoramus? Ducunt quidem nos operationes notissimæ in suum principium, adeo vt principium illud necessariò consistere, certò sciamus: at verò quid nam illud principium sit, aut quo nomine vocetur, penitus ignoramus: vt enim principium illud per se notum; ita nobis immanifestum est. Ad minorem autem propositionem, qua dicebatur, substantiales elementorum operationes notissimas esse; si, per substantiales operationes, eæ intelligantur, quas Nouus Autor intellexit, propositio verissima est: nam, vt ipse existimat, substantiales elementorum operationes sunt calere facere, frigefacere, & id genus aliæ, quæ omnibus patent: sunt enim operationes, proximè à qualitatibus orientes. Si verò per substantiales operationes, eæ intelligantur, quæ à veris, & proprijs substantialibus elementorum formis proficiuntur, profectò non adeo omnibus manifestæ sunt, cum multi sint, qui illas ignorent, è quorum numero fuit Nouus Autor, qui nullas alias elementorum operationes agnouit, quàm eas, quæ à qualitatibus pendent. Sed fac etiam, substantiales elementorum operationes notissimas esse: illæ quidem, vt nuper dictum est, in suum principium nos ducent: sciemus enim, eas necessariò ab aliquo principio proficisci: quidnam autem illud principium sit, aut quo nomine vocetur ignorabimus. Ad sextum, nisi me ratio fallit, maior propositio ijs aduersari videtur, quæ in præcedente argumento Nouus Autor asseruit: si enim Aristoteles contra Platonem ostendit, plantas non habere sensum; quia nulla est operatio, quæ id declaret; satis hoc est igitur signi, ab operationum notitia nos in principiorum cognitionem deuenire: ac propterea falsum erit id, quod ipse paulò antè dicebat, scilicet notis existentibus principijs, operationes latere nos posse: namque Plato respondere posset, plantas sensum quidem habere, eius autem operationes occultas esse. Ad minorem, cum ait, nullam esse operationem, quæ significet, elementorum formas innominatas esse: iam responsum est, præter operationes, à qualitatibus ortas, dari substantiales elementorum operationes, non ita omnibus manifestas, quæ in occultas, & innominatas formas nos ducunt. Ad septimum, rectè dicunt Latini, operationem, quæ occultas, & innominatas elementorum formas ostendit, esse generare sibi simile. Cum verò ait Nouus Autor, elementa nulla alia ratione sibi similia generare, nisi quia qualitatibus prædita sunt; si ita intelligat, vt absq; qualitatibus, quæ eorum instrumenta sunt, sibi similia generare non possint; admittenda est vtique propositio. Si verò ita intelligat vt solis qualitatibus, omnibus alijs formis seclatis, elementa sibi similia procreent; tunc propositio prorsus neganda est: siquidem elementum omne, sua forma substantiali, latente, & innominata, sibi simile generat; quanuis etiam qualitates, tanquam ministras, ad id munus obeundum, adhibeat. Neque verò ignis eò præcipuè sibi simile generat, quia calidus, sed quia ignis est: & corpus quidem calidum sibi simile generat; attamen prius natura corpus, quàm corpus calidum edit;

Ad quintum.

Aburdū nō est, formas latere, & operationes notissimas esse.

Substantiales elementorum formæ quædam sint.

Ad sextum.

Ad septimū.

Ad octauum
lege quæ di-
cta sunt sup.
par. 4. c. 10.

vt hinc etiam intelligamus, substantiale compositum, saltem naturæ ordine, accidentale cõ-
positum antecedere. Ad octauum iam responsum est alias, elementa ex materia prima, &
primis contrarietatibus constituta esse: per primas autem contrarietates Arist. qualitates in-
tellexisse, quibus substantiales elementorum formas circumscripsit.

*Tres Nouis Auctoris rationes dissoluntur, quibus ostendere nititur, substantiales elementorum
formas non fuisse ab Aristotele qualitatibus circumscrip-tas. Cap. X.*

Prima ratio.

Praeter hæc argumenta, tres alias rationes, propè finem eiusdem capituli, Nouis Aucto-
radiecit, quibus sibi ipsi persuasit, Arist. cum de elementis locutus est, eorum substantia-
les formas qualitatibus non circumscripsisse. Prima ratio ea est; Arist. in elementorum co-
gnitione tradenda, calidum, frigidum, humidum, & siccum non accepit, nisi prout suis defini-
tionibus explicantur: sed prout suis definitionibus explicantur, nullas substantiales formas
circumscribunt, sed proprias tantum naturas repræsentant; ergo Arist. cum de elementis lo-
cutus est, nullas formas latentes qualitatibus circumscripsit. Minorem propositionem probat:
definitur enim calidum, vt sit illud, quod homogenea congregat, & heterogenea segregat: cõ-
stat autem, non cõuenire calido homogenea congregare, & heterogenea segregare, prout ali-

Secunda rō.

quid circumscribit, sed per naturam, atque essentiam suam. Secunda; Arist. in explicandis
elementis, calidum, frigidum, humidum, & siccum accepit, eõ modo, quo eadem veteres phi-
losophi accipiebant: Sed veteres philosophi nihil ijs nominibus circumscribebant; vanum est
igitur ad circumscriptionem confugere. Tertia; Arist. 2. de Generat. tex. 6. posuit, quatuor pri-
mas qualitates esse secundum in ordine, quod elementa constituit: si autem ante illas sunt for-
mæ, quæ ijs circumscribantur, iam qualitates non erunt secundum, sed tertium in elemento-

Ratio ad pri-
mam rōnem.

rum constitutione. Leues profectò sunt huiusmodi rationes. Ad primam negada est maior;
non. n. Arist. cum de elemētis locutus est, qualitates accepit, prout illas definiuit; sed ea potis-
simùm ratione, qua formarum substantialium proximi effectus dicuntur: cum autem formæ
substantiales occultæ sint, & nomine careant; ideo placuit Arist. eas primis qualitatibus cir-
cumscribere. Secunda ratio valida quidem iudicaretur, si minor propositio aliqua probatio-
ne munita esset: veteres nanque philosophi, qui optimè de rebus naturalibus disseruerūt, per
calidum, frigidum, humidum, & siccum, non puras qualitates, aut easdem proximè in mate-
ria inhærentes, sed elementa ipsa, hoc est substantialia composita, qualitatibus prædita, in-
tellexerunt. Hippocrates, qui fuit philosophiæ parens, à quo etiam nō pauca Arist. accepit,
nomine natui humidi, aut caloris innati, nō simplicem humorem, atque calorem intellexit,
sed has qualitates, in spiritali, latenteque substantia inhærentes: vetus enim consuetudo fuit,
latentes, nobisque ignotas substantias manifestis qualitatibus significare. Rectè igitur & Ari-
stot. veteres imitatus, occultas elementorum formas manifestis earum proprietatibus circun-
scripsit. Ad tertiam respondendum est, elementorum qualitates dupliciter considerari posse,
vno modo, vt qualitates sunt, altero, vt substantiales formas circumscribunt. Vt qualitates
sunt, tertium dicuntur in constitutione elementorum: vt verò substantiales formas circunferi-
bunt, dicuntur secundum: idem autè est dicere qualitates, sic consideratas, esse secundum in cõ-
stitutione elementorum, ac ipsasmet substantiales formas. Nulla igitur ratione dubitandum
est, quin substantiales elementorum formæ occultæ sint, easque nobis Arist. cum elementa
definiuit, qualitatibus circumscripserit.

Ad secundā.

Ad tertiam.

Hippocrates
philosophiæ
parens.

Ad tertiam.

*Elementorum distinctionem, qua & vt elementa, & vt tales substantia sunt, considerantur,
recte à Latinis traditam, male à Nouo Auctore impugnatam fuisse. Cap. XI.*

Distincta ele-
mētōrū cõsi-
deratio apud
Latinos.

Famosa est apud Latinos elementorum illa distinctio, qua & vt elementa, & vt tales sub-
stantiæ sunt, considerantur: aiunt enim, elementa, vt tales substantiæ, hoc est simplicia
corpora sunt, proximè ex materia, & forma concreta, in libris de celo ab Arist. considerari,
vbi naturam omnium simplicium corporum, quæ proximè vniuersum constituunt, diligentis-
simè explorauit. Eadem vero, vt elemēta, hoc est, vt alteratricibus qualitatibus prædita sunt,
in libris de Generatione, & interitu pertractari: vbi eorum tractatio non amplius absoluta,
sed relativa est; cum ad mixtum, tanquam ad id, quod inmuta transmutatione constituunt, di-
rigatur. Distinctionem hanc Nouis Aucto- 2. cap. 9. spiritu potius contradictionis du-
ctus,

eius, quam vlla necessitate compulsus, refellere voluit, nonnullasque rationes proposuit, quas nunc singillatim afferemus, & diluemus. Primò igitur sic argumentatur, elementa non considerantur in libris de Generatione, nisi quatenus miscentur: non miscentur autem, nisi quatenus sunt substantiæ, vt patet per textum 83. & 84. primi eiusdem operis libri: ergo non considerantur, nisi quatenus sunt substantiæ; atque adeo inanis est ea elementorum distinctio, qua & vt elementa, & vt tales substantiæ sunt, considerari dicuntur. Ad hoc argumentum respondendum est, cum dicunt Latini, elementa, quatenus elementa sunt, in libris de Generatione, & interitu considerari; illam particulam, quatenus, nullam habere vim elementorũ substantiam minuendi; sed potius aliquid supra substantiæ considerationem addendi. Considerare igitur elementa, quatenus elementa sunt, est quidem considerare elementa, quæ substantiæ sunt: tamen non est considerare substantias elementorum, prout absolutè ex materia, & substantiali forma coalescunt; sed easdem, sensibilibus qualitatibus subiectas, quibus inuicem agunt, & patiuntur, atque ad mistum corpus procreandum preparantur. Totum igitur argumentum concedi potest: nihil enim aliud concludere videtur, nisi elementorum substantias, qualitatibus affectas, & mixtioni accommodatas, in libris de generatione, & interitu considerari. Secundam rationem elicit ex textu 7. secundi libri de Genera, vbi philosophus ita scribit, *Quoniam igitur querimus sensibilis corporis principia.* & subiungit, *Corporis formas, & principia faciant.* ibi igitur elementa considerat, vt talia corpora, non autè vt elementa sunt. Verùm hic locus interpretatione non eget: satis enim Arist. in eodem contextu semetipsum explicauit, dum dixit, querenda esse principia corporis sensibilis: non igitur ibi elementa, vt absolutè corpora sunt, sed ea potissimum ratione, qua sensibilia sunt, considerauit. Etenim in libris de Cælo elementorũ principia quæsiuit, quæ ipsa in esse corporis constituunt, ea autè sunt materia, & forma: in lib. aut de Gener. eorundè principia peruestigauit, quib. ipsa nõ amplius in esse corporis, sed in esse elemèti, hoc est, in esse corporis sensibilis statuuntur, & huiusmodi principia sunt alteratrices qualitates, eæ potissimè, quæ sensu tactus percipiuntur. Sed ait Nouus Autor, ibi corpus sensibile, ad differentiã corporis Mathematici, ab Arist. dictũ esse, idè que ac naturale corpus significare: p. p. ea ibi Arist. elemèta considerasse, vt absolutè naturalia corpora sunt, non autè cũ hac relatione, quatenus scilicet à nobis sentiuntur. Sed audiat Arist. in eodem contextu dicentem, se querere principia corporis sensibilis, & illius quidem tactu perceptibilis: igitur non considerauit elemèta, vt absolutè corpora naturalia sunt, sed vt sunt corpora naturalia, sensibilibus qualitatibus affecta: dixit ergo sensibile corpus, non vt illud à mathematico, sed vt ab inaffecto (si ita loqui liceat) distingueret. Audiatur etiam Ioan. Grammaticum in com. eiusdem textus ita scribentem. *Corporis ergo principia affecti querimus, hoc autem sensibile est.* & paulò infra, *Quare quoniam apparuit, nos corporis principia querere naturalis, & sensibilis.* explicauit Io. Grammaticus quodnam sit illud corpus naturale, cuius principia ibi queruntur, dixitque, esse corpus sensibile; igitur corpus sensibile non ibi accipitur, vt à mathematico, sed vt ab inaffecto distinguitur. Sed ait rursus Nouus Autor, Arist. dixisse textu 3. eiusdem libri, corpus sensibile, idèst naturale, sine contrarietate esse non posse. At illa glossa, idèst naturale, addita est ex nimia eius liberalitate. Rogat præterea, vt consideretur verba Arist. in fine tex. 6. vbi ait, *Sed non minus & vt corporis, qualia, & quot dicendum principia.* Dicit, vt corporis; ergo elementa, vt corpora absolutè sunt, non autem vt sensibilia, consideranda proponit. Sed rogo Nouũ Autorẽ, vt diligenter legat verba, quæ paulò antè in eodè contextu Arist. scripsit, sunt autè huiusmodi, *Quapropter primum quidè potentia corpus sensibile principium est.* proponit igitè disputandũ de corpore sensibili, nõ de corpore vt corpus est. Et quãuis interdum dixerit de corpore, vt corpus, sicut scripsit 2. de Aia tex. 117. semper tamen sensibile intelligendum est. Sic etiam intellexit Auerroes in com. secundi libri de Generatione, & interitu, dum proposuit disputandum esse de elementis corporum compositorum sensibilium, secundum quod corpora, supple, sensibilia sunt. Ne autem vim faciamus in verbis (proterui enim, & peruiacis hominis est, verbis tantum insistere, sententia dimissa) perpendamus, quæ nam sint ea principia, quæ elementa constituunt. Si Arist. diligenter legamus, inueniemus, ea esse qualitates sensibiles, ac præcipuè (vt ita dicam) tangibiles: constat autem, huiusmodi qualitates elementa quidem in esse corporis sensibilis, non autem in esse corporis, absolutè spectati, constituere; corpora. nam sunt, cum illis eiusmodi qualita

Prima rō no
 ui Auto. ad-
 uerfus Lati-
 norum disti-
 ctionem.

Solutio.

Secunda rō.

Solutio.

Distincta ele-
 mētorũ prin-
 cipia, quæ in
 lib. de Cælo,
 & in lib. de
 Gener. & in
 ter. peruellig-
 antur.
 Instantia no-
 ui Autoris.
 Solutio ex
 Arist.
 Solut. ex Io.
 Gramma.

Alia instan-
 tia, noui Au-
 toris.
 Solutio.
 Tertia instan-
 tia eiusdem.

Solutio.

Hinc elice,
 qualisnã sit
 elemētorum
 consideratio
 in lib. de Ge-
 ner. & inter.

tes adueniunt, igitur de elementis, non prout absolute corpora, sed prout sensibilia sunt, ibi Aristoteles disputauit. Argumentatur tertio Nouus Autor; quoniam in libris de Generatione, & interitu, elementorum constitutio, & numerus consideratur; ergo eorum consideratio absoluta, non autem relativa est. Ad hoc argumentum respondetur primo in libris de Generatione, & interitu considerari elementorum constitutionem, non quidem in esse simplicium corporum, ut ipse fortasse existimauit; sed in esse tantummodo elementorum. Respondetur secundo, in eisdem libris, non indagari numerum elementorum; iam enim ille in libris de Cælo ab Aristotele peruestigatus est, dum inuenit, aliqua esse simplicia corpora, quæ à medio, aliqua verò, quæ ad medium feruntur: istorum autem vnum esse grauissimum, aliud leuissimum, tertium secundum quid graue, quartum secundum quid leue: in libris verò de generatione, & interitu, quatuor qualitatum numero, & combinatione, elementorum numerum, non inuentum quidem, sed confirmatum esse. Air enim Aristoteles libro 2. tex. 16. *Quoniam autem quatuor elementa sunt.* ponit igitur, quatuor iam esse elementa, eundemque numerum, primarum qualitatum coniugatione, confirmat. Tandem probat, elementorum considerationem in libris de Generatione, & interitu absolutam esse: quoniam ibi elementa particulatim in ordine ad mistum non spectantur, ut Latini volunt; sed eorum etiam transmutatio, vicissim facta, perpenditur: absolute igitur considerantur: hæc enim est eorum natura, per quam à Cælo distinguuntur. Sicubi autem elementa in ordine ad mistum considerantur, est in 4. Metheor. ubi Aristoteles misti generationem, & interitum definiuit. Multa pro huius argumenti solutione dicenda essent; sed ne aliò diuertamus, illud saltem animaduertam, quatuor simplicia corpora, elementa vocata, generationem quidem, & interitum perpeti, non tamen in tota eorum substantiâ, (semper enim integra, saltem per æquiualentiam seruantur; alioquin vniuersam dissolueretur) sed in partibus tantum. Quid ita? ut ex eorum transmutatione, mutuaque particularum coniunctione, mista corpora coagmententur: si enim integra semper, & illæsa, tam in tota substantiâ, quam in partibus elementa manerent; nunquam profectò misti corporis procreatio fieret. Itaque considerare elementa, quatenus etiâ vicissim transmutantur, & generationem, atque interitum in eorum partibus perpetiuntur, est illa considerare in ordine ad mistum, & eorum consideratio propria est librorum de Generatione, & interitu, ubi de misto corpore, generatio accepto, differitur; & mistionis etiam definitio traditur. In alijs autem libris hæc, aut illa mista corpora particulatim traduntur, & misti corporis generatio, & interitus non definitur primo, sed potius iam tradita definitio repetitur, & facilius doctrinæ gratia declaratur.

Elementorum considerationem in libris de Cælo, quæ quid Nouus Autor asserat, absolutissimam esse. Cap. XII.

Decimo quoque capite eiusdem sectionis secundæ, multa Nouus Autor considerat, & passim reijcit, quæ ab Aegidio, Zimara, Suesiano, & alijs, pro eorum sententiæ defensione, dicta sunt. Ea verò nunc omnia dimittentur à nobis: iam enim antè diximus. Latinorum quidem sententiam de substantialibus elementorum formis, non item singula eorum dicta defensores esse. Nonnullas autem assertiones in eod. c. proposuit, quæ profectò absque animaduersione aliqua dimittendæ non sunt. Prima est, aliquam philosophiæ partem necessariò dari, in qua elementa, ut talia corpora sunt, absolute considerentur. Secunda, elementorum considerationem in libris de Cælo nequaquam absolutam, sed relativam esse. Tertia, eorundem absolutam considerationem optimè haberi in libris de Generatione, & interitu. In prima assertionem vsquequaque conuenimus. De tertia iam satis in præcedente cap. dictum est. In secunda tantummodo versabimur, quam duabus rationibus se probasse, putauit. Primo, ubi elementa secundum potentias simpliciter considerantur, ibi relativè considerantur (potentia enim refertur ad actum): sed elementa secundum potentias simpliciter, id est secundum grauitatem, & leuitatem in libris de Cælo considerantur, quæ libro 4. tex. 1. potentie ab Aristotele appellantur; ergo eorum consideratio in ijs libris non absoluta, sed relativa est. De inde, elementa in libris de Cælo considerantur, ut mundum constituunt, sunt enim partes ipsius, quemadmodum asserit Aristoteles lib. 1. tex. 5. *De ijs autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus;* eorum igitur consideratio in ijs libris relativa est. Hic, obsecro,

humanissime lector, considera, quantum interfit initio opinionibus, à communi intelligentia remotis, immò ab ipsamet veritate alienis, adhærere: qui enim illas amplectantur, easdem postea nouis ineptijs defendere coguntur. Quid enim in philosophia absurdius audiri potest, quam elementorum considerationem in libris de Generatione, & interitu absolutam, in libris autem de Cælo relatiuam esse? Id profectò omnem perturbat Aristotelis philosophiã, & quasi noctem quandam rebus naturalibus offundit: quod ne fortè vsquam radices agat, tribus potissimum rationibus refellere conatur. Quarum prima hæc erit. Cuiuslibet rei absoluta consideratio relatiuam eiusdem rei considerationem præcedere debet: vt enim res se habet ad esse, ita & ad cognosci, quemadmodum lib. 2. Metaph. Aristoteles docuit: sed prius Aristoteles in libris de Cælo, quam in libris de Generatione, de Elementis disseruit; grauius igitur errasset, si relatiuam elementorum considerationem eorundem absolutæ considerationi anteposuisset: Secunda, eadem est in libris de Cælo elementorum, ac ipsius cæli consideratio: omnia enim sub vno, & eodem subiecto, quod est corpus simplex, continentur, vt aliàs probauimus: sed in ijs libris consideratio cæli absolutissima est. talis igitur erit elementorum quoque consideratio. Tercia, considerare aliquid, secundum eius substantialia generationis principia, & secundum intimam proprietatem, ab ipso fluentem, profectò est illud absolute considerare: sed Aristoteles, in tertio, & quarto libro de Cælo considerauit elementa, secundum substantialia eorum generationis principia: atque rursus secundum eorum ad diuersa loca mobilitatem, quæ est intima proprietas, ab eorum formis proficiscens; ergo absolute Aristoteles in ijs libris elementa considerauit. Minor ex se perspicua est. Maior autem probari potest, ex consideratione corporis naturalis, in libris de Physico auditu, ab Aristotele habita. Nemini enim dubium est, quin in ijs libris consideratio corporis naturalis absoluta, & vniuersalis sit: illud autem considerauit, quatenus est totum quoddam ex materia, & forma, tanquam ex substantialibus principijs, consurgens; atque rursus quatenus ab eo mobilitas, tanquam præcipua affectio fuit. Nunc Noui Autoris rationes, his oppositas, diluamus. Ad primam neganda est minor: non enim elementa in libris de Cælo considerantur, secundum potentias simpliciter, sed primò secundum eorum naturas, atque substantias; postea verò secundum proprietates, in quibus potentia includuntur: eiusdem enim artificis est, subiectum, & eius affectiones explorare. Ad secundam negamus, elementa in libris de Cælo ad eam potissimum rationem, quatenus scilicet vniuersi partes sunt, considerari: alibi enim docuimus, cælum, & elementa proximas quidem esse vniuersi partes; nihilominus in libris de Cælo vniuersum præcipuè ab Aristotele non spectari, sed corpus simplex, quod illorum librorum adæquatam subiectum statuitur: propterea tam cælum, quam elementa in ijs libris præcipuè vt simplicia corpora sunt, considerari. Neque verò considerare aliquid, quod aliquam ad aliud relationem obtineat, absolutam eiusdem considerationem tollit: nam corpus etiam naturale, vt totum quoddam est, relationem habet ad suas partes, & quatenus immobile est, ad motorem refertur; nihilominus eius consideratio, vt nuper diximus in libris de Physico auditu, absolutissima est. Rursus consideratio animæ in libris de Anima absoluta est: adæquatam enim illorum librorum subiectum statuitur; & quatenus talis substantia est, ibi ab Aristotele expenditur; fieri tamen non potest, quin relationem habeat ad corpus, cuius est forma. Relatiua autem animæ consideratio habetur in libris paruorum naturalium, vbi potissimum animam, vt diuersarum operationum principium consideratur. Huc accedit, quòd si, propter relationem illam, quam ad vniuersum elementa habent, eorum consideratio relatiua esset: cum eadem relatione ad ipsum quoque vniuersum referatur cælum, eiusdem pariter consideratio in libris de Cælo relatiua esset: illius igitur absoluta consideratio in alia philosophiæ parte desideraretur, quæ tamen nullibi apud Aristotelem reperitur. Sed alia rursus Noui Autoris obiectio remouenda est: ait enim, elementorum generationem in 3. li. de Cælo ex accicenti ab Aristotele considerari quatenus scilicet à Cælo discriminantur; quod vt indissolubile, ita ingenerabile est; in secundo verò libro de Ortu, & interitu per se, & propriè de elementorum generatione Aristotelem disseruisse, ac propterea hic absolutam, ibi relatiuam elementorum considerationem habuisse. Sed nemo est, qui non videat, obiectionem hæc sanè fulem, atque inanem esse: cum enim Aristoteles totum tertium librum de Cælo, in explicanda elementorum consideratione, consumpserit, ibique veterum philosophorum sententias proposuerit,

Autor reijcit
noui Autoris
sententiam;

Prima ratio.

Secunda rō

Tercia ratio

Responso ad
primā rōnē
noui Auto.

Ad secundam

Quære disp.
de subiecto
lib. de Cælo.

Absoluta ali
cuius rei con
sideratio nō
impedit pro
pter aliquam
relationem,
quæ ad aliud
obtinat.

Nota hæc ra
tionem.

Putauit noui
Autor Arif.
in lib. de Cæ
lo ex acciden
ti. in lib. verò
de Ortu, &
interitu p se
de elemento
rum genera
tionē disser
uisse.

& con-

Reijcitur no
ui Autor. sen
tentia.
Hinc elice
qualisnā fue
rit elemento
rū tractatio
in lib. de Ge
ner. & inter.

& confutavit, propriam verò attulerit, & confirmavit; quis iure vnquam affirmare audebit, ibi Aristot. de elementorum generatione tantummodo ex accidenti disputasse? Cùm verò ait Novus Autor, per se, & propriè in secundo lib. de Ortu, & interitu elementorum generatione Aristot. tradidisse: vellem, vt diligenter legeret initium textus 24. eiusdem secundi libri, vbi Aristot. ita scribit, *Quoniam autem determinatum est prius, quòd est simplicibus corporibus ex se inuicem generatio, videbit, ibi Aristot. apertissimè affirmare, se ià prius, hoc est in libris de Cælo, de elementorum generatione differuisse, nouamque rursus eorundem generationis tractationem proposuisse.* Etenim cùm generatio absque præcedente alteratione fieri nequeat, & aliqua elementa sint, quæ facilius alterationem inuicem, aliqua verò, quæ difficilius perpetuantur; ideo in 2. libro de Ortu, & interitu, non fuit Aristot. consilium, principia, & causas generationis elementorum docere: sed ostendere, quæ nam sint illa elementa, quæ facilius in alia transmutari possint. Et quoniam, vt diximus, mutua elementorum transmutatio eò dirigitur, vt scilicet nullum aliquod procreetur; hinc fit, vt tota elementorum consideratio in libris de Generatione, & interitu, relatiua, in libris autem de Cælo, absolutissima sit. Hæc sunt, quæ nobis cum Nouo Autore in hac disputatione agenda erant: ijs enim instantijs, quas ipse recipite, contra veras præcipuè Latinorum responsiones, ad argumenta Græcorum, adduxit, ià planè, parte quarta disputationis nostræ, satisfactum erat.

P A R S S E X T A.

IN QVA OPINIO AVERROIS EXAMINATUR.

Auerrois opinionis varietas. Cap. Primum.

N referenda Auerrois sententia de formis elementorum, non est, cur multum temporis conteramus: varius enim vbique fuit; neque inter eius interpretes, & sectatores, quid tandem docuerit, planè constat. Idcirco locos nonnullos, vbi hac de re disseruit, obiter percurramus, atque sententiam illam, quæ ei communiter ascribitur, diligenti, quoad eius fieri poterit, examine perpendemus. Igitur lib. 4. de Cælo com. 1. tanquam certum, & manifestum reliquit, elementorum formas eas esse, quæ oppositorum motuum principia dicuntur, nimirum gravitatem, & leuitatem. Tamen in eodem com. paucis interiectis verbis, gravitatem, & leuitatem, quas prius formas appellauerat, elementorum virtutes, ac proprietates nuncupauit. Rursus, cùm iam ex Aristot. ostendisset, gravitatem, & leuitatem substantiales elementorum formas dici debere, ait grauium, & leuium corporum naturas latere nos, & easdem ab Aristot. considerandas proponi: quibus verbis nonne apertissimè Latinorum sententiam comprobauit? Etenim, si elementorum formæ sunt gravitas, & leuitas, quid est, quod in ipsis latere possit, nisi materia prima? De materia autem prima Aristot. lib. 4. de Cælo disputandum non proposuit, cùm iam de ea lib. 1. Phys. cumulatissimè disseruisset. Quare, per latentes naturas in elementis, nihil profectò aliud intelligere potuit, nisi veras eorum substantiales formas, & illas quidem innominatas, quæ gravitate, & leuitate, tàmquam manifestioribus qualitatibus circumscribuntur: cùm ex præsertim aptissime instrumenta sint, quibus elementa in proprias regiones concedunt, & sedem in vniuerso eorum conseruationi accommodatam, nanciscuntur. Præterea in paraphrasi 2. lib. de Gener. & inter. circa initium docuit, elementorum formas, esse prima opposita, quæ in eisdem reperiuntur; atque in ijs, præter gravitatem, & leuitatem, caliditatem quoque, & frigiditatem, humiditatem pariter, & siccitatem numerauit: quæ sanè in iâ ea ipsa esse videtur, quam Græci interpretes defenderunt. Nihilominus 3. lib. de Cælo com. 77. asseruit, elementorum operationes non esse propter suas figuras, sed propter suas formas, & qualitates contrarias. Discrimen igitur inter elementorum formas, & eorum qualitates constituit, dilucidèque patefecit, elementorum qualitates contrarias, esse calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem. Ad hæc, lib. 2. de Anima, com. 1. 8. absolutè pronunciauit, graue, & leue in substantiæ prædicamento collocari: ait. n. quale, prout de calido, & frigido, graui, & leui dicitur, non nisi purè æquiuocè dici: nam hæc nomina sunt in prædicamento qualitatis, graue autem, & leue in prædicamento substantiæ. At lib. 3. de Cælo com. 67. contra Auicennam disputans, propriamque in iâ aperiens, elemen-

Gravitas, & leuitas Auerrois sunt formæ substantiales elementorum. Appellauit Auerrois gravitatem, & leuitatem virtutes, ac proprietates elementorum.

Apud Auerrois elementorum formæ sunt innominatæ. Inter elementorum formas numerauit Auerrois quatuor primas qualitates.

Discrimen statuit Auerrois inter elementorum formas, & eorum qualitates contrarias.

Existimauit Auerrois elementorum formas esse in genere substantiæ. Elementorum formæ apud

eorum formas accipitis cuiusdam esse naturæ, ac veluti medium quiddam inter substantiam, & accidens, affirmavit. Denique lib. de substantia Orbis cap. 1. a pertissimè docuit, elementorum formas inuicem contrarias esse, seque mutuo ab eodem subiecto expellere. Oppositum verò lib. 5. Phys. com. 10. & lib. 8. Metaph. com. 5. contra Alexandrum defendit, videlicet substantias simplices, cuiusmodi sunt elementa, non esse contrarias, nisi secundum suas qualitates, quæ quidem nullo modo substantiæ nuncupari possunt. Qui, n. fieri potest, inquit, ut res aliqua, cum hac copulata, ad vnum, cum illa verò, ad aliud prædicamentum attineat? Vel ut vna res, ad rem aliquam comparata, sit substantia; per se verò, & absolutè spectata, qualitas esse dicatur? Atque ibi tandem contra Alexandrū concludit, quatuor primas qualitates substantiales elementorum formas esse non posse; quod quidem opinionis eius varietatis euidè tutissimum argumentum existit.

Auer. sūt accipitis naturæ.
Elementorum formæ apud Auer. sunt inter se contrarie.
Idem cõsult, easdẽ nõ esse contrarias.

Opinio Auerois communiter ascripta, quatuor rationibus comprobatur. Cap. II.

IN tanta autem locorum Auerois diuersitate, qui ad intima eius sensa penetrarunt, hanc esse eius opinionem de formis elementorum, statuerunt; nimirum elementa, per grauitatẽ, & leuitatem propriam rationem adipisci, atque in elementorum esse constitui: quam quidem sententiam quatuor præcipuis rationibus comprobarunt. Primam sumunt ex ordine Aristotelicæ tractationis: Arist. namque prius lib. 4. de Cælo de grauitate, & leuitate, postea verò in lib. de Generat. & interitu, de quatuor primis qualitatibus disputauit: grauiissimè autem reprehendendus esset, nisi grauitatem, & leuitatem tanquam formas substantiales elementorũ, accepisset; quoniam qualitates secundas prius, quàm primas explicasset. Ducunt secundam rationem ex definitione naturæ, quam lib. 2. de Physico auditu, tex. 3. Arist. tradidit; vbi naturam internũ motus principium appellauit: sed grauitas, & leuitas, eodem autore, sunt interna principia motus elementorum: graue enim illud esse dixit, quod natum est ferri ad medium: leue autem, quod à medio; igitur grauitas, & leuitas sunt propriæ naturæ, & formæ substantiales elementorum. Tertiò sic argumentantur; simplicia corpora prius dicuntur elementa vniuersi, quàm elementa misti: sed dicuntur elementa vniuersi, per grauitatem, & leuitatẽ, misti verò, per calorem, frigus, humorem, & siccitatem: ergo grauitas, & leuitas, sunt priores calore, frigore, & ceteris qualitatibus; quod autem est prius qualitatibus, non potest esse nisi substantia; ergo grauitas, & leuitas sunt formæ substantiales elementorum. Postremò ita ratiocinantur; grauitas, & leuitas aut sunt qualitates, aut substantiæ: non qualitates; quia tunc ad tertiam prædicamenti qualitatibus speciem pertinerent, atque adeo sensu tactus percipi possent, sicut caliditas, frigiditas, cæteraque tertiæ speciei qualitates: sed grauitas, & leuitas non possunt percipi, nisi per motum, ab illis prodeuntem; non igitur sunt qualitates, sed formæ substantiales elementorum.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Predictæ opinionis confutatio. Cap. III.

VERUM hæc opinio quàm facillimè rejicitur. Primò, quia nulla substantia sensu per se percipi potest, ut docet Arist. 2. de Anima tex. 63. Sed grauitas, & leuitas percipiuntur sensu, nimirum tactu, ut docet idem Arist. 2. de Generat. tex. 8. ergo grauitas, & leuitas non possunt esse formæ substantiales elementorum. Præterea, si quæ qualitates possent esse formæ substantiales elementorum, quatuor illæ principes maximè essent, calor, frigus, humor, & siccitas: sed eas esse non possunt, ut ipsemet Aueroes 8. Metaph. com. 5. contra Alexandrū probauit: ergo multò minus possunt esse grauitas, & leuitas, quæ sunt qualitates secundæ, à primis exorte, ut scribit Arist. 2. de Generat. tex. 15. vbi vult, eas solas quatuor qualitates, quas nuper recensuimus, primas esse, atque ab illis cæteras proficisci. Denique si grauitas, & leuitas essent formæ substantiales elementorum, pari ratione substantiales mistorum corporũ formæ dici deberet: nam æquè in his ac in illis sunt principia oppositorum motuum: sed manifestum est, in mistis corporibus esse accidentia; ergo non possunt esse formæ substantiales elementorum. Confugiunt Aueroistæ ad distinctionem quandam; aiuntque, grauitatem, & leuitatem dupliciter considerari posse, vno modo, quatenus sunt principia oppositorũ motuum; altero, quatenus corpora comprimunt, inducuntque in illis propensionem quandã ad opposita loca: primo modo dicunt esse formas substantiales: secundo, qualitates. Sed vana est

Arg. primũ.

Secundum.

Tertium.

Familiaris Aueroistarũ distinctio.

Reijctur hęc
distinctio.

est huiusmodi distinctio, nec solido vilo fundamento nititur; similisque est illi Græcorum distinctio, qua dicebant, caliditatem, pro certo gradu acceptam, qualitatem esse: pro alio vero gradu, & coniunctione quadam cum cæteris qualitatibus, substantiam. Commentitia inquit

Prima ratio.

est hæc Auerroistarū distinctio. Primò, quia Aristoteles valdè diminutus fuisset, cum hæc formas substantiales, quas dicunt esse grauitatē, & leuitatē, nobis nunq̄ aperuisset: vbi cumq̄ .n. de grauitate, & leuitate locutus est, eas sp̄ in qualitatum numero posuit, vt patet in locis antè citatis: sed potissimum lib. 2. de Partibus animalium, c. 1. vbi apertissimis verbis asseruit, grauitatem, & leuitatem, sicut etiam dēsitatem, raritatem, asperitatem, lenitatem, & reliquas

Secunda rō.

id genus affectiones, esse differentias, quæ quatuor primas qualitates consequuntur. Deinde, cum dicunt Auerroistæ, grauitatem, & leuitatem esse formas substantiales elementorum, aut intelligunt, ipsas esse, re vera, qualitates, & solo noīe substantias; quia. f. formarum substantia- liū officio fungantur: aut ipsas esse substantias, & qualitates simul: aut et substantias tū, re ip- sa, & solo noīe qualitates. Si qualitates re ipsa, & solo noīe substantias; tunc ex hoc multa in cōmoda necessariò sequent. Primò, vt ex materia prima, & qualitatis, quæ sunt accidentia, substantiale cōpositū constituatur: quod fieri non pōt; quia ex non substantijs non fit substā- tia, teste Arist. 1. Phys. multis in locis. Secundò, vt materia prima, naturæ viribus, solis quali- tatibus affecta, absque forma substantiali consistere possit, quod philosophi non admitterēt. Tertiò, vt nulla detur substantialis generatio, sed alteratio tantum, & alia huius generis ab- surda, quæ breuitatis causa omitto. Si verò intelligant, grauitatē, & leuitatē aut simul esse sub- stantias, & qualitates, aut re vera substantias tantum, & solo nomine qualitates; in grauius absurdum incidunt, quoniam grauitati, & leuitati nullo pacto eæ proprietates cōpetere pos- sunt, quæ substantiæ conueniunt. Etenim substantiæ neque contrarium admittunt, neque in- tensionem, aut remissionem ferunt, vt ostendimus antè: grauitas autem, & leuitas tū cōtra- rium, tū magis, & minus recipiunt: non igitur re vera substantiæ dici possunt. Puto igitur, quæ admodum calor, frigus, humor, & siccitas sunt instrumenta, quibus elementa ad mistorū constitutionem præparantur, vt docet Aristoteles lib. 2. de Gener. tex. 54. ponuntque laten- tes formas, à quibus proximè actio proficiscitur; & ob hanc formarum obscuritatis latebrā, existimarunt Græci, istasmet qualitates esse formas substantiales elementorum: ita grauita- tem, & leuitatē cēsendas esse qualitates instrumentarias, quibus elementa in vniuerso pro- prium locum capessunt; cum tamen principium illius motus, quo ad propria loca ferantur, sit forma substantialis: quæ cum intus lateat, sensumque nostrum effugiat; idcirco putarunt Auerroistæ, grauitatē, & leuitatē, quæ nobis manifestæ sunt, esse formas substantiales elemē- torum; cum tamen res secus habeat, vt satis demonstratum est.

Auerroistarū
hallucinatio.

Quatuor rationes superius posita diluuntur. Cap. IV.

Ad primam.

Rationes autem, quæ pro Auerrois sententia propositæ sunt, facile solui possunt. Ad pri- mam admittimus, grauitatem, & leuitatem esse qualitates, & illas quidem calore, frigo- re, humore, & siccitate posteriores: negamus tamen, Aristotelem errasse, quia prius de graui- tate, & leuitate, quàm de cæteris qualitatibus disputauerit. Etenim si de elementorum quali- tatibus differere potissimum instituisset, vtique prius qualitates priores, deinde verò postero- res explicare debuisset. At eius consilium non fuit, de qualitatibus elementorum potissimum differere, sed de elementis, qualitates habentibus: & quia elementa prius, vt vniuersi partes, quàm vt misti materia, considerantur; fiuntque partes vniuersi, per grauitatem, & leuitatem, vt explicatum est antè; ideo prius de grauitate, & leuitate, quàm de cæteris qualitatibus dis- putauit.

Ad secundā.

Ad secundam neganda est minor: non enim grauitas, & leuitas sunt interna princi- pia, à quibus præcipue elementorum motus oriuntur; sed sunt instrumenta, internis princi- pijs inservientia, quæ quidem sunt aut eorum substantiales formæ, aut facultates quædā mo- trices, proximè à formis emanantes, vt alibi docuimus.

Ad tertiam.

Ad tertiam dicimus, simplicia corpo- ra esse elementa vniuersi, per grauitatem, & leuitatem, mistorum verò, per quatuor illas prin- cipes qualitates. Sed præterea in aliquo priori signo naturæ, antequam sint elementa vni- uersi, sunt per se simplicia corpora, & illa quidem non grauitate, aut leuitate; sed eorum sub- stantialibus formis latentibus, atque innominatis, constituta. Iam verò quia, vt dictum est, prius sunt elementa vniuersi, quàm mistorum corporum; hinc factum est, vt prius grauitas,

& le-

& leuitas, quibus elementa proprias sedes in vniuerso obtinent, considerentur, quam quatuor principes qualitates, quibus ad mistorum constitutionem preparantur: grauitas igitur, & leuitas sunt priores quidem quatuor primis qualitatibus, secundum considerationem; non tamen re ipsa, cum ab illis ortum ducant. Ad quartam respondemus, grauitatem, & leuitatem non esse substantias, sed qualitates tertiae speciei, easque percipi sensu tactus; non quidem per se, sed per suas actiones, hoc est per varias propensiones ad motum. Non enim absurdum est, sensibilia propria interdum sentiri per sensibilia communia; quando praesertim sensibilia communia eorum actiones dicuntur, sicuti est motus, ad grauitatem, & leuitatem relatus.

Ad quartam.

DE FORMARVM ORIGINE

Disputatio Decimasexta.

Disputationis Typus.

Caput Primum.

X omnibus disputationibus, quas Aristoteles cum veteribus philosophis habuit, nulla, mea quidem sententia, magis litigiosa fuit, aut in quam ipse maiorem operam contulerit, quam ea, qua de simplici rerum generatione differitur: hanc enim & 1. libro de Physico auditu, & 3. de Caelo, & 1. de Generatione, & interitu, & vbiunque vel leuis occasio data est, libentissimè proposuit: nec iniuria quidem, propterea quòd in ea totius Peripateticæ philosophiæ vertitur cardo. Vetustissimi philosophiæ proceres, dum res occultas, atque naturæ arcanis inuolutas

Generissima
controversia
inter veteres
philosophos
& Aristotel.
de simplici re-
rum genera-
tione.

Veteres Phi-
losophi puta-
runt materiã
esse totã sub-
stantiam rei.

contemplabantur, primam illam, quam appellabant materiam, totam rerum substantiam, quicquid autem illi aduenit, accidens esse existimabant; atque adeò veram, & propriè dictã generationem, quæ ad substantiam pertinet, omnino negabant: res tamen tunc fieri dicebãt, cum materia aliquibus affectionibus obnoxia redderetur. Quicumque vnum tantum rerum naturalium principium statuiebant, vt aerem, aquam, vel huiusmodi; aliquid tunc recens fieri asseuerabant, cum hoc vnum principium, aut constipationem, aut raritatem patiebatur.

Empedocles, qui quatuor elementa rerum naturalium principia statuit, tunc res oriri dicebat, cum elementa iure amicitia, inter se coibant: occidere verò, cum eadem, aduentante discordia, dispertiebantur. Democritus, Leucippus, & Epicurus ex temerario, & fortuito indiuisibilem corpusculorum concursu, quæ atomos appellabant, gigni omnia fatebantur: quæ eisdem corpuscula inuariabilem naturam, atque essentiam habebant; diuersitatem autè in ordine, situ, & figura accipiebant. Anaxagoras in quolibet elemento infinitas consimilium mistorum partes contineri perhibuit, atque, eodem autore, generatio nihil aliud erat, quam rei prius latentis in lucem editio, atque exorsus. Ad summam nulla substantia, præter primã

Generatio,
& interitus
apud Empe-
doclem, quò
fiat.

Opin. Demo-
criti, Leucip-
pi, & Epicu-
ri de reru or-
tu.

materiam, veteribus istis philosophis cognita fuit: sed sicut sigulus ex eodem luto, variè trãmutato, multa vasorum genera, vnum post aliud, arbitrato suo effingit; ita ex prima rerum materia, quæ naturali agenti obsequenissima est, multa fieri ab eodem existimabant; cum tamen nihil nouum substantiale fieret, sed solum accidentale. Pythagoras, Socrates, & Plato non eò adduci potuerunt, vt ex vna tantum substantia tam multæ res diuersi generis gigni putarent: sed aliam substantiam, materia tamen inferiorem, inuenerunt, quam Ideã vmbriã, seu participationem appellarunt. Finxerunt vniuersalem quandam Mundi animam, & illã quidè innumeris quodammodo formis, seu idearum vmbis grauidatam esse, quas ipsamet,

Rei genera-
tio Anaxago-
re quid sit.

vectore spiritu, in hæc inferiora immittit, quotiescunque materia ad illas recipiendas aptè, congruenterque parata est: sicq; ex materia, eiuscemodi essentijs, vel idearum vmbis, quasi formis adumbrata, res omnes fieri statuiebant. Aristoteles autem acrius paulò philosophatus, præter primam rerum omnium materiem, quæ substantia est, substantiam aliam, & eam quidem materia longè perfectiorem, atque nobiliorem adinuenit: quas duas substantias coactas simul, arctissimoque vinculo copulatas, ad simplicem rerum generationem concurrere,

Pythagoræ
Socratis, at-
que Platonis
sententia de
rerum genera-
tione.

Simplex rei
generatio a-
pud Aristot.
quò fiat.

Propositiō di-
spūationis
origo.

arbitratus est. Profecto hæc Arist. opinio de simplici substantia, ad rerum generationem con-
currente, magis cum veritate consentire videtur; cum præsertim ea ipsa discrimen aliquod in-
ter accidentalem, & substantialem mutationem facile statuat: verum tamen videntur oritur,
aut ex quo fiat substantia illa, quam appellauit formam, & cuius interuentu nouum substan-
tiale compositum generari perhibuit, difficillimum certè est inuestigare. Etenim forma ex

Principia re-
rum natura-
lium nõ sũt
ex alijs, neq;
a heretis, sed
omnia ex ip-
sis. 1. Phyl.

Disputatiõis
difficultas.

materia fieri nulla ratione potest; quandoquidem vnum principium ex altero non fit: neque
rursus ex aliquo alio, quia si ex aliquo fieret, tunc non esset principium: neque ex nihilo, quia
ex communi Philosophorum sententia, ex nihilo nihil fit. Hinc fortasse factum est, vt, cū ve-
teres philosophi maximam hanc difficultatem de formarum origine subodorati essent, ne in
varios scopulos inciderent, formas omnes substantiales penitus negauerint, atq; ex sola ma-
teria, varijs accidentibus affecta, res omnes confici existimauerint. Caterum, qui doctrinam

Ordo in di-
spūatiõis ser-
uandus

Peripateticam profitentur, cum præter primam materiam, formas quoque substantiales pas-
sim admittant, de ipsis quoque disserere, atque earum originem explicare, necessario tenen-
tur. Si enim forma, dum materie aduenit, substantiale compositum constituit, opus est sane, vt
vel recens orta sit, cum antè in rerum natura non existeret; vel vt prius alicubi abdita deli-
tuerit, nec vilam tunc materie perfectionem tribuerit. Conati sunt quidem multi difficulte-
mam hanc de formarum origine questionem euoluere: verum nonnulli breuitate nimia; alij
confusa quadam prolixitate, rem ita dubiam reliquerunt, vt non satis constet, voti ne sat eò
potes facti fuerint. Quocirca, cum de Arist. sententia varijs philosophorum opiniones exte-
rint, non alienum duximus, quid tanta de re sentiremus, pronunciare: nouum quidem omni-
nò non erit quod allaturi sumus, huic tamen arduæ, ac perdifficili questioni, cum ordine, tū

sermonis facilitate, non parùm lucis afferemus. Ordo autem is erit. Primum, ad faciliorem
disputatiõis cognitionem, nonnulla paucis declarabimus. Deinde opiniones præcipuas, ali-
quo modo huc pertinentes, proponemus. Mox in Arist. sententia versabimur, & multorum
autorum placita examinabimus. Præterea veram de formarum origine sententiam, quã Ari-
stot. esse arbitramur, probare, & explicare conabimur. Postremò obiectiones quæ huic senten-
tie officere videbuntur, singillarim propulsabimus.

Observationes nonnulla apte disputatiõis examen.

Cap. 11.

Observatiõ
prima.

Antequam disputatiõnem aggrediamur, nonnulla breuiter obseruanda sunt, quæ faci-
liorem disputatiõnem reddant. Primò igitur obseruandum est, formas duplicis esse ge-
neris: alias, n. artificiosas esse dicimus: naturales alias. Artificiosæ sunt, quæ artificis ingenio,
in materiam imprimuntur, quatenus illam varijs transmutationibus præparat, & forme re-
cipiendæ accommodat. Naturales verò eæ dicuntur, quæ à naturali agente per generationem
eduntur, & ad quas primò simplices generationes terminantur. De formis artificiosis non su-
mus in præsentia disputaturi: illæ, n. sunt accidentia, ad quartam qualitatis speciem attinen-
tia; statimque in conspectum se dant, atque artificiosa materia, quemadmodum ferrum, la-
pis, aut lignum, perfectam præparationem obtinuit. Disputabimus ergo tantùmmodo de for-
mis naturalibus, quæ à naturali agente producuntur, atque vt simplices quædam substantiæ

Observatiõ
secunda

ad rerum generationem concurrunt. Obseruandum secundò est, formas naturales ex Arist.
12. Metaph. tex. 14. esse in duplici discrimine: alias mouentes: alias dantes esse, quæ informan-
tes appellantur. De formis mouentibus nulla erit disputatio: constat, n. illas esse intelligentias,
celorum motrices, quas Arist. cum æternas, tū necessarias esse existimauit; ac propterea nõ
est, cur modò earum originem inquiramus. Disputabimus ergo de formis informatiõibus, quæ,
vt potè non antea ortæ, non existunt, sed simul cum rebus ipsis compositis oriuntur, vt loco

Observatiõ
tertia.

nuper citato Arist. scribit: propterea, iure optimo, quæ, aut qualitatem sit earum origo, inue-
stigare possumus. Obseruandum est tertio, formas informantes duplices esse: alias omninò
materiales: alias partim materiales, partim immateriales. Prioris generis sunt omnes illæ for-
mæ, quæ in esse, & conseruari, vt aiunt, à materia pendent, quæque absque materia consiste-
re nullo modo queunt. Posterioris generis sunt formæ illæ, quæ in materia quidem producun-
tur, tamen in esse, & conseruari, à materia non pendent, immò absque materia aliquando eò
sistere possunt; & eiusmodi formæ sunt animæ rationis participes: quæ in humanis quidè cor-
poribus producuntur; non tamen organorum, aut vilius affectiõis vi, vt alias docuimus; pro-

pterea

per se à corporibus non pendent; sed ab eisdem soluta, per se ipsa consistere possunt. De huiusmodi formis disputatio hæc nostra futura non est: si. n. rei naturam, & veritatem attendamus, illarum origo à Deo est, qui eas ex nihilo procreat: si etiam Arist. mentem, dicendū omnino est, illas ex nulla materia conchi, neque ex vllis eiusdem affectionibus proficisci, quādo quidem ipsemet lib. 2. de Generat. animalium cap. 3. quodammodo se illarum procreationē ignorare confessus est, dum illas ex spumoso, & crasso semine, aut ex alia quavis materia, sicut sentientem, & vegetalem non oriri perhibuit; sed extrinsecus accedere, diuinitusque produci: quasi earum productio ab ea productione diuersa penitus sit, qua cæteræ naturales formæ procreantur. Disputabimus ergo de ijs tantum naturalibus formis, quæ omnino materiales sunt, quæque materialium affectionum vi, naturalis agentis ope, in lucem eduntur. Observatio quarta.

Quædam. n. sunt formæ simplicium corporum, hoc est elementorum, quas superiore disputatione cum Arist. probauimus, non esse accidentia, sed veras substantias, materiam informantes, atque elementa constituentes. Aliæ sunt formæ mistorum corporum, & illorum quidem anima carentium, vt forma lapidis, ferri, ligni, aut id genus aliæ. Aliæ sunt formæ corporum viuentium, vt anima vegetalis, & sentiens. De omnibus his formarum gradibus hac questione disputaturi sumus, querendo, antequam huiusmodi formæ cum materia copulerentur, obierint ne in ipsa materia, aut extra materiam, vllum esse reale, an cum antea omnino nihil essent, recens in lucem emerferint ex nihilo procreata?

De re proposita opiniones varia. Cap. III.

Cum iam constet, qualisnam nostra hæc disputatio futura sit, paucis nunc opiniones precipuas, quæ de re proposita hætenus editæ sunt, hoc capite concludamus, vt, illis cognitis, saltem rudem quandam, confusam, & imperfectam notitiam intellectus acquirat, qua postea ad veram sciam intelligendam: facilem sibi aditum patefaciat. Omittis igitur veterum Philosophorum opinionibus, qui substantialem generationem omnino negarunt, illorum tantum scias recenseamus, qui cum Arist. substantiales formas admiserunt, easque, vel è materia deduci, vel in eandem induci, existimarunt. Disputatio à nobis proposita ea est: forma substantialis, antequam ad energie actum deducta sit, & cum prima materia copuletur, habeat ne re vera in ipsa materia vllum esse, an nullum? Hac de re duplex inuenitur opinio: nonnulli. n. negatiuam; alij affirmatiuam partem tuentur. Qui tuentur partem negatiuam, putant, substantialem formam extrinsecus omnino produci, cælitusque emitti. Inter hos tamen nihil intercedit discriminis. Quidam. n. existimant, formas omnes à quodam peculiari numine fingi, siue à quadam Intelligentia, rerum omnium sublunarium gubernatrice, ad quam ex officio pertineat, formas procreare. Alij verò arbitrati sunt, formas omnes non à priuato quodam numine, sed à toto aggregato ex omnibus cælestibus orbibus, atque etiam intelligentijs mouentibus efficiunt, vt interiora agentia materiam preparant, & ad formas recipiendas accommodent. Qui verò ad euitandam formarum creationem, affirmatiuam partem defendunt, in tres classes distributi sunt. Nonnulli dixerunt, formam, antequam cum materia necessitudinem contrahat, & cum eadem copuletur, habere in ipsa esse reale potentiale, vel esse quoddam essentie: quatenus scilicet materia vniuersalem habet potestatem, qua formas omnes, nullo defectu, respicit: aut etiam priuatam quandam affectionem, qua, ad aliquam determinatam formam recipiendam, apta, idoneaque redditur. Alij dixerunt, formam, antequam de materie potestate educatur, habere in ipsa aliquod esse reale, nō quidem potestate, sed actu, & re ipsa. Hi postea in plures ordines diuisi sunt. Quidam. n. posuerunt, in materia virtutem quandam actiuam reperiri, quæ, in genere cause efficientis, ad educendam formam, eo modo concurrat, quo principium illud actiuum, quod in semine reperitur, videlicet spiritus, concurrat, ad educendam animam: hic. n. materiam, hoc est feminalem illam substantiam preparat, & sua virtute vegetalem, vel sentientem animam auocat, & accersit: idque satis esse dixerunt, ne materiales formæ ex nihilo producantur. Alij putarunt, formam quandam communem, quam appellant corporeitatis, in materia latere, dixeruntque hanc formam esse quoddam veluti vniuersale semen omnium formarum particularium; eisque materie coæuam, & naturali agenti opem ferre, vt particularem formam de materia educat. Alij, vt

- substantia, & corpus ex corpore fieri tuerentur, dixerunt, in materia non solum unam generalem corporeitatis formam reperiri; sed quot substantiales forme in materia produci possunt, tot earundem inchoationes & quasi semina dari: quas quidem inchoationes incompletam formam, vel partem formae nuncuparunt; eamque a generante perfici asseruerunt. Alij arbitrati sunt, quancunque formam in materia propriam inchoationem habere, quam tamen negant, aut partem esse formae, aut formam imperfectam; sed dicunt, esse totam formam, quae tunc cum materia coniuncta non est, nec ipsam informat; sed cum illa copulatur, eamque perficit, tantummodo post generationem. Alij dixerunt, totam formam in materia praexistere, ac praeterea cum ipsa copulatam esse: non tamen secundum esse perfectum, sed duntaxat secundum esse diminutum. Alij consuerunt, in materia totam formam nequaquam praexistere: sed tantummodo entitatem quandam potentialem, aliquo modo a materia distinctam: ex qua quidem entitate putarunt, formam fieri, dum res generatur, atque in eandem entitatem formam abire, dum res interit, ne, in nihilum formam dissolui, dicere cogentur.

Argumenta praecipua eorum, qui tuentur formam habere aliquod esse reale, in materia, antequam de eius potentate educatur. Cap. IV.

- O**Mnes autem iam relate sententiae ad duas praecipuas reuocari facile possunt: quarum altera statuit, aliquid formae in materia praeesse, antequam ipsa verè cum materia copuletur, eamque perficiat, & informet: altera decernit, formam antequam de materiae praete educatur, nullum omnino esse in materiae substantia obtinere. Primum igitur utriusque sententiae firmiora argumenta asseremus: deinde verò opinionem illam, quae magis cum Arist. & cum veritate consentire videbitur, defendendam suscipiemus. Multa sunt argumenta, quae ad priorem sententiam confirmandam communiter adducuntur, in quibus ea, quae nunc asseram, maioris ponderis esse videntur. Primum est huiusmodi, nisi forma, antequam de materiae potentate educatur, aliquod esse reale in materia obtineret, tunc ea ex nihilo produceretur: sed quicquid ex nihilo producitur, proprie creatur; ergo naturalis formae productio, facta ab agente naturali, esset vera creatio. Consecutio perspicua est: quoniam, cum forma ex materia non fiat, (quia principia non fiunt ex alternis 1. Phys.) neque ex aliquo sui, in materia praexistente; sequitur, ipsam ex nihilo fieri, atque adeo creari. Falsitas autem consequentis probatur: si enim naturalis formae productio esset creatio, tunc naturale agens haberet facultatem creandi, & aliquid in nihilum redigendi: nam, si forma, cum producitur, ex nihilo fit, eadem pariter, cum interierit, in nihilum abibit: hoc autem absurdum est: quoniam creatio infinitam creatantis virtutem necessario exigit, qua quidem naturale agens destitutum est. Secundum, nisi forma haberet aliquod esse reale in materia, sequeretur, ut eius productio esset violenta: sed consequens est falsum, cum productio formae naturalis sit; ergo & antecedens. Probatur consequentia ex definitione violenti, quam 3. Ethic. c. 1. Aristoteles tradit: ubi ait, violentum illud esse, cuius principium est extra, passo non conferente vim. Iam verò naturale agens formam producens, externum est, materia autem rationem habet patientis; ergo, si in ea nulla reperitur actiua vis, qua naturale agens ad formam educendam coadiuuetur, formae productio non erit naturalis, sed violenta. Tertium, Aristoteles initio 2. libri Phys. hoc potissimum res naturales ab artificiosis distare asserit, quod res naturales interuim habent sui motus principium, artificiosae non item: hoc autem internum principium, dubio procul, non est materia; quia eadem quoque sic internum principium rerum artificiosarum, & manet in illis, iam constitutis: erit igitur forma, non quidem materiam informans, quia nondum educata est, sed forma quaedam imperfecta, vel pars, aut gradus eius; aut semen, aut inchoatio, & ad summam est aliquid formae, quocunque id tandem nomine nuncupetur. Quartum, semen plantae, aut animalis est materia, ex qua forma plantae, aut animalis educitur: sed in semine est aliqua virtus actiua, ad formae productionem coadiuuans; ergo huiusmodi virtus actiua in quacunque materia reperiri debet, ex qua forma educenda sit: haec autem virtus coadiuuans non est nisi illius formae inchoatio, quae debet educi; alioquin generans sibi simile non generaret, & leo ex ea non minus ex leonis, quam ex asini semine oriri posset. Quintum, nihil denominationem accipere potest ab eo, quod nullo modo participat: non enim calidum dicitur id, quod omnino caloris sit expers: sed motus materiae ad formam ex gra. ignis, dicitur generatio ignis, ergo in materia aliquid formae ignis necessaria.

necessario præexistat, oportet: id autem, quod præexistit, inchoatio formæ, vel eius quasi semen nuncupatur. Sextum, certum est, rationalis animæ productionem à cæterarum formarum productionibus, quæ in materia recipiuntur, usquequaque differre: eæ enim de materiæ potestate educuntur, illa verò nequaquam: sed cum rationalis anima procreatur, nullum omnino esse habet in materia; ergo, si ab ea differunt cæteræ formæ, necesse est, ut aliquod esse habeant in materia, antequam de eius potestate educantur. Septimum, illud, quod re vera generabile est, re ipsa distinguitur ab eo, quod re vera non est generabile: sed forma, ante sui generationem re vera generabilis est; ergo ante sui generationem re ipsa distinguitur à materia, quæ re vera non est generabilis: sed omne, quod ab aliquo re ipsa distinguitur, habet aliquod esse reale, ab illo distinctum; ergo forma, antequam de potentia materiæ sit educata, habet aliquod esse reale, à materia re ipsa distinctum. Octavum, nemini dubium est, formam omnem materialem de materiæ potestate educi: id enim apertissimis verbis lib. 2. de Ortu animalium c. 3. Aristoteles docuit, ubi ait, vegetalem, & sentientem animam de materiæ potestate deduci, ad differentiam intelligentis, quæ extrinsecus accedit: quod si vegetalis, & sentiens anima de materiæ potestate deducitur, multo magis inferiores formæ, quales sunt simplicium corporum, & mixtorum, anima carentium, educi videntur: sed nihil educi potest de eo, in quo non est; ergo, si formæ de materia educuntur, necesse est, ut, antequam educantur, aliquod esse habeant in materia, alioquin ex ipsa non educerentur, sed in eandem potius inducerentur. Postremo hæc opinio confirmatur apertissima Aristotelis autoritate, lib. 7. Metaph. tex. 29. ubi ait, aliqua fieri à natura, quæ ab arte fieri nequeunt; propter reà quod aliqua pars eius, quod fit à natura, præexistit in subiecto: quibus verbis aperte docuit, aliquam formæ partem in materia præexistere, antequam ex eius potestate educatur.

Sextum.

Septimum.

Octavum.

Auctoritas Aristot. pro hoc sententia satis apparet.

Argumenta præcipua afferentium, formam nullum habere esse reale in materia, antequam de eius potestate educatur. Cap. V.

Qui verò defendunt, formam, antequam de materiæ potestate educatur, nullum omnino esse reale in materia obtinere, hisce potissimum argumentis id probare nituntur. Primo, si aliquod esse formæ, ante eius educationem, in materia præexistet; sequeretur, formam non esse simplicem substantiam: sed consequens est falsum, ut perspicuum est: ergo, & antecedens. Consecutionem probant; quia tunc forma esset concretum quippiam ex illo præexistente, & ex eo, quod recens generatione educitur. Secundo, hoc præexistens aut est quid pertinens ad substantiam materiæ, & omnino idem cum ipsa: aut quid pertinens ad substantiam formæ, atque à materia distinctum. Si detur primum; ergo nihil formæ præest in materia, cum illud præexistens sit aliquid materiæ. Si detur alterum; ergo cum illud præexistens sit actus, & materia potentia, ex illo, & materia aliquid vnum necessario fieret: hoc autem esse non potest; quia vel esset vnum per se, vel vnum ex accidenti: non ex accidenti; quia illud est eo posterius, quod est vnum per se: nec per se; quia illud est terminus generationis; ergo ante generationem existere non potest. Tertio, si quid formæ, ante eius educationem, in materia præexistet; tunc duæ formæ non subordinatæ in eadem materiæ portione reperiri possent: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Falsitas consequentis est nota. Consequentiam probant: nam cum ex aere fit ignis, iam in materia adest forma aeris; ergo si in materia præest etiam forma ignis, tunc in eadem erunt duæ formæ non subordinatæ. Quarto, illud formæ, quod in materia præexistit, aut est idem numero cum forma producenda, aut non: si est idem; ergo nihil generatione producit, quia iam præfuit, alioquin idem numero bis produceretur; si verò non est idem: tunc aut hoc ipsum in formæ substantiam, motu generationis, convertitur, aut ex eo fit forma producenda: primum dari non potest; quia nullum agens naturale totam substantiam valet in alteram transmutare: si verò detur secundum; ergo præter illud præexistens, necesse est, aliquod aliud reperiri, ex quo forma fiat; cum notum iam, perspicuumque sit, illam ex materia non fieri. At verò nunc si quæretur, sit ne illud ex aliquo, an ex nihilo factum? res ita in infinitum abibit. Quinto, aut hoc esse formæ, quod ante eius educationem in materia præest, habet esse, generatione, aut creatione: non creatione, quia hæc à philosophis non admittitur; nam eadem ratione dicere possent, ipsammet formam creatione editam esse: neque generatione; quia totalis (ut aiunt) generationis terminus est totum compositum,

Arg. primū.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

formalis verò est ipsamet forma, quæ est pars præcipua compositi: commentitium igitur est hoc esse formæ, & inanis est hæc eius inchoatio, cum neque creatione, neque generatione produci nulla ratione possit. Sextò, aut generatione quicquam producit, aut nihil: si nihil; ergo iam omnia semper fuerunt, nec vlla est opus generatione: si aut nouum quippiam; hoc certe aliud esse non potest, quam ipsa forma, cuius interuentu compositum existit: non ergo in materia præesse potuit, si recens generatione producit. Septimò, forma, vt est distincta à materia, & actus est, & actu, non. n. à materia distingueretur, nisi esset actu ens: sed non potest esse actu ens, nisi id, quod generatione editum est, præsertim si sit aptum generatione edi, ergo forma, ante generationem, nec actu, nec actus esse potest; atque adeò non est tunc à materia ita distincta, vt in ipsa aliquod esse reale obtineat. Octauò, forma non potest esse iuncta cum materia, nisi ipsam informet, atque perficiat; ergo si antequam de materia educatur, habet in ipsa aliquod esse, tunc materiam informabit, atque ita compositum ante generationem constituetur. Postremò confirmatur hæc sententia duabus Arist. autoritatibus, quarum altera sumitur ex 7. Metaph. tex. 29. vbi ait, sicut domus tantum ab extra fit, ita & ignis: sed in materia, ex qua fit domus, non præexistit actu forma domus; ergo nec forma ignis vllò modo est actu in materia, ex qua fit ignis. Altera sumitur ex post prædicamentis, vbi Arist. generationem definiens, ait, esse mutationem de non esse ad esse: non mutatur autem de non esse ad esse, nisi forma, quæ tum primum compositum constituit, cum primum existentiam in rerum natura accepta est: quare si in materia præexistet, tunc nihil esset, quod generatione de non esse ad esse mutaretur.

Dixit Arist. autoritates, hanc sententiam optimè confirmantes.

Opinio statuens, formam habere actu aliquod esse reale in materia, diligentius perpenditur, & fundamentis denuò roboratur. Cap. VI.

Hactenus propositam disputationem generatim tantummodo examinauimus, atque eiusdem quandam veluti adumbrationem ob oculos stratuimus: nunc autem paulò accuratius tractanda res est, ac diligentius quæstio discutienda. Argumenta, quæ pro vtraque parte in duobus antecedentibus capitibus attulimus, tamen communia sunt; nihilominus ipsi ipsi longè probabilior reddi videtur posterior sententia, quæ statuit, formam, cuiusvis generis illa sit, nullum omnino habere esse reale in materia, antequam de eius potestate educatur; ideo, vt hæc sententia defendenda, ita quæ appposita nobis prorsus reiicienda est. Et quoniam illa, vt iam diximus, bimembris est; altera, quæ decernit, formam, ante sui educationem, habere actu in materia aliquod esse reale; altera, quæ tuetur, habere quidem formam in materia aliquod esse reale, non tamen actu, sed potestate solum; ideo vtranque inquam particularim expendemus, atque ordine reiiciemus. Qui igitur priorem sententiam defendunt, hæc potissimum fundamentis nituntur. Cum. n. forma de materie potentia educi dicatur, & illa quidem substantia sit; rationi putant consentaneum esse, vt ipsamet materie potentia, non qualitas censeatur, sed in substantie genere collocetur; atque adeò educende formæ quippiam sit, non perfectum illud quidem, sed rude imperfectum, & adumbratum. Quoniam verò cuiquam fortasse videri possit, ex hac sententia absurdum illud sequi, videlicet substantiam suscipere magis, & minus; ideo dixerunt, potentiam illam verè, & absolutè substantiam non esse, sed mediam, & ancipitem cuiusdam naturæ, inter substantiam, & accidens, eo modo, quo Auerroes, elementorum formas esse existimauit. Porro, cum id, quod gignitur, duplex sit: alterum, quod ex semine, vt ex subiecto proficiscitur; alterum, quod sine semine nascitur, cuiusmodi sunt lapides, metalla, stirpes, seminis expertes, & animalia, ex putri materia orta, vtrūque istorum in semine, vel in eo, ex quo fit, potestate asserunt reperiri. Nanque in glande est potestate quercus, in bacca olea, in oue auis, & in quouis animalis semine, animal ipsum. Hæc cum ita se habeant, planum esse inquam, in viuientis corporis, aut animalis semine latere animam, secundum aliquod sui esse imperfectum, & itidem in materia inanimati corporis latere quoddam quasi formæ seminarium. Hinc eliciunt formam, ante sui educationem, esse in materia potestate, non quia aliquid formæ in materia reperitur, iam. n. ponunt, formam, ante sui educationem, habere actu aliquod esse reale in materia, sed quia suis sese viribus non prodit, ac manifestat. Sicut igitur, qui habet habitum scientiæ, non tamen actu contemplatur, dicitur scire potestate: eum verò actu contemplatur, dicitur actu sciens; ita forma, organorum inopia, aut materie accipiente,

Fundamentum primum.

Fundamentum secundum.

bitate,

bitate, otiosa quasi manens, nec vllum opus manifestum edens, dicitur esse forma tantummodo potestate: cum verò, paratis iam organis, & materia rectè affecta, opus aliquod edit, tum primū actū in materia reperiri dicitur. Itaq; anima aut vegetalis, aut sentiens in corpore seminis, vt in materia, tamen actū tota infideat; nihilominus potentia solū reperiri dicitur: quia vbi sentien, aut vtero, aut terra conceptum est, illud tantummodo minutatim, atque mēbra- tim adumbrat, perficit, & exornat: cum autem corpus seminis perfectè elaboratum est, & requisita organa obtinuit, iam tum euadit animal, tuncque anima suis se viribus, ac facultati- bus prodit, variaq; operationes edit: & tunc verè actū in materia esse dicitur. Idem prorsus de forma rei inanimatæ dicendum est: ea. n. est quidem in materia, secundum aliquod sui esse imperfectum, & hoc ipso esse materiam preparat, & efficit: cumque materia perfectè elab- orata est, statim apparet forma, opus aliquod editura. Sed redeamus ad animam, quæ ma- nifestior forma est. Hanc esse potestate in semine, eo modo, quo explicatum est, fatetur Ari- stoteles lib. 2. de Generat. animalium cap. 3. vbi ait, in seminibus, & vtero conceptis, altricē, & naturalem animam prius haberi potentia, quā actū; idque dixit Arist. non quia ibi ani- ma actū non contineatur; sed quia, organorum defectu nihil operatur. Nisi. n. actū in semi- nis corpore esset, quomodo illi extrinsecus accederet? Siquidem eius actio corporea est; ergo ipsa sine corpore esse non potest: sicut non potest quis sine pedibus ambulare, vt citato iā lo- co Arist. fatetur. Præterea in trimestri, aut quadrimestri fetu, nonne anima actū contine- tur? & tamen nec sursum, aut deorsum ille moueri, nec vocem edere, nec quicquam visione percipere potest. Quid ita? Quia illie anima secundum esse quoddam imperfectum reperitur: vbi autem animal planè absolutum erit, cunctas illi functiones absolute præstabit. Igitur & in semine, quanuis anima non operatur, dicitur nihilominus actū contineri, sed secundum esse adhuc imperfectius, quā illud, quod habet in trimestri, vel quadrimestri fetu.

Fundamentum
tertium.Fundamentum
quartum.Fundamentum
quintum.

Prædictæ opinionis confutatio. Cap. VII.

Hæc sententia, quanuis speciem aliquam veritatis obtineat, omninò tamen falsa, & à ratione penitus aliena cuique apparebit, qui illam diligentius considerauerit. Primò falsum est, potentiam materiæ quicquam esse formæ, atque ad substantiæ genus pertinere. Quid. n. obsecro, huius snæ autores per materiæ potentiam intelligunt? Sanè aut potentiam remotam, aut potentiam proximam. Si remotam, substantia illa quidem est; sed tamen nihil est formæ: illa. n. potentia est affectio quædam materiæ, & ad omnes formas nullo discrimine recipiendas propensio: quippe quæ, vnum & idem re ipsa est cum substantia materiæ, & ab ea tantummodo formali ratione distinguitur, vt alibi docuimus. Iam verò, si hæc potentia est ipsamet substantia materiæ, sequitur, vt non possit esse substantia formæ; cum materia, & forma sint duæ substantiæ, re ipsa distinctæ. Si verò per potentiam materiæ intelligant poten- tiam proximam; tunc illa non est aliud, quā determinata quædam affectio, à qualitatibus orta, quæ determinatam formam substantialem in materia consequuntur. Itaque aut poten- tia proxima est ipsamet forma substantialis, iam cum materia coniuncta, aut est qualitas ali- qua, consequens illam formam; non igitur potest esse aliquid formæ educendæ. Etenim, an- tequam noua forma in materiam inducatur, vel saltem eo ipso, temporis momento, quo in- ducitur, perit forma præcedens, ac deinceps qualitates ipsam consequentes: prius igitur for- ma educenda, secundum aliquid sui periret, quā educeretur, prius occideret, quā oriretur, quod videtur absurdum. Dicunt præterea, formam educendam habere in materia aliquod esse imperfectum, & diminutum. Haud satis capio, quid sit hoc esse formæ imperfe- ctum, & diminutum. Profectò in grauius absurdū incidere isti videtur: vt. n. paulò antè, qua- litatem ad substantiæ genus reuocarunt; ita nunc substantiam reuocant ad genus qualitatis; nam si forma, quæ verè substantia est, ante sui educationem, habet esse imperfectum, postquā veròeducta est, obtinuit esse perfectum; ergo suscipit magis, & minus, atque adeò in naturā qualitatis commigrat. Sed vt hoc incommodum euitarent, dixerunt, formam esse cuiusdam incipientis naturæ mediæ inter substantiam, & accidens. Hoc sanè nouum est monstrum in philosophia, vt nimirum detur aliquid ens, quod neque substantia, neque accidens sit, quod neque per se subsistat, neque alteri inhæreat, quod ad nullum prædicamentum atineat: aut ergo nihil prosus erit huiusmodi ens, cum nullo genere concludatur: aut rerum genera mul-

Potentia ma-
teriæ non est
aliquid edu-
cendæ formæ.Quare disp.
de potentia
mat.

R. & euident.

Forma sub-
stantialis nō
pōt intendi,
neq; remitti;
cum eius esse
inuisibile cō-
sistat.Inter substa-
ntiam, & acci-
dens non dā
mediū. Quæ-
re disp. quo
man. elem. in
millo cap. 2.

tipli-

Anima in semine actu non continetur.

triplicanda sunt; nouumque genus entis addendum, in quo ea includantur, quæ neque subtilitas, neque accidētia dicuntur. Sed mirū ēt illud, quod asserunt, animam videlicet in semine acta contineri: sed tamen secundum quoddam esse imperfectum. Quid? fortasse adultus, vt Fernelius ait, est magis homo, quam puer, aut homo magis animal, quam asinus, quia scilicet perfectiorem animæ gradum obtineat? Id certè nunquam puto, istos sic opinantes admitturos esse: quia, vt iam diximus, forma substantialis non suscipit magis, nec minus; igitur in adulto non est magis anima, quam in puero, nec in puero magis anima, quam in semine, si in semine anima re ipsa contineatur. Præterea, est ne in semine aliqua tantum animæ portio, quia scilicet habet in ipso esse quoddam imperfectum, an tota anima? Non portio, quia anima indiuisibilis est, atque ita in plures portiones diuidi nequit. Si tota, cur ergo ibi manet otiosa, nec operationes edit, sicut in puero, vel adulto? Respondebunt, organorum inopia. Sed hæc responsio eos planè conuincit: nam eo ipso, quod in semine organa nulla adsunt, conueniens, nullam ibi animam esse. Quoniam perfectissima forma, sicuti est anima, non nisi in congruenti domicilio recipi potest, aut debet: semen autem organorum expers, non est congruens animæ domicilium; ergo anima in semine reperiri nullo modo potest. Concludendum igitur est, formam, antequam, de materiæ potentia educatur, nullum esse reale actu in eadem obtinere.

Arg. efficax.

Eiusdem opinionis fundamenta evertuntur.

Cap. VIII.

Euersio primi fundamenti.

Riecta iam penitus huiusmodi sententia, reliquum est nunc, vt fundamenta illa, quibus potissimum nitebatur, funditus evertamus. Et primò quidem consecutio illa nullo pacto admittenda est, quia huius sententiæ autores inferebant, materiæ potentiam substantiā esse debere, propterea quod forma, quæ de materiæ potestate deducitur, substantia est. Id quidem verum esset, si forma ex materiæ potentia, tanquam ex subiecto fieret: cum enim ex non substantia, substantia fieri nequeat: sequeretur utique, vt potentia, substantia esset. Nunc autem forma non fit ex potentia in materiæ; sed formam deduci de potētia materiæ, nil aliud est, quam materiam habere procliuatē ad formam recipiendam: vel materiam ita esse affectā, vt huius determinatæ formæ, & non alterius sit capax. Multo minus similitudo illa admittenda est, qua scientiæ habitu præditus substantiali formæ comparatur. Nanque qui scientiæ habitum tenet, est quidem potestate sciens, cum re ipsa non contemplatur, tamen non est in potentia ad scientiā recipiendam, quia iam illam obtinuit, & constitutus in actu primo, dicitur solum in potentia ad actum secundum, scilicet ad contemplationem. At verò, antequam forma de potentia materiæ educta sit, non est ibi potentia ad operandum: cum forma nondum edita sit: sed inest tantum potentia in materia ad formam recipiendam. Autoritas autē Aristotelis, ab illis allata, eorum potius sententiam destruit, quam confirmet. Vult quidem Aristoteles, in feminibus, & vtero conceptis, altricem, & naturalem animam prius haberi potentia, quam actu, non quod actu in illis contineatur, sed quod in feminibus inest potentia ad illas recipiendas: non enim anima in semē simplex, sed in corpus, organis præditum, recipitur.

Euersio secundi fundamenti.

Euersio tertij fundamenti.

Euersio quarti fundamenti.

Neque verò vllam id asserit admirationem, animam videlicet cum crasso, terrenoque corpore copulari, quanuis re ipsa in semine non contineatur: quoniam cum anima extrinsecus corpori accedit, non illa quidem per se, & proximè, nulliusque alterius corporis interiectu, eum illo coniungitur, sed medio quodam tenuissimo, ac subtilissimo corpore, quod spiritus nuncupatur: in quo quidem spiritu calor inest, qui genituram pericit, recipiendæque animæ aptam reddit: idque totum in semine latens genitura simpliciter; substantia verò seminis, per quam spiritus diffusus est, genituræ corpus ab Aristot. passum appellatur. Hic igitur vitalis spiritus, in semine inclusus, sensim illud pericit, fecundumque reddit, & corpus est magis diuinum, quam sunt illa, quæ elementa vocantur: estque origine celestis, aut saltem, vt Aristot. scribit, proportionē responderet elemento stellarum. Falsum est tandem quod dicunt, in trimestri, vel quadrimestri fatu, animam, secundum esse imperfectum contineri: cum primùm enim corporis instrumenta parata sunt, eò illico anima tota, secundum esse perfectissimum, appellat. Si autem tunc non omnes functiones edat, hoc ideo est, vel quia organa, adhuc debilia sunt, vel quia locus, vbi fetus reperitur, impedimentum asserit. Inde tamen concludere non licet, in semine animam re ipsa, secundum esse quoddam imperfectius, contineri: quoniam cum in semine

mine

maie organa nulla adfint, in eo certè anima reipsa contineri non potest.

Opinio Baconi, statuentis, formam, ante sui eductionem, habere in materia aliquod esse reale, quod appellavit potentiale. Cap. 1 X.

Expendamus nunc alterum membrum propositæ dubitationis, an scilicet forma, ante sui eductionem, cum nullum habeat in materia esse reale actu, habeat saltem aliquod esse reale potèntie. Affirmatiuam partem inter cæteros acerrimè defendit Io. Baconus 2. Sent. dist. 18. q. vnica, art. 2. & quodlib. 1. q. 6. art. 2. qui arbitratus est, formam, antequam de materie potèntie educatur, habere in materia quoddam esse reale, tum ab ipsa materia, tum à quacunque forma distinctum, quæ ex ipsa educi pot. Hoc autem esse appellauit potentiale, non quidè quatenus potentia operationem tantummodo respicit, vt præcedens opinio statuebat: neque etiã quatenus potèntia excludit actum essentia, sed solùm quatenus excludit actum existentia. Sic. n. forma, inquit, habet in materia propriam realitatem, estque in potentia, vt sit terminus formalis generationis, atque etiã vt materiam perficiat, & informet: siquidem forma materiã non perficit, secundum essentia realitatem spectata, sed solùm secundum realitatem existentia; cum scilicet iam de potentia ad actum exijt, factaque est actu terminus generationis. Hanc sniam Resolutus iste Doctõr primùm explicat, deinde verò autoritatibus, & rationibus confirmat. Ait igitur primò, si secundum Theologos loqui velimus, Deum in temporis initio materiam primam, non per se solam, sed sub confusa quadam forma procreasse: eodè verò temporis articulo, quo materia creata est, formas omnes, quæ ex ipsa educi possunt, esse quoddam reale in materia obtinuisse; non existentia quidem, sed essentia, & quidditatiuam, quodque potentiale nuncupatur, quatenus esse existentia respicit, cuius proprium munus est materiam perficere, & informare, atque ex hoc esse potentiã formas omnes asseuerat, conuenter educi. Loquendo verò secundum Philosophos, præsertim Peripateticos, cum Mundus ab omni temporum æternitate editus sit, materia pariter ab æterno edita est, in qua asserit, realitates potentiales omnium formarum ab æterno reperiri: postea verò, decursu temporis, putant, vnãquamque formam de illo esse reali potentiã ad actum existentia deduci; tuncque potentiam propriam, & proximam perficere, quatenus scilicet cum materia, determinatis affectionibus prædita coniungitur. Ait. n. materiã dupliciter considerari posse, vno modo vt est subiectum commune formarum: altero, vt est distincta per distinctas habilitates ad distinctas formas. Primo modo dicitur potentia remota: altero verò potentia proxima rei naturalis: non. n. quodlibet fit ex quolibet, vt putabat Anaxagoras, sed determinatum ex determinato. Itaque existimauit Baconus, formas omnes esse in prima materia, tanquam in subiecto remoto, secundum esse reale, quod appellauit potentiale: esse verò in eadem, tanquã in subiecto proximo, secundum esse reale, quod vocauit actuale. Hac snia sic explicata, putauit, difficultates omnes, ex hac re emergentes, solui facillè posse, siue illæ ad materiam, siue ad formam, siue etiam ad totum compositum spectent. Si. n. quaratur, qui fieri potest, vt forma sit in materia, & tamen ipsam non perficiat, aut informet? Respondet, hoc ideo esse, quia non est in ea, sicut in potentia propria, sed sicut in potentia communi: non sicut in potentia proxima, sed sicut in potentia remota: non secundum esse actuale, sed secundum esse potèntia le: non secundum esse existentia, sed secundum esse essentia. Etenim materia, vt est subiectum commune, non est nata perfici ab aliqua forma determinatæ speciei; quia tunc inter perficiens, & perfectibile nulla daretur proportio, si id, quod natum est perfici, esset commune, & indeterminatum; quod verò natum est perficere, esset proprium, atque determinatum. Nata est igitur materia perfici ab aliqua forma communi, quæ quidem forma non est forma illa, vt aiunt corporeitatis, quam nonnulli in materia statuerunt; sed est esse reale potèntiale omnium formarum, quod proportionè respondet illi habilitati, quam habet materia, vt est subiectum commune, considerata. Cum verò materia ad determinatam formam recipiendam parata iam est, tunc forma de propria potentia extrahitur, cum materia coniungitur, & illã perficit, atque informat. Tuetur etiã hæc snia verum discrimen, quod inter generationem, & alterationem intercedit; aliqui. n. fortasse suspicari possent, ex hac opinione sequi, generationem esse ipsammet alterationem; quoniam materia nihil noui accipit, sed esse forme, quã prius habebat, alterationem quandam perpetitur, cum de potentiã fiat actuale. Respondet

Opinio Baconi de formarum origine.

Explicatio huius sententia secundum Theologos.

Explicatio eiusdem sententia secundum Philosophos.

Materia dupliciter considerari pot.

Quo forma possit esse in materia, & ipsam non informare. Solutio Baconi.

Baconi sententia seruatur discriminè inter generationem, & alterationem.

Bacco-

Baconus, productionem formæ substantialis in materia, alterationem utique fore, si materia aliquam propriam, & peculiarem formam sibi ascisceret: tunc enim cæteræ formæ aduenientes essent accidētia, atque adeo generatio esset alteratio. Ponendo autem formam, quæ de materia educi potest, habere tantummodo in ipsa esse reale potētiale, non sequitur, ut generatio sit alteratio: quoniam cum agens naturale formam extrahit de subiecto communi, & de potentia remota; tunc illa forma iungitur potentia propriæ, & acquirit esse actualis existētiæ: hanc autem transmutationem nemo non videt, non esse alterationem, sed veram generationem. Servatur etiam hac opinione, generans non esse remouēs prohibēs: hoc enim sequeretur secundum opinionem Anaxagoræ, qui ponebat, formas omnes re ipsa in materia latitare: hic autem Doctor, ponit, formas habere in materia esse reale potētiale. Quare nulla forma hoc pacto materiam informat; quia est in potentia remota: post amotionē autem præcedēis formæ, extrahit ipsa ex illo esse potētiali, & iungitur potētia proximæ, tuncque fit generatio. Servatur quartò essentialis ordo in receptione formarū, qui quidē ordo est inter ipsas ut respiciūt potentias proximas, in quas secundum ordinem priorum agentium introducuntur: qui tamen ordo nullus est, ut formæ ipsæ sunt in potentia materiæ remota. Soluit etiam, hac sententia, difficultates omnes, circa formas, & compositum contingentes, ut apud ipsum videre licet, qui hac in re satis multis fuit.

Servatur verū generans, ut differt à remouente, prohibens.

Servatur ordo essentialis in receptione formarum.

Baconi argumenta, suam sententiam confirmantia. Cap. X.

- Arg. primum.** Hanc autem sententiam Baconus, locis citatis, innumeris propemodum Aristotelis auctoritatibus, atque etiam rationibus confirmavit, quarum præcipuæ hæc sunt. Primam sumit ex Aristotele 1. Phys. tex. 71. vbi docet, quicquid fit, ex ente potestate fieri, cum ex ente actu nihil fieri possit; alioquin esset antequam fieret: animal igitur non fit ex animali, sed ex non animali, id est ex animali potestate. Tunc sic argumētatur Baconus; animal potestate non dicit simplicem essentiam, sicut nec animal actu; ergo dicit essentiam compositam, scilicet essentiam materiæ, & essentiam formæ, in esse potētiali. Secundam elicit ex 7. Metaph. tex. 27. vbi ostendit Aristoteles, in naturali generatione neque materiam, neque formam generari, sed solum compositum; quia generatio ex aliquo est, & oportet diuisibile esse id, quod fit. Tunc argumentatur Baconus; aut accipit ibi Aristoteles id, quod fit pro eo, quod generatione factum est, aut pro eo, quod est in fieri, generationis motu: si detur primum, tunc male dixisset, generationem ex aliquo esse, cum potius ipsum genitum ex aliquo esse dicere debuisset: si detur alterum, tunc haberetur quod queritur, videlicet in rei generatione dari materiam, & formam, tanquam diuersa principia, ex quibus generatio fit: quod certè non nisi secundum esse potētiale intelligi potest. Etenim essentia formæ quocumque instanti ponatur, alia est, re ipsa ab essentia materiæ: sed, ut dicit philosophus, essentia materiæ, & essentia formæ sunt ante generationem; cum ex ipsis generatio fiat; ergo ante generationem habent aliquod esse reale, non actu, ergo potestate. Terciam sumit ex 8. Metaph. vbi querit philosophus, quomodo compositum, quod est terminus, & obiectum generationis, fiat vnum, cum plures habeat partes? Respondet, sicut artifex ex sphaera potestate facit sphaeram actu, sine vllius nouæ rei adiectione; ita agens naturale facit compositum actu ex composito potestate, nulla re noua prorsus adiecta: sed compositum potestate non potest esse sine materia, & forma; ergo materia, & forma in termino à quo generationis, habent esse reale potestate, sicut in termino ad quem habent esse reale actu. Confirmat hanc rationem; quia agens non potest agere absque eo, quod ante actionem ponitur: sed materia, & forma ante actionem ponuntur; cum ex illis per se vnum fieri debeat: ergo in illo priori signo, quo ante generationem ponuntur, habent aliquod esse reale, non actu, ergo potestate. Quartam elicit ex 11. Metaph. contex. 11. vbi Philosophus, & Commentator dicunt, Ens fieri ex non ente actu, & ex ente potestate; non tamen ex quauis potestate, sed ex potestate propria: nam vnumquodque entium fit ex eo, quod est potestate illud, quod fit. Tunc sic argumentatur Baconus; vnumquodque ens fit ex potestate propria: sed propria potestas, ex qua fit forma, non est materia; quia principia non fiunt ex alterutris; neque etiam est potestas alterius generis à substantia, quia ex non substantijs non fit substantia; ergo fit ex ipsamet forma potestate, atque adeo forma fuit ante in materia, secundum esse reale potētiale. Quintam rationem sic construit; forma, cum de

materiæ potestate deducitur, aut incipit esse actu de nihilo, aut de aliquo; non de nihilo, quia ex nihilo nihil fit: si de aliquo, tunc aut illud est potestas aliqua, à formæ potestate distincta, aut est ipsiusmet formæ potestas: non primum, quia tunc forma ex alio fieret, & sic non esset principium: dandum est igitur alterum, dicendumque, formam incipere esse actu ex se ipsa potestate; esseque rem, à qualibet alia, ante generationem, se ipsa differentem.

*Predicta opinionis confutatio.**Cap. XI.*

Hæc Baconi sententia subtilissima quidem est omnium, quas antè attulimus, & eius ingenio digna: veruntamen ipsa quoque difficultates quàm plurimas continet, & obiectionibus numeris sic obnoxia: cum in materia nulla entitas potentialis formæ dari possit, quæ realis dicenda sit. Primum, si eo temporis momento, quo materia à Deo edita est, forma quoque in materia, secundum esse reale potentiale, producta fuit; certum est, illam entitatem realem potentialem fuisse, ut ita dicam producibilem, antequàm producta esset: aut igitur illa entitas fuit antè, secundum aliam entitatem realem potentialem, aut non: si non fuit antè; ergo nec forma, de materiæ potestate educibilis, ante sui educationem, vllum esse reale potentiale in materia obtinuit: si fuit antè, querendum etiam erit de illa entitate reali potentiali: nam ipsa quoque antequàm produceretur, producibilis fuit, igitur, præter illam, alia entitas realis potentialis danda erit: sicque in infinitum procedetur. Secundò, si forma, secundum esse essentialè, & quidditativum, est entitas realis potentialis; ergo inter ipsam, & materiam nullum statuetur discriminè. Probatur consequentia, quoniam ipsa quoque materia, secundum esse quidditativum considerata, ex Baconi sententia, est entitas realis potentialis: tueretur enim cum S. Tho. materiam non existere sine forma, & potentiam esse de eius essentia. Tertio, si Scotistarum opinionem sequamur, quam, alia disputatione, veram esse probauimus, materiam scilicet habere propriam existentiam, ab existentia formæ distinctam, esseque actu ens: tunc, si forma, secundum esse reale potentiale, in materia reperiretur, sequeretur, ut ante compositi generationem, & formæ de potètia materiæ educationem, vnum aliquid per se fieret, quod est apertè falsum. Probatur consequentia; quia daretur substantia formæ, quæ esset potentia, & substantia materiæ, quæ esset actus: resque oppositò modo coningeret, ut, si ex forma, tanquam ex potentia, & materia, tanquam ex actu, aliquid per se vnum constitueretur. Quarto, hoc esse reale potentiale formæ dubio procul est substantiale, quia ex non substantia non fit substantia: esse pariter actuale eiusdem formæ, postquam ipsa de potètia materiæ educata est, dicitur substantiale; alioquin educitio formæ non esset generatio, si ad aliquod accidens terminaretur: ergo dum istæ duæ entitates formæ, scilicet actualis, & potentialis simul vniuntur, fiet vnum compositum substantiale; atque adeò forma non esset simplex, sed ex duabus illis entitatibus constituta. Quintò, dum forma obtinet esse reale actuale, aboletur ne esse eiusdem reale potentiale, an non potest dici, ipsum aboleri, quia illud esse, autore Baccone, est essentialè, & quidditativum, quòd, cum æternum, & necessarium sit, aboleri nequaquam potest: si non aboletur; igitur ex ipso, & esse reali actuale eiusdem formæ compositio fiet. Postremò, si forma haberet esse reale potentiale, tunc non diceretur educi de potentia materiæ, sed de potentia sui ipsius; atque ita, dum Baconus evitare illud vult, formam neque ex materia, neque ex alio, neque ex nihilo fieri, in alium incidit errorem: quia fateri cogitur, formam fieri ex semetipsa, quòd esse nullo modo potest. Consecutio est perspicua: quoniam si forma de potentia educitur, & illa potentia ad materiæ substantiam non pertinet, sed est substantia educibilis formæ, distincta à substantia materiæ: iam planè sequitur, ubi forma educata est, ipsam non ex materiæ potentia, sed ex potentia propria, vel ex suamet substantia educitam esse. His igitur rationibus falsum omnino mihi videtur, formam, ante sui educationem de potentia materiæ, habere in ipsa aliquod esse potentiale, quòd quidem reale, atque substantiale sit, ut putavit Baconus.

*Responsio ad argumenta Baconi.**Cap. XII.*

Riecta iam satis sententia Baconi, reliquum est, ut argumenta, ad illam confirmandam, ab eodem adducta, diluamus. Ad primum concedimus, quicquid sit, ex ente potestate fieri; atque adeò animal actu fieri ex animali potestate. Cum vero ita argumentatur Bacc-

nus; animal potestate non dicit simplicem essentiam, sed essentiam compositam ex materia, & forma, sicut animal actu, hoc argumentum æquiuocatione peccat. Nam per animal potestate duo intelligere possumus: vel subiectum ipsum, seu materiam, quæ est in proxima affectione ad animalis formam recipiendam: & ex hoc animali potestate verum est dicere, sicut animal actu: hoc autem animal potestate non est essentia composita, sed, ut nuper diximus, est ipsamet materia, cum proxima affectione ad animalis formam recipiendam. Possumus deinde per animal potestate intelligere animal, secundum esse essentiæ, & quidditariuū, cui annexum est esse, ut ita dicam, possibile, vel potentiale, quatenus ei non repugnat produci; & tunc, sicut animal actu est quid concretū ex corpore, & aīa, tanquam ex materia, & forma, ita animal potestate includit corpus, & animam, seu materiam, & formam potestate. Tamen hoc esse potentiale non est esse reale; quia primus modus interior, qui essentiæ aduenit, est existentia, quam postea, naturæ quodam ordine, realitas, contingentia, finitudo, & alij huiusmodi consequuntur, ut alibi docuimus. Iam verò hoc animal potestate sic consideratum, ut dicit esse essentiæ, non est quid reale in materia prima, ex quo animal actu fieri debeat, ut posuit Baconus, sed quid à materia penitus seiunctum, ut cuiuslibet, rectè ratiocinanti, patere potest. Ad secundum admittimus pariter, in naturali generatione, neque materiam neque formam, sed solum compositum generari; illudque in eas partes diuisibile esse, ex quibus constitutum est, scilicet in materiam, & formam. Cum quærit Baconus, quid intelligat Arist. per illud, quod fit? Respondeo, ipsum compositum, quod tunc fieri dicitur, cum materia ad eius formam recipiendam paratur. Cum verò Baconus, quoniam compositum dicitur esse in fieri, generationis motu, elicit, dandam esse materiam, & formam, secundum esse potentiale, ex quibus generatio fiat, hoc prorsus negandum est. Et quanuis dicat Philosophus, essentiam materiæ, & essentiam formæ esse ante generationem, quia sunt æternæ; tamē falsum est, ex ipsis essentijs generationem fieri; fit. n. generatio ex existentia materiæ, & ex existentia formæ: eumque materia esse reale semper habuerit, forma pariter in ultimo generationis termino, saltem in priori naturæ signo, antequam compositum constitutum sit, actu esse reale obtinet; nec quicquam ex forma fit, habere esse reale potentiale, cum eiusmodi esse habere non possit: habet siquidem esse potentiale, antequam educa sit; tamen, ut diximus, illud esse non est reale, sed quidditariuū, quod neque est reale, nec rationis, de quo aliàs. Ad tertium dicimus, rectè Philosophum respondere, artificem ex sphaera potestate facere sphaeram actu, sine ullius nouæ rei adiectione; quia parat æs, aut ferrum, quod est sphaera potestate; atque tandem ubi perfectè paratum, & accommodatum est, sphaera actu statim apparet. Ita agens naturale ex composito potestate facit compositum actu, sine ullius nouæ rei adiectione: nanque materiam, quæ appellatur compositum potestate, quatenus est in proxima potentia, ad recipiendam formam illius rei, quæ gigni debet, sensim parat, & ad illam formam recipiendam accommodat: cum autem materia perfectè parata est, tunc, nulla re alia adiecta, apparet forma, fitque compositum actu. Cum verò argumetur Baconus, additque hanc minorem propositionem, sed compositum potestate non potest esse sine materia, & forma, hic etiam æquiuocatione laborat: facit. n. transitum à composito potestate, quod est materia prima, ad compositum potestate, quod est ipsummet compositum, sicut esse essentiæ consideratū: quod fatemur quidem, materiam, & formam eo modo, quo supra docuimus, includere; vltimum tamen habere esse reale, negamus. Ad confirmationem respondemus, materiam, & formam poni quidem ante generationem, cum ex ipsis generatio fiat, & concedimus, in illo priori naturæ signo habere esse reale; negamus tamen, illud esse reale dici potentiale; cum re vera sit actuale: nisi. n. materia, & forma in aliquo priori naturæ signo, sicut verum esse actualis existentia, præxisterent; nunquam profectò ex ipsis compositum generari posset. Ad quartum admittimus, vnumquodque, quod fit, ex propria potestate fieri, hoc est ex materia habente determinatam potestatem ad recipiendam formam eius, quod fit: negamus tamen, formam ex propria potestate fieri, immò negamus absolute, formam fieri, quia verè forma non fit, nisi, ut quo, ut dicunt Scholæ; sed de potestate educitur, non sui ipsius, sed materie, quatenus ipsa varijs affectionibus proximam potestatem acquirere dicitur, ad formam recipiendam. Ad quintum respondetur, formam, cum de materiæ potestate deducitur, incipere esse actu, & ex nihilo, & ex aliquo. Ex nihilo, hoc est ex nullo subiecto componente: simplex. n. est forma, propterea ex re nulla conficitur.

Ex aliquo verò, hoc est ex subiecto, ad illam accipiendam accommodato: antequam. n. forma obtineat esse actu, subiectum ponitur ad illam recipiendam paratum, atq; ab affectionibus, in subiecto repertis, quodammodo acceritur: que si non essent, nunquam forma consisteret, aut produceret: & in hoc sensu dicitur forma incipere esse actu, ex aliquo, hoc est ex affectionibus, in materia repertis. Cum dicitur, ex nihilo nihil fit, vera est propositio, tanquam ex subiecto componente. Cum additur, si forma ex aliquo fieret fore, ut ex semetipsa potestate fieret, negandum hoc est: fit. n. ex potestate materiae, nec eam ob rem sequitur, formam ex materia fieri, quia, ut diximus, non fit ex ipsa, tanquam ex parte componente, sed educitur ex ipsa, tanquam ex subiecto ad illam recipiendam preparato, atq; ita non est necesse, ut antequam de materia potestate educatur, vllam in ipsa realem entitatem obtineat.

Vera sententia de re proposita sensim introducitur; primoque forma, cuius originem quarimus substantia esse ostenditur. Cap. XIII.

Riectis iam sententijs illis, quæ à veritate abhorreere videntur, omnibusque rationibus, quæ ad eas probandas in medium allatae sunt, iam planè dissolutis; tps nunc est, ut verà quæ arbitramur, de re proposita solam, dilucidè, quoad eius fieri potest, aperiamus: quod, ut commodius à nobis fiat, nonnullis conclusionibus præstare operam precium duximus. Prima igitur conclusio sic hæc: forma, cuius originem præsentis disputatione inuestigamus, nullo pacto est accidens, sed vera substantia. Hæc conclusio demonstrari non ita facile potest, propterea quod mens nostra, dum in hoc crasso, terrenoque corpore, velut in quodam carcere inclusa manet, ad intimam materiae, formæque naturam peruenire non potest: dumque simplicia corpora, quæ sunt elementa, contemplamur, quia sensibus nihil, præter eorum qualitates, attingimus, ideo qualitates ipsas eorum formas, & rationes esse putamus: quia in re multi sanè hallucinati sunt. Alij verò formam, quæ compositum constituit, non substantiam, sed accidens esse censuerunt; eamque ex quadam qualitarum harmonia exoriri putarunt. Veteres Philosophi, ut antè dictum est, in eodem etiam errore fuerunt: quoniam materiam esse totam substantiam rei, & quicquid illi adiungitur accidens esse, existimauerunt. Alij, absurdum putantes, simplicium corporum formas accidentia esse, media quadam inceserunt via, easque accipitis cuiusdam naturæ, inter substantias, & accidentia medias, censuerunt. Nam propterea quædam esse rei, materiam perficiunt, & compositum constituunt; substantiæ nomine decorarunt: quia verò intenduntur, & remittuntur, ideo easdem accidentia nuncuparunt. Alij in eam suam veuerunt, ut statuerint, huiusmodi formas accidentia primùm esse: deinde verò, temporis decursu, perfici, atque tandem substantias euadere. Portèra opinionum sunt hæc, quæ non est opus modò refellere, cum iam alijs disputationibus satis commodè rejecta sint. Sufficiet nunc, per veræ sniæ introductionem, paucis ostèdere, formam, quæ dat esse rei, & cuius interuentu compositum simpliciter consistit, verè substantiam esse. Quemadmodum. n. ex non quanto, quæ tam, ex non quali, quæ, & ex non ente, ens fieri non potest: ita sanè videtur, ex non substantia, substantiam fieri non posse: at compositum, cuiusmodi est elementum, substantia est, per se. n. subsistit; igitur ex substantijs fieri dèt: ex sola autem materia fieri non potest; quoniam si ea sola ponatur, nihil inde, nisi ipsamet materia exoriet: debet igitur dari pars alia, quæ itidè substantia sit, ex cuius vnione cum materia compositum constituatur: illa aut substantia alia nulla profectò est, quam ipsa forma. Præterea, cum qualitas, aut quoduis accidens subiecto adiungitur, nulla fit mutatio, secundum substantiam, sed ipsum subiectum sensibile manet: ut cum ferrum rotundum, aut calidum fit, quemadmodum ait Arist. 1. de Generat. tex. 23. hæc autem mutatio, quod ad accidens terminetur, alteratio proprio nomine nuncupatur. Cum verò aut aqua, aut aer, aut quoduis elementum generatur; tunc, absoluta generatione, nullum subiectum sensibile manet: Si. n. ex aere fiat aqua, cum aqua iam genita est, aer amplius non conspicitur, sed iam perijt; igitur facta est hic mutatio, secundum substantiam, atque adeò necesse est, ut huius mutationis terminus, qui est forma, in materiam introducta substantia sit. Neque verò difficultatem aliquam parere illud videtur, quia scilicet forma per se nō subsistit: nam neq; materia, naturæ viribus, per se subsistit, & nihilominus materiam omnes substantiam esse fatètur. Sunt igitur tam materia, quam forma veræ substantiæ: & quia à natura ad compositum constituendum ordinatae sunt, ideo semper altera ad alteram propensio-

2
tudo

7
Augusti

Prima conclusio pro vera sententia aptanda.

Errores varij denatura formæ.

Prima rō pōtēssimā esse substantiam.

Secunda rō

Obiectio, & solutio. Speculare hic diligenter materiam, formæque naturam

nem habet, hæc scilicet ut perficiat, illa verò, ut perficiatur. Sin autè per se ambæ subsisterent, & huiusmodi proclivitate non haberent, tunc seorsum semper manerēt, nunquam inter se copularentur, ac deinceps nullum unquam compositum procrearet. Quemadmodum igitur id, quod ex ijs concretum est, substantia dicitur, & materia ab omnibus substantia nuncupatur; ita etiam forma, quæ est præcipua compositi pars, verè substantia vocanda est, immò magis substantia, quàm materia, ut docet Arist. 2. Phys.

Substantialem cuiusque corporis formam simplicissimam esse. Cap. XIV.

Secunda conclusio.

Forma elementis simplex est.

Forma mixti inanimati simplex est.

Forma mixti animati simplex est.

Forma totius alia est à formis singularium partium, nec ab illis exoritur.

Cum iam satis probatum sit, formam non esse accidens, sed substantiam, nunc ad veram finem aperiendam, addamus hanc secundam conclusionem. Forma substantialis cuiuscunque corporis naturalis, siue simplicis, siue mixti, tam inanimati, quàm animati nequam composita, sed simplex omnino est. Probatur hæc conclusio, & 1. de Elementari forma, etenim elementum substantia quædam perfecta est, re ipsa existens, in qua duæ tantum substantiales partes, videlicet materia, & forma, continentur. Si materiam cogitatione secludas, forma tantum remanet, quæ dubio procul simplex est, cum ex nulla re alia constata sit. Id ipsum secundò, probatur de forma mixti corporis inanimati; quæ fortè aliquo pacto composita videri posset: nanque in huiusmodi mixto re ipsa quidem manent elementorum formæ, eæ tamè minutatim concisæ, & inuicem omninò permixtæ, atque confusæ sunt, ut, quanvis ibi manent, sui tñ iuris non sint, sed vires cohibitas, & quasi ligatas habeant; cum omne ius ad formam mixti, tanquàm ad perfectiorem delatum sit. Caro ex. gr. mixtum quoddam corpus est, ex quatuor elementis coagmentatum, in quo ignis, aer, aqua, & terra re ipsa continentur, caro tamen nullum elementorum est, sed caro. Quid ita? Quia elementorum formis iam forma mixti accessit, quæ ex illis quidem composita non est, sicut forma domus ex unitis partibus: sed omninò simplex, & a iuncte partibus, quam ex elementis profecta. Neque enim forma mixti ex eodem temperamento nascitur; nam temperamentum qualitas est, forma verò mixti substantia: ex qualitate autem substantia oriri non potest. Quare ipsamet elementa, simul iuncta, materiae vicem subeunt, & certis quibusdam affectionibus ad simplicem formam mixti recipiendam accommodantur. Tertio hoc idem facilius probatur, de forma mixti corporis animati, quæ est anima ipsa. Etenim in mixto corpore animato plures quidem formæ, ut sanguinis, carnis, ossis, nervi, membranae, ear, saginis, & aliorum huiusmodi continentur, quæ res tamè omnes in vivente mixto potestate tantum contineri dicuntur: non quia re ipsa in mixto non sint, sed quia, præsentè anima, tanquam forma præstantiore, formæ officio non funguntur. Quò fit, ut totum ex illis partibus constitutum, subiecti, atque materiae vicem gerat, ad ipsam animam recipiendam, quæ tum primum cum hoc subiecto iungitur, cum primum illud, vitalis, seu caelestis caloris ope, iam perfectè organis instructum est: recedente autem anima, tunc forma totius mixti pristinum ius recuperat, & verè forma nuncupatur. Sic etiam, ubi anima, quæ partes omnes mixti corporis prius iunctas continebat, iam recessit, & corporea illa moles sensim dissolvitur, tunc unaquæque pars propria forma incipit gaudere, quæ itidem verè forma est, & appellatur: du. n. nervus à carne, & os à nervo leparatur; singulae istæ partes proprias per se formas habere dicuntur. Porro formam totius aliam esse à singularium partium formis, hinc elici facile potest: quoniam forma totius virtute aliqua prædita est, quam singulae partes non habent; idèò Medici dicere solent, hanc, vel illam virtutem huic, vel illi rei à tota substantia competere, idèst à totius forma proficisci. Evidentissimum igitur argumentum hoc est, formam totius à singularium partium formis non exoriri, sed tantummodo singularium partium formas simul iunctas, esse qualdam veluti præparaciones ad formam totius recipiendam, quæ simplicissima est, & extrinsecus orta, ut lentim videbimus.

Formam educi de potestate materiae sicut actus perfectus educitur de habitu. Cap. XV.

Vide Fernellium li. 1. de abditis rerum causis, cap. 5.

Hactenus probatum est, formam neque accidens, neque ex vllis rebus compositam, sed simplicem substantiam esse: nunc videndum est, quoniam pacto eadem de materia potestate educatur. Ioannes Fernellius, vir eruditissimus, lib. 1. de Abditis rerum causis, cap. 5. id ipsum pulcherrimè huiusmodi conclusione declaravit. Forma, inquit, educitur de potestate materiae, sicut perfectus actus educitur de habitu. Pro huius conclusionis explicatione, consi-

consideratione dignum videtur, quid nam sit hæc materiæ potentia, de qua forma passim educi dicitur; huius enim rei consideratio nos sensim ad id, quod quærimus, manu ducet. Potentia igitur, de qua Aristoteles lib. 9. Metaph. c. 1. differuit, duplex statuitur; altera actiua; passiuæ altera, quarum vtraque ab eodem, loco nuper citato, definita est. Potentia, inquit actiua est principium transmutandi aliud, quatenus aliud: passiuæ verò est principium transmutandi ab alio. De actiua potentia nulla nunc nobis disputatio est, sed solum de passiuæ, qua materia ad formam recipiendam apta, idoneaque redditur. Porro passiuæ hæc materiæ potentia duplex est, scilicet vniuersalis, & particularis. Vniuersalis, vt alibi docuimus, est quædam intima primæ materiæ affectio, quæ re ipsa à materiæ substantia non differt, sed solum conceptu, atque formali distinctione, cum de eius essentia non sit, quantum eidem essentialis dicitur. Itaque huiusmodi potentia, est substantia, sicuti materia: eadem, qua ipsa, duratione describitur, nimirum æternitate, vt Aristoteli placuit: non suscipit magis, nec minus, sed semper eadem manet, & sibi similis. Potentia verò particularis, non substantia, sed qualitas est, quæ materiæ adiuncta, ipsam præparat, & ad hanc, vel illam formam recipiendam accommodat. Cum ergo huiusmodi potentia qualitas sit: nullo pacto in substantiam commutari potest, vt putarunt Alexandræi, sed qualitaris officio fungens, continuò materiam afficit, semperque illam ad formam recipiendam promptiorem reddit. Hæc itaque particularis potentia, quæ qualitas est, intensionem recipit, & sensim quodammodo adolefcens, ad perfectionem properat: vbi autem consummatam perfectionem obtinuit, repente apparet forma, extrinsecus in materiam introducta: quippe quæ forma endelechia, hoc est actus, siue rei perfectio ab Aristotele nuncupatur. Cæterum notandum est hic, formam non ideo perfectionem appellari, quia formaliter, vt sic loquar, ipsamet perfectio sit, ad quam sensim potentia properat: sed ideo perfectionem appellari, quia perfectæ potentiæ comes est, vel quia totum compositum complet, ac perficit. Nam eo temporis momento, quo potentia perfectionem obtinuit, id est, quo materia perfecte ad formam recipiendam parata est; eodem forma, extrinsecus orta, cum materia copulatur. Ex hac igitur particulari potentia, quæ qualitas est, forma substantialis educi dicitur, eo modo, quo perfectus actus educitur de habitu. Hoc, vt optime intelligamus, cogitatione fingamus, aliquem, post multos imperfectos, canendi, aut pulsandi actus, sibi tandem habitum comparasse: profectò is nunquam perfectum pulsandi actum edere poterit, nisi prius habitum conquisiuerit: habitum verò non statim acquirere potest, sed sensim ex multis imperfectis actibus continuò magis, magisque paratur ad habitum acquirendum, ac deinceps ad perfectum actum edendum: posito enim habitu, quotiescunque voluntas imperet, perfectum pulsandi actum edere potest. Sic igitur in re nostra de forma dicendum est: ita enim est actus perfectus, qui in materiam induci non potest, nisi illius potentia consummatam perfectionem consecuta sit. Quemadmodum autem pulsandi habitus non transmutatur in actum, sed manente habitu, ex eodem perfectus actus elicitur; ita potentia materiæ non transmutatur in formam; sed ex eadem iam perfecta, elicitur forma. Quemadmodum etiam sola pulsatoris voluntas, ad perfectum pulsandi actum elicendum, non satis est, sed præterea requiritur habitus: nec solus etiam habitus perfectum pulsandi actum edere potest, sed præterea requiritur pulsatoris voluntas; ita sola exterior causa non satis est, ad educendam formam, sed præterea desideratur potentia, perfectionem iam planè consecuta: neque rursus satis est perfecta potentia, sed causa etiam exterior necessario requiritur. Forma igitur, ait Fernellius, educitur de potentia materiæ, sicut actus de habitu: & sicut actus non destruit habitum; sed illum potius seruat, immò excolit magis, ac perficit, vt patet de eo, qui habet habitum scientiæ, & actu contemplatur; ita forma adueniens materiæ, qualitatem potentiæ non excutit, sed ornamentum illi potius, atque perfectionem addit. Hinc satis commodè elicere possumus, potentiam materiæ, tamen ad formam recipiendam materiam præparat; proprie tamen formam non parere, neque à se ipsa quodammodo excutere: id quod exemplo feminis ostendere facile possumus. Semè enim in animalium procreatione iam conceptum, vteri vi, ac benigno quodam tempore, ad agendum impellitur; non quidem ad animal procreandum, aut ad animalis formam de se excitandam, & edendam, (id enim virium non habet) sed tantummodo in id eius facultas excitatur, vt materiam seminis præparat, atque perfecte instruat, ad animalis formam, quæ anima est, recipiendam: & quod de anima dicitur, idem de quacunque

Testis cõcia
sio.Potentia da
plex.Potentia acti
ua quid sit.Potentiæ pas
siuæ definitio.Potentia ma
teriæ duplex.Potentia ma
teriæ vniuer
salis quid sit.Quære disp.
de poten. ma
teriæ.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Potentia ma
teriæ particu
laris quid sit.Quo intelli
gendum sit,
formam rei
perfectionem
esse.Forma substa
ntialis educit
de potentia
materiæ particu
laris.
Exemplum re
planè ap
petens.

Applicatio.

Nota.

Nota.

Nota.

Quamvis for
ma educatur
de potentia
materiæ, non
idem in pote
ntia forma pa
rere dicitur.
Exemplum

materiali forma intelligendum est. Patet igitur, quomodo forma de materiae potentia educatur.

Naturalis corporis substantialem formam à genitore minimè produci. Cap. XVI.

Verùm non satis est ostendisse, formam educi de potentia materiae, sicut perfectus aer educitur de habitu: sed præterea opus est inuestigare, à quonam tandem fiat hæc formarum educio, vel quisnam ille sit, qui formam in materiam imprimit, ac inducit. Hoc ut facilius intelligamus, accipiemus materiam, non simplicem illam quidem, & nudam, sed formatam, & sensibilibus qualitatibus affectam: ea enim, quæ sensibus magis parent, nobis notiora sunt, ut in præmio librorum de Physico auditu Aristoteles scribit. Accipiemus igitur pro materia ex. gra. semen animalis, & inquiremus, à quonam illud formam, hoc est animam, accipiat? excipiendo semper rationale animam, quæ de materiae potentia non educitur; & cuius origo proximè à Deo est, ut alia disputatione docturi sumus. Erit ergo hæc quarta conclusio. Naturalis corporis substantialis forma à genitore minimè producitur, ut forma equi non producitur ab equo. Pro huius conclusionis explicatione notandum est, semè præte tantummodo animatum dici, ut 2. de Ortu animalium c. 3. Arist. docet; id tñ non ita intelligendum est, ut animam in se ipso ociosam, & quasi feriantem cõineat; ideoq; ibi anima præte esse dicatur, ut placuit Themistio: sed dñ animatum præte, quia animam actu non habet, (alioquin animal diceretur) sed procliuatam tñ ad animam recipiendam: ut superficies præte colorata dicitur; quia natura sua nullum habet actu colorem, sed quolibet habere potest. Iam verò, si semen, quæ non habet, animam recipit, opus est sane, ut ab aliquo illam recipiat: à progenitore autè, hoc est ab eo, qui semen emisit, recipere nequit. Cùm enim equus in equæ uterum semen eiacularur, quam obsecro animam cum semine profundit? suam certè animam non profundit, quia e vita statim excederet. Neque etiam putandum est, animam ab anima gigni; quia tunc eius anima multarum animarum quam præguans esset, omnium scilicet, quas cum semine parere posset. Præterea cum ex vna seminis eiaculatione plures partus fieri contingat, ut in canib. & feliibus patet; tunc aut plures animæ ab vna, eademque anima oriuntur, aut anima, secū dum seminis portionem, diuisibilis esset; ita, ut quælibet seminis portio animæ portionem cõtineret: quæ sanè absurda necessariò sequuntur, si in semine actu animam cõtineri dicamus. Non ergo quicquid sæcundum semen emittit, rei formam emittit, sed solum potentiam ad formam recipiendam. Patet de ouo, cùm ex eo, fornacis tepore, pullus excluditur: galli quidem semen in ovo cõtinetur; sed tamen fieri potest, ut, gallus iam pridem extinctus sit. Quò fit, ut à gallo pulli anima non producat; sed semen tantummodo, in quo præparatoria facultas inest, ad ipsam recipiendam. Igitur semine iam in locum, conceptioni idoneum, à progenitore emisso; tunc, ob virtutem in eo relictam, fiunt præparationes ad formam, ut elementorum temperatio, partium conformatio, & spiritus commoderatio: cumque iam semen cõsumatam præparationem obtinuit, tunc repente formam excipit, extrinsecus ortam. Sed dicet aliquis, si forma à genitore non producitur; quomodo ergo erit verum dicere, plantam generare plantam, bouem, bouem, & hominem, hominem? Solutio est in promptu: ut n. bos generet bouem, non est necesse, ut formam bouis edat; sed satis est, ut vim suam in feminæ imprimat, quæ ipsum concinnè præparatum reddat, ad formam recipiendam. Id enim, quod generat, satis est magna causa, cur in materia forma ipsa recipiatur, ut 1. 2. Metaph. ca. 3. Aristoteles scribit: quod quidem, ob virtutem in semine impressam, intelligendum est: ibi

Forma substantialis originem celestem, atque diuinam penitus esse. Cap. XVII.

A quonam ergo producetur substantialis forma, si non producitur à genitore? Ioannes Fernelius, cuius doctrinam, & opinionem hæc in re sequor, cum Aristotele 1. 2. Metaph. cap. 3. primo Methæor. & alijs pluribus locis, hæc quinta conclusione respondet, à celo illam, & ab eo, quod est omnium primum, omnia mouens, produci. Hæc conclusio subtiles adiutorum, atque difficiles explicationes, & enodationes habet; propterea ad eam intelligendam intento opus est auiso, ne si vnum aliquod effugerit, omnia dilabantur. Sciendum igitur est, rem omnem naturalem ex duabus partibus intinè conflatam esse, videlicet ex materia, & specte, quam formam appellant. Sed præterea externum, à quo efficiens necessariò requiritur

Quarta conclusio.
Semen potentia animatum est.

Generat non educit formam, sed vi sua potentiam perfectam, & materiam præparat ad formam recipiendam.

Obiectio.

Solutio.

Quinta conclusio.

Naturale cõpositum conflat ex materia, & forma; pendetq; ab efficiente.

in quod formam cum materia coniungat, remque cōpositam constituat. Materia nō fit, quia est aeterna: forma pariter non fit, hoc est non generatur; alioquin non esset principium: ideo dicebat Aristoteles loco citato, mutationem omnem esse ab aliquo, alicuius, & in aliquid; ab aliquo, puta primū mouente; alicuius, scilicet materia: in aliquid, id est in formam. Res autem in infinitum abiret, si & ipsa forma fieret. Iatis enim est ex. gra. vt as rotundum fiat, nec praeterea opus est, vt fiat etiam ipsamet rotunditas: ex his igitur principiis constat res naturalis. Quoniam vero perpetua illa non est, sed vt cæpit esse, nouo ortu, ita desinet esse, occasu: ideo huiusce transmutationis causa aliqua querenda est, quæ certè alia nulla esse potest, quam ipsa forma: dum enim cum materia coniungitur; tunc res naturalis exoriri: dum verò ab eadem abscedit, tunc occidere dicitur. Huius autem ortus, atque occasus efficiens causa quæ nam erit? Aristoteles 1. Meteor. cælestibus illam corporibus acceptam retulit, dum ita scribit, necesse est, Mūdum hunc interiore contiguam esse lationibus superioribus, vt tota eius virtus inde gubernetur. Quæcunque igitur in sublimari hoc Mundo continentur, vt lapides, metalla, stirpes, & animalia, tam imperfecta, quam perfecta, ea omnia à Cælo originem ducunt. De imperfectis animalibus, quæ nimirum ex putrida collaue oriuntur, perspicua res est, nullum alium illa effectorem habere, nisi Cælum: absurdum autem esset, imperfecta hæc animantia à Cælo originem trahere; perfectorum verò animantium generationem ab inferiore efficiente pendere. Immo narrat Aristoteles sect. 10. Problematum, problemate 15. vti cælesti quadam constitutione, imperfecta quædam animantia ex putri materia procreantur; ita olim ingentem quandam Mundi, vniuersique mutationem fuisse, atque cælestium siderū constitutionem, quæ principio omnium perfectorum animantium ortus, vel ipsius hominis causa fuerit: id autem Aristoteles non à se dixit, sed tanquam aliorum opinionem retulit, qui de natura disseruerunt. Quod quidem dictum philosophicum potius, quam verum, atque catholicum est: scimus enim, secundum fidei catholicæ veritatem, Deum initio omnia procreasse. An autem omnia ipsemet ex nihilo, an verò aliqua, secundarum causarum interuentu, ediderit, disputandum modò non est: cum satis nobis sit, ea omnia, quæ causarum secundarū interuentu producuntur, a Deo, absque causis secundis nullo negotio effici posse. Cæterum, vt ad rem nostram propius accedamus, quemadmodum in quaque re naturali duæ sunt intima, atque substantiales partes, materia scilicet, & forma; ita duo in vniuerso reperiuntur, à quibus huiusmodi partes rei componendæ subministrantur. Ea autem sunt elementa, atque cælestia corpora: illa quidem materiam, hæc verò substantialem formam exhibent. Ideo Aristoteles, de naturali rerum generatione disserens, formam asseruit à Cælo pendere, dum Solem, & hominem generare hominem affirmavit: nomine autem Solis, non eius tantummodò astrum, sed quintam illam naturam, atque substantiam, hoc est totum aggregatum ex omnibus cælestibus orbibus intellexit. Duplicem igitur Aristoteles mortalium rerum opificem statuit: alterum totius compositæ rei, & hic est proximus progenitor; ideo dixit hominem generare hominem, bouem, bouem, plantam, plantam, & eodem modo de alijs: alterum solius formæ, & hunc rursus duplicem esse perhibuit: cum enim naturales tantum causas contemplantus est, hunc vocauit Solem, hoc est cælum ipsum: cum verò supra naturales causas transcendit, eum dixit esse primū omnia mouens, hoc est Deum Opt. Max. Itaque ex hisce omnibus Aristotelis locis elicimus, quotiescunque materia debita præparatione instructa est, vt timo illo temporis momento, quo eius particularis potentia, quam qualitatem esse diximus, consummatam perfectionem obtinuit, non à particulari quidem genitore, sed à Cælo, & à primo mouente formam in eundem introduci. Sed quæret aliquis, cum rerum naturalium forma, si mentem excipias, corporeæ sint, & ipsomet Aristotele teste, illa, quorum actio corporea est, absque corpore esse non possunt; quoniam modo huiusmodi formæ absque vilo corpore à Cælo demittuntur, & vnâ cum materia copulantur? Huic quæsitio respondet egregiè Ioannes Fernellius, sicut Sol, cui lux ingenita est, perspicua corpora illustrat, non tamen propriam lucem à se excludit, atque in illis immittit, sed tantummodo lumen in ea distendit, quod quidem nihil est substantiæ Solis, nec aliqua eius pars, sed effectus virtutis eius: ita cælestia corpora, in quibus rerum ideæ, ac species ingenitæ sunt, non illas quidem exhibere, quasi à sese expellant, & in hunc Mundum inferiorem demittant, vel quasi iam fabricatas, deorsum deturbent: neque rursus, dum formas edunt, aut propriam substantiam, aut substantiæ partem

Ortus, & occasus rei naturalis fit ob cōiunctionem formæ cū materia, & ob eiusdem ab eadem discessum.

Returmoium naturalium formæ à cælo originem ducit.

Dicitur Arist. in Problematibus.

Quoniam sint illa, à quibus res naturales materiam, & formam accipiunt.

Mortalium rerum opifex duplex ab Arist. statuitur.

Dubitatio notabilis.

Responsio Fernellij.

in hæc inferiora iussere, sed motu tantum, & lumine, virtutem suam in spiritu, à Cælo ingenti commutatione dilapso, imprimere. Qui cum omnia hæc inferiora contineat, & in omnibus inhius sit, tunc, quotiescunque materia debite præparata est, cælesti illa virtute, sibi impressa, formas momento exhibet, eo modo, quo sol corporibus perspicuis lumen præbet. Hanc arbitror de formarum origine verissimam esse sententiam.

Soluantur argumenta superius posita, quibus probatum est, formam habere aliquod esse reale in materia, antequam de eius potestate educatur. Cap. XVIII.

Quæ supra
cap. 4.

Confirmata iam satis, & explicata sententia illa, de formarum origine, quam verissimam esse arbitramur, reliquum tantum est, ut in fine huiusce disputationis argumenta illa solvamus, quibus antè probatum est, formam habere aliquod esse reale in materia, prius, quam de eius potestate educatur.

Ad primum.

Ad primum concedimus, formam ex nihilo fieri; eam tamen creati negamus; id. n. quod creatur nullarum affectionum vi, à Deo ex nihilo producitur: forma verò, de qua loquimur, à naturali agente, illarum affectionum vi, quæ in materia reperiuntur, in lucem

Ad secundum.

educatur. Ad secundum neganda est, consequentia. Ad probationem negandum est, definitionem violenti, 3. Ethic. ab Arist. positam, formæ productioni competere: siquidem forma nullam habet repugnantiam, ut producat. Definitio autem illa violenti optimè competit motibus, qui contra naturam fiunt: si. n. lapis sursum proijciatur, ille motus verè violentus dicitur, quia pendet ab externo principio, sitque contra mobilis propensionem: formæ autem productio, tametsi fiat ab externo principio, non est tamen contra propensionem eius, quod

Ad tertium.

produci debet; quia, ut diximus, ad id repugnantiam nullam habet. Ad tertium admittimus, eò potissimum res naturales ab artificiosis distare, quia internum habent sui motus principium, ut docet Arist. 2. Phys. Illud autem principium dicimus esse formam, re ipsa materiam informantem: nam eo loco Arist. per res naturales intellexit composita naturalia, quæ pro-

Ad quartum.

fecto non nisi ex materia, & informante forma constituta sunt. Ad quartum concedimus, in semine, & in quacunque materia virtutem aliquam actuam reperiri, formæ productione coadiuvantem; negamus tamen, virtutem illam esse formæ inchoationem, vel partem, aut gradum eius: illa. n. virtus nihil aliud est, nisi cælestis spiritus, & calor, per omnia fusus, qui materiam afficit, & particularem, vel proximam materiam potentiam sensim perficit; atque adeo materia præparat ad substantiale formam recipientem. Hincque fit, ut generans sibi simile generet; quoniam virtus activa, quæ exica: in leonis semine reperitur, non potest materiam ad aliam formam, quam ad formam leonis recipiendam, præparare.

Ad quintum.

Ad quintum concedenda est maior propositio, si de interna denominatione sermo fiat; neganda autem, si de externa. Iam verò denominatio illa, quam motus accipit à termino, ad quæ, externa est, non interna; & propterea non est necesse, ut motus aliquo modo illud participet, à quo denominationem sumit: quare nulla nos ratio cogit, ut dicamus, in eo materiam motu ad formam ignis, qui ignis generatio dicitur, aliquid formæ ignis, in materia præexistere.

Ad sextum.

Ad sextum respondendum est, rationalis animæ, & cæterarum formarum productionem in aliquo differre, & in aliquo etiam convenire. Conveniunt in hoc, quia neque rationalis animæ, neque formæ, quæ de materie potestate educuntur, habent vllum esse reale, antequam educantur, & in rerum natura consistant. Hoc verò differunt, quia formæ, quæ de materie potestate educuntur, illarum affectionum vi, quæ in materia reperiuntur, cum Cælo, tum à primo mouente in lucem eduntur: rationalis verò animæ, nullarum affectionum vi, à solo primo mouente procreatur, quanvis, ne ociosa maneat, non prius producitur, quam corpus, cuius forma futura est, idoneis instrumentis præ-

Ad septimum.

paratum sit. Ad septimum illud prius obiter notandum est, formam non esse generabilem; quia generatio rei tantum compositæ congruit; sed, si propriè loqui velimus, esse tantum educibilem. Quoniam verò argumentum eandem prorsus vim habere videtur in educatione, quam habet in generatione; ideo pro eius explicatione maior propositio neganda est: non enim id, quod generabile, vel educibile est, re ipsa distinguitur ab eo, quod neque est generabile, neque educibile: quoniam realis distinctio illarum rerum existentiam ponit, quæ sic distinguuntur: forma autem, ante sui educationem, non existit. Satis igitur est, illud, quod educibile est, non esse re ipsa idem cum eo, quod non est educibile, vel esse huiusmodi, ut ab eodem re ipsa, postquam educitum sit, differre possit: huiusmodi est forma, quæ, antequam educatur, non est re

ipsa idem cum materia; est tamen apta re ipsa ab eadem differre, postquam educta est: materia enim à forma, iam existente, re ipsa distinguitur. Ad octavum advertendum est, aliud esse, aliquid de materia extrahi: aliud verò, aliquid de materia potestate deduci. Si forma de materia extraheretur, utique aliquod esse reale in materia actu obtineret, antequam extraheretur: at verò de materia non extrahitur, sed de eiusdem potestate deducitur, ideo satis est, ad actiones esse in materia, quæ determinatam formam respiciant, atque materiam præparent, ad illam recipiendam. Ad auctoritatem Aristotelis, sumptam ex 7. Metaphys. tex. 29. respondendum est, ibi Aristotelem docuisse, aliquam partem eius, quod fit à natura, hoc est formam, in subiecto præexistere, non quidem secundum aliquod esse reale, vel secundum aliquam partem, aut gradum eius, sed tantummodo secundum virtutem: quoniam, ut diximus, in semine, & in quacunque materia reperitur vis activa, quæ materiam præparat ad formam recipiendam; quæ tunc extrinsecus oritur, cum materia consumatam præparatione obtinuit.

Ad octavum

Ad auctoritatem Arist.

DE FORMARVM PLVRALITATE,

Disputatio Decimasextima.

Disputationis Origo.

Caput Primum.

Ebniens Aristoteles lib. 1. de Generatione, & interitu, tex. 23. substantialem generationem; eam esse dicebat mutationem, qua totum transmutatur in totum, nullo sensibili subiecti loco manere. Hæc generatio- nis definitio interpretibus multis non parvam dubitandi occasionem præbuit; nū scilicet, quotiescunque vnius rei interitum alterius statim generatio cōsequitur, præter primam materiã aliquid etiam maneat, ex cuius coniunctione cum ipsa, res noua generetur: an quicquid ante dissolutum est, omnibus formis, qualitatibusque reiectis, in ipsam tan-

Generatio- nis definitio.

dem puram, simplicem, nudamque materiam abierit? Profecto huius quæstionis explicatio ad generationis definitionem aperiendam maximè conducit: verum explicari nullo modo potest, nisi prius alterius disputationis enodatio appareat: utrum scilicet in eodem substantiali composito plures formæ substantiales reperiantur. Qui enim formarum pluralitatem in eodem composito statuunt, negant, in rei naturalis interitu vsque ad materiam primam dissolutionem fieri. Qui verò unicam tantum substantialem formam in eodem composito reperiri arbitrantur, hanc ipsam dissolutionem vsquequaque admittunt. Quæstio hæc de formarum pluralitate vna etiam ex precipuis est, quæ in naturali Philosophia tractari solent, atque in ea Doctores plerique, præsertim Thomistæ, atque Scotistæ maxime dissident, ut inter eos hæc ipsa controuersia nescio, an quicquam magis controuersum sit. Vt igitur in tâta difficultate tum Aristotelis mentem, tum ipsam etiam rei veritatem inuestigemus, nos quoque hanc disputationem euoluere decreuimus hoc ordine seruato. Primum paucis notatis, quæ verum quæstionis intellectum explicabunt, sententiã illam in medium afferemus, quam rationi minus consentaneam existimamus, præcipuasque rationes adducemus, quibus eadem ab eius defensoribus probari solet. Afferemus deinde oppositam sententiã, quam & cum Aristotele, & cum ipsa rei veritate consentire arbitramur; eamque validissimis rationibus firmare conabimur. Mox, responsiones varias, quibus oppositæ sententiæ auctores rationes, pro vera sententiã propositas, soluere nituntur, refutabimus. Demum objectionibus singulis, quæ veram sententiã oppugnare videbuntur, pro viribus occuremus.

Disputatio- nis occasio.

Disputatio- nis formati- uæ plu- ritalitatis præci- pua pos- sit in naturali phi- losophia.

Ordo in di- sputatio- nis ser- uandus.

Quæstionis sensus explicatur. Cap. 11.

Principio autem, quò facilior sit propositæ disputationis explicatio, considerandum nobis est, quale nam sit compositum illud substantiale, de quo quarimus, vna ne tantum, an pluribus substantiis formis præditum sit. Sciendum igitur est, per substantiale compositum nos posse intelligere tria: videlicet corpus simplex, ut elementum, corpus mixtum ani-

Substantia- lia composita triplex.

mae expers, ut lapis, ferrum, vel id genus aliud: & corpus mixtum animatum, atque illud quidem, vel anima vegetali, ut planta; vel sentiente, ut bellua; vel rationis particeps, ut homo.

Disputatio non erit de corpore simpliciter. Nec de mixto inanimato.

Hoc notato, advertendum primum est, in proposita disputatione de simplici corpore nobis nunc sermonem nullum fore: omnes enim corpus simplex, ut elementum, ex prima materia, & una tantum substantiali forma constare esse, fidentur; cum primum corpus sit, quod ex materia, substantialisque formae coniunctione proficiscitur. Nulla pariter de mixto corpore, a se experte, disputatione futura est: alia enim dubitatio est, verum forma mixti ab elementorum formis re ipsa distincta, atque illis adiuncta sit; an mixtum corpus nihil aliud sit, quam ipsamet elementorum formae, simul confusae, atque permixtae, & in particulas perexiguas redactae. Non sumus ergo nunc disputaturi, an in huiusmodi corpore mixto plures formae substantiales reperiantur, ut nimirum quatuor elementorum formae in eodem integrae, & incolumes conseruentur: neque, ut superius dicebamus, an mixtum, praeter elementorum formas, propriam quoque formam ab illis distinctam, obrineat. Rursum, cum quaerimus, an in eodem substantiali composito plures formae substantiales reperiantur, non attendimus particulares formas; quia certum est, in mixto animato aliam esse formam carnis, aliam ossis, aliam nervi, alias ceterarum partium: quae tamen omnes in unam, eandemque totius formam coeunt, quae a nonnullis forma mixtionis, ab alijs forma corporeitatis nuncupatur. Per quam quidem corporeitatis formam, non illam intelligunt, quam nonnulli coeivam esse materiae posuerunt, tanquam affectionem quandam, ad omnes formas recipiendas necessariam: sed hanc, quam diximus, totius formam intellexe-

Non de formis particularibus, sed de forma totius.

Disputatio erit de mixto corpore animato.

tunt, ex omnium partium mixti corporis formis confluentem. Itaque nolera haec disputatione de mixto corpore animato tantummodo futura est; quaerentes, in huiusmodi corpore pluresne formae substantiales ponendae sint? Verum haec quoque quaestio declaratione indiget: cum enim plures sint animae facultates, seu partes, aut etiam species; non est institutum nostram differere, an in eodem animato composito plures formae substantiales, id est plures animae, vel plures animae partes, aut facultates, locis distinctae, ponendae sint: sed id praecipue quaerit disputatione nostra, sit ne in eodem animato composito una tantum substantialis forma, ut anima: an praeter animam, alia etiam forma substantialis addenda sit, quae materiam informet, nimirum forma mixtionis? Hoc est, quaerere, utrum in planta, praeter formam mixtionis, ex elementis confluentem, danda etiam sit, tanquam forma substantialis, anima vegetalis? Utrum in bellua, praeter molem illam corpoream, danda etiam sit anima sentiens, quae velut substantialis forma, materiam perficiat? Utrum in homine, praeter formam mixtionis, ponenda sit anima rationalis, ab illa distincta: an anima rationalis sola gerat officium formae; nihilque aliud in homine sit, quod vere materiam perficiat, atque informet? Haec est quaestio, de qua nunc disputaturi sumus.

Verus sensus quaestionis.

Opinio Thomistarum.

Cap. III.

S. Thom.

Cum iam id pateat, de quo praecipue disputaturi sumus, nunc de re proposita oppositas sententias recenseamus, ut, verior quae sit, seligere valeamus. Fuit itaque sententia. S. Tho. 1. par. Summe q. 76. art. 4. in eodem substantiali composito, & eo quidem animato, unam tantum substantialem formam ponendam esse; ut in planta animam vegetalem, in bellua sentientem, in homine rationalem. Quam sententiam praecipui S. Tho. sectatores secuti sunt; praesertim Caietanus in commentarijs 1. partis loco citato, Hervaeus in tractatu de unitate formarum q. ult. Gregorius Ariminensis 2. Sentent. d. 17. q. 2. Marsil. 3. Sent. q. 13. art. 1. & 1. de Generatione, & interitu q. 5. Iauellus 7. Metaph. q. 19. Franciscus Suarez disput. 15. Metaphysicali, sect. 10. & alij complures. Praecipuum huius sententiae fundamentum illud est, quod niam anima, quaecunque tandem illa sit, in vivente corpore non est forma assistens, sed in se mans: si enim esset forma assistens, utique praeter ipsam, alia forma substantialis danda esset, quae materia perficeret, & compositum in esse simpliciter constitueret. Iam vero rationalis anima in homine, (ut de hac potissimum loquamur) est forma, quae dat esse homini, quae ipsum in esse simpliciter constituit, quaeque, suo discessu, in causa est, cur homo desinat esse simpliciter; propterea est forma informans, atque adeo in homine sola; alioquin, si alia forma substantialis in homine, ante ipsam, existeret, iam homo, ante eius adventum, in esse simpliciter constitutus esset. Cum igitur anima perfectissima, & nobilissima forma sit, necesse est, ut virtute sua formas omnes inferiores

Caietanus. Hervaeus. Greg. Arim. Marsil. Iauellus. Suarez. Padarnetam praecipui opinionis Thomistarum.

contineat, illudque idem esse largiatur, quod à formis inferioribus haberi potest. Continet ergo virtute sua non solum sentientem, & vegetalem animam, verum etiam ipsammet formam missionis, ac propterea in homine, præter primam materiam, nulla alia forma substantialis ponenda est, nisi anima rationalis: in bellua, nulla alia, nisi sentiens; & in planta, nulla alia, nisi vegetalis. Rationes autem, quibus hæc sententia à plerisque Thomisticæ classis Doctoribus probari solet, hæc sunt. Prima, vnaquæque res videtur in esse constitui, per propriam formam: siquidem ex 2. Phys. & 7. Metaph. forma est illa, quæ dat esse rei: sed vnus rei vnici est esse; ergo vnus rei vnica tantum est substantialis forma. Secunda, forma substantialis non contingitur ab accidentali; quia hæc aduenit enti in actu: illa verò aduenit enti in potentia: si igitur in composito essent duæ formæ substantiales, sequeretur, vt illarum altera adueniret enti in actu, atque adeo non esset substantialis, sed accidentalis. Tertia, si in homine essent plures formæ substantiales, sequeretur, vt hæc propositio non esset in primo modo dicendi per se, scilicet homo est animal: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Probant consequentiam; quoniam prædicatio sumpta à diuersis formis, est prædicatio per accidens; sicut cum dicitur, homo est albus: sed si in homine essent plures formæ substantiales; tunc dicendo homo est animal, sumeretur prædicatio à diuersis formis; atque ita illa prædicatio non esset per se, sed per accidens. Quarta, illa caro, quæ non potest facere opus carnis, non est caro, nisi æquiuocè, vt docet Arist. 4. Meteor. cap. vlt. sed caro mortua non potest facere opus carnis; ergo caro mortua non est caro, nisi æquiuocè; atque adeo forma carnis, post separationem anime intellectiua ab homine, non est proprie forma hominis, sed cadaueris. Quinta, formæ sunt sicut numeri, vt ait Aristot. 8. Metaph. tex. 10. sed vno numero addito, mutatur species numeri præcedentis; ergo vna forma addita mutatur species constituti ex materia, & forma præcedente; igitur si in homine essent duæ formæ substantiales, sequeretur, vt, rationali anima homini adueniente, eius species mutaretur, nec eadem maneret. Sexta, omnis forma vel est metaphysica, vel mathematica, vel naturalis: sed in corpore viuente, præter animam, nulla datur forma, quæ sit vel metaphysica, vel mathematica, vel naturalis; ergo in corpore viuente, præter animam, nulla datur substantialis forma: Probant minorem; quia si in viuente, præter animam, vlla alia substantialis forma daretur, ea maximè esset forma missionis, quam nonnulli corporeitatis appellant: at verò hæc forma nec est metaphysica; cum sit demersa in materiam: nec mathematica; quia formæ mathematicæ non sunt substantiæ, nos autem loquimur de forma substantiali: nec denique naturalis, quia, vt constat ex doctrina Aristotel. 2. Phys. ab hisque pluribus locis, omnis forma naturalis est principium motus, & quietis, quod huic formæ minime conuenit, cum omnes motuum differentie tam in mixtis, quam in simplicibus corporibus alias habent particulares formas, à quibus oriuntur; ad nullum ergo formarum genus hæc forma pertinebit. Postremo, istæ plures formæ aut sunt eiusdem speciei specialissimæ, aut alterius: non primùm, quia illarum altera potest esse naturaliter indissolubilis, cuiusmodi est anima rationalis in homine: altera verò puta forma missionis, est naturaliter dissolubilis: nunc autem dissolubile, & indissolubile differunt plusquam genere, vt habetur 10. Metaph. tex. 26. neque secundum, quia tunc homo non esset vnus species, & hominis per se non esset vna definitio; non igitur in homine, neque etiam in quocunq; viuente, præter animam, alia forma substantialis ponenda est.

Opinia Scotistarum.

Cap. I V.

Altera sententia, quæ Thomistarum opinioni omnino aduersatur, ea est, in quocunq; viuente corpore, præter animam, aliam quoque substantialem formam, nimirum formam missionis necessariò ponendam esse. Etenim, cum omne viuens, ex anima, & corpore constarum sit; corpus verò non sit pura; nudaque materia, cui proximè anima incumbat, sed quippiam ex materia, & forma concretum, quinimò ex elementis coagmentatum; dicendum necessariò videtur, in viuente corpore dari substantialem formam, per quam est corpus; ab alia substantiali forma distinctum, per quam illud idem in viuentium numero collocatur. Huius opinionis autorem dicunt nonnulli fuisse Auicennam, 1. lib. Sufficietie sue, cap. 2. Verùm ipse de ea potius corporis forma locutus esse videtur, quæ materiæ coæua est, quæque sit veluti quædam preparatio in materia, ad quancunq; formam recipiendam; & quæ-

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta

Quinta

Sexta.

Septima.

Fundamentum præcipuum Scotistarum.

Auicennæ sententia de forma corporis scilicet.

admodum hæc forma corporis tam ortus, quam interitus dicitur expers; ita etiam eadem formis specificis re ipsa distincta est. Nos autem iam diximus, de hac forma corporis, materiae coæua modò disputaturos non esse, sed de illa tantum corporis, aut missionis forma, quæ viuentem formam in materia præcedit: pereat ne, si huiusmodi forma, in animæ aduentu, an illa eadem cum anima vna numero maneat: cuius quæstionis affirmatiuam partem

Henricus.

Scotus.

Ricardus.

Baconus.

Iac. Zabarel.

Prima ratio.

Doctores multi, & ij quidem grauissimi, defenderunt: præsertim Henricus Gandauensis, quolib. 2. q. 2. & quolib. 4. q. 4. Scotus quarto Sent. d. 1. q. 3. Ricardus in 2. d. 7. q. 5. Baconus in 3. d. 19. q. vnica, & alij complures. Ex recentioribus verò philosophis solidissimis eam argumentis muniuit Iacobus Zabarel. lib. de Comuni generatione, & interitu c. 2. Pro huius intæ cõfirmatione, relictis multis rationibus, quæ ab Heruco potissimè, & ab alijs quoq.

proponuntur, eas tantum afferam, quæ validiores iudicantur. Prima est huiusmodi. quanto forma nobilior est, tantò nobiliorem, magisque elaboratam materiam exoptulat: sed anima est forma nobilissima: igitur non debet proximè in prima materia inhaerere, sicut forma elementis, sed in materia magis elaborata recipi debet: ea autem est materia elementorũ formis formata, seu missionis forma, quæ ex illis proficiscitur: ergo, præter animam, alia forma

Secunda.

substantialis in viuente corpore danda est. Secunda, omnis motus naturalis pedit à forma, tanquam à principio, vt habetur 2. Phys. sed in viuente corpore sunt duo motus naturales distincti, ergo erunt in eodem duæ formæ substantiales distinctæ. Probatur minor, quoniam in viuente corpore est vnus motus, qui ab anima fit, & progressio nuncupatur, cuius species sunt

ambulatio, natatio, volatus, & si quæ sunt, huius generis alia: alter motus in viuente corpore ille est, qui fit secundum elementum prædominans: si enim de turri animal deturbetur; tunc naturaliter deorsum descendit, atque ille motus ab interno principio fiet: neque enim audebit quisquam eum motum appellare violentum. Quare, cum in animali duo isti motus distincti reperiuntur; sequitur necessariò, in eodem duas formas substantiales distinctas dandas esse, à quibus oriuntur. Non enim motus animalis, de turri descendens, ab anima fit: quoniam etsi animal anima destitueretur; adhuc nihilominus secundum naturam moueretur; alia igitur forma substantialis, præter animam, in eodem danda est, cui naturalis ille motus referatur acceptus, quæ certè alia nulla esse potest, nisi forma missionis. Tertia, non eodem interitu animam, & formam missionis in viuente corpore interire conspicimus; ergo anima, & forma missionis in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens; quoniam anima interit per mortem, quæ est vitalis caloris extinctio: forma verò missionis interit per putredinem, quæ est elementaris caloris à calore ambientis educio. Quarta, in viuente corpore sunt quædam accidentia, quæ omninò formam missionis, & nullo pacto animam consequuntur; ergo forma missionis, & anima in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens: nam odores, & sapes missionis formam, non item animam consequuntur: quod ex eo elicitur, quia in demortua herba, vel planta, idem seruat odor, qui in eadem viuente fuerat. Quinta, accidentia eadem numero ponunt aliquam formam substantialem, eãdem numero: sed in demortuo animali, vel planta, manent eadem accidentia numero, sicut de cicatricibus patet; igitur necesse est, vt sit aliqua forma substantialis, eadem numero: ea autem non est anima, quia iam recessit; ergo est ipsa forma corporis, seu missionis. Probatur maior, quia vnitas posterioris pendet ab vnitate prioris, sicut & entitas; sed accidentia sunt posteriora substantia, vt habetur 7. Metaph. ergo accidentia, eadem numero, ponunt formam substantialem eandem numero, à qua pendent, quæ certè alia esse non potest, nisi forma corporis, in quo inhaerent. Sexta ratio sumitur ex definitione animæ, quæ est huiusmodi: anima est actus corporis Physici, organici, potentia vitam habentis, sed quodlibet corpus Physicum habet suam formam substantialem: ergo anima, adueniens corpori physico, ponit etiam formam substantialem, quæ etiam post eiusdem a corpore discessum manet superstes.

Tertia.

ambulat. natat. volat. & si quæ sunt, huius generis alia: alter motus in viuente corpore ille est, qui fit secundum elementum prædominans: si enim de turri animal deturbetur; tunc naturaliter deorsum descendit, atque ille motus ab interno principio fiet: neque enim audebit quisquam eum motum appellare violentum. Quare, cum in animali duo isti motus distincti reperiuntur; sequitur necessariò, in eodem duas formas substantiales distinctas dandas esse, à quibus oriuntur. Non enim motus animalis, de turri descendens, ab anima fit: quoniam etsi animal anima destitueretur; adhuc nihilominus secundum naturam moueretur; alia igitur forma substantialis, præter animam, in eodem danda est, cui naturalis ille motus referatur acceptus, quæ certè alia nulla esse potest, nisi forma missionis. Tertia, non eodem interitu animam, & formam missionis in viuente corpore interire conspicimus; ergo anima, & forma missionis in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens; quoniam anima interit per mortem, quæ est vitalis caloris extinctio: forma verò missionis interit per putredinem, quæ est elementaris caloris à calore ambientis educio. Quarta, in viuente corpore sunt quædam accidentia, quæ omninò formam missionis, & nullo pacto animam consequuntur; ergo forma missionis, & anima in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens: nam odores, & sapes missionis formam, non item animam consequuntur: quod ex eo elicitur, quia in demortua herba, vel planta, idem seruat odor, qui in eadem viuente fuerat. Quinta, accidentia eadem numero ponunt aliquam formam substantialem, eãdem numero: sed in demortuo animali, vel planta, manent eadem accidentia numero, sicut de cicatricibus patet; igitur necesse est, vt sit aliqua forma substantialis, eadem numero: ea autem non est anima, quia iam recessit; ergo est ipsa forma corporis, seu missionis. Probatur maior, quia vnitas posterioris pendet ab vnitate prioris, sicut & entitas; sed accidentia sunt posteriora substantia, vt habetur 7. Metaph. ergo accidentia, eadem numero, ponunt formam substantialem eandem numero, à qua pendent, quæ certè alia esse non potest, nisi forma corporis, in quo inhaerent. Sexta ratio sumitur ex definitione animæ, quæ est huiusmodi: anima est actus corporis Physici, organici, potentia vitam habentis, sed quodlibet corpus Physicum habet suam formam substantialem: ergo anima, adueniens corpori physico, ponit etiam formam substantialem, quæ etiam post eiusdem a corpore discessum manet superstes.

Quarta.

ambulat. natat. volat. & si quæ sunt, huius generis alia: alter motus in viuente corpore ille est, qui fit secundum elementum prædominans: si enim de turri animal deturbetur; tunc naturaliter deorsum descendit, atque ille motus ab interno principio fiet: neque enim audebit quisquam eum motum appellare violentum. Quare, cum in animali duo isti motus distincti reperiuntur; sequitur necessariò, in eodem duas formas substantiales distinctas dandas esse, à quibus oriuntur. Non enim motus animalis, de turri descendens, ab anima fit: quoniam etsi animal anima destitueretur; adhuc nihilominus secundum naturam moueretur; alia igitur forma substantialis, præter animam, in eodem danda est, cui naturalis ille motus referatur acceptus, quæ certè alia nulla esse potest, nisi forma missionis. Tertia, non eodem interitu animam, & formam missionis in viuente corpore interire conspicimus; ergo anima, & forma missionis in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens; quoniam anima interit per mortem, quæ est vitalis caloris extinctio: forma verò missionis interit per putredinem, quæ est elementaris caloris à calore ambientis educio. Quarta, in viuente corpore sunt quædam accidentia, quæ omninò formam missionis, & nullo pacto animam consequuntur; ergo forma missionis, & anima in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens: nam odores, & sapes missionis formam, non item animam consequuntur: quod ex eo elicitur, quia in demortua herba, vel planta, idem seruat odor, qui in eadem viuente fuerat. Quinta, accidentia eadem numero ponunt aliquam formam substantialem, eãdem numero: sed in demortuo animali, vel planta, manent eadem accidentia numero, sicut de cicatricibus patet; igitur necesse est, vt sit aliqua forma substantialis, eadem numero: ea autem non est anima, quia iam recessit; ergo est ipsa forma corporis, seu missionis. Probatur maior, quia vnitas posterioris pendet ab vnitate prioris, sicut & entitas; sed accidentia sunt posteriora substantia, vt habetur 7. Metaph. ergo accidentia, eadem numero, ponunt formam substantialem eandem numero, à qua pendent, quæ certè alia esse non potest, nisi forma corporis, in quo inhaerent. Sexta ratio sumitur ex definitione animæ, quæ est huiusmodi: anima est actus corporis Physici, organici, potentia vitam habentis, sed quodlibet corpus Physicum habet suam formam substantialem: ergo anima, adueniens corpori physico, ponit etiam formam substantialem, quæ etiam post eiusdem a corpore discessum manet superstes.

Quinta.

ambulat. natat. volat. & si quæ sunt, huius generis alia: alter motus in viuente corpore ille est, qui fit secundum elementum prædominans: si enim de turri animal deturbetur; tunc naturaliter deorsum descendit, atque ille motus ab interno principio fiet: neque enim audebit quisquam eum motum appellare violentum. Quare, cum in animali duo isti motus distincti reperiuntur; sequitur necessariò, in eodem duas formas substantiales distinctas dandas esse, à quibus oriuntur. Non enim motus animalis, de turri descendens, ab anima fit: quoniam etsi animal anima destitueretur; adhuc nihilominus secundum naturam moueretur; alia igitur forma substantialis, præter animam, in eodem danda est, cui naturalis ille motus referatur acceptus, quæ certè alia nulla esse potest, nisi forma missionis. Tertia, non eodem interitu animam, & formam missionis in viuente corpore interire conspicimus; ergo anima, & forma missionis in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens; quoniam anima interit per mortem, quæ est vitalis caloris extinctio: forma verò missionis interit per putredinem, quæ est elementaris caloris à calore ambientis educio. Quarta, in viuente corpore sunt quædam accidentia, quæ omninò formam missionis, & nullo pacto animam consequuntur; ergo forma missionis, & anima in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens: nam odores, & sapes missionis formam, non item animam consequuntur: quod ex eo elicitur, quia in demortua herba, vel planta, idem seruat odor, qui in eadem viuente fuerat. Quinta, accidentia eadem numero ponunt aliquam formam substantialem, eãdem numero: sed in demortuo animali, vel planta, manent eadem accidentia numero, sicut de cicatricibus patet; igitur necesse est, vt sit aliqua forma substantialis, eadem numero: ea autem non est anima, quia iam recessit; ergo est ipsa forma corporis, seu missionis. Probatur maior, quia vnitas posterioris pendet ab vnitate prioris, sicut & entitas; sed accidentia sunt posteriora substantia, vt habetur 7. Metaph. ergo accidentia, eadem numero, ponunt formam substantialem eandem numero, à qua pendent, quæ certè alia esse non potest, nisi forma corporis, in quo inhaerent. Sexta ratio sumitur ex definitione animæ, quæ est huiusmodi: anima est actus corporis Physici, organici, potentia vitam habentis, sed quodlibet corpus Physicum habet suam formam substantialem: ergo anima, adueniens corpori physico, ponit etiam formam substantialem, quæ etiam post eiusdem a corpore discessum manet superstes.

Sexta.

ambulat. natat. volat. & si quæ sunt, huius generis alia: alter motus in viuente corpore ille est, qui fit secundum elementum prædominans: si enim de turri animal deturbetur; tunc naturaliter deorsum descendit, atque ille motus ab interno principio fiet: neque enim audebit quisquam eum motum appellare violentum. Quare, cum in animali duo isti motus distincti reperiuntur; sequitur necessariò, in eodem duas formas substantiales distinctas dandas esse, à quibus oriuntur. Non enim motus animalis, de turri descendens, ab anima fit: quoniam etsi animal anima destitueretur; adhuc nihilominus secundum naturam moueretur; alia igitur forma substantialis, præter animam, in eodem danda est, cui naturalis ille motus referatur acceptus, quæ certè alia nulla esse potest, nisi forma missionis. Tertia, non eodem interitu animam, & formam missionis in viuente corpore interire conspicimus; ergo anima, & forma missionis in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens; quoniam anima interit per mortem, quæ est vitalis caloris extinctio: forma verò missionis interit per putredinem, quæ est elementaris caloris à calore ambientis educio. Quarta, in viuente corpore sunt quædam accidentia, quæ omninò formam missionis, & nullo pacto animam consequuntur; ergo forma missionis, & anima in viuente corpore sunt distinctæ formæ. Probatur antecedens: nam odores, & sapes missionis formam, non item animam consequuntur: quod ex eo elicitur, quia in demortua herba, vel planta, idem seruat odor, qui in eadem viuente fuerat. Quinta, accidentia eadem numero ponunt aliquam formam substantialem, eãdem numero: sed in demortuo animali, vel planta, manent eadem accidentia numero, sicut de cicatricibus patet; igitur necesse est, vt sit aliqua forma substantialis, eadem numero: ea autem non est anima, quia iam recessit; ergo est ipsa forma corporis, seu missionis. Probatur maior, quia vnitas posterioris pendet ab vnitate prioris, sicut & entitas; sed accidentia sunt posteriora substantia, vt habetur 7. Metaph. ergo accidentia, eadem numero, ponunt formam substantialem eandem numero, à qua pendent, quæ certè alia esse non potest, nisi forma corporis, in quo inhaerent. Sexta ratio sumitur ex definitione animæ, quæ est huiusmodi: anima est actus corporis Physici, organici, potentia vitam habentis, sed quodlibet corpus Physicum habet suam formam substantialem: ergo anima, adueniens corpori physico, ponit etiam formam substantialem, quæ etiam post eiusdem a corpore discessum manet superstes.

Opinio Scotistarum tanquam verior approbatur, Theologicisque rationibus confirmatur.

Cap.

V.

EX duabus hisce iam recitatis opinionibus, si ingenuè id, quod sentiam, fateri liceat, Scotistarum sententiam longè probabiliorem, & veriolem existimo; tum quia rationes, quæ ad eam probandam, à natura depromptæ sunt, vim maximam continent demonstrandi: tum

etiam

ritiam quia multa, que in articulis fidei cōtinētur, sn̄a illa seruari facillē possunt, que tñ, si ve-
 ra esset Thomistarū opinio, haud quaquā subsisterent. Etenim in articulis fidei positū est, idē
 esse fuisse corpus Christi viuū, mortuum, sepultū, quod surrexit, & ad Cēlos ascendit, vt ha-
 beretur de Consecratione, dist. 1. cap. Omnia. Ad autem quomodo verum esset, nisi, prater ra-
 tionalem animam, fuisset in Christo forma corporis, ab illa distincta, quæ in viuente, atque
 de mortuo corpore eadem numero permansisset? Præterea, si Hostia à Christo in cēna conse-
 crata, triduo in pyxide conseruata fuisset, dubio procul res eadem primò contenta ibi mansis-
 set: res autem primò contenta erat compositum quoddam, non accidentale, sed substantiale,
 & illud quidem non ex materia, & rationali anima constitutū, quia rationalis anima in mor-
 te Christi, à corpore separata fuit; ergo ex materia, & forma mixtionis; hoc enim constitutū
 illud fuit, quod triduo iacuit in sepulchro. Rursus, nisi eadem corporis forma, quæ fuit in vi-
 uente, maneret in mortuo, tunc grauissimus error esset, Sanctorum reliquijs, vt ossibus, & hu-
 lusmodi, cultum aliquem exhibere: non est autem dicendum, ecclesiam errorem committe-
 re, ergo neque negandum est, in eodem substantiali composito duas formas substantiales re-
 periri posse. Dicunt nonnulli, non exhiberi cultum formæ mixtionis, quia in demortuo cor-
 pore nulla huiusmodi forma datur, sed illi portioni materiæ, cum qua prius rationalis anima
 coniuncta erat. Sed hæc responsio est contra S. Thomam, quia materia prima, eodem auto-
 re, existentiam nullam habet: haberet autem, si, vt alterius formæ fundamentum, cultum ali-
 quem reciperet. Deinde absurdum est dicere, rationale animam, quæ nobilissima forma est,
 cum materia prima, absque alia intermedia forma proximè coniungi. Sed de hoc paulò infe-
 rius. Postremò, nisi in corpore mortuo daretur forma mixtionis, distincta à rationali anima,
 quæ iam recessit, tunc Christus Lazarum à mortuis non suscitasset, sed illum potius iterum
 creasset. Probatur consequentia: nam si corpus, quod in sepulchro iacebat, non erat illud idē
 numero corpus Lazari, in quo prius eius anima continebatur; sed quippiam ex materia, &
 cadaueris forma concretum; ergo non fuit idemmet numero Lazarus, qui surrexit. His igitur,
 & alijs pluribus, quæ afferri possent, rationibus, videtur mihi iam satis comprobata Scoti
 itarum sententia, videlicet in eodem substantiali composito, & eo quidem animato, duas for-
 mas substantiales necessariò reperiri.

Solutio quedam Cardinalis Caietani refellitur. Cap. VI.

CÆterum, vt rationes iam propositæ maiorem vim habere, atque rem totam omnino cō-
 ficere videantur, nonnullorum autorum solutiones, quibus eas se diluere arbitrati sunt,
 refellere operæ pretium est. Incipiemus igitur expendere solutionem Cardinalis Caietani,
 qui loco superius citato de rationali composito, hoc est de homine potissimum disputans, ait
 vnam tantum in eo substantialem formam, scilicet rationalem animam reperiri. Non enim,
 inquit, mirum est, si mixtionis, seu corporis forma in eodem non maneat: propterea quod tan-
 ta est vis, atque nobilitas animæ rationalis, vt virtute sua, non modo sentientem, & vegetalem
 animam, verum etiam ipsammet corporis formam contineat. Quare sicut aduentu sentientis
 animæ, perit vegetalis; & aduentu intelligentis, perit sentiens, eademque in intelligente virtu-
 te continetur; ita eadem intelligens anima mixtionis, seu corporis formam, propria virtute cō-
 plectitur. Dum ergo interit homo, nulla manet in ipso, ait Caietanus, corporis forma, quæ
 prius in eodem viuo præexisteret; sed illico, in animæ abscessu, noua generatur cadaueris for-
 ma, quam ipse, & sectatores eius Vicariam appellant: in qua quidem forma dicunt, cicatri-
 ces, aut alia, id genus, accidentia, si quæ fuerat in corpore viuo, impressa manere. Hæc est Cai-
 etani solutio, quæ profectò si vera esset, obiectiones omnes, quæ in iam eius oppugnare vidē-
 tur, facillē tollerentur: nam eadem ratione dicere posset, in planta, recedente anima vegetali,
 non manere amplius eandem corporis formam, sed in eius locum formam quandam vicariā
 suffici, & sic pariter in brutis. Expendamus quæso diligenter hæc Illustrissimi viri solutionē,
 & quid in se veritatis, aut falsitatis contineat, aperiamus: cumque ipse de homine potissimum
 disputet; de eodem quoque nos cum ipso disputemus. Primò igitur, valde absurdum illud ar-
 bitror, rationalem animam virtute sua formam corporis continere: quod satis liquidò, vnicui-
 que constabit, si paucis virtualis continentia rationem patefaciemus. Non recedentes à com-
 muni Philosophorum schola, illud in aliquo virtute contineri dicimus, quod in illius aduentu
 perit,

Prima ratio,

Secunda.

Tertia.

Nonnullorū
responsio.

Confutatio;

Quarta

Caput solu-
tionis Caiet.

Confutatio

Falsum est, ra-
tionalem ani-
mam virtute
sua formam
corporis con-
tinere.
Continentia
virtualis quæ
fit.

perit, nec eius forma seruetur incolumis; sed illius tantum virtus in eo, quod continet, delitescit. Hoc modo, ex multorum philosophorum tamen falsa sententia, elementa continentur in mixtionem illorum formae non seruantur incolumes, sed pereunt, eorumque virtutes in vnicam formam multi commigrant. Sic etiam Caietanus arbitratus est, mixtionis formam, ac insuper vegetalem, ac sentientem animam in intelligente virtute contineri, quia huiusmodi formae in homine non manent, sed illarum tantum virtutes in vnicam intelligentem animam conseruantur.

Prima ratio
contra soluc.
Caietani.

Profecto si id verum esset, sequeretur, ut homo nihil aliud esset, nisi qui piam, ex materia prima, & intelligente anima constitutum: sed consequens est absurdum; ergo & antecedens. Probo consequentiam: nam ex Caietano, rationali anima adueniente, forma corporis perit, eiusque tantum virtus in illa continetur; ergo in homine re ipsa, & ut aiunt, formaliter, nihil aliud, nisi materia prima, & rationalis anima reperitur. Hoc autem quam falsum, & absurdum sit, vnicuique arbitrator competentissimum esse: namque haec corporea moles multis materialibus accidentibus praedita, quam & cernimus, & manibus tractamus, quid obsecro erit? Non est profecto quippiam ex materia, & sola forma concretum, sed aliquid praeterea ex elementis coagmentatum: haec enim corporea moles quatuor primis qualitatibus affecta est, quae neque in nuda materia recipi possunt, neque rationalem animam, tanquam propria forma consequuntur; quippe cum qua nullam prorsus affinitatem habent: est ergo ipsa per se, rationali anima vel re, vel cogitatione seclusa, substantia quaedam, ex materia, & corporis forma constituta.

Secunda ro.

Præterea, nutrimentum, quod sumit homo, in cuiusmodi substantiam conuertitur? materiae ne primae, an animae rationalis? Harum vero neutrius; quia illarum neutra est capax alimenti. Conuertitur ergo in substantiam corporis: quod fieri quidem non posset, nisi corporis forma, non solum virtute, sed actu, & formaliter in homine remaneret. Consecutio est perspicua: namque alimentum, absolute nutritione, rei nutritae simile fit: res autem nutrita non reddit sibi simile alimentum, per materiam, sed per propriam formam: forma vero, cui nutrimentum simile fit, non est anima rationalis; quia nutrimentum conuertitur in sanguinem, in carnem, in ossa, & in alias huiusmodi partes: fit ergo simile forma corporea, atque adeo forma illa non virtute quidem, sed actu, & re ipsa in homine continetur.

Tertia ratio.

Ad haec, apertissime elicere possumus, in homine, præter rationalem animam, corporis formam, ab ipsa distinctam, actu reperiri, si illam vegetali, & sentienti animae comparemus, quae in rationali anima virtute continetur. Etenim, rationali anima ab homine recedente, ceterae non amplius manent: neque enim homo amplius vult, neque sentit; quod argumento est, illarum dumtaxat virtutem in intelligente contineri, qua recedente, nulla amplius aliarum operatio conspiciatur. Verum non eadem dicere possumus de corporis forma: nam, recedat quantumvis anima rationalis, illud idemmet numero corpus, quod prius viuum erat, postea mortuum iacet: id, quod superius ex accidentibus, & cicatricibus eliciebamus; ergo forma corporis in rationali anima virtute non continetur, quia tunc illa quoque vna cum vegetali, &

Responsio p.
Caietano.

sentiente anima periisset. Sed statim respondebit Caietanus, formam illam corporis, quae in demortuo homine conspicitur, non esse illammet priorem, quae virtute in intelligente anima continebatur, cum erat in viuus, sed esse formam cadaveris, eodem instanti recens genitam, quo rationalis anima ab homine discessit. Contra hanc responsionem sic argumentor;

Confutatio.

si haec cadaveris forma recens genita esset; sequeretur, ut rationalis anima mortalis, & dissolubilis diceretur: sed consequens est falsum, non solum secundum fidei catholicae veritatem, verum etiam secundum Peripateticam philosophiam, ut alia disputatione cumulatissime ostendemus; ergo & antecedens. Probo consequentiam: habemus enim ex Aristotele 1. lib. de Gener. & inter. tex. 8. nullam rem recens oriri posse, nisi prius alterius rei occasus praecesserit; ergo si forma cadaveris recens genita est, opus est, ut eius generationem alterius rei interitus antecesserit. Quidnam igitur in morte hominis dissolutum est, si ex sola materia prima, & rationali anima constitutus erat? Materiam primam omnes fatentur indissolubilem esse;

Occupatio

ergo dissolubilis erit anima rationalis. Nec est, quod dicat hic mihi aliquis, sufficere abscessum animae a corpore, eius tamen dissolutionem necessariam non esse: quoniam abscessus ille momento temporis fit, ac proinde materia prima, ad recipiendam cadaveris formam, abscessu illo preparari non posset, oporteret enim, ut aliqua saltem alteratio praecessisset, quod admitendum nullo modo est, cum rationalis anima nullas alterationes, ad interitum duceres per-

peti

periri possit. Aut igitur fateri oportet, rationalem animam mortalem esse: aut aliam formam substantialem in homine concedere, in qua aliteratio facta sit. Rursus, qui fieri unquam potest, ut natura, temporis momento, tantam molem procreauerit, quanta est cadaueris forma? Quorsum natura, quae nihil temere agit, sed omnia ad finem aliquem dirigit, corpus illud cadaueris cum capite, manibus, pedibus, & alijs huiusmodi instrumentis produxisset, si nullum ipsa usum habitura siat? Demum haud satis capere possum, quamobrem, cum corpus illud cadaueris, recens genitum, nihil mali perpetraverit, eadem omnino vulnera in eo insiecta, aut eadem cicatrices impressae fuerint, quae erant in corpore viuo? Nisi forte dicere quis velit, accidentia, absque vilo vehiculo de forma in formam, siue de subiecto in subiectum transuolare, quod nihil minus continet absurdi. Commētia igitur est, & absque vlla necessitate posita haec forma Vicaria, quam vir Illustrissimus, vt Angelici Doctoris sententiam tueretur, excogitauit.

Heruei fundamenta praecipua, quibus rationes, pro Scotistarum sententia propositas, soluere nititur. Cap. VII.

HActenus cum Caietano differuimus. Nunc ad Herueum veniamus, qui, loco superius citato, rationes multas, quae pro Scotistarum sententia afferri possent, soluere conatus est. Omnes eius responsiones recensere, cum longum, tum superuacaneum esset: propterea satius duxi, ex ijs, quae multis in locis asseruit, praecipua fundamenta elicere, quibus responsiones eius niti videntur, eaque diligenter expendere: si, n. fors tulerit, vt à nobis euertantur, eius pariter sententia statim ruet. Primo igitur, quauis rationalis anima, quae hominis est substantialis forma, immortalis, & indissolubilis sit: nihilominus, quia in ea dissolubiles formae virtute continentur, non dubitauit asserere dissolubiles formas, cuiusmodi sunt sentiens, & vegetalis anima, atque etiam missionis forma, indissolubiles pariter esse, si quo ad essentiam, atque radicem considerentur. Si vero quo ad esse subiecti, ea eadem, extincto corpore, statim occidere. Secundo, ne in demortuo corpore eadem numero cicatrices manere statueret, absolute pronunciauit, nihil idem numero in viuo, & mortuo corpore; sed duntaxat aliquid simile feruari posse: ideo dixit, cicatrices in mortuo corpore similes quidem esse; non tamen easdem, quae erant in corpore viuo. Rationem adiecit, quia subsequens forma in ea parte, vbi materia non adest, nullam perfectionem introducit; & ideo, cum in foramine vulneris materia desit, forma sequens nihil ibi potest operari: propterea necesse est, vt sicut foramen vulneris erat in corpore viuo; ita foramen simile, in cadauere maneat. Eadem ratione putauit, litteras, aut caracteres, quicumque in planta impressi sunt, eosdem in ligno non manere; sed similes, secundum materiae affectionem, a natura fieri: cum, n. in illis foraminibus, ex plantae incisione ortis, nulla inueniatur materia, mirum non est, si nulla ibi formae introductio perspicitur. Contendit pariter, in viuo, & mortuo corpore non easdem, sed similes dimensiones reperiri; ea potissimum ratione, quia aequalitas identitatem non efficit, sed similitudinem. Tertio asserit, substantiali forma, nimirum rationali anima, in hominis interitu, recedente, aliam statim formam accedere, quae proximè cum prima materia copulatur, itidem vt anima copulabatur. Verum quoniam sequens illa forma, quae est forma cadaueris, valde imperfecta est, adeo vt contrariorum agentium unionem conseruare non possit; ideo dissolutionem in ipsa materia necessario sequi perhibuit. Quarto, vt tueretur, Christi corpus idem numero viuum, & mortuum manere, quauis cadaueris forma ab illa forma distincta sit, quae in eodem viuente praexistebat; affirmare non dubitauit, Christum, ratione diuini suppositi, eundem numero semper fuisse: namque mors, & vita, ratione tantum humanae naturae, non etiam diuini suppositi, Christo tribuuntur. Ita que corpus Christi mortuum fuit vnum, & idem numero, ait Heraeus, non ratione formae, sed ratione suppositi. Et licet in Christi morte alia forma apparuerit; tamè cum materia fuerit illa eadem, in qua mansit naturalis ordo ad animam Christi; cumque anima incolumis permanserit, atque diuinitas humanae naturae partibus semper vnita fuerit; dicendum necessario existimauit, corpus Christi mortuum cum eodem iam viuente, vnum, & idem numero existisse. Autoritates verò Ambrosij, quae apud ipsum habentur lib. de Sacramētis, cum ait: corpus Christi fuisse idem numero, natum de Virgine, passum, mortuum, lancea perforatum, in sepulchro iacens, resurgens, & ad Caelos ascendens, dicit, de simplici vnitate, quae est vnitas

Hh suppo-

Quarta ratio

Quinta ratio

Fundamentum primum.

Fundamentum secundum.

Fundamentum tertium.

Fundamentum quartum.

Autoritates quaedam Ambrosij contra Thomistarum

sententiā ab
Herueo quō
soluantur.

suppositi, intelligendas esse, nihilque aliud addit, sed pingui quadam Minerua validissimas obiectiones, quæ eius sententiæ falsitatem apertissimè ostendunt, solutas esse arbitrat.

Predictorum fundamentorum euersio. Cap. VIII.

Euersio pri-
mæ fundamē-
ti.

Ceterum fundamenta hæc, si rectè considerentur, satis debilia sunt. Et primum quidem eo facile rejici potest, quia si subiectum spectetur, omnis forma, vel ipsamet anima rationalis, dissolubilis erit: quandoquidem subiectum omne ex materia, & forma constat, ob recessum formæ à materia, interire aliquando necesse est. Si scire igitur velimus, sit ne forma aliqua dissolubilis, nec ne; opus est, ut illam per se, & secundum naturam suam consideremus, vtrum scilicet de materiæ potestate deducta sit, an extrinsecus accedat, nullamque cum materia affirmatam habeat. Formam itaque misionis dissolubilem esse dicentis; quia per se considerata, de materiæ potestate deducitur: rationalem vero animam nunquam occidere affirmabimus, quia nunquam ex materia orta est: & propterea recte dicebamus, ipsam à mi-

Euersio secu-
ndæ fundamē-
ti.

tionis forma plus, quam genere dissidere. Secundum etiam fundamentum, quo videlicet asserit, in mortuo corpore non easdem, sed similes cicatrices manere, sanè parum habet firmitatis. Etenim, si quis pugione, vel lancea aliquem transfuerberet, ita ut moriatur, maneatque in cicatrice terrum, quod illam effecit, si ferrum, in corpore fixum, est idem numero, cur non etiā cicatrix eadem numero erit? Ridiculum postea est, in arbore, vel planta non manere impressas litteras easdem, sed similes tantum; quasi natura hymnum, vel quoduis aliud carmen magno artificio compositum, momento conficere possit. Huc accedit, quod cicatrices, aut litteræ non sunt impressæ in materia, ut putauit Herueus; sed in toto composito, quod ex materia, & corporis forma concretum est: illud ergo & vitam habens, & vita destitutum, idem numero manet, atque aded non simili tantum, sed eadem omnino numero; quantitate prædicta dicitur.

Euersio ter-
tij fundamē-
ti.

Tertium fundamentum iam planè superius euersum est, dum Caietani responsionè constitauimus, vbi ostendimus, fieri nulla ratione posse, ut rationalis anima cum prima materia proximè copuletur, propterea quod ipsam non rudem, & impolitam, sed valde præparatam, hoc est missionis forma præditam, tanquam conueniens domicilium deposcit. Quartum etiam fundamentum facile tollitur; nihil indubitationis res habet, diuinum suppositum in Christo viuente, & mortuo numero ne idem fuerit; (hoc enim omnes fatentur) sed corpus ne Christi mortuum illud idem numero fuerit, quod prius vitæ operationes exercebat: id, quod nos cum Ecclesia, sanctisque Doctores affirmamus. Quod si corpus Christi viuum, & mortuum idem numero fuit, iam planè sequitur, eandem numero formam viuum, & mortuum habuisse, quæ alia esse non potuit, nisi forma missionis, cum rationalis anima, in eius obitu, de corpore decesserit. Et verò nisi in Christo mortuo eadem numero missionis, seu corporis forma fuisset, sed alia forma, à priore distincta, verè dicere non possemus, Christi corpus fuisse lancea perforatum, neque in sepulchro aromatibus conditum, neque surrexisse, sed aliud corpus fuisse in cruce fixum, & aliud è cruce sublatum. Sed & Herueus hæc ipsa optimè nouit, nam soluens autoritates Ambrosij, hac de re sobriè locutus est.

Ræ euidens
contra Tho-
mistas.

Argumenta Francisci Suarez, contra opinionem Scotistarum. Cap. IX.

In Scotistarum etiam opinionem inuehitur doctissimus vir Franciscus Suarez in suis disputationibus metaphysicalibus, disput. 15. sect. 10. atque huiusmodi argumeta proponit.

Arg. primū.

Primò, si daretur hæc forma corporeitatis, sequeretur, ut interdum fieret substantialis interitus sine subsequente generatione: sed consequens est contra Arist. 1. de Generat. cap. 3. ergo & antecedens.

Secundum.

Secundò, si, recedente anima, constitutum aliquid ex materia, & forma corporeitatis maneret, sequeretur, fieri substantialem interitum, manente substantia sensibili completa, ex materia, & forma composita: quod pariter est contra Aristot. 1. de Generatio. cap. 4.

Tertium.

Tertiò, si, recedente anima, daretur hoc concretum ex materia, & missionis forma, sequeretur, dari in rerum natura indiuiduum de genere substantiæ, sub nulla specie corporis constitutum: quod tamen non minus à ratione abhorret, quam dicere, aliquod animal in rerum natura reperiri, quod ad nullam animalis speciem pertineat.

Quartum.

Quartò, si recedente anima posset manere corpus, ex materia, & forma corporeitatis constat, pari ratione materia sine forma substantiali permanere posset: hoc autem, si verum esset, omnino ad hoc absurdum euitandum, introdu-

verunt Scotistæ hanc formam corporeitatis, quam tamen introducere non debuissent, si materia per se consistere posset, ut ex eorum sententia sequi videtur. Probat antecedens; quia sicut materia est potentia, per se ordinata ad formam; ita corpus illud est potentia, per se ordinata ad animam: & sicut materia sub illa forma corporeitatis habet aliquem actum; ita per se sola habet proprium actum entitativum, qui sufficit ad existendum: ergo non est, cur magis pendeat entitas materiæ ab illa forma corporeitatis, quam ipsa forma corporeitatis ab ulteriore forma, idest ab anima: si igitur forma corporeitatis potest manere sine anima; pari ratione materia manere poterit sine forma corporeitatis. Quinto, si vera esset Scotistarum opinio; sequeretur, in generatione substantiali, duas sæpè formas re ipsa distinctas, introduci. Cum ergo mutationes ex terminis multiplicentur; erunt duæ substantialiter generationes ad vnum substantiale compositum constituendum, quod longè à veritate abest. Postremò, data veritate eorum sententiæ; accidere poterit, ut idem numero corpus, ex eadem numero materia, & forma constitutum, nunc viuat vita hominis, postea vita bruti: quod tamen absurdum est. Probat consequentiam. Cum enim ex hominis cadauere generatur vermis, non est, cur forma corporeitatis mutetur: nam si illa manet in cadauere sine affectionibus hominis; multò melius sub cuiuscunque viventis forma permanere poterit; atque adeò id ipsum, quod vivebat vita hominis, vivere poterit vita bruti.

Quintum.

Sextum.

Prædictorum argumentorum solutio.

Cap. X.

HÆC autem argumenta haud difficulter solui possunt. Ad primum neganda est minor: non enim est contra Aristotelem dicere, fieri quandoque substantialem interitum absque subsequente generatione: quoniam generatio subsequens non semper necessaria est; sed tantummodò quotiescunque periculum imminet, ne materia maneat sine forma. In re autem nostra, recedente anima, non manet materia sine forma, sed cum forma mixtionis: & propterea subsequens generatio necessaria non est. Ad secundum neganda est pariter minor: non enim est contra philosophum dicere, fieri substantialem interitum, manente substantia sensibili completa, ex materia, & forma composita. Namque si substantia sensibilis duabus formis substantialibus prædita sit; recedente forma præcipua, fit substantialis interitus: tamen quicquid remanet, dicitur substantia completa, non quidem consideratum in ordine ad formam, quæ recessit, sed in ordine ad partes, ex quibus constitutum est, quæ sunt materia, & forma mixtionis. Ad tertium respondendum est, compositum illud, ex materia, & forma corporeitatis, esse indiuiduum, quod saltem per reductionem in genere substantiæ continetur: illud enim totum pars erat alterius compositi substantialis perfecti, ad quod materiæ vicem gerebat: & sicut materia, quæ est pars corporis naturalis, à latere, ut aiunt, in genere substantiæ continetur; ita hoc totum ex materia, & mixtionis forma constitutum, quia ob animæ discessum imperfectum quippiam remanet, ideo ad substantiæ prædicamentum facile reuocatur. Responderi etiam posset, concretum illud ex materia, & forma mixtionis esse aliquam speciem inanimati corporis, atque adeò in substantiæ prædicamento directè contineri. Et si queratur, quodnam corpus est huiusmodi concretum? Respondendum est, esse aggregatum quippiam ex carne, ossibus, nervis, vel ex medulla, ligno, cortice, & alijs huiusmodi partibus: quod tamè aggregatum gerebat vicem materiæ, dum animam continebat; tuncque ab anima, tanquam à forma præcipua denominatio fiebat; appellaturque aut homo, aut bellua, aut planta. Nunc autem, ob animæ discessum, remanet hoc aggregatum ex pluribus diuersi generis partibus, quarum singula per se dicitur verum compositum ex materia, & forma mixtionis, ut caro, os, lignum, & alia huiusmodi: habentque suum quæque locum in genere substantiæ. Ad quartum neganda est consequentia. Ad probationem respondendum, materiam esse potentiam, quæ ordinatur ad formam; ideo naturæ viribus per se consistere non posse; cum per se habeat esse valde diminutum. Illud vero, quod ex materia, & mixtionis forma constitutum est, tamen si dum ordinatur ad animam, habet rationem materiæ; tamen reuera non est materia, sed quippiam ex materia, & forma constat: ideo, recedente anima, per se consistere potest, quod tamen nequit materia, recedente substantiali forma. Ad quintum admittimus, in substantia-

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

rum formam corporeitatis, & animam; negamus tamen, vnum substantiale compositum duas substantiales formas habere. Et quamuis mutationes ex terminis multiplicentur; tamen ubi termini subordinati sunt, fit denominatio ab ultimo termino, ad quem generatio tendit: non enim absoluta est viuentis corporis generatio, nisi anima, quæ est vltima forma, in materiã introducã sit. Ad vltimum neganda est consequentia. Ad probationem respondendum, cū ex hominis cadauere generatur vermis, non manere amplius eandem formam corporeitatis; sed concretum illud, quod prius erat materia hominis, putrescere, & interire, & ex illius interitu subsequi generationem vermis. Quare cum non maneat amplius corpus idem, nõ sequitur, vt prius viueret vita hominis, postea vita bruti.

Soluntur argumenta, pro sententia Thomistarum superius adducta. Cap. XI.

AD firmandam Scotistarum sententiam, de formarum pluralitate, in eodem animato composito, nihil aliud superesse videtur, nisi, vt argumentis, quæ cap. 3. pro Thomistarum sententia proposita sunt, satisficiamus. Ad primum, dimittenda est illa maior propositio, qua dicebatur, esse cuiusque rei à forma pendere. Minor autem, qua vnaquæque res vni cum tantum habere esse dicebatur, distinguenda est: potest enim intelligi, tum de esse subsistentiæ, tum de esse existentie: primo modo est vera; altero falsa: non enim absurdum est, in eodem composito multiplex esse existentie reperiri. Namque in homine aliud est esse corporis, aliud esse hominis: est enim corpus per formam mixti, homo verò per animam rationalem. Hec autem duo esse distincta sunt, quamuis in vno esse subsistentie vtrunque coeat. Est præterea in homine esse carnis, distinctum ab esse ossis, sanguinis, aliarumque huiusmodi partium: quarum quælibet habet proprium esse existentie; quamuis omnia vnico esse existentie, quod est totius mixti, concludantur. Ad secundum respondendum est, formam illam: quæ aduenit enti in actu, perfecto, specifico, & determinato, vti que accidentalem dicitur: quæ autem aduenit enti indeterminato, & imperfecto, neutiquam accidentalem, sed substantialem esse. Quare, cum anima aduenit corpori, quod iam ex materia, & substantiali forma constitutum, immò etiam ex elementis coagmentatum est, non dicitur forma accidentalis; propterea quod nature opus; siue institutum, ad corpus mixtum minime terminatur. Etenim natura, viuens corpus parere intendens, materiam primo præparat, quæ congruens animæ receptaculum futura sit: talis autem rucis, & imposita esse non potest, sed ob animæ nobilitatem, requiritur, vt aliqua forma inferiore, ipsi animæ subdita, formata sit: quippe cui ceu instrumentum inseruire debeat, ad suas edendas operationes. Quando autem in materiam, sic affectam, forma viuens introducta est; tunc absolutum est opus nature, constitutumque ens in actu perfecto, specifico, & determinato, cui quicquid post aduenit, accidens censendum vti que est. Ad tertium, neganda est consequentia. Ad probationem responderetur, maiorem illam propositionem veram esse de formis alterius generis, cuiusmodi sunt substantia, & qualitas; & propterea hæc prædicatio dicitur per accidens; homo est albus, vt probat argumentum: falsam autem esse de formis eiusdem generis, quæ sic se habent, vt vna ad alteram habeat rationem potentie, sicut est forma mixti ad animam rationalem. Ad quartum, concedere possumus totum argumentum, videlicet carnem mortuam, non esse carnem, nisi æquiuoce, vt a peritissime fatetur Aristoteles in vltimo illo capite quarti libri Meteororum: & confirmat etiam septimo Metaphysicorum text. 35. vbi ait, digitum mortuum esse digitum æquiuocè. Admittere etiam possumus, post separationem animæ rationalis à corpore, non manere amplius formam hominis, sed formam cadaueris: hæc enim sententia nostra nullo pacto aduersantur. Etenim, illa proprie dicitur caro, quæ potest facere opus carnis, vt Aristoteles docet; id est, quæ nutrimentum, vel succum sibi appositum, in carnem sibi similem conuertere potest: id autem non potest facere, nisi caro viuã. Rogabit autem aliquis, quid est caro viuã? Respondetur, carnem viuã nihil aliud esse, nisi quippiam ex elementis coagmentatum, animatum tamen, & calore præditum, quo, ceu instrumento præcipuo, suo munere fungitur: recedente autem anima, extinguatur calor, fitque caro mortua, non herede per nouæ formæ acquisitionem; sed per formæ antecedentis, & illius quidem perfectioris, amissionem: remanet enim solum illud concretum ex elementis, quod, sicut prius, dum calore

lore præditum erat, verè, & propriè caro dicebatur; ita postea calore destitutum, anituaque
 peiuarum, non nisi æquiuocè caro nuncupatur, quia scilicet opus carnis facere non potest.
 Eodem modo de forma hominis, atque cadaueris dicendum est: concretum enim illud ex e-
 lementis, quod prius in sefe rationalem animam continebat, appellabatur homo: idem verò,
 anima destitutum, appellatur cadauer, non ob nouæ formæ acquisitionem; sed ob perfectio-
 nis formæ, quam in se prius continebat, amissionem. Ad quintum plerique respondere so-
 lent, similitudinem illam ad omnia non valere, sed ad id solum, quia scilicet sicut numeri cõ-
 sistent in indiuisibili, ita & formæ. Ego verò aliter responderem, propositionem, siue similitu-
 dinem illam de illis formis veritatem habere, quas Logici disparatas appellant, non autè de
 illis, quæ inter se essentialem ordinem habent: & propterea, cum forma misti rationali anime
 subordinata sit, non sequitur, vt, per rationalis animæ adiectionem, species hominis varie-
 tur: immò sicut homo à priori forma accipit esse corporeum; ita à posteriore, nimirum à ratio-
 nali anima, accipit esse hominis, & illud est esse specificum. Ad sextum neganda est minor:
 nanque in corpore viuente, præter animam, datur forma misti, quæ neque Metaphysica, ne-
 que Mathematica, sed Physica, & naturalis est. Et cum obijcitur, illi formæ non conuenire
 esse principium motus; negandum hoc est: sicut enim anima est principium motus progressi-
 ui; ita forma misti est principium illius motus, qui fit secundum elementum prædominans, vt
 supra dictum est: animal enim, cadens de turri, non mouetur deorsum ab anima, sed à forma
 misti, grauitate affecta. Ad postremum respondendum est, duas illas formas in homine, sci-
 licet formam misti, & rationalem animam, non esse eiusdem speciei specialissimæ. Et cum
 arguitur, quòd homo non esset vnus specie, nec hominis per se esset vna definitio; neganda
 est hæc consequentia, duplici ratlone. Primò, vt aliquid sit per se vnum specie, sufficit, vt
 partes, ipsum constituentes, se habeant inuicem, vt actus, & potentia, cuiusmodi se habent
 forma misti, & anima rationalis: totum enim constitutum ex materia, & forma misti, se ha-
 bet tanquam subiecta materia, & veluti potentia quædam ad animam rationalem, tan-
 quam ad actum perfectum, specificum, & determinatum, hominem in esse hominis consti-
 tuentem. Deinde verò, quia aut sermo est de definitione hominis, aut de definitione corpo-
 ris hominis: definitio corporis hominis sumenda est à forma misti, tanquam à parte præci-
 pua: definitio autem hominis sumenda est ab anima rationali, per quam verè, & vt aiunt,
 formaliter, in esse hominis constituitur; atque ita hominis per se non sunt duæ definitiones,
 sed vna tantum.

Ad quintum

Ad sextum.

Ad septimò.

DE SVBIECTO ACCIDENTIVM.

Disputatio Decimoctava.

Disputationis propositio.

Caput Primum.

RERUM

In rei naturalis interitu fit dissolutio usque ad materiam primam; vera propositio in simplicibus tantum.

Falsa in mixtis animatis.

Necesse in mixtis inanimatis.

Difficilis questio, an aliquod accidens rei dissolutum maneat in re genita; hinc oritur disputatio, de subiecto accidentium.

Ordo in disputatione servandus.

Erant illa quæstio, qua quæri solet, num in rei naturalis interitu fiat dissolutio usque ad materiam primam, duas præcipuas continet partes: quarum altera ad substantiales formas pertinet: ad accidentia altera. Prioris partis explicatio ex superiore à nobis habita disputatione elici facile potest: cum enim conclusum sit, in quocunque vivente corpore duas formas substantiales reperiri, scilicet animam, & missionis formam; palam fit, propositionem illam in simplicibus tantum corporibus locum habere: quandoquidem, uno pereunte elemento, post dissolutionem nihil aliud manet, quod ad ipsum pertineat, nisi materia prima, que postea cum forma alterius elementi affinitatem contrahit. In mixtis animatis locum nullum omnino habet: dum enim animas occidit, non fit dissolutio usque ad materiam primam; sed recedente anima, manet adhuc cum prima materia missionis forma: ut enim in animantis generatione prior origine est forma corporis, quam sit anima; ita in eisdem animantis interitu manet eadem forma corporis in materia post animæ recessum, quæcunque tandem illa sit, siue naturalis, siue sentiens, siue rationis particeps. In mixtis inanimatis aliqua fortasse difficultas est: nos tamen dicimus, nec in eorum interitu dissolutionem fieri usque ad materiam primam: propterea quod dum unum mixtum occumbit, aliud statim exoritur, acquiruntibus elementis novam proportionem: & dum aliud dissolvitur, iterum abit in aliud, atque rursus illud in aliud, donec ad mixtum imperfectum primo, deinde vero ad impurum elementum peruentum sit: vel si fortasse ad simplicem alicuius elementi particulam, ita tamen, ut icter oculi è simplici in impuram mutetur. Explicata igitur quæstione illa quoad priorem partem, reliquum modò esset, ut eandem, quoad posteriorem explicarem, & quereremus, utrum, cum res aliqua naturalis intercidit, ita pereat, & dissipetur, ut ne vllum quidem accidentis vestigiū in materia conferuetur, quod rei generandæ, veluti proprium inseruire debeat. Difficillimam sanè dubitatio, quancunque partem accipiamus: si, n. in rei naturalis interitu, omne accidens, unà cum forma substantiali, vel cum ipso composito perire statuamus; concedere videmur, accidentia in composito, tanquam in proprio, & adæquato subiecto proximè inherere; ad cuius extinctionem, ipsa quoque accidentia penitus aboleri, necesse sit, cum proprio sint fundamento destituta. Sin contra dicamus, in rei naturalis interitu non fieri penitus dissolutionem usque in materiam primam, sed aliquod accidens, quod erat in re dissoluta, idem numero in re genita permanere; ad eam inquam accedere videmur, quæ statuit, accidentia proximè in prima materia, tanquam in suo adæquato subiecto inherere. Verum quoniam utraque sententia de subiecto accidentium validissimis adeo rationibus fulcitur, ut vix animus, quam in partem inclinaret, decernere queat: ideo operæpretium me facturum existimaui, si quæstionem hanc de subiecto accidentium diligenter evoluerem: ea, n. soluta, alterius statim dubitationis explicatio facile patebit. Qui, n. defendunt, proximum accidentium subiectum esse materiam primam; tueri quoque facile possunt, aliquod accidens, quod in re dissoluta præfuerat, idem numero in re genita permanere: Qui contra statuunt, proximum accidentium subiectum esse totum compositum, facile quoque defendunt, ad interitum compositi, statim sequi omnium accidentium extinctionem: adeo ut ne vllum quidem, quod rei dissolutæ proprium fuerat, in prima materia maneat, rei genitæ inseruiturum. Hæc igitur quæstio de subiecto accidentium, faciliore intelligentiæ gratia, in tres potissimum partes distincta erit. Primo, n. adducam sententiam illam, quam existimo falsam, unà cum præcipuis rationibus, & fundamentis, quibus illa à plerisque Doctoribus defendi solet. Deinde probabiliorem afferam sententiam, quam & rationibus confirmabo, & nonnullis conclusionibus veluti fundamentis, solidiorem reddam, & clariorem. Demum oppositæ sententiæ rationes diluere, eiusque fundamenta demoliri conabor.

Opinio statuentium, proximum accidentium subiectum esse materiam primam. Cap. II.

AD rem igitur statim ut accedamus, fuit sententia satis celebris, proximum accidentium subiectum esse primam rerum omnium materiam; idque verum ita esse non modo de accidentibus interminatis, verum etiam de terminatis, de quibus nunc potissimum dubitatio est: alia enim questio est, verum quantitas interminata precedat formam substantialem in materia, quidque quantitatis interminatæ nomine intelligendum sit: quæ quidem disputatio ad primum librum pertinet de physico auditu. Est igitur ista huiusmodi; calorem, frigus, humorem, & siccitatem, quæ sunt quatuor primæ qualitates, ac deinceps omnes alias qualitates, ab istis orientes, proxime in materia prima tanquam in precipuo, & adæquato subiecto inhaerere. Quam sententiam securus est Gregorius Ariminensis 2. Sentent. dist. 1. 2. quæst. 2. art. 2. Marilius 1. de Gen. quæst. 7. Albertus de Saxonis eod. lib. quæst. 6. Toletus ibidem quæst. 7. Conimbricenses ibid. cap. 4. quæst. 4. & 18. licet oppositam etiam sententiam probabilem existimauerint. Zabarella libro de Comuni Generatio, & inter. cap. 9. Piccolomineus 1. de Genera. post tex. 24. & alij plerique. Horum autem potissimæ rationes hæc sunt. Prima robur sumit ab autoritate Arist. lib. 2. de Generat. tex. 35. ubi ait, in elementis, habentibus symbolum, id est in vna qualitate convenientiam, faciliorem transitum esse: quia igitur ignis, & aer in vna qualitate nimirum in caliditate conveniunt, ideo facilius aer, quam aqua in ignem transmutabitur, cum aqua, & ignis oppositis omnino qualitatibus prædita sint. Hinc deducunt argumentum huiusmodi. Nisi accidentia in materia prima proxime inhaerent, non esset in elementis, habentibus symbolum, facilior transmutatio: sed consequens est contra Arist. ergo & antecedens. Consequentiam ita probant; nisi enim caliditas aeris in materia prima proxime inhaereret, sed in toto aere, tunc, aere dissipato, ipsa quoque caliditas necessario periret, nudaque materia maneret, quæ sic non minus ad formam ignis, quam ad cuiuscvis alterius elementis recipiendam parata esset, cum per se, & natura sua, omnibus affectionibus destituta, ad omnes formas substantiales recipiendas indifferens sit. Secundò sic arguuntur; Nisi accidentia in materia prima proxime inhaereret, sed in composito, tanquam in suo adæquato subiecto inessent; sequeretur, ut idem sui ipsius destructionem, atque interitum moliretur: sed consequens est absurdum; quia ex 1. de Cælo, vnaquæque res diligit sui conservationem, & secundum naturam perpetuitatē appetit; ergo & antecedens. Probant consequentiam; fingamus, inquit, intensum calorem in tota aqua receptum esse; iam, cum hæc qualitas propriae qualitati aquæ opponatur, perspicuum est, ob continuam caloris actionem, frigiditatem reprimi, & omnino depelli; atque aptam materiam effici ad formam aquæ rejiciendam, & ad formam oppositam recipiendam. Iam verò, si calor iste inest in composito aquæ, perspicua res est, cum sui ipsius destructionem moliri, quia sine aqua consistere nequit; ergo, dum aquæ destructionem molitur, sui quoque extinctionem molitur necesse est, quia destructo fundamento accidentis, ipsum quoque accidens statim aboleretur. Huc accedit, quod aqua idēdem, cui calor inest, sui ipsius destructionem tentare videtur: nam calor non est id proprie, quod agit, sed est instrumentum agentis: illud autē, quod proprie, & præcipue agit, est subiectum ipsum, cui accidens inhaeret: subiectum verò, cui calor inest, est aqua, quæ calore agit; ergo si calor in aqua, tanquam in proximo subiecto inhaeret, sequitur, ut aqua proprio calore, tanquam instrumento, sui ipsius destructionem molitur, quod est absurdum. Tertiò, illi subiecto accidentia proxime inhaerere dicuntur, de cuius potestate forma substantialis educitur: sed forma substantialis educitur de potestate materiae, non autem de potestate compositi, ergo sensibilia accidentia inhaerent proxime in materia, non item in composito. Quarto, si caliditas toti aquæ, non autem materiae primæ inhaereret, tunc remoto calefaciente, non deberet aqua caliditatem dissolvere: dissolvit autem, ut manifestum est; redit. n. ad suam naturalem frigiditatem; ergo signum est, caliditatem toti aquæ non inhaerere. Probant consequentiam: nulla. n. ratione fieri potest, ut idem numero subiectum, ad vnam, & eandem rem, sit agens, & patiens: hoc autem in re nostra contingeret; nam aqua, ait caliditatem recipiens, esset patiens: ut verò eandem expellens, esset agens. Quintò, si canis deturbaretur à turri, & in medio itinere moreretur, ille motus, vsque ad terram vnus esset, atque continuus, ut omnes concedunt; ergo debet habere subiectum tale, à quo numericam vnitatem accipiat: hoc autem subiectum

Greg. Arim.
Marilius.
Alb. de Sax.
Toletus.
Conimbric.
Zabarella.
Piccolomin.
Prima ratio.

Secunda rō.

Tercia.

Quarta

Quinta

non

non pot esse totum compositum, quia canis viuus erat vnum compositum, eiusdem autē ca-
dauer fit aliud compositum: idem autem numero accidēs de subiecto in subiectum migrare
non potest; ergo iste motus necessariō recipitur in materia prima, quā tam in cane viuo,
q̄ in cadauere, vna, & eadem numero manet. Hæc eadē assertur ratio in viui aīalis cōbustio-
ne: si. n. viuum aīal vsque ad cineres cōburatur, illa calefactio est motus cōtinuus, & vnus nu-
mero: & p̄p̄ea debet h̄c subiectū, quod sit vnum numero; q̄ else non pot, nisi materia prima.

Sexta.

Sexto sic argumentatur Zab. Illud est subiectum inhaerentiae omnium accidentium, de cuius
potestate educitur quodlibet accidens, atque omnia accidentia, quæ generantur, educuntur
de potestate solius materiae, non autem de potestate compositi, vt ex materia, & forma con-
stantis; ergo sola materia est proximum subiectum, in quo accidentia omnia inhaerent. Ma-
iorem propositionē, tanquam per se manifestam dimittit. Minorem autem ita probat. Ignis
calefacit aquam, & calorem educit de potentia ad actum: vel igitur de potentia aquæ, prout
aqua est; vel de potentia solius materiae, quæ in aqua inest. Non primum; quia dicere aquā,
quatenus aqua est, est dicere formalem rationem aquæ, quæ in esse aquæ constituitur: hæc au-
tem repugnat calori, ac renititur calefacienti; quia calor inimicus est naturæ aquæ; ergo nul-
lam habet facultatem recipiendi calorem: quam sola habet materia, quæ formas omnes ta-

Septima.

substantiales, quam accidentales recipere nata est. Septimō argumentatur Piccolomineus,
in mortalibus, quicquid est prius origine, est ignobilis: sed forma substantiæ non est ignobi-
lior accidente; ergo in eodem subiecto non est origine prior; atque ita accidens proximē pri-
mæ materiae inhaeret. Postremō idem autor sic argumentatur; Quæcumque inuicem agunt,

Octava.

communi subiecto prædita sunt, vt habetur in context. 41. primi libri de Generat. sed calor
ignis, & frigus aquæ inuicem agunt; ergo communi subiecto prædita sunt: id autem non est
compositum, vt manifestum est, sed sola materia; ergo illa est proximum, atque præcipuum
subiectum accidentium.

Predicta opinionis fundamenta præcipua. Cap. III.

Cæterum, quia hæc sententia Aristotelis, & Auerrois menti repugnare videtur, qui plu-
ribus in locis asserunt, accidentia aduenire enti in actu perfecto, habereque subiectum
sensibile, quod aliud esse non potest, nisi compositum ipsum; ideo eius sententiæ autores, vt il-
lam ab hac contradictione vindicarent, sua quique pro eius defensione fundamenta iacere
conati sunt. Marsilius, quem secutus est Bucca ferreus, hanc attulit, de subiecto accidentium
distinctionem. Duplex est, inquit, subiectum accidentium; alterum inhaerentis; alterum deno-
minationis. Subiectum inhaerentis illud est, cui proximē accidentia inhaerent: & huiusmodi
subiectum est materia prima, vt iam probatum est. Subiectum vero denominationis est il-
lud, quod ab accidentibus denominationem prædicationem accipit, & huiusmodi est compositum
ipsum: dicimus enim, ignem esse calidum, aquam frigidam, & eodem modo de alijs. De
huiusmodi igitur subiecto Aristotelem, & Auerroem asserit locutos esse, quotiescunque acci-
dentia aduenire enti in actu perfecto, pronunciarunt. Conimbricenses aliud fundamentum
iecerunt, dixeruntque, subiectum inhaerentis materialem accidentium esse quidem materiam
primam; sed tamen vt in se continet actum formæ substantialis. Nam quemadmodum ma-
teria, vt perfecte existat, eget forma, ipsam secundum substantiam perficiente, & vt formali
causa, non interna, sed externa existentiae ipsius; ita, vt accidentia recipiat, indiget forma, vt
causa, ipsam complectente, & ab inertia, & vt ita dicam, potēialitate, ad id munus obeundum
euocante; quandoquidem exequi id non potest, nisi existat sub actu perfecto; & existere sic
nequit, absque ea formæ causalitate, & beneficio. Quare cum forma ad accidentia recipienda
non ita concurrat, quasi accidentia vel ex toto, vel ex parte recipiat; ideo appositē eos loqui
opinari sunt, qui dixerunt, materiam ad recipienda accidentia non exigere formam, vt con-
causam receptionis passiuæ, in eodemmet genere causæ, sed exigere illam, vt causam forma-
lem, qua completē, ad id officium præstandum, habilis fiat. Non longē ab his fundamentis di-
stat fundamentum Iacobi Zabarellæ, qui ait, potestatem patiendi, quæ potentia passiuæ nū-
cupari solet, esse primæ materiae propriam, neque cuiquam nisi per illam competere posse,
vt satis multis lib. 9. Metaph. Aristoteles docet. Quare forma per se patibilis non est, sed qua-
tenus est in materia: ipsum quoque compositum patitur quidem, ac recipit; non ea potestati

Fundamentum
Marsilij.Fundamentum
Conimbric.Fundamentum
Zabarellæ.]

ratione, qua ex materia, & forma constat, sed solum quatenus materia constat. Est igitur materia, ait Zabarella, formatum omnium aequè substantialium, ac accidentalium proximum, & præcipuum subiectum; sed eo tamen ordine, ac conditione eas recipit, ut accidentia recipere nequeat, nisi prius substantiales receperit: immò & inter ipsas substantiales est ordo, quia non prius recipit formam viventis, puta animam, quam recipiat formam inanimatis. Hoc iactò fundamèto, ait vir Excellentissimus, aliud esse subiectum recipiens, aliud verò esse conditionem illi subiecto necessariam, ad recipiendum. Forma substantialis est quidem necessaria materiae conditioni ad accidentales formas recipiendas; non ideo tamen est subiectum recipiens, aut pars recipientis, quasi in ipsa quoque forma accidentia inhæreant. Cùm igitur Arist. & Averroes dixerunt, accidètia habere subiectum sensibile, quod sit ens in actu; non solum respexerunt subiectum inhærentiæ, verumetiam aggregatum ex eo, & conditione, quæ necessaria est materiae ad recipiendum: atque ita non est contra Arist. aut Averrois mentem asserere, materiam primam esse subiectum accidentium.

Vera sententia de subiecto accidentium nonnullis conclusionibus explicatur. Cap. IV.

Longè autem probabiliorè sententiã illam existimo, quæ statuit, materialem accidentium proximum subiectum esse compositum substantiale, quod ex materia, & forma coniunctione confurgit; & illud quidem non denominationis solum, ut alij arbitrati sunt, verumetiam inhærentiæ: adeò, ut, eo ipso temporis articulo, quo compositum oritur, simul etiã accidentia ipsa in lucem emergant, quæ primò, per se, & proxime in toto composito recipiuntur. Neque verò materia prima ab accidentium receptione immunis omnino est: sed sicut compositum est id, quod accidentia recipit, ita materia est ratio, cur compositum accidentia recipiat: appellabitur ergo subiectum quo ipsorum accidentium, ut scholasticorum more loquamur. Nam sicut compositum est id, quod agit, & forma est id, quo agit; ita compositum est id, quod recipit, & materia est id, quo recipit: rationes. n. agendi, & patiendi, seu recipiendi optime illis principiis conveniunt: agendi siquidem formæ, patiendi verò, seu recipiendi, materiae. Subiectum igitur, quod accidentia recipit, est totum compositum. Subiectum verò, quo, est materia prima. Hanc sententiã tuetur S. Thomas prima parte quæst. 76. art. 6. & libro de ente, & essentia, cap. 7. atque ibidem Cardinalis Caietanus quæst. 16. Paulus Soncinas 7. Metaph. quæst. 3. Iauellus octavo eiusdem operis lib. quæst. 2. Herueus quolib. 2. quæst. 10. Durandus 1. Sentent. dist. 8. quæst. 4. Dominicus Bannes 1. de Generat. quæst. 9. & summam omnès Thomistæ: quorum ego sententiã, tanquam veritati consensaneam, defendendam suscepi. Quis autem facilius ab omnibus percipi possit, nonnullis eam conclusionibus explicare decrevi; quarum prima sit hæc. Materia prius recipit formam substantialem, quam accidentalem. Hæc conclusio probatur primò sic, generatio est mutatio, quæ omnes alias eiusdem subiecti mutationes antecedit: quod enim nondum genitum est, illud certè nec augeri, nec minui, nec alterari, nec loco moveri potest: at generatio fit ob nexum formæ substantialis cum materia; igitur materia prius recipit formam substantialem, quam accidentalem. Huic probationi fauet mirè in modum expressa Aristotelis autoritas 1. de Generat. text. 23. & 24. vbi docet, materiam aliquo pacto esse quidem subiectum mutationum accidentalium; sed ea tamen conditione, ut prius substantialem formam in se recipiat, subiectumque sensibile constituat; quod postmodum accidentalibus mutationibus subiiciatur. Probatur secundò eadem conclusio autoritate philosophi 7. Divinorum tex. 4. vbi, substantiam tempore, & definitione accidere priorem esse, asseruit; quod certe non esset, nisi forma substantialis prius in materia reciperetur, quam accidentalis. Tertiò, si materia prius in se reciperet formam accidentalem, quam substantialem; tunc ex illa forma, & materia fieret vnum per accidens: omne autem per accidens ponit aliquid, quod sit vnum per se; ergo, ante illud compositum per accidens, oporteret, vnum per se compositum reperiri, quod ne mente quidem concipi potest. Quartò materia maiorem præpensionem habet ad formam sui generis, quam ad formam diuersi generis; ergo prius appetit copulam formæ substantialis, quam accidentalis; cùm forma accidentalis ad aliud genus pertineat. Postremò, (& hoc arbitror validissimam esse argumentum) existentia accidentium est existentia imperfecta; cùm seorsum illa consistere nequeat; ergo illorum consistentiæ fundamentum det esse aliquid perfectè existens: at substantia materiae non est huiusmodi; propterea

Proximè subiectum materialium accidentium est totum compositum. Materia prima est subiectum, quo ipsorum accidentium, sicut compositum est subiectum quod.

S. Thom. Caietanus. Pau. Soncinas. Iauellus. Herueus. Durandus. Bannes.

Prima conclusio. Prima ratio.

Confirmatio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

pterea, quodd illa quoque imperfecta est; nec si suæ naturæ relinquatur, seorsum consistet; ergo substantia materiæ non potest esse fundamentum accidentium; alioquin & fundamentum, & id, quod ipso fulcitur, citò ruerent. Necesse igitur est, fundamentum accidentium esse aliquid, per se existens; & materiam perfectam existentiam obtinere, ut possit esse ratio acci-

Secunda cō-
clusio.

cipit formam substantialem, quam accidentalem. Secunda conclusio, materia prima, vel in

Prima ratio.

formata forma substantiali, non est proximum subiectum accidentium, adeò ut in ipsa, sic formata, accidentia, tanquam in subiecto quod, recipiantur. Probatur hæc conclusio, primò

Secunda.

autoritate philosophi 2. Metaph. & alibi sæpè, docentis, actiones suppositorum esse, vel, ut alij exponunt, singularium: sed calefacere, mouere, & id genus alia, sunt actiones; ergo illæ ac-

Tertia.

tionem primò, & per se ad supposita pertinent: materia autem non est suppositum; ergo nec proximum eiusmodi actionum fundamentum existere potest. Rursus Aristoteles in prædicamentis, c. de substantia, docet, substare accidentibus, intimam quandam substantiæ proprie-

Tertia cōclu-
sio.

ratè esse, & illius quiddè substantiæ, quæ per se subsistit: materia autem non est ea substantia, sed po-

Prima ratio.

tius est pars illius substantiæ, quæ per se subsistit; igitur neq; illa eadè, quatenus substantiali for-

Secunda .

ma decorata est, ut proximum subiectum, in se accidentia recipere poterit. Tertio, nullum po-

Prima ratio.

sterius potest mutare rationem formalem sui prioris: sed materia de sua formali ratione nū-

Tertia.

quam agit, sed solum patitur; ergo hæc formalis ratio materiæ, propter formæ substantialis aduentum, mutari non potest: igitur si materia per se accidentia recipere nequit, ut illis ni-

Quarta con-
clusio.

mirum agere dicatur, eo modo, quo ferrum, ubi calorem recepit, eodem calore calefacere di-

Causa sine
qua non .

citur; nec id certè poterit, ob contractam cum forma substantiali affinitatem. Tertia conclu-

Ratio forma-
lis.

sio, materia prima, quatenus forma substantiali prædita est, dicitur subiectum, quo ipsorum

Prima ratio.

accidentium; hoc est dicitur ratio, & principium, quo totum compositum materialia acciden-

Secunda rō.

tia in semetipso recipit, tanquam in subiecto quod. Hæc conclusio probatur primò sic; acci-

Cōfirmatio .

dentia, quæ in composito recipiuntur, materialia sunt; (de his enim modò differimus) ergo aliquid dari debet, à quo materialia dicantur: hoc autem non est aliud nisi materia: forma enim esse non potest; quia ab illa dicerentur formalia, non materialia; igitur materia, ut infor-

non potest, nisi aliqua substantia, per se existens, qualis non est materia, nec forma, sed ipsum compositum. Tunc liceat sic argumentari, forma est ratio formalis, cur compositam perfecte existat; ergo est etiam ratio formalis, cur in se accidentia recipiat. Quomodo ergo materia & in constitutione totius, & in accidentibus sustinendis, concurrat solum, ut ratio materialis, & ut potentia recipiens, item forma & ad totum constituendum, & ad accidentia gignenda, atque etiam recipienda, concurrat, ut ratio formalis, & potentia operans. Quinta conclusio; subiectum, quod proxime accidentia recipit, cuique eadem inhaerent, & a quibus denominationem sumit, est substantiale compositum ex materia, & forma concretum. Haec conclusio ex iam superius probatis manifesta est: cum n. subiectum accidentium non sit materia, neque forma; sequitur, ut sit ipsum compositum. Deinde totum compositum est illud, quod primo accipit esse per generationem; ergo in eo accidentia inhaerent, quae simul cum illo generantur: non n. cum materia vlla forma substantialis coniungi potest, quin eandem aliqua accidentia consequantur. Praeterea a toto composito fluunt omnes operationes, quia, ut dictum est, actiones sunt suppositorum: non agit autem compositum, nisi per formas, quas in semetipso recipit: ut si ignis ferrum calefacit, calore calefacit, qui illi proxime inhaeret, non autem materiae. Experientia etiam docet, qualitates ipsas, ut calorem, frigus, & reliquas huiusmodi in corporibus proxime recipi: eas n. tactu in ipsis percipimus, quas si proxime essent in materia, non autem in composito, nequaquam perciperemus. Verissima igitur est Thomae sententia, videlicet proximum accidentium subiectum esse totum compositum, eo modo, quo explicatum est.

Primum argumentum, pro altera sententia adductum, explicatur. Cap. V.

Solvamus nunc argumenta, quae pro altera sententia adducta sunt. Ad primum, negat S. Thomas, cum ex aere generatur ignis, eandem numero in igne caliditate manere, quae prius erat in aere: concedit tamen, manere eandem speciem, & propterea dicit, non recte concludi, accidentia proxime in prima materia inhaerere: quoniam forma aeris a materia recedente, recedit una cum ipsa propria aeris caliditas, & ad novam coniunctionem formae ignis cum materia, nova pariter caliditas producit, eadem quidem specie cum praecedente, numero vero nequaquam. Verum huiusmodi solutio, pace sancti Doctoris diximus, in eo potissimum deficere mihi videtur, quia ponit, caliditatem aeris, & ignis eiusdem esse speciem, quod tamen falsum est. Nam duae caliditates, quae in duabus portionibus ignis, aut aeris repertiuntur, sunt illae quidem eiusdem speciei, & inter se solo numero differentes, quomodo etiam duae illae aeris, aut ignis particulae numero distinctae sunt: at vero caliditas reperta in aere, & caliditas reperta in igne, ut sunt in subiectis, specie distinctae; ita pariter inter se specie distinguuntur. Sed haec etiam, duas istas caliditates eiusdem esse speciei, non tamen idcirco S. Thomae responsio argumenti difficultatem omnino tollit, nec ex ea intelligere possumus, quomodo pacto in elementis habentibus symbolum, facilior transmutatio sit: nulla qualitate in prima materia manente. Si n. in aeris interitu, materia prima omnem formam substantialem, & omnem pariter consequentem qualitatem exuit; iam ea, sic nuda, non magis ad ignis, quam ad quilibet aliam formam recipiendam, parata erit, id, quod recte argumentum concludebat. Aliter igitur, primum illud argumentum solvendum esse arbitror: difficillimum n. & magni ponderis est, atque ex eius solutione tota difficultas propositae disputationis pedere videtur. Quod autem eius solutio facilior sit, quatuor praenoscenda duxi. Primum est, cum elementa inter se specie distincta sint; illorum etiam qualitates eandem inter se distinctione admittere: ac propterea quomodo gravitas terre, & gravitas aquae, licet ambae deorsum mobile ducant; nihilominus inter se specie differunt: cum quia ducunt ad loca, specie distincta: tum etiam quia pertinent ad subiecta, eadem distinctione differentia, nimirum ad terram, & aquam: ita caliditas aeris, & caliditas ignis, quavis ambae obiectum sibi proximum calefaciant; nihilominus inter se specie distinctae sunt, quia eodem modo aer, & ignis distinguuntur. Secundum est, generationem esse mutationem totius in totum, nullo sensibili (subiecti loco manente, ut docet Arist. 1. de Generat. tex. 23. Ex qua definitione elicimus, cum vnum elementum in alterum transmutatur, siue inter se symbolum habeant, siue non: nullam sensibilem qualitatem in materia prima, ut in subiecto, manere posse. Tertium, cum vnus elementi in aliud transmutatio sit,

Quinta conclusio.
Prima ratio.
Secunda ratio.
Tertia.
Quarta.
Solu. S. Tho.
Confutatio.
Auctoris solutio.
Notabile primum.
Secundum.
Tertium.

Quartum.

fit, in eo elementa omni conatu nituntur, ut oppositam formam à materia expellant, & propriam in eandem introducant. Quartum, in elementis, habentibus symbolum, faciliorem vnius in alterum transmutationem esse. His notatis nunc ad argumenti solutionem accedendam est, explicandūque, quō, si nullum accidens in materia manet, ipsa magis ad hanc, quā ad illam formam recipiendam afficiatur, & quō in elementis symbolis facilius iste transitus intelligendus sit. Dicendum igitur est, cum, in elementorum transmutatione, vna forma à materia recedat, aliaque opposita accedat, ipsa elementa aliquo tanquam instrumento necessariō egere, quo ad hanc pugnam se accingant: id enim proprijs formis substantialibus efficere nequeunt, cum substantia contrarium non patiatur. Natura igitur accidentalibus formis, nimirum qualitatibus elementa insignit, quibus inuicem agant, & obnitantur; seseque mutuo ab eodem subiecto expellant. Hinc fit, ut si inter duo elementa, nullum habentia symbolum, pugna cōtingat, veluti inter aquam, & ignem; acrior pugna futura sit, & difficilior vnius elementum in alterum transmutatio, quod quidem accidit propter repugnantiam. Nam etiam si maioris virtutis esset ignis in agendo, quā aqua in resistendo, tamen, antequam ignis propriam formam in materiam inducat, opus est primō, ut aquæ frigiditatem obtundat, deinde sensim propriam caliditatem eidem aquæ impertiat, atque tandem, ubi ignis continua actione, & alteratione victoria potitus fuerit, formam aquæ à materia expellat, & eandem sibi immet ipsi subiiciat. Non ita contingit in elementis, habentibus symbolum, ut in aere, & igne: namque cum ignis agit in aerem, non est, cur in eodem frigiditatem obtundat, cum nulla in eo frigiditas sit; sed potius, absque vlla repugnantia, eius caliditatem intendit, & auget; atque ita aer ab igne alterationem perpetitur: cumque in aere materia prima includatur, ipsa pariter, ut quo, hanc eandem alterationem subit. Iam verò quoniam elementa, quo ad suarum qualitatū gradus certis limitibus definita sunt, ut sub maiori, vel minori gradu illorū formæ non amplius consistere queant; idcirco formam aeris tanta caliditas consequitur, ut si illa vel per gradum intēdatur, statim forma peritura sit. Quō fit, ut, cum aer ab igne, tanquam ab exteriori agente, calefit; & propria aeris forma igneum calorem, tanquam sibi extraneū, renuat; sensim hac alteratione ad interitum paratur: continua enim actione ignis, aereus calor dissipatur, atque, absoluta alteratione, aeris interitum præcedente, statim forma aeris vna cum calore proprio, atque etiam sibi ab igne impertito, à materia abscedit, (quia dissoluto subiecto, pereunt etiam accidentia, quæ in eo insunt) & illico forma ignis in materiam introducit; atque ita breui temporis curriculo aereus calor in igneum degenerat, & in tota hac transmutatione fit semper materia subiectum quo caliditatis, non tamen eiusdem numero, nec specie, sed genere tantum. Cum ergo quaeritur, à quonam materia, informata forma aeris, ad formam ignis recipiendam afficiatur? Respondendum est, à calore ignis, qui in aere recipitur, ut in subiecto quod, & in materia, ut in subiecto quo: & propterea cum aer alteratur, ut quod, materia alteratur, ut quo: & pariter, cum aer dissoluitur, ut quod, materia dissoluitur, ut quo; quia scilicet est subiectū dissolutionis. Aer igitur ab igneo calore calefit, extenuatur, & rarefit; & cum amplius sub propria natura cōtineri non possit, trāsmutatur in ignem. Hac digressiuncula puto, iam satis primum argumentum solutum esse.

Capit solutio.

Qualitates elementorum sunt eorū agendi instrumenta.

Elementa habent certos, ac definitos suarum qualitatū gradus.

Speculare hic diligenter.

Reliquorum argumentorum solutio. Cap. VI.

Ad secundū.

AD secundum neganda est consequentia. Ad probationem respondendum, calorem, aquæ impertitum, eius quidem destructionem moliri; non tamen tanquam instrumentum aquæ, (non enim est aqua, quæ calore in semetipsam agat) sed tanquam instrumentum ignis: ille enim est, qui calore, ut instrumento proprio, aquæ destructionem molitur: quare non sequitur, ut idem sui ipsius destructionem moliat, ut argumentum probare videtur. Ad tertium, neganda est maior: nam forma substantialis de materia quidem potestate deducitur; tamen non est necesse, ut in eadem accidentia insint: inhærent enim in composito; idque sufficit, ut ex eius potestate forma substantialis congruenter educi possit. Ad quartum neganda est consequentia. Ad probationem respondendum, nullum absurdum esse, idem, ratione diuerforum, & agens, & patiens esse posse. Itaque aqua, ratione materiae, quam in se cōtinet, est subiectum, caliditatem recipiens, cum ipsa aliunde communicatam, atque ita patitur: eadem verò, ratione propriae formæ substantialis, & qualitatis, ipsam consequentis, que est nativa

Ad tertium.

Ad quartum.

nua frigiditas, externam à se se caliditatem expellit, semetipsam ad propriam naturam reuocando, atque ita agit. Ad quintum, Thomista, qui in eodem animato composito vnā tantum substantialem formam reperiri, & ad animalis interitum, nouam statim cadaueris formam oriri, defendunt, varias afferunt responsiones. Dominicus à Soto lib. 5. Phys. q. 6. ar. 2. ad sextum, ait, calum canis viui, & cadaueris nullò modo continuos motus appellandos esse; idque propter mobilis diuersitatem: arbitratus est enim, canem viuum, & cadauer esse duo composita, vel, vt ipse ait, supposita re ipsa distincta; posse tamen appellari duos motus contiguos, idque propter temporis vnitatem. Dominicus Bannes 1. de Generat. q. 9. defendit, duos istos motus neque continuos, neque contiguos; sed consequenter se habentes appellandos esse. Nam verum est, inquit, dicere, cadauer nunc non mouetur, & post hoc infrās mouebitur, atque ita motus cadaueris motum canis viui consequitur. Sed hæc omnia sunt absurda, quæ ex grauissimo illo errore oriuntur, nouam scilicet cadaueris formam in interitu animalis emergere: quem quidem errorem superiore disputatione cumulatè reiecimus. Nobis, qui in animato composito duas formas substantiales admittimus, scilicet animam, & formam mixtionis, argumentum hoc nullum prorsus negotium facessit: dicimus enim, motum canis viui, & mortui, decidentis de turri, vnum numero, atque continuum esse, idque propter mobilis vnitatem. Neque verò subiectum istius motus est materia prima, vt argumentum probat; sed totum compositum, ex materia, & mixtionis forma constatum. Cum enim constet, mixtum corpus motu præteritis elementis moueri, vt 1. de Cælo Aristoteles docet, pro comperto habendum est, motum canis, deorsum cadentis, illi conuenire, non quia animal est, quia sic conuenit illi motus progressionis; sed quia mixtum quoddam est, in quo elementum terre prædominatur. Porro hoc mixtum idem numero est in cane viuo, & cadauere, non enim illa forma mixtionis dissoluitur: sed compositum illud aliqua re oritur, quæ sibi prius coniuncta erat, anima videlicet. Quare, manente eodem subiecto motus vno, & eodem numero; illi quoque motus vnus, & idem numero, atque continuus erit. Nec vlla necessitas est, cur istius motus subiectum materiam primam esse statuamus; cum materia prima per se, & forma destituta, motus nauquaquam capax sit. Verum igitur subiectum erit compositum ipsum, in quo, vt motus, ita cætera accidentia proximè recipiuntur. Eadem solutione soluitur alia ratio, de viui animalis combustione: si enim viuum animal vsque ad cineres comburatur, admittimus, combustionem illam, & calefactionem motum esse continuum; quia subiectum, in quo recipitur, est corpus mixtum, quod per illiusmodi combustionem dissoluitur, atque in cineres vertitur. Ad sextum neganda est minor. Ad probationem, cum queritur, quando ignis calefacit aquam, & calorem educit de potentia ad actum, educat ne illum de potentia aquæ, prout aqua est; vel de potentia solus materiæ? Rñdeo, de potentia aquæ, prout aqua est. Quod si quis arguat, aquam, prout aqua est, calorem renuere. Rñdeo, tunc committi fallaciam æquiocationis, mutando potentiam in habilitatem, vel, quod aiunt, in aptitudinem. Pro cuius rei maiore declaratione sciendum est, non eo modo educi accidens de potentia compositi, quo educitur forma de potentia materiæ: forma educitur de potentia materiæ; nãm quia materia potestatem habet illam recipiendi: tum etiam quia, cum ex se imperfecta sit, habilitatem habet, & naturalem quandam propensionem, vt cum illa iungatur, & deficientem sibi perfectionem nanciscatur. At verò compositum accidens quidem recipiendi potestatem habet, etiã si illud propriæ naturæ repugnaret: habilitatem verò nullam, propterea quòd substantiale compositum ex se perfectum est, nec vllam ab accidente perfectionem expectat, sine qua esse non posset: quin contra potius accidens naturalem propensionem habet, vt in composito insit, tanquam in proprio subiecto, & fundamento, sine quo consistere nulla ratione potest. Ad rem igitur nostram, dum ignis aquam calefacit, non ita agens de potentia ad actum calorem deducit, vt aqua, quatenus aqua est, ad calorem recipiendum habilitatem habeat: Sed quia composito aquæ caloris subiectum fieri non repugnat, si ad motum sibi calefaciens sit. Ad septimum respondendum est, maiorem propositionem veram esse de rebus eiusdem generis: ideo forma corporis est ignobilior anima vegetali, anima vegetalis est ignobilior sentiente, & tandè sentiens rationali: omnes enim istæ formæ substantiales sunt, atque adeò, eiusdem generis. At verò in formis diuersi generis, cuiusmodi sunt formæ substantialis, & accidentalis, ea propositio nullum habet locum. Quinimò res opposito modo se habet, propterea quòd illa

Ad quintum
Rñsio Tho-
mistarum.Rñsio Auto-
ris.

Ad sextum.

Non eodem
modo educit
accidens de po-
tente cõpo-
siti, quo edu-
citur forma
de potestate
materiæ.

Ad septimū

Ad Octauum

forma nobilior censetur, à qua compositum accipit esse simpliciter, quam illa à qua accipit esse secundum quid: à forma autem substantiali compositum accipit esse simpliciter, & propterea illa nobilior est forma accidentali, quanuis sit origine prior. Ad postremum, admittenda est maior propositio: agens enim, & patiens in materia cōicere debent alioquin a cōio, & passio non esset mutua: hincque fit, vt Cælum agat in hæc inferiora, & ab eisdem non patiat, quia Cælum, & hæc inferiora non communicant in materia. Minor verò propositio, quæ calor ignis, & frigus aquæ inuicem agere dicebantur, neganda est: non enim calor, & frigus sunt ea ipsa, quæ agunt, sed sunt principia agendi: quæ autem inuicem agunt, sunt ignis, & aqua, quæ suis qualitatibus inter se pugnant. Nunc autem admitto, ignem, & aquam in communi subiecto conuenire, ex hoc tamen non sequitur, vt calor, & frigus in materia prima, vt in subiecto, proximè recipiantur, vt vir excellentissimus eo argumento probare contendit.

CIPA 67

Alicuius sententia fundamentorum euersio. Cap. VIII.

Solutis rationibus oppositæ snæ, eiusdem nunc fundamenta funditus euertenda sunt: id, quod facile præstabitur, cum ex ijs, quæ iam superius dicta sunt, eorum euersio planissimè pateat. Erat fundamentum Marsilij, totum compositum ex materia, & forma esse quidem subiectum accidentium, non tamen proximum, & vt aiunt, inhæisionis, sed solum denominationis: primam verò materiam esse subiectum, in quo proximè accidètia inhærent, atque ita putauit, omnes Aristotelis autoritates explicandas esse, quibus subiectum accidentium esse totum compositum, docere visus est. Conimbricenses dicebant, materiam esse quidem subiectum inhæisionis ipsorum accidètium; non tñ purè, & nudè acceptam; sed prout se habet formæ substantiali, quæ in genere causæ formalis externæ materiam reddit idoneam ad accidètia recipienda. Addebat Zabarella tertium fundamentum, dicebatque, formam ad accidètia recipienda concurrere tantummodo, vt necessariam conditionem, sine qua nunquam materia subiectum accidètium esse posset. Omnia hæc fundamenta ijsdem argumentis tolluntur, quibus snæ nostra iam confirmata est. Primò, id, quod sensibus patet, nulla prorsus est ratio negandum: atqui sensibus patet, accidètia in toto composito recipi, vt manifestum est in aqua calefacta, in qua tota calor diffusus est, id, quod tactu ipso quouis facile cognoscere potest; ergo nullo pacto dicendum est, accidètia proximè in alio subiecto, quam in toto composito reperiri. Deinde non est materia, quæ agit, sed compositum ipsum: ergo debet habere proprium instrumentum, quo agat: instrumentum autem est accidens, ergo illud proximè in composito inhæret, non autem in materia, alioquin proprium eius instrumentum non diceretur. Præterea sicut materia est per se in potentia ad formam substantialem, ita constitutum ex materia, & forma est per se in potentia ad formam accidentalem: ergo sicut in substantia materia proximè recipitur forma substantialis; ita in substantia composita proximè recipitur forma accidentalis; atque adeò forma quoque ad accidètia recipienda, vt concausa passiuæ concurrat: non ita quidem, vt vnâ partem accidètium ipsa recipiat, aliam verò materia, sed ita, vt compositum ex materia, & forma, in ratione causæ passiuæ, omnia in sese accidètia sustineat, ac deinceps in materia, & formâ, tanquam in eius partibus recipiamur.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Denique sicut anima non potest in coneretum corpus induci nisi ipsam rationis forma præcedat; ita non potest accidens in materiam introduci, nisi præcedat forma substantialis: sed anima in primam materiam proximè non introducit, sed in totum corpus, organis instructum, tanquam in adæquatam materiam; ergo & accidètia non in materia prima, sed in toto composito, tanquam in proximo, & adæquato subiecto recipiuntur.

An vllum accidens, quod in re dissoluta præseruat, idem numero in re genita maneat.

Cap.

VIII.

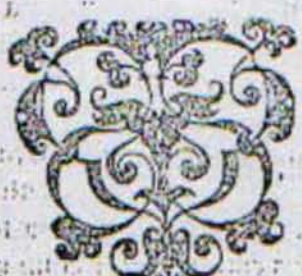
Defenditur pars negatiua.

Cum iam statutum sit, proximum, & adæquatam accidentium subiectum, non esse materiam primam, sed totum compositum, patere nunc facile vnicuique potest, in re naturalis interitu dissolutionem nec vllque acc. materiam primam, vel quoad formas accidentales, adeò, vt ne vllum quidem accidens, quod in re dissoluta præseruat, idem numero in re ge-

nita

aita maneat. Etenim Arist. in prædicamentis, cap. de substantia, disertis verbis asseruit, si nulla ratione posse, ut destructis primis substantijs, earum quicquam incolume maneat; sed totum compositum est prima substantia; eo igitur dissipato, omnia pariter accidètia, que in ipso inhærebant, necessario delebuntur. Præterea, cum subiectum accidentium sit totum compositum, si quod accidens rei dissolutæ in re genita manet, ut ex. gra. calor aeris in igne; ergo accidens de subiecto in subiectum migrabit, quod ab omnibus rectè philosophantibus shinoret. Huc accedit, quod ex 1. de generat. tex. 23. interitus est mutatio totius in totum, nullo sensibili subiecti loco manente: si autem re intereunte, non omnia illius accidentia perirent, tunc post eius interitum idem sensibile subiectum maneret. Denique subiectum generationis, ut 1. Phys. & 1. de Ortu, & interitu, multis in locis Arist. docet, nihil est aliud, nisi materia nuda; ergo forma substantialis, adueniens, nullum prorsus accidens in materia reperiret. Sed contra hoc videtur esse apertissima Aristot. autoritas 1. de Generat. tex. 24. ubi ita scribit, Si qua maneat affectio eadem, ut frigiditas, & perspicuitas. quibus verbis expressè docere videtur, eadem prorsus accidentia in re genita permanere, quæ in re dissoluta præfuerant. Cuius quidem obiectionis facilis est solutio. Primò non dixit Aristot. absolutè, eandem affectionem in re genita, & dissoluta manere, sed sub conditione locutus est, ijs verbis, Si qua maneat affectio, &c. Deinde non definiuit, maneat ne eadem affectio numero, an specie, vel genere; ideo dicere possumus intellexisse Arist. in re genita, & dissoluta eandem manere affectionem, secundum genus. Et hoc cerè evidentissimum est: nam cum ex aqua sit aer, manet quidem in aere perspicuitas, & humiditas, non quidem perspicuitas, & humiditas aque, quia hæc accidentia vna cum aqua interierunt, sed perspicuitas, & humiditas aeris, quæ illius formam substantialem consequuntur, suntque eiusdem generis cum perspicuitate, & humiditate aque. Porro secundum hæc accidentia, nullam in eo textu Arist. asserit factam esse transformationem, in aeris generatione: propterea quod generatio illa ad formam substantialem aeris terminatur, & eo ipso temporis momento, quo adest forma aeris, ad sunt etiam huiusmodi accidentia, quæ illam necessariò consequuntur, & in toto aeris composito proxime accipiuntur.

Prima ratio.
Secunda.
Tertia.
Quarta
Notabilis obiectio.
Solutio.
Explicit locus Aristot. 1. de Generat. tex. 24.

QVOMODO MANEANT ELEMENTA

I N M I S T O .

Disputatio Decimanona.

Quid agendum in hac disputatione.

Caput Primum.

V M. Aristoteles in postrema parte primi libri de Ortu, & interitu, de mistione differendum proposuisset, cumque docuisset, quæ nam conditiones mistioni necessariae sint, quæque idonea aptave essent, ut miscerentur, uniuersum tandem sermonem, quinimmodò totum primū eius operis librum, hac definitione conclusit, *Mistio est mistibilium altera torum unio.* Definitio sanè clara, & aperta ijs omnibus, quibus cura est, nudam, simplicemque rerum veritatē, dimissis inanibus contentio-

nibus, perdiscere. Obscura tamen ijs, quibus quædam contradicendi vis in animo semper natura insita est: qui dum res difficiles explicare nituntur, ipsam potius veritatem veluti in tenebras demergunt, maximamque intellectui caliginem offundunt. Ex hac definitione, atque ex ijs pariter, quæ in calce 84. contextus eiusdē libri Arist. scripsit, perdifficilis illa quæstio, de modo, quo elementa manent in misto, originem duxit: quæ quidē excellentium cuiusuis ordinis Philosophorum ingenia mirum in modum exercuit, qui hac de re tam variè, tantaque dissensione disputarunt. Hanc igitur quæstionem, à tot viris eruditissimis agitatam, satisque adhuc complicatam, ipse quoque pro viribus euoluere decreuit: non alio sanè consilio, nisi ut ostendam, eos omnes in maxima rerum ignoratione, versari, cui, veteri abiecta philosophia, portentosam quandam opinionem, hisce tēporibus satis celebrem, atque uniuersam philosophiam perturbantem, defendendam suscipiunt. Per necessarium est philosopho, has res quas cernimus, ex elementis constatas, continuò tractanti, scire, quo nam pacto quatuor illa rerum initia ad hæc concreta corpora constituenda concurrant, solis ne viribus, eorum tandem substantijs intereuntibus. An substantiarum, atque pariter qualitarum, citra vllum interitum, perfusione? An potius non omnino quidē eorum formis extinctis, sed tamen aliquam substantiæ iacturam solummodò perpessus, facile opinor, erit huius rei veritatē ijs omnibus obtinere, qui nullius auctoris beneuolētia obcecati, liberam, apertumque rationibus aditum patefecerint. Ordo aut in hac disputatione seruandus, is erit. Primum opinioniones præcipuas, quæ de re proposita circumferuntur, breuiter in medium adducam. Mox in Auerrois sententiâ excutienda totus ero: & quoniam illam arbitror à veritate penitus alienā, falsaque esse, atque absurda fundamēta illa, quibus eadem & à Iacobo Zabarella, & ab alijs defenditur; propterea aduersus Iacobum Zabar, potissimum disputabo, maximumque Auerrois fundamentum euertere nitar. Deinde Auicennæ sententiā, quam probabiliorē existimo, & explicabo, & rationibus confirmabo: cuius quidem confirmatione, & explanatione Latinorum sententiæ falsitas apparebit. Demum, quia inter cætera argumenta, quæ Auicennæ sententiā oppugnare videntur, ea præcipuè, quæ ab Scoto proponuntur, maximam vim, & efficacitatem præferunt; idcirco ea potissimum, & si quæ erunt eius generis alia, diluere conabor: his enim absolutis, perfectam huius arduæ, ac perdifficilis quæstionis notitiam tradidisse videbor.

De elementorum mistione opinioniones præcipuè.

Cap. I I.

E Rgo de modo, quo elementa seruantur in misto; ijs nunc omissis, quæ veteres naturæ interpretes prodidere, tres sunt opinioniones præcipuæ: vna est Auicennæ: altera Auerrois: tertia Latinorum, atque potissimum Scoti. Auicēna multis quidem locis, sed præsertim libr. 1. Sufficientiæ cap. 10. & 11. arbitratus est, elementa, fractis tantummodo substantijs, qualitatibusque repressis, non item extinctis, atque omnino dissolutis, ad misti procreationem concurrere. Subobscura est hæc sententiâ, propterea quo facilius intelligatur, aliqua indiget explanatione. In elementis duo præcipue consideranda sunt: alterū est elementum ipsum, ex materia, sub-

stantia-

Mistio, quid sit.

Vnde ortum ducat disputatione hæc de mistione.

Huius disputationis necessitas.

Ordo in disputatione seruandus.

Opinio Auicennæ.

Eiusdem opinionis explicatio.

stantialisque formæ concretionem confurgens: alterum est qualitas prima, quæ veluti propria affectio, à toto constituto proficiscitur, substantialemque formam elementi consequitur (non enim censuit Auicenna, primas qualitates esse formas substantiales elementorum) Iam verò quod ad elementa attinet, cum paribus quodammodo viribus ad mistum constituendum concurrunt, existimauit Auicenna, mutua eorum actione, inter se frangi, & minutatim concidi, adeo vt totæ elementorum substantiæ in perexiguas particulas redigantur, sub quibus tamē propriæ substantiales formæ consistere possint. Hæc autem perexiguæ particule ita se habent in mixture, vt vnius elementi particula alterius elementi particule cohaereat, & sic vicissim: suntque huiusmodi particule inter se adeo permixtæ, atq; cōfusa, vt ne Linceus quidem aliquam amplius aut ignis, aut aeris, aut aquæ, aut terræ particulam distinctè percipere possit. Vt igitur elementorum substantiæ inter se optimè conuerunt, statim comparet mistum, habens quidem naturam ab elementis distinctam; re vera tamen incolomes elementorum substantias, ita, vt dixi, concisas in se ipso includens. Ad qualitates verò quod attinet, putauit idem autor, eas inter se perfectè quidem misceri; nequaquam tamen ex mutua earum actione omnino dissipari, aut extinguui; alioquin mistum qualitatibus vacuum, atque nudum manere necesse esset: sed, repressa duntaxat earum exuperantia, ad moderationem quandam, & temperationem reuocari; atque ita mistum hac qualitatum conformatione gaudere. Hæc fuit Auicennæ sententia, quæ vetustissima est: nam e Stoicorum Schola profecta fuisse dicitur, & Anaxagoræ, Empedoclis, & vt aliquibus placuit, Platonis etiam decretum extitisse videtur: tamen veteres isti philosophi non ita suas sententias explicarunt. Sed de illis quoquo modo se res habeat, eandem sententiam ex recentioribus philosophis Io. Fernellius lib. 2. Physiologiæ c. 6. 7. & 8. Archangelus Mercenarius in suis dilucidationibus pag. 225. & Franciscus Bonamicus lib. 8. de Motu c. 50. amplexari sunt: neque inter Latinos interpretes Magnus Albertus 1. lib. de Generatione, & interitu tract. 6. c. 5. ab eadē recessisse visus est Auer. cum lib. 1. de Ortu, & interitu, com. 90. tum tertio lib. de Cælo, com. 67. putauit cum Auicenna elementa, repressis quidem qualitatibus, & ad moderationem quādam redactis, ad misti procreationem concurrere; hoc tamen ab eo dissentit, quod mutua elementorum actione, non qualitates solum, verum etiam formas ipsas substantiales reprimi, atque retundi ex eisque, ita repressis, mistum denique coalescere existimauit. Non dubitauit autem Auer. asserere, substantiales elementorum formas, qualitatum instar, intendi; atque remitti posse; propterea quod, illas ancipitis cuiusdam naturæ, atque inter formas substantiales perfectas, & accidentia medias esse, iudicauit. Hæc sententia hinc temporibus communior esse videtur: eam enim complures Peripatetici secuti sunt, præsertim Zimara theoremate 27. tam etsi probabilem quoque Auicennæ sententiam existimari. Alex. Achil. lib. 2. de Elementis art. 3. Iandunus 6. Phys. q. 4. Suesanus: 1. Metaph. disput. 4. Filaminus Nobilius 1. de Generatione, Piccol. lib. de Mixture c. 9. Videtur etiam hæc sententia fuisse Io. Gram. in fine 1. lib. de Generatio. & interitu; cui ex Scholasticis Doctoribus scripsit Io. Bachonus lib. 3. Senten. d. 16. q. 1. à quo parum distat Aureolus. Sed inter ceteros philosophos, Iacobus Zab. vir excell. & à me semper magno in honore habitus, toto lib. de Mixture, huius opinionis explicatorem, acerrimumque propugnatorem se præbuit. Latini interpretes opinati sunt non solum substantiales formas, verum etiam qualitates ipsas, quotiescunque ex elementorum coagnatione mistum procreatur, penitus interire: cum enim vnius rei dissolutio sit alterius generatio, existimarunt, in elementorum congressu, substantiales eorum formas prorsus extinguui, atq; ex illarum extinctione, nouā statim misti formā, ab illis distinctā, exoriri. Qualitates pariter, dum inter se pugnant, tandem oblitescere, nouamque qualitatem, ab eis seorsim, emergere dixerunt, quæ in misto, recens orto, propria fiat. Nil ergo aliud asserunt, mistum in se continere, nisi materiam primam, quæ etiam substantiis elementorum formis subsisteret; atque rursus ipsa met elementorum vires, quibus misti forma, ad sua edendas operationes, veluti proprijs continenter vtatur. Hanc sententiam S. Tho. opusculo 33. Herneus, Capreolus, Caietanus, Gregorius Arim. Aegidius, Io. Maior, Ochamus, Marsilius, Albertus de Sax. Ludouicus Buccaferrus, & alij recentiores Scholastici comprobauerunt. Sed præcipuus eius defensor fuit Io. Scotus lib. 2. Sent. dist. 15. q. unica; cum quo potissimum disputaturi sumus. Hæc sunt præcipuæ sententiæ, quæ de hac questione hætenus emerferunt.

Elementorum
substantialem
non perdit in
mixto secundum
Auic. sed tan-
tummodo fran-
gantur.

Elementorum
qualitates re-
pressa tamen
earum exupe-
rantia seruā-
tur in misto.

Recentiores
philosophi q
Auic. senten-
tia secuti sūt.
Io. Fernellius.
Arch. Merce.
Franc. Bona.
Hanc senten-
tiam approbat

quoque Ma-
gnus Alber.
Opin. Auer.
Vt elemento-
rum qualitates
ita eorundē
substantiæ in
mixto secun-
dum Auer. re-
primuntur.

Auer. dicit q
sententia secta-
tores, que se
etiam fuisse
Io. Gram.

Zimara.
Alex. Achil.
Iandunus.
Suesanus.
Flam. Nobil.
Piccol.
Io. Bacon.
Aureolus.

Zabarella.
Opinio Lat.
Tamen substan-
tiales forme
quæ eorum
qualitates, in
mixto procrea-
tione, iuxta
Latinorum sen-
tentiā penitus
oblitescere.

S. Thom.
Herneus.
Capreolus.
Caietan.
Greg. Arim.
Aegid. Rom.
Io. Maior.
Ocham.
Marsilius.

Alb. de Sax.
Lud. Buccaf.
Scotus acer-
rimus huius
opinionis de-
fensor.

Auctoris opinio à Iacobo Zabarella explicatur, fundamentisque stabilitur. Cap. III.

Ellice hęc sue
cum opinio-
nis Aucerois.

Nunc paulò diligentius singulas expendamus, & videamus, quæ nam illarum magis eũ
veritate consentiat. Versabimur primùm in Auer. opinione, quam præ ceteris Iacobus
Zabarella defendendam suscepit, eandem aliquibus fundamentis munivit. Auceroes igitur,
vt & mistionem proprie dictam, & misti etiam vnitatem seruaret, contra Auer. elementorũ
formas intēdi, atque remitti, easdemque fractas, & castigatas, in misto seruari putauit: ita vt
ex omnibus forma quædam media fiat, quam etiam media qualitas, ex congressu, mutuaque
alteratione, & castigatione excellentiarum qualitarum elementariarum orta, consequatur.
Sic igitur misti vnitatem primùm seruatur; cum vnicam tantum formam possideat. Deinde ve-
rò eiusdem misti generatio, quæ alteratio nequaquam est: cum substantiales elementorum
formæ integræ non maneat, sed eadem, aliquo gradu dimisso, in misti formam degenerent,
in quo nec ignis, nec aer, nec aqua, nec terra conspicitur, sed totum, ex illis iam constitutũ, aut
ferrum, aut aurum, aut aliud quippiam existere incipit. Non est pariter mistio plurium rei ù
coacervatio: quoniam in misto quatuor elementorum formæ non amplius conspiciuntur;
sed tertiæ potius cuiusdam naturæ, ac substantiæ vniõ fit, per mutua elementorum altera-
tionem. Tandem quælibet pars misti, sic constituti, est mista; cum in qualibet eadem mistio
nis forma reperiatur. Caterùm quia Auer. vt suam hanc opinionem defenderet, quoddam
veluti monstrum in philosophia inducere coactus est, nimirum elementorum formas à sub-
stantiarum dignitate detorquendo, ponendoque illas, ceu qualitates, intēdi, atque remitti,
quod substantiæ penitus aduersatur; ideo Iacobus Zab. nonnullas distinctiones excogitauit,
quibus & Aristotelicam illam propositionem explicaret, qua dicitur substantiã non suscipere
magis, nec minus; & Auer. sententiam defenderet, quæ Aristotelicæ illi propositioni om-
nino repugnare videbatur. In eo igitur libro, quem de mistione edidit, c. 7. elicit 1. ex Auer.
10. Metaph. com. 2. 3. 6. Phys. com. 3. 2. & 3. Meteor. capite de Iride, hanc medi; distinctionẽ,
Medium, inquit, duplex est, alterum per abnegationem, alterum per participationem extre-
morum. Primum est sicut lapis, qui neque sanus est, neque æger: sed hoc medium nihil ad re-
nostram. Alterum medium adhuc est duplex, vnũ, quod specie ab vtroque differt extremo,
& hoc proprie dicitur medium, vt rubrum, quod medium est inter album, & nigrum. Alterũ
est medium, quod ab altero extremorum specie non differt, vt si multo albo parum nigri mi-
sceatur, remittitur quidem albedo, & fit minus album: species tamen albedinis non mutatur,
quia adhuc vocatur album, licet sit minus album, quàm prius, & hoc inter nigrum & purum
album medium quodammodo dicitur, sed improprie; quia re vera non est nisi album. Ex hac
distinctione hanc aliam elicit. Proprie loquendo, differunt intēdi, & remitti, atque suscipere
magis, & minus: nam intēdi, & remitti est quid communius, latiusque patet, quàm susci-
pere magis, & minus: & ratio est, quia remissio, puta albi, potest esse & absque variatione, &
cum variatione speciei: sed magis, & minus non variant speciem. Si igitur intēdiõ, & remis-
sio fiat sine variatione speciei; tunc medium constituit, quod specie ab altero extremorũ nõ
differt; & hoc proprie est suscipere magis, & minus. At verò si fiat cum variatione speciei; tunc
medium constituit, quod ab vtroque extremorum specie differt; & hoc non est proprie susci-
pere magis, & minus. Hac posita distinctione, huiusce quæstionis veritatem ita Zabarella se
concludere existimauit. Si intēdi, & remitti sine speciei variatione accipiatur, & quatenus
idem est, ac suscipere magis, & minus; tunc nulla substantia, siue simplex illa sit, siue composi-
ta, siue perfecta, siue imperfecta, intēdi, remittive potest: & hoc modo Aristoteles in prædi-
camentis, c. de substantia intellexit, dum, substantiam non suscipere magis, nec minus assoue-
rauit. Si autem intēdi, & remitti cum variatione speciei accipiatur; tunc nihil absolum est,
si aliqua substantia remittatur: hoc autem modo asserit, substantiales elementorum formas
remitti posse, ea. s. remissione, qua species variatur. Quò autem res facilius intelligatur, exem-
plum adducit: nam forma ignis & remitti, & aliquem gradum amittere potest: sed ea remis-
sio fit necessariò cum mutatione speciei; quoniam fit aliorum elementorum contrariorũ ad-
missione, qua alia quoque elementa similiter remittuntur; & ex ea remissione desinunt esse
ignis, aer, aqua, terra, nouaque species, vt caro, vel aurum exoritur, quod recte ab Arist. me-
dium à mistilibus diuersum appellatur: est. p. ipsum mistum, quod ab extremis; puta ab ele-
mentis

Nota monstrũ
i philosophia
ab Auceroe
inductum.

Primũ Zaba-
rellæ fundam-
entũ pro Auer-
opinionẽ tuen-
da.

Secundũ fun-
damentum.

In quo confi-
stat Zabarel-
læ descriptio.

mentis specie diuersum est. Elicit deinde Zab. misti formam nil aliud re ipsa, quam collectio
 nem quandam plurium graduum formarum elementariarum esse, quibus noua, vt ipse ait,
 formalitas accessit, quæ formaliter ab elementorum formis diuersa est; quoniam formalitas
 misti non elementum quidem, sed mistum constituit, eique aliud esse, specificum tribuit. Vult
 igitur celeberrimus iste Doctor, elementa in misto formaliter manere, hoc est, elementorum
 formas in misto, vt ipse asserit, secundum suas realitates, non tamen secundum formalitates
 asseruari; suas enim, inquit, excellentias amittunt, & in misto tantummodo secundum aliquos
 earum gradus continentur: latiusque est, hanc eandem Auer. sententiæ explicationem, &
 defensionem, Doctoris quoque Resoluti Io. Bachonis extitisse. Tandem notat, aliam esse re-
 missionem formarum elementariarum, & aliam esse remissionem qualitatum: nam qualita-
 tes recipiunt magis, & minus, & vtraque remissione remitti possunt, tam ea, quæ fit cum va-
 riatione, quam ea, quæ fit sine variatione speciei: quoniam aer quandoque magis, quandoque
 minus calidus est; & tam aerior, quam debilior ille calor, aereus calor appellatur: vterque, n.
 est eiusdem speciei. Secus autem est de substantiali ipsius aeris forma: ipsa enim remitti qui-
 dem potest: sed tamen cum variatione speciei, quia, aliquo gradu dimissio, non est amplius
 forma aeris, sed in alicuius misti formam delabitur, & propterea remissionem in qualitatib.
 factam, non semper remissio, in forma substantiali facta, consequitur. Hæc est Zab. opinio,
 seu potius Auerroicæ sententiæ defensio, & explicatio: quam fideliter, & sedulo percursi, quod
 etiam facilius, & liberius eandem refellere possim.

Tertium fun-
damentum.Quartum fun-
damentum.

Zabarella defensio quo ad priorem partem rejicitur. Cap. I V.

Nescio, vtra maiore animaduersione, dignior sit, an Auerrois sententia de formarum illo gene-
 re, quas inter perfectas substantiales, & accidentales, medias appellauit; an potius noua
 hæc Zabarellæ excogitatio, qua ipsam totis viribus defendere conatus est: vtrique certe qui
 cunque libera, solutaque mente ad contemplandum accesserit parum constantem iudicabit. Cui
 Auerrois parua nobis dimicatio est: nos, n. quoque substantiales elementorum formas re ipsa
 in misto contineri defendimus: hoc vno ab eo dissentimus, quod ipse statuerit, formas illas, ta-
 meti verè substantiæ sunt, quosdam nihilominus gradus habere, qui in elementorum pugna,
 atque congressu, remittantur. Placitum hoc dubio procul tanquam inane, & à solida philoso-
 phia alienum doctissimi quique viri abiiciissent, nisi illud Jacobus Zabara. minutis quibusdam
 subtilitatibus, sed tamen valde apparatus, & magnam efficacitatem præferentibus, roborasset.
 Si igitur nos, has ipsas subtilitates veritatis malleo resistere non posse, ostenderimus, è doctis
 viris certe nullus exister, qui aut Auerrois sententiæ adhaereat, aut illius partes tueatur. Iam ve-
 rò Zabara. defensio duo præcipua capita continere videtur, quæ à nobis singillatim expenduntur, at-
 que è ordine rejiciuntur. Alterum est, intendi, & remitti, non esse idem, ac suscipere magis, & minus;
 sed esse quid cõius, & latius: fieri, n. quandoque cum variatione, interdum sine variatione spe-
 ciei; & propterea elementorum formas non eas quidem esse, vt propriè suscipere magis, & mi-
 nus dicantur, sed vt in misto, cum speciei mutatione, remittantur. Alterum est, elementorum
 formas non secundum suas formalitates, sed duntaxat secundum suas realitates in misto manere. Contra
 primum caput hanc statuo conclusionem: Intendi, & remitti, idem omnino est, ac suscipere ma-
 gis, & minus. Quam quidem conclusionem sic probor: intendi, & remissio non fit, nisi secundum gradus
 quemadmodum ipsemet Zabara. testatur, & est veritas, cõi omnium oratione celebrata: sed vbi-
 que est pluralitas graduum, ibi est intensio; vbi minoritas, ibi remissio; ergo intendi, & remit-
 ti idem omnino est, ac suscipere magis, & minus. Confirmemus exemplo: habet ignis calo-
 rem summum, atque intensum; aer calorem debilem, atque remissum: potest ignis fieri minus ca-
 lidus si qui caloris gradus ab eo deducantur: potest item aer magis calidus fieri, si ipsi aliqui gra-
 dus caloris adiungantur: fiet igitur aer magis calidus intensio; & ignis minus calidus, remis-
 sione: ex quo planè sequitur, intendi, & remitti idem prorsus esse, ac suscipere magis, & minus.
 Audio Zabara. respondentem, suscipere magis, & minus idem vtrique esse atque intendi, & re-
 mitti: non licere tamen oppositum inferre; quia intendi, & remitti quæque fit, sine variatione spe-
 ciei, & tunc idem est, ac suscipere magis, & minus: quandoque fit, cum variatione speciei, &
 tunc non est idem. Hæc ratio adeo multorum intellectibus adhaesit, vt illam tanquam verita-
 tis normam, & certam quandam regulam consequantur, nec eam confutare exigui est ope-
 ris,

Quid disci-
pulat i opinio
no Auerro.Zabarellæ de-
fensio duo p-
cipua cont-
net capita.
Primum ca-
put.Alterum ca-
put.
Auctoris con-
clusio cõtra
primum ca-
put.

Exemplum.

Zabarellæ re-
sponso, quæ
cum commu-
nis facta est.

Zabarella in
consilia in
p'tis dictis

ris, & muneris: curabo tñ, Deo annuente, id præstare, quod iam pollicitus sum. Ut aut viderimus, in quo præcipue vis huius responsionis consistat, scire deceat, Iacobum Zabarellam hac in re nõ sibi ipsi constitisse, sed modo hoc, modo illud affirmasse. Interdum dixit, elementorum formas ita remitti, ut aliqui earum gradus auferantur, illasque tantummodo cum aliquibus gradibus remanere; ita tamen, ut species varientur. Interdum dixit, illas in indivisibili consistere, quendam tamen determinatum suarum qualitatum gradum habere: cum autem qualitas latitudinem habeat, non ex cuiuslibet gradus qualitatis amissione, formæ remissionem fieri, sed solum, cum ille gradus amittitur, quem forma necessariò exposcit, tuncque forma, cum speciei variatione, remittitur. Hoc totum dixit Zabarella, cap. 7. multis in locis: & volui ego hanc eius explicationem, & responsionem asserre, quò eam distinctius vtrinque reijcere pos-

Zabarella re
sponso A-
uerro. potius
opinionem e-
uerit, quàm
defendat.
Contra pri-
mam partem
Ratio prima.

sim, ne vllas ipsi, aut eius sectatoribus locus relinquatur, ad què confugiant. Dico igitur primùm, hanc Zabarella responsionem Auerrois potius sententiam euertere, quàm tueri. Accipiamus primam partem, nimirum formas elementorum habere gradus, qui cum speciei variatione remittantur. Cõtra argumentor sic; Omne, quod est altero posterius, estque illi (ut aiunt) essentialiter annexum, illud necessariò ponit, & indicat: sed gradus est posterior forma, estque illi essentialiter annexus; igitur gradus ponit, & indicat formam, cuius est gradus: si ergo, ut ait Zabarella, forma ignis duntaxat secundum aliquos gradus manet in misto: cum iam suam excellentiam amiserit, sequitur, speciem ignis non esse mutatam; gradus. n. formæ ignis necessariò exigit, & indicat formam ignis: falsum est igitur dicere, formam ignis in misto remitti cum variatione speciei. Præterea si hoc, quod est intendi, & remitti rectè percipiamus; inuenimus, nunquam id cum speciei mutatione fieri posse: vel si fiat; ita certè in accidentibus fiet,

Ratio secun-
da.

Intendi, &
remitti
fit.

sicut ponit Zabarella, fieri in substantialibus elementorum formis. Quid enim, obsecro, est intendi nihil profectò aliud, nisi formam acquirere aliquem gradum, quem prius non habebat: & remitti est, formam deserere aliquem gradum, quem prius possidebat: at verò formam deserere, aut acquirere aliquem gradum, non est, formam deleri, & in aliam speciem conuertere, sed est, formam eandem cum maiori, vel minori gradu manere. Quòd si qua insignis graduum remissio fiat, quam speciei remissio consequatur; non magis hanc substantialibus, quàm accidentibus contingere video. Etenim fumo calorem quatuor graduum: huic si notabile frigus opponatur, auferetur primùm ab eo vnus gradus, & manebit nihilominus calor: deinde verò fiet eiusdem remissio quo ad secundam, & postea quo ad tertium, semper tamen erit calor, dummodo aliquem gradum obtineat: tandem si urgente frigore, omnis caloris gradus aboleatur; tunc, cum variatione speciei, caloris remissio fiet; quia nõ manebit amplius calor; sed quod calidum erat, frigidum fiet. Quòd si ita in substantialibus fit, ut existimat Zab. hæc certè non erit remissio, sed absoluta formæ destructio, & abolitio. At hoc dicere, est Auerrois sententiam penitus euertere; quia si in misto elementorum formæ, cum speciei mutatione, remittuntur; ergo elementa in misto secundum suas formas non seruantur, sed pereunt, & in misti speciem conuertuntur, quæ est Latinorum opinio: Vel si cum aliquibus gradibus maneant; cum suis pariter formis, quas illi gradus necessariò exigunt, permanebunt, ut iam probatum est; at

Responsio ex
Zabarel. sua
damentis eli-
cita.

Confutatio.

que adeo cum speciei mutatione non remittuntur. Dicit forsan Zab. non esse parem accidentium, & substantialium formarum rationem, quod ad graduum remissionem attinet: quia formæ accidentales, cum omnino remittuntur, non manent cum aliquibus gradibus, sub alia speciei; sed prorsus pereunt: at verò substantiales elementorum formæ, cum aliquibus gradibus sub alia specie manere possunt. Sed hæc responsio difficultatem non aufert: nam aut isti gradus, qui manent in formis elementorum, quæ iam sua iura, ut ita dicam, amiserunt, sunt ipsarum formarum proprii, puta aeris, ignis, & sic de alijs: aut sunt gradus corporis misti. Si formarum; ergo suas formas ponunt, atque ita nulla speciei mutatio facta est, ut arguebam prius. Si corporis misti, recens orti; ergo elementa in misto, secundum formas refractas, non manent, ut Auerrois existimauit; sed pereunt, & in mistum conuertuntur, ut asserit Scotus. Rursum formæ accidentales, si aliquos habeant gradus; æquè permanent, ut substantiales: substantiales verò, si nullum habeant gradum, pereunt, sicut accidentales: ergo vtrouique par ratio est. Sed ad alteram responsionis partem veniamus: cum enim rem hanc vir doctissimus paulò incimius contemplatus esset; ne gradus in substantialibus formis statueret, illas cum Aristotele in indivisibili consistere affirmauit: formam tamè tunc remitti asseruit, cum ei gradus

Contra secun-
dam partem
responsionis Za-
barellæ.

illum

ille qualitatis adimitur, cui erat addicta. Si ita est, Excell. Zabarella, iam conseramus manus: non est hæc Auerroicæ opinionis defensio, sed acerrima eiusdem impugnatio. Primò iã confiteris, non manere amplius formam, cum ille gradus qualitatis tollitur, cui erat addicta, sed remitti: at verò hoc remitti, quid aliud est, quam dissolui, & aboleri? Non manebunt igitur elementa in misto secundum formas, gradus aliquos tenentes, sed eorum formæ penitus destruentur. Deinde hæc responsio dictis Auer. consentanea non est: nam Auer. arbitratus est, has substantiales elementorum formas mediam quandam naturam inter perfectas substantiales formas, & accidentales, obtinere: at verò id, quod asserit Zabarella, omnibus formis substantialibus, vel perfectissimis est cõmune. Quod sic probò; consideremus animal, vt ex. grat. bouem: anima sentiens in boue temperatione quandam qualitatum exposcit, vt illa remota, amplius in animali consistere nequeat; quædam. n. caloris gradum exigat, & humoris, quo ablato, ipsa statim pereat necesse est. Quod autem de sentiente anima dicitur, idem de omnibus alijs formis dicendum est: omnes. n. certum, & determinatum alicuius qualitatis gradum exposcunt. Quod si elementorum formæ alicui certo qualitatis gradui addictæ sunt, quo ablato, ipsæ statim euanescent, speciemque mutent; iam planè sequitur, illas à perfectis formis minime dissidere, neque mediam illam naturam, quam excogitauit Auerroes, obtinere.

Prima ratio.

Secunda rō.

Reijcitur Zabarella defensio quo ad partem posteriorem.

Cap. V.

Sed dicet fortasse Zabarella mutationem speciei, in elementorum formis, non sic esse intelligendam, vt penitus formæ pereant; sed hoc pacto, quia. s. formæ illæ suas excellentias amittunt, atque secundum suas realitates. i. secundum aliquos gradus, non est secundum suas formalitates in misto seruantur. Hoc erat alterum caput defensionis eius, quod facillè quidē abscindi posset, ostendendo tantummodo, illud suis ipsius dictis non consentire. Prius. n. dixit, substantiales elementorum formas in indiuisibili consistere: nunc autē asserit, easdem formas gradibus præditas esse. Sed libet nihilominus hoc eius fundamentum minutatim euertere, ostendereque, huiusmodi responsionem potius voluntariam, quam necessariam esse: quod vt facilius præstare possimus, nonnulla prius notare operæ pretium est. Primum, in quocumque elemento hæc potissimum reperiri, materiam, formam, qualitatem, gradus qualitatis: addamus et in Zabarellæ gratiam, & Auerrois, id, quod nullo modo verum est, sed tñ commodiorem, facilioremque recedet disputationem, nimirum gradus ipsius formæ: adest etiam quantitas elementi, sed hæc modò nihil ad rem nostram. Deinde, gradum alicuius formæ, absque propria forma, consistere nequaquam posse (vt. n. antè dictum est) nunquam posterius sine suo priori, cum quo est naturaliter, & essentialiter coniunctum, reperiri potest, & propterea nunquam dabitur gradus caloris, absque calore: hoc. n. contradictionem inuoluit. Postea, quanuis forma in plures gradus diuisibilis, sine aliquo gradu consistere queat; eam tamen absque omni gradu simpliciter esse non posse: quo fit, vt à gradu ad formam bona semper cõsecutio sit, sic arguendo: ubi est gradus albedinis; ergo est albedo. Põte igitur albedo absque hoc, vel illo gradu existere; nihilominus si existit, terminatque vitum, necesse est, vt aliquem saltem gradum teneat, qui sibi quodammodo naturalis est; cuique ideo gradus appellatur, quia forma illa ad intensionem, hoc est ad vltiorem gradum recipiendum, apta, nataque est. Cum autē albedo illa satis remissa appareat; idcirco infimum gradum ea dicitur obtinere. Quod si eadem intendi non posset, tunc gradus ille ad albedinem comparatus non magis gradus, quam forma appellaretur, quanuis si ad albedinem, in aliquo alio subiecto existentem referatur, gradus quoque nuncupari possit. His notatis, ad Zabarellam, vnde digressi sumus, reuertamur, à quo libentissimè discerem, quid sit, elementa in misto secundum suas realitates, non est secundum suas formalitates manere? Dicet fortasse, suis fundamentis innixus, nihil aliud hoc esse, nisi elementa manere in misto, non secundum omnes suos gradus. Tunc ego ab eodem sciscitabor, num per gradus intelligat gradus qualitatum, an potius formarum? si qualitatum; iam constat, ob quorundam graduum qualitatum amissionem, formas nequaquam remitti, aut perire, quæ admodum ipsemet fatetur: ergo si à qualitatibus aliqui gradus auferantur, poterunt nihilominus elementorum formæ in misto secundum suas formalitates manere: quandoquidem formalitas (vt ad rem nostram pertinet, à forma est, & propterea vbi reperitur forma, ibi quoque formalitatē dari necesse est, si verò per gradus, intelligat gradus formarum; vrgeo hoc eodem

Alterum caput defensio nis Zabarellæ.

Nonnulla nota p Zabarella fundamentum eueredo. Primum.

Secundum.

Tertium.

Ratiocinatione hac euidenter ostendit, falsum esse dicere, elementa manere in misto tantummodo secundum suas realitates, non item secundum suas formalitates.

argu-

argumento: nam & si aliqui gradus formarum auferantur à formis, non propterea formæ ipsæ destruantur, quia, ut ex tertia animaduersione iam patet, alios gradus habent, sub quibus manere possunt: si igitur elementorum formæ suas in misto excellentias amittunt; eadem nihilominus adhuc in misto, secundum paucos illos gradus, conseruantur, ac deinceps in eodẽ secundum suas formalitates, manere dicuntur. Quod si quis in eodem perfilteret, asserens; elementa in misto tantummodo secundum suas realitates, nec vlllo pacto secundum suas formalitates manere; profectò cum elementorum realitas, circumscrip̃ta formalitate, nihil aliud sit, quàm eorundem materia; dicere secundum Zabara. oporteret, non elementorum formas, sed eorum tantum materiam in misto seruari, quod Auerrois in se, quam defendendam suscepit, aduersaretur. Diceret, manere quidem in misto elementorum materiam, non tamen simplicem, atque nudam, sed aliquos in se gradus formarum elementariarum retinentem, idque totum, elementorum realitatem appellari posse. At verò ex secunda notatione, gradus formarum absque formis esse non possunt: si igitur gradus formarum elementariarum in materia reperiuntur, ipsas quoque formas omnino reperiri necesse est; atque ita non solum secundum realitatem, verum etiam secundum formalitatem elementa in misto manebunt. Rectè igitur percipere nequeo, quo nam pacto elementa in misto tantummodo secundum realitatem manere dicantur; si eorum formæ cum aliquibus gradibus conseruantur, neque etiam concipere possum; quomodo elementorum formæ in misto suas excellentias amittant; eaque remissione, qua variatur species, remittantur; cum tamen eadem formæ, aliquibus tantummodo gradibus amissis, in misto, secundum Auerrois sententiam, conseruentur.

Alia explicatio responsionis Zabarella, atque eiusdem confutatio. Cap. V.I.

Nota hæc explicationem, quæ satis dilucidè aperit missionis naturam.

Nō cohæret hæc responsio alioquin bona, cum explicatis à Zabarella.

Repugnat substantialibus elementorum formis, quæ non habent contrarium ali quando remitti.

Elementorum formæ non possunt in misto remitti, cum gradu à nullo, quæ reunt.

Hoc mihi Zabarella respondere, suamque responsionem hoc modo explicare posse vult; Elementa, secundum suas formalitates considerata esse, cum ipsorum formæ, atque pariter qualitates, omnibus suis gradibus præditæ sunt: hoc modo elementa non manent in misto; quia neque ignis in misto secundum totam suam vim calefacit; neque aqua impendit refrigerat, & sic de alijs dicendum est. Ex mutua igitur elementorum actione, hæc ipsorum vis tollitur, atque reprimitur; quo fit, ut suas formalitates, manentibus tantummodo realitatibus, quæ sunt formæ ipsæ cum aliquibus gradibus, amittant. Hæc autem formæ, sic repressæ, speciem mutant; non quia intereant; sed quia nouam formalitatem acquirunt: omnia. n. simul ipsius misti quasi vestimentum induunt, nec vllum amplius elementorum, ut elementum agit, sed id, quod agit, est ipsum mistum, quatenus elementorum facultatibus præditum est. Peropportuna sanè est huiusmodi responsio, in qua tota vis huius difficultatis posita est, & fortasse in ea plerique consentiunt. Sed videamus, an ex ijs, quæ superius à Zabarella pronuntiata sunt, deduci aliquo modo possit. Concedimus & nos elementa in misto nec sui iuris esse; nec eadem, quatenus elementa sunt, quicquam agere; sed esse solum mistum, cui, quatenus elementorum facultates participat, agendi munus delatum est; & si elementa in misto proprio iure priuari, est eadem suam formalitatem deponere, ut asserit Zabarella, hoc illi pleno iure concedamus. Sed mihi hoc primum difficultatem facit, cogitanti, quomodo elementorum formæ, ita remissæ, & secundum speciem mutatae, in misto contineri possint? Cum. n. remissio formæ sit quodammodo ad interitum via; à nullo certè alio, præterquam à suo contrario fieri potest: substantiæ autem nihil est contrarium; igitur nihil est, à quo hæc formarum remissio fieri possit: nisi fortè elementorum substantiæ hoc aliud à Zabarella priuilegium tulerint, ut quæadmodum remitti, ita etiam inter se contrariè esse queant. Quod quidem dicere, vniuersam esset philosophiam peruertere: multa. n. & nos absurda pronuntiare, & vniuersales propositiones ab omnibus concessas, aliqua habita interpretatione, facilè eò, quò res quæque nostra exigeret, & voluntas ferret, pro re nata, referre, & accomodare possemus, quemadmodum Zabarella, & Auerroes fecerunt. Deinde ait Zabara. elementa in misto tantummodo secundum suas realitates manere; quia iam formæ refractæ sunt, & aliquos gradus amiserunt: non autem secundum suas formalitates; quia totum suum ius, totamque suam excellentiam non habent; & summatim, ignis non agit, ut ignis, nec aqua, ut aqua, & sic de alijs. Sed ignoscat Vir Excellentiss. hæc responsio suæ ipsius sententiæ penitus aduersatur: quoniam dum forma vel vnum gradum amittit, eodem autore, statim perit: ita. n. scribit, *forma aeris quando vnum gradum amittit,*

non est amplius forma aeris, sed facta est forma alicuius misti, in Latinorum igitur opinione inreperet. Præterea, non video tantam necessitatem hanc in substantialibus elementorū formis remissionem ponendi, quia, si elementa in misto non secundum totam suam potentiam agant, quoniam ad id sola sufficit qualitatum remissio. Cū enim elementorum qualitates sint instrumenta, quibus elementa ad agendum vtuntur, vbi qualitates repressæ fuerint, necesse quoque erit, vt elementorū actio debilior fiat: vt patet in aqua, quæ dum, admoto igne, frigoris seuitiam deponit, debilius quoque agit, cū debilius instrumentum obtineat. Neque verò difficultas est modò, an qualitates, vel res aliquæ nomine carente, substantiales elementorum formæ statuatur: namque Zab. & alij supra citati autores, qui in hac quæstione discordes sunt, de hoc omnes consentiunt; in elementis, præter quatuor primas qualitates proprias quoque substantiales formas reperiri. Redeamus ad Zabarellam: nõdum enim plane assecutus sum, quid apud ipsum sit, elementorum formas cum variatione speciei, remissio nem perpeti: nam si species hoc modo variantur, vt. s. formis saluis, & integris permanentibus, & aliquibus tantum gradibus amissis, elementa ipsa speciem misti quodammodo induant; tunc substantiales elementorum formæ ab accidentalibus formis minime differrent: nam etiam dum frigus, & calor inuicem agunt, hæ qualitates cum speciei mutatione remittuntur; quia non amplius frigus, vt frigus, nec calor, vt calor agit, sed ambe qualitates in tertiã quadam, à se distinctam, cœunt, scilicet in teporem. Sic album, & nigrum remittuntur cum variatione speciei, quia in fuscum colorem commutantur. Si verò per mutationem speciei, cōuersionem formarum elementariarum in misti formam, intelligat (hoc enim esset verè speciem mutare) tunc quæro, cū mistum in quatuor elementa dissoluitur, fiuntque elementa sui iuris, & omnes gradus habent, sibi conuenientes; à quo nam illa ipsa intenduntur, gradusque iam amissos recuperant? Profectò hunc graduum largitorem effingere, non ita facile erit. Quòd si in misti dissolutione, elementa integra cum omnibus suis gradibus (si liceat sic appellare) appareant, signum euidentissimum est, illorum formas, quanuis tunc sui iuris non erant, nec vires omnes suas edere poterant, vt pluribus infra explicaturus sum; incolumes, & nullo modo refractas, in misto etiam permanisse.

Zabarel. placitum contra semetipsum. Sola remissio in qualitibus satis est, vt elementa non agant in misto secundum totam suam potentiam.

Si formæ substantiales elementorum remittuntur cum variatione speciei, tunc nulla erit inter ipsas, & formas accidentales differentia.

Ratio euidentis, contra Zabarellam.

Præcipuum Auerois fundamentum euertitur, nullaq; substantia intendi, neque remitti posse ostenditur. Cap. VII.

Quauis Auerois opinionem multis hætenus argumentis inaccessiuimus, vt nemo sit, qui non iam illam penè fractam, atque debilitatam esse cognoscat; operam tamen iussilemus, nisi fundamentum præcipuum, quo eadem nititur, demoliri totis viribus conaremur: & nisi ostenderemus, elementorum formas communi illo substantiarum omnium priuilegio gaudere, vt. s. nec intendi, remittive possint; nec (quòd in idem recidit) suscipere magis, aut minus. Hoc enim demonstrato, inanis illa de medio formarum genere excogitatio in nihilum statim occidet, ad deinceps vniuersa Auerois de elementorum mitione sententia, funditus euertetur. Iam verò ad ostendendum, nullam substantiam (cogitatione fingas quacumque velis) intendi, neque remitti posse, nullum aptius, effidaciusque testimonium adducere posse mihi videtur, quam ipsiusmet Arist. quæ in prædicamentis, de substantia disputans, ab accidentibus distincta, non nullas eiusdem proprietates assignauit, quibus illa à cæteris quidem absolutis prædicamentis, sed à qualitate potissimum discriminatur. Inter cæteras autem proprietates, hæc præcipua numeratur, substantia non suscipit magis, nec minus. Loquitur Aristoteles de substantia, quatenus prædicamentum est, sub quo omnes substantia, tam simplices, quam compositæ, tam perfectæ, quam imperfectæ, vel directæ, vel (vt aiunt) laterè continentur: debet igitur hæc proprietas, quæ ipsi generi tribuitur, quatenus genus est, omnibus quæ sub se contentis speciebus conuenire. Et tunc si ridere proprietas est, quæ homini competit, quatenus homo est, fiet illa necessariò propria indiuiduis omnibus, in humana specie cōprehensis; idque per regulam illam in antepredicamentis positam. Quando alterum de altero prædicatur, quicquid de prædicato dicitur, de subiecto pariter enunciatur. Verùm hæc pingui (vt aiunt) muerua, & temerè loqui videamur, ipsummet Aristotelem consulamus: qui c. do substantia, cū de hac proprietate dixerit, apertissimis verbis eam ipsam vnicuique substantia; quatenus substantia est, conuenire assuecrauit. Et quanuis facilioris doctrinae gratia

Elementorū formæ gaudent ebi substantiarum omnium priuilegio, vt. s. nec intendi possint, neque remitti.

Nulla substantia suscipit magis, nec minus.

Cōuenit hæc proprietas substantia; vt substantia est, & genus generalissimū, ac deinceps omnibus speciebus substantia; sub ipso contentis. Regula antepredicam.

Vide Aristo. in prædicam. cap. de substantia, & pòdera diligenter hæc verba.

Quo intelligendum sit, inter secundas substantias, speciem esse magis substantiã, quàm genus.

Queritur de veritate huius propositionis, substantia non suscipit magis, nec minus.

Explicatio Scoti libr. 8. Metaph. q. 3. & Piccol. li. 2. de Anima, contextu 3.

Confutatio.

Individua in genere substantiæ æquè participat naturã speciei, quicquid in oppositò asserat Scotus.

Alia explicatio Piccolo.

Quare hoc disput. de subiecto naturalis philosoph. cap. 6. & 7. Confutatio.

de homine exemplum attulerit; hoc nihilominus voluit de quacunque substantia nullo discrimine dictum. Namque in fine illius proprietatis, hæc verba scribit, *substantia verò non dicitur nec magis, nec minus: nihil enim homo magis nunc homo, quàm priùs dicitur, neque aliorum quicquam, quacunque substantia sunt.* ex quibus verbis satis apertè elicitur, nullã profus substantiam, quacunque illa sit, ab hac communi proprietate Aristotelè excepisse: quinimò ipse hac in re adeo anxius, atque sollicitus fuit, ut cum hanc substantiæ proprietatem extulisset, ne fortè sibi ipsi contradicere videretur; quòd paulò ante inter secundas substantias, speciem magis esse substantiam, quàm genus dixisset: quo nam pacto hoc esset intelligendũ, explicare voluerit; dicens, vnam quidem substantiam magis, & minus à prima substantia, quàm alteram distare posse (ut species minus distat à prima substantia, quàm genus, & idcirco videtur quodammodo magis substantia, quàm genus: quia magis proxima est indiuiduo, quod est prima substantia, & maxime substantia) attamen vnamquaque substantiam, eo ipso, quòd substantia est, neque magis dici posse, neque minus. Quòd si hac in re Aristoteles ita anxius fuit, dubio procul ab hac communi substantiarum proprietate substantias simplices, quales sunt elementorum formæ, diserte excepisset, si illas magis, & minus suscipere arbitratus esset. Rogabit fortasse, quispiam, quisnam sit verus, atque germanus sensus huiusce propositionis, qua dicitur substantiã non suscipere magis, nec minus; cum iam dictum sit, substantias omnes huiusmodi proprietate gaudere: & nihilominus constat, non esse omnes æqualis perfectionis, sed vnam magis dici substantiam, quàm alteram: cuiusmodi est forma, quæ, teste philosopho 2. *Phyl.* magis substantia dicitur, quàm materia? In explicanda hac propositione varij varia dixerunt. Scotus 8. Metaph. q. 3. arbitratus est, substantiam secundum speciem, atque vniuersè consideratam, ut quidditas est nõ suscipere magis, nec minus: sed in singulari, quia, s. vnum indiuiduum, perfectiùs, quàm aliud, naturam speciei participat. Eadem ferè fuit interpretatio Francisci Piccol. in annotationibus tertij context. secundi lib. de Anima: qui considerans, aliquam substantiam re vera altera perfectiorem esse; nullum absurdũ esse putauit, substantiam quo ad existentiam, secus quo ad essentiam, magis, & minus recipere. Sed ignoscant mihi viri isti præclarissimi: nam si huiusmodi interpretationes veræ essent, perfectio substantia, quo ad hanc proprietatem, à qualitate minimè differret: quoniam etiam qualitas tantummodo quo ad existentiam, & in singularibus, magis, & minus suscipere dicitur. Si enim, ex. gra. essentiam caloris, aut quidditatem albedinis, ab existentia seiunctã spectemus, in qua omnes calores, atque albedines conueniunt, intelligere quidem, immò ne cogitatione quidem fingere possumus, quomodo essentia illa, sic considerata, intendi, remittiue possit. Si quis igitur gradus aut calori, aut albedini addatur, hoc esse non potest, nisi quo ad existentiam, & indiuidua; quatenus scilicet albedo vel in lacte, vel in niue; sic calor vel in aere, vel in igne, vel in alijs huiusmodi subiectis existit. Præterea falsum omnino videtur id, quod Scotus asseruit, s. vni indiuiduum perfectiùs, quàm aliud naturam speciei participare. Prius si ita esset, oporteret, ut differentia genus contrahens, speciemque constituens, perfectior in vno indiuiduo esset, quàm in alio: hoc autem est absurdum, propterea quòd differentie specificæ, Teste Porphyrio in prædicabilibus, c. de differentia, magis, & minus non suscipiunt; & propterea vnus homo non est magis rationalis, quàm alter, atque adeo, nec magis homo, ut asserit Aristoteles in prædicamentis c. de substantia. Deinde si vnum indiuiduum, perfectiori modo, quàm aliud, naturam speciei participaret, tunc substantia, quo ad quidditatem, & essentiam, magis, & minus susciperet, quòd eius interpretationi aduersatur. Conclusio est manifesta: cum enim indiuidua in sese speciem, immò essentiam ipsam, & quidditatem contineant; tunc si vnum illorum magis, quàm aliud naturam speciei participat; ergo natura speciei, quo ad perfectionem, partibilis est: nec isto modo in indiuisibili consistit, ut est veritas, ab omnibus philosophis recepta. Franciscus Piccol. loco superius citato, ad cumulatiorẽ doctrinam, aliam attulit eiusdem propositionis explicationem, dixitque, eam de substantia, vni uoce dicta, non de substantia, dicta ab vno, hoc est, ut nostri aiunt, analogice intelligendam esse. Quauis ego tunc, nõ dari puram analogiam, sed illam necessariò vel vniuocationi, vel æquiuocationi coniunctam esse, adeo ut quicquid ab vno dicitur, aut necessariò vniuocũ sit, aut æquiuocum: nihilominus hoc omisso, quòd alia disputatione visus sum mihi satis commode demonstrasse, veram non puto interpretationem excellentissimi viri de substantia vni uocẽ

uocè dicta. Quod sic ostendo: nam animal de homine, boue, leone, & sic de alijs vniuoè dicitur, vnumquodque. n. istorum substantia est animata sensibilis, & hæc substantia de illis vniuoè dicitur, nihilominus homo est perfectior substantia, quã bos, & quã quodcunque animal, rationis expert. Quare tamen si fortasse Piccolomineus, formam perfectiorem esse substantiam, quã materiam tueri posset, vt pote quia de illis substantia non vniuoè tantũ, sed ab vno dicatur; non video tamen, quomodo hominem perfectiorem esse substantiam, quã brutam quacunque animantia, defendere possit. Ideo dixerunt alij, & in ijs Toletus, Dominicus à Soto, & est ferè eõis eorum interpretatio, qui se subtiliores profitentur; vnam quidem substantiam altera perfectiorem esse, non tamen ea ratione, qua substantia simpliciter, sed qua talis substantia est: hoc autem ratione annexæ differentię accidere. Quo fit, vt homo sit perfectior substantia, quã bellua; quia differentia substantialis hominis perfectior est, quã differentia substantialis cuiuscunque belluæ. Miror multos, huic responsioni assentire, quæ tamen re vera momentum difficultatis non attingit. Accipiamus hoc tanquam à doctoribus istis concessum. s. differentiam hominis perfectiorem esse differentia belluæ; & quæro, differentia istæ substantiæ ne sint, an accidentia? Accidentia quidem esse nõ possunt; quia nec ad substantialem definitionem pertinerent, nec substantiales differentię appellarentur. Substantiæ igitur sunt, ea saltem ratione, qua ad substantias intimè pertinent. Tunc argumtor sic; Differentia hominis, prout substantia est, perfectior est, quã differentia belluæ; aliter hominem perfectiorem bellua reddere non posset, igitur vna substantia est magis substantia, quã altera, vt substantia est, ac deinceps substantia, quatenus substantia est, suscipit magis, & minus. Non possumus hic ad aliquam differentiam illius differentię confugere, quia rursus quæram de illa, & sic res in infinitum abibit. Dicendum igitur est Aristotelicam propositionem in omnibus substantijs verissimam esse, si rectè tamen intelligatur: cuius verum, atque germanum sensum arbitror esse hunc. Nulla substantia suscipit magis nec minus, hoc est, nulla substantia, per se considerata, gradum vllum perfectionis recipere põt, adeo vt semetipsa perfectior, neque vllam gradum amittere, adeo vt semetipsa imperfectior euadat. Non est certè negandum, inter substantias, vnam reperiri; quæ sit magis substantia, hoc est, perfectior substantia, quã altera: nam & forma est perfectior substantia, quã materia; & corpus viuens est perfectior substantia, quã non viuens, & homo est perfectior substantia, quã bellua. Quid mirum non reperiuntur duæ species rerum æquè perfectæ; cum vna altera perfectior sit. Nõ fuit Aristot. consilium, id negare, cum in prædicamentis asseruit, substantiam non suscipere magis, nec minus: sed docere voluit, substantiam, si per se, & secundum naturam suam spectetur, gradus vllos perfectionis nec amittere, nec recipere posse, eo modo, quo qualitas recipit, & amittit; sed eandem semper quoad suam perfectionem manere. Quare homo, si de substantiale perfectione loquamur, nunquam semetipso perfectior fieri potest, secus si de accidentali. Similiter vnus homo non potest esse magis homo, quã alter, nec vnquam homo perfectionem suam ita augere potest, vt sit æquè perfectus, ac intelligentia, nec põt pariter eius perfectio vllaque adeo minui, vt æqualis perfectionis cum bellua esse dicatur: sunt. n. rerũ species, sicuti numeri, substantiæque in indiuisibili quodam consistunt, in quo omnem perfectionem habet, quam natę sunt habere. Hunc puto esse verum sensum illius famosæ propositionis.

Elementorum formas non esse medias inter substantiales, & accidentales. Cap. VIII.

Tollendum tandem nobis è philosophia est monstrum illud, atque portentum, quod Auerroes, vt suam de mistione sniam tueretur, inuexit: ita. n. 3. lib. de Cælo com. 67. ratiocinabatur; si datur perfecta mistio, quæ non sit sola qualitatum, verum etiam substantiarũ perfusio, opus est vt elementa re ipsa in misto seruentur, alioquin si prorsus interirer, nõ mistio, sed generatio fieret: at verò fieri non potest, vt incolumes omnino substantiales elementorum formæ seruentur in misto, quia tunc ignis vreret, aqua refrigeraret, & sic de alijs; igitur elementorum qualitates, atque adeo eorum formæ remissæ sunt. Etenim ignis non potest integer, nisi summa cum caliditate, & annexa siccitate manere: forma pariter substantialis aquæ ad suum esse perfectum, summam frigiditatem, & adiunctam humiditatem exposcit: in misto igitur tam qualitates, quã substantiales formæ remissæ sunt; alioquin nisi ad remissionem graduum in qualitatibus, remissio aliqua in formis substantialibus heret; elemẽta om-

Interpretatio cõis. vide Tolet. & Sotum in prædica. alioq; viros huius classis.

Confutatio.

Verus sensus prædictæ propositionis.

Non reperitur duæ species substantiæ æquè perfectæ.

Substantia secundum se spectata, nõ põt accipere, nec amittere aliquem gradum perfectionis, sed eius esse consistit in indiuisibile.

Vide Archangelum Mercet. in dilucidatione huius propositionis.

Auer. ratiocinatio in 3. lib. de Cælo, com. 67.

nino sine qualitatibus consistere possent; cum vnus gradus, & omnium eadem ratio sit: quare ignis absque caliditate, & aqua absque frigiditate maneret, quod videtur absurdum. Cum igitur, secundum Auer. substantiales elementorum formæ in constitutione misti necessario remittantur, atque à perfectis substantijs quæcunque remissio alienissima sit; Arabs iste philosophus elementorum formas à perfectis substantijs excipere coactus est; bicereque, illas non in substantiarum, neque in accidentium numero ponendas esse, sed mediam quandam, inter substantiam, & accidens, naturam obtinere. Substantiæ quidem sunt, ait Auer. & explicat Sueffanus lib. 11. Metaph. disput. 4. c. 3. quatenus primæ materiæ perfectam existentiam largiuntur, elementorumque species constituunt: quoniam ex prima materia, & elemēti forma vnum per se compositum constituitur. Accidentia verò dicuntur, quatenus materiæ, seu qualitates quædam, ad formam misti recipiendam, afficiunt. Verum enimvero portentū hoc nullo pacto est in philosophia peripatetica sustinendum: immò nisi cæcis oculis philosophari velimus, illud ipsum tanquam grauissimorum errorum semen, atque originem vsquequaque vitabimus. Etenim nulla res est, ex earum numero, quæ in rerum natura reperiuntur, quæ certam aliquam, & determinatam sedem in prædicamentis non habeat: aut enim eiusmodi est, vt suis se ipsam viribus suslineat: & tunc verè substantia est, & appellatur: aut alterius adminiculo indiget, vt subsistat; & tunc inter accidentia numeratur. Inter has duas res, ne fingere quidem cogitatione possum, quo nam pacto media aliqua natura reperiat: siquidem doctrina est apertissima in 4. Metaph. tex. 15. inter contradictoria nullum omnino medium dari posse: per se autem subsistere, & non per se subsistere, sunt contradictoria, nullū igitur medium admittere possunt. quare inter substantiam, quæ per se subsistit, & accidens, quod non per se subsistit, nullum dabitur medium. Dices, materia, & forma non per se subsistunt, & tamen non sunt accidentia. Respondeo, ea per se subsistere, quatenus alteri non inhereant: hæc enim est proprietas, quæ conuenit omni substantiæ, vt ab accidentibus differt. Neque verò excogitare possum, quid adduxerit Auerroem, vt substantiales elementorum formas à substantiarum dignitate sibi detorquendas existimaret: non inficior quidem, aliquas reperiri substantiales formas, quæ elemētorum formis perfectiores sint: at verò nullam inire possum rationem, qua easdem elemētorum formas à substantiarum serie tollere cogar. Gaudent enim illæ proprietatibus omnibus, quæ ijs rebus conueniunt, quæ substantiæ dicuntur: nam & per se subsistunt, & pluribus accidentibus, immò etiā contrarijs, substernuntur. Quid igitur hæc formas, substantias appellare verebimur? Dicit fortasse Auerroes, elemētorum formas substantias quidem esse, quatenus materiam perficiunt; sed tamen accidentia vocari, quatenus materiam ad formam misti recipiendam afficiunt. Primò in eo fallitur opinione Auer. quoniam forma misti non proximè in materia prima recipitur, sed ipsamet elemēta, in vnum coacta, veluti materies, formæ misti, recens orræ, substernuntur. Deinde cum elemētorum ex materia, & substantiali forma constitutum est, iam naturæ opus expletum est, cuius consilium erat, substantiam veram, & per se subsistentem edere. Si autem cōtingat, vt plures huius generis substantiæ ad aliquod mistum constituendum in vnum coeant; hoc est ex accidenti: nec huiusmodi habilitas, quæ in elemētis inest, ita illis officere debet, vt eo iure priuentur, quod in genere substantiæ obtinent, vsque eò, vt ab eodem quodammodo exturbata, in accidentium prædicamenta, quasi in exilium cicèta, relegentur: id enim non modo elemētorum, verum etiam plurium mistorum corporum formis necessariò obtingeret. Etenim forma sanguinis vnà cum materia constituit perfectum ens: nihilominus materia, forma sanguinis, quam re ipsa continet, sensim afficitur, atque ad formam carnis recipiendam preparatur: num igitur forma sanguinis medium quiddam erit inter substantiam, & accidens? Hoc nec Auerroes, opinor, concederet. Sed forsitan respondebit, non esse parem formæ sanguinis, & formarum elementorum rationem: quoniam cum materia ad formam carnis recipiendam perfectè parata est, perit statim omnino sanguis, atque in carnem mutatur, & vertitur. At verò elementorum formæ, quæ materiam ad formam misti recipiendam accommodant, non omnino abolentur, sed cum aliquibus gradibus in misto seruantur. Inane hoc est perfugium: quoniam ex Auerrois sententia ipsæ quoque elementorum formæ saltem secundum aliquos gradus dissipantur: non pereunt autem omnino, sicut forma sanguinis; quia ibi generatio fit, hic verò mistio. Sed hæc nullo, aliam enim dabo misti formam, quæ verè substantia

Hinc elicit
Auer. elemē
torū formas
modicā quā
dam esse in
ter substantiā,
& accidens.
vide Sueffanum
lib. 11.
Metaph. dis
put. 9. cap. 3.
Reijcitur A
uer. signum
de form
is medijs.

Prima ratio.

inter contra
dictoria non
datur mediū.

Secunda rō.

Elemētorū
formæ gau
dent omnib.
substantiæ p
rietasibus,
iō verè sub
stantiæ sunt.
Auerrois rō
sponso.
Contra rō
sionem Auer
rois.
Prima ratio.
Secunda rō.

Tertia ratio.

Auerrois sub
terfugium.

Contra.

Cōfirmatio.

stantia

stantia est, quæque nullo pacto extinguitur; tamen si materiam ad vltiorem formam recipiendam instruat: huiusmodi autem est forma corporis, quam nemo certe in genere substantiæ contineri negabit. Namque substantia aut corporea est, aut corporis experta: attamen forma corporis, dum est in materia, ipsam illam ad animam recipiendam, corpusque viuens constituentem aprati quis autem affirmare audebit, corporis formam, mediam quandam inter substantiam, & accidens naturam obtinere? Dicit Auerroes, hanc quoque formam fore for-
Responso p. Auerroes
Confutatio,

Mistionis definitio, ab Aristotele tradita, explicatur, qua præcipuum est opinionis Auicennæ fundamentum. Cap. IX.

Accedamus nunc ad explicandam Auicennæ sententiam, quam tanquam veritati, & Aristotelis sententiæ maxime cõsentaneam sumus nos in præsentī disputatione defensuri. Pro eius autem faciliore explicatione, opere pretium esse duxi, prius definitionem mistionis ab Aristotele traditam, animo diligenter iustrare: quisquis enim in illam intimè penetrarit, quandam quasi scalam consecutus erit, qua ad veritatem obtinendam ascendere facile possit. Cùm igitur mistio mutatio quædam sit, nec in mutationum numero sit ab Aristotele collocata, videndum in primis est, ad quod nam mutationis genus referatur. Etenim Aristoteles & lib. 5. de Phyco auditu, & lib. 1. de Generat. & inter sex mutationis species numeravit, Generationem, Interitum, Accretionem, Diminutionem, Alterationem, & deniq; Lationem. Mistionem in harum numero non posuit; quo fit, vt quemadmodum nomen eius indicat, quædam quasi mutationem mistio dicenda sit; cùm plures mutationes ad illam efficiendam necessariò coneurant. Non est certe mistio mutatio illa, quæ dicitur generatio, quæ
Sex mutatio num species.
Mistio nõ est generatio.
Non est interitus.
Nõ est accretio.
Nõ est diminutio.
Non est alteratio.
Non est loci mutatio.
Ad quod genus mutacionis mistio referenda sit.
Nonnullorũ opinio.
Confutatio,

mistionem non ex alteratis, sed ex dissolutis, ac dissipatis mistilibus generatione esse. Huc accedit, quod ipsi defendunt, elementa in misto non secundum eorum formas, sed tantum secundum virtutem permanere; quod etiam in causa fuit, cur mistionis definitionem deprauarint, eandemque propriae inia accommodarint: non igitur mistio ad generationis genus referenda est. Sed neque ad genus alterationis, quemadmodum Franciscus Bonamicus loco superius citato arbitratus est: tum quia Arist. discretè asseruit, mistionem, alterationem non esse: tum etiam, quia sola substantia cum qualitate ad alterationem satis est; cum tamen ad mistionem plures substantias concurrere necesse sit. Ad quod igitur mutationis genus ea ipsa reuocanda erit? Dico, ad nullum; sed ad ipsam efficiendā, duas mutationes potissimum concurrere, eamque quasi mistam quandam mutationem esse, ex illis duabus confluentem: eae autem sunt loci mutatio, & alteratio. Vt. n. aliqua misceantur, necesse prius est, ea ipsa inuicem proximè accedere, quod nisi locali mutatione fieri non pōt. Deinde necesse est, ut haec mistibilia, quae proxima iam facta sunt, inuicem actiua, atque passiuā sint: agunt autem oppositis qualitatibus, atque ita alterationem perpetuantur. Igitur haec duae mutationes ad mistionem necessariō requiruntur, loci mutatio, & alteratio; mistio tamen neutra, illarum est. Quid ergo erit mistio? Mistio, ait Aristoteles, est mistibilium alteratorum unio.

Auicenna sententia tribus conclusionibus explicatur. Prima conclusio. Cap. X.

Explicata iam mistionis definitione, facilè nunc erit nobis Auic. sententiam expromere, quae in tribus potissimum conclusionibus consistit. Prima est. Donec mistum aliquod, cuiusuis generis illud sit, in rerum natura consistit, incolumis, nec vlllo modo dissipatae in eo elementorum substantiae conseruantur. Haec conclusio per textum 84. primi lib. de Ortu, & interitu probari satis commodè pōt: ubi aperte Arist. docet, neque ambo mistibilia, si duo tantum sint, quae misceantur, neque alterum interire; sed vtrunque in misto seruari. Probatur tamen ex iam explicata mistionis definitione: cum. n. mistio generatio non sit (ut praecedente capite demonstratum est) id certè in ea non fiet, quod accidere in ipsa generatione videmus: etenim cum quippiam generatur, vetus forma à materia abscedit, & vnā cum ipso composito intercidit; statimque rei alterius procreatio sequitur, dum recens aliqua forma in subiectam materiam immigrat. In mistione autem, quae à generatione diuersa est, nullius formae interitus contingit: nam cum mistio sit mistibilium unio; necesse est, ut mistibilia in misto prorsus unita, planèque coniuncta maneat; adeo ut persistente aliquo misto, nunquam mistibilia pristinas naturas recuperent; sed semper sic coniuncta seruetur, eorum tantummodo proportione mutata. Exempli gratia, si elementis simul congregiētibus, nascatur herba; seruantur in herba elementorum substantiae. Si rursus herba cōcoctione vertatur in sanguinem; intercidit quidem forma herbae; nihilominus adhuc elementorum substantiae in sanguine persistunt. Si tandem vltiore concoctione sanguis mutetur in carnem; adhuc in carne elementorum substantiae perseuerant, forma sanguinis, propter mutatam elementorum proportionē, intereunte. Non. n. elementa in quocunque misto vnā, & perpetuam proportionem seruant; sed propter mutuam inter se actionem, & passionem, eorum proportio variatur, quam deinde noui misti procreationem consequi necesse est. Porro veritatem hanc de perseuerantia, & cōseruatione elementorum in misto, lubet rursus duorum grauissimorum naturae interpretum testimonio, Hippocratis. l. & Aristotelis cōfirmare. Hippocrates lib. de Natura humana aperitissimis verbis asseruit, singula, quae ad gignendum fluxerunt, eandē, quam contulerunt vim, in corpore retinere; & omnia per interitum eō recedere, vnde accepta sunt: quod fieri neutiquam posset, nisi pristinas illa naturas retinuisent. Aristotel. deinde 3. lib. de Caelo cap. 3. & alijs pluribus locis, quoties elementum definiuit, id esse asseruit, quod cuique composito primū inest, & in quod vltimum corpora diuiduntur: quinimodò palam affirmauit, in carne, ligno, alijsque id genus corporibus, ignem, atque terram facultate, seu potestate inesse, eademque ex illis nō obscure, serungi: quod si in misti constitutione elementorum substantiae occidissent, penitusque extinctae essent, qui fieri vnequam posset, ut in eiusdem dissolutione segregaretur, suiue iuris fierent, & pristinas naturas recuperarent? Quare iā planè aperuisse mihi videor, misti constitutionem nil aliud esse, quam elementorum coniunctionem, mutua illorum actione, & passione interueniente; misti autem dissolutionem nil aliud esse, quam elementorum

Opinio Frā. Bonamici li. 2. de motu, c. 70. & eiusdem consilia.

Opinio Auctoris.
Dux mutationes ad mistionem efficiendam necessariō concurrunt.
Mistio quid sit.

Prima conclusio explicans opinio, Auicennae.
Fauet mistum i. modū huic conclusioni tex. 84. 1. lib. de Gener. & interitu.
Cōfirmatur conclusio ex definitione mistionis.

Nota hoc exemplū. vide Io. Fern. lib. de elem. c. 6.

Hippocratis & Arist. testimonia de perseuerantia elementorum in misto.

Quid sit elementum secundum Arist.

segregationem. Segregari autem non posset, quod iam interijt; igitur si in misti constitutione elementa occidissent, oporteret, ut in eiusdem dissolutione non illa quidem segregaretur, ut Hippoc. & Arist. affirmant, sed iterum generarentur. Hinc elici facile potest, quam falsa, & absurda sit Latinorum opinio, scilicet in misti constitutione elementorum substantias penitus dissipari, atque omnino extinctas oblitescere, eorumque virtutem duntaxat in misto seruari: cuius quidem sententiæ falsitas adhuc infra euidentior fiet, cum argumenta, quæ pro illa afferri solent, diluemus.

Quam falsa sit Latinorum opinio.

Secunda conclusio, explicans opinionem Auicennæ.

Cap. XI.

Secunda conclusio, quæ nos sensim in Auicennæ sententiâ deducit, ea est; Elementorum substantiæ, cum paribus quodammodo viribus ad misti constitutionem concurrunt, non ille quidem integræ, seu indiuisæ, manent; nec in portiones quàm minimas, sed in particulas per exiguas distrahuntur. Hæc conclusio potius explicatione indiget, quàm probatione: iam, n. in superiore cap. probauimus, elementorum substantias saluas, & incolumes ad mistum effingendum accedere; in eodemque tales permanere, donec ipsum in rerum natura consistat: ubi verò mistum intericit, non interire quidem elementa, sed aut ad se redire, partesque cum partibus sui generis contrahi; aut aliam sibi proportionem asciscere, atque in mistum alterius generis delabi. Nunc autem paulò exquisitiore examine res ipsa à nobis discutienda est, monstrandumque, quo nam pacto elementorum substantiæ ita sese parent, & accommodent, ut ex earum apta adhæsiōe, mutuoque complexu, mistum denique ipsum coalescat. Hoc caput est, in quo tota huius rei difficultas consistit; Considerandum igitur primò est, si mistum ex elementis consisti debet, oportere, ipsa paribus quodammodo viribus ad huiusmodi opus construendum accedere: si, n. contingeret, ut vnum elementum suum contrarium longè viribus excederet; nullum certè ex eorū coniunctione mistum exoriretur; sed fortius, & efficacius elementum debilius subijceret, atque in sui naturam conuerteret: fieret igitur generatio, & interitus, mistio vero nequaquam; propterea elementorum vires pares quodammodo esse, necesse est. Sed de his plura in sequenti conclusione dicemus. Considerandum secundo est, ad mistum constituendum, non satis esse, ut elementa aut penitus indiuisa, aut etiã magnas in partes dissecta, iuxta se posita sint: sumamus, n. quatuor diuersorum elementorum portiones, & eas quidem satis magnæ quantitatatis: hæc, si iuxta ponantur, nullum mistum efficiunt; sed ex eis tantummodo quidam elementorum cumulus fiet, in quo distinctè ignem, aerem, aquam, & terram discernere poteris; ibique potius quatuor essent composita, quàm vnum mistum. Considerandum tertio est, ut elementa decens, congruaque misti materia fiant, non opus esse, ut ipsa in particulas re ipsa minimas dirimantur; quoniam quæcumque particulam, vel exiguam in misto, si non sensu, saltem cogitatione comprehendes, in infinitum aliam ea minorem comprehendere licebit: omne, n. corpus, ea ratione, qua continuum est, in infinitum diuisionem recipit. Huc accedit, quòd si minimæ re vera essent elementorum particule, quæ veluti materies ipsi misto subijci debent, nunquam profectò ex illarum coniunctione mistum aliquod, quantitate præditum, emergeret: quoniam ex non quantis quantum fieri non potest. Considerandum igitur quarto est, ut verè mistio fiat, necesse esse, ut elementa ipsa in perexiguas particulas, quo ad eius fieri potest, diuidantur, eoque se ordine componant, ut quælibet vnus elementi particula cum alterius elementi particula coniugatur; adeoque omnium elementorum particule inter se confundantur, ut nihil in ea confusione dispici possit, quod non in se quatuor eorū portiones contineat, atque ex illis coagmentatum sit. Hæc est vera de elementorum permistione sententiâ, non rationibus solum firmata, verum etiam sensu, quinimò ipsa quoque experientia comprobata; atque rursus autoritate Arist. roborata. Ipse, n. 1. lib. de Gen. & interitu tex. 89. disertè docuit, permistioni aptissima ea corpora esse, quæ in exiguas, tenuesque particulas facile distrahuntur, cuiusmodi sunt mollia, tenera, fragilia, liquida, subtilia: contra verò dura, firma, solida, arida, crassa, ineptissima esse, atque eiusmodi, ut misceri haud facile possint. Ex quibus verbis propositæ iam conclusionis veritatem elicere possumus, nimirum elementa, dū ad misti fabricam construendam sese accingunt, in perexiguas particulas dirimi; idque munere, qualitatū intericitiō, ea ipsa obire, ut infra cumulatius ostendemus. Dicit fortasse quispiam, Democritum etiam, multosque eius sectatores, hoc eodem modo admistionem fieri,

Secunda conclusio sensim nos ducens in opinio. Auicennæ.

Caput totius difficultatis.

Pro explicatione conclusionis. Notabile primum

Secundum.

Tertium.

Quartum

Auic. sententiâ rationibus, sensu, experientia, & autoritate Arist. confirmatur. Quædam corpora apta sicque inepta admistio. Vi de Arist. 1. de Gen. tex. 89.

Obiectio.

Solutio.

opinatos esse, cum. s. plures diuersi generis particulae, minutatim concisae, in vnum coeunt, quas sensus in illo vno constituto distincte concipere nequit: exemplumque de hordei, & tritici particulis simul iunctis, & in farinam redactis afferbant: quam tamen opinionem Aristot. tex. 86. confutauit. Respondendum est, recte Arist. opinionem illam, vt falsam, & inanem confutasse, eamque a nostra conclusione longe diuersam esse. Confutauit illam primo, quod particulas, quae misceri debent, vsque ad minimum diuisas esse, posuerit: ea. n. mistibilia indiuisibiles atomos statuebat. Deinde vero quia opinio illa plurium potius rerum quamdam quasi compositionem, quam mistionem inducebat: quoniam & si exiguae diuersarum reru particulae iuxta ponantur, nisi tamen inter illas mutua actio, & passio intercedat, nunquam vera mistio fiet. Et propterea recte ibi Arist. nullam, eorum snia veram, atque realem mistionem, sed tantum ad sensus speciem dare concludebat: qui. n. hebetem visum habeat, rem aliquam mistam esse iudicabit, quae tamen ab alio mista non iudicaretur, quippe, qui sui visus acie, partes illas simul iunctas distincte concipere posset. At vero non idem ex iam proposita conclusione sequetur: ponimus. n. perexiguas vnus elementi particulas intime vsque adeo cum perexiguis alterius elementi particulis copulari, vt tandem, si elementa omnia concurrant, illae particulae ita locis mutantur, & inter se confundantur, vt ne Lyncei quidem oculi, in misto illo constituto, elementorum particulas seorsum cernere possint. Periculū quis faciat in corpore aliquo similitum partium, vt exempli gra. in sanguine, vel in carne: sunt haec corpora ex quatuor elementis concreta: dirimat nihilominus, ea que quantum velit, extenuet, nunquam vel exiguam ignis, aeris, aquae, aut terrae particulam in illis discernere poterit: adeo. n. in huiusmodi corporibus, elementorum substantiae confusae sunt, vt quaelibet vel exigua particula nomē, & rationem totius obtineat: quaelibet. n. particula sanguinis est sanguis, & similiter quaelibet particula carnis est caro, quauis Auerroes ex Auicennae sententia id minimē deduci posse perperam existimari.

Explicatio,
& confirmatio
propositae
conclusionis.

Tertia conclusio, Auicennae sententiam plane confirmans, satisque dilucide patefaciens.

Cap. XII.

Notabilis
conclusio, ex qua
tota pendet
propositae
difficultatis
enodatio.

Pro
declaratione
conclusionis.
Consideratio
prima.

Consideratio
secunda.

Nota ex
Aristotele.
Dubium de
gradib. quali-
tatum elemē-
tariarum.
Opinio Ga-
leni.

Tertia conclusio, quae Auicennae sniam omnino aperit, efficitque, vt eius veritatē quasi manibus contrectemus, est haec. Elementorum qualitates, quas nunc ponimus ab eorū substantialibus formis esse distinctas, dum paribus quodammodo viribus in misti structurā conspirant, non sese quidem interimunt, adeo vt ex illis extinctis, ac omnino dissipatis, noua quaedam qualitas oriatur, vt censuit Scotus: neque etiam sese ita frangunt, vt suorum graduū aliquem amittant, quemadmodum existimauit Auerroes: sed mutua tantummodo illarum actione, ad quandam mediocritatem, temperationemque reuocantur. Ex huius conclusionis explicatione tota pendet propositae difficultatis enodatio. Itaque pro eius declaratione nō nulla nobis sicut in praecedente conclusione fecimus, consideranda sunt, quibus optimē cognitis, facile vnique erit, in rei veritatem penitus admitti. Considerandum igitur primo est, Arist. erroris Empedoclem insinulasse, quod mistionem ex exiguis elementorum particulis, simul iunctis, absque vlla interueniente alteratione, fieri dixisset: nunquam. n. ait Arist. elementorum substantiae, optimē confusae, in vnum coalescent, nisi suarum qualitatum ope, inter se pugnent, & conflentur: quinimmo haec ipsa qualitatum pugna in causa est, cur elementa in particulas perexiguas redigantur, atque tandem inter se perfecte misceantur. Falsū igitur est, sola exiguarum partium adiunctione, elementa permisceri, vt opinabatur Empedocles. Considerandum secundo est, si elementorum qualitates confundi inuicem, & permisceri debeant, necesse esse, vt paribus quodammodo viribus, ad agendum accedant: nam si vna alteram vehementer excedat, nulla certē permistio fiet, neque vlla temperatio, aut moderatio; sed vnus potius qualitatis in alteram conuersio: quae. n. qualitas imbecillior est, eadem ab ampliore, & potentiore vita, perimetur, atque in illius naturam abibit. Non multū tamē interest, vt tex. 89. supra citato Arist. docet, si inter illas exiguus excessus sit; alioquin initio omnia mista vnus temperamenti essent, propterea ait ibi, *Quando autem potentijs adaequantur quodammodo.* Oritur hic difficultas, vtum ad mistum constituendum, elementorum qualitates in summo, potius in gradu remisso concurrant. Dissidium est inter Galenum, & Auerroem. Galenus, cum elementorum qualitates summas esse iudicari, easdem quoque cū

omni-

omnibus suis gradibus in misti constitutione, ad cōsuetum, pugnamque accedere arbitratu est. Auerroes, contentioni cupidus, & à communi opinione libèter recedens, hac præsertim in re Galenum carpit; nequiuit enim percipere, quo nam pacto summæ elementorum qualitates in temperatione haberi possint: sed eas, aliquo gradu dimisso, in temperationem venire existimauit. Hæc Auerrois excogitatio perbellè rejicitur à Io. Fernelio: eadem enim prorsus vè ratio, si qualitates summæ, ac eedè repressæ, dūmodo parib. sint virib. congregiantur: ex eibus. n. confusis peræque fiet moderatio quædã, & tēperamentū. Sumamus feruētissimã, & frigidissimã aquã, misceanturq; inuicem, tunc statim orietur aqua tepida: at qui eadem aqua tepida orietur, si duæ portiones aquæ ita permixtæ sint, vt altera quatuor tantum caloris gradus, altera quatuor gradus frigoris possideat. Propterea si absurdum est, id quod in harū qualitatū congressu putauit Auer. illud idem ex eo, quod is opinatur, iudicandum est, quod ipse ex Galeni opinione oriri existimauit. Sed quomocūque res se habet, hoc tanquam cōpertum, atque deprehensum habendum est, elementa ijs ipsis qualitatibus ad mistum efficiendum concurrere, quibus prædita sunt; eæ autem sunt qualitates summæ. Neque. n. ignis fieri potest calidior, nec aqua frigidior, neque aer humidior, nec terra siccior. Neque rursus, an requam pro misti constitutione inter se pugnent, eorum qualitates ab aliquo retundi possunt. Cæterum (quod mirum videtur, & est valdè notandum in opinione Auicennæ) si paribus sint viribus huiusmodi qualitates, vt pro misto constituendo esse debent, nec, dum inuicem pugnant, sese ita refringunt, vt suorum graduum aliquem amittant, quemadmodum Auerroes, & cum eo alij plures existimarunt. Nam ea ratione, qua dum summæ sunt huiusmodi qualitates, viribusque pares, mutua earum actione, secundum Auerrois sententiam, sese retundunt, & ad quandam mediocritatem reuocantur, ipsarum exuperantijs repressis, aliquibusque gradibus amissis; eadem prorsus ratione, cum mediocres factæ sunt, quia vires ad huc pares habent, poterunt rursus vltiore actione sese retundere, atque ad gradus remissiores reuocari. Quod si actio continua sit, nō video, quomodo, eadem semper proportione manente, ijsdemque paribus viribus, non breui temporis spatio hæc qualitates sese tandem vicissim interimant, antequam fortè mistum aliquod fiat: vel si mistum constitutum sit, non breui sit illud temporis curriculo duraturum. Dicendum igitur est, summam elementorum qualitates, paribus quodammodo viribus, ad pugandum accedere, cum mistum constitui debet; atque ex illa pugna, omnes quidem in quandam mediocritatem, & temperationem coire; nequaquam tamen initio retundi, nec vllam suorum graduum iacturam fieri. Neque verò putandum est, ignem in misto suum calorem amisisse, quòd non itidem vt prius calefaciat; aut aquam sui frigoris morsum penitus deposuisse, quòd non vt prius frigore obrigeat: nō enim hoc euenit, & qualitates aliquo modo repressæ sint; sed quia contrariarum qualitatū perfusione, quasi vincitæ, vt Fernelius ait, illæ inhibentur, ne summam suam vires exerceant; hincq; nonnulli arbitrantur, easdem suam exuperantiam amisisse, gradibusque depressas esse, cum tamen omnes suos gradus adhuc obtineant. Posset pro hac re declaranda exemplum satis aptum, & accommodatum in eo concentu afferri, qui ex pluribus vocibus, simul iunctis proficiscitur: in quibus alia acuta est, alia grauis, & obtusa, alia dulcis, aspera alia, & ad summam, plures sunt voces, quæ si seorsum audirentur, auditum fortasse læderent; cum tamen omnes simul iunctæ suauem, gratamque admodum efficiant harmoniam. Iam verò in illa harmonia oppositæ voces, quasi in vnã iunguntur, & ad quandam moderationem reuocantur: nulla tamen illarum est, quæ ex eiusmodi coniunctione gradum vllum amittat: sed omnes cū omnibus suis gradibus manent; tametsi ob contrariarum vocum permutationem, & confusionem, illæ, quæ non nihil excellentiæ obtinent, quasi vincitæ inhibentur, ne totam suam vim exercere possint: & propterea refractæ videntur; cum tamen re vera refractæ non sint. Cuius rei certissimum argumentum hoc est, quoniam si altera oppositarum vocum auferatur, altera statim cum omni sua exuperantia exaudietur. Ita omnino in mistione cōtingit: si enim mistum dissoluatur, omnes statim elementorum particule cum particulis sui generis vnientur, eorumque qualitates pristinas vires recuperabūt: quas tamè recuperare nullo modo possēt; si in eo conflictu aliquos suorum graduum amississent. Subit mihi nunc exemplum aliud, nec fortasse ineptum, quo ostendere faciliè possim, nullam in mistione graduum elementariorum qualitatū iacturam fieri: sed vires tantummodo inhiberi, ne eodem modo vincitæ, & confu-

Opin. Auer.

Io. Fern. cōtra Auer. lib. de tēper. c. 5.

Efficax exemplum.

Rōnes dēs cōtra Auer.

Cōsideratiō tertiã.

Nota diligēter hoc fundamenti opinionis Auic.

Auic. sententia aptissimū exemplo cōfirmatur.

De thury.

Alio exemplo satis idoneo ostēditur, elementorū qua

itates suas i
misto gradus
nō amittere,
sed earū dū
taxat vires in
libere.

Vide in fine
disput. obie-
ctiones Mer-
cenarij, & ca-
rum solutio.

Vt temporis
prolapsione
acidat tēpe-
ramēti muta-
tio; qualita-
tūq; graduū
amissio.

Epilogus opi-
onis Apic.

Epilogus opi-
onis Apic.

sa agant, sicut solute, liberaeque agebant. Sint duo fortissimi, robustissimi que viri, qui simul pugnent, atq; decerent, sintq; viribus pares: instantur inuicē, relictatur, seseque cōplectunt; uterque omnes suos conatus adhibet, ut colluctatorem deiiciat; neuter vincit, sed utriusque vires utriusque viribus inhibentur. Quæro, amittāt ne viri isti ullos suarum virium gradus; quoniam in illa colluctatione impediuntur? Minimè verò: nam si cum alijs congregiantur, qui sint viribus impares, eorum certè vires vnā cū omnibus suis gradibus statim prodibūt. Sic igitur in elementorum qualitatibus dicendum est, quæ suas quidem vires in conflictu retinent; quinimodò & in ipso misto; sed eas tamen implicitas, & quasi deuinctas, non etiam solutas. Non diffiteor tamen, id, quod per initia, aut vix, aut nullo modo fit, temporis prolapso ne fieri posse, vt. s. mutua contrariarum qualitatum actione, aliqua graduum repressio fiat: nisi enim ita esset; tunc mista omnia nunquam dissoluerentur: propterea aliquando contingit, vt alicuius qualitatis gradus ab exterioribus causis augeatur, & tunc qualitas illa excellens, qualitatem oppositam reprimat; hincque breui mistum ad perniciem trahatur. Sic contingit in homine temperamenti mutatio: nam aut qualitate aliqua extrinsecus accedente, aut alimentis intro acceptis, homo calidi temperamenti in temperamentum frigidum, aut siccū, vel vicissim, mutare potest. Concludamus igitur, Auicennæque sententiam breui complectamur: dicamusque, mutationem tunc fieri, cum elementorum substantiæ non in quāminimas, sed in perexiguas particulas dirimuntur, arctissimoque inter se vinculo coniunguntur: id quod mutua qualitatum actione efficiunt. Sic autem vnitas esse elementorum illas particulas, vt nemo sit, qui quantum acuta oculorum sit acie præditus, illarum aliquam seorsum discernere possit; sed noua quædam forma paratur, ex illis consurgens, quæ tum primū in cōspectum se dat, cum qualitatum perfusio facta est. Etenim qualitates inter se totæ totis confunduntur, perque totam illam elementorum, sic vnitorum, molem æquabiliter diffunduntur: cumque sic diffusæ sunt; tunc perfecta, & absoluta mistio facta est (non enim in sola substantiarum confusione consumata erat) tuncque forma misti, media illa qualitate exornata, primū apparet, quæ ei vt instrumentum, ad suas edendas operationes inseruit: omnis enim actio tunc soli misto tribuitur; quoniam elementorum vires in misto dispersæ sunt, & quasi uinctæ, ob dignioris, præstantiorisque forme præsentiam, detinentur.

Auicenna sententia rationibus fulcitur, Aristotelisque autoritatibus roboratur.

Cap.

XIII.

Haud certè scio, quid viterius addi pro Auicennæ sententiæ explicatione, aut debeat, aut possit: iam enim illam & digressiuiculis aperuimus, & exemplis illustrauimus, & experientia ipsa comprobauimus, vt qui nondum eam planè intellexerit, ne in posterum quidem arbitror, eum aliquādo assecuturum. Labet nihilominus, ad vberiore doctrinam, rationes præcipuas, nonnullasque Aristotelis autoritates adiungere, quæ pro illa passim adduci solēt, eo potissimum consilio, vt ostendam, aduersariorum responsiones, quibus se illis obuiam ire arbitrantur, nullius esse momenti, nec peripateticam doctrinam redolere. Elementa igitur secundum suas substantiales formas in misto seruari, hac primū ratione suaderi solet; Vbi cū que qualitas, seu affectio aliqua reperitur, ibi quoque substantialem formam adesse necesse est, quā cuiusmodi qualitas, seu affectio consequitur: vbi enim est risibilitas, ibi est forma hominis; vbi est inanibilitas, ibi est forma equi, & eodem modo de alijs: sed in misto re ipsa, vel (quod aiunt) actu, elementorum qualitates reperiuntur; ergo in eodem substantiales elementorum formas adesse necesse est. Præterea, cum elementa ad mistum construendum accedūt, aut pares habent vires, aut impares: si pares, non igitur sese interimere possunt, sed omnia illa seruantur in misto. Si impares, aut nullum fiet mistum, sed debilia elementa in validius, atque robustius conuertentur: aut si fiet, in eodem saltem re ipsa illa elementa permanebūt, quæ suis se viribus ab interitu vindicarunt. Tertio, si in misti constitutione elementa omnia interirent, nouaque misti forma, ipsis intercidentibus, oriretur; nullum penitus inter simplex, & mistum corpus reperiretur discrimen, cui tamen rei peripatetica dogmata penitus aduersantur. Consecutio est manifesta: si enim iam elementa occiderunt, statim forma, recens orta, cum prima materia iungitur, atque ita, eorum vnione, nullum aliud, quā simplex corpus fieri poterit. Etenim dum elementum quod simplex corpus est, materia, & forma con-

iun-

iunctiōe concrefcit, ſimplex forma elemēti, proximè, & abſque alterius corporis interiectu, primæ materiæ, accumbit; ſi igitur ita accidit in miſti conſtitutione: aut nullum reuera dabitur corpus miſtum; aut nullum penitus, inter ipſum, & corpus ſimplex, intercedet diſcrimen. Poſtremò, propoſitio eſt, omnium Peripateticorum aſſeueratione firmata, miſtū corpus motu præualentis elementi concitari; id. n. aperte 1. de Cælo tex. 12. Ariſt. docet: non poſſet, autem miſtum corpus vi præpotētis elemēti moueri, niſi illud, atque etiam alia ſecundum ſuas formas ſubſtantiales, re ipſa in eodem continerētur. Ad Ariſt. verò autoritates, quod attinet, quæ præcipuè adduci ſolēt, ſunt huiusmodi. Prima elicitur ex 1. lib. de Ortu, & interitu tex. 84. à nobis ſuperius citato, ubi diſertis verbis Ariſt. ait, neque ambo miſtabilia interire, neque alterum tantum. Secunda elicitur ex tex. 88. eiſdem libri, ubi ait, guttam vini non miſceri mille amphoris aquæ: rationem que reddidit, quia forma vini aboletur: ſubſtantiales igitur elemētorum formæ extingui non debent, ſi miſtio aliqua futura ſit. Tertia elicitur ex 2. lib. de Anima tex. 39. ubi aſſerit, niſi anima eſſet in corpore, fore, vt elemēta omnino diſtraherētur, atque in ſuam quæque regionem concederent: non poſſent autem elemēta in ſuas regiones concedere, niſi re ipſa ſeruarentur in miſto. Poſtrema elicitur ex 2. de Partibus animalium, cap. 1. & 2. ubi ait, totius viuētis materiā eſſe partes heterogeneas: earum autem materiā eſſe partes homogeneas: atque tandem harum materiā eſſe elemēta. Arguamus nunc ſic, Partes heterogeneas in toto viuēte corpore re ipſa continentur, & partes homogeneas in heterogeneis pariter re ipſa conſiſtunt; ergo eadem ratione elemēta re ipſa, & ſecundum eorum ſubſtantiales formas in homogeneis partibus ſeruabuntur.

Quarta ratio

Prima Ariſt. autoritas ex 1. de Ortu, & inter. tex. 84. Secunda autoritas ex 1. de Ortu, & inter. tex. 88. Tertia autoritas ex 2. de Anima, t. 39. Quarta autoritas ex 2. de Partibus ani. cap. 1. & 2.

Aduerſariorum reſponſiones ad argumenta propoſita. Cap. XIV.

His rationibus, atque Ariſt. pariter autoritatibus, multi ex eorum numero ſatisfacere conantur, qui & Latinorum, & Auerrois ſententiam de miſtione protegent, atque defendunt. Ad primam negat Scotus, in miſto qualitates elemētarias reperiri: cum. n. apud ipſum, ex diſſolutis elemētis miſtum conſtatum ſit; neceſſariò ſequitur, vt in elemētorum interitu eorum idem qualitates intereant, cum autem miſtum qualitatibus etiam præditum ſit; concedit, qualitates illas elemētorum qualitatibus ſimiles quidem eſſe, non tamen eaſdem; reperitur ſiquidem, ait ipſe, in animali calor; attamen non eiſdem generis ille eſt cum elemētario calore. Alij recentiores, vt Toletus, & Conimbr. admittunt, in miſto elemētarias qualitates reperiri; negant tamen, eas, prout in miſto ſunt, elemētorum affectiones eſſe. Etenim qualitates, quæ propriæ elemētorum affectiones dicuntur, ſummæ ſunt, omneſque gradus obtinent: in miſto verò non ſummæ ſunt qualitates, ſed refractæ, & ad mediocritatem reuocatæ. Ad hæc, in elemētis qualitates, vt in ſuis fontibus; in miſto verò vt aliunde ortæ, ac deriuatæ continentur; & propterea dicunt, miſtorum qualitates non eſſe vera qualitates elemētorum, ſed illorum tantum ſpeciem, atque ſimilitudinem gerere. Ad ſecundam reſpondent, partibus quodammodo viribus, vt Ariſt. ait, ad miſtum efficiendum elemēta concurrere; mutua tamen eorum actione ſeſe tandem diſſoluere, non ita, vt in nihilum abeant, aut vnum elemētum in alterius naturam delabatur; ſed vt omnia in tertiam quandam naturam, & ſubſtantiam, ex ipſis conſtatam, commigrent, quæ eſt ſubſtantia miſti. Ad tertiam dicunt miſti formam duobus modis ſpectari poſſe, vel quo ad ſubſtantiam, vel quo ad virtutes, & affectiones: Si primo modo conſideretur, ita ſimplicem putant eſſe formam miſti, ſicut formam elemēti; vtraque. n. ſimplex eſt ſubſtantia, proximè materiæ iuncta: hoc tamen diſcrimine, vt ait Scotus, quia in materia non poſteſt recipi forma miſti, niſi prius in eadem fuerit forma ſimplicis elemēti, quemadmodum in materia non poſteſt recipi forma carnis, niſi in eadem prius extiterit forma ſanguinis. At vero ſi miſti forma quoad virtutes, & affectiones conſideretur, non ita ſimplicem eam eſſe dicunt, ſicut formam elemēti, ſed compositionem, aut potius miſtioneſ quandam redolere: eius. n. natura quatuor primarum qualitatum permiſtionē, ceu congruentem aliquam affectionem expoſcit. Iacobus Zabarella, ſuis fundamentis innixus, aliter diluit huiusmodi rationem: concedit. n. miſtioneſ à generatione re ipſa nequaquam diſſerre, ſed tantummodo ratione. Miſtio dicitur, ait ipſe, quatenus aliqui formarum elemētariarum gradus ſeruantur in miſto. Generatio appellatur, quatenus aliqui gradus earundem formarum intereunt, atque, illis extinctis, noua miſti forma ſtatim exoritur. Ad quartam reſpondent, elemētum

Ad primam rō nē, vid. Scot. in 2. diſt. 15. q. vnica.

Alia rō ſiſto, vi de Toletum 1. de Gener. q. 17 & Conimbr. ibidē c. 10. q. 2. 3.

Ad ſecundam rationem.

Ad tertiam rationem.

R. Eſto Zaba. ad ſecundam rationem.

Ad quartam rationem.

mentum aliquod ceteris in misto præstare, dupliciter intelligi posse, vel secundum propriam formam, vel secundum virtutem: concedunt, alicuius elementi virtutem in misto præpotentem esse, atque illa ipsa mistum concitari: negant tamen, in eodem substantialem alicuius elementi formam asseruari. Proximum principium, seu instrumentum motus misti, est qualitas aliqua, vt grauitas, aut leuitas: quemadmodum autem mistum habere potest formam, ratione cuius cum hoc elemento magis conueniat, quam cum illo; ita illud idem, inquit, qualitatem habere posse, quæ alicuius elementi qualitati similis sit: mouebitur ergo mistum ex

Ad primam Arist. auctoritatem.

gra. deorsum, grauitate, seu qualitate propria, non autem alicuius elementi. Ad primam Aristotelis auctoritatem respondent, sic eam intelligendam esse, vt. s. neque ambo mistibilia intereant, adeo vt in nihilum abeant, neque alterum tantum, adeo vt in alterius naturam conuertatur, sed ambo interire, vt in misti naturam delabatur, atque in eodem virtute seruetur.

Ad secundam auctoritatem.

Ad secundam, ea ratione, inquit, guttam vini mille aquæ amphoris non misceri, quia aboletur illa, & in aquam conuertitur, quemadmodum ipse Aristoteles docet: hoc autem est contra rationem mistionis, quæ non requirit, vt altero mistibilium incolumi permanente, alterum dissoluatur, atque in alterius valentioris naturam, & substantiam traducatur; sed vt omnia

Ad tertiam auctoritatem.

mistibilia dissoluta, & extincta, in tertium quiddam conuertantur. Ad tertiam, dicunt, Aristotelem ibi contra Empedoclem disputare, qui accretionem non ab anima, sed sola elementarum partium appositione fieri existimabat: propterea arguebat Aristoteles, si ita id fieret; elementa, à nullo contenta, propriisque naturis relicta, in diuersas omnino regiones, cum ipsius misti dissolutione, distractum iri.

Ad vltimam auctoritatem.

Ad postremam respondent, illarum materierum longè disparem rationem esse: consrât quidem, inquit, ex partibus heterogeneis viuentia corpora, tanquam ex materia, & ex partibus homogeneis partes heterogeneæ: attamen partes homogeneæ non ex elementis, vt ex materia constant, sed ex varijs elementorum materijs conflantur; hancque aiunt esse Aristotelis doctrinam lib. 2. de Partibus animalium c. 1. & 2.

Quæ ab aduersarijs pro prædictis rationibus diluendis adducta sunt, consulantur.

Cap.

XV.

Languesceret nunc Auicennæ sententia, & quasi aduersariorum responsionibus omnino profligata videretur, nisi nos iterum arma capientes, obuiam illis iremus, eosque tanquam mædaces, & obrectatores, ex arena prorsus eijceremus. Quod asserit Scotus, in anima li calorem inesse, ab elementario penitus diuersum, perbellè quidem dictum est; tamen si non desint, qui oppositam sententiam tueantur: an verò hoc propositæ rationi satisfaciat, aliorum sit iudicium. Omittamus nunc calorem illum, quem anima secum defert: probabile enim est, eum cælitus originem ducere, quemadmodum opportuniore loco ostendemus: loquamur de misto, anima carente, deque illo calore, quo præditum est. Quis, obsecro, negare poterit, eum ad elementa pertinere? Quis non aperte confitebitur, in sulphure, atque bitumine satis conspicuum esse calorem elementarium, cum in huiusmodi corporibus maxima ignis portio reperitur? Dicet fortasse Scotus, in huiusmodi corporibus calorem inesse, qui igneo calori similis quidem est; attamen non est is ipse calor; cum re ipsa ignis in illis non adsit, sed est calor eorum corporum proprius. Hoc ego vnâ cum responsione ad quartam rationem infra cõmodiùs reijciam. Videamus nunc, an quæ à Toletò, & à Conimbricensibus, pro huius primæ rationis solutione, dicta sunt, cum veritate consentiant. Negant isti autores, elementorum qualitates in misto reperiri; propterea quòd non summæ sunt, sed refractæ, & ad mediocritatem quandam reuocatæ: qualitates autem, quæ elementorum affectiones dicuntur, summæ sunt, omnesque gradus obtinent. Primò aduertendum illud est, falsum esse, qualitates summas proprias elementorum affectiones esse, siquidem id absolutè intelligatur; in hoc. s. sensu, vt nulla res sit igne calidior, aut aqua frigidior, & sic de alijs. Experimur enim, candens ferrum acerbius vrere, quam ignem; & glaciem impensius refrigerare, quam aquam: igitur summæ qualitates propriæ elementorum affectiones dicuntur, si res ita intelligatur, vt inter elementa, nullum sit igne calidius, aere humidius, aqua frigidius, & terra siccus. Iam verò summæ cū sint, eo modo, quo diximus, elementorum qualitates: gaudent nihilominus & ipse communi qualitatatum privilegio, vt. s. remitti, & postquam remissæ sunt, iterum intendi possint; idque absque earum interitu. Dum igitur elementa contraria, vt ignis, & aqua, inter se pugnant, si horum

rum

Scoti rñio ad primam rationem reijcitur.

Alia Scoti responsio infra reijcienda.

Toleti, & Conimbricenses rñio ad eandem rationem coarguitur. Quo intelligèdū sit, qualitates summas proprias esse elementorum affectiones.

Elementorum qualitates possunt intendi, & remitti.

nam alterum sic viribus impar, sensum ab excellentiore perimitur, atque in illius naturam convertitur: huiusmodi autem conversio momento fieri non potest, sed interiecto intervallo. Sit ergo ignis valentior, qui, sua actione in aquam, eius perniciem molitur, ponamusque, duos iam frigoris gradus aquam amisisse; quæro de illa frigiditate, quæ cum reliquis gradibus residet in aqua, sit ne qualitas, propriaque ipsius aquæ affectio, an alicuius alterius corporis? Nō potest quidem esse affectio alicuius alterius corporis; quia in illa pugna, præter aquam nullū aliud adest corpus, quod ignis, cuius quidē affectio non potest esse frigiditas: igitur illa frigiditas propria ipsius aquæ affectio dicenda erit. Huc accedit, quod non interit aqua, tamen ab ea duo gradus frigoris amoveantur: subsistit igitur etiam nunc eius substantialis forma, quæ necesse est, propria qualitas, seu affectio consequatur; hæc autē nulla alia erit, quàm remissa illa frigiditas. Non est igitur absurdum, qualitates remissas proprias interdum esse elementorum affectiones, quemadmodum prædicti autores existimarunt. Rursus accipiamus portionem maximam ignis, in qua sit summa caliditas, eamque in multas portiones perexiguas dividamus: non habebit certè quælibet perexigua particula caliditatem summam; quinimmo si ad caliditatem illam referatur, quæ in maxima portione reperitur, valde remissa erit, & nihilominus propria dicetur illius perexiguæ portiones affectio: possunt igitur qualitates in gradu remisso, elementorum affectiones appellari. Longius autē à veritate abhorrent, quæ ab eisdem autoribus, pro secundæ rationis solutione, proponuntur. Elementa, inquit, viribus quodam modo paribus, ad mixti constitutionem concurrunt, & nihilominus sese vicissim interunt. Excedit hoc captum ingenij mei. Congrediantur simul ignis, & aqua: aer, & terra, sintque eorum vires aut pares, aut suppare, quibus nam, obsecro, victoria decerneretur? Agit ignis quantum potest, sua caliditate: resistit aqua, & omni conatu obnuitur, sua frigiditate: si verum est id, quod lib. de Motu animalium, Arist. scribit, & omnes pariter philosophi confirmant. si nō nisi à proportione maioris inæqualitatis actionē fieri posse; percipere nulla ratione queo, quod modo aliquando alterum horum elementorum, aut etiā ambo possit interire: & quod de igne, & aqua dictum est, idem pariter de aere, & terra intelligi potest. Dicent aduersarij, omne agens, qualecunque illud sit, siue paribus cum altero viribus, siue imparibus, in agendo semper repatitur ab obnitate, & propterea si actio, & passio, atque pariter obnixus, & (vt ita dicā) repassio continua est, opus est tandē, vt tam agens, quàm patiens dissipent. Subscribo libētissimè huic ratiōni, sed eā accipio, tanquā firmissimum Auicennæ fundamentū. Si n. agens, & patiens, quæ viribus paria sunt, ita dissipari intelligant, vt suomet iure priuentur, nec vires amplius suas exercere possint, sed tanquam si aliquod induerint vestimentum alterius, quod ita suas ipsorum vires ad agendam adhibeat; hoc quidem verissimum est. Quinimmo communis est interpretatio illius, oppositionis, inter ea, quæ paribus prædita sunt, actionē dari, & passionē, non qua se mutuo interimant, sed qua in tertium quiddam transmutentur. Hoc autem exemplis demonstrare haud difficile est. Si calidum, & frigidum paribus viribus ad pugnandum accedant, erit inter illa quidē actio, & passio; tamen huiusmodi qualitates non sese omnino destruent, sed in mediam quandam qualitatem coibunt, quæ est tepiditas. Eadem ratione, si album, & nigrum paribus gradibus commisceantur, nō intercident omnino: sed in medium colorem abibunt: Si autem agens, & patiens ita distrahi autument, vt omnino aboleantur, atque ex eorum occasu, tertium quiddam oriatur, hoc certè nihil in philosophia absurdius, atque distortius audiri potest. Nam si exempli gratia, nec ignis aquam delere, nec aqua ignem extinguere potest, quod paribus viribus sint, qui fieri vnquam poterit, vt nisi aliud adsit contrarium, quod perdere illa possit, ambo penitus dissipentur? Reprehensione quoque digna est responsio ad tertiam rationem, vt pote, quæ ipsam nullo modo expediat: sit. n. simplex mixti corporis forma, vt nos quoque tuemur, quod nam obsecro, inter mixtum, & simplex corpus apparebit discrimē, si elementis penitus extinctis, mixti forma proxime materiæ primæ coereat? Profecto si hoc ita esset: tunc nullum mixtum corpus quicquam ab interioribus causis perpeti, nec ab eisdem aliquando dissolui, abolerive posset: cuius tamen oppositum, omnium clamitant philosophorum dogmata. Etenim si mixti corporis substantia, simplex est, & vniuersimodi; nihil in tus habebit, à quo affici possit: simile. n. à sibi simili non patitur, vt r. de Ortu, & interitu asserit Arist. Deinde si in mixto corpore nihil aliud quàm prima materia, & simplex eius forma reperitur, tūc illud puro, simplici que elemento nutrirī posset, si è viuētium numero esset: at nul-

Nota hic robur confutationis.

Alia rō cōtra eandē respō.

Ratiō ad secundam ratiōnem refertur.

Nō sit actio, nisi à proportione maioris inæqualitatis

Ratiō pro aduersariis.

Exemplū vim conferens cōfutatione. Aliud exemplum.

Ratiō ad tertiam ratiōnem exploditur.

Argumentum primum.

Alterum argumentum.

Nullum corpus viuens simpliciter alimēto nutrirī potest.

lam viuens potest simplici elemēto nutrirī, vt docet Arist. lib. 2. de Ortu, & interitu, tex. 49. & lib. de Sensu, & sensili cap. 5. igitur nullum corpus viuens ex sola materia prima, simpliciq; substantiali forma constare potest. Experimento quoque id notum fit; ex eodem. n. sanguine, qui per venas in omne corpus perlabitur, singulæ partes familiarem sibi, licet diuersam portionem, pro sui nutrimento alliciunt: alia enim sanguinis portione cartilagine, alia membrana, alia ossa nutriuntur, & sic de singulis. Audire mihi videor ita respondentes, aduersarios, heterogenea corpora, atque præsertim viuentia, mistam quidem substantiam habere, vt pote quæ ex pluribus partibus, membris, & organis compaginata sint, ad plures, atque diuersas functiones obeundas necessarias: corpora verò homogenea simplicem, & vnus modi substantiam obtinere, cuiusmodi est sanguis, caro, & id genus alia; & de his potissimum sermo est.

Responso aduersariis.

Confutatio.

Alimētorum sanguis p. venas ad corpus nutriendum perlabitur, non est simplex humor.

Qui verò dicit sanguis à reliquis humoribus discretus non est corpus simplex.

Zabarella rursus ad tertiam rationem refertur.

Misto re ipsa à generatione discret.

Responso Zabarella.

Confutatio.

Cur misti constitutio non sit proprie appellanda generatio.

Aduersariis responso ad quartam rationem reijciuntur.

Nolo aliud exemplum sumere pro huius responsionis confutatione, quam exemplum sanguinis, ab ipsismet aduersariis adductum. Experimenta enim docemur, eum non simplicem esse humorem, sed ex quatuor humoribus, quatuor elementa referentibus, constatum, nimirum ex bili, pituita, melancholia, & ex eo humore, qui proprie sanguis appellatur: qui quidem humores tunc omnibus conspicui sunt, cum sanguis extra venas concreuit, vt sæpe Medicis in phlebotomia licet experiri. Sanguis igitur tamen corpus similitum partium esse dicatur, simplici tamen substantia non est præditus. Quid plura? Neque humor ille, qui, à reliquis humoribus secretus, sanguis verè, & proprie nuncupatur, simplicem substantiam habet: si is enim suæ naturæ relinquatur, aliquò certè mouebitur: aut igitur sursum, aut deorsum (ad hæc enim loca sublunaria corpora feruntur, quæ simplici substantia gaudent) deorsum autem, vt videmus, delabitur sanguis, cum nulla vi ad diuersam regionem attrahitur: si igitur, secundum aduersarios, corpus quoddam est sanguis, simplici substantia præditum, erit illud necessario aut terra, aut aqua, dicendum: at nullum istorum nobis apparet; igitur ex ijs ipsis necessario mistum est, atque ita tertia ratio proposita in suo robore manet, qua probabatur, inter substantiam corporis simplicis, atque misti, & rursus inter generationem, & misionem nullum penitus datum iri discrimen, si prorsus elementa in misti constitutione conciderent. Quæ à

Iacobo Zabarella pro eiusdem rationis responsione dicta sunt, ex eis, quæ supra diximus, reijci facile possunt: satis enim superque probauimus, substantiales formas nullos gradus habere, sed in indiuisibili consistere. Præterea Aristoteles 1. lib. de Ortu, & interitu text. 83. expressè docuit, misionem non esse re vera generationem. Huc accedit, quod mutatio illa, quæ re vera generatio dicitur, tunc fit, cum materia prima, & forma substantialis simul copulantur: in misione autem non duo hæc prima principia, sed elementa materiæ vicem gerentia simul vniuntur, atque ad simplicem misti formam accipiendam accommodantur: non igitur mistio est re vera generatio. Respondebit Zabarella, generationem corporis simplicis tunc fieri, cum materia, & forma simul copulantur: generationem verò corporis misti, fieri cum elementa simul vniuntur. Tamen eam mutationem, qua mistum in rerum natura statuitur, malim ego anisti constitutionem, quam generationem appellare; nihilominus vt etiam admittam, eam appellandam esse generationem; (nam & Aristoteles, lato tamen vocabulo, sic eam interdum appellauit) duco tamen hinc argumētum, ad id, quod posueram, confirmandum. Si ex elementis simul iunctis mistum corpus generatur, igitur eius substantia non potest esse simplex. Deinde in generatione corporis simplicis, materia, atque substantialis forma in corpore genito re ipsa manent; igitur, in generatione corporis misti, elementa, re ipsa, secundum eorum formas incolumes, ne dum secundum virtutem, vt alij opinantur, in eodem seruabuntur. Ceterum misti constitutionem re vera generationem appellandam non esse, inde elicio; quia ad generationem duo necessario concurrunt, quorum alterum actus, alterum simplicis potentie & indeterminati entis rationem obtinet; & sunt materia, & forma, ex quibus iunctis, vnum per se compositum constituitur. Ad misionem verò præter formam misti concurrunt elementa, quæ simplicis potentie, & indeterminati entis rationem non obtinent: sunt. n. entia per se in suo genere perfecta, atq; determinata, simulque iuncta misti formæ subferuntur; igitur mistio re ipsa à generatione distinguitur. Alserunt tandem aduersarii, pro quartæ rationis solutione, mistum secundum præualens elementum moueri; non quia elementum in eo, secundum substantialem formam, re ipsa contineatur, sed quia duntaxat secundum virtutem. Hæc responso ex ijs facile reijciuntur, quæ supra e. r. e. Hippocratis, & Aristotelis autoritate retulimus:

mus: ubi ostendimus, mixtum in ea tandem dissolui, ex quibus constitutum est: conformatum autem est ex elementis, igitur in elementa dissolvitur. At verò, si elementorum tantummodo virtutes in misto seruantur, tunc ipsum non in elementa, sed in eorum tantum virtutes dissolueretur: quare si mistum secundum prævalens elementum mouetur, necessario sequitur, illud in eo non solum secundum virtutem, verum etiam secundum substantialem formam, & qualitatem consequentem, contineri. Ea igitur grauitas, qua mistum deorsum concitatur, tametsi propria est corporis misti, quia ipsa ut instrumento vititur; aliunde tamen accepta est, & à grauius elementis, re ipsa in misto existentibus, tanquam à primo fonte, & origine deriuata. Sanè si in misti dissolutione elementa omnia ad se redeunt, partesque cum partibus sui generis variantur, signum euidentissimum est, illa in misto cum formas suas, tum etiam proprias qualitates, & affectiones obtinuisse. Nec dicendum est, in misti interitu, statim denuo elementa oriri, eorumque formas in eas portiones materie suffici, ubi prius forma misti continebatur; hoc enim præter naturæ ordinem esset: quoniam & si misti forma in materia recipi non possit, nisi prius eadem elementorum formis affecta fuerit, ut etiam, disputationis gratia, id, quod Scotus asserit, concedamus; nunquam tamè prima materia alicuius misti forma, ad elementorum formam recipiendam afficitur; sed potius vnum mistum, ob mutatam elementorum proportionem, in aliud mistum vertitur, donec tandem ad mistum imperfectum, vel si fieri possit, ad ipsa pura elementa deueniat. Si igitur misti dissolutio præuia quædam affectio ad nouam elementorum generationem esse non potest, & si, cum mistum intercidit, ipsamet elementa apparent, aut saltem suis se viribus, & facultatibus manifestant; quis non videt, eadem prius in misto salua, nec vilo modo dissoluta constituisse.

Quo intelligendū sit, corpus mixtum habere propria grauitatem.

Misti interitus non potest esse elementorum generatio.

Dubium est, an detur purum elementum.

Non rectè ab aduersarijs, Aristotelis autoritatibus, pro Auicenna superius adductis, satisfieri. Cap. XV I.

Longè minus Aristotelis autoritatibus, quæ, pro confirmanda Auicennæ sententia superius allatæ sunt, autores prædicti satisfaciunt. Prima eorum interpretatio quam facillimè dissoluetur, si ea, quæ in contex. illo 84. Arist. docet, diligenter considerabuntur. Vult ibi Arist. ostendere, quo nam pacto mistibilia, hoc est, elementa, maneant in misto, & quomodo non maneant. Non manent, inquit, re ipsa; quoniam ex illis confusis tertium quippiam emergit, in quo nec ignis, nec aer, nec aqua, nec terra discernitur. Ne putaremus autem, mistibilia hæc extincta penitus esse, addit hæc verba, *Et non deperdita*. Manent igitur elementa in misto, tantummodo potentia; non quia in eodem suas eorum incolumes formas conseruent; sed quia, præstantioris formæ præsentia, eorum vires, & facultates inhibentur, & quodammodo vincuntur. In hoc autem sensu, ait Arist. elementa in misto potentia manere; quia in misti dissolutione inuicem separantur, & mox ad se redeunt, pristinaeque vires, & facultates recuperant: propterea scribit, & *possibilia separari rursus*. Nunc contra allatam responsionem hunc in modum argumentari liceat. Si elementa in misti constitutione omnino extinguerentur, & in tertiam quandam naturam transirent; ea quidem rursus in eiusdem dissolutione, separari, & ad se redire non possent: separantur autem, & ad se redeunt, igitur in misto, secundum eorum substantiales formas, conseruantur, nec vilo pacto intereunt, ut in misti naturam transmutentur. Responsio ad secundam autoritatem ex ijs, quæ tex. 90. eiusdem libri Arist. scribit, reijci valè dissimè potest: ubi paucis colligens ea, quæ superius de mistione docuerat, atque de mistibilibus sermonem habens, ita ait, *Hæc enim neque corrupta esse necessarium est mista*. Non igitur ad mistionis naturam id requiritur, vt. i. mistibilia omnia dissoluantur, atque in alicuius tertij naturam conuertantur. Et certè vix risum continere possum, cum prædictam illorum interpretationem considero, dum aiunt, ita Arist. propositionem intelligendam esse, vt. i. elementa omnia non intereant, adeo, vt in nihilum abeant. Equis, obsecro, est, qui nesciat, si mistum ex elementis conficitur, elementa in nihilum non obire? Non erat quidem opus huiusmodi interpretatione, & propterea cum Arist. asseruerit, guttam vini mille amphoris aquæ non misceri, quoniam interit, & in aquam mutatur; necessario sequitur, vt elementa, ex quorum perfusione mistum coalescit, in eodem integra, nec dissoluta seruentur, quemadmodum ipsemet apertissimis verbis affirmat. Hinc eliciamus, aliud esse arbitratu suo Arist. propositiones, pro aliqua sententia pertinaciter defendenda, explanare: aliud autem esse in eisdem proposi-

Aduersarium istius ad primam Arist. autoritatem cofutatur. Explanatio contex. 84. 2. lib. de Gen. & interi.

Responsio ad secundam autoritatem reijcitur.

In misti constitutione nullam fieri elementorum dissolutionem.

Nota.

Responsio ad
tertiam auto-
ritatem refel-
litur.

tionibus verum Aristotelis sensum expiscari. Sed neque etiam Aristotelis verba in tertia au-
toritate adducta, diligenter expendere. Disputabat ibi, inquit, Aristoteles contra Empe-
doclem. Quid hoc refert? Non erat inter eos controversia, essent elementa in misto, nec ne:
sed à quoniam accretio, vel nutritio fieret. Hoc inter eos conueniebat, constata esse plantam
ex elementis; dissidium tamen erat inter illos, quoniam ob naturalem elementorum motum,
Empedocles augeri plantam, & nutrimentum accipere putabat: Aristoteles verò augendi, &
nutriendi vim animæ vegetali acceptam referebat. Et contra Empedoclem ita argumenta-
batur: cum planta ex elementis constituta sit, nisi, præterea, aliquid aliud in planta reperire-
tur, quod ipsa simul vnita contineret; dubio procul, eisdem natiuo impetu diuersas regiones
petentibus, planta citò dissolueretur. Aristoteles igitur huiuscemodi argumentatione fatetur,
in planta, quæ mistum quoddam est, elementorum substantias contineri. Responsio ad pos-
tremam autoritatem confutatione non eget: quoniam & rationi, & naturæ ordini, & ipsius-
met Aristotelis contextui penitus aduersatur. Constat, viuètia corpora ex heterogeneis par-
tibus, tanquam ex materia, atque similiter partes heterogeneas ex homogeneis cõflata esse:
elementa verò proximè ex materia, & forma constituuntur; igitur, si naturæ ordinem, rectè
ratione seruare velimus, dicendum est, partes homogeneas ex elementis proximè coagmen-
tatas esse: sunt enim partes homogeneæ viciniores elementis, quàm primæ materiæ; alioquin
non video, cur magis partes homogeneæ, quàm heterogeneæ, immò et viuètia ipsa corpora ex ma-
teria cõflata esse dicantur. Nā quæadmodum ipsi dicunt, non ex elementis, sed ex elementorum ma-
teria homogeneas partes constare; ita nos dicere poterimus, eadè seruata proportione, non ex
partibus heterogeneis, sed ex prima materia, aut saltem ex materia partium heterogenearum,
hoc est ex ipsis partibus homogeneis viuètia corpora constituta esse: atque rursus heteroge-
neas partes non ex partibus homogeneis, sed ex materia partium homogenearum, hoc est
ex elementis proximè constari. Quod si ad compositionis radicem deuenire velimus, affirma-
re tandem cogemur, omnia mista corpora, quæcunque illa sint, proximè ex prima materia,
atque substantiali forma concreta esse, quemadmodum etiam ipsimet arbitrantur. Sed his om-
missis, ad ipsummet Aristotelem accedamus, qui lib. 2. de Partibus animalium cap. 1. & 2. a-
pertissimè docuit, similes partes proximè ex elementis constare: alias enim calidas, alias
frigidas esse asseuerauit, alias humiditas, alias siccitas, quatenus magis alicuius elementi naturam,
& qualitatem participant. Neque vero illud obstat, nimirum docuisse Aristotelem, elemen-
torum materiam esse propter partes similes; quoniam ea verba secundum constructionem,
quam vocant, intransitiuam, intelligenda sunt; ac si dixisset, elementa, quæ, ad similes par-
tes, rationem materiæ obtinent, in earum gratiam facta esse. Et huiusmodi expositio ijs ver-
bis cõsentanea est, quæ circa initium primi libri de Historia animalium Aristoteles scripsit;
vbi trium compositionum meminit: primam dixit esse ex elementis, quæ ad similes attinet
partes: alteram ex similibus partibus, quæ propria est partium heterogenearum; tertiam ex
partibus heterogeneis, ex quibus viuètia corpora constantur.

Cõsidera di-
ligenter Aris-
toteles lib. 2. de
Part. animal.
c. 1. & 2. lege
etiam, quæ scri-
psit lib. 1. de
Hist. animal.
cap. 1.

*Latinorum philosophorum, atque potissimum Scoti sententia de missione explicatur, ijsque ip-
si argumentis fulcitur, quibus Auicennæ sententia labefactatur.*

Cap.

XVII.

EX ijs, quæ hætenus, pro Auicennæ sententia defendenda, proposuimus, constare iam po-
test, quæ nam sit Latinorum de missione opinio, & quàm longè eadem à veritate ab-
horreat. Verum quoniam inter præcipuas sententias ipsa quoque numeratur, & ijs præser-
tim rationibus defenditur, quibus Auicennæ sententia debilitari videtur; ideo operæpretium
esse existimaui, cum huius sententiæ explicationem, tum etiam argumenta præcipua, quæ pro
eadem afferri solent, in medium adducere, ut, illorum solutionibus, Auicennæ sententia ma-
gis eluceat, atque ab omni dubitatione, & scrupulo vindicetur. Ergo inter cæteros philoso-
phos, ex eorum numero, qui Latini passim nuncupantur, fuit Doctõr subtilis Scotus, qui, in
misti constitutione, substantiales elementorum formas incolumes permanere negauit; sed
eas omnino extinguere, atque elementorum tantummodo virtutes in misto conseruari; perhi-
bit. Quam sententiam Angelicus etiam Doctõr S. Tho. amplexus est; tamen Iacobus Za-
barella aliter opinatur; fuitque eadem ab omnibus, ferè posterioribus, Scholasticis approba-
ta.

Opinio Sco-
ti in 2. d. 15.
q. unica, quæ
oës ferè scho-
lastici Doctõ-
res secutus est.

Porro hæc opinio à Doctore subtile sic explicatur; In omni genere, inquit, medium inuenitur, quod eiusdem est rationis cum extremis, vt patet com. Metaphy. text. 23. & medium hæc ex extremis, vt rubor ex albo, & nigro componi dicitur: quippe quæ compositio non aliū est, quam ex naturali quadam conuenientia mediij cum extremis originem trahit, quandoquidem vnus extremi ad alterum nulla est cognatio, nullus consensus, nulla sympathia. Itaque ex extremis, simul iunctis, oritur species mediij, quæ in se se extrema, vt sui partes non continet (simplex. n. est) neque etiam vnum extremorum in altero continetur: sed illa ipsa extremorum tantum virtutes dicitur cohibere. Ita in re proposita dicit; cum inter elementa contraria, nulla familiaritas, aut conuenientia intercedat, nihil vnquã ex ipsis vnitis, atq; inter se cõfusus cõfunderetur, nisi mediũ aliquod inde oriretur, quod cū extremis cõuenientiã quandã, naturalemq; necessitudinẽ haberet: id autẽ est ipsum mistũ, quod nõ ita cõpactum est, vt vnũ elementorum in altero insit, aut elementa integra, nec dissoluta illius partes statuatur: sed, his penitus extinctis, noua illius forma oritur, quæ, propter iam dictam necessitudinem, naturas redolet omnium elementorum; cum præsertim eorum virtutes in eadem, re ipsa contineantur. Iam verò substantiales elementorum formas in misto saluas, & incolumes non manere, quemadmodum existimabat Auicenna, niritur: Scotus quatuor validissimis rationibus suadere. Prima ea est; Nõ est ponenda pluralitas sine necessitate: sed nulla nos cogit necessitas, vt in misto quatuor elementorum formas statuamus, igitur in misto non remanent quatuor elementorum formas. Minorem probat; quia non sunt necessariae elementorum formas, vt mistum aliquod munus exequatur: ad hoc. n. propria eius forma satis est; cum præsertim muneris functio misti diuersæ sit speciei ab ea, quæ propria est vniuscuiusque elementi. Nec sunt necessariae propter qualitates, quia mistum propriam habet qualitatem, ab elementorum qualitatibus specie distinctam: frigiditas. n. carnis non est frigiditas testæ, vel aquæ. At verò ne propter generationem quidem efficiendam necessariae sunt, quoniam æque misti forma, ac forma cuiuscunque elementi generationis terminus esse potest: nulla igitur necessitas est, quia in misto quatuor elementorum formas fratuere cogamur. Secunda, minimè consentaneum est, subsistens aliquod duas specificas formas habere, quarum altera nullam habilitatem habet, vt ab altera perficiatur; igitur absurdum est, elementa in misto, secundum eorum substantiales formas, collocare. Consecutio est manifesta; quoniam elementaris forma nata est, vnã cum materia indiuiduum per se subsistens, in genere substantiæ constituere; ergo si plures in misto sint elementares formas, suum quæque indiuiduum per se constituer, ac deinceps in omni misto plura erunt indiuidua, per se substantia, quod vñ absurdum. Tertia, Omnem substantiam corpoream consequitur quantitas, quæ propria est illius substantiæ affectio: sed forma elementi vnã cum materia substantiam corpoream constituit; ergo ipsam necessariò quantitas veluti propria affectio consequetur: quare si in misto plures sunt elementorum formas, erunt in vno, & eodem subiecto plures quantitates, quod esse nulla ratione potest. Postrema, Duo termini generationis. s. à quo, & ad quem, simul manere non possunt: at forma misti, & formas elementorum se se mutuo, vt termini oppositi generationis respiciunt; cum ex elementis mistum, & ex misto elementa procreentur, non igitur in misto elementorum formas, vnã cū ipsius misti forma conseruari possunt.

Dicitur opinio explicatio.

Primũ argũ

Secundũ argũ

Primũ argũ Scoti pro sua opinione, & contra sententiam Auc.

Secundũ argũ

Secundũ argumentum.

Tertium arg.

Quartũ arg.

Auerrois, recentiorumque Philosophorum argumenta contra sententiam Auicenna.

Cap. XV III.

Præter rationes Doctoris subtilis, alia sunt etiam argumenta, & ab Auerro, locis superius adductis, & à recentioribus Philosophis, proposita, quibus cõtra Auicennæ sententiam, solent à plerisque frequenter insulti. Primò igitur ita argumentantur, si elementorum forme in misto incolumes seruantur; ergo etiã in eodem integræ qualitates manerent, quoniam qualitates insequuntur formas, sed integræ qualitates non seruantur, igitur nec formas. Secundo, non maior est ratio vnus qualitatis gradus, quam alterius: quare si forma, atque substantia elementi sine aliquo suarum qualitarum gradu existere potest, eadem ratione sine alio, ac deinceps sine omnibus existere poterit, quod tamen absurdum est: nisi quis dicat, elementi formam, omnibus suarum qualitarum gradibus penitus destructis, conseruari posse. Tertio, si in misto elementorum formas integræ seruantur, sequeretur, vt misti generatio nihil aliud

Auer. 3 de'eg lo. com. 67. & 1. de Gen. & interitu. com. 90.

Arg. primũ. Secundum.

Tertium.

esset, nisi alteratio; quod tamen doctrinæ Aristotelis, locis supra citatis aduersatur. Probatur cōsequentiam; quoniam quicquid aduenit rei, per suam formam specificam iam existenti, & (vt aiunt) in actu completo, est accidens: sed si formæ elementorum incolumes seruantur in misto; cum esse specificum sit ab ijs, & composita ab eisdem in esse completo constituentur; tunc misti forma, illis adueniens, non erit nisi accidens, atque ita misti generatio erit alteratio. Quartò, si elementa proprias formas in misto seruarent, vel eiusmodi formæ in eodem situ essent, vel in diuerso: si in eodem, vt Stoici autumant, referente Alexandro in opusculo de mistione; cum singulæ suas secum dimensiones ferant, iam duo corpora sese inuicem permearent, quod fieri nequit. Si in diuerso, vt sentit Auicenna, iam non quælibet pars misti esset mista, quia non singulæ elementorum formas contingerent, quarum coitione miscerētes dicunt. Quintò, si ita esset, vt absque vllō interitu, atque substantiæ iactura, elementa ad mistum constituendum accederent, sequeretur, vt in rerum occasu non fieret dissolutio vsque ad materiam primam: cum enim mistum dissoluitur, non illud quidem in primam materiam, sed in elementa desineret: cuius tamē oppositum multis locis Aristoteles apertis verbis testatus est. Sextò, Cum ea, quæ specie distinguuntur, inter se continuari nequeant, vt libro 5. de Physico auditu tex. 41. Aristoteles docet, si salua, & integra elementa manent in misto, tunc nihil aliud mistio esset, quam elementorum aceruus, atque congeries; quod tamē ab Aristotele lib. 1. de Gen. & interitu textu 86. reiectum est. Septimò, Si in misto forma ignis, verbi gratia, & lapidis pariter insiderent; idem simul foret ignis, & lapis, quo nihil in philosophia absurdius. Probant assumptum: nam id, quod lapidis forma cōstat, haud dubiè lapis est: & quod formam ignis habet, ignem, & esse, ac dici quis ignorat? alioquin daretur forma in composito, quæ nullum ei esse formale contribuere; quod tamen nō minus à ratione abhorret, quam albedinem esse in Socrate, & per eam Socratem non esse album. Octauò, si mista suo complexu elementorum formas contingerent, sequeretur, vt ea ad elementis cōtrarijs destruerentur, atque dissoluerentur; quod tamen videtur falsum: nam pisces in aqua non dissoluantur: ergo non habent in se formam ignis: si enim haberēt, tunc ille ignis, cum piscium interitu ab aqua, sibi contraria, extingueretur. Nonò, formam ignis in re mista esse non posse, priuatim ostendunt sic; quoniam sequeretur, vt forma ignis cum frigore, vltra mediā intensionem gradualem, in compositis, natura frigidijs, seruari posset; atque ita ignis frigidus appellaretur, quod est contra Aristotelem c. de oppositis, & communem philosophorum scholam. Decimò, Si elementa secundum proprias formas in misto manerent, tunc mistio, inuicem etiam ipsum mistum violentum esset; quod tamen falsum est, & Aristoteli penitus aduersatur, qui mistionem naturalem appellauit. Consecutionem aiunt, manifestam esse: quoniam elementa in misto extra propria, naturaliaque loca detinentur, atque ibi vnà cum substantialibus formis proprias etiam inclinationes conseruant: manent igitur in eodem violentè, & quod hinc sequitur, ipsa mistio violenta est. His rationibus addunt etiam Aristotelis auctoritatem, dicentis, elementa non manere in mistis, re ipsa. i. quo ad substantiales formas, sed virtute. i. quo ad qualitates. Ait enim lib. 1. de Generat. & interitu textu 84. quæ miscentur, nec re ipsa permanent, vt corpus, & album; nec intereunt, aut ambo, aut alterum: nam eorum virtus, atque potentia salua manent. Quod etiam repetit 2. de Partibus animalium ca. 1. vbi cū elementa in mistis seruari dixisset, semetipsum corrigens, ait, eorum potius virtutes, id est calorem, frigus, siccitatem, humorem remanere. Hæc sunt firmiora argumenta, quæ passim in Auicennæ sententiam asserri solent.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. XIX.

Nunc rantorum argumentorum rationem ineamus, quorum vi, & efficacitate perterriti, ab Auicennæ sententia multi recesserunt, nonnullique ad Latinorum, alij ad Auerrois opinionem, Zabarelle potissimum propugnatione muniti, tanquam in portum confugerūt. Ad argumenta Scoti quod attinet, ac potissimum ad primi solutionem, subit mihi nunc fabula satis trita illius auis, quæ cum valde deformis esset, turpemque vestitum à natura obtinisset, alijque auibas eam dare se in conspectum puderet, varias à singulis pennas mutuata est, suasque sibi proprias pennas euellit, & alienas induit, vt tandem in omnium conspectu pulcherrima consideret. At verò cum ceteræ aues fraudem animaduertissent, illam coegerunt,

suas

Arist. testimonium 1. de Generatione & interitu text. 84. & 2. de Partibus animalium cap. 1.

Ratio ad primum argumentum. Nota fabulā ad rem prope sicut maximè conducentē.

suas singulis pennas restituere; quod cum fecisset, nuda, implumisque illicò mansit. Ita in re proposita dicendum videtur: pulcherrimam quidem formam esse formam misti; nihilominus, si omnes elementorum particulae ad propria elementa redirent, & quicquid est in misto caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis ab eo renoueretur, quid quaeso ipsius proprium remaneret? Certè nihil: & propterea quatuor elementorum formae, in exiguas, ut dixi, particulas distributae, ita ad misti constitutionem necessariae sunt, ut est materia ad constitutionem compositi necessaria. Sunt. n. elementa materia misti, quibus, propter illorum confusionem, & compositionem, noua misti forma accidit; cum propriae ipsorum formae in ipso, quasi vincula, constrictae, & suo iure destitutae, teneantur. Ad formam igitur argumenti, neganda est minor propositio. Ad probationem respondendum, elementorum formas necessarias esse, ut mistum simpliciter existat. Ad secundum argumentum neganda est conclusio: ea. n. valeret, si elementorum formae, quasi simul congregatae, in misto manerent, essentque ibi sui iuris, ut suas quaeque vires, & facultates exercere possent. At verò quia simul permixtae sunt, atque omnes in vnam materiam coeunt, quae misti formae subternitur: propterea illa vna tantum forma spectatur in misto, à qua totum denominationem capit. Ad tertium facilis est responsio: concedimus, sicut elementorum formae seruantur in misto; ita in eodem eorum quantitates seruari; quanuis sint illae in perexiguas particulas distributae. Verù sicut omnes formae simul confunduntur, in vnamque tantum substantiam coeunt, quae formae misti subijcitur, ita ex omnibus quantitatibus, quae formas consequuntur, vna tantum extat quantitas, quae quantitas ipsius misti est, & appellatur. Porro in misto elementorum quantitates seruari, ex eo elicere possumus; quia quo plura, & maioris portionis mistibilia sunt, eò maioris molis mistum euadit. Ad quartum, concedenda est maior, terminos. s. generationis oppositos simul manere non posse: ij autem sunt forma, & priuatio; & propterea forma carnis, & priuatio formae carnis simul existere nequeunt. Cum verò dicit Scotus, misti formam, & formas elementorum sese ut oppositos generationis terminos respicere, neganda est haec propositio; quinimò dicendum est, sese haec duo ut partes mistum constituentes respicere: nec vllum esse absurdum, si, quae ad alicuius rei constitutionem concurrant, re ipsa, & energia in re inaneant constituta: immò hoc necessarium est, quemadmodum de materia, & forma constat, quae compositum constituunt, atque in eodem re ipsa manent. Dicit fortasse Scotus, si elementa in misto manerent, tunc falsum esset illud Arist. dictum. s. vnus rei ortum alterius esse occasum; quia cum mistum gignitur, nihil interiret, si elementa non intereunt. Respondendum est, propositionem illam de generatione simplicis elementum, non etiam de generatione misti intelligendam esse. Huc etiam accedit, quòd misti ex elementis constitutio non proprie generatio est, sed, ut Arist. ait, mistibilia alteratorum vno.

Ita necessariae sunt elementorum formae, ad constitutionem misti, sicut & necessaria materia ad constitutionem compositi.
Ad secundum argum.

Ad tertium argum.

Ad quartum argum.

Obiectio notabilis.

Solutio.

Quinque Auerrois, recentiorumque Philosophorum argumenta priora diluantur.

Cap. X X.

Quod verò attinet ad Auerrois, recentiorumque Philosophorum argumenta, ad primū neganda est consequentia: non. n. substantialiam formarum, & qualitatum, seu affectionum, quae ab eisdem proficiuntur, eadem ratio est. Etenim substantiae neque contrarium admittunt, ob cuius praesentiam vllam iacturam faciant, nec intensiorem, aut remissionem ferunt: sed, ut supra demonstrarū est, in indiuisibili consistunt. Qualitates verò, à toto (ut aiūt) genere, contrarium patiuntur, habentque gradus, qui intensiorem ferūt, atque remissionem. Non valet igitur conclusio, substantiales elementorum formae integrae, hoc est incolumes seruantur in misto; igitur & qualitates: possunt. n. integrae substantiae, aliqua iactura, in qualitibus facta, in misto seruari; tamen, ut mox dilucidè explicabo, qualitatum iactura non quoad gradus, sed solum quoad vires censenda sit. Ad secundum negatur assumptum: & pro maiore explicatione sciendum est, remissionem in qualitibus factam, quae alteratio dicitur, esse quodammodo viam, & preparationem quandam ad interitum substantialis formae: propterea fieri potest, ut si qualitas vnum, aut alterum gradum amiserit, subsistat etiam num substantialis forma. In fine autem alterationis, hoc est eo momento, quo vltimus qualitatis gradus aboletur, perit statim substantialis forma, atque in illam materiae portionem noua forma in eius locum sufficitur. Non igitur vnus qualitatis gradus, atque omnium eadem ratio

Ratio ad primum argum.

Ad secundum argum.

Substantialis forma cuiusvis elementi sine vno, vel altero qualitate gradu manere potest, sine omnino nequaquam, sed vltimo gradu extincto, statim perit.

Elementorum qualitates nullum gradum amittunt in pugna, si pares sint, aut supares, sed contraria actione, atque obnixata, tum modo vires inhibentur.

Ad tertium argum.

Ad quartum argum.

Speculare diligenter.

Nota de igne in calce manente.

est: nam forma substantialis vno, vel altero carere potest, omnibus non item. Quod etiam exemplo declarari potest: dum enim aqua ab igne patitur, illam in sui naturam conuertere cupit; primo vnum gradum frigiditatis amittit, deinde alterum, & manet nihilominus aqua; sed tamen cum procliuitate ad interitum. Cum vero, totius qualitatis extinctione, perfecte iam ab oppositis qualitatibus affecta est, tunc aqua omnino perit, quæ sine natua frigiditate manere non potest, atque in ignis naturam conuertitur. Hæc pro assumpti explanatione dicta sunt. Ad vim autem argumentationis quod attinet, aduertendum est ex ijs, quæ supra docuimus, falsum quiddam ab aduersarijs poni, nimirum in elementorum nexu, ac coagmentatione, in eorum qualitatibus graduum amissionem fieri, quod tamen supra veritati minime consentire, satis commodè ostendimus. Cum enim paribus quodammodo viribus ad pugnam qualitates accedunt, ex mutua concertatione inhibentur quidem, quo minus suas vires exercere possint, suos tamen gradus nequaquam amittunt, quos omnes constat, eas in misti dissolutione possidere. Ad tertium, negatur consequentia: alteratio enim tunc fit, cum subiecto alicui integro, & sui iuris manenti, nec in particulas comminuto, aliquod accidens adiungitur, quod subiecto incoluente manens, illud denominare potest. Verbi gratia, cum manus caliditatem, aut paries albedinem recipit, manet integra manus, nec in partes confusa: item quo se habet paries, post receptam albedinem, vt extiterat antè: & propterea hæc veræ, & proprie alterationes appellantur: nam & calor calidam manum, & albedo parietem album denominat. Secus autem in mitione contingit, in qua elementorum formæ non integræ, & sui iuris, sed in minutissimas partes confusæ seruantur: neque illis in sua integritate manentibus forma aliqua accidentalis accedit, quæ ipsa, denominare valeat, sed ea omnino confusa, in tertiam quandam naturam commigrant, quæ misti natura nuncupatur. Ad quartum, quod est valde difficile, & è cuius explanatione tota ferè propositæ difficultatis solutio pender, respondendum est, non elementorum tantummodo formas, verà etiam cuiuslibet elementi particulas, & earundem per exigua fragmenta, diuersimodò omnino situm obtinere, sicut omnia, quæ simul connexa manent. Cum verò deducitur conclusio, fore nimirum, vt non quælibet misti particula mista sit, quoniam in misto purus ignis, purus aer, pura aqua, pura terra reperiretur. Hæc conclusio prorsus neganda est, quoniam, vt prædiximus, elementorum formæ in misto non sunt sui iuris, sed inter se penitus confusæ: propterea, ob mutuam qualitatum pugnantiam, quasi se ipsas derelinquunt, propriæ naturæ obliuiscuntur, & nouam quasi vestem, atque operimentum induunt, & vt vno verbo dicam, in mistum ipsam transmutantur: adeo vt quæ prius distincta, suoque iure gaudentia, terra, aqua, aer, & ignis appellabantur, mox confusa, proprioque iure priuata, lignum, lapis, ferrum, sanguis, caro, vel aliquid huiusmodi nuncupatur. Accipias lignum, atque frustatim comminuas; quælibet vel exigua eius particula lignum erit, nec certè aliquam sensu notare poteris, quæ non ex elementis confata sit: nihilominus adsunt in ligno re ipsa, & energia elementa, ex quibus constitutum est. Quod clare liquet in illius dissolutione: cum enim ab igne comburitur, in insensibilem halitum, in vaporem, atque tandem in cineres degenerat: quod argumento est, ea ipsa prius in eodem non virtute solùm, sed reapse constituisse. Quomodo quælo solida corpora aliquando constarent, nisi terræ particule humido aqueo cogerentur, atque constiparentur? Cum lignum in carbonem versum est, adhuc in eodem aliqua humoris aquei portio reperitur. Cum verò vltiore ignis actione, illa humoris aquei portio consumpta est; tunc amplius carbo consistere non potest, sed dissoluitur, atque in cineres abit. Rursus qui extremis tantum labris philosophiam attingunt, asserere fortassis non audent, in vso illo lapide, qui dicitur calx, ignem re ipsa contineri; quod, si manu tractetur, frigidus esse comperitur: nihilominus si aqua inspergatur, quæ igni contraria est, videas statim exuscitatum ignem, suisque se viribus promentem, vt contrario elemento obstat, seseque ab eius iniurijs tueatur. Iacebat prius ignis in illo misto quasi sopitus: & quanuis multæ ipsius portiones in eodem continerentur; tamen quia cum aliorum elementorum portionibus erant confusæ, ex omnibus simul iunctis, vna misti substantia, hoc est lapidis, seu calcis facta erat. Ea verò dissoluta proportionem, quam lapis ille deposcit, aquæ præsertim accessione: omnes mox ignis particule à cæteris aliorum elementorum particulis abscedentes, ad proprium elementum reuertuntur, atque inter se simul iunguntur, vt aquæ, sanquam naturali iungitio obuiantur. Libuit hic aliquam

nulum digredi, & diuagari, vt veram de mixtione sententiam clariùs, ac luculentius aperire. Ad quintum, concedendum est, non in cuiuscunque rei naturalis interitu vsque ad materiã primam dissolutione fieri; sed tantummodo cum simplex elementum intercidit, vt alibi pate feci. Etenim cum animatum corpus occidit, neque in primam illud materiam, immò neque etiam in elementa, sed in mistum apimze expers cadit, atque dissoluitur: duas enim formas prius corpus illud animatum possidebat, animam, s. & formam mixtionis, quemadmodum in alia disputatione apertissime demonstrabit. Abscedente igitur anima, non illico apparet munda prima rerum materia, sed mistum aliquod, ex elementis concretum; quod si pariter aboleatur, non statim in elementa dissoluetur: sed mutata elemetorum proportione, in aliud mistum degenerabit. Post multas autem dissolutiones in mistum prius imperfectum abibit, atque tandem in elementa. Cum verò elementum aliquod perit, in hoc sensu illud in primam materiam abire dicitur, vt in elemcto, recens orto, nihil prioris elemeti, iam extincti, nisi materia prima reperiatur.

Ad quintum argum.

Non in cuiuscunque rei naturalis interitu fit dissolutio, vsque ad materiam primam, sed solum cum simplex elementum dissipatur. Quare dissoluitur de plurali formatum.

Reliquorum argumentorum Solutio.

Cap. XXI.

Ad sextum, concedo, ea, quæ specie differunt, inter se continuari non posse, si eadem libera sint, atque sui iuris, & propterea monstrum esset, videre aliquod corpus cõtinuum, ex quatuor, verbi causa, magnis portionibus, ignis, aeris, aquæ, terræque confiatum. At verò si ea, quæ specie differunt, sui iuris non sint, sed in peresiguas particulas dirempta, simul perfundantur, atque, ob mutuam qualitatum pugnantiam, nouum sibi quasi vestimētum infusant; illa vtique inter se continuari, & tertium quippiam effragere possunt: quod ceu curculio aliquis, vel aceruus, ex rebus pluribus congregatus haudquaquam erit. Etenim in eã congregatione, qua plura in vnum coaceruantur, vt in granorum tritici, & hordei congregatione, nulla prorsus alteratio contingit: in congregatione verò, qua mistum ex elemētis concreuit, magna quidem alteratio fit: & propterea mixtionem mistibilium alteratorum vnionem esse, Aristot. docuit; ne in Empedoclis, aut Democriti errores raperemur, qui mixtionem ex pluribus rebus simpliciter congregatis fieri, opinati sunt. Ad septimum neganda est consequentia; imò si vim illius argumēti rectè perpendamus, nihil aliud probare illud inuenimus, nisi rem illam, quæ est lapis, in sese ignem energia continere. Ad probationem verò consequentia, dū aiunt, quod constat forma lapidis, lapidem esse, & quod constat forma ignis, ignem esse. Respondedo, in re, quæ est lapis, nihil reperiri, quod forma ignis, & ea quidem soluta, & libera eã stet: quoniam, vt paulò antè dixi, cum elemēta confusa sunt, suam illam vim, & efficacitatem sopitam quodammodo habēt, omniaque in vnum mistum conspirant, cui totam eorum ius cedunt. Inuenitur ergo aliquid, quod constat forma lapidis, ac verò substantia eius non est simplex, & vniuscuius, sed ex formarum elemētariarum, atque pariter qualitatum fluxione concreta, atque coagmētata. Ad octauum neganda est consecutio, & ratio negationis ea est: quoniam elemēta non nisi qualitatibus proprijs, ceu instrumentis idoneis, inter se agunt, & patiuntur: cum. n. substantiæ nihil contrarium sit, si ignis, & aqua sine qualitatibus (quod fieri non potest) simul ponerentur; nulla inter huiusmodi elemēta actio, aut passio dari posset. Iam verò cum elemetorum qualitates actuorum instrumenta sint, vt probè suis muneribus fungantur, opus est sanè, vt inter illas innata quædam inimicitia, seu pugna intercedat: simile. n. in id, quod sibi simile est, agere nequaquam potest. At verò in misto, sicut elemetorum substantiæ, ita eorundem qualitates, immò etiam magis, permixtæ, atque confusæ sunt, & ad mediocritatem quandam reuocata, vt in eo ignis caliditas non percipiatur eximia, nec aquæ frigiditas, & sic de alijs: & propterea si mistum ex huiusmodi qualitatibus, & substantijs, mixtum ita confusis, constitutum, in excellentem aliquam qualitatem incurrat; elemetorum qualitates, in ipso existentes, ab ea extingui, aut dissipari non poterunt; propterea, quod eidem non aduersantur, & multò minus substantiæ ipsæ patientur, quæ contrarium non habent. Fateor, si qua ignis particula, soluta, & libera, nec vilo pacto confusa, reperiatur in pisce, eam statim ab aqua, sibi contraria extingui. Cum autem nec ignis, nec aliorum elemetorum portiones in misto solutæ sint, sed omnes confusæ, viribusque cohibitis; nulla pacto dicendum est, eas contrariorum elemetorum: accessu, extingui, & dissipari, quemadmodum concludere videtur argumentum. Ad nonum, falsa est consecutio. Pro cuius explicatione, scito ex Arist. nunquam ele-

Ad sextum argumentum.

Quid mixtio à simplici congregatione, vel iuxta mixtionem differat.

Ad septimum argum.

Ad octauum argum.

Tamen si elemetorum portiones reipsa reperiatur in misto, nihilominus quia inter se confusæ sunt, ab excellenti aliquo elemeto extra occurrere per se non possunt, quia non sunt illi contrariæ.

ele-

Ad nonū ar-
gumentum.

elementa ad misti constitutionem concurrere, nisi vires habeant quodammodo pares; alioquin debile elementum in aliud sibi validius oppositum elementum conuerteretur. Pares igitur, aut supparet cum sint elementorum vires; sit, ut ea tadem inter se confusa, in vnum coeant; quod illius elementi naturam magis dicitur redolere, cuius maiorem portionem obtinuit. Quare si sit aliquod mistum natura frigidum, quod. s. in sese maiorem aut aquæ, aut terræ portionem contineat, non eam ob rem ignis, in eo existens, frigidus dicitur, sed ipsum mistum est, quod frigidum appellatur. Rursum verò, si quod sit mistum, calido temperamento præditum; nullo pacto aquam in eo existentem, calidam appellabimus; sed ipsum mistum calidum dicemus, quia plures calidorum elementorum portiones habet.

Ad decimū
argm.

Ad decimum, si elementa, cum totis viribus simul in misto, veluti in quodam conclavi detinerentur, ibi utique violenter manerent, & mistum pariter violentum quippiam diceretur: at verò, ob eorum inter se confusio nem, mutuanque qualitarum pugnantiam, de suo quodammodo iure concesserunt, illudq. omne in mistum contulerunt, quod eam propensionem ad motum retinet, quam ei elementum illud tribuit, quod maiore portione ad eius structuram accessit. Naturale igitur mistum est, quoniam à naturalibus causis pendet; & naturalis est motus eius, cum secundum propensionem fiat prævalentis elementi. In misti autem dissolutione, cum elementa ad se redeunt, sui que iuris fiunt, leuia statim quam celerrimè in sublime feruntur, & grauia nativo impetu properant ad medium. Non valet igitur hæc consecutio, in misto sunt re ipsa elementorum formæ, igitur mistum violentum quoddam est: quoniam elementa in misto suas vires quasi amiserunt, easque confusas ipsi misto tribuerunt. Ad Aristoteli. autoritatem, ex 1. lib. de Ortu, & interitu tex. 84. erutam respondeo, ibi quidem philosophum docere, mistibilia in misto re ipsa, vel, ut aiunt, actu non manere; id tamen non eo modo, quo aduersarij interpretatur, hoc est secundum substantiales formas, intelligendum esse: nisi enim ita manerent, nunquã inuicem separari possent, cuius tamen oppositum paulò inferius Aristoteles affirmat: sed ait non manere actu, quia formas liberas, & solutas non habent: non enim in misto ignem, aut aquam, aut aliud elementum sensu notare possumus: propterea explicat se Aristoteles in eo loco, inquit, *Neque permanent igitur actu, ut corpus, & album.* cum enim paries a lbedine recipit, manet re ipsa paries, atque etiam albedo; nequaquam verò sicut elementa confunduntur. Ad id, quod additur ex 2. de Partibus animalium c. 1. respondendum est, Aristotelem nõ sese quidem corrigere, sed clarius semetipsum explicare, dum ait, manere potius in misto elementorum virtutes: cum enim elementorum formæ, ob earum permissionem, atque confusio nem, in misto conspicuæ non sint, nec propter nobilioris formæ præsentiam, suas vires exercere possint: ideo dixit, elementorum potius virtutes in misto manere, quia forma misti, elementorum virtutibus prædita, illa est, cui potissimum functiones tribuuntur.

Ad Arist. testimoniu ex
1. de Gener.
& inter.Ad Arist. au
toritatem ex
2. de Par. ani
mal.

Archangeli Mercenarij aduersus tertiam conclusionem obiectiones. Cap. XXII.

Tertia conclusio
superius
proposita.

Videretur non nihil huic disputationi deesse, nisi eidem, quæ ab Archangelo Mercenario aduersus tertiam conclusionem, i 2. cap. à nobis propositam, obijciuntur, veluti coronidis loco adijceremus, atque pariter confutaremus. Tertia conclusio, quæ cum ad Auicennæ sententiam probe tuendam, tum ad propositam difficultatem planè aperiendam, maximum affert momentum, ea erat, Elementorum qualitates, dum paribus quodammodo viribus, ad mistum conficiendum accedunt, non illæ quidem sese interimunt, adeo ut ex illis dissolutis noua quædam qualitas oriatur; immò ne sese quidem ita frangunt, ut vllos suorum graduum amittant: sed mutua illarum actione, repressis tantummodo, & quasi ligatis viribus, ad quandam mediocritatem, & temperationem deducuntur. Hæc conclusio, quæ maximè placuit Iohanni Fernelio, duabus potissimum rationibus ab eodem confirmatur. Primò, quia si elementorum qualitates non summæ manent in misto, sed mutua earum actione, cum graduum amissione reprimuntur; sequitur, ut ob earum continuam actionem, eæ tandem sese mutuo interimant, atque prorsus dissoluant. Consecutio est manifesta, quia non minus inter se agunt qualitates remissæ, quam eadem in summo gradu existentes: utrobique. n. eadem seruat proportionem: si igitur qualitates non sese in misto prorsus interimunt, signum est. easdem cum omnibus suis gradibus, sed viribus tantummodo repressis, in eodem conseruari. Secundò, qualitates repressæ non minus inter se contrariæ sunt, quam qualitates summæ; ergo eadem ratio

Prima ratio
Fernelij pro
conclusione, p
banda.

Secunda rō.

ne, qua remissæ seruantur in misto, poterunt, & summae in eodem simul coire, cum præsertim tales sint, cum ad mistum constituendum accedunt. Archangelus Mercenarius in Fernelijum sæpe contumeliosus, libro suarum dilucidationum, pagina 189. tertiam hanc conclusionem, veluti nouam, studiosorumque animos perturbantem, atque irretientem, tribus præcipue rationibus euertere conatus est, ostendereque, eandem & ab Arist. & à Galeno penitus alienam esse. Argumentatur primò ex definitione misionis, in fine primi libri de Ortu, & interitu, ab Arist. tradita; Mistio, inquit, est mistibilium alteratorum unio: ex hac definitione elicit Archangelus, si elementa simul misceri debent, oportere, illa necessariò alterationem subire: tunc addit minorem propositionem: sed alterationem subire nequeunt, nisi suarum qualitatum remissione: igitur in misione, ipsorum qualitates retundi, atque remitti necesse est. Quod si summae in misto elementorum qualitates manerent, tunc elementa nullam prorsus alterationem passa essent, atque adeo in unum, & idem mistum coire minime possent. Argumentatur secundo sic: cum elementa miscentur, aut agunt inuicem, & patiuntur, aut non: si non agunt, igitur propriè non miscentur: hæc. n. est ad misionem necessariò requisita conditio, ut ea, quæ miscentur, inuicem agant, & patiantur: alioquin non miscerentur, sed iuxta ponerentur. Si verò in misione elementa inuicem agunt, & patiantur, igitur calidum agit in frigidum, atque vicissim frigidum in calidum: actio autem frigidi est frigefacere, sicuti calidi calefacere; igitur calidum agit in frigidum, aliquem frigiditatis gradum remouendo; & frigidum in calidum, aliquem caliditatis gradum auferendo: atque ita elementorum qualitates non sumas in misto, sed repressas manere necesse est. Quod etiam aperitè hisce verbis, lib. 2. de Gen. & interitu tex. 48. Arist. asserit declarasse, *Mistio fit, calido refrigerato, & frigido excalesceto*. Vult igitur Arist. elementorum qualitates suas in misto excellentias, atque exuperantias amittere. Argumentatur tandem Mercenarius; quoniam si in misionibus primarum qualitatum gradus summus inesset, tunc mista omnia secundum pares gradus, qualitates haberent, ac proinde ea omnia temperamèto conuenirent, quod à veritate abhorret. Defendit igitur idem autor, à communiore sententia non recens, elementorum qualitates in misto remissas, gradibusque mutilatas contineri, atque argumenta Fernelij, oppositum demonstrantia, soluere se talis pacto arbitrat. Ad primum negat consequentiam. Ad probationem respondet, falsum, esse id, quod assumitur, nimirum qualitates remissas, non secus ac summas, inter se oppositionem habere; siquidem qualitates, ait ipse, non secundum quemlibet gradum inter se contrariæ sunt; sed secundum excessum, & ultra latitudinis medium, & propterea quæ summae sunt, inter se agunt: mediae verò, & repressæ, cum contrariæ non sint, vicissim non alterantur, nec deinceps sese interimere, aut omnino delere possunt. Secundum argumentum eodem modo solutum esse putat; non. n. qualitates remissæ, & temperatæ contrariæ sunt, sicuti summae: siquidem contrarietas non quælibet distantia est, sed quæ maxima existit; propterea temperatæ simul manere possunt, summae verò nequaquam: non. n. qualitates secundum propriam naturam contrariæ sunt, ut falsò putauit Gregorius Arim. cui Fernelius assentire vult, sed earum contrarietas ex graduum distantia desumitur, non quauis, sed quæ maxima est, ut Auerroes, & Græci asseruerunt. Ceterum quia huic solutioni autoritas quædam Arist. lib. 2. de Anima tex. 39. aduersari vult, ubi ait, elementa in viuente corpore ab anima contineri, ne diuellantur, & inuicem separentur: si igitur remissæ elementorum qualitates inter se non pugnant, sed, concordæ quadam pace, simul consistere valent, nulla necessitas cogit, ut ab anima contineantur. Respondet Mercenarius; Arist. ibi non intellexisse, animam ita elementa in corpore continere, ut ex se attemperata simul manere non possint, eaque veluti vinculo quodam, & freno iuncta, atque ligata, ne diuellantur, retinere: sed intellexit, animam in genere causæ finalis elementa in corpore continere: ea. n. ad animam, ut ad finem in misione diriguntur, ut. s. anima in corpore, ex ipsis coagmentato, aliquandiu persistat, suisque in eodem muneribus fungatur, & propterea anima necessitatè, legemque elementis imponere dicitur, ut simul iuncta, & concordæ quadam amicitia copulata maneant.

Archangelus Mercenarius tribus rationibus prædictam conclusionem euertere nititur. Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Aristoteles Mercenarij ad argumentum Fernelij. Ad primum.

Ad secundum.

Obiectio contra solutionem Mercenarij.

Solutio Mercenarij.

Duo priora Mercenarij argumenta diluantur. Cap. XXIII.

Non est mirum, si Mercenarius tertiam illam conclusionem, veluti reconditam in sese philosophiam continentem, atque à vulgi intelligentia remotam, ad eò inclementer dānarit.

Io. Fernellius
Philosophus
ac Medicus
eruditissimus,
& eloquen-
tissimus
Nostri tēpo-
ris in philo-
sophando se-
ritas.

Ad hunc ad pri-
mum argumē-
Mercenarij.

Alteratio du-
pliciter spe-
ctari potest, vel
quo ad gra-
dus, vel quo
ad vires.

Ad secundum
argumē.

narit, atque in Ioannem Fern. philosophum, & Medicum eruditissimum, & eloquentissimū, fuerit tam audacter inuectus. Ea est hūc temporibus philosophandi consuetudo, ut quotiescunque novum quippiam audimus, abstrusum, atque à cōmuni opinione alienum, illud statim respuamus, causaq; incognita condemnemus, ac si recentiores omnes, vito quasi filo ducti, eandem veterum philosophorum orbitam terere necessariò deberent, nec novi aliquid condendi, liberam facultatem haberēt. Viderit Mercenarius, quanti sint roboris suae obiectio nes, quibus ingeni, pomus ostentationem quandam, quam veritatis indagandae studium praese talisse, visus est. Et quod ad illius argumenta attinet, quae aduersus tertiam conclusionem proposuit, primum facillè hac distinctione diluitur. Admitto, oportere elementa, si misceri debeant, aliquam alterationem subire, quemadmodum ex ipsius mistionis definitione apertissimè elicitur: aduertendum est tamen; alterationem dupliciter spectari posse, vel quo ad gradus qualitatum; & hoc modo nulla ipsis elementis alteratio contingit: vel quo ad vires, & hoc modo alterationem aliquam perpetiuntur, & de huiusmodi alteratione semper Arist. locutus est. Non ne satis alterantur, ut ita dicam, elementa, cum in misto neque ignis vrat, neque aqua valde refrigeret? Quis non elementa mirum in modum alterata existimabit, si in misto eorum substantiae, & qualitates adeo inter se confusae sunt, ut ne vestigium quidem ignis, aeris, aquae, aut terrae conspiciatur? Retinent nihilominus elementorum qualitates eos omnes gradus, quos habebant, cum ad mistum constituendum accesserunt, quemadmodum abū eè satis supra probatum est. Ad secundum argumentum, non inficior, elementa in misti constitutione agere inuicem, atque pati; quinimodò hoc necessariū existimo; non tamen ea actione, qua vnum alterum dissoluat, & destruat, atque in propriam naturam conuertat; sed ea actione, qua ambo contraria, ac deinceps elementa omnia, ad quandam mediocritatem, & temperationem sese referant. Enim verò cum actio proprie dicta, qua, s. vnum agit in alterò, ipsum destruendo, sit à proportionem maioris inaequalitatis, vel (ut planius loquar) à vincente, si elementa hoc pacto inuicem agerent, adeo ut in suarum qualitatum gradibus iacturam aliquam paterēt, tunc nec pares, nec sup̄pares vires haberent, quod ad mistionem pernecessarium est, ut 1. lib. de Ortu, & interitu tex. 89. Arist. asserit. Itaque si ab aqua frigoris quicquid gradus auferri debeant, opus est, ut id fiat ab igne vincente, atque plures caloris gradus, quam aqua frigoris possidete. Quare si actio ignis in aquam continua sit, peribit tandem aqua, & in ignem vertetur. Idem dicendum esset, si ob aquam in ignem actionem, aliqui caloris gradus ab igne remoueri deberent: non fieret igitur mistio, sed vnius elementi in alteram conuersio, ut supra satis ostensum est.

Mercenarij confutationes variè rejiciuntur. Cap. XXIV.

Mercenarius
confutat hanc
responsionē.

Autoritate
Arist. lib. 1. de
Geo. tex. 48.

Autoritate
Galenii lib. 1.
de elementis
cap. 3.

Autoritate
item Aristot.
lib. 4. de Ortu
animal. c. 3.

Nōstēdetque, elementorum actiones in hōc consistere, ut, s. aliqui qualitatum gradus auferantur, nec fieri vilo modo posse remissionem quoad vires, nisi prius facta sit remissio quoad gradus. Etenim Arist. loco superius citato. s. lib. 2. de Generat. & interitu tex. 48. hāc scribit ad verbum, *Quoniam autem est magis, & minus calidum, & frigidum, non omnino, sed ut calidum frigidum, & frigidum calidum erit: quoniam quae miscentur, secundum excellentiam se corrumpunt, & tunc neque illorum contrarium alterutrum simpliciter erit, sed medium.* Quibus verbis (ait Mercenarius) ostendit, calidum refrigeratum esse, & frigidum excalefactum, atque ita de remissione qualitatum secundum gradus, ex quorum remissione, virium quoque remissio consequitur, locutus est. Galenus etiam 1. lib. de Elementis c. 3. ita scribit, *Quotiescumque ex pluribus quippiam componitur, si illa, quae in compositionem veniunt, qualia sunt, talia ad extremum usque deuenierint, nunquam profecto nouam adipiscuntur formam, quod si multifariam variantur, alterenturque, poterit tunc aliquid exoriri.* Ex quibus verbis elicit Mercenarius, Arist. & Galenum hac in re concordēs fuisse: nec absque aliquorum graduum amissione, alterationem vllam in elementis fieri potuisse. Addit tamen Arist. autoritati, lib. 4. de Ortu animalium cap. 3. vbi sic ait, *Causa, ut soluat, debiliteturque actio, & virtus agentis, est, quoniam agens in agendo rep̄atur, ut calefaciens à calefcente refrigeratur.* Remissio itaque virium ex graduum remissione pendet; ac proinde si in misto qualitates secundum agendi vires repressae fuerint, secundum gradum etiam remissas esse, velit nolit Fernellius,

huius, cogitur consistere. Hæc Mercenarius. Verum parui momenti sunt huiusmodi confutationes. Primam Aristotelis autoritatem si quis ad doctissimorum hominum, immò ad ipsius veritatis trutinam expenderit, favere illam nobis potius, quam Mercenario inueniet. Quæ nescitur, ait Aristoteles, suas inuicem excellentias destruunt. Sanè de dissolutione, vel potius de remissione quoad vires, non item quo ad gradus Aristoteles loquitur. Quid enim obsecro, est, elementa suas inuicem excellentias destruere, nisi, ob vnius contrarii præsentiam, alterius contrarij vires inhiberi, atque integram illius actionem impediri? Sunt qualitates veluti instrumenta, quibus elementa ad agendum vtuntur: dum in misto penitus illæ confuse sunt, actione mutua, suas excellentias amittunt; quia, vt dictum est, neque ignis impensè calefacere, neque aqua omnes suas vires in refrigerando expromere potest: qualitates tamen sub omnes gradus retinent, cum paribus viribus ad mistum efficiendam accesserint, & hoc ipsum fatetur Aristoteles prope finem eiusdem contex. à Mercenario citati: quem nescio, vtrum Fernelius, an ipse potius olènter percurret. Ait tibi Aristoteles, *est enim actu calidum, potentia frigidum, & actu frigidum potentia calidum: quapropter si non coaquantur, vtantur in se inuicem.* Quasi diceret Aristoteles, nisi elementa pares, aut supares vires haberent, cum alterum contrariorum potestatem habeat, vt in alterum transmutentur, dubio procul, si vnius in alterum actione gradus aliqui ipsis qualitibus adimerentur, vnum tantum in alterum conuerteretur. Sed nec autoritas quidem ipsius Galeni quicquam officit sententiæ nostræ: nam tametsi elementorum qualitates suos in mistione gradus non amittant; nõ ideo tamen sequitur, elementa, peracta mistione, talia manere, qualia sese ad misti fabricam contulerunt: nam & eorum substantiæ penitus cõminutæ, & qualitates omnino cõfuse sunt, adeo vt non amplius ipsa, sed aliud quippiam, quasi ab ipsis ortum, conspiciatur. Ex altera Arist. autoritate. scilicet 4. lib. de Ortu animalium c. 3. non illud elicitur, quod Mercenarius elici arbitratu est; sed potius quod est huic oppositum: docet. n. ibi Arist. virium remissionem ex remissione graduum necessariò sequi, non tñ à virium remissione ad remissionem, quo ad gradus factam, nobis argumentari fas est. Perpendamus Arist. exemplum, ibi positum. Quod secatur, inquit Arist. hebetatur ab eo, quod secatur. Nihil aliud hinc elicimus, nisi ex remissione facta in acie serræ, debiliorem eiusdem in secando actionem sequi. Sed ipsius Mercenarij confutationem roboremus, & reliqua exempla, ibidè ab Arist. posita consideremus. Quod calefacit, ait Arist. à calefcente refrigeratur, quod pellit, pellitur: quod premit, reprimitur, & summatim, oè mouens, excepto primo Motore, in mouendo mouetur, omne agens in agendo reparatur. Liceat tunc sic argumentari; si imparibus & viribus agens, & patiens mutuo consistentur; nihilominus id, quod maioris virtutis est, ab imbecilliore quoque passionem recipit; igitur multò magis ea, quæ æqualis roboris sunt, inuicem pati, & agere poterunt. Iam verò hæc passio nulla esset, nisi aliqua in gradibus iactura fieret: quod appositissimo exemplo ostenditur. Ponantur simul aqua calida, quatuor caloris gradibus prædita, & aqua frigida, quæ duos tñ frigoris gradus possideat: dubio procul aqua frigida à calida, tanquam à se valentiore patietur: nihilominus secundum Arist. dogma, aqua quoque calida à frigida repatietur: quæ quidè repassio in re alia nulla consistet, nisi quia aqua calida nonnullos suæ caliditatis gradus amitteret, quemadmodum experientia possumus edoceri. Subtilis est hæc obiectio; & satis quidem apparens, quæ tñ si ratione libretur, haud multum consistet: & ne ab exemplo, iam antè posito in 1. 2. c. recedamus, si duo homines, viribus æquales, inter se decertent; inter vtrunque dabitur actio, & passio, atque èt obnixus, vel vt ita loquar, reactio, & repassio: nunquid igitur quia, vnius obnixu, alterius actio præpeditur, illius vires, aut fortitudinis gradus, penitus abolerentur? nemo id sanæ mentis affirmabit. Similiter si aqua, & ignis æqualium virium simul ponantur, agent inuicem, patientur, & repatientur; nihilominus graduū amissio nulla fiet, sed tantummodo vires inhibebuntur, atque actio impedietur, quominus. lignis oï suo conatu calefacere, & aqua refrigerare possit. Quare vt obiectionem diuamur, si aqua, duos habès frigoris gradus, agat in aquam calidam, quæ quatuor caloris gradibus prædita sit, nullum propriè caloris gradum amouebit, sed eius tantummodo intèsam actionem impediet. Neque exemplum aquæ frigidæ, & calidæ rem hanc oïno aperit: appositum magis esset exemplum alicuius rei, natura sua calidæ, & alterius, sua natura frigidæ: res. n. huiusmodi tametsi in congressu, ob mutua pugnã, suas vires promere non valent; fiatque vt neque ignis, qui

Rñsio ad primam Arist. autoritatē.

Rñsio ad alteram Arist. autoritatē.

Perpende hæc Arist. verba.

Rñsio ad autoritatē Galeni.

Rñsio ad alteram Arist. autoritatē.

Mercenarij confutatio roboratur.

Confutationis robor debilitatur.

calidus est, vllum caloris gradum, nec aqua, quæ frigida est, vllum gradum frigoris hñe videatur, nihilominus si separata agent, vtriusque in calefaciendo, & refrigerando acerbitas, & acrimonia optimè percipietur. Sed hæc hæctenus. Libuit paululum digredi, vt res haud ita aperta, omnibus perspecta fieret.

Soluitur tertium argumentum Mercenarij.

Cap. XXV.

Rhilo ad tertium argum. Mercenarij.

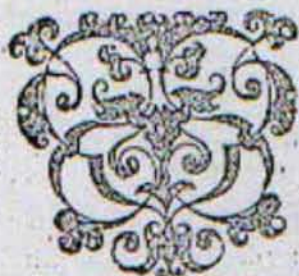
Solutio Mercenarij ad argumenta Fernelij soluta esse existimauit, non possum equidem non admirari maximè viri, alioquin doctissimi, hac in re socordiam, ac prope dixerim stuporem, quippe qui arbitratu est, qualitates non pro quolibet gradu, sed tantummodo summas, & secundum excessum, inter se contrarias esse, remissas verò, & temperatas non itè: quoniam contrarietas secundum Arist. non quolibet distantia est, sed ea tantummodo, quæ maxima existit. Si id verum esset, sequeretur, in vno, & eodem subiecto, rem calidam duorum graduum, & frigidam duorum graduum absque vlla pugna manere posse, quod tñ vniuersæ philosophiæ, quinimò ipsi etiam experientia penitus aduersatur. Eadem. n. proportio, quæ est quatuor ad quatuor, est etiam duorum ad duo, & propterea si qualitates summas, & eæ quidem contrariæ, inuicem agunt, agēt pariter qualitates remissas: si. n. aqua modicè calida, & aqua modicè frigida simul ponantur; dubio procul inuicem agent, seseque ad teporem reuocabunt. Contrariæ igitur erunt illæ qualitates remissæ, siquidem actio inter contraria fit, teste Arist. 1. de Gen. tex. 51. Nec obstat, dixisse Arist. non secundum quamlibet distantiam, sed duntaxat secundum maximam, contrarietatem esse sumendam: locutus. n. est non de contrarietate qualitarum, sed de contrarietate locorum, quemadmodum apud ipsum 1. de Cælo multis in locis, sed potissimum li. 11. Metaph. c. 12. videre licet: vbi hæc scribit ad verbum, *Contrarium secundum locum, quod secundum reilitudinem plurimum distat.* Obiectio verò, quam attulit Mercenarius contra suam solutionem, nihil ad rem nostrā: nos enim nunc de primis qualitatibus loquimur; Aristoteles autè in eo textu, à Mercenario citato, sermonem habet de qualitatibus secundis, præsertim de grauitate, & leuitate. Multò minus ad rem videtur eiusdem solutio, nec certè ex illo tex. 39. 2. de Anima eruitur, quem ipsemet citauit: habet enim ille textus expositionem ab ea, quam ipse attulit, omnino diuersam: & eam nunc, ad falsitatem expositionis eius ostendendam, in medium afferrem, nisi occurreret illud,

Contrarietas penes maximam distantiam sumitur; quo intelligenda sit oppositio. Vide Arist. lib. 11. Metaph. c. 12. Obiect. Mercenarij contra suam ipsius solutionem superuacanea. Inanior solutio.

AD tertiam rationem Mercenarij respondeo, si ad omnia mista constituenda, elementa paribus omnino viribus accederent, fieret vtrique, vt mista omnia pares qualitarum gradus haberent, atque adeo temperamento conuenirent. Verum quoniam non paribus omnino viribus, sed, vt asserit Arist. 1. de Gen. tex. 89. paribus quodammodo viribus ad misionem concurrunt; inde sequitur, oia mista vnius temperamenti non esse: fieri. n. potest, vt modò hoc, modò illud elementum paulisper excellat, atque ita ex varia elementorum proportione, varia quoque atque diuersa mista confurgant. Quod verò attinet ad solutionem Mercenarij, qua duo argumenta Fernelij soluta esse existimauit, non possum equidem non admirari maximè viri, alioquin doctissimi, hac in re socordiam, ac prope dixerim stuporem, quippe qui arbitratu est, qualitates non pro quolibet gradu, sed tantummodo summas, & secundum excessum, inter se contrarias esse, remissas verò, & temperatas non itè: quoniam contrarietas secundum Arist. non quolibet distantia est, sed ea tantummodo, quæ maxima existit. Si id verum esset, sequeretur, in vno, & eodem subiecto, rem calidam duorum graduum, & frigidam duorum graduum absque vlla pugna manere posse, quod tñ vniuersæ philosophiæ, quinimò ipsi etiam experientia penitus aduersatur. Eadem. n. proportio, quæ est quatuor ad quatuor, est etiam duorum ad duo, & propterea si qualitates summas, & eæ quidem contrariæ, inuicem agunt, agēt pariter qualitates remissas: si. n. aqua modicè calida, & aqua modicè frigida simul ponantur; dubio procul inuicem agent, seseque ad teporem reuocabunt. Contrariæ igitur erunt illæ qualitates remissæ, siquidem actio inter contraria fit, teste Arist. 1. de Gen. tex. 51. Nec obstat, dixisse Arist. non secundum quamlibet distantiam, sed duntaxat secundum maximam, contrarietatem esse sumendam: locutus. n. est non de contrarietate qualitarum, sed de contrarietate locorum, quemadmodum apud ipsum 1. de Cælo multis in locis, sed potissimum li. 11. Metaph. c. 12. videre licet: vbi hæc scribit ad verbum, *Contrarium secundum locum, quod secundum reilitudinem plurimum distat.* Obiectio verò, quam attulit Mercenarius contra suam solutionem, nihil ad rem nostrā: nos enim nunc de primis qualitatibus loquimur; Aristoteles autè in eo textu, à Mercenario citato, sermonem habet de qualitatibus secundis, præsertim de grauitate, & leuitate. Multò minus ad rem videtur eiusdem solutio, nec certè ex illo tex. 39. 2. de Anima eruitur, quem ipsemet citauit: habet enim ille textus expositionem ab ea, quam ipse attulit, omnino diuersam: & eam nunc, ad falsitatem expositionis eius ostendendam, in medium afferrem, nisi occurreret illud,

Occidit miseros crambe repetita Magistros.

Quare, ne supradictorum repetitione, volumen augere videar; poterit, qui voluerit, eam superius c. 16. in confutatione responsionis ad tertiam Aristotelis autoritatem, satis commodè legere: hanc enim de misione disputationem me iam planè, arbitror, confecisse.

QVOD RATIONALIS ANIMA SECVNDVM ARIST. SIT FORMA INFORMANS,

Disputatio Vigesima.

Disputationis argumentum.

Caput Primum.

Dicebat Arist. tex. 7. libri secundi de Anima, si qua communis definitio, animabus omnibus ritè conueniens, nobis tradenda est; nullam certè aptiorem, conuenientioremque inueniri posse, quàm hanc, Anima est actus corporis naturalis, instrumentalis. Conuenit inter omnes interpretes, eòdem esse huiusmodi definitionem, nec vllam esse animæ speciè, cui non aptissimè accommodetur. Vtrum autem vniuoca, an potius analogà, vel æquiuoca definitio sit, non vna, & eadem est interpretum sntia. Etenim hoc nomè actus, vel èt formæ, duo nobis potissimùm significare pòt, formam. s. aut informantem, aut assistentè. Qui putant, omnè animam esse formam informantem, vniuocam dicunt esse animæ definitionem. Qui verò non omnem animam informantem formam arbitrantur, non vniuocam, sed analogam potius, vel æquiuocam prædictam definitionem pronunciant. Ex tribus animæ specièbus, quæ sub anima, vniuersè accepta, tanquam sub suo genere continentur, nemini dubium est, quin duæ priores, vegetalis nimirum, & sentiens, actus sint, vel informates formæ: de tertia speciè, vid. de rationali, dissidium maximum est apud Arist. explanatores. Hinc orta est celebris illa quæstio, num rationalis anima sit propria forma, quæ det esse homini, illumque in esse specifico constituat: an potius eadem illi tanquàm rector quidam, aut gubernator assistat. Hanc ipsam quæstionem, grauissimam, difficillimam, scitu dignam, & necessariam, atq; ad negocium de animi immortalitate maximè pertinètem, sumus nos in præsentia disputaturi. Quò autè distinctè, quo ad eius fieri possit, nostram hanc disputationem tractemus, eum ordinem in ea seruabimus, quo in omni serè disputatione, vti semper conueuimus. Explicabimus primùm nonnulla, quæ omnem ab intellectu æquiuocationem amouebunt. Præcipuas deinde Philosophorum sntias de proposita disputatione, veluti præuias quasdam affectiones adducemus. Mox Auer. opinionem, vt pote cæteris magis celebrè, particulatim cum omnibus suis rationibus, & fundamentis expendemus. Quà postea & Arist. & ipsimet veritati aduersarij, demonstrabimus. Præterea quid ad propositam disputationem Antonius Bernardus Mirand. de sensu Arist. tulerit, exponemus breuiter, atque pariter confutabimus. Vbi demum veram sntiam ex Arist. nominè elicerimus, eandemque rationibus firmauerimus; argumenta omnia, pro Auer. aducta, atque etiam alia, veræ sententiæ aduersantia, diluere pro viribus enitemur.

Forma informans, atque assistens quid sint.

Cap. 11.

Pincipiò autem, ne id nos fugiat, de quo præcipuè disputaturi sumus, & ne vicissim inter disputandum, æquiuocatio aliqua contingere possit, explicandum nobis est, quid sit forma informans, atque pariter quid assistens. Forma igitur informans, ex cõi interpretum explanatione, illa est, quæ dat esse rei: quæ vnà cum materia iungitur, ad aliquod perfectum ens constituendum: quæ instar differentiæ efficit, vt quicquid per ipsam constitutum, & à quo cunq; alio differat, quòd est ab eodem distinctum: quæ tandem à materiæ cognatione, citra totius compositi dissolutionem, recedere nequaquam potest. Possumus id ipsum tam in rebus naturalibus, quàm in artificiosis, multis exemplis, vel ab ipsomet Arist. sumptis, explicare. Facultas vidèdi, quæ in oculo insita est, dicitur esse forma informans; quoniam constituit oculum in esse oculi: facit ipsum differre à cæteris corporis partibus: atque, illa extincta, perit statim oculus, nec quòd priùs extiterat, nisi æquiuocè, manet. Sic figura ad incidèdum apta, dicitur esse forma informans, ad securim relata; quoniam illam ponit in esse securis, atque à cæteris instrumentis distinguit, & ea remota, non est amplius securis. Similiter forma nauis, hoc est illa figura, quæ ex varia lignorum dispositione confurgit, dicitur forma informans:

M m

quoniam

Animæ definitio cõis.

Nomè actus aut formæ ambiguum.

Disputatiõis origo.

Disputatiõis grauitas, atque necessitas.

Ordo in disputatione seruandus.

Forma informans quid sit.

Appositissima exempla ad rem, pro se declarandam. Vide Arist. li. 2. de Anima, c. 8. & 9.

Forma assi-
stens quæ sit.

Forma assi-
stens exêplo
navis expit-
catur.

Explicat exê-
plo intelligi-
tiz.
Sensus quæ-
stionis.

quoniã ea permanere, constat navis: eadem dissoluta, illico navim funditus deletam conspi-
cias. Forma verò assistens ea dicitur, quæ composito, iam constituto, advenit: non ponit illud
quidem in esse specifico: hoc enim iam à forma informante, quam re ipsa possidet, adeptum
est; sed, ob eius præsentiam, & assistentiam, quoddam illi esse eminentius impertitur: & cum
per se ipsum, ineptum quiddam, & ociosum existeret; eius illapsu, ad varias operationes ede-
das, maximè idoneum redditur, & efficitur. Ad huiusmodi formam assistentem declarandã
nullum certè exemplum est, quod magis quadrare videatur, quàm exemplum navis. Nam
si corpus navis consideres, illud quidem ex materia, & informante forma concretum est; ni-
hilominus sic seorsum acceptum, iacet iners, nec vllum ob finem constructum, & fabricatum
videtur; estque tantummodo lignorum quædam, & clavorum, aliorumque instrumentorum
permixta congeries. At verò si accedat nauta, qui ipsa navis, iam suis omnibus armamentis in-
structa, ad navigandum utatur; tunc sibi navis illa quoddam esse perfectius, atque eminentius
asciscet, quàm prius habebat: & eo motu, quo supra mare, ventorum impetu concitatur, quo
eodem modo viventis speciem æmulari videbitur. Nauta igitur forma navis dicitur assistens;
quod navim regat, atque gubernet, & eandem varijs procurationibus administret; nullum ta-
men esse substantiale cum navis communicat. Cui non placet exemplum navis; accipiat is
exemplum Intelligentiæ: quæ nullum cælestem orbem constituit: sed ipsi, iam constituto, as-
sistit, eundem movet, regit, atque gubernat. Hac præmissa, atque explicata de duplici forma
distinctione, id, quod in præsentis disputatione vocatur in dubium, & de quo maxime inter se
peripatetici decertant, est hoc, num anima rationis particeps vnã cum corpore compositum
aliquod per se vnum constituat, sitque illius compositi interior, substantialisque pars, quod
appellatur homo: an potius homini, per aliam substantialem formam iam constituto, extrin-
secus adveniat, eidemque ad omnes operationes obeundas, præsto adsit; & veluti præcipuũ
aliquod efficiens, eodem tanquam instrumento ad agenda utatur.

De re proposita opiniones variae.

Cap. III.

Alexan. sen-
tentia, quam
secuti sunt
S. Thom.
Aeg. Rom.

Mag. Alber-
tac. Zabarel.

Simplicij, &
Philoponi se-
ntentia, ex Pla-
tone decer-
pta.

Senia Themi-
stij.

Opin. Auer-
rois.

In quo Auer-
roes à The-
mistio differat.

Nota diligẽ-
ter opinionem
Auerrois.

Quod pertinet ad propositam quæstionem, varias reperio philosophorum sententias.
Prima fuit Alexandri Aphrod. in toto opere de anima, & multis etiam alijs suæ philo-
sophiæ locis, qui rationalem animam esse formam informantem, hominemque in esse speci-
fico constituentem, arbitratus est. Quam sententiam S. Tho. in eodem opere; Romanus Aeg-
gidius tum lib. 2. de Anima, tum etiam quæstione de intellectus patientis pluralitate, contra
Averroistas; Magnus Albertus tractatu de Unitate intellectus, contra Auer. Iacobus Zaba-
rella lib. de Humana mente, atque omnes serè Latini expositores secuti sunt. Secunda senten-
tia fuit Simplicij lib. 2. de Anima tex. 7. & Philoponi ibidem text. 1. qui rationis participem
animam non formam quidem informantem, sed solum assistentem esse putarunt: vnãque
animam in vnoquoque homine, perinde atque navim in navi reperiri, dixerunt. Hæc sen-
tentia ex Platone decerpta videtur, qui in Alcibiade, nihil aliud hominem esse docuit, quam
animam corpore utentem. Tertia fuit sententia Themistij, qui lib. 3. de Anima, ca. 27. & se-
quentibus, rationalem animam formam pariter assistentem esse censuit: non tamen in pluri-
bus hominibus multiplicatam, vt Simplicius, & Philop. tradiderunt; sed vnã tantum nu-
mero omnibus hominibus inseruentem; eamque sempiternam esse naturam, incorpoream,
indissolubilem, hominisque substantiam constituentem. Quarta fuit opinio Averrois, lib. 3.
de Anima com. 5. qui rationi. participem animam, de Aristotelis mente, esse formam assiste-
tem, & vnã numero in omnibus hominibus, existimauit, quemadmodum etiam asseuera-
bat Themistius. In hoc tamen ab illo dissentit, quod ille, hominem per intellectum in esse ho-
minis constituit, asseruerit, Averroes autem non per intellectum, sed per cogitativam faculta-
tem, quæ sentiens, & organica est, de potestate materiæ deducta, & omnino dissolubilis, eius-
dem hominis substantiam constitui, pronunciauit. Hanc facultatem cogitativam multipli-
cem esse perhibuit, adeo vt quælibet vnã hominem particularim constituat, & per ipsam
homo à cæteris animantibus distinguatur. Rationalem verò animam omnibus hominibus
assistere dixit, atque singulari per phantasiam coniungi, vt intelligendi munus exercere pos-
sint. Hanc autem in hominis interitu minimè occumbere, sed sempiternam omnino esse, sin-
gulos homines præcedentem, & post singulos pariter permanentem. Quam opinionem Zi-
mara,

mara, Suesianus, Iandunus, atque summam omnes Auerroista secuti sunt; nec ab eadem Franciscus Piccolomineus lib. 2. de Humana mente, cap. 17. recessisse visus est. Non defuerant inter Auerroistas, qui crediderint, rationalem animam formam quidem humani corporis esse, non tamen id minus secundum intelligendi gradum obire; sed duntaxat secundum gradus inferiores, alendi nimirum, & sentiendi: cui etiam opinioni Augustinus Niphus lib. 1. 2. Metaphys. commē. 17. & Cardinalis Caietanus in primam partem summæ S. Thomæ quæst. 76. art. 1. subscripserunt. Fuit denique postrema sententia Antonij Bernardi Mirandulani lib. 33. de Euerfione singularis certaminis, sectione 1. & 6. qui, nescio quo spiritu datus, putauit, de mente Aristotelis, rationis participem animam esse quidem formam informantem, ut statuit Alexand. sed vniam tantum numero, iuxta Auerr. sententiam, in omnibus hominibus reperiri.

Auerroicæ
opin. sectato
res.
Z. mara.
Suesianus.
Iandunus.
Fran. Piccol.
Alia Aueroi
Harum opi.
Card. Caiet.
Opinio An
tonij Bernag
di Mirandul.

Auerrois opinio ab eius sectatoribus argumentis roboratur. Cap. IV.

Quoniam autem ad Auerrois opinionem, ex ijs, quæ supra adducta sunt, multa deferri facile possunt, ea præsertim, quæ de Themistij mente decerpimus, a qua multi adhuc putant, Auerroem minimè recessisse (qua de re nolo modò disputationem inire) idcirco ab Auerr. opinione primùm auspicati, rationes præcipuas, atque etiam Aristot. autoritates in medium afferemus, quibus illius sectatores, dum rationalem animam non esse formam informantem, sed assistentem, probare contendunt, eandem pariter vniam numero in omnibus hominibus existere, demonstrare se putant. Qui igitur Auerrois doctrinam sequuntur, & præsertim Iandunus lib. 3. de Anima q. 5. hisce argumētis, ex Auerr. tūm 3. lib. de Anima com. 5. tūm in disputationibus contra Agazellē, disputat. prima, dub. 8. tūm etiam aliundē collectis, eius opinionem ita firmare nituntur. Arguētantur primò sic; Omnis multiplicatio fit ratione materiæ, ut habetur 5. Metaph. tex. 12. & lib. 12. eiusdem operis tex. 49. sed rationalis anima est à materia abiuncta, ut infra Arist. autoritatibus apertissimè confirmabitur: non igitur rationalis anima est numero multiplex, & quod hinc sequitur, non est forma, quæ hominem sigillatim perficiat; sed est tantum vna numero, quæ omnibus hominibus præsto adest. Secundò, Cùm mundus ex Arist. snia statuatur æternus, si tunc essent rationales animæ, quot sunt, atque fuerunt homines; iam infinitus re ipsa animarum numerus reperitur: sed cōtradictio est, dari numerum re ipsa infinitum; igitur rationalis anima non potest esse numero multiplex, atque adeo non est forma informans, sed assistens. Consecutio est manifesta; quia cùm anima rationis particeps sit immortalis, quemadmodum de Arist. mente Commentator ponit, nec primus homo reperiri possit, si mundi initium nunquam vllum fuit; manifestissima consecutione sequitur, dari numerum animarū re ipsa infinitum, si, omnes homines suam quæque rationalem animam, quæ sit forma informans, habere statuamus. Hoc argumētum apud multos tantū roboris, tantæque efficacitatis fuit, ut Cardinalis Bessarion, lib. 3. cōtra calumniatorem Platonis cap. 21. dixerit, alterutrum ex Arist. snia necessariò cōsendum esse, aut vnicum in oībus hominib. intellectū immortalē, aut plures mortales reperiri. Tertio, Intellectus humanus intelligit vniuersalia: sed intelligere vniuersalia, nō cōpetit nisi facultati à materia abiunctæ: igitur intellectus humanus est facultas à materia abiuncta, ac deinceps nō est forma informans. Quarto, si rationalis aīa esset forma informans, nō esset illa quidē ante corpus, sed necessariò recēs procreari deberet: forma. n. quæ dat esse cōposito, non est, antequā cōpositū sit; sed simul cū cōposito existit, ut habet Arist. 12. Metaph. tex. 16. si autē rōnalē aīam recens procreari dicamus; tunc statim eandē interitui obnoxiam esse fatebimur: quod. n. cæpit esse, perpetuū esse non potest, ut scribit idem Arist. 1. de Cælo tex. 102. & 126. aut igitur fateri oportet, rationis participem animam dissolubilem esse, ponēdo eam esse formam informantem; aut eiusdem nullum vnquam initium extitisse, sed esse formam assistentem. Quinto, Omnis forma informans ex sensibilibus materiæ affectionibus pēdet: hoc in omnibus formis conspicuum est, quæ sensibilia composita cōstituunt: ita. n. pēdent, ut illis remotis, statim corruāt, nec amplius cōsistere quæant: si igitur rationalis anima est forma, quæ humanum corpus perficiat: opus est, ut ab humani corporis affectionibus pēdeat, atque adeo illis remotis intercidat, quod nō est asserēdum. Sexto, si rationalis anima esset forma informans, tunc saltem ex accidēti diuisibilis esset: quod. n. est in materia quāta, illius extēfione extendi necessariò dēt: sed rationalis

Vide Iandunus
lib. 3. de Ani
ma. q. 5. aliof
que Auerr. se
ctatores.
Arg. primū.

Secundum.

Card. Bessarion
argumētum hoc va
lidissimū iudicauit.
Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum, anima est indiuisibilis; ergo non potest esse forma informans. Septimò, Si rationalis animæ substantia humanum corpus, veluti forma informans, perficeret, sequeretur, ut manus, vel alia quæcunque humani corporis pars intelligere posset: hoc autem absurdissimum est; igitur a ratione quoque alienum est dicere, rationalem animam esse formam informantem. Probant consequentiam; quoniam animæ facultas profinus in suamet substantia, tanquã in fundamento subsistit: ubicunque igitur rationalis animæ substantia manet, ibidem quoque intelligendi facultatem reperiri necesse est: sed ponendo, rationalem animam esse formam informantem, in ipsa quoque manu eiusdem animæ substantia inest; ibidem ergo inest & intelligendi facultas, atque ita manus intelligere poterit, quod videtur absurdum. **Octauo,** Anima rationalis est per se subsistens; igitur humano corpori ceu forma informans vniri nequaquam potest. Consecutio est conspicua: omnis enim forma, quæ materiam perficit, ita indiget ope materiæ, ut citra illam consistere nequeat; sed, ab ea diuisa, statim corruat; at vero in hominis obitu, rationalis anima seruatur incolūmis; non est igitur forma, quæ humanum corpus, informando perficiat. Plures aliæ huius generis rationes & apud Iandunum, loco supra citato, & apud alios recentiores philosophos videri possunt; iam enim puto me validiores adduxisse, quarum solutiones, ad cæteras quoque diluendas, facilem aditum patefacient.

Auerrois opinio Aristotelis autoritatibus confirmatur.

Cap. V.

Ad confirmandam Auerrois opinionem prima Arist. autoritas ex 1. de Ani. text. 82.

Secunda autoritas ex eodem lib. 6. 92.

Tertia autoritas ex 2. li. de Anima, text. 117.

Quarta autoritas ex eodem lib. text. 21.

Quinta autoritas ex 3. lib. de Ani. text. 4 & 6.

Sexta autoritas ex 2. lib. de Gene. animal. cap. 3. Alias quoque autoritates huc lætantes videre poterit apud Zab. lib. de humana mēte, cap. 5.

Auer. in consilia, eiusque sectatorum de illius opinione discordia.

Sed præter iam allatas rationes, eandem Auerrois sententiam pluribus quoque Aristotelis autoritatibus confirmare nituntur. Adducunt 1. Aristotelis autoritatem ex 1. lib. de Anima text. 82. desumptam, ubi, intellectum antiquissimum esse, philosophus asserit, & secundum suam ipsius naturam diuinum quippiam appellat: non esset autem antiquissimus, inquit ipsi, nec diuinitatem redoleret, si mortalis hominis forma existeret, eidemque substantiale esse impertiret. Addunt deinde textum 92. eiusdem libri, ubi Aristoteles disertè fatetur, ne fingi quidem posse, quam corporis partem occupet intellectus, atque possideat: quib. verbis significare visus est, rationalem animam non esse formam informantem, sed assistentem, atque à materiæ sordibus penitus abiunctam. Adhibent tertio contextum 1. secundi eiusdem operis libri, ubi Aristoteles ait, aliquam esse animæ partem, quæ nullius corporis est actus: & per animam intelligit eam, quæ rationis particeps est; nam paulò superius duas alias, scilicet vegetalem, & sentiētem, actus corporis, ac proinde à corpore inseparabiles esse, affirmavit. Ut igitur voluit, has esse formas informantes, quia sunt corporis actus, & à corpore inseparabiles; ita contra, quia rationalis anima neque vilius corporis est actus, neque à corpore inseparabilis; ideo non esse illam formam informantem asseueravit, sed assistentem; quanuis non adhuc id ibi asserat esse manifestum. Addunt quartò text. 21. eiusdem libri, ubi intellectum aliud quoddam genus anime esse, cumque solum à corpore, sicut perpetuum à dissolubili sciungi posse, Aristoteles docet: separari autem à corpore nequaquam posset, si forma, corpus ipsum informans, atque perficiens statueretur. Afferunt quinto quartum, & sextum contextum tertij libri de Anima, ubi Aristoteles humanum intellectum immistum esse, atque à materiæ commercio alienum fatetur: quod certè non asseruisset, si ipsum informantem formam esse existimasset. Adiungunt postremò caput tertium secundi libri de Animalium generatione, ubi Aristoteles disertissimis verbis ostendit, rationis participem animam, non licet cæteras, de materiæ potestate deduci, sed extrinsecus accedere, eam solam diuinam esse, nihilque cum eius actione, actionem corpoream communicare. Noluit igitur, eam esse formam informantem, sed assistentem, atque extrinsecus hominem, iam constructum, perficientem.

Auerrois opinio validissima, insolabilisque argumēto confutatur.

Cap. VI.

Difficillimam nunc prouinciam aggredimur, Auerrois iam explicatam, & confirmatam opinionem confutaturi: nam certè unicuique, rem diligenter consideranti, ea ipsa omnino inexpugnabilis videbitur; non quia re vera demonstratione aliqua se ipsam sustineat; sed quia nescimus propriè quò tela dirigere, cum nec Auer. semetipsum satis explicarit (sunt enim vbique sibi ipsi dissimilis, quòtiscunque hac de re locutus est) neque illius sectatores inter se fuerint de eius opinione concordēs: quòt enim capita fuerunt; tot etiam distinctæ eiusdem

dem opinionis explicationes extiterunt. Sed hæc ipsa varietas, tantaque dissimilitudo, Auerrois sententiam, tanquam falsam, & inanem condemnat: veritas enim vna est, quam omnes facillè obtinent, qui rectè ratiocinantur: nec vllum evidentius est alicuius opinionis falsitatis indicium, quam eiusdè opinionis defensorū dissensio. Sed quomocumq; res se habeat, duo salte eliciamus ex Auer. opinione: alterum est, rationalem animam non esse formam informantem, sed assistentem: alterum, eandem vnam tñ numero in omnibus hominibus existere. Duo hæc, de quibus nulla est apud Auerroistas dubitatio; sumus nos ordine pro vniuersis impugnaturi, quanuis prioris confutatione, posterioris statim dissolutio sequatur. Cum. n. rationalem animam non assistentem, sed informantem formam, esse præbauerimus; eandem illico non vnam numero in pluribus hominibus, sed multiplicem esse, constabit. Quæ aut confutatio, quo ad eius fieri pot, validissima sit, nos quoque, & rationibus utemur, quibus Auerrois sententiam penitus à veritate aberrare ostendemus: & autoritatibus, quibus perspicue eandem ipsimet Aristot. aduersari probabimus. Multæ sunt rationes, quæ à varijs Philosophis, & præsertim recentioribus, ad Auer. opinionem euertendam, proponuntur, quarum tñ precipuas ex Doctõribus Scholasticis, præsertim e D. Thoma prima parte quæst. 76. art. 1. & opusculo 16. Ex Alberto tractatu de vnitæte intellectus contra Auerroistas: Ex Scotõ 4. Sent. dist. 43. q. 2. ar. 1. Ex Aegidio quæstione de intellectu patientis pluralitate: Ex Durando 2. Sent. dist. 17. q. 1. atque et ex alijs pluribus exceperunt: licet multos nostræ tēpõstatis Philosophos non citare modo, verum etiam legere Scholasticos Doctores valde pudeat. Sed ad rem. Primum argumentum validissimum illud quidem, quodque aduersus Auer. firmissimam arbitror demonstratiõnem, est hoc. Quomodo modum transmutatione nota sit materia, ita operatione elucet forma, quæ propriè rem in esse constituit, & qua res illa ab alia quacumque distinguitur: sed intelligere est propria hominis operatio, qua à belluis distinguitur: igitur intelligere pcedet à forma, quæ hominem in esse constituit, & qua homo à cæteris animantibus distinguitur; huiusmodi forma est rationalis anima; igitur rationalis aia non est forma assistens, sed informans. Maior propositio est de se manifesta, & ab omnibus conceditur. Minor et non longa indiget explicatione: nisi. n. intelligere propria esset hominis operatio, quo nam modo illè oblectoy distaret à belluis? Etenim belluæ obiectas sibi imagines apprehendant: cogitatione fingunt: recordantur, & id genus alias operationes edunt, quæ ipsis cum homine sunt cões: opus igitur est, vt, præter hæc operationes, aliqua alia inueniatur, quæ ita homini propria sit, vt cæteris animantibus minimè conueniat: hanc aut profectò nullam aliam esse dixeris, nisi ipsum intelligere. Quod si tanquam verum ab Auerroistis concedatur, necessariò sequetur, vt rationalis anima nõ sit forma assistens, sed informans: nam huiusmodi operatio si hominis est propria, à forma aliqua pendere dēt, quæ hominem in esse hominis constituat: quæ nam igitur erit huiusmodi forma? Non cogitativa facultas, vt ipsi putant, ex semine orta; quia si hæc intellectiõnis principium esset; bruta quoque animantia dubio procul intelligerent, cum & ipsa eadem facultate prædita sint: erit igitur rationalis anima, atque adeo non erit forma assistens, sed informans. Negabit fortasse Auerroista aliquis, per rationalem animam, hominem in esse hominis constitui: sed dicet, constitui per facultatē cogitativam, quæ tñ perfectior sit, quam quacumque cogitativa brutorum. Suaue sanè effugium. Si ita esset, non plus homo differret à belluis, quam belluæ differant inter se. Nam cogitativa canis est perfectior cogitativa asini, & cogitativa accipitris est perfectior cogitativa anseris; & nihilominus omnia hæc sunt animalia, ratione carentia: nec facultas vlla cogitativa, quantumuis perfectæ, intellectiõnis principium esse potest. Quare si cogitativa hominis cæterorum animantium cogitativa perfectior est, nihil aliud planè sequetur, nisi hominem belluam esse cæteris animantibus perfectiorem: vt hinc fortasse eliciamus, cogitativam Auerrois omnium perfectissimam extitisse. Sed nõdebet Auer. inter hominis, & belluarum cogitativam hoc præcipue discriminis intercedere: nam cogitativæ hominis intellectus assidet, cuius splendore illustratur, idque potissimum in causa est, cur homo intelligat. Belluæ verò intelligedi munus non exercent; quoniam præter cogitativam facultatem, nullum habent intellectum assistentem. Verum inanius est hæc responsio superiore: quis. n. dicere audebit, nauim intelligere, quia homo rationis, & cõsilij particeps; illi assistit? Profectò intellectio propriè homini, non nauim tribuetur. Similiter si Demõ ex gra. cani assisteret, nunquam verum esset dicere, canem intelligere, sed Demõnem in ca-

Vnde Auerrois opinio nis falsitas maximè deducatur. Duo præcipua ex Auer. opinione eliciuntur, eorum vtrumq; impugnatur.

Confutationis methodus.

Doctõ. Scholastici præsertim i tractandis quæst nõ asserendivt enim G. xci interpretes i aperitõda Aristot. mēte. sic illi i difficultatibus pponendõs, & diligendõs, omnibus sūt acceterendi.

Prima argumentū cõtra opin. Auer.

Responsio Auer.

Confutatio.

Auer. responsio, & fundamentum.

Euerfio.

ne. Ita in re nostra, si rationalis anima homini tantummodo assistat, & homo propriae formae virtute, ac beneficio non intelligat, nunquam proprie dicemus, hominem, sed assistentem animam intelligere. Non erit igitur intelligere propria hominis operatio, id quod supra omnium consensu positum est, sed animae assistentis.

Ianduni responsio pro Auerro, atque eiusdem confutatio. Cap VII.

Ianduni rñ.
fol. 3. de
Ani. q. 5.

Confutatio.

Explicatio re
sponsionis Iã
duni.
Eueritit sit
maior argu-
mento.

Punctus no
tabilis cõtra
Auerroem.

Ioannes de Ianduno, loco superius citato, defendens, hanc veram esse propositionem, hominem nimirum per se, proprie, & (ut aiunt) formaliter intelligere; iam ita intelligendam esse putavit, ut scilicet per hominem, aggregatum quippiam ex ipsomet, atque intellectu accipiat: tunc, inquit, verum est dicere, hominem intelligere. Sed falsa, & erronea est huiusmodi responsio: nam aut per hoc aggregatum intelligitur aliquid, ex duarum rerum coniunctione proficiscens, quemadmodum ex coniunctione materiae, & formae ignis, oritur ipse ignis, (quanuis hoc potius totum quoddam per se, quam per aggregationem dicatur) aut duae res intelliguntur, quarum una alteri assistat, atque ad illam applicata sit: si in prima significatione aggregatum accipiamus; tunc id, quod est verè homo, ex coniunctione intellectus cum natura corpora orietur: & quemadmodum ignis, ob informantem formam, quam continet, proprie, & per se comburere, & calefacere dicitur, ita homo, ob rationalem animam, tanquam informantem, non autem assistentem formam, proprie, & per se intelligere dicitur. Si verò in altera significatione aggregatum accipiamus, quemadmodum falsum est dicere, Caelum proprie intelligere, quia illi Intelligentia praesto adest; ita falsum erit asserere, hominem proprie intelligere, quia ei assistet intellectus. Respondet Iandunus, Caelum seorsum acceptum, non intelligere quidem, sed quatenus mens illi extrinsecus adiuncta est. Reuoluimur eodem: nam ita dicere possumus, cathedram legere, quia Doctor, in ea assidens, legit. Sed aduersus hanc rationem firmiore adhuc utamur argumento. Illa dicitur propria alicuius rei operatio, quae illi conuenit, omni eo remoto, quod non est de illius substantia, nec ad eiusdem constitutionem aliquo modo pertinet: quemadmodum vtere est propria ignis functio, & operatio; quia si omne id, quod non est de ignis substantia, ab eodem amoueamus, adhuc ignis vret, atque in proximum combustibile propriam vim, & operationem exercebit; quoniam huiusmodi operatio à propria ignis forma proficiscitur, qua remanente, semper erit ignis. Iam verò homo, secundum Auerroem, per facultatem cogitativam in esse hominis constituitur: quaero nunc (& quaeso lector diligenter attende) homo sic constitutus, & remoto quocumque extrinsecus ad illum pertinente, intelligere ne poterit, an non: si potest, superuacaneus igitur erit intellectus assistens: & ipsam illam formam, ratione cuius homo intelligit, aut intelligere poterit, ita nos rationalem animam informantem appellabimus, si cut appellat Auerroem facultatem cogitativam. Si autem homo, per hanc virtutem cogitativam in esse hominis constitutus, citra intellectus assistentis appulsus intelligere nequaquam potest; ergo sequitur, ut non sit intelligere propria hominis operatio. Consecutio est conspicua; quoniam, remoto intellectu assistente, qui ad interiorem hominis rationem minimè pertinet, intelligere homo nunquam poterit, ut iam concessum est.

Bacchoni, & aliorum responsiones pro Auerro adducuntur, atque rejiciuntur. Cap. VIII.

Ioã Baccon.
Auerroista-
rum princeps
explicat rñ
sionem Auer.

fol. 11

Confutatio.

Ioannes Bacchonus, vir in Auerrois doctrina eruditissimus, atque adeo Auerroistarum princeps iure optimo nuncupatus, lib. 2. Sent. dist. 19. q. 6. unica in fine explicans opinionem, & fundamentum Auerrois, ait, hominem in esse hominis per intellectum patientem constitui, qui materialis est, & proprio nomine cogitativa virtus ab Auerro solet appellari. Haec virtus cogitativa, cum quacumque belluarum cogitativa perfectior sit, efficit, ut ipse homo ab omnibus belluis specie distinguatur: duae, nimirum specificae differentiae aequè perfectae esse non possunt. In hoc autem humanae cogitativae perfectio, secundum Auerroem, potissimum consistit; quia si praesto ille adsit intellectus, idonea statim redditur ad intelligendum; quod quidem munus nulla brutorum animantium cogitativa, quantumcunque perfecta, esto et eidem intellectus assistat, obire unquam poterit. Optimum sanè diuerticulum, sed tamen diuertentem à proposita iam difficultate non reddit immunè. Accipio, nimirum hominem, per hanc perfectissimam cogitativam in esse hominis constitutum, & vrgeo priore argumento: poterit ne homo sic constitutus quacumque re extrinsecus accedente remota, intelligere, an non: si potest, igitur haec cogitativa virtus nihil aliud

re ipsa

re ipsa erit, nisi anima rationalis informans, quam nos ponimus; nec homini ad intelligendum villo assistente intellectu opus erit. Si non potest; igitur intellectio non erit propria hominis operatio. Quid ergo ager homo, per illam perfectissimam cogitativam in esse hominis constitutus? (non enim intelliget, ut dictum est) Aut nihil ager, atque ita eius conditio belluarum condicione inferior erit; aut cogitabit, & recordabitur, quemadmodum & brutae animantes faciunt, sed tamen perfectiore modo; & tunc nihil aliud erit homo, quam nobilissima quaedam, & honorabilissima bellua. Dixerunt alij pro praedicti argumēti solutione (quia re vera maximum illis negocium facessit) intellectum, secundum Averroem, homini per phantasmata uniri, atque ita fieri, ut intellectu homini iam unito, intelligente, ipse pariter homo verè, & propriè intelligere dicatur. Verùm nec firma est isthac responsio, ponendo, intellectum separatam esse substantiam, atque homini tantummodo assistere. Primò quia unio intellectus cum phantasmatis maximè improprie unio appellatur, sicut etiam improprie dicitur lumen cum coloribus uniri. Sed demus, esse propriam unionem; ob eam rem tamen non sequitur quod illi animo intendunt: tunc enim homo verè, & propriè intelligere diceretur, si phantasmata, veluti agentia quaedam, ad ipsam intellectionem efficiendam cum intellectu copularentur: eo modo, quo aliquis propriè nauim trahere dicitur, qui duobus, vel tribus ad illam trahendam adiungitur: nam & ipse ut efficiens ad opus illud concurrat. At verò phantasmata ut efficientes causae, ad intellectionem edendam minimè concurrunt, sed tantummodo veluti obiecta quaedam ad intelligibilem speciem educendam. Ut igitur color, ob lumen sibi iunctum, non efficitur videns, sed solum obiecti munere fungens, visibilem speciem gignere dicitur: ita phantasmata, ab intellectu assistente illuminata, non dicuntur intelligētia, sed tantummodo obiectorum vicem gerentia, ad intelligibilem speciem effingendam concurrere perhibentur. Neque igitur huiusmodi responsione tueri quispiam potest, quo nā pacto intelligere sit propria hominis operatio, si rationalis anima ponatur assistens.

Aliorū Auerroistarū solutio, praesertim Zimaræ, & Suesiani.

Confutatio. Unio intellectus cum phantasmatis impropria est, sicut luminis cum coloribus.

Phantasmata in ratione efficiens causa intellectio nō, non edū, sed intelligibilem speciem in rōne obiecti. Vide Aristot. 3. lib. de Anima, vsq; ad text. 39.

Francisci Piccolominei pro Averroet responsio, atque eiusdem confutatio. Cap. IX.

Franciscus Piccolomineus, inter recentiores philosophos celeberrimus, lib. 2. de Humana mente c. 17. & 18. alium excogitavit modum, quo, secundum Averroem, intellectionem propriam esse hominis operationem, tueri possimus, eumque ex eodem, li. 3. de Anima com. 20. elicit. Duobus, inquit, modis nobiscum nescitur mens, vno quidem modo per operationem, alio modo per naturam. Nescitur mens per operationem nobis adultis iam factis; tunc enim adsunt phantasmata, & mentis beneficio intelligimus. Nescitur autem per naturam nobis infantibus: hoc est, cum primū homo in esse hominis constitutus est; propter mentis unionem, perfectiorem, & eminentiorem gradum acquirit, quam prius habebat. Etenim proprium est hominis sibi simile procreare: procreat autem sibi similem hominem per cogitativam, seu phantasiam, tanquam per informantem formam constitutum. Hucusque hominis virtus, atque facultas in procreando extenditur. Quicquid igitur sic procreatum est, dicitur homo; sed in gradu quodam humili, atque remisso: quoniam sola phantasia non est aptus ad intelligendum. Iam verò cum primū homo ita constitutus est, tunc illi mens per naturam unitur, quippe quae unio maior est, atque intimior, quam sit unio materiae cum forma. Nam absque vlla extensione fit haec mentis cum phantasia connexio, ob quam quidem connexionem redditus iam est homo intelligens, non quidem per essentiam; quia sola mens intelligit per essentiam, sed solum per participationem: habet enim id, quo redditur ad intelligendum idoneus; tamque primū perfectissimum, atque eminentissimum hominis gradum adeptus est. Subtilissima quidem est huiusmodi excogitatio; sed tamen quae clariorem exposceret explanationem. Multa dicta sunt, & perpolitè quidem ab Excell. viro explicata, quae tamē non probata fuerint, aliorum sit iudicium. Discerem enim ego ab illo libentissimè, aut ab Averroet, unde ea omnia fuerunt excerpta quae nam sit haec unio per naturam, qua mens homini, vel phantasiae iungitur? Etenim nisi unio sit iuxta positio, aut alicuius rei ad rem quampiam illapsus, quae verè, & propriè uniones appellandae non sunt; non video, quo nam pacto verè, & propriè aliqua inuicem uniri possint, nisi illa inter se actus, & potentiae relationem aliquam habeant, ut ex illarum unione compositum aliquod, aut saltem mixtum coalescant. Sic materia, & forma propriè ad constituendum compositum uniantur, sequē habent inuicē,

Fran. Piccol. Auer. hac in disput. sectator. Duobus modis nobiscum mens, secundum Averroem, iungitur.

Piccolomineae responsio nis euerbo.

Quaecunque proprie uniantur, relationem inter se actus, & potentiae habere debent. Nota haec exemplum.

ut actus, & potentia. Sic subiectum, & accidens proprie iunguntur ad constituendum compositum accidentale. Substantiæ pariter elementorum, tametsi in suo genere perfectæ sint, suisque se viribus sustineant; nihilominus mutuam quandam actus, & potentia relationem obtinent; quatenus vicissim alterationem subeunt, sicque mutatae proprie inuicem vniuntur: ex quarum intima vnione, mutuaque complexione, mixtum denique ipsum coagmentatur. Hæc à Peripateticis verè, & proprie dictæ vniones appellari solent. Iam verò quocumque horum modorum intellectus homini vniri dicatur, sequetur semper, illum non assistentem, sed informantem esse. Nam substantiale compositum, quod eiusmodi est per materiæ, & formæ conjunctionem, cum exit ad opus, virtute suæ formæ substantialis, atque illius quidem informantis, operatur. Similiter id, quod ex accidente, & subiecto constat, tametsi non est huiusmodi per essentiam, nihilominus per accidentalem formam informantem operatur. Exempli gratia, ferrum ignitum, calidum est, non per essentiam quidem, sed per participationem; calore nihilominus calefacit, qui non illi assistit, sed eius est accidentalis forma. Eadem ratione mixtum, quod ex elementorum vnione consurgit, dum quippiam agit, per propriam formam informantem agit. Quare si mens homini per naturam vnita est, atque hæc vnio verè vnio dicenda sit, opus est fateri, intellectum veram hominis formam informantem esse, ut proprie homo intelligere dicatur. Si autem illi tantummodo assistit; neque proprie cum illo iunctus esse dicitur; neque magis homo, quam canis, aut asinus, cui Dæmon aliquis assistat, ut supra dictum est, intelligere perhibebitur. Sed obijciat fortasse Piccolomineus, me perfectissimum vnionis modum omisisse, qui ad Auer. sententiam confirmandam momentū maximum affert. Etenim peruulgata satis propositio est, ex Intelligentia, & orbe magis vnum fieri, quam ex materia, & forma: & tamen intelligentia non est forma informans, sed assistens. Facile tollitur huiusmodi obiectio. Propositio illa veluti commune quoddam axioma à multis quidem pronuntiatur, à nemine verò (quod ego viderim) rectè probatur. Cum enim orbis nullam ad Intelligentiam tanquam propriam formam recipiendam potestatem habeat; sed sit in eo tantummodo exterior quædam habitas, ea ratione, qua rotunda figura præditus est, ut in orbem cieatur, dubio procul inter orbem, & Intelligentiam non maior erit vnio, quàm inter nautam, & nauim: quis autem sanæ mentis fatebitur, ex nauta, & nauim magis vnum fieri, quam ex materia, & forma? Negandum igitur absolutè est, ex Intelligentia, & orbe aliquid per se vnum consistui; cum vtranque sit ens in suo genere perfectum; tantum abest, ut fiat ex ipsis magis vnum, quam ex materia, & forma. Quod verò asserit Piccolomineus, hominem, ob illam mentis, & phantasie vnionem, perfectissimum, ac eminentissimum gradum acquirere; hoc, eius pace dixerim, arbitror esse falsissimum. Species enim ex 8. Metaph. contex. 10. sunt sicut numeri, atque in indiuisibili consistunt, in quo quidem indiuisibili omnem perfectionem habent, quam, ut tales species sunt, habere possunt. Quod si qua substantialis perfectio adijciatur, illico species mutatur, eo modo, quo per vnus numeri accessionem, species statim præcedentis numeri variatur. Iam verò si homo, ut de Auer. sensu Piccolomineus elicit, per phantasiam, tanquam per propriam, & specificam formam, iam in esse hominis constitutus est; cum mentis accessione gradus eminentior illi adiungitur, aut huiusmodi gradus est quid pertinet ad substantiam, aut est aliquod accidens. Si detur primum; tunc species hominis statim mutabitur: aut dicendum est, prius constitutum non fuisse hominem. Si detur secundum; tunc gradus ille accidentalis non satis erit, ut homo illud efficiat, quod prius propriæ formæ virtute efficere non poterat, hoc est, ut proprie, & per se intellectionem edat. Nec dicat hic aliquis, magis, & minus speciem non mutare, ut frequenter Iacobus Zabarella dicere consuevit: hoc enim verum est in accidentibus, quæ natura sua magis, & minus recipiunt, ut in qualitate, quæ eadem specie cum maiori, vel minori gradu manere potest: non habet autem locum in substantijs, quæ neque intensiorem ferunt, neque remissionem, ut latissimè in disputatione de elementorum mixtione patefeci. Plures etiam sunt modi, quibus Auerrois opinio ab alijs defenditur, quos tamen tanquam leues omitto: satis enim in hoc primo argumento, nos arbitror esse veriatos.

Perpende vi
argumentatio
nis.

Operatio q.
libet informans
si formæ ope
raris est acce
pta, referenda

Tacita obiectio.

Solutio.

Falsū est id,
quod obicit
asserit, nisi
nisi ex In
telligentia, &
orbe magis
vnum fieri,
quam ex ma
teria, & for
ma. Quære
disput. de A
nimatione ca
p. 11.

Reiectio Pico
lomei sententia
de homine emi
nente.

Arg. efficax.

Occupatio

Auerrois opinio tribus alijs argumentis evertitur. Cap. X.

EX supra iam citatis doctoribus Scholasticis, recentiores Philosophi alia insuper argumenta, & ea quidem validissima, ad Auer. opinionem evertendam, elicuerunt. Itaque argumentum in ordine secundum est huiusmodi: Animantium species, ut inter se materia conveniunt, ita specifica forma, atque illa quidem informante distinguuntur: atqui homo à cæteris animantibus potissimum intellecta distinguitur, igitur intellectus est forma hominis informans, non autem assistens. Dicent Auerroistæ, hominem à cæteris animalibus non intellectum, sed sola cogitativa differre. Reijcit hanc ratiõnem Iacobus Zabarel. nam cum in belluis pariter cogitativa reperitur, tunc homo ab ipsis nequaquam differret. Sed infirma est huiusmodi cõfutatõ: quoniam in asino etiam, & equo cogitativa reperitur; nihilominus animalia hæc inter se specie distinguuntur. Aliter ergo prædicta responsio rejicienda est, nimirum: si sola cogitativa facultas hominem in esse hominis, seu specifica quædam forma statueret; sequeretur, ut homo esset quædam belluæ species, à cæteris distincta, ut nos supra argumentati sumus. Tertium argumentum illud est Arist. 2. cap. 2. libri de Anima colligens, atque iterum explicans animæ definitionem, ait, eam esse actum primum, seu formam, qua vivimus, sentimus, loco movemur, & intelligimus: quibus verbis rationalem, quoque animam, qua nos præcipue intelligimus, apertissime complexus est. Quemadmodum igitur vegetalis anima est substantialis forma, quæ dat esse plantis; & anima sentiens est substantialis forma, quæ dat esse belluis; ita rationalis anima dicenda est substantialis forma, quæ dat esse homini. Accedit quartum argumentum, nisi n. rationalis anima esset vera forma informans, quæ dat esse homini, sequeretur, ut ea, prout est in corpore, dum intelligit, à phantasmatibus minime penderet: sed consequens est falsum; necesse est n. intelligentem phantasmata speculari, ut 3. lib. de Anima tex. 39. asserit Arist. ergo & antecedens. Probatur consequentia: si n. intelligendi munus ad ipsam rationis participem animam pertinet, quid obsecro causæ esset, cur absque phantasmatibus intelligere illa non posset, si homini tantummodo assisteret? Dubio procul non esset necesse, ut homo omnem suam cognitionem à sensibus hauriret; cum anima, in eo existens, omnem cognitionem ex semetipsa elicere satis commodè posset. Quare cum manifestum sit, rationalem animam, saltem quoad operationem, maiori ex parte à corpore pèdere; sequitur necessario, ut ipsa ordinem aliquem ad corpus habeat, sitque inter utrumque naturalis illa connexio, quæ inter quancumque formam informantem, & corpus per ipsam constitutum, reperitur. Innumera alia argumenta, hoc idem ostendentia proponuntur: nimirum, si rationalis anima homini tantummodo, ut nauta naui, vel Intelligencia orbi iungeretur; tunc homo per rationalem animam non viveret; illius abscessu, adhuc superstes maneret: corpore male affecto, anima ab eius functionibus non impediretur, quemadmodum ob aliquem naus defectum, recta nauis intelligentio non impeditur; & alia insuper sequerentur absurda, quæ tamè labens omitto; cū ea omnia virtute in primo argumento, à nobis iam proposito, continèantur.

Auerrois opinio apertissima Aristotelis autoritate rejicitur. Cap. XI.

HAtenus Auerrois sniam firmissimis, ni fallor, rationibus confutavimus: nunc aut ostendendum est, eam ipsimet Arist. penitus aduersari. Multæ Arist. autoritates ex libris moralis philosophiæ, ex problematis, ex opere de Physico auditu, & ex alijs etiam locis elici possent, quibus existimatis ipsum, rationalem animam, non esse formam assistentem, sed informantem, ostendere nullo negotio possemus. Verum omnes adducere, laboriosum nimis, & fortasse et molestum esset. Tres tantummodo, & eas quidem perspicuas ex præcipuis libris desumptas adducam: vnam ex opere de Anima: alteram ex libris de Generat. animalium; tertiam ex libris divinæ philosophiæ: quibus id ipsum, quod quaerimus, vnicuique exploratissimum fore confido. Ex primo libro de Anima, & præsertim ex proœmio, multæ à varijs autoribus ad rem hanc ostendendam, autoritates eliciuntur: ego verò nullam ex eo proœmio autoritatem afferre volui; existimo n. multa ibi ab Arist. proponi quidem; nihil tamen ab eodem re vera concludi, ut inde aliquid certi de illius snia nobis haurire liceat. Sumo igitur primam autoritatem ex toto primo cap. secundi libri de Anima, ubi ex industria de ea re, quam modo tractamus, Arist. disputavit. Definiens ibi animam yniuersè spectatam, ait, eam esse actum primum

Secundum argumentum præcipuum contra opin. Auer.

Auerroistarum ratio. Confutatio Zabarel quæ debilis est.

Confutatio auctoris.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Plura absurda, quæ ex Auerrois opin. deduci possunt.

Ex multis, quæ adduci possent Arist. autoritatibus, tres præcipue ad Auerrois sententiam evertendam proponuntur.

In proœmio libri de Anima multa ab Arist. proponi solent, nihil tamen concludi potest. Prima Arist.

corpo-

autoritas. &
ea quod va-
lidissima co-
tra opin. A-
uer. elicitur ex
7. lib. de Ani-
ma, cap. 1.

corporis physici, potentia vitam habentis. Actus primus, ut ipsemet in eodem capite explica-
uit, est forma, & veluti habitus quidam: actus secundus est operatio. Tunc liceat sic argumen-
tari; Rationalis anima, quæ sub communi animæ definitione comprehenditur, secundum Ari-
stotelem, est actus primus corporis physici, ergo eadem homini non secundum operationem,
& per solam assistentiam, sed per informationem, & secundum substantiam adiungitur. Cõ-
secutio est manifesta; quoniam nauta, qui naui assistit, nunquam actus primus ipsius nauis ef-
se dicitur: eius enim actus primus est forma illa, seu figura, qua in esse nauis cõstituitur. Qua-
re si rationalis anima est vere primus humani corporis actus, opus est, ut ad illud non ut nau-
ta ad nauim, sed ut forma, & figura quædam ad eandem, se habeat: hoc est, ut quemad-
modum forma nauis nauem in esse nauis: ita rationalis anima hominem in esse hois consti-
tuat.

Responsio p-
Auerroistis.

Audire mihi videor Auerroistam aliquem respondentem, communem animæ definitio-
nem, ab Aristotele traditam, non vniuocam, sed æquiuocam esse, & propterea quantum ratio-
nalis anima primus etiam sit humani corporis actus, non eo tamen modo actum primum il-
lam esse putandum est, quo anima sentiens actus est primus belluarum, & vegetalis planta-
rum: hæ enim informantes formæ sunt, illa verò tantum assistens. Dicitur autem hoc modo
actus primus; quoniam homo in actum secundum, sibi proprium, qui est operatio, seu intelle-
ctio, exire nunquam potest, nisi illi rationalis anima, veluti actus quidam primus, præsto ad-
sit.

Confutatio.

Contra hanc responsionem argumentor, verbis ipsiusmet Aristotelis, loco superius cita-
to, ostendendo, rationalem animam, ea potissimum ratione, qua primus est humani corporis
actus, non esse formam assistentem, sed informantem. Etenim Aristoteles communem quam
definiuit animam, formam primam, mox ad maiorem explicationem, actum appellauit: quæ

Nota dñam
inter actum
qui dñt ende-
chia, & actū,
qui dñt ener-
gia.

quidem actum nomine potissimum endelechia significauit. Iam verò endelechia non est a-
ctus absolutus, aut forma quædam per se existens, atque in continua operatione manens: ta-
lis enim energie nomine significatur, ut frequenter apud ipsum videre licet: sed est perfectio
& absolutio corporis, aut rei, cui adiungitur. Sic igitur argumentor, Rationalis anima, secun-
dum Aristotelem, est actus, & forma illa humani corporis, quæ appellatur endelechia; igitur
non est substantia per se existens, quæ humano corpori præsto adsit; sed est humani corporis
perfectio, & absolutio, estque id, ratione cuius corpus illud, cui est annexa, humanum & est,

Vide hæc ea-
dē sūsus ex-
plicata c. 17.

& appellatur, atque adeo est forma informans, & non solum assistens. Dicent Auerroista, ra-
tionalem animam hominis quidem perfectionem esse: ab ea enim homo perfectissimum re-
cipit gradum, cui ei competit, quæ homo est, ut asserit Mirandulanus lib. 33. Euerfionis sin-
gularis certaminis, sect. 2. & 6. non ideo tamen sequitur, ut eadem sit forma informans: nam
& nauta nauis perfectio dicitur, quæ siue ipso absque vlla recta operatione vbique iaceret;
& Intelligentia dicitur perfectio caeli, quod absque illa torpens, & immobile maneret, nec re-
rum inferiorum causa, per eius motum, existeret: tamen neque nauta est forma nauis infor-
mans, neque Intelligentia est forma, quæ det esse caelo.

Confutatio.

Possent ex eis hanc responsionem re-
futare, quæ proximè satis multis probauit: nimirum, hominem ea ratione, qua homo est, ma-
gis, nec minus suscipere non posse; & propterea si per aliud quippiam, quam per rationalem
animam, in esse hominis constitutus est; nullam amplius ab aliquo alio perfectionem recipere
potest, ad rationem hominis pertinentem. Nilominus, quia nunc in Aristotelis autorita-
tibus versamur, hanc ipsam responsionem eiusdem Aristotelis verbis infringere libet, nec à
iam citato capite discedemus. Etenim in tex. 7. apertissimis verbis docet, non esse quærendam
causam, cur ex anima, & corpore fiat aliquod per se vnum; & rationem statim reddit, quia. scilicet
anima est actus, corpus verò potentia: quæcunque igitur ut actus, & potentia, ut forma, &
materia inuicem se habent, hæc, ait Aristoteles, aliquod per se vnum constituunt. Arguamus
nunc sic, ex humano corpore, & rationali anima aliquid per se vnum constituitur; ergo ratio-
nalis anima est forma informans, non autem assistens. Probatum consequentia; quia ex nau-
ta, & naui non fit aliquid per se vnum: nauis enim per se ipsa est aliquid vnum, & pariter nau-
ta. Similiter ex Intelligentia, & orbe non fit aliquid per se vnum; quoniam tam orbis, quam
Intelligentia in se ipsis perfecta quædam entia sunt, nec alterum ad alterius constitutionem,
& absolutionem necessariò exigitur. Cùm igitur ex rationali anima, & humano corpore fiat
aliquid per se vnum, iam planè sequitur, non esse illam formam assistentem, sed informantem.

Expenditur
text. 7. lib. 1.
de anima.

Sed præterea accipiamus exemplum, ab ipsomet Aristotele in textu 7. iam citato, pro-
positum:

Argm̄ ex eo-
dem cõtextu
deductum.

Arist. exem-
plum eodē
contex. 7. ad

positum: non est, inquit, quaerenda ratio, cur ex cera, & figura fiat aliquid per se vnum; quoniam haec inuicem, ut actus, & potentia se habent. Iam vero figura cerae non est aliquid assistens, sed est aliquid ei annexum, saltem veluti quaedam illius accidentaliter perfectio: figura. n. est accidens de genere qualitatis. Ad haec in 8. tex. eiusdem libri adhuc eodem hanc explicans animae definitionem, animam esse, ait, quod quid erat esse huiusmodi corporis; ponitque exemplum securis, quae sic dicitur, ob incisionis figuram, qua praedita est, & qua percunte, non remanet amplius securis: modò illa figura, ad incidendum apta, non assistit securi, sed illam informat. Denique in tex. 9. adducit exemplum oculi, qui, veluti aliquid per se vnum, ex corpore organico, videlicet facultate constitutus est. Haec quippe videndi facultas est forma, quae oculum in esse oculi constituit, non assistens illa quidem: quia abscedente ipsa, adhuc integer, & incolumis oculus permaneret, sed informans; quia, ipsa percunte, non amplius oculus, nisi equiuocè manet. Attulit Arist. haec exempla, ut eodem animae definitione explicaret, sub qua & rationis particeps anima continetur. Quare cum ex ipsa, & humano corpore fiat aliquid per se vnum; dicendum necessariò est, eam non assistentem formam, sed informantem esse.

Auerrois opinio duabus alijs autoritatibus confutatur. Cap. XII.

Secundam autoritatè elicio ex secundo libro de Animalium generatione cap. 3. vbi Arist. apertissimis verbis asseruit, hominem in esse hominis per rationalem animam, tanquam per informantem formam constitui. Ne autem illius autoritatem arbitrato nostro commentari videamur, ipsa eius verba in medium asseremus. Cum. n. in illius capituli initio vegetalem animam, quae forma informans est, quaeque vitam stirpibus impertitur, in illis recipi docuisset, hoc eodem de duabus alijs animae speciebus explicaturus, ait, *Sensualem etiam quae animal est, tempore procedente recipi, & rationalem, quae homo est.* Ex hisce verbis duo potissimum aduersus Auer. elicere possumus. Alterum est, hominem in esse hominis, non per cogitativam, ut ipse existimauit, aut verius, somnauit, sed per rationis participem animam, & secundum Arist. sniam, & secundum rei veritatem, constitui. Alterum est, rationalem animam non assistentem formam, sed informantem esse. Ut. n. antè diximus, naua, qui nauis assistit, illam in esse nauis non constituit: neque Intelligentia, quae caelesti orbi praesto adest illum in esse ponit: non igitur per rationalem animam homo in esse hominis statueretur, si eadem forma poneretur assistens. Tertiam autoritatem excipio ex 12. Metaph. tex. 17. quae certè aduersus Auer. sniam validissima est. Distinxerat Arist. causas in efficiètes, quas, & mouètes pariter appellauit, atq; formales. Efficiètes causas, veluti antea ortas, ante còpositum existere perhibuit: nanq; aedificator, qui est causa efficiens domus, prius existit, quàm domus constructa sit. Similiter Intelligentiae, quae sunt caeg, caelestes orbes mouètes, & per eum motum còpiura in hoc sublunari mundo efficiètes, ante quodcunq; còpositum existunt: sunt. n. secundum Arist. aeternae. Causae verò formales, quae sunt veluti rationes compositorum, hoc est, illae, quae esse concretis rebus impertuntur, & quarum ope subsistunt; nulla ratione ante còposita existunt, quae per ipsas constituta sunt; sed simul omnino sunt cum còpositis, quae constitutur. Exem. gratia, sanitas non prius est, quàm corpus sanum sit: sic sphaera non prius est, quàm sit sphaera aenea, aut lignea, aut huiusmodi. Omnis igitur forma, quae est veluti ratio, seu quodquid erat esse còpositi, simul omnino cum suo còposito existit. Id cum Arist. in contex. 16. supra citati libri concludisset, quaerit deinde in tex. 17. num aliqua istarum formarum, quae dant esse còposito, post ipsum còpositum dissolutum manere queant: & responderet, de quibusdam hoc asserere, nullum incommodum esse: anima. n. dissoluto animali, remanet superstes; non quaecunque, sed sola rationalis, dùm homo intercidit. Videmus igitur apertissimè, Arist. in eo tex. rationis participem animam in illarum formarum numero, quae rationes compositorum dicuntur, hoc est, quae dant esse còpositis, posuisse: conuenit. n. sepius, substantialem alicuius rei formam, illius rei rationem, seu quod quid erat esse nuncupare. At verò forma, quae dat esse rei, non est assistens, sed informans; igitur rationalis anima, quae fm Arist. in eo tex. est forma, quae dat esse rei, non est forma assistens, sed informans. Confugiunt nonnulli Auerroistae ad suam cogitativam, aiuntque, Arist. in eo tex. per intellectum, cogitativam facultatem, non etiam rationalem animam significasse: illa. n. est forma, quae dat esse homini, atque adeo forma informans appellatur. Sed falluntur; quoniam affirmavit Arist. intellectum manere dissoluto

ductu, Auerroisiam maxime labefaciat.

Exemplum aliud in contex. 8. eiusdem libri propositum.

Tertium exemplum aliarum in contex. 9. re plane aperte, & confutatur.

Secunda Aristotele autoritas elicitur ex 3. lib. de Generatione ani c. 3.

Verba Arist. notabilia contra Auer.

Tertia Arist. autoritas e-ruta ex 12. Metaph. tex. tu 17. Explanatio contex. 16. li. 12. Metaph.

Aliqua forma, quae dat esse còposito, puta rationalis anima, potest manere post còpositum dissolutum.

Auerroistarum insilio.

Confutatio.

soluto composito, puta homine: facultas autem cogitativa, occidēte homine, statim extinguitur. Augustinus Suesanus lib. 12. Metaph. in com. eiusdem context. putavit, ex Averrois sententia Arist. per intellectum neutquam rationalem animā, quatenus à vegetali, & sentiente distinguitur, intellexisse: sed vnam partem rationalem animā, ab ea parte distinctam, quæ ex materia gremio, & potestate deducitur. Existimavit. n. ex Auer. sententia, rationalem animā esse quippiam ex duabus partibus, vid. ex sentiente, & intelligente conflatam. Pars sentiens ortum ducit, ait ipse, ex semine; sitque veluti subiecta quedam materies, ad partem intelligentem, recipiendam idonea, quæ est veluti forma eius, extrinsecusque illi accidit. Pars illa sentiens multiplex fit in pluribus hominibus: pars verò intelligens vna numero manet in omnibus individuis. Cum igitur Arist. asseruit, animam, dissoluto composito, permanere, non omnem, sed intellectum, significavit, non totam animam rationalem in hominis occasu manere, sed tantummodo rationalem partem, quæ vti ex nulla materia orta est, ita nulli interitui obnoxia dicitur; sed cum extrinsecus accedat, vna numero est, atque æterna. Verum hæc Suesani responsio & communi omnium expositioni, & ipsiusmet Arist. sensui penitus aduersatur: omnes enim interpretes, immò, & Alexander ipse, qui rationalem animam morte multauit, per intellectum in eo textu rationis participem animam, prout est à vegetali, & sentiente distincta, interpretati sunt. Sed aduersus Suesani responsionem rationibus vtamur. Et primò, monstrum aliquod in philosophia esset, ponere, rationalem animam quippiam esse ex sentiente, atque intelligente parte, tanquam ex materia, & forma, concretum: quam enim, obsecro, habilitatem, aut propensionem haberet pars illa sentiens, ad partem intelligentem recipiendam? Aut quo nam pacto rationalis anima, per se vna, ex duabus partibus constitui posset, quarum altera à materia ortum ducat, altera verò extrinsecus accedat? Sed quomocumque res se habet, rationalis anima (ait Suesanus) sic constituta, est vera hominis forma, hominemque in esse hominis constituit: tunc argumentor ego sic, forma, quæ dat esse composito, non prius est, quam compositum existat, per Arist. loco citato: Sed rationalis anima, sic constituta, est forma, quæ dat esse homini; ergo rationalis anima sic constituta, non prius est, quam sit homo, atque adeo pars illa intelligens non erit æterna, vt vult Suesanus. Non minus igitur inanis est hæc Suesani responsio, quam sit ipsiusmet Auer. excogitatio.

Non esse vnam numero in omnibus hominibus rationalem animam. Cop. XIII.

Iam abundè satis, & commodè aduersus Auerr. rationalem animam non assistentem formam, sed informantem esse probauimus: ex quo etiam, non esse illam in omnibus hominibus numero vnam, concludi facile posset. Nam si quilibet homo per propriam formam, nimirum per rationis participem animam, est homo; necessariò sequitur, vt quot sunt numero homines, tot sint pariter numero animæ rationales. Addemus tamen nonnulla, ad maiorem Auerroicæ sententiæ confutationem; probabimusque, nulla ratione fieri posse, vt vna numero in omnibus hominibus rationalis anima reperiat. Hac de re integra opuscula S. Thomas, & Romanus Ægidius conscripserunt; sed potissimum Magnus Albertus, qui triginta & sex argumentis Auerrois sententiam de vnitatem intellectus euertere conatus est. Nolo nunc Alberti argumenta proponere: multa enim illorum sunt, in quibus nonnullarum propositionum exquisitior desideraretur probatio; propterea Auerrois sententiam ad quedam absurda, & incommoda deducere pro viribus eutar. Omnes homines, ait Auerroës, per cogitativam, tanquam per propriam formam, in esse hominis constituuntur: attamen perfectam hominis rationem, per rationalem animam; assistentem accipiunt, quæ vna numero in omnibus reperitur. Ex hac sententia quatuor potissimum incommoda oriuntur. Primum est, vt idem numero intellectus, eandem omnino rem & intelligat, & ignoret. Probo, quia idem intellectus, vt assistens Petro, aliquid intelligere potest: illud autem ipsum, prout assistit Antonio, poterit ignorare: absurdum autem est, eandem numero animā, eandem omnino rem simul scire, atque ignorare. Secundum, vt idem numero intellectus vnam, & eandem rem opposito modo intelligat, atque eiusdem rei oppositam, atque omnino contrariam cognitionem pariat. Consecutio est conspicua: multi enim sunt philosophi, qui, eadem de re disputantes, oppositas, & planè diuersas opiniones sequuntur, suam quique verissimam existimantes. Tertium, vt idem numero intellectus circa vnam, & eandem rem, plu-

Suesani in
suo in 12. Ma
taph. cō. 17.

Confutatur
Suesani in
suo interpre-
tū auctor.

Confutatur
rationibus.

Arg. efficax
contra Sues-
sanum.

Vide S. Tho.
in opusc. 16.
Ægid. in q.
de intel pol.
plura. & pro-
cipue Magn.
Alb. in trac.
de vnitatem in-
tellectus cō-
tra Auer.
Summa op. in.
Auer. ex qua
potissimum
quatuor ab-
surdum sequū-
tur.
Primum ab-
surdum.
Secundum.

Tertium.

tes intellectiones, numero distinctas, vno, eodemque tempore edat: fieri enim potest, vt plures homines eodem tempore, eandem rem tractent, atque intelligant, quod si vnus in illis numero intellectus existit, sequitur, vt ille ipse, vno, & eodem tempore, eandem rem pluribus intellectionibus intelligat, quod videtur absurdum. Nam fieri quidem potest, vt quis ex. gra. pluribus iteratisque tangendi actibus, rem aliquam tangat: at verò, vt hoc idem vno, eodemque tempore efficiat, contingere nulla ratione potest. Quartum, vt intellectus hic vnus numero nihil vnquam rectè percipere possit: sed ob rerum varietatem, in quibus continuò, vt multis hominibus assistens, versatur, confusus semper, ac perturbatus maneat. Aut enim finitus est hic intellectus, aut infinitus. Si infinitus, tunc esset Deus, quemadmodum posuit Alexander, cuius tamen opinionem, tanquam absurdam reprobauit Auerroes. Si finitus; non ergo tot simul rebus potest vno, eodemque tempore operam nauare, vt. s. in vno homine res tractet ad mathematicam pertinentes: in alio, ad naturalem philosophiam: in alio ad Theologiam: in alio, ad Morales disciplinas, & sic de alijs facultatibus dicendum est: maxima enim scibilibus rerum confusio, & perturbatio fieret, quæ veram illi scientiam, atque cognitionem impediret. Scio, Auerroistam aliquem huic objectionibus, hoc fortasse modo, obuiam iturū esse; nimirum absurdum non esse, vt vnus, idemque numero intellectus diuersa munia in diuersis hominibus obire possit, idque propter diuersam ipsius cum phantasmatis coniunctionem: experimur enim quandoque in nobismet ipsis, intellectum benè operari, cum aliquid rectè, & facillè intelligimus: quandoque minus rectè cum illud idem nullo pacto percipere valeamus: quod certè nulla alia ratione accedit, nisi ob diuersam phantasmatum dispositionem. Quod autem in nobismet ipsis accidit, idem in omnibus hominibus contingere putandū est, in quibus non vna, & eadem semper manet phantasmatum dispositio: hincque id fit, vt intellectus in vno indiuiduo aliquid intelligat, in alio verò illud idem ignoret, vel opposito modo intelligat. Verum huiusmodi responsio ea, quæ contra dicta sunt, nequaquam diluit: etenim intellectio, secundum omnes philosophos, non transiens, sed immanens actio est, & propterea non eo modo intellectus ad phantasmata, quo Sol ex. gra. ad lutum, & ad ceram se habet: eodem enim calore hæc liquefcit, obriget illud. Quid ita? Quia eius actio transiens est in obiecta, non eodem modo affecta. At verò intellectio non est transiens in phantasmata, nec phantasmata ad intellectionem edendam concurrunt, sed tantummodo ad speciem intelligibilem, vt antè dictum est; & propterea siue hoc, siue alio modo in diuersis hominibus disposita sint, & siue hoc, siue illo modo intellectus cum eisdem copuletur, nihilominus semper verum erit dicere, intellectum simul, & eodem tempore aliquid intelligere, & illud idem ignorare, vel perperam intelligere; cum eius actio in ipsomet maneat, nec in exteriorem materiam transeat. Aut igitur hæc absurda in doctrina Auerrois admittenda sunt; aut negandum omnino est, vnā numero rationalem animam in omnibus hominibus reperiri. Possemus etiam alia absurda de voluntate proponere, sicut de intellectu proposuimus. Vna enim, & eadem numero voluntas posset vnum, & idem numero obiectum diligere, & odisse. Ab eadem numero voluntate virtutes simul, & vitia eodem tempore proficiscerentur. Eadem numero voluntas esset propter virtutes præmio afficienda, & propter vitia pena mulcenda: quæ omnia à recta ratione penitus abhorrent. Sed hæc iam satis contra Auerroem.

Speculare hoc diligenter, si vis efficaciter percipere.

Quantum.

Responsio p. Auer. vid. A. Chilli Bononiensem quolib. 3. dub. 2.

Responsio.

Intellectio nō est actio transiens, sed immanens.

Absurda quædam de voluntate, quæ Auerrois opinionem conuertuntur.

Antonij Bernardi Mirandulani opinio breuiter explicatur. Cap. XIV.

Nunc cum Antonio Bernardo Mirandulano pugna nobis capessenda est, atque illius sententia, quæ magis impia, atque fraudulenta est opinione Auerrois, pro viribus euerenda. Quò autem id omnibus perspectum sit, quod potissimum impugnaturi sumus, totā eius sententiam hoc capite breuiter, & compendio perstringere non pigebit. Putauit ipse lib. 33. euerfionis singularis certaminis, sect. 2. & 6. hominem per duplicem formam informantē constitui. s. per facultatem cogitatiuam, quæ ad hominum multiplicationem multiplicatur; & per rationalem animam, quæ vna numero est in omnibus hominibus. Cogitatiua facultas constituit quidem hominem, ait ipse, in animalis specie, à brutis animantibus distincta; ei tamen perfectam hominis rationem minimè impertitur: hanc enim affert altera forma informantis. s. anima rationalis. Neque id Mirandulanus absurdum arbitratur; quoniam sicuti vna numero est materia in omnibus rebus compositis, quarum est substantialis pars; ita fieri potest,

Homo secundum Mirand. duplici forma informantē constituitur.

Vt materia est vna numero in omnibus

composita
ita feruntur
Mirand.
rationalis anima
est una nume-
ro in oib. ho-
minibus.
Cur nō oīa
individua eo-
dē modo in-
telligat, quā-
uis in omni-
bus sit idem
intellectus.

test, ut rationalis anima sit una numero in omnibus hominibus, quæ sit illorum substantia-
lis pars, atque illis perfectissimum esse largiatur. Ponendo autem, hanc unam numero ratio-
nalem animam esse formam informantem, optimè servate possumus, ait iste Doctor, intelle-
ctum in uno individuo intelligere, in alio autem, aut non intelligere, aut modo penitus diver-
so intelligere: non est enim intellectus, qui intelligat, sed est individuum, puta Petrus, aut Ioā-
nes, qui anima, tanquam forma, ipsum informantem, intelligit. Quod autem non omnia indi-
vidua eodem modo intelligant, quanvis unam, & eandem numero rationalem animam pos-
sideant, hoc accidit, sicut etiam asserit Averroes, propter variam ipsius cum phantasmatibus
copulationem, sicut cum ipsamet cogitativa virtute, quæ in omnibus hominibus non eadem
est, sed variam in singulis affectionem habet. Hæc est summatim tota Mirandulani sen-
tentia.

Eiusdem sententiæ confutatio.

Cap. XV.

Vide Tolet.
contra hunc
Docto. mil-
ta dicentē.

Argu. primū
Autoris.

Mirandulani
responsio.

Confutatio.

Quære diffi-
cultatis
cap. 7.

Alia Miran-
dulani respō-
sio.

Confutatio.

Secundū ar-
gumentum.

Hanc autem sententiam, tametsi longa satis reprehensione indigeret, nihilominus quam
breuissimè confutabimus; tum quia in Averrois opinione refellenda, multa diximus,
quæ huic pariter sententiæ confutandæ accommodari possunt; tum etiam quia Card. Toletus
eam ipsam multis, & satis quidem efficacibus argumentis incessit. Primò igitur cōtra hu-
iusmodi sententiam sic argumentor. Aut cogitativa facultas individuum constituit determi-
natae speciei, aut non: si non constituit; igitur illa non est forma informans. Probo conse-
quentiam; quia proprium formæ informantis est constituere individuum determinatæ spe-
ciei, ut in omnibus manifestum est. Si constituit; ergo supervacanea erit anima rationalis: aut
saltem illa non erit forma informans. Hoc patet, quia forma, constituens individuum deter-
minatæ speciei, ponit illud in esse perfectō: quod autem alicui advenit post esse perfectum,
est accidens; igitur rationalis anima, cogitativæ facultati adveniens; erit accidens. Dicit Mi-
randulanus, individuum, per cogitativam constitutum, non dum esse perfectum habere, sed
per advenientem rationalem animam perfici. Contra, hoc individuum, per cogitativam fa-
cultatem, tanquam per informantem formam constitutum, est ne homo, an bellua? si est ho-
mo; ergo maiorem perfectionem substantialem acquirere non potest, quia substantialis per-
fectio consistit in indivisibili, & nulla substantia potest suscipere magis, nec minus, ut alias ex
Aristotelis sententia demonstravi: rationalis igitur anima post adveniens, nullam illi indivi-
duo substantialem perfectionem addere potest, ad rationem hominis pertinentem. Si autem
illud individuum, per cogitativam facultatem constitutum, est bellua; & per alteram in super-
formam informantem, nimirum per rationalem animam, potest fieri homo; ergo eadem ra-
tione & equus, & bos, & quæcunque bellua posset fieri homo; quia ita rationalis anima cum
facultate cogitativa istorum animalium coniungi posset, sicut cum facultate cogitativa illius
individui iungitur, quod appellatur homo. Respondebit fortasse Mirandulanus, Auer. prin-
cipijs subnixus, facultatem cogitativam brutorum animalium, nullam ad rationalem ani-
mam propensionem, habilitatemve habere, neque vllō pacto illi subditam, vel (quod aiunt)
subordinatam esse: facultatem verò cogitativam hominis ad rationalem animam propensio-
nem habere, atque illi eo modo subiectam esse, quo mixtionis forma vegetali animæ, aut et
sentienti subijcitur. Sed contra, quia quotiescunque sunt duæ formæ, quarum una ad alterā
ordinem habet, eique subdita est; illæ nō sunt formæ eiusdem rationis, sed esse diversum pro-
prio composito largiuntur: forma enim mixtionis individuum in esse corporis constituit: ani-
ma verò vegetalis, aut sentiens, quæ post advenit, & cui mixtionis forma subdita est; illud idē
ad esse vivens, aut animalis, promouet, ac perducit: sed, secundum Mirandulanum, tā facul-
tas cogitativa, quam rationalis anima individuum in esse hominis constituit; igitur una, alte-
ri subdita esse non potest, ac deinceps illarum altera supervacanea erit. Aut igitur rationalis
anima accidens erit, ut superius probabam, aut illa sola, non item cogitativa, facultas forma
informans esse diceretur. Cæterum, si rationalis anima est forma informans, ut verè est; nō po-
test illa quidem una tantum numero in omnibus hominibus existere; esto etiam substantia-
lis sit pars, quemadmodum materia prima, ut dicebat iste Doctor: quoniam si prima mate-
ria in omnibus concretis rebus una tantum numero est; hoc ideo accidit, quia ipsa est in plu-
res portiones divisibilis: rationalis autem anima est vltroqueque indivisibilis; nō igitur una
nume-

numero in omnibus hominibus esse potest. Præterea si esset vna numero in omnibus hominibus, atque rursus forma informans; tunc eadem res finita, naturæ viribus, simul in pluribus locis reperiri posset, quod philosophis omnibus aduersatur. Probatur consequentia: faciamus enim Petrum esse Patavij, & Franciscum Romæ; tunc eadem numero anima simul erit Patavij, & Romæ. Dices, animam loco contineri non posse, quia non est quantitas. Hoc nihil interest; quia tametsi non sit in loco, ita ut locum repleat, est tamen secundum naturam suam, atque substantiam ita huic loco præsens, atque addicta, ut non alij quod appellant Scholastici esse in loco definitivè. Cum verò Mirandulanus dicebat, optime servare se posse, eandem numero animam eodem tempore, & intelligere, & non intelligere; ponendo, ipsam esse formam informantem; quia non est ipsa, quæ intelligat, sed homo, habens ipsam. Certè fallit: cum ratio, nec villo modo contradictionem evitare potest: nam saltem eadem numero anima, vno, & eodem tempore erit principium intelligendi, puta in eo, qui intelligit, & non erit principium intelligendi, si in eo, qui non intelligit. Dicit, non esse absurdum, eandem numero animam esse principium intelligendi in vno individuo, in alio verò non item; idque propter diversam phantasmatum, aut cogitativè facultatis affectionem. Hoc fortè rectius secundum Averrois sententiam defendi posset, qui rationalem animam tantummodo assistentem esse putavit: quemadmodum etiam dicere possemus, eundem numero ambientis calorem, aut idem frigus, pro varia recipientium corporum affectione, varios quoque ac penitus diversos effectus edere. At secundum Mirandulanum, qui rationalem animam informantem formam existimavit, hoc idem affirmari nequaquam potest: nam esse principium intelligendi, seu, ut Scholæ inquirunt, intelligere, ut quo nihil aliud profectò est, nisi intelligentem facultatem in obiectum intelligibile ferti, & cum eodem arcto quodam vinculo coniungi: nihil aliud est, nisi rationalem potentiam oblatam sibi intelligibilem speciem in se recipere, ut inde postea intelligendi actus, seu intellectio ipsa oriatur, quæ individuo intelligenti, tanquam præcipuo agenti, accepta refertur. Iam verò si eadem numero anima est in Petro intelligendi principium, in Francisco non item; cum utriusque forma informantis, & in utroque vna numero sit, sequetur necessitudo, ut eadem numero anima cum obiecto intelligibili iungatur, atque simul ab eodem distrahatur. Rursus eadem numero anima eandem in sese, intelligibilem speciem recipiet, & non reciperet, atque adeo duo contradictoria vno, & eodem tempore de vna, & eadem re, tanquam vera affirmabuntur, quod esse nullo modo potest. Sed his subtilitatibus officis, addo postremum argumentum, quo prædictæ sententiæ vanitatem demonstraturam me puto. Fieri potest, ut vno, eodemque tempore mille homines nascantur in mundo; quæro, unde nam illis anima rationalis accedit? Recens ne oritur, an ante existebat? Si dicat Mirandulanus, animam recens oriri, tunc eadem numero res simul esset, & non esset. Probo, quia, secundum Mirandulanum, in hæc hominibus recens ortis, & in omnibus hominibus, antè existèntibus, vna numero rationalis anima reperitur, tanquam forma informantis: sed nunc primùm in mille hominibus, nuper editis adest anima rationalis, quæ ante non erat; ergo eadem res numero simul est, & non est: erat quidem procreata rationalis anima in omnibus hominibus, antè existèntibus; & illa eadem numero non est procreata, sed recens inducitur in mille hominibus, nuper ortis. Si verò dicat Mirandulanus, in hæc novis hominibus, rationalem animam nunc primùm procreatam non esse, tunc aut de corporibus in corpore migrabit, quod dici non potest; quia est vna numero, & manet iam eadem in tot hominibus, antè existèntibus; aut illa eadem ad homines nuper ortos perficiendos extendetur; & tunc rationalis anima erit extensibilis. Sed ne modò de rationalis animæ extensione disputemus. Si ab vno corpore ad aliud anima rationalis extèditur, aut illa eadem numero erit in intermedio spacio, aut non: si non; igitur diuersa, atque ita non vna numero, continua, & extensibilis. Si vna sit numero, ociòsa igitur ibi erit, cum corpus non habeat, quo, ut instrumèto, ad suas operationes exercèdas, uti queat. Ad hæc, si hoc modo extensibilis, aut extensa est anima rationalis, quæri poterit de eius determinata quantitate: cum, n. finita substantia sit, opus est, ut certis limitibus coerceatur, atque ita definita quantitate prædita sit: quam quidem nescio, an ita facile Mirandulanus præscribere posset. Hæc igitur, & alia multa ex ea opinione oriuntur absurda, quæ rationalem animam esse formam informantem, atque vnam numero in omnibus hominibus esse decernit: quæ omnia facile vitabimus, si, secundum Arist. & secundum rectam philosophiam, in vno

Tertium argumentum.

Responsio.

Confutatio.

Quartum argumentum.

Mirandulani responsio.

Confutatio.

Quintum argumentum.

Augeatur vis rationis.

etiam secundum Fidei Catholicę veritatem, quemlibet hominem suam rationis participem, animam, tanquam formam informantem habere, statuerimus: id, quod in sequentibus capitibus ostensuros nos esse, profiteamur.

vera sententia duabus Aristotelis propositionibus explicatur. Propositio prima. Cap. XVI.

Post acrem & cum Auertoe, & cum Mirandulano habitam disputationem, qua validissime probatum est, neque vnā numero in omnibus hominibus rationalem animam existere, neque eandem esse formam assistentem: quę nam sit veritas in hac disputatione declaranda, quę opinio defendenda, liquidò iam constare vnicuique potest. Ea autē est, Omnes homines suam quęque rationalem animam, tanquam informantem formam habere, à qua primū esse hominis accipiunt, atque in rationalium animalium numero collocantur. Subdifticile autem est ostendere, hanc eandem ipsiusmet Aristotelis sententiam extitisse; non sanē quòd ipse hac de re vel hęsitarit (acertissime enim multis in locis, vt videbimus, animā omnem, atque adeo rationalem formam informantem esse, confessus est) Sed quia nonnulla, quę nos de illius sententia defendimus, agrē cum huiusmodi opinione coherere posse, videntur; nimirum rationalem animam ad numerum hominum multiplicatam esse, eandēque ex materię potestate minimē deduci, sed extrinsecus accedere, immortalitateque gaudere. Conabimur tamen (Deo bene iuuante) ea omnia simul ita conciliare, vt Aristotelis de rationali anima informantē sententia omnibus apertissima sit; omnesque pariter dilucidē cognoscant, rationali animę pluralitatem, eiusdemque immortalitatem, huic eidem sententię minimē repugnare. Iam verò ad id ostendendum, lubet methodum à Iacobo Zabarella mutuare, qui, duabus propositionibus, Aristotelis sententiam ita apertē explicauit, vt eius lucubrationibus vix quicquam addi posse videatur. Prior propositio eā est, Quotiescunque Aristoteles & 1. lib. de Anima, secundum veteres philosophos, & 2. lib. secundum propriam sententiam de anima disputauit; nunquam ab ijs disputationibus rationalem animam exclusit, sed de anima potissimum vniuersē accepta locutus est, prout est quoddam genus, tres sub se species, vegetalem nimirum, sentientem, & intelligentem animam comprehendens. Propositio hęc per spectata est magis, quā vt vlla probatione indigeat: etenim si totum primū de anima librū aīo percurramus, inueniemus, Aristoteli aduersus veteres philosophos de humana potissimum anima disputationem esse; quia de ea sola primū illi philosophiæ proceres præcipua verba fecerunt: sentientem perquam breuiter perstrinxerunt: vegetalem penitus neglexerunt. Ideo Aristoteles in textu 7. eiusdem libri istos philosophos reprehendit, vt pote qui humanam tantum animam considerandam assumpserint, ac si omnes animę eiusdem essent speciei. Ex quo hætenus apertissime elicimus, Aristotelem in primo eius operis libro de rationali anima potissimum verba fecisse, tantum abest, vt eam ab animę contemplatione secluserit. Verū quoniam ex propria sententia, in secundo eiusdem operis libro, de anima generatim primū disputaturus erat; ideo duabus animabus, rationali nimirum, & sentienti, tertiam addidit. s. vegetalem, quam veteres neglexerunt, quasi in ea vix vllum animę vestigium conspiceretur. Has igitur tres animas considerandas proposuit, quas omnes sub vno communi genere conclusas esse existimauit; & idcirco in tex. 8. primi libri monuit, considerandum maximē esse, an animabus omnibus vna, & eadem ratio, seu definitio communis sit; & quasi affirmatiuam partem, tanquam veram defendens, in titō statim secundi libri tex. 1. disputatione iam cū veteribus absoluta, & de anima, secundum propriam sententiam, disputaturus, explicandum, inquit, esse, quid anima sit, communissimamque eius definitionem inuestigandam, quippe quę animabus omnibus congruenter aptari possit. Igitur Aristoteles sibi tunc quasi ante oculos statuit animam vniuersē spectatam, cuius definitionem indagaturus erat. Sed quod nā aptius testimonium ad rem hanc ostendendam inueniri potest, quā verba, quę ipsemet Aristoteles in tex. 2. eiusdem libri apertissime adscripsit vbi sic habet, *Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit vtiq; primus actus, &c.* Vnicuique rectē intelligenti conspicuum est, Aristotelem hisce verbis significasse, animę definitionem, ab se inuentam; communem esse; atque omni prorsus animę, nimirum vegetali, sentienti, & rationis participi conuenire. Rursum in contex. 8. hoc idem affirmans, ait, *Vniuersaliter igitur dictum est, quid sit anima.* Non egisset autem de anima generatim, & vniuersē, si humanam omnisisset; immò

Vera sententia, in hac disputatione defendenda.

Vt verissime ita difficultimē veritas hæc ex Arist. deducitur. Quę videntur in Arist. difficultatem asserre.

Vide Zabarella lib. de humana mēte, c. 2. Arist. sententiam lucidissime aperit rem. Prima propositio.

Probatio ex 1. lib. de anima.

Arist. in toto 1. lib. de anima, vniuersē disputauit.

Probatio ex 2. lib. de anima.

Verba Arist. quę animę definitionē eam esse declarant.

inimò maiore, quam veteres philosophi reprehensione dignus esset: ipsi. n. de anima agentes, solam vegetalem neglexerunt. Arist. autem rationalem abiecit, nisi illam sub anima, quam definiuit, inclusisset. Aliud testimonium, & illud quidem euidentissimum, ex tex. 13. eiusdè libri elicere possumus, vbi Arist. animam, latissimè sumptam, in quatuor veluti gradus distinxit, nimirum in vegetatiuam, sensitiuam, loco motiuam, & intellectiuam: de duobus primis gradibus egit in secundo libro: de duobus vltimis in tertio, vbi potissimum rationalem animam, tanquam partem, seu gradum, aut speciem animæ, latissimè sumptæ, considerauit. Prima igitur hæc propositio verissima est. Arist. cum de Anima disputauit, eiusque definitionem assignauit, ipsam vniuersè, prout quoddam commune genus est, sub se vegetalem, sentientem & rationalem animam comprehendens, considerasse.

Testimoniū
aliud euen-
tissimum.
Probatio ex
3. lib. de ani.

Propositio altera. Cap. XVII.

Altera propositio ea est, Omnis anima, quæ sub cõi animæ definitione concluditur, secundum Arist. in animam, est forma, quæ materiam perficit, ac informat; quæ animato corpori esse specificum tribuit; quæque ipsum sub specie aliqua corporis naturalis cõstituit. Hæc propositionem probat egregiè Iacobus Zabarella pluribus Arist. autoritatibus, quas ante ipsum in medium attulit Herueus quodlibeto 1. q. 1. art. 2. Arist. igitur lib. 2. de Anima tex. 2. cum iam ante, animam substantiam esse statuisset, inuestigare volens, quæ nam substantia illa sit, & sub quo nam substantiæ membro collocetur; distinctionem ipsius substantiæ in materiam, formam, & compositum attulit, materiamque non re ipsa hoc aliquid, sed potestate tantum esse docuit. Videas, ibi de nulla alia materia Arist. locutum esse, nisi de ea, quæ est substantialis compositi pars, quæque ab informante forma perfectionem recipit: alia. n. quæcunque materia, si hanc excipias, recte hoc aliquid appellari potest. Rursus, formam id esse asseruit, per quam hoc aliquid est in actu. Hæc proprietas, si rem attentè consideres, nulli alij formæ, præterquam informanti, conuenire potest: nam per formam assistentem non est hoc aliquid in actu: nauis enim, ante aduentum nauæ, est iam hoc aliquid in actu, ac proinde per propriam formam informantem. Præterea diuisit Arist. actum in primum, & secundum. Actum secundum dixit esse operationem: actum verò primum appellauit formam, cuius appulsu res primò consistit, sitque ens determinatæ speciei. Iam verò animam esse perhibuit, non actum secundum, sed actum primum, quem vocauit endelechiam: quod quidem nomen non actum absolutè significat, cuiusmodi est Intelligentia, seu separata substantia, operationi semper addicta, hæc. n. vt supra diximus, solet propriè energiæ nomine nuncupari (tameñ Arist. 12. Diuinarum tex. 49. lato satis vocabulo, & vt ait Zabarella, etiam improptio, primam Intelligentiam endelechiæ nomine significauerit) sed actum perficientem, hoc est, absolutam, substantialemque rei perfectionem indicat. Nunc autem forma, quæ rei est substantialis perfectio, non est assistens, sed informans: nam Intelligentia, quæ orbi assistit, non est substantialis orbis perfectio; cum ipse per se, vt antè dictum est, esse perfectum, & absolutum habeat. Cum igitur anima sit forma, quæ actus primus, endelechia, atque substantialis corporis perfectio nuncupatur; sequitur apertissimè, vt ipsa non sit forma assistens, sed informans: & cum animam dico, omnem animam, vel ipsam rationalem intelligo, vt ex iam superius probatis manifestum est. Ad hæc, Arist. in eodem libro tex. 7. dixit, rationem non esse quærendam, cur ex corpore, & anima fiat vnum per se; quoniã anima est actus, corpus verò potentia: anima est forma, corpus verò materia: ex materia autem, & assistente forma aliquid per se vnum fieri minimè potest: etenim ex auriga, & curru, ex naua, & nauis, ex Intelligentia, & orbe non fit vnum per se. Quare cum ex anima, & corpore aliquid per se vnum coalescat; concludendum necessariò est, animam ex Arist. in animam, non assistentem formam, sed perficientem, ac informantem esse. Cæterum apertissimis verbis hoc idem in contex. 8. Arist. docuit, vbi adhuc explicans animæ definitionem, superius positam, asserit, animam esse substantiam, rationem, & quod quid erat esse corporis animati. Hæc quidem verba ad rem, qua de agimus, ostendendam satis essent: nulla. n. assistens forma quod quid erat esse illius rei, cui assistit, dici potest; cum nec pars illius sit, nec ad eius naturam intimè pertineat. Sola igitur forma informans, quæ potissima est quidditatis pars, quod quid erat esse illius rei, cuius est forma, dicenda est. Quod si hac de re quispiam dubitaret, attètè obsecro exemplum, ab Arist. in eodem contex. positum,

Secunda pro-
positio.

Vide Zabarella
loco superius
citato, & Her-
ueum quodlibet
1. q. 11. art. 1.
Probatio pri-
ma.

Probatio se-
cunda.

Probatio ter-
tia.

Endelechia
habet signifi-
cationem re-
spectiuam, &
est ita de for-
ma, quam de
operatione.
Energia hêt
significatio-
nem absolu-
tam, & est ita
eiusmodi de
operatione,
quæ ab ope-
rante subitã
tia distingui-
tur. Vide Za-
barelham.

Probatio quar-
ta.

Cave à cõi
dicto Auer-
nisi in alio
sensu intelli-
gatur.

Probatio quin-
ta.

Probatio se-
xta.

consideret, ubi docet, ita animam animati corporis formam esse, sicut figura, ad incidendum apta, est forma securis: constat autem, figuram hanc non esse formam assistentem, sed informantem. Hoc idem repetit tex. 9. inquit, quemadmodum facultas videndi est forma oculi, ita anima totius organici corporis: facultas autem videndi non est forma assistens, sed informans; igitur ipsa quoque anima non erit forma assistens, sed informans. Non desunt alia complura apud Aristotelem testimonia; ex quibus aptè, animam omnem de eius sententia esse formam informantem deducere possumus. Sed iam & ex ijs, quæ in Averrois opinionis confutatione diximus, & ex ijs, quæ nunc attulimus, sententiam hanc satis comode arbitror esse probatam.

Veram sententiam de rationali anima informante Aristotelis doctrina de eiusdem immortalitate minimè repugnare. Cap. XVIII.

Difficilius quiddam remanet explicandum, quodque hæcenus à nemine tentatum esse reperio, quoniam modo veritas hæc de rationali anima informante Aristotelis principis, eiusdemque decretis conveniat. Si enim rationalis anima est forma informans, numerum igitur hominum quemadmodum cæteræ formæ numerum suorum compositorum, obtinebit; ac deinceps materialis erit, teste Arist. 5. Metaph. tex. 12. & 12. eiusdem operis lib. tex. 49. longe autem abest à materiæ commercio anima rationis participans, eodemmet Arist. autore, initio tertij lib. de Ani. & li. 2. de Gen. ani. c. 3. Preterea si individuorum multitudinis causa eorum de imbecillitati, celeri commutationi assignatur (cum n. ipsa perpetua non sint, misertus est Deus, ius sitq; ut generationis beneficio, eorum saltem species perpetuò servarentur: hincque sit, ut planta generet plantam, bos bouem, homo hominem, & sic de cæteris; ita scribit Aristoteles 2. lib. de Anima tex. 45.) Quid opus igitur erit, rationalem animam, quæ ex Aristotelis sententia immortalis est, ut alia disputatione demonstrabo, in sua specie multiplicem fieri, cum fat sit, unicum ipsam esse suæ speciei individuum, quemadmodum Sol, Luna, cæteraque cælestia sidera? Sed fac, rationis participem animam multiplicabilem esse, atque ad hominum, iam editorum, numerum, multiplicatam; quomodo infinitum re ipsa existentium animarum numerum evitabimus, qui Aristotelis dogma de mundi æternitate, atque eiusdem sententiam de rationalis animæ immortalitate consequitur? Quod autem omnium difficillimum est, quomodo tueri poterimus, humanam animam, cæterarum instar, esse formam informantem, de materiæ autem potestate minimè deductam, neque ulli interitui obnoxiam? Prioribus difficultatibus nunc omissis, quæ in solutione argumentorum Averrois infra à nobis satis comode explicabuntur, in postrema difficultate, hoc capite tantummodo versabimur; id potissimum ostensurum, quoniam pacto hæc duæ propositiones inter se conveniant, nimirum rationalem animam esse formam informantem, atque eandem immortalitatis prærogativa gaudere. Etenim, ut scribit Aristoteles lib. 2. de Anima tex. 34. naturalissimum est viventibus sibi simile generare: planta generat plantam, bos bouem, homo hominem, & alia eodem modo: hæc autem similitudo non propriè in materia, sed in forma consistit; aliòquin res omnes sub lunares, quæ ex eadem materia constatae sunt, inter se similes essent. Quemadmodum igitur tota planta, totusque bos generationis beneficio in rerum natura positus est: ita pariter totus homo hoc eodem modo, videlicet generatione, in lucem editus est: totus autem homo ex corpore, tanquam ex materia, & rationali anima, tanquam ex informante forma constitutus est: igitur rationalis quoque anima generationis beneficio in lucem edita erit, ac deinceps, quemadmodum forma plantæ, & forma bouis dissolubiles sunt; ita etiam rationalis anima dissolubilis erit, si forma informans nuncupanda est. Validissimum quidem est hoc argumentum, & Averroem coegit ad unam in omnibus hominibus assistentem animam statuendam; eam tamen immortalem: Alexandrum verò ad plures informantes; omnes tamen caducas, interituique obnoxias. Dicam ego, quod longa satis meditatione, pro illius solutione, cogitavi; est autem hoc. Non repugnare, hominem sibi similem hominem generare; nihilominus rationalem animam neque generatione editam, neque passibilem, aut aliquando interituram esse. Quod me faciliè ostensurum, non diffido, si modum generationis brutorum animalium considerandum breuiter proposuero. Bos igitur ex. gra. sibi similem generat bouem: à boue autem generante semen tantummodo fluit, in quo, tota erraret ysa, qui diceret, sentientem bouis animam

Probatio se
ptima.

Prima diffi-
cultas.

Secunda dif-
ficultas.

Prima diffi-
cultas solu-
enda secun-
dum Aristote-
lem anima
informante
formam esse
formam infor-
mantem.
Secunda dif-
ficultas.

Tertia diffi-
cultas.

Quarta diffi-
cultas.

Tres priores
difficultates
solvuntur in
fra i solutio-
ne argumen-
torum Aver-
rois.

Expenditur,
& augetur
quarta diffi-
cultas, hoc
capite dilue-
da.

Solvitur ab
Autore quar-
ta difficultas

Nota modum
generandi
brutorum ani-
malium.

animam energia, vel, vt aiunt, actu contineri: non enim semen reapse animal est; sed tantum modo potestate, vt lib. 2. de Ortu animalium cap. 3. Arist. docet. Semen igitur corpus est, non simplex illud quidem, sed ex quatuor elementorum commissione consurgens, in quo tamē vis quaedam reperitur, qua sensim elaboratum, tandem ad perfectionem accedit, sitque in proxima quadam affectione, ad sentientem animam recipiendam. Hæc porro sentiens forma non est à boue genitque in bouem genitum, vi generationis, infusa, sed, vt aliàs docuimus, vbi seminis materia optimè elaborata, proximeque affecta est; statim virtute naturalis agentis (siue illud Cælum sit, siue alius quiuis formarum dator) forma illa sentiens in affectam illam, præparatamque seminis materiam, vi illius affectionis, siue præparationis, introducit. Hæc igitur ratione bos genitus generanti boui similis dicitur; quia ambo formam habent eiusdem speciei. Posset etiã fortasse aliqua similitudo aut in corporis figura, aut in colore, aut in alijs id genus accidentibus contingere; sed de hac modò nihil refert. In re nostra, homo sibi similem hominem procreat: in ipsa autem generatione homo generans suæ prolis animam cum semine nõ infundit, sed in semine tantummodo vim quandam obtinet, qua continuo perficitur illud, & elaboratur, idque vbi iam perfectè concreuit, instrumentisque idoneis ornatum est, quali propensionem quandam, & habilitatem habet ad rationalem animam, tanquam ad substantialem hominis formam recipiendam. Quæ quidem anima extrinsecus, hoc est à Deo, in præparatum corpus, organisque instructum immittitur, eo modo, quo brutorum animantium animæ à naturali agente in affectam præparatamque materiam inducuntur. Neque alia est differentia, nisi quod hæc formæ vi affectionum, quæ in materia reperiuntur, à naturali agente necessariò procreantur; & propterea ad illas recipiendas, materia verè propensionem, & vt aiunt, aptitudinem habet. Rationalis verò anima organorum vi minimè educitur, sed à Deo liberè, nec nulla necessitate compulso procreatur: & idcirco elaboratum iam semen, aut organis instructum corpus, non verè, & propriè, sed quodammodo propensionem ad rationalem animam recipiendam habere dicitur: nulla. n. propensio re vera est, sed potius quaedam inter vtriusque ordinis positio, vt. s. prius natura, & tempore corpus organis præparatum esse debeat, postea verò rationalis anima, cum quadam habilitate ad corpus hominis informandum, à Deo liberè, & contingenter procreetur. Quod si fortè id Arist. non expresserit, neque omnino cum suis principijs consentire videatur, ex ijs tamen, quæ ipsemet scripsit, elici facillimè potest. Animas. n. hominum non esse æternas, docuit 1. 2. Metaphys. tex. 1. 6. & easdem de potestate materiæ non oriri. lib. 2. de Generatione animalium cap. 3. asseuerauit. Commune est autem apud ipsam axioma, id, quod necessariò editum est, alterum esse; propterea Intelligentiæ, & vniuersum ipsum, quod à Deo, de illius Inia, necessariò pendeat, æternitate dicitur gaudere. Nunc autem si opposito modo ratiocinemur, id, quod quærimus, facillè inueniemus: quod enim à Deo proximè pendet, nec ex æternitate, editum est, id liberè & contingenter procreatum est: sed huiusmodi est hominis anima, illa igitur liberè, & contingenter procreata est. Sed illuc redeat, vnde discessit oratio. Homo genitus ideo generanti homini similis dicitur, quia ambo formam habent eiusdem speciei, præter alias similitudines, quæ aut in corporis forma, seu figura, aut in facie, aut in alijs huiusmodi accidentibus contingere possent, vt de brutis animantibus dictum est. Dum ergo homo generat hominem, vis atque facultas hominis generantis certos, ac definitos suæ extensionis terminos habet: vbi enim eò peruenit, vt. s. materiam præparet ad rationalem animam recipiendam, statim languescit, & nihil amplius agit: quemadmodum etiam vis generationis brutorum animantium eò tantum tendit, vt materiam parat, ad sentientem formam recipiendam. Hoc vi affectionis, & organorum, vt dictum est, à naturali agente necessariò educitur: illa liberè, contingenter, & absque vi alicuius affectionis ab agente supernaturali procreatur. Hæc, quia ortu ducit à materia, dissolubilis, atque mortalis est: illa, quia nullum habet cum materia commercium, indissolubilis, & immortalis.

Anima sentiens à genere aiale in genitum alal nõ infundit.

Quo homo sibi similem hominẽ generet.

Quæ differentia sit inter rationalem animam, veterumque formarum productionem.

Verus modus productionis animæ rationalis ab Arist. elicitur, tam etsi planè ab eodẽ nõ fuerit expressus, neq; penitus eũ suis principijs consentiat.

Quoniam homo, aut cuiuscunq; generantis virtus in ipsa met generatione extendatur.

Soluitur primum argumentum, pro Auerois opinione propositum, nonnullaq; breuiter de principio indiuiduationis tractantur. Cap. XIX.

Sententia nostra de rationali anima informante validissimis iam rationibus munita, a persissimisque Arist. autoritatibus confirmata, tempus exigere videtur, vt argumenta, pro Auer.

Primum argu-
pro Auer ad
ductum mul-
tis validissi-
mam, atq; in
doctrina Ari-
sto. insolubi-
le vitium est.

Auerrois opinione proposita, diluamus. Primum argumentum nonnihil roboris præferre videtur, & multi eo perterriti, ne quippiam fortasse aduersus Aristotelem dicere cogerentur (continet enim primam difficultatem, superiore capite à nobis propositam) cæci in ipsiusmet Auerrois foueam ceciderunt. Adducuntur in eo argumento duæ Aristotelis autoritates, ex Metaphysicæ libris desumptæ, quib. plerique probant, quicquid sibi numerum multiplicatum est, illud quidem materia præditum esse, non autem spiritualem, intelligibilemque naturam redolere. Non nullorum inscitia in hisce autoritatibus interpretandis, multos in varios, grauissimosque errores duxit: nec mirum, quia, ut philosophus ait 1. Phys. tex. 10. vno absurdo concessio, plura ex eodem oriri necesse est, & propterea autoritates illas ad mentem Aristotelis explanare, opere precium esse existimavi: ijs enim rectè explicatis, tota difficultas, in hoc primo argumento posita, diluetur. Quod igitur ad primam autoritatem attinet, Aristoteles 5. Metaph. tex. 12. quatuor unitatum genera proposuit: alia enim, inquit, sunt vnum proportionem: alia genere: alia specie: alia numero. Habent unitates istæ suam quæque definitionem. Illa sunt vnum proportionem, quæ ad rem aliquam relationem habent, vt Medicina, & vrina ad sanitatem: hæc in ratione signi: illa in ratione causæ. Vnum genere sunt, quæcunque in aliquo prædicamento conueniunt, vt albedo, & nigredo, & alia huiusmodi. Specie verò vnum illa dicuntur, quibus vna ratio, seu definitio, aut quidditas communis est: vt omnes homines vnum specie dicuntur; quia in natura quadam communi, puta in humanitate conueniunt; sic omnes equi in equinitate, & eodem modo de alijs. Illa denique vnum numero appellantur, quorum materia est vna. In tribus prioribus unitatum modis, seu generibus explanandis, omnes interpretes conueniunt: in quarto est difficultas, & multi, in eo intelligendo, à veritate recesserunt. Putarunt enim, per materiam ibi, materiam partis, quæ est altera pars compositi, Aristotelem intellexisse; illaque vnum numero esse, quorum materia, quæ est altera pars compositi, vna numero est. Verùm autores isti in densissima erroris caligine versantur; quoniam si hoc esset verum; tunc res omnes, ex materia, & forma constantes, vnum numero dicerentur; cum rerum omnium generabilium, atque mortalium vna numero materia sit. Nec est, quod dicat aliquis, materiam in plures portiones distributam esse: accipio enim vnâ portionem materie, quæ fit ex gra. in aqua, fiatque ex aqua ignis, atque denuo ille ignis vertatur in aquam: manebit semper eadem numero materie portio; nihilominus quis affirmare audebit, aquam, ex igne genitam, & aquam, ex qua ignis genitus est, vnum numero esse? Sic igitur prædicta propositio intelligenda est, Illa dicuntur vnum numero, quorum materia est vna; hoc est quorum in diuidualis proprietas, quæ ad eam, quam vocant quidditatem, materie, subiectique rationem habet, dicitur esse vna. Fiet res exemplo dilucidior. Petrus vnum quippiam numero dicitur; quia habet materiam vnâ. Sed quæ nam est illa materies? ea est diuidualis ipsius Petri proprietas, quæ ad formam totius, puta ad humanitatem relata, materie modum, seu rationem subit, atque passim totius materia nuncupatur. Pro huius rei clariore explicatione, aduertendum est, quemadmodum datur forma partis, & forma totius, ita etiam dari materiam partis, & materiam totius. Forma partis est altera pars compositi, vt anima, quæ est pars animalis. Forma totius est ipsa quidditas, à qua compositum denominationem sumit, vt humanitas, à qua homo denominatur. Materia partis ea est, quæ opponitur formæ partis, quæque vnâ cum ipsa constituit compositum per se vnum, vt ex anima, & corpore fit animal, quod est vnû per se. Materia verò totius illa dicitur, quæ opponitur formæ totius, hoc est ipsi quidditati, quia. s. eidem subicitur, atque cum ea iungitur ad compositum aliquod Metaphysicè efficiendum; & hæc materia à quibusdam differentia, seu proprietate diuidualis, ab alijs diuiduationis principium appellari solet. Vt enim ex anima, & corpore constituitur animal, quod est compositum physicum; ita ex differentia diuiduali, ex gra. Petri, hoc est, vt ita loquar, ex ipsa Petreitate, tanquam ex materia totius; atque ex humanitate, tanquam ex forma totius, constituitur hic homo, nimirum Petrus, qui est compositum metaphysicum, & verum indiuiduum. Nec terreant fortasse aliquem huiusmodi nomina: nam & ipsemet eloquætiæ parens lib. 3. Epistolarum familiarium, epist. 16. & Appietatem ab Appio, & Lentulitatem à Lentulo deduxit. Sed de his plura in præcipua disputatione de indiuidui constitutione dicturi sumus. Hæc tantum tetigisse volui, vt intelligeremus, posse quidem aliquid secundum numerum multiplicatum esse; nec tamen necesse esse, vt illud idem materiam habeat,

quæ

Explanatur
tex. 12. lib. 5.
Metaph.

Nota quatuor
unitatum
genera.

Vnum propor-
tionem.

Vnum gene-
re.

Vnum specie.

Vnum nume-
ro.

Quartus uni-
tatis modus
à multis per-
petam expli-
catus.

Ratio:

Responsio.

Confutatio.

Quo Aristo.
locus de nu-
merali unita-
te sit expla-
nandus. vide
Sco. li. 5. Me-
taph. com. 11.

Nota hæc ad
indiuiduationis
principium
attinentia.

Quid sit for-
ma partis.

Quid forma
totius.

Quid mate-
ria partis.

Quid mate-
ria totius.

Ex materia
totius, & for-
ma totius co-
stituitur com-
positum me-
taphysicum,
estque mate-
ria totius ve-
rè indiuidua-
tionis princi-
pium.

Plures sunt
res, quàm no-

quæ altera sit physici compositi pars: sed sat est, si materiam illam habeat totius, quæ respon- det formæ totius, quæque pars est compositi Metaphysici, ex quidditate ipsa, tanquam ex forma, & ex differentia individuali, tanquam ex materia, constituti. Non est autem ab- surdum (vt ad rem nostram propius accedamus) rationalem animam carere materia Physica, & habere hanc materiam Metaphysicam, quæ differentia individualis ap- pellatur: anima enim, quæ est in Petro, constituta est ex quidditate animæ, & ex differentia individuali, contrahente ipsam ad esse hoc, & sic de alijs dicendum est. Erat altera autoritas, ex 1. eiusdem operis libro tex. 49. desumpta, vbi Arist. ostēdit, primū mo- torem ideo vnum numero esse, quia materia caret. Ex hac quoque autoritate elicerunt ad- uersarij, rationalem animam non esse numero multiplicatam; alioquin ex materia cōstaret. Verūm vt primam, ita etiam hanc secundam autoritatem haud rectè animo sunt assecuti: etenim Arist. ibi non solūm materiam, quæ est altera compositi pars, a principe motore secre- uit, vt illam ostēderet indissolubilem esse; verūm etiam ab eodem materiam illam separauit, quæ indiuiduationis principium appellatur; hoc potissimū consilio, vt significaret, illum ex se vnum numero esse, non item per aliquid aliud, ipsi additum, vt omnibus alijs cōtingit, quæ ab eodem diuersa sunt, & in quibus esse ab essentia distinguitur. In primo autem motore, esse, & essentia sunt vnum, & idem; & propterea non habet ille naturam specificam, quæ per aliquam indiuidualem differētiā ad singulare aliquod deducatur, sed (vt scholæ inquirunt) est de se hic, & ideo iure optimo ab eodem Arist. omnem penitus materiam secreuit. Satis, opinor, hæc erunt ad primū argumēti solutionem: cuius si expeditiorem solutionem habere vellemus, dicere possemus, multiplicem varietatem fieri ratione materiæ, non solūm quæ sit alicuius rei substantialis pars, verūm etiam cui res aliqua, veluti forma perficiens, sit adiun- cta; & propterea nullum absurdum est, rationalem animam multiplicem fieri; nam tametsi illa non habeat materiam, tanquā, sui partem; habet tamen materiam, cui, veluti forma per- ficiens adiungitur, & talis materia est corpus humanum.

Solutio secundi, tertij, & quarti argumenti. Cap. XX.

AD secundum argumentum, quod tertiam continet difficultatem, ex superiūs proposi- tis, quodque manifestam in Arist. dictis repugnantiam ostēdit, respondendum est, Ari- st. optime quidem animaduertisse, infinitam reapse animarum multitudinem, mundi æter- nitate, ab se positam, consequi necessariò debere: verūm sicut hoc in causa fuit, cur ipse suā de animæ immortalitate sententiam non omnino expresserit, sed ex industria occultarit; ita hoc idem in causa fuit, quare hanc quæstionem apertè non dirimeret, vna ne tantum sit in omni- bus hominibus anima rationalis, an eadem potius secundum numerum hominum multipli- cata sit; tametsi, vt ostēdimus, verè hanc posteriorem partem amplexus est. Docuimus enim supra, has duas propositiones, absque vlla repugnantia, simul inanere posse, rationalem ani- mam esse formam informantem, atque eandem nunquam interituram esse: tertiam autem propositionem comitem admittere nequaquam posse, mundum, scilicet ab æterno conditum esse: mundi enim æternitate concessa, infinitus re ipsa animarum numerus vitari non potest, quæ admodum in disputatione de mundi æternitate, cōtra multos apertissime demonstraui. Nō est igitur mirū, si & Cardinalis Bessarion, & multi etiam alij doctissimi viri secundum hoc ar- gumentum maximi fecerint, atque validissimum, immò etiam insolubile iudicarint. Ad ter- tium, ita minor distinguenda est, Intelligere vniuersalia non competit nisi facultati, a mate- ria abiunctæ, hoc est, seorsum manenti, adeo vt nullius corporis perfectio existat, & in hoc sensu est falsa. Intelligere vniuersalia non competit nisi facultati, a materia abiunctæ, i. quæ nulli organo corporeo sit affixa, & in hoc sensu est vera. Iam verò humanus intellectus dicitur forma, a materia abiuncta, non quia non sit actus, & humani corporis perfectio, sed quia est facultas, nulli organo corporeo affixa; & propterea optime, sicut qualibet abstracta sub- stantia, res ipsas vniuersales intelligere potest. Ad quartum, neganda est hæc conclusio, si rationalis anima recens educeretur, illa esset dissolubilis. Et cum probatur, quia, quod cepit esse, non potest esse perpetuum: verum est de eo, quod cepit esse generatione, quodque ex ali- qua materia factum est, quemadmodum astruebat Plato, conditum esse mundū, contra quæ primo de Cælo locis citatis, Arist. argumentabatur; huiusmodi autem non est anima ratio- nalis.

mina, propterea cum nobis appetant, si ea fingere.

Nō repugnat rationale animæ carere materia physica; & habere materiam metaphysicam; ratione cuius vna numero dicitur; hincque intelligas solutū argumētum.

Explicatur locus Arist. in 1. Metaph. tex. 49. aduersarij non satis perspecti.

Primus motor non per aliquam indiuidualem differētiā, sed ex se singularis est: in eo enim esse ab essentia non distinguitur.

Expeditio huius primi argumēti solutio.

Ad secundum argumētum.

Cur Arist. suā de animæ immortalitate sententiam apertè non expresserit. Vide plura in disput. de anim. immort.

Posita mundi æternitate, & rationalis animæ immortalitate, infinitus re ipsa animarum numerus vitari non potest. Ad tertium argumētum.

Ad quartum argumētum.

Vberius eiusdem argumenti solutio.

Solutio secundae difficultatis 18. c. propositae.

Cur caelestia sidera suis suis speciebus vnica sint.

Rationalis anima tametsi indissolubilis est, nihilominus est necesse fieri multiplex.

nal. Verum quoniam ad hoc idem argumentum secunda illa difficultas pertinet, quam 18. cap. proposuimus; propterea vberius id ipsum videtur explanatione soluendum. Dicebamus ibi, ea, quae aeterna, & indissolubilia sunt, non egere, vt in suis speciebus multa fiant, sed vnicum indiuiduum vnique speciei sufficere; afferebamusque de Sole, Luna, ceterisque sideribus exemplum: rationalis igitur anima si indissolubilis est, vnicum quoque erit suae speciei indiuiduum, atque adeo non erit forma informans, sed assistens. Ad hanc difficultatem, quae certe maximi momenti est, respondeo, ea indiuidua, quae indissolubilia sunt, atque in suis speciebus vnica, non ea potissimum ratione in propria specie vnica esse, quia indissolubilia sunt; sed quia perpetuitate gaudent: quod enim sepeper fuit, & semper erit, non habet in se illam inditam propensionem, vt aliquid sibi simile gignat, quemadmodum habent animalia, & plantae, propterea quod semetipsa infinita duratione scruare non possunt. Igitur caelestia sidera, quia perpetua sunt, ac deinceps indissolubilia, ideo in suis speciebus vnica sunt, siquidem ad vniuersi perfectionem, & conseruationem sufficiunt. At verò rationalis anima quanquam indissolubilis est, non est tamen perpetua; sed occasione humani corporis efficitur, cuius est forma, actus, substantialisque perfectio; ea effectio, quam Aristoteles vel nesciuit, vel explicare noluit: sed eam tantummodo corporis extrinsecus accedere, seu de foris venire, atque obire, asseuerauit. Cum igitur plura sint humana corpora, quae ad vniuersi perfectionem necessaria sunt, plures quoque rationales animas, quae sint illorum formae, reperiri necesse est. Neque verò est anima, quae ab anima procreetur, atque ita in sua specie multiplex fiat: indissolubilis enim est anima, de qua loquimur, & propterea nullam, ad prolem edendam, propensionem habet, sed, vt dixi, plures animae occasione plurimum corporum, quorum sunt substantiales formae, procreantur.

Reliqua argumenta, pro Auerrois opinione proposita, diluuntur.

Cap. XXI.

Ad quintum argumentum.

AD quintum argumentum, concedendum est antecedens de forma informante, quae vi naturalis agentis educitur: haec enim à sensibilibus materiae affectionibus quodammodo accersitur, atque ab illis necessariò pendet; propterea mirum non est, si illis remotis, statim corrumpat. Fallum est autem antecedens de ea forma informante, quae extrinsecus accedit, nulliusque naturalis agentis ope procreatur, cuius generis est anima rationalis. Etenim affectiones, in materia repertae, animae quidem cum corpore coniunctionem respiciunt, quia statim, vt humanum corpus perfecte organis instructum est, a se extrinsecus orta, cum eo iungit, tantum affectiones illae rationalis animae substantiam non respiciunt; alioquin & ipsa, sicut ceterae formae, de materiae potestate educeretur. Non erit igitur dissolubilis anima rationalis, quanuis etiam sensibiles materiae affectiones remoueantur: sed tantummodo illarum remotionem rationalis animae ab humano corpore separatio illiò consequetur. Ad sextum neganda est conclusio. Ad probationem responderetur, quicquid est in materia quantà, atque ex eadem, tanquam ex substantiali parte, factum est, vtique ad illius extensionem necessariò extendi: rationalis autem anima, tametsi est in materia quantà, corpusque humanum veluti forma informans perficiat; nihilominus quia neque ex materiae potestate deducta, neque ex eadem, tanquam ex substantiali parte facta est, ideo ad illius extensionem non necessariò extenditur, sed in eadem modo quodam indiuisibili manet. Ceterarum animarum animae, vt ex gra. sentiens, ex potestate materiae cordis primùm oritur, teste Aristotele lib. 3. de Partibus animalium capp. 3. 4. & 5. & Alex. 1. lib. de Anima, c. ultimo, perque totum cordis corpus illius substantia diffusa est: eius autem vis, atque facultas per omne corpus animalis extenditur. Vegetalis etiam anima aut in medulla, aut in radicibus, aut in quouis alio, quod cordi proportionem respondeat, secundum substantiam, & quasi in proprio domicilio diuisa, atque extensa manet, tanquam in ea parte, de cuius potestate primùm deducta est: eius autem virtus per truncum, per ramos, ramusculos, immò etiam & folia diffunditur. At verò rationalis anima nullam habet in humano corpore partem, ex cuius materiae potestate primùm deducta sit; & propterea rectè dicebat Aristoteles lib. 1. de Anima tex. 92. ne fingere quidem nos posse, quam partem corporis occupet intellectus. Erit igitur tota rationalis anima in toto humano corpore, & tota in qualibet parte, atque ita cum non sit forma, de materiae potestate de-

ducta;

Affectiones in materia repertae, substantiam etiam rationalis animae non respiciunt, sed eius tantummodo cum humano corpore coniunctionem.

Ad sextum argumentum.

Animae sentiens ex potestate materiae cordis primùm oritur, teste Aristotele lib. 3. de Partibus animalium capp. 3. 4. & 5. & Alex. 1. lib. de Anima, c. ultimo, perque totum cordis corpus illius substantia diffusa est: eius autem vis, atque facultas per omne corpus animalis extenditur. Vegetalis etiam anima aut in medulla, aut in radicibus, aut in quouis alio, quod cordi proportionem respondeat, secundum substantiam, & quasi in proprio domicilio diuisa, atque extensa manet, tanquam in ea parte, de cuius potestate primùm deducta est: eius autem virtus per truncum, per ramos, ramusculos, immò etiam & folia diffunditur.

Animae rationalis nullam habet in humano corpore partem, ex cuius materiae potestate primùm deducta sit; & propterea rectè dicebat Aristoteles lib. 1. de Anima tex. 92. ne fingere quidem nos posse, quam partem corporis occupet intellectus.

etiam in ipsa materia, hoc est, in humano corpore citra ullam diuisionem permanebit. Ad primum respondendum est, si in manu reperirentur organa, non quidem ad intellectiōem proximè edendam, sed ad ea, quæ necessariò ante exigit intellectio, utique dicere possemus, quauis improprie, manum intelligere: quemadmodum, & caput ipsum intelligere dicimus, non quia proprie intelligat. Sed quia in eo, tanquam in angusto fornice, phantasmatum concursu, species intelligibiles fabricantur, quæ ad intellectiōem efficiendam necessariae sunt. Anima enim in corpore existens, ipsius copulationis vi, sensibus tam exterioribus, quam interioribus, indiget, ut suo modo ad intelligendum concurrat. Non igitur proprie caput intelligit, imò neque anima, ut docet Arist. 1. de Anima tex. 64. Sed homo anima, quæ verè est intelligendi principium. Quare mirum non est, si manus non intelligat, quauis anima rationalis totum humanum corpus secundum propriam substantiã, veluti forma perficiat. Octauum argumentum subdificile est, & eo facillè posset quilibet, philosophica tantum superficie contentus, circumueniri, si enim rationalem animam per se subsistentem esse negemus; tunc illam, in hominis occasu, incolumem non seruabimus: sin autem formam illam per se subsistentem admittamus: eandem informantem humani corporis formam dicere non poterimus: propterea haud pingui materia hoc argumentum percurrèdum est, sed subtiliter explicandum. Puto igitur pro illius solutione dicendum, rationalem animam neque in eius educationis momento, neque dum in humano corpore manet, formam esse per se subsistentem (non enim est anima veluti intelligentia, quæ nullius corporis est forma, & ideo per se subsistit) sed ab eius effectu Deo, ex nulla materia, cum duplici propensione, condita est; altera ad humanum corpus informandum, quæ propensio statim expletur, ut ipsa in lucem edita est; altera ad per se subsistendum, quæ non nisi eadem à corpore soluta, ad energiam reduci potest. Ceteræ formæ, materiam informantés, neque per se subsistunt, neque citra materiam subsistere possunt; quia à materia pendent, neque ullam ad per se subsistendum propensionem habent. Rationalis autè anima, dum se ipsa humanum corpus perficit, per se quidem non subsistit, quia cum materia coniuncta est; per se tamen, dissoluto corpore, subsistere potest, tum, quia à materia non pendet, tum etiam quia ab summo Opifice, cum eiusmodi propensione ad per se subsistendum effecta est.

qua, veluti ex materia deducatur, propterea in materia quanta non extenditur, cum omnino indiuisibilis sit.

Ad septimū argumentum. In quo estis hois caput intelligere dicitur.

Ad octauum argumentum.

Ad octauum argumentum.

Rationalis anima cum duplici propensione ab eius opifice procreata est.

Aristotelis autoritatibus, pro Auerroë adductis, satisficit.

Cap. XXII.

Solutis iam rationibus, quæ ad tuendam Auerroë opinionem adductæ sunt, reliquum tandem est, ut Arist. autoritatibus, pro eadem propositis, satisficiamus. Ad primam, sumptam ex 1. de Anima tex. 82, respondendum est, Arist. ibi ad hominem, ut aiunt, aduersus Empedoclem argumentari; qui animam ex elementis constam esse existimauit. Arguebat Arist. quoniam si elementa simul iuncta manent, opus est, ut ab vniuerso aliquo id fiat; atque elementa ipsa quodammodo contingente iam verò continens est semper contento nobilior, nihilque anima nobilior esse potest, cum illa secundum Empedoclem, aliosque veteres philosophos antiquissima sit, atque diuina. Quicquid igitur Aristoteles in eo tex. asseruit, non fuit secundum propriam, sed secundum veterum philosophorum, atque potissimum Empedoclis sententiam: constat enim apud Arist. rationalem animam ante humanum corpus nullam esse, ut supra sæpius ex 12. Metaph. tex. 16. demonstrauimus. Ad secundam, quæ ex eodem primo libro de Anima tex. 92. sumpta erat, respondendum est, iure optimo Arist. ibi asserere, non posse quidem fingi, quam partem corporis occupet intellectus; quoniam non est intellectus virtus organica, quemadmodum videndi facultas, quæ oculum occupat; neque etiam rationalis anima de vilius materiae potestate deducta est, sicut anima sentiens, quæ in animalibus, sanguine præditis, occupat, cor, aut anima vegetalis, quæ in stirpibus, radices obsidet, aut medullâ. Nihil igitur aliud docere in eo textu Arist. voluit, nisi intellectum non esse facultatem organici. Ad tertiam, erutam ex 11. contex. secundi libri de Anima, respondeo ex eis, quæ scripti in illius difficilis contextus explanatione, nolle ibi Aristotelem docere, rationalem animam non esse actum corporis, atque adeo nec formam informantem; alioquin sibi ipsi aduersaretur, cum iam sæpe superius definitionem animæ animabus omnibus communem esse docuisset; sed eius institutum esse docere, rationalis animæ facultates non esse actus corporis, hoc est, nulli organo corporeo affixas esse, ut inde quasi hoc argumentum eliceret: quemad-

Ad primam autoritatem

Ad secundam.

Ad tertiam.

Breuis planatio cõtext. 11. lib. 21 de Anima.

modum

modum vegetatis, & sentientis an in facultates sunt actus partium corporis, hoc est coporeis organis sunt affixæ, hincque sequitur, ut anima vegetalis, atque etiam sentiens à corpore penitus inseparabiles sint; ita quia rationalis animæ facultates nullius corporis sunt actus, hoc est, nullis corporeis organis sunt affixæ, manifeste sequitur, ut ipsa rationalis anima à corpore separabilis sit. In sequentibus autem verbis non ea fuit Aristotelis mens, ut docere voluerit, rationalem animam esse planè formam corporis, sicuti nauta est forma navis; ut inde eliceremus, esse tantummodo formam assistentem: sed dixit, ex iam tradita animæ definitione non adhuc manifestum esse, an anima vniuersè accepta, quemadmodum est forma informans ita etiam sit forma assistens, sicut nauta navis: infra enim, cum de rationali anima sermo fiet, liquidius apparebit, animam vniuersè consideratam, saltem secundum aliquam sui speciè, seu subiectiuam partem, hoc est, secundum animam intelligentem, non solum informantem formam, verum etiam assistentem esse. Ad quartam, elicitam ex 21. context. eiusdem secundè libri, respondendum est, rationalem animam aliud quidem animæ genus, à cæteris distinctum esse, loquendo de genere Physico, quia est reliquis longè præstantior, atque rursus à corpore, ut perpetuum à dissolubili, separabilem esse: negandum tamen est, ex hisce verbis elici, Aristotelem rationalem animam formam tantummodo assistentem esse, posuisse. Etenim forma informans, quæ de materiæ potestate deducta non est, à corpore quidem separari potest; & quanuis separata non sit amplius forma; substantia nihilominus indissolubilis manet. Anima igitur rationalis tantisper dum re ipsa corpori coniuncta est, anima dicitur, & propriè forma: quoniam verò ex materiæ potestate deducta non est; ideo à corpore separabilis est: cum autem separata est, non amplius anima dicitur, sed solum simplex quædam substantia, velut Intelligentia, est, & appellatur. Ad quintam, sumptam ex 4. & 6. context. tertij libri de Anima, respondendum est, Aristotelem in ijs contextibus duo potissimum docuisse. Alterum est, rationalem animam in sese materiam, ut sui partem minimè continere; propterea à sabiecro, ut Scholæ inquirunt, immistam esse. Alterum est, eandem animam nullum prorsus in sese, tanquam sibi naturale obiectum includere, & propterea esse etiam immistam ab obiecto. Non negare tamen Aristotelem, hanc eandem animam cum corpore coniunctam esse, eoq; modo materiam perficere, quo actus, & forma quælibet substantialis cum sua materia coniuncta est, veluti perficiens cum eo ipso, quod perficitur. Ad vltimam, ductam ex 2. lib. de Ortu animalium c. 3. respondendum est, nihil aliud ibi Aristotelem inferre, nisi rationalem animam non esse formam informantem, eo modo, quo anima vegetalis, aut sentiens, hæ enim ex spumoso, crassoque semine, & ex natura corporea originem trahunt, illa verò extrinsecus accedit, diuinitusque procreatur; eius autem mentem fuisse, statuere, rationalem animam esse formam informantem, ex superioribus verbis eiusdem capituli apertissimè elicitur: ubi docet, animam omnem prius esse potestate in semine, quam re ipsa, & expressam mentionem facit de anima ipsa rationali, qua homo est. Illa autem forma, qua homo est homo, non est quidem simpliciter assistens, sed potissimum informans.

Ad quartam
autoritatem.

Ad quintam
autoritatem.

Ad sextam
autoritatem.

DE ANIMI IMMORTALITATE.

Disputatio Vigesima prima.

*Tractanda in hac disputatione.**Caput Primum.*

DE animi nostri immortalitate, post innumeros, ac celeberrimos Philosophos, frustra me acturum existimaſsem niſi & meæ vitæ ratio id expoſceret, qui publico Philoſophiæ docendæ muneri in hac illuſtri Academia Patavina ſum addictus, & nouæ identidem conuentiones erumperēt, quibus res omnium ſumma, & è qua pendet æternitas, in diſcrimen adducitur: niſi item officium hoc debuiffem ijs, qui liquidiorem de me aliquam, ſed ſolidiorem in tanto negotio, pro ſuo captu, notiã quaſiuiffent. Sanè Dei Eccleſia, non ſolum naturalium, verùm etiam cæleſtium luminum illuſtrata ſplendore, modum huic potiſſimum diſputationi impoſuerat, ne luxuriantia ingenia, eiufmodi altercationibus, pergerēt, in laxam vitæ improbe licentiã, in defectionem aduerſus legitimos Principes in hæreſes in ipſum adeo Atheiſmum ruere. At mens quorundã male ſana, nihil quantuncũq; inde germinat dñi, cunctata, haud ceſſat aſos adoleſcentium inſauſtis opinionibus imbuere, vt, qui obuiam, cum poſſit, depaſcētī flammæ non ierit, iſ Deo, & Chriſtianiæ Reipub. grauiffimam ſit rationem redditurus. Agam igitur, Deo ipſo aſpirãte, quam puto certiffimam eſſe viam huius tractationis. Mox quid hac voce IMMORTALITATIS deſigneretur. Deinceps qui nam pro illa, ſiue item aduerſus ipſam ſcripſerint, aut ſenſerint. Præterea aduerſantium immortalitati, quæ maioris videantur potueris eſſe, argumēta, ſoluam omnia, cum verè ſolubilia ſint, eorundemque fundamēta, tanquam inania, & ab Ariſt. mēte abhorrentia, penitus euertam. Demum, vbi ſniam meam de Ariſt. ſentētia deprompſero, & aduerſariorum obiectiones refutauero, diſſeram, num animi noſtri immortalitas ſola queat naturali ratione monſtrari.

Scribēdi cō
ſilium.Ordo in di-
ſputatiōe ler-
uandus.*Modus agendū in hac diſputatione.**Cap. II.*

EXpediit nihil magis cuique ſcriptori, qui rem aliquam ſyncerè tractare planèque, confi-
cere cupit, quàm vt initio veritatem ipſam, tanquam primum, atque præcipuum ſue tra-
ctationis ſcopum, ante oculos ſibi conſtituat. Id ſi in reliquis tractationibus requiritur, in hac
certè de humani animi immortalitate diſceptatione pernecceſſarium eſt: in qua potiſſimum
anceps, & obſcura Ariſt. ſnĩa autores pleroſque in varios, grauiffimoſque errores deduxit. Tã
grauem igitur diſputationē aggreſſuro, ſedulo mihi opera danda eſt, vt ea omnia euitē, quæ
nobis ad veritatem aditum quo quomodo intercludere poſſunt, quod tribus præcipuè obſer-
uatis, facile aſſequi me poſſe conſido. Primum eſt, ne inter diſputandam, vlli me proſus ad-
dicam autori: ſic. n. libera, ſolutaque erit philoſophandi ratio, nec eò me trahet beneuolētia,
vnde ratiocinatio deducit. Alterum eſt, vt ſingula Ariſt. loca, quæ paſſim in hac quaſtione
pro vtraque parte adducuntur, ita explicem, non vt à me ſponte eius philoſophiæ principijs
accōmodata videantur (hoc. n. perſæpe veritati tenebras offundit, vt in tractationis curſu pla-
num fiet) ſed vt omnes, non verba ſolum, verùm etiam ſnias, & integra Ariſt. capita conſide-
rãtes, omnino iudicēt, ea aliter explicari non potuiſſe: decet. n. interpretem, qui veritatis ama-
tor eſt, non autoris adulator, docere liberè, quid autor ipſe re vera ſenſerit, non quid forſan
ſuis principijs innixus, dicere, aut ſentire debuerit. Tertium eſt, vt non erubeſcam, ſi quæ à
viris celebratiſſimis, huc ſpectantia, tradita fuerint, ad veritatem planius aperiēdam, atque et
ad meam ſniam confirmandam, citato tamen autore, in medium proferre, hiſ. n. à me obſer-
uatis, ſpero fore, vt qui nō vnum, aut alterū hinc inde ſelectum caput leuiter percurrerit, ſed
totam diſputationem equo, attentoque animo perlegerit, facile ſit in tam lubrica, difficili que
materia, optatam veritatem conſecuturus.

Veritas ſco-
pus debet eſ-
ſe cuiuſcũq;
ſcriptoris.Non eſt iurã
dū in verba
Magiſtri.
Quoniam pa-
tēo explican-
da ſint Ariſt.
loca.Cum vna ſit
Veritas, faci-
le eſt plurib.
autoribus in
eandem iuci-
dere.

Immortale
accipitur tri-
bus modis,

Declarare in primis operæpretium est, ad omnem euitandam homonymiam, id, quod ab alijs quoque animaduersum esse video, quam. s. hoc loco significationem obtineat vox illa, seu particula, IMMORTALIS, multum enim interest, vno ne, an altero modo intelligatur. Immortale igitur tametsi pluribus potest accipi modis, tamen, quod ad præsens negocium attinet, tres potest intellectus habere. Primò enim significare potest illud, quod secundum suam naturam immortale est, nec per vllam potentiam aliquando aboleri, extinguive potest; quinimò ipsum non esse, contradictionem inuoluit. In hoc sensu, solus Deus est immortalis; neque enim vllam interiorè mortis causam secum defert, neque exterior aliqua causa reperitur, quæ ipsi mortem inferre valeat. Potest secundò significare id, quod secundum suam naturam immortale quidem est, vt pote quia ex nullis contrarijs rebus constat sit; exteriorè tamen sui interitus causam habet, quia illud Deus arbitrata suo perdere, atque ad nihilum redigere potest. Sic cælestium orbium motrices mentes immortales sunt; quinimmo cælum ipsum hoc modo immortalitate dicitur gaudere. Potest terciò significare id, quod cum vi propria ne minimam quidem durationem habeat, ratione tamen cuiusdam adhæssionis, immortalitatis & ipsum beneficio fruitur. Hoc modo omne accidens, quod in subiecto aliquo immortalis inhaeret, immortalitatis particeps fit: igitur lumen Solis, atque abstractarum mentium intelligibiles species, immortales dicuntur, non quidem propria natura, sed quia ab immortalibus subiectis sustententur; solentque hæc immortalia per accidens nuncupari. Nos in hac disputatione immortale in secunda significatione accipimus, vt aliquid nobis circumscribit, quod habuerit esse post non esse, quodque secundum suam ipsius naturam, interitum omnem, atque perniciem, seu mortem ipsam effugiat, & querimus, vtrum anima rationis particeps (de hac enim est disputatio) quæ humani corporis forma & perfectio statuitur, vnà cum corpore intereat, an potius extincto corpore, adhuc superstes remaneat.

In quo sensu
accipiat im-
mortale in p-
senti disputa-
tione.

De animi nostri diuturnitate, veterum philosophorum placita.

Cap. IV.

Possunt hæc
eadè videri
apud Conim-
br. tracta. de
Ani. separ. di-
sp. 1. art. 1.
& Pet. Mar-
tinez in trac-
de sig. imor.
circa initiu.
& Phæreides
Syrius pri-
mus fuit, qui
de animorū
immortalita-
te disputauit
Platonici,
Stoici, & Py-
thagorici a-
nimæ immor-
talitatem va-
riè disputa-
runt.

Tantæ disceptationis excellentia, quæstionisque difficultas exposcit, vt non prius in eius profundum descendamus, quam intellectum nostrum quibusdam veluti rudimentis illiniamus, eundemque ad rei veritatem capeendam præparemus. Id optimè fiet, si quæcūque de animi nostri diuturnitate veteres philosophi protulerunt, hoc capite quàm breuissimè aperiemus: non enim consilium meum est, aliorum dictis volumina implere, sed in eis, quæ maximè difficilia sunt, contemplatione versari, & si quæ à me excogitata fuerint, eadem ad communem studiosorum vtilitatem proferre. Ergo inter primos philosophos, qui de animorum immortalitate disputare cœperunt, fuit Phæreides Syrius, qui publice docuit, humanos animos perennis esse, immortalitateque potiri: hunc primò eius discipulus Pythagoras, deinde Mercurius Trismeg. Zoroaster, Diogenes, Thucidides, Thales Milesius, Anaxagoras, Plato, omnes denique Platonici, atque etiam Stoici secuti sunt. Fuit tamen inter illos non nihil discriminis: nonnulli enim verè immortalem humanum animum esse concesserunt, eundem videlicet perpetuò duraturum. Alij nõ animam solùm rationis participem, sed beluarum etiam animas, hoc eodem immortalitatis priuilegio donatas esse censuerunt. Alij ex Pythagorica familia ita immortales animas crediderunt, vt cum illarum certus quidam, & determinatus numerus esset, de corporibus aliquando in corpora, transmigrarent. Alij è Stoicorum secta humanos animos ita immortales tradiderunt, vt eos nequaquam cum corporibus extingui putarint, sed paulò post à corpore solutos, paulatim debilitari, atque tandè perire; hoc tamen discrimine, quod eò diutius animæ permanerent, quò formæ virorum sapientum extitissent: quinimò arbitrati sunt, sapientum animas vsque ad vniuersi conflagrationem perseuerare, aliorum autem hominum sensim deficere, penitusque tandem aboleri. Ex aduersa parte fuit vniuersa Epicureorum turba, quos plùrimi cum Græcorum, tum Latino- rum secuti sunt, præsertim Plinius lib. 7. naturalis historiæ c. 55. qui humanos animos interi- tum obnoxios esse defendunt, vtpote qui de materiæ potestate educti sint, ac proinde eos vnà cum ipsis corporibus occidere putant. Vtinam hæc opinio temporibus etiam nostris multos

Epicureorū
opin. de ani-
mæ immor-
talita. quos
secutus è Pli-
nius, & alij
plerique.

non

non habeat sectatores. Non defuerunt alij, qui humanam animam in duas partes distinxerunt, quarum alteram immortalē, perpetuōque duraturam, alteram verō vna cum corpore intercidere statuerunt. Ad hasce opiniones ceterae alię, quae super hac re haecenus emerferunt referri facillē possunt. Duo tamen fuerunt celeberrimi philosophi, quorum opiniones non dum satis ab omnibus perspectae sunt: alter fuit Galenus, alter Arist. illic quidē ob varios loquēdi modos, hic verō ob nimiam scribēdi obscuritatē. Dubitauit Galenus, deq; natura aīae valde anxius fuit, nū substantia illa, siue potius qualitas, aut ex plurib; qualitib; cōsurgēs temperamentum sit: ideo si quis legat librū illum, ita inscriptū, *Quod animi mores corporis temperaturam sequatur.* inueniet, ipsum potius mortalitatē, quā immortalitatē statuisse; cū presertim Platonē ibi arguat, quod aīam immortalē esse defenderit. Oppositū autē lib. de Tremore, & rigore asserere videtur, vbi cū affirmat minimē deceptum iri, qui animam substantiam esse dixerit, quae per se moueri queat, quod apertissimum est apud Platonicos, immortalitatis argumentum. Locutus est interdum Galenus de aīa rationali, interdum de sentiente, & vegetali: sed in tanta dicendi varietate Eustachius Rudius, Philosophus, & Medicus celeberrimus, eius praecipua sensa in suo lib. de Anima clarissimē aperuit. Arist. snām infra examinabimus. Hęc sunt breuiter opiniones praecipuae veterum Philosophorū, qui de animi nostri diuturnitate, quod idem est dicere, de mortalitate, vel immortalitate, locuti sunt. Si quis plura desiderat, legat Caelium Rhodiginum lib. 1. cap. 23. & 24. Laetantium Firmianum lib. 2. cap. 15. Diogenē Laertium lib. 8. in Pythagora, Tertulianum in lib. de Anima, Ciceronem libro de Somnio Scipionis, & prima Tusculana, Plutarchum lib. 4. de placitis Philosophorum cap. 9. & lib. 5. cap. 1. Miradulanum lib. 4. examinis cap. 8. Ioan. Ferrariēsem lib. de Animae immortalitate, Franciscum Piccol. lib. 2. de Humana mēte cap. 1. sed inter ceteros Eugubinum lib. 9. de Perenni philosophia: multa. n. apud hos autores de animae immortalitate, illiusque statu post corporis solutionem, atque alia etiam huc spectantia, elegantissimē scripta reperiet.

Galenus, & Arist. de animae immortalitate opiniones ambiguit.

Eustachius Rudius.

Autores varij quos milia legi pnt de animae immortalitate, iuxta veterū Philosophorum documenta.

Caelius Rodiginus

Laetantius Firmianus

Dio Laertius

Tertullianus

Cicero

Plutarchus

Ant. Bernar.

Mirand.

Io. Ferrariē.

Fran. Piccol.

Eugubinus.

Aristoxenus

Dicæarchus.

Alex. Aphr.

Plutarchus.

Galenus.

Card. Caiet.

Petrus Pomponatius.

Simon Portius.

Feder. Pendasius.

Nota de Pendasio.

Illorum opinio explicatur, qui animum secundum Aristotelem mortalem esse statuerunt.

Capitulum V.

His praemissis, ad illud nunc, quod est maioris momenti, & de quo etiam huius seculi philosophi tanta inter se contēione decertant, accedamus, nepe quid Arist. de humano animo senserit, mortalem ne illum, an potius immortalē esse voluerit? Qua de re cū varij varia senserint, agē vniuscuiusque snām expēdamus. Prima verō illa est, Arist. humanū animum mortalem existimasse, ita Aristoxenus, atque etiam Dicæarchus ipsius Arist. auditores, ita Alex. Aphrod. eiusdem operum interpretes sapienter asserunt. Idē asseruit Plutarchus lib. 5. de placitis philosophorum cap. 1. Galenus in historia philosophica, atque ex recentioribus Card. Caiet. lib. 3. de Anima cap. 2. Petrus Pomp. in tractatu de Animae immortalitate, qui primus opinionem hanc ab Alex. tanquam ab eius principe, & quasi inuētoe traditam, instaurauit, & veluti postliminio reuocauit. Simon etiam Portius libello de humana mēte, & nonnulli alij nostri temporis philosophi. Creditur idem etiam sensisse Federicus Pendasius (si habenda fides est eius discipulis) nam & Polus Lauredanus, & alij complures, qui ipsum audiuerunt, hanc Alexandri opinionē defendunt. Audiui tñ ego à viris celebratissimis, & fide dignis, Federicum Pendasium eo tēpore, quo publicē Patavij philosophiam profitebatur, contentionis estu, Alexandri opinionem secutum esse: tunc. n. erat in eodem Gymnasio, qui Auer. snām sectabantur: postea verō cum Bononiae philosophiam docere cepit, omnibus Arist. locis maturius consideratis, singulisque rationibus diligentius expensis, palinodiam eecinnisse, arbitratumque esse, Arist. in animi immortalitate propesum fuisse: ita doctissimi viri ab eodem Pendasio se excepisse affirmarunt, & hoc idem ēt eius Filius, qui nunc Bononiae, publico stipēdio philosophiam docet, testatus est. Sed praeter hos philosophos non defuere inter Patres, qui hoc idē de Arist. existimarunt, vt Iustinus philosophus, & Martyr in sua Patrenesi, Theodoretus lib. de Natura hominis, Gregorius Nyssenus lib. de Anima, Gregorius Nazianzenus disputatione contra Eunomiam, Origenes, & alij complures. Quorum auctoritati cū magnopere videantur tribuere, qui mortalitatem animi capiunt ē libris Aristotelis (vti opinantur) astruere, rationes itē adiungunt. Quarum prima, quam Petrus Pomponatius maximi fecit, ex ipsius animae definitione, initio secundi libri de Anima, ab Arist. tradita,

Iustinus.

Theodoret.

Greg. Nisse.

Greg. Nazi.

Origenes.

Arim ab auro

ritate.

Prima ratio.

Secunda 16.

sumpta est, vbi ita scribit: Anima est actus corporis physici, organici, potentia vitam habentis. Sumpta igitur hac definitione animæ, tanquam maiore propositione syllogismi, ita subdit Pomponatius minorem: scilicet actus corporis physici citra corpus physicum, quod perfectum, consistere nequit; igitur, homine extincto, rationalem quoque animam, quæ illius actus, forma, atque perfectio existit, pariter aboleri, necesse est. Secunda ratio ab eodem elicitur ex ijs, quæ 1. de Anima tex. 12. & sequentibus Aristoteles scribit, vbi eius naturam, vires, operandique modum considerans, syllogismum quendam hypotheticum, seu conditionalem ingerere nititur, cuius maior propositio hæc est; Si intellectus citra imaginationem operari potest, tunc nulli est affixus materiæ, sed ab ea disiungi sine sui interitu valet: si contra pro suo obediendo munere ope phantasmatum, & imaginationis indiget; per se ipse quidem consistere nequit: minorem deinde, inquit, huius syllogismi propositionem 3. de Anima tex. 39. Aristoteles expressit, vbi asseruit, sine phantasmatum adminiculo intellectum suam virtutem expromere non posse; quinimò, intelligentem phantasmata speculari necesse est: sequitur ergo (ait) conclusio, ab ipso met Aristotele tacite pronunciata, intellectum. s. humanum seorsum à corpore consistere non posse, nisi ipsum perpetuò deinceps ferri, asserere velimus, quod philo-

Tertia.

sophi omnes absurdum maximum arbitratur. Tertia sumitur ex 1. lib. de Cælo tex. 126. vbi hæc vniuersalem propositionem visus est Aristoteles protulisse, Quicquid ortum est, occidere illud ipsum aliquando necesse est; sicut contra, quod nullum sui ortum agnouit, nullum etiam vnquam patietur interitum: sed (vt ipsemet docuit 12. Metaph. text. 16.) humana aia initium aliquando habuit: simul enim cum corpore, cuius est forma, in rerum natura consistere capit: eadem igitur vna cum eodem corpore aliquando dissoluetur. Quarta eruitur ex 1. lib.

Quarta.

Ethic. c. 10. vbi Aristoteles in Solonem inuehitur, quod hominem post mortem vera, perfecta que felicitate perfrui, asseruerit: fundamentum autem, quo Aristotelis reprehensio nititur, aliud certè non est, nisi quia humanus animus, ad quem beatitudo, atque felicitas pertinet, post mortem manere non potest, quemadmodum ipsemet 3. eiusdem operis libro c. 6. lucidissimis verbis confirmauit, dum dixit, post mortem nec boni quicquam homini accidere, nec mali. Quinta elicitur ex 12. lib. Diuinorum tex. 39. vbi diuinam felicitatem perpetuam esse, humanam verò non admodum diuturnam Aristoteles asserit: hoc autem esse non posset, nisi mortalem humanam animam censuisset; alioquin cum perpetuitate substantiæ ipsius animæ, perpetuitas quoque felicitatis iuncta esset. Præter has rationes, ex varijs Aristotelis locis desumptas, alias quoque huius sententiæ sectatores ex eiusdem Aristotelis principijs elucuerunt, quibus suadere nituntur, Aristotelem immortalem humanam animam statuere non potuisse, si sibi ipsi constare, suisque principijs respondere voluerit. Erit igitur sexta ratio huiusmodi, Aristoteles & 1. lib. de Cælo, & 8. de Physica auscultatione, aduersus oēs philosophos mundi æternitatem omnibus quibus potuit, medijs, demonstrare conatus est: si potuisset autem hominum animas immortales esse, tunc omnes etiamnum persisterent, quæ hæcenus editæ sunt: at infinite animæ editæ sunt, si mundus est æternus; infinitus nunc igitur re ipsa numerus animarum reperiretur: dari autem infinitum re ipsa, repugnat Aristotelicæ doctrinæ 3. lib. de Physico auditu; igitur si ab Aristotelis principijs discedere nolumus, opus est, vt mortalem humanam animam cum censuisse dicamus: nisi fortasse Pythagorica illa animarum migratio in diuersa corpora succedentium, inducatur, quod à Peripatetica philosophia nihilominus abhorret. Septima ratio est huiusmodi, si immortales animos Aristoteles statuisset, eosdem quoque à Deo creatione educi existimasset: nihil est autè, quod magis Peripateticæ philosophiæ aduersetur, quàm creatio, quæ alicuius est ex nihilo productio, igitur Aristoteles immortales humanos animos non iudicauit. Consecutio est manifesta: quæcumque enim immortalia sunt, sicuti aboleri nequeunt, nisi à Deo in nihilum redigantur; ita neque effici possunt, nisi diuinitus ex nihilo procreentur. Falsitas pariter consequētis nulla probatione indigere videtur: etenim Aristotelè creationem non agnouisse, ex eo potissimum suaderi potest, quia cum ipse, agere Deum impulsu quodam, & necessitate naturæ crediderit, si à Deo creati animas existimasset, dubio procul, eas omnes ab æterno editas esse asseruisset: quod tamen cum ijs, quæ lib. 12. Metaph. tex. 16. superius citato scripsit, minimè consentit, vbi humanam animam initium habere perhibuit: non igitur Aristoteles rerum creationem concessit, nec, quod hæc sequitur, animosum immortalitatem defendit. Alij hoc idem ratio-

Sexta.

cinium

Septima.

cinium sub hac forma proponunt; si anima incepit esse, vel de potestate materiae educa fuit, vel non; si fuit educa, ergo in esse a materia peder, nec ab ea poterit aliquo modo seiungi: si non fuit educa, ergo creata est, quod tamen principijs Arist. aduersatur. *Octaua*, si anima a corpore separabilis est; mobilis igitur illa erit, atque ita de loco ad locum concitabitur: id autem omne diuisibile est, quoadmodum lib. 6. Phys. Arist. docet; igitur vel anima diuisibilis erit, quod nullus sanæ mentis concedet: vel si indiuisibilis est, neuiquam a corpore poterit separari. Deinde mouebitur ne sursum, an deorsum? vel ad quã loci differentiã? si quis rationẽ assignate poterit, ad quã loci differentiã aia, dum decedit a corpore, moueat; facile quoq; eandẽ immortalem esse is idem unicuique poterit suadere. *Nona*, si qua forma suum compositum diligit, cuius est forma, ea certè est rationis particeps anima, quã si fieri posset, nunquam suum compositum deserere vellet, vt in hominis interitu experiri unicuique licet; manet igitur rationalis aia in humano corpore naturaliter, tanquam in eo, in quo suas omnes operationes exercere pot, cum sit illud instrumẽtis innumeris exornatum. Hoc si ita est, vt verè est, sequitur, animam extra corpus nullum statum naturalẽ habere, sed extra illud, vbicunq; ponatur, inuicem detineri: nullum aut violentum est perpetuum, ex Arist. doctrina 2. de Cælo tex. 18. igitur si concedere nolis, humanam animã vnã cum corpore mori; necessariò saltem concedes, eandem post aliquod tẽporis spatium aboleri. Sed dicas quãso, eo temporis curriculo, quo a corpore seiuncta manet, quas nam operationes edet? Nebit forsan, aut texet? Certè cum absque cogitatione, corporeisq; organis, nihil operari possit, ociosa torpetcet, & veluti insinuatibus manibus feriabitur, quod tanquam philosopho indignum, penitus reijciendum est. Vnã igitur cum corpore, aut saltẽ paulò post, anima intercideret, nisi, vt Pomponatius ait, vel ad Democriti resurrectionem, vel ad Pythagorã transmigrationem confugians, quod tanquã valde fabulosum a grauioribus philosophis exseimatur. *Põstrema*, si Arist. immortalem humanam animam censuisset, dubio procul aliquid de illius statu post hominis obitum docuisset: at de hoc ne verbum quidem; non ergo consiliũ eius fuit, ipsam immortalẽ statuere. Consecutio est manifesta: qui fieri. n. posset, vt Arist. qui tam diligẽs fuit naturã operum rimator, cãteris de rebus adeo copiosè, subtiliterque scripsisset, vt nihil, quod ad illarum perfectam cognitionem attineat, desiderari posse videatur; in hoc autem maximo negotio. s. de statu animã, post hominis obitum, penitus tacuisset, de quo tã plures philosophi verba fecerunt, qui immortalem humanam animam esse crediderunt? Quare cum nullum hac de re Arist. sermonem habuerit; apertissimum argumentum est, mortalem ipsum humanam animã censuisse. Has existimo validiores esse rationes, quã pro animã mortalitate adduci solent.

Anima immortalis apud Arist. & autoritatibus, & rationibus ostenditur Cap. VI.

Opposita autem snã, Arist. s. immortalẽ humanam animam censuisse, non suis iacet patrocinijs destituta, sed doctissimorum hominum autoritatibus, firmissimisque ex Arist. fonte rationibus hauistis sese tuetur, ac fulcit. Ad autoritates quod attinet, si cui vnquam scriptori hac in re fides habẽda est, plenissima certè Theophrasto haberi posse videtur; qui ex Themistij relatione, non Arist. modò discipulus, sed charissimus quoque eius consanguineus fuit: verisimile quidem est, cum in tanta difficultate sapius Arist. præceptorẽ suum adijisse, atque tandẽ ex multis sermonibus cum eo habitis, ipsius snãm expiscatum esse: at verò Theophrastus omnis interitus expertẽ humanam animã statuit; hanc igitur eandẽ ipsiusmet Arist. snãm fuisse, existimandum est. Verũ non Theophrastus modò inter Græcos scriptores, immortalem animam ex Arist. snã defendit, sed & alij complures, si eorum volumina perlegãtur: in hanc. n. snãm Themistius (licet ipse cum Auer. vnã in omnibus animam esse putauerit) Priscianus Lydus, Theodorus, Philoponus, Ammonius, Porphyrius, Olympiodorus, atque alij plures Arist. interpretes concesserunt, qui tunc in Græcia vigeabant, quibus nescio cur fides abroganda sit, vt vni tantum Alex. habeatur. Inter Arabes etiam eiusdem snãe fuit Auicenna, in peripatetica philosophia nõ parũ exercitatus, & inter Latinos Albertus Magnus, qui vniuersam Arist. philosophiam ingenij sui splendore collustrauit. San. Thomas primus post Auer. illius operum interpret. Aegidius Romanus, non minus in Aristotelica philosophia, quã in sacra Theologia eruditissimus, atque ex recẽtioribus philosophis quamplurimi. Si igitur apud oppositã snãe sectatores, argumentum ab autoritate alicuius momenti est,

Octaua.

Nona.

Decima.

Argm ab autoritate.

Theophrast. Arist. discipulus, & consanguineus.

Themistius. Priscian. Lydus.

Theodorus. Philoponus. Ammonius. Porphyrius. Olympiodorus. Auicenna. Alb. Magn. S. Thom.

Aegid. Rom.

Argm̄. faiso-
riū. sans ef-
ficax. ad o-
rē
dendam ani-
mā immor-
talitatem ex
sententia Ar-
ist.

Vide: Franc.
Piccol. in li.
de humana
mente.

Primū testi-
monium pro
animā immor-
talitate ex 1.
de Anima.
*Cave à de-
pravatis co-
dicibus, qui
loco nō inte-
rire habent
interire, & te
ge tex. Gra-
cū, optimat
que versio-
nes.

Secundū te-
stimoniū ex
2. de anima.
Tertium te-
stimoniū ex
3. de anima.
Quartum te-
stimoniū ex
3. de ani. &
1. de partib.
animal.
Quintum te-
stimoniū ex
12. Metaph.

Sextum testi-
moniu ex 1.
lib. de gener.
animal.

Septimum te-
stimoniū ex
1. Ethico.

Octauum te-
stimoniū ex
3. & 9. Ethic.

multo magis me arbitror hanc sententiam huiusmodi autoritatibus, quam illi oppositam, allatis iam testi-
monijs confirmasse. Sed est præterea aliud argumentum, quod tamen si suavior est, à ple-
risque tñ doctissimis viris plurimum factum esse video: etenim legat quis Arist. quantum velit,
nullum unquam apud ipsum expressum verbum reperiet, quo animæ mortalitatem fateatur,
sed id solum aduersarij, per obliquas consecutiones violenter extorqueunt. Contra verò animæ
immortalitatem multis locis (vt vidēbimus) ita perspicue, ceteris sit, vix vt clarius edoceri quic-
quam posse videatur: quod argumento certe omnibus esse debet, ipsum Arist. si non omni-
no animæ immortalitatem demonstrare potuit, saltem in hanc partem maxime fuisse pro-
prium. Ianum erant autem ex varijs ipsius locis rationes elici possunt, quibus vnicuique immor-
talitas animæ evidentissime suadetur: at nolo ego hunc modò laborem subire, cum præser-
tim Franciscus Piccol. Vir excellentissimus, lib. de humana mēte, omnes ferè rationes, quæ
ex Arist. operibus elici possunt, in vnum congefserit, atque easdē optimè declarauerit. Ego
communiora afferam testimonia, quæ passim in Scholis audiuntur, eo potissimum consilio,
vt ostēdam, solutiones, quibus eis resistere aduersarij nituntur, nullius esse roboris, neque mo-
menti: quod quidem sequenti capite præstiturus sum. Primum igitur testimonium elicitur
ex 1. lib. de Anima textibus 65. & 66. vbi asserit Arist. mentē substantiam quandam existi-
tem innasci videri, & non * interire. Rursus amare, cogitare, & similia, vnā cum corpore pe-
rire; intellectum autem nostrum diuinum quippiam, interitus, & passionis expertem appel-
lat: nescio, an Arist. clarioribus verbis animæ nostræ immortalitatem explanare potuisset.
Secundum testimonium non minus apertum habetur 2. de Anima tex. 21. vbi Arist. postquā
cæteras animæ partes diligenter considerauit, ait, Intellectum, qui speculatur, esse aliud quod-
dam animæ genus, à sentiente, & vegetante distinctum, quod ceu perpetuum, & indissolubile
ab eo, quod interit, seungi, & pararique potest. Tertium educitur ex 3. lib. de Anima tex. 20.
vbi conceptis verbis asserit Arist. intellectum in actu (de eo. n. intellectu ibi loquitur, vt cla-
rè in illius contextus explicatione patefecit) quo contemplamur, secundum id, quod est. i. se-
cundum suum esse, & secundum suam substantiam immortalem esse. Quartum sumitur cū
ex tercio libro de Anima tex. 4. & 6. cum ex 1. de Partibus animalium cap. 1. vbi humanam
intellectum immaterialem esse Arist. affirmavit, ac proinde ipsum à physica consideratione
seclusit: cum autem omnis immaterialis potētia interitus sit immunis, sequitur, humanum in-
tellectum, ea ratione, qua materia caret, immortalitatis prærogatiua gaudere. Quintum eli-
citur ex 12. Metaph. textibus 16. & 17. vbi Arist. de formis immortem habens, ait, formas
mouētes, cuiusmodi sunt Intelligentiæ, ante singularum rerum generationē existere: eas ve-
rò, quæ ad alicuius rei constitutionem pertinent, non prius esse, quam compositum ipsum cō-
sistat. Quærens deinde, an aliqua illarum formarum post dissolutum cōpositum manere pos-
sit, scribit, in quibusdam nihil prohibere, veluti si anima talis sit, non quidē omnis, sed ea tan-
tum, quæ rationis particeps est. Sextum elicitur ex 2. de Gen. animalium cap. 3. vbi ratio-
nalem animam ex spumoso, & crasso semine non oriri, quemadmodum sentientē, & vegeta-
lem, quæ ex potestate materiæ educuntur, Arist. docet, sed extrinsecus corpori accedere, diui-
nitatisque produci: immortalis igitur ipsa est, alioquin eius ortus ab aliarum animalium pro-
creatione nequaquam differret. Septimum ex ijs elicitur, quæ Arist. & 1. Ethic. & alijs fre-
quenter moralibus libris scripta reliquit: vbi hominem ad vltimum finem, siue ad felicitatē,
quæ, eo autore, in perfecta substantiarum abstractarum cognitione, siue in perfectissimo sa-
pientiæ habitu consistit, destinatum esse asseruit: si mortalis autē est rationis particeps anima,
nanquam homo vltimum illum finem, ad quem à natura destinatus est, cōsequi poterit. Ec-
quis. n. est, qui in hac vita perfectum hunc sapientiæ habitum acquirat, quique tantum sciat,
& intelligat, quantum scire, & intelligere potest? Nullus, opinor, quinimmo appetitus cog-
nitionis in hac vita infinitus est: vt. n. quisque doctissimus est, & plurimarum rerum sciētia præ-
ditus; ita maximè scire desiderat: nullus igitur in hac vita suum vltimum finem obtinere vn-
quam poterit, cum tota hominis ætas ad vnā tantum scientiam perfectè acquirēdam ne-
quaquam sit satis; atque adeo rationalis anima mortalis non est, nisi naturalē hominis ad fe-
licitatem appetitam, frustra ipsi inditum esse concedamus, quod non Arist. modò, verum etiā
philosophis omnibus aduersatur. Octauum ex ijs sumitur, quæ 3. & 9. Ethic. libris Arist.
scripsit: vbi docuit, hominem pro patria, pro bono publico, atque et pro amicis mortē elige-
re,

re, seque virum fortem ostendere debere, cui mortem contemnendam esse præcipit: si autem humanus animus mortalis est, tunc nulla in re, quanuis maxima, mors homini optanda esset, immò quodcunque vel nefandum scelus perpetrare potius, quam mortem subire deberet: at hoc est contra Aristotelem locis adductis, immò contra naturam ipsam; nos enim, natura, ista, etiam pro sua ipsorum vita tuenda, facientes, odio habemus, eos autem, qui contra omnia faciunt, diligimus, & laudamus: quod certè non accideret, nisi humanus animus immortalitatis titulo gauderet. Hæc sunt præcipua testimonia, quibus communiter animi immortalitas apud Aristotelem suadetur, quæ tamen ex ijs, quæ sequenti cap. dicturi sumus, & clariora apparebunt, & solidiora.

Aduersariorum responsiones ad duas primas Aristotelis autoritates adducuntur, & confutantur. Cap. VII.

HAs autem Aristotelis autoritates parui omnino æstimant mortalitatis animæ defensores; quin immò aiunt, suam ipsorum sententiam magnum ex illis robur, & fundamentum accipere, si tamen verus, atque germanus sensus ipsis attribuat. Quare ad primam autoritatem respondent, Aristotelis sermonem ibi esse tantum de intellectu agente, qui substantia quædam æterna est, indissolubilis, impassibilis, & diuina: non enim aliud est, inquit, intellectus agens, quam Deus ipse, quemadmodum Alexander arbitratus est. O Aristotelicæ philosophiæ perturbatores, est ne Deus substantia quæpiam, quæ alicui innascatur? Forsan dicet, eum quodammodo per irradiationem, seu collustrationem innasci. At hæc ipsa collustratio non est substantia inexistens, & permanens, sed accedit, & recedit. Deinde quis nam modus loquendi esset iste, ipsum intelligere, marcescit, quodam interitus corrupto, Deus autem diuinum quippiam & impassibile est? Quis ignorat, Deum diuinum aliquid, & impassibile esse? Sed dicant, obsecro, cur Aristoteles apposuit illam particulam, *fortassis*? Dubitauit forsan, Deum diuinum aliquid, & impassibile esse? Neminem certè arbitror reperiri, qui apertissimè non cognoscat, Aristotelem in ijs contex. de Deo minimè fuisse locutum: immò ne de intellectu quidem agente, ponendo cum alijs peripateticis, ipsum differentiam quandam animæ esse, ab intellectu patiente distinctam: nam vix de anima sermonem inceperat, nec dum planè, ad quod genus ipsa pertineat, definiuerat: id autem lib. 3. ostensurus est, ubi de utroque intellectu, agente. s. & patiente cumulatissimè disputabit. Si quis igitur contextus illos, quin immò totum illud caput perlegerit, inueniet, Aristotelem de anima, & potissimum rationis particeps locutum esse: ait enim tex. 64. *Melius enim fortassis est, non dicere animam misereri, aut ad discere, aut cogitare, sed hominem anima.* Volebat probare aduersus Platonicos, animam à se ipsa non moueri, ostendit ratque supra, eam & motu ad locum, & motu alterationis immobilem esse; ideo innuit, ipsam quoque interitu carere. Et quoniam aliquis obijcere poterat, ipsam intelligere, ac deinceps intellectum, siue rationalem animam aliquando marcescere: soluit objectionem, aitque ipsum quidem intelligere aboleri: non tamen intellectu, sed aliquo intus manente dissoluto, quod necessariò ad intellectionem ante requiritur; illud autem est phantasia, sine qua non posse intellectum nostrum quicquam operari, sæpius Aristoteles asseuerauit, eo modo, quo suo loco patefaciemus: intellectus autem impassibilis, indissolubilis, immortalis, & fortasse diuinum quippiam est. Ita ille Aristotelis locus, quoruncunque sapientum iudicio, explanandus est. Cur autem Aristoteles illam particulam, *fortasse*, apposuerit, explicabo inferiùs, dum meam de animi immortalitate sententiam, de Aristotelis sententia deprompsero. Ad secundam autoritatem, dum dicebat Aristoteles intellectum, sicut perpetuum à dissolubili, separari posse: respondent, locum illum de separatione quantum ad operationem intelligendum esse, quia. s. intellectus in operando, organo corporeo non vitur, & propterea interire non potest, eo interitu, quo virtus organica destructo organo extinguitur: non tamen inde sequitur, vt intellectus simpliciter à corpore separabilis, atque absolutè indissolubilis sit. Optima sanè responsio, sed quæ sententiam nostram maximè probet, atque omnino confirmet: enim verò si intellectus, quantum ad operationem separabilis est, quia. s. nulli organo corporeo affixus est, sed est omnino inmixtus, vt pote qui ex subiecto nullo constat, nec obiectum vllum veluti congenitum habeat, vt lib. 3. de anima tex. 19. Aristoteles fatetur; sequitur pro uldubio, ipsum quoque quantum ad essentiam, & substantiam à corpore separabilem esse;

Risio ad primam autoritatem.

Confutatio.

Vera explanatio tex. 64 & 66. i. libri de Anima.

Risio ad secundam autoritatem. Vide Scotum in 4. dist. 43. q. 2.

Confutatio.

non enim video, quod illi ad hanc rem impedimento esse possit, si nullam à corpore pendenti-
 am habet. Sed, obsecro, Aristotelis contextum diligenter consideremus: Air philosophus,
 speculatiuam potentiam videri aliud genus animæ esse, quod solum, sicut perpetuum a dis-
 solubili separari potest. Si hæc separatio quoad operationem intelligeretur, igitur operatio in-
 tellectus perpetua esset: quod tamen est falsum, quia in corpore non modo intellectus opera-
 tio perpetua non est, sed ne continua quidem cum frequenter impediatur. Intellexit igitur
 Aristoteles, totam substantiam ipsius speculatiuæ potentia, perpetuam, & indissolubilem ef-
 se, quæ ab eo, quod mortale, & dissolubile est, nimirum à corpore se iungi facile possit. Quod
 autem hæc sit vera huius loci interpretatio, manifestum vnicuique fiet, antecedentia verba
 consideranti: ita enim, & non per transennam Aristotelis contextum legere, atque eiusdem me-
 te explicari oportet. Definierat animam esse principium, quo viuimus, sentimus, loco mo-
 uemur, & intelligimus: duplicemque deinde quæstionem discutiendam proposuerat: Altera,
 num hæc quatuor, nempe vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum (sic .n. il-
 la appellat) essent animæ partes distinctæ, an potius vnius, & eiusdem animæ facultates: al-
 teram; esto sint vnius, & eiusdem animæ facultates, non autem partes, seu animæ distinctæ;
 hæc facultates sola ne ratione, definitioneue diffideant; an potius sint inter se loco, atque sub-
 iecto disclusæ. Soluit hanc quæstionem, & ait, in aliquibus non esse difficile videre, faculta-
 tes illas loco, & subiecto minimè disclusas, sed duntaxat ratione distinctas esse. Id in plantis
 conspicitur, quarum partes disclusæ, vim vegetalem, atque altricem retinent, ea potissimè ra-
 tione, quia anima plantæ, atque eius vires, & facultates per totum corpus æquabiliter diffun-
 duntur. Lacerta pariter, si in duas partes diuidatur, motum adhuc retinebit, & sensum, quos
 cogitatio, & appetitus sequitur. Ex quo elicimus, facultates has in lacerta definitas sedes nō
 habere; sed per eius membra, & artus vndique expansas esse. His explicatis, reliquum erat,
 vt Aristoteles propositam quæstionem, etiam quo ad rationalem facultatem explicaret: an
 scilicet, illa in humano corpore certam, & determinatam sedem habeat, ab alijs facultatibus
 distinctam. Huius autem quæstionis solutionem difficiliorē esse asserit tex. 20. quia non dum
 constat, quæ nam facultas sit rationalis virtus, organica ne, an ab organo se iuncta? Ideo qua-
 si explicans id, quod subodoratus est, & rationalem animam ab aliarum facultatum numero
 quodammodo excludens, videri sibi illam esse, ait, quoddam animæ genus, quod perinde ac
 perpetuum, & indissolubile, ab eo, quod interit, separari facile potest. Si igitur non dum con-
 stat, sit ne organica rationalis facultas, nec ne, vt Aristoteles fateretur sequitur, eos perperam
 contextum illum interpretatos esse, qui asserant, Aristotelem de separatione, quo ad opera-
 tionem, non etiam quo ad substantiam, verba fecisse: non enim posteriora verba prioribus re-
 sponderent.

Confutansur aduersariorum responsiones ad tertiam, & quartam Aristotelis autoritatem.

Cap.

VIII.

*R. nullo ad ter-
 tiam autori.*

AD tertiam autoritatem, quæ ex 20. contex. tertij libri de Anima sumpta est: vbi intel-
 lectum, quo contemplamur, quique vnum, & idem cum re intellecta omnino euadit,
 immortalem, atque perpetuum Aristoteles appellat; respondent vulgari illa responsione, ibi
 Aristotelem de intellectu agente locutum esse. Cum enim superius naturam intellectus pa-
 tientis explicasset, ibi de intellectu agente differendum proposuisse: immò totum illud caput,
 quod est in ordine tertium, de intellectu agente inscriptum fuisse: modò fatentur & ipsi, in-
 tellectum agentem, qui non est aliud, quam Deus ipse, immortalem, atque perpetuum esse.
 Hæc responsio ijs omnibus satisfacet, quibus tantum curæ est Aristotelis verba, aut versicu-
 los obiter percurrere, non etiam integras eiusdem ratiocinationes, germanamque sententiã
 planè assequi: & fortasse dum alijs se satisfacere arbitratur, nescio, an sibi metipsis satisfaciãt.
 Facillimum quidem esset omnes obiectiones ita diluere, nisi Aristotelis contex. haberemus,
 ex quo rei veritatem, ipsis inuitis, elicere possumus. Sanè meliorem modum huiusmodi res-
 ponsiones confutandi non inuenio, quam verba contextus diligenter perpendere, vt si ipsi no-
 uerint, saltem alij euidenter intelligant, quid re vera Aristoteles ibi explicare in animo ha-
 buerit. Si absque tædio integram illius contex. explanationem hic inserere possem, arbitra-
 rer certè, me plurimis hac in re satisfacturum esse: sed nimis lōga esset expositio, quæ aliquã
 do,

*An animæ fa-
 cultates sint
 loco, & subie-
 cto disclusæ,
 an solatōne
 diffideant.*

eo, Deo annuente, cum integris commentarijs in lib. de Anima in lucem prodibit. Afferam
 nunc quæ necessaria sunt, & sine quibus aduersariorum responsionis falsitas percipi nequa-
 quam potest. Intellectus humanus, cuius naturam Arist. lib. 3. de anima potissimum contem-
 platur, in tres veluti gradus partitus, distributusque est. Primus est, cum ipse, veluti nascentis,
 nulla quædam quasi tabella est, in qua nullius rei pictura designata sit; sed hoc modo ad re-
 rum tantum species; siue imagines recipiendas potestatem habet: hunc, intellectum
 patientem Latini, Græci verò intellectum potentia nuncuparunt. Secundus gradus
 est, cum hic idem intellectus, quasi adulescens, intelligibilium specierum appulsi, ita
 adicitur, ut arbitrato suo intelligendi munus obire possit: iam, n. habitum consecutus est,
 tuncque intellectus in habitu, vel intellectus adeptus appellatur. Verum quoniam intellectus,
 speciebus iam intelligibilibus in se receptis, quodammodo feriari dicitur, quia (ut ait Sim-
 plicius) non extra se progreditur, sed intra se ipsam manet, nullumque opus de se promit;
 ideo alius ei status assignandus est; tertiusque illius gradus oritur, qui est, cum re ipsa ali-
 quid operatur, hoc est, intellectionem, vel alicuius rei scientiam parit, atque progignit: tunc enim
 perfectionem, & absolutionem suam adeptus est, atque intellectus secundum actum appellatur.
 Sed quorsum hæc intellectus partitio? Ut clarè ostendā, de quoniam intellectu in vigesimo illo
 contex. Arist. sermonem habuerit: in hoc, n. notius difficultatis nostræ summa consistit. Legat
 quicumque voluerit, sed attentè, non oscitanter, tertium librum Aristotelis de Anima, inue-
 niat que, eum ab initio libri vsque ad contextum octauum, de eo tantum intellectu verba fe-
 cisse, qui pura potentia, & absolute patiens nuncupatur; quatenus ille quidem in spiritua-
 li natura gradum possidet, sed non dum tñ intelligibilibus speciebus decoratus est, sed illas tan-
 tum recipiendi potestatem habet. A textu verò 8. vsque ad 17. inueniet, eum de secundo gra-
 da intellectus humani, hoc est de intellectu patiente locutum esse, qui non amplius pure pa-
 tiens, est, sed iam intelligibiles species, immò etiam habitum quandam, quo intellectionem ip-
 sam educere valeat, adeptus est. Reliquum autè erat, ut, pro absoluta totius intellectualis na-
 turæ declaratione, tertium quoque gradum intellectus humani depremeret: id autè in textu
 17. præstare incipit, & perperam caput illud ab aliquibus de intellectu agere inscriptum est:
 nam de eo tantum obiter ibi Arist. loquitur, ut mox aperiam: neque rursus per capita, immò
 neque per tex. libros suos disposuit. Sed ad rem. Disputaturus erat Arist. de intellectu secun-
 dum actum, hoc est de eo, qui acquisito iam habitu, propriam quasi partem edit, in intelligen-
 dique actum erumpit. Verum quemadmodum in omni natura, quicquid producitur, ex duo-
 bus simul iunctis, ortum habet, quorum alterum materiae, efficientis alterum rationem subit;
 ita optimè cognouit Arist. nobilissimum hunc intellectus partem, nimirum intellectionem
 ipsam, absque duorum copulatione, quæ agentis, & patientis relationem inter se habeant, in
 lucem emergere non posse. Quamobrem in contex. 17. conclusit, in ipsa quoque anima has
 easdem differētiās existerē necesse esse, si opus aliquod illa edere, atque ex se promere debeat:
 ex autem sunt intellectus agens, & patiens, quos differētiās in anima existentes appellauit. Vi-
 deant hinc Alexandri, ad, secundum Arist. intellectus agens sit Deus, animæ assistēs; dum
 eum esse differētiām animæ, ab intellectu patiente distinctam, aperte docuerit. Sicut igitur pa-
 tiens intellectus animæ non assistit, sed in ipsa ut dicitur quædam inexistit: ita pariter de intellectu agē-
 te dicendum est. De hoc itaq; intellectu agēte obiter tñ tex. 18. Arist. loquitur, ipsius munus
 patefaciēdo, qd̄ est oīa facere, hoc est, illustrare phantasmatā, & oīa, quæ potestate intelligibi-
 lia sunt, actu, & re ipsa intelligibilia reddere. Hunc quoq; intellectum tex. 9. asserit immistum,
 & separabile esse, hoc est, nulli organo corporeo atfixum, sicut nec intellectum patientē. Eli-
 ciunt ex hoc tex. Alexandri. solum intellectum agentem immortalem esse. Re vera non loqui-
 tur Arist. in hoc tex. de separatione intellectus à corpore; sed de separatione facultatis ab or-
 gano, ut unicuique rectè intelligenti patere facile potest. Sed fac, loqui ibi Arist. de separa-
 tione intellectus à corpore, statuereque intellectum agentem immortalem esse; quod nam clari-
 rius, aut validius argumentum ad sententiam nostram confirmandam habere possumus, hoc est
 ad probandum intellectum patientem, qui propria hominis forma statuitur, immortale esse?
 Legant sequentia verba eiusdem contex. dum ait Arist. *semper. n. honorabilis est agens patiens
 se, & principium materia.* Utitur Arist. hoc argumento, quo vult ostendere, agentem intel-
 lectum separabilem, & immistum esse: intellectus patiens separabilis, & immistus est, ut su-
 perius

Brevis exol a
 nario cōtex.
 17. 18. 19. &
 20. tertij li.
 de Ani. qua
 præposita ad
 uersariorum
 responsio cō
 futatur.

Tres gradus
 intellectus
 humani.

Legē q̄o di-
 ligenter totā
 hanc expla-
 nationem, si
 cupis re pul-
 cherrimā g-
 cipere ad a-
 nimæ immor-
 talitatem ac-
 cinentem.

Ex cōtex 17.
 3. lib. de ani.
 elicē aduer-
 sus Alexan-
 dro, intel-
 lectum agen-
 tem non esse
 Deum, cū sic
 dicitur in ani-
 ma existens.
 Ex contextu
 19. eiusdem
 libri male e-
 licunt Alex-
 andri intel-
 lectus agētis
 immortalita-
 tem, quauis
 re vera & ip-
 se secundum
 substantiam
 immortale sit,
 quædamodū
 intellectus pa-
 tiens.

perius tex. 4. 6. 12. & alijs demonstratum est; igitur intellectus quoque agens separabilis, & immixtus est. Probat consecutionem, quia quod minus nobili conuenit, nobiliori quoque conuenire videtur: sed intellectus agens est nobilior intellectu patiente, sicut quodcunque principium est nobilior materia; ergo intellectus agens, & patientis eisdem proprietatibus gaudent. Suo se igitur Alexandræi gladio iugulant, dum ex hoc textu agens intellectus immortalitatem el cere contendunt; sed nullum ietum hic timeant, quia, vt dixi, de separatione facultatis ab organo ibi Aristoteles loquitur; & huius quoque rei ipsos Alexandros sibi conscios esse certo scio. Sed hoc obiter. In tex. autem 20. præfere incipit Aristoteles, quod pollicitus est, dum ait, *Idem autem est secundum actum scientia cum re ipsa.* Cõmunis est expositorum sententia, Aristotelem per scientiam secundum actum, tertium intellectus gradum intellexisse; hoc est, intellectum humanum, qui actu intelligit, resque intelligibiles quasi in semetipsum transformat, adeo vt vnum, & idem penitus cum illis euadat. Aperiit Aristoteles differentiam huius gradus intellectus ab alijs, dum scribit, *Quæ uerò secundum potentiam tempore prior in vno est.* In vno, & eodem individuo, inquit, prius tempore est intellectus absolute patientis, quam sit intellectus secundum actum: enim uerò pueruli, vix dum à matre rubentes, intellectum illum patientem habent; tamen quia nondum ille intelligibilibus speciebus decoratus est, ideo non intelligit: procedente autem tempore, tertium hunc gradum acquirit, in intelligēdiq; actum erumpit. Sed præterea, in vno, & eodem individuo secundus gradus intellectus, quam tertius tempore prior est: nam fieri potest, vt intellectus intelligibiles formas in se habeat, & nihilominus nullum intelligendi actum educat: ideo rectè dicit Aristoteles, aliquando quidem cum intelligere, aliquando uerò non item. *Separatus autem est solum hoc, quod quidem est, & hoc solum immortale est, atque perpetuum.* Considerent quæso veritatis amatores, an uerba hæc intellectui agenti aptari aliquo modo possint: hucusque enim, vt aperui, de intellectu in actu Aristoteles locutus est, eius differentiam ab intellectu purè patiente, & ab intellectu in habitu declarauit; nunc autem sermonem non interrumpit, sed absque aliorum uerborum ambitu, vnum statim illius præcipuum attributum patefacit, quod est, ipsum solum perpetuum, atque immortalem esse. Quinimmo illa particula, *solum*, satis est, ad demonstrandum, immortalitatem intellectus in actu concludere hic Aristotelem uoluisse. Etenim intellectus in habitu, vt talis est, non semper operatur: intellectus purè patientis nunquam operatur; quia non potest operari: at uero intellectus in actu, qui vñ, & idem cum re intellecta iam euasit, semper operatur, & semper intelligit: propterea dicit Aristoteles hunc intellectum, ubi separatus est, solum esse id, quod est, hoc est puram substantiam, ac ueluti simplicem quidditatem; & hoc solum ipsum quod est, perpetuum, & immortale esse. Hanc autem uerã esse, atque germanam huius loci interpretationem, ex uerbis sequentibus elicere possumus, dum ait, *non reminiscimur autem, &c.* Posset, quis Aristoteli obijcere, si tu ponis hunc intellectum in actu immortalem, atque perpetuum esse, quid est causæ, cur post mortem non reminiscamur? (de reminiscencia enim post mortem loquitur, quia clarū est, nos, dum uiuimus, reminisci) soluit philolophus hoc dubium, aitque, nos post mortem non reminisci, quoniam ad reminiscencia aliqua necessaria sunt, quæ intellectum moueant, nimirum phantasmata: post mortem autem non adsunt phantasmata; quia nec adest phantasia, quam hic uocat intellectum passiuum, quemadmodum & lib. 2. de Anima text. 155. & alibi frequenter appellauit: hic autem intellectus passiuus, siue phantasia, dissolubilis est, & sine ea nihil anima intelligere potest: necesse enim est, intelligentem phantasmata speculari. Quare post mortem manet solum intellectus semper intelligens, & nunquam reminiscens: quasi uelit Aristoteles docere, intellectum separatum, solis acquisitis speciebus in continuo intelligendi actu uersari. Nec est, quod mordicus, & peruicaciter hic aliqui tueantur, per passiuum intellectum, intellectum potentia, quam Scholæ appellant possibilem, Aristotelem intellexisse: quoniam uerba illa sequentia eius mentem aperitissimè explicant, dum ait, *& sine hoc nihil intelligit anima.* inanis nãque esset istiusmodi probatio: quis enim ignorat, absque intellectu potentia nihil animam intelligere posse? Per intellectum igitur passiuum, intellexit Aristoteles phantasia, quæ est ueluti officina quædam, in qua intelligibiles species intellectus ipse agens fabricatur, sine quibus intellectus potentia proprium partum edere, hoc est, ipsam intellectionem gignere nulla ratione potest. Hac breui horum contextuum

Pondera horum uerborum explanationem.

Quo ordine humanus intellectus tres supra dictos gradus recipiat.

Explicat hic apud Aristotelem immortalitatem intellectus in actu.

Hunc intellectum separatum Aristoteles de Part. anima. c. 1. in extremo, à physica consideratione seclusit, præterea quod non est natura, & ille est locus notabilis, per animam immortalitatem in doctrina Arist.

Cur post mortem non reminiscamur. Phantasia operatione uel quodammodo imitatur, ab Arist. intellectu gentia læga appellatione comprehenditur. Intellectus in actu cum à corpore seorsus est, non feriat.

explanatione, iā satis dilucidè aperuisse mihi videor, aduersariorū respōsiōē ad tertiam Arist. autoritatē, ineptissimam esse, neq; illis verbis illo modo accommodari posse. Ad quartā autori-
 tatē, qua rationalis aīa ideo immortalis esse dicebatur, quia materia caret; negat huiusmodi
 consecutionem: nam tamen si rationalis anima materia careat, quæ sit eius pars; materiam ta-
 men possidet, in qua recipitur: hoc autem satis esse, inquit, ut aliquid occidere possit. Dum
 enim Arist. 7. Metaph. contex. 22. materiam describens, illam esse ait, qua res esse, & non esse
 potest; utroque modo id intelligi voluit, nimirum tam de illa re, cuius materia est pars,
 quam de illa, quæ in materia recipitur; alioquin forma ignis, aut id genus alia, quia ex mate-
 ria non constat, nunquam interiret; interit tamen, & illud esse, quod habebat, amittit, quod
 certè nulla alia ratione fieri putant, nisi quia in materia recipitur. Cùm igitur rationalis ani-
 ma sit forma in materia recepta, sequitur, ut ipsa quoque dissolubilis, atque mortalis sit. Quā
 vis non nihil difficultatis illius propositionis interpretatio contineat. s. materia est, qua res po-
 test esse, & non esse; tamē ne extra rem propositam diuagemur, contra istam respōsiōem
 hoc argumentum dirigo, quo humanam animam, & si in materia recepta est, nihilominus
 indissolubilem, & immortalem esse, probare contendo. Argumentor itaque tali pacto; Om-
 nis forma, quæ à materia depellitur, sensim contrarijs qualitibus, & accidentibus ad inte-
 ritum præparatur, quemadmodum in generatione ignis ex aere contingit: aer enim oppositæ
 formæ qualitibus afficitur, sensimque eius forma quodammodo languescit, atque tandem
 aboletur, noua ignis forma in materiam succedente. Ad id nunc minorem propositionem;
 sed rationalis anima nullis qualitibus affici pōt, quæ ipsam ad interitum præparent: nihil
 enim cum eius actione corporea actio communicat, ut lib. 2. de Ortu animalium cap. 3. Ari-
 stot. asserit; igitur quauis anima in materia recepta sit, nequaquam tamen interire, aboleri-
 ve potest. Sed obijciat aliquis, si anima à materia depelli non pōt: homo igitur immortalis
 erit. Respondeo longè alia ratione humanam animam à corpore depelli: ipsa enim in hu-
 mano corpore ob communionē illam, quam cum inferioribus facultatibus habet determi-
 natam quandam affectionem exposcit, citra quam in corpore consistere nequit: eò vsque igitur
 in corpore manet, quousque in illo suas functiones obire potest: obire autem suas fun-
 ctiones non potest, cum illa corporis affectio, & constitutio dissoluta est.

Respōsiō ad
quartam au-
toritatē.

Confutatio.

Obiectio.
Solutio.

Consutantur aduersariorum respōsiōes ad quintam, & sextam Aristotelis autoritatē.

Cap. IX.

AD quintam autoritatē ex 12. Metaph. tex. 17. desumptam, vbi Arist. rationalem ani-
 mam, dissoluto composito, superstitē esse affirmavit, respondēt Alexandri sectatores,
 ibi Arist. non de anima rationis particeps, sed duntaxat de intellectu agente disputare: quod
 ex ijs ipsis Aristotelicis verbis elicere se putant: non enim ait Arist. dissoluto composito, ma-
 nere animam; sed intellectum: per intellectum autem, clarum est, inquit, apud omnes, agē-
 tem intellectum intellexisse. Audini ego hanc respōsiōem à multis, quibus cum frequēter
 mihi hac de re disputatio fuit; & profectò aliam respōsiōem ad meam snām validius fir-
 mandam non optabam: hic enim & ratione, ex eisdem Arist. verbis eruta, & autoritate, non
 aliunde, quàm ab ipsomet Alexandro perita, apertissimè ostendere volo Arist. eo loco de ra-
 tionali anima, non item de intellectu agēte locutum esse. Etenim Arist. duobus illis contex.
 16. & 17. aduersus Platonis ideas disputans, querit, num formæ antequam compositum sit,
 existere possint; distinguitque formas in mouentes, & in eas, quæ dant esse, quas informantes
 appellant. De formis mouētibus, cuiusmodi sunt Intelligētia, clara, inquit, res est: tanquam
 enim antea ortæ existunt: formæ verò, quæ dant esse, non prius existunt, quàm compositum
 sit: eum enim sanus est homo, tunc etiam sanitas est: & forma, inquit, aeneæ spheræ; simul est
 atque aeneæ spheræ. Hoc totum dicit Arist. tex. 16. Inquit deinde tex. 17. vtrum aliqua illa-
 rum formatum, quæ dant esse, post dissolutum compositum manere possit. Et respōdet hinc
 verbis, *in quibusdam enim nihil prohibet, veluti si anima talis sit, non omnis, sed intellectus.*
 Hic per intellectum Arist. non quidem intellectum agētem, sed animam rationis participem,
 à duabus alijs, naturali. s. & sentiente distinctam, intellexit; quod sic ostēdo. Arist. enim in e
 textu de formis informantibus loquitur, quæ dant esse composito, quæque à formis mouen-
 tibus distinguuntur, ut omnibus apertissimum est; nec ipsi Alexandræi certè negabunt: sed
 intel-

Respōsiō ad
quintam au-
toritatē.

Confutatio.

Expositio
tex 16. li. 12.
Metaph.Exposi. tex.
17. eiusdē lib.
quæ ostendit
ibi Arist. nō
de intellectu
agēte, sed de
rationali ani-
ma locutum
esse.

intellectus agens, apud ipsos, non est forma, quæ det esse composito, cum sit Deus; igitur in eo textu Aristoteles non loquitur de intellectu agente. Si soluerint hoc argumentulum, acquiescam. Sed addo præterea ipsius Alexandri autoritatem, qui apertissimis verbis affirmavit, Aristotelem in eo textu de rationali anima, ut à sentiente, & vegetali distinguitur, locutum esse, & ne Alexandri sensum commentatione videar expedire, ipsa eius assero verba, quæ sunt apud eum, lib. 1. Metaphysicorum com. 9. nam apud Græcos 1. 2. liber est liber undecimus, habentque textus aliter distributos. Expones igitur Alex. prædicta Aristotelis verba, ita scribit, *in quibusdam tamen nihil prohibet: nam cum animantium anima sit forma, nihil obstat, quominus anima quæpiam, ut intellectus, siue anima rationis compos, maneat: expertes enim rationis mortales sunt.* Videant nunc Alexandræi, quantum interfit, Aristotelis tantum verba dimissa sententia, ad libitum interpretari. Sed dicent fortasse, quomodo hoc apud Alexandrum constare potest, qui humanam animam mortalem esse putavit? Remitto eis hanc provinciam, Alexandri dicta conciliandi, satis est mihi, ipsiusmet Alexandri autoritate probasse, Aristotelem in eo textu de intellectu agente, quemadmodum ipsi dicunt, non esse locutum. Ad sextam autoritatem, ex 2. lib. de Ortu animalium c. 3. desumptam, ubi Aristoteles, rationalem animam extrinsecus corpori accedere, & diuinum quippiam, atque immortale esse, fatetur, mirantur, nos ex eo loco humanæ animæ immortalitatem deducere: nõ enim, inquit, ibi de anima Aristoteles loquitur, sed de mente, quæ extrinsecus homini accedit: nomine autem mentis frequenter Aristoteles intellectum agentem significare consuevit. Bone Deus, aut habent isti Aristotelis codices ab ijs, qui passim leguntur, omnino diuersos, aut si sunt illi quidem, rem certe facilem, atque apertam plusquam Cimerijs, ut aiunt, tenebris inuoluunt. Expende quæso mecum, Lector amantissime, totum illud caput, aut saltem initium, ubi hac de re Aristoteles loquitur, videbis, num de intellectu agente, an de rationali anima ipse philosophus verba faciat. Disputandum ibi proponit, utrum in conceptu, siue in semine, anima resideat, nec ne: semen enim animatum esse, nemo prorsus negabit: adest igitur in eo saltem anima vegetalis: cum vita plantæ viuat: procedente autem tempore, illud idem sentientem quoque animam, & rationis participem recipit. Hæc sunt verba Aristotelis, *sensualem etiam, qua anima est, tempore procedente recipi, & rationalem, qua homo.* Hic obiter nota, Aristotelem dixisse animam rationalem, non intellectum agentem. Excusat autem se Aristoteles, cur causam non explicet, quare vegetalis anima prius tempore in semine appareat, aliæ verò procedente tempore accedant: id enim asserit, se in libris de anima satis commodè aperuisse. Difficile verò, ait, esse, deprimere, quonam pacto rationalis anima tempore procedente corpori accedat, & vnde eam recipiat, hisce verbis, *Quamobrem de mente etiam quonam tempore, & quomodo, & vnde eam recipiant, qua principium id participant, plurimum dubitatur: sed ensendum pro viribus, & quo ad fieri potest accipisse operæ pretium est.* Ex solo verborum nexu, sermonisque continuatione elicere possumus, Aristotelem hic non de intellectu agente, sed de anima rationis particeps verba fecisse. Sed præterea valde dubium esse, ait Aristoteles, vnde mens ista oriatur, & quonam modo tempore procedente, corpori accedat: nullum autem dubium esset, si mentis nomine, agentem intellectum intellexisset, quia si clarum est apud Alexandræos, intellectum agentem, qui est Deus, extrinsecus homini accedere, hoc etiam clarum apud ipsum Aristotelem extitisset, neque hæc de re ille quidem hæsitasset. Cum igitur huius rei explicationem valde dubiam esse, Aristoteles asserat; signum evidentissimum est, ipsum nomine mentis non agentem intellectum, sed humanam animam intellexisse. Cognouit enim tantæ difficultatis enodationem humani ingenij vires excedere, & propterea non pollicetur, se hanc rem planè, sed quoad fieri poterit, explicaturum. Concludit igitur, vegetalem animam in seminibus, siue conceptibus, potestate tantum, non re ipsa contineri, priusquam. Le cibum illi trahant, & officio eius animæ fungantur: eque enim omnia principio stirpis vitam vivere videntur. Nec vegetalem solam, verum etiam sentientem, & rationis participem animam potestate in seminibus hisce verbis asserit reperiri, *De anima quoque sensuali pari modo dicendum est, atque etiam de intellectu: omnes enim potentia prius haberi, quam actu necesse est.* Vbi obserua, Aristotelem non dicere de anima sensuali, & de intellectu agente, sed de anima sensuali, atque etiam intellectuali. His ita dispositis, & explicatis, construit modò Aristoteles syllogismum quendam hypotheticum disiectiuum,

atque

Ipsius Alexā
dri autorita-
te ostēditur,
Aristo. in su-
prædicto co-
tex. non esse
locutum de
intellectu a-
gente.
Verba Alex-
andri.

Difficultas
dictis Alex.

Ratio ad se-
xtam autori-

Confutatio.

Cōsideratio
diligens ver-
borum Arist.
in 2. lib. de Ge-
ner. animal.
c. 3.

Ponderatio
verba.

Ex his ver-
bis elicitur,
Arist. per me-
tem nõ intel-
lectum agen-
tem, sed rōna-
lem animam
significallu-
m.

Arist. cogno-
uit quā dif-
ficile sit de
rationali aia
disputare.
Tres animæ,
vegetalis, sen-
tientiæ, & rōna-
lis potestate
in seminibus
continentur,
non in vno
eodēq; mō.
Syllogismus

ita ratiocinatur; cum omnes prædictæ animæ, vegetalis, sentiens, & rōnis particeps potest
 te prius in semine, quam re ipsa contineantur, aut omnes semini accedunt, cum antè non fue-
 rint, hoc est, aliquod tantum esse in semine habuerint, adeo vt de seminis potestate eductæ
 sint: aut omnes accedunt, cum antè fuerint, hoc est, nullum sui esse in semine habuerint; sed iã
 antè ortæ, extrinsecus ipsi accesserint: aut tertio aliquæ istarum è semine proficiscuntur, ali-
 quæ verò extrinsecus originem ducunt. Addit nunc minorem propositionem: sed fieri non
 potest, vt omnes animæ antè fuerint, extrinsecusque corpori accesserint; quoniam illæ animæ,
 quarum actio corporea est, absque corpore esse non possunt; actio autem vegetalis, & sentiē-
 tis animæ corporea est; igitur illæ animæ absque corpore esse non possunt: illæ igitur quodã
 modo necessariò in semine latent, atque ex illo iam affecto, & preparato educuntur. Tandè
 statuit huius syllogismi conclusionem, dum ait, *Restat igitur, vt mens sola extrinsecus acce-*
dat, eaque sola diuina sit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Ac si dice-
 ret Arist. si animæ duæ animæ, puta vegetalis, & sentiens, eo quia actiones corporeas habēt, nec
 à corpore serangi, nec extrinsecus accedere possunt; sed ex corpore necessariò oriuntur; sequi-
 tar, vt rationalis anima cuius cum actione nulla corporea actio quicquam communicat, non
 ex crasso, spumosoque illo semine oriatur; sed extrinsecus homini accedat, eaque sola, non itè
 vegetalis, & sentiens, diuina, & immortalis sit. Aperui iam veram, vniuscuiusque iudicio, Ari-
 stot. mentem: viderint Alexandræi, num vilo pacto hæc Aristot. verba ad intellectum agen-
 tem detorqueri possint.

hypotheticus
 ab Arist. con-
 structus, ex
 quo rōnalis
 animæ immor-
 talitas elicit.

Verba Arist.
 apertissima
 pro animæ
 immortalita-
 te.

Confutatur aduersariorum responsiones ad septimam, & octauam, Aristotelis autoritatem.

Caput X.

AD septimam autoritatem, ex 1. Ethic. alijsque moralibus libris eductam, vbi asserit
 Arist. vltimum finem, quem homini natura præscripsit, esse perfectam substantiarum ab-
 stractarum cognitionem; quæ, si hominis anima, sicut iumentorum, mortalis esset, nunquam
 haberi posset. Respondet Petrus Pompon. lib. de Rationalis animæ immortalitate (quem
 rectius de eiusdem animæ mortalitate inscripsisset) quemlibet hominem posse quidem finem
 illum, qui homini in vniuersum conuenit, obtinere: at verò illum, qui perfectissimæ parti, in
 vniuersitate totius humanæ naturæ contentæ, competit, neque posse quemlibet hominem ob-
 tinere, neque par esse, vt obtineat. Quemadmodum, enim, inquit, totum animal plura in sese
 continet membra, ad vnum finem vniuersalem omnia destinata, qui est totius animalis con-
 seruatio; non tamen omnia eisdem functionibus inserviunt, sed singulorum diuersa sunt mu-
 nera: alioquin si cordis, hepatis, cerebri, aliorumque instrumentorum, eadem omnino essent of-
 ficia, non consisteret animal. Quemadmodum etiam res omnes totius vniuersi, vitimo alicui
 piam fini designatæ sunt; nihilominus finis ille præcipuus, quem Intelligētia ex. gra. tanquã
 perfectissima vniuersi pars consequitur, non est necesse, vt homini quoque conueniat: nec fi-
 nis, qui homini proprius est, cum bestijs, aut inanimatis rebus communicari dēt: ita propemo-
 dum in humano mundo contingit, cuius singuli homines, cœu partes quædam illius statuun-
 tur, & considerantur. Quod igitur alicui parti perfectissimæ, nimirum alicui homini conuenit,
 non dēt, inquit, singulis partibus conuenire: deformitas enim quædam in humano mundo cõ-
 spiceretur, si omnes homines eadem omnino munia obirent, eiusdemque omnino felicitatis
 participes essent. Quare cum rerum pulchritudo in varietate consistat; sit, vt inter homines,
 quidam reperiantur, maximè speculationibus dediti; & hi sunt, qui perfectum felicitatis gra-
 dum attingunt: alij, qui negotijs incumbentes, minus speculationibus vacant, sed in varijs ar-
 tibus sese exercent, quibus victum sibi comparent, & vestitum; & hi quoque suum habent,
 quanuis non ita perfectum, felicitatis gradum. Nec ideo tamē inter illos vlla oritur inuiden-
 tia; nam quilibet est sua sorte contentus, ea præsertim, cuius est capax. Quemadmodum etiam
 nulla est inter terræ partes inuidencia, quanuis vna sit altera cœtro propior: non enim qualibet
 potest esse cœtrum mundi: sic nec qualibet ignis particula Lunæ concuum attingere potest,
 nisi vt toti coniuncta est. Cum itaq; felicitas omnis, quam hominibus natura designauit, ha-
 beri in hac vita haud difficile possit; frustra profectò felicitas in alia vita, vt pote quæ non de-
 tur, expectanda est; atque ita Pomponatius, humanam animam mortalem esse concludit.
 Hæc Pomp. responsio, si rem attentè consideremus, multos habet defectus. Primò, non ea-

Responsio ad
 septimam au-
 toritatem.

Pomponatius
 li. de animæ
 immortalitate.

Confutatio.

• 446
 • 446
 • 446

dem, aut par ratio est membrorum animalis, aut diuersarum mundi partium, & singulorum, hominum, ad totam humanam vniuersitatem. Animalis membra sunt partes, quæ ad ipsas integritatem pertinent; propterea necesse est, vt eorum munera distincta sint; alioquin animal vitæ operationes exercere non possit: singuli autem homines non sunt partes, quæ ad hominis integritatem pertineant, sed quæ totius humanæ vniuersitati subiiciuntur; ideo singulorū vnus est finis, qui eis competit ratione totius. Rursus plura entia vniuersi inter se cum specie, tūm genere distincta sunt, propterea mirum non est, si diuersos illa fines sortiantur, immò hoc ad vniuersi perfectionem, atque decorē pernecessarium est: at verò omnes homines eiusdem sunt speciei, & ideo alium finem non habēt, quatenus homines sunt, nisi eum, ad quē illos virtus propriæ speciei propensos reddidit. Vnus ergo singulorum hominum finis est vltimus, ad quem impulsu propriæ naturæ feruntur; quantum plures sint fines ex electione, qui tãquam media quædam ad vltimum finem consequendum, accommodari sunt: & hoc est, quod dicit Arist. 9. & 10. Ethic. nimirum felicitatem communem esse debere, quæ certè non esset, nisi eadem, saltem secundum speciem, potiri singuli possent. Sed faciamus, diuersas esse felicitates, sicut dicit Pomponatius; quis vnquam in hac vita felicitatem illam obtinebit, quæ in perfecta substantiarum abstractarum cognitione consistit? Profecidò nullus, cum ipsēmet Aristor. non se planè explicet, an intellectus corpori coniunctus, substantias abstractas percipere possit, vt lib. 3. de Anima tex: 36. videre licet: immò 1. de Partibus animalium cap. 5. aperte asserit, intellectum humanum, corpori coniunctum, leuiter tantum substantias abstractas percipere posse; non igitur homo in hac vita gradum illum felicitatis, qui in perfecta cognitione substantiarum abstractarum consistit, acquirere potest, vt Pomponatius affirmat. Ad hæc, si darētur in hac vita hæc diuersæ felicitates, quas Pompo. posuit, proculdubio omnes homines, tam diuites, quàm pauperes, & cuiusuis generis artifices, & agricolæ felices essent: at satis tritum illud est, & planè verum. Neminē esse sua sorte contentum, quantumuis diuitem, atque potētem; semper enim aliquid aliud est, quod anima expetit; non igitur felicitates illæ sunt, quas Pompo. finxit. Tandem contra illius responsionem sic instare mihi posse videor; Demus aliquem, qui vnam ex his felicitatibus, à Pompo. positis, obtinuerit, sit que ille ex. gra. Faber; quæro, illa felicitas, quæ in fabili arte consistit, ei ne competat, quatenus homo est, an quatenus talis homo: si quatenus talis homo est; igitur omnes homines, qui felicitatem cuperent, fabrilē artem exercere deberēt; si quatenus talis homo; ergo danda est alia felicitas, quæ ei conueniat, quatenus homo est, quæque omnibus hominibus communis sit. Hæc autē, vt iam ostendimus, & experientia docet, in hac vita haberi non potest, suntque ad illam omnes homines natura propensi; igitur cum naturalis appetitus non sit frustra, hæc ipsa necessario in alia vita expectanda erit: hincque rectè aduersus Pomponatium concludere possumus, hominis animam non esse mortalem. Ad octauam, & vltimam autoritatē ex 3. & 9. Ethic. elicitam, vbi monet Arist. virum fortem pro patria, pro bono publico, atque amicis mortem eligere debere, quod apertissimum est anima immortalitatis argumētum: nam si mortalis esset anima, quodcumque scelus homines patrarent potius, quàm mortem eligerent. Rūdet Petrus Pompo. consecutionē hanc minimè valere: etenim cū ex duobus malis minus eligendum sit, vt habet Arist. 3. Ethic. quantumvis mori malum sit, maius tamen malum est cum infamia viuere, & propterea animæ mortalitate concessa, non est verum, homines quæcumque potius scelera patrare, quàm mortem eligere debere: mortem enim vt minus malū eligunt, quæ quidem electione virtutem nanciscuntur, cuius adceptionem felicitas, aut saltem magna pars felicitatis, tamen parū duratura consequitur. Ad hæc porrò scelus aliquod cædendo, vel vitam pro patria, & amicis, cum opus est, non effundendo, immortalitatem non nisi forte secundum infamiam acquirunt. Quare cum omnino anima mortalis sit, melius est, vt moriēdo, bonum nomen posteris relinquunt, quàm vt ignominiosè primū viuunt, deinde verò cum infamia moriantur. Sapientes igitur, atque prudētes homines, qui & virtutis decorē, vt vitiorum deformitatē, optime norunt, facillè se mortis periculo exponunt, virosque fortes sese præbent: homines verò vulgares, qui neque virtutis excellentiam, nec vitiorum facilitatem agnoscunt, quodois sceleris genus patraret potius, quàm morerētur; & propterea ad diras horū hominum cupiditates refrenandas, & spes præmij, & penę timor datus est; cum tamen re vera post mortē nihil sit, sed vnà cū corpore ipsa quoque rationis particeps aia. aboleatur. Hac rursus

Singulorum hominū vltimus, ad quē impulsu propriæ naturæ fructus, quantum plures sint fines ex electione.

Intellect. humanus corpore coniunctus nō potest perfectè attingere substantias abstractas, ex sententia Aristor. Hincque satis euidenter elicit animam immortalem. Neminem in hac vita felicitate esse posse. Ratio est contra rationē Pomponatij. Nota ex Aristor. 1. Meta. omnes homines natura scire desiderant. Respōsio ad octauam autoritatē.

Pomponatius vbi supra.

Cave ab hoc perib. fieri veneno.

Consultatio.

ne Petrus Pomp. virus tandem suae acerbitatis euomuit, de quo aliquid dicerem, qui labem hanc mortalitatis animi non tã ex Arist. quàm ex suo capite conatus est iactare: at de hoïe damnata memoria, quemque Dei ecclesia proseripfit, vt impium, lubens, ac merito taceo: viderit nunc ipse, quomodo res se habeat. Ostendamus nos interim, eius rñsionem nullius esse momenti. Etenim si eam diligenter consideremus, inueniemus, quaecunq; ab eo dicta sunt, ex animae immortalitate verius, quàm ex eiusdem mortalitate elici posse. Magnam siquidẽ malum, est mori, quinimmodò teste Aristotele vltimum omnium malorum est mors; tamen si immortalis est anima, minus malum est mori, quàm patriæ, & amicis non subuenire, aut ali- quod facinus committere: quoniam mortem pro patria, atque amicis eligendo, ea ipsa electio- ne virtus acquiritur, quæ in immortalis anima, tanquam in subiecto relidet: quam qui- dem virtutem aliqua pars felicitatis, semper duratura consequitur. At verò si mortalem ani- mam esse dicamus, nemo certè esset, qui pro quacunque re sibi mortem eligere vellet: quæ enim est vis illa virtutis, quæ statim cum anima intercidit? Infima substantia quocunque ac- cidente vel perfectissimo nobilior est; quis igitur esset, qui tota vitæ suæ substantia, virtutem emere vellet, quæ accidens est, breuissimo tempore duraturum? Fortasse Pomponatius, di- ceret, mortem propter bonum vniuersitatis eligendam esse. Sed errat: nam expedit quidem vni- uersitati, aliquem propter commune bonum è vita tolli: singulari autem homini, si mortalis est anima, vitam pro alijs profundere, non expedit: vniuersi enim magis se diligit, quàm bonum commune, primaq; charitas incipit à se ipso. Quod si qui viri adeo fortes reperti sunt vt pro bono publico propriam vitam posuerint; hoc ideo fuit, quia immortalem illi animam crediderunt, tumque primùm viuere arbitrati sunt, cum ex hoc mundo migrassent. Quod ve- rò dixit Pomp. nullum post hanc vitam virtutis præmium, nec vllam vitiorum pœnam ex- pectandam esse; sed datam esse tantummodo spem præmij, datum timorem supplicij, ad ho- minam cupiditates referendas; execrandum certè illud, atque omnino detestabile est: non e- nim solùm fidei nostræ Catholicæ veritatem labefactat, sed Principum etiam regimini de- trimentum maximum affert: si enim pestifera hæc lues in aliqua prouincia grassaretur, es- sentque ibi homines, qui mortalem omnino animam existimarent, nullamque præmij spẽ, nec vllum supplicij timorem post mortem conciperet, bone Deus, quot scelera perpetraret? Principum certè iura violarent, immò ipsosmet Principes non modò contemnerent, verùm etiam odio haberent, quòd. si impedimento illis essent, quo minus id felicitatis genus in hac vita consequi possent. Valeat ergo cum hac sua responsione Pomponatius.

Soluuntur quinque priores rationes aduersariorum, mortalitatem anima suadentes.

Cap. XI.

Confutatis iam aduersariorum responsionibus ad Aristotelis autoritates, pro animæ im- mortalitate confirmanda, à nobis in medium allatas, proximum nunc est, vt eorundem rationes, in oppositum adductas, diluamus. Argumentum illud ab autoritate nihil facio: nam & ego plures non minoris autoritatis viros adduxi, qui contrariam sententiam cum Aristotele defenderunt. Ad primam igitur rationem, tanti à Pomponatio aestimatum, concessa ma- iore, quæ est animæ definitio, distinguo minorem: actus enim, vel forma corporis, quæ & eius- dem perfectio existit, potest esse duplex, aut est forma de materiæ potestate deducta, quasi eã præuijs suis affectionibus, elicerit, & euocant: aut est forma aliunde orta, & extrinsecus ma- teriæ, vel corpori accedens, cuius substantialis perfectio futura est. Si de priori forma sermo fiat, concedo, eam citra corpus physicum, cuius perfectio est, consistere non posse: nullam. n. actionem extra corpus edere valet. Si vero fiat sermo de posteriori forma, nego, ipsam citra corpus consistere non posse: quoniam illius operatio à corpore non pendet. Iam verò anima vegetalis, atque pariter sentiens, formæ sunt corporis physici, quæ quidem è corporis pote- state, tanquam ex materia educuntur: & quia illarum actio non nisi corporea est, ideo absq; corpore illæ consistere nulla ratione possunt. Rationalis autem anima, tamen si forma, perfe- ctioque humani corporis est; non illa tamen è materia oritur, neque vlla est ei cum materia communio: idcirco nihil absurdi est, illam à corpore seiungi posse; cum præsertim nulla cor- poreæ actio, teste Aristotele 2. de Ortu animalium c. 3. aliquid cum eius actione comuni- cet. Ad secundam rationem, quæ est Alexandræorum Achilles, nego minorem propositione,

Si immorta- lis est anima minus malũ est mori, q̃ patriæ nõ subuenire, secus si sit morta- lis.

Pondera hæc rationem.

Pomponatij qualio.

Optimi viri tunc viuere incipiunt, quãdo moriunt.

Sint princi- pes oculati, ne morbus ille pestifer mortalitatis animæ popu- los suos itru- uadat.

Responsio ad primam ra- tionem aduer- sariorum. Forma du- plex.

Rationalis aĩe est actus hu- mani corpo- ris nõ à ma- teriæ affectio- nibus accessi- tus, sed diui- nitus crea- tus.

Ratio ad secundam rationem.

Anima à corpore seiuicta vt intelligat, non indiget ope phantasmatum.

Phantasmata ad species intelligibiles efficiendas in genere causæ materialis necessarîo concurrere: ad ipsam verò in tellectionem prodeidant, non item.

Tantum abest, vt anima separata otiosa maneat, vt perpetuo potius intellectioi sit ad dicta.

Responso ad tertiam autem rationem.

Responso ad quartam rationem.

Post mortem nihil boni, vel mali potest homini contingere, quò ex Aristotelis sententia intelligendam sit.

Responso ad quintam rationem.

scilicet separatam animam nullum opus de se promere posse. Cum verò probant, Aristotelis autoritate, animam ad intelligendum, phantasmatum auxilio indigere. Respondeo, Aristotelem tunc de modo intelligendi verba facere, qui animæ competit, non absolute quidè, vt talis substantia est, sed vt re ipsa forma corporis existit. Enimverò anima, dum in corpore manet, nullam aliam cognitionem, si quid Aristoteli creditur, nisi illam, quam ei sensus suppediant, habere potest: in id enim sensus à natura dati sunt, vt animæ ad intelligendum suppetias ferant. Non licet tamen ita argumentari, anima, vt est in corpore, nihil absque phantasmatibus intelligere potest; ergo eadem absolute spectata, & quatenus à corpore seiuicta est, eum ipsum ordinem in intelligendo seruabit: quoniam nobiliorem tunc habet intelligendi modum. Pro cuius rei maiore explicatione, animaduertere oportet, phantasmata non necessarîo ad ipsam intellectionem efficiendam concurrere, sed prius tantummodo ad speciei intelligibilis eductionem requiri: vbi autem intelligibile obiectum, in sua specie refulgens, in intellectu præsto est; tunc intellectus, absque vilo phantasmatum auxilio, in intelligendi actum erumpere potest. Anima igitur à corpore seiuicta, quanuis nullum amplius commercium cum phantasmatibus habeat, immò nec habere possit; multas tamen intelligibiles species habet, quibus optimè suum intelligendi munus exerceat. Et verò si intellectio, quatenus intellectio est, phantasmata necessarîo requireret; dubio procul aut mentes abstractæ otiosæ essent, aut non sine phantasmatibus intelligerent, quorum vtrunque vel apud ipsum Aristotelem, absurdissimum est. Quis igitur prohibebit, quo minus separatæ animæ suum intelligendi munus, instar substantiarum abstractarum, obire possint? hoc solo discrimine, quod hæc per species intelligibiles, & vt aiunt, connaturales, illæ verò per species acquisitas, intelligunt: itaq; tunc ille intellectus in actu semper intelligens, perpetuus, atque immortalis, vt lib. 3. de Anima tex. 20. Aristoteles docet. Ad tertiam, explicanda est maior propositio, quicquid ortu est, supple motu, & transmutatione, estque de materiæ potestate deductum, aliquando interibit: ita eo loco aduersus Platonem Aristoteles argumentabatur, probando, si mundus, vt ipse voluit, genitus est, illum insolubilem esse non posse: quod verò recens ortum est, non motu, & transmutatione, sed diuinitus procreatum, cuiusmodi est rationalis anima, vt testis est Aristoteles locis superius adductis, non est necesse, vt aliquando intereat. Quomodo autem secundum Aristotelis placitum, orta sit anima, fusius in progressu disputationis aperiam. Ad quartam est communis, satisque peruulgata responsio, illa Aristotelis loca de humana felicitate, de qua inter philosophos disputatio erat, intelligenda esse, quæ, multorum sententia, in opibus, externisque bonis posita erat: ideo iure optimo Aristoteles Solonem reprehendebat, qui huius generis felicitatem post mortem esse contendebat. Ad illud verò tertij Ethic. dum dicebat Aristoteles, mortuo nihil boni, vel mali accidere posse: respondendum est, dictum illud quantum ad alicuius virtutis operationem intelligi debere: ibi enim philosophus de fortitudine loquebatur, dicebatque, virum fortem in mortis periculo timere; quia vltimum terribilium est mors: & mortuo nihil boni, vel mali accidere: quia. s. tunc terminatur operatio: non enim amplius fortitudinem exercere potest, & propterea nihil boni, vel mali, supple ad fortitudinem spectantis, mortuo accidere potest: non tamen ob eam rem sequitur, animam, post hominis obitum, minimè remanere. vel dic, mortuo homini nihil boni, vel mali accidere posse; propterea quod vbi mortuus est, non est amplius homo; remanet tñ id, vnde præcipue erat, & dicebatur homo. Quod tamen tanquã philosophicè dictum accipias: nam sanctissime fidei Catholicæ veritate post mortem resurget homo, idemq; aut perpetua felicitate fruatur, aut perpetuis doloribus cruciabitur. Ad quintam, qua Dei felicitas perpetua esse dicebatur, nostra verò non item, sed paruo tempore manens, est quoque communis responsio, Aristotelem eo loco de ea felicitate loqui, quæ non soli animæ (hæc enim perpetua est) sed toti coniancto, scilicet homini inest: ea enim parum durat, quia homo per separationem animæ à corpore, dissolubilis est.

Nonnullorum responsio ad sextam aduersariorum rationem, eiusdemque confutatio.

Cap.

XII.

Sexta aduersariorum ratio soluta difficillima.

Sexta ratio erat, si anima est immortalis, & mundus, secundum Aristotelem, est æternus, sedatum iri re ipsa infinitum numerum animarum: quod tamen cum eius principijs minimè

mè consentit. Huius rationis solutio mihi semper difficilis visa est, nec ullam hæcenus solutionem reperi, quæ satis intellectui meo facere posset. Sed nihil nŕum est; quia, vt infra videbimus, hæc eadem ratio ipsi quoque Arist. difficillima fuit. Sunt tamen nonnulli, qui eã nullius pŕoderis esse existimarunt, satisque validam solutionẽ se afferre arbitrati sunt, si, quasi retorquendo argumẽtum, dixerint, idcirco non dari infinitum numerum animarum, quia in eis nouæ aia procreantur, posterioreſque prioribus adduntur: quare non sequitur, inquit, mundus æternus est; ergo datur re ipsa infinitus numerus animarum: ratio est in promptu; quia infinitum accretionem nõ recipit. Multi solutionem hæc tanquam veram approbant; quia fortè veriorẽ inuenire non possunt: mihi tamen ea semper puerilis, & deridenda visa est. Ab istis. n. disputationis gratia, libèrissimè quærerẽ, num animæ, quæ hæcenus procreatæ sunt, finitæ numero, vel infinitæ sint? finitæ, statim respondebunt; quoniam adiectionem accipere possunt. Tunc ego contra, ponamus nunc, mundum interire (hoc. n. in disputatione vel à quocunq; peripatetico admitti facilè pŕt) tunc amplius animarũ procreatio nulla fiet, nec animæ iam editæ accretionem vllam accipiet; ergo si mundus æternus est, habetur iam re ipsa infinitus numerus animarum. Si autem res ita habeat, ponẽdo nunc, animabus iam procreatis, alias animas addi; id potius efficiet, vt quod re ipsa infinitum est, adiectionem accipere possit, quàm vt id, quod verè infinitum est, non sit infinitum. Respondent ipsi, vnum me falsum in Arist. ponere, mundum. s. occidere posse. Puto, omnes animaduertere, quantum roboris sit istiusmodi solutio: quot. es. n. Arist. ex absurdo, immò etiam, vt ita dicam, impossibili cõcesso, argumẽtari consuevit? Non ne lib. 4. de Phyl. auditu probauit, si daretur inane, duo corpora in eodem loco reperiri posse? & si duo, eadẽ ratione etiam infinita? In hoc igitur isti decipiuntur, quia conclusionem illam, quæ rei veritatem consequitur, putant quoque veram esse, mundi æternitate concessa. Etenim quia animarum numerum augeri continuo videmus; ideo rectè concludimus, illum re ipsa infinitum non esse: indeque aliam quoque verissimam conclusionem elicimus, mundum. s. ab omni temporum æternitate non extitisse. At verò mundi æternitate concessa, infinitus animarum numerus vitari nulla ratione potest, qui tamen si admittatur, pugnantiam quandam in Aristot. secum trahit: aut igitur animarum immortalitas, aut ipsius mundi æternitas necessariò neganda est. Et certè melius est, mundi æternitatem negare; quinimmodò, posito hoc tanq; absurdo, quodq; nunquã fieri possit, infinitũ. s. animarum numerũ re ipsa reperiri, apertissima inde consecutione sequetur, mundum à Deo ex æternitate condi non potuisse; non quia Deus eandem semper condendi potestatem non habuerit, sed quia id contradictionem inuoluit, vt aliàs demonstraui. Redeamus ad nos, aliaque ratione prædictam solutionem à veritate alienam esse, ostẽdamus. Consideremus animas, quæ hæcenus editæ sunt, hæc si non sunt infinitæ, finitæ igitur, per bonam consecutionem, necessariò erunt: si finitæ, ergo certo aliquo, determinatoque numero conclusæ: assignet quis mihi nunc animarum numerum, hæcenus editarum, ego statim me illi victũ cõfitebor. Sed respondebit fortasse quispiam, consecutionem hæc minimè valere, animæ sunt finitæ; ergo numerabiles: nam etiam stellæ Celi finitæ sunt, non tamen numerabiles. At vrgebo validissima ratione: aut. n. stellæ Celi natura sua innumerabiles sunt, aut nostri imbecillitate, & impotẽtia: quia. s. illas numerare non possumus. Si detur primum, nullus igitur illas, atque adẽ nec Deus ipse poterit numerare: implicat. n. contradictionem, numerare illud, quod innumerabile est. Si detur alterum; ergo quauis multitudine maxima contineantur, quæ nos impedit, quo minus illas numerare possumus, nihilominus natura sua finitæ sunt. Applicemus hoc idem animabus: aut animæ hæcenus procreatæ, natura sua innumerabiles sunt, adeo vt à nullo intellectu, neque etiam diuino numerari possint, ce: tusque illarũ numerus inueniri, & tunc re ipsa infinitæ erunt: aut sunt innumerabiles imbecillitate nostri, quia. s. nimia illarũ multitudo numerandi nobis difficultatem inferat, & tunc erunt finitæ: nam saltem Deus certum, & definitum earum numerum habebit. Verũ, posito Arist. dogmate de mundi æternitate, id cõcipi nulla ratione potest: faciamus. n. Deum centum annorum spatio, duo animarum millia procreasse: spatio ducẽtorum annorum, quatuor millia: spatio mille annorum, decem millia, & sic semper multiplicando: si mundus aliquando ortus esset, tandem ad certum aliquem, & determinatum procreatarum animarum numerum deueniendum esset: nam verum esset dicere, ante centum annos pauciores animas editas esse, quàm modò editæ sint, &

Aliorum solutio.

Confutatio.

Responſio ad confutationem.
Replica.

Ex eo quod animarum numerus continuo adiectionem recipit, rectè concludimus, nõ esse illum verè infinitũ, non tñ posita mundi æternitate.

Vide Io. Gram. lib. 1. cõtra Proclum cap. 4.

Mundum ab æterno conditũ fuisse, contradictionẽ implicat.

Alia improbatio principis responſionis.

Solutio.
Replica.

Sicut dicitur in Genesi, non potest haberi determinatus numerus animarum hæcenus procreatarum.

Sicut dicitur in Genesi, non potest haberi determinatus numerus animarum hæcenus procreatarum.

adhuc pauciores ante trecentos annos, & rursus pauciores ante mille annos; atque tandem sic retrocedendo, ad primam animam procreatam, aut saltem ad primas, si plures simul cœtæ sint, peruenire possemus. At verò si mundus, secundum Aristotelem, nunquam ortus est, quomodo vnquam determinatam animarum multitudinem habebimus? Fingamus cogitatione magnum quantum velimus animarum procreatarum numerum; si mundus est æternus, iam toto tempore præterito infinitæ animæ procreatæ sunt: dogmate igitur de mundi æternitate concessio, infinitus re ipsa procreatarum animarum numerus vitari non pôt: quod & multi, quibuscum frequenter hæc de re mihi disputatio fuit, etsi inuiri, tacitè tamen post longam disceptationem concesserunt. Neque habet hic locum perpetuitas illa, siue (vt aiunt) infinitas à parte ante, & à parte post: ea enim tantummodo infinito secundum durationem congruit, cuiusmodi sunt animæ nostræ, immortales, & semper duraturæ: quæ tamen principium aliquando habuerunt. Numerus etiam est infinitus à parte post, quatenus in infinitum adiectionem recepit. At verò in infinito secundum existentiam, nihil penitus valet illa distinctio, vt vniuique rectè ratiocinanti exploratissimum est.

Alia communior sextæ rationis solutio, atque eiusdem reprobatio: ubi etiam disseritur, an infinitum re ipsa vilo pacto reperiri possit. Cap. XIII.

Côis rñlio
n micum in
incorporeis
rebus nullū
esse absurdū
infinitū reip
sa statuere.

Conati sunt alij prædictum argumentum de animarum infinitudine, alia solutione, cōmunior quidem, sed tamen minus valida, diluere. Dixerunt, n. nihil esse apud Arist. absurdū, infinitum re ipsa animarum numerum statuere: non enim quodlibet infinitū re ipsa Aristot. negauit; sed contaxat illud à corporeis, materialibusque rebus abiecit: quod infinitum quoque locum, quo concluderentur, requirerent. In rebus autem à materia abiunctis, cuiusmodi sunt animæ, illiusmodi infinitum concedere non dōbitauit; propterea quod simplices istæ res, ab omni materia segregatæ, nullam loci capacitatem expolcunt. Hæc fuit responsio Cardin. Toleti lib. 2. de Anima q. 2. quam accepit a D. Tho. lib. 2. Contra gentiles c. 8: estque iam celebris responsio, cui omnes ij facillè subscripserunt, qui suis laboribus, & vigilijs fidei potius habitum, quam veræ scientiæ sibi comparare contenderunt. Res quidem philoso- pho indigna: nam propriè scire, non est scire, quid alij dicant, sed aliorum placita diligenter scrutari, atque ratiocinatione rem intelligibilem cum intellectu coniungere, qui nunquam est certè nisi apprehensa veritate contentus. Possem ego huiusmodi responsionem pluribus Aristotelis autoritatibus confutare; sed volo modò sinere, vt Toletus cum Auer. contendat: qui disputatione prima contra Algazelem dōb. 8. ad duo maximè absurda, quæque nulla ratione consistere possunt, eos deducit, qui, ex Aristotelis sententia infinitum animarum numerum statuerunt. Primum absurdum est hoc: si mundus est æternus, vt Arist. affirmat, tunc infinitum susciperet maius. Probat, nam si nunc animæ infinitæ sunt, plures certè erunt, post cū- tum annos: addamus posteriores prioribus, statim infinitum euadet maius. Alterum est, si in finitum posse suscipere maius concedere nolimus, saltem esse partem æqualem toti concedamus oportet: nam cū vnū infinitum altero maius nō sit, tunc animæ, quæ iam editæ sunt, & animæ, quæ simul erunt post mille annos, tot omnino numero erunt: & tamen numerus animarum, quæ iam editæ sunt, pars est illius numeri animarum, qui constat ex iam editis, & deinceps edendis. Si quis, ait Toletus, secundum rei veritatem, mundum non esse æternum tueretur, euadere hæc incommoda nullo negotio posset; & in hoc rectè dicit: sed, vt sui ingenij aciem magis patefaceret, hæc eadem incommoda, ab Auer. adducta, vel in doctrina ipsiusmet Aristotelis euitare conatus est. Non inuenitur, inquit, alius locus apud Aristotelem, qui animarum infinitari aduersetur, quàm ille, qui lib. 3. Phys. in vniuersa de infinito tractatione habetur: vbi apertissimis rationibus ostendit, infinitum re ipsa in rerum natura reperiri non posse. Iam verò locus iste, infinitum animarum numerum apud Aristotelem minimè tollit; propterea quod ipse non quodlibet infinitum re ipsa negauit: mundum enim æternum putauit, & tamen quot dies præcesserunt non ne infiniti? quauis quotidie noui addantur dies. Præterea quæ plura sunt, num dies, an horæ? si horæ; ergo vnū infinitum dabitur altero maius: si neutrum alterum excedere dicatur; ergo pars dabitur æqualis toti. Quod igitur absurdum in infinito animarum numero Auer. existimauit, illud idem in infinito dierum numero necessariò fatebitur; immò nec illud ipsam declinare ipsemet Aristoteles poterit. Nōlebam

Toletus.
S. Thom.
Quoniam pa-
tō scientiæ
habitis cō-
parādis sic

Duo absur-
da ab Auer.
adducta con-
tra statuētes
infinitum nu-
merum ani-
marum.

Toletus sol-
uere nititur
absurda ab
Auer. addu-
cta.

22
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

entē cum Toletō disputationem inire, sed tamen non (ita me Deus amet) conuellēdi ipsius gratia, sed veritatis inveniendæ studio, Auer. partes defendere cogor. Ait Toletus, si mundus est æternus, dies infiniti præcesserunt; ergo datur infinitum re ipsa. Rursus plures sunt horæ, quàm dies; ergo vnum infinitum altero maius. Ita facile quidem est, infinitum cogitatione fingere, sicut quod re ipsa consistat, & citra vllam cogitationem reperiatur *αδύνατος*. Tempus æternum est, sicuti, mundus. Admitto. Præcesserunt infiniti dies. Detur hoc etiam. Ergo datur infinitus numerus dierum. Cogitatione, concedo. Immo, quod maioris est momēti, fieri etiam potest, vt cogitatione vnum infinitum sit altero maius. Quod sic ostendo, fingamus cogitatione, infinitas libras reperiri; tunc cum quilibet libra duodecim contineat vncias, plures absque dubio erunt vnciæ, quàm libræ, atque adeo vnum infinitum cogitatione quidem erit altero maius: sed re vera vt vnum infinitum alterum excedere nequit; ita nullum prorsus infinitum, ad quantitatem pertinens, in rerum natura reperiri potest. Ad instantiam de infinito dierum numero, respondeo, tempus totum quoddam continuum esse, at tamen in successione positum; quia vt ostendit Aristoteles 4. Physicorum, eius rei, quæ tempus est, non nisi momentum habemus: quare non est absurdum, vt in hoc toto continuo infinitum annorum, mēsum, dierum, horarum, & minorum numerum excogitemus; nihil tamen istorū re ipsa existit, sed quodlibet iam præterijt, sitque sola cogitatione diuisum, & manet tantum modo vnum quasi instans, quod ab æterno vsque ad hunc diem continuatum est. Aliud igitur est loqui de infinito cogitatione, quod facile admitti potest, quatenus illud proportionē aliquam cum infinito potestate habere dicitur, sicut patet in exēplis datis; & aliud est loqui de infinito secundum existentiam, quod non habet esse ab anima, sed re vera est: hoc autem in animabus reperiri falsum est: maxima. n. incommoda sequerentur, si in mundo infinitæ numero animæ re ipsa iam existētes ponerētur, vt ex ante dictis manifestum est. Sed cōtra hoc argumētatur Toletus, numerus dicit formam, s. multitudinem, & pluralitatē, & præterea dicit materiam, s. res ipsas numerabiles, vt inter oēs constat; hoc posito, querit, repugnantia, cur non sit infinitus numerus, ex forma ne, an ex materia oriā. Si ex materia iterū petit, cur repugnet, esse res infinitas, rōne ipsarū rerū? Equidē nulla alia repugnantia assignari pōt, nisi quia materia finita est, ex qua res infinitæ fieri non possunt; vel quia finitus est locus, qui infinita capere nequit. Hæc igitur repugnantia erit solū in corporibus illis, quæ locum occupant, non etiam in ijs rebus, quæ per se locum non exigunt, cuiusmodi sunt puncta, accidētia, atque etiam animæ: nulla igitur erit repugnantia rerum, vt infinitæ animæ, re ipsa existētes, reperiantur. Si autem à forma repugnantia oriatur, tunc, inquit, cum forma numeri in multitudine consistat, profectō absurdum esset dicere, res ipsas existere, aut præterijisse, ipsum tamen in finitum esse non posse: at Arist. concessit infinitos dies; ergo non quodcūque re ipsa infinitū negauit, sed corporum duntaxat, & partium, quæ ex continui diuisione proficiscuntur. Ad hoc argumētum respondeo, repugnantiam, cur non sit re ipsa numerus infinitus, à forma exoriri: nam vt habet Arist. 3. Phys. numerus hac potissimū ratione dicitur opponi continuo, quia quemadmodum continuum in infinitum diuidi pōt, adeo vt quacūque parte diuisa, alia semper in infinitum adhuc diuidenda supersit; ita numerus accretionem in infinitum recipit, adeo vt quocūque numero dato, maior in infinitum reperiri possit. Quod si naturæ atque essentiæ numeri id repugnat, vt sit re ipsa infinitus, neque igitur res numeratæ re ipsa infinitæ erunt, atque adeo animæ, quæ hætenus edite sunt, si iam omnes consistunt, & numeratæ sunt, infinitæ esse non poterunt. Etenim accipio numerum, quo animæ numerantur, ipsumque augeo, alterius numeri adiectione, tunc si numerus augeri pōt; ergo & res numeratæ poterunt multiplicari; atque ita illæ, quæ prius numerabantur, non re ipsa, sed solū potestate erant infinitæ. Satis Toletō arbitror, hac responsione factum fore, nec illam profectō impugnet, cum ipsemet lib. 8. Phys. q. 2. idem prorsus asseuerauerit: ibi enim solutionem quādam S. Thomæ reiiciens, qua concludebat, non esse absurdum, apud Arist. infinitum re ipsa in rebus spiritualibus statuere, habet hæc ipsa verba, *Sed hoc non videtur satisfacere: nam numerum infinitum actu non repugnat esse nisi ab intrinseco, puta vt numerus est, vt patet ex ratione Aristote. quia infinitum non est numerabile: impertinens ergo est, quod ipsa unitates sint res spirituales, aut corporales.* hæc verba ijs apertissimè contradicunt, quæ ab ipsemet lib. 2. de Anima, loco superioris citato scripta sunt. Sed nihil interest: sufficit mihi, responsionem, à

Autor defendit Auer. cōtra Toletū.

Rōnes Toletū soluantur.

Dari pōt infinitum cogitatione, imò vnum infinitum, altero maius, nō in re ipsa.

Replica Toletū.

Responsio.

Rationi formali numeri repugnat, vt sit re ipsa infinitus ideo infinitæ res existere non possunt.

Cōtradictio euidēs in dicto Toletū.

me paulò antè allatam, propria eius autoritate confirmasse, ostendisseque, naturæ, & (vt a:
 Subtilis ob- iunt) rationi formali numeri repugnare, quin re ipsa infinitus sit. Sed obijciat, hic aliquis, si
 iectio. naturæ numeri repugnat infinitas; ergo nec infinitus aliquarum rerû numerus cogitatione
 quidè effingi pòt: quod tñ supra librarum, & vnciarû infinitatis positione concessum est. Rur
 sus infiniti iam dies præterierunt, si mundus est æternus; ergo et si numero repugnet infinitas,
 Solutio pri- nihil tamen obstat, quo minus rerum numeratarum infinitas esse possit. Ad primam obie-
 mæ. ctionem respondeo, valere quidem hanc consecutionem, naturæ numeri, qua numerus est, re
 pugnat infinitas; ergo non potest esse re vera, aut penes intellectum, benè ratiocinantem, nu-
 merus re ipsa infinitus: hoc ideo dico, quia numerus ab intellectu, vt ab efficiente causa gi-
 gnitur: non valere tamen hanc consecutionem, naturæ numeri repugnat infinitas, ergo nu-
 merum infinitum cogitatione fingere non possumus: multa enim effingimus, quæ tamè nec
 re ipsa, nec apud intellectum, rectè concipientem, existere possunt. Repugnat a sino, qua asi-
 nus est, volare, quemadmodum & loqui, tamen quid prohibet, quo minus volantem a sinu,
 aut eundem etiam loquentem quis fingere possit? propterea ait Aristoteles 1. de Cælo, cogi-
 tationi non esse credendum. Ad alteram dico, tempus quidem vt totum quoddam in succes-
 Solutio secu- sione positum præterijisse, illud tamen vnam tantum rem esse, quam nos cogitatione in infi-
 dx. nitos dies, atque horas diuisimus: hoc autem non est absurdum, sicut neque absurdum est, in
 finitas partes continui, iam diuisas, effingere, cum tamen eæ nō nisi potestate diuisibiles sint.
 Sed reuertamur ad Toletum: qui duabus alijs rationibus ostendere nititur, Aristotelem in-
 finitum re ipsa concessisse. Primò quia, vt ipse docet 4. Phys. tum tempus existere dicitur, cū
 Prima ratio vnum instans adest, quod simul temporis partes annectit; quo modo dicimus, nunc esse hūc
 Toleti, qua ostendere ni- diem, hunc annum, &c. cum ergo totum tempus præteritum, atque etiam futurum, præsentī
 titur, Aristo. ecessisse in finitum re ip- momento contineatur, atque illud infinitum sit; sequitur, secundum Aristotelis principia, in-
 ipsa. finitum, de quo loquimur, in rerum natura reperiri. Ad hoc respondeo, tempus, secundū Ari-
 Responso. stotelis sententiam, duratione infinitum & esse, & appellari; quia. s. ante quodcunque tēpus
 fuit ips, & post quodcunque tempus erit tempus. Existit autem tempus solo momento, quod
 appellant nūc; quia de tempore non habemus nisi nūc: ea. n. pars temporis, quæ præterijt,
 iam fuit: pars a sit futura nondum est; p. p. ea nō habemus nisi nūc: quod quidem tam futurū,
 quam præteritum continet; quæ eo modo infinita sunt, quo supra declaratum est. Et conti-
 net quidem, non per quandam quasi complexionem, adeo vt futurum simul, & præteritum
 complectatur; sed per quandam connexionem, quatenus. s. futurum cum præterito necit: est
 enim nunc initium futuri, & finis præteriti. Probat secundò idem autor sententiam suam,
 Secunda rō quia ex Aristotele 6. Phys. in continuo sunt re ipsa infinita puncta, non separata quidè, sed
 Toleti. iam existentia: non igitur omnem infinitum numerum Aristoteles negauit; immò nec infini-
 tum animarum numerum statuere, eius doctrinæ principijs aduersari videtur. Verum in hoc
 Responso. vir alioquin eruditissimus hallucinatus est; quia nunquam Aristoteles asseruit, in continuo
 infinita puncta re ipsa existentia reperiri; sed est ipsum cōtinuum, quod re ipsa existit, quod-
 que vna sola res est. Tantum igitur duo puncta re ipsa in continuo, vt in linea, reperiuntur:
 alterum, quod principij, alterum, quod termini rationem habet: potestate verò infinita sunt
 puncta, cum in plures illud partes in infinitum diuisibile sit. Etenim ex lineæ diuisione, &
 quasi dissolutione, nascitur punctus; immò cum continuum, vt linea, diuiditur, duo oriuntur
 puncta necesse est: alterum, quod est terminus lineæ, à qua pars aliqua secreta est: alterum, q
 est initium illius partis lineæ auulsæ. Vanum igitur est ex Aristotelis principijs aliquod re ip-
 sa infinitum elicere; ac deinceps non sapit Peripateticam doctrinam, infinitum animarū nu-
 merum admittere; quod & ipse Toletus postea animaduertens, aliam propositi iam argumē-
 ti solutionem adfluxit.

Vera sexta aduersariorum rationis explicatio.

Cap. XIV.

Insolubile
 apud Aristo.
 est argumen-
 tum de ani-
 marum infi-
 nitate.

Dicebam in titid, sextum argumentum, ab aduersarijs propositum, de animarum infinito
 dine, solutu difficillimum esse: si Arist. principia spectemus: nunc absolute aio, esse illud
 apud Aristotelem penitus insolubile. Nō est igitur, cur solutionem illam quis expectet, qua,
 secundum Aristotelis principia, validissimum illud argumentum profertur; sed dabimus
 tantummodo explicationem quandam, vt saltem immortalitatis animæ defensores sciant,

quo

quo nā pacto hæc difficultas tractanda, & quo seuto tela rejicienda sint; ne fortè, argumento statim proposito, animo concidant, & veluti elingues obmutescant. Dixerunt nonnulli, & præsertim Toletus, Arist. re vera difficultatem hanc non animaduertisse (quod fortasse non esset absurdum: non enim potest quilibet præsertim in rebus arduis occupatus, difficultates omnes, quæ de re aliqua contingere possunt, prævidere) posteriores autè philosophos illius dogmata quàm diligentissimè scrutatos esse, inuenisseque has tres propositiones sibi coherere, difficillimè posse, mundum. s. æternum esse, non dari infinitum re ipsa, rationalemque animā immortalitate gaudere. Conati sunt nihilominus suis quique expositionibus, tam celebrem philosophum à contradictione vindicare. Communis erat consensus, si mundus est æternus, & anima immortalis, necesse esse, vt infinitæ numero animæ re ipsa extiterent: quod quidem absurdum vt euitarent, in grauiora incommoda per imprudentiam forsitan inciderrunt. Auerroes mundum æternum, & immortalem animam cum Aristotele posuit; negauit tamen, singulos homines propriam animam, tanquam substantialem formam possidere, sed vnā numero animam omnibus hominibus sufficere asseuerauit: atque ita prorsus animarum multitudinem, ne dum eorundè infinitum numerū, hac sua explicatione vitauit. Auicenna mundum pariter æternum, rationalemque animam nunquam interire defendit; negauit tamen apud Arist. absurdum esse, in rebus, quæ partis rationem habent, quæque imperfectæ quodammodo sunt, infinitam multitudinem statuere: cum igitur anima per se totū quoddam completum non sit, sed pars tantummodo perficiens; nullum putauit esse incommodum, infinitas numero animas in rerum natura reperiri. Alij ne infinitam animarū multitudinem admitterent, ad Pythagoricum illud dogma confugerunt, dixeruntque, finitas quidem animas numero editas esse, quò tamen pluribus hominibus seruire possent, concessum illis fuisse, vt de corporibus in corpora transmigrarent: & hoc modo non propriè corporibus inseruiunt; sed potius plura corpora eisdem famulantur, quatenus illis, veluti instrumēta quædam, ad suas functiones obeundas, præstè adsunt. Alex. facilem modum reperit, prædictum incommodum euitandi: demus, inquit, mundum æternum esse; non eam ob rem sequitur, infinitam re ipsa animarum multitudinem existere; propterea, quòd omnes vnā cum corporibus occidunt: quot. n. numero sunt viuētes homines, totidem etiā putauit rationales animas reperiri. Ex his elicere possumus, quàm turpe sit iurare in verba Magistri, cum præsertim is est, vt ipsum aliquando errasse, nullam contradictionem inuoluat. Ex hoc maximo absurdo, nimirum ex animi mortalitate, facile poterant isti philosophi, rectè ratiocinando, ad veritatē peruenire, atque huiusmodi demonstrationem construere: immortalis est anima rationis particeps: infinitus numerus animarum dari non pōt; ergo mundus non est, nec potest esse æternus. Nihilominus, ob tantam fidem, quam Arist. præstiterunt, ne ipsius de mundi æternitate sententiam, quam tot medijs, eum confirmasse cognouerant, negligere viderētur; maluerunt, vnū errorem multis ambagibus, alijsque erroribus obtegere, quàm liberi, atque soluti ad rei veritatem accedere. Quidquid autem alij dicant, quòd ad propositi iam argumenti explicationem attinet, putarim ego, pace Arist. dixerim (veritas enim est anteferenda autoritati) duo hæc apud ipsum, veluti secum pugnantis, mundi. s. æternitatem, atque finitam animarū multitudinem, constare non posse; idque secundum eius principia defendēdo, infinitum re ipsa nullo pacto reperiri posse. Hanc autem pugnantiam aut fortè initio Arist. non vidisse: aut si vidit, non admodum enixè in illam tunc incubuisse, eandem postea plenius consideraturum. Cum enim de mundi æternitate disputauit, tam auidè sententiam illam complexus est, tantoque ingenij sui conatu, ad illam contra omnes philosophos comprobendam, accessit, vt non cogitarit tunc, immortalem animam esse non posse, si mundus statueretur æternus: nam si hoc animaduertisset, certè cum ceteris philosophis mundi originem confessus esset. Attamen apertè docuit, mundum æternum esse: quòd ideo fecisse eum, credibile est; quia non dum apud semetipsum statuerat, quid de animæ mortalitate, vel immortalitate docturus esset. Postea verò cū ad animam explorandā sese penitus applicuit, eamque re vera immortalem esse cognouit; tunc apertissimè incommodum illud animaduertit, quòd necessariò mundi æternitatē sequebatur, oportere. s. infinitas numero animas in rerum natura consistere; & propterea ne palinodiam caneret, sententiam suam de animi immortalitate multis tegumentis, & inuolueris implicauit, eandemque, ne ab vllō intelligeretur, multis ambiguitatibus resperfit. Sed hoc paulò

Errores varij ex dogmate de mundi æternitate orti.

Error Auer.

Error Auic.

Error Pythagoricorum.

Error Alex.

Nō est iuranda in verba Magistri.

Qua ratione argm de animarum infinitate sit explicandum.

Lege cap. 9. paulò inferius explicabimus luculentius: scio enim huiusmodi explicationem ægrè à pluribus peripateticis latum iri.

Septima aduersariorum rationis explicatio, ubi disquiritur, an inter creationem, atque de potentia materiae educationem aliqua media productio danda sit. Cap. XV.

ERat septima ratio, si Aristoteles animorum immortalitatem falsus esset, eidem quoque creationem concedendam necessariò fuisse: si enim anima, cum è materiae potentia edueta non sit, immortalitate gaudet, alium modum inuenire oportet, quo ipsa producta sit: alium autem productionis modum fingere non possumus, nisi eam à Deo Opt. Max. creatam esse dicamus, quod Aristotelis principijs omnino aduersatur. Hoc argumentum non est minus explicatu difficile, quam superius, & re vera tota vis huius difficultatis in hisce duobus argumentis posita est: nam si infinitam animarum multitudinem concedamus, vel in doctrina Aristotelis creationem admittamus, facilè omnino erit, illius sententiam de animorù immortalitate defendere. Contrà vero, posita de eius mente animorum immortalitate, non ita facilè est, infinitam animarum multitudinem, atque eandem pariter creationem ipsius principijs accommodare. Sed qui superioris argumenti difficultatem, ni fallor, superauimus, huius etiam (opinor) difficultatem euademus. Dicunt igitur, aut anima est edueta de potentia materiae, aut non: si est edueta; ergo mortalis: si non est edueta; ergo creata. Ut ad formam argumentationis respondeamus, dicendum est, id in doctrina Aristotelis maximè ratum esse, & absque vlla difficultate, aut formidine concedendum, animam rationis participem è materiae potentia edueta non esse, sed extrinsecus corpori accedere, & diuinum quippiam iudicari. Ad hæc, ipsam à corpore separabilem esse, post corporis interitum superstitem manere; operationem à corpore seiunctam habere; facultatem non organicam continere, cuiusmodi est intellectus, qui nulli organo corporeo affixus est. Ex his apertissime elicitur, animam neque materialem, neque corpoream substantiam esse, neque item ex aliqua materia, aut virtute corporea ipsam educi aliquo modo posse. Omnia hæc ex ipsius Aristotelis monumentis iam satis commodè supra eliciuimus: fatemur tamen, nil horum apertissime eum pronunciasse, sed quadam duntaxat, rationibus à nobis, cum superius dictis, tum infra dicendis, obscure docuisse, & quasi tacite explicuisse. Sed quid ad aliam prædictæ hypotheticæ propositionis partem dicendum est? Creata ne est anima rationis particeps, cum ex materiae potentia deducta non sit? Sunt nonnulli, qui ad nomen creationis in doctrina Aristotelis euitandù, medium quiddam inter creationem, atque de potentia materiae educationem statuerunt. Procutus rei maiore explicatione præmittunt, non omne illud creari dicendum esse, quod nunc primum ortum est, & antè non erat; imò nec eius quicquam: si enim id verum esset, fateri necessariò cogeremur, formas omnes, cuiusvis generis illæ sint, vel in Aristotelis doctrina, creatas esse: quoniam formæ recens in materiam inducuntur, cum priùs nec ipsæ essent, nec illarum quicquam in materia reperitur; non tamen ob eam rem formæ creari dicuntur. Quo fit, ut educio de potentia materiae nil aliud sit, quam alicuius formæ productio, quæ antè non erat, nec eius quicquam; ipsa tamen præexistenti iam, atque affectæ materiae vnita est, à qua cum in esse, vt aiunt, tum in conseruari pendere dicitur. Tam verò omnes istæ formæ, quæ de materiae potentia educuntur, cum à materia pendeant, nullam operationem, nisi cù materia communem hñe possunt, & propterea nec à materia seiungi, nec seiunctæ seorsum consistere, propriamque existentiam habere queunt; sed vna statim perit, ac altera illi in materia succedit. Porro huic productioni oppositum inuenire, non ita facilè est (non enim interitus est, vt qui toti composito conueniat, quemadmodum & generatio: illud siquidem generari proprie dicitur, quod ex materiae, & formæ coniunctione coalescit) nisi dicamus, hoc ipsum, quod est desinere esse in materia, è directo eidem prædicationi aduersari: nam neque annihilatio nuncupari posset, vt quæ creationem ipsam tanquam proprium oppositum respiciat. Satis igitur iam explicatum est, quid sit educio de potentia materiae. Creatio verò est alicuius formæ productio, quæ priùs non existebat, nec aliquid antè, ad eius constitutionem quoquo modo pertinens, omnino erat; sed quæ seorsum, citra alterius opem, consistit. Hoc modo Angelus apud Theologos creari dicitur: est enim substantia per se existens, quæ recès à Deo ex nihilo edita est. Inter has duas productiones mediū quiddā nonnulli, idè; præcipuè

Huius rōnis difficultas.

Soluatur septima aduersariorum rō.

Nec materia lis est anima rōnalis, nec ab vlla corporea virtute ortū accipit suam.

Opin. aliquorum ponctū productionē media inter creationem, atq; de potentia materiae educationem.

Quid sit educio de potentia materiae.

Quid sit creatio.

Rōnalis aīz.

ob aīam rōnis participē, statuerūt: etenim recēs quidem illa, vel ipsius Arist. testimonio, edita est; nō est tñ vt cæteræ formæ, quæ tamerſi ex nihilo factæ sunt, ī materia nihilominus, à qua vt dictū est, & in eſſe, & in conſeruari pendēt, productæ sunt: ſi. n. ex hārū formarū numero eſſet aīa, de qua loquimur; tunc ſicut illæ formæ pereunt, ita pariter illa periret, nec poſt diſſolutum compositum, vt aſerit Arist. remaneret. Non igitur rationalis anima de potestate materiæ educita est, neque etiam eo modo, quo Angelus, ipsa creata; quia non prius anima edita est, q̄ præparato iam corpori sit vnita; & propterea seorsum ipsa sicut Angelus non consistit. Quare necesse est, inquam, productionē aliquam mediam statuendā eſſe, vt dicamus, aīam recēs quidem, & ex nihilo in affecta, preparataque materia, hoc est in humano corpore productam eſſe; ab ea tamen illam nec in eſſe, nec in conſeruari pēdere. Hoc quippe ex eo maxime elicitur, quia temporis lapsu, mutatione materiæ, puta corporis, naturales quidem virtutes perficiuntur; nam puer, ex. gra. & quantum ad vires, & quantum ad partem vegetalem, & ſentiētē, temporis cecurſu perficitur, quia materia mutatur, & robur acquirit; sicut contra in ſenectute, languēſcēte quodammodo materia, labescunt etiam vires, & ſenſim deficiunt. At verò intellectus, mutatione materiæ, non perficitur, nisi accedēte studio, atque doctrina; neque etiam languēſcēte materia debilitatur, quod argumento est, animæ substantiam in materia penitus defixam non eſſe, adeo vt ab ipsa, aut in eſſe, aut in conſeruari pendere dicatur; sed ab ea penitus ſeparabilem eſſe.

ductio me
na intercrea
tionē, atque
de potencia
materiæ edu
ctionē, à nō
nullis; statui
tur.

Intellectus
non perficit
mutatiōe ma
teriæ, sed ſtu
dio, atq; do
ctrina.

Productionem mediam inter creationem, atque de potestate materiæ educationem admittendam non esse. Cap. XVI.

Verum enīmerò quantum media hæc inter creationem, & de potestate materiæ educationem productio, rationi, cōſentanea ſit, digreſſione nunc aperiamus. Et quod ad me attinet, puto, eos, qui mediam hanc productionem in Arist. ſtatuunt, totique viribus creationem auferre contēdunt, non niſi de nomine decertare. Nam quærerem ego rationalis anima ex aliquo ne, an ex nihilo facta ſit. Si ex aliquo; genita igitur eſt, aut ſaltem ex materiæ potestate deducta. Si ex nihilo; ergo creata: ita enim creatio definiri ſolet, vt ſit alicuius ex nihilo productio. Dicent fortasse, rationis participem animam ex nihilo quidem factam eſſe, tamen in aliquam materiam inductam, cum qua adeo cohæret, vt per ſe ſubſiſtere nulla ratione poſſit; idque ſatis eſſe, vt ipsa non creetur, eo modo, quo Angelos creari dicimus, qui ſunt ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtētes. Sed hæc reſpōſio difficultatem non aufert: nam aut materia, in quam anima introducitur, eſt aliquid ad ipsius naturam, atque ſubſtantiā aliquo modo pertinens; aut eſt aliquid, quod omnino extra illius ſubſtantiā contineatur: ſi detur primū; ergo anima ex illa materia facta eſt. Cōſecutio eſt perſpicua: quoniā cum materia, & forma res quædam ſint, quæ ad interiorem ſubſtantiā compositi conſtitutionem pertinet; necesse eſt, vt compositam ex ipſarum vnione conſtetur: ſic igitur eſſet anima, ſi materia, in quam introducitur, ad ipſam interiūs pertineret. Si verò alterum admittatur, materiam. ſ. nullo modo ad animam pertinere, ſed eam tantum ante requiri, vt anima iam edita, in ipſam inducatur; quid aliud hoc erit, quam animam creatam, aut ſaltem increatam. in aliquo, puta in corpore creatam eſſe fateri? Sed dicēt, ſi animæ in corpore productio creatio nuncupatur, tunc ceteras quoque formas, in materia creatas eſſe: fateri neceſſariò oporteret, quia ne illæ quidem ex materia aliqua factæ ſunt (vnum enim principium non fit ex alio, vt habetur 1. Phisic.) ſed ex nihilo in affectam, preparatamque materiam inductæ, igitur creatæ. Argumētum hoc ſoluere neſciētes, mediam hanc productionem, inter creationē, & de potēcia materiæ educationem, ponere coacti ſunt, quæ quidem, apud eos, eſt rationalis animæ productio: ſermo. n. nūc eſt de productione formarum; alioquin dicere poſſemus, mediam productionem eſſe ipſam generationem; ſed hæc compositorum tantum eſt, formarum non item. Nos aut, qui mediā hanc productionem non admittimus, propositam argumētum facile diluemus; neque. n. nos fugit illius ſolutio. Reſponderemus igitur, latum eſſe diſcrimen inter productionē animæ rationalis in corpore, & productionem aliarum formarum in materia. Anima rationalis ita producit in corpore, vt quantuncunq; affectam illud ſit, nihilominus nullam penitus habeat vim: vt vilius naturalis agētis ope, eadem in ipſam introducatur, ſed in eo ſolū affectio talis requiritur, vt non niſi poſtquam perfectē organis inſtructum eſt, rationalem animam; à

Prædiſſe
pionis cōſu
tatio.

Aduerſario
rum ſolutio.

Replica.

Aduerſario
rū obiectio.

Solutio.

Rōnalis aīa
non vi affe
ctionis, ma
teria reſper
ſed à Deo, ſi

berè procreatur. Deo proximè, & absque vlla præcedente affectione editum, in sese recipere possit. Secus est in cæteris formis: nam cum materia certam aliquâ affectionem adeptæ est, vi eius affectionis, naturale agens, quodcumque illud sit, siue virtus cælestis, siue spiritus anime mundi, siue quilibet alius formarum dator, de quo nolo modo disputare; ad inducendam formam illâ in materiam, ad quam ipsa præparata erat, necessariò cogitur; & propterea huiusmodi formæ creati non dicuntur: nam materia ad illarum educationem vim aliquam habet, eique cum illis conuenientia quædam, & quasi affinitas intercedit. Redeamus ad animam. Cum corpus perfectè organis instructum est, quanuis ex quadam pactione diuina (vt aiunt Theologi) Deus quodammodo ad animam educendam, eandemque in corpus, iam affectum, immittendam cogatur; tunc vera tamen nullam habet Deus necessitatem, ad animam procreandam; quia extrinsecus, vt iidem aiunt, non necessariò, sed liberè, & contingenter agit: quanuis philosophi, supero lumine destituti, tueantur, ipsum necessariò agere, nihil tamen noui proximè condere, cum omnia ex æternitate condiderit. Probabiliter igitur defendere possumus, si Deus quasi manus contrahere, ab illoque generali, & legitimo concursu desistere vellet, permittere illum facillè posse, vt indiuiduum aliquod in humana specie procrearetur, & illud idem absque anima rationis particeps in locum prodiret: nam tamen corpus illud requisitis organis præditum esset; Deus tamen suo iure non creare animam, nec illam in præparatum corpus immittere posset, & tunc indiuiduum illud, sic procreatum, hominis quidem figuram præferret; rationali tamen anima deficiente, non esset homo, sed duntaxat operationes à vegetali, & sentiente anima procedentes, veluti bestia exerceret: quanuis fortasse, ratione temperamenti, præsertim quod ad facultates cognoscens attinet, perfectiores operationes edere posset. Ecce igitur, quomodo absolutè loquendo, non organorum vi, aut corporis affectionis, sed solum liberè à Deo rationalis anima procreatur, cum tamen vi affectionis materiæ, quælibet alia forma à naturali agente in lucem proferatur, & propterea non creetur: Illud addo etiam, si organorum vi rationalis anima citra creationem educeretur, tunc id muneris naturale quoque agens obire posset: hanc enim formam educeret sicut alias: at verò id nullo modo facere potest; ergo signum est, rationalis animæ procreationem perfectiorem virtutem efficientis, quæ sit virtus naturalis agentis, requirere. Solus igitur Deus est, qui cum infinita virtute præditus sit, rationalem animam ex nihilo in præparatum corpus producere potest; quod quidem nihil aliud esse dixeris, quam creare. Præterea, cum anima per se substantia sit, quæ tamè, ad corpus perficiendum, innatam sibi habilitatem habet, quemadmodum Deus animam cum illa habilitate effingit, ita eandem absque illa habilitate effingere, aut saltem habilitatem illam quasi suspendere posset, & sic edita anima, aliquid per se existens diceretur. Nihil igitur vitium habet corpus ad animæ procreationem, & quod hinc sequitur, impedimento non est, quo minus anima verè creetur, quia in ipso eadem producat.

An in doctrina Aristotelis sit admittenda creatio. Cap. XVII.

Quid igitur dicendum est, si non datur hæc media productio inter creationem, & de potentia materiæ educationem? est ne admittenda in doctrina Aristotelis creatio? Hæc est dubitatio, quæ diu clarissimorum virorum ingenia torfit. Nolo ego hac in re multus esse: afferam paucis aliorum opiniones, & dicam, vt potero, breuissimè, quid sentiam. Tres igitur sententiæ de proposita dubitatione diuersæ reperiuntur. Prima fuit Henrici Ganda. quo lib. 8. q. 9. Gregorij. Arim. lib. 2. Sententiarum d. 1. q. 1. Marsilij ibidem q. 1. ar. 2. Iand. 2. Metaph. q. 5. & aliorum, quos citat Franciscus Suarez in disputationibus suis Metaphysicalibus. disp. 20. sol. 1. nu. 24. Putarunt isti, Aristotelem creationem minimè cognouisse, atque in hanc sententiam pluribus eiusdem Aristotelis autoritatibus ducti sunt. Primo, quia principium illud, quod apud omnes philosophos, satis tritum, atque vulgare est. scilicet ex nihilo nihil fieri, vbi que in sua philosophia cum admittere, tum etiam ponere videtur. 2. quia si potentia actionis definitionem legamus, quam 5. Metaph. c. 12. tradidit, inueniemus, illam in ordine ad passiuam potentiam definitam fuisse: ait enim, eam esse potentiam transmutandi aliud, quatenus aliud: qua quidem definitione significauit, nullam actionem dari posse, quæ vel motum, vel mutationem coniunctam non habeat, cuiusmodi non est creatio. Rursus 2. Metaph. c. 1. remouet causam à rebus sempiternis, & quæcumque nulli interitui obnoxia sunt, quasi per se

Opin. negas
creationem in
doctrina A
ristot.
Henricus.
Gregor.
Marsilius
Iandanus.
Vide Franc.
Suarez.

Alia sententia
est, quæ
cum
2. Metaph. c. 1.
remouet causam à rebus
sempiternis, & quæcumque
nulli interitui obnoxia sunt,
quasi per se

necessaria, æterna facit. Cùm igitur alium effectiōnis modum, quàm illum, qui cum motu, vel mutatione fit, Arist. non agnouerit, non videtur posse id cum eius principijs consentire, vt. creationē ipse, quæ modus quidam est producendi, & efficiēdi, citra motum, & mutationē, aliquando concesserit. Oppositam omnino sententiā amplexati sunt S. Thomas multis quidem locis, sed præcipuè prima par. Summæ q. 44. Scotus in quolib. q. 7. Herueus tractatu de mundi æternitate q. 4. & alij complures. Multa habet doctores isti, pro huius sententiæ confirmatione, solida fundamēta. Primo, quia Arist. 2. Metaph. c. 1. ait, aliquid dari ens verissimum, & perfectissimum omnium, quod cæterorum causa existat, ibique loquitur de causa efficiēte. Deinde lib. 1. de Cælo tex. 100. naturam quandam immortalē, atque diuinam statuit, vnde cæteris, alijs quidē clarius, alijs verò obscurius ipsum esse, viuereque pēdeat. Ad hæc 12. Metaph. vnum ens esse concludit, quod inter omnia principē locum obtineat: ait. n. entia nolunt malè regi, vnus ergo princeps, non esset aut princeps, nisi omnia ab eo, tanquam à principio pēderēt: quod ipsemet confirmat, cùm asserit, Cælum, & Naturam à Deo pēdere, quæ omnia absque creatione fieri nullo modo possunt. Fuit tertia opinio inter duas iam dictas quasi media, quæ in hac potissimum distinctione consistit: aut. n. de ea creatione loquimur, qua aliquid recēs in lucem editur, cùm prius omnino non esset: aut. de ea, quæ fit per modum naturalis, & æternæ cuiusdam emanationis à primo ente. Concedunt igitur nonnulli, Arist. posteriorem hanc creationē agnouisse: posuisseque, res omnes indissolubiles à Deo ex æternitate editas esse: priorē autem creationem omnino negant, eundem aliquando percepisse. Minus Arist. hæc opinio à rei veritate seiungit, quàm ea, quæ statuit, res omnes indissolubiles, cuiusmodi sunt Cælum, & Intelligentiā, à Deo tantum in genere causæ finalis, non itē efficiētis pendere (quod alia disputatione tractabimus) caput tñ difficultatis, de qua nunc loquimur, non attingit. Faciamus. n. Cælum, & Intelligentiā à Deo ab æterno, tanquam ab efficiēte causa procreatas fuisse, quid de rationali anima dicendum erit; cùm & ipsa, vt iam supra ex Arist. sententiā probauimus, indissolubilis, & immortalis sit? Non. n. de materiæ potestate deducitur, sed extrinsecus corpori accedit, vt disertissimis verbis lib. 7. de Ortu animalium cap. 3. Arist. asserit: qua ergo produciōne produceretur, si non creatur? Nec dicat quispiam, existimasse Arist. animas omnes ab æterno editas esse, easdēque postea in tēpore corporib. adiungi: nam Arist. 12. Metaph. tex. 106. de formis disputās, quæ existentiā cōposito largiuntur, generatim asserit, nō prius formā, quàm ipsummet cōpositum iā constitutū existere, & apertè ibi rationalem animā cōprehendit, vt supra explicauimus. Si inter tot clarissimos Viros sententiā meam pronūciare liceret, dicerē, opinionem illam, quæ statuit, Arist. creationem agnouisse, longè quàm oppositam probabiliorē esse: plus tamen cum principijs philosophi consentire, non esse in eius doctrina creationem admittendam, quàm concedendam. Dicam dilucidius, vt omnes assequantur. Probabile quidem est, Arist. creationem agnouisse; sed tamen non ita apertim, manifestumque est, eum ipsum creationem docuisse: cùm ex eius principijs totum oppositum eliciatur. Sed vnde elicio, creationē Arist. cognitam fuisse? Elicio ex hoc, quia ipse, vt ante dixi, animam immortalem, & illam diuinitus suam originem accipere existimauit: quæ quidē origo aliter, quàm creationis interuētū esse nō potest. Nam sciscitabor ab Arist. si rationalis anima, non vt sentiens, & vegetalis, à materia originē ducit, sed ortum suum à Deo accipit; si ne illa ex aliquo, an ex nihilo? Si ex aliquo, cur subiectum illud, ex quo fiat, non assignauit, eū iā eandē ex semine proficisci negauerit? Si ex nihilo, nec in illius effectiōne motus aliquis cōspicitur, quid aliud ergo erit eius produciō, quàm creatio? Hæc igitur veritas de animæ immortalitate, ad hanc aliam veritatē percipiendam Arist. produxit, vt. s. aliquid à Deo ex nihilo effici, atque adeo creari possit. Verū quoniam sicut decretum de animæ immortalitate non omnino cum illius doctrinæ principijs cōsentit, ita neque ea, quæ animæ immortalitē consequuntur, rectè eiusdem aptari possunt, in quorum numero est animarum creatio: propterea factum est, vt quæadmodum parè, & perobscurè de animæ immortalitate Arist. locutus est; ita etiam per pauca de creatione dixerit, satisque ipsi fuit, vt ex aliquibus eius doctrinæ locis eliceremus, ei vtrumque suboluisse. Hæc pro septimæ rationis solutione sint satis.

Soluuntur tres vltima aduersariorum rationes. Cap. XVIII.

Quæ ratio erat de ipsius animæ mobilitate: si enim à corpore seiungitur anima, fit vt de loco ad locum transferatur, atque ita loco moueatur, quod eius indissolubilitati repu-

Opinio affirmat
creationem in doctrina
Arist. S. Thom.
Scotus
Herueus

Opinio media non omnem
creationem Aristotelem
agnouisse.

Quære disputatio in quoniam genere causæ æternæ à Deo pendeat.

Dubium notabile de rationali anima, quod media opinio rejicitur.

Autoris sententia.

Arist. veram creationem agnouit, eam tamē apertè non docuit.

Responsio ad octauam rationem.

Indivisibile
duplex.Anima sepa-
rata definitū
habet locū,
cui est prae-
sens, absque
occupatioe.Quanam sit
propria, atq;
formalis rō
essēdi simpli-
citer i loco.
Quis motus
cōueniat ani-
mę separatę.Rātio ad no-
nam ratiōē
secundū alio-
rum placita.

gnatū est enim in 6. lib. de Physico auditu satis perulgatum axioma, indivisibile moveri ne-
quaquā posse. Sed si diffusē de motu animæ rationis participis differere vellemus, longius cer-
te, quam par esset, disputatio produceretur; multa, n. cum de loco, tum de motu explicanda
nunc essent, quæ nos extra propositam dubitationem deducerēt: satis igitur erit, si ad formā
propositæ argumentationis responderimus. Dicitur barar, si anima a corpore separabilis est, in-
de sequi, ut illa mobilis sit, atque adeo de loco ad locum moueatur. Id totum, et immo. Sed
hoc repugnat Aristoteli 6. Phys. Nego. Ad probationem, cum dicitur, indivisibile nullo mo-
do moveri posse. Respondeo, indivisibile duplex esse: alterū de genere quantitatis, & est illud,
quod habet positionem in continuo, sicut punctus: alterum de genere substantiæ, & est illud
quod materia caret, ratione cuius vnumquodque diuisibile est: quod enim materiale est, pro-
tinus diuisibile est: huius autem generis indivisibile est anima ipsa, quæ a materiæ commer-
cio quā longissimē abest. Cum ergo dixit Aristoteles 6. Phys. indivisibile moveri non pos-
se, id solum intelligi voluit de indivisibili, ad genus quantitatis spectante: quod ideo moveri
non potest, quia ea ratione qua indivisibile est, illi repugnat esse partim in termino, a quo, &
partim in termino ad quem. Anima autem non est indivisibilis, sicut punctus; cū nullo mo-
do ad genus quantitatis pertineat, & propterea eidem aliquo modo in loco esse, & de loco ad
locum moveri non repugnat: quāuis Aristoteles, qui in sensibilibus rebus tantummodo ex-
plicandis, omnem suam curam, & diligentiam adhibuit, de huiusmodi animæ loco, vel etiam
motu, nullam omnino mentionem fecerit. Diceret fortasse quispiam, quisnam locus; aut que
nam species motus separatæ animæ poterit assignari? Respondeo primum, animam, ut quā-
uis aliam separatam substantiam, cum alicubi sit (neque enim est extra vniuersum, cum est
extra corpus) necessariō in loco esse; locum tamen non replere, quia non est quanta. Quoniā
verō ita est hic, ut non sit alibi, ideo definitum & determinatum locum habere dicitur, &
hoc est, quod appellant Scholastici, esse in loco definitiue: propria enim ratio essēdi simpli-
citer in loco, non est quantitas, ut nonnulli arbitrantur (hæc. n. est, ratio essēdi in loco per re-
pletionem, & secundum dimensionem, non tamen simpliciter.) sed est relatio quardam præ-
sentis locati ad ipsum locum. Sed de hoc alibi disputavi. Deinde, verō, quod ad motum ani-
mæ pertinet, a corpore seiunctæ, ille non est motus physicus, quo res mobiles, dum mouent,
sunt partim in termino a quo, & partim in termino ad quē; sed est motus quidam Metaph.
quo incorporeæ substantiæ relationem præsentis ad aliquem locum acquirunt. Sic igitur se-
parata anima de loco ad locum moveri potest; nec tamen momento, sed brevissimo tempore
motum absolvit suum: antequam enim ad vltimum terminum perueniat, opus est, ut per me-
dium spatium pertransseat, eo modo, quo si Angelus, ut Theologi asserunt, de Cælo ad ter-
ram moueretur, necesse esset, ut per loca mediā pertransiret; quia illius motus momento non
fieret. De hoc autem Metaph. moni Aristoteles verba non fecit; ratione à me paulō superius
allata: motum enim sensibilem duntaxat corporum consideravit, quæ vel secundum natu-
ram sursum, aut deorsum, vel exterius in orbem, vel ad libitum progressionē feruntur. Nona
ratio erat, si dissoluto corpore, persisteret anima; tūc ociosam illam esse, & inuitam extra suū
naturalem statum permanere; cum ad corpus perficiendum, & informandum insitam habili-
tatem habeat. Hæc quoque ratio maximi ponderis est, & multum facit ad corporum resur-
rectionem, secundum veram philosophiam concludendam, à qua certè non abhorret Catho-
lica nostra fides: quid tamen in Aristotele dicendum sit, non satis omnibus manifestum est.
Pythagoras, qui immortales animas esse putavit, ne ociosas eas extra corpora faceret, suam
illam animarum de corpore in corpus transmigrationem induxit, ad quam malei, ut Aristoteli
defenderent, confugerunt. Avicenna putavit, unicuique animæ naturalem quandam
habilitatem, & appetitum ad corpus semel informandum insitam fuisse; & propterea ubi se-
mel appetitus ille expletus est, non amplius hoc idem illam expetere, hincque fieri, ut extra
corpus violenter non maneat. Dixerunt alij, manere violenter extra aliquem locum, simpli-
cibus tantummodo corporibus conuenire, ut cum graua sursum, & leuia deorsum vi aliqua
deuinentur; animam verō, cum extra corpus est, à nullo detineri; quinimmo veluti carcere so-
lutam, sui iuris factam esse. Neque enim prius in corpore manebat, propterea quod corpore
indigeret; sed quia corpus illius requirebat auxilium; atque adeo extra corpus ociosa nō ma-
net, cum extra illud nobilitates, atque perfectiores operationes edat. Hæc, quæ ab alijs dicta
sunt,

sunt, pro huius argumenti solutione, fortasse sufficienter; nihilominus pro maiore eiusdem explanatione, nonnulla rursus iam dictis adiungere libet. Trium difficultatum explanationem huiusmodi argumentum, ut fallor, exposcit. Prima est, An anima, & corporis coniunctio naturalis sit. Altera, si naturalis est ista coniunctio, an vnus ab altero separatio sit violenta. Tertia, anima à corpore seiuncta, aliquod ne agat, an ociosa semper torpescat. His explicatis, optimè, opinor, argumentum solutum erit. Scendum igitur est, rationalem animam, ex Arist. sententia, substantiam esse, non è materia ortam, sed diuinitus procreatam, ceu formam quãdam, humano corpori perficiendo satis idoneam, & accommodatam; quoniam eandem occasione corporis editam esse: cum primum. n. corpus omnia requisita organa adeptum, dignumque anima receptaculum factum est, tunc anima illuc immigrat, atque cum eo arctissimo amoris, necessitudinisque vinculo coniungitur. Iam verò vbi anima humani corporis forma facta est, naturaliter quidem, nec vlla vi ab aliquo pulsa, in eodem continetur: tamen hæc naturalis animæ in corpore permissio, non illi est similis, qua graua in centro, & leuia in lunæ concavo detinentur: etenim hæc ita secundum suam naturam in istis locis commorantur, vt si aliubi derineantur, paruo sine interuallo temporis peritura. Hinc fit, vt, si violenter è proprijs locis dimoueantur, & aliquando suæ naturæ relicta sint, statim graua, magnis itineribus properent ad medium; leuia verò quàm maximo possunt impetu, in superam regionem cœcedant. Quid ita? quia ad ista loca, à quibus eorū conseruatio pēdet, naturalem habilitatē habent. At verò rationalis anima, cum nullū à corpore suspensam rationem habeat (neque. n. ab illo pendet in esse, nec, vt aiūt, i conseruari) nõ ita in corpore manet inclusa, vt si ab eo seiungat, quã maxime peritura sit: vt intelligamus, appetitū anime ad corpus informandū, cuiusdam potius oblectationis, & iucundi motus, quàm merè naturalem esse. Iunguntur itaque, copulaturque inuicem anima, & corpus, quasi duo carissimi, & fidissimi amici, qui maximam inter se conuenientiam habeant, quorumque alter alterius commodis inseruiturus sit. Hinc sequitur, si animæ, & corporis coniunctio non omnino naturalis est, nec violentam vnus ab altero separationem fore. Quid. n. anima, ob sui à corpore separationem amittit, quod ad sui naturam, & substantiam, vel etiam ad conseruationem necessarium sit? Ceteræ formæ, quas præuix materię affectiones expromunt, cum materia, iisdem affectionibus persistētib, naturaliter manent: vbi verò affectionem illam mutatæ sunt, statim formæ pereunt, vtpote quæ seorsum consistere nequeant. Rationalem autem animam nulla prorsus affingit corporis affectio: necesse quidem est, vt organis illud instructum, præparatumque sit; anima tamen (vt antè dictū est) illius præparationis virtute non educitur. Cur igitur cum corpus vehemēti aliquo inorbo confectum est, illa confectum foras emigrat? Rationem pulcherrimam assignat Fernelius: quia, tamen si à corpore non pēdet, conuenientiam corporis mediocritate teneri desiderat: quæ si parum commutabitur, functionibus illa suis destituetur: sin multum, tantam illam discrepantiã perhorrescens, nec ferre potens, de corpore decedit. Vt. n. opifex, idoneis instrumentis instructus, si in tenebrosū, aut arctū conclaue contrudatur, quæ artis suæ sunt, efficere nequit, sic anima, vitioso corpore, quod est tanquam domicilium coercita, quæ sua sunt munia, exequi non potest, & propterea nulla violentia, sed libētissimè potius à corpore discedit. Huius autem discessus difficultas, quæ in hominis morte conspicitur, non ex anima oritur: nihil. n. ab eo detrimenti acceptura est, sed à toto constituto, quod quemadmodum naturaliter perennitatem exoptat, ita interitum totis viribus respuere conatur. Libera igitur, & veluti soluta vinculis, anima à corpore secreta manet, nullaque vi extra corpus detingitur. Iam verò vt tertiam quoque difficultatem diluamus, quodnam opus anima, à corpore seiuncta de se promere valet, cum instrumentis, ad proprias functiones obeundas necessarijs, destituta sit? Dixi superius, Aristotelisque autoritate firmavi, animam non esse facultatem organicam, adeo vt alicui organo corporeo necessariò affixa sit, sine quo operari nequaquam possit. Etenim organa, quibus humanum corpus præditum est, non ipsius animæ, sed totius hominis gratia comparata sunt: ipse. n. erat, qui prius sentiebat, intelligebat, aliaque id genus operationes edebat, non autem anima, vt i. libro de Anima tex. 64. Arist. docet: propterea non ocia- tur anima extra corpus constituta, sed est perpetuò intellectioibus addita. Dixer. ne Aristoteles, ferri Intellegentias, quod organa ad intelligendum non habeant? Minimè verò, propterea quod non versantur illæ in objectis, quæ potestate, sed quæ re ipsa intelli-

Autoris solutio, tres difficultates explicans, quæ in argumento continentur.

Rationalis anima occasione corporis edita est. Quò intelligendum sit, quæ, & corporis coniunctionem, naturalem esse.

Anima à corpore secreta non est violenta.

Cur animæ, confecto, aut vitioso corpore, foras emigrat, si ab eius affectionibus nõ pēdet.

Difficultas separationis animæ à corpore vnde pueniat.

Non ferri animæ extra corpus constitutam.

bilia sunt. Eodem igitur modo operabitur anima à corpore seiuncta, res solum tractando, quæ præ est intelligibilis sunt, quæque ut intelligantur, nullam exigunt instrumenti: quoniam non erit tunc semper intelligas, ut 3. li. de Anima tex. 20. ipsemet Arist. rotundo ore fatetur.

Non video quid præterea pro prædicti argumenti solutione, aut addi debeat, aut possit. Soluamus nunc vitium argumentum, quod aduersarij mirantur, cur, si immortalem humanam animam Aristoteles existimauit, non aliqua saltem de illius statu, post hominis obitum, differuerit? Si Aristoteles reuixisset, nec aliquid nobis de statu, & loco rationalis animæ, post egressum à corpore, retulisset; maxima utique reprehensione dignus censendus esset: quid tuum autem est, si ea non docuit, quæ docere nullo modo potuit? Quam plurimos philosophos

Ratio ad istam
mentionem
aduersario-
rum.

Philosophi,
qui de statu
animæ post
hominis obi-
tū locuti sūt.

(aiunt) hæc eadem de re multa verba fecisse, ut apud Platonem, Mercurium Trismeg. Diogenem Laert. Ciceronem, Macrobiū, Hesiodum, Homerum, & alios videre licet, qui locum, & statum rationalis animæ, post hominis obitum, pulcherrimè descripserunt. Nescio, an aduersarij nostri vera esse credant, quæcunque ab istis philosophis tradita sunt: verum crederent, quia mortalem humanam animam non existimarent: sed certò scio, nullam omnino fidem istorum philosophorum dictis illos habere, & iure quidem: quoniam multa dixerunt, paucissima tamen probarunt. Quæcunque ab eis de statu, & loco animæ, post hominis obitum, enarrarunt, partim fabulæ sunt, quas ipsimet effinxerunt, partim per traditionem ab Aegyptijs acceperunt: qui multa diuinitus eis reuelata, sciuerunt, quæ tamè posteriores philosophi non planè perceperunt; & propterea eadem ipsi, multis inuolueris implicata, ceteris enunciarunt. Aristotelis verò consuetudo fuit, ea tantum docere, quæ non sua, sed modò rationibus probare, verum etiam euidentissimis demonstrationibus confirmare poterat: omnè suam cognitionem à sensibus ipse hausit, & propterea de ijs, quæ nec se ipsis, nec eorum effectibus obuia sensibus sunt, differere non curauit. Non est igitur, cur quisquam admiratione afficiatur, si Aristoteles de statu, aut loco animæ, post hominis obitum, non disputaret; quoniam certa illius rei cognitio nunquam haberi potest, nisi diuinitus reuelata sit: satis ipsi fuit ostendisse, rationalem animam extra corpus non ferari; sed semper circa obiecta, re ipsa intelligibilia, versari, ut paulò superius dictum est.

Cur Aristo-
nihil de loco
animæ à cor-
pore seiunctæ
disputaret.

Autoris opinio circa Aristotelis sententiam de Anima immortalitate. Cap. XIX.

Temporis opportunitas iam postulare videtur, ut post longam cum aduersarijs habitam disputationem, relictis argumentorum anfractibus, omnique verborum ambitu reciso, quid tandem de animæ mortalitate, vel immortalitate re vera in Aristotele sentiendum sit, dilucidè aperiamus. Aliis dum naturali philosophiæ operam nauarem, idque non docendi, sed addiscendi tantum gratia, eam opinionem secutus sum, quæ doctissimis quibusque viris, atque in peripatetica philosophia haud parum exercitatis, maximè probata est, præsertim Io. Scoto lib. 4. Sent. d. 43. q. 2. art. 2. Herueo quolib. 1. q. 1. & lib. 1. Sent. d. 1. q. 1. Aug. Suesano opusculo de anime immortalitate c. 1. atque etiam alijs: qui omnes, cum rationes, in utranque partem adductas, diligenter expèdissent, Aristotelisque verba multis locis ambigua esse, animaduertissent; existimarunt, nihil vnquam certi hac de re ipsum protulisse; sed in hac difficultate dubium semper existisse, modoque hoc, modò illud, sicut magis ei congruum visum fuit, pronuncia se ita ego quoque superioribus annis existimaui. Verum postquam paulò diligentius Aristotelis volumina perlegere capi, quod mihi pro meo munere necessarium fuit, sententiam omnino mutauit: turpe enim mihi quodammodò videbatur, Aristotelem illius rei ignarum facere, quam alij philosophi cumulatissimè cognouerunt, & turpius dicere, eundem in re tanti momenti semper hæsitasse: nam certè illius ingenium, quod tãto lumine à natura insignitum fuit, quodque in res altissimas, & valde abstrusas maximè penetravit, nõ fuisset in tanta euglione, cuiusmodi est hæc de animæ immortalitate, sola dubitatione contentum, cum præsertim constet, dubitationem ignorantia sobolem esse. In eam igitur, post multam meditationem, sententiam veni, Aristotelem in difficillimo hoc de animæ immortalitate negotio, initio quidem hæsitasse; tamen ubi rem ipsam postea diligentissimè considerauit, immortalem proflus humanam animam censuisse. Verum quoniam apertissimè cognouit, veritatem hanc de animæ immortalitate, suæ philosophiæ principijs penitus aduersari, præsertim dogmati de mundi æternitate, ex quo infinita animarum multitudo necessa-

Scotus, Herueus, Suesanus, & alij de animæ immortalitate vtiq. dubiū fuisse existimarunt.

Contumeliosè agunt in Arist. qui dicunt, eum in re alijs persuetissima dubiū existisse.

Vera Arist. de animæ immortalitate sententiam quam etiam retulisse visus est Scot. in quo lib. 9. vitima prope fi.

id consequitur; idcirco, ne iterum philosophiam, iam ab eo multis fundamentis stabilitam, exardescere cogere, studiosos maluit de ipsius sententia, quæ ad eam rem pertineret, dubios, atque incertos, esse, quàm vel noua philosophiæ principia, & fundamenta inducere, ijs contraria, quæ iam ab eo posita erant, vel aliquem suam errorem, à paucis forsitan animaduersum, dirigere. Quemadmodum. n. Arist. ingenij sui acumine, animæ immortalitatem venatus est; ita forsitan eadem perspicacitate mundi originem indagasset: & quis affirmare audeat, ipsum quoque mundi originem non agnouisse? quam tamen aperire noluerit, quod sibi nimis durum, atque difficile, id retractare videretur, quod tanta asseueratione, atque argumentorum multitudinem, aduersus omnes philosophos defenderat. Hinc factum est, vt quotiescunque sese obtulit occasio, aut de origine, aut de perpetuitate rationalis animæ, disputandi, aliquam semper particulam, aut conditionis, aut dubitationis versutè satis apposuerit, modo, si, interdum, *Fortassis, quandoque, videtur, & multa id genus alia, vt pluribus locis apud ipsum videre licet.* Primo. n. lib. de Anima tex. 65. ait, *Intellectus autem videtur innasci substantia quadam, & ibidem tex. 66. scribit, Intellectus autem fortassis diuinius quid, & impassibile est.* 2. de Anima tex. 20. dicit, *Speculatiua potentia videtur esse aliud genus animæ.* 12. Metaphysic. tex. 16. de formis disputans, quæ post dissolutionem compositum manent, ita habet, *Velut si anima talis sit,* & multa alia passim apud ipsum reperiuntur, quæ omnia argumento sunt, non eum quidem hac de re dubium extitisse; sed id potius in animo habuisse, vt. s. dubitationem de eo, quod sentiebat, in adolescentium animos induceret; cum tamen animæ nostræ immortalitas ipsi re vera exploratissima fuerit. Dixerit fortasse quispiam, unde nam tuam hanc sententiam elicias, aut quibus illam fundamentis confirmas? Iam satis apertè superiùs demonstratū, nullam esse in Arist. locum, quo ipse non modò non apertè, sed etiam ne obscurè quidem animæ mortalitatem expresserit. Demonstratū etiam multos esse locos, quibus ipse apertissimè animæ immortalitatem confessus est, & quasi sub aspectum subiecti, non de solo intellectu agente, sed de anima rationis particeps, vt à sentiente, & vegetali distinguitur, ijs locis locutum esse. Quid aliud ergo ex Arist. mente haurire possumus, nisi ipsam immortalem omnino animam censuisse? Ex alia parte, eius philosophiæ principia, & fundamenta præcipua, cogitatione complector, in quibus sunt hæc, mundum. s. æternum esse, atque ex nihilo nihil fieri: ex quibus principijs, vt supra satis luculenter ostensum est, animæ immortalitas deduci nullo modo potest. Si. n. quicquid fit, ex aliquo fit; oportet, vt ipsa quoque anima rationis particeps ex aliquo facta sit: si ex aliquo facta est; generatione igitur edita est: quod autem generatione editum est, necessariò peribit. Rursus si mundus æternus est, & immortales sunt humanæ animæ, iam dabitur infinita multitudo animarum, re ipsa existentium, quod alteri Aristotelico principio aduersatur, quod est, numerum re ipsa infinitum reperiri non posse, vt 3. Phys. probatum est. Ex his igitur concludo, si Aristotelicæ philosophiæ principia duntaxat spectemus, immortalem animam statuere nulla ratione nos posse. Si ea verò, quæ de anima disertè Arist. scripsit, diligenter attendamus; necesse omnino esse, vt immortalē illam fateamur. Denique cum mecum ipse reputo Arist. scribendi modum, qui hac de re parè, semper, & obscurè locutus est; qui verbis ambiguis, sententiam suam pronunciauit: qui tandem in hac scribendi ratione, vbi que sibi met ipsi constitit; non possum non existimare, eum non solum ad veritatem hanc de animæ immortalitate, ingenij sui acumine peruenisse, verum etiam eundem optimè intellexisse, veritatem hanc ex suæ philosophiæ principijs deduci minimè posse, & propterea vt vnà cum ingenij sui acumine, calliditatem quoque maximam præferret, suam ipsius sententiam, tot verborum ambiguitatibus, obuoluere voluisse. Evidentissimum testimonium, silentio minimè prætereundum, elicitur ex contex. 36. tercij lib. de Anima, quo vnusquisque apertè conuincitur, Arist. suam de animæ immortalitate sententiam dedita opera occultasse. Querit ibi philosophus, an intellectus, corpori coniunctus, separatas, substantias attingere possit: hæc autem questionem non soluit, sed hoc, inquit, posterius considerandum esse. Cur putas, obsecro, dubitationem istam Arist. non soluisse? Quia in quancunq; partem declinasset, sua ipsius de animæ mortalitate, vel immortalitate sententia aperta protinus extitisset. Erat peripateticorum, & aliorum quoque philosophorum opinio, hominis felicitatē in perfecta substantiarum abstractarum cognitione consistere, hominemque ad felicitatem suam, tanquam ad vltimum finem, naturalem appetitum habere, qui frustra esse non potest.

Cur Arist. eū de rationali anima, locutus est aliqua semper aut conditionis, aut dubitationis particulam apposuerit.

Auerrois sententia confirmatio.

Arist. ingenium, atque veritas.

Evidentissimum testimonium, quo ostendit, Arist. ex industria suam sententiam de animæ immortalitate occultasse.

ne potuerit. Sed quid vis aliud potius causantur, aut lectoris imperitiā, qui rem abstrusam percipere minime queat: aut impressoris in curiam, qui rem aliter impresserit, quam ab autore scripta est: aut aliquorum insentiam, qui addendo, vel minuendo, veteres codices deprauaverint. Non aliunde hoc oritur, nisi ab immodica fide, quam illi auctori tribuunt, cuius vestigijs semper insistant: nam si apud alios, vel exiguum errorem depræhendant; illorum labores plane negligunt, vosque statim in dicta causa, abijciunt, & reprobant. Vocare hos ego soleo sceleratam perturbatores, veritatisque obscuratores, nec id quidem iniuria, hi enim cum rerum varietate, de quibus loquuntur, tam lepido quodam dicendi genere, multitudinis primū animos ad beneuolentiam alliciunt: ubi dein apud diuites, vulgaresque homines fama celebris facti sunt; quæcumque videantur, suo arbitratu pronūciant: autores alios cōmendant: alios condēnant: dictorū, Socrumve aliorū censores se exhibent; quasi ij soli, propterea quod recōditarū literarū cultores vocitent, rerū oīum iudices, honorarijque; arbitri sint cōstituti. His vulgus, his iuuenes, nulla prorsus habita rōne, oī discrimine remoto, oīa credūt, iuxta vera, ac facta: quæ tantū firmissima, & cōstantissima cū ceteris postea cōicant, ac si eadē ab ipsius veritatis ore percepissent. Hinc per sæpe audias, autorē aliquem à sexcētis hominib. condēnatum, quō forte nullus vnquam illorum legit, nec (si Deo placet) illius superficiem aspexit: sniam rursus acerrimè reprobata in, quam tamen totius vitæ suæ studio nunquam fortè intellexissent. Cur id obsecro? quia hæc in colloquijs ab aliquo huius classis viro percepit, atque eadem cæteris veluti per manus tradiderunt. Ita latet in tenebris demersa veritas, paucissimis quidē hominibus explorata: ita iuuenibus primis istis impressionibus, ad veram doctrinam capessendam aditus intercluditur. Quæ plura? omniscientes isti eō temeritatis peruenerunt, nimioque multitudinis applausa, adeo tumidi facti sunt, vt illos non dispudeat, vel grauissimorum in quaque scientia doctorum snias apertè corrigere, quorum certè ineptissimi essent auctores. Sed hæc hæc haecenus. Veniamus ad Arist. quem viri isti, incognita fortassis æstimationis causa, sed solū, vt ab alijs doctores iudicentur, summis laudibus vsque ad Cœlum extollunt. Nefas, inquit, esse, docere, eū, aut sibi ipsi, aut suæ philosophiæ principijs pugnantia protulisse. Si quis est inter philosophiæ cultores, qui Arist. suspiciat, me certè, fateor, maximum illius ingenij æstimatorē esse: veruntamen tantum illi laudis, & nihil plus, tribuendū esse censeo, quantum ipse verè promeritus est. Māximas illi gratias debemus, quod non philosophiam in odō, sed cæteras, quoque artes, & disciplinas, ab alijs obscurè traditas, in multisque voluminibus dispersas, in vnum ipse congeserit; atque ad faciliorem intelligentiam reuocarit. Scimus tamen incertam esse eius philosophiam, vt pote quam innumeris aliorum philosophorum placitis resperferit, nec satis constat, ab eo ne, an ab alijs ea omnia, quæ scripserit, elaborata sint. Scimus, eum gloriæ maximè avidum extitisse, atque vt Alexandei potissimum Macedonis gratiam facilius aucuparetur, aliorum philosophorum famam turpiter depeculatum esse. Scimus, eius intentionem fuisse alijs luminibus extinctis, solo doctrinæ suæ lumine vniuersum mundum collustrare, & propterea veterum scriptorum snias, tametsi veras, optimisque rationibus confirmatas, ipse ex industria impugnavit; & ne ab aliquo vnquam defendi, aut explicari possent, eorum volumina igni cremari curauit. Quid mirum igitur erit, Arist. in tantis cogitationibus occupatum, tamque varijs opinionibus perturbatum, aliquando à sese, aut à suæ philosophiæ principijs discessisse? Nolo amplius suasorijs rationib. vt, vt demonstratiuis. Potuit ne Arist. sibi ipsi contrarijs esse, atque in opinionibus commutabilis, an non? Homo fuit, &, si D. Augustinus, D. Thomas, alijque celebres, & Sanctissimi viri, nō modò ingenij acumine præditi, verum etiam diuino lumine insigniti, re maturius considerata, sniam mutarunt, multò quidem melius id Arist. assidere potuit, qui sola natura duce, in rerum notiones incubuit. Si igitur potuit, quid est, cur tam grauiter acculent, tanque inclementer damnent eos, qui pro patetificanda veritate, id ipsum de eodem enunciant. Potuit, inquit, non tamen fecit; id. n. necessarium non fuit: neque id conspicitur in hoc de aeternæ mortalitate, vel immortalitate negotio; vbi, si Arist. dogmata accuratè consideres, secum omnia cohærentiā videbis: cuncta. n. antequam quicquam scriberet, intus disposuerat, diligentissimoque examine librauerat. Rideo hæc; quoties scripturo accidit, vt initio de re aliqua ita sentiat, & nihilominus inter scribendum, eam ad rem illam explicandam propius accedit, sniam mutet? In multis hoc idem, & Arist. accidere potuit; sed præsertim in arduo hac

de Arist. in
de Arist. in
de Arist. in

de Arist. in
de Arist. in
de Arist. in

Quantū lau-
dis sit Arist.
tribuendum.

de Arist. in
de Arist. in
de Arist. in

de Arist. in
de Arist. in

Expde hæc
rationem, &
vide Plato-
nem in dial.
de Rep. dicē-
tem, nullum
esse hominē,
qui non hal-
lucinetur.
Aduersario-
rum effugiū.

Replica, in
quā opinio-
nis Autoris
fundamentū
constitit.

de animæ immortalitate disputatione. Non erat ei res hæc facili explicatu, nec illius, sicut ceterarum rerum cognitionem à sensibus deducere poterat: propterea dubius quandoquid sit; nonnunquam ad vnam partem, interdum ad aliam declinauit: quousque tandem, omnibus simul expensis, rei veritatem, veluti in sepulchro iacentem, & dumis vndique septam, indagauit. Somnio? Audi Hermiam Eunuchum, cuius magna amoris erga Aristotelem testimonia extant, quippe quem apud se triennio benignè, & humaniter habuit; eique, vt Franc. Patricius narrat, seu filiam, seu neptem in matrimonium tradidit. Hic Hermias, referente Suida, de animæ immortalitate conscripsit: qua de re, Aristotelem fateretur, sententiam suam ita dubiam reliquisse, vt nulla omnibus eius libris incertior iudicari possit. Non est igitur absurdum, nec à philosopho alienum, qui non popularem optat applausum, sed rei veritatem inquirat, dicere, & publice pronunciare, Aristotelem, cum de mundi aeternitate disseruit, aut incertum de animæ immortalitate fuisse: aut mortalem tunc illam, immortalem verò postea credidisse: aut saltem argumentum illud de animarum infinitudine non animaduertisse. Inuersionem putant esse hanc Aristoteli illatam; & non vident, illius potius ingenium ex hoc maxime extolli, quòd, scilicet ad veram animæ originem, ad illius naturam, substantiam, atque perennitatem, solo naturæ lumine penetrarit. Reperio, quæ, paulò superius dixi, & legat totam disputationem, qui cupit tantæ difficultatis explanationem habere. Ostendi, nullum esse in Aristotele locum, ex quo rationalis animæ mortalitas, multa tamen, ex quibus eiusdem immortalitas verè, & aperte eliciatur. Dilui omnes rationes, aut saltem præcipuas, quæ pro animæ mortalitate adduci solent. Aperui, ea omnia Aristotelis loca, in quibus animæ immortalitatem cõfiteatur, de tota rationali anima, non de solo intellectu agente intelligenda esse. Monstravi, propter argumentum illud de infinita animarum multitudine, duo hæc sibi coherere minime posse, mundum aeternum esse, & animam immortalem; reddidi causam, cur hac in re Aristoteles sibi dissimilis fuerit, sententiamque suam ita dubiam, atque incertam nobis ex industria reliquerit: quam quidem causam veram, aut saltem maxime probabilem existimo. Si quis aliter opinetur, meliorem proferat sententiam; ego enim me illi quam libentissime subscribam.

An rationalis anima immortalitas sola naturali ratione concludi possit. Cap. XXI.

VT tandem huic nostræ disputationi finem imponamus, reliquum est id definire, atque explicare, quod à nobis postremo loco propositum est, an scilicet solo naturæ lumine, rationalis animæ immortalitas peruestigari possit. Dubitatio quidem perneccessaria, quæ dissoluatur: si enim constaret, huiusmodi veritatem lumine tantum fidei apprehendi posse, totius quam mox ædificij nostri fabrica tueret, quæ iam absoluta, atque ad optatum finem perducta est: neque enim Aristoteles, neque alij philosophi, qui, fidei lumine destituti, veluti in tenebris ambulant, rationalis animæ immortalitatem vnquam cognoscere potuissent. Ante quam autem ulterius progrediamur, hoc declarare operæ pretium existimo, quod multum interest in proposita disputatione, nimirum aliud esse quærere, an rationalis animæ immortalitas naturali rationi aduersetur; & aliud esse, in dubium vocare, an rationalis animæ immortalitas rationibus naturalibus demonstrari possit. Nolo modò secundam hanc questionem disputare: habet enim illa pro veraque parte defensores acerrimos, sed sat erit mihi ostendere, multas esse rationes, ab intellectu, solo naturæ lumine constructas, quibus facillimum vni cuique erit, huic veritati de rationalis animæ immortalitate penitus assentiri. Sed audio aliquem obijcientem; si fides nostra catholica nos compellit, vt huic eidem veritati firmiter assentiamur, quorsum aliunde rationes petendæ sunt? Respondendum est, à Theologis sapius, ad confirmandos articulos fidei, rationes à natura sumptas adduci solere, non quidem vt illis id, quod prius ignorabamus, euidenter cognoscamus; sed potius, vt inde intelligamus nos ea non credere, quæ esse nulla ratione possunt. Sic S. Tho. Scotus, & alij rationes adducunt, quibus ostendunt, in vnitæte diuinæ substantiæ, diuinarum personarum trinitatem reperiri, & multa huius generis alia, vt apud ipsos videre licet. Addi potest, articulos fidei esse in duplici differentia, quidam sunt merè crediti, & apud quos naturalis ratio peruenire non potest; in quorum numero est articulus de trinitate Personarum. Alij sunt partim crediti, & partim naturali ratione vestigati, vt est articulus de existentia, & vnitæte Dei; & horum quidè co-

Vide Franc. Patricius. h. a. d. scul. peripat. 10. 1.

Aristo. ingenium huic dignum. Totius disputationis epilogus.

Quam necessaria sit huius questionis explicatio.

Nota hoc diligenter.

Obiectio.

Solutio. Cur Theologi naturales rationes adducant ad confirmandos articulos fidei. Articuli fidei sunt in duplici differentia.

nitionem humanus intellectus vi propria parere potest: ideo Aristoteles & ratione motus in 8. Phyl. & ratione optimi regiminis in 12. Metaph. vnum tantum esse rerum omnium opificem Deum, apertissime demonstravit. Ad hos igitur articulus quoque de animæ immortalitate pertinebit. Illud etiam animaduersione dignum existimo, in quo plures nostri temporis philosophi defecerunt, nimirum ea omnia, quæ nos, fidei lumine collustrati, vera esse credimus, veræ philosophiæ principijs non aduersari. Per verâ aut philosophiâ, nõ Arist. aut alterius cuiuspiâ philosophi doctrina, sed doctrina aliqua, recta ratione. i. intellectu rectè affecto, a proque lumine Illustrato, acquisita, intelligenda est: quomodo quis rectè philosophando, mundi originem, & alia etiam plurima, quæ nunc sola fide percipimus, venari posset. Si igitur verum vero non aduersatur, & quæ fides nostra catholica nos docet, vera sunt, vt nulla ratione dubitandum est, sequitur, vt nec vera philosophia catholice fidei, nec catholica fides veræ philosophiæ principijs aduersetur. Nec est quod dicat aliquis, ad ea, quæ fide tenemus, ratio peruenire non potest: igitur ea quæ fide tenemus, rationi repugnant: non. n. valet huiusmodi consecutio, nisi fortasse adderemus, ea ipsa repugnare rationi, non absolute considerata, sed maiori lumine destituta, quod ei ad illarum rerum apprehensionem necessarium est. Sed instabit aliquis, nam Arist. lumine fidei destitutus fuit: igitur suo intellectu ad ea peruenire non valet, quæ intellectum magis affectum, maiorique lumine collustratum exposcant, atque adeo, sola natura duce, animæ immortalitatem inuestigare non potuit. Dixi paulò superius, non omnes articulos fidei esse vnus, & eiusdem modi, sed quosdã merè creditos, ad quos nullus intellectus, quãtũvis perspicax, peruenire potest: alios partim creditos, partim naturali rone vestigatos. His aut articulis non omnes peræque homines assentiuntur: quidam enim sunt rudes, obtusoque satis ingenio, qui nunquam horum articulorum veritatem apprehendere possent, nisi supernaturali lumine adiuuarentur. Alij verò sunt, qui excellentiore, acutioreque ingenio pollent, & isti absque alterius luminis auxilio, sed solo suo intellectu, ita affecto, in huius generis sublimiora penetrare possunt. Quauis igitur rationalis animæ immortalitas, in articulis fidei comprehendatur: (qui enim credit mortuorum resurrectionem credit pariter, animam esse immortalem) nihilominus quia non est ex articulis fidei merè creditis, ideo Arist. ingenium adeo per se affectum, atque sufficiens fuit, vt ad illam percipiendam, supernaturali lumine non indiguerit. Hoc igitur tanquam firmum, & constans habendũ est, nec veram philosophiam fidei, nec fidẽ veræ philosophiæ aduersari: hincque perperam Petrum Pomponatium docuisse, rationalem animam immortalem quidem secundum fidem, mortalem verò secundum philosophiam censendam esse: expressa enim Lateranensis Concilij autoritas habetur, sub Leone Decimo, sessione octaua, vbi damnatur hæresis, qui secundum philosophiam dixerit, rationalem animam esse mortalem. Defendendo igitur, nullam esse rationem naturalem, quæ rationalis animæ interitum demonstrat, immò nullam esse rationem, pro ea re cõprobanda, quæ facillè non soluitur: defendendo et animæ immortalitatem naturali rationi, veræque philosophiæ non aduersari; rationes aliquas afferam, quas non cõtendam modo demonstratiuas, atque ad assentiendum necessarias esse, sed solam valde probabiles, & suasorias, atque etiam dignas, quibus benè moratus quisque in rationalis animæ immortalitatem inclinet. Latissimus mihi pareret campus, in quo possem ratiocinando vagari, si aliorum argumentationes transcribere, atque in medium adducere vellem: poterit quicumque voluerit, Eugubinum legere lib. 9. de Perenni Philosophia: is enim multas ad hanc rem rationes vnique suppeditabit. Poterit etiam legere Cursum Coninbr. tract. de Anima separata disput. 1. art. 3. necnon Franciscum Toletum lib. 3. de Anima quest. 16. qui huiusmodi quæstionẽ multis, & ijs quidem valdissimis rationibus, ab eodem Eugubino decerptis, exornarunt. Cuiusmodi sunt, animam spiritum esse, quemadmodum Intelligentiã; & propterea immortalẽ, sicut illam. Rursus omnium corporum capacẽ esse, ac proinde omni corporea natura nudatam, & quod hinc sequitur, indissolubilem. Præterea si dissolueretur, aliquid in illius interitu generari necesse esse; cum tamen nihil appareat. Ad hæc, appetitũ esse in hoĩe ad vitã sempiternã, & p̄p̄ea necesse esse, vt aliquid in hoĩe sempiternũ sit, non corpus, ergo aĩa. Nullũ deniq; in hac vita bonũ esse, quo aĩc appetitus expleri possit: quare concluditur, aliũ ipsius statum dandum esse in quo sũmo, atque infinito bono infinitis seculorũ ætatib. perfruãt. Plures alię huius generis rones fusius apud citatos autores videri p̄nt.

Quæ fide tenemus, veræ philosophiæ non aduersari.

Obiectio.

Solutio.

Pomponatij error. Autoritas concilij Lateranensis.

Suasoriæ rationes p̄ aĩc immortalitate cõprobanda, q̄ apud Eugubinum.

Col. Coninbr. c. atq; Toletum videti possunt.

Tres

Tres validissimæ rationes, quibus rationalis animæ immortalitas naturali lumine suadetur. Cap. XXII.

Prima ratio,
qua suadet
Auctor animæ
immortalita-
tem.

Tres ego semper rationes, naturali lumine fabricatas, magni feci, quibus rationalis animæ immortalitatem suadere solitus sum: quarum prima est hæc. Rationalis anima omnium philosophorum assuetatione, simplicissima est, ab omniq; mixture, & compositione aliena, interire igitur nunquam potest. Consecutionem sic probo: quod, n. in perniciem ire aliquam videmus, illud certe vel mixtum est, quod in elementa dissolvitur, vel saltem compositum, quod pp formam a materia separationem intercidit: rationalis autem anima, cum simplex quædam natura, atque substantia sit, ex nullis rebus concreta est, in quas dissolui queat, nec eandem semetipsam dirimere, atq; distrahere potest: nunquam igitur interibit. Dicit fortasse quispiam, hæc eadem ratione probare nos posse, quæcumq; formam indissolubilem esse; quoniam omnis forma, quatenus forma, simplex est; neque, n. ipsi, sed soli mixto, & composito interitus attribuitur. Rationem hanc famosa illa Arist. propositione, quæ & in Analyticis poster. & aliis et locis scriptam reliquit, resellerimus posuimus, ubi hæc, sicut affirmatio est causa affirmationis; ita negatio est causa negationis. Iam verò si probauerimus, rationalem animam iis potissimum carere, quæ in causa sunt, cur ceteræ formæ necessario pereant: non ne statim vis, & energia nostræ argumentationis conspicua fiet? Ceteræ formæ, ut supra c. 18. patefecimus, a materia ortum ducunt, suntq; ab eiusdem affectionibus accersitæ; cumq; per se subsistere nequeant, eousq; cum materia coniuncte manent, quousq; affectiones illæ persisterint: ipsæ autem ab contrario aliquo permittuntur, statim pereunt. At verò rationis particeps anima, ut ibidem Arist. auctoritate probauimus, nec a materia ortum ducit, nec ab aliquibus materiæ affectionibus accersitur; sed extrinsecus in humanum corpus intruditur, nullumq; cum corporeis, alteratricibusve qualitatibus commercium habet; nullam igitur sui interitus causam continet, atq; adeo indissolubilis atq; immortalis est. Secunda ratio, Quæcumque aliquam aboleri, atq; extinguere videmus, ea suæ procreationis initio, maximum robur, & firmitatem habere; atq; cum ad occasum vergere incipiunt, eadem languescere, & mirum in modum debilitari cernimus: id non in animalibus modo, & plantis quoties experimur; sed in rebus quoque animæ expertibus, ut in vestimentis, in ædificiis, & alijs rebus, quas temporis injuria, & diuturnitas demolitur: quanto enim aliquid suæ generationis principio vicinius, tanto etiam robustius est: quanto verò longius ab eodem principio distat, tanto etiam vires debiliores habet: rationalis anima nunquam senescit, nunquam languescit, sed ipsa semper viribus prædita est: Fatetur enim Aristoteles 1. de Anima tex. 65. si senex haberet oculum iuuenis, eum videre sicut iuuenis: signum igitur est, corpus, quod veluti animæ instrumentum existit, continuè quidem extabescere, atque in perniciem ruere: animam verò, quæ ipsa virtus effectrix est, semper incolumem, suisque viribus integram, & constantem permanere: quod cum ita sit, non video, cur tanquam maximum illius immortalitatis indicium, & argumentum, a quocumque non habeatur. Tertia ratio, Viuunt bestię, viuunt homines; sentiunt hi, sentiunt illa: ambo delectabilia, & iucunda persequuntur, noxia verò, atque molesta declinant, atque insuper eadem aliquo pacto cognoscunt: nihilominus hoc præcipue homines discriminantur a bestiis, quod ratiocinatione vtuntur: futura prævident, saltim coniectura quadam: in vniuersalium, atque æternarum rerum notiones incumbunt; aliaq; huius generis munia obeunt, quibus quantum a bestiis distare dicuntur, tantundem ad superas mentes accedere, & quadantenus diuinitatis participes fieri videntur. Iam verò si Deus Opt. Max. & omnes abstractæ mentes, quæ in eisdem aut similib. se rebus perpetuè exercent, immortalitate gaudent; cur non ite rationalem animam, omnium istiusmodi operum effectricem, perpetuam, atq; immortalè esse, dicemus? His iam videor disscillimam hanc de rationalis animæ immortalitate disputationem ad exitum perduxisse, atque ea omnia, quæ initio pollicitus sum, dilucidè, ni fallor, explicasse. Superest, ut candidi, beneuolique lectores in se nunc paulisper descendant, idque potissimum cum animo suo reputent, vtrum cum Aristippo, Lucretio, Diagora, Atheo, Sardanapalo, alijsque impijs, flagitiosisque hominibus, turpissimis moribus præditis, omniq; scelerum, & vitiorum labe coinquinatis, mortalem humanam animam existimare: an cum iustissimis, sanctissimisque viris, non de sacra Theologia solum, verum etiam de philosophia optimè meritis, Augustino, Hiero. Basilio, Thoma Aquino, Bonau. & alijs sanctis, qui præter scientiam a Deo reuelatam, maximam quoque rerum cognitionem suo ingenii acumine, propriisque laboribus acquisuerunt, eandem mortalem pronunciare malint. Hæc ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei, Deiparæque Virginis, de præsentis disputatione sint satis.

Aliquorū re-
sponso.

Confutatio.

Secunda ratio.

Rationalis anima
nunquam se-
nescit.

Tertia ratio.

Quo hæc
differat
illis, sian
diuinitatis
cōsortes.

Scelerissimi
quique viri
mortalē hu-
manā animā
statuerūt: Sā-
ctissimi verò
homines nō
solum vte Theo-
logi, sed etiā
Philoso-
phi, eandem
immortalem
existimauerūt.

DE INTELLECTU AGENTE

Disputatio Vigesima secunda

Tractanda in hac disputatione

Caput Primum

Rationis participem animam duabus potissimum intelligendi facultatibus præditam esse, lib. 3. de Anima sæpius Arist. affirmavit; quorum alteram patibilem intellectum, agentem alteram nuncupavit. Patibilem intellectum, quam Scholæ possibilem passim appellant, primæ re- rum materiæ Arist. comparavit; eamque purâ esse potetiam in gene- re formarum intelligibiliu asseruit, sicut materia prima est pura potetia in genere formarum materialium. Quemadmodum ergo materia pri- ma nullam habet congenitam formam, sed natura sua, ad quancunq; recipiendam indifferens est; ita patibilis intellectus nullam habet congenitam intelligibilem speciem, sed propensionem habet ad quancunq; recipiendam. Nunc præterea intellectum in tres gradus distinxit: quorum primus est, cum nullam adhuc intelligibilem speciem obti- nuit; sed est sicut nudâ quædam tabella, in qua nullius rei designata pictura sit, tuncque intel- lectus potetia à Græcis philosophis appellatur. Secundus est, cum iam intelligibiles species consecutus, ad intelligendum idoneus factus est; tamen si re ipsa nihil contempletur, tuncque à nonnullis vocatur intellectus adeptus: ab alijs verò intellectus in habitu. Tertius est, cum in intelligendi actum erumpit, resque intelligibiles tractat; & tunc intellectus in actu, immò ab hoc intelligendi officio verè intellectus appellatur; quo, quò ad substantiam suam, perpe- tuus, atque immortalis est, & à corpore seiunctus, semper intelligit. His quippe gradibus Ari- stot. patibilis intellectus naturam adeò dilucidè patefecit, ut nihil præterea ad illam aperien- dam desiderari posse videatur. De agente verò intellectu, qui, quia agens est, intellectum pati- bilem nobilitate antecellit, obiter tantum, & quasi per trāscamam dixerunt; obcurèque adeò locutus est, ut non modò eius naturâ nò aperuerim; sed potius difficultates nò paucas, ad illam pertinètes, apud intellectus quamplurimos excitaverit. Quoniam verò, qui seipsum igno- rat, ceterò intelligere nequit; idè Doctores varij, ut nobilissimæ huius, atque in nobis recon- citæ facultatis naturam intelligerent, vehementer elaborarunt; & quæstiones innumeras, ex multis Arist. locis elicitas, proposuerunt: quarum ego præcipuas hæc unica disputatione con- cludere decrevi, in tres potissimum partes distributa. Primò, n. quæremus, Deurne in ani- ma nostra facultas hæc, quæ intellectus agēs appellatur? Scrutabimur deinceps; quidnam sit intellectus agens, & quonam discrimine a patibili distideat? Demum, eius præcipua munia inuestigabimus.

Intellectus agens, & pa- tibilis dux sunt rationa- lis animæ fa- cultates. Intellectus patibilis pri- mæ materiæ comparatur.

Tres gradus intellectus patibilis. Primus.

Secundus. Tertius.

Parè, & ob- scurè de in- tellectu agē- te Arist. locu- tus est. Disputatio- nis occasio.

Ordo insti- tutio- nis ser- vandus.

Deurne in rationali anima intellectus agens.

Cap. II.

A primo igitur exorsus, in dubium vocamus, an in rationali anima necesse sit ponere intel- lectum agentem, ut absque illo, sine intelligibiles species è phantasmatibus elici, nec ab intellectu patibili intellectiones edij, vlla ratione possint. Affirmatiuam partem tuetur Ari- stot. lib. 3. de Anima cap. 3. cuius autoritas, ad eam probandam, satis esse deberet: nihilomi- nus, agētis intellectus necessitatem ostensurus, eam ipsam afferam rationem, qua Arist. loco citato tex. 17. vsus est; quæ ita habet. In omni natura, hoc est, ut Simplicius, & grauiores in- terpretes exponunt, in omni effectu, & re producta, sicut est aliquid, quod habet rationem ma- teriæ, & ad omnes illius generis formas potestare habet; ita efficiens aliquod in eo genere sta- tuendum necessariò est, quod materiæ aliquo modo respondeat; hæc est, quemadmodum ma- teria formas omnes recipere potest; ita efficiens formas omnes aut de materia educat, aut in eandem inducat. Vniuersalissima est hæc Arist. propositio, quæ ex eo etiam confirmari po- test, quod nimirum Deus, & natura nihil faciunt frustra: quare, si in rebus est aliquid, quod ad perfectionem acquirendam potestatem habet, idque per euocationem de potentia ad actum; dubio procal illa potetia ad actum frustra indita illi fuisset, nisi aliquid esset, quod ipsum ad actum reuocaret: constat enim, idem seipsum de potetia ad actum reuocare non posse, alio-

Arist. opin.

Ratio Arist. qua probat, dari intelle- ctum agen- tem.

Perpende vi- huiusce pro- positionis, q- uæ fundamē- tum Aristoteli- cæ rōnis.

quin

quin simul esset, & non esset, quod contradictionem inuoluit. Verissima igitur est hæc Arist. propositio, nimirum in omni natura, id est in omni re producta, aliquid inueniri, quod omnia recipere possit, ut materia: aliquid verò, quod possit omnia producere, ut efficiens. In rebus naturalibus hoc certè ostendere, haud difficile est: quandoquidem ex omnes materia constant, quæ, cum natura sit imperfecta, apta est ad rerum omnium formas recipiendas: hoc autem ad naturalium rerum procreationem non satis esset, nisi, præter materiam, quæ vniuersale principium est, daretur etiam vniuersalissimum efficiens, quod rerum species, seu formas ederet, & cum materia coniungeret; quod quidem vniuersalissimum efficiens, alia disputatio ne, ex Arist. sententia, ostendimus esse Cælum, ac præterea id, quod est primum omnia mouens. In rebus etiam artificiosis id ipsum apertissimum est: ut enim se habet naturale agens ad propriam cuiusvis generis materiam; in rebus naturalibus; ita se habet singula ars ad propriam materiam, in rebus artificiosis: & propterea sicut in rebus natura constantibus debet dari vnum, quod efficiat, id est quod formam, ad quam recipiendam materia parata erit, cū ipsa materia coniungatur; ita in rebus artificiosis, præter materiam, ut ferrum, lignum saxum, ex qua multa confici possunt, debet dari ars, in mente artificis existens, quæ rationem habeat efficientis; eiusque beneficio res artificiosæ in lucem edantur. Quod si in rebus omnibus, vbi datur materia, quæ est apta omnia recipere, datur necessariò agens, quod materiae potestati, sua efficientia, ad actum reuocet; cur non etiam in rationali anima, vbi datur patibilis intellectus, qui rationem subit materiae, quatenus natura sua potestatem habet, ut omnia fiat; hoc est, ut rerum omnium intelligibiles species in se recipiat, dabitur etiam intellectus agens, qui species intelligibiles gignat, & in patibilem intellectum imprimat, illumque ad eò de potestate ad actum reuocet? Et profectò nisi in rationali anima daretur intellectus agens, nihil vquam intelligi posset: sit enim intellectio, intelligibilium specierum interuentu, quæ sanè, cū spirituales sint, & extra conditionem, & ordinem rerum materialium, ab aliquo spirituali, nõ item materiali gigni debent: nihil enim ultra vires proprias agere potest: phantasma autem materiale quiddam est; ab eo igitur intelligibiles species gigni non possunt. Multò minus gigni possunt ab intellectu patibili; propterea quòd ea potissimum ratione patibilis dicitur; quia intelligibiles species in sese recipit, dandus est igitur necessariò intellectus agens, qui huiusmodi species è phantasmatis eliciat, & patienti intellectui intelligendi materiam subministrat. Sunt qui negent omnino intellectum agentem, ut Durandus, & Isaach Narbonensis, quorum rationes vnà cum earum solutionibus apud alios legi possunt.

Quid sit intellectus agens, opiniones varia.

Cap. III.

Agentis intellectus necessitate iam patefacta, nunc ad illius naturam explorandam paulò propiùs accedendum nobis est; quarundumque, quidnam sit hic intellectus agens, de quo tanta & ab Arist. & à cunctis Peripateticis mentio sit. Sit ne aliqua separata substantia, quæ, quasi errabunda, nunc huic, nunc illi homini assistat? An aliqua ex ijs intelligentijs, quæ cælestes orbis continenter cient? An ipsemet Deus, qui rebus cunctis illabitur, iuxta illud, Iouis omnia plena? An ne potiùs particula quædam, seu facultas interior animæ rationalis, in id à natura comparata, ut intelligibiles species è phantasmatis eliciat, easdemque in intellectum patibilem imprimat? Dubitatio non vulgaris, quæ diu grauissimis philosophis, Græcis, Arabibus, & Latinis negotium maximum exhibuit. Pro eius itaque faciliore explanatione, varias primùm philosophorum sententias referemus. Deinde, alijs opinionibus dimissis, in vna Alexandri sententia contemplanda, atque reijcienda versabimur: Denique Latinorum sententiam, tanquam cæteris veriore, enodabimus. Fuit igitur prima sententia Alexandri Aphrodisiensis, lib. 2. de Anima c. 20. & 21. qui putauit, agentem intellectum separatam esse substantiam, intellectumque vniuersalem omnium cõditorem; hoc est esse primam intelligentiam, vel, ut apertè loquamur, Deum ipsum. Secunda fuit sententia cuiusdã Græci, nomine Marini, cuius meminit Philoponus, qui existimauit, intellectum agentem non esse Deum, sed mentem quandam separatam, Deo inferiorem: quam sententiam omnes fere Arabes fecerunt; præsertim Auenpacez in epistola de luce, & lumine: Auenpacez 9. Metaph. c. 4. qui separatam illam substantiam, Arabico idiomate, Coleodæam appellauit, & Auerroes libello de beatitudine animæ, c. 5. & in Epitome Metaph. tract. 4. Tertia fuit senten-

Ostenditur
veritas hu-
ius propositi-
onis in rebus na-
turalibus.

Eadẽ proba-
tur in rebus
artificiosis.

Cælestis A-
ristoteleica ra-
tio.

Alia rō pro-
bat necessi-
tatem intelle-
ctus agentis.

Lege Conlin-
bricenf. 3. de
Ani. c. 9. q. 1.
& Toletum
ibid. q. 13. &
14.

Opin. Alex.

Opin. Marini
& Arabum.

Opin. Simpli.

tia Simplicij, qui tres exteriores in homine intellectus constituit: quorum primum putauit rerum vniuersalium cognitionem parere; alios verò duos eandem cognitionem perficere; atque ex his duobus alterum materiale vocauit, propterea quòd materialium rerum notitijs immisceatur: atque adeò non se ipsum, sed sensibilia tantum, atque materialia intelligat, alteri verò, quòd in actu semper sit, & in se ipso, scientiæ perfectionem attribuit. Quarta fuit sententia Plotini, qui putauit, intellectum agentem non esse substantiam aliquam separaram, sed in nobis inexistètem; & cuique suam propriam assignauit: duas. n. substantias in nobis reperi perhibuit: alteram, quæ semper intelligat, quam dixit esse intellectum agentem: alteram, quæ non nunquam ocietur, & hanc appellauit intellectum patibilem. Quinta fuit sententia Plutarchi, atque Philoponi, qui existimarunt, intellectum agentem esse ipsammet animam, quatenus re ipsa contemplatur: nec vllam aliam substantiam in anima posuerunt. Vltima fuit sententia Latinorum, qui putarunt, intellectum agentem esse virtutem, & facultatem quandam animæ, quæ cum phantasmate intelligibiles species edit; atque easdem in intellectum patibilem imprimit.

Op. Plotini.

Op. Plutar-
chi, & Philo-
poni.
Op. Latino.*Alexandrorum sententia de intellectu agente .*

Cap. IV.

Hæc varijs de intellectu agente opinionibus hinc inde collectis, & tanquam quibusdam prolusionibus, ad veram sententiam intelligendam faciliorem aditum mumentibus, premiffis, nunc ad Alexandros nostra conuertatur oratio: qui existimarunt. Intellectum agentem non vnam, eandemque cum intellectu patibili substantiam constituere, sed ab eo prorsus distinctum, atque diuersum esse. Quò autem illius naturam dilucidius patefaceret, tres conclusiones statuerunt, vt apud Iacobum Zabarellam, librò de Mente agente, cap. 1. legere licet, qui hac in re acerrimum Alexandri defensorem se præbuit. Prima igitur conclusio est huiusmodi; Necessarium omnino est; vt intellectus agens sit forma, per essentiã à materia abiuncta. Hanc conclusionem probarunt primò, argumèto, ab intellectu patiente desumpto: nanque intellectus patiens aut est forma, à materia seiuncta, nec hominis naturam constituens, vt putauit Auerroes: aut est forma informans, vt ipsemet Alexander, & alij etiam arbitrari sunt. Si est forma, à materia seiuncta; ergo multò magis intellectus agens forma, à materia separata, dicetur; cum sit intellectu patiente nobilior. Si autem intellectus patiens est forma informans, quæ dat esse homini; & intellectus agens hanc ipsam nobilitate præcedit; necesse igitur est, vt hac eius imperfectione careat; atque adeò sit forma, à materia penitus separata. Deinde Arist. in contex. 19. tertij libri de Anima, apertissimè docuit, intellectum agentem esse impatientem, immixtum, & separatum; abest igitur à materiæ commercio. Rursus, in formis materialibus operatio est distincta ab earum essentia: sed operatio intellectus agentis non est distincta ab eius essentia; quoniam intellectus agens, secundum essentiam, est actio, vt loco nuper citato Arist. docuit; ergo intellectus agens est forma penitus immaterialis. Denique Arist. lib. 3. de Anima, text. 20. loquens de intellectu agente, dixit, cum semper intelligere, & esse id, quod est: quibus verbis nihil sanè aliud significauit, nisi eum esse actum purissimum, simplicissimamque substantiam: atque adeò formam, à materia seiunctam. Secunda conclusio; Cum intellectus agens sit substantia separata, non potest esse, nisi ex eorum numero, quæ caelestes orbis continenter mouet. Putarunt Alexandrei, conclusionem hæc in Arist. satis perspicuam esse: quoniam Arist. præter Intelligentias, caelestium orbium motrices, nullas alias separatas substantias, illis inferiores, cognouit: dæmones. n. ipse negauit; & propterea intellectus agens non potest esse aut dæmon aliquis, aut alia quæuis substantia, quæ in hoc inferiore Mûdo diuagetur: sed, cum sit separata mens, necesse est, vt sit aliqua illarum, quæ caelestibus orbibus assistunt. Et quantum disputatio de separatis substantijs ad diuinum philosophum pertinet, vt ipsemet Arist. lib. 1. de Partibus Animalium, c. 1. testatus est, tamen, ob scientiarum affinitatem, absurdum non est, interdum in vna scientia de re aliqua saltem leuiter agere, cuius disputatio alterius scientiæ propria sit: & propterea Arist. de intellectu agente, qui separata substantia est, in 3. lib. de Anima leuiter, & quasi obiter disputauit, quatenus. scilicet cognitio ad explicandum munus intellectus patibilis. s. intelligentionem, necessaria erat. Tertia conclusio; Intellectus agens non potest esse alia intelligentia, nisi omnium prima, hoc est Deus ipse. In hac conclusione tota vis Alexandri sententiæ de intellectu agente posita est, cum enim iam

Iacobus Zabarell. hæc in re Alexandri defensor.
Prima conclusio Alexandrorum.
Primæ ratio.Secunda rō.
Tertiæ ratio

Quarta rō.

Secunda conclusio.

Confirmatio conclusionis ex Arist.

Tertiæ conclusio.

ostendisset, intellectum agentem esse substantiam separatum, & esse necessariò vnã ex illis, quæ cælestibus orbibus præter adfunt; tandem elicit, non posse esse aliquam ex inferioribus intelligentijs; quippe quæ particulares virtutes sint, singulisque inouendis orbibus addictæ: sed necessariò esse primam intelligentiam, quæ non solum primum orbem, sed totum simul cælestem globum, immò vniuersum Mūdum mouet, & regit; estq; ue prima rerum omnium causa, omnia virtute sua gubernans, omnia perficiens, omnia conseruans. Cuius quidem virtus tametsi rebus omnibus adsit, non omnibus tamen, si doli homini, seu humano tantum intellectui, qui patibilis dicitur, intelligendi facultatem præbet. Putauit. n. Alex. lib. 2. de Anima, cap. 4. humanum intellectum esse veluti instrumentum intellectus diuini, ad intellectio nem edendam; hincque fieri, vt cum lumē hoc intellectus diuini humano intellectui adiungatur: sic verè homo intelligere dicatur, Adiungitur quidem id ipsum etiam lumen ceteris rebus; ea tamen non intelligunt, quia apta intellectionis instrumēta, esse non possunt. Sol etiam vno, eodemque calore certam liquefacit, & lutum indurat, ob diuersam recipiētiũ affectionē. Proposita igitur conclusio ab Alexandræis multipliciter probatur. Primò, intellectus agens, ex Arist. ille est, qui res omnes potestate intelligibiles, actu intelligibiles facit: sed solus Deus est, qui res omnes actu intelligibiles facit; ergo intellectus agēs non potest esse nisi Deus. Probāt minorem: quemadmodum. n. id, quod est ens per participationem, debet fieri ens ab eo, quod est maximè ens: & id, quod est bonum per participationem, debet fieri bonum ab eo, quod est bonum per essentiã, & maximè bonum; quod etiam est visibile, dēt fieri visibile ab eo, quod est maximè visibile, cuiusmodi est lumen Solis: ita quoque in genere intelligibilium debet dari maximum intelligibile, seu intelligibile per essentiã, à quo cetera omnia, quæ potestate intelligibilia sunt, actu intelligibilia reddantur: id autē, quod est primò intelligibile, & maximè intelligibile, non est nisi Deus; ergo à Deo cuncta intelligibilia fiunt, atque adeò Deus est intellectus agens. Secundò, proprium, & præcipuum munus intellectus agentis est omnia facere, vt 3. de Ani. tex. 18. Arist. affirmat: sed hoc attributū nulli alij cōuenire potest, nisi Deo; ergo intellectus agens non potest esse, nisi Deus. Tertiò, intellectus agens eius est natura, atque conditionis, vt sit propria actio; hoc est, vt sua actio sit sua substantia, quemadmodum 3. de Anima tex. 19. Arist. docet: sed nihil est, cuius actio sit propria substantia, nisi Deus; igitur intellectus agens nulla alia substantia esse potest, nisi Deus. Quartò, intellectus agēs dicitur semper intelligere, vt ait Arist. 3. de Anima tex. 20. nulla autem est animæ nostræ facultas, quæ semper intelligat; sed solus est Deus, qui nunquam feriat, nec vnquam præstantissima eius operatione, quæ intellectio est, vacare dicitur; ille igitur est quem Arist. agentem intellectum appellauit. Quintò, comparauit Arist. intellectum agentem arti, ad res arte factas: constat autem, artem non esse intra res arte factas, sed quippiam ab illis separatam: quare, & intellectus agens ab intellectu patibili separatus erit, qui est veluti materia quædam, in qua res cognitæ recipiuntur: hæc autem substantia separata omnes habet diuinas conditiones, diuina igitur est, atque ita nihil est aliud, nisi Deus. Postremò, in vno, & eodem subiecto actus, & potētia simul esse non possunt: sed in anima, quæ veluti quoddam subiectum est, reperitur potētia, nimirum intellectus patiens: igitur in eadem non potest simul esse actus, scilicet intellectus agens: quare cum intellectus agens non sit aliquid in anima; sequitur, vt sit separata substantia, eaque diuina, vt dictum est.

Alexandraorum sententia de intellectu agente rejicitur, primoque planum fit, intellectum agentem non esse formam, à materia abiunctam; aduersariorumque argumenta, oppositum ostendentia diluuntur. Cap. V.

HÆc Alexandrorum sententia à Schola nostra prorsus abiicienda est, tum quia impietatem maximam redolet: tum etiam quia grauissimorum errorum; veluti seminarium quoddam censetur, multos enim in errorem induxit, non in philosophia solam, verum etiam in catholica nostra fide. Quò igitur eius absurditas facilius deprehendatur, res omnino oppositas conclusiones statuimus: quarum prima ea erit, intellectus agens, secundum suam essentiã non est forma, à materia abiuncta. Pro cuius explicatione sciendū est, apud nos agentē, & patibilē intellectū eandē oīno rem, s̄m substantiã esse, atq; inter se definitionibus tantummodo, aut descriptionibus, vel, vt inquam Scholæ, formali distinctione distingere: vna enim

Humanus intellectus Alex. est instrumentum intellectus diuini ad intellectio nem edendam.

Prima ratio pro tertia conclusionē.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Prima conclusio contra Alexandros.

re ipsa est substantia animæ rationis participis, duabus hæc intelligenti- facultatibus prædi-
 ta, nimirum intellectu agente, atque intellectu patibili; ac propterea, quemadmodum ratio-
 nalis anima materiæ adiacet, scilicet humano corpori, cuius substantialis forma statuitur, ita
 necesse est, ut æquè agens, & patibilis intellectus materiæ pariter accumbant, nec formæ sint
 omnino separatae, atque immateriales, ut Alexandri existimarunt. Illud tamen verum est,
 agentem intellectum, atque etiam patibilem, immò totam rationalem animam immateria-
 lem formam appellari posse, quatenus nec in sui substantia materiam ullam, tanquam partem
 includit, nec ex vllis materiæ affectionibus ortum ducit. Nam & forma equi in eo sensu im-
 materialis dici potest, quia ex materia, tanquam ex substantiali parte non constat: tamè quia
 ex prævijs materiæ affectionibus ortum ducit, ideo materialis forma nuncupatur. Intelle-
 ctus autem agens vna cum tota rationali anima postrema hæc, ut diximus, conditione caret; atq;
 adeò per se immaterialis est; & in eo tantum sensu materialis dicitur, quatenus vna cum in-
 tellectu patibili est humani corporis forma, eademque tanquam materiæ subicitur. Hæc
 sic explicata conclusio, nulla alia probatione indiget; ex ijs enim, quæ paulò infra, secundum
 Latinorum sententiam, dicuntur sumus, satis perspicua reddetur. Interim Alexandrorum, ac
 porissimum Zabarellæ argumenta, oppositum probantia, diluamus. Ad primum, sumptum
 ab intellectu patibili, respondendum est, intellectum patibilem non esse formam, à materia se-
 paratam: sed esse formam cum materia, hoc est cum humano corpore coniunctam. Cum ve-
 rò ait Zab. necessario hinc sequi, ut intellectus agens sit forma, à materia penitus seionda; ea
 consecutio prorsus neganda est. Ad probationem respondendum, intellectum agentem non
 ideo patibilem intellectum nobilitate præcellere, quia hic coniuncta, ille verò forma separa-
 ta sit; sed cum re ipsa in vnam, eandemque substantiam cocant, agentem intellectum; ea po-
 tissimum ratione, qua agens est, nobiliorem esse intellectu patibili, ea ratione, qua patiens,
 vel patibilis dicitur; cum absolute agere, quam pati nobilius sit. Ad secundum admittimus,
 intellectum agentem impatibilem, iunctum, & separatum esse. Cum verò inde elicitur, fore
 ut absit à materiæ commercio; Consecutionem concedimus, si ita intelligatur, ut intellectus
 agens nec in sui substantia materiam ullam, ut partem includat, nec ab vllis materiæ affectio-
 nibus ortus, aut accersitus sit: eam verò negamus, si ita intelligatur, ut intellectus agens mate-
 riam nullam, ut forma perficiat. Ad tertium neganda est minor, videlicet, operationem intel-
 lectus agentis ab eius essentia distinctam non esse. Ad probationem, cum intellectus agens,
 ex Aristotele, secundum substantiam actio esse dicitur; Respondendum est, ijs verbis Aristo-
 telem docere voluisse, naturam intellectus agentis per operationem optimè exprimi, sicut na-
 tura intellectus patibilis, optimè exprimitur per receptionem. Ut enim intellectus agens opè-
 ratur, intelligibiles species efficiendo; ita intellectus patibilis patitur, easdem recipiendo: non
 tamen inde sequitur, ut substantia intellectus agentis ab eius actione non differat, atq; adeò
 ille immaterialis substantia penitus sit. Ad quartum negamus, Aristotelem in 20. contex. 3.
 lib. de Anima, de agente intellectu locutum efficiendum enim, sermonem ibi esse de intelle-
 ctu in actu: qui cum separatus est, hoc est corpore, veluti carcere solutus, tunc est solus id, quod
 est, nimirum pura quidditas, simplex substantia, & forma penitus immaterialis.

*Intellectum agentem non esse intelligentiam, aut aliam quamvis substantiam, ab anima sepa-
 ratam.*

Secunda conclusio, intellectus agens non est intelligentia, aut alia quamvis substantia; ab
 anima separata. Hæc conclusio & Arist. autoritate (vaderi, & rationibus satis validis con-
 firmari, quam facillimè potest. Arist. nanque pluribus in locis, sed potissimum in 3. de Anima
 tex. 17. agentem, & patibilem intellectum animæ partes, & differentias appellavit; principia
 iidem intelligenti, in anima existentia; quæ quidem conditiones separatæ substantiæ conue-
 nite non possunt: quomodo enim intellectus agens differentia quadam in anima existeret,
 si ab anima seionctus esset? Non est autem, cur quis violentis expositionibus Aristotelis ver-
 ba ad alium sensum detorqueat: ita enim philosophus scribit ad verbum, *necesse est, & in a-
 nima hæc existere differentias.* Dicit fortasse aliquis, satis esse, ut hæc differentie animæ acci-
 dant; adeò ut sit in anima id, quod recipiat, & eidem aliud quippiam accidat, quod efficientis
 rationem habeat. Sed commentitia est hæc expositio: nam eadem ratione dicere possentus;

Intellectus
agens, & pa-
tibilis in vna
& eandem sub-
stantiam coc-
unt.

Intellectus
agens, quo
materialis &
immaterialis
forma dici
possit.

Ad primam

Ratio ad pri-
mum argu-
p prima co-
ditione Ale-
xandrorum
adductam.

Ad secundam

Ad tertiam

Ad quartam

Secunda cõ-
clusio contra
Alexandros.
Evidentissima
Arist. autori-
tas pro hac
consideratio-
ne.

Facilis expo-
sicio præter
autoritatis
Reprobatio.

patibilem quoque intellectum non esse aliquid in anima existens; sed exteriorem quandam differentiam eiusdem; atque ita nihil re vera in anima nostra daretur, quod intelligeret. Sed rationibus hoc idem firmemus. Præcipuum munus intellectus agentis, ut paulò infra videbimus est è rerum simulacris intelligibiles species elicere: necesse igitur est, ut agens intellectus ad simulacra, seu phantasmata ordinem aliquem habeat: sed simplex intelligentia, aut quævis separata substantia nullum omnino ordinem ad phantasmata habet; ergo intellectus agens non potest esse intelligentia, aut alia quævis substantia separata. Præterea satis famosa est in philosophia Peripatetica propositio, nos intelligere, cum volumus: quomodo autem: id fieri posset, nisi esset in nobis principium actiuis, atque virtus excitans ad intellectionem? Si alius pro nobis intelligeret; tunc nos, inuito illo, non intelligeremus; falsa igitur esset hæc propositio, Intelligimus cum volumus. Ad hæc, maxima imperfectione rationalis natura laboraret, si eo ipso, quod cæteris naturalibus rebus sat cumulata concessum est, omnino destituta esset; res autem cæteræ naturales hoc habent, ut operationes suas non patiantur modo, & in sese recipiant, verum etiam, ut illas efficiant; imperfectior igitur esset rationalis natura cæteris naturalibus rebus, si propriam operationem tantummodo pateretur, & eam nequaquam efficeret, quod videtur absurdum.

Agentem Intellectum non esse Deum.

Cap. VII.

Tertia conclusio, intellectus agens non est Deus: Hæc conclusio multis rationibus & à D. Thom. 1. par. quæst. 76. art. 4. & à Caiet. ibid. & à Ioanne Grammatico in expositio-
ne tex. 17. tertij libri de Anima, & ab alijs pluribus probari solet: quarum præcipuas optimè collegit Card. Tolet. 3. de Anima q. 14. Primò igitur argumetur Ioan. Grammat. autori-
rate Arist. tex. 20. eiusdem libri, dicentis, nos non reminisci, nec intelligere, quod prius intel-
lige- bamus. Verba hæc putavit Alexander de intellectu agente intelligenda esse. Si ita est, ait
Ioannes Gram. ergo intellectus agens non est Deus. Probat consequentiam; quia Deus nun-
quam reminiscitur, nec ullius rei apud ipsum obliuio cadere potest. Secundò, dicebat Alexan-
der, hoc solum, quod dicitur intellectus agens, immortale esse. Si id verum est, ait Ioan. Gram-
maticus, ergo intellectus agens non est Deus. Probat consequentiam; quia præter Deum, mul-
ta immortalia reperiuntur: nam & inferiores quoque intelligentiæ immortalitate gaudent.
Tertiò arguitur sic, si intellectus agens esset Deus, tunc omnia absolutè faceret; Deus enim
absolutissima rerum omnium causa existit: atqui intellectus agens non omnia absolutè facit,
sed ea solum, quæ potestate intelligibilia sunt, actu intelligibilia reddit: (comparatur enim
lumini, quod colores absolutè non facit; sed tantum efficit, ut videantur) igitur intellectus
agens non est Deus. Quartò, intellectus agens sæpius ab Aristotele animæ nostræ differen-
tia appellatus est, præsertim tertio de Anima, textu decimoseptimo, in extremo: Deus au-
tem nullius rei est differentia, nec ad vllum pertinet genus; haberet enim imperfectionem
annexam, quia limitibus coerceretur; ergo intellectus agens non est Deus. Quintò, Deus
non agit, in his inferioribus, nisi motu cæli, & lumine, ut docet 8. Phys. & 12. Metaph. liber:
Sed nec corporeo lumine, nec motu aliquo patientis intellectus operatio fieri potest; ergo
id, quo patiens intellectus ad intelligendum inducitur, & excitatur, non potest esse Deus: il-
lud autem, quo patiens intellectus ad intelligendum excitatur, & à quo ei intelligibiles spe-
cies suppeditantur, est intellectus agens; igitur intellectus agens non est Deus. Sextò, causa
uniuersalis non concurrat proximè ad proprias naturalium rerum operationes, nisi positus in
rebus ipsis, particularibusque agentibus, proprijs virtutibus, quibus ad operandum exeant: ut
Deus non concurrat proximè ad calefaciendum cum igne, quin ignis habeat in se propriam
calefaciendi virtutem, aliunde receptam; alioquin causæ inferiores essent imperfectæ; immò
non essent causæ; quia ab ipsis nullus effectus, sub ratione causæ penderet: sed intelligere est
propria hominis operatio; ergo, præter Dei concursum, qui est uniuersalis causa, reperitur
etiam in homine particularis virtus, ad illam operationem edendam; aliter homo agentium
omnium imperfectissimus esset. Denique aduersus Alexandri sententiam asserti potest auto-
ritas Aristotelis 1. de Anima in fine tex. 66. ubi hæc scribit: *Intellectus autem fortassis divi-
 nus quid, & impassibile est.* Quærat tunc ab Alexandro, intelligantur ne verba ista de in-
telle- ctu patiente, an de intellectu agente? Si de intellectu patiente; ergo intellectus patientis
est

est impassibilis, atque immortalis, quod ipse negat: Si de intellectu agente; ergo intellectus agens non est Deus. Probatum consequentia; quia Aristoteles non dixisset, illum esse fortassis diuinum quippiam; sed absolute diuinum, & impassibilem pronunciaisset, Iacobus Zabara lib. de Mente agente, cap. 14. nititur confirmare Alexandri sententiam, testimonio S. Thom. 1. par. q. 76. art. 4. ubi ait intellectum separatum esse Deum, a quo humana anima intellectuale lumen participat. Sed ipse posuit in rationali anima virtutem actiuam, qua hominem coadiuuat ad intellectionem edendam. Intellectum vero separatum, qui est Deus, appellauit lumen, non illud quidem naturale, de quo Arist. locutus est, cuius beneficio homo interdum ad ea intelligenda eleuatur, quae naturae viribus intelligere nequit.

Explicatio
quorundam
verborum S.
Iacobus Za-
bar. ad confir-
mandum Alexan-
dri sententiam
adducit.

Soluantur rationes Alexandrorum, pro tertia eorum conclusione proposita. Cap. VIII.

Nunc Alexandrorum rationibus, pro tertia eorum conclusione propositis, occurrat. Ad primam neganda est minor, videlicet solum Deum esse, qui res omnes, quae potestate intelligibiles sunt, actu intelligibiles faciat. Ad probationem concedimus, id, quod est ens, vel bonum, fieri ens, vel bonum ab eo, quod est maxime ens, & maxime bonum; idque primo, & praecipue non tamen necesse est, ut proxime ab eo, quod est maxime ens, & maxime bonum, vel per essentiam bonum, entitatem, & bonitatem accipiat: multa enim cum ab elementis, tum a caelestibus corporibus, entitatem, & bonitatem, accipiunt, & tamen nec elementa, nec caelestia corpora maxime entia, vel maxime bona sunt. Similiter non est necesse, ut omne id, quod visibile est, ab eo visibile fiat, quod est maxime visibile, hoc est a lumine Solis: multa enim proxime a lumine candelae visibilia sunt, vel etiam a lumine earum rerum, quae noctu micant. In re autem nostra tamen si quicquid intelligibile est, primo, & praecipue ab eo intelligibile fiat, quod est maxime intelligibile, nempe a Deo; proxime tamen ab aliquo alio intelligibile fieri potest, ab ea nimirum rationalis animae facultate, quae agens intellectus passim nuncupatur. Intellectus autem agens, qui intelligibilis, & ipse est, sit intelligibilis ab alio, atque tandem, ne in rebus intelligibilibus abeat in infinitum, deueniendum est ad vnum intelligibile, quod a se, per se, & maxime intelligibile est, & a quo res omnes primo, & praecipue intelligibiles fiunt, quod quidem intelligibile est ipse Deus. Ad secundam respondendum est, munus intellectus agentis esse omnia facere, non absolute quidem, sed, ut Scholae inquit, intelligibiliter, quatenus scilicet, ut causa efficiens ad species intelligibiles efficiendas concurrat, quae ad intellectionem edendam necessariae sunt. Quare non sequitur, intellectum agentem Deum esse, quoniam Deus omnia facit, non intelligibiliter solum, sed absolute, & re ipsa; idque aut proxime, aut alterius interiectu. Ad tertiam iam paulo ante responsum est, in eo sensu agentem intellectum suam actionem esse, quatenus natura sua ad agendum aptus est: sicut intellectus patiens natura sua est aptus ad recipiendum; Ex illa autem Arist. propositione non elicimus, actionem intellectus agentis esse propriam substantiam, quoniam ad modum actio Dei est sua substantia, sua natura, sua existentia. Ad quartam negandum est, intellectum agentem semper intelligere. Ad probationem, sumptam ex Aristotele 3. de Anima tex. 20. iam dictum est superius, Aristotelem in eo textu non esse locutum de intellectu agente, sed de intellectu in acta: qui cum a corpore seiunctus est, solum est id, quod est, ac veluti simplex intelligentia, perpetuo intellectioni addicta. Ad quintam de similitudine artis cum intellectu agente, respondendum est, similitudinem illam in duobus consistere. Primo, quemadmodum ars est communis causa rerum artificiosarum; (vna enim ars sufficit, ad multas res artificiosas eiusdem generis efficiendas) ita intellectus agens est vniuersalis causa omnium specierum intelligibilium, & vnus sufficit ad ea efficienda, quae ad intellectionem edendam necessariae sunt. Deinde quemadmodum ars est extra res artificiosas, ita intellectus agens est extra res intellectas non tamen sequitur, esse extra intellectum patibilem, immo hi duo intellectus, ut ait Th. huiusmodi, artissimum vinculo coniuncti sunt. Ad vltimam, qua actus, & potentia in eadem anima simul esse non posse dicebantur, atque adeo intellectum agentem non esse copulatum in anima cum intellectu patibili; Respondendum est, rationem hanc vnum ponere, nimirum intellectum agentem esse ipsammet speciem intelligibilem: quod si ita esset, tunc ratio recte concluderet: nam contradictio esset, in eodem subiecto, puta in eadem anima, esse actu rem intelligibilem, & potentiam ad rem intelligibilem. At vero intellectus agens non est species intelligibilis

Ad primam.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Ad quartam.

Ad quintam.

Ad sextam.

Obiectio.

vila; sed est actus, id est potentia actiua specierum intelligibilium; quocirca nihil prohibet, quominus in vno, & eodem subiecto sit potentia, quæ intelligibiles species efficiat, & potentia, quæ easdem recipiat: prima est intellectus agens: altera est intellectus patibilis. Sed dicit aliquis, nonne intellectus agens est actus res intelligibilis? si enim ens, atque adeo intelligibilis, si ergo est coniunctus in anima cum intellectu patibili, sequitur, ut in vno, & eodem subiecto reperiat actus, & potentia in genere intelligibilium, quod videtur absurdum. Respondendum est, intellectum agentem natura sua esse actum rem intelligibilem, & non solum intellectum agentem, sed etiam intellectum patibilem, quatenus ambo in vnam, eandemque substantiam coeunt, quæ est anima rationis particeps. Verum, sicut materia prima dicitur potentia, non absolute quidem ad omnem entitatem, quia per se natura sua est entitas, quamvis imperfecta; sed tantummodo ad entitatem formæ; ita intellectus patiens dicitur potentia ad res intelligibiles, quia ipse per se est res intelligibilis, & habet coniunctum intellectum agentem, qui est pariter res intelligibilis, sed ad eas tantum res intelligibiles, quæ è sensibilibus ordine proficiuntur, cuiusmodi non est intellectus agens, nec intellectus patibilis: hic igitur intellectus est pura potentia ad huiusmodi res intelligibiles recipiendas: ille verò easdem è phantasmatibus elicit, & quæ potentia intelligibilia sunt, re ipsa intelligibilia facit.

Solutio.

Agentem intellectum esse facultatem animæ rationalis, ab intellectu patibili non re ipsa, sed formali tantum ratione distinctam. Cap. IX.

Latinorum opinio de intellectu agente.

Diffidium inter Latinos philosophos de distinctione intellectus agentis ab intellectu patibili.

Pro explicanda efficientia. Notabile primum.

Notabile secundum. Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

¶ Vm iam ex ijs, quæ antè dicta sunt, satis constet, agentem intellectum non esse Deum, nec aliam quamvis separatam substantiam, ut putarunt Alexandri, consentaneum videtur, esse rationalis animæ facultatem, & differentiam, in eadem inexistentem, ab intellectu patibili distinctam, quemadmodum ex Arist. Latini philosophi elicerunt. Vnum tamen reliquum est, de quo Latini ipsi inter se maximè dissident, quodque etiam ad naturam intellectus agentis explicandam, disquisitione haud indignum videtur; num scilicet agens, & patibilis intellectus sint duæ res, inuicem distinctæ, an ambo vnam, eandemque rem constituât, quæ est anima rationis particeps, atque inter se definitionibus tantummodo, vel formali distinctione distinguantur? Sunt utrinque validissimæ rationes: multis tamen, breuitatis causa, omisiss, ubi primum duo prænotauero, mox rem totam tribus conclusionibus explicabo. Cõsiderandam igitur primò est, rationis participem animam in intelligendo duplici munere fungi, scilicet efficientis, & materiæ, seu subiecti: dum actum suum edit, efficientis munere fungitur: dum verò actum iam editum in se recipit, rationem subit materiæ, seu subiecti. Considerandum secundò est, fieri nullo modo posse, ut vna, eademque res, sub eadem formali ratione, sit principium efficiens alicuius actus, & subiectum, quod eundem actum in se recipiat. His notatis, sit hæc prima conclusio, in eadem substantia animæ, quæ per se vna tantum res est, duæ necessario distinctæ rationes formales ponendæ sunt: altera videlicet, secundum quam actum suum edat: altera verò, secundum quam eundem actum recipiat. Hæc conclusio ex ijs, quæ paulò antè notauimus, satis perspicua est; vna enim, eademque res, sub eadem ratione formali, non potest actum suum, ut efficiens principium edere; & simul eundem, tanquam materia, vel subiectum in se recipere. In eadem igitur substantia animæ duæ istæ rationes formales, tanquam in fundamento necessario insunt, nimirum intellectus agens, cuius auxilio anima fungitur munere efficientis, & intellectus patiens, cuius interuentu rationem subit materiæ, atque subiecti. Secunda conclusio; istæ duæ formalitates in anima, scilicet intellectus agens, & patibilis non distinguuntur re ipsa. Probaturne quia non est ponenda pluralitas rerum, sine necessitate: sed vna tantum re, duæ distinctas formales rationes habente, seruari possumus in anima & principium, quod proprium actum efficiat, & subiectum, quod eundem actum recipiat; non igitur ponendus est in anima intellectus agens, tanquam res quædam, ab intellectu patente diuersa. Tertiâ conclusio; intellectus agens, & patibilis sola distinctione formali, hoc est sola definitione, seu conceptu formali, & quidditatio, inter se distinguuntur. Probaturne, quia, remota quacunque intellectus consideratione, intellectus agens per se, & secundum suam formalem rationem spectatus, vim habet intelligibiles species efficiendi: intellectus verò patibilis per se, & secundum suam rationem formalem consideratus, vim habet intelligibiles species recipiendi; igitur intellectus agens, & patibilis non re ipsa, sed proprijs tan-

tam rationibus formalibus distinguuntur. Nec est, quod dicat aliquis, intellectum agentem per intelligibiles species patientem intellectum afficere, atque ad intelligendum preparari: id autem, quod afficit, & preparat, & de potentia ad actum deducit, ab eo, quod afficitur, preparatur, atque deducitur, re ipsa distinguit. Vel, intellectum agentem, propterea quod lumen comparatur, ideo esse distinctum re ipsa ab intellectu patibili, sicut lumen re ipsa distinguitur, & a colore, cui adiangitur, & a visu, in quem agit. Vel demum, intellectum agentem re ipsa distinguit ab intellectu patibili, quia ex Arist. in 3. de Anima, tex. 19. est ipso honorabilior: idem autem semetipso honorabilius esse nequit. Primum, quia tamen in materialibus rebus id, quod afficit, & preparat, ab eo, quod afficitur, & preparatur, re ipsa distinguitur, hæc tamen realis distinctio in spiritualibus rebus, cuiusmodi sunt intellectus agens, & patibilis, necessaria non est. Neque verò absurdum est, eandem rem, ob aliquam formalem rationem, in se includam, seipsam de potentia ad actum, non quidem primum, sed secundum reuocare posse: atque per aliam rationem formalem, à priore diuersam, actum illum secundum, hoc est operationem, in se recipere. Absurdum autem esset, si diceremus, eandem rem semetipsam de potentia ad actum primum reuocare, hoc est sibi in se ipsam formam impertiri. Deinde tamen intellectus agens lumen comparatur, inter utrumque tamen non est perfecta similitudo: est quidem intellectus agens sicuti lumen, quatenus vim habet illustrandi phantasmata; at tamen lumen illud internum est, non externum: propterea non distinguitur ab intellectu patibili, sicut lumen ab obiecto visibili, aut ab ipso visu, quemadmodum nec lumen, quod apparet in oculo felis, re ipsa ab oculo distinguitur. Denique nihil prohibet, eandem rem, quò ad unam rationem formalem consideratam, semetipsam digniorem esse, quò ad aliam rationem formalem spectatam: propterea rationalis anima, considerata quò ad hanc rationem formalem, quæ dicitur intellectus agens, se ipsa dignior, atque nobilior est, quò ad aliam rationem formalem spectatam, quæ dicitur intellectus patibilis. Pro cuius rei maiore explicatione asseri potest exemplum albedinis, atque dulcedinis in lacte: quæ quidem inter se re ipsa non distinguuntur, cum non sint duæ res, sed in vna, eademque re, nimirum in lacte, tanquam in subiecto reperiuntur; nihilominus proprijs rationibus formalibus, & ex ipsius rei natura distinguuntur. Etenim dulcedo, ex natura dulcedinis, gustum immutat: albedo verò, ex natura albedinis, visum distinguit, igitur albedo, & dulcedo in lacte, non tanquam duæ res, sed tanquam duæ eiusdem rei formales rationes distinguuntur. Sic in re nostra, in vna, eademque animæ substantia, quæ vna, eademque res est, duæ vires, seu facultates reperiuntur, quæ in ea obstrictæ sunt artibus, quam dulcedo, & albedo in lacte; quibus quidem facultatibus anima distincta munia sustinet, & exercet. Cum autem huiusmodi facultates distinctas formales rationes habeant, & contradictoria prædicata, remoto quocunque opere intellectus, recipere possint, fit, ut inter se non re ipsa, sed formaliter tantum, & ex natura rei, ut inquit Scholæ, distinguantur: istæ autem facultates sunt intellectus agens, atque patibilis.

Prima obiectio contra prædicta. Vide Tab. I. de mente agente, cap. 10. Secunda obiectio. Tertia obiectio.

Solutio prima obiectio.

Solutio secunda obiectio.

Solutio tertia obiectio.

Exemplum rei tota aperit.

Applicatio.

De munere intellectus agentis. Cap. X.

Robauimus iam, dari necessariò in humana aña intellectum agentem; cumque non esse aliquam separatam substantiam, sed differentiam quandam, in ipsamet rationali anima existentem: nunc verò de eius munere nobis differendum est, de quo præcipua est inter philosophos controuersia. Nihil noui habet, quod hæc de re in medium afferam: propterea probabiliori sententiæ subscribens, omni penitus controuersia dimissa, intellectus agentis officium paucis explicabo. Vulgatissima est cum Aristotelis, tum peripateticorum omnium assertio, Agentis intellectus officium esse illustrare phantasmata, eademque re ipsa intelligibilia facere, cum potentate tantum intelligibilia, acta verò sensibilia sint. In id præterea intellectum agentem incumbere, ut patienti intellectus ad intelligendum suppetias ferat: qui quidem cum natura sua, potentia tantum intelligens sit, virtute intellectus agentis, in intellectionis actum erumpit, atque reapse intelligens fit. Hinc orta est apud Doctores varios celebris controuersia, num intellectus agentis sit in phantasmata agere, an potius in intellectum patibilem? Putarunt nonnulli, intellectum agentem suam virtutem imprimere in intellectum patibilem, eandemque ad intellectionem recipendam, à semetipso editam, aptum, idoneumque reddere.

Intellectus agentis officium est illustrare phantasmata. Patienti quoque intellectus ad intelligendum operam fert. Quæstio celeberrima. Opiniones variae.

Albertus.
S. Thom.
Baconus
Durandus.
Saccianus.
Toletus.
Conimbric
Omn. Zab.
que Autori
maximè pro
batur.

Intellectus
agens ut for
ma, & habi
tus phantaf
matibus iun
gitur.

Speciei intel
ligibilis ge
neratio.

Phantasmata
non illustra
tur ab intel
lectu agente,
per se, sed
in intellectu
patientis, sed
per existens
in phantasia.
Realis uni
tas omnium
facultatum ani
mæ rationalis
quoniam
ipsum animam
cum homine.

re. Alij dixerunt, intellectum agentem vim suam in phantasmata exercere, atque illa è ratio ne sensibilem ad intelligibilem rationem deducere. Alij verò non solum in phantasmata, verum etiam in intellectum patibilem intellectum agentem agere existimauerunt. In his autè opinionibus examinandis tempus non censeo contendum; hec enim legi omnia possunt apud Albertum in summa de homine, parte 2. q. 2. & sequentibus: apud Diuum Thomam 1. par. quaest. 79. art. 3. & 4. Baconem 2. quaest. prologi, art. 2. Durandum 1. Sententiarum dist. 3. quaest. 5. Suesitanum lib. 4. de intellectu, Toletum 3. de Anima quaest. 13. Conimbricenses ibidem cap. 5. quaest. secunda. & alios complures. Mihi Zabarelæ sententia maximè probatur, quam aperuit in libro, quem scripsit de mente agente, cap. quarto. videlicet intellectum agentem, tamen tanquam lumen quoddam phantasmata illustrat; tamen actionem suam non imprimere in phantasmata in genere causæ efficientis, sed tantummodo in genere causæ formalis. Nam ex Aristotelis sententia tertio de Anima text. decimo octauo intellectus agens ut forma, & habitus phantasmatibus iungitur, eaque illustrat, & formaliter intelligibilia reddit, efficitque, ut illa extent, quæ, illo absente, non apparebant, nimirum quidditates intelligibiles: quemadmodum, luminis aduentu, multi colores, & exiguæ linee, aliq- que multæ designationes in statua apparent, quæ prius non cernebantur. Ergo, ut intellectus agens, tanquam forma quædam, & habitus cum phantasmatibus iunctus est, eaque illustratur, tunc ex ipso, & phantasmatibus vnum quoddam totum obiectum constituitur, quod in genere causæ efficientis habet vim agendi in intellectum patibilem, atque ipsum ad intellectionem promouendi. Enimvero sicut lumen iungitur coloribus, paritque vna cum ipsis visibilem speciem, ob cuius receptionem in oculo fit actus videndi, hoc est ipsa visio; ita ex coniunctione luminis, (quod est intellectus agens) cum phantasmatibus oritur species intelligibilis, qua recepta in intellectu patibili, fit actus intelligendi. Non ergo phantasmata, quæ materialia sunt in intellectu patibili recipiuntur, atque ibidem existentia ab agente intellectu illustrantur, ut nonnulli putarunt; sed manent in phantasia, & recipiunt lumen intellectus agentis, atque ita illustrata pariunt intelligibilem speciem, quæ postea in intellectu patiente recipitur. Quare intellectus agens non ita agit in patibilem intellectum, ut proxima intellectionis causa existat; sed quatenus ei subministrat id, sine quo intellectio fieri nequit, hoc est speciem intelligibilem, in qua obiectum refulget, quod intelligi debet. Illud postremo non incognitum animaduersione videtur, dum homo intelligit, anima rationali, non esse hominem rem aliquam, à rationali anima differentem; neque rursus aliam rem esse animam, & aliam intellectum; neque tandem aliam rem esse intellectum agentem, & aliam intellectum patientem, ut supra docuimus: sed ob varia nomina, in vna, & eadem re, plures (ut ita dicam) realitates, vel concipiendi modos, vel, ut aiunt, formalitates reperiri; quarum tamen omnes in vnam, eandemque substantiam coire dicuntur: vnus ergo re ipsa est intellectus, vna anima, vnus homo, qui propriè intelligere dicitur.

DE COGNITIONE SINGULARIS,

Disputatio Vigesima tertia.

Disputandi ratio.

Caput Primum.

Scribit Aristoteles lib. 3. de Anima textu 9. aliud esse magnitudinem, & magnitudinis, esse, aliud carnē, & carnis esse: quibus verbis distinctio- nis origo. nem inter rem singularem, & eius naturam, atque substantiam, quam Scholæ essentiam, & quæditatem appellant, satis dilucide patefecit. Dubium autem in eodē contextu excitauit, res singularis, & eius quid dicitur distinctis ne animæ facultatibus, an vna tantum, sed tamen alio, & alio modo affecta, percipiuntur? Cuius quidem dubij solutionem licet in textu 10. & sequentibus apertissime attulerit; nihilominus ex præ-

dictis verbis eius interpretes disputandi occasionem sumpserunt, an intellectus tanta virtute præditus sit, ut non solum vniuersale, quod proprium eius obiectum statuitur, verum etiam singulare, quod est sensus obiectum, intelligere possit. Non minorem difficultatem, atque et subtilitatem hæc disputatio præferat, quam illa, quæ de primo cognito inscribitur, quæ nos facile iam reddere conari sumus: idcirco enim totam scientiam de Anima difficillimam esse, primo lib. de Anima Arist. pronunciauit, quia mentis operationes latent nos, ac veluti in quodam obscuritatis abyssu reconditæ delitescunt. Maximum nihilominus fructum ex diligenti huius quæstionis examine percipituri sumus: nam & multa, ad rem singularem, atque rursus ad naturam communem, & vniuersalem pertinētia, considerabimus; & sensim intimas animæ, atque potissimum mentis, operationes aperiemus. Quoniam verò hæc de re communis philosophorum Scholæ non dissentimus; idcirco illud primum breuiter, de quo inter omnes conuenit, de hinc, ostendemus, singulare per se, & ab intellectu nostro intelligibile esse. Mox nonnulla obiter de conceptibus, speciebusque intelligibilibus singularium distuleremus. Denique ordinem illum, quem intellectus in singulare intelligendo seruare solet, patefaciemus.

Nonnulla ante quæstionis explanationem consideranda. Cap. 11.

DE singularis itaque cognitione disceptaturi, quod facilius, ad id, quod quærimus, peruenire possimus, pauca nobis cum de singulari, tum de ipsa cognitione præponenda sunt. Atque illud in primis explicandum videtur, quid nam sit singulare, de quo nunc ambigimus, an ab intellectu percipi queat? Id sane Logici quam facillime expediunt: aiunt enim, illud esse, quod de vno solo prædicatur. Verum isthæc descriptio leuior est, quam ut ad optatum propositæ quæstionis intellectum nos perducere possit: ideo exacuenda sunt nobis paulisper ingenia, atque ad Metaphysicam recurrentiam, quæ aliam nos singularis descriptionē, & illam quidem magis intimam, atque ad institutum nostrum accommodatam, docebit. Singulare igitur sic Metaphysici describere solent, ut sit res quædam, ex natura specifica, atque indiuiduali differentia, constituta. Porro singulare, sic constitutum, in duplici natura reperitur, nimirum in natura sensibili, atque corporea, ut hic lapis, hæc rosa: & in natura spiritali, quæ penitus est materie expertis, ut hæc anima, hæc intelligentia: non enim abiursum existimamus, in rebus, à materia abiunctis, pura eandem speciem singularia reperiri posse, ut opportuniore loco planum fiet. De singulari incorporeo nulla est difficultas: nisi enim ab intellectu perciperetur, incomprehensibile quid esset; cum nulla alia facultas sit, quæ illud attingere possit. Totam igitur disputatio erit de singulari sensibili. Iam verò singulare sensibile, ut incorporeum contemtamus, duplex est, vagum, & signatum. Singulare vagum est quid, ex natura specifica, & proprietate indiuiduali vaga coactum, ut aliquis homo. Singulare verò signatum illud est, quod ex eadē natura specifica, & proprietate indiuiduali signata, coalescit, ut hic homo. De utroque singulari in hac disputatione sermo futurus est. Sed & illud animaduersione dignum est, singulare signatum duobus modis accipi posse, vno modo, ut est quid per se vnum, & hoc modo nil aliud in se continet, quam naturam specificam, & differentiam indiuidualem: hæc enim

Disputatio- nis origo.

Disputatio- nis difficultas.

Disputatio- nis utilitas.

Ordo in dis- putatione ser- uandus.

Singulare lo- gicis quid.

Singulare à Metaphysi- cis definit. Singulare tã in natura cor- poreâ, quàm in natura spi- rituali reperi- ri potest.

Singulare du- plex, vagum, & signat.

Singulare si- gnatum, vel- ut vni p se, vel et vnum

enim

per accidens
considerari
potest.

enim duo se habent vt actus, & potentia, vt determinans, & determinabile, atque adeo id, quod est per se vnum, videlicet ipsum singulare, constituunt. Alio modo accipi potest singulare, vt est vnum per accidens, & tunc, prout naturam specificam, & differentiam individualē, multa etiam materialia accidentia, vt locum, tempus, magnitudinem, figuram, & alia huiusmodi includit. Hæc quippe rei singularis principia dicuntur, sed quodammodo à posteriori, & per accidens, quia rem singularem, in aliquo priori signo naturæ constitutam, ponant, Proprietas verò, seu differentia individualis est proximum principium, quod primo, & per se re singularem constituit. Multum autem interest in hac disputatione, hoc ne, an illo modo singulare accipiatur. Ad cognitionem verò, vel (vt ita dicam) ad ipsam intelligibilitatem quod attinet, quæ erat altera vox explicanda, scire oportet, cum quaerimus, an singulare cognosci possit, vel (quod in idem recidit) an singulare intelligibile sit, quæstionem hanc duplicem sensum habere posse. Alter est, an singulare natura sua intelligibile sit, & tunc quæstio metaphysica fit: differere enim de intelligibilitate, quæ propria, & maxime intima entis affectio existit, metaphysici est materis. Alter est, an singulare, cum natura sua intelligibile sit, à quocumque intellecta intelligi possit, hoc est, tam ab intellectu coniuncto, qui est intellectus humanus, dum re ipsa humani corporis forma statuitur; quam ab intellectu separato, qualis est intellectus illarum substantiarum, quæ cælestes ordines perpetuo ciet, atque etiam ipsius Dei.

Accidentia sunt principia rei singularis eorumque illam indicat principia vero rem singularem primo constituens est anima individualis. Quæ re disputate principio in diuiduatio. Proposita quæstionis sensus duplex. Intelligibilitas est intima entis affectio. Quæ de cognitione singularis, & metaphysica, & naturalis esse potest. Cognitionis duplex directa & reflexa.

Si fiat quæstio de intellectu separato, rursus metaphysica est: non enim de ente solum, & affectionibus eius metaphysicus disputat, verum etiam de substantijs abstractis. Si verò fiat quæstio de intellectu coniuncto, tunc naturalis est, atque precipue ad tertium librum de anima pertinet. Nos autem in hac quaestione tractanda, ne quid illi deficiat, quod ad eius integram explicationem desiderari posse videatur, vtriusque artificis partes suscipiemus. Illud, denique animaduertendum est, de quo etiam inter disputandum sermo fiet. Humanus intellectus cognitionem duplicem esse, alteram, quam Scholæ directam; alteram, quam reflexa appellant. Directa cognitio ea est, cum intellectus in aliquo obiectum primo cognitum fertur. Reflexa verò illa dicitur, cum intellectus aliquid in alio, prius cognitum percipit. Exemplum appositissimum de visione habetur, quæ directa dicitur, cum oculus speculum intuetur; reflexa verò, cum semetipsam, & totam faciem in speculo videt. Quærendum igitur erit, quanam cognitione, directa ne, an reflexa singulare ab intellectu percipiatur?

Singulare quocumque modo accipiatur, esse per se intelligibile. Cap. III.

Prima conclusio pro quæstionis explicatione.

His notatis, quibus iam satis intellectus ad contemplandum instructus, atque paratus esse videtur, nunc quæstionem propositam articulatim explicemus. Illud primum, tanquam firmum, verum, & ratum statuamus, singulare, cuiusvis generis illud sit, siue materiale, siue spirituale, siue vagum, siue signatum, per se, hoc est, natura sua intelligibile esse. Id quod probari facile potest. Primum, si intelligibilitas, vt paulo ante commemorauimus, propria, & maxime intima entis affectio existit, sequetur proculdubio, vt illud, quod per se est ens, per se pariter intelligibile sit; siquidem subiectum omne suam habet propriam affectionem annexam; vt ergo licet arguere, homo est, ergo risibilis; ita etiam argumentari licebit, ens est, ergo intelligibile. Atqui singulare per se est ens, cum naturam, & (vt ita dicam) entitatem eorum omnium, quæ supra ipsum in recta linea prædicamentali continentur, in se includat, nimirum entitatem speciei specialissimæ, specierum, & generum subalternorum; atque rursus generis generalissimi, nec aliud præterea contineat, nisi singularitatem ipsam, hoc est, proprietatem, seu differentiam individualem, cuius beneficio fit prima substantia, & perfectissimum ens, vt habetur in prædicamentis c. de Substantia, & 7. Metaph. per totum librum: habet igitur singulare intantum illam entis affectionem, atque adeo per se, & natura sua intelligibile est. Præterea, si per se, & natura sua singulare intelligibilitatem subretingeret, tunc in tota intellectuam serie, singas quocumque velis, nullus esset, qui ipsum intelligere posset; quemadmodum id, quod natura sua inuisibile est, cuiusmodi est vox, à nullo visu, quantumcunque perfecto, videri potest: à nullo igitur intellectu, atque adeo nec ab intellectu diuino, nec ab intellectu aliarum substantiarum abstractarum singulare perciperetur, si per se intelligibile non esset, quod est maximum absurdum. Denum quid habet, obsecro, singulare in se, quod impediatur, quominus ipsum intelligi possit? Profecto si illud dispiciamus, inueniemus, nihil includere aliud nisi

Prima ratio pro prædicta conclusione. Quære Sco. lib. 3. de 22. quæst. 22.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

nisi naturam specificam, quæ vniuersalis est, & gradum illum singularitatis, quo eadem natura specifica hæc, & indiuidua redditur: sed natura specifica nullam infer moram, aut impedimentum, quo minus singulare intelligi possit; optimè enim ipsa natura ab intellectu percipitur: ergo neque etiam ob gradum illum singularitatis, naturæ specificæ additum, impedire poterit ipsummet singulare quo minus intelligatur. Consecutio est conspicua; gradus enim, naturæ specificæ adueniēs, tanquam quid posterius naturam, & essentiam sui prioris mutare non potest, vt gradus albedinis, additus naturæ specificæ albedinis, illam immutare non valet, p. p. ea si album per se visibile sit, etiam si gradum albedinis acquirat, fiatque magis albu, adhuc nihilominus visibile erit. Eadem igitur ratione, si natura vniuersalis per se intelligibilis est, necessariè illam ipsam affectionem obtinebit, etiam si gradum singularitatis acquirat. Quare cum nec ob specificam naturam, nec ob gradum singularitatis, ipsummet singulare ab intelligibilitate arceatur, nec aliud in se contineat, à quo eius intelligibilitas impedi possit, videtur sane illud per se, & natura sua intelligibile esse. Sed obiicit aliquis, interdum contingere, vt gradus, naturæ adueniēs, obiectum facultate minus appositum reddat, ac propterea efficiat, vt illud, quod sine determinato aliquo gradu percipiebatur, post gradum acquisitum, amplius percipi non possit. Exemplum satis aptum habetur de lumine, quod per se quidem visibile est; tñ si tot gradus inrefionis acquirat, vt videti facultati proportionè minus accommodatum reddatur, cuiusmodi est lumen Solis; tunc non amplius percipi poterit. Ecce igitur, quomodo interdum gradus, naturæ adueniēs, tamerli posterior est; nihilominus impedimento esse potest, quominus obiectum à sua determinata facultate percipiatur. Hæc obiectio facile tollitur: nam quauis gradus aliquis, naturæ adueniēs, obiectum alicui facultati minus appositum reddere possit: non tamen efficit, vt obiectum natura sua imperceptibile sit. Et ad exemplum de lumine, respondendum est, lumen, quod per se visibile est, per nullum gradum acquisitum inuisibile reddi, idque simpliciter, & absolutè, sed solum ad aliquam facultatem relatum: erit ergo lumen Solis inuisibile noctu, vel etiã alijs animalibus, non tamè absolute; alioquin aquila hunc ipsum fulgorem non conuictibus oculis aspicere non posset. Vera est itaque illa propositio, qua dicebatur, gradus naturæ adueniēs, tanquam quid posterius, sui prioris substantiam immutare non posse.

Notabilia p. positio, quæ sæpe disputationib. v. a. venit.

Obiectio.

Solutio.

Singulare non solum ab intellectu substantiarum abstractarum, verum etiam ab intellectu humano intelligibile esse. Cap. IV.

Ceterum cum singulare natura sua intelligibile sit, non illud solum à separatis substantijs, verum etiam ab humano intellectu, quatenus re ipsa humani corporis forma statuitur, intelligibile est. Omnes ferè philosophi cum veteres; tum recetiores, qui Aristotelis mentem in 10. contex. tertij libri de Anima diligenter expendunt, in hanc ipsam conclusionem conspirarunt; quia quidem multis rationibus, & ijs quidem validissimis comprobant. Primò satis trita, & peruulgata est apud philosophos propositio, in ijs facultatibus, quatum altera alteri subdita est, quicquid potest facultas inferior, illud idem, & aliquid præterea, posse facultatem superiorem: atqui sensus, & intellectus sunt huiusmodi facultates, ita tamè vt intellectus sit facultas superior, & sensus percipit singulare; ergo multò magis illud idem intellectus percipere poterit. Confirmatur hæc ratio, vt. n. sensus exterior ad interiorem se habet, nimirum ad phantasiam: ita phantasia ad intellectum: sed phantasia percipit obiectum sensus exterioris, hoc tamen discrimine, quia non solum præsens illud percipit, vt sensus exterior, verum etiam absens agitur & intellectus, cum aliquo discrimine, phantasie obiectum percipere poterit: sed obiectum phantasie, sicut etiam sensus exterioris, est singulare; ergo singulare percipitur ab intellectu: qui tamè ob eius præstantiam, percipit etiam vniuersale, quod nullus sensus siue interior, siue exterior, percipere valet. Deinde intellectus est facultas illa, quæ à singularibus species vniuersales elicit: elicere autem non potest, nisi singularia intelligere; alioquin infirmiter eliceret, quod eius dignitati aduersatur. Præterea, vt sensus interior in ea præcipue intendit, quæ sibi ab exterioribus sensibus suppetuntur, ita intellectus vim suam in eis primùm exercet, quæ sensus interior, hoc est, facultas fictrix, subministrat: sed facultas fictrix, quæ est phantasia, subministrat intellectui singularia; ergo intellectus vim suam in singularibus primùm exercet, atq; adeo singularia optimè cognoscit. Rursum intellectus

Secunda conclusio.

Prima ratio.

Confirmatio.

Secunda r. p.

Tertia ratio.

singula.

- singularibus rebus nomen imponit, res igitur singulares intelligit. Consecutio est conspicua: etenim nomina rebus imponuntur, ob aliquam proprietatem, in illis reperiendam, cuius rei multa in diuinis literis habentur exempla, & hoc etiam conspicuum est apud omnes gentes: non posset igitur intellectus singularibus rebus nomen imponere, nisi earum proprietates intelligeret, quod si proprietates intelligit, consentaneum videtur, ut etiam res ipsas singulares complectatur. Ad hæc, ratiocinari munus est solius intellectus: nullus enim sensus, siue exterior, siue interior, ratiocinandi vim habet: sed quædam sunt ratiocinationes, quibus intellectus ex singularibus vniuersalia colligit, cuiusmodi sunt inductiones, igitur intellectus singularia intelligit. Huc accedit, quod intellectus se ipsum, & suam actionem reflecti potest, quod nulli organicæ facultati concessam est; hoc autem fieri non potest, nisi singulare intelligeret. Insuper, artes omnes in singularibus versantur: quomodo autem artifex vniuersales regulas singularibus rebus accommodare posset, nisi intellectus res ipsas singulares intelligeret? Virtutes etiam, ut Iustitia, Prudètia, & id genus aliarum, quarum dux, & moderator est intellectus, tanquam obiecta propria singularia respiciunt. Atque rursus appetitus, à ratione ductus, in singulare fertur; (non enim vniuersalia appetimus) igitur intellectus percipit singulare. Quin etiam sæpè intellectus sensus iudiciū corrigit, ut patet de magnitudine Solis, quæ multò minorè, quàm quantus est, sensus iudicat de re, in aqua posito, quem sensus fractum, aut contortum existimat, & de alijs multis, igitur obiectum sensus, quod est singulare, necessariò ab intellectu percipitur. Postremò, facultas ponens differentiam inter aliqua duo, cognoscit vtrunque, ut patet de sensu communi, qui ponit differentiam inter album, & dulce, & cognoscit vtrunque, sed intellectus ponit differentiam inter singulare, & vniuersale, statuitque, singulare illud esse quod de vno solo dicitur; vniuersale verò, quod de pluribus prædicatur, igitur intellectus ut vniuersale, ita singulare cognoscit. Quod ex eo etiam confirmari potest, quia intellectus non solum inter vniuersale, & singulare, verum etiam inter duo singularia discrimine statuit: cognoscit enim, ex hoc saxo posse apte statuam fieri; ex hoc ligno scamnum, ex hoc ferro gladium: hunc hominem esse aptum rebus agendis; alium magis esse contemplationibus accommodatum: cognoscit, Petrum esse doctorem Francisco: igitur Petrum, & Franciscum, qui sunt res singulares, optimè intelligit. Perspicua itaque res est, intellectum humanum, vel ipsis facultatibus sentientibus annexum, non solum vniuersale, quod proprium eius obiectum existit, verum etiam singulare, quod ad sentientes facultates pertinet, optimè intelligere posse.*

Singulare, secundum propriam singularitatis rationem, nec à sensu, nec ab intellectu percipi posse. Cap. V.

Tertio oblu-
sio, quæ diffi-
cillima est.

Ratio subtilis-
sima Scoti
pro eandem
conclusionem.

Nihil est ma-
gis intimum
singulare, quàm
propria vni-
tas.

Difficilius est multò, quod nunc proponitur explicandum, & quod nonnullis fortasse rati-
quam paradoxon videbitur, nullam, scilicet facultatem, siue intelligentem, siue sentientem, tanta
virtute, ac robore præditam esse, ut singulare, qua singulare est hoc est, secundum propriam,
& intimam singularitatis rationem cognoscere possit. Id, quod Subtilis Doctor, loco superius
citato, subtilissima ratione probauit. Etenim omnis facultas, quæ obiectum aliquod sub
propria, & intima ratione cognoscit, illud certè à quocunque, eiusmodi rationem non ha-
bente, distinguere potest; sed propria singularis ratione, hoc est, ipsa singularitate manente, oibus-
que alijs seclufis, quæ ad interiorè singularis constitutionem non pertinent, sed vel extrinsecus
illi adueniunt, vel per accidens, & quasi à posteriori conueniunt, cuiusmodi sunt locus, figu-
ra, color magnitudo, & id genus aliarum; nec sensus, nec intellectus inter duo singularia discrimine
statuere potest; ergo neutra facultas singulare, in illa ratione, qua singulare est, cognoscere valet.
Minor propositio probatur: cum enim singulari nihil magis intimum esse videatur, quàm propria vnitatis
sit, ut illa facultas, quæ propriam singularis vnitatis, qua in esse singularis constituitur, percipere ne-
quit, discrimine et inter duo singularia, quæ distinctam prorsus vnitatis habent statuere nequeat:
sed omni accidentali distinctione remota, nec sensus, nec intellectus propriam singularis vnitatis
tem, qua singulare est, percipere potest; ergo nec sensui, nec intellectui vnum singulare ab al-
tero distinguere datum est. Sed explicemus hanc minorem exemplis, ut hinc etiam pateat,
vnitatem illam, qua singulare vnum numero est, nec à sensu, nec ab intellectu percipi posse.

Quodnam sit

Considerandum itaque est, id, quod primò, & per se singulare constituit, non esse aliud, nisi
gradum

gradum illum interiore, seu entitatem illam positivam, quæ naturæ specificæ additur, & cuius accessu natura eadem ad esse singulare contrahitur: cum primum entitas ista, seu gradus, naturæ specificæ accessit, iam tunc singulare constitutum est. Et quâvis necesse est, ut singulare constitutum proprium locum, determinatam magnitudinem, figuram, colorem, & alia huiusmodi habeat; hæc tamen omnia accidentia quædam sunt, quæ à re quidem singulari non absunt, sed tamen ad interiore eius constitutionem non pertinent. Quamvis etiâ eodem tempore, quo singulare consistit, isthæc accidentia id ipsum continent; nihilominus prius saltem natura singulare est per se singulare, habens propriam singularitatis rationem, quam loco, figura, colore, magnitudine, atque id genus alijs accidentibus sit affectum. Hæc cum ita se habeant, planum est, non implicare contradictionem, singulare, iam constitutum, absque huiusmodi accidentibus, eidem in aliquo posteriori signo naturæ aduenientibus, considerari: sicut nec contradictionem inuoluit, animal spectari, homine à cogitatione secluso; idque nulla alia ratione, nisi quia animal hominem natura præcedit. Iam verò si hoc modo singulare spectetur, perspicua res est, intellectum, in humano corpore inclusum, hanc singularitatis rationem, vel unitatem, qua singulare est, attingere non posse: immò ne tantum quidem, si accidentalem distinctionem secludas. Nanque si duo radij essent in eodem medio, essent quidem duo singularia, per se distincta; & tamen visus ambos radios ut unam quoddam singulare perciperet. Eodem modo, sicubi essent duo alba, æquè intensa; loci distinctione remota, quæ est quædam exterior ratio, & à posteriori, qua singularia quælibet distinguuntur; cubo procul sensus differentiam inter duo illa alba attingere non posset. Cæterum ut tota res, de qua agitur facilius intelligatur, hoc aliud exemplum addamus, quod propositæ difficultati explicandæ satis accommodatum esse videtur. Singamus cogitatione duos ligneos globos, qui eiusdem omnino sint quantitatis, eiusdem figure, eiusdem coloris: sensus, ob locorum distinctionem, inter hæc duo singularia differentiam quidem percipiet: at verò propriam, & intimam rationem, qua hæc singularia inter se distinguuntur, nequaquam cognosceat. Quod ex eo elicitur, quia si duo illi globi aliquo modo signentur, alter ex. gra. litera A. & alter litera B. offeranturque visui; nunquam propterea visus, quis nam sit globus A, aut quis sit globus B, cognoscere poterit; quod utique posset, si singulare secundum propriam singularitatis rationem perciperet. Sed quid dicendum est de intellectu? Non ne plus aliquid potest, quam sensus, cum sit facultas superior? Respondendum est, intellectum, in corpore inclusum, nullam aliam cognitionem nisi illam, quam ei sensus aliquo modo suppeditant, habere posse: & quia sensus propriam singularitatis rationem eidem obijcere nullo modo possunt, ut pote quam non attingant; ideo nec intellectus illam aliquo modo percipere valet; sed tantummodo à phantasmatibus, atque à singularibus rebus species uniuersales elicit, & effingit. Solus igitur intellectus abstractus ille est, qui singulare, secundum propriam singularitatis rationem, cognoscere potest.

Nonnullorum argumentorum solatio, quibus præcipue probari solet, singulare sensibile ab intellectu nostro percipi non posse. Cap. VI.

Explicatum est hætenus, singulare, cum sit ens, natura sua intelligibile esse, atque rursus cum percipiatur à sensu, multò magis ab intellectu cognosci, qui facultas nobilior est, atque excellentior, quam sensus; ipsam verò singularitatem, seu rationem illam, qua id, quod singulare est, in esse singularis constituitur, nec à sensu, nec ab intellectu coniuncto, sed à solis separatis substantijs cognosci posse. Quoniam verò quædam sunt argumenta præcipua, quibus nonnulli suadere nituntur, singulare sensibile nullo pacto ab intellectu nostro intelligi posse; ideo, ad clariorem rei propositæ explanationem, his ipsis argumentis nobis hoc capite occurrendum est. Primum argumentum sumptum est ex celebri illa propositione, quæ passim apud Aristotelem legitur 1. & 2. libro Post. tertio lib. de Anima, & alijs pluribus locis, ubi discrimen aperiens intellectus à sensu, ait, singularia ad sensum, uniuersalia verò ad intellectum pertinere. Hinc huiusmodi argumentum deducitur; Ut se habet intellectus ad uniuersalia, ita sensus ad singularia; ergo à commutata proportione, ut se habet ad uniuersalia sensus: ita se habet ad singularia intellectus: atqui sensus uniuersalia percipere nequit; ergo nec intellectus singularia. Ad hoc argumentum respondendum est, allatam, similitudinem omni

venimindia
duarum prim
cipium.
Singulari
prius natura
in esse singu
laris constitu
tū est, quam
accidentibus
se affectum.

Nō implicat
contradictio
nem, singula
re iam consti
tutum, absq;
accidentibus
considerari.

Sensus non
potest illam
singularis v
nitatē cogno
scere, quā in
esse singula
ris constituit.
Nota hoc ex
emplum.

Cur intelle
ctus in cor
pore inclusus
propriam sin
gularis ratio
nem attinge
re nequeat.
Singulari,
quatenus sin
gulare est, à
solo intelle
ctus abstracto
percipi pot.
.

Compendiū
eorum, quæ
de re singula
ri hætenus
dicta sunt.

Arg primū.

Responsio.

no veram non esse, & si quem locum illa habeat, hoc ideo esse, quia sicut vniuersale est obiectum, quod ascribitur intellectui: ita singulare est obiectum, quod ascribitur sensui: non tamē sequitur, eo prorsus modo, quo singulare est obiectum sensus, eodem vniuersale esse obiectum intellectus; nam singulare est adxonatum obiectum sensus, vniuersale autem nō est adxonatum obiectum intellectus; hincque sit, vt intellectus tam vniuersale, quā singulare comprehendat, sensus verō non nisi singulare cognoscat. Huc accedit, quod similitudo illa, seu illi argumenta: modus in subditis facultatibus non valet: super or enim facultas inferioris obiectum cognoscere potest: nunc autem sensus intellectui subditus est: quare mirum non est, si intellectus non solum vniuersale, verum etiam singulare percipiat. Secundum argumentum est huiusmodi, Inter facultatem cognoscentem, atque obiectum cognoscibile debet esse proportio: non enim facultas quaelibet quoduis obiectum percipit: sed inter singulare sensibile, atque materiale, & intellectum, qui penitus est materiae expertus, nulla reperitur proportio: ergo intellectus singulare sensibile apprehendere non potest. Respondendum est, proportionē (quod ad rem nostram pertinet) duplicem esse, alteram naturae, vel (vt aiunt) entitatis: alterā virtutis: inter facultatem, & obiectum non est necesse, vt sit proportio naturae, sed sat est, si reperiatur proportio virtutis, qualis illa est, quae reperitur inter intellectū, & singulare: etenim si intellectus tantum habet virtutem, vt obiectum excellentius, cuiusmodi est vniuersale, percipere possit, multo magis obiectum vilius, quale est ipsam singulare, attingere valebit; consensaneum enim est rationi, vt qui, ex. gra. centum librarum pondus sustinere potest, ille ipse decem librarum pondus multo facilius sustineat. Addunt tertium argumentum, si enim singulare sensibile ab intellectu nostro perciperetur, tunc sensus non indigeremus, qui idcirco nobis à natura dati sunt, vt singularia sensibilia cognoscamus: aut igitur superuacanei sunt sensus, aut intellectus noster singulare sensibile percipere nequit. Ad hoc argumentum neganda est conclusio: sensus enim nobis necessarij sunt, vt ipsis, tanquam ianitoribus, res cognoscibiles ad intellectum deferantur: vulgarissima enim propositio est, nihil esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Intellectus itaque singularia percipit, quae ei sicut facultas obicit: quae tamen id muneri obire non potest, nisi eadem singularia ab exterioribus sensibus receperit. Postremo ita argumentatur, si intellectus patiens, cui intelligendi munus ascribitur, singulare intelligeret, tunc non esset opus intellectu agente: namque intellectus patiens è speciebus intelligibilibus singularium vniuersales species elicere posset, & quaecunque potestate intelligibilia sunt, re ipsa intelligibilia faceret, quae tamen munia soli intellectui agenti Aristoteles ascripsit. Hoc argumentum tanquam verum id ponit, dari nimirum singularium rerum intelligibiles species, quod tamen an admittendum sit, paulo infra dicemus. Respondemus interim, intellectum agentem non ideo praecipue poni, vt scilicet vniuersales species è rebus singularibus eliciat, sed vt spectram, seu phantasma sui speciem in intellectu patiente imprimere possit: cum enim intellectus immaterialis sit, à solo phantasmate, quod materiale est, perpeti non posset, ideo vt intelligibilis species in intellectu patiente recipiatur, necesse est, dari intellectum agentem, qui circa phantasmata aliquid operetur. Sed de munere intellectus agentis iam sauis superiore disputatione dictum est.

Singulare sensibile secundum proprium conceptum intellectui nostro notum fieri.

Cap.

VII.

Rogabit aliquis, cum iam positum sit, singulare sensibile ab intellectu nostro intelligibile esse, fiat ne illud intellectui notum secundum proprium conceptum, an secundum conceptum vniuersalis? Res erit facilis explicatu, si prius constabit, quid nomine conceptus, intelligendum sit. Proprius itaque cuiusque rei conceptus, de communiore philosophorum sententia, nihil aliud est, quam interior quaedam intellectus locutio, qua rem, actu cognitam, intus varijs nominibus exprimit, quae postea exterioribus verbis, quasi notis significatur. Si vniuersalem & proprietatem vocabuli attendamus, conceptus rei est eiusdem actualis (vt ita dicam) intellectio: dum enim intellectus rem intelligibilem concipit, tunc eius virtus exuseitatur, atque intellectionem, quasi partem, edit. Nihilominus, vbi iam intellectus rem intelligibilem concipit, atque eandem aliquandiu tractauit, varijs tunc nominibus illam exprimit, diuersasque proprietates illi tribuit; & illa nomina, vel proprietates, eiusdem rei conceptus communiter

Proprius cuiusque rei conceptus quid sit.

appellari solent. Hæc cum ita se habeant, duæ aduersæ de re proposita sententiæ reperiuntur. Altera fuit Capreoli, & Caietani, qui putarunt, singulare sensibile nullum proprium conceptum habere, quo intellectui notum fiat, sed solum ab intellectu percipi, sub conceptu vniuersalis: negauit enim absolutè Capreolus, singulare ab intellectu nostro percipi posse; cum ad illud percipiendum, cogitativa facultas fatiscit. Caietanus verò, singulare sensibile, atque materiale ab intellectu quidem nostro percipi concessit; sed ea tantum ratione, quia scilicet dum seorsum naturam communem existere non posse intelligit; inde eam alicui differentie individuali connexam esse, necessariò elicit, atque adeo vniuersalem naturam concipiendo, fieri, vt, sub eius conceptu, singulare quoque percipiat. Altera est sententia omnium ferè Græcorum, Arabum, & Latinorum Philosophorum, qui singulare sensibile, non quidè sub conceptu alicuius vniuersalis, sed sub proprio, ac peculiari conceptu intellectui nostro notum fieri censuerunt. Quam quidem sententiam, vt verissimam, defendendam esse arbitror. Etenim cum iam probatum sit, singulare sensibile ab intellectu nostro intelligi, & proprius conceptus rei nihil aliud sit, quam eiusdè intellectio, aut inentale nomen, vt paulò antè explicatum est, quid aliud inde sequetur, nisi ab intellectu nostro proprium rei singularis conceptum effingi? Præterea, vniuersale è singularibus elicitur, vt perspicuum est; ergo conceptus naturæ vniuersalis conceptum rei singularis, tanquam se ipso priorem, ponere dicitur: quod certe non esset, nisi singulare sub proprio conceptu ab intellectu perciperetur. Rursum, intellectus singularibus rebus nomen imponit; ergo res singulares sub proprio conceptu apprehendit: necesse est, vt interior locutio exteriorè procedat: quare cum multis nominibus, aut vocibus singularia appellemus, satis signi est, intellectum secum ante quasi locutum esse, & eadem singularia interioribus quibusdam nominibus, hoc est, conceptibus expressisse. Denique, nisi singulare proprios conceptus haberet, quibus intellectui notum fieret, tunc intellectus istiusmodi propositiones formare non posset, Petrus est homo, Petrus est sensibilis, Petrus est indiuiduum: at tamen eas formas, vt experientia docet, ergo nulla ratione dubitandum est, quod idem quoque singulare sensibile sub proprio conceptu apprehendere possit.

Virum singulare, per propriam speciem intelligibilem, an per speciem intelligibilem naturæ communis, intellectus præsens fiat. Cap. VIII.

Ed & alia dubitatio à nonnullis excitatur, discussione non omnino indigna, num. si singulare, cuius proprium conceptum iam diximus ab intellectu effingi, per propriam intelligibilem speciem, an per speciem intelligibilem naturæ communis, eidem intellectui præsens fiat. Nolo hac in re multum immorari, quæ per se satis conspicua est: scio, vt ranque partè probabilem esse, priorem tamen veriorè existimo, quamuis posterior à pluribus philosophis defendatur. Rationes autè, quæ me in eam sententiam adducunt, plures sunt, sed illas tantum afferam, quæ maioris ponderis esse videntur. Prius tamen illud, tanquam verum, & à maiore philosophorum parte concessum, ponendum est, in sensu. scilicet dantur sensibiles species rerum sensibilium: ita in intellectu dari intelligibiles species rerum intelligibilium, qua de re opportuno loco disputabimus. Hoc posito, ad probandum singulare, per propriam speciem intelligibilem, intellectui præsens fieri, erit hæc prima ratio. Iam superius statutum est, singulare sensibile triplici facultati notum fieri, sensui exteriori, vt visui, sensui interiori, vt phantasia, atque demum intellectui: sed singulare sensibile fit notum visui, per speciem visibilem, & phantasia, per speciem (vt ita dicam) phantasiabilem; ergo illud idem fiet pariter intellectui notum, per propriam speciem intelligibilem. Deinde, si comparatio inter singulare, & vniuersale fiat, communior est philosophorum assertio, prius singulare ab intellectu cognosci, quàm vniuersale, vt in disputatione de primo cognito patescimus: ea potissimum ratione, quia vniuersale à singularibus, iam cognitum, elicitur: quod si ita est, quis affirmare audebit, singulare, per speciem intelligibilem naturæ communis, intellectui præsens fieri: eam prius singulare ab intellectu cognitum sit, quam ipse vniuersalem speciem elicerit? Rursum si datur alicuius rei intelligibilis species in intellectu, hoc ideo est, quia ipsa species obiectam intelligibilem ad intellectum refert: eo autem præsentem, tunc intellectus secum quasi loqui, & eiusdem rei conceptus effingere incipit: Sed ante aduentum speciei intelligibilis naturæ communis, intellectus de singularibus rebus ratiocinatur, eisdemque (vt iam diximus) nomen imponit; ergo

Capreolus & Caietan. negant, singulare sensibile habere proprium conceptum.

Sententia communis de conceptu singulari. Prima ratio pro hac sententia.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Quarta rō.

Proprie singulari verè intelligibiles species in intellectu reperiuntur.

Prima ratio.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Quarta rō. Tagica respō
60.
Expende di
liger hoc
a rōnem
Species itel
ligibilis rei
singularis e
fect or spe
cies q ab in
tellectu agē
te. argi pō
tafmate effi
gi posset.

necesse est, ut singulare quodlibet, per propriam intelligibilem speciem, non autem per speciem naturæ communis, intellectui præfens fiat. Præterea, species intelligibiles vniuersales exprimunt tantummodo naturas communes, ergo res singulares ad intellectum deferre non possunt. Nec dicat aliquis, vniuersales species, phantasmata auxilio, id efficere posse: quoniam cum phantasmata adsunt, ea sola, absque vniuersalium specierum concursu, ad gignendas in intellectu singularem rerum intelligibiles species satis esse comperiuntur. Quod quidem eo argumento probari facile potest, quo Scotus, speciem specialissimam ab intellectu nostro primò cognitam esse, probare consuevit, est autem huiusmodi. Quotiescunque naturales causæ ad aliquem effectum edendum concurrunt, tunc si satis affectæ sint, nec aliquid adsit, quod earum actionem impediatur, quem possunt perfectissimum semper effectum progignere: sed intellectus agens, & phantasma sunt causæ naturales, ad gignendam intelligibilem speciem satis accommodata, ergo, omni impedimento remoto, perfectiorem speciem intelligibilem effingent, quam effingere possunt: ea autem est species intelligibilis rei singularis, ut manifestum est, cum etiam res ipsa singularis perfectior sit, quam vniuersalis: ergo in intellectu nostro datur species intelligibilis rei singularis.

De modo, quo singulare ab intellectu nostro percipiatur, Latinorum opinio. Cap. IX.

Latini dō
pino cōmu
nis de cogni
tione singu
laris.

Opī S. Th.
in q. d. spū
de veritate,
q. 2. art. 10.

Opin. Sc. li. 3
de aīa. q. 22.

Naturæ con
siliū in rerū
procreatione.

Intellectus
i obiectis cō
cipiens eū
ordinē legē
quem natura
in reb. percō
dis obseruat.

Postremo loco illud nobis explicandum est, quod in hac disparatione magnum momentum habet, & de quo etiam non parua est inter philosophos controuersia, quo nam. s. ordine, singulare sensibile ab intellectu nostro percipiatur, directa ne, an reflexa cognitione? Latini omnes, atque in ijs S. Tho. & Scotus, in eo præcipue consentire videntur, ut scilicet singulare signatum cognitione reflexa ab intellectu nostro percipiatur: de modo tamen reflexionis dissentit inter se. S. Tho. multis quidem in locis, sed præcipue in questionibus disputatis de veritate q. 2. art. 10. ita intellectum nostrum in singularis substantiæ cognitionem deuenire existimauit. Is primò, inquit, per speciem intelligibilem, vniuersalem naturam referentem, directè naturam ipsam vniuersalem, tãquam obiectum proprium intelligit. Deinde ad propriam intellectionem considerandum conuertitur, obseruatque, eam ipsam intellectionem ab ipsomet, atque ab intelligibili specie editam esse. Mox eius intellectus ad speciem intelligibilem explorandam reflectitur, tuncque aduertit, illam è phantasmate deductam fuisse. Postea verò circa ipsum phantasma laui intelligendi munus exerceat, illudque tanquam rei singularis partem, contemplatur. Atque tandem, cogitanti facultate concurrente, in hoc ultimo reflexionis gradu, intellectus ipse in singularis substantiæ notitiam deuenit. Scotus verò lib. tertio de Anima q. 2. alium excogitauit intellectionis modum, quem illi educationi valde similem esse asserit, qua natura ipsa aliquid gignere, atque in lucem proferte intendit: artificiosa enim intellectus operatio eiusdem naturæ aditionem amulari videtur: propterea eundem ordinem, quem natura in procreando seruat, eundem intellectus in concipiendo consequitur. Iam verò consilium, & institutum naturæ, in rerum procreatione, non est primò naturam aliquam communem, & vniuersalem edere; quia corpore, exempli gratia, procreato, non amplius animalis, ac deinceps hominis, bouis, aut alterius huiusmodi procreationem moliretur. Neque rursus præcipuam naturæ institutum est, singulare signatum primò procreare: hoc enim edito, ut exempli gratia Socrate, tunc eius operatio absolutum, & operatum iam sine eū secuta esset; propterea nulla alia singularia signata procrearet. Cum igitur natura nec aliquid vniuersale, nec singulare signatum edere primò intendat, sequi videtur, ut eius consilium sit, singulare vagum, hoc est naturam communem, in aliquo singulari existentem, ut naturam hominis in aliquo homine, vel naturam bouis in aliquo boue, primum effingere. Hunc eundem ordinem (ait Scotus) intellectus noster in edenda cognitione, atque in obiectis concipiendis imitatur. Primò igitur singulare vagum, quod ei à phantasmate obijcitur, directè concipit, ut quidditatem robe in aliqua rota, reflexo intellectu agens, suo munere fungens, intelligibilem quidditatem à singulari substantia deducit, ipsamque naturam communem param, simplicem, & à quolibet singulari iunctam contempletur. Deinde verò in reflectus operatio reflectitur, atque, post naturæ communis considerationem, ad idem singulare vagum primò terminatur. Denique intellectus in singulare signatum fertur, omneque eius

eius differentiis, vt loci, temporis, figura, magnitudinis, & alias huiusmodi, concipit; non tamen singularitatem ipsam, quam iam diximus, ab eodem, dum in hoc corpore inclusus est, concipi nulla ratione posse. Hæc sunt præcipuæ Latinorum sententiæ, de ordine, quo res singularis ad intellectus noticiam defertur, ad quas aliq. multæ referri facillè possunt, quas breuitatis causa omitto.

Vera sententia de modo, quo intellectus noster percipit singulare, qua Græcis interpretibus, & ipsimet Aristotelis ascribitur. Cap. X.

Subtilissimæ quidem sunt, magnamque ingenij vbertatem præferunt hæc Latinorū ex-
 cogitationes; attamen (si verum fateri liceat) rei per se manifeste tenebras offundunt, ip-
 samque Arist. doctrinam maximè peruertere, ac perturbare videtur. Ideo vera propositæ dif-
 ficultatis explicatio ab Alexandro, Theophrasto, Simplicio, alijsque Græcis interpretibus acci-
 pienda est, qui singulare sensibile non reflexa quidem, sed directâ cognitione ab intellectu no-
 stro percipi existimauerunt sensu tamen suppetias ferente; nisi enim sensus tam exterior, quam
 interior suo munere fungeretur, sensibilemque singularis speciem in se reciperet; nunquam
 intellectus ad singularis noticiam deueniret. Rectâ igitur intellectus noster in singulare fer-
 ritur, dum ei spectrum à facultate sensitivâ obijcitur; neque necesse est, vt naturam communem
 primùm contempletur, postea verò, ex illius consideratione, rei singularis noticiam eliciat, vt
 Latini opinantur, quoniam primò singulare, tanquam confusum quiddam, explorat, in quo
 natura communis continetur, mox naturam communem à re singulari serungit, & in illius
 contemplatione versatur. Hincque fit, vt singularis notitia longè facilius sit, quam notitia
 vniuersalis: ad hanc enim solus patiens intellectus non est satis, sed agens intellectus auxi-
 lium requiritur, qui phantasmata illustret; ad eam verò intellectus patiens, vnâ cum suo obla-
 to phantasmate, satis est. Ideo dicebat Aristoteles 3. de Anima tex. 1. o. maiorem attentione,
 & præparationem in ea facultate exigere, quæ esse carnis, hoc est, alicuius rei quidditatem intel-
 ligibilem percipit, quam in eadem, dum carnem ipsam, hoc est, rem singularem existentem
 cognoscit: nam res singularis primo occursum ab intelligente facultate apprehenditur, & hoc
 quidem est directè apprehendi: intelligibilis verò quidditas non, nisi cum aliqua intellectio-
 nis reflexione, concipitur; & propterea Aristoteles loco citato, singularis noticiam lineæ re-
 ctæ, vniuersalis verò lineæ reflexæ optimè comparauit, vt Græci ferè omnes interpretati
 sunt. Dum enim phantasia spectrum, quod in se continet, ad intellectum defert; tunc directè
 intellectus operatio ad hoc spectrum terminatur: dum verò intellectus agens lumen suum
 de se fundit, atque, in spectrum illud mittit; tunc quædam luminis reflexio fit, quæ ad intel-
 lectum patientem peruenit, atque ob hanc reflexionem, idem intellectus patiens naturam
 communem, quæ in sibi oblato phantasmate continetur, intelligit, & contemplatur. Hæc sa-
 tis de cognitione singularis.

Latinorū sen-
 tentia de co-
 gnitione sin-
 gularis, non
 vt est ad in-
 tem Arist.

Græci inter-
 pretes rectè
 putarunt, sin-
 gulare ab in-
 tellectu nro
 directè co-
 gnosci.

Verus ordo,
 quem intel-
 lectus in in-
 terdendo con-
 seruat.

Singularis
 notitia rectè
 dicitur facilius,
 q̄ notitia vni-
 uersalis.

Singularis
 notitia lineæ
 rectæ, vniuers-
 alis verò li-
 næ reflexæ
 ab Aristot. co-
 paratur.

DE VNITATE SINGVLARIS

NATVRÆ, SEV DE PRINCIPIO, QVOD
vocat, Indiuiduationis.

Disputatio Vigesimaquarta.

Preaminm Disputationis.

Caput Primum.

Distinctio, p
cipue est in
strumentu ad
scientiam ac
quendam.

Inter cetera instrumenta, quibus rerum scientia in intellectu nostro cu
paratur, mihi semper distinctio principem obtinere locum visa est. E
tenim si ea omnia, quæ in hoc amplissimo terrarū orbe conspiciuntur,
in vna tantum re confusa, atque permixta conciperentur, nec mens il
la, aut cogitatio distingueret; dubio procul intellectus cuiusdam tan
quam pabuli vbertate careret, ac veluti fame confectus extabesceret.
Ideo sapientissimus Aristoteles, lib. 1. de Naturali audientia, text. 13.
hoc idem instrumentum magnificens, disertissimis verbis affirmavit,

Cognitionis
initiu ab en
tis distinctio
na desinat.

principium omnium maximè proprium, ad rerum notiones indagandas, esse, distinguere id,
quod est. Quod etiam experientia probari facile potest: namque id, quod est, seu ens, vt barba
ri loquuntur, sub quo res cunctæ, tanquam sub communissimo quodam prædicato, continē
tur, cum intellectu cognoscendum obijcitur, non simplex quidem illud est, & vniuersum, sed
diuisas præcipuas significationes habet, vt plures omittam, quæ ad rem præsentem non faciūt.

Distinctio en
tis in substa
tiam, & acci
dens.

Aur enim tale est, vt suis se viribus sustinere possit, & tunc substantiæ nomine gaudet. Aut al
terius fundamento indiget, vt subsistat; & tunc accidens appellatur. Si accidens distinguas,
nouem reperies genera, quæ generalissima nuncupantur. Si substantiam, quæ genus pariter
generalissimum est, & omnium prædicamentorum primum, atque præcipuum, in varia itidē
genera, & species, cum subalternas, tum specialissimas, vt Scholæ inquirunt, descendendo, inci
des; ac demum ad ea, quæ in prædicamentorum serie inimum locum tenent, nimirum ad in
diuidua, peruenies.

Distinctio sub
stantiæ.
Distinctio spe
ciei a planta
rum, & bel
liarum.
Distinctio in
meritis
minu, quæ
plantis, etia
& bellis si
cut obscuris
reperitur.

Etenim substantia aut corporea est, aut corporis expers. Si corporis expers,
iam habet purissimas illas mentes; ac separatas substantias, quæ Intelligentiæ vocantur.
Si corporea, ea rursus aut animata est, aut anima caret. Si anima caret, ecce tibi lapides, &
metalla, & si quæ sunt huius generis alia. Si animata, tunc vel vegetali; anima, vel sentiente;
vel rationali prædita est. In primo gradu plantæ, in secundo belluæ, in tertio homines conti
nētur. Habent plantæ genus vnum, quo clauduntur, quod est animatum corpus; inter se ta
men specie distinguuntur: non enim ficus, persica, pomus sunt eiusdem speciei. Belluæ quoq;
tamen genus habent commune, quod est animal, ratione carens; in varias tamen species dis
pertuntur, quas variæ differentiæ constituunt, quæ communi illi generi adiunguntur. Homi
nes vnus quidem speciei sunt; singuli tamen peculiarem differentiam habent, qua simul, &
indiuiduæ substantiæ sunt; & inter se ita distinguuntur, vt vnus proprietates alteri conueni
re nulla ratione possint. Et hæc numeralis distinctio in belluis quoque, & in plantis suo mo
do, licet obscurius, reperitur. Iam vero cum, distinctiois beneficio, res adeo variæ, atq; mul
tiplices intellectui notæ fiant; ad earum exactiorem notitiam illud pernecessarium videtur,
vt non solum distinctiones ipsæ, verum et earū fundamenta perfecte dignoscantur. Cū enim
constituendi, & distinguendi eadem omnino principia sint; si fundamentum sciuerimus, quo
res vna ab altera distinguitur; principium statim, quo præcipue res quælibet constituuntur,
nobis exploratissimum fiet. Porro fundamentum hoc in generibus inuenire haud multum
difficile est: nemo enim est, qui nesciat, animam esse id, quo præcipue animatum corpus ab
inanimato sciungitur. In speciebus forte se res paulo difficilior est; quanuis eos arbitror à ve
ro non aberrare, qui putant, bouem, leonem, asinum, & alia id genus animalia, rationis exper
tia, proprijs formis, tanquam præcipuis distinctionum fundamentis, dissidere. At verò illud
idem in indiuiduis substantijs inuenire, atque inuentum explicare, arduum certe negocium
est, in quo cum veteres, tum recentiores philosophi multum operis, atque laboris poluere.

Ad res sei
tiam compa
randam non
solum distin
ctioes di
gnoscen
sunt, verum
etiam distin
ctioem fun
damenta.

Ad res sei
tiam compa
randam non
solum distin
ctioes di
gnoscen
sunt, verum
etiam distin
ctioem fun
damenta.

Fundamentū
genere, ac
que specific
distinctiois
haud difficul
ter inuegit
Fundamentū
distinctiois
naturalis in
uenire diffi
cillimum est,
vniuersi ortu
ducit dispu
tatione prin
cipis indiui
duationis.

Fundamentū
genere, ac
que specific
distinctiois
haud difficul
ter inuegit
Fundamentū
distinctiois
naturalis in
uenire diffi
cillimum est,
vniuersi ortu
ducit dispu
tatione prin
cipis indiui
duationis.

Constat est Petrus ex elementis, humoribus, membris, & corporis partibus, sicut Fran
ciscus:

ciscus:

effeus; eandem habet formam speciei, quam habet Franciscus; differt nihilominus à Fran-
cisco, & ab alio quouis individuo, in humana specie contento; non specifica quidem, sed
individuali differentia. Quid habet igitur Petrus in se, quo proximè in esse individui consti-
tuitur, quoque tanquam solido fundamento, illa differentia innitatur, qua à ceteris quibuscum-
que individuis distinguitur? Metaphysica potius, quam naturalis huiusmodi contemplatio
efficacè tamen naturalibus disputationibus permiscere libuit; tum quia id ipsum Achilles,
Archangelus, Zabarella, Bonavicus, Piccolomineus, & alij recèntiores fecerunt; tum etiam,
quia eius explicatio re plures difficultates, & naturalium numero, euoluèdas maximè utilis,
atque opportuna est. Quæstio hæc à nonnullis de individui constitutione; ab alijs, nec ine-
ptè quidem, de principio individuationis; à nobis de veritate naturæ singularis inscribi-
tur. Est autem grauissima, & omnium, quæ passim disputantur, veluti princeps, atque re-
gina; vi potè quæ subditates multas, & totius metaphysicæ quasi succum præferat. Quò
autem eius explicatio faciliò sit, hunc ordinem in disputando seruabimus. Primò nonnulla,
quæ ad perfectam eius intelligentiam necessaria sunt, declarabimus. Deinde falsas opinio-
nes adducemus, & refutabimus. Mox veram opinionem aperiemus. Demùm argumenta præ-
cipua, quæ illam euertere videntur, diluemus.

Disputatio
de principio
individuationis
metaphy-
sica est.
Ad natura-
les difficulta-
tes euoluen-
das maximè
utilis.
Grauissima,
& omnium di-
sputationum
cipua.
Ordo in di-
sputatione
seruandus.

Prolesiones aliquot, huic quæstioni discutienda necessaria. Cap. II.

P Rincipiò igitur, quò rem, de qua disputaturi sumus, optimè intelligamus, considerandum
 est individuum in duplici substantia reperiri. in substantia spiritali, omni prorsus ma-
teria carète, cuiusmodi est hæc anima, hæc intelligentia, atque in substantia materiali, vt est
hic homo, hic bos, hic lapis. Nos in præsentì disputatione de eo præcipuè, quod est principiù
individui in substantia materiali, locuturi sumus; postea verò aliqua etiam de principio in-
diuiduationis in substantia spiritali obiter dicemus. Considerandum est secundo, cum que-
rimus, quod nam sit individuationis principium, nos non quærere, quod nam sit illud,
quod physicè individuum constituat; perspicua enim res est, materiam, & formam
interiora, & substantialia principia esse, quibus vnumquodque individuum physicum
constituitur. Sed quærere, quodnam sit principium, constituens individuum in esse Me-
ta-physico; quodammodo enim ab individuo existentiam abstrahimus, & quærimus, quæ nã
sit radix, & proximum fundamentum naturæ singularis, in re existète latentis, vel quodnam
sit principium, vt ita dicam, singularitatis naturæ existentis? Pro cuius rei maiore explica-
tionè, considerandum est tertio, naturas qualdam reperiri, quæ communes passim appellan-
tur, vt naturam animalis, hominis, bouis, & id genus alias, quæ ideo communes dicuntur, quia
cum pluribus communicantur, atque eisdem plures partes subiiciuntur. Quod quidem inter
omnes ideo species subiectiuæ partes generis, & individua subiectiuæ partes speciei à Philo-
sophis nuncupantur. Difficultas autem est, an huiusmodi naturæ communes, citra vllam in-
tellectus operationem, re ipsa inueniantur. Et quicquid alij sentiant, ego semper affirmatiuam
partem defendendam esse existimaui: quoniam animalis natura, vt omnes concedunt, et plu-
ribus communicabilis est; alioquin vnum tantum animal reperiretur. Quæro nunc suo ne in-
genio communicabilis sit, & citra vllam intellectus operationem, cum suis inferioribus, nimi-
rum cum speciebus communicetur, an id fiat, per intellectus operationem? Si fiat per intelle-
ctus operationem; igitur ea remota, nullum animal fieret, atque adeo animalia omnia, quæ
iam edita sunt, intentiones secundæ dicerentur; quia & in fieri, & vt aiunt, in conseruari, ab
intellectus operatione pederent. Si autem animalis natura, re ipsa, cum suis inferioribus cõ-
municabilis est; igitur illa non per intellectum, sed sua ipsius natura cõmunicabilis est. Quod
autem de natura generis, ad species, dictum est, idem de natura speciei, ad individua, intelliga-
tur. Hoc tantum obiter dictum sit: malo enim id nunc, ad faciliorem huius disputationis intel-
ligentiam, ponere, quam probare: nam hac de re maxima est inter Reales, & Nominales con-
trouersia. Hoc cum ita se habeat, inter omnes constat, naturam animalis, quæ pluribus spe-
ciebus communis est, per quoddam, ei intimè annexum, ad aliquod inferius descèdere, atque
ad hanc, vel illam speciem deduci, quod quidem nil aliud esse dixeris, nisi differentiam speci-
ficam. Itaque animal per rationalitatem ad hominem contrahitur, atque ex animali, & ratio-
nalitate vnum quippiam constituitur. Idem etiam animal per vltimam equi differentiam,
quam

Consideratio
prima.

Consideratio
secunda.

Consideratio
tertia.

An dicatur na-
turæ cões, re
ipsa.

Nota hoc di-
ligenter pro-
faciliore ha-
ius disputa-
tionis intelli-
gentia.

Realitatis
nominatim

Tem

quam ignoramus, ad eum ipsam deducitur, atque idem de alijs dicendum est. Eo igitur modo, quo natura generis per aliquod illi adiunctum, in suas species descendit, ita pariter natura speciei per aliquod ei annexum, descendit in sua individua. Itaque ex natura speciei, & ex illo ei intimè annexo, individuum quoddam Metaphysicum cõstituitur; & propterea nunc quærimus, quodnam sit illud, quod, naturæ specificè additum, individuum in esse Metaphysico constituit? Considerandum est quartò, individuum duplex esse, indeterminatum, quod Logici vagum, & determinatum, quod idem signatum appellant. Nos de principio individui indeterminati modo non disputabimus: quia sicut individuum indeterminatum dicitur aliquis homo, aliquis equus; ita sciremus, huiusmodi individui principium esse, ut ita dicam, entitatem aliquam, non hanc, vel illam, sed indeterminatam; atque ad eò illius principij indeterminatam cognitionem haberemus. Disputabimus ergo de individuo signato, atque de terminato, quærendo, quodnam sit illud principium, quod hoc individuum, puta Petrum, in esse singularis constituit, & quo ab omni alio individuo primò distinguitur? Considerandum est quintò, tamen si individuum, & singulare idem re ipsa sunt; nihilominus prius natura aliquid singulare, quam individuum & esse, & dici. Etenim natura speciei; & natura hominis re ipsa diuidua est: nam, ut paulò antè diximus, citra vllam intellectus operationem, per se ipsa cum suis inferioribus communicabilis est. Fingamus igitur, iam ipsam in aliquod inferius, ut in hunc hominem, puta in Petrum descendisse; tunc illa natura, quæ prius communis erat, facta est hæc, & singularis: & cum prius diuidua esset, nunc individua dicitur, quia inferiora non habet, cum quibus rursus communicari possit. Sicut ergo prius natura aliquid est quantum, quam sit diuisibile; ita prius natura aliquid singulare, quàm individuum dicitur: statim enim atque singulare est, ei quodammodo individuatione, siue indiuisibilitas accedit. Nihilominus idem omninò est quærerè, quodnam sit principium individuationis, sicut quodnam sit principium singularitatis. Considerandum est sextò, vnitatem; quod ad rem nostram pertinet, quadruplicem esse, transcendentalem, genericam, specificam, & numeralem; cum enim vnitatis sit propria entis affectio, necesse est, ut omne ens conueniẽtiam habeat propriam vnitatem, ad eò ut ens communissimum habeat vnitatem communissimam; ens minus commune vnitatem minus communem; & ens singulare vnitatem singularem. Cum ergo individuum habeat vnitatem singularem, quærimus, quodnam sit principium illius vnitatis, quo individuum illud vnum, & in se ipso indiuisum, ab alio vero quocumq; diuisum, seu distinctum dicitur? Denique considerandum est, cum quærimus, quid sit illud, quo individuum est vnum, nos illud non quærerè, quo individuum, ut aiunt, formaliter est vnum; quia facile esset respondere, illud vnitatis esse vnum: sed quærerè, quodnam sit fundamentum, & radix talis vnitatis. Quemadmodum si quis quæreret, quonam Petrus formaliter sit diues? Responderi posset, diuitijs. At si quæreretur, quonam sit diues fundamentaliter tunc diuitiarum fundamentum, in quo, s. diuitiæ consistunt, ut sunt agri, domus, pecunia, armenta, greges, & huiusmodi alia inuestigare oportet. Similiter si quæramus, quonam Petrus formaliter videat? Responderi potest, visione. At si quæramus, quonam videat fundamentaliter? Respondendum est, facultate visiva, in oculo, tanquam in instrumento lateate. Nos igitur non quærimus, quonam individuum formaliter sit vnum, sed quodnam sit fundamentum; & quæ nã sit radix, & origo illius vnitatis, qua dicitur vnum.

Opinio Aureoli.

Cap. II.

His notatis, variæ nunc de re proposita sententiæ diligenter nobis excutiendæ sunt, quò veritatem, veluti in tenebris latentem, multisque dubitationibus circumseptam, facilius attingere valeamus. Fuit igitur prima opinio Doctoris vetustissimi è Scholasticorum numero, nomine Aureoli, qui, referente Capreolo, lib. 2. Sent. d. 3. q. 2. id tanquam certum posuit, nos. s. cum quærimus, quodnam sit individuationis, vel singularitatis principium, nihil aliud quærerè, nisi alicuius naturæ principium, re ipsa existentis: ut enim scribit Boetius lib. de Vnitate, & vno, omne, quod extra intellectum est, id eò est, quia vnum numero est. Quod cum ita sit, vanum est, inquit, quærerè, quodnam sit singularitatis existentis naturæ principium; cum illa nullum omninò aliud principium habeat, nisi propriam naturam, vel, ut ipse asserit, entitatem. Etenim natura duplex habet esse, alterum simpliciter, quod est esse verum, &

Consideratio
quarta.

Consideratio
quinta.

Consideratio
sexta.

Consideratio
septima.

Quære etiã
lo. Canon.
cam. 1. Phyl.
q. 9. art. 1.

Esse duplex
simpliciter
& secundum
quid.

extra intellectum: alterum secundum quid, quod est esse diminutum, & in intellectu: primum est esse singulare: alterum vniuersale. Porius itaque ait Aureolus, quaerendum est, quod nam sit principium communitatis, seu vniuersalitatis alicuius existentis naturae, quam quodnam sit principium singularitatis eiusdem: nam principium vniuersalitatis est intellectus, qui naturam eandem in pluribus considerat: ut naturam hominis in pluribus hominibus: naturam equi in pluribus equis & sic de alijs. Tribuit igitur intellectus alicui existenti naturae communitatem quandam; atque adeo natura illa, quae per se habet esse simpliciter, ab intellectu accipit esse secundum quid, & accidentale: accidit enim illi, ut intellectus ope, communis pluribus fiat. At verò nullum singularitatis, vel vnitatis eiusdem naturae principium assignare vnquam possumus: non enim in aliquo priori, vel tempore, vel natura, illa natura existit: deinde verò per aliquod ei adnitum, vna, singularisque fit: sed per illud ipsum, quo existit, per idem, & vna, & singularis est, hoc est per suam propriam entitatem. Defendit igitur Aureolus, singularem naturam per se ipsam talem esse, siue illa simplex, siue composita sit. Et ut rem exemplis explicemus, si quaeramus, quod nam sit principium singularitatis, vel vnitatis alicuius portiois materiae, quae simplex est? Respondebit Aureolus, sua propria entitas; nihil enim entitati illius portiois materiae additur, ut vna sit, sed sicut per se ipsa formaliter est ens; ita per se ipsa formaliter est vna, & singularis. Pariter si quaeratur, quomodo haec forma dicatur vna? Respondebit Aureolus, sua propria entitate, quae simplex est. Si etiam quaeratur, quomodo compositum dicatur vnum? Respondebit, sua propria entitate, quae composita est: entitatem enim huius portiois materiae, & entitatem huius formae re ipsa, continet in se. Omnis itaque natura, auctore Aureolo, sicut per se ipsa formaliter est natura (quia ab alio, ut ab efficiēte causa pēdere potest) ita per se ipsa formaliter & vna, & indiuidua est. Hanc sententiam secutus est Durandus, lib. 2. Sent. dist. 3. q. 2. atque ex recentioribus eam acerrimè tuetur Franciscus Suarez in suis Metaphysicis disputationibus, disputatione quinta, sectione sexta. Rationes autem praecipuae, quibus haec opinio firmari solet, duae sunt. Prima hunc in modum constructur. Vnitatis numeralis est vnitatis realis, quod enim est vnum numero, est vnum re ipsa, & non per intellectum: sed natura per se est vna, vnitatis reali, ut perspicuum est; ergo natura per se est vna, vnitatis numerali. Altera ratio ea est, Eadem sunt principia vnitatis, & indiuiduationis: illud enim est indiuiduum, quod est vnum: sed natura per propriam entitatem est vna; ergo natura per propriam entitatem, non itē per aliquod, ipsi additum, est indiuidua. Minor est manifesta; quoniam natura per se est ens, formaliter loquendo: quod enim re ipsa existit, non fit ens per aliquod, ipsi additum, sed per suammet entitatem, atque vnum consequitur ens, ut propria affectio suum subiectum; ergo natura per propriam entitatem est vna, atque adeo vanum est quaerere, quodnam sit principium vnitatis naturae existentis, cum, praeter eius entitatem, nullum aliud principium reperitur.

Natura alicuius rei, secundum Aureolum, per se singularis est, sit autem vniuersalis per intellectum.

Exempla Aureoli suam illustrantia.

Durandus, & Franciscus Suarez sequuntur opinionem Aureoli. Prima ratio pro opinione Aureoli. Secunda ratio.

Confutatio opinionis Aureoli. Cap. IV.

Haec opinio quauis à multis tanquam verior, atque facilior approberetur; mihi tamen horum semper falsissima, atque implicatissima visa est, quippe quae nodum questionis non soluat, nec intellectum à dubitationibus vindicet. Dicere enim, naturam omnem non per aliquod additum, sed per se ipsam singularem esse, est potius explicare, per quid natura non fiat indiuidua, quam quodnam sit eiusdem indiuiduationis principium. Verissimum hoc est, indiuiduationis principium non esse aliquid, naturae extrinsecus adueniens, atque ab illa re ipsa differens; sed tamen opus omnino est, ut aliquid, ad ipsam intimè pertinens, atque in eadem quodammodo latens, sit principium, quo ipsa, quae prius communis; atque vniuersalis dicebatur, indiuidua, singularisque fiat; ac propterea quaerendum est, quodnam illud principium sit, in natura latens, quod id muneris obire possit. Caeterum aduersarij dicunt, vanum esse quaerere huiusmodi principium: quoniam natura ut natura est, per se omnino, & re ipsa singularis est: quod si quando communis fiat; id ei per accidens competit, quatenus accidit, ut intellectus illam consideret, atque ut communem, & vniuersalem apprehendat. Ad hanc responsionem dirigo argumentum Scoti, quod si rectè perpēdatur, validissimum quidem est, ad praedictam opinionem fundatus euertere: est autem huiusmodi. Obiectum intelligibile prius est natura, quam sit actus intelligēdi, seu ipsamet intellectio, ad idem obiectum relata: sed natura, de qua modo loquimur est obiectum intelligibile, quatenus, ut aduersarij placet, interdum ab intellectu

Principium indiuiduationis non est aliud quod extrinsecus naturae adueniens, nec ab ipsa differens, sed est aliud ad eandem intimè pertinens.

Primum argumentum Scoti contra opinionem Aureoli.

Argenti hic
ac e' excus
benignat le
etia.

concepiatur; ergo ipsa, ut obiectum quoddam intelligibile, prius est, naturæ ordine, quam intel-
lectus illam concipiat. Quæritur nunc, in illo priori signo, si ne natura, de qua loquimur, per
se, & ut aiunt, ex ratione sua formali cum pluribus communicabilis; an per se hæc singula-
ris, indiuidua, & omnino incommunicabilis? Si per se est hæc, & ex ratione sua formali
penitus incommunicabilis; ergo dum illi posteriori signo naturæ, intellectus ad illam confide-
randam fertur, eamque sub ratione quadam communi, vniuersali que concipit, tunc ipsam
sub ratione, illi penitus repugnante, concipiet; que modo in si hominem, qui est animal ra-
tionale, sub ratione irrationabilitatis, vel Deum, qui est substantia spiritalis, sub ratione, qua
materialis esset, aut in plures partes diuisibilis, conciperet. Itaque intellectus naturam hanc,
sub ratione vniuersalis, & quatenus cum pluribus communicabilis est, concipiendo; tunc in
semetipso conceptum quendam, ex rebus sibi penitus repugnantibus aggregatum, generaret;
nimirum ex eo, quod ex ratione sua formali incommunicabile est, & singulare, & ex eo, quod
cum pluribus communicari potest: non igitur hanc naturam verè, & sicuti est, intelligeret. Si
autem dicant, naturam in illo priori signo, antequam illam intellectus apprehēdat, per se, &
secundum suam rationem formalem cum pluribus communicabilem esse, ut verè dici debet;
igitur per se indiuidua, & singularis non erit: sed per se quodammodo extensa, & dilata; at-
que adeo opus erit, ut per aliquid, ab ea aliquo modo distinctū, ad esse singulare, & indiuiduū
cōtrahatur. Sed quò huius Scoticæ impugnationis robur adhuc dilucidius appareat, duo alia
ex eodem Autore firmissima argumenta afferre libet. Erit igitur secundum argumentum
huiusmodi; Illud, cui ex ratione sua formali conuenit numeralis multitudo, non est per se, &
formaliter vnum numero: sed naturæ, supple specificæ, de qua modò differimus, ex ratione
sua formali conuenit numeralis multitudo, hoc est, cum pluribus indiuiduis communicabile
esse, & plures sub se subiectiuas partes habere; igitur natura specifica per se, & ex ratione sua
formali non est vna numero. Adde tertium argumentum, quod est ferè cum superioribus idē:
Sed tamen interius intellectum ad rem, de qua agimus, perducere videtur. Sed prius quam
hoc argumentum afferam, ponendum est ex Arist. 4. Metaph. ipsum vnum propriam æntis af-
fectionem esse, atque adeò vnitatem esse propriam affectionem entitatis: quod igitur est ens,
propterea est vnum; & omnis entitas, quæcumque illa sit, habet vnitatem, tanquam à semetip-
sa fluentem affectionem annexam. Hoc posito, arguitur sic; Illud, cuius realis vnitatis, minor
est vnitatis numerali, non est per se vnum, vnitatis numerali: sed realis naturæ vnitatis, quæ in
hoc, aut in illo indiuiduo reperitur, est minor vnitatis numerali; ergo natura, quæ in hoc, vel in
illo indiuiduo reperitur, non est per se vna, vnitatis numerali. Maior est per se manifesta: Si n.
ut res aliqua sit per se vna, satis est vnitatis minor, frustra certè addenda est vnitatis maior: ex-
gra. s. ut species sit vna, sufficit illi propria vnitatis, quæ est vnitatis specifica, frustra illi addetur
vnitatis generica, quæ est vnitatis maior. Tota difficultas in minori propositione consistit, quæ
tamen luculentissime in sequenti capite probabitur, & illustrabitur.

Secundū arg

Tertiu argu.

Offenditur, dari in re vnitatem minorem vnitatis numerali. Cap. V.

Perpende di-
ligenter hoc
ratiocinium.

Ardum negotium est, id ostendere, quod viri alioquin doctissimi nunquam percipere
potuerunt; imò etiam quod multi fortasse nunquam audierunt, dari scilicet, vnitatis
realem, quæ minor sit vnitatis numerali; nihilominus ad veritatem aditus nemini in-
tercluditur, sed omnibus patet, eam diligenter peruestigantibus. Consideremus igitur
naturam hominis, in hoc homine, aut naturam lapidis, in hoc lapide existentem; quæra-
musque, natura illa sit ne per se, & ex ratione sua formali communicabilis, an incommuni-
cabilis? Si incommunicabilis; ergo vnus tantum homo, vel vnus tantum lapis reperiretur:
aut saltem, quot essent numero homines, atque lapides, tot essent numero humane naturæ,
atque lapideæ distinctæ, quod videtur absurdum. Rursus si natura lapidis, in hoc lapide exi-
stēs, ex ratione sua formali incommunicabilis est; ergo intellectus nunquam illam ut commu-
nicabilem apprehēdere poterit, quod prius argumento docebamus. Si autem dicamus, naturam
lapidis, in hoc lapide existentem, communicabilem esse, hoc est, eius formali rationi non repu-
gnare, quò minus cum pluribus singularibus lapidibus communis fiat, idq; omni intellectus
opere circumscripto; igitur hæc natura per se, & remoto quocumque opere intellectus, à singu-
laritate distinguitur, quæ per se, & formaliter incommunicabilis est. Nunc præterea confi-

deremus naturam, in hoc lapide existentem, à singularitate distinctam, illa per se, citra ullam intellectus operationem, est aliqua entitas; ergo per se, nulla intellectus actione concurrente, annexam habet aliquam unitatem: sed illa unitas non est unitas singularis, & numeralis, vti iam probatum est; ergo est unitas minor unitate numerali. Dicent aduersarij, naturam lapidis ab hoc, & illo lapide abstractam, per se quidem hoc pacto communicabilem esse, at ve si eandem, in hoc lapide existentem, esse per se incommunicabilem, & vnā numero. Quod enim in singulari est, vnum numero est, & singulare: sed natura lapidis, in hoc lapide existēs, in singulari est; ergo natura lapidis, in hoc lapide existēs, vna numero, & singularis, atque adeo per se incommunicabilis est. Subtile quidem argū est hoc; nequaquam tñ respōsione vacat. Pro qua aduertendū est, vt sit aliquid vnū numero, vel singulare, tribus modis contingere posse: vno modo per se, & primò: alio modo per se, sed non primò: 3. modo non per se, sed secundū denominationem. Illud est singulare per se, & primò, quod ex ratione sua formali, non etiam per aliquod alterum dicitur tale, & hoc modo sola indiuidualis differentia dicitur singularis; quia talis est per se, non per aliquod, ipsi additum; alioquin de eo etiam quæri posset, sit ne per se, an per aliquod additum singulare, atque ita res in infinitum abiret. Illud verò est singulare per se, sed non primò, quod in se quidem formaliter singularitatem habet; illam tamē non habet ex se, sed ratione alicuius alterius: vt totum ex natura specifica, & indiuiduali differentia constitutum, per se vnum numero, & singulare dicitur; tamen quia singularitatem non habet ex se, sed ratione differentie indiuidualis, à qua in esse indiuidui constituitur; ideo singulare per se, & primò non dicitur, quemadmodum ipsa differentia indiuidualis. Illud denique dicitur singulare secundum denominationem, quod ex se quidem singulare non est, sed ei singularitas accidit, ad quam nullam prorsus repugnantiam includit: & hoc modo natura specifica, in indiuiduo existens, singularis dicitur, quatenus ei singularitas accidit. Sicut superficies non per se, sed secundum denominationem, dicitur alba; quia non est talis ex ratione sua formali, sed eatenus alba dicitur, quatenus albedo illi accidit. Ad formam igitur argumenti, cum dicebatur, quod est in singulari est singulare; concedenda est hæc maior denominatiue; vt Scholæ inquirunt, non autem formaliter: nullum autem arbitramur absurdum; naturam specificam, in singulari existentem, singularem esse denominatiue, vel secundum dici. Sed rursus instabunt aduersarij, cum natura specifica in aliquo singulari statuitur, vt natura humana in Petro, est ne tota natura humana in Petro, an non? Si non est tota; ergo Petrus non erit perfectus homo; ratione naturæ. Si est tota, cum ex 3. Physicorum, totum illud sit, extra quod nihil est, nullus alius reperietur homo, nisi Petrus: quia nihil, quod ad naturam humanam pertineat, erit extra Petrum. Ad hoc respondendum est, totam naturam humanam esse in Petro; non tamen præcisè, vt ita dicam, & adæquatè: quia sicuti est tota in Petro; ita eidem non repugnat, vt sit tota in Francisco, Ioanne, & cæteris indiuiduis; quatenus per varias differentias indiuiduales contrahi potest. Cum verò dicitur, totam illud esse, extra quod nihil est; hæc propositio sic est intelligenda, vt nihil ei ad esse hominis requisitū, deficiat. In Petro igitur tota natura humana ita reperitur, vt nihil ei ad esse hominis requisitū, deficiat: tamen quia in ipso nō est tota præcisè, ideo non sequitur, vt nullus alius sit homo, præter Petrum. Quemadmodum ego video totum Solem; tamen quia totus Sol à me præcisè, & adæquatè non videtur, ideo non repugnat, quin totus Sol ab alijs quoque videri possit, quatenus per aliam, & aliam visionem, alterius, & alterius visuæ facultatis obiectum fieri potest. Cæterum interserent hic Theologi: nam si verum est, totam humanam naturam in quocunq; indiuiduo reperiri; tunc inter illam, & naturam diuinam, quæ eadem est in tribus personis, nullam poterit assignari discrimen; atque ita natura humana erit infinita, sicut natura diuina. Respondeo, naturam humanam, sicut quancunque naturam creatam, à natura diuina legè diuersam esse: etenim natura diuina, neque specifica est, neque Deus, vt Deus, quippiam est ex natura specifica, & indiuiduali differentia constitutum; sed natura diuina est singularis ex se, & quatenus talis cum tribus personis diuinis communis sit. Quare verum est dicere, Patrem esse Deū, & Filium eundem esse numero Deum, qui est Pater, atque pariter Spiritum Sanctum; idque sit, propter diuinæ naturæ infinitatem. Secus autem res de humana natura se habet, quæ neque de se vna numero est, neque vt vna numero in pluribus indiuiduis reperitur: sed ipsa habet per se unitatem realem, minorem, vt diximus, unitate numerali; atque

Hinc elice vt
ratiocinatio-
nis.Aduersario-
rū obiectio.Solutio.
Aliquod esse
singulare tri-
b' modis co-
tingit, vide
Scot. in 1. d.
7 q. 6 i resp.
ad quest.Obiectione
aduersario-
rum solutio.

Alia instātia.

Responso.

Nota hoc ex-
emplum.
Obiectio
Theologor.

Solutio.

Explicat di-
lucidius, quo
vnitas natu-
re sit minor
vnitate nu-
merali.
Consule A-
uic. 5. meta-
c. 1. & Scot.
in 2. d. 3. q. 1.
in respon. ad
quæst.

Entitas natu-
re antequam
vniuersalis
fiat per omni-
intellectus,
vel singula-
ri per opus
indiuiduali,
habet propria
vnitatem.
Vnitas natu-
re minor est,
secundum inten-
sionem vnita-
te numerali:
maior aut se-
cundum exten-
sionem.

vt talis, nullam includit repugnantiam, quo minus in pluribus indiuiduis reperitur. Verum, cupiat fortasse aliquis adhuc planius intelligere, quoniam pascio realis hæc naturæ vnitas est distincta sit ab vnitate singulari, sitque minor vnitate numerali? Id subtiliter Metaphysicorum princeps Auicenna lib. 5. Metaph. c. 1. declarauit. Considerans enim ibi naturam equi, hoc est entitatem illam, cui non repugnat esse in hoc, & illo equo, quamque appellauit equinitatem; quid est, inquit, equinitas? Est ne aliquod vniuersale, an particulare? Vna ne, an plures? Respondet, equinitatem per se, & ex sua formali ratione, neque esse vnã, supple vnitate numerali; neque plures, pluralitate numerali; neque vniuersalem, supple, actu, sic factam per operationem intellectus; neque particularem, supple, ex se, sed esse equinitatē tantum. Quid? esse entitatem quandam indeterminatam, & indifferentem, vt tam in vno singulari, quam in pluribus reperitur: hoc est, sicut illi non repugnat esse in hoc particulari; ita eidem non repugnat esse in pluribus. Et quāuis re ipsa existere non possit, nisi vel in vno, vel in pluribus particularibus reperitur; tamen per se nihil istorum est, sed naturæ ordine vobis illis est prior, atque in illa prioritate habet entitatem propriam, quæ sit obiectum intellectus, estque metaphysicæ considerationis: est enim fundamentum vniuersalitatē, ab intellectu facte, quæ potest vniuersalitas ad logicum dicitur pertinere. Vt ergo equinitati, vel cuiuscunque huius generis naturæ accidit, vt intellectus ope, vniuersalis fiat; ita eidem accidit, vt reapse fiat denominatione singularis, quatenus in hoc, vel in illo singulari reperitur: tamen in illo priori naturæ signo, antequam vel per intellectus operationem, vniuersalis fiat, vel per differentiam aliquā singularem, ad aliquod indiuiduum contrahatur, habet, vt diximus, propriam entitatem, atque adeo propriam vnitatem, non quidem numeralem, sed minorem vnitate numerali. Minorem inquam secundum intensiōem; quoniam ipsa inferior est vnitate numerali, & ad ipsam est in potentia, quatenus in sese differentiam indiuidualem recipere potest, fierique vna numero; saltem secundum denominationem. Quod igitur est unum, & quatenus tale, est in potentia ad vnitatem numeralem, necesse est, vt sit vnum vnitate inferiori, atque minori, quam sit vnitas numeralis. At verò secundum extensionē, vnitas natura dicitur maior, quam sit vnitas numeralis, quatenus. s. natura illa ad plures indiuiduales differentias recipiendas extendi, atque re ipsa in pluribus indiuiduis reperiri potest.

Argumenta nonnulla Francisci Suarez. contra realem vnitatem naturæ proponuntur, ac diluuntur. Cap. V 1.

Vide Franc.
Suarez disp.
5. Met. sect. 2.
in solut. quæ-
st. multa dicen-
te cōtra vnita-
tē naturæ.
Prima ratio
eiusdem.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Inter eos, qui percipere non potuerunt, realem vnitatem inueniri, quæ minor sit vnitate numerali, fuit Franciscus Suarez, vir eruditissimus, miraque ingenij subtilitate præditus: qui in suis disputationibus metaphysicalibus, disput. 5. sect. 2. in quæstionis solutione, nonnullis rationibus probare conatus est, fieri nulla ratione posse, vt, remoto quocunque opere intellectus, naturæ vnitas à singularitate distincta sit, adeo vt nec indiuidua, nec vniuersalis dicatur. Et prima quidem ratio ea est. Natura illa, quæ ponitur à singularitate distincta, vel cōmunis est, vel incommunicabilis; hoc enim duo absque vllō medio opponuntur: si incommunicabilis; est igitur indiuidua; si communis; igitur est vniuersalis. Secunda, vel natura illa quæ ponitur in Petro, à Petri hecitate distincta, est per se re ipsa distincta à natura, quæ est in Ioanne, prout etiam in hoc ex natura rei ab eius hecitate distinguitur, vel non est hoc modo distincta: si non est distincta; erit igitur illa natura communis: si est distincta erit igitur singularis, & indiuidua; quia duæ illæ naturæ non nisi numero, intra eandem speciem, differre possunt. Pro tertia ratione accipit subtilissimus iste vir, indiuidualem differentiam esse veluti modum quandam, naturam ipsam ad singularitatem contrahentem; qui quidem modus, si ex natura rei, & quocunque intellectus opere circumscripito, à natura distingui debeat, opus est, vt naturam illam, iam in sua entitate constitutam ante se ponat, & illi quodammodo adueniat. Tunc ita argumentatur, Si modus, vel indiuidualis differentia, naturæ, iam re ipsa existenti, adueniret; tunc natura, ante aduentum indiuidualis differentie, singularis esset, atque adeo indiuiduali differentia non egeret. Probat consequentiam, quia omnis entitas, in rebus existens, necessariò per se ipsa singularis, & indiuidua esse debet. Hanc autem propositionem multis probationibus confirmat, quas lubens, & volens omitto: tunc quia, vt videbimus, sententiæ nostræ non aduersantur: tunc etiam quia eorum multa ex Ca-
ictano,

icet in libro de Ente, & essentia excerptæ sunt, quas infra suo loco diluemus. Concludit igitur iste Doctor, non dari extra intellectum hanc unitatem naturæ, quam nos ponimus, à singularitate, vel ab vniuersalitate distinctam. Fateor equidem, huiusmodi obiectiones subtilissimas esse, & sui autoris ingenium redolere, nihilominus tanti roboris, aut firmitatis non sunt, ut solui nullo modo possint. Ad primam itaque respondendum arbitror, naturam, ut à singularitate distinctam, illamque naturæ ordine præcedentem, non esse incommunicabilem, quia tunc iam facta esset singularis, secundum denominationem, ut paulò ante dictum est. Neque etiã esse communem, quia tunc re ipsa in pluribus indiuiduis reperiretur, eamque intellectus ut singularem concipere posset, sed esse per se communicabilem cum pluribus. Nec eam tamen ob rem vniuersalem esse: quoniã illi in posteriori signo naturæ vniuersalitas accidit, cum iam communis cum pluribus facta est, atque illam intellectus vniuersalem effecit. Sed instabit quispiam: nam supra cap. 2. consideratione tertia probauimus, dari naturas communes re ipsa, & remoto quocunque opere intellectus; igitur si admittere nolumus, naturam, de qua loquimur, indiuiduam, & singularem esse: concedamus saltem oportet, eandem re ipsa esse communem, atque vniuersalem. Respondendum est, naturam, cum pluribus indiuiduis iam communicatam, re ipsa quidem vniuersalem esse; at verò in illo priori signo, antequam illi vniuersalitas accidat, non esse communem, nisi potestate: & eatenus illam communem dici, quatenus nulla repugnantia est, quominus ea, sic considerata, cum pluribus indiuiduis communicetur. Ad secundam rationem respondendum est, naturam illam, quæ in Petro ab eius hecitate distincta est, non esse per se distinctam à natura, quæ est in Ioanne, prout etiam in illo ex natura rei ab eius hecitate distinguitur, alioquin quot essent homines, tot essent humanæ naturæ, secundum substantiam distinctæ. Cum verò infert, igitur natura illa communis erit; concedenda est hæc consecutio, quæ tamen sententiæ nostræ non aduersatur: cum enim nos dicimus, naturam per se nec singularem, nec vniuersalem esse, illam in primo signo spectamus, antequam cum indiuiduis communicetur: ut autem doctissimus eam, ut in Petro, & in Ioanne existētem, considerauit, ac propterea sententiã nostram non labefacta uit. Ad tertiam rationem eadem ferè responsio est: cum enim arguit, si indiuidualis differentia ipsi naturæ adueniret; tunc ea ante differentiam indiuidualis aduentum iam singularis esset hæc consecutio neganda est. Ad eius probationē, cum dicit, omnis entitas, in rebus existēs, necessariò, per se debet esse singularis. Respondendum est, falsum quiddam ab eo poni: cum enim asserimus, naturam ex ratione sua formali nec vniuersalem, nec singularem esse, sed per se unitatem minorem habere unitate numerali; ipsam nondum existentem consideramus, sed quatenus in illo priori signo nihil obstat, quominus illa aut in vno, aut in pluribus singularibus existat, atque adeo aut vniuersalis, aut singularis fiat: scimus. n. eã existere non posse, nisi aut in vno, aut in pluribus singularibus reperiat, ut in superiori capite monuimus: ipse autē eam considerauit, ut existētem, ac propterea nihil contra nos. Sed hæc satis de unitate naturæ: eius enim tractatio præcipuam disputationem exposcit.

Responso ad primam rōnē.

Obiectio.

Solutio.

Ad 2. rationem.

Ad 3. rationem.

Duo argumenta, pro Aureoli opinione superius proposita diluuntur. Cap. V II.

Soluamus nunc duo argumēta, quæ superius pro Aureoli opinione adducta sunt. Ad primum sunt nonnulli è Scotistarum familia, qui negēt maiorem propositionem, qua dicitur, unitas numeralis est unitas realis: unitas, enim, inquit, realis, est unitas naturæ, ut explicatum est supra. Sed hæc responsio nec in se vera est, nec argumētum propositum diluit: quis enim affirmare audebit id, quod est vnum numero, eiusmodi esse per operationem intellectus? Nemo certè: aliam enim unitatem exposcit, ut etiam in illius propositionis probatione dicitur. Iam verò si, quod est vnum numero, non est vnum per operationem intellectus; erit igitur vnū re ipsa, atque adeo unitas numeralis erit unitas realis. Quò igitur veram solutionem inueniamus, hunc in modum contra aduersarios argumentum retorquendum esse arbitror: unitas generis, Logicè loquēdo, est unitas secundum rationem: unitas speciei est pariter unitas sibi rōnē; ergo unitas speciei est unitas generis. Falsa est, ut oibus patet, huiusmodi conclusio, ea potissimum ratione, quia ex argumēto, minus rectè formato, proficiscitur: idem igitur de argumēto, pro Aureoli opinione proposito, asserendum erit, idque satis esse puto pro eius solutione. Possem dicere, argumētum illud ex indefinitis propositionibus, in secunda si-

Ad primum argu. solutio aliorum.

Confutatio.

Solutio Aut.

gura, constructam esse, ex quibus iam, vt omnes norant, nihil recte in ea figura concludi potest: Sed noliam tantam Logice ignorantiam ascribere, aut ijs, qui argumentum proposuerunt, aut illis, qui illud soluere nescierunt. Ad secundum explicanda est maior: cum enim dicunt, eadem sunt principia vnitatis, & indiuiduationis; non est hæc propositio intelligenda de vilitate simpliciter, sed de vilitate numerali; illud namque est indiuiduum, quod est vnum, non quidem simpliciter, sed vnum numero. Ad minorem, qua inferoat, sed natura per se ipsa est vna. Veram est hoc de vilitate propria, quam iam diximus, minorem esse vilitate numerali, non item de ipsamet vilitate numerali, & propterea non sequitur, naturam per se ipsam indiuiduam esse, sed, vt eiusmodi fiat, necesse omnino est, vt ipsi aliquid addatur.

Opinia Henrici.

Cap. VIII.

Vide Henr. Gand. quolib. 5. q. 8. q. putauit, indiuiduationis principium esse simplicem vel duplicem negationem.

Secunda fuit opinio Henrici Gandauensis, quolib. 5. q. 7. qui arbitratus est, indiuiduum in esse indiuidui per aliquod posituum nequaquam constitui, si agens remoueas, quod ipsum indiuiduum gignit, ac in lucem edit: sed in ratione sua formali, præter naturam communem, quæ specifica est, nihil aliud, nisi aut simplicem, aut duplicem negationem includere.

Etenim natura, cum prius communis esset, tunc diuisibilis, & cum pluribus communicabilis erat, vt natura hominis cum pluribus hominibus, natura equi cum pluribus equis, & de alijs eodem modo. Postquam vero hæc, & singularis facta est, iam amplius diuisibilis non est: non enim Socrates in plures Socrates, aut Plato in plures Platones diuisibilis est, (hæc enim idem indiuidua vocantur, quia diuidi nequeunt) & propterea naturæ communi nihil aliud additum est, quod indiuidui rationem spectet, nisi simplex negatio. Quare, secundum Henricum, negatio diuisibilitatis illud principium est, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Quæ quidem sententia & ab eodem autore, & ab alijs, ipsam sequentibus, nonnullis rationibus confirmatur.

Primo, si indiuiduum in esse indiuidui per posituum aliquod constitueretur, dubio procul vel illud esset materia, vel forma, vel aliquod accidens, hæc ipsa principia consequens, & illud quidem aut absolutum, aut respectuum: sed nullum istorum esse potest, non igitur indiuiduationis principium potest esse aliquod posituum. Maior est manifesta. Minor autem probatur: & primo quidem, huiusmodi principium materiam esse non potest: quoniam materia per se indistincta, atque indeterminata est; non ergo potest esse principium distinctionis alterius, hoc est principium, quo res vna ab alia quacunque distinguitur. Sed neque etiam huiusmodi principium potest esse forma: nam aut forma per se indiuidua est, aut non: si non est indiuidua, igitur rem aliam in esse indiuidui constituere non potest; si est indiuidua, tunc quaeritur, sit ne indiuidua per se: & hoc fieri non potest, vt iam de natura communi probatum est; an per aliquod aliud: & tunc de illo etiam quaeretur, sit ne indiuiduum, an non, atque ita dabitur processus in infinitum. Sed neque indiuiduationis principium potest esse aliquod accidens: non respectuum, quia illud ponit accidens absolutum; neque et absolutum, quia illud ponit substantiam, in qua inest, iam indiuidua, & propterea illa, ante indiuiduationis principium, indiuidua esset. Nullam igitur posituum potest esse principium

illud, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam posituam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo eius est vnum, esset negatio: si alia; ergo indiuiduum esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cum indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vilitate constituendum, vel satis erit simplex negatio, siuple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia, si indiuiduum dicit negationem diuisibilitatis a se, & negationem vnitatis, vel, vt aunt, identitatis cum alio.

Hincque potest elici huiusmodi ratio, nihil est indiuiduum, nisi per ipsamet indiuiduationem; sed indiuiduum est negatio; ergo id, quod est indiuiduum, hoc est ipsummet indiuiduum, per solam negationem erit indiuiduum.

Secunda ratio. Illud, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam posituam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo eius est vnum, esset negatio: si alia; ergo indiuiduum esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cum indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vilitate constituendum, vel satis erit simplex negatio, siuple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia, si indiuiduum dicit negationem diuisibilitatis a se, & negationem vnitatis, vel, vt aunt, identitatis cum alio.

Hincque potest elici huiusmodi ratio, nihil est indiuiduum, nisi per ipsamet indiuiduationem; sed indiuiduum est negatio; ergo id, quod est indiuiduum, hoc est ipsummet indiuiduum, per solam negationem erit indiuiduum.

Secunda ratio. Illud, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam posituam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo eius est vnum, esset negatio: si alia; ergo indiuiduum esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cum indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vilitate constituendum, vel satis erit simplex negatio, siuple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia, si indiuiduum dicit negationem diuisibilitatis a se, & negationem vnitatis, vel, vt aunt, identitatis cum alio.

Hincque potest elici huiusmodi ratio, nihil est indiuiduum, nisi per ipsamet indiuiduationem; sed indiuiduum est negatio; ergo id, quod est indiuiduum, hoc est ipsummet indiuiduum, per solam negationem erit indiuiduum.

Secunda ratio. Illud, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam posituam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo eius est vnum, esset negatio: si alia; ergo indiuiduum esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cum indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vilitate constituendum, vel satis erit simplex negatio, siuple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia, si indiuiduum dicit negationem diuisibilitatis a se, & negationem vnitatis, vel, vt aunt, identitatis cum alio.

Hincque potest elici huiusmodi ratio, nihil est indiuiduum, nisi per ipsamet indiuiduationem; sed indiuiduum est negatio; ergo id, quod est indiuiduum, hoc est ipsummet indiuiduum, per solam negationem erit indiuiduum.

Secunda ratio. Illud, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam posituam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo eius est vnum, esset negatio: si alia; ergo indiuiduum esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cum indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vilitate constituendum, vel satis erit simplex negatio, siuple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia, si indiuiduum dicit negationem diuisibilitatis a se, & negationem vnitatis, vel, vt aunt, identitatis cum alio.

Hincque potest elici huiusmodi ratio, nihil est indiuiduum, nisi per ipsamet indiuiduationem; sed indiuiduum est negatio; ergo id, quod est indiuiduum, hoc est ipsummet indiuiduum, per solam negationem erit indiuiduum.

Secunda ratio. Illud, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam posituam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo eius est vnum, esset negatio: si alia; ergo indiuiduum esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cum indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vilitate constituendum, vel satis erit simplex negatio, siuple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia, si indiuiduum dicit negationem diuisibilitatis a se, & negationem vnitatis, vel, vt aunt, identitatis cum alio.

Hincque potest elici huiusmodi ratio, nihil est indiuiduum, nisi per ipsamet indiuiduationem; sed indiuiduum est negatio; ergo id, quod est indiuiduum, hoc est ipsummet indiuiduum, per solam negationem erit indiuiduum.

Secunda ratio. Illud, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam posituam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo eius est vnum, esset negatio: si alia; ergo indiuiduum esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cum indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vilitate constituendum, vel satis erit simplex negatio, siuple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia, si indiuiduum dicit negationem diuisibilitatis a se, & negationem vnitatis, vel, vt aunt, identitatis cum alio.

Hincque potest elici huiusmodi ratio, nihil est indiuiduum, nisi per ipsamet indiuiduationem; sed indiuiduum est negatio; ergo id, quod est indiuiduum, hoc est ipsummet indiuiduum, per solam negationem erit indiuiduum.

Secunda ratio. Illud, quo indiuiduum in esse indiuidui formaliter constituitur. Deinde si indiuiduum, vt re vera indiuiduum est, rationem aliquam posituam in se includeret, aut esset illa eadem ratio, quam includit ipsa entitas indiuidui, aut alia: si eadem; ergo dicendo eius est vnum, esset negatio: si alia; ergo indiuiduum esset duæ entitates, atque ita non esset vnum numero. Quare cum indiuiduum per se vnum numero sit, ad illud in numerali vilitate constituendum, vel satis erit simplex negatio, siuple diuisibilitatis in plura eiusdem rationis: vel negatio duplex, quia, si indiuiduum dicit negationem diuisibilitatis a se, & negationem vnitatis, vel, vt aunt, identitatis cum alio.

Confutatio opinionis Henrici, eiusdemque argumentorum solutio.

Cap. IX.

Quod ad hanc Henrici opinionem attinet, puto, Doctores omnes hæc in re concordare esse, numerum indiuiduum, vt indiuiduum est, in sua ratione formali negationem diuisibilitatis

litatis in plura eiusdem rationis includere; siue illa negatio ipsammet indiuidui entitatem respiciat, siue naturam communem, iam contractam, singularemque factam. Verum hæc non est questio, quam modo tractamus: nobis enim reale fundamentum illius negationis quærendum est, ratione cuius natura communis, iam facta hæc, aut singulare iam constitutum, in plura eiusdem rationis indiuisibile dicatur. Nam eodem modo natura generica, cum ad aliquam speciem contracta est, tunc negationem diuisibilitatis in plures species habere dicitur, tamen illa negatio aliquo reali, & positiuo fundamento innititur, quod est ipsa differentia specifica. Animal enim, vt rem exemplis explicemus, ad hominem per rationale, tanquam per aliquod reale, & positiuum, contrahitur; & hoc ipsum est fundamentum negationis, hoc est, dicitur causa, & ratio, cur animal, sic contractum, in alias species diuidi nequeat. Sic igitur in re nostra, fundamentum illius negationis quærendum nobis est, quam per se indiuiduum includit, quatenus indiuiduum est. Et quidem fundamentum hoc, reale, & positiuum, non potest esse natura ipsa, quia, vt iam probauimus, natura per se, & ex ratione sua formaliter, diuisibilis, atque communicabilis est. Dandum est igitur, præter naturam, aliquod positiuum reale, quod sit fundamentum huius negationis, quodque naturæ additum, efficiat, vt ipsa, quæ prius per se communis, & diuisibilis erat, singularis, atque indiuisibilis fiat, & hanc negationem diuisibilitatis in plura eiusdem rationis acquirat. Neque verò dicendum est, hoc positiuum reale, esse agens, quod indiuiduum in luce edit, vt censuit Hæricus: quoniam agens exterior est indiuidui causa: indiuiduum autem per se consideratum, intus aliquid habet, quo indiuiduum factum est: illud igitur inuestigandum nobis est; cum neque simplex, neque duplex negatio ad indiuiduum intus constituendum satis sit. Etenim accipiamus duo indiuidua eiusdem speciei, sintque Socrates, & Plato; hæc, duo indiuidua in communi natura: hoc est in naturam humanam conueniunt, propriis autem rationibus differunt: necesse igitur est, vt illas addant naturæ communi, quibus. i. fiat hæc in vtroque indiuiduo, negationemque habeat diuisibilitatis. Huiusmodi autem rationes, quas hæc duo indiuidua addunt naturæ communi, non sunt simplices negationes; quia tunc negatio negationem efficeret, dareturque in negationibus processus in infinitum. Sunt igitur entitates reales, & ex quidem posituæ, quæ huius negationis fundamenta dicuntur; atque adeo falsum est dicere, indiuiduum in esse indiuidui, per simplicem, aut per duplicem negationem formaliter constitui. Argumenta verò, pro Henrico proposita facile diluuntur. Ad primum dicimus, indiuiduationis principium esse quidem aliquid reale, & positiuum; illud tamen neque materiam esse, neque formam, neque accidens aliquod, aut absolutum, aut respectiuum. Quid autem illud sit, apparebit inferius, cum veram sententiam aperierimus. Ad secundum, cum querit Henricus, dicat ne vnum, quod est indiuiduum, eandem rationem positiuam, quam dicit ens, an aliam? Respondendum est, dicere eandem, re ipsa; non tamen formaliter, vt Scholasticorum more loquamur: quorum terminos, atque loquendi modos in hac disputatione vitare vix possumus. Etenim vnitas interior est entitatis affectio, vt ante dictum est; affectio autem, & subiectum in vnâ, & eandem rem coeunt: nihilominus in hac vna, & eadem re, alia est formalis ratio subiecti, & alia est formalis ratio affectionis. Itaque singulare, & cuius vnitas, vel vnitatis ratio, sunt vnum re ipsa; distinctas tamen habent rationes formales. Ad tertium respondendum est, indiuiduum esse quidem in diuisione ipsa formaliter indiuisum; nos tamen de illius indiuisiōis fundamento disputamus. Quare si indiuisio negatio quædam est; eius tamen fundamentum est aliquod positiuum.

Questio disputanda a qua discessit Henr.

Fundamentum a quo sumitur vnitas indiuidui non potest esse natura ipsa.

Neque simplex, aut duplex negatio

Resp. ad r. æ gu. Henrici.

Ad secundum.

Ad tertium.

Opinio Rogerij Baconi.

Cap. 5.

Tertia fuit opinio, quæ vetustissimis pariter Doctoribus ascribitur, atque potissimum Rogerio Baconi: qui arbitratus est, naturam communem fieri hanc, & singularem, existentia intervenit; adeo vt existentia illud principium sit, quo per se indiuiduum in esse indiuidui constituitur, & ab alio quocunque distinguitur. Sunt qui hanc sententiam tribuant Nicolao Boneto, 8. li. Metaph. c. 1. in eumto dicto peripatetico: sed certe falluntur; quia ibi non semel doctissimus ille vir de existentia locutus est, vt ab indiuiduali differentia distincta, quantum duplicis existentie mentionem fecerit, vt vnique apud ipsum videre licet. Sed quomodo docunque se res habeat, præcipua hæc ratio afferri solet, ad probandum, existentiam esse principium indiuiduationis. Actus, per Arist. 7. Metaph. tex. 49. est, qui determinat, & distinguit;

V. de omnino Nicolao Boneto 1. Met. cap. 8.

Ratio p̄bās
existentiam
esse principium
individuationis.

igitur ultima determinatio, ultimaeque distinctio fit per ultimum actum: sed ultimus actus, quo natura determinatur, vel quo individuum in esse individui constituitur, & ab alio quocunque distinguitur, est existentia; igitur existentia est principium individuationis. Minor probatur; si enim fingamus, naturam communem sub quocunque actu reperiri, atque existentiam excipiamus, nonne semper ipsa natura communis ad existentiam potestatem habebit? existentia igitur est ultimus actus. Indiget hæc opinio aliqua expositione, quò facilius intelligi possit: multis enim proponitur, à nemine tamen, quod viderim, declaratur. Sciendum igitur est, existentiam interiorem quendam modum essentiae à Metaphysicis appellari solere, quo, si ipsa essentia existit: dicitur autem modus interior, quia essentia non per aliquid ipsi additum, & ab ea, re ipsa, distinctam, existit, cum existit, sed per aliquem gradum eius, cuius gradus ab ea differt, eo modo, quo intensio, siue gradus albedinis ab ipsamet albedine distinguitur. Iam verò albedo non fit intensa per aliquid, à se, re ipsa, distinctum, sed per gradus, à quidditate fluentes: qui ideo interiores modi nuncupantur, quia, si ab ipsa natura, atq; substantia, vel essentia quodammodo fluunt, & oriuntur. Neque verò interiores hi modi ijs similes sunt, quos Aristoteles in prædicamentis, substantiæ modos appellavit: vbi enim, capite de qualitate, quatuor qualitatis species numeravit, ait, Erunt forte alij modi, species igitur qualitatis appellavit modos, nimirum ad substantiam relativos: qui quidem non interiores, sed exteriores modi dicuntur, quoniam substantia sit qualis per aliquam entitatem, ipsi additâ, & ab ea re ipsa distinctam: non enim albedinem interiorem parietis modum diceremus; quoniam albedo est entitas, parieti extrinsecus addita, & ab eodem, re ipsa, distincta. Cum igitur existentia à communi natura, re ipsa, non distinguatur; iure optimo eius interior modus appellabitur. Nunc ad rem nostram. Natura communis existere non potest, nisi aut in vno, aut in plurib; singularibus existat, & quia cum primùm existit, tùm primùm hæc, & singularis facta est: idcirco vetustissimis Doctores placuit, ipsamet existentiam esse individuationis, seu singularitatis principium.

Existentia est
modus interior
essentiae.

Species qualitates ab Aristotele appellatur modi. Iam non sunt interiores, sed exteriores.

Fundamentum
huius opinionis.

Confutatio opinionis Rogerij Baconi. Cap. XI.

HÆC sententia à paucissimis recipitur, quinimò multis, & ijs quidē validissimis rationibus confutatur. Afferam ego, brevitatis causa, duas tantum precipuas. Prima ea est: Id, quod ponit distinctionem individuorum, sub eadem specie, individuationis principium esse non potest: sed existentia, ut ad hoc, vel ad illud eiusdem speciei individuum determinata est, ponit, & indicat distinctionem utriusque individui; ergo existentia non potest esse principium individuationis. Maior est nota, quia quæ sunt distincta inter se, iam constituta sunt, atq; ijs ipsis principijs, quibus distinguuntur, iisdem pariter constituuntur: quod ergo ponit distinctionem individuorum, eorundem pariter constitutionem indicat, atque ita distinctionis, aut constitutionis individuorum principium esse non potest. Tota difficultas in minori consistit. Pro cuius probatione advertendū est, rebus omnibus, quatenus in prædicamentis collocatæ sunt, essentiam tantummodò, non etiam existentiam convenire: quoniam prædicamenta existentiam non respiciunt, sed ab ea quodammodo abstrahuntur. Tunc arguitur sic, Tota cuiuscunque prædicamenti series, ab summo genere usque ad individua inclusivè, cuiusque speciei existentiam præcedit: homo enim prius natura in Socratem, & Platonem distinctus est, & in omnia individua, de quibus prædicatur, quam eorum gratia existat, igitur existentia constitutionem, & distinctionem individuorum indicat, atque ponit. Hoc quò facilius intelligatur, considerandum est, propositiones quasdam reperiri, quæ passim à philosophis perpetuæ veritatis propositiones appellantur: rebus enim competunt, secundum essentiam, & secundum quædam prædicamentalem rationem consideratis. Itaque siue homo existat, siue non existat, hæc propositio semper est vera, homo est animal. Pari ratione, siue Petrus existat, siue non existat, hæc propositio semper est vera, Petrus est homo: igitur priusquam animal extra prædicamentum sit, hoc est, re ipsa in natura consistat, habet aliquod positivum, per quod ad hominē contrahitur, nimirum rationale, quod est differentia specifica hominis. Sic etiam, antequam homo existentia Petri, vel Ioannis existat, atque extra prædicamentum positus sit, habet, scilicet in aliquo priori signo nature, aliquod positivum, quo ad Petrum, vel Ioannem contrahitur. Et, ut vno verbo dicam, prius natura Metaphysicam individuum, cuius modò principium

Res oēs ut habeat esse i prædicamentis carent existentia, habentque tantummodo essentiam, & quidditatem.

Propositiones perpetuæ veritatis quædam sunt.

querimus, quā indiuiduū physicū constitutū est: Existētia verò indicat indiuidū Metaphysi-
cū, iā constitutū; & propterea illius indiuiduationis principū, de qua nūc disserimus, esse non
pōt. Secunda rō, si existētia, quatenus existētia est, indiuiduationis principū diceretur, tūc
illa eadem principium esset, quo alterum indiuiduum ab altero distinguitur; quia, ut supra
diximus, eadem constituendi, & distinguēdi principia sunt. Sed existētia, ut existētia est, nō
est principium, quo alterum indiuiduum ab altero distinguitur; ergo existētia, ut existētia
est, non potest esse principū indiuiduationis. Minor propositio est conspicua, quia quod per
se indistinctum est, non potest esse principium distinctionis alterius: Sed existētia vnus in-
diuidui per se indistincta est; ergo non potest esse principium, quo vnus indiuiduum ab al-
tero distinguitur. Probat minor; quia existētia Socratis non differt ab existētia Platonis,
quatenus existētia est, sed propter aliquid, Socrati insitum, quod non reperitur in Platone:
igitur existētia, ut accidens quoddam, Socrati aduenit, iam in priori signo naturæ in esse sin-
gulari, & metaphysicē constituto. Et tantum abest, ut singularitatem Socrati tribuat, ut ab
eodem potius singularitatem accipiat: dicitur enim existētia, hæc, quia accidit huic, puta So-
crati: Sic de existētia Platonis, & aliorum omnium dicendum est. Quare cum existētia in
diuiduo, iam constituto, adueniat, ea certē indiuiduationis principium esse non poterit. Nūc
verò argumētum oppositum explicemus. Dicebatur ex 7. Metaph. actus est, qui determinat,
& distinguit. Concedenda est hæc propositio, ea tamen lege, ut eo modo id fiat, quo est actus:
nam si est actus essentialis, determinat, & distinguit, per modum essentiae: Si verò est actus ac-
cidentalis, determinat, & distinguit, per modum accidentis. Addebatur, existētia esse vlti-
mum actum naturæ, vel indiuidui. Hæc propositio distinguenda est: aut enim est sermo de
ultimo actu, intra seriem prædicamenti, aut de ultimo actu, extra seriem prædicamenti: pri-
mo modo propositio neganda est, quoniam vltimus actus, intra seriem prædicamenti, natu-
ram communem determinans, atque indiuiduum metaphysicē constituens, est differentia in-
diuidualis, & hæc appellatur actus determinans, atque distinguens per modum essentiae. At
verò post hunc actum, extra prædicamentum, datur existētia, ad quam indiuiduum, meta-
physicē constitutum, atque in prædicamento inclusum, potestatem habere dicitur, & propte-
rea existētia indiuiduo accidere quodammodo dicitur: erit ergo actus determinans, & distin-
guens, per modum accidentis tantum, non autem per modum essentiae, sicut debet esse actus
ille, qui dicitur principium indiuiduationis. Neque verò approbandam censeo distinctionē
illam de duplici existētia, quam Nicolaus Bonetus in sua Metaphysica, loco in præcedente
capite citato, proposuit, ut alia, s. sit existētia simpliciter, alia singularium: nam, ut subtiliter
asserit Scotus, lib. 2. Sent. dist. 3. q. 3. non magis hic homo, quàm homo, veram, & propriè di-
ctam existētia includit.

Opinio Gotfredi. Cap. XII.

Quarta fuit opinio Doctoris celeberrimi ex Parisiensium Schola, Gotfredi de Fontibus
quol. 6. q. 16. & quol. 7. q. 5. qui existimauit, præcipuam radicem distinctionis, qua alte-
rum indiuiduum ab altero distinguitur, quantitatem esse; atque ad eam hanc ipsam indiuidua-
tionis principium dici debere. Ad huius opinionis probationem ponit doctor ille, substantiā,
& quantitatem aliquod vnus per accidens constituere, & propterea duo hæc, vnā, & ean-
dem proprietatem habere nō posse, quæ illis per se, & æquè primò conueniat: sed si qua pro-
prietas primò, & per se vni competat, alteri alterius tantum ratione conueniet. Exemp. grat.
ferrum calidum est vnus per accidens; non potest autem dari aliqua proprietates, quæ per se,
& æquè primò ferro, & calori conueniat: cum igitur calefacere sit proprietates quædam, quæ
calori ascribitur, si ferrum quoque calefacere dicatur, id ipsam per se quidem non faciet, sed
ratione caloris. Hoc assumpto sic argumentatur; Diuidi in partes eiusdem rationis, est pro-
prietates, quæ per se, & primò quantitati competit: sed dum substantia aliqua, puta natura spe-
cifica, in plura indiuidua diuiditur, in partes eiusdem rationis diuiditur; ergo in naturæ speci-
ficæ, ratione quantitatis, conueniet, quantitas igitur prima radix, atque origo indiui-
duorum censenda est. Argumentatur deinde tali pacto; Hic ignis non differt ab hoc
igne, nisi quia forma differt a forma: forma autem non differt a forma, nisi quia est in alia, &
alia parte materiæ: nec pars materiæ differt ab alia parte materiæ, nisi quia recipitur in al-
ia, & alia parte quantitatis; igitur fundamentum, & prima radix harum distinctionum,

Secunda rō.

Existētia po-
tius accipit
singularita-
tē ab indiui-
duo, quā quē
eidē singula-
ritatem tri-
buat.
Solutio Ra-
tionis, quæ p-
batū est, existē-
tiam esse
principiū in-
diuiduatio-
nis. Vide Sc-
in 2. d. 3. q. 3.
Vltimus actus
consideratur
aut intra se-
riem, aut extra
seriem prædi-
camenti.

Non datur
existētia sim-
pliciter disti-
ctā ab existē-
tia singula-
rium.

Quantitas se-
cundū Got-
fredū, est in-
diuiduatio-
nis principium

Prima ratio
pro hac opi-
nionē.

Secunda rō.

quantitati refertur accepta; atque ita quantitas illud principium est, quo natura communis ad esse singulare deducitur, & quo vnum quodque individuum ab altero distinguitur. Huic sententiæ visus est subscripsisse Romanus Egidius quol. 1. q. 1. tametsi alia ratione tueatur quantitatem esse principium individuationis: videtur enim illi id muneris ascribere, quatenus quodammodo materiam signat, atque describit, hoc est, quatenus quantitas est quedam materia conditio: hæc autem opinio diligentius considerabitur, atque etiam refutabitur infra, cum S. Thom. opinionem expendemus.

Confutatio opinionis Gotsfredi.

Cap. XIII.

Reijciamus interim opinionem Gotsfredi, quæ non minus à veritate aliena est, quam sint opiniones, supra recitatae. Possent illa quidem multis rationibus confutari: sed quoniam paulò inferius, opinionem aliam falsam esse, docturi sumus, quæ cum hac ipsa magnâ convenientiam, & similitudinem habet; ideo eisdem argumentis, quibus illa rejicietur, hæc pariter insinuetur, & destruetur. Vnum igitur tantummodò nunc adducam, quod hanc potissimum sententiam euertere videtur: est autem huiusmodi. Si quantitas esset principium individuationis, dubio procul aut esset quantitas terminata, aut interminata: sed neutra istarum esse potest; igitur quantitas non est principium individuationis. Maior est nota, per aptam, satifque commodam diuisionem. Minor verò probatur, & primò de quantitate terminata: quoniam quantitas terminata, quemadmodum accidens omne, formam substantialem, imò hanc formam substantialem in materia consequitur: cum ergo ponat individuum, iam constitutum, eius certè principium esse non poterit. Hoc idem modò probatur de quantitate interminata; nã quantitas interminata (quæ non est aliud, s̄m grauiiores interpretes, atq; Doctores, nisi substantia materia, apta per quantitatem finiri, & circumscribi) est eadẽ numero in re genita, quæ fuit in re dissoluta, ergo si quantitas interminata est principium individuationis, genitum, & dissolutum erunt idẽ numero, quod est maximũ absurdum. Dicit fortasse Gotsfredus; quantitatem esse quidem principium individuationis; sed tamen posita vnitate specifica: nũc autem genitum, & dissolutum inter se specie differunt. Sed contra hoc subtiliter argumentatur Scotus; ponamus, inquit, ex aqua ignem, atque rursus ex eodem igne aquam fieri: hæc aqua cũ præcedente, ex qua prius ignis genitus est, d̄ esse eiusdem speciei: in hac autẽ aqua, recẽs genita, eadẽ est materiæ portio cũ quantitate interminata, quæ erat in aqua, ex qua ignis genitus est; ergo si quantitas est principium individuationis, posita vnitate specifica, hæc aqua, & illa idẽ numero erunt, quod est contra oẽs philosophos, vno ore consistentes, id, quod semel interijt, idẽ numero redire nulla ratione posse. Nunc ad rationes Gotsfredi. Ad primã; explicanda est illa propositio, qua asseritur, diuidi in partes eiusdem rationis, propriam esse quantitatis affectionem: vera est enim hæc propositio, si de diuisione in partes quantas intelligatur: falsa autem, si intelligatur de diuisione in partes subiectiuas, cuiusmodi est diuisio specifica naturæ in plura individua, de qua quidem diuisione nunc loquimur. Ad secundã, qua dicebatur, hic ignis non differt ab hoc igne, nisi quia forma differt à forma, &c. Respondendum est, si illa particula. *Quia*, dicat quoddam quasi signum, & argumentum distinctionis; illa propositio concedenda est, in hoc sensu; quia in hoc igne est alia forma, alia materia, & alia quantitas; ideo arguimus, hunc ignem ab alio igne distinctum esse. Si verò illa particula. *Quia*, dicat præcipuam rationem distinguendi; tunc propositio neganda est: nam hic ignis non differt ab hoc igne, per formam, per materiam, aut per quantitatem; sed per hanc formam, per hanc materiam, & per hanc quantitatem; atque ita non quantitas, sed illud, quo quantitas dicitur hæc, individuationis principium appellabitur. Nam & quantitas, vt quantitas est, habet ex se vnitatem realem, minorem vnitate numerali, sicut supra de quacunque communi natura docuimus; atque adeo ea, sic considerata, ad numeralem vnitatem potestatem hêt. Itaque quod contrahit quantitatem ad esse hoc, illud verè pro individuationis principio statui potest: quod nam, autem illud sit, explicabimus infra, cum veram de re proposita sententiam examinabimus.

Vide Aegidium Romanum quol. 1. q. 1. 1. tametsi alia ratione tueatur quantitatem esse principium individuationis: videtur enim illi id muneris ascribere, quatenus quodammodo materiam signat, atque describit, hoc est, quatenus quantitas est quedam materia conditio: hæc autem opinio diligentius considerabitur, atque etiam refutabitur infra, cum S. Thom. opinionem expendemus.

Arg. firmisimum in contra opinionem Gotsfredi.

Resp. Gotsfredi.

Replica Scoti subtilissima quare ipsum in 3 d. 3 q. 4. qui multis argumentis in hæc sententiam mouetur. Responso ad primam rationem Gotsfredi.

Ad secundam rationem.

Nota hic, & quantitates ipsum indigeat principio, quo individua fiat.

Quinta fuit opinio, quæ Porphyrio, & Boetio pariter tribuitur; qui existimasse vili sunt non vnum, aut alterum accidens, sed plurimum accidentium collectionem ad naturam singularem efficiendam concurrere; ea enim multorum accidentium collectio ita ad vnum singulare pertinet, ut in aliquo alio individuo reperiri nullo modo possit. Exem. gr. natura humana ad Socrate contracta, adeo singularis, & vna numero facta est, quia in Socrate accidentia multa reperuntur, quæ in alijs esse non possunt; ut si dicremus, eum esse filium Platonis, habere caput magnum, oculos nigros, nasum sinum, capillos rufos, esse longæ staturæ, atque id genus alijs accidentibus affectum. Ideo dicebat Porph. in prædicabilibus, cap. de specie, illud verè individuum appellari, quod ex hijs proprietatibus constat, quarum collectio in alio reperiri non potest. Et Boetius ibidem cap. de Differentia, & specie, plures sunt, inquit, de quibus species prædicatur, non substantiæ quidem diversitate, sed accidentium multitudine. Erit ergo multorum accidentium collectio individuationis principium ipsi; quod quidè ab huius opinionis sectatoribus nonnullis rationibus confirmatur. Primo, si individua eiusdem speciei specialitè inter se interioribus, atque substantialibus differentijs, non autem accidentarijs distinguerentur, tunc illa inter se substantia, & specie differerent: sed consequens est absurdum, ut manifestum est, ergo & antecedens, nimirum individua substantialibus differentijs distingui, atque eisdem in individuorum esse constitui. Præterea, si individua substantialibus quibusdã differentijs constituerentur, tunc species ad individua totum non esset, nec illorum naturam, & quidditatem contineret; ac proinde in quid de illis perfectè non prædicaretur: sed consequens est falsum, ergo & antecedens. Falsitas consequentis est nota. Consequentia probatur, cuius non species, sed substantialis illa differentia, qua individua in esse individuorum constituuntur, totam eorum essentiam, & quidditatem contineret. Ad hæc, si individua essentialè differentiam haberent, qua & in esse individuorum constituerentur, & inuicem differerent; tunc ea communi definitione, nimirum definitione specifica non egerent: sed consequens aduersatur Aristoteli 7. Metaph. tex. 53, ubi ait, singulares, & individuas substantias defini non posse: eadem igitur aduersatur & antecedens. Consecutio est evidens: quoniam individua ea omnia haberent, quæ ad veram definitionem desiderantur. scilicet naturam communem, & differentiam substantialem. Cum igitur ex Aristotelis sententia, individua defini non possint, dicendum est, illa carere substantiali differentia, qua in individuorum esse constituuntur, atque adeo sola accidentia, in vnum collecta, quæ illis extrinsecus adveniunt, ea esse, quibus individua in esse individuorum constituuntur, quibusque ea ipsa, iam constituta, inuicem distinguuntur.

Multorum accidentium collectio secundum Porphyrio & Boetio, individuationis principium esse videtur.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Prædictæ sententiæ confutatio. Cap. XV.

Verum nec huiusmodi opinio rei quæsitæ veritatem attingit, quæ propter ea quoque nonnullis rationibus reijci solet. Primo, si multa accidentia, in vnum collecta, individuum in esse individui verè, & propriè constituerent, aut hoc esset, quatenus communia sunt, ut albedo, quatenus albedo, superficies, quatenus superficies, & sic de alijs; aut quatenus sunt singularia, ut hæc albedo, hæc superficies: sed neutro modo id contingere potest; ergo accidentia non possunt esse principium individuationis. Probat minor, primo de accidentibus, quatenus communia sunt: nullum enim commune, alteri communi additum, illud, cui additur, singulare facere potest; igitur accidentia, quatenus communia sunt, si nature communi addantur, nunquam ipsam singularem efficere poterunt. Deinde neque id facere posse accidentia, ut singularia sunt, ita probatur: nam si accidentia iam singularia sunt; ergo illa eadem per aliquid singularia facta sunt, atque ita eadem redibit quæstio de illis, sicut de quacunque natura communi. Secundo, per illud non potest constitui individuum in esse individui, quo ablat

Prima ratio.

Secunda ratio.

to, individuum adhuc singulare, & vnum numero manet: sed remoto quocunque accidente, adhuc individuum singulare, & vnum numero manet; ergo nullam accidens, siue diuisim, siue coniunctim accipiatur, potest verè, & propriè individuum in esse individui constituere. Minor probatur, potissimum in individuo substantiæ: nam substantia, ut substantia est, ex 7. Metaph. tex. 4. omne accidens natura, tempore, & definitione præcedit: non implicat autem contradictionem, omne posterius a suo priori, saltem per aliquam potentiam, sciungi; igitur

sub-

Confirmatio.

substantiale individuum absque omni accidente manere poterit; atque ita nullum accidens potest esse principium individuationis. Confirmatur hæc ratio; quoniam illud ab eo seiungi non posset, per quod verè, & ut aiunt, formaliter constituitur: non enim animal, quod hominem, sicut etiam rationale, intimè constituit, ab homine seiungi potest, ipsomet homine remanente; cum igitur probatum sit, non implicare contradictionem, omne accidens ab individuo substantiæ separari; iam plane sequitur, nullum accidens posse esse principium individuationis. Sed dicet fortasse aliquis, quavis substantia sit prior omni accidente, quatenus substantia est, non eam tamen priorem esse omni accidente; quatenus est individua. Contra, eodem modo substantia est prior omni accidente, quo est subiectum omnium accidentium: sed non est subiectum omnium accidentium, nisi quatenus hæc, & singularis igitur quatenus hæc, & singularis omne accidens simpliciter præcedit. Tertiò, in qualibet serie, siue quolibet ordine cuiuscunque prædicamenti ea omnia reperiuntur, quæ ad seriem, siue ordinem illius prædicamenti necessariò pertinent, quocunque alio remoto, quod extra illius prædicamenti seriè & ordinem collocatum est: sed ad seriem, prædicamenti substantiæ (ut de hac potissimum loquamur) sicut pertinet primum prædicatum, de quo nihil aliud prædicatur, ut substantia, quæ est genus generalissimum, ita pertinet infimum subiectum, cui nihil omninò subiicitur, ut Petrus, vel quoduis aliud singulare; ergo singulare in serie prædicamenti substantiæ reperitur, quocunque alio remoto, quod verè ad illud prædicamentum non attinet; immò extra eius seriem, & ordinem collocatum est: sed nullum accidens ad prædicamentum substantiæ verè pertinet; cum extra eius prædicamenti ordinem collocatum sit; ergo nullam accidens ad interiori rem substantialis individui constitutionem concurrere potest. Cæterum contineri individuum in serie prædicamenti substantiæ, præter id, quod dictum est, ita etiam facile probari potest. quoniam in serie prædicamenti substantiæ reperitur species; species autem de pluribus differentibus numero prædicatur: igitur in serie prædicamenti substantiæ reperiuntur individua, de quibus species prædicatur in quid. Ex quibus iam apertissimè elicitur, omne accidens, siue sit quantitas, siue qualitas, siue alia plura simul coniuncta, constituto iam individuo aduenire, atque adeo individuationis principium esse non posse.

Solutio rationum prædictæ opinionis.

Cap. XVI.

Quo Porph.
& illor. ex
istimauerint,
plura accide
ntia in vnum
collecta, ad
principium in
dividuatio
nis pertinere

A Ge nunc oppositas rationes diluamus. Primò autem id omnibus notum esse velim, me eò nunquam adduci potuisse, ut crediderim, Porphyrium, atque Boetium existimasse, plura accidentia, in vnum collecta, esse principium individuationis: Sed potius, cum differentia illæ, quæ naturas communes ad esse singulare contrahunt, nos omninò lateant, idcirco accidentia hæc, quæ individuis extrinsecus adveniunt, loco differentiarum sumpsisse, quibus vnum individuum ab altero distinguitur. Cum enim videmus in Socrate accidentia multa, quæ non apparent in Platone, ideo statim conijciemus, Socratem non esse Platonem: non eam tamen ob rem putandum est, accidentia illa præcipuam rationem esse, qua intimè Socrates à Platone distinguitur: ea enim nos latet, ut est illa, de qua nunc præcipuè disputamus.

Resp. ad pri
mã rationẽ
adversariorũ

Ad primam igitur rationem, neganda est consecutio: nam tametsi eiusdem speciei individua interioribus, atque substantialibus differentiis inter se differunt; non ideo tamen sequitur, ea ipsa inter se substantia, atque specie differere: quoniam intimum illud principium, quo differunt, nõ multis quidem commune, sed unicuique individuo proprium est. Equus, & asinus substantia, & specie differunt, quia illud principium, quo differunt, nimiram differentia specifica, ut speciei proprium, ita omnibus individuis, sub specie contentis, commune est. At verò Socrates, & Plato substantialibus quidem, atque interioribus differentiis inter se distinguuntur; tamen illæ differentia ad rem nullam communem pertinent, immò in re nulla communi conveniunt, quæ de illis in quid prædicetur; & propterea cum ad propriam individui substantiam tantummodò pertineant, sit, ut Socrates, & Plato non specie, sed solo numero distinguantur. Ad secundam, neganda est pariter consequentia: ut enim genus dicitur totum ad species, quavis unaquæque species propriam, & essentialem differentiam habeat, qua intimè constituitur; ita etiam species dicitur totum ad individua, quavis vnumquodque individuum propria, atque substantiali differentia præditum sit, qua in esse individui positum est. Ad tertiam facilis est responsio: habeat quidem individua quælibet substantialem differentiam, quæ

Ad secundã
rationem.

Ad tertiam
rationem.

inui-

in vicem distinguuntur; eger tamen communi definitione, nimirum definitione speciei; quia, ut ait Aristoteles loco ab ipsismet aduersarijs citato, non consueverunt philosophi definire nisi ea, quae aeterna, & indissolubilia sunt, cuiusmodi sunt rerum species: individua vero, quae mortalia, atque caduca sunt, definitione carent. Addi potest, ea tantum defini, quorum datur scientia: rerum autem caducarum, atque mortalium nulla scientia dari potest, ut lib. 1. Post. Aristoteles docuit.

Opinio Sancti Thomae.

Cap. XVII.

Sexta fuit opinio S. Thom. tertia parte Summæ, q. 77. art. 2. opusculo 29. 5. Metaph. com. 1. 2. libello de ente, & essentia, c. 1. & alijs pluribus locis: qui cum diligenter considerasset, individuum neque ex semetipso, neque per negationem, neque per accidentia in esse individui constitui, tandem conclusit, aliquod reale positivum, & illud quidem internum necessario dandum esse, quo natura communis ad esse singulare contrahatur, & per quod singulare, iam constitutum, à quoque alio individuo distinguatur: id autem nil aliud esse putavit, nisi materiam signatam. Verum quid nomine materiae signatae Angelicus Doctor intellexerit, non satis apud eius interpretes perspicuum est, varios varia dicentes: quorum quidem dissensio valde obscuram, & dubiam eius opinionem reddidit. Inter eos omnes convenit, duo hæc, nimirum materiam, & quantitatem ad principium individuationis concurrere: duplex enim apud Aristotelem, lib. 3. Metaph. tex. 1. 1. reperitur divisio: altera secundum formam, quæ, apud eundem, divisio secundum speciem appellatur: altera secundum quantitatem. Iam vero divisio materiae, quæ, ad individua, sub vna, & eadem specie multiplicanda, in varias portiones fit, divisio secundum formam, seu speciem dici non potest: erit igitur secundum quantitatem, quæ veluti actus quidam est; cum omnis divisio ipsi actui necessario tribuatur. Itaque Thomistæ omnes vno ore fatentur, individuationis principium esse materiam, quantitate signatam. Differunt autem in hoc: quoniam putarunt nonnulli, materiam, quantitate signatam, nihil aliud esse, nisi materiam quantam; atque ita hoc ipsum ex materia, & quantitate aggregatum, illud esse individuationis principium, quod nos quaerimus. Cuius quidem expositionis eam rationem adducunt: quoniam substantiæ, quæ sub eadem specie individuae vocantur, cuiusmodi, autore S. Thom. sunt substantiæ materiales, duas veluti proprietates habere dicuntur: altera est, quia cum pluribus eiusdem rationis incommunicabiles sunt (quælibet enim vna numero est) altera, quia in vicem distinguuntur. Cum autem materia sit principium incommunicabilitatis, ea ratione, qua forma in vna eius portione existens, in alijs reperiri non potest, hinc fit, ut individua à materia ipsa incommunicabilitatem accipiant. Cum vero quantitas sit principium numeralis distinctionis, fit, ut illa eadem individua, quantitatis beneficio, in vicem distinguantur. Quod igitur ex materia, & quantitate aggregatum est, id verum, & aptum individuationis principium statuatur. Ita Capreolus lib. 2. Sent. d. 3. q. 1. art. 1. Ferraricus 1. contra Gentiles c. 2. 1. Soncinus 7. Metaph. q. 34. & alij Thomistæ censuerunt. Alij vero, nonnullorum argumentorum vi, & efficacia perterriti, materiae signatae nomine, non aggregatum quippiam ex materia, & quantitate, siue materiam quantam; sed materiam cum potestate ad certam numero, & determinatam quantitatem intellexerunt; quatenus, si materia à naturali agente ita affecta est, ut non omnem, omni prorsus discrimine remoto, quantitatem recipere possit; sed huius tantum, & non alterius quantitatis sit capax. Et hæc fuit explicatio Caietani lib. de Ente, & essentia, c. 2. q. 5. quam etiam secutus est Chrysostomus, Iacuellus, lib. 5. Metaph. q. 5. sed ante ipsos Romanus Aigid. quol. 1. q. 1. 1. Ait igitur Caietanus quemadmodum materia, suapte natura, ad omnes formas recipiendas potestatem habet; nihilominus à naturali agente ita ad hanc formam, ut non ad aliam recipiendam accommodatur; ita eadem, suapte ingenio, omni quantitatis est capax; tamen à naturali agente quibusdam mutationibus ita afficitur, ut non nisi certam numero, atque determinatam quantitatem recipere possit. Iam vero in ultimo illo instanti, quo materia perfecte à naturali agente elaborata est, substantialem illam formam in sese recipit; ad quam determinatam potestatem habebat, eamque determinatam formam statim in materia determinata quantitas consequitur. Hinc fit, ut in illo priori naturæ signo, quo materia ad hanc formam recipiendam parata erat, virtute naturalis agentis, huius etiam numero quantitatis capax esse dicatur; ac

Materia signata secundum S. Th. est principium individuationis.

Thomistarum diffidit in opinione S. Th.

Divisio duplex secundum speciem, & secundum quantitatem. Vide Arist. 3. Met. 1. 1.

Opinio Capreoli, Ferraricis, Soncinis, & aliorum.

Explicatio Caietani lib. de Ente, & essentia, cap. 2. q. 5.

Eandem secutus est Iacuellus, & fuit de sententia Aigid. Romani quol. 1. q. 1.

ac proinde hæc materia cum hac capacitate considerata, ita intimè ad indiuiduum constitutum pertinet, vt verè indiuiduationis principium appelleretur, adeo vt, si indiuiduum definiti, posset, necessariò hæc materiam signatam, id est materiam cum hac capacitate, in sua definitione concluderet. Nihil ergo signata materia supra materiam addit, ait Galetanus, nisi capacitatem huius quantitatis, & non illius, capacitas autem materiæ ad hanc quantitatem, nihil est aliud, quam potestas, hanc potius quantitatem, quam illam recipiendi: potestas autè hanc quantitatem recipiendi, nihil in recto dicit, à materia re ipsa distinctum; sed reale quipiam addit, quod cumtaxat secundum rationem distinguitur. Hanc celebriores Thomistæ veram S. Thomæ sntæ explanationem esse putarunt. Cui tamen præcipuus eius commentator Galetanus, expositionibus alijs, maximas tenebras offudisse visus est. Etenim prima parte Summæ q. 29. ar. 1. ait, non propriè materiam, vt ad hanc quantitatem potestatem habet, sed potius vt virtute hanc quantitatem continet, vel vt est radix, & fundamentum huius quantitatis, esse principium indiuiduationis. Quæ quidem explicatio, licet cum superiore conciliari posset, à multis tamen doctissimis viris ab eadem alienissima indicatur. Sed quidquid hoc sit, libro de Ente, & essentia, loco superius citato, hanc Angelici Doctoris sntam dilucidè explicare, ac penitus ad eius sensum penetrare cupiens, ait, materiam signatam internum esse indiuiduationis principium, quo intimè, particulatim tamen, Sortes est hic. Dicit autem, particulatim, quia non arbitratur, materiam signatam esse ipsammet proprietatem, seu differentiam indiuidualem, sed potius indiuidualis differentie essentialè principium. Opinatur enim, proportionem materiæ signatæ ad proprietatem, seu differentiam indiuidualè, esse sicut proportionem rationalis animæ ad differentiam, hominem constituentem. Vt enim rationalis anima non est ipsa differentia constituens, puta rationale, sed id, vnde differentia sumitur, ita materia signata non est ipsa differentia indiuidualis, sed id, vnde sumitur. Et sicut homo est homo, & per rationale, tanquam per totum quoddam denominans, quod non est aliud, quàm differentia, seu gradus quidam specificus, & per rationis participem animam, tanquam per præcipuam partem, intimè constituentem, à qua ipsamet rationale deducitur: ita Sortes est hic, & per differentiam indiuidualè, tanquam per totum quoddam denominans, quod non est aliud, quàm gradus quidam indiuidualis, & per materiam signatam, tanquàm per priorè causam, & eam quidem internam, à qua ipsamet indiuidualis differentia originem ducit. Hæc Galetanus. Cæterum non desuerunt alij, eam ex veteribus, tum ex recentioribus Philosophis, qui materiam signatam indiuiduationis principium esse statuerint: ita enim arbitratus est Auerroes, lib. 5. Metaph. com. 12. 1. de Cælo comm. 95. sed potissimum disputatione quinta contra Algazem, in solutione dubij octauæ; vbi asserit, præcipuam causam convenientiæ in numerali multitudine esse formam: causam verò multitudinis numeralis esse materiam. Albertus quoque idem sentit, lib. de Intellectu, & Sueffanus 5. Metaph. disput. 5. ca. 4. vbi vult, materiam præcipuam esse indiuiduationis principium; formam verò causam, sine qua non. Cui sntæ visus est etiam subscripsisse Archægelus Mercenarius in huius questionis dilucidatione: atque rursus Franciscus Bonamicus, lib. 6. de motu cap. 18. qui eandem sententiam Platoni tribuit: quem, in Thimeo asserit, hoc aliquid ex permanentia iudicasse, eam verò materiæ potissimum ascribi.

Rationes probantes materiam signatam esse principium indiuiduationis. Cap. XVIII.

Prima ratio.

Non desunt autem rationes, & autoritates, quibus hæc sententia ad eius sectatoribus muniti solet. Primò sic argumentatur, singulare, & vniuersale inuicem opponuntur, vt docet Aristoteles 1. Post. cap. 2. igitur principium illud, quod præcipuè singulare constituit, illi principio opponi debet, quod constituit vniuersale: sed principium, vniuersale constituens, est

Secunda rō.

forma, ergo principium, quod singulare constituit, debet esse materia. Secundo. Illud est principium indiuiduationis, quod est principium indiuiduorum, sub eadem specie, multiplicationis: eisdem enim principijs constituuntur entia, quibus multiplicantur: at designatæ portiones materiæ sunt principia multiplicationis indiuiduorum, sub eadem specie, vt ex Aristotele sequenti cap. manifestum fiet; eadem igitur erunt principia indiuiduationis. Tertio, Illud est,

Tertia ratio.

principium indiuiduationis, quod est principium distinctionis indiuiduorum, sub eadem specie: sed materia, quantitate signata, est principium distinctionis indiuiduorum, sub eadem specie;

ergo eadem erit principium individuationis. Maior est nota, & explicata superioris. Minorem autem sic probant: quoniam materia, per determinatam quantitatem, ab omnibus alijs distinguitur, atque seiangitur: statuta enim quantitas, ita rem circumscribit, ut eam à cunctis alijs separet: immò eà posita, statim ponitur singularitas; eadè verò remota, & singularitas remouetur. Etenim cum res certam quantitatem habet, iam singularis est: & vicissim, cum singularis est, iam certam, atque determinatam obtinet quantitatem. Verissima igitur est hæc propositio, scilicet materiam quantitate signatam, esse principium distinctionis individuorum sub eadem specie, ac proinde illa eadem erit principium individuationis. Postremo validissima quidem ratione Caietanus, & Iauellus sic argumentantur: Illud est verum principium individuationis, cui primò & per se repugnat communicari cum pluribus: sed materiam signatam, hoc est materiam, prout respicit certam, ac determinatam quantitatem, primò & per se repugnat communicari cum pluribus; ergo materia signata est verum principium individuationis. Maior est manifesta: cum enim individuum incommunicabile sit, & vnum numero; necesse est, ut ei ratione cuius incommunicabile sit, primò, & per se cum pluribus communicari repugnet. Minorem autem sic probant: quoniam materia, ut respicit hanc quantitatem, fit propria huius individui, egressusque limites materiam communis; ei autem, quod contra commune distinguitur, omnino communicari repugnat. Quod autem huiusmodi communicabilitas primò, & per se materiam signatam repugnet, quatenus signata est, ita ostendunt; nam si à materiali individuo quodcumque aliud, præter materiam signatam, remoueas, adhuc incommunicabilis substantia remanebit; si autem materiam signatam auferas, tunc assignari ratio nulla poterit, quare individuum incommunicabile fiat. Id enim ex forma haberi nequaquam poterit; quoniam formæ, ut forma est, communicabilitas competit, supple cum materia. Neque ex materia, vniuersè accepta; quoniam materia, ut materia est, cum indiuiduis omnibus materialibus communis sit; ab eo, quod commune est, nulla res incommunicabilis fieri potest. Neque tandem ex quantitate, aut ex alio quouis accidente: quoniam accidentia omnia, scilicet naturæ ordine, indiuidui substantiam consequuntur. Ratio igitur, cur individuum incommunicabile sit, ex sola materia signata proficiscitur; atque ideo ei primò, & per se cum pluribus communicari repugnat, eaque sola verum, atque proprium individuationis principium iudicari debet.

Quarta ratio
Vise Iauellū
& Caietani
locis super
citatis.

Thomistarum sententia Aristotelis auctoritatibus reboratur. Cap. XIX.

Maius autem robur hæc Thomistarum sententia à nonnullis Aristotelis auctoritatibus accipere videtur. Quam primam, quæ omnium famosissima est, elicitur ex 5. Metaph. tex. 12. vbi asserit Aristoteles, eam vnum numero esse, quorum materia est vna: apertissimè igitur numeralis vnitatis principium ipsammet esse materiam significauit. Secunda elicitur ex 7. eiusdem operis lib. tex. 28. vbi ita scribit: *Tota autem iam forma in hisce carnibus, atque ossibus Socrates est. & Callias*; quo loco nomine harum carnium; & horum ossium nihil aliud, nisi materiam signatam intelligi voluituram subdit: *Diuersa quidem propter materiam, si numeralis diuersitas à materia pendet; ab eadem igitur indiuiduorum constitutio vsquequaq; pendebit*. Tertia elicitur ex eodem lib. tex. 35. vbi, cum docuisset, vniuersalem hominem ex forma, communique materia constare, postea subdit, *singulare autem ex vltima materia iam Socrates est*. Per vltimam materiam, palam est, nihil aliud; nisi materiam signatam intelligere potuisse; quia ut talis est, non in homine quidem, vniuersè accepto, sed in homine duntaxat singulari includi; vel contineri potest. Quarta elicitur ex 2. lib. tex. 49. vbi docet, quæcumque sub eadem specie plura numero sunt, eam necessariò materiam includere: unde elicitur, plures numero primos motores reperiri non posse; quoniam primus motor materia caret: nullius autem momenti esset huiusmodi illatio, nisi hæc, Scilicet materies huius, & illius indiuidui sub eadem specie principia existerent. Quinta elicitur ex 1. de Cælo tex. 92. vbi discrimè adducit inter Cælum; & hoc Cælum: Cælum, inquit, formam significat; hoc autem Cælum formam in materia: Si itaque hæc particules, Cælum, respondere formam, & huius particule; hoc, respondere materiam, Aristoteles voluit; dubio procul, indiuiduum esse hoc, & singulare potissimum per materiam, existimauit. Postrema elicitur ex eodem libro textibus 93. & 94. vbi docuit, ideo plures Cælos, hoc est plures Mundos reperiri non posse; quia Mundus hic ex

Prima auctoritas.

Secunda auctoritas.

Tercia auctoritas.

Quarta auctoritas.

Quinta auctoritas.

Sexta auctoritas.

tota sua materia conflatus est inferre igitur voluit, si plures numero Mundi darentur, fore, vt illi numeralem vnitatem à materia reciperent.

Thomistarum opinio quatuor conclusionibus rejicitur. Prima conclusio.

Cap. XX.

Communissima quidem est hec Thomistarum de principio indiuiduationis opinio, eamque, vt diximus, multi viri doctissimi, ac præclarissimi probauerunt; nihilominus, si libera, solutaque mente ad illam considerandam accesserimus, ipsamque ad veritatis trutinam expenderimus, eam nullo modo consistere posse, quin immò in multis deficere inuenimus: propterea eius falsitatem distinctè, & articulatim ostendere cupientes, quatuor illam cõclusionibus rejiciemus. Quarum primà sit hæc; Materia, quatenus materia est, indiuiduationis principium esse non potest. Non est directè hæc conclusio contra sententiam Thomistarum, sed potius contra alios autores, qui eidem aliqua ex parte subscripserunt: eam tamè quatuor potissimum rationibus firmare libet. Primò, Illud, quod de se entitatem incommunicabilem non habet, nihil certè in esse incommunicabili constituere potest: sed materia, vt materia est, entitatem de se incommunicabilem non habet; ergo materia, vt materia est, indiuiduum in esse incommunicabili constituere non potest. Maior propositio est conspicua: nulla enim res entitatem alteri, aut vnitatem propriæ entitati, aut vnitati oppositam tribuere potest: vt albedo non potest parieti, aut alteri subiecto, nigredinis entitatem tribuere, quæ illi opposita est. Minor autem probatur: quoniam materia, vt materia est, de ratione sua formali cum pluribus indiuiduis communicabilis est: & quemadmodum materia, vniuersè accepta, per se ad omnes formas recipiendas indifferens est; ita aliqua materiæ portio suapte natura cuiuscunque indiuidui subiectum fieri potest: est enim materia veluti totum quoddam homogeneum, partes habens, seu portiones eiusdem rationis; atque adeo quicquid de tota materia dicitur, illud idem de quacunque eius portione verè enunciari potest. Præterea, Quicquid est de quidditate, intimaque naturæ specificæ ratione, indiuiduationis principium esse non potest; alioquin natura specifica, vt talis est, indiuidua, & vna numero esset: sed materia, vel secundum Thomistas, est de quidditate, intimaque naturæ specificæ ratione: immò etiam secundum Aristotelem 7. Metaph. tex. 34. vbi Architam commendat, qui rem per materiam, & formam, tanquam per quidditatis partes definebat: non igitur materia potest esse principium indiuiduationis. Rursus, Id, quod rem aliquam in aliqua entitate, atque vnitate primò constituit, nullo modo diuisione, illi entitati, & vnitati opposita, diuidi potest: rationale enim, quod hominem in vnitate specifica constituit, non potest diuidi, diuisione specifica: sed materia, vt arbitrantur Thomistæ, indiuiduum in entitate indiuiduali, atque in vnitate numerali primò constituit; ergo materia nullo modo, diuisione, vnitati numerali opposita, diuidi poterit: hoc autem patet, esse falsum; videmus enim, materiam in plura numero distincta diuidi, & numerari; falsum igitur erit, materiam indiuiduum in indiuiduali entitate constituere. Postremò, Si materia esset principium indiuiduationis, tunc genitum, & dissolutum idem numero essent: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Probatum consequentia; quia eademmet numero materia, quæ est in re genita, fuit ante in eo, quod interijt; ergo si materia vnum numero constituit, genitum, & id quod interijt vnum numero erunt. Nec dicat hic aliquis, genitum, & dissolutum esse diuersæ speciei: quoniam contra hoc, idem argumētum dirigi poterit, quod supra de quantitate adductum est. Ponamus enim, ex aqua ignem, & rursus ex eodem igne aquam fieri; certum est, aquam, nuper ex igne genitam, eiusdem esse speciei cum aqua, ex qua ignis genitus est: cum autem eadē numero materiæ portio, quæ est in hac aqua, fuerit etiam in illa; sequitur necessariò, vt hæc, & illa aqua idem numero sint; atque ita quod iam interijt, idem numero redibit, quod philosophis omnibus aduersatur. Argumētum hoc, quod est Doctoris subtilis, niritur soluere Archangelus Mercenarius, præsentis disputatione, cap. 11. ait enim, probare Scorum, materiam, vt materia est, indiuiduationis principium esse non posse, quod facile concedit: ipse enim cum Thomistis tuetur, materiam non nudam, & secundum eius substantiam consideratam, sed aliquibus affectionibus præparatam, esse principium indiuiduationis: quod an verum sit, in sequentibus conclusionibus apparebit.

Prima ratio pro primacõclusionis.

Secunda rō.

Tertia ratio. Vide Anto. Trombet in quolibet. Metaph. q. 19. q. in Thomistam multas argumētis inuictur.

Quarta rō. Quare Scot. vbi supra.

Esopus, & profectio.

Solutio Mercenarij, infra rejicienda.

Secunda conclusio. Cap. XXI.

Secunda conclusio est hæc; materia, quantitate affecta, hoc est, aggregatum quippiam ex materia, & quantitate, indiuiduationis principium esse non potest. Hæc conclusio probatur primò sic; si materia, quantitate affecta, esset principium indiuiduationis, aut hoc esset quantitate interminata, aut quantitate terminata: sed neutro modo id contingere potest, igitur materia, quantitate affecta, non est principium indiuiduationis. Probatur minor, & primò, de quantitate interminata perspicua res est: quoniam illa non minus est indifferens ad singularitatem, quam sit ipsa materia, vniuersè spectata: quod quidem nomen ipsum indicat interminatæ quantitatæ: nam si interminata est, tantum abest, vt indiuidui, quod terminatum est, principium esse possit; vt ipsamet potius potestatem obtineat, qua terminata fiat. Hoc idè modò determinata quantitate probatur: quod. n. indiuiduo aduenit, in suo esse indiuiduali, iam constituto, indiuiduationis principium esse non potest: sed quantitas terminata indiuiduo aduenit, in suo esse indiuiduali iam constituto, ergo quantitas terminata non potest esse principium indiuiduationis. Minor probatur ex ipsismet Thomistis, qui defendunt, quantitatè terminatam non in materia quidem prima, sed in toto composito, iam constituto, veluti in proximo subiecto existere; eamque dissoluta substantia, destrui; nouam autè ad nouæ substantiæ generationem comparari: quantitas igitur terminata, cum ponat indiuiduum, iam constitutum, aduenit necessariò huic formæ substantiali, atque ita indiuidui principium esse non potest: nisi quis fortasse dicat, totum constitutum principium ipsum, per quod constituitur, antecedere, quod absurdissimum est. Rursus, Thomistarum sententia, accidentia specifica non sunt singularia, nisi quatenus adueniunt singulari subiecto, in quo inhaerent: ponunt igitur singularitatem subiecti; ac deinceps quantitas, cum sit accidens, indicat, subiectum illud, cui aduenit, esse iam singulare, nec illud vllò pacto in tali esse constituit. Sed ponamus etiam, quantitatè terminatam, quemadmodum & omnia accidentia proximè in prima materia recipi, vt nonnullorum fert opinio: tunc ne hoc quidem modo, quantitas terminata potest esse principium indiuiduationis: nam quauis illa per se determinata sit, quia. s. tanta est, & non maior, neque minor; nihilominus ad indiuidua indeterminata est, sicut materia ipsa: non enim absurdum est, vt eadem materiæ portio, quæ cum tanta quantitate in hoc indiuiduo fuit, illa ipsa cum eadem quantitate in alio indiuiduo ponatur, atq; ita si materia, prout terminata quantitate affecta est, indiuiduationis principium diceretur; tunc hoc, & illud in indiuiduum vnum numero essent, quod concipere nemo potest. Sed est alia ratio pro eadem conclusione; Si enim materia, terminata quantitate prædita, aliquod vnum numero constitueret, sequeretur, vt Sortes puer, atque ille ipse, postquam adoleuit, vel consentit, idem numero non esset: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentia est nota, quia Sortes puer, & ille idem adolescens, aut senescens, eandem terminatam quantitatem non habet. Præterea, Cum ex Aristotele 1. Post. prædicamenta impermixta, atque omnino diuersa sint; dubio procul res vnius prædicamenti entitatem, aut vnitatem alterius prædicamenti conferre non potest: Sed quantitas est prædicamentum, à substantia distinctum; ergo illa non potest conferre entitatem, & vnitatem numeralem indiuidui de genere substantiæ, quam in hac nostra disputatione inquirimus. Tribuit quidem quantitas entitatem, & vnitatem, vt ita dicam, quantitatiuam; tamen ponit entitatem, & vnitatem, substantialem. Aliud igitur principium inquirendum est, quo substantia indiuidua, intra substantiæ prædicamentum, vna numero fiat: nam alia omnia, quæ sunt extra prædicamentum substantiæ, vt quantitas, qualitas, locus, & alia id genus accidentia, quauis in indiuiduo insint; nihilominus de intima eius ratione non sunt, sed illi in esse indiuiduali, iam constituto, accidere dicuntur.

Tertia conclusio. Cap. XXII.

Tertia conclusio, quæ Sancti Thomæ sententiam adhuc infirmiore reddi, ea est, Materia, vt est in proxima potentia ad hanc quantitatem recipiendam, vel vt est capax huius quantitatæ, & non illius, non est principium indiuiduationis. Hanc conclusionem Petrus Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 6. q. 4. sect. 3. dupliciter probat. primò, quia in omni transmutatione, materia virtute naturalis agentis, proximam potentiam ad determinatam quantitatem

Prima rō pro
secunda con-
clusionē.

Quantitas in-
terminata nō
pōt esse prin-
cipium eius,
quod termi-
natum est.

Quantitas ter-
minata sicut
oē accidens
aduenit indi-
uiduo iam cō-
stituto, ideo
non pōt esse
principiū in-
diuiduationis.
Proderit hic
videre] dispu-
tationem no-
strā de subie-
cto acciden-
tium.

Secunda. rō.

Tertia ratio.

Prima rō Pe-
tri Pōsecæ p-
tertia conclu-
sione.

acquirat, reddaturque capax ita huius quantitatis, ut non illius: ergo in omni transmutatione erit alia, & alia numero materia, ac deinceps eadem materia numero in genito, & dissoluto corpore non seruetur, quod peripateticæ Philosophiæ penitus aduersatur. Secundo, si materia, ut ad hanc quantitatem recipiendam parata est, numeralis unitatis principium esset, sequeretur, ut ea ipsa in quacunque transmutatione ad nihilum redigeretur, atque iterum produceretur. Probat consequentiam; quoniam ipsa nec in aliam materiam abire potest, nec subleuetur aliquid habet, ex quo gigni queat. Subtilia quidem sunt hæc Fonsecae argumenta; tamen probare potius videntur, potentiam ad determinatam quantitatem non esse principium indiuiduationis ipsiusmet materiae, quam materiam quantitate signatam, eo modo, quo explicatum est, non esse principium indiuiduationis substantiæ singularis perfectæ, quod est præcipuum in hac disputatione quaesitum. Ideo validius mihi videtur argumentum Caietani, in Commentarijs primæ partis Summæ S. Thomæ q. 29. art. 2. quo præcipue ostendit, materiam primam per potentiam proximam ad determinatam quantitatem, indiuiduationis principium statui nullo modo posse. Argumentatur itaque, tali pacto; Actus, & potentia ad idem prædicamentum pertinent, ut habet Aristoteles 10. & 12. Metaph. & Auer. 3. Phys. ubi disertis verbis asserit, potentiam, ad vnumquodque prædicamentum esse in illo met genere, in quo est actus ipse: sed quantitas est in prædicamento accidentis; ergo potentia recipiendi quantitatem erit pariter in prædicamento accidentis: tunc sobarguit, sed indiuiduum vnius prædicamenti per aliquid alterius prædicamenti intimè constitui non potest; ergo materia, ut est in potentia ad hanc quantitatem, principium indiuiduationis substantiarum materialium esse non potest. Chrysostomus Iauellus, qui propositam conclusionem veram esse defendit, lib. 5. Metaph. q. 15. huic Caietani argu. respondet, propositionem illam, potentia est in eodem genere, in quo est actus, quem respicit, non esse veram, nisi de eo actu intelligatur, quem potentia primo, & per se, non autem secundo loco respicit. Iam vero potentia materiae ad hanc quantitatem, dicitur esse substantia, atque idem se ipsa cum materia prima, quoniam primo, & per se hanc, vel illam formam substantialem respicit: quia verò talē formam recipere non potest, nisi proximam potentiam habeat talem quantitatem recipiendi; hinc fit, ut hanc, vel illam quantitatem secundo loco respiciat. Cæterum contra hanc responsionem argumentatur Fonseca: nam etsi potentia passiva materiae simpliciter, & absolute ad quantitatis prædicamentum non reuocatur; reuocatur tamen quatenus passiva, atque ad quantitatem recipiendam accommodata; atque ita Iauelli responsio vim argumenti non effugit. Franciscus tamen Suarez in suis disputationibus Metaphysicalibus, disput. 5. sect. 3. ait, confutationem hanc nullius esse momenti: quoniam illa reduplicatio materiae, quatenus passiva, atque affecta, vel accommodata ad quantitatem recipiendam, non addit potentiam realem ipsi materiae, sed solum, secundum nostrum modum loquendi, & concipiendi, illam potentiam explicat, per habitudinem ad terminum secundum, qui est quantitas; & propterea non est necesse, ut ea ratione ad prædicamentum quantitatis pertineat: bonam igitur putauit esse responsionem Iauelli. Mihi tamen Fonsecae argumentum aduersus Iauelli responsionem maximū robur habere videtur: quoniam actus, & potentia in abstracto (ut dicunt Scholæ) quacunque illa sint, ad idem prædicamentum necessariò pertinent: id ipsum enim Aristoteles & Auer. locis superius citatis censuerunt: nam potentia ad substantiam est in genere substantiæ; potentia ad qualitatem in genere qualitatis, potentia ad locum in genere loci, hoc est in prædicamento ubi, & sic de alijs: licet autem semper arguere à rebus in abstracto consideratis, & prout sunt in prædicamento, ad easdem in concreto acceptas, & quatenus sunt extra prædicamentum. Exempli grat. licet sic arguere, homo in abstracto est animal; ergo homo, ut est in Petro, est animal; simpliciter potentia ad albedinem, in abstracto, est in genere qualitatis; ergo eadem potentia, ut est in superficie, est in genere qualitatis. Sic igitur, ad rem nostram, potentia ad quantitatem, simpliciter, & in abstracto, est in genere quantitatis; ergo eadē prout est in materia, siue illi addat aliquid reale, siue non, erit in genere quantitatis, atque adeo erit accidens, & materia cum illa potentia, indiuiduationis principium esse non poterit. Sed quicquid sit argumentum Fonsecae, vel responsio Iauelli, probō ego, alia ratione præcipua, propositam conclusionem: Materia, ut est in proxima affectione ad hanc quantitatem, nō habet hanc quantitatem, sed ad illam est ipsa potentia; ergo ipsa sic accepta, per se indeterminata est;

Secunda rō.

Rōnes Petri
Fonsecae pro
positam con-
clusionem non
planè confir-
mant.Arg. Caieta-
ni validissimū p
eandem conclu-
sione.Iauelli rōnis
ad arg. Caiet.Arg. Fonsecae
contra rōnis
Iauelli.Suarez rōnis
ad arg. Fon-
secae.Arg. Autorit
contra rōnis
Suarez.Exemplum ex
placis monū
arguendi ab
abstractis ad
concreta.Ratio Auto-
ris pro præ-
dicta conclu-
sione.

est, ac propterea singularis, seu determinatae substantiae principium esse non potest. Respondent Thomistae, materiam illis iam affectionibus determinatam esse, quibus determinata quantitas respiciat. Contra, illae affectiones sunt qualitates, & accidentia; ergo si materia, sic accepta, est principium individuationis, tunc aggregatum ex subiecto, & accidente esset principium individuationis, quae fuit secunda conclusio, superius satis commodè reprobata. Deinde, cum ait lauellus, materiam potentiam habere, quae quantitatem, tanquam secundum terminum, respiciat, quia talem formam recipere non potest, nisi prius ad talem quantitatem recipiendam accommodata sit; hoc, eius pace dixerim, valde absurdum mihi videtur: quoniam cum potentia materiae, per eundem lauellum, substantialem formam, tanquam primum terminum respiciat, quam postea quantitas, sicut omne accidens, suapte natura consequitur, videtur potius materia talem quantitatem recipere non posse, nisi prius talem formam substantialem recipiat, quam opposito modo: potius igitur materia, substantiali forma, quam eadem, quantitate signata, individuationis principium dici deberet. Probo hanc consequentiam; quia quantitas aduenit huic formae substantiali; igitur saltem in primo signo naturae, substantiale individuum, iam constitutum, ante se ponit.

Ratio Thomistarum
Confutatio.

Alia ratio.

Quarta conclusio.

Cap. XXIII.

Quarta conclusio, quae Thomistarum, ac potissimum Caietani sententiam penitus evertit, est huiusmodi; Materia, ut virtute quantitatem continet, vel, ut est fundamentum, radix, & origo certae, ac determinatae quantitatis, non est principium individuationis. Hanc sic probat Franciscus Suarez: materia virtute quantitatem non continet, nisi quia virtute formam continet, quam quantitas ipsa consequitur; ergo prius materia est fundamentum, radix, & origo huius formae, quam huius quantitatis; atque ita potius materia, ut virtute continet formam, quam ut virtute continet quantitatem, individuationis principium dicenda est. Sed praeterea pro eadem conclusione sic argui mihi posse videtur: principium individuationis est illud idem, quo eiusdem speciei individua inuicem distinguuntur: singamus nunc duo individua in humana specie, sintque Socrates, & Plato: individua haec substantialia sunt; remoueamus igitur quantitatem, colorem, figuram, locum, & accidentia omnia; immò etiam existentiam ipsam, quae, ut supra explicatum est, essentiae accidere dicitur; consideremusque haec duo individua, quatenus sunt duae partes, humanae speciei, in genere substantiae; subiectae, quaeramusque nunc, quid est illud, quo haec duo individua, sic considerata, inuicem distinguuntur? Ait Caietanus, esse materiam, ut virtute continet quantitatem. Contra, aut de quantitate interminata loquitur, aut de quantitate terminata: de interminata quidem loqui non potest; quia illa, secundum Aristotelem, simul cum materia aeterna est, atque adeò materia illam virtute continere non dicitur; sed potius eam re ipsa possidet, quaecumque illa sit: loquitur ergo de quantitate terminata, quam virtute materia continet, quatenus intima Socratis, aut Platonis pars futura est. Tunc ita argumentor; In substantia materiae inest potentia ad recipiendam quantitatem aequalem, tam prout pars Socratis, quam prout pars Platonis futura est (fieri enim potest, ut Socrates, & Plato sint eiusdem quantitatis) ergo materia, ut virtute certam, ac determinatam quantitatem continet, principium esse non potest, quo unum individuum ab altero distinguatur. Respondet Caietanus, tamen si fieri potest, ut Socratis, & Platonis quantitates aequales sint; nihilominus materia individuationis principium non dicitur, quatenus virtute tantam quantitatem; sed quatenus hanc, & non illam quantitatem continet, puta quantitatem Socratis, & non Platonis, vel opposito modo. Sed contra, quaero enim, quid illud sit, quo quantitas Socratis, quae est quantitas haec, distinguatur à quantitate Platonis? Aut quo haec eadem quantitas in esse singularitatis constituitur? Nam si materia est principium individuationis, quatenus virtute continet quantitatem hanc; ergo ponitur quantitas iam singularis; eius igitur singularitatis principium quaerendum est. Et certè, cum quantitas formam consequatur, nihil aliud arbitror responderi posse, nisi quantitatem hanc ideo singularem esse, quia consequitur formam hanc, quae singularis est. Sed iterum quaerendum erit, quo nam forma haec in esse singularitatis constituitur? Si dicatur, quia est in hac materia, siue in hac portione materiae; nondum erit soluta questio; quia iterum quaeretur, quod nam sit principium singularitatis huius portione materiae? Ea

Ratio Francisci
Suarez p. 4.
conclusionem.

Ratio Autoris.

Ratio Caietani.

Confutatio.

igitur omnia, quæ à Thomistis de indiuiduationis principio dicta sunt, lepidè potius explicata, quam aliqua ratione munita, aut aliquo fundamento firmata esse videntur. Et fortasse Catechani, libello de Ente, & essentia, loco superius citato, veritate tandem coactus, ne accidens aliquod, aut aggregatum quippiam ex subiecto, & accidente, indiuiduationis principium statueret; principium hoc nil aliud esse asseruit, nisi interiorem quendam gradum, à materia tamen signata, tanquam à priori causa, fluentem; & ferè ad opinionem, Scoti accedere visus est, quam explicabimus infra.

Rationes, superius pro sententia Thomistarum proposita diluuntur. Cap. XXIV.

REprobata iam satis S. Thom. & sectatorum opinione, nunc reliquum est, vt rationes, & Arist. autoritates, quibus probatum est, materiam, aut solam, aut quantitate signatam, esse principium indiuiduationis, diluamus. Ad primam igitur rationem respondendum est, sicut vniuersale, & singulare opposita sunt; ita principium, singulare constituens, principio, vniuersale constituti, opponi debere. Iam verò, ex Arist. loco ab aduersarijs citato, principium, vniuersale constituens, est forma, non quidem partis, sed totius (qui enim dicit Cælum, ait Aristoteles, dicit formam, hoc est naturam, & essentiam cæli) principium itaque singulare constituens, erit materia: non quidem partis, quæ est materia, quantitate signata, sed totius, quæ est indiuidualis proprietas, vt paulò infra planum fiet. Ad secundam, concessa maiore. distinguenda est minor: designatas enim materiae portiones esse principia multiplicationis in diuiduorum, sub eadem specie, dupliciter intelligi potest, vel in esse physico, vel in esse metaphysico: concedimus quidem, designatas materiae portiones esse principia multiplicationis indiuiduorum, in esse physico: quot enim sunt designatae materiae portiones, totidem sunt indiuidua, in esse physico constituta: negamus tamen, designatas materiae portiones esse principia multiplicationis indiuiduorum, in esse Metaphysico, de qua quidem multiplicatione modo differimus. Etenim indiuiduum physicè constitutum, præter signatam materiam, aliud quippiam habet, quo intimè ab alio indiuiduo disiungitur: quinimò quælibet etiam designata materiae portio, singularis cum sit, habet, aliquid, quo singularis reddita est; ac proinde indiuiduationis principium esse non potest. Ad tertiam neganda est minor. Ad probationem, concedimus, certa, ac determinata quantitate vnum indiuiduum ab altero distingui: illa enim signum euidentissimum est vnius indiuidui ab altero distinctionis: negamus tamen, quantitate determinata indiuidua primo distingui: nam etiam latrabilitas est id, quo canis distinguitur à lupo, hoc est, latrabilitas in cane est accidens quoddam, quo nos cognoscimus, ipsum esse distinctum à lupo: non tamè est principium illud, quo primò canis distinguitur à lupo: siquidem principium illud est eius differentia specifica, quam nos ignoramus. Eadem igitur ratione, certa, & determinata quantitas distinctionem nobis vnius indiuidui ab altero circumscribit: nihilominus illa indiuidua aliud interius principium habet, quo primò inuicem distinguuntur, & illud principium est eorum indiuidualis proprietas, vel differentia. Ad quartam, neganda est minor. Ad probationem, concedimus, materiam, vt hanc respicit quantitate, huius indiuidui propriam fieri, ac deinceps per se incommunicabilem esse: negamus tamen, eidem primò incommunicabilitatem competere: longe, n. differunt, aliquid esse incommunicabile per se, & aliquid esse incommunicabile primo: materia, vt respicit hanc quantitate, iam est hæc, & singularis, atque adeò per se incommunicabilis; tamen non est incommunicabilis primo; aliquid enim intus continet, quo incommunicabilis facta est, & illud ipsum per se, & primò incommunicabile est, vt ex superius declaratis elici facile potest. Cùm verò probant Thomistæ, materiam signatam incommunicabilem primò esse, quia si à singulari substantia alia omnia, præter ipsam, remoueamus, nihil omnino remanebit, quo eadem incommunicabilis reddi possit. Respondendum est, si à singulari substantia materia signata re ipsa remouetur, tunc statim illa substantia dissoluetur, nec vllum amplius principium querendum erit, quo incommunicabilis ipsa fiat. At verò si à singulari substantia sola cogitatione materiam signatam amoueamus, tunc in eadem substantia adhuc re ipsa interior quidam gradus reperietur, quo ipsa incommunicabilis redditur: ille autem gradus est indiuidualis proprietas, vel differentia, quam infra, in explicatione veræ sententiæ, aperiemus.

Catet. lib. de
ento, & essen
tia ad Scoti
opin. accessit
se visus est.

Ad primam
rationem.

Ad secundam
rationem.

Ad tertiam
rationem.

Ad quartam
rationem.

Quære supra
cap. 5.

Quod verò attinet ad Aristotelis autoritates. Ad primam, sumptam ex 5. Metaph. text. 12. quæ maximi momenti est, & mirum in modum Thomistarum sententiæ favere videtur, variæ sunt responsiones. Iacobus Zabarella, libro de individui constitutione, cap. 10. ait, Arist. eo loco æquarum singularis rationem non expressisse, cum dixit, illa vnum numero esse, quorum materia est vna: sed solû propriam numericam unitatis conditionem, ut a speciei unitate distinguit, significasse. Etenim, quia forma principium est unitatis specificæ, & illa eadem, secundum Zabarellam, est principium unitatis numericæ; ideo Arist. ne specificam unitatem cum numerali confunderet, neve errandi occasionem præberet, conditionem illam expressit, quam forma, ut singulare, & vnum numero constituat, exposcit. Iam verò forma hoc aliquid, seu vnum numero constituere non potest, nisi re ipsa existat: neque re ipsa existere potest, nisi cum materia coniuncta sit; & propterea Arist. ut formam, cum materia coniunctam, individuationis principium esse significaret, dixit, illa vnum numero esse, quorum materia est vna. Non dixit autem, quorum forma est vna, ut numericam unitatem à specifica unitate distingueret, cuius principium est sola forma, quatenus forma est. Hæc eadem videtur fuisse responsio doctissimi viri Francisci Piccol. li. 3. de Materia cap. 18. Sed ante ipsum Ioannis Bachonis, lib. 3. Sent. d. 12. cuius doctrinam Iacobus Zabarella multis in locis amplexatus est. Tuetur enim Ioannes Bachonus, ut paulò infra videbimus, formam esse principium individuationis: & ad allatam Aristotelis autoritatem respondet, materiæ nomine non illam Aristotelem intellexisse, quæ formæ subijcitur; sed totum potius, ex materia, & forma cōcretum, & illud quidem re ipsa existens, quod ab eo frequenter materia sensilis appellari consuevit. Verùm huiusmodi responsio in duobus potissimum deficere mihi videtur. Primum, quia cum nos de individuationis principio differimus, non quærimus, quod nam sit principium, quo individuum existit (ab eo enim existentiam saltem cogitatione seiungimus, ut supra animadvertimus) sed, cum individuum quoque, veluti speciei pars intra prædicamentum contineatur, quærimus, quodnam sit principium illud, quod individuum intra prædicamenti limites in metaphysico esse constituit? Deinde cum asserit Zabarella, ex Aristotelis opinione, formam, quatenus forma est, specificæ unitatis principium esse; aut ego vehementer erro, aut alia est eius loci interpretatio: non enim ibi Arist. docuit, formam, quæ est altera compositi pars, quatenus talis est, specificæ unitatis principium esse; sed docuit, formam pro quidditate acceptam, eiusdem unitatis esse principium: sic enim habet, *Specie verò, quorum ratio vna.* Namine autem rationis non formam partis, sed formam totius, quæ est ipsa quidditas, intellexit. Itaque omnes homines vnum specie dicuntur, non quia eorum anima, quæ est forma partit, vna sit; sed quia omnes in humanitate conueniunt, quæ est forma totius: vel quia vna ratio, seu definitio, quidditatem exprimens, est illis communis. Longè igitur melius Scotus, cum lib. 5. Metaph. com. 12. tum lib. 2. Sent. d. 3. c. 6. prope finem, illam Arist. autoritatem explicauit: vbi ait, Arist. nomine materiæ, non materiam quidem partis, quæ est altera compositi pars, sed materiam totius, quæ respondet formæ totius, quæque est individualis proprietas, seu ipsummet, quod quærimus, individuationis principium, intellexisse. Etenim forma totius est ipsa quidditas, quæ cum pluribus communicabilis est, atque adeo formæ nomen sortitur: materia verò totius est individualis proprietas, quæ fit veluti quidditatis subiectum, ipsamque incommunicabilem reddit, quatenus eam ad esse singulare deducit; hincque fit, ut materiæ nomen sibi vendicet. Cum igitur ait Arist. illa vnum numero esse, quorum materia est vna, illius propositionis sensus est, quorum proprietas individualis, quæ, ad quidditatem, materiæ rationem habet, vna est. Hæc Scoti responsio, quæ tamen infra in eius sententiæ explicatione planius aperietur. Petrus Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 6. q. 5. sect. 4. aliam attulit solutionem, quæ non longè, opinor, à veritate abest: ait enim, Arist. ibi materiæ vocabulum pro materia quidem signata, seu quanta accepisse; non ita tamen, ut materia illa primum esse individuationis principium significetur, adeo ut in aliud principium abire non possit: sed ita, ut principium physicum sit, ac re ipsa individuum componens. His addi potest, Arist. rectè dixisse, illa vnum numero esse, quorum materia est vna; ac proinde si ea verba rectè perpendantur, nunquam ex eis elicere poterimus, materiam primam unitatis, & indi-

Solutio Iacobi Zabarellæ.

Quære Piccolo lib. 3. de materia, cap. 18. vbi alias etiam solutiones offert. Eadè fuit solutio Ioannis Baconii.

Prædictæ solutionis confutatio.

Quo intelligendum sit, formam principium esse unitatis specificæ.

Solutio Scoti.

Solutio Petri Fonseca.

Solutio Autoris.

duationis radicem esse: sed adhuc principium illud querendum esse, quo materia vna, singularisque reddatur: quasi individuum ipsam materiam iam vnā, & singularem ponat, ipsam que illam evidentissimum argumentum esse, quo intelligere possumus, illud, cuius ipsa reapse pars est, hoc aliquid, & vnum numero esse. Ex his igitur manifestum iam est, longè illos à veritate aberrasse, qui ex citato Aristotelis loco, individuationis principium esse materiam elicerunt.

Solutio secundæ autoritatis.

Cap. XXVI.

Solutio Scotistarum.

Solutio Zabarella.

Solutio Autoris.

Explicatio
tex. 28 lib. 7.
Metaph.Generans, &
genitum de-
bent forma,
seu specie co-
uenire.Materia sig-
nata est velu-
ti signum, &
signum, quo co-
gnoscitur,
vniuersale in-
diuiduum ab al-
tero diuisibile
esse, non tñ
veram indivi-
duationis
principium.

AD secundam autoritatem, sumptam ex 28. contextu libri 7. Metaph. sunt etiam qui variè respondeant. Scotistæ aiunt, Aristoteli in eo tex. non de materia, quæ est altera compositi pars, sed de materia totius, quæ est proprietas individualis, sermonem esse; & propterea facillè admittunt, individua eiusmodi materia per se primò distingui, quæ tamen non illa est, quam arbitrantur Thomistæ. Zabarella aliter respondet, aitque, non esse Aristotelis consilium eo loco, primariam rationem distinctionis exprimere, qua Socrates distinguitur à Callia: sed in animo solum habuisse, rationem distinctionis individuorum asserre, quæ ab eorum eadem conuenientiæ ratione, diuersa sit. Et quoniam ibidem docuit, individua specie, & forma conuenire, ideo dicere nulla ratione debuit, eadem specie, seu forma differre: sed sensibilem materiam adiecit, quæ formæ interuentu, extra animam existit, atque simul conditio est, sine qua forma non existeret. Forma igitur ea est, quæ, cum materia existens, hunc hominem ab illo seungit, est que verum principium individuationis. Hæc Zabarella: & eadem ferè apud Piccolomneum reperiuntur, amborum enim hæc de re vnus, & idem sensus fuit. Qualescunque autem sint huiusmodi solutiones, veram illius loci interpretationem hanc esse putari. Disputabat ibi Aristoteles contra Platonem, qui separatas formas, in genere causæ exemplaris, ad rerum generationes necessarias esse existimauit, quo. s. generans rem sibi similem generaret. Reicit Aristoteles hanc opinionem: quoniam id, quod genitum est, non est quale quid, sed hoc aliquid, nimirum individuum, habens formam in materia existentem, atque ipsa cum eadem coniunctam; ac propterea, si generans, & genitum similia esse debent, opus est, vt ipsum quoque generans hoc aliquid sit, seu individuum, ex materia, & forma conflatum. Iam verò si hoc ad generationem satis est, nulla ceterè necessitas esse vti, cui separatas illas formas, quas ideas Plato vocauit, scituamus. Nunc ad re. Generans, & genitum, ait Arist. forma, seu specie conueniunt, materia verò differunt. Negare nemo potest, Arist. ibi de materia physica, quæ est altera compositi pars, sermonem habere; nulla tñ apparet necessitas concludendi, eam ipsam materiam individuationis principium esse, aut primam radicem, qua vnum individuum ab altero distinguitur: sed potius, vt supra diximus, esse argumentum evidentissimum, quo conuenire possumus, vnum individuum ab altero distinctum esse. Ratio est hæc, quoniam dum generans in actum generationis erumpit, tunc formam edis, materiamque perficit, non suam quidem, quia iam illa propria forma perfecta est; sed alterius, supple rei genitæ. Ideo ait Aristoteles, totam formam in hisce caribus, & hisce ossibus, iam esse Socratem, aut Calliam: ac si dixisset, formam, vna cum hac materia, individuum physice componere; latere tamen in individuo substantia principium illud, quo ipsum metaphysice constituitur. Et propterea si veram individuationis principium inuenire volumus, opus est, vt inuestigemus, quodnam sit principium huiusmodi carnis, & horum ossium, hoc est, à quo vna primò ipsa materia fiat hæc, singularisque reddatur.

Solutio tertiæ, & quartæ autoritatis.

Cap. XXVII.

Explicatio
tex. 35 lib. 7.
Metaph.etiam de par-
tiam. c. 1.
in extremo
suo forma
libellatam
a. rept.

AD tertiam autoritatem, sumptam ex 7. Metaph. tex. 35. si locum illum animo diligenter scrutauerimus, inueniemus, ibi Aristotelem inter vniuersale compositum, cuiusmodi est homo, aut equus, & particulare, cuiusmodi est hic homo, vel hic equus, discrimen statuere. Homo vniuersale quoddam est: in pluribus enim re ipsa subsistit; tamen homo non est substantia, ait Arist. hoc est forma tantum (nomine enim substantiæ eo loco formam intellexit) sed est quid, ex forma, & materia, hoc est, ex anima, & corpore conuerterum: non ex quacunque quidem anima, & ex quocunque corpore (non enim ex anima, & corpore equi) sed ex determinata anima, & determinato corpore: At verò hic homo, non ex determinata solum anima, & ex

& ex determinato corpore, puta ex anima, & corpore hominis; sed præterea ex hac anima, & ex hoc corpore, tanquam ex forma, & materia. cõsatus est. Hæc sunt, quæ in eo textu innuit, & in ijs potissimum verbis Arist. docuit. Ex quibus tamen nullo pacto signatam materiã esse principium individuationis, elici posse comperio: quoniam, tametsi materia signata unã cum sibi respondente forma, principium est, quo individuum physicè constituitur; illud tamen individuationis principium non est, quod nos in præsentî disputatione vestigamus. Enimverò, ut materia, & forma, quatenus absolutè principia sunt, saltem natura composito priora dicuntur: ita hæc materia, & hæc forma, quatenus talia sunt naturæ pariter ordine, hoc compositum antecedunt: habent igitur aliquid in se, quo talia dicuntur, singulariaque facta sunt, ac proinde illud pro vero individuationis principio statuendum erit. Ad quartam autoritatem, erutam ex 1.2. Metaph. tex. 49. quicquid dicat Petrus Fonseca, arbitror cum Scotistis, Arist. in eo tex. non de materia physica, sed de materia quadam metaphysica, quæ individua lis proprietates dicitur, sermonem habere: quod palam omnibus fiet, si breuiter illius cõtextus explanationem afferemus. Vult igitur ibi Arist. primi motoris unitatem ostendere, utiturque huiusmodi ratiocinatione: si plures essent Celi, hoc est plures Mundi, vel plures primi Coelorum necessariò plures primi motores darentur, qui non secus ac plures homines, ratione, seu specie convenirent. Quæcumque autem sub eadẽ specie plura numero sunt, ut forma cõveniunt, ita materia differunt: at qui primus motor materiam nullam habet, cum simplicissimus sit: nullam igitur formam habebit, qua cum alijs primis motoribus convenire possit; atque adeò vnus tantum numero erit. Hæc est Aristor. ratiocinatio. De materia itaque in eo textu Arist. loquitur, sed ex ratiocinatione eius elicere possumus, illum diserte de ea materia sermonem habere, quæ illi formæ opponitur, quæ plura distincta numero convenire dicuntur: ea autem forma, ut supra explicavimus, non est forma partis, sed totius; igitur materia, qua plura numero distincta differunt, non erit materia partis, sed totius: ea enim est, quæ vim habet contrahendi naturam communem ad esse hoc. Si itaque ea, quæ sub eadem specie plura numero sunt, hanc materiam totius necessariò continent; dubia præcul primus motor, qui simplicissimus est, naturamque habet, quæ nulla re ad esse singulare contrahi potest, hac materia totius omninò carebit; & propterea vnus tantum numero, per se hic, & singularis est, ut rectè citato loco Arist. concludit.

Materia si gnata è prin cipium, quo individuum physicè, non quo meta- physicè consti- tituitur.

Responso ad quartam Arist. autoritatem.

Explan. tex. 49 li. 12. Me- taph.

Quæcumque forma conveniunt, materia differunt, de quã materia propria intelligenda sit.

Solutio quinta, & sexta autoritatis. Cap. XXVIII.

AD quintam autoritatem, sumptam ex 92. contextu primi libri de Cælo, facilis est responsio: fauet enim ritum in modum illi sententiæ, quam nos infra defenduri sumus. Per spicua res est, Arist. in corporibus cælestibus nullam materiam physicam posuisse, ex qua unã cum forma naturalem compositum coalescit: sed solum materiam, quæ est subiectum motus, quam Scholæ vocant materiam ad ubi, ut ex contextu 1.2. libri octavi Metaph. apertissime elicitur, & nos etiam planissime in alia disputatione ex eodemmet Arist. demonstravimus. Id cum ita se habeat, manifestum est, Arist. in citato contex. 92. primi libri de Cælo, de materia partis, quæ individuum physicè constituit, loqui non potuisse; sed de materia totius, quæ responderet formæ totius, quæque individuum metaphysicè constituit, omninò disseruisse. Cæterum ne nos temerè hæc dixisse videri possimus, illius quoque contextus explanationem hic paucis afferemus. Arist. itaque in eo contextu consilium, & institutum est, docere, in quocumque singulari, essentiam ab existentia distinctam, reperiri: aliud enim, inquit, est forma, hoc est, essentia, absolutè considerata; & aliud est forma in materia, hoc est, eadem essentia, per aliquam individualem differentiam, ad existentiam contracta. Quod ut rectius intelligatur, explicat exemplis: aliud, inquit, est sphaera, hoc est, essentia, quidditas, vel quod quid erat esse sphaeræ; aliud est sphaera ænea; hoc est, essentia sphaeræ, iam in aliquo singulari ad existentiam determinata. Sic etiam, aliud est circulus, id est, essentia, & quod quid erat esse circuli: aliud est circulus aureus, hoc est, eadem circuli essentia, per aliquam individualem differentiam, ad singulare aliquod, iam existens, deducta. Cum itaque Cælum (accipiendo ipsum pro toto, ex omnibus cælestibus orbibus aggregato) sensibile quoddam, singulareque sit, in ipsa quoque essentiam ab existentia discernere poterimus: qui enim dicit Cælum, dicit formam tantum, hoc est naturam, essentiam, quidditatem, seu quod quid erat esse Cæli, vel (ut ita lo-

In corporib. cælestibus ex Aristor. nulla alia est præcedens materia nisi deo mobilis. Quære disp. de corp. cælest. substantia.

Explan. contex. 92. lib. 1. de cælo.

Quo Aristor. in singulari existente essentia ab existentia distincta dicitur. Quia, quam attulit Arist. inter cælum, & hoc cælum, quã intelligenda sit.

quar) caelitatem ipsam: nescitem enim, aptiore vocabulo, naturam, & essentiam cæli, ab existentia seiuictam, exprimere. Qui verò dicit hoc cælam, dicit formam in materia, hoc est, essentiam, & naturam cæli, iam per indiuidualem differentiam ad esse singulare existens contractam, atque deductam: ut enim formæ nomine, non formam aliquam partis, sed totius intellexit; ita nomine materiæ, non materiam aliquam partis, sed totius intelligere debuit. Sed videamus, an subtiles hæc contemplationes faciliore aliquo exemplo declarari possint. Qui dicit hominem, dicit formam; non animam, quæ est forma partis, sed essentiam, naturam, & quidditatem hominis, hoc est, humanitatem ipsam, quæ est forma totius. Qui verò dicit hunc hominem, dicit formam in materia; non animam in corpore, sed essentiam hominis, hoc est, hu-

Facili exemplo
discrimen in
ter essentiam,
& existentiam
explicatur.

Non est necesse,
ut omne
singulare
existens habeat
materiam
physicam, sed
satis est si habeat
materiam
metaphysicam

manitatem ipsam, in aliquo singulari existentem. Iam verò ut existentia essentia accedere quodammodo dicitur, ita singulari existenti, seu naturæ, atque essentia, iam per principium indiuiduationis ad esse singulare deductæ, quodammodo accedit, ut in physica materia, vel extra physicam materiam sit: non enim necesse est, ut quouisque alicuius rei quidditas in aliquo singulari ad existentiam deducitur, illa statim in physica materia sit. Etenim (quæ quid alijs sentiant) qui dicit Intelligentiam, dicit naturam, atque essentiam Intelligentiæ: qui dicit hanc Intelligentiam, ut ex. gra. Intelligentiam, Saturni Orbi applicatam, dicit naturam Intelligentiæ, ad singulare aliquod existens, contractam, cui tamen nulla physica materia accidit: constat enim, Intelligentias omnes physicae materiæ expertes esse. At verò qui dicit hunc hominem, hunc lapidem, vel hoc lignum, dicit essentiam, in singulari aliquo ad existentiam contractam, cui materia physica accidit: homo enim, lapis, lignum, & id genus alia sunt substantiæ corporeæ, ex physica materia, atque forma concretæ. Hinc multorum error elicitur, qui ex Aristotelis sententia existimarunt, nullam substantiæ speciem, non modò indiuidua multa, sed ne vnum quidem sub se indiuiduum habere posse, nisi materiam obtineat, idque de materia physica intelligendum esse dixerunt. Quod tamen Aristoteli penitus aduersatur: quoniam Sol, cæteraque cælestia sidera, vnica in suis speciebus singularia sunt; & nihilominus materiam physicam nullam habent, ut alibi probauimus. Humanæ quoque animæ sunt plura singularia, sub vna essentia, & quidditate contentæ; & tamen physica materia prorsus carent. Quod autem ijs verbis docere Aristoteles voluit, quodque fortasse nõ ita omnibus perspectum fuit, est hoc; non modò plura indiuidua, sed ne vnum quidem indiuiduum sub aliqua essentia contineri posse, nisi materia, quæ est indiuiduationis principium præsto adit: vbi hæc adest, etiam si vnum tantum singulare sit, in eo ipso essentia, atque existentia discrimen inueniri potest: ita enim in citato contextu Aristoteles scribit, Si solus vnus sumatur circulus nihilominus aliud erit esse circulo, & huic circulo, & illud forma, hoc autem forma in materia, & eorum, quæ singularia sunt. Vbi perspicuum est, quoniam circuli essentia, quæ est forma, per aliquam differentiam indiuidualem, quæ appellatur materia, ad esse singulare contrahi potest; idcirco etiam si vnus tantum circulus esset; in eo nihilominus essentia ab existentia discrimen inueniri posse: quod quidem discrimen (si Deum Opt. Max. excipias, qui, ut diximus, per se est hic) in rebus omnibus reperitur. Ad vltimam autoritatem, erutam ex contextibus 93. & 94. primi lib. de Cælo, respondendum est, perperam inde elici, materiam indiuiduationis, numeralisque vnitatis principium esse; cum potius elici posse videatur, eandem, quantitate tamen signatam, physicum esse principium multitudinis numeralis. Etenim vnus tantum numero Mundus est, ait Aristoteles; quoniam tota materia, ex qua aptus est fieri Mundus, in hoc vno Mundo continetur. Forma Mundi suapte natura cum pluribus communicabilis est; ideo si extra cælum idonea reperiretur materia, ex qua Mundus fieri posset, tunc ex ipsa, vel alter, vel plures Mundi conficerentur. Verum fac, plures Mundos ex pluribus materiæ portionibus edificatos esse, tunc signatæ illæ materiæ portiones essent quidem causæ pluralitatis mundorum, atque etiam principia, Mundos physicè constituentia, tamen non essent principia prima, quibus plures illi Mundi inuicem distinguerentur, neque etiam quibus iidem in esse singulari, & metaphysico constituerentur. Nunc autem vnus tantum numero Mundus est; quia deest materia, ex qua alter confici possit, & cum vnus tantum sit, non eget principio, quo ab altero distinguatur: quauis eo ipso principio, quo in esse singularitatis statuitur, ab alijs quoque Mundos, si in rerum natura essent, distingueretur. Itaque materia principium est, Mundum in esse physico (ut ita dicam) positiuè, in esse autem metaphysico, negatiuè consti-

In abstractis
à materia plura
possunt in
diuisis sub
eadem specie
reperi.

Vide Scot. in
2. d. 3. q. 7. q.
disputat contra
S. Tho.
Hæc elice ma-
teriæ nõ phy-
sicam, sed me-
taphysicam, et
se principium
indiuiduationis.

In Deo essen-
tia, & existentia
vnum, & idem
sunt; se-
cus in alijs.

R. N. ad se-
xtam autori-
tatem. Vide
Auer. disput.
1. contra Al-
gaze in solu-
sub. 8.

Pondera dili-
genter lenam
huius propo-
sitionis, mun-
dus constat
ex tota sua
materia, ideo
vnus tantum
numero est.

mens: est enim re ipsa vniuersi pars: sed quia tota est in hoc mundo; ideo in causa est, cur plures Mundi reperiri non possint.

Opinia recentium Philosophorum. Cap. XXIX.

Septima fuit opinio Trusiani Monaci, in commentarijs artis paruae Galeni, lib. 2. com. quem multi ex recentioribus Philosophis secuti sunt, praesertim Ioannes Gandauensis, libello de Substantia Orbis q. 7. Zimara theoremate 97. & in quaest. de Principio indiuiduationis, Achillinus Bononiensis, lib. 1. de Elementis cap. 26. Pererius lib. 6. de Communibus naturalium rerum principijs, cap. 12. Franciscus Piccolus, lib. 3. de Prima rerum naturalium materia, cap. 17. Sed hanc sententiam, praeter ceteros, Iacobus Zabarella, lib. de Constitutione indiuidui, cap. 5. 6. & 7. acutissime, atque acerrime tuetur. Sententia est huiusmodi: Ad indiuiduum constituendum duo principia necessario concurrere, materiam scilicet, atque formam: Illud tamen principium, quo primo, & praecipue indiuiduum in esse indiuidui constituitur, & quod vnum indiuiduum ab altero distinguitur, esse formam; materiam vero necessariam quaedam conditionem esse, aut causam, sine qua forma indiuiduum constituere non posset. Huius autem opinionis praecipuum fundamentum est hoc. Cum proprium munus formae sit, dare esse, & que in actu constituitur, fit, ut quemadmodum duplex est esse, ita etiam actus dupliciter consideretur. Esse quandoque pro essentia, interdum pro existentia sumitur; & vtrunque esse a forma pendet. Actus pariter dupliciter accipitur, vno modo pro gradu essentiae, quem tribuit forma, quatenus forma est altero, pro gradu existentiae, quem eidem forma tribuit non amplius quatenus absolute, & simpliciter forma est, sed quatenus extra animam re ipsa existit. Hac praemissa distinctione, proposita sententia a Iacobo Zabarella duabus conclusionibus explicatur. Prima est, forma, quatenus forma simpliciter est, rei essentiam, atque specificam unitatem constituit, esseque potius causa conuenientiae multorum in vno, quam distinctionis multorum inter se. Hanc conclusionem ita declarat: nam forma animalis constituit animal; forma hominis constituit hominem; & sic de alijs speciebus specialissimis, aut subalternis dicendum est. Omnia igitur animalia in vna animalis essentia conueniunt; & omnes homines in vna essentia hominis. Et hoc est, quod dicebat Arist. 1. de Celo com. 92. Caelum, s. significare formam, hoc est naturam, & essentiam Caeli. & ibidem Auerroes assererat, formam esse subiectum vniuersalitatis. Altera conclusio est, forma specifica, quatenus re ipsa existit, vnum numero constituit, efficitque, ut vnum indiuiduum primo, & per se ab altero distinguatur. Hanc conclusionem ita probat: nam quemadmodum forma, absolute spectata, rei essentiam constituit, & suapte natura cum pluribus communicabilis est, atque rursus in causa est, cur plura in vno conueniant, ita eadem, prout extra animam existit, considerata, simpliciter incommunicabilis est: nam eo modo, non nisi vna numero, & singularis esse potest, atque adeo indiuiduum primo constituit, quod incommunicabile est. Verum quoniam forma, ut existat, materiam expolit, in qua recipiatur; ideo materia etiam aliquo modo ad indiuidui constitutionem concurrat, quatenus, s. est veluti quaedam ministra, quae formam sustinens, illi famulatur, ut existat. Materia itaque non tanquam praecipua causa, sed tanquam conditio, sine qua non, ad indiuidui constitutionem concurrat.

Praedicta sententia rationibus, & autoritatibus confirmatur. Cap. XXX.

Hae sententia ab eitate autoribus multis cum rationibus, tum autoritatibus confirmatur. Trusianus Monachus, qui dicitur plusquam commentator, argumentatur primo sic: Vna materia omnibus formis, immo omnibus rebus generabilibus, & dissolubilibus est communis: vna autem forma est vnus tantum materia; igitur principale indiuiduationis principium est forma, & non materia. Antecedens, quo ad vtranque partem, est notum: nam vna, & eadem materia pluribus, quinimodo infinitis formis, saltem secundum successionem, subijciatur: vna, & eadem forma cum pluribus materiis, neque simul, & eodem tempore, neque secundum successionem, communicari potest. Consecutionem autem ita probat. Indiuiduum dicit esse indiuisum, & incommunicabile; igitur quod a se magis indiuisum, & suapte natura incommunicabile est, praecipuum indiuiduationis principium statui debet: hoc autem est forma, & non materia; forma igitur, & non materia est principale principium indiuiduationis.

Trusianus Monachus. Io. Gandau. Zimara. Achillin. Bononiensis. Pererius. Piccolomin. Zabarella. Sententiae recentiorum summa.

Fundamentum praecipuum

Prima conclusio eiusdem sententiae. Explicatio.

Alteram conclusionem

Probatio.

Duran. in 2. d. 3. q. 1. huic opinioni fauere visus est.

Prima ratio.

- Secunda ratio.** tionis. Secundò sic argumentatur Ioannes Gandauensis; Illud per se indiuiduationis principium statui debet, quo vnum indiuiduum ab altero distinguitur: sed forma, & non materia, vnum indiuiduum ab altero distinguitur; igitur forma, & non materia indiuiduationis per se principium statui debet. Probat minorem, autoritate Aristotelis 7. Metaph. tex. 49. vbi ait, actum esse, qui separat, & distinguit; actus autem est ipsa forma: & item autoritate Auerrois 1. de Anima com. 53. vbi asserit, membra cerui non differre à membris leonis, nisi quia anima cerui differt ab anima leonis. Tertiò sic argumentatur Achillinus; Illud est prima causa indiuiduationis, à quo primò res habet hoc esse, & vnum esse: indiuiduum enim dicit hoc esse, & vnum esse: at qui hoc esse, & vnum esse primò res habet à forma; igitur forma est prima, & principalis causa indiuiduationis. Probat minorem, autoritate Aristotelis 2. de Anima, text. 2. vbi ait formam esse substantiam, per quam est hoc aliquid: & Auerrois eod. lib. com. 8. & 3. phys. com. 68. asserentis, rem omnem esse vnam per suam formam. Quartò sic argumentatur Zinara; sicut se habet materia, & forma communis ad compositum commune; ita materia, & forma singularis ad compositum singulare: sed compositum commune primò, & præcipuè distinguitur forma communi; ergo compositum singulare primò, & præcipuè distinguitur forma singulari: cum autem idem sit principium constituendi, & distinguendi, iam planè sequitur, principale principium, indiuiduum constituens, esse formam ipsam. Quintò sic argumentatur Pererius; Vnum, & ens conuertuntur; & ab eodem vnumquodque habet vnitatem, & distinctionem, à quo habet esse: sed indiuiduum materialis substantiæ, cum ex materia, & forma compositum sit, habet suum esse perfectum à materia, & forma; ergo ab eisdem habet vnitatem, & distinctionem: at qui compositum est ens, & vnum, atque ab alijs distinctum, præcipuè propter formam; ergo indiuiduorum vnitatis, atque distinctio à forma, tanquã à primo, & principali principio accipienda est. Sextò, sic argumentatur Piccolomineus; Vt vnitatis generis, & speciei ad suum principium; ita pariter vnitatis numeri ad suum principium se habet: sed vnitatis generis, & speciei sequitur formam; eandem igitur sequetur vnitatis numeri, ac deinceps forma erit principium vnitatis numeralis. Postremò ita argumentatur Iacobus Zabarella; Cum nihil existat, nisi singulare sit, fateri cogimur, ab eo, necesse esse, singularitatem tribui, à quo tribuitur existentia: sed existentia tribuitur à forma; ergo ab eadem tribuitur singularitas. Confirmat hanc sententiam, autoritate Auerrois, qui, disputatione prima contra Algazelè, in solutione dubij octaui, dixit, causam multitudinis numeralis esse materiam: causam verò distinctionis, in multitudine numerali, esse formam. Rursus idem autor, in commentario 2. libri secundi de Anima, explicans illud dictum Aristotelis, forma est, quæ facit hoc aliquid, ait, formam esse, per quam indiuiduum fit hoc. Sed clariùs in initio commentarij noni eiusdem libri, disertis verbis asserit, indiuiduum, non esse indiuiduum, nisi per formam; quia non est indiuiduum, nisi quatenus est ens actu; est autem ens actu, per formam, non per materiam.

Confutatio opinionis recentium Philosophorum. Cap. XXXI.

In quo nam sensu recentium Philosophorum opinio veritatem habere possit.

AT verò neq; huiusmodi opinio propositæ difficultatis nubila omnino dissoluit: si quid enim ipsa veritatis habeat, illud est, formam. scilicet absolutè, & vniuersè spectatam, vnitatem specificam constituere, rationemque esse, cur plura distincta numero, in vno conueniant, formant verò extra animam existentem, & particulatim acceptam, indiuiduum physicè componere, quemadmodum & materia ipsa, nequaquam tamen principium indiuiduationis in esse metaphysico dici, cuius gratia hæc disputatio edita est. Huius autem rei veritas ijs omnibus perspicua fiet, qui gradatim à subalterna specie, per speciem specialissimã, & vagū indiuiduū, ad indiuiduū signatū, singula considerando, descendunt. Forma animalis, quæ est anima, in sua latissima significatione accepta, constituit animal, generatim pariter consideratum, quod est species subalterna. Forma hominis, quæ est anima rationalis, vniuersè spectata, constituit pariter hominem, vniuersè consideratum, qui est species specialissima. Aliqua anima rationalis constituit aliquem hominem, qui est indiuiduum vagum. Tandem hæc anima rationalis constituit hunc hominem (physicè semper loquendo) qui est indiuiduum signatum. Nunc autè querendum est, quodnam sit principium, hanc animam constituens, ipsamque singularem reddens? Dicet fortasse aliquis, quoniam hæc anima in hæc materia, siue in hoc corpore recipitur;

Notabilis ratiocinatio, qua prædictæ opinionis falsitas ostendit.

pitur; ideo hanc materiam esse principium singularitatis animæ. Sed eodem redibit questio: nam rursus quærendum erit, quonam principio materia hæc, singularisque reddatur? Nunquam igitur verum indiuiduationis principium in esse metaphysico habere poterimus, nisi rem aliquam inueniamus, quæ naturam communem ad esse singulare deducat, & cõtrahat; ratione cuius materia, & forma fiant hæc, ac deinceps compositum, ex ipsis proficiscens, vñ numero, & singulare dicatur. Huc accedit, quòd, cum nos quærimus, quodnam sit indiuiduationis principium, quemadmodum supra monuimus, quærimus principium, intra prædicamenti seriem, indiuiduum constituens; ac proinde existentiam ab indiuiduo mente, & cogitatione seiungimus: quo fit, vt forma, extra animam existens, eius indiuiduationis principium esse non possit; cum potius forma, re ipsa existens, ponat indiuiduum, cuius est forma, tanquam prius saltem natura, in esse metaphysico constitutum. Denique sicut corpus, & anima vniuersè, tanquam materia, & forma, animal vniuersè, physicè constituunt; ita substantia, & anima tñ sensibile, veluti fundamenta generis, & differentia, idem animal vniuersè, metaphysicè efficiunt: nam animatñ sensibile est quædam differentia, quæ substantiam corporeã ad esse specificũ subalternũ deducit. Similiter sicut corpus, & rñalis aĩa hominem generatim, physicè constituunt; ita aĩal, & rñale eundẽ hoĩem metaphysicè cõponunt: est. n. rationale dñia quedã quæ aĩalis genus ad speciẽ hoĩs specialissimam contrahit. Eadem igitur ratione opus est. dicere, sicut hoc corpus, & hæc rationalis anima, veluti materia, & forma, hunc hominem physicè constituunt: ita humanam naturam, & indiuidualem differentiam hunc hominem metaphysicè constituere: indiuidualis enim differentia naturam specificam, quæ suapte natura cõmunicabilis est, ad esse singulare, & incommunicabile deducit: cui postea, materiæ, & formæ interventu, existentia accidere dicitur. Quærendum igitur nobis est, quæ nam sit hæc indiuidualis proprietas, seu differentia, quæ naturam specificam ad esse singularitatis deducit, & ratione cuius materia, & forma, indiuiduum physicè constituent, dicantur hæc, atque adeo cõpositum, ex ipsis constat, singulare, & vnum numero sit?

Alia tñ validior.

Arg. firmissimũ rñ planè concludens.

Solutio rationum, quæ à recentioribus philosophis proposita sunt.

Cap. XXXII.

Soluamus nunc rationes, quibus à recentioribus philosophis probatum est, formam esse principium indiuiduationis. Ad primam neganda est consecutio. Ad probationem concessimus, illud, quod per se, & primò indiuisum, & incommunicabile est, indiuiduationis principium statui debere; negamus tamen, formam per se, & primò incommunicabilem esse: aliũ de enim & ipsa incommunicabilitatem recipit; & propterea indiuiduationis principium dici non potest; sed illud potius hæc veluti prærogatiua gaudere, dicendum est, quo forma hæc, & incommunicabilis redditur. Ad secundam neganda est minor. Ad probationem respondetur, actum distinguere, aut specie, aut numero: forma autem, quæ est actus distinguit quidem specie, non autem numero. Neque aliud profectò lib. 7. Metaph. text. 49. Aristoteles docuit: ibi enim monuit, ex duabus substantijs in actu vnum per se fieri nequaquam posse: sed oportere, illarum alteram habere rationem potentia, & hæc est materia; alteram verò rationem actus, & hæc est forma. Et subdit, actum esse, qui separat, & distinguit: nam forma, quæ est actus, vna species distinguitur ab altera, & indiuiduum vnius speciei ab indiuiduo alterius speciei propria forma seiungitur. Hoc idem etiam docuit Auerroes 1. de Anima com. 53. dum dixit, membra cerui non differre à membris leonis, nisi quia anima cerui differt ab anima leonis: constat autem, animam cerui differre specie ab anima leonis; ac proinde membra cerui à membris leonis specie pariter dissidere. Hanc autem fuisse mentem Auerrois, ex ipsissimis (vt ita dicam) eius verbis elici potest, dum ita scribit, Et hoc, quod dicitur, manifestum est in speciebus valdè. quod etiam 2. de Anima com. 60. confirmauit. Ad tertiam negatur minor. Ad probationem respondendum est, illum Aristotelis locum in causa fuisse, cur mulci hæc in re hallucinati sint: non enim ibi Aristotelis consilium fuit docere, formam esse principium indiuiduationis; sed formæ proprium quasi attributum assignare, dum ait, formam esse, per quã hoc aliquid est in actu: quasi docere voluerit, formam esse principium, illam rem physicè constituens, quæ indiuiduum appellatur. Certum est enim, Socratem per suam formam, & Platonem pariter per suam formam, hoc aliquid esse; tamen forma Platonis à forma Socratis distinguitur, & propterea opus est inuenire principium illud, quo huiusmodi formæ distinguuntur,

Rñio ad primam rñem

Ad secundam rationem.

Ad tertiam rationem.

Ad quartam
rationem.

ur, sicut superius explicatum est satis. Ad quartam respondendum est, nihil aliud ipsam concludere, nisi formam esse principium distinctionis specificæ, siue illa generatim, siue particularim consideretur. Forma equi ex gra. & forma alini vniuersè acceptæ, vt equi, & alini speciem constituunt; ita etiam in causa sunt, cur equus, & alinus specie distinguantur. Similiter hic equus, & hic alinus, propria forma, specie, non numero differunt. At verò duo alini, vel duo equi non forma quidem, sed hac forma numero distinguantur. Quod igitur formâ hâc, singularemque reddat, illud ipsum principale individuationis principium censendum est.

Ad quintam
rationem.

quintam, prior pars maioris propositionis concedenda est, si de communissima vnitatem, quâ transcendentalis appellatur, sermo fiat: posterior autem pars, qua dicitur, ab eodem vniuersumque vnitatem, & distinctionem habere, à quo habet esse; prorsus neganda est, loquendo de vnitatem, atque distinctionem numericam. Admittimus quidem, a forma præcipue vniuersumque que & esse, & vnitatem, & specificam distinctionem accipere: veruntamen aliud principium

Ad sextam
rationem.

est, a quo vnitatem, atque distinctionem numericam recipit. Ad sextam concedendum est, vnitatem generis, speciei, atque etiam individui, in esse physico, formam consequi; hoc idem tamen negandum est, in esse metaphysico. Ex gra. forma animalis, puta anima, suo modo, physice animal constituit: sic rationalis anima physice constituit hominem; & hæc rationalis anima physice constituit hunc hominem. At verò metaphysice; vnitatem animalis à forma non pender, sed à differentia specifica subalterna, substantiam corpoream ad esse animalis contrahente. Similiter vnitatem hominis non pender à forma, sed à differentia specifica, speciali sima, contrahente animal ad esse hominis; ac proinde vnitatem individui ab hac forma metaphysice non pender, sed à differentia individuali, naturam hominis ad esse, hoc, puta, ad Petrum, vel Ioannem contrahente. Ad postremam, concedimus, nihil existere posse, nisi sit singulare;

Ad octavam
rationem.

negamus tamen inde sequi, vt singulare, quatenus singulare est, necessario existat: tunc enim singularia intra prædicamentum seriem contineri non possent; ac propterea falsum est, ab eodem singularitatem sumi debere, à quo sumitur existentia. Forma itaque est principium existentie singularis, vel singularis existentis, non tamen est principium singularis simpliciter, vel illius singularitatis, quam nunc quaerimus. Ad confirmationem, sumptam ex Auerroë disp.

Ad confirmam
tionem.

contra Algazelem, in solutione dubij octavi, respondendum est, inde potius elici, formam, secundum Auerroem, esse causam conuenientie in multitudine numerali, quam distinctionis: hæc enim sunt verba Auerrois. *Et sic anima petri, & Guilelmi essent una, & eadem in forma, & pluralitas numeralis, s. diuisio, sequitur vnum in forma ratione materie.* Nescio quem codicem legerit Zabarella, vt ipse asserit, emendatissimum; legi enim hæc verba in pluribus codicibus. Ad alias Auerrois auctoritates, elicitas ex 2. lib. de Anima com. 2. & 9. patere potest responsio ex ijs, quæ paulo superius dicta sunt: intelligendæ sunt enim de constitutione individui in esse physico, & quo ad existentiam, non tamen in esse metaphysico, & quo ad essentiam. Etenim individuum, ait Auerroes, nõ est indiuiduum, supple physice, per suam formam: & propterea forma dicitur principium, indiuiduum physice constituens; non autem principium singularitatis, & individuationis. Hæc satis de opinionibus aliorum.

Ad alias A.
ver. dicitur
ibi.

Vera sententia de principio individuationis.

Cap. XXXIII.

Resectis iam opinionibus illis, quæ minus cum veritate consentiunt; temporis opportunitas illud expoicere videtur, vt verissimam, quam arbitramur, sententiam, de individuationis principio, in medium afferamus, explicemus, et rationibus comprobemus, atque ab obiectionibus, dubitationibusque vindicemus. Ea autem est, quam primò inter Arabes subtilissimus Auicenna excogitauit, & lib. 5. Metaph. suæ, multis in locis aperuit, & enodauit. Arbitratus est celeberrimus iste metaphysicus, quemadmodum duæ species eiusdem generis inter se differentijs specificis primò distinguuntur, atque eisdem in esse specifico primò constituuntur; ita duo eiusdem speciei indiuidua individualibus differentijs inter se primò distingui, atque eisdem etiam in esse individuali, vel singulari primò constitui. Has indiuiduales differentias, cum nomine carerent, atque vt difficulter animò concipi, ita vix verbis exprimi possent, Varro primùm, vir & eruditione, & eloquentia insignis, referente Suesano lib. 5. Metaph. cap. 5. c. 3. hecceitates appellauit: nec ineprè quidem, quoniam ijs ipsis indiuidua sunt hec: vt quia natura communis, per se extensa, & dilatata, earum interuentu, coarctatur, & deducitur

Aulo. sententia de principio individuationis.

Quo nomine appellatur
et Varro dicitur
hecceitates indiuiduales.

citatur

citur ad esse hoc. Nemo igitur in posterum heccecitatis nomen horreat, aut scholasticorum quorundam figmentum arbitretur; cum è Senatore illud grauiſſimo, Latinæq; linguæ peritiſſimo effluxerit. Non fuit noua hæc opinio de ſingularis vnitatis fundamento: nã ex veterib; quoq; Philoſophis Plotino, & Proclo eadẽ ſuboluiffe viſa eſt. Plotinus. n. eodẽ referente Suetiano, differentias aſſignans, quib; aũt ditinguuntur, & numerantur, interiorib; eas numeris d ſtingui, & numerari aſſeuerauit: quos quidem numeros multi ex Scholaſticis Doctozibus modos, ſeu gradus interiores appellare conſueuerunt. Proclus eas ipſas differentias, quibus indiuidua primo diſtinguuntur, græco nomine *διερίσματα* appellauit, quæ latinè diceret intimas proprietates. Inter ſcholaſticos Doctores hanc ſententiam amplexatus eſt ſubtilis Doctor, lib. 2. Sent. d. Scotus. 3. per totam diſtinctionem; ſed potiſſimum q. 6. atque rursus in quolibet q. 2. art. 2. & ex recentioribus eam pariter defendit Petrus Fonſeca, lib. 5. Metaph. cap. 6. q. 5. vt alios plures omittam. Non egeret hæc ſententia longa explicatione, cum eius veritas ex aliarum opinionum abſurditate iam ſatis omnibus patere poſſit; nihilominus, quia ſubtiliſſima eſt, multa que notari digna, & neceſſaria continet; ideo eam, quò facilius intellectus cuiuſlibet acquieſcat, & fundamentis ſtabilire, & digreſſionibus explicare, & validiſſimis etiam rationibus confirmare non grauabimur.

Non eſt omnino barbarum heccecitatis nomen.

Plotinus.

Proclus.

Petrus Fonſeca eiuſdem ſententiam.

Fundamentum præcipuum prædictæ opinionis defendens.

Cap. XXXIV.

Ilud igitur in primis, tanquam ſolidiſſimum huiuſce opinionis fundamentum, accipiamus, quod ſupra etiam animaduertum eſt, vid. in præſenti diſputatione de conſtitutione indiuidui in eſſe metaphyſico præcipuum ſermonem eſſe, quatenus ſubſtantiæ in prædicamento collocatur; nihil curando verum conſiſtentiam adhuc in rerum natura acquiſerit, an non. Id cum ita ſe habeat, maniſeſtum eſt, in quolibet prædicamento, vt etiam ſupra notauimus, duo extrema reperiri: alterum, de quo nihil prædicatur, & hoc eſt genus generaliſſimum; alterum, cui nihil ſubijcitur, & hoc eſt indiuiduum. Genus generaliſſimum ſpeciebus omnibus, ſub ſe contentis, commune quoddam eſt, cuiusque naturæ non repugnat, quominus in illis inueniatur, aut ad illas deſcendat: deſcendere autem ad illas nequaquã potèſt, niſi alicuius ſpecificæ differentię interuentu, quaſi contrahatur, atque maximam illam communiter, quæ generica eſt, quodammodo deſerat, atque abijciat. Exempli gratia ſubſtantia, quæ eſt genus generaliſſimum, duas ſub ſe ſpecies proximè continet, ſpiritum, & corpus; eſtque ad illas indiſferens, atque communis, quia cum vtraque reperiri potèſt. Faciamus nunc, ſubſtantiam ad harum ſpecierum alteram deſcendere debere, puta, ad corpus, id profectò fieri nunquam poterit, niſi aliqua differentia ſpecifica interueniat, quæ communem ſubſtantiam contrahat, atque ad inferiorem ſubſtantiam deducat: huiuſmodi autem differentia eſt ipſum corporeum, quò incorporeo opponitur. Si itaque ſubſtantia corporeum addamus, tum primùm vnã eius ſpeciem, quæ corpus eſt, conſtituemus: quod quidem corpus, hæc ſpecifica differentia, quæ eſt corporeum, ab altera ſubſtantia ſpecie, quæ eſt ſpiritus, primò differet. Similiter corpus per animatum ad animal, animal verò per rationale ad hominem deducitur: differetque homo rationalitate, tanquam differentia ſpecifica, a cæteris animalibus: ſicut & animal, hoc ipſo, quò eſſe animalium, tanquam differentia ſpecifica, a rebus animarum expertibus diſtinguitur. Iam verò vt animal omnibus ſub ſe contentis, ſpeciebus commune eſt, nec quicquam obſtat; quo minus in omnes deſcendere poſſit; ita homo omnibus indiuiduis, ſub ſe contentis, commune quoddam dicitur, nec impedit quicquã, quominus in hoc, vel in illud, puta in Perrum, Franciſcũ, Ioannem, aut in alios deſcendat. Sicut autem genus nunquam ad ſpeciem aliquam, niſi ſpecificæ differentię interuentu, deſcendere potèſt; ita nunquam potèſt ſpecies ad indiuiduum aliquod contrahi, niſi interuentu differentię indiuidualis. Et eſt eadem vtrouique ratio: vt enim genus ad ſpecies, ita omnino ſpecies ad indiuidua ſe habet: nec aliud fortãſſe diſcrimen eſt, niſi quia genus ad ſuas ſpecies, per nominatas differentias, aut ſaltem per aliquas nominatas, contrahitur; (quia multæ ſunt differentię ſpecificæ; nomine carentes); ſpecies verò contrahitur ad indiuidua, per differentias innominatas: quas tamen, ſi ficto aliquo nomine appellare velimus, id abſque purgatarum aurium læſione efficere non valeamus: horrent enim purgatarum aurium huiuſmodi nomina, vt Socrateitatem, Platoneitatem, Petreitatem, & id genus alia, quibus indiuiduales differentię, tanquam reconditæ, & in intima indiuiduorum ſub

Nota diſtinguitur hoc fundamentum, ne error contingat in diſputando.

Speculare hic deſectum generis in ſuas ſpecies.

Explicit hic motus eſſe ſpecificæ, quò facilius indiuidualis eſſe officiũ intelligitur.

Vt genus deſcendat in ſpecies per differentias ſpecificas, ita indiuidua per differentias indiuiduales.

Abſque differentia ſpecifica ſua nominata, omnia verò differentia indiuiduales ſunt innominata.

Materia, & forma, quæ aliunde accipiuntur, non præ esse principia individuationis.

stantia latentes, exprimuntur. Hinc apparet, tamen si materia, & forma re ipsa in individuo reperiantur, ea tamen non esse principia, quibus individuum in esse individui primò constituitur: nam si ipsam quoque naturam communem, ut ex-gra. hominis, consideremus: ad eam pariter materiam, & formam, tãquam interna principia pertinere, inuenimus: homo enim, vniuersè acceptus, constat ex materia, & forma, eodem modo spectata. Aliquid igitur, præter materiam, & formam, naturæ comuni addere, necesse est, quo ipsa fiat hæc, quo individuum constituitur, atque ab alio quocunque, iam constituto, primò distinguatur; & propterea id, quod illi additur, debet esse aliquid primò, & per se hoc, & natura sua penitus incommunicabile. Itaque ut homo in Petrum descendat, non additur illi præcipuè materia, & forma, cum iam hæc duo principia in homine reperiri dixerimus: neque etiam additur illi materia hæc, aut forma hæc: maxima enim cõfusio in individuo esset, si, præter naturam communem, quæ continet, ex materia, & forma constantem, eidem quoque hæc materia, & hæc forma adiungerentur. Nihil igitur naturæ comuni adiungi potest, ut in individuum descendat, nisi illud, quo ipsa primò fit hæc, & deinceps materia, & forma, in eadem contentæ, singularitatem acquirant: cuiusmodi autem est aliquid simplicissimum, quod in alia abire, aut dissolui non potest, sed penitus incommunicabile est: quod certè aliud non est, nisi individualis illa differentia, quæ hecitas, vocabulo satis idoneo, nuncupatur. Hanc interdum Scotus materiam totius appellauit: nam individuum, ut Socrates, & materia totius, atque etiam ex forma totius metaphysicè constituitur. Forma totius est humanitas, à qua Socrates denominatur homo. Materia totius est differentia individualis, ut Socrateitas: quæ ideo dicitur materia totius, quia in sese humanitatem recipit, eo ferè modo, quo materia partis in sese recipit formam partis, ut corpus animam. Et quemadmodum ex corpore, & anima individuum physicè conficitur; ita ex Socrateitate, & humanitate individuum, quod est Socrates, metaphysicè constituitur. Socrateitas igitur sicut est ille gradus, illa realitas, & illa (ut ita dicam) entitas propria, qua primò Socrates in esse Socratis constituitur; ita illa eadem est, quæ primò Socrates à quocunque alio individuo, iam constituto, discriminatur. Hanc differentiam individualem, siue individuationis principium, non nunquam Scotus ultimam materiam, & formam realitatem appellauit; nec temerè, quidem: quoniam in individuo, ut in Socrate, non solum materia, & forma, verum etiam hæc materia, & hæc forma reperuntur; ex quibus, simul iunctis, hoc compositum proficiscitur. Nunc autem seorsum hanc materiam consideremus, in qua quidem duo formalibus rationibus distincta reperuntur: alterum est natura materiam, quæ per se cum pluribus communicabilis est, atque in hoc, vel illo individuo, reperiri potest; alterum est differentia individualis, contrahens materiam ad esse hoc; ex quibus duobus, simul iunctis, fit materia hæc. Cæterum hæc differentia individualis non est substantia aliqua à materia seiuicta, neque accidens quoddam, illi extrinsecus additum: sed est veluti quidam gradus eius, & vltima realitas, quæ cum natura comuni materiam efficit materiam hæc. Vna itaque tantum numero res est materia hæc; nihilominus in hac vna re duæ, (ut ita dicam) realitates, formalibus inter se rationibus distinctæ, reperuntur; quia ratio formalis, siue conceptus vnius non est ratio formalis, siue conceptus alterius; & hæc sunt, ut diximus, realitas naturæ communis materiam, & realitas differentie individualis, eandem naturam communem ad esse singulare deducentis. Quemadmodum etiam homo, ex animali, & rationali constitutus, vnicæ res est; tamen in hac vnicæ re, alia est realitas animalis; & alia est realitas rationalis: formalibus enim rationibus huiusmodi realitates inuicem distinguuntur. Vltima igitur realitas materiam est differentia individualis, contrahens naturam communem materiam ad esse hoc; qua quidem vltima realitas vna materiam portio, quæ in hoc individuo reperitur ab alia portione materiam, quæ reperitur in alio individuo, primò distinguitur. Vltima pariter realitas forme est differentia individualis, contrahens naturam communem formam ad esse hoc: quo fit, ut hæc materia, & hæc forma, simul iunctæ, hoc compositum constituent; ac proinde si radicem, originem, seu principium individuationis indagare velimus, dubio procul illud in nullam rem aliam referre poterimus, nisi in ipsammet differentiam individualem, quæ hecitas appellatur, vti iam satis explicatum est.

Cur individualis dicitur materia totius.

Individualis dicitur vltima materiam, tam formam realitatem appellatur.

Individualis non est substantia, nec accidens extrinsecus naturæ additum, sed gradus interior.

Dicitur individualis materiam.
Dicitur individualis forma.

prædicta sententia tribus validissimis Scoti rationibus confirmatur. Cap. XXXV.

Posito fundamento præcipuo, quo prædicta sententia iam satis commodè explicata est; eadem nunc tribus subtilissimis Scoti rationibus comprobatur. Libenter equidem à Scoti rationes sumo; quoniam certe neminem reperi, qui eo subtilius, & diligentius hanc questionem excusserit, atque in intimam naturam singularis unitatem penetrarit. *Prima ratio.* Prima ratio est huiusmodi; Cum unitas ex 4. Metaph. propria sit entitatis affectio, sit, ut quælibet unitas ali quam per se entitatem necessariò consequatur: sed unitas individui est simpliciter unitas: ea nanque individuum est perfectè, & simpliciter vnum; igitur unitas individui consequitur ne cessariò aliquam entitatem: non consequitur autem entitatem naturæ; quia, ut supra docuimus, natura habet per se unitatem propriam, minorem unitate numerali; ergo consequitur aliquam aliam entitatem, naturæ entitatem determinantem, atque illam ad esse singulare contrahentem: hæc autem non est nisi entitas differentie individualis, ex qua una cum natura specifica individuum, quod est perfectè, & simpliciter vnum, constituitur: igitur individuum primò, & per se per differentiam individualem est individuum. *Secunda ratio.* Cū omnia, quæ differant, proprijs differentijs differant, & inter differentias quo que differentia reperitur; ne in differentijs ipsis abeat in infinitum, opus est tandem, ut differentia rerum omnium, quæ differunt, ad aliqua primò diuersa reuocentur, in quibus sit status, nec ulterius progredi liceat. sed individua eiusdem speciei inter se differunt; igitur eorum differentia ad aliqua tandem primò diuersa reuocanda sunt: hæc autem primò diuersa non possunt esse natura, quæ in hoc, & in illo individuo reperitur; quoniam individua eiusdem speciei in natura conueniunt: neque etiam possunt esse materia, & forma, aut accidentia aliqua; hæc enim, ut perspicuum est, non sunt primò diuersa, sed in specifica natura conueniunt: quæcunque autem sunt primò diuersa, in nullo penitus conueniunt, ut patet ex 5. Metaph. capite de eodem, & diuerso; igitur duo hæc primò diuersa, quibus duo individua eiusdem speciei distinguuntur, erant duæ differentia individuales. Probat hæc consequentia; quia in individuo, metaphysicè constituto, nihil aliud reperitur, nisi natura communis, quæ est specifica, & id, quod illam ad esse singulare deducit, quod non est, nisi differentia individualis. Itaque duæ differentia individuales, ut Socrateitas, & Platoneitas, dicuntur primò diuersa; quia nec in specie specialissima, nec in genere subalterno, nec in genere generalissimo, immò ne in ente quidem quidditatiuè; ut aiunt, conuenire possunt: quoniam ens de duabus differentijs individualibus non in quid, sed solum per modum denominationis prædicatur. Duæ igitur differentia individuales eo modo in ente conueniunt; quo duo ligna alba conueniunt in albedine: albedo enim de duobus lignis albis non prædicatur in quid, sed per modum denominationis; sic ens de duabus differentijs vltimis non prædicatur in quid, sed solum per modum denominationis. *Tertia ratio.* Tertia ratio; sicut se habet natura generica ad differentiam specificam; ita natura specifica ad differentiam individualem: sed principium, contrahens naturam genericam ad unitatem specificam, est differentia specifica; ergo principium, contrahens naturam specificam ad unitatem individualem, est differentia individualis. Minor propositio est manifesta. Maior autem sic explicatur: quæuis enim inter differentiam specificam, & individualem nõ nihil discriminis intercedat; plura tamen sunt, in quibus ipsæ conueniunt, maximamque similitudinem habent. Primò igitur in eo conueniunt; nam sicut entitati, à qua sumitur differentia specifica, repugnat diuidi in plura, quæ specie distinguantur, & ratione illius differentia specifica, id, quod per ipsam constitutum est, pura species, in plura eiusdem rationis, hoc est, in plures species diuidi non potest, ita entitati, à qua individua differentia sumitur, repugnat diuidi in plures partes subiectiuas, & ratione illius id, quod per ipsam constitutum est, puta individuum, in plura eiusdem rationis, hoc est, in plura individua diuidi nequit. Conueniunt secundò, quia sicut realitas, à qua sumitur differentia specifica, habet rationem actus, realitatem illam determinantis, & contrahentis, à qua sumitur genus; ita realitas, à qua sumitur differentia individualis, habet rationem actus, realitatem illam determinantis, & contrahentis, à qua sumitur species. Conueniunt tertio; quia sicut illa entitas, à qua sumitur differentia specifica, est primò diuersa ab alia eius generis entitate, quia scilicet habet conceptum simpliciter simplicem, qui que in alios conceptus abire non potest, ita entitas, à qua sumitur diffe-

Prima ratio.

Secunda ratio.

Dixi individuales sunt primò diuersa, nec in aliquo eorum prædicato quidditatiuè conueniunt.

Tertia ratio.

Prima conuenientia inter etiam specificam, & differentiam individualem.

Secunda conuenientia.

Tertia conuenientia.

renna individualis, ab alia eiusdem generis entitate primò diuersa est: nam hæc quoque habet conceptum simpliciter simplicem, ex quo alij conceptus elici nequeunt. Sicut ergo differentia specifica, quæ est aliquod posituum, primò, & per se speciem constituit, atque per ipsam vna species, iam constituta, ab altera primò distinguitur; ita differentia individualis primò, & per se indiuiduum componit, atque per ipsam vnum indiuiduum, iam constructum, ab altero primò se iungitur.

Thomistarum responsiones ad argumenta Scoti reijciuntur.

Cap. XXXVI.

Ceterum quantum hæc argumenta Scoti firmissima, & subtilissima sint; nihilominus non defuerunt è Thomistarum familia, qui ea soluere conati sunt: propterea, ne quid detrimenti iam præparata, & explicata sententia, de individuationis principio patiatur, quanti roboris eorum solutiones sint, nobis hoc capite considerandum est. Ad primum igitur argumentum Caietanus, Iauellus, & passim omnes Thomistæ negant minorem propositionem; aiunt enim, numeralem unitatem esse propriam affectionem, quæ materiam, quantitate signatam, non item necessitatem, consequitur, vt arbitratus est Scotus. Hæc responsio non indiget confirmatione; supra enim iussimè Thomistarum sententia de materia signata refutata est: vbi probatum est, materiam, quantitate signatam, indiuiduum consequi, non solum metaphysicè, verum etiam physicè constitutum; physicè enim ex materia, & substantiali forma indiuiduum conficitur: quantitas autem præsertim definita, & determinata, quemadmodum omne accidens, substantialem formam in materia consequitur. Non igitur materia, quantitate signata, huiusmodi entitas est, quæ communi naturæ addita, ipsam ad esse singulare deducat; sed ea entitas, vt supra docuimus, est quidam gradus interior naturæ specificæ, qui appellatur hecceitas, & illa eadem æquatam huius affectionis. Numerale unitatis subiectum statuitur.

Caiet. & Ia-
uelli in his ad
primum arg.
Scoti.

Hæc respon-
sio ex iam di-
ctis reijcitur.

Eorundem re-
sponso ad se-
cundum arg.

Confirmatio.

Primo dicitur
sa quæ dicantur.

Thomistæ
sua ad 3. arg.

Confirmatio.

Ad secundum respondent, duo indiuidua suis quantitatibus, tãquã primis distinctionis principijs numero differre; quantitates autem differre suis sitibus, prout situs dicit ordinem partium in toto; situs verò differre ordinibus partium; ordines tandem distingui se ipsos, quoniam de ratione ordinis est distinctio, hicque statum esse. Si huiusmodi responsionem diligenter considerare mus, atque illius vim rectè perpendamus, nihil profectò aliud ex ea eliciemus, nisi duo indiuidua eiusdem speciei inter se primò ordinibus esse distincta; quod an verum sit, aliorum sit iudicium. Etenim prima radix distinctionis duorum indiuiduorum ab ijs sumi dèbet, quæ primò diuersa sunt; quia vt in argumento dictum est, differentia omnes earum rerum, quæ differunt, ad aliqua tandem primò diuersa referri debent: primò autem diuersi sunt ordines, secundum Thomistas; quia distinguuntur se ipsis; igitur indiuidua distinguuntur ordinibus. At verò absurdum est, ordines esse primò diuersos, atque se ipsis distinguere; nam primò diuersi, vt habetur 4. Metaph. loco superius citato, illa dicuntur, quæ in nullo quiddamatiuè conueniunt; ordines autem partium, qui nihil aliud sunt, quàm proportionales quædam, conueniunt genere, ponuntur enim in genere relationis; non igitur sunt primò diuersi. Cum autem probatum sit, duas indiuiduales differentias, puta duas hecceitates, primò diuersas esse, atque in nullo genere, immò ne in ente quiddamatiuè conuenire, sequitur, vt ab illis radix, & origo distinctionis, qua vnum indiuiduum ab altero distinguitur, sumenda sit. Rursus duo indiuidua eiusdem speciei prius natura inter se propria substantia differunt, quàm alicuo accidente; igitur quantitas, quæ est accidens, non potest esse principium, quo primò, & præcipuè duo indiuidua inter se distinguantur; siquidem substantialis distinctio accidentalem præcedit. Ad tertium argumentum respondent, illud includere fallaciam petitionis principij; cum id ponat, quod probari deberet, dari nimirum hanc differentiam indiuidualem, qua duo indiuidua inter se distinguuntur. Neminem arbitror esse, qui negare possit, duo indiuidua indiuiduali differentia inter se distingere: nam si duo genera inter se distinguuntur, distinctione generica, & duæ species, distinctione specifica; sequitur proculdubio, vt duo indiuidua inter se differant, differentia indiuiduali. Oritur quidem dubium circa fundamentum, à quo indiuidualis differentia sumitur; sed cum Scotus iam probasset, illud nec esse posse negationem, neque existentiam, neque quantitatem, aut alia accidentia, neque rursus materiam, aut formam; conclusit tandem, esse aliquid posituum internum, quod naturam specificam ad esse singulare deducit. Et quemadmodum id, quod contrahit naturam genericam ad esse specificum, appellatur differentia specifica

cificata quod contrahit naturam specificam ad esse individuale, Scoto placuit individualē differentiam appellare. Validissimæ igitur sunt iam allatæ Scoti rationes, & rem quæsitam planè demonstrant.

Cardinalis Caietani argumenta contra Scoti sententiam de principio individuationis.

Cap. XXXVII.

Sententia quidem siue Avicennæ, siue Scoti, siue cuiusvis alius sit autoris, quæ statuit, individuationis principium hecceitatem esse, adeo mihi semper probata est, ut nullus unquam tantus labor fuerit, quem libenter non subierim, quo facilius eius rei veritas ab omnibus perciperetur. Quapropter cum multi fuerint ex recentioribus philosophis, qui varijs eā argumentis incesserūt; operepretium me facturū existimaui, si, ad cumulatiorem doctrinam, ijs omnibus, aut saltem præcipuis singillatim occurrerem. Incipiam igitur ab argumentis Illustrissimi Caietani, qui in doctissimis suis commentarijs de ente, & essentia q. 5. art. 3. præter Arist. autoritates, quæ supra etiam à nobis, pro confirmatione sententiæ S. Thomæ, adductæ, atque solutæ sunt, tribus præcipuè rationibus, & ijs quidem subtilissimis in Scoti sententiam invehitur. Quarum prima est huiusmodi: Omnis actus singularis præexigit potentiam singularem, cui actum triouat; quemadmodum omnis forma particularis præexigit materiam particularem, ut elicitur ex Aristotele secundo, Physic. tex. 38. sed hecceitas est actus singularis, per ipsummet Scotum; ergo præexigit potentiam singularem, cui actum imperiatur: at illa potentia est natura, vel reperitur in natura individui; ergo natura individui est singularis, ante aduentū hecceitatis; & sic hecceitas non est principium individuationis. Secunda, illa, quæ sunt principia individuationis, se ipsis primò diuersa dicuntur, ipsomet Scoto autore: hecceitates Sortis, & Platonis non sunt huiusmodi; ergo non possunt esse principia individuationis. Probat minorem: id. n. quod magis cū vno, quàm cum alio cōuenit, ab eo, cū quo magis conuenit, primò diuersum nō est: sed hecceitas Platonis magis conuenit cū hecceitate Sortis, quàm cū hecceitate albedinis; ergo hecceitates Platonis, & Sortis primò diuersa non sunt. Maior prosyllogismi ex terminis cōspicua est: quod. n. ab alio primò diuersum est, cum illo nequaquam conuenit. Minorē autem Caietanus dupliciter probat. Primò quia hecceitas Sortis, & Platonis conueniunt speciei: hecceitates verò Sortis, & albedinis differunt genere. Secundò, quia illa magis conuenire dicuntur, quæ magis similia sunt: magis autē similia sunt, quæ sunt magis cōparabilia; sed hecceitates Sortis, & Platonis sunt magis cōparabiles, quàm hecceitates Sortis, & albedinis, sicut in vniuersum res eiusdē predicamenti sunt magis cōparabiles, quàm res diuersorum predicamentorū; ergo hecceitates Sortis, & Platonis non sunt primò diuersæ. Tertia, Quod conuenit vni, & repugnat alteri individuo eiusdē speciei, ipsorū necessariò distinctionem præexigit: sed proprietas individualis, para Sorteitas, conuenit Sorti, & repugnat Platoni, qui est individuum eiusdem speciei; ergo proprietas individualis præexigit necessariò distinctionem Sortis à Platone; & sic proprietas individualis non est id, quo primò Sortes à Platone distinguitur. Conclusio est falsa, secundum Scotum: ratiocinatio est bona; ergo altera præmissarum est falsa; vtraque autem eius est; maior quidem in quolibetis quæst. secunda, minor verò ea ipsa conclusio est, quàm Caietanus impugnat; ergo ipsemet Scotus omnino falsus conuincitur. Hæc Caietanus.

Primū argū
Caietani.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Solutio argumentorum Caietani.

Cap. XXXVIII.

Subtilissima quidem sunt hæc Caietani argumenta; non defunt tamen solutiones, quibus expediri facile possint. Ad primum, quod Thomistæ magnè estimant, illudque aduersus Scoti sententiam, validissimam demonstrationem esse putant, respondendū est, si quid roboris illud habeat, non minus Scoti sententiam, quàm reliquorū omnium de principio individuationis sententias oppugnare, ac propterea doctissimū, & Illustrissimū virū semetipsum proprio telo cōfodere, & iugulare. Siue. n. quantitas, siue forma, siue materia, quantitate signata, siue quoduis aliud individuationis principium statuatur; id omne singularis actus dicitur: si igitur, secundū Caietanum, omnis actus singularis potentiam singularem præexigit, sequitur necessariò, ut materia signata, quæ ab eadem actus singularis, & principium individuationis appellatur, singularem

Solutio primū
argum.

naturam, seu potentiam præexigat: natura igitur singularis erit, antequam per signatam materiam constitutatur. Cæterum nemo est, qui non videat, maiorem illam propositionem aut falsam omnino esse, aut latentem in se æquiuocationem includere. Falsa quidem est prædicta propositio: quoniam si actus singularis potentiam singularem præexigit, eadem ratione actus specificus specificam potentiam præexigeret, atque ita differentia specifica, generi adueniēs, non haberet viam ipsam ad esse specificum deducendi; sed illud iam in esse specifico constitutum inueniret, quod tamen communi omnium consensione reprobatum. Sicut ergo actus specificus, hoc est, differentia specifica, præexigit non quidem potentiam, seu naturam specificam, sed potentiam in aliqua natura ad esse specificum, ita actus, seu differentia singularis præexigit non quidem potentiam singularem, sed potentiam in aliqua natura ad esse singulare: natura enim specifica, quæ per se communis est, potentiam, vel habilitatem habet, ut, alicuius differentie individualis interueniē, ad esse singulare contrahatur; & saltem per accidens, aut secundum denominationem, singularis fiat.

In hoc consi-
deratæ viæ solut.
speculare di-
ligenter.

Explicatur lo-
cus Aristoteli-
s. Physic. 38.

Cæterum argu-
mēto vnde dedu-
citur.

Quo intelli-
gendam sit,
formam cōm-
municatam ma-
teriam cōm-

Perpenditur
propositio Ca-
retani, verū-
que illius sen-
sus explicat.

Individualis
est non præ-
exigit poten-
tiam singula-
rem, sed po-
tentiam, vel
habilitatem in
natura speci-
fica ad esse sin-
gularem.
Solutio secū-
di argumē-
ti Cætera.

Verum quoniam hæc Cæterani pro-
positio tanquam fundamento nititur auctoritate Aristotelis libro secundo, Physic. 38. ideo,
ad pleniorē huius argumēti solutionem, locus ille nobis illustrandus est. Disputans ibi Ari-
stoteles de causis, inter tria theorematā, quæ in eo textu potissimum affert, hoc præcipuum
reperitur, nimirum scilicet effectus communis reddenda est causa communis; ita effectus parti-
cularis reddenda est causa particularis: itaque causa statue statuarius est; & causa huius sta-
tue hic statuarius. Cæteranus autem ex hoc loco occasionem sumit ita argumentandi: sicut
forma communis præexigit materiam cōm-
municatam, cui actum tribuat, vel quantum ad actum, ut utar ejus
verbis, ita forma particularis præexigit materiam particularem; & quia forma est actus, ma-
teria verò potentia; ideo propositionem vniuersalem efficit, quæ est huiusmodi: omnis actus
singularis præexigit potentiam singularem, quam aduet. Subtilissima quidem est huiusmodi ra-
tione, & Cæterano digna; sed tamen quæ nihil nobis officiat. Forma cōm-
municatam præexigit quidem
materiam communem, quam aduet. Sed notandum est, formam communem actuare ma-
teriam cōm-
municatam, non esse formam materiam communicatam tribuere; sed materiam perficere, at-
que commune compositum in abstracto, & quodammodo metaphysicè constituere. Eadem
ratione forma particularis præexigit materiam particularem, quam aduet; sed ipsam aduare,
non est eidem particularitati tribuere; quia illa materia portio, quæ particularis forma præ-
exigit, est iam particularis ante aduentum illius forme, sed est ipsam perficere, atque determi-
nare, ita ut ex illis duabus, simul iunctis, particulare compositum physicè constitutatur. Cū ve-
rò Cæteranus hanc vniuersalem propositionē enūciat, omnis actus singularis præexigit poten-
tiam singularem, quæ aduet: si aduare idem sit, quod informare, tunc propositio tanquā ve-
ra, concedenda est: sed actus non nisi formam significare, aut pro forma supponere potest, ut cum
logicis loquamur: nos autem iam cōcessimus, formam particularem præexigere materiam par-
ticularem, quæ informet, perficiat, atque determinet. Si verò aduare aliquid aliud significet,
quæ informare, sicut in re nostra significat, tunc propositio absolutè neganda est. Iam verò
individualis differentia, quæ est ratio, quæ cōm-
municatam naturam determinandi vim habet, eamque
ad esse singulare deducendi, singularis actus nuncupatur, non præexigit naturam, seu potentiam
singularem, quam perficiat, quia tota vis perficiendi differentie individualis in hoc consistit,
ut, si naturam cōm-
municatam ad esse singulare contrahat, singularem que reddat: non igitur hic actus sin-
gularis singularem potentiam, quam aduet, præexigere debet; sed sic est, si in natura specifica
potentiā, vel habilitatem præexigat, quæ ipsa ad esse singulare contrahi, atque deduci possit.
Ad secundum argumēti negatur minor. Ad probationem neganda est iterū minor. Ad pri-
mam probationem respondendum est, hecceitates Sortis, & Platonis dupliciter considerari
posse. Primò per se, & secundum earum naturam, & sic nec in specie, nec in genere, immò ne
in ente quidem, ut diximus, quidditatiuè conueniunt, sed se ipsis primò diuersas sunt. Deinde
secundum respectum, quem habent ad individua, quæ constituunt, & hoc modo sicut Sor-
tes, & Plato conueniunt in specie, ita etiam differentie individuales, in ipsis inclusæ, specie
conuenire dicuntur. Hæc eadem responsione soluitur altera probatio: neque enim hec-
ceitates Sortis, & Platonis similes sunt, nec comparabiles, nec vnius prædicamenti: nam
si aliquò genere conuenirent, aliquibus differentiis necessariis differere, atque ita in
differentiis abirent in infinitum. Sunt igitur extra prædicamenta, & entis autem modo

appellationem, seu denominationem accipiunt. Ad tertium, distinguenda est maior: illud enim, quod vni individuo alicuius speciei conuenit, & alteri repugnat; aut ponit indiuiduum illud, cui conuenit, iam constitutum esse; aut eo ipso, quo illi conuenit, eodem illud constituit: si ponat indiuiduum, iam constitutum, verum est, illud indiuiduorum distinctionem præexigere: si verò non ponat; tunc distinctionem non præexigit: sed sicut est principium constituens illud indiuiduum, cui conuenit in esse indiuidui, ita est principium, quo indiuiduum, iam constitutum, ab omni alio individuo distinguitur. Posset etiam hoc Caietani argumentum contra ipsum in speciebus ita retorqueri, quod conuenit vni speciei, & alteri repugnat; ipsarum distinctionem præexigit: rationale conuenit homini, & repugnat asino; ergo ipsorum distinctionem præexigit: non erit igitur rationale id, quo primò homo distinguitur ab asino.

Solutio tertij 218.

Retorquetur sequi. Caiet. Caiet.

Dua subtilissima rationes contra Scoti sententiam, ex Aureolo deductæ diluuntur.

Cap.

XXXIX.

EX Aureolo quoque duæ subtilissimæ rationes eliciuntur, quibus probari potest, hecceitatem non esse principium indiuiduationis. Prima est huiusmodi; sicut animal multis speciebus, sub se contentis, commune est; & ratione alicuius sibi additi, ad vnã, vel ad alteram contrahitur, fiuntque multæ signatæ propositiones, vt dicendo homo est animal, bos est animal, leo est animal, & de alijs eodem modo; ita hecceitas multis hecceitatibus, sub se contentis, cõmunis est; & cum ad sua inferiora contrahitur, multæ signatæ propositiones patenter fiunt, vt dicendo, Sorteitas est hecceitas, Platoneitas est hecceitas, & sic de alijs. *Quæritur* nunc aut hecceitas per aliquam differentiam ad sua inferiora contrahitur, aut se ipsa: si se ipsa; ergo eadem ratione natura specifica se ipsa ad esse singulare contrahi poterit: Si per aliam differentiam; ergo in differentijs dabitur processus in infinitum. Altera ratio ea est; Humanitas, vt omnes concedunt, pluribus indiuidualibus differentijs, vt Sorteitati, Platoneitati, & alijs pluribus communis, atque indifferens est: nunc verò, cum humanitas ad Sorteitatem determinatur, aut id efficit, rōne humanitatis simpliciter, aut per aliud, ipsi additum, quod ab ea indifferentiam remoueat: id quidem ratione humanitatis simpliciter esse non potest; quoniam quod secundum suam formalem rationem pluribus communis, atque indifferens est, secundum eandem formalem rationem ad vnã determinari non poterit: id igitur fiet, ratione alicuius ipsi additi, quod ab ea indifferentiam remoueat; sed humanitas remota indifferentia, iam indiuidua, & singularis est; igitur est indiuidua ante aduentum Sorteitatis; atque adeo Sorteitas, vel alia quæuis hecceitas, non est principium indiuiduationis. Prima ratio facillè soluitur: negandum enim est quod *asserit*, ita pluribus hecceitatibus dari vnã hecceitatem communem, pro prima intentione acceptam, quemadmodum pluribus speciebus datur vnũ commune genus, siue illud pro prima, siue pro secunda intentione accipiat. Nam conueniunt profectò hecceitates omnes in aliqua secunda intentione, quæ tamen non dicit aliquem conceptum communem, qui de illis prædicetur in quid; sed solum dicit nomen, quod de illis prædicatur in quale, hoc est, secundum denominationem. Et sicut hæc prædicatio signata, vnitas est vnã, non est prædicatio quidditatiua, sed denominatiua; ita hæc prædicatio, hecceitas est hecceitas, vel Sorteitas, est hecceitas, est prædicatio denominatiua tantum, non item quidditatiua. Altera ratio soluta difficilior est: includit enim equi- uocationem quandam, quæ multos errare fecit, longèque à vera sententia adduxit. Etenim aliud est in naturalibus, & aliud est in metaphysicis rebus disputare: in naturalibus rebus tætor, id, quod commune est, & pluribus indifferens, ad vnũ determinari non posse, nisi aliquid ei adijciatur, quod ab eo illam indifferentiam, atque communitatem remoueat. Exemplum apertissimum habemus de prima rerum omnium materia, quæ per se omnibus formis recipiendis indifferens est, ad vnã tamen recipendam determinari non potest, nisi aliquid ei addatur, hoc est nisi congruentibus affectionibus à naturali agente prepararetur. Hincque fit, vt aliqua materie portio tales in se affectiones contineat, vt ipsi ipsa ita ad formam a quæ recipiendam preparata sit, vt nullam aliam, sic affecta, recipere possit. Secus est in rebus metaphysicis, de quibus nunc sermo est: natura enim specifica communis quidem, & pluribus

Prima ratio

Secunda ratio

Rãtio ad primã rationẽ.

Rãtio ad secundã rationẽ.

Natura specifi- ca vt ad ill.

heceitatibus indifferens est; tamen non est necesse, ut per aliquid ei additum, ad hanc, vel illam heceitatem determinetur; sed sat est, si in ipsa potestas quædam, seu non repugnantia ad omnes etiã simul recipiendas reperitur. In eadem portione materiæ duæ formæ diuersi generis, & non subordinatæ simul esse non possunt; propterea opus est, ut à naturali agente aliquibus qualitatibus illa materiæ portio ita afficiatur, ut formam, quam habet, abiciat, eam verò, quam determinatæ illæ affectiones respiciunt, in se recipiat. Natura verò specifica, de qua modo differimus, quantum ad aliquam heceitatem, ut ad Sorteitatem contracta sit; eadem nihilominus per aliquam aliam differentiam indiuidualem adhuc contrahi, ac determinari potest, nec ullis omnino affectionibus indiget. Itaque per nihil ei additum, ad aliquam heceitatem determinationem acquirit; sed ea ipsa heceitate, veluti forma quædam, singularis fit: ab eo verò, quod indiuiduum physicè parit, tanquam ab efficiëte causa, eandem singularitatem adipiscitur.

Suessani argumenta contra Scotum.

Cap. XL.

Sed & Suessanus, loco supra citato, octo rationibus ostendere nititur, Scotistarum sententiam Peripateticis omnibus aduersari; & primò sic argumentatur. Si duo indiuidua eiusdem speciei aliquibus indiuidualibus differentiis, seu heceitatibus inter se differant, sequeretur, ut duo indiuidua æquè essentialem sub specie differentiam haberent, sicut duæ species æquè essentialem differentiam habent sub genere: sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Probat falsitatem consequentis, autoritate omnium peripateticorum, qui sanxerunt, quæcunque sub genere differunt; essentia, quæ verò sub specie, accidentibus dissidere; citatque Aristotelem, Auerroem, Porphyrium, Boetium, Philopponum, Ammon. Simpl. Them. & ad summam omnes Peripateticos. Consequentiam verò sic deducit; quæcunque differunt differentiis, quæ sub specie, & sub quolibet supra speciem, primò diuersæ sunt, essentia differunt: sed duo indiuidua differunt differentiis, nimirum heceitatibus, quæ sub specie, & sub quolibet supra speciem, primò diuersæ sunt; igitur duo indiuidua essentia differunt. Maior est nota; quoniam hac potissimum ratione species essentia differunt, quia differunt differentiis, quæ sub genere, & sub quolibet supra genus, primò diuersæ sunt, ut omnes testantur. Secundo, quæcunque differunt differentiis, quæ non sunt de ratione formali speciei, imò sunt quasi extra rationem formalem illius, & cuiuscunque superioris ad speciem, essentia differunt: sed indiuidua differunt heceitatibus, quæ sunt extra essentiam speciei, & cuiuscunque superioris ad ipsam; igitur duo indiuidua essentia differunt. Minor est Scotistarum. Maiorem autem sic probat; quia duæ species sub genere non alio differunt, nisi quia differentiis differunt, quæ ab ipso genere, & ab omni superiori ad genus formaliter differunt. Tertio, omnia differentia, quorum ratio differendi non est accidens, essentia, non item accidentibus distinguuntur: sed duo indiuidua sunt differentia, quorum ratio differendi est heceitas, quæ non est accidens alicuius illorum; igitur duo indiuidua non accidentibus quidem, sed essentia distinguuntur. Probat minorem, quia si heceitas esset accidens, aut esset accidens proprium, aut commune; cum tamen neutrum istorum sit. Quarto, Omnis differentia aliquorum, plusquam propriis, & specialibus accidentibus eorum, est differentia essentialis, & specifica: sed si indiuidua differunt heceitatibus, differunt plusquam propriis, & specialibus differentiis eorum; ergo si indiuidua differunt heceitatibus, eorum differentia essentialis, atque specifica est. Probat maiorem; quoniam differentia, quæ fit accidentibus communibus, est accidentalis: differentia, quæ fit accidentibus essentialibus, ut leonis, & hominis, suis proprietatibus, est essentialis, pertinens ad secundum modum dicendi per se; igitur differentia, quæ fit ijs, quæ antecedunt propria, & essentialia accidentia, erit simpliciter essentialis: sed heceitates, secundum Scotistas, tam propria, quam communia indiuiduorum accidentia antecedunt; igitur duo indiuidua eiusdem speciei, natura, & essentia distinguuntur. Quinto, Accipit duas heceitates, puta Socratis, & Platonis, & arguit eò ferè modo, quo arguebatur Aureolus: heceitas Socratis, remoto omni opere intellectus, plus conuenit cum heceitate Platonis, quam cum nihilo, vel hyppocentauro; igitur præter operationem intellectus, vna realis natura, & ea quidem communis danda est, in qua duæ illæ

illæ hecceitates conueniant; atque ita illæ duæ hecceitates primò diuersæ non erunt, quod est contra Scotistas. Probat consequentiam; quia cuiuslibet relationis realis dandum est fundamentum reale, ut patet per eisdem: sed conuenientia, præter operationem intellectus, est relatio realis, ut iisdem affirmant; igitur dandum est fundamentum reale talis relationis: huiusmodi non potest esse singulare, ut ipsi dicunt; erit igitur aliqua natura realis, ac proinde dabitur hecceitas realis communis, quæ ad hanc, vel illam hecceitatem contrahitur. Sextò, *Arg. sextum.* Cum vnitas sit entis affectio, omne illud, quod proximè consequitur vnitas, est verè, & ut aiunt, formaliter ens: sed hecceitatem proximè consequitur vnitas; igitur hecceitas est formaliter ens; atque adeo hecceitates non erunt primò diuersæ, cum in ente conueniant. *Ar. septimò.* Sed primò illud assumit, nimirum, hecceitatem, cum sit formaliter ens, esse quoddam per se intelligibile; tunc ita argumentatur; omne, quod est per se intelligibile, antequam intelligatur, est potestate cognitum, & intellectum; igitur hecceitas, cum sit per se intelligibilis, antequam intelligatur, erit potestate cognita, & intellecta: sed omne potestate cognitum huiusmodi est, à quo intellectus in actu abstrahi potest; igitur ab hecceitate abstrahi poterit intellectus in actu: id autem omne est per se indiuiduum, apud Auerroem; igitur hecceitas erit per se indiuiduum: at indiuiduum, per Scotistas, constituitur hecceitate, igitur hecceitatis erit hecceitas, quod videtur absurdum. *Arg. octauò.* Octauò, Si indiuidua hecceitatibus inter se differrent, sequeretur, ut duo indiuidua eiusdem speciei, puta Socrates, & Plato, & duo indiuidua diuersarum specierum, ut Socrates, & Brunellus, vel hic asinus, inter se æqualem differentiam indiuidualem haberent: Sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Falsitas consequentis est nota: quia Socrates, & Plato differunt accidentibus: Socrates verò, & Brunellus differunt essentia. Consequentiam sic probat: quæcunque enim ijs differunt, quæ primò diuersa sunt, æquè differunt; quia primò diuersa inuicem maximè distant: sed Socrates, & Plato inter se differunt hecceitatibus, quæ primò diuersæ sunt; & hecceitatibus pariter differunt Socrates, & Brunellus; igitur duo indiuidua eiusdem speciei, & duo indiuidua diuersarum specierum æqualem differentiam indiuidualem habent.

Prædictorum argumentorum solutio. Cap. XLII.

HÆc quoque Suesiani argumenta facillè dissoluantur. Ad primum præmittendum est, *Ad primum argumentum.* essentialem differentiam dupliciter accipi posse, primò pro differentia magis propria, quæ teste Porphyrio in prædicabilibus, facit aliud; deinde verò pro differentia, qua vna natura substantia, vel, ut Scholæ loquuntur, essentia, differt ab alia. Grauiores Peripatetici in eo conueniunt, eiusdem speciei indiuidua essentiali differentia, primo modo accepta, non differre: nanque Socrates alter quidem est à Platone, non tamen alius; nihilominus duo indiuidua eiusdem speciei inter se differunt, essentiali differentia, secundo modo sumpta; quoniam vtrunque propriam substantiam, atque naturam habet, à b altero distinctam; substantia enim Socratis non est substantia Platonis, neque contrà. Et quantum Peripatetici affirmant, eiusdem speciei indiuidua inter se accidentibus dissidere; considerandum tamen est, eos non loqui de prima radice distinctionis, qua vnum indiuiduum ab altero distinguitur; sed de manifestiore differentia, quæ in causa est, cur nos, vnum indiuiduum ab altero distinctum esse, cognoscamus: multa enim sunt accidentia, ut albedo, nigredo, gibbositas, blebitas, nasi curuitas, aut similitas, & id genus alia, quibus vnum eiusdem speciei indiuiduum ab altero distinguitur; tamen, ut supra luculenter ostendimus, indiuiduum prius natura constitutum est, quam huiusmodi accidentibus sit affectum: ea enim ab ipso potius singularitatem accipiunt, quam quod illi singularitatem aliquam tribuant. Non ergo duo eiusdem speciei indiuidua primò, & per se accidentibus, sed proprijs substantijs, seu gradibus quibusdam, qui in proprijs substantijs stant, distinguuntur. Nunc ad formam argumenti respondendum est, distinguendo consequentiam: si enim illa de essentiali differentia, secundo modo accepta, intelligatur, omninò concedenda est: nam quemadmodum duæ species eiusdem generis inter se essentia differunt, hoc est proprijs differentijs, quæ ipsas in esse specifico constituunt, nec extrinsecus illis constitutis adueniunt; ita duo eiusdem speciei indiuidua inter se essentia differunt, quia proprijs differentijs differunt, quæ ipsa in esse indiuiduali constituunt; non autem eisdem,

iam

Responso ad formam arg.

Essentialis dicitur dupliciter accipi potest. Duo indiuidua eiusdem speciei substantia primò differunt. Qua ratione oportet indiuiduis dicitur accidentalibus.

iam constitutis, contingunt. Si autem essentialis differentia primo modo accipiantur, pro ea, scilicet quæ facit aliud; tunc consequentia neganda est. Ad probationem concedimus, duo individua differentijs differre, quæ sub specie, & sub quolibet supra speciem primo diuersæ sunt, atque adeo ipsa inter se essentia, hoc est, proprijs naturis, atque substantijs, dissidere; vt explicitum est antè. Ad secundum, tertium, & quartum argumentum eadem responsione respondendum est: concedendo scilicet, duo eiusdem speciei individua inter se essentia differre, quia, scilicet aliquibus accidentibus non differunt, sed proprijs substantijs; & hoc est, quod probant illa argumenta: negandum tamen est, eadem individua essentia, hoc est specie dissidere, quemadmodum frustra Suesianus ijs argumentis probare contendit.

Ad 3. & 4. argumentum.

Ad 5. argum.

Ad quintum admittimus, hecceitatem Socratis, remoto quocunque opere intellectus, plus conuenire cum hecceitate Platonis, quam cum nihilo, vel hippocentauro: quia quod est ens, maiorem habet conuenientiam cum ente, quam cum nihilo; vel cum chimera. Cum verò infert Suesianus, ergo, remoto opere intellectus, aliqua natura communis, & ea quidem realis, danda est, in qua eiusmodi hecceitates conueniant; si id intelligat secundum denominationem, concedimus: si verò secundum quidditatiuam prædicationem, negamus: ea autem natura communis realis non est hecceitas communis, vt ipse putauit (hecceitas enim communis, vt supra docuimus, nullum dicit realem conceptum, sed tantum commune nomen) sed est natura entis, in quo omnia conueniunt, quæ entia nuncupantur.

Ad sextum ar.

Ad sextum, admittimus pariter, duas hecceitates in ente continere: & cum infertur, ergo non sunt primo diuersæ; neganda est consecutio: ratio negationis est, quia non conueniunt in ente, tanquam in eo, cuius quidditatiuam prædicationem recipiant; sed tanquam in eo, cuius tantummodo nomen cum illis commune sit. Quæcunque autem sic se habent, primo diuersa dicuntur: cum enim nihil supra se habeant, quod de ipsis per modum generis prædicetur in quid; nullas pariter differentias habere possunt, quibus inuicem distinguantur.

Primo diuersa quæ dicantur.

Ad septimū arg. explicat locus Auerr. 1. de Anima, com. 5.

Ad septimū, quod tanquam fundamento nititur autoritate Auerrois tertio de Anima, commento quinto, respondendum est, Auerroem ibi de mente Aristotelis docuisse, sensibilia, priusquam re ipsa intelligantur, potestate intelligibilia fieri, hoc est, agentis intellectus ope, de ordine sensibilibus ad intelligibilibus ordinem traduci: constat autem, sensibilia omnia singularia esse: inde tamen concludere non licet, omne, quod est potestate intelligibile, singulare esse; quia multa sunt, quæ reapse non intelliguntur, sed intelligi possunt, & tamen singularia non sunt. Quare aliquid esse potestate intelligibile, duobus modis contingere potest, vno modo potestate remota: altero, potestate proxima. Illud dicitur intelligibile, potestate remota, quod est obiectum sensus, & nondum de ordine sensibilibus ad intelligibilibus ordinem deductum est; & id omne individuum est, propriam habens differentiam indiuidualem. Illud verò dicitur intelligibile potestate proxima, quod non est obiectum sensus, sed intellectus; re ipsa tamen non intelligitur, quia intellectus circa ipsum suas vires non exercet, exercere tamen potest. Porro huiusmodi intelligibile non est necesse, vt sit individuum, propriam habens differentiam indiuidualem; sed sat est, si aliquo modo sit obiectum intellectus: quod quidem non ad indiuiduum tantum, verum etiam ad speciem pertinere potest; & huiusmodi est differentia indiuidualis, scilicet hecceitas, quæ cum sit ens, prius proxima potestate, quam re ipsa, intelligibilis est, atque ad indiuiduum constituendum concurrat. Quid si quid roboris hoc Suesiani argumentum aduersus indiuidualem differentiam haberet, id ipsum quoque aduersus specificam differentiam validissimum esset: nam differentia specifica est per se ens; ergo per se intelligibilis, & prius potestate, quam re ipsa: illa igitur esset indiuiduum hecceitate constans, quod Suesianus non admitteret. Addi etiam potest, indiuidualem differentiam singulare per se, & primo appellari posse, eo modo, quo initio huius disputationis docuimus: neque oportere, vt singulare, licet acceptum, hecceitate constet, cum sit ipsamet hecceitas.

Vide distinctionem supra positam c. 5.

Ad octauum argumentum.

Ad octauum respondendum est, si essentia differre, sit proprijs substantijs differre; duo individua eiusdem speciei, vt Socratem, & Platonem, & duo individua diuersarum specierum, vt Socratem, & hunc asinum, inter se æquæ essentialem differentiam habere: differunt enim differentijs, quæ sunt primo diuersæ, & in nullo genere conueniunt, quod de illis prædicetur in quid; sed solum in ente, quod de illis tantum prædicatur in quale, & secundum denominationem. Cum verò probat Suesianus duo individua eius-

eius-

eiusdem speciei accidentibus tantum differre; iam responsum est supra, differentiam, ab accidentibus sumptam, esse quidem manifestiorem differentiam, qua unum individuum ab altero distinctum esse cognoscimus; nequaquam tamen primam differentiae radicem esse, qua unum individuum ab altero distinguitur. Et si quis dicat, maiorem differentiam esse inter Socratem, & hunc asinum, quam inter Socratem, & Platonem; quia hæc numero, illa verò specie differunt. Respondendum est, Socratem, & hunc asinum ideo specie differre, quia homo, & asinus differunt specie: eadem verò, spectata quatenus individua sunt, non nisi proprijs individualibus differentijs differere.

Obiectio.

Solutio.

Archangelo Mercenario, Scoti sententiam reprobanti, satisfit.

Cap. XLII.

Archangelus etiam Mercenarius, in sua disputatione de principio individuationis, Scoti sententiam tribus potissimum in rebus carpere nititur. Primum materiam totius, quam ipse excogitavit, evertendo. Deinde ostendendo, Aristotelis autoritates, quibus Sanctus Thomas probavit, individuationis principium esse materiam signatam, de materia partis, non etiam de materia totius intelligendas esse. Denique probando, vanum esse, in substantiali composito, præter individuationis principium, quo ipsum compositum singulare est, proprias etiam formæ, atque materiæ hecitate statueret. Quod attinet ad primum, hunc in modum Mercenarius ratiocinatur: materia totius, ex Scoto, vim habet contrahendi naturam communem ad esse singulare, atque illam determinandi, eo modo, quo differentia specifica determinat naturam genericam, illamque ad specificum esse deducit: sed quod habet vim contrahendi, & determinandi, habet rationem actus, ut patet septimo Metaphysicorum: igitur hæc materia totius habebit rationem actus: at si totam naturalem, atque etiam divinam philosophiam percurras, nunquam, apud Aristotelem, definitam materiam reperies, quæ actus rationem habeat: hæc igitur materia totius, quam Scotus excogitavit, purum figmentum est. Antequam ulterius progrediamur, huic primæ objectioni sic velim occurras; Aristotelem neque in naturali, neque in divina philosophia ullam unquam materiam definitam, quæ actus rationem obtineat: tum quia in ijs locis semper de materia partis, quæ habet rationem potestatis, locutus est: tum etiam quia nulla re verâ datur materia totius, quæ definitionem exposcat: sed datur potius materia totius, secundum appellationem, hoc est, datur entitas aliqua, quæ ratione alicuius similitudinis, vel comparationis, materia totius iure optimo appellari meretur: quam quidem entitatem Aristoteles non neglexit, immo eisdem multis in locis, ut supra explicuimus, mentionem fecit. Constat apud omnes, in doctrina Aristotelis, dari formam totius, quæ est ipsius rei natura, quidditas, & essentia: hanc enim formæ nomine significavit, dum primo de Cælo text. 92. ita scripsit. *Qui dicit Cælum, dicit formam, id est naturam, atque substantiam cæli.* Et possumus nos accedere, ad maiorem explicationem, qui dicit hominem; dicit formam, id est, naturam, & essentiam hominis, quæ est forma totius, non rationalem animam, quæ est forma partis, ut supra satis explicatum est. Si ergo datur forma totius; illad pariter dari necesse est, quod ipsi secundum relationem opponitur: quod certè nil aliud erit, quam materia totius. Eam verò Aristoteles, loco superius citato, ijs verbis expressit, dum dixit. *Qui dicit hoc Cælum, dicit formam in materia, id est essentiam, seu naturam cæli, non amplius absolutè spectatam, sed iam contractam, & in re singulari existentem.* Sicut igitur forma totius est ipsa rei quidditas, ita id, quod extra rei quidditatem reperitur, materia totius iure optimo nuncupabitur. Huiusmodi autem est individualis proprietas: si enim hominem definias, nullam in eius definitione individualem proprietatem reperies. Neque verò absurdum est, individualem proprietatem rationem actus habere; & materiam appellari: quoniam non est materia partis, quæ rationem habet potestatis, sed ideo dicitur materia, totius, quia secundum relationem opponitur formæ totius: Quod attinet ad secundum, multis explicationibus egregius iste vir suadeat contentis, autoritates illas Aristotelis, quibus probari solet, materiam esse principium individuationis, de materia partis, & nullo modo de materia totius intelligendas esse: verum quoniam nos supra, soluendo argumenta, pro opinione Divi Thomæ proposita, satis dilucide, ut opinor, omnia illa Aristotelis loca exposuimus; ideo alijs iudicandum relinquimus, re-

Tria capita
Scoticæ inq
à Mercenar.
reprobata.

Mercenarij
ratiocinatio.

Mercenario
occurrit, ostē
ditur; inue
nitur apud A-
rist. materiam
totius.

Arist. r. de cæ
lo concessit
formam, atque
materiam to-
tius.

Legi cap. 15
huiusce disp.
cū tribus se-
quentibus:

Arg. Mercenarij probas in materia, & formæ nõ cõpetere proprias hecceitates.

Solutio.

Etè exposita fuerint nec ne, & vtra verior, atque germanior sit, nostranè, an Mercenarij interpretatio. Quod attinet ad tertium, probat Mercenarius, vanum esse, in substantiali composito proprias materiae, & formæ hecceitates statuere; cum vna totius compositi hecceitas satis sit, nam substantiale compositum, inquit, vnum tantum numero est; ergo satis est vna materia, qua ipsum aet compositum indiuiduum dicatur: atque adeo in substantiali composito vna tantum reperitur hecceitas, omnibus inferuiens, quæ ad ipsum indiuiduum intumè pertinet. Hæc obiectio facillè diluitur; sicut enim in composito physico vna tantum totius entitas reperitur, quæ tamen ex duabus simul iunctis entitatibus, nimirum ex entitate materiae, & ex entitate formæ proficiscitur; ita in indiuiduo, quod compositum quoddam metaphysicum est, vna tantum totius hecceitas reperitur, quæ tamen ex hecceitate partium ortum ducit. Nam Sortes exempli gratia, est hic, quia ex hac materia, & ex hac forma constat; igitur in aliquo priori naturæ signo, antequam Sortes sit hic, materia, & forma proprias habent hecceitates; quas tamen in indiuidui constitutione non amittunt, sed illas semper retinent, atque conseruant.

Francisco Piccolomineo, nonnullas Scoti propositiones reijcienti, occurritur.

Cap.

XLIII.

Prima obiectio Piccol.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Occurrit p̄t̄ imp̄ obiect.

Solutio secundæ obiect.

Franciscus tandem Piccolomineus lib. tertio de Prima rerum naturalium materia cap. 16. tametsi cum Scoto consentiat, dari materiam totius; ab eo tamen quatuor potissimè in propositionibus dissentire visus est. Et primò quidem mediam illam inter genericam, & specificam vnitatem, quam Scotus asserit effinxisse, commentum iudicat: quoniam ante aduentum differentie specificæ, semper ea vnitatis pertinet ad genus, & generica est; quia vnitatis sequitur formam: post aduentum verò differentie specificæ, iam specifica est: inter gradum autem genericæ, atque specificæ formæ nullum medium intercedit. Deinde falsum esse arbitratur, materiam totius esse illam vltimam realitatem, quam Scotus hecceitatem appellauit: quoniam cum forma totius sit compositi essentia, atque eidem materia totius relatiua oppositione opponatur; fit, vt quicquid extra rei essentiam, & quidditatem reperitur, materia totius iure optimo nuncupari possit; ac propterea cum accidentia omnia, & conditiones quælibet indiuiduantes extra rei quidditatem reperiantur; ipsis re vera materiae totius nomen competere poterit. Tertio absurdum esse iudicauit, materiam totius, Deo excepto, rebus omnibus conuenire, siue simplices illæ sint, siue compositæ: nam tametsi in rebus compositis aliud sit res, & aliud esse rei, vt docet Aristoteles tertio de Anima text. 9. in abiunctis tamen à materia res, & esse rei in idem recidunt; ac proinde substantiæ abstractæ, cuiusmodi sunt Intelligentiæ omnes, materia totius carere dicuntur. Denique falsum arbitratur, materiam totius esse principium indiuiduationis: quoniam Aristoteles 5. Metaphysicorum text. duodecimo. vbi hac de re locutus est, & materiae mentionem fecit, dum dixit, ea vnum numero esse, quorum materia est vna; nomine materiae, non materiam quidem totius, sed materiam propriè dictam, quæ est altera compositi pars, intellexit. Cogor, non, ita me Deus amet, ad Scoti, sententiam defendendam, sed ad rei veritatem aperiendam, cum viro Excellentissimo congregi. Primam propositionem omitemus, donec apud alios, ac præsertim apud eius sectatores constet, vtrum Scotus, loco, ab eodem Piccolomineo citato, statuerit, inter genericam, & specificam vnitatem, mediam quandam vnitatem reperiri: an docuerit, specificam naturam vnitatem habere, quæ minor sit vnitatis numerali, eo modo, quo nos superius satis multis declarauimus. Quæ verò obijcit, contra secundam propositionem, facile tolluntur: quanuis enim materia totius aliquid appelletur, quod extra rei essentiam, & quidditatem reperitur; non tamen recipiari licet, vt quicquid extra rei essentiam, & quidditatem reperitur, materia totius iure nuncupetur. Accidentia, quæ multas indiuiduantes conditiones præferunt, sunt quidem extra rei quidditatem; tamen ea ipsa quidditatem non deferunt, aut ad esse singulare deducunt; & propterea materiae munere non funguntur. At verò vltima illa realitas, quam Scotus hecceitatem appellauit, ea est, quæ naturam specificam contrahit, quæ quidditatis velut subiectum existit, atque vniuersalem essentiam ad esse singulare deducit; & propterea ea sola est, quæ materiae totius nomine nuncupari potest.

A ter-

A tertis propositione omnis scrupulus facile remouebitur, si quidnam Aristoteles in textu illo nono, tertij libri de Anima docuerit; breuiter ostendetur. Cum ibi itaque de duplicis facultatis obiecto, sermo esset, sentientis nimirum, & intelligentis; ostendit Aristoteles, in sensibilibus rebus aliud esse, quod percipitur sensu, vt carnem: aliud verò, quod percipitur intellectu, vt carnis essentiam, & quidditatem: hanc autè distinctionem vt in compositis, & sensibilibus rebus necessariam esse; ita in rebus à materia abiunctis, in quibus res, & esse rei sunt penitus idem, nullum omnino locum habere existimauit. Iam verò, per rem, & esse rei, non intellexit Aristoteles naturam specificam, & singularitatem, vt vir excellentissimus arbitratus est; sed naturam sensibilem, & quidditatem intelligibilem; propterea dixit, in habentibus formam in materia, aliud est res, hoc est, natura sensibilis; & aliud esse rei, hoc est quidditas intelligibilis: quæ quidem duo, sic distincta, aut distinctam cognoscendi facultatem, aut eandem, alio, & alio modo affectam, exposcunt. In ijs verò, quæ formam in materia non habent, sed puræ, simplicisque substantiæ sunt, cuiusmodi sunt Intelligentiæ; res, & esse rei sunt penitus idem: non enim ipsæ habent naturam sensibilem, à qua intelligibilis quidditas sciungi debeat. Non ideo tamen sequitur, vt huiusmodi Intelligentiæ materia totius careant, quæ verum principium indiuiduationis dicitur: quanuis enim in ipsis natura sensibilis à quidditate intelligibili distincta non inueniatur (totum enim, quod est in ipsis, intelligibile dicitur) in eisdem tamen existentia ab essentia aliquo modo distincta reperitur: solus enim Deus est, qui est suum esse, quique caret omni principio indiuiduationis, vt paulò dilucidius sequenti capite ostendemus. Quod verò attinet ad quartam propositionem, cum iam superius latè patefecerimus, Aristotelem in duodecimo illo contextu quinti libri, Metaphysicæ de nulla alia materia, nisi de materia totius locutum esse, nihil est, quod nunc frustra eandem repetamus.

Solutio re-
tiz obiecti.Explana-
text. 9 lib. 2
de Anima.Pro Solutio-
ne quartæ o-
bjectionis le-
ge quæ scri-
pta sunt sup-
cap. 25.

De Principio indiuiduationis substantiarum immaterialium.

Cap. XLIV.

Cum iam latè patefecerimus, quod nam sit principium indiuiduationis substantiarum immaterialium, consentaneum videtur, vt nonnulla etiam de principio indiuiduationis substantiarum immaterialium obiter dicamus: huius enim difficultatis enodatio à pluribus alijs disputationibus pendere videtur, præsertim in Aristotelis doctrina: & propterea satius erit, nunc breuiter rei veritatem aperire, quam longis nonnullorum Peripateticorum digressionibus rem totam perturbare. Dicendum itaque est, principium indiuiduationis substantiarum immaterialium illud ipsum esse, quod res quoque materiales in esse singulare constituit, nimirum vltimam illam realitatem, naturæ communi additam, seu hecceitatem ipsam, quæ totius materia nuncupatur. Porro substantiarum immaterialium tres gradus reperiuntur. In primo collocantur rationales animæ à corporibus separate, quæ Intelligentiarum munere funguntur, quateenus scilicet, perpetuò intellectibus addictæ sunt. In secundo ponuntur simplices illæ substantiæ, quæ cælestibus orbibus assistunt, eisdemque continenter mouent. In tertio vna tantum reperitur substantia, omnium prima, & simplicissima, & hæc est Deus Optimus Maximus. Cum igitur omnes separate substantiæ, prima excepta, compositionem illam includant, quam Scholæ ex esse, & essentia passim appellant; sit, vt in ijs etiam principium aliquod ponendum sit, quod essentiam, & quidditatem contrahat, atque ad singularitatem deducat. Due igitur anime, vel due Intelligentiæ numero quidem distincte sunt: non tamen materia, aut forma, aut quantitate; aut alijs accidentibus sensibilibus; cum his omnibus omnino careant. Quare necesse est dicere, illas proprijs hecceitatibus esse distinctas. Sed dicit aliquis, quis prohibet, quominus Intelligentiæ exempli gratia, Saturni ab Intelligentiâ Iouis, eo ipso distincta esse dicatur; quia hæc Iouis Orbem mouet, illa verò Saturni? Hæc obiectio ex iam superius dictis facile rejicitur: quod enim hæc Intelligentiâ Iouis Orbem moueat, illa verò Saturni, hoc quodammodo illis accidit: propterea si huiusmodi accidens cogitatione saltem ab hisce Intelligentijs remoueamus; iam per se ita ipsæ distinguuntur, vt vna altera dici non possit: igitur principium intimum, quo inter se numero distinguuntur, aliquid est, quod in earum substantijs latet, vt supra

Quære dis-
in quonã ge-
ne. cau. æter-
na à Deo pè-
deant.Idè est prin-
cipium indi-
uiduationis
materialium,
& immate-
rialiũ substã-
tiarum.Tres gradus
substantiarũ
imaterialiũ.Substantiæ
oës, præter
Deum, sunt
compositæ ex
esse, & essen-
tia, habent it-
que principium,
quo singula-
res fiunt.

Obiectio.

Solutio.

